Kaimana'o Tominkaru Paradan

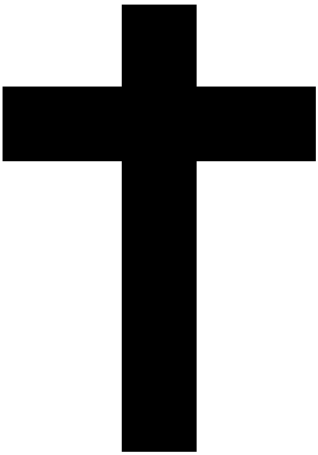

New Testament in Wapishana (GY:wap:Wapishana)

Kaimana'o Tominkaru Paradan
New Testament in Wapishana (GY:wap:Wapishana)

copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Wapishana

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.
This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.
You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.
You do not sell this work for a profit.
You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Wapishana

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.
This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022
198b856d-ac64-5e95-afee-2b1cb3b356c1

Contents

MATTHEW 1
MARK 72
LUKE 114
JOHN 200
ACTS 251
ROMANS 325
1 CORINTHIANS 357
2 CORINTHIANS 391
GALATIANS 413
EPHESIANS 424
PHILIPPIANS 436
COLOSSIANS 445
1 THESSALONIANS 454
2 THESSALONIANS 462
1 TIMOTHY 467
2 TIMOTHY 478
TITUS 487
PHILEMON 493
HEBREWS 496
JAMES 520
1 PETER 529
2 PETER 538
1 JOHN 544
2 JOHN 553
3 JOHN 555
JUDE 557
REVELATION 560

Matthew
Saadanii Kaimana'o Kuwai

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita Matthew saadanii Tominkaru na'iki udani Jesus Christ daua'o. Matthew, uruu 12 apostlenao bii iki'o. Uapostle-tinan ua'ii zii, uruu zaamaapauz tax puraatannaa,* mazan Jesus zaamatan uruu kaudina'o nii pa'ati, uruu idi uwa'akan pakaudin-kizi. (Puawunuuta Matthew 9:9-13 ida'a.) Mark na'iki Luke saadanii kaarita ida'a Matthew uu dakota-kao Levi kii.

Pakaaritan ida'a kiwiitapa Matthew kowaadan kanom Jesus Christ dokozu-daunnao nii. Ukowaadan uruu King David Takaan-daun, ukau'an Matthew dakotan uruu David dani kii. Matthew kowaadan uruu wuru'u Christ, Jewnao zaudapaniaz, prophetnao kowaadauzon idi kotua'a naa ĩ'ati Tominkaru dyuudan nii ĩzannaa nii na'iki ĩnaobanaa nii. (Hebrew paradan ida'an udakota-kao Messiah kii.)

Na'iki ukowaada na'apam Jesus kaudinan ma'ozaka'o ida'an, usha'apata umanawun kida'o aimaakan aona'o pidan ka'iitan pasha'apatan. Ukakuda karinainao pidannao, uso'ota oia'o doronainao pidannao ai, na'iki ukadishita-kida mawakainao.

Iriba Matthew kowaadan Jesus kakinaopan dau'u pidannao. Ukakinaopan sakitapa'o mashaapa-karu daua'o chapter 5, 6 na'iki 7 ida'a; ukakinaotan 12 pa'apostlennao chapter 10 ida'a; ukowaadan di'itinapa-kinai kuwai kida Tominkaru naobanai-tinan daua'o chapter 13 ida'a; utominapa-kidan da'anainao paugaru kaimana'o mashaapa-karu daua'o chapter 18, 19 na'iki 20 ida'a; na'iki ukowaadan amazada katokon-tinan daua'o chapter 24 na'iki 25 ida'a.

Matthew kowaada na'apam Jesus zowii-kao, na'iki ukadishitan pamawaka-kizi iki. Ukowaada na'apam udyuudan apostlenao kakuwaapa'anan pa'ati ipai amazada kawana'ati, na'iki uaipan ĩzaamatan papidanannao nii. (Puawunuuta Matthew 28:16-20 ida'a.)

Kaarita buutinpan kida

Jesus dokozu-daunnao *1:1-17*
Jesus Christ shakatan *1:18—2:23*
John Chikaawunuupauzo kaudin-kizi daua'o *3:1-12*
Jesus chikaawunuu-kao na'iki utiwaa-kidapa-kao *3:13—4:11*
Jesus kaudinan Galilee Baara ii aka *4:12—18:35*
Jesus kaudinaanan pamakopan dono Jerusalem iti *19:1—20:34*
Jesus sha'apatanii kida, pazowii-kao ua'ii *21:1—26:46*
Jesus zaamata-kao, na'iki uzowii-kao *26:47—27:66*
Jesus kadishitan pamawaka-kizi iki, na'iki uaidinan pidannao ati *28:1-20*

Di'oraz Jesus dokozu-daunnao kainaabatinapa-kinaa
(Luke 3:23-38)

---

* : zaamaapauzo tax puraatannaa: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

1 Di'oraz kuwai ida'a kakuwaapa-karu Jesus Christ dokozu-daunnao
sakadinan iki'o dau'ana'o.† Jesus Christ, uruu King David takaan-daun,
na'iki David, uruu Abraham takaan-daun.
2 Di'i naa ĩ'uu kida sakadinanu'u Abraham di'iki'o atii King David
ida'ati: Abraham dani uu Isaac; Isaac dani uu Jacob; Jacob dani uu Judah
na'iki kaina'a ba'oran u'inawuzunao; 3 Judah dainao uu Perez na'iki
Zerah (ĩdaro uu Tamar); Perez dani uu Hezron; Hezron dani uu Ram;
4 Ram dani uu Amminadab; Amminadab dani uu Nahshon; Nahshon
dani uu Salmon; 5 Salmon dani uu Boaz (Boaz daro uu Rahab); Boaz dani
uu Obed (Obed daro uu Ruth); Obed dani uu Jesse; 6 Jesse dani uu King
David.
Aizii di'i Jesus Christ dokozu-daunnao dau'ana'o King David di'iki'o,
atii patarubanao na'akan ida'ati Israelitenao pawiizi iki Babylon iti:
David dani uu Solomon (Solomon daro Uriah daiaro-daun); 7 Solomon
dani uu Rehoboam; Rehoboam dani uu Abijah; Abijah dani uu Asa; 8 Asa
dani uu Jehoshaphat; Jehoshaphat dani uu Jehoram; Jehoram dani uu
Uzziah; 9 Uzziah dani uu Jotham; Jotham dani uu Ahaz; Ahaz dani uu
Hezekiah; 10 Hezekiah dani uu Manasseh; Manasseh dani uu Amon;
Amon dani uu Josiah; 11 Josiah dani uu Jehoiachin‡ na'iki kaina'a ba'oran
u'inawuzunao.
12 Aizii patarubanao na'akan dauna'ana'o Israelitenao Babylon iti atii
Jesus Christ ida'ati'i dau'ana'o: Jehoiachin dani uu Shealtiel; Shealtiel
dani uu Zerubbabel; 13 Zerubbabel dani uu Abiud; Abiud dani uu
Eliakim; Eliakim dani uu Azor; 14 Azor dani uu Zadok; Zadok dani uu
Achim; Achim dani uu Eliud; 15 Eliud dani uu Eleazar; Eleazar dani uu
Matthan; Matthan dani uu Jacob; 16 Jacob dani uu Joseph, uruu Mary
daiaruz; Mary dani uu Jesus, Jesus uruu wuru'u dakota-kariwaiz Christ§
nii. 17 Ukau'an 14 ĩtonazinaa aitinpan Abraham di'iki'o atii David ida'ati.
Na'apa uaitinpan iriban koshan 14 David di'iki'o atii ĩtarubanao na'akan
dono'o ida'ati'i ĩdyaun Babylon iti; na'iki na'apa uaitinpan ĩiriban koshan
ĩtarubanao na'akan dauna'an ĩdyaun Babylon iti atii Christ ida'ati.

Jesus shakatan daua'o
(Luke 2:1-7)

18 Kaikapa'o da'i Jesus Christ shakatauzonu'u. Jesus daro Mary,
Joseph taapani'i naa pazaamatan ni'o paudaiaro nii. Mazan ĩzaamataakan
ua'ii, Mary kaudanin naa. Wuru'u okaudaninuz Kaimana'o Doronaa
ida'ana'o. 19 Aizii Joseph kaimana'o pidan uruu, ukau'an aonaa
uba'azootin-kida'azon Mary iriba'o pidan bii ii, udi'itinpan pa'ida'a sodi
na'apam nii pamarina'atan pamazida'azon otuma.
20 Joseph da'awu'ukan padi'itinpan pu'u tuukii. Sariapa Tominkaru
di'iki'o angel kaawan u'ida'ati uzanda'awun ii. Na'iki ukian u'ati,
"Joseph, King David takaan-daun, aonaa putaria'ana'a pumazidan Mary
tuma. Aonaa na'apa'oram ida'ana'o mani karikaonan wuru'u okaudan-
inuz, mazan Kaimana'o Doronaa ma'ozakan ida'ana'o wuru'u okaudan-
inuz. 21 Okaudanipan an, daonaiora'o nii odani nii. Na'iki Jesus* kii pa'i

---

† **1:1** Jewnao kaduz umanawunu'o ĩ'ati wuru'u kainaabatinapa-karuz padokozu-daunnao di'iki. ‡ **1:11** Jehoiachin: ba'oran u'uu Jeconiah § **1:16** Christ: Uruu Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa Christ daua'o kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. * **1:21** Jesus: Tominkaru kazannaatan, kia'o wuru'u u'uuaz.

pudakota u'uu, usha'apanum kau'an ukazannaatan nii papidanannao
ĩ'oian ai," ukian u'ati.
22 Aizii wuru'u na'apa'oraz sha'apan, Tominkaru Paradan mishiinan
ukianuz paprophetin ida'an: 23 "Kaina'a'o nii bauda'apa pa'ina'o zun,
aona'o zii okiitauzo-kao kaudanin nii daonaiora idi. Uruu Immanuel kii-
karu nii udau'an, watuma'o Tominkaru kia'o wuru'u kii-karuz."
24 Joseph pokoda'akan, sariapa umishidan Tominkaru di'iki'o angel
paradan pa'ati. Uruu idi umazidan Mary tuma. 25 Mazan aonaa
na'apainim ukiaapauzon Mary, atii na'apa okaudanipan. Joseph
ka'uutan naa wuru'u koraidaonaaz Jesus kii.

2

Aitapaabainao pidannao
dorotapa'anan Jesus

1 Aizii Jesus shakatan dono Bethlehem ii, Judea Baara ia'oraz, na'apain
Herod king nii na'ii. Uruu dono munapo'o waoko iki'o pidannao kaawan
Jerusalem ati. Wuru'u ĩnaouz di'itapauzonao wizi. 2 Sariapa ĩpishaan na'ii
sannao, ĩkian, "Na'iam dii koraidaonaa shakatan king ni'oraz Jewnao ati?
Watukapa ukainaaribinaa wizi aidinan waoko iki. Uruu idi'o wawa'atin
wakodoru'uka'anan u'ati unaobanain idi."
3 Aizii King Herod abata wuru'u ĩpishaanuz pidannao na'apa, aonaa
unaudapanuz, tuukii uto'ora'akan. Aizii Jerusalem sannao na'apa ka-
pam. 4 Ukau'an King Herod baokopatan faadaanao zowaunaanao, na'iki
tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u. Na'ia'a naa upishaan ĩdyaun,
"Na'iam nii dii wuru'u naobanai ni'oraz shakatan, Christ kii-kizaiz?"
5 "Bethlehem ii, Judea Baara ia'oraz," ĩkian u'ati. "Na'apa Tominkaru
dyuudan paprophetin saadan udau'an. Kaikapa'a ukianu'u:
6 'Pugaru Bethlehem, Judah Baara* ia'oraz,
umanawunu'o nii, ba'oran wiizainao na'an kida'o ai.
Usha'apanum idi pu'idi'iki'o nii naobanai ni'o tominan.
Uruu taapa'o nii na'iki na'akapa'o nii kaimana'o ida'an
õpidanannao Israelitenaouz kaznizo taapiki kawan.' "†
7 Sariapa King Herod dapada-kidan wuru'u tawarainao
aitapaabainaouz. Aonaa uaitapa-kao ukadakoinpan ĩtuma. Pa'idiwaru
sodi upishautan ĩdyaun, na'apa'oram naa ukotu'an ĩtukapan wuru'u
wizi aidinan, naobanai shakatan kainaaribanaaz. Ukau'an ĩkowaada
u'atiz. 8 Udauna'an udyuudan naa ĩdyaun Bethlehem iti. Ukian ĩ'ati,
"Udorotanka'a naa wuru'u koraidaonaaz. Aizii uikodan donozu,
ukowaada pa'i õ'ati, õmakonaka kizi õkodoru'uka kizi u'ati kapam
unaobanain idi."
9-10 Paabatapa'akan dauna'an, na'apam King Herod kian pa'ati,
ĩdobatan naa. Sariapa wuru'u ĩtukapauzoniaz wizi aidinan naa ĩ'ati
koshan. Uruu idi ukau'an ĩkonaukian tuukii. Na'iki wuru'u wizi makon
ĩ'ua'ati atii umashaadinan doko'o koraidaonaa mashaapa-kizi kabaun
pa'inamun. 11 Ĩkaawan kabaun ida'ati, na'iki ĩmorota'akan naa. Uru'u
naa ĩtukapan na'ii wuru'u koraidaonaaz, padaro Mary tuma. Sariapa
ĩkodoru'ukan ukanaapu ati unaobanain idi. Udauna'an ĩso'ota'akan naa
pana'akapanii kida, gold na'iki frankincense na'iki myrrh,‡ ĩtaan kidaz

* **2:6** Judah Baara: uruu Judea Baara † **2:6** Micah 5:2 ‡ **2:11** frankincense na'iki myrrh: kawinipina'o kaduunuribai kida.

mawinipinaa-daun u'ati. 12 Udauna'an ĩkiwan pana'ana'a naa pawa'ati-
kizi ai, aonaa ĩmakoua'akan King Herod ida'an. Ĩsha'apainapanuz
kaikapa'a Tominkaru kakinaowan idi'o pazanda'awun ii ĩdyaun.

Joseph na'iki udaiaro Mary
kidoapa-kidan paudani Jesus

13 Tawarainao kiwa'akan dauna'an, Tominkaru dyuudan angel
kakuwaapa'anan Joseph ati uzanda'awun ii. Ukian u'ati, "Pumako kai,
puna'aka wuru'u koraidaonaaz padaro tuma, pukidoapa-kida ĩdyaun
Egypt iti. Usha'apanum kau'an Herod dorotapa-kida'azon naa wuru'u
koraidaonaaz na'iki uzowii-kida'azoonuz. Puna'ii pa'i atii õdapada-
kidan an zii pugaru powaa ati." 14 Joseph pokoda'akan, una'akan naa
wuru'u koraidaonaaz padaro tuma Egypt iti. 15 Na'ii ĩmashaapan atii
Herod mawakan. Wuru'u na'apa'oraz sha'apan Tominkaru Paradan
mishiinan, ukianuz paprophetin ida'an: "Õdapadan õDani Egypt iki."§

Herod dyuudan
daonaioranao sodi kida zowii-kao

16 Aizii Herod aitapankan naa na'apam tawarainao, waoko ikiinaouz
mariidan paugaru, ĩmakiwakan idi powaa an pa'ida'an, tuukii uto'oran.
Uruu idi udyuudan pasoldyaannao zowian ipai daonaioranao sodi
kida dya'utam wunu kidainao na'iki awutapainao ĩwunun kida, ipai
Bethlehem iainao na'iki maonapa kida'o ĩmashaapan. Usha'apainpan
kaikapa'a, usha'apanum kau'an aitapaabainao tawarainao waoko iki-
inaouz kowaadan kawana'ati'o na'apam ukotu'an naa ĩtukapan wuru'u
wizi aidinanuz. 17 Wuru ida'ana'a Tominkaru Paradan mishiinan
prophet Jeremiah kiauzonuz.

18 "Ramah* ii, pidannao wa'idan abata-kao,
ĩzaadinan na'iki ĩmuraapan diiwa'o ida'an.
Rachel† zaadinan paudainao dau'an,
aonaa omishidauan pamashaata-kao
paudainao mawakan idi."‡

Josephnao dyuuda-kaoa'a naa
ĩkiwan Egypt iki

19 Aizii King Herod mawakan dauna'an, Tominkaru di'iki'o angel aid-
inan Joseph ati uzanda'awun ii, Egypt ii. 20 Angel kian u'ati, "Mawaka'a
naa aizii zowia'azoinaouz wuru'u koraidaonaaz. Ukau'an puna'aka'a
naazu padaro tuma powaa iti Israel iti." 21 Joseph pokoda'akan,
una'akan naa ĩdyaun powaa iti Israel iti. 22 Mazan Joseph abatan idi
King Herod dani Archelaus naobanai nii Judea Baara ii, ukau'an utarii
pamakon na'iti. Mazan uzanda'awun ii Tominkaru kakinaowanuz,
uruu idi ĩmakon Galilee Baara iti, 23 na'ia'a naa ukau'an ĩmashaapan
wiizai Nazareth ii. Wuru'u na'apa'oraz sha'apan Tominkaru Paradan
mishiinan ukianuz paprophetin ida'an: "Udakota-kao nii Nazareth san."

---

§ **2:15** Hosea 11:1 * **2:18** Ramah: kotua'o wiizai munapo za'o Bethlehem ai. † **2:18** Rachel: oroo Israelitenao daro. ‡ **2:18** Jeremiah 31:15

3

John Chikaawunuupauzo
kaudin-kizi daua'o
(Mark 1:1-8; Luke 3:1-18; John 1:19-28)

1 Kotua'iki uruu dauna'an John Chikaawunuupauzo sakadan pakaudinan pakakinaopan dau'u mapidantaka'o amazada ii aka, Judea Baara
ia'oraz. 2 Kaikapa'a ukakinaopauzonu'o: "Utanawatina'a naa u'oian
ai, usha'apanum kau'an ata'azoo Tominkaru Naobanai-tinan pidannao
ati." 3 Uruu John dau'ati'o, tawaru'u kotua'oraz Tominkaru prophetin
Isaiah saadanuz. Ukianuz.
"Pidan kadakoinpan diiwa mapidantaka'o amazada ii aka.
'Usaaba'a naa naobanai mako kizi nii,
utoma ua'ii sakitapa'o uponaa nii.' "*

4 John kamichan toma-kao camel idi idi'o, ukazadawutinpan wuzada-
kariwai madai idi'o, na'iki uwanyukunuu nii manorunao† na'iki
maaba. 5 Iriba pidannao wa'atin John ida'ati ĩabata'anan ukakuwaa-
pan. Jerusalem, Judea Baara'a'oraz donoi iki, na'iki ipai ba'oran
wiizai kida Judea Baara'a'oraz di'iki, na'iki Jordan Wa'o za'anainao
ĩmashaapan kida kaawan u'ida'ati. 6 Ĩkowaadan pa'oian kida, uruu idi John
chikaawunuuan ĩdyaun Jordan Wa'o ii.

7 Iriba Jewnao, ĩdakota-kao Phariseenao‡ na'iki Sadduceenao§ kaawan
John chikaawunuuapa-kizi ati. John tukapan ĩdyaun na'ii, sariapa
ukian ĩ'ati, "Unao kowazaznao! Kanom kowaada u'ati turuu ukazan-
naatinan Tominkaru pataka'uta'azon ai unao? 8 Usha'apata'a naa
kaiman kida'o aimaakan, uaida kizi mishi utanawatina'a u'oian ai.
9 Aonaa uzauda-kida'ana'a unao Abraham takaan-daunnaoun ida'ana'o
nii mani ukazannaatinan u'oian ai. Õkowaadan nii u'ati aizii, turuu
Tominkaru toman Abraham takaan-daunnao nii di'oraz kuba kida
idi'i. 10 Kaina'a baro, minziiwapa'ora'a naa barota'o nii atamun kida.
Ipai atamun wuru'u aona'oraz ukaakan kaiman na'iki wuru'u dikauda
kida'oraz u'aka kida, ipai'o nii ubarota-kao, udauna'an ukaboota-kao nii
ipai tikazi wu'iti."

11 Udauna'an John kian pidannao ati, "Õchikaawunuupan unao wunu
idi utanawatinan dikin ii u'oian ai Tominkaru ida'ati, mazan wuru
dauna'ana'a, kaini'iki'o nii chikaawunuupa'o nii unao tikazi idi na'iki
Kaimana'o Doronaa idi pa'an. Uruu kaina'iki uruu powa'a'o zii
umanawunun õ'ai, aonaa õka'iitan ukaudin-kizi. Upu'u zii aonaa õturuan
õna'akan udazkidi u'ida'ati.* 12 Kaina'a'a naa una'akapan pawidauapa-
kinaa papaoriba aka kida. Ipai'o nii uwidauan kaiman kida'o papaoriba
aka, na'apa zaishi widau-kao kawan pamada ai. Udauna'an usaabaa-
kao ni'i naa kaiman padapunaa iti. Mazan wuru'u dikauda kida'oraz,
ipai'o nii pa'an ukaboota-kao tikazi aona'o umakadauzon wu'iti."

John Chikaawunuuan Jesus
Jordan Wa'o ii
(Mark 1:9-11; Luke 3:21-22)

---

* **3:3** Isaiah 40:3 † **3:4** manorunao: oo chiwao, iriba'oraz ĩmashaapan. ‡ **3:7** Pharisee: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. § **3:7** Sadducee: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. * **3:11** Poitorui kaudin-kizi wuru'u una'akauzonuz panaobanaa dazkidi u'ida'ati.

13 Uruu dono Jesus kaawan Galilee Baara iki Jordan Wa'o ati,
uchikaawunuu-kidina'anan John ati. 14 Mazan aonaa John ka'iitan
paabatan pasha'apatan na'apa'o u'ati, ukau'an utiwaan papana'adan
Jesus nyukunuu. Ukian u'ati, “Kanom nii puchikaawunuu-kidina'azon
õ'ati? Õgaru mishi'oraiman turuu puchikaawunuuan.”
15 Mazan Jesus kian u'ati, “Na'apa'o ni'i naa pa'an aizii
washa'apatinan, usha'apanum kau'an washa'apatina'azon ipai
Tominkaru aipan kawana'ati.” Uruu zii John na'apatan panyukunuu.
16 Jesus kodita'akan dauna'an wunu di'iki pachikaawunuu-kao
dono, sariapa aokazi da'ata-kao u'ati, na'iki utukapa Tominkaru
Doronaa wa'atin orid kawan, aokazi ikinapu. Taau, upakotan
u'ida'ati. 17 Masha'apakiaka parada-karu aokazi iki'o kian, “Di'i õDani'i,
õmarainapanii manawun, sha'apatina'o õnyukunuu kawana'ati.”

4

Jesus tiwaa-kidapa-kao
(Mark 1:12-13; Luke 4:1-13)

1 Uruu dauna'an Kaimana'o Doronaa na'akan Jesus mapidantaka'o
amazada di'iti, Satan tiwaa-kidapa kizi uruu na'ii. 2 Aonaa kanom
Jesus nikan 40 kamoo, ukau'an tuukii uzamazin. 3 Uru'u naa Satan
kaawan Jesus ida'ati. Sariapa ukian u'ati, “Tominkaru Danin an pugaru,
pudyuuda di'oraz kuba kida tominan bread nii.”
4 Mazan Jesus kian u'ati, “Tominkaru Paradan saada-kariwaiz kian,
‘Aonaa pidan mashaapan soo bread ida'an mani karikaonan. Mazan
aiapa-karu nii Tominkaru di'iki'oraz parada-karu mashaapa-kinai
nii.’ ”*
5 Udauna'an Satan na'akan Jesus Jerusalem kaimana'oraz wiizai
iti. Ukadishita-kidanuz dokoa'o Tominkaru Dapu dokoo-dinpan paawa
ii manawun, 6 na'iki ukian u'ati, “Tominkaru Danin an pugaru,
puzaka'uta di'iki'i imi'i baara iti. Usha'apanum kau'an Tominkaru
Paradan saadinpa'oraz kian, ‘Tominkaru awunuutapa-kidan nii pu-
garu pa'angelinnao ati, ĩzaamatapan nii pugaru, aona'o nii pukaziwan
pukidiba puwaotan an kuba kida di'iti.’ ”†
7 Jesus kian u'ati, “Mazan kaikapa'o sha'atii Tominkaru Paradan
saadinpa'o kian kapam, ‘Mana'a putiwaa-kidapauzo'ona'a uNaobanaa
Tominkaru.’ ”‡
8 Udauna'an Satan na'akan Jesus dokoa'o midukuo paawa iti, na'iki
uaida-kida Jesus ati ipai umanawun na'iki konaunam kida'o donoi, ipai
amazada tokon iti. 9 Ukian Jesus ati, “Ipai'o nii õtaan pu'ati wuru kida'a
putaainan an õ'ati pukodoru'ukan ida'an õkanaapu ati.”
10 Sariapa Jesus kian u'ati, “Pumako õ'ai, Satan! Tominkaru Paradan
saadauzo-kariwaiz kian,
‘Pukodoru'uka soo bauda'apa'o Naobanai puTominkarun ati.
Pusha'apatin soo uruu aipan kawana'ati.’ ”§
11 Uruu dauna'an Satan marina'ata'akan naa Jesus. Uru'u naa angel-
nao kaawan u'ida'ati ĩkaminka'utan naazu.

---

* **4:4** Deuteronomy 8:3 † **4:6** Psalm 91:11 ‡ **4:7** Deuteronomy 6:16 § **4:10** Deuteronomy 6:13

Jesus sakadan pakaudin-kizi
Galilee Baara ii
(Mark 1:14-15; Luke 4:14-15)

12 Jesus abatan dauna'an John taraa-kao, uru'u naa umakon powaa
iti Galilee Baara itinapu, Nazareth iti. 13 Mazan na'iki'o umakon
umashaapa'anan Capernaum iti, wiizai maonapa'o Galilee Karishiiz ati.
Na'ana'oraz Zebulun na'iki Naphtali takaan-daunnao wiizi baara an
kida'oraz. 14 Aimaakan sha'apanuz na'apa, parada-karu mishiinan naa
tawuru'u prophet Isaiah kianuz pakaaritan ida'a:
15 "Pidannao mashaapainao Zebulun amazadati an,
na'iki Naphtali amazadati an,
na'iki dobaapa-kizai karishii an,
atii tarauka Jordan Wa'o,
Galilee an kida'o Gentilenao mashaapan. Puabata!
16 Puabata pidannao mashaapainao na'ii'aka maruta'o bii'i,
ĩtukapan nii umanawunu'o kanada'o.
Mashaapainao na'an kichana'iki-kia'o maruta'o bii ii,
kanada-karu kanadapan nii ĩdyaun."*

17 Na'apaini'i naa Jesus sakadan pakakuwaapan. Ukian, "Utanawatin
u'oian ai, usha'apanum kau'an ata'azoo Tominkaru naobanai-tinan
pidannao ati."

Jesus zaamatan
4 kopautapauzonao paminauda'unao nii
(Mark 1:16-20; Luke 5:1-11)

18 Jesus makopan pu'u maonapa Galilee Karishiiz danomata, utukapa
dya'utam kopautapauzonao, Simon, uruu Peter kia'o udakotapa-kao,
na'iki u'inawuzu Andrew. Ĩzaamaapan kopau karishii ii pasairon ida'an.
19 Jesus kian ĩ'ati, "Uwa'ati õtuma, õtominapa-kida kizi unao, uzaamaapan
dau'u pidannao." 20 Sariapa ĩwa'aka'akan pasairon kida, na'iki ĩda'anan
naa uruu.
21 Na'iki'o udobata'akan, utukapa dya'utam pidannao koshan kanawa
ida'a. Wuru'u ĩnaouz Zebedee dainao, James na'iki John. Ĩdaru
Zebedee na'ia'o ĩtuma kapam, ĩminziiwatin-kidan pasairon kida. Jesus
dapadan ĩdyaun. 22 Sariapa ĩmakon Jesus tuma, ĩwa'aka'akan naa padaru
pakanawan di'ii.

Jesus kakudan iriba pidannao
(Luke 6:17-19)

23 Jesus makon ipai Galilee Baara an kida'o wiizai kawana'ati.
Utominapa-kidan pidannao synagogue† kida kawana'ati. Ukowaada-
pan Kaimana'o Kuwai Tominkaru naobanai-tinan dau'u, na'iki
ukakuda pidannao karinaapainao ipai pabi'inaaka kida'o rinai idi.
24 Uunamunaa abata-kao ipai Syria Baara ii aka. Uruu idi na'ikinpuinao
pidannao na'akan pairibannao karinainao pabi'inaaka'o ĩrinaa kida:
kaziwainao, oia'o doronai morotinniinao, mawakaziitapainao, na'iki
machi'ika-kainao; ipai Jesus kakudan ĩdyaun. 25 Iriba pidannao
da'ananuzu Galilee Baara ikiinao, na'iki Decapolis‡ Baara ikiinao,
Jerusalem ikiinao, Judea Baara ikiinao, na'iki Jordon-wa'o baza ikiinao.

---

* **4:16** Isaiah 8:23 † **4:23** synagogue: kabaun Jewnao baokopainapa-kizi. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ‡ **4:25** Decapolis: Greek paradan ida'an '10 wiizainao' kia'o wuru'u.

5

Jesus kakinaopan naawazi ii

1 Aizii Jesus tukapan iriba pidannao kasaba'ukinan pa'ida'ati, sari-
apa uzaidan naawazi daara iti. Na'ia'a naa usakanatan. Pidannao,
utominapa-kidaniinaouz maonapadinan u'ida'ati. 2 Usakada'akan naa
patominapa-kidan ĩdyaun.

Mishi'o konaukii-karu daua'o
(Luke 6:20-23)

Kaikapa'a ukian ĩ'ati'i:

3 "Konaukia'o wunaou'u aitapainaouz
aona'o paturuan paaipan ati padoronaa ii,
ĩnao kaduz ati'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz.
4 Konaukia'o wunaou'u kasha'oratinainaouz ĩnyukunuu,
Tominkaru saabaan nii ĩnyukunuu.
5 Konaukia'o wunaou'u aona'oraz ĩatadinpauzon,
Tominkaru taan nii ipai imi'i baara ĩ'idiwau nii.
6 Konaukia'o wunaou'u tuukia'oraz ĩtaan panyukunuu ati
pasha'apata'azon Tominkaru aiapanii kida usha'apata-kao,
Tominkaru turuuda-kidan nii ĩdyaun kaimanaiman.
7 Konaukia'o wunaou'u kamunanbainaouz,
Tominkaru kamunanun nii ĩ'ati.
8 Konaukia'o wunaou'u bauda'apatainaouz panyukunuu Tominkaru ati,
ĩtukapan nii Tominkaru.
9 Konaukia'o wunaou'u kaudinainaouz pakaimanaaka-kidan dau'u pi-
dannao,
Tominkaru daniitan nii ĩdyaun.
10 Konaukia'o wunaou'u pataka'uta-kariwainaouz
kaimana'o mashaapa-karu Tominkaru ati'o dau'an,
ĩnao ati'o nii wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz.
11 "Konaukia'o nii unao, pidannao dakoopan an unao, na'iki
ĩpataka'utan an unao, na'iki ĩmariidinan an unao dau'u, soo õpidanannaoun
idi'o unao. 12 Ukonaukii tuukii manawun, usha'apanum kau'an
kaina'a umanawunu'u uwinipinaa ni'o aokazi ii. Kotua'a naa na'apa'o
Tominkaru prophetinnao pataka'utauzo-kao kapam.

Mishidainao na'apa duwu
na'iki kanada'o kawan
(Mark 9:50; Luke 14:34-35)

13 "Duwu kawanu'o wuru'u unaouz da'a'a pidannao ati. Mazan duwu
manaun ana'a naa, aona'a naa na'apam ukuzuban powa'a. Aona'a naa
turuu ukaiwaapa-kao, mazan ukaboota'aka-kao ni'i naa amazada iti.
Uru'u naa dobaapainao na'ii'aka dakazatanuz.
14 "Kanada'o kawanu'o wuru'u unaouz da'a'a pidannao ati. Aonaa
naawazi paawa'a'o donoi toma-kao dizinpan. 15 Aonaa na'iam zii pidan
suuauzon lamp, udauna'an utaratanuzu boon waranu'u. Mishi'oraiman
lamp muuda-kao nii kaimana'o pawiizi dokoa'o ida'a. Na'iki'o nii
ukanadapan ipai kabaun nazo ainao. 16 Na'apa pa'i unao lamp kawan,
upu'ukapan kanada pidannao kanaapu ati, ĩtukapa kizi kaimana'o
usha'apatanii. Uruu na'apa'o ida'ana'o nii ĩkonaukii-kidan uDaru
Tominkaru aokazi ia'o umanawunun.

Jesus tominapa-kidan
kakinaorii daua'o

17 "Aonaa uzauda-kida'ana'a, õmarina'ata-kida'anan mani kakinaorii
Tominkaru taaniaz Moses ida'an kida, na'iki kotua'o prophetnao
saadanii kida, wuru'u õwa'atinuz da'ati'i. Õwa'atin aonaa õmarina'ata-
kida'anan mani ĩdyaun, mazan õmishia'anan naa na'iki õsha'apata'anan
naa na'apa'oram ĩkian kidaz. 18 Õkakuwaapan mishi'o u'ati, atii aokazi
na'iki di'ora'a imi'i baara na'an kawana'ati, aona'o nii bauda'apa kak-
inaorii paradannaa sodi marina'ata-kao, atii kaiman-daun kakinaorii
mishiinan. 19 Ukau'an kanom dikintapan an masakauda'u sodi'o kak-
inaorii paradannaa, na'iki tominapa-kida'o na'apa baokoinao, awu-
tapa sodi'o nii umanawunun, Tominkaru naobanai-tinan di'ii. Mazan
kanom izo'ati'o, sha'apatatina'o kakinaorii kawana'ati, na'iki tominapa-
kida'o na'apa baokoinao kapam, umanawunu'o kii-karu nii udau'an,
Tominkaru naobanai-tinan di'ii. 20 Ukau'an õkian nii u'ati, aona'o nii
umorotan Tominkaru naobanai-tinan di'iti, soo umashaapan an kaiman
Tominkaru aipan kawana'ati powa'a zii wunao aia'a, tiichaapauzonao
Moses kakinaori dau'u na'iki Phariseenao* ai."

To'oraba-karu daua'o

21 Jesus kian koshan, "Uaitapanii sha'atii na'apam kiauzo-karu pi-
dannao ati kotua'a naa, 'Mana'a puzowia'ana'a pidan.† Na'ia'oram
pidan zowia'o pidan, pataka'uta-karu niizu udikin ii.'‡ 22 Mazan aizii
õkian nii u'ati, na'ia'oram pidan to'oran an pa'inawuzu ati, pataka'uta-
karu niizu udikin ii. Na'ia'oram pidan kia'o pa'inawuzu ati 'pugaru
maturuauka'o,' na'aka-karu niizu kazowautapainao kanaapu ati, marii
kizi upataka'uta-kao na'ii. Na'iki na'ia'oram dakoopa'o pa'inawuzu,
'yaakaru, maaitapin-ka'o!' kii, kaboota-karu niizu Tuubaru'o Tikazi
wu'iti.
23 "Ukau'an putaaina'anan dono Tominkaru ati, puna'akan
ida'an aimaakan u'ati altar uzai kawaodapa-kizinao di'iti, na'iki
punyukunuiankan an kaina'a'o da'i pukasharutan pu'inawuzu
nyukunuu, 24 puwa'aka'a naa zii wuru'u putaa'azooniaz altar dazaba'a,
pumako pu'inawuzu di'iti, pusaabaa-kidanaka punyukunuu utuma.
Udauna'an putaa'anan ni'i naa wuru'u putaa'azooniaz Tominkaru ati.
25 "Aizii pukasharutaakapan an pidan tuma. Uruu dikin ii una'akan
pugaru kootowapa-kizai iti. Mazan ukaawa-kidan ua'ii pugaru na'iti,
putiwaa pusaabaa-kidan puparadan utuma. Aonaan an pusha'apatinan
na'apa, mishi'o nii una'akan pugaru kootowapa-kizai iti, na'iki utaan nii
pugaru kootowapa-kidauzo pidan ati. Udauna'an kootowapa-kidauzo
taan ni'i naa pugaru police ka'u iti, uru'o ni'i naa kaboota pugaru
taraa-kizai di'iti. 26 Õkian pu'ati, puna'ian nii, aona'o nii pukodita-kida-
kao atii pukawinipinaatan ana'o nii zii ipai daunuuda'u aiapa-kariwai
pukodita-kinaa nii.

Ba'orantapa-karu daua'o

---

* **5:20** tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u na'iki Phariseenao: Ĩnao Jewnao, kaimanaimana'o ĩaitapan Tominkaru paradan, na'iki ĩkakinaopanii uparadan kawana'ati. Ukau'an kaimana'o pidannao nii ĩtukapa-kao ba'oran pidannao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **5:21** Exodus 20:13 ‡ **5:21** Deuteronomy 17:8, 9

27 “Uaitapanii sha'atii na'apam Tominkaru kakinaorii kian, ‘Mana'a
puba'orantapa'ana'a.’§ 28 Mazan aizii õkian nii u'ati, kanom awunuu-
tapan zun, na'iki una'azootapanuzo, uba'orantapa'akan naa wuru'u pa-
nyukunuu ii. 29 Ukau'an pudiwa'ora antanpu'o puawun sha'apata-kidan
dono pu'ati oia'o, puso'ota na'iki pukaboota pu'aiaz. Kaimana'o nii
zii puwaziwaan bauda'apa karikaonan pusha'apauzin punanaa di'iki'o,
pukaboota-kidan ai ipai daunuuda'u punanaa manawun Tuubaru'o
Tikazi wu'iti. 30 Pudiwa'ora antanpu'o puka'u sha'apata-kidan dono
pu'ati oia'o, pudukuta na'iki pukaboota pu'aiaz. Kaimana'o nii zii
puwaziwaan bauda'apa'o puka'u karikaonan, pukaboota-kidan ai ipai
daunuuda'u punanaa manawun Tuubaru'o Tikazi wu'iti.”

Muudaaka-karu daua'o
(Matthew 19:9; Mark 10:11-12; Luke 16:18)

31 Jesus kian koshan, “Uaitapanii sha'atii na'apam Tominkaru kak-
inaori kian, ‘Na'ia'oram pidan muudan an paudaiaro, marii utaan
o'ati saada-kariwai muudaaka-karu kaaritannaa.’* 32 Mazan aizii
õkian nii u'ati, daonaiora muudan dono paudaiaro omashaapan pu'u
kaiman padamata utuma, ukau'an uba'orantapa-kidan naa oroo wuru'u
ba'oran daonaiora tuma omazidan ana'a naa koshan. Na'iki arawu'u
daonaiora mazida'oraz naa otuma, utoman naa oia'o kapam uba'oran-
daiarotapan idi.

Mishi'o parada-karu sha'apata-kao daua'o

33 “Uaitapanii sha'atii kapam na'apam kiauzo-karu pidannao
ati kotua'a naa, ‘Mana'a pumarina'ata'ana'a putaanii puparadan
pumishia'azoonii, mazan pusha'apata puparadan Tominkaru ati
wuru'u pusha'apata'azooniaz.’† 34 Mazan aizii õkian nii u'ati,
mana'a pudakota'ana'a aimaakan uu puparadan mishida-kinao
nii. Mana'a pudakota'ana'a aokazi uu puparadan mishida-kinao
nii, usha'apanum kau'an Tominkaru naobanai-tinapa-kizi wuru'u.
35 Mana'a pudakota'ana'a imi'i baara uu, usha'apanum kau'an imi'i
baara Tominkaru kidiba wiizi wuru'u. Jerusalem uu na'apa kapam,
mana'a pudakota'ana'a puparadan ii, usha'apanum kau'an uruu
donoi umanawunu'o King wiizi wuru'u. 36 Mana'a pudakota'ana'a
puzowau puaipan idi puparadan mishida-kao, usha'apanum kau'an
aonaa puka'iitan putoman bauda'apa'o puzowaud baraka oo podidi.
37 Ukau'an, turuu pukian ‘Oo’, umishiin dono, na'iki ‘Aonaa’, u'aonaan
dono. Pudobata-kidan an powa'a zii puparadan, oia'o di'iki'o wuru'u.

Kaunaaka-karu daua'o
(Luke 6:29-30)

38 “Uaitapanii sha'atii na'apam Tominkaru kakinaori kian, ‘Pidan zow-
itan dono pairiban awun, marii ukaunaatinan uawun ati kapam; pidan
zowitan dono pairiban dako, marii ukaunaatinan udako ati kapam.’‡
39 Mazan aizii õkian nii u'ati, aonaa pukaunaatina'ana'a pusha'apata-
kao an dikauda'o ida'an. Pidan ta'ikan an pudiwa'ora antanpu'o
pukaozoo, marii puta'ika-kidan pu'ashabaron antanpu'o pukaozoo ka-
pam. 40 Pidan kootowapa-kida'anan dono pugaru na'iki uzaamatan

§ **5:27** Exodus 20:14 * **5:31** Deuteronomy 24:1 † **5:33** Leviticus 19:12; Numbers 30:2; Deuteronomy 23:21 ‡ **5:38** Exodus 21:23-24

pushooton, putaa'aka puchaakitan kapam. 41 Aizii umanawunu'o pi-
dan dyuudan dono pudowautan padopao bauda'apa'o naawazi di'iti,
pudobata-kida udopao bauda'apa'a naa naawazi di'iti. 42 Pidan pishaan
an aimaakan pu'ai, putaa u'ati; ukaiwaa'azon an zii karikaonan
puaimaakanuta, putaa'a naa zii u'ati.

Tarubaitapa-kariwainao
marainapa-kao daua'o
(Luke 6:27-28, 32-36)

43 "Uaitapanii sha'atii na'apam Tominkaru kakinaori kian,
'Pumarainapa puiriban, mazan puto'ora-kizaitapa putarubaitapani-
inao.' 44 Mazan aizii õkian nii u'ati, pumarainapa pidan to'orainao pu'ati,
pukamunan kaiman ĩ'ati; na'iki putoriinapa Tominkaru ati kaimana'o
ida'an wunao dau'ana'a, pataka'utainaouz pugaru. 45 Na'apa'o ida'ana'o
nii utukapa-kao mishi'o uDaru Tominkaru aokazi ia'o dainao unao.
Usha'apanum kau'an uruu kanada-kida kamoo ipai pidannao ati,
kaimanainao na'iki dikaudainao ati kapam. Na'iki ukaawa-kida
wunu pidannao ati, kaimanainao ĩsha'apainpan na'iki dikaudainao
ĩsha'apainpan ati kapam.
46 "Aizii kanoma'o nii Tominkaru taa uwinipinaa nii ukaimanan an
marainpainao ati unao karikaonan? Upu'u zii zaamaapauzonao tax pu-
raatannaa§ oiainaouz padamata, ĩmarainapa pairiban kapam. 47 Ukau'an
ukaimanan dono soo marainpainao ati unao karikaonan, na'apa dii
upana'an baokoinao pidannao ai? Na'apa pidannao mashaapan kapam
mamishida-kainaouz Tominkaru. 48 Ukau'an aonaa ukasharutina'ana'a
ukaimanan ai, uDaru aokazi ia'o makasharutin-kan kawan pakaimanan
ai.

6

Kamunan-karu daua'o

1 "Usha'apatan an kaimana'o aimaakan, mana'a usha'apata'ana'azu
iriba'o pidan bii ii, utukapa-kida'azon idi ukaduz ukaimanan
karikaonan. Usha'apainpan an na'apa, aona'o nii uwinipinaa nii uDaru
aokazi ia'o di'iki. 2 Ukau'an utaan dono aimaakan pataka'utinainao
ati, aonaa ukainaabata'ana'azu di'ii'aka kida'a tawunao kawanu'u
taapinpauzonao kaimanainao nii kaikini'i. Ĩnao, paaipan idi
pasha'apataniaz pataka'utinainao ati atadapa-kao, ukau'an ĩaidautan
pasha'apatanii ipai di'ii'aka kida'a pidannao ati, choochiapa-kizai ii,
na'iki ipai dunapota pidannao iriba-kizi an. Mishi'o õkian u'ati, wuru'u
ĩnaouz kaimanaimana'ora'a naa ĩkawinipinaatina'akan pa'atadapa-kao
idi. 3 Utaan an aimaakan pataka'utinainao ati, mana'a putaapada'ana'a
aonaa na'ia'oram pidan aitapan putaanii dau'an. 4 Utaa'azon an
aimaakan, aonaa kainaaba'o-karu'u mani utaanuzu, uDaru tukapan
nii usha'apatanii aona'oraz pidan tukapan, na'iki ukawinipinaatan nii
unao.

Toriinapa-karu daua'o
(Luke 11:2-4)

5 "Utoriinpan dono, mana'a pa'i utoriinpa'ana'a tawunao kawanu'u
taapinpauzonao kaimanainao nii kaikini'i. Ĩnaudapa pakadishita'anan

§ **5:46** zaamaapauzonao tax puraatannaa: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

na'iki patoriinpan choochiapa-kizai ii, na'iki dunapota pidannao iriba-
kizi an, ĩaipan karikaonan pakaduz tukapa-kao. Õkian mishi'o u'ati,
kaimanaimana'ora'a naa ĩkawinipinaatina'akan pa'atadapa-kao ida'an.
6 Mazan unao pa'an, utoriinpa'azon dono, umorota udapu nazo iti,
utaratina'aka, uru'u naa utoriinpan uDaru aona'oraz tukapa-kao ati.
UDaru tukapa'oraz utoriinpan aona'oraz pidan tukapan, utaan nii
uwinipinaa nii.
7 "Utoriinpan dono, aonaa ukiwa'anapa-kida'ana'a mazanuiman
kida'o parada-karu, maaitapa-kainao Tominkaru kawan. Ĩtoriinpan
dawuu, na'apa ĩzauda-kidan patominkarun abatan nii patoriinpan.
8 Aonaa pa'i ĩnao kawan mani unao. Utoriinpan ua'ii zii uDaru aitapani'i
naa kanom uaiapanii. 9 Ukau'an di'oraz kawan utoriinapa'a:
'WaDaru aokazi ia'o,
marii ipai pidannao taapan pugaru umanawunu'o nii.
10 Marii kizi punaobanai-tinan.
Marii kizi sha'apatin-karu puaipan kawana'ati
da'a'a imi'i baara'a,
na'apa aokazi iainao sha'apatinan kawana'ati.
11 Marii putaan wa'ati aizii wawanyukunuu nii.
12 Pumarina'ata ipai wuru'u oia'o washa'apatanii kidaz,
na'apa wamarina'atan kawan ipai oii kida'o sha'apata-kariwaiz
wa'ati.
13 Aonaa putaapada'ana'a wanyukunuu tiwaa-kidapa-kao oia'o di'iti,
mazan kaiman putaapa waunao oia'o ai.*
[Karikaonanu'o pugaru wuru'u naobanaiz,
ma'ozaka'oraz, na'iki konaunama'oraz.
Amen.]'†
14 "Umarina'atan an pidannao sha'apatanii oii kida'o u'ati, uDaru
aokazi ia'o marina'atan nii ipai u'oian kapam. 15 Mazan aonaan an
umarina'atan oii kida'o pidannao sha'apatanii u'ati, aona'o nii uDaru
marina'atan u'oian kida.

Tominkaru ati'o sanadinapa-karu

16 "Usanadinpan‡ an Tominkaru ati, aonaa utaapinpa'ana'a
kasha'ora'a kawan, tawunao kawanu'u taapinpauzonaouz
kaimanainao nii kaikini'i. Ĩnao ĩpana'ada'akan na'apam paaidinpan
pataapinpa'akan ida'an manaunam kasha'ora'a kawan, ĩaipan
karikaonan paaitapa-kao pasanadinpan. Õkowaadan nii mishi'o u'ati,
ĩnao na'apainpainaouz ĩsha'apainpan, kawinipinaatina'a kainaou'u naa
wuru'u pa'atadapa-kao ida'an. 17 Mazan unao, usanadinpan dono
Tominkaru ati, uchikaa uawun baara kaiman, uramaudin na'iki
umaoda uzowaud. 18 Aonaa kizi baokoinao aitapan usanadinpan
Tominkaru ati, soo uDaru aona'oraz utukapa-kao aitapan nii pa'an,
na'iki uDaru tukapa'oraz usha'apatan aimaakan aona'oraz baokoinao
aitapan, ukawinipinaatan nii unao.

Sha'apauzii aokazi ia'o
(Luke 12:33-34; 11:34-36)

---

* **6:13** oia'o ai oo "Satan ai". † **6:13** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadin-
panu'u. ‡ **6:16** sanadinpan: Uruu zamazidin-karu. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu
Masha'apannaada-kinao di'ii.

19 “Mana'a ukasha'apauzi-tina'ana'a da'a'a imi'i baara'a, usha'apauz
kainin nii, na'iki uwuzaaritan nii, na'iki koidimikinao koidapan niizu.
20 Mazan usaabaa usha'apauz nii aokazi ii, na'ii aona'o nii ukainin,
aona'o nii uwuzaaritauzon, na'iki aona'o nii koidimikinao koidapanuz.
21 Aizii na'iam pidan saabaan pasha'apauz, karikaonanu'o nii utaapan
panyukunuu, wuru di'iti'i utaapa-kiziz pasha'apauz.
22 “Wuru'u awunuiz na'apa'o lamp kawan ukanadapan pidan nanaa
ati. Aizii puawun kaimanan dono, ipai punanaa mashaapan kanada'o-
karu'u. 23 Mazan puawun makaimankan an, punanaa mashaapan nii
maruta'o-karu'u. Ukau'an kanada'o makadan dono u'ida'a, maruta'o
manawun ida'a'o pugaru.

Bauda'apa naobanai
(Luke 16:13; 12:22-31)

24 “Aonaa turuu pidan poitoruitapa-kidinan dya'utama'o
naobanainao ati. Panaadon uto'ora-kizaitapan nii bauda'apa'o, na'iki
umarainpan nii ba'oran; kaimana'o nii uizo'atin bauda'apa'o, na'iki
ukashadapan nii ba'oran. Ukau'an aonaa turuu pidan naobanaitapan
Tominkaru na'iki puraata.

Aonaa kizi nyukunui
kaziwadapa-kao

25 “Uruu idi õkian u'ati. Aonaa ukaziwadapa'ana'a unyukunuu
udi'itinpan ida'an kanoma'o nii unika na'iki utuzan ni'o dau'u ukakupa-
kinaa nii, oo kamicha ukaiwadan nii dau'an. Mishi'oraiman kakupa-
karu, powa'a'o umanawunun wanyukunui ai, na'iki nanai, powa'a'o
umanawunun kamicha ai.
26 “Utukapa mooko kotu'uznao, aonaa ĩpaowinan. Udauna'an ĩso'otan
mani papaoriba aka na'iki ĩkasaba'uan maniz padapunaa iti. Mazan
upu'a'o uDaru aokazi ia'o paan ĩdyaun. Aizii mani unao, aonaa
umarainapa-kao mooko powa'a zii kotu'uznao ai? 27 Na'ia'oram unao tu-
ruu umashaapan powa'a ukotua'ikin ukaziwadapan ida'an unyukunuu
udau'an? Aonaa na'ia'oram.
28 “Kanom nii ukaziwadapan unyukunuu ukamichan dau'an?
Utukapa amazada ii aka'o soosoi kida sodan, na'iki na'apam ĩsoosoan.
Aonaa ĩkaudinan dadara ĩtomapan mani pakamichan. 29 Mazan õkian
u'ati, King Solomon umanawunu'o usha'apauz konaunam kida, upu'u
aonaa ukakamichantinan konaunam soosoi kida kawan. 30 Tominkaru
wuru'u konaunamada'oraz pinidi kida soda'oraz amazada ii aka. Aizii
kakupa utukapa-kao, udauna'an umawaka'akan naa, uru'o ni'i naa
ukawaoda-kao. Aona'o nii mooko Tominkaru kakamichantan unao
na'apa? Kanom nii mooko umishidapan mapasaka sodi?
31 “Ukau'an aonaa ukaziwadapa'ana'a unyukunuu udi'itinpan
ida'an kanoma'o nii unika, oo kanoma'o nii utuza, oo kanoma'o
nii ukamichan nii. 32 Na'apa kida'o dau'ana'a maaitapa-kainao
Tominkaru kaziwadapauzon panyukunuu. Aokazi ia'oraz uDaru
aitapanii uaipan aimaakan na'apa kida'oraz umashaapa-kinaa nii.
33 Mishi'oraiman utaa unyukunuu kiwiitapa zii Tominkaru naobanai-
tinan dau'an, na'iki umashaapa na'iki usha'apatin Tominkaru aipan
kawana'ati. Utaan nii ipai na'apa kida'oraz unao idiwau nii. 34 Ukau'an
aonaa ukaziwadapa'ana'a unyukunuu waikana'ana'o uaiapanii
dau'an. Usha'apanum idi waikana'ana'o aimaakan sha'apainpan nii

waikana'ana'o ida'a. Ukau'an aonaa ukaziwadapa'a naa unyukunuu waikana'ana'o aimaakan dau'an.

7

Pidan dakotan pairiban oia'o nii
(Luke 6:37-38, 41-42)

1 "Mana'a pudakota'ana'a ba'oran pidannao dikauda'o nii, aonaa kizi Tominkaru dakotan pugaru dikauda'o nii. 2 Usha'apanum kau'an Tominkaru dakotan nii pugaru dikauda'o nii na'apa kapam pudakotan kawan ba'oran pidannao, na'iki na'apa'oram putaapan ba'oran pidannao, na'apa'o nii Tominkaru taapan pugaru kapam. 3 Kanom nii mooko pudi'itapan kaunuba sodi'o kaina'an puiriban awun ida'a, pumadi'itapakan pu'u atamun idin kaina'an puawun ida'a? 4 Puka'iita zii pukian puiriban ati, 'Õso'ota kizi kaunuba'o puawun ai' atamun idin kaina'an pu'u puawun ida'a? 5 Pugaru taapinpauzo kaimana'o nii kaikini'i, puso'ota'a naa zii kiwiitapa atamun idin puawun ai. Uruu na'apa kaimana'o ni'i naa putukapan puso'ota'azoonii kaunuba'oraz puiriban awun ai.

6 "Mana'a utaa'ana'a kaimana'o aimaakan Tominkaru di'iki'o arimarakanao ati, ĩtanawatina'akan nii u'ati karikaonan, na'iki ĩaroautapan nii unao. Mana'a ukaboota'ana'a umanawunu'o kawinipinaa kida'o usha'apauz kooshinao bii iti, ĩdakazaabi'ian nii karikaonan kidaz."

Pupishaan dono aimaakan taa-karu nii pu'atiz
(Luke 11:9-13)

7 Jesus kian koshan, "Upishaa aimaakan, taa-karu nii u'atiz; udorota aimaakan, uikodan nii wuru'u udorotapaniaz; udau-dauapa paniinom, da'ata-karu nii paniinom u'ati. 8 Usha'apanum idi ipai pidan pishaa'o aimaakan, taa-karu nii u'atiz; na'iki na'ia'oram pidan dorota'o aimaakan, uikodan niiz; na'iki dau-daupa'o paniinom da'ata-karu nii paniinom u'ati. 9 Daruinao, udani pishaan an pawanyukunuu nii u'ai, utaa mani kuba udani ati? 10 Oo upishaan an kopau u'ai, utaa mani kowazaz u'ati? 11 Oia'o unao padamata, upu'u zii uaitapa utaan kaiman kida'o aimaakan udainao ati, aitaniimana'o nii uDaru aokazi ia'oraz, utaan nii kaiman kida'o aimaakan pishainao ati paugaru. 12 Pusha'apata kaimana'o aimaakan ba'oran pidannao ati, na'apa puaipan kawan aimaakan sha'apata-kao pu'ati kapam. Na'apa'o daua'o wuru'u Moses na'iki Tominkaru prophetinnao kakinaori kidaz.

Mazowa'o dobaapa-kizai paniinom
(Luke 13:24)

13 "Umorota mazowa'o dobaapa-kizai paniinom ida'an, usha'apanum kau'an kazowa'o dobaapa-kizai paniinom Tuubaru'o Tikazi pataka'utin-kizai di'iti'o wuru'u. Na'iki masha'apannaa mako-karu na'an, ukau'an iriba pidannao makon na'an. 14 Mazan dobaapa-kizai paniinom karikaonanu'o kakupa-karu di'iti'o, mazowa'o na'iki kasha'apannaa kapam mako-karu na'an. Ukau'an aonaa iriba'o nii mani pidannao ikodanuzu.

Atamun, pa'aka ida'ana'o uaitapa-kao
(Luke 6:43-44)

15 “Uzaudinpauzo pa'i wunao aia'a dakotinpainaouz prophetnao
nii. Ĩwa'atin nii u'ida'ati, na'apa masha'apatanu'u kaznizo kawan
ĩaidinpan, mazan kichana'iki-kia'o ĩkaduz wuru'u, na'apa baudokoru
kawan. 16 Uaitapan nii ĩdyaun na'apa'oram ĩsha'apatanii ida'an, na'apa
paoribai aitapa-kao kawan pa'aka ida'an. Aonaa na'apainim puikodan
kaiwada-karu ida'a grape oo fig aka. 17 Ukau'an ziwu'o atamun kaakan
dono, kaimana'o nii u'aka kida, mazan maziwuka'o atamun, u'aka
dikauda kida'o nii. 18 Ziwu'o atamun, aona'o nii ukaakan dikauda kida'o
idi; na'iki maziwuka'o atamun, aona'o nii ukaakan kaiman kida'o idi.
19 Na'ia'oram paoribai dikauda kida'o u'aka barota-karu niizu, na'iki
kaboota-karu niizu tikazi wu'iti. 20 Ukau'an na'apa'o ida'ana'o nii unao
aitapan wunaou'u dakotinpainaouz prophetnao nii, ĩsha'apatanii kida
ida'an.

Kanoma'o nii morota
Tominkaru naobanai-tinapa-kizi iti
(Luke 13:25-27)

21 “Aonaa ipai'o nii mani pidannao wuru'u ‘Naobanai, Naobanai,’
kia'oraz ĩkian õ'ati kawiizin Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii, soo
wunaou'u sha'apatina'oraz õdaru aokazi ia'oraz aipan kawana'ati.
22 Na'apain Tominkaru widauan kamoon dono'o naa pidannao,
iriba'o nii pidannao kian õ'ati, ‘Naobanai, Naobanai, pu'uu ida'ana'o
wakowaadapauzon Tominkaru paradan. Pu'uu ida'ana'o wawaatan
oia'o doronai kida, na'iki iriba aimaakan umanawunu'o ukaimanan
kida washa'apatan pu'uu ida'an.’ 23 Mazan õkian nii ĩ'ati, ‘Aonaa
õaitapauzon unao. Umako õ'ai, unao sha'apaapauzonao oii kida'o.’

Dya'utama'o kabaun tomikinao
(Luke 6:47-49)

24 “Na'ia'oram pidan abata'o di'oraz õparadan kida, na'iki
sha'apatina'oraz õparadan kawana'ati, na'apa'o nii uruu aitapina'o
pidan kawan, toma'oraz padapu nii dadara'o baara'a. 25 Wunu tuukia'o
kaawan dono'o naa, uwa'ozi kida paidan naa, utuubarun paida baara
ii aka, na'iki ma'ozaka'o awaru kaawa'akan naa kabaun ida'ati, mazan
aonaa kabaun dorautan, utoma-kao idi dadara'o baara'a.
26 “Aizii na'ia'oram pidan abata'o di'oraz õparadan kida, na'iki aonaa
usha'apatinan õparadan kawana'ati, na'apa'o uruu tawuru kawanu'o
maaitapin-ka'oraz pidan, toma'oraz padapu kaatu baara'a. 27 Wunu
tuukia'o kaawan dono'o naa, wa'ozi kida tuubarun paida baara ii
aka, na'iki ma'ozaka'o awaru kaawa'akan naa kabaun ida'ati, sariapa
kabaun dorautan, ipai daunuuda'u.”
28 Aizii Jesus ipaian patominapa-kidan na'apa kida'o dau'an, tuukii
pidannao di'itinpan na'apam utominapa-kidan dau'u. 29 Powa'a zii
umanawunun utominapa-kidan pidannao wunao aia'a tiichaapau-
zonao Moses kakinaori dau'u.

8

Jesus kakudan
daonaiora kabishopa'o
(Mark 1:40-45; Luke 5:12-16)

1 Jesus tokan ana'a naa naawazi daara iki, iriba pidannao da'anpan
udawu'ati. 2 Masha'apakiaka daonaiora kaawan u'ida'ati baiatina'o

kichana'iki-kia'o bishoi* idi. Ukodoru'ukan ukanaapu ati, na'iki ukian
u'ati, “Naobanai, punyukunuu na'apan dono, õaitapa pukakudan nii
õgaru, kaiman kizi'i naa õsaabainan.”
3 Jesus pishatan uruu na'iki ukian, “Na'apa õnyukunuu, pukakuda,
kaiman pusaabain.” Masha'apakiaka ubisho manaka'akan naa, na'iki
kaiman usaabaina'akan. 4 Udauna'an Jesus kian u'ati, “Puabata,
mana'a pa'i pukowaada'ana'a na'ia'oram pidan ati, mazan pumako
sariapa puawunuuta-kidanaka pumada faadaa di'ii, na'iki putaa'a naa
taauzo-kariwaiz Tominkaru ati kakuda-kariwainao taauzoniaz Moses
kakinaori kawana'ati. Na'apa'o ida'ana'o nii pidannao mishidan
kaimana'ora'a naa pusaabainan.”

Jesus kakudan soldyaanao zowaunaa poitoru
(Luke 7:1-10)

5 Jesus kaawan dono Capernaum iti, Roman soldyaannao zowaunaa
kaawan u'ida'ati padopian idi. 6 Ukian, “Naobanai, kaina'a õpoitoru
karinaan õdapu ii, tuukia'ora'a naa, aona'a naa uka'iitan pakiitinan.”
7 Jesus kian u'ati, “Õmakon nii na'iti, õkakudanaka kizi uruu.”
8 Mazan ukian Jesus ati, “Aonaa Naobanai, aonaa umanawunu'o mani
wuru'u õgaruz pumako'ozon mani õdapu iti. Turuu pa'an puparadan
karikaonan di'iki'i, kakuda'o nii õpoitoru. 9 Õgaru na'apa, õkaudinan doko
ainao pidannao õ'ai waranu a'o, õgaru na'apa kaina'a soldyaanao kau-
dina'o õwaranu'u kapam. Õdyuudan dono bauda'apa soldyaa, ‘Pumako’
õkian an u'ati, umakon nii. Aizii õdapadan dono ba'oran soldyaa,
‘Puwa'ati’ õkian an u'ati, uwa'atin nii. Na'iki õdyuudan dono õpoitoru,
‘Pusha'apata wuru'u,’ õkian an u'ati, usha'apatan niizu.”
10 Jesus abatan idi wuru'u kaikapa'oraz parada-karu'u, tuukii
udi'itinpa'akan, na'iki ukian wunao ati'i kasaba'ukinpainaouz
pa'ida'ati, “Õkian mishi'o manawun u'ati, aonaa na'apainim zii
õikodauzon pidan Jewnao bii'i kaikapa'a manawun umishidanu'u.
11 Uruu idi õkian nii u'ati, iriba'o nii Gentilnao wa'atin di'ikinapa
kida'a waoko ikinapu na'iki wakadapu ikinapu, na'iki ĩsakanata'anan
nii Abraham, Isaac na'iki Jacob tuma konaukia'o aroapa-karu ida'ati,
Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii. 12 Mazan unao, Tominkaru
pidanannaouz na'ia'o ni'oraz padamata Tominkaru naobanai-tinan
dono'o naa, kaboota-karu nii unao maruta'o-karu iti. Na'ia'o ni'i naa
uzaadan tuukii na'iki ukuzowan nii uudako kida udopian idi.”
13 Uruu dauna'an Jesus kian naa soldyaanao zowaunaa ati, “Pukiwa'a
naa pudapu iti, na'apa'oram pumishidan manawun, sha'apata-kao nii
na'apa pu'ati.” Na'apain aka manawun poitorui kakuda'akan.

Jesus kakuda iriba pidannao
(Mark 1:29-34; Luke 4:38-41)

14 Aizii Jesus kaawan dono Peter dapu iti, na'ii utukapan Peter
imauzo washatinpan bed paawa'a, tuukia'o omada wiichan pakarinaan
idi. 15 Uruu idi Jesus zaamatan oka'u, sariapa omada wiichan sha-
bata'akan, na'iki okakuda'akan naa. Na'iki'o okadishitan otaan naa
Jesus wanyukunuu nii.

---

* **8:2** kichana'iki-kia'o bishoi: aona'o ukasaranaa nii, tuzuinba'o kapam ba'oran pidan di'iti. Putukapa kaarita tokon ii Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

16 Uruu wachuupunin kamoo tipitan dauna'an iriba pidannao
na'akan Jesus ida'ati pairibannao oia'o doronainao zaamatapaniinao
kida. Jesus waata oia'o doronainao pidannao ai paparadan ida'an
karikaonan. Na'iki ukakuda ipai karinainao. 17 Wuru'u usha'apatan
kaikapa kida'orazu'u, uruu umishian naa tawuru'u kotua'oraz prophet
Isaiah kianuz, "Pa'ida'a uzaamatan wa'ai wabaiatin-kinaa rinai kida,
na'iki uso'ota wa'ai wakarinauzo-kinaa kida."

Da'ana'azoinao Jesus
(Luke 9:57-62)

18 Jesus tukapan idi'i naa iriba pidannao kasaba'ukinan pa'ida'ati,
sariapa ukian patominapa-kidaniinao ati, "Aushaa watarauka'a naa
karishii baza iti."
19 Bauda'apa pidan tiichaapauzo Moses kakinaori dau'u wa'atin Jesus
ida'ati. Ukian u'ati, "Tiichaa, õda'anan nii pugaru na'iti'oram pumako-
kizi iti."
20 Jesus dako'atin na'iki ukian u'ati, "Waruzonao kaina'a ĩ'uun kida,
kotu'uznao kaina'a ĩshimaka kida kapam, mazan Daonaiora Aokazi Iki'o,
aonaa uwashatinauzo-kizi nii, na'iki aonaa usookapauzo-kizi nii."
21 Ba'oran daonaiora tominpa'o Jesus di'iki kian u'ati, "Naobanai,
õdidanaka kizi zii õdaru mawakan kiwiin, uruu dauna'an õda'anan pu-
garu."†
22 Mazan Jesus kian u'ati, "Puda'an õgaru. Marii mawakainao didan
pairiban mawakan."‡

Jesus mashaatan
ma'ozaka'o awaru
(Mark 4:35-41; Luke 8:22-25)

23 Jesus paidinan kanawa zo'iti, utominapa-kidaniinao makon ka-
pam utuma karishii an. 24 Masha'apakiaka ma'ozaka'o awaru kaawan
karishii an, na'iki kanawa kichana'iti-kia'a naa, udaawadainan wunu
paran idi. Mazan Jesus, uda'awun. 25 Sariapa utominapa-kidaniinao
pokowauanuzu. Ĩkian u'ati, "Kadiman Naobanai! Kadiman! Pukazan-
naata waunao! Wanaraan ni'i naa!"
26 Jesus kian ĩ'ati, "Kanom nii dii utarian? Masakauda'u'o sha'a
karikaonan umishidan?" Udauna'an ukadishita'akan, uru'u naa udyuu-
dan ma'ozaka'o awaru na'iki wunu paran mashaadinan. Sariapa mishi
amazada mashaadina'akan mashaa.
27 Tuukii udi'itinapa-kida'akan patominapa-kidaniinao. "Kanom
kaduzu'u naa pidan uruu?" ĩkian. "Atii awaru na'iki wunu paran
mishida zii uparadan."

Jesus kakudan oia'o doronainao zaamatapaniinao
(Mark 5:1-20; Luke 8:26-39)

28 Jesus kaawan dono'o naa karishii baza iti Gadara Baara
itinapu, na'ii pamakopa-kizi an, dya'utam pidannao ikodapanuzu,
kodita'akainao pamashaapa-kizi baaranai ia'o, ka'unaru kida di'iki.§
Wuru'u ĩnaouz oia'o doronainao zaamatapaniinao, ukau'an to'oraba'o

---

† **8:21** Naobanai, õdidanaka kizi zii õdaru mawakan kiwiin, uruu dauna'an õda'anan pugaru. oo "Naobanai, aona'o nii zii õmakon kai. Kaina'a õdaru tuukian. Aizii umawakan an, õdidan nii zii uruu. Uruu dauna'an õmakon nii pudawu'ati."

‡ **8:22** Marii mawakainao didan pairiban mawakan. oo "Marii pidannao wuru'u mamishida-kainaouz õgaru didan pairiban mawakan."

§ **8:28** Uruu dono pidan baaranaa, kuba uun ii kida'o pa'an.

ĩdyaun. Una'apan idi, aonaa kanom makouzon na'ii'aka'o dunapo ida'an.
29 Sariapa ĩkadakon u'ati diiwa'o ida'an, “Pugaru Tominkaru Dani, kanom
puaipan wa'ai? Pupataka'uta'anan naa sha'a waunao wapataka'uta-kao
kamoon ua'ii zii?”
30 Aonaa munapo manawun mani ĩnao di'iki, kaina'a iriba'o kooshi-
nao aroapatinan. 31 Uruu idi oia'o doronainao pishaan Jesus tuukii.
Ĩkian u'ati, “Puaipan an wamakon di'iki'i, pudyuuda shoman waunao
wamorota'an kizi kooshinao di'iti.”
32 “Umako,” Jesus kian ĩ'ati. Uruu idi ĩkodita'akan daonaioranao
di'iki, na'iki ĩmakon ĩmorota'anan naa kooshinao di'iti. Sariapa kooshi-
nao dima'akan karishii danoma katawudapuzun di'iti, ĩwaotan kar-
ishii baoko iti, na'iki ipai ĩnaraan. 33 Uru'u naa kooshinao taapikinao
dima'akan donoi iti. Na'ia'a naa ĩkakuwaapan ipai na'apam aimaakan
sha'apainpan dau'u. Na'iki ĩkowaada na'apam oia'o doronainao zaa-
matapaniinao sha'apata-kao. 34 Uruu idi ipai donoi sannao makon
ĩikodapa'anan Jesus. Ĩikodapan dono'o naazu, kaziwa'o ida'an ĩdyuudanuzu
ĩaipan umakon pawiizi iki.

9

Jesus chi'ika-kidan
machi'ikaka'o
(Mark 2:1-12; Luke 5:17-26)

1 Uruu dauna'an Jesus paidinan patominapa-kidaniinao tuma
kanawa zo'iti ĩtaraukan karishii an powaa iti'i naa pamashaapa-kizi
iti.* 2 Na'ia'a naa pidannao na'akan daonaiora machi'ikaka'o Jesus di'iti
pawashatinapa-kizi baara ida'an. Aizii Jesus tukapan idi ĩmishidan tuukii
manawun paugaru, sariapa ukian machi'ikaka'o pidan ati, “Pusaabaa
punyukunuu õdani, ipai õso'otan pu'oian.”
3 Pabi'i kida tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u kian
panyukunuu ii, “Uwazootapa'azon Tominkaru paparadan ida'an.”
4 Jesus, uaitapa na'apam ĩdi'itinpan, uruu idi ukian ĩ'ati, “Kandii nii
udi'itinpan õdau'u oia'o ida'an? 5 Na'ia'oram masha'apannaa: ‘Ipai
pu'oian mainaabata-kao’ kii, oo ‘Pukadishita na'iki puchi'ika’ kii?
6 Mazan õaidan nii u'ati Daonaiora Aokazi Iki'o, kaina'a uma'ozakan
mainaabata-kinaa nii pidannao oian da'a'a imi'i baara'a.” Uru'u
naa ukia'akan machi'ikaka'o pidan ati, “Pukadishita, puna'aka
puwashatinapa-kizi na'iki pumako'o naa pudapu iti.” 7 Machi'ikaka'o
pidan kadishita'akan na'iki umakon naa padapu iti.
8 Aizii pidannao tukapan idi kaikapa'o sha'apanu'u, tuukii ĩdi'itinpan,
na'iki ĩkonaukii-kidan Tominkaru utaan idi umanawunu'o ma'ozaka-karu
pidan ati.

Jesus dapadan Matthew
(Mark 2:13-17; Luke 5:27-32)

9 Aizii Jesus makon naa na'iki, pamakopa-kizi an utukapa zaamaa-
pauzo tax puraatannaa, Matthew kia'o u'uu, usakanatapan kabaun
pakaudin-kizi nazo ii. “Puwa'ati õtuma,” Jesus kian u'ati. Sariapa
Matthew kadishita'akan na'iki umakon naa utuma.

* **9:1** Jesus mashaapa-kizi wiizai dakota-kao Capernaum.

10 Jesus aroopan patominapa-kidaniinao tuma Matthew dapu ii. Na'ii
iriba zaamaapauzonao tax puraatannaa na'iki ba'oran oiainao pidan-
nao aroopan ĩtuma. 11 Phariseenao tukapan idi uaroopan na'apainao
pidannao tuma, sariapa ĩkian Jesus tominapa-kidaniinao ati, "Kanom nii
utiichaan aroopan oiainao tuma?"
12 Jesus abata ĩna'apanuz kaikapa'a, uruu idi ukian ĩ'ati, "Ziwuinao
pidannao, aonaa ĩaipan daakataa, soo karinainao pa'an. 13 Umako
utominapa kizi na'apa'oram Tominkaru Paradan saada-kariwaiz
kian. Ukianuz, 'Kamunan-karu õaipan u'ai, aonaa taain-karu kawaoda-
kariwai uzai ida'an mani.'† Ukau'an aonaa kaimanainao mani wuru'u
õdapada'ananiinaouz, mazan oiainao."

Jesus pishaa-kao sanadin-karu dau'u
(Mark 2:18-22; Luke 5:33-39)

14 Bauda'apa kamoo John Chikaawunuupauzo tominapa-kidaniinao
kaawan Jesus ida'ati. Ĩpishaan Jesus, ĩkian u'ati, "Kanom nii waunao
na'iki Phariseenao sanadinpauzon‡ Tominkaru ati, mazan putominapa-
kidaniinao, aonaa pa'an ĩsanadinpauzon Tominkaru ati?"
15 Jesus dako'atin ĩdyaun, ukian, "Na'apa dii uaitapan mazida'o daon-
aiora dapadaniinao mashaapan kasha'ora mazida'o aroapa-kizi ii,
mazida'o daonaiora na'an pu'u ĩtuma. Aonaa turuu una'apan. Mazan
daonaiora mazida'o zaamata-kao dono ĩ'ai, uruu dono'o ni'i naa pa'an
ĩkasha'oran na'iki ĩsanadinpan."
16 Udauna'an Jesus kian koshan, "Aonaa pidan zimindotauzon
pakamichan zaam dadotan pa'ina'o kamicha idin idi, usha'apanum
kau'an shokota'o nii zii wuru'u pa'ina'oraz kamicha idin uzaama'o ai,
na'iki powa'a'o nii zii umanawutan wuru'u udadotanuz.
17 "Na'iki aonaa pidan kawazootauzon kaiwauzo-kariwai'i naa wine
kinnaa§ pa'ina'o zii wine toma-kao idi. Pa'ina'oraz zii wine poodan
nii utada'okan nii wuru'u kaiwauzo-kariwaiz naa ukinnaa, uruu wine
wakudinan ni'i naa, na'iki ukinnaa pataka'uinan ni'i naa kapam. Uruu
idi karikaonan da'i pidan tomauzon pa'ina'o wine kinnaa papaida-kizi
nii pa'ina'o wine. Utoma-kao dono na'apa, aona'o nii ukinnaa sha'apan."

Mawakaiba zunaaba sodi na'iki izaipa'o zunaaba
(Mark 5:21-43; Luke 8:40-56)

18 Jesus kadakotinan pu'u zii, Jewnao zowaunaa kaawan u'ida'ati.
Ukodoru'ukan ukanaapu ati, na'iki ukian, "Õdani zunaaba sodi
mawakan aizii aka, upu'u mazan puwa'ati pupishata kizi puka'u idi
oroo, okakuda kizi." 19 Sariapa Jesus na'iki utominapa-kidaniinao
makon naa utuma.
20 Aizii na'a'o zun baiatina'o 12 wunu paizaipan idi. Okaawan Je-
sus barau ikinapu na'iki opishatan ukamichan danoma karikaonan.
21 Usha'apanum kau'an panyukunuu ii okian, "Õpishatan an uchaakitan
karikaonan, õkakudan nii."

---

† **9:13** Hosea 6:6 ‡ **9:14** sanadinpauzon: Uruu zamazidin-karu. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. § **9:17** wine kinnaa: uzai mada idi'o utoma-kao. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

22 Jesus padantina'akan, sariapa utukapanuzo, na'iki ukian o'ati,
“Ma'ozaka putaapa punyukunuu õdani, pumishidan idi'o, pukakudan.”
Na'iki'i naa mishi sariapa okakudan.
23 Uruu dauna'an Jesus kaawan Jewnao zowaunaa dapu iti. Na'ii
utukapan iriba taupauzonao na'iki muraapainao mawaka'o ati. 24 Uruu
idi sariapa Jesus kian ĩ'ati, “Ukodita di'iki'i, aonaa omawakan mani
wuru'u, oda'awun karikaonan.” Ipai pidannao shaazootinan una'apan
idi. 25 Pidannao koditan dauna'an, uru'u naa Jesus makon zunaaba sodi
di'iti, na'iki uzaamatan naa paka'u kadu'ikizo. Sariapa okakuda'akan
na'iki okadishita'akan. 26 Pidannao kakuwaapan di'oraz dau'ana'a ipai
na'an kida'o wiizai kawana'ati.

Jesus kakudan dya'utam daonaioranao ishaawunnao

27 Udauna'an Jesus makopan pu'a'a naa na'iki, dya'utam daonaio-
ranao ishaawunnao da'anpan uruu. Ĩkadakoinan diiwa'o ida'an u'ati.
“David Takaan-daun,* pukamunan-kida waunao,” ĩkian.
28 Jesus morotan dono'o naa kabaun nazo iti, uru'u naa ishaawunnao
kaawan u'ida'ati na'iki upishaan ĩdyaun. Ukian ĩ'ati, “Umishida turuu
õkakudan unao?”
“Wamishida, Naobanai,” ĩkian u'ati.
29 Uru'u naa Jesus pishatan ĩawun kida, na'iki ukian ĩ'ati, “Umishidan
idi, na'apa'o nii usha'apan.” 30 Sariapa ĩtukapa'akan naa. Uru'u naa
Jesus kakinaowan ĩdyaun. Ukian, “Mana'a pa'i ukowaada'ana'a pidan ati
kanom sha'apan u'ati.” 31 Mazan upu'u ĩmakon, ĩkakuwaapa'anan udau'an,
ipai na'an kida'o wiizai kawana'ati.

Jesus kakudan maparadan-ziiwa

32 Wuru'u dya'utamainaouz daonaioranao mako'okan pu'u zii, pidan-
nao na'akan Jesus ida'ati maparadanu'o daonaiora, wuru'u umaparada-
nunuz oia'o doronai kaina'an idi'o u'ida'a. 33 Aizii Jesus waata'akan
dauna'an oia'o doronai u'ai, sariapa ukaparadanu'ukan. Tuukii pidan-
nao, kasaba'ukinpainao na'ii, di'itinpan, na'iki ĩkian, “Aonaa watukapau-
zon zii kaikapa'ora'a aimaakan sha'apata-kao Israel an.”
34 Mazan Phariseenao kian, “Oia'o doronainao naobanaa taan idi'o
u'ati ma'ozaka-karu wuru'u uwaatanuz oia'o doronainao.”

Jesus kasha'oran pidannao dau'an

35 Jesus makon umorowautapan ipai donoi na'iki wiizai sodi kida
kawana'ati. Utominapatin-kidan pidannao synagogue ii kida, na'iki
ukowaadapan Kaimana'o Kuwai Tominkaru naobanai-tinan dau'an,
na'iki ukakuda pidannao karinainao pabi'inaaka kida'o rinai idi.
36 Tuukii ukasha'ora-kidan ipai wuru'u pidannaouz utukapan idi
ĩdopian, na'iki aonaa ĩaitapan na'apam naa pasha'apatinan pa'ida'a,
na'apa kaznizonao kawan, aona'oraz ĩtaapiki nii. 37 Ukau'an ukian
patominapa-kidaniinao ati, “Udaru paoribai baawu, dyuua'a naa u'aka,
mazan aonaa kaudinainao iriban kasaba'ua'o niizu. 38 Utoriinapa
kapaoriba'o ati, uzaamata kizi kaudinainao nii kasaba'uupainao nii
wuru'u papaoriba aka kidaz.”

---

* **9:27** David Takaan-daun: Kotua'o Tominkaru kian udyuudan nii bauda'apa David Takaan--daun umanawunu'o naobanai nii.

10

Jesus zaamatan
12 pidannao
apostlenao nii
(Mark 3:13-19; Luke 6:12-16)

1 Jesus dapadan 12 patominapa-kidaniinao baokopa pa'ida'ati, na'iki
utaan ma'ozaka-karu ĩ'ati ĩwaata-kinaa nii oia'o doronai kida pidannao
ai, na'iki ĩkakuda kizi pidannao karinaapainao ipai pabi'inaaka kida'o
rinai ai. 2 Di'i ĩ'uu kida'a 12 pidannao Jesus zaamatan apostlenao*
nii: kiwiin Simon, dakotapa-kariwaiz Peter kii, na'iki u'inawuzu An-
drew; James na'iki u'inawuzu John, ĩnao Zebedee dainao; 3 Philip na'iki
Bartholomew; Thomas na'iki Matthew, Matthew uruu zaamaapauzoz
da'i tax puraatannaa; James, Alphaeus dani, na'iki Thaddaeus; 4 Simon,
uruu Patriot;† na'iki Judas Iscariot, kaakapa'oraz Jesus.

Jesus dyuudan
12 apostlenao
(Mark 6:7-13; Luke 9:1-6)

5 Aizii Jesus dyuudan naa 12 pazaamataniinao apostlenao nii. Ukaki-
naowa'akan ĩdyaun, ukian, "Aonaa umako'ona'a Gentilenao‡ di'iti, na'iki
Samaria Baara sannao,§ mashaapa-kizi kida donoi di'iti. 6 Mazan umako
pa'an õpidanannao Israelitenao di'iti, waziwadinainaouz kaznizo kawan.
7 Umako ukakuwaapa'an ukowaada kizi maonapa'a naa Tominkaru
naobanai-tinan. 8 Ukakuda karinainao, ukadishita-kida mawakainao
powaa iti. Ukakuda baiatinainao kichana'iki-kia'o bishoi idi, na'iki
uwaata oia'o doronainao pidannao ai. Õtaanii ma'ozaka-kinai u'ati
mawinipinaa-daun, ukau'an usha'apata'a naazu mawinipinaa-daun.

9 "Umakon dono, aonaa una'akapa'ana'a upuraatan umashaapa-
kinaa nii; 10 mana'a una'aka'ana'a umako-kizi iti usaakon oo ba'oran
ukamichan oo ba'oran udazkidi oo uwadookori nii. Usha'apanum
kau'an pidan kaudina'o, taa-kao nii u'ati aimaakan uwinipinii.
11 Ukaawan dono na'ia'oram donoi oo wiizai di'iti, udawata pidan na'ii.
Na'ia'oram dapaapan an unao, umashaapa ĩdapu ii atii udobatan na'iki.
12 Umorowautan dono pidannao dapu iti, ukii ĩ'ati, 'Marii kaiman-karu
Tominkaru di'iki'o na'an utuma.' 13 Ĩdapaapan dono unao kaiman, marii
kaimana'oraz uparadan na'ian ĩtuma. Mazan ĩmadapaapakan an unao
kaiman, ukiwa-kida powaa iti wuru'u kaimana'oraz uparadan. 14 Aizii
ĩmadapaapakan dono unao kaiman, oo aonaa ĩabata'azon ukuwaa, udobata
na'iki uparauda'aka imi'i ukidiba di'iki ĩawunuutapan pu'u."* 15 Jesus
kian, "Õkowaada'azon mishi'o aimaakan u'ati. Tominkaru kootowapa-
kidan dono'o naa pidannao, Tominkaru pataka'utan nii na'iainao

---

* **10:2** apostlenao: dyuuda-kariwai kakuwaapa'anan Tominkaru naobanai-tinan dau'u. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **10:4** Patriot: mizaataakapauzoz pawiizi dau'an. Ba'oran udakotapa-kinao Zealot kii. ‡ **10:5** Gentilenao: pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. § **10:5** Samaria Baara sannao: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. * **10:14** Kidibai parauda-kao, ukainaabatan Tominkaru marina'atan nii ĩnao.

pidannao donoi ii, powa'a zii wunao aia'a Sodom na'iki Gomorrah sannaouz."†

Pataka'uta-karu nii kaudinainao Tominkaru ati
(Mark 13:9-13; Luke 21:12-17)

16 Jesus kian koshan, "Uabata, õdyuudan unao na'apa kaznizonao dyuuda-kao kawan baudokorunao bii iti. Ukau'an uaitapin na'apa kowazaz kawan, mazan umashaapa kaiman pidannao tuma orid kawan. 17 Uzaudinpa'a naa pa'i, usha'apanum kau'an pidannao zaamatan nii unao na'iki ĩna'akan nii unao kootowapa-kizai iti, na'iki ĩba'izian nii unao synagogue ii kida. 18 Na'iki ĩna'akan nii unao kazowautapainao wiizai kanaapu ati na'iki kingnao kanaapu ati õgaru dikin ii. Na'apa'o ida'ana'o nii ukowaadan ĩ'ati, na'iki ba'oran pidannao ati, Kaimana'o Kuwai õdau'ana'o. 19 Aizii uzaamata-kao dono na'iki utiwaa-kidapa-kao dono kootowapa-kizi ii, mana'a udopia'ana'a udawatan dau'u na'apam nii ukian. Taa-karu nii u'ati uaitapa-kinaa nii na'apam nii ukian. 20 Ukau'an uparadan an na'apain, aonaa unaou'o ni'i naa mani parada, mazan uDaru Tominkaru Dorona'o nii parada unao ida'an.

21 "Uruu dono pidannao zowii-kidan nii pa'inawuzunao, na'iki daruinao na'apa'o nii ĩzowii-kidan paudainao. Daniinao kashadapan nii padarunao na'iki pudaronao, na'iki ĩzowii-kidan nii ĩdyaun. 22 Ipai pidannao to'ora-kizaitapan nii unao õdikin ii. Mazan kanom tuuda'o ipai wuru kida'a atii utokon iti, kazannaata-karu nii uruu. 23 Upataka'uta-kao dono umishidapan dau'an õgaru bauda'apa'o wiizai di'ii, ukidoapa ba'oran wiizai di'iti. Õkian mishi'o manawun u'ati, aona'o nii zii ukaudin-kizi ipain Israel an kida'o wiizai an, Daonaiora Aokazi Iki'o kaawan ua'ii powaa ati.

24 "Aonaa tominpa'o pidan umanawunun patiichaan ai, na'iki aonaa poitorui umanawunun panaobanaa ai. 25 Ukau'an turua'o wuru'u tominpa'o pidan tominapanuz patiichaan kawan, na'iki poitorui na'apa panaobanaa kawan. Kadapu'o dakota-kao an Beelzebul‡ kii, aitaniiman udapu ainao pidannao powa'a'o nii zii ĩdakoapa-kao.

Kanom ai tarii-karu
(Luke 12:2-9)

26 "Ukau'an aonaa utaria'ana'a pidannao ai. Ipai dizapa-kariwai, aida-kida-kao niizu, na'iki ipai taapa-kariwai kida mashaa, ipai'o nii uaitapa-kida-kao. 27 Wuru'u aimaakan õkowaadaniaz unao ati karikaonan, ukowaada'a naa pa'iz ipai pidannao ati. Kanom aimaakan mashauda'u'o õkowaadan u'ati, ukowaada'a naa pa'iz diiwa'o ida'an pidannao abata kiziz. 28 Mana'a utaria'ana'a wunao aia'a zowia'oraz pidan, mazan udoronaa, aonaa ĩka'iitan pazowian pa'an. Mishi'oraiman utarii pa'an Tominkaru ai, ka'iita'oraz pakabootan pidan na'iki udoronaa Tuubaru'o Tikazi wu'iti. 29 Aonaa mooko dya'utama'o parikowarunao toriauzo-kao masakauda'u sodi'o puraata ida'an karikaonan, mazan upu'u aona'o nii bauda'apa udaru Tominkaru kashaapan ĩwaotan imi'i baara ati. 30 Na'iki Tominkaru aitapanii ipai na'apauda'u'oran uzowaud kida uzowau ida'a. 31 Ukau'an aonaa

† **10:15** Sodom na'iki Gomorrah: kotua'o donoinao. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ‡ **10:25** Beelzebul: ba'oran kaarita ida'a udakota-kao Beelzebub kii. Uruu Satan.

utaria'ana'a, usha'apanum kau'an powa'a'o zii umarainapa-kao iriba'o
parikowarunao ai.
32 “Na'ia'oram pidan kowaada'o õpidanan paugaru ipai pidannao
kanaapu'u, na'apa'o nii kapam õkowaadan õpidanan uruu, õdaru aokazi
ia'o kanaapu'u. 33 Mazan na'ia'oram pidan kowaada'o pamarina'atan
õgaru ipai pidannao kanaapu'u, na'apa'o nii kapam õmarina'atan uruu
õdaru aokazi ia'o kanaapu'u.

Aonaa kaimanaaka-karu mani,
mazan mizaataaka-karu
(Luke 12:51-53; 14:26-27)

34 “Aonaa uzauda-kida'ana'a õkaimanaaka-kida'anan mani pidannao
pa'atiaaka wuru'u õwa'atinuz da'ati'i imi'i baara ati. Õwa'atin aonaa
õkaimanaaka-kida'anan mani pidannao, mazan õmizaataaka-kida'anan
ĩdyaun pa'atiaaka. 35 Õwa'atin õpana'ada'anan daonaiora nyukunuu
padaru ai, zun padaro ai, dinizoi paimauzo ai. 36 Puiribannaou'o
nii manawun wuru'u putarubanao ni'oraz.§ 37 Na'ia'oram pidan
marainpa'o padaru oo padaro powa'a zii pamarainpan ai õgaru, aonaa
turuu na'apa'o pidan da'anan õgaru. Na'ia'oram pidan marainpa'o
paudani powa'a zii pamarainpan ai õgaru, aonaa turuu na'apa'o pidan
da'anan õgaru. 38 Na'ia'oram pidan aona'o una'aka'azon pacrossannaa,*
aonaa turuu na'apa'o pidan da'anan oo ukaudinan õtuma. 39 Na'ia'oram
pidan aipa'o pakakupan pa'ida'a, waziwa'o nii karikaonanu'oraz
kakupa-karu pa'ai. Mazan kanom marina'ata'o pamashaapauzon
kaduz pamishidan dikin ii õgaru, uikodan nii karikaonanu'oraz kakupa-
karu.

Wawinipa kida
(Mark 9:41)

40 “Na'ia'oram pidan kaimana'o udapaapan unao, kaimana'o uda-
paapan õgaru kapam wuru'u; na'iki na'ia'oram pidan kaimana'o uda-
paapan õgaru, kaimana'o udapaapan wuru'u dyuuda'oraz õgaru ka-
pam. 41 Na'ia'oram pidan dapaapa'o prophet, uaitapan idi Tominkaru
prophetin uruu, taa-kao nii uwinipa nii na'apa prophet kawan. Na'iki
na'ia'oram pidan kaimana'o udapaapan kaimana'o pidan, ukaimanan
idi, na'apa'o nii uwinipa nii taa-kao kaimana'o pidan kawan. 42 Na'iki
na'ia'oram pidan taa'o wunu bauda'apa'o õpidanan tuzan nii, aon-
aan pu'u padamata umanawunun, mazan õpidanan uruu, mishi'o nii
ukawinipinaata-kao na'apa'o dikin ii.”

11

John Chikaawunuupauzo dyuudan papoitorunao
Jesus di'iti
(Luke 7:18-35)

1 Jesus ipaia'akan dauna'an patominapa-kidan 12 patominapa-
kidaniinao, uruu dauna'an umakon naa, utominapa-kida'anan na'iki
ukakuwaapatina'anan wiizai kida kawana'ati, Galilee Baara an
kida'oraz.
2 Taraa-kizai ia'o John Chikaawunuupauzo, uabatan dono Christ
sha'apatanii kida dau'u, uruu idi udyuudan patominapa-kidaniinao

§ **10:36** Micah 7:6 * **10:38** una'aka'azon pacrossannaa: ubaiaapan kasha'ora'o oo uzowii-kao nii pada'anpan dikin ii Jesus.

pishaa'anan Jesus. 3 Ĩkaawan dono'o naa u'idi'iti ĩkian u'ati, “Pukowaada
wa'ati, pugaru'u naa mishi wuru'u wa'ati'o ni'oraz John kowaadauzo-
niaz, oo wazaudapa zii ba'oran?”
4 Jesus dako'atin ĩdyaun, ukian, “Umako powaa iti John di'iti,
ukowaada'an kanom uabatanii na'iki utukapanii õsha'apatan:
5 ishaawunu'o, turuu utukapan; machi'ikaka'o, chi'ika; kabisho'o
kichana'iki-kia'o bishoi idi, kaiman ubisho manakan; makina'o, abata;
mawaka'o, kakuda-kao powaa iti; pataka'utina'o, abata Kaimana'o
Kuwai. 6 Konaukia'o nii pidan aona'oraz ukashadan pamishidapan
õgaru.”
7 John tominapa-kidaniinao kiwan dauna'an, Jesus kakuwaapan naa
John dau'u iriba'o pidannao ati. Ukian ĩ'ati, “Umakonkan dono'oraz
John di'ii mapidantaka'o baara ia'oraz, sha'apa'oram pidan uzauda-
kida utukapan na'ii uruu dono? Pidan, pinidi saba awaru dawuapa-
kidanii kawanu'o? 8 Kanom sha'a utukapa'azon na'ii umakonkanuz
na'ii? Daonaiora, umanawunu'o kamicha kida ukaiwadapanii? Pidan
kaiwaadapa'oraz na'apa'o kamicha, mashaapa'o umanawunu'o kabaun
ii. 9 Ukowaada õ'ati, kanom sha'a utukapa'azon na'ii umakonkan dono
na'ii? Tominkaru prophetin sha'a? Prophet mishi uruu, mazan powa'a
zii prophet ai. 10 Uruu John dau'ana'o saada-kariwaiz Tominkaru
Paradan ida'a. Ukianuz.
‘Puabata, õdyuudan pidan pu'ua'ati kakuwaapa'o nii õ'ati,
uru'o nii saabaa pumako kizi.’ ”*
11 Udauna'an Jesus kian, “Mishi'o õkian u'ati, aonaa na'iam pidan
shakata'o da'a'a imi'i baara'a umanawunu'o nii John Chikaawunuu-
pauzo ai. Mazan pidan, aona'oraz umanawunun Tominkaru naobanai-
tinapa-kizi'i, upu'u umanawunu'o uruu John ai.
12 “John Chikaawunuupauzo sakadan di'iki'o pakaudinan atii kai,
Tominkaru naobanai-tinan tuubarudinan, dikauda'o pidannao tiwaan
pu'u pamashaatanuz. 13 Kiwiitapa John kakuwaapan ua'ii, ipai
kotua'oraz Tominkaru prophetinnao kakuwaapan, na'iki kotua'oraz
Moses kakinaori kowaadan na'apam nii aimaakan sha'apan. 14 Aizii
umishidan an wuru'u ĩkuwaa kidaz, John, uru'u naa wuru'u Elijahaz,
ĩkowaadaniaz Tominkaru dyuudan nii.† 15 Pukakinaon an puabata'a naa
kakinaorii!
16 “Na'apam dii mani õkainaabatan kainao pidannao? Na'apa'o ĩdyaun
koraiziannao kawan sakanatapainaouz pamakinaotin-kizi ii, kadakoin-
painaouz pa'atiaaka. 17 Ĩkian kaikapa'a: ‘Watauan pu'u mazida-karu
kunnaa unao ati, mazan upu'u aonaa ukonaupan. Wakunuian pu'u
u'ati baaranai ia'o ukunuuauzo-kao, mazan upu'u aonaa uzaadan.’
18 Ukau'an na'apa'o John, sanadinpauzo uruu, na'iki aonaa utuzapau-
zon. Uruu idi pidannao kian udau'an, ‘Kaina'a oia'o doronai u'ida'a.’
19 Aizii Daonaiora Aokazi Iki'o aroopauzon na'iki tuzauzo wine, uru'u
naa pidannao kian udau'an, ‘Aushaa, utukapa arawu'u kashabakizi
na'iki tuzapauzo uruu. Unaudapa pakaminauda'u-tinpan wunao idi'i
zaamaapauzonaouz tax puraatannaa, na'iki ba'oran oiainao pidannao
tuma.’ Tominkaru aitapaaban wuru'u tukapa-kida-kariwaiz umishiin
wuru ida'ana'a sha'apaapa-kariwaiz.”

---

* **11:10** Malachi 3:1 † **11:14** Malachi 4:5

Donoi ii kida'o pidannao,
aonaa ĩmishidan Jesus
(Luke 10:13-15)

20 Donoi kida, Jesus sha'apata-kiziz iriba umanawun kida'o aimaakan
padamata, mazan upu'u aonaa na'ii sannao tanawatinan pa'oian ai.
Uruu idi Jesus aidan paparadan na'ii sannao mamishidakan dikin ii.
21 Ukian, "Kasha'ora'o nii manawun pubaiaapan Chorazin! Pugaru
Bethsaida, na'apa'o nii pubaiaapan kasha'ora'o manawun! Aizii wuru'u
umanawun kida'oraz aimaakan sha'apata-kariwaiz u'ida'a, usha'apata-
kao an mani Tyre na'iki Sidon‡ ii, sariapa mani na'ii sannao morokodan
kamicha kasha'ora-karu daara kida. Na'iki sariapa mani ĩkadadainan par-
iti'i idi, ĩtukapa-kida-kinaa nii mishi patanawatinan pa'oian ai. 22 Mishi'o
õkian u'ati, awutapa'o nii zii Tominkaru pataka'utan Tyre na'iki Sidon
sannao unao ai, wuru kamoo dono'o Tominkaru kootowapa-kidanuz
naa pidannao.
23 "Aizii unao Capernaum sannao, u'itiiman umanawunu'o nii unao
aokazi ii? Aonaa, mazan kii'an ukaboota-kao nii Tuubaru'o Tikazi wu'iti.
Wuru'u umanawun kida'oraz aimaakan, sha'apata-kariwaiz u'ida'a
sha'apata-kao an mani Sodom§ ii, kaina'a zii mani wuru'u donoiz kai.
24 Mishi'o, ukau'an Tominkaru kootowapa-kidan dono'o naa pidannao,
powa'a'o nii zii Tominkaru pataka'utan unao, Sodom sannao ai."

Uwa'ati õ'ida'ati
usookapa kizi
(Luke 10:21-22)

25 Na'apain uruu dono Jesus toriinpan, ukian, "Õdaru, aokazi iainao
na'iki imi'i baara ainao naobanaa, õkonaukii-kidan pugaru, usha'apanum
kau'an putukapa-kidan idi'i naa pa'inainao ĩtominpan ati, pumataa-
padakaniaz umanawunu'o aitapainao aitapan. 26 Mishi'o õdaru, na'apa
kida'o sha'apan puaipan kawana'ati'o."
27 Aizii Jesus kian ĩ'ati, "Õdaru taanii õ'ati ipai aimaakan pa'idi'iki
kida'oraz. Aonaa kanom aitapan õgaru uDaniz, soo õDaru. Na'iki aonaa
kanom aitapan õDaru, soo õgaru uDani. Na'iki pidannao õzaamataniinaouz
aitapa'o nii uruu.
28 "Uwa'ati õ'ida'ati ipai unao mizainainao kimisha'o padowautapanii
idi, õtaan nii sookapa-karu u'ati. 29 Uzaamata õdopawa, una'aka kiziz
na'iki utominapa õ'idi'iki, usha'apanum kau'an kaimana'o õnyukunuu
na'iki aonaa atadinpa'o mani wuru'u õgaruz. Uruu idi uikodan nii
mishi'o manawun sookapa-karu. 30 Wuru'u õdopawa õtaan ni'oraz u'ati
masha'apanna'o na'iki shaakada'o."

12

Jesus uruu
Sookapa-karu Kamoon naobanaa
(Mark 2:23-28; Luke 6:1-5)

1 Aizii Sookapa-karu Kamoon dono, Jesus dobatapan patominapa-
kidaniinao tuma zakapu an paoribai wheat baawu an. Na'apain
utominapa-kidaniinao zamazin naa, uruu idi ĩkaraowaanan wheat aka,

‡ **11:21** Tyre na'iki Sidon: donoi kida, aonaa Jewnao mashaapa-kizi mani.
§ **11:23** Sodom: kotua'o donoi mainaabata-kariwaiz pidannao oian idi. (Genesis 19:24-28)

na'iki ĩnikapaanan naazu. 2 Aizii Phariseenao tukapan idi ĩsha'apatinanuz
na'apa, sariapa ĩkian Jesus ati, “Putukapa, putominapa-kidaniinao aonaa
ĩizo'atin mani wakakinaorinaa wuru'u ĩsha'apatanuz kaikapa'ora'a
Sookapa-karu Kamoon dono.”*
3 Jesus dako'atin ĩdyaun, ukian, “Aonaa mooko utukapauzon kaarita
ida'a'oraz usaadinpan kanom King David sha'apatauzonii, tawuru
dono'o uruu na'iki upidanannao zamazin dono'oraz?† 4 Umorotan
Tominkaru Dapu nazo iti, na'iki unikan papidanannao tuma bread
taa-kariwaiz Tominkaru ati. Na'apa'oraz wazootapa-karu kakinaorii
wuru'u pidan nikanuz wuru'u bread taa-kariwaiz Tominkaru ati.
Soo faadaanao karikaonan taapada-kariwaiz ĩnikan wuru'u breadiz.
5 Na'iki aonaa mooko uaitapan Moses kakinaori ida'a'oraz usaad-
inpan, ukowaadanuz faadaanao sha'apata pakaudin-kiz, Tominkaru
Dapu ii sookapauzo-karu kamoon dono, mazan upu'u aonaa ĩtaapa-
kao ĩsha'apatan oia'o, ĩmaizo'atikan pu'u kakinaorii? 6 Õkowaadan nii
u'ati, di'i utuma'oraz, powa'a'o zii umanawunun Tominkaru Dapu
ai. 7 Tominkaru Paradan saada-kariwaiz kian, ‘Kamunanuaba-karu
wuru'u õaipaniaz, aonaa uzai taa-kariwaiz mani.’ Uaitapan an mani
kaimanaiman na'apa'oram wuru'u parada-karuz, aonaa mani udakotan
pidannao oiainao nii, masha'apata-kainaouz oia'o. 8 Usha'apanum
kau'an Daonaiora Aokazi Iki'o Sookapa-karu Kamoon naobanaa uruu.”

Jesus kakudan pidan
makiitaka'o paka'u
(Mark 3:1-6; Luke 6:6-11)

9 Na'iki'o Jesus makon synagogue iti. 10 Na'ii na'a'o daonaiora, aonaa
uka'u kiitinan, mawaka'o uka'u. Pabi'i kida pidannao na'ii aipainao
pazaamatan Jesus usha'apatinan ida'an pana'iti kakinaorii ai. Uruu
idi ĩpishaanuzu, ĩkian, “Aonaa mani u'oian wakakinaorinaa ati pidan
kakudan pidan Sookapa-karu Kamoon dono?”
11 Jesus dako'atin, ukian ĩ'ati, “Na'apa dii mani unao sha'apatinan
bauda'apa'o u'uza kaznizo waotan an munapo'o ka'unaru di'iti
Sookapa-karu Kamoon dono? Aona'o nii mani uso'otankanuz na'apain?
12 Aizii pidan mani, powa'a'o zii umanawunun kaznizo ai. Ukau'an
aonaa u'oian wakakinaorinaa ati, washa'apatan kaimana'o Sookapa-
karu Kamoon dono.” 13 Uru'u naa ukian daonaiora makiitaka'o paka'u
ati, “Pusawada puka'u.” Sariapa usawada'akanuz, na'iki sariapa uka'u
kaimana'akan na'apa ba'oran uka'u kawan.
14 Uruu idi na'iki'o Phariseenao makon ĩkadakotina'anan pa'idiwaru
sodi, ĩaitapa'azon na'apam kizi pazowian Jesus.

Tominkaru zaamatanii
papoitoru nii

15 Jesus abatan naa na'apam pasha'apata'azoo-kao, sariapa umakon
na'iki. Na'iki iriba pidannao da'ananuzu. Uruu dono ipai ukakudan
karinainao na'ii. 16 Ukakinaowa'akan ĩdyaun, aonaa kizi ĩkakuwaapan
udau'u ba'orainao ati. 17 Uruu umishian naa na'apa'oram Tominkaru
kiauzonuz prophet Isaiah ida'an.
18 “Di'i uruu'u õzaamataniaz õpoitoru nii,

---

* **12:2** Phariseenao ati, Jesus tominapa-kidaniinao kaudinan wuru'u ĩkaraodanuz wheat aka kida Sookapa-karu Kamoon dono. † **12:3** 1 Samuel 21:1-6

uruu wuru'u õmarainapanii na'iki õnyukunuu-ati'oraz.
Õtaan nii õdoronaa u'ida'a, na'iki ukakuwaapan nii
sakitapa'o mashaapa-karu Tominkaru tuma'o dau'u,
ipai pabi'inaaka'o pidannao ati.
19 Uruu wuru'u õzaamataniaz õpoitoru nii,
aona'o nii ukadakowaakapauzon, na'iki aona'o nii ukadokouzon diiwa.
Aona'o nii uparadan diiwa'o ida'an dunapo an kida.
20 Aona'o nii umanawutan ramitapa'o,
na'iki aona'o nii umakadan suduupa'o upu'ukapan.
Ukau'an karikaonanu'o nii ukamunanban,
atii udikintan nii oii kida'o aimaakan mishi'o kaiman-karu ida'an.
21 Na'iki uruu ati'o nii ipai pidannao donozinaa kida nyukunuu,
ĩzaudapan pakazannaata-kao."‡

Pidannao kian kaina'a oia'o doronainao zowaunaa Jesus ida'a (Mark 3:20-30; Luke 11:14-23)

22 Uruu dauna'an pidannao na'akan Jesus ida'ati ishaawun na'iki maparadanu'o pidan, wuru'u una'apaitanuz oia'o doronai kaina'an idi'o ida'a. Ukau'an Jesus kakuda uruu. Uruu idi kaimana'a naa uparadan, na'iki kaimana'a naa utukapan. 23 Tuukii pidannao di'itinpan Jesus sha'apatanii kida dau'an. Uruu idi ĩkian, "David Takaan-daun§ mani arawu'u?"
24 Aizii Phariseenao abatan idi ĩna'apan, sariapa ĩkian pa'atiaaka, "Oia'o doronainao naobanaa Beelzebul* taan idi'o uma'ozaka-kinaa nii wuru'u uwaatanuz oia'o doronainao."
25 Jesus aitapa na'apa'oram ĩdi'itinpan. Uruu idi ukian ĩ'ati, "Bauda'apa'o wiizai ida'a'a pidannao mashaapan, ĩmizaataakapan an pa'atiaaka, aona'o nii wiizai na'an kotua'iki. Na'ia'oram pidannao donoi ainao, ĩmashaapan an buutaaka pairibannao ai, na'iki ĩmizaataakapan an pa'atiaaka, aona'o nii donoi na'an kotua'iki. Na'ia'oram pidannao mashaapainao bauda'apa'o kabaun ida'a buutaakapan an pairibannao ai, na'iki ĩmizaataakapan an pa'atiaaka, aona'o nii ĩmashaapan baokopa kotua'iki. 26 Aizii Satan waatan an papoitorunao oia'o doronainao, ĩbuutaakapan na'iki ĩmizaataakapan pa'atiaaka wuru'u. Ukau'an aona'o nii Satan naobanai-tinpan kotua'iki. 27 Unao, ukian õwaatan oia'o doronainao, oia'o doronainao naobanaa Beelzebul taan ida'ana'o õma'ozaka-kinaa nii. Mazan kanom taa'oraz mooko unao pidanannao ati ĩma'ozakannaa nii, ĩkaboota-kinaa nii oia'o doronainao? Beelzebul? Aonaa. Ukau'an uruu na'apa kida'oraz kainaabata u'ati, na'apa'oram wuru'u upozawatapanuz. 28 Mazan wuru'u õwaatanuz oia'o doronainao pa'an Tominkaru taanii ida'ana'o õ'ati padoronaa õma'ozakannaa nii, na'apa'o kainaabata kaina'a'a naa Tominkaru naobanai-tinan ubii'i.
29 "Kaikapa'o kawanu'o wuru'u: Aonaa na'ia'oram pidan ka'iita'o nii pamorotinan ma'ozaka'o daonaiora dapu, una'aka'azon an usha'apauz kida u'ai udapu iki, soo udodowan nii zii wuru'u ma'ozaka'oraz pidan kiwiin. Uruu udauna'an turua'o ni'i naa una'akan usha'apauz kida udapu iki.

---

‡ **12:21** Isaiah 42:1 § **12:23** David Takaan-daun: Kotua'o Tominkaru kian udyuudan nii bauda'apa David Takaan-daun umanawunu'o naobanai nii. * **12:24** Beelzebul: ba'oran kaarita ida'a udakota-kao Beelzebub kii. Uruu Satan.

30 “Na'ia'oram pidan aonaa õ'ida'atanpu'u mani, õtaruba uruu.
Na'ia'oram pidan aona'o ukasaba'uupan õtuma, pararaa-bi'ita'o
õkasaba'uunii wuru'u.
31 “Ukau'an õkowaadan u'ati, sha'apa'oram pidan sha'apatan an oia'o
pairiban ati, na'iki udakoopan Tominkaru, marina'ata-karu nii wuru'u
u'oianuz u'ai. Mazan udakoopan an Kaimana'o Doronaa, aona'o nii
u'oian marina'ata-kao u'ai. 32 Na'ia'oram pidan dikauda'o uparadan
Daonaiora Aokazi Iki'o dau'an, marina'ata-karu nii u'oian u'ai, mazan
na'ia'oram pidan dakoopa'o Kaimana'o Doronaa, aona'o nii na'apainim
u'oian marina'ata-kao u'ai, kai oo diina'iti'i.

Paoribai aitapa-kao
pa'aka ida'an
(Luke 6:43-45)

33 “Puaipan an kaimana'o paoribai aka, ziwu'o uaipan pupaoriba.
Paoribai maziwukan dono, dikauda'o nii u'aka. Aitapa-kariwai ziwu'o
paoribai pa'aka ida'an. 34 Unao kichana'iki-kia'o kowazaz, aonaa
na'itim uparadan kaimanan. Kanom nyukunui ia'oraz utaapa-kao
kida, uru'o nii kodita-kida-kariwaiz. 35 Kaimana'o pidan, ukodita-
kidan nii kaiman kida'o aimaakan, pataapanii panyukunuu kaimanan
di'iki. Dikauda'o pidan, ukodita-kidan nii dikauda kida'o aimaakan,
pataapanii panyukunuu dikaudan di'iki. 36 Aizii õkowaadan u'ati,
Tominkaru kootowapa-kidan dono'o naa pidannao, ĩkootowapa-kida-kao
nii ipai dikauda kida'o paparadauzonii dikin ii. 37 Usha'apanum kau'an
uparadauzonii kida ida'ana'o nii ukainaabatinan, kaimana'o unao oo
oia'o.”

Jesus kaiwaan Jonah
pakainaaribanaa nii
(Mark 8:11-12; Luke 11:29-32)

38 Udauna'an pabi'i kida Phariseenao na'iki tiichaapauzonao Moses
kakinaori dau'u kian Jesus ati, “Tiichaa, watukapa'azon pusha'apatan
umanawunu'o aimaakan kainaabata'o nii Tominkaru di'iki'o pugaru.”
39 Jesus dako'atin ĩdyaun, ukian ĩ'ati, “Soo oia'o na'iki maizo'ati-
kainao pidannao wuru'u tukapa'azo'oraz aimaakan kainaabata-kao
pa'ati. Aona'o nii kanom ida'an ukainaabata-kao u'ati, soo prophet
Jonah ida'ana'o nii. 40 Jonah na'ian kawan udaru'o kopau toba nazo ii
idikinauda'u kamoo na'iki idikinauda'u maruta'o. Na'apa'o nii Daon-
aiora Aokazi Iki'o na'ian kapam idikinauda'u kamoo na'iki idikin-
auda'u maruta'o imi'i ka'azo ii. 41 Pidannao Nineveh sannao kadishitan
nii wuru kamoo dono'o, Tominkaru kootowapa-kidanuz ipai pidan-
nao, na'iki ĩdakoopan nii kainao pidannao, usha'apanum kau'an ĩnao
ĩtanawatinanii pa'oian ai Jonah kowaadan dono ĩ'ati Tominkaru paradan.
Mazan di'ora'a pidan utuma'oraz, powa'a'o zii umanawunun Jonah ai.
42 Sheba iki'o Queen naobanaiaba kadishitan nii wuru kamoo dono'o,
Tominkaru kootowapa-kidanuz ipai pidannao, na'iki odakoopan nii
kainao pidannao, usha'apanum kau'an owa'atinii munapo'o amazada
tokon ikinapu, oabata'azon idi Soloman aitapaaban dau'u. Mazan
di'ora'a pidan utuma'oraz powa'a'o zii umanawunun Soloman ai.

Oia'o doronai padantan powaa ati
(Luke 11:24-26)

43 “Na'apainim oia'o doronai koditan pidan di'iki, umakon nii
amazada arada'o di'ii'aka, udorotapan naa pamashaapa-kizi nii. Aizii
aonaan dono uikodan pamashaapa-kizi nii, 44 uru'u naa ukian paaipan
ati, ‘Õkiwan nii powaa iti õdapu iti.’ Uruu idi ukiwan naa powaa
iti, na'iki uikoda wuru'u padapuz aonaa kanom mashaapa'o nii na'ii,
kaiman uparaudapa-kao. 45 Uruu idi umakon una'anan 7 ba'oran
oia'o doronainao powa'a'o zii manawun ĩdikaudan kida pa'ai. Uruu idi
ĩmorotan na'iki na'ia'a naa ĩmashaapan. Uruu dauna'an powa'a'o nii zii
pidan dikauda'akan kiwiini'o ai. Ukau'an na'apa'o wuru'u oiainaouz
pidannao kai'oraz naa ĩmashaapan.”

Jesus daro na'iki u'inawuzunao
(Mark 3:31-35; Luke 8:19-21)

46 Jesus kadakotinan pu'u zii pidannao ati, udaro na'iki u'inawuzunao
kaawa'akan na'iti, ĩkadishitapan paniba ii ĩparada'azon u'ati. 47 Uruu
idi bauda'apa pidan na'ia'o kian Jesus ati, “Putukapa, pudaro na'iki
pu'inawuzunao paniba ii, ĩparada'azon pu'ati.”
48 Jesus kian u'ati, “Kanom õdaro nii, kanom õ'inawuzunao nii.”
49 Usawadan paka'u patominapa-kidaniinao di'iti na'iki ukian, “Di'i
õdaro na'iki õ'inawuzunao. 50 Kanom sha'apatina'o õdaru aokazi ia'o
aipan kawana'ati, ĩnao wuru'u õdadakoo, õ'inawuzu na'iki õdaro.”

13

Di'itinapa-kinai kuwai,
pidan paopa'o daua'o
(Mark 4:1-9; Luke 8:4-8)

1 Na'apain uruu kamoo dono, Jesus makon na'ia'o kabaun di'iki
karishii za'iti, na'iki na'ii usakanatan udanoma ii. 2 Iriba pidan-
nao kasaba'ukinan u'ida'ati, uruu idi upaidinan kanawa zo'iti, na'iki
usakanatan na'ii pidannao na'ian pu'u karishii za'a. 3 Udauna'an
uparadan, ukaiwaa di'itinapa-kinai kuwai kida, patominapa-kida-
kinaa nii ĩdyaun. Ukian, “Baukapaiman, pidan makon pazakapun iti
upaopa'anan papaoriba uuda kida. 4 Pabi'i kida upaoriba uuda up-
araraanii kida waotan dobaapa-kizai an, kotu'uznao kaawan na'iti,
sariapa ĩnikanuzu. 5-6 Ba'oran kida upararaan kubata'o imi'i ida'an.
Kadiman usoda'akan padamata, mazan kamoo wiicha'akan idi, sariapa
uzowian wuru'u soda'aka'oraz zii paoribai sodi kida. Usha'apanum
kau'an aonaa na'itim u'ishataba'u zaamatinan. 7 Pabi'i kida upaoriba
uuda waotan kaiwada-karu bii an. Sariapa ukau'an kaiwada-karu bazo-
batanuzu. 8 Mazan pabi'i upararaanii papaoriba uuda kida kaimana'o
imi'i ida'an. Uruu idi ukaakan powa'a zii uka'uudan diri'i kida, ba'oran
kida uka'uudan diri'i kida manawun. 9 Pukakinaon an puabata'a naa
kakinaorii!”

Kanom ni'o Jesus kaiwaan
di'itinapa-kinai kuwai kida
(Mark 4:10-12; Luke 8:9-10)

10 Uruu dauna'an patominapa-kidaniinao pishaan Jesus. Ĩkian u'ati,
“Kanom nii pukakuwaapan pidannao ati di'itinapa-kinai kuwai kida
ida'an?”

11 Udako'atin ĩdyaun, ukian, “Unao ati'o karikaonan utaa-kao wuru'u
aitapaaba-karuz Tominkaru naobanai-tinpan daua'oraz aona'oraz
uaitapanata-kao, mazan wunao ati'i, aonaa utaa-kao wuru'u aitapaaba-
karuz. 12 Ukau'an pidan kaina'a'o aimaakan u'ida'a, aimaakan taa-karu
nii diri'i powa'a zii u'ati. Uruu idi powa'a'o nii zii udiri'in u'ida'a.
Powa'a zii manawun udiri'in uaiapa-kao ai. Mazan wuru'u pidan,
aona'oraz kanom u'ida'a, kanom masakauda'u sodi'i u'ida'a, kazata-
karu nii u'ai. 13 Uruu idi'o õkaiwaan wuru'u di'itinapa-kinai kuwai kidaz
õkakuwaapan dono ĩ'ati. Uruu idi awunuutapa padamata ĩdyaun, mazan
aonaa ĩtukapan, na'iki ĩabatapan padamata, mazan aonaa ĩabatan, na'iki
aonaa ĩaitapan. 14 Ĩnao ukau'an wuru'u mishia'oraz Tominkaru poitoru
Prophet Isaiah paradan. Ukianuz kaikapa'a:
‘Uabatapan nii mazan aona'o nii uaitapan uabatanii,
uawunuutapan nii padamata, mazan aona'o nii utukapanuz.
15 Usha'apanum idi wuru'u pidannaouz ĩdadaradan panyukunuu,
aonaa ĩabata'azon na'iki aonaa ĩtukapa'azon.
Mazan ĩtukapa'azon an mani,
ĩabata'azon an mani,
na'iki ĩaitapan an mani kaiman panyukunuu ii,
uruu idi ĩtanawatin mani õ'ida'ati,
na'iki õkakuda mani ĩdyaun.’ Tominkaru kian.*
16 “Kaiman zii unao ati, utukapan idi uawun idi, na'iki uabatan
idi ukinao idi. 17 Mishi'o õkian u'ati. Iriba Tominkaru prophetinnao
na'iki kotua'o kaimanainao pidannao, tuukia'o padamata ĩtukapa'azon
wuru'u utukapaniaz usha'apata-kao, mazan aonaa ĩtukapanuzu. Na'iki
ĩabata'azon uabatanii, mazan aonaa ĩabatauzonuzu.

Jesus kainaabatan pakuwaa paopa'o daua'oraz
(Mark 4:13-20; Luke 8:11-15)

18 “Aizii uabatapa uaitapa kizi na'apam õkainaabatan paopa'o daua'oraz
kuwai. 19 Pidannao abatainaouz kuwai, Tominkaru naobanai-tinan
dau'an, mazan aonaa ĩaitapanuz. Ĩnao na'apa'o uudai kawan pararaa-
kariwaiz dobaapa-kizai an. Satan kaawa'akan na'an, masha'apannaa
uzaamata'akan wuru'u paowa-kariwaiz na'an kida. 20 Uudai kida
pararaa-kariwaiz kuba baawu an, kainaabata na'apa'o pidannao,
ĩabatan dono sodi'o karikaonan, ĩkonaukii-kida'akan Tominkaru daua'oraz
kuwai. 21 Mazan aonaa ĩtaapan kuwai kaimanaiman pa'ida'a, uruu
idi aonaa umashaapan kotua'iki ĩ'ida'a. Ukau'an na'apainim ĩbaiaapan
dono oo ĩpataka'uta-kao kuwai dikin ii, sariapa ukaakinpan. 22 Aizii
uudai kida pararaa-kariwaiz kaiwada-karu baawu an, kainaabatan
na'apam pidannao abatainaouz kuwai padamata. Mazan ĩdi'itinpan
aimaakan aiapa-kao dau'u, na'iki kasha'apauzi-karu dau'u. Uruu idi
ĩmanyukunuutan naa wuru'u kuwaiz. Na'iki aona'a naa ĩsha'apainpan
kaiman kuwai kawana'ati. 23 Na'iki wuru'u uudai kida paowa-kariwaiz
kaimana'o imi'i ida'an, uruu kainaabatan wunaou'u abatainaouz
kuwai na'iki kaiman ĩaitapanuz. Uruu idi ĩmashaapan naa ukawana'ati,
paka'iitinan kawana'ati kida, na'apa paoribai kida kawan kaaka'oraz
kaiman, ba'oran kaakan powa'a zii udiri'in kida.”

Di'itinapa-kinai kuwai kazamaka'o paowanaka-kao daua'o

* **13:15** Isaiah 6:9-10

24 Aizii Jesus kowaadan ba'oran di'itinapa-kinai kuwai ĩ'ati. Ukian,
"Kaikapa'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz: pidan paowan
kawan kaimana'o paoribai uuda kida pazakapun ii. 25 Aiwaka'an
ipai pidan da'awun pu'u, utaruba kaawan uzakapun ii. Upaowankan
kazamaka'o uuda kida upaoriba wheat bii an, udauna'an umako'okan
naa. 26 Paoribai sodan dono'o naa na'iki ukaakan dono'o naa, kaina'a
kazamaka'o kida sodan ĩbii an kapam. 27 Upoitorunao kaawan u'ida'ati,
na'iki ĩkian u'ati, 'Naobanai, kaimana'o paoribai uuda kida sha'atii pu-
paowanii, mazan diina'a'a naa kazamaka'o kida aidinanu'u.'
28 " 'Õtaruba wuru'u paowanka'oraz na'apa'o,' ukian ĩ'ati.
"Upoitorunao kian u'ati, 'Puaiapa waso'otan wuru'u kazamaka'oraz?'
29 " 'Aonaa,' ukian ĩ'ati. 'Panaadon uso'otan dono kazamaka'o,
uso'otan nii paoribai kida kapam. 30 Marii zii paoribai na'iki kaza-
maka'o sawatan baokopa atii paoribai dukutapa-kao dono. Aizii
udukutapa-kao ua'ii, õdyuudan nii dukutapainao so'otan kazamaka'o
na'iki ĩkasaba'uunuzu, na'iki udauna'an marii ĩkawaodanuzu. Mazan
õpaoriba aka, õdyuudan nii ĩsaabaanuz padapunaa di'iti.' "

Di'itinapa-kinai kuwai, paoribai mustard uuda daua'o
(Mark 4:30-32; Luke 13:18-19)

31 Jesus kowaadan ĩ'ati ba'oran di'itinapa-kinai kuwai. Ukian,
"Kaikapa'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz: mustard uuda
paowa-kao kawan zakapu ii. 32 Wuru'u mustard uudaz, uruu duu-
sodi'o manawun ipai ba'oran paoribai uuda kida ai. Mazan usodan
dono, udyaupain nii udaru ba'oran paoribai kida ai. Udaru'o paoribai
nii utominan, uruu idi kotu'uznao kaawan ĩkashimakainpan uwaoda an
kida."

Di'itinapa-kinai kuwai,
yeast daua'o
(Luke 13:20-21)

33 Jesus kowaadan ĩ'ati powa'a zii ba'oran di'itinapa-kinai kuwai.
Ukian, "Kaikapa'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz: pidan muu-
dan kawanu'o masakauda'u yeast diri'i'o poroom-bi'iti, atii upoodadan
ipai diri'i'oraz poroom."

Kanom ni'o Jesus kaiwaan tominapa-kinai kuwai kida
(Mark 4:33-34)

34 Jesus kaiwaan di'itinapa-kinai kuwai kida pakakuwaapa-kinaa
nii iriba'o pidannao ati. Aonaa na'apainim ukakuwaapauzon ĩ'ati
makaiwaaka-daun uruu kaduz kuwai. 35 Ukakuwaapauzon na'apa
umishii-kinaa Tominkaru prophetin kianuz.

"Õkaiwaan nii di'itinapa-kinai kuwai kida
õparadinan dono ĩ'ati.
Õkowaadan nii ĩ'ati aimaakan kida
aona'o ĩaitapauzo-kao kida,
amazada tominan di'iki'o."

Jesus kainaabatan kazamaka'o daua'oraz di'itinapa-kinai kuwai

36 Jesus mako'okan dauna'an iribainnao pidannao di'iki, uru'u naa
umorotan kabaun nazo iti. Utominapa-kidaniinao kaawan u'ida'ati,
na'iki ĩkian u'ati, "Pukowaada wa'ati na'apa'oram wuru'u di'itinapa-
kinai kuwai kainaabataniaz zakapu ia'o kazamaka'o daua'oraz."

37 Jesus kian ĩ'ati, “Wuru'u paowa'oraz kaimana'o paoriba uuda kida,
uruu Daonaiora Aokazi Iki'o. 38 Wuru'u zakapuz, uruu imi'i baara.
Kaimana'o paoribai uuda kida, uruu pidanannao naobanaitapainao
ni'o Tominkaru. Wuru'u kazamaka'oraz, uruu Satan pidanannao.
39 Na'iki wuru'u utarubaz paowanka'oraz kazamaka'o, uruu Satan.
Wuru'u paoribai so'otapa-kao, uruu amazada katokon-tinan dau'ana'o.
So'otapainaouz paoribai, ĩnao angelnao wuru'u. 40 Aizii wuru'u kaza-
maka'o kasaba'uu-kaoaz na'iki ukawaoda-kaoaz, na'apa'o nii aimaakan
sha'apan di'ora'a amazada katokon-tinan dono. 41 Daonaiora Aokazi
Iki'o dyuudan nii papoitoru angelnao kaboota'anan panaobanai-tinapa-
kizi ai ipai aimaakan sha'apata-kida'oraz oia'o pidannao ati, na'iki
ipai sha'apatainaouz oii kida'o, 42 ĩkabootan nii ĩdyaun Tuubaru'o Tikazi
wu'iti. Na'ia'o nii ĩzaadan tuukii na'iki ĩkuzowan nii paudako padopian
idi. 43 Mazan kaimanainao, Tominkaru pidanannaouz, ĩkanadapan nii
na'apa kamoo kawan paDaru naobanai-tinapa-kizi ii. Pukakinaon an
puabata'a naa kakinaorii!”

Di'itinapa-kinai kuwai,
kawinipina'o
aimaakan dizapa-kao daua'o

44 “Kaikapa'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz: kawinipina'o
aimaakan dizapa-kao kawan zakapu ii. Pidan ikodanuzu, sariapa
udida'akan powaa itiz. Tuukii ukonaukian, uruu idi usellian ipai
pasha'apauz. Udauna'an utorian wuru'u zakapuz pa'idiwau nii.

Di'itinapa-kinai kuwai,
pearl daua'o

45 “Kaikapa'o kapam wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz: pidan
dorotapa'o kawan kawinipina'o aimaakan, pearl kia'o u'uu. 46 Aizii
uikodan dono bauda'apa dobata'o uwinipinaa, uru'u naa usellia'anan
ipai pasha'apauz, na'iki utorian naa wuru'u pearl pasha'apauz winip-
inaa ida'an.

Di'itinapa-kinai kuwai,
kopautapauzonao daua'o

47 “Kaikapa'o kapam wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz:
na'apa'o kopautapainao sairoopan kawan karishii ii, na'iki ĩzaamatan
pabi'inaaka kopau. 48 Aizii ĩsairon paidan dono'o naa, ĩmaaratan naazu
unaawa iti, na'iki ĩwidauan naa wuru'u kopau kidaz. Kaiman kida'o
kopau, ipai ĩpaidan pakinnaa kida zo'iti. Mazan dikauda kida'o kopau,
aonaa ĩaipan, ipai ĩkabootan kidaz. 49 Na'apa'o nii di'ora'a amazada
katokon-tinan dono. Angelnao makon nii di'itinapa kida'a ĩwidaua'anan
oiainao pidannao kaimanainao pidannao ai. 50 Na'iki ĩkabootan nii
ĩdyaun Tuubaru'o Tikazi wu'iti, na'ia'o nii ĩzaadan tuukii na'iki ĩkuzowan
nii paudako padopian idi.”

Pa'ina'o na'iki kotua'o kuwai
daua'o

51 Aizii Jesus kian ĩ'ati, “Uaitapa na'apa'oram dau'ati'o kaiwuru'u
õkuwaa kidaz?”
“Oo,” ĩkian u'ati.
52 Na'iki ukian ĩ'ati, “Ukau'an pidan tiichaapauzo Moses kakinaori
dau'u, aitapa'oraz naa kapam Tominkaru naobanai-tinpan dau'u,

na'apa'o uruu pidan kawan saabaa'o umanawun kida'o aimaakan,
kotu'u kida'o na'iki pa'inaa kida'o aimaakan pakaiwaan nii.”

Nazareth sannao
manaudapakan Jesus
(Mark 6:1-6; Luke 4:16-30)

53 Jesus mako'okan naa paipaian dauna'an pakakuwaapan di'itinapa-
kinai kuwai ida'an. 54 Ukiwan padyaupai-kizi donoi iti. Na'ia'a naa
utominapa-kidan pidannao synagogue ii. Aizii abatainaouz ukakuwaa-
pan, tuukii ĩdi'itinpan, na'iki ĩkian, “Na'iki'oram uikodan wuru'u aitapa-
karuz, na'iki wuru'u umanawun kida'oraz sha'apainapa-karu? 55 Aonaa
mooko uruu mani carpenter daniz? Aonaa mooko Mary mani udaro
nii? Na'iki aonaa u'inawuzunao mani James, Joseph, Simon na'iki
Judas? 56 Aonaa udadakoonao mani watumainaouz? Na'apa dii mooko
uka'iitan pasha'apatan ipai kaikapa kida'ora'a?” 57 Uruu idi pidannao
to'ora-kizaitapanuz.

Jesus kian ĩ'ati, “Ipai na'ia'akan prophet taapa-kao umanawunu'o nii,
mazan pawiizi'i na'iki pairibannao bii'i, aonaa utaapa-kao na'apa.”

58 Ĩmamishidakan idi, aonaa Jesus sha'apatan iriba umanawun kida'o
aimaakan na'ii.

14

John Chikaawunuupauzo zowii-kao
(Mark 6:14-29; Luke 9:7-9)

1 Na'apain uruu dono King Herod abatan kuwai Jesus dau'u. 2 Uruu
idi ukian paminka'unao ati, “Uruu John Chikaawunuupauzo wuru'u
kakuda'oraz pamawaka-kizi iki. Uruu idi'o wuru'u uka'iitanuz
pasha'apatan umanawun kida'o aimaakan.” 3-4 Usha'apanum idi
una'apanuz Herod zaamata-kidauzonii da'i John, udodoo-kidanuzu
na'iki ukaboota-kidanuzu taraa-kizai di'iti. Usha'apanum idi John
paradauzonii u'ati u'inawuzu Philip daiaro Herodias dau'an. Ukian
u'ati, “Kakinaorii kian kawana'ati, aonaa ukaimanan pumazidan
otuma.” 5 Herod zowii-kida'aka mani padamata John na'apain, mazan
utarian Jewnao ai, ĩmishidan idi Tominkaru prophetin wuru'u uruuz.

6 Mazan Herod shakatan kamoon konaukii-kida-kao dono'o naa,
Herodias dani zunaaba konaupan ipai pidannao na'iainao kanaapu
ati. Tuukii Herod konaukii-kidanuzo. 7 Ukau'an ukowaadan mishi'o
nii utaan kanom opishaa nii u'ai. 8 Uruu idi okian Herod ati
padaro dyuudan kawana'ati na'apam nii okian. “Putaa õ'ati John
Chikaawunuupauzo zowau da'a'a paraapa zo'an.” 9 Tuukii king
dopia'akan, unyukunuu kasha'oran, mazan utaan idi paparadan o'ati
patawaraidanao abatapan pu'u, uruu idi udyuudan naa opishaaniaz
taa-kao o'ati. 10 Ukau'an udyuudan naa John kanau dukuta-kao taraa-
kizai ii. 11 Udauna'an uzowau na'aka-kao paraapa zo'an, na'iki utaa-kao
o'ati. Uru'u naa ona'akanuzu padaro di'iti. 12 Udauna'an John tominapa-
kidaniinao na'akan naa John nanaa, na'iki ĩdida'anan naazu. Udauna'an
ĩkowaada'anan naa udau'an Jesus ati.

Jesus paan 5,000 pidannao
(Mark 6:30-44; Luke 9:10-17; John 6:1-14)

13 Aizii Jesus abatan dauna'an John zowii-kao, sariapa umakon na'iki
kanawa zo'an, pidan aonaa-kizi itinapu, patominapa-kidaniinao tuma'o

pa'idiwaru uaipinan na'ii. Mazan pidannao abata Jesus makon, uruu
idi ĩmakon pawiizi iki kida, pakidiba ida'an ĩda'ananuzu unaawa an.
14 Jesus maaratinan kanawa di'iki, utukapa iriba pidannao. Tuukii
ukasha'oran ĩdau'an, na'iki ukakuda ipai karinainao. 15 Uruu wachu-
upunin utominapa-kidaniinao wa'atin u'ida'ati. Ĩkian u'ati, "Wachu-
upun naa wuru'u, na'iki amazada'a'o karikaonan wuru'u waunaouz.
Ukau'an pudyuuda'a naa shoman pidannao ĩmako kizi wiizai kida di'iti
ĩtorii'an kizi pawanyukunuu nii."
16 Mazan Jesus kian ĩ'ati, "Aonaa kanom nii ĩmakon di'iki'i. Utaa
ĩwanyukunuu nii."
17 "Kaina'a wa'ida'a baka'iauda'u breadnao na'iki dya'utam kopaunao
sodi kida karikaonan," ĩkian u'ati.
18 Na'iki Jesus kian ĩ'ati, "Ukau'an una'aka da'atizu'u." 19 Uru'u naa
Jesus dyuudan pidannao sakanatan pinid paawa an. Udauna'an Jesus
zaamatan wuru'u baka'iauda'u'oraz breadnao na'iki dya'utama'oraz
kopaunao, uawunuupan aokazi iti utoriinpan. Ukian, "Kaimana'o pu-
garu Tominkaru, putaan idi wawanyukunuu nii." Na'iki udushowan
naa kidaz, utaanuzu patominapa-kidaniinao ati. Ĩnaou'u naa taa
iribainao pidannao ati kidaz. 20 Ipai pidannao aroopan abaapa
kida. Udauna'an Jesus tominapa-kidaniinao zawadan 12 dazowan kida
wanyukunui wa'akun. 21 Na'apaini'oraz aroopainaouz ikoda mani 5,000
daonaioranao na'iki iriba'o kapam na'ii zunnao na'iki koraiziannao,
mazan aonaa ĩaita-kao.

Jesus chi'ikan wunu paawa an
(Mark 6:45-52; John 6:15-21)

22 Udauna'an Jesus dyuudan patominapa-kidaniinao taraukan
kanawa zo'an powaa iti udaru'o karishii baza iti, udyuudan pu'u
kapam iribainnaouz pidannao. 23 Udauna'an umakon paba'oran
utoriinpa'anan naawaz paawa iti. Paba'oran uchuapadan na'ii.
24 Aizii kanawa ida'anainaouz munapo'o naa ĩmako'okan udaru'o kar-
ishii an. Uru'u naa awaru ma'ozaka'o kaawan, uruu idi udaawadaan
ĩkanawan.
25 Wakanada'anan di'iti Jesus wa'atipan chi'ikapa wunu paawa an
patominapa-kidaniinao ida'ati. 26 Ĩtukapankanuz, tuukii ĩtarian u'ai
uchi'ikapan idi wunu paawa an. "Wa'ati doronai!" ĩkian. Ĩkadako'okan
patarian idi. 27 Upu'a'a naa mazan Jesus parada'akan ĩ'ati. "Õgaru
wuru'u, aonaa utaria'ana'a õ'ai," ukian ĩ'ati. 28 "Õnaobanaa," Peter
kia'akan. "Pugaru mishi manawun kaiwuru'u, ukau'an pudapada õgaru,
õmako kizi wunu paawa an pu'idi'iti."
29 "Puwa'ati," Jesus kian u'ati. Uru'u naa Peter maaratina'akan
kanawa di'iki, umako'okan naa chi'ikapa wunu paawa an Jesus
di'iti. 30 Mazan Peter tukapankan naa na'apam ma'ozaka'o awaru
toman udaru kida wunu paran, sariapa utariidina'akan. Uru'u naa
utipita'ana'akan. Ukadakon Jesus ati patarian idi. "Kadiman õNaobanaa,
pukaminka'uta õgaru," ukian. 31 Sariapa Jesus zaamatanuz, na'iki ukian
u'ati, "Oo pidan, mapasaka mooko pumishidautapan. Kanom nii mooko
aonaa pumishidan kaimanaiman?"
32 Jesus na'iki Peter paidina'akan naa kanawa zo'iti. Sariapa awaru
ma'ozaka'oraz mashaada'akan. 33 Uruu idi utominapa-kidaniinao

taapan uruu umanawunu'o nii. Ĩkian u'ati, “Mishi'o mishi pugaru Tominkaru Dani.”

Jesus kakudan karinainao Gennesaret ii
(Mark 6:53-56)

34 Ĩmaaratinan dono'o naa patarauka-kizi iki udaru'o karishii, ĩkaawan Gennesaret Baara ii. 35 Na'iainao pidannao aitapan idi Jesus kaawan, ĩdyuudan paparadan na'an kida'o wiizai kawana'ati, marii kizi pidannao na'akan ipai karinainao Jesus ida'ati. 36 Ĩdopian Jesus ati, ĩpishaanuzu marii kizi karinainao pishatan ukamichan danoma karikaonan. Ipai pishatainao ukamichan kakudan.

15

Phariseenao na'iki ĩdokozu-daunnao kakinaori daua'o
(Mark 7:1-13)

1 Aizii pabi'i kida Phariseenao na'iki tiichaapauzonao kakinaori dau'u kaawan Jerusalem iki, Jesus ida'ati. Na'iki ĩpishaan uruu. Ĩkian u'ati, 2 “Kanom nii aonaa putominapa-kidaniinao sha'apatan kotua'o wadokozu-daunnao tominapa-kidan kawana'ati waunao? Aonaa ĩchikaan paka'u paaroopan ua'ii wakaduz kawana'ati?”

3 Jesus kian ĩ'ati, “Kanom nii mooko umaizo'atikan Tominkaru Paradan uda'ana'azon idi udokozu-daunnao kaduz karikaonan. 4 Tominkaru Paradan kian pu'u padamata, ‘Pumarainapa pudaru na'iki pudaro.’* Aizii ukian koshan, ‘Na'ia'oram pidan dakoopa'o padaru oo padaro, marii uzowii-kao.’† 5 Mazan unao, utominapa-kidan pidannao, turuu pidan kian padaru na'iki padaro ati, ‘Kaina'a aimaakan õ'ida'a õkaminka'uta-kinaa ni'o unao padamata, mazan Tominkaru ati'o ni'i naa õtaanuzu.’ 6 Unao aonaa uizo'atin Tominkaru kakinaori, ‘Pumarainapa pudaru na'iki pudaro,’ kia'oraz, soo utaapa'azon pakawan wuru'u pidan tomaniaz kida kakinaorii. 7 Unao taapinpauzonao kaimanainao nii kaikini'i! Na'apa'o manawun tawuru'u prophet Isaiah saadaniaz kotua'a naa udau'an. Tominkaru kian,

8 ‘Di'oraz pidannao, ĩtaapan õgaru umanawunu'o nii
paparadan ida'an karikaonan,
mazan munapo'o ĩtaapan panyukunuu õ'ai.
9 Mazanu'o karikaonan wuru'u ĩmanawuntapanuz õgaru,
usha'apanum kau'an ĩtominapa-kidanii kida
aonaa õkakinaori kida'a naa mani.
Mazan pidannao tomani'i naa karikaonan kakinaorii.’ ”

Kanom manawun oiida'o pidan
(Mark 7:14-23)

10 Uruu dauna'an Jesus dapadan pidannao pa'ida'ati. Na'iki ukian ĩ'ati, “Uabatapa na'iki uaitapa pa'i na'apa'oram õkian u'ati. 11 Aonaa pidan dyokorautanii mani wuru'u oiida'oraz uruu, mazan kanom pidan kodita-kidanaiz padako iki, uruu pa'an oiida'oraz pidan, kakinaorii kian kawana'ati.”

12 Udauna'an utominapa-kidaniinao kaawan u'ida'ati, na'iki ĩkian u'ati, “Puaitapanii pukasharuta'akan Phariseenao nyukunuu puparadan ida'ana'oraz na'apa ĩ'ati?”

---

* **15:4** Exodus 20:12 † **15:4** Deuteronomy 5:16

13 Jesus kian ĩ'ati, “Ipai paoribai kida aonaa õdaru aokazi ia'o paowanii
kida mani, so'ota-karu nii kidaz pa'ishitaba'u tuma. 14 Uruu idi
ukau'an aonaa unyukunuupa'ana'a ĩdyaun. Ĩnao tominapa-kidainao,
aonaa ĩtukapan kaiman patominapa-kidanii, ishaawunnao ĩdyaun.
Aizii bauda'apa'o ishaawun na'akapan dono pamin-ishaawunun,
dya'utamaa kida'o nii ĩwaotan ka'unaru iti.”
15 Mazan Peter kian Jesus ati, “Pukainaabata wa'ati na'apa'oram
wuru'u pukuwaaz.”
16 Sariapa Jesus kian u'ati, “Na'apa'o zii mooko umaaitapakan
ba'orainao pidannao kawan kapam? 17 Aonaa mooko uaitapan
kanom pidan dyokorautanii, utyoodan niizu. 18 Mazan kanom pi-
dan kodita-kidanii padako iki, panyukunuu di'iki'o wuru'u ukodita-
kidaniaz, uruu pa'an oiida'oraz pidan. 19 Usha'apanum kau'an pidan
nyukunuu di'iki'o, ipai oii kida'o sha'apata'zoo-kao: uzowia'azon pidan,
uba'orantapa'azon, ukaminshu'uinpa'azon, ukoidapa'azon, umariid-
ina'azon pairiban dau'u, na'iki udakoomikitina'azon. 20 Na'apa kida'o
aimaakan wuru'u oiida'oraz pidan, mazan pidan machikaakan paka'u
paaroopan ua'ii, aonaa u'oiidan pidan.”

Zunaaba mishidan
(Mark 7:24-30)

21 Na'iki'o Jesus makon munapo'o wiizai kida di'iti, munapo'o donoi
kida Tyre na'iki Sidon kida di'itinapa. 22 Canaan sanaaba, na'ia'o
omashaapan kaawan Jesus ida'ati. Padopian idi okian u'ati, “Naobanai,
King David Takaan-daun,‡ pukamunan-kida õgaru. Oia'o doronai zaa-
matan õdani zunaaba, tuukia'ora'a naa kaiwuru'u.” 23 Mazan aonaa
na'apam Jesus kian o'ati.
Uruu idi utominapa-kidaniinao kian u'ati, “Pudyuuda omakon wa'ai,
usha'apanum kau'an kaina'iki okadakoinaanan wadawu'ati.”
24 Jesus kian, “Õdyuuda-kao Israelitenao ida'ati'i karikaonan, waziwad-
inainaouz kaznizonao kawan, aonaa Gentilenao ida'ati'o mani.”
25 Upu'a'a mazan okaawan Jesus ida'ati, sariapa okodoru'ukan
ukanaapu ati, na'iki okian u'ati, “Pukaminka'uta õgaru, Naobanai.”
26 Jesus kian, “Aonaa kaiman koraiziannao wanyukunuu kazata-kao
ĩ'ai na'iki ukaboota-kao arimarakanao ati.”
27 Sariapa okian u'ati, “Na'apa mishizi, Naobanai, mazan upu'u
zii paka'uzatiki taapadan arimarakanao nikan wanyukunui unuba
waota'o aroapa-kizai baara iki.”
28 Uruu idi Jesus kian o'ati, “Oo zun, umanawunu'o pumishidan.
Uruu idi pupishaaniaz, sha'apa'ata-kao nii pu'ati.” Na'apain aka odani
zunaaba kakuda'akan naa.

Jesus kakudan dau'ana'o
iriba pidannao

29 Na'iki'o Jesus mako'okan naa, umakopan Galilee Karishiiz
danomata, atii uzaidan naawaz iti. Na'ia'a naa usakanatan. 30 Iriba
pidannao kaawan u'ida'ati, ĩna'akan pidannao machi'ika-kainao,
ishaawunnao, u'achoonnao,§ maparadan-ziiwanao, na'iki iriba

‡ **15:22** David Takaan-daun: Kotua'o Tominkaru kian udyuudan nii bauda'apa David Takaan--daun umanawunu'o naobanai nii. § **15:30** u'achoonnao: pidan shakata'o aonaa unanaa patumaakan, panaadon aonaa uanoba kaimanan, oo utain, oo na'ia'oram karikaonan usha'apauzin.

karinaa-ziiwanao. Ĩmuudan ĩdyaun Jesus kanaapu iti, na'iki ipai
Jesus kakudan ĩdyaun. 31 Tuukii pidannao di'itinpan ĩtukapan idi
maparadanu'o, paradan naa; achoinao, kaimana'a naa ĩnanaa;
machi'ika-kainao chi'ikan naa, na'iki ishaawunnao tukapan naa. Uruu
idi tuukii ĩkonaukii-kidan Israelitenao Tominkarun.

Jesus paan 4,000 pidannao
(Mark 8:1-10)

32 Uruu dauna'an Jesus dapadan patominapa-kidaniinao pa'ida'ati.
Na'iki ukian ĩ'ati, "Õkasha'ora-kida õtukapan wuru'u pidannaouz, ĩna'an
idi idikinauda'u'u naa kamoo õtuma. Aizii aonaa kanom ĩnikan ni'i
naa. Aonaa turuu õdyuudan ĩdyaun ĩzamazin pu'u manawun. Panaadon
ĩdorautan pakapatin idi'i naa pamakopa-kizi an padapu iti kida."
33 Utominapa-kidaniinao kian u'ati, "Na'iam nii dii waikodan diri'i'o
wanyukunui da'a'a mapidantaka'o amazada ida'a wapaa-kinaa nii
wuru'u iriba'oraz pidannao?"
34 Jesus pishaan ĩdyaun. "Na'apauda'um bread kaina'a u'ida'a?" ukian
ĩ'ati.
"7 bread na'iki masakauda'u kopaunao sodi kida," ĩkian u'ati.
35 Uru'u naa Jesus dyuudan iriba'oraz pidannao sakanatan imi'i
baara an kida. 36 Udauna'an uzaamatan 7 bread na'iki kopaunao sodi
kida na'iki utoriinpan udau'an Tominkaru ati. "Kaiman" ukian u'ati.
Udushowan kidaz na'iki utaanuzu patominapa-kidaniinao ati. Na'iki
ĩnaou'u naa taa iriba'o pidannao ati kidaz. 37 Ipai pidannao aroopan
kaimanaiman abaapa kida. Udauna'an utominapa-kidaniinao saabaan
wanyukunui wa'akun. Ĩpaidada 7 dazowan kida. 38 Aroopainaouz
na'apain 4,000 daonaioranao aitaa-kao, iriba'o kapam na'ii zunnao
na'iki koraiziannao mazan aonaa ĩaitaa-kao. 39 Uruu dauna'an Jesus
dyuudan naa pidannao. Uru'u naa upaidinan kanawa zo'iti, na'iki
umako'okan naa wiizai Magadan itinapu.

16

Jesus umanawunun tukapa'azoo-kao
(Mark 8:11-13; Luke 12:54-56)

1 Uruu dauna'an Phariseenao na'iki Sadduceenao kaawan Jesus ida'ati
ĩtiwaa-kidapa'ananuzu. Ĩaipan usha'apatan umanawunu'o aimaakan
pa'ati uaida-kida-kinaa nii ĩ'ati mishi'o Tominkaru di'iki'o wuru'u
uruuz. 2 Jesus kian ĩ'ati, "Unao, ukian amazada chuupun dono wuza,
kaimana'o nii amazada, ukian. 3 Aizii amazada kanadan dono chaapi'iki
wuza na'iki kashaba, uruu ukian aona'o nii amazada kaimanan,
tuukia'o nii wunu kaina'iki. Uaitapa utukapan amazada sha'apanum
ida'an ukainaabata-kinaa nii na'apam nii amazada sha'apan. Mazan
aonaa uaitapan kai'i kainaabatapanii. 4 Kainaouz oiainao pidan-
nao, maizo'ati-kainaouz Tominkaru, ĩaipan patukapan umanawunu'o
aimaakan sha'apata-kao, mazan aona'o nii kanom sha'apata-kao ĩ'ati,
soo wuru'u umanawunu'oraz sha'apan prophet Jonah ati."
Udauna'an Jesus mako'okan naa ĩ'ai.

Pidannao kakinao-kao Phariseenao na'iki Sadduceenao kaduz ai
(Mark 8:14-21)

5 Udauna'an, ĩtaraukan karishii baza iti, tominapa-tinainao
manyukunuutan pana'akan bread panikan nii. 6 Jesus kian ĩ'ati,
"Uzaudinapa pa'i Phariseenao na'iki Sadduceenao yeastin ai."
7 Ĩparadaakan pa'atiaaka. Ĩkian, "Wamana'akakan idi'o bread wanikan
nii wuru'u ukianuz na'apa."
8 Jesus aitapa na'apa'oram ĩkian. Uruu idi ukian ĩ'ati, "Unao,
masakauda'u'o umishidan. Kanom nii ukadakotinan umana'akakan
dau'an bread uwanyukunuu nii? 9 Aonaa zii uaitapan, aonaa un-
yukunuitapan tawuru'u, baka'iauda'u'oraz breadnao õpaa-kinaaz 5,000
daonaioranao? Na'iki aonaa unyukunuitapan na'apauda'um dazowan
uwa'akun paidinan? 10 Oo tawuru'u 7 bread õpaa-kinaaz 4,000 daon-
aioranao? Na'iki aonaa unyukunuitapan na'apauda'um dazowan
uwa'akun paidinan? 11 Na'apa dii manawun aonaa uaitapan, tawuru'u
õkadakotinanuz, aonaa bread daua'o mani, mazan uzaudin Phariseenao
na'iki Sadduceenao yeastin ai."
12 Uruu zii ĩaitapankan aonaa uaipan mani ĩzaudinpan yeast ai, mazan
Phariseenao na'iki Sadduceenao tominapa-kida-kinaa aia'o.

Peter kowaadan kanom wuru'u Jesus
(Mark 8:27-30; Luke 9:18-21)

13 Jesus makon Caesarea Philippi Baara iti. Na'ii upishaan
patominapa-kidaniinao. Ukian ĩ'ati, "Na'apa dii pidannao kian
Daonaiora Aokazi Iki'o dau'an?"
14 Ĩdako'atinuzu, ĩkian, "Pabi'i kida pidannao kian John Chikaawunuu-
pauzo. Ba'orainao kian prophet Elijah. Ba'orainao kian prophet
Jeremiah oo ba'oran prophet."
15 "Unao mani?" ukian ĩ'ati. "Na'apam ukian õdau'an?"
16 Simon Peter dako'atin, ukian, "Pugaru Christ,* Tominkaru Dani,
uruu Tominkaru karikaonanu'oraz ukakupan."
17 "Kaiman konaukia'o pugaru, Simon, Jonah dani. Usha'apanum idi
wuru'u mishi'oraz puparadan aonaa na'ia'oram pidan kainaabatanii
mani pu'ati, mazan õdaru aokazi ia'o aipan ati'o puaitapan. 18 Ukau'an
õkowaadan nii pu'ati, pu'uu Peter, kuba kia'o wuru'u, na'iki uruu ida'a'o
nii õtoman õchoochin, aona'o nii mawaka-karu ka'iitan pasha'apatanuzu.
19 Õtaan nii pu'ati Tominkaru naobanai-tinapa-kizi da'ata-kinao kida,
kanom aonaa pukashaapan da'a'a imi'i baara'a, aona'o nii ukashaapa-
kao aokazi ii. Kanom pukashaapanii da'a'a imi'i baara'a, kashaapa-kao
niizu aokazi ii."
20 Udauna'an Jesus kakinaowa'akan patominapa-kidaniinao aonaa
kizi ĩkowaadan pidan ati uruu wuru'u Christ.

Jesus kakuwaapan
pazowia'azoo-kao dau'an
(Mark 8:31—9:1; Luke 9:22-27)

21 Uruu na'apain ni'i di'iki'i naa, Jesus sakadan pakowaadan
patominapa-kidaniinao ati kaimanaiman na'apam nii pasha'apata-
kao. Ukowaadan ĩ'ati na'apam pamakon nii Jerusalem iti. Na'ia'o
nii kazowautapainao Jewnao, faadaanao zowaunaanao, na'iki
tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u baiaapa-kidan kaziwa'o u'ati,
ĩpataka'utan niizu, na'iki ĩzowii-kidan niizu. Mazan idikinauda'u kamoo

* **16:16** Christ: Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

udauna'an, ukadishita-kida-kao nii, kakupa powaa iti pamawaka-kizi iki.
22 Jesus kowaadan idi kaikapa'ora'a, sariapa Peter na'aka'akanuz
pana'itinapu pairibannao ai, na'iki utowauda'uunuz na'apa'oram ukian
kida dau'an, "Aonaa Tominkaru taapadan na'apa, Naobanai, aonaa
turuu na'apa'o sha'apan pu'ati," ukian Jesus ati.
23 Mazan utanawatinan Peter di'iti, na'iki ukian u'ati, "Pu'ati
õ'ai, Satan. Puawautapan õgaru õsha'apatinan ai Tominkaru aipan
kawana'ati'o. Aonaa putaan punyukunuu Tominkaru dau'u ati'i
aimaakan kida dau'an, mazan punyukunuu pidannao sha'apainpan
dau'ati'o karikaonan."
24 Uruu dauna'an Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Kanom
da'ana'azo'o õgaru, marii umarina'atan panaudapanii pasha'apaapan,
una'akan pacrossannaa,† na'iki uda'anan õgaru. 25 Usha'apanum kau'an
na'ia'oram pidan aipa'o pamashaapan paaipan kawana'ati karikaonan,
uwaziwaan nii karikaonanu'oraz kakupa-karu pa'ai, mazan na'ia'oram
pidan marina'ata'o paaipan kawana'ati'o pamashaapan pada'ana'azon
idi õgaru, uikodan nii karikaonanu'oraz mashaapa-karu. 26 Aonaa
kanom pidan ikodan uzaamatan an ipai aimaakan imi'i baara an
kida'o, uwaziwainan pu'u karikaonanu'o kakupa-karu ai. Oo kaina'a
sha'a aimaakan powa'a'o uaiapa-kao karikaonanu'o kakupa-karu ai?
27 Usha'apanum kau'an Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin nii udaru
umanawunun ida'an uangelinnao tuma, na'iki uruu dono ukaw-
inipinaatan nii ipai pidannao na'apa'oram ĩsha'apainpan kawana'ati.
28 Õkowaadan u'ati mishi'o, pabi'i kida unao kadishitapainaouz da'a'a,
aona'o nii umawakan utukapan ua'ii Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin
unaobanai-tina'anan king nii."

17

Jesus aidan pamanawunun
(Mark 9:2-13; Luke 9:28-36)

1 Aizii 6 kamoo dauna'an, Jesus na'akan patuma Peter na'iki James
na'iki u'inawuzu John. Ukau'an una'akan ĩdyaun dokoa'o midukuo
paawa iti, pa'idiwaru sodi'i ĩnao na'ii. 2 Na'ia'a naa patominapa-
kidaniinao awun za'a upana'adinan. Uawun baara na'apa kamoo
kawan ukanada'akan, na'iki ukamichan baraka'akan na'apa kanada'o
kawan. 3 Masha'apakiaka Moses na'iki Elijah aidinan ĩ'ati, ĩkadakotinan
Jesus tuma. 4 Sariapa Peter kian Jesus ati, "Naobanai, kaimana'o wuru'u
wana'anuz da'a'a. Puaipan an, õtoman nii idikinauda'u kabaun sodi
kida, bauda'apa pu'ati, ba'oran Moses ati, na'iki ba'oran Elijah ati."
5 Peter kadakotinan pu'u zii, kanada'o isha'iz bazobatan ipai ĩdyaun,
na'iki parada-karu isha'iz bii iki'i kian, "Di'i õdani'i, õmarainapanii man-
awun, sha'apatina'o õnyukunuu kawana'ati. Uabata na'apam ukian
u'ati."
6 Aizii Jesus tominapa-kidaniinao abatan wuru'u parada-karuz, tuukii
ĩtarian. Uruu idi ĩkodoru'ukan na'iki ĩpazakodinan, ĩawun baara imi'i baara
iti kida. 7 Mazan Jesus wa'ati'ikan ĩ'ida'ati upishatan ĩdyaun, na'iki ukian
ĩ'ati, "Ukadishita, aonaa utaria'ana'a." 8 Sariapa ĩawunuupa'akan, ĩtukapa
Jesus paba'orantina'a naa uruu. 9 Udauna'an ĩtokapaanan pu'u midukuo

† **16:24** una'akan pacrossannaa: ubaiaapan kasha'ora'o oo uzowii-kao nii pada'anpan dikin ii Jesus.

iki, Jesus kakinaowan ĩdyaun. Ukian ĩ'ati, “Aonaa pa'i ukowaada'ana'a
pidan ati utukapanii dau'an, atii Daonaiora Aokazi Iki'o kadishita-kida-
kao dauna'an pamawaka-kizi iki.”
10 Udauna'an patominapa-kidaniinao pishaanuzu. Ĩkian u'ati, “Kanom
nii mooko tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u kowaadan Elijah'o
nii wuru'u wa'ati'oraz kiwiitapa Christ ua'ii?”
11 Jesus dako'atin ĩdyaun, ukian ĩ'ati, “Mishi'o mishi, Elijah kaawa'o
ni'oraz kiwiin uminziiwata'anan ipai aimaakan. 12 Aizii õkowaadan u'ati,
kaawanka'a naa wuru'u Elijah, mazan aonaa pidannao aitapanaatanuz.
Mishi'oraiman ĩantamikitanuzu na'apam paaipan kawana'ati. Na'apa'o
nii ĩantamikitan Daonaiora Aokazi Iki'o.”
13 Uruu dauna'an utominapa-kidaniinao aitapankan naa John
Chikaawunuupauzo dau'ana'o wuru'u Jesus kadakotinanuz na'apa.

Jesus kakudan daonaiora oia'o doronai zaamatapanii
(Mark 9:14-29; Luke 9:37-43a)

14 Ĩkaawan dono'o naa midukuo iki powaa ati iriba'o pidannao
ida'ati. Na'ii pidan kaawan Jesus ida'ati, na'iki ukodoru'ukan ukanaapu
ati. 15 Ukian Jesus ati, “Naobanai, pukamunan-kida õdani ukari-
naan mawakaziitapa-karu idi, dikauda'ora'a naa manawun ubaiatan,
panaadon kida da'i uwaotan tikazi di'iti oo panaadon wunu baoko
iti. 16 Õna'akanii wuru'u õdaniz padamata putominapa-kidaniinao di'iti,
mazan aonaa ĩturuan pakakudanuz.”
17 Jesus kian, “Unao, kainao pidannao, mamishida-ka'o na'iki
pana'iti'o usha'apaapan aimaakan kida. Na'apam naa mooko
ukotua'ikin uaipan õna'an utuma? Na'apam naa mooko ukotua'ikin
uaipan õtiwainan utuma? Una'aka wuru'u daonaioraz õ'ida'ati.”
18 Udauna'an uru'u naa Jesus dyuudan oia'o doronai koditan
mawakaziitapa'o daonaiora di'iki. Sariapa ukoditan daonaiora di'iki,
na'iki sariapa ukakudan.
19 Udauna'an pa'idiwaru'u Jesus tominapa-kidaniinao kaawan Jesus
ida'ati, na'iki ĩkian u'ati, “Kandii ni'o mooko aonaa waka'iitan wakodita-
kidan wuru'u oia'o doronaiz?”
20 Uruu idi Jesus kian ĩ'ati, “Umamishidakan idi'o wuru'u. Aizii
õkowaadan nii u'ati mishi'o, umishidan dono mani Tominkaru
masakauda'u, duusodi'o uudai kawan, aonaa mani kanom
kasha'apanna'o nii usha'apatan. Turuu ukian di'ora'a midukuo ati,
‘puzikadin di'iki'i, atii di'iti'i,’ uzikadinan nii u'ati wuru'u. 21 [Mazan
di'oraz kaduz oia'o doronaiz, aonaa turuu udyuuda-kao na'apa, soo
karikaonanu'o toriinapa-karu na'iki sanadinapa-karu ida'an.]”*

Jesus kowaadan koshan
pamawakan dau'an
(Mark 9:30-32; Luke 9:43b-45)

22 Uruu dauna'an Jesus na'iki ipai utominapa-kidaniinao baokopatin-
pan pu'u Galilee Baara ii, ukian ĩ'ati, “Daonaiora Aokazi Iki'o kaakapaa-
kao nii pidannao ati. 23 Ĩzowian nii uruu mazan idikinauda'u kamoo
dauna'an ukadishita-kida-kao nii pamawaka-kizi iki.”
Tuukii utominapa-kidaniinao kasha'oran una'apan idi.

Jesus kadakotinan tax dau'u

* **17:21** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

24 Jesus na'iki utominapa-kidaniinao kaawan Capernaum iti. Ĩna'ian
pu'u pidannao zaamaapauzonao tax puraatannaa Tominkaru Dapu ati'i
kaawan Peter ida'ati, na'iki ĩpishaan Peter, "Na'apa dii punaobanaa,
ukawinipinaatauzonii tax Tominkaru Dapu ati?"
25 "Oo, utaa," Peter kian.
Peter kaawan dono kabaun ati Jesus di'iti, Jesus parada'aka kiwiin.
Upishaan Peter, ukian u'ati, "Na'apam pu'itiiman Simon, kanomnao ai
di'i kingnao zaamaapan tax puraatannaa, papidanannao ai, oo ba'oran
pidannao ai?"
26 "Ba'oran pidannao ai," Peter kian u'ati.
"Ukau'an aonaa kandii nii upidanannao taapan tax puraatannaa nii,"
Jesus kian u'ati. 27 "Mazan aonaa kizi wakasharutan ĩnyukunuu, ukau'an
pukobawuupanaka karishii ii. Aizii na'ia'oram kopau puzaamatanii
kiwiitapa, puda'ata udako na'iki puikodan nii wizi'i'o puraata udako
ida'a. Puzaamata wuru'u puraataz na'iki putaa zaamaapauzonao tax
puraatannaa atiz. Uruu idi'o nii wakawinipinaatan tax."

18

Kanom umanawunu'o nii Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii
(Mark 9:33-37, 42-48; Luke 9:46-48; 17:1-2)

1 Na'apain uruu dono Jesus tominapa-kidaniinao kaawan u'ida'ati,
na'iki ĩpishaanuzu. Ĩkian, "Kanoma'o nii umanawunu'o nii manawun
pidan Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii?"
2 Uruu idi Jesus dapadan koraidaonaa na'iki ukadishita-kidanuz
ĩbii'i. 3 Ukian ĩ'ati, "Õkowaadan u'ati mishi'o, aona'o nii uturuudinan
Tominkaru naobanai-tinapa-kizi iti, soo upana'adinan umanawun-
tinpan ai, na'iki aonaa utaapinpan atadinapa, na'apa di'oraz
koraidaonaa kawanu'u. 4 Ukau'an na'ia'oram pidan, di'oraz
koraidaonaa kawanu'o, aonaa u'atadinpan, uruu umanawunu'o
Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii. 5 Na'iki na'ia'oram pidan
marainpa'o padapaapan kaikapa'o koraidaona'a õgaru dikin ii,
dapaapa'o õgaru wuru'u.
6 "Mazan na'ia'oram pidan sha'apata-kida'o oia'o wunao sodi kida
ati'i, mishidainaouz õgaru, kaiman mani udaru'o boodapa-kinai
kuba sukuruuta-kao ukanau iki na'iki unaraada-kao paran baoko
iti. 7 Kasha'ora'o nii manawun wunao baiaapanu'u pidannaouz,
ĩsha'apata-kidan idi oia'o pidannao ati. Na'apa'oraz aimaakan kida
sha'apatina'o nii, mazan kichana'iki-kia'o nii manawun wuru'u
atizu'u pidanaz sha'apata-kida'oraz na'apa kida'o. 8 Ukau'an puka'u
oo pukidiba sha'apata-kidan dono oia'o pu'ati, pudukuta pu'ai kidaz
na'iki pukaboota pu'ai kidaz. Kaimana'o nii pumakon karikaonanu'o
kakupa-karu di'iti bada'ii puka'u na'iki bada'ii pukidiba, pukaboota-
kao ai ipai puka'u na'iki pukidiba tuma tikazi wu'iti. 9 Na'iki puawun
sha'apata-kidan dono oia'o pu'ati, puso'ota pu'aiaz, na'iki pukaboota
pu'aiaz. Kaimana'o nii pumakon karikaonanu'o kakupa-karu di'iti
bada'ii puawun, pukaboota-kao ai ipai dya'utama'o puawun tuma
Tuubaru'o Tikazi wu'iti.

Di'itinapa-kinai kuwai kaznizo waziwadina'o daua'o
(Luke 15:3-7)

10 “Ukau'an mishiiman pa'i uzaudin, aonaa ukashada'ana'a wunao
sodi kida'a mishidainaouz õgaru. Õkian u'ati kaikapa'a usha'apanum
kau'an angelnao awunuutapainaouz ĩdyaun, karikaonanu'o da'i
ĩtukapauzon õdaru aokazi ia'oraz. 11 [Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin
ukazannaata'anan pidannao waziwadina'o.]*
12 “Na'apam mani pu'itiiman pidan sha'apatinan ka'uza'o 100 kazni-
zonao idi, bauda'apa'o u'uza waziwadinan dono pairibannao ai? Aona'o
nii mani uwa'akan zii wunaou'u na'ainaouz na'iki udorota'anan wuru'u
waziwadina'oraz pairibannao ai? 13 Õkowaadan u'ati mishi'o, uikodan
dono'o naazu tuukia'o nii ukonaukian wuru dau'ana'a bauda'apa'oraz
kaznizo, iriba'o mawaziwadin-kainao dau'ati'o ai. 14 Na'apa'o kapam
ukau'an õDaru aokazi ia'o, aonaa bauda'apa uaipan wunao sodi kida
waziwadinanu'u.”

Umin-mishidan sha'apatan an oia'o u'ati

15 Jesus kian koshan, “Pumin-mishidan sha'apatan dono oia'o pu'ati,
puparadanaaka u'ati, mazan soo unao sodi karikaonan. Puparada kizi
u'ati usha'apatan dau'an oia'o pu'ati. Aizii uabatan dono puparadan,
puna'akan pu'inawuzu powa'a ati kaimana'o ida'ati wuru'u. 16 Mazan
aonaan an uabata'azon puparadan, puzaamata bauda'apa'a naa oo
dya'utama'a naa pidannao puna'akan nii putuma u'idi'iti. Uruu na'apa
wuru'u dya'utama'o oo idikinauda'u'o pidannao aidan nii pakowaadan
ida'an mishi'o wuru'u puparadan usha'apatan dau'an oia'o pu'ati.
17 Aizii aonaan an uabata'azon ĩparadan, pukowaada baokopa pumin-
mishidannao ati. Mazan aizii aonaan an uabata'azon ĩparadan putaapa
uruu na'apa putaapan kawan mamishida-ka'o Tominkaru oo zaamaa-
pauzonao tax puraatannaa kawan.”
18 “Õkowaadan unao ati mishi'o: Kanom aona'o unao kashaapan da'a'a
imi'i baara'a, aona'o nii ukashaapa-kao aokazi ii. Kanom ukashaapanii
da'a'a imi'i baara'a, kashaapa-karu niizu aokazi ii. 19 Õkowaadan u'ati
koshan: Na'apainim dya'utama'o unao, una'apatan an unyukunuu
na'apa kida utoriinapa kizi dau'an da'a'a imi'i baara'a, õdaru Tominkaru
sha'apatan nii u'atizu. 20 Usha'apanum kau'an na'ian dya'utama'o oo
idikinauda'u'o baokopatinpainao ĩmishidan idi õgaru, na'ia'o nii Õgaru
ĩtuma.”

Pidan mawinipinaatapainao daua'o

21 Udauna'an Peter wa'atin Jesus ida'ati, na'iki ukian Jesus ati,
“Naobanai, na'apauda'um nii õpowa'atan kida õmarina'atan õ'inawuzu
sha'apatanii oii kida'o õ'ati? Atii 7 di'iti?”
22 Jesus dako'atinuzu, ukian u'ati, “Aonaa 7 mani, mazan ipai dono,
usha'apata-kao kawana'ati.†
23 “Ukau'an kaikapa'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz:
na'apa king pishainan kawan papoitorunao ai ĩmawinipinaatapanii
kida dau'an. 24 Usakada'akan ana'a naa papishainpan, bauda'apa'o
upoitoru na'aka-kao u'ida'ati dobata'o manawun puraata
umawinipinaatapanuz. 25 Wuru'u upoitoru aonaa upuraatan turuan
ukawinipinaatan wuru'u umawinipinaatapaniaz. Uruu idi king

* **18:11** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u. † **18:22** Aonaa 7 mani, mazan ipai dono, usha'apata-kao kawana'ati: Greek paradan ida'an, 7 times 70 kii.

dyuudan naa usellii-kao paudaiaro na'iki paudainao tuma, na'iki ipai
usha'apauz kida, umawinipinaatapanii kawinipinaata-kinao ni'i naa.
26 Sariapa udopian kowas wuru'u upoitoruz, uruu idi ukodoru'ukan
uawun baara imi'i baara iti king kanaapu ati. 'Puzaudapa'a naa zii
shoman, õkawinipinaatan nii zii ipai õmawinipinaatapanii kidaz,' ukian
u'ati. 27 Una'apan idi king kasha'ora-kidanuz, uruu idi umarina'atan
naa umawinipinaatapanii kida, na'iki kaiman utaapadan umakon naa
padapu iti.

28 "Aizii na'iki'o umako'okan wuru'u upoitoruz, uikoda pamin-
kaudinan mawinipinaatapa'o paugaru, aonaa dobata'o manawun
mani. Uzaamatanuz na'iki udyukuruutanuzu, 'Pukawinipinaata õ'ati
pumawinipinaatapanuz õgaru,' ukian u'ati. 29 Uruu idi umin-kaudinan
dopian kowas, ukodoru'ukan ukanaapu ati. Ukian, 'Puzaudapa'a naa zii
shoman, õkawinipinaatan nii pugaru.' 30 Aonaa mazan arawu nyukunuu
na'apanu'u. Mishi'oraiman ukaboota-kidan naa pamin-kaudinan taraa-
kizai iti, atii uipaian dono zii pakawinipinaatan pamawinipinaatapanii.

31 "Ba'orainao poitoruinao tukapan idi usha'apatan na'apa'o, tuukii
ĩnyukunuu kasha'oran. Uruu idi ĩmakon King di'iti na'iki ĩkowaada king ati
ipai aimaakan usha'apatanii kida dau'an. 32 Udauna'an King dapada-
kidan wuru'u poitoruiz. King kian u'ati, 'Pugaru dikauda'o poitorui.
Õmarina'ata pu'ai ipai pumawinipinaatapanii õ'ai, pudopian idi pu-
paradan õ'ati. 33 Aonaa mooko pukasha'ora-kidan pumin-kaudinan
kapam, õkasha'ora-kidan kawan pugaru?' 34 King to'oran tuukii, uruu idi
ukaboota-kidan wuru'u poitoruiz taraa-kizai iti, na'ii upataka'uta-kao
atii ukawinipinaatan ipai pamawinipinaatapanii."

35 Udauna'an Jesus kian, "Na'apa'o nii õdaru aokazi ia'oraz sha'apatan
ipai unao ati, umamarina'atakan dono unyukunuu ii u'inawuzu
sha'apatanii dikauda'o u'ati."

19

Jesus kakinaopan muudaaka-karu ai
(Mark 10:1-12)

1 Aizii Jesus ipaian dono'o naa pakakuwaapan na'ii, umakon
naa Galilee Baara iki, Judea Baara iti, Jordan Wa'o baza itinpu'u
di'itinapa. 2 Na'ii iriba pidannao da'ananuzu na'iki ukakuda karinainao
na'ii. 3 Pabi'i kida Phariseenao wa'atin u'ida'ati ĩtiwaa-kidapa'ananuz.
Ĩpishaanuzu kaikapa'a: "Wakakinaorinaa taapada daonaiora muudan
paudaiaro na'apa'oram dikin ii karikaonan?"

4 Jesus dako'atin ĩdyaun, ukian, "Aonaa mooko uaitauzon Tominkaru
Paradan saada-kariwaiz tawuru'u ukianuz, usakadin-kizi iki
Tominkaru toman daonaiora na'iki zun. 5 Na'iki Tominkaru kian, 'uruu
idi daonaiora muudinan nii padaru na'iki padaro ai ubauda'apatinan
paudaiaro tuma. Ukau'an dya'utamainaouz, bauda'apatinan
nii.' 6 Uruu idi aonaa dya'utama'ora'a naa mani ĩdyaun, mazan
bauda'apa'ora'a naa. Kanom Tominkaru bauda'apatanii, aonaa turuu
pidan muudaaka-kidan."

7 Phariseenao pishaan Jesus koshan. Ĩkian, "Kanom nii Moses
kakinaori, kashaapan daonaiora muudan paudaiaro pasaadan ida'an
muudaaka-karu kaaritannaa?"

8 Jesus dakoˈatin, ukian, “Moses kashaapan umuudan udaiaronao,
usha'apanum kau'an kasha'apannaa u'ati utominapa-kida-kinao
ukashadamikin idi, mazan usakadin-kizi iki, aonaa Tominkaru
kashaapan naˈapaˈo. 9 Õkowaadan u'ati, na'ia'oram unao muudaˈo
paudaiaro omashaapan pu'u kaiman utuma, udauna'an ukaudaiaron
ba'oran zun idi, utoman oia'o wuru'u uba'orantapan ida'an.”

10 Jesus tominapa-kidaniinao kian u'ati, “Una'apan idi kaikapa'a daon-
aiora kaudaiaron dau'an, kaiman zii mani aonaa kaudaiaro-karu.”

11 Jesus dakoˈatin ĩdyaun, ukian, “Aonaa pidan nyukunuu na'apan ipai
pamashaapa'azon dau'u na'apa, kaiwuru'u uparadan kian kawana'ati,
soo wunaou'u Tominkaru taaniaz ĩ'ati ĩturuuda-kinaa nii, pamashaapan
maudaiaro-daun. 12 Pabi'i kida daonaioranao, aonaa ĩkaudaiarouzon,
usha'apanum kau'an na'apa'o karikaonan ĩtominan makuuta-kariwai
kawanu'o ĩdyaun pashakatan di'iki'o; ba'orainao, ĩmakuuta-kao idi'o
aonaa ĩkaudaiaron; ba'orainao, ĩkaudina'azon idi pa'an karikaonan
Tominkaru ati. Kanom mashaapa'azon na'apa, marii umashaapan
na'apa.”

Jesus na'iki koraiziannao daua'o
(Mark 10:13-16; Luke 18:15-17)

13 Udauna'an pidannao na'akan duusodi kidainao koraiziannao Je-
sus ida'ati ĩaipan upishatan ĩdyaun, na'iki utoriinapa-kidan ĩdyaun.
Mazan Jesus tominapa-kidaniinao mashaatan pidannao na'akainaouz
ĩdyaun. 14 Una'apan pu'u mazan Jesus kian, “Marii koraiziannao
wa'atin õ'ida'ati, aonaa umashaata'ana'a ĩdyaun, usha'apanum kau'an
ĩnao kawanu'o pidan wuru'u zaamata'oraz Tominkaru panyukunuu
naobanaa nii.” 15 Ukau'an upishatan naa ĩdyaun, na'iki utoriinapa-kidan
ĩdyaun. Udauna'an umakon naa na'iki.

Jesus kakinaopan daua'o
(Mark 10:17-31; Luke 18:18-30)

16 Baukapaiman pa'ina'o daonaiora kaawan Jesus ida'ati. Ukian, “Ti-
ichaa, kanom kaimana'o õsha'apatan nii õikoda-kinaa nii karikaonanu'o
kakupa-karu?”

17 Jesus kian u'ati, “Kanom nii pupishaan õgaru kaimana'o dau'an?
Kaina'a bauda'apa kaimana'o, soo Tominkaru. Puaipan dono karikao-
nanu'o kakupa-karu, puizo'ati Tominkaru kakinaori kida.”

18 “Na'ia'oram kakinaorii kida,” daonaiora kian.

Jesus dakoˈatin, ukian u'ati, “Aonaa puzowia'ana'a pidan,
mana'a puba'orantapa'ana'a, aonaa pukoidapa'ana'a, aonaa
pumariidina'ana'a, 19 pumarainapa pudaru na'iki pudaro, na'iki
pumarainapa ba'oran pidan na'apa pumarainpinan kawan.”

20 “Õkoraidaonaan iki'o ipai õizo'atin uruu kida kakinaorii. Kanoma'a
naa õsha'apata powa'a?” pa'ina'o daonaiora kian.

21 Jesus kian u'ati, “Puaipan dono mishi'o pukaimanan, pumako pusel-
liinaka ipai pusha'apauz putaa kizi upuraatannaa pataka'utinainao ati.
Na'apa kasha'apauzi'o nii pugaru aokazi ii. Na'iki puda'ana'a naa
õgaru.” 22 Aizii wuru'u pa'ina'o daonaiora abatan Jesus kian kaikapa'a,
tuukii ukasha'oran umakon na'iki, usha'apanum kau'an umanawunu'o
ukasha'apauzin wuru'u uruuz.

23 Udauna'an Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, “Õkowaadan
u'ati mishi'o: Kasha'apanna'o nii manawun kapuraatanu'o pidan
ati Tominkaru naobanaitapa-kao. 24 Õkian powa'a koshan u'ati:
Kasha'apanna'o nii manawun kapuraatanu'o pidan ati Tominkaru
naobanaitapa-kao, camel ka'iitan ai pamorotan akosa awun shaawata.”
25 Aizii Jesus tominapa-kidaniinao abatan idi Jesus kian kaikapa'a,
tuukii manawun ĩdi'itinpan. Uruu idi ĩkian, “Kanoma'o nii mooko turuu
ukazannaatinan?”
26 Sariapa Jesus awunuupa'akan ĩ'idi'iti, na'iki ukian ĩ'ati, “Kaiwuru'u
kasha'apanna'o pidan ati, mazan Tominkaru ati aonaa na'ia'oram
aimaakan kasha'apanna'o nii.”
27 Uruu dauna'an Peter paradan, ukian, “Putukapa, ipai wawa'akan
waaimaakanutu kida wada'anan idi pugaru. Aizii kanoma'o ni'i naa
waikoda wa'ati?”
28 Jesus kian ĩ'ati, “Õkian u'ati mishi'o: Daonaiora Aokazi Iki'o
umanawunu'o nii unaobanai-tinan diina'iti'i amazada pa'inaada-kao
dono'o naa. Na'apain uruu dono unao, 12 da'anpainaouz õgaru,
naobanai-tina'o nii kapam. Na'iki ukazowautapan nii 12 Israel dani-
daunnao donozinaa kida. 29 Aizii ipai pidannao wa'akainao padapu,
wa'akainao pa'inawuzunao oo padadakoonao, wa'akainao padaru oo
padaro oo paudainao oo pazakapun pada'anan idi õgaru, taa-karu nii
ĩ'ati powa'a'o zii udiri'in, pakasha'apauzin ai aka kiwiitapa. Na'iki
karikaonanu'o nii ĩmashaapan Tominkaru tuma. 30 Mazan iriba pi-
dannao umanawunu'o ĩtaapa-kao kai, diina'iti'i aona'o nii ĩtaapa-kao
umanawunu'o nii. Na'iki pidannao aona'o ĩtaapa-kao umanawunu'o nii
kai, mazan diina'iti'i umanawunu'o nii ĩtaapa-kao pa'an.”

20

Kapaoriba'o kawinipinaatan daua'o papoitorunao

1 Jesus kian koshan, “Kaikapa'o wuru'u Tominkaru naobanai-
tinapanuz: kapaoriba'o naobanai kawan, mako'oraz chaapi'ikiiman
upidanaapa'anan kaudinainao ni'o dau'an pa'ati. 2 Ukowaadan
papoitorunao ati pakawinipinaatan nii ĩdyaun bauda'apa wizi'i'o
puraata,* bauda'apa'o kamoo kaudin-karu kawana'ati. Ĩnyukunuu
na'apan idi, uru'u naa udyuudan ĩkaudina'anan papaoriba grape
baawu iti. 3 Udauna'an 9 o'clock umakon koshan, uikoda market ii
baokoinao daonaioranao kadishitapan, aonaa kanom ĩsha'apaapan.
4 Uruu idi ukian ĩ'ati, ‘Umako ukaudina'an õpaoriba baawu iti. Ukaudinan
kawana'ati'o nii õkawinipinaatan unao.’ Ukau'an ĩkaudina'anan naa u'ati.
5 Aizii sakitapa kamoo na'apa koshan usha'apatan. Udauna'an 3 o'clock,
na'apa koshan. 6 Udauna'an 5 o'clock, umakon naa koshan market iti.
Kaina'a zii uikodan pidannao na'ii, aonaa kanom ĩsha'apaapan. Sariapa
upishaan ĩdyaun, ‘Kanom nii una'an da'a'a bauda'apa kamoo? Aonaa
ukaudina'anan?’ 7 Ĩkian u'ati, ‘Aonaa mazan kanom zaamatan waunao
kaudina'ana'o nii.’ Uruu idi ukian ĩ'ati, ‘Ukau'an umako ukaudina'an
õ'ati õpaoriba baawu ii.’
8 “Aizii kamoo tipitanin kapaoriba'o kian pafoomaanan ati, ‘Puda-
pada'a naa kaudinainao da'ati'i wakawinipinaata kizi'i naa ĩdyaun. Ki-
wiitapa'o nii wakawinipinaatan dawu'itiiniinao ĩsakadan pakaudinan,

* **20:2** wizi'i'o puraata: Greek paradan ida'an udakota-kao denarius.

na'iki waipaian nii kiwiitapainao ĩsakadan pakaudinan di'iti.' 9 Aizii
kaudinainao 5 o'clock di'iki, kiwiin ĩkawinipinaata-kao. Bauda'apa wizi'i'o
puraata kida ĩzaamatan. 10 Ukau'an kiwiitapainao ĩsakadan pakaudinan
zauda-kidan dobata-kida'o nii pakawinipinaata-kao makaudin-kainao
ai bauda'apa kamoo. Mazan na'apa kida kapam ĩkawinipinaata-kao,
bauda'apa wizi'i'o puraata kida ĩzaamatan.

11 "Pazaamatan dauna'an papuraatan, ĩparada-paradaapan ĩto'oradinan
kapaoriba'o ati. 12 Ĩkian u'ati, 'Dawu'itiiniinao ĩkaudinan masakauda'u'o
ĩkaudinankan, bauda'apa hour sodi, mazan waunao bauda'apa
kamoo wakaudinan wabaiaapan wiicha'o kamoo, mazan upu'u zii
pukawinipinaatan ĩdyaun na'apa kida manawun waunao kawan.'
13 Kapaoriba'o kian bauda'apa'o ati, 'Õpaonaru, aonaa õkoidapan
pugaru, puna'apatanii punyukunuu õkawinipinaata'azon dau'an pugaru
bauda'apa wizi'i'o puraata bauda'apa'o kamoo. 14 Pumako'o naa
pudapu iti, kaina'a'a naa puzaamatan pupuraatan. Õaipan kawana'ati'o
õkawinipinaatanuz dawu'itiini'oraz ĩkaudinan, na'apa õkawinipinaatan
kawan pugaru. 15 Aonaa turuu mooko õsha'apatan õpuraatan na'apam
õaipan kawana'ati? Oo pukishauzin õkawinipinaatan idi kaiman wunaou'u
dawu'itiiniinaouz ĩkaudinan?' "

16 Jesus katokontan pakuwaa pakian ida'an, "Pidannao aona'o ĩtaapa-
kao umanawunu'o nii kai, mazan diina'iti'i umanawunu'o nii ĩtaapa-kao.
Na'iki pidannao umanawunu'o ĩtaapa-kao kai, diina'iti'i aona'o nii ĩtaapa-
kao umanawunu'o nii."

Idikinautan Jesus kowaadan na'apam nii pamawakan
(Mark 10:32-34; Luke 18:31-34)

17 Aizii Jesus makon naa Jerusalem iti. Pamakopa-kizi an udapadan
wuru'u 12 patominapa-kidaniinaouz pana'itinapu ba'orainao pidannao
ai, na'iki ukian ĩ'ati. 18 "Wamakon wuru'u Jerusalem iti, na'ia'o nii Daon-
aiora Aokazi Iki'o kaakapaa-kao patarubanao ati, faadaanao zowau-
naanaouz, na'iki tiichaapauzonaouz Moses kakinaori dau'u. Na'iki ĩtaan
nii uruu zowii-karu nii, 19 na'iki udauna'an ĩtaan nii uruu Gentilenao†
ati. Ĩnaou'o ni'i naa dakoapa uruu, pabankiitinan ida'an udau'an na'iki
ĩba'izian nii tuukii uruu. Udauna'an ĩtaukan nii uruu cross di'iti na'iki
umawakan nii, mazan idikinauda'utan kamoo dauna'an, Tominkaru
kadishita-kidan nii uruu kakupa powaa iti pamawaka-kizi iki."

Daroi pishaan Jesus oaipan usha'apatan paaiapanii
(Mark 10:35-45)

20 Uruu dauna'an James na'iki John daro, Zebedee daiaroz, kaawan
paudainao daonaioranao tuma Jesus ida'ati. Sariapa okodoru'ukan
na'iki odawukan ukanaapu ati. Opishaanuzu, oaipan usha'apatan paa-
iapanii. 21 Jesus kian o'ati, "Kanom puaipan õsha'apatan pu'ati?"

Sariapa okian u'ati, "Õaipan pusakanata-kidan di'oraz õdainaou'u
naobanai nii punaobanai-tinan dono. Marii pusakanata-kidan
bauda'apa pudiwa'ora antanapu, na'iki ba'oran pu'ashabaron
antanapu."

---

† **20:19** Gentilenao: pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

22 Jesus tanawatinan daonaioranao na'iki ĩdaro di'iti. Ukian ĩ'ati,
"Aonaa uaitapanii dau'ana'o mani wuru'u upishaanuz õgaru. Uka'iitan
nii mooko wuru'u õbaiaapan ni'oraz?"‡
"Oo, waka'iitan nii," ĩkian u'ati.
23 Jesus kian ĩ'ati, "Mishi'o nii ubaiaapan õbaiaapan ni'oraz. Mazan
kanoma'o nii sakanata õdiwa'ora antanapu na'iki õashabaron antanapu,
aonaa turuu õsha'apatan, mazan õdaru aokazi ia'o minziiwata-kidanii
wuru'u sakanata-kizaiz pazaamataniinao ati."
24 Aizii 10 ba'orainao utominapa-kidaniinao abatan na'apa'oraz
dau'u, tuukii ĩto'oran dya'utamainao ati, makonkainaouz padaro tuma.
25 Uruu idi Jesus dapadan baokopa ĩdyaun na'iki ukian ĩ'ati, "Uaitapanii
na'apam ba'oran pidannao zowaunaanao, mamishida-kainaouz
Tominkaru, waranuitapan papidanannao ĩnaobanai-tinpan ida'an
ĩ'ati. 26 Mazan unao, aonaa umashaapa'ana'a na'apa, mishi'oraiman
kanom aipa'o panaobanai-tinpan, marii ukaudinan unao ati poitorui
kawan. 27 Na'iki kanom umanawun-tinpa'azo'o pairibannao ai,
marii upoitoruitapa-kidinan ipai pidannao ati. 28 Na'apa Daonaiora
Aokazi Iki'o, aonaa uwa'atin umanawun-tinpa'anan mani, mazan
upoitoruitapa-kidina'anan ipai pidan ati, na'iki ukazannaata'anan
pidannao pa'oian ai umawakan ida'an."

Jesus kakudan
dya'utam ishaawunnao
(Mark 10:46-52; Luke 18:35-43)

29 Ba'oran dono Jesus na'iki utominapa-kidaniinao makon dono'o naa
Jericho iki, iriba pidannao makon Jesus dawu'ati. 30 Aizii na'apain na'ii
dya'utam ishaawunu'o daonaioranao sakanatapan dunapo daawa ii.
Ĩabatan idi Jesus dobatapan kowaada-kao, uruu idi ĩkadakon. Ĩkian, "David
Takaan-daun,§ waNaobanaa, pukamunan-kida waunao." 31 Sariapa
pidannao towauda'uan ĩdyaun, ĩdyuudan ĩmashaadinan, mazan powa'a
zii manawun ĩkadakon diiwa'o ida'an. Ĩkian, "David Takaan-daun,
wanaobanaa, pukamunan-kida waunao." 32 Jesus kadishita'akan
pamakopa-kizi'i, na'iki udapadan ĩdyaun pa'ida'ati. Upishaan ĩdyaun,
ukian, "Kanom uaipan õsha'apatan u'ati?" 33 Ĩkian u'ati, "Wanaobanaa,
waaipan pusaabaan waawun watukapa kizi." 34 Jesus kamunan-kida
ĩdyaun, uruu idi upishatan ĩawun kida. Sariapa ĩtukapa'akan amazada,
na'iki ĩmakon naa Jesus tuma.

21

Jesus konaukii-kida-kao ukaawan dono Jerusalem ati
(Mark 11:1-11; Luke 19:28-40; John 12:12-19)

1 Aizii Jesus na'iki utominapa-kidaniinao maonapatan naa Jerusalem
iti, ĩkaawan Bethphage iti, wiizai Olive Naawa ia'oraz. Na'iki'i naa
udyuudan dya'utam patominapa-kidaniinao pa'ua'ati. 2 Ukian ĩ'ati,
"Umako wakanaapu ia'oraz wiizai di'iti. Na'ia'o nii uikodan ko'idinpa'o
chaakashi,* kaina'a'o nii odani ko'idinpa'o kapam odazaba'a. Ubuzuuta

‡ **20:22** Uka'iitan nii mooko wuru'u õbaiaapan ni'oraz? oo "Uka'iitan nii mooko utuzan wuru'u õtuzan ni'oraz baiainapa-karu koopo wazoo?" § **20:30** David Takaan-daun: Kotua'o Tominkaru kian udyuudan nii bauda'apa David Takaan-daun umanawunu'o naobanai nii.
* **21:2** chaakashi: English ida'an, donkey.

ĩdyaun na'ii, udauna'an una'akan ĩdyaun õ'ida'ati. 3 Pidan pishaan an
unao kanom nii una'akan ĩdyaun, 'Naobanai aipan ĩdyaun,' ukii u'ati.
Sariaapa'o nii utaapadan una'akan ĩdyaun." 4 Na'apa'oraz Tominkaru
prophetin kuwaa mishiin-kina'a naa. Ukianuz:
5 "Pukowaada Zion iainao pidannao† ati.
'Utukapa king, unaobanaa, wa'atin u'ida'ati.
Aonaa u'atadinpan, chaakashi barau an uwa'atin,
pa'ina'o chaakashi uzaidapan.' "
6 Udauna'an tominpainao, udyuudaniinaouz makon, na'iki ĩsha'apata
ipai na'apa Jesus dyuudan kawana'ati. 7 Ĩna'akan chaakashi pau-
dani tuma, na'iki ĩtaan pakamichan kida utabanaa nii, uru'u naa Je-
sus zaidanuzu. 8 Iriba pidannao, makopainao Jesus tuma, kadama-
radan pakamichan kida dunapota. Ba'orainao dukutan pu'u atamun
waoda kaanaba sodi kida'a, ĩmuudan kidaz dunapota Jesus mako kizi
nii. 9 Iribainaouz pidannao makopainao u'ua'ati, na'iki udawu'ati,
kadakoinaanan konaukii diiwa'o ida'an. Ĩkian,
"Wakonaukii-kida Tominkaru, David Takaan-daun dau'an.
Marii Tominkaru kaimanan, di'oraz Naobanai ati'o,
kaawa'oraz uaipan kawana'ati.
Wakonaukii-kida Tominkaru aokazi ia'oraz."
10 Jesus morotan dono'o naa Jerusalem iti, tuukii na'iainao pidannao
di'itinpan udau'u. Uruu idi ĩkian Jesus dau'an, "Kanom wuru'u uruuz?"
11 Sariapa Jesus tumainao kian ĩ'ati, "Jesus wuru'u, uruu Nazareth san,
Galilee Baara iki'o prophet."

Jesus makon Tominkaru Dapu iti
(Mark 11:15-19; Luke 19:45-48; John 2:13-22)

12 Udauna'an Jesus kaawan Tominkaru Dapu iti. Na'ii uwaataabi'ian
selliipainao kida uzainao na'iki toriipainao kida uzainao taa-kariwai
ni'o Tominkaru ati. Udorau-kidan shakataaka-kidauzonao puraata mi-
isan‡ kida, na'iki selliipainao wakokoonao taba kida. 13 Ukian ĩ'ati,
"Tominkaru Paradan saadinpa'o kian, 'Õdapu dakota-kao nii toriinapa-
kizai dapunaa nii, mazan unao ukaiwaapanuzu koidimikinao dizinapa-
kizi nii.' "
14 Na'ii Tominkaru Dapu ii, ishaawunnao na'iki machi'ika-kainao
kaawan Jesus ida'ati. Ukakuda ipai ĩdyaun. 15 Faadaanao zowau-
naanao na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, tuukii ĩto'oran
na'iki ĩkashanau-kidan Jesus patukapan idi Jesus sha'apatan konaunama'o
na'iki umanawun kida'o aimaakan, na'iki paabatan idi koraiziannao
kadakoinpan Tominkaru Dapu ii aka. "Wakonaukii-kida Tominkaru,
David Takaan-daun§ dau'an," ĩkian.
16 Uruu idi ĩpishaan Jesus. Ĩkian, "Puabatanii na'apa'oram koraiziannao
kadakoinpan pudau'an?"
"Oo, õabata," Jesus kian ĩ'ati. "Aonaa mooko uaitauzon na'apa'o dau'u
Tominkaru Kaaritan ida'a? Ukianuz, 'Putominapa-kidanii koraiziannao
sodi kida aitapa'o nii pakonaukii-kidanuz.' "
17 Uruu dauna'an umakon naa ĩ'ai, umakon na'iki patominapa-
kidaniinao tuma uda'awu'anan Bethany iti.

---

† **21:5** Zion iainao pidannao: Jerusalem sannao, oo ipai Israelitenao. ‡ **21:12** miisa: English ida'an, table. § **21:15** David Takaan-daun: Kotua'o Tominkaru kian udyuudan nii bauda'apa David Takaan-daun umanawunu'o naobanai nii.

Fig kadunaa mawakan
(Mark 11:12-14, 20-24)

18 Ba'oran chaapi'iki Jesus kiwan naa patominapa-kidaniinao tuma
Jerusalem iti. Pakiwapa-kizi an uzamazin naa. 19 Utukapa fig kadunaa
dunapo daawa ii. Sariapa umakon na'iti utukapa'azon ukaakan, mazan
aonaa bauda'apa uikodan u'aka, soo uanaba pa'idiwaru. Uruu idi ukian
fig kadunaa ati, "Aizii marii aonaa na'apainim pukaakauzon powa'a."
Una'apan idi, masha'apakii fig kadunaa mariri'ikan na'iki umawakan
naa. 20 Kaimanaiman utominapa-kidaniinao tukapan na'apam atamun
mawaka'akan kadimana'o ida'an, na'iki tuukii ĩdi'itinpan udau'u. Uruu
idi ĩpishaan Jesus. Ĩkian u'ati, "Na'apa'oran naa fig kadunaa mawaka'akan
kadimana'o ida'an manawun?"
21 Jesus kian ĩ'ati, "Õkowaadan nii u'ati mishi'o, umishidan an
kaimanaiman, aonaa umamishidakan bii an mani, uka'iitan nii
usha'apatan powa'a zii õsha'apata'aka nii ai. Turu'o nii ukian
midukuo ati, 'Midukuo, puzikadin di'iki'i paran baoko iti.' Na'apa'o nii
usha'apatinan u'ati. 22 Ukau'an taa-karu nii u'ati upishaanii utoriinpan
ida'an Tominkaru ati, umishidan an õgaru."

Jesus pishaa-kao kanom aipan ati'o usha'apaapan aimaakan kida
(Mark 11:27-33; Luke 20:1-8)

23 Aizii Jesus kaawan naa powaa ati Tominkaru Dapu iti. Utominapa-
kidan pu'u pidannao na'ii, faadaanao zowaunaanao na'iki kazowauta-
painao Jewnao kaawan na'iti u'idi'iti. Ĩpishaanuzu, ĩkian, "Kanom aipan
ati'o pusha'apatan kaikapa'oraz aimaakan kida'a? Kanom dyuudanii
pusha'apatan na'apa kida'o?"
24 Jesus kian ĩ'ati, "Ukowaada õ'ati bauda'apa'o aimaakan dau'u
õpishaan an unao. Ukowaadan an õ'ati, õkowaadan nii u'ati kanom
aipan ati'i õsha'apatanuzu na'apa kida'o aimaakan." 25 Uru'u naa Jesus
pishaan ĩdyaun. Ukian ĩ'ati, "Kanom aipan ati'i John chikaawunuupau-
zon pidannao? Tominkaru aipan ati'o oo pidannao aipan ati'o?"

Sariapa ĩparadan pa'atiaaka kida Jesus pishaanii dau'an. Ĩkian, "Wakian
dono u'ati Tominkaru aipan ati'o John chikaawunuuapanuz pidannao,
sariaapa'o nii ukian wa'ati, 'Kanom nii mooko aonaa umishidanuzu.'
26 Aizii wakian an 'pidannao aipan ati'o,' mazan watarii panaadon
pidannao sha'apatan nii waunao dikauda'o ida'an, usha'apanum kau'an
ipai pidannao mishidanii John, Tominkaru prophetin uruu." 27 Uruu idi
ĩkian Jesus ati, "Aonaa waaitapan," ĩkian.

Jesus kian ĩ'ati, "Ukau'an aona'o nii õkowaadan u'ati kanom aipan ati'o
õsha'apaapan di'oraz aimaakan kida'a."

Di'itinapa-kinai kuwai dya'utama'o daniinao daua'o

28 "Na'apam u'itiiman," Jesus kian. "Baukapaiman kaina'a pidan,
dya'utama'o udainao daonaioranao. Umakon kiwiini'o paudani di'iti,
na'iki ukian u'ati, 'Õdani, pumako pukaudina'an aizii õpaoriba grape
baawu iti.' 29 Udani dako'atin uparadan. Ukian, 'Aonaa õkaudina'azon.'
Mazan udauna'an udi'itinpan sariapa upana'adan panyukunuu, uru'u
naa ukaudina'anan padaru paoriba grape baawu iti. 30 Aizii udaru
makon naa udawu'ichan di'iti'i naa. Na'apa koshan udyuudanuzu.
'Õmakon nii õkaudina'anan,' ukian pa'an padaru ati. Mazan upu'u, aonaa

umakon ukaudina'anan. 31 Na'ia'oram udani u'itiiman sha'apata'o
padaru aiapanii?"
"Kiwiini'o udani usha'apata padaru aipan kawana'ati," ĩkian u'ati.
Jesus kian ĩ'ati, "Õkowaadan u'ati mishi'o, zaamaapauzonao tax
puraatannaa na'iki zunnao kaminshu'u-shoronao,* kiwiita'a naa
ĩdyaun unao ai Tominkaru naobanai-tinan di'iti. 32 Usha'apanum idi
John Chikaawunuupauzo kaawankan, utukapa-kidankan na'apam
tanawatin-karu mashaapa-karu kaimana'o di'iti Tominkaru ati, upu'u
aonaa umishidanuzu. Mazan zaamaapauzonao tax puraatannaa
na'iki zunnao kaminshu'u-shoronao, ĩmishida uruu pa'an. Unao,
utukapan pu'u zaamaapauzonao tax puraatannaa na'iki zunnao
kaminshu'u-shoronao tanawatinan pa'oian ai, mazan upu'u zii aonaa
utanawatina'azon u'oian ai."

Dikauda'o pidannao taapa'o
grape baawu
(Mark 12:1-12; Luke 20:9-19)

33 "Uabata ba'oran di'itinapa-kinai kuwai koshan," Jesus kian. "Bauka-
paiman kaina'a pidan paowan paoribai grape baawu pa'amazadati di'ii.
Ukorarata awauta wuru'u papaoriba baawuz. Udauna'an ukichadan
ka'unaru dadara'o baara'a, grape uu sararoo-kizinao nii. Udauna'an
utoman dokoa'o kabaun grape baawu watchmantapa-kizinao nii.
Udauna'an utaan naa grape baawu pidannao ati, ĩawunuutapa kizi zii
u'atizu. Uru'u naa umakon naa ba'oran wiizai iti.
34 "Grape ozokan kawana'ati'i naa, udyuudan papoitorunao wu-
nao di'iti'i awunuutapainaouz papaoriba grape baawu, ĩna'anan naa
uka'idiwaun-kinaa nii papaoriba aka winipinaa idi. 35 Mazan uzaa-
mataniinaouz awunuutapa'o nii papaoriba grape baawu zaamatan up-
oitorunao, ĩba'iziautapa bauda'apa'o, ĩzowii ba'oran, na'iki ĩbowautapa
kuba idi ba'oran. 36 Udauna'an udyuuda papoitorunao na'iti ĩ'idi'iti
koshan. Powa'a zii ĩiriban kiwiitapa'o padyuudaniinao ai. Na'apa ki-
wiitapa'o kawan koshan awunuutapainao upaoriba baawu sha'apatan
ĩdyaun.
37 "Dawu'itin, udyuudan naa paudani ĩ'idi'iti. Ukian paudani dau'an,
'Ĩmanawuntapan nii pa'an õdani.'
38 "Mazan awunuutapainao upaoriba baawu tukapan kapaoriba'o
dani'i naa kaawan pa'ida'ati. Sariapa ĩkian, 'Di'i naa kapaoriba'o
dani. Uru'o nii wuru'u kaidiwau'oraz padaru di'iki upaoriba baawu
idi. Baushaa, wazowii uruu, wazaamata kizi wuru'u u'idiwau ni'oraz.'
39 Uruu idi ĩzaamata'akan na'iki ĩkozoota'akanuz paoribai baawu iki, na'iki
ĩzowian naazu.
40 "Aizii kapaoriba'o kaawan dono'o naa powaa ati, na'apam nii
usha'apatan pazaamataniinao awunuutapa'o nii papaoriba baawu?"
Jesus kian.
41 Kazowautapainao pidannao dako'atin Jesus paradan. Ĩkian,
"Upataka'utan nii na'iki uzowian nii wuru'u oiainaouz pidannao.
Udauna'an utaan nii papaoriba baawu ba'oran pidannao ati, kaimana'o
nii pa'an ĩawunuutapanuzu. Ĩnaou'o ni'i naa kaiman ĩtaan u'idiwau nii
upaoriba aka di'iki, upaoriba kaakan dono."

---

* **21:31** zunnao kaminshu'u-shoronao: ĩnao zaamaapauzonao puraata pakiaapa-kidinan dikin ii.

42 Jesus kian ĩ'ati koshan, “Aonaa mooko uaitauzon saada-kariwaiz
kida Tominkaru Paradan ida'a kaikapa'orazu'u?
‘Wuru'u kuba tomapauzonao kabaun kashadaniaz,
madiwautapa-ka'oraz ĩtukapan,
uru'u naa mishi'oraiman umanawunu'o kuba
ipai ba'oran kubanao ai.
Uruu Tominkaru kaudin-kizi wuru'u,
umanawunu'oraz utukapa-kao.’†
43 “Ukau'an õkowaadan u'ati, kazata-kao nii uwiizi ni'o Tominkaru
naobanai-tinapa-kizi ii. Na'iki utaa-kao nii pidannao ati kaimanainaouz
ĩsha'apainpan Tominkaru aipan kawana'ati. 44 [Pidan kaboina'o di'oraz
kuba paawa ati, baiainpa'o nii tuukii. Na'iki uruu kuba waotan dono
na'ia'oram pidan paawa ati, ipai'o nii u'idon.”]‡
45 Aizii faadaanao zowaunaanao na'iki Phariseenao abatan Jesus
kowaadan kuwai kaikapa'a, ĩaitapa wuru'u kuwai kidaz ĩnao dau'ana'o
wuru'u. 46 Uruu idi ĩtiwaan pazaamatanuzu, mazan tuukii ĩtarian pidan-
nao ai, usha'apanum kau'an pidannao kian Jesus dau'an, Tominkaru
prophetin wuru'u uruuz.

22

King taapan aroapa-karu paudani mazidan ati
(Luke 14:15-24)

1 Udauna'an Jesus paradan di'itinapa-kinai kuwai kida ida'an koshan
pidannao ati. Ukian. 2 “Kaikapa'o wuru'u Tominkaru naobanai-
tinapanuz: na'apa king minziiwata-kidan kawan umanawunu'o
aroapa-karu paudani mazidan ati. 3 Aizii aroapa-karu kamoon dono'o
naa, udyuudan naa papoitorunao dapada-kariwainao pidannao di'iti
ĩwa'ati kizi'i naa aroapa-karu ida'ati, mazan aonaa ĩwa'ati'izon. 4 Uruu
idi udyuudan ba'oran papoitorunao dapada-kariwainao di'iti koshan.
Ukian papoitorunao ati, ‘Ukowaadanka'a naa dapada-kariwainao
ati, ipai'i naa õminziiwa-kidan aroapa-karu da'a'a. Õzowii-kida'a naa
kakiwin kida'o õ'uza tapi'izanao, ukau'an marina'a naa ĩwa'atin
kadiman.’ 5 Ukowaada-kaoa'a naa dapada-kariwainao ati, mazan
aonaa ĩtaan panyukunuu ati padapada-kao. Usha'apanum idi kaina'a
ĩsha'apata'azoonii kida pa'ati: bauda'apa'o mako'ozon pazakapun
iti; ba'oran papuraataapauzon dau'ati. 6 Aizii ba'orainao zaamatan
wuru'u poitoruinaouz, ĩantamikitan ĩdyaun na'iki ĩzowii wuru'u king
poitorunaouz. 7 King to'oran tuukii, uruu idi udyuudan pasoldyaannao
na'iti ĩzowii ipai zowiainaouz upoitorunao, na'iki ĩkawaoda zowii-mikinao
mashaapa-kizi donoi.
8 “Uruu dauna'an king dapadan ba'oran papoitorunao na'iki ukian
ĩ'ati, ‘Aizii mazida'o aroapa-kinaa ni'o, ipai'i naa uminziiwa-kida-kao,
mazan õdapadaniinao, ĩtukapa-kida ĩmawa'ati'izookan ida'an, aonaa ĩturuan
pawa'atin. 9 Ukau'an umako pidan iriba-kizi iti, udapada kizi ipai
pidannao uikodan kawana'ati, ĩwa'ati kizi mazida-karu aroapa-kida-kao
ida'ati.’ 10 Uruu idi poitoruinao makon di'iti kida'a pidan iriba-kizi iti.
Ĩdapada iriba pidannao paikodan kawana'ati. Sha'apa'oram karikaonan

† **21:42** Psalm 118:22-23 ‡ **21:44** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

pidan, kaimanainao na'iki dikaudainao, mazan iriba ĩikodan pidannao,
ĩpaidada kabaun nazoo wuru'u aroapa-kizaiz.
11 "Aizii King tukapa'anan padapada-kidaniinao. Utukapa bauda'apa
daonaiora na'ii, aona'a ukaiwadapan mazida-karu di'iti'o daara. 12 Uruu
idi King kian u'ati, 'Õpaonaru, na'apa'oram pumorotan da'ati'i pumakai-
wadapakan pu'u mazida-karu di'iti'o daara?' Aonaa na'apam daonaiora
kian u'ati. Umaparadaniita'akan. 13 Udauna'an king kian papoitorunao
ati, 'Udodoo uruu na'iki ukaboota uruu paniba iti maruta'o-karu iti. Na'ii
zaadin-karu nii tuukii, na'iki pidannao kuzowan nii paudako padopian
idi.' " 14 Jesus katokontan pakuwaa pakian ida'an kaikapa'a: "Iriba'o
nii pidannao dapada-kao padamata, mazan masakauda'u'o nii ĩzaamata-
kao."

Jesus pishaa-kao tax kawinipinaapa-kao dau'u
(Mark 12:13-17; Luke 20:20-26)

15 Uruu dauna'an Phariseenao makon naa ĩparadaaka'anan pa'atiaaka.
Ĩdi'itinpa'anan na'apam nii pazaamatan Jesus uparadan ida'an.
16 Pana'apainpan idi ĩdyuudan patominapa-kidaniinao, Herod
pidanannao tuma Jesus di'iti. Aizii dyuuda-kariwainao kian Jesus ati,
"Tiichaa, waaitapa pugaru kaimana'o, mishi'o puparadan. Putominapa-
kidan pidannao kaiman Tominkaru aipan kawana'ati. Na'iki na'apa
kida putaapan pidannao, aonaa na'ia'oram umanawunu'o nii ba'oran
ai. 17 Aizii pukowaada wa'ati, kaimana'o mani wataanuzu tax puraatan
naobanai Caesar ati,* oo aonaa ukaimanan?"
18 Mazan Jesus aitapa ĩdi'itinpan oii, uruu idi ukian ĩ'ati, "Unao,
utaapinpauzonao kaimanainao nii kaikini'i! Kanom nii utiwaan
uzaamatan õgaru õparadan dikin ii? 19 Uaida-kida mooko õ'ati pu-
raata ukawinipinaata-kinaaz tax." Ĩna'aka u'ida'ati wuru'u puraataz.
20 Sariapa upishaan ĩdyaun. Ukian, "Kanom dikin wuru'u, na'iki kanom
uu wuru'u saada-kariwaiz puraata ida'a?"
21 "Naobanai Caesar" ĩkian ĩdako'atinuzu.
Udauna'an ukian ĩ'ati, "Utaa ukau'an Caesar ati kanom wuru'u Cae-
sar idiwau kidaz. Aizii Tominkaru ati utaa Tominkaru idiwau kida."
22 Ĩabatan idi Jesus kian kaikapa'a, tuukii ĩdi'itinpan na'iki ĩmakon naa u'ai.

Jesus pishaa-kao mawakainao kadishitan dau'an
(Mark 12:18-27; Luke 20:27-40)

23 Na'apain uruu dono pabi'i kida Sadduceenao kaawan Jesus
ida'ati. Ĩnao aonaa ĩmishidan kakupa-karu nii mawaka-karu dauna'an.
24 Ĩpishaanuzu. Ĩkian u'ati, "Tiichaa, Moses kian wa'ati, daonaiora
mawakan dono, aona'o zii udani nii, marii u'inawuzu zaamatan
udaiaro-daun paudaiaro nii. Uruu ida'ana'o nii mawaka'o u'inawuzu
kaudanin. 25 Aizii dii mani kaina'a pidan 7 udainao daonaioranao.
Ĩtuuniz mazidan, mazan umawakan paudairo ai aonaa zii udani nii,
uruu idi udawu'iti'o u'inawuzu daiaroitapan naa oroo. 26 Na'apa
koshan umawakan o'ai. Udauna'an ba'oran u'inawuzu mazidan
otuma, mawaka koshan o'ai. Atii na'apa ipai ĩmawakan. Ukau'an ipai
7 ĩdyaun daiaroitapan oroo. Mazan aonaa bauda'apa'o kaudanin otuma.
27 Dawu'itin uru'u naa zunaaba mawakan naa kapam." 28 Aizii ĩpishaan

* **22:17** Caesar: tuubaru'o naobanai Rome ia'o.

Jesus, ĩkian u'ati, “Aizii pidannao kadishita-kida-kao dono pamawaka-
kizi iki, na'ia'oram nii daiaroitapa oroo? Usha'apanum kau'an ipai 7
daonaioranao mazida'o õtuma?”
29 Jesus dako'atin ĩdyaun. Ukian, “Upozawatan kaiwuru'u umaaita-
pakan idi saada-kariwaiz Tominkaru Paradan na'iki aonaa uaitapan
Tominkaru ma'ozakan. 30 Mawakainao kadishitan dono, aona'o ni'i naa
kaudaiaro-karu na'apain, mazan na'apa'o nii angelnao aokazi iainao
kawan ĩdyaun. 31 Aonaa mooko uaitapan na'apam Tominkaru Paradan
kian kadishita-karu dau'an mawaka-karu di'iki? 32 Tominkaru kian,
‘Õgaru wuru'u Abraham, Isaac na'iki Jacob Tominkarunuz.’ Ukau'an
aonaa mawakainao pidannao Tominkarun mani uruu, mazan kaku-
painao pidannao Tominkarun.”
33 Pidannao abatan idi Jesus tominapa-kidan kaikapa'a, tuukii
ĩdi'itinpan utominapa-kidanii kida dau'an.

Umanawunu'oraz manawun Tominkaru kakinaori
(Mark 12:28-34; Luke 10:25-28)

34 Aizii Phariseenao abatan idi aonaa Sadduceenao aitapan na'apam
naa pakian powa'a Jesus ati, utominapa-kidan idi kaimana'a naa
manawun, sariapa ĩbaokopatinan. 35 Na'iki bauda'apa ĩiriban tiichaa-
pauzo Moses kakinaori dau'u pishaan Jesus, patiwaa-kidapa-kinaa ni-
izu. 36 Ukian u'ati, “Tiichaa, na'ia'oram dii manawun umanawunu'o
kakinaorii?”
37 Jesus kian u'ati, “ ‘Pumarainapa tuukii Naobanai puTominkarun
ipai punyukunuu iki, ipai pudoronaa ii, na'iki ipai pudi'itinpan ida'an.’
38 Uruu wuru'u umanawunu'oraz manawun kakinaorii. 39 Ba'oran
kakinaorii, udawu'ati'o umanawunun, kaikapa'ora'a: ‘Pumarainapa
ba'oran pidan na'apa pumarainpan kawan punanaa.’ 40 Ipai Tominkaru
kakinaori kida Moses ida'ana'oraz utaa-kao, na'iki kakinaorii prophet-
nao tominapa-kidanii kida, zaamatinpan patumaaka wuru'u ida'ati'i
dya'utama'oraz kakinaorii.”

Kanom dani wuru'u Christ
(Mark 12:35-37; Luke 20:41-44)

41 Phariseenao kasaba'ukinpan pu'u, Jesus pishaan ĩdyaun kaikapa'a:
42 “Na'apam ukian Christ† dau'an? Kanom takaan-daun uruu?”
“David takaan-daun,” ĩkian u'ati.
43 Jesus kian ĩ'ati, “Mazan kanom nii mooko Tominkaru Doronaa aipan
ati David dakotan uruu paNaobanaa nii. Ukianuz da'i u'ati:
44 ‘Naobanai Tominkaru kian õnaobanaa ati,
pusakanata da'a'a õdiwa'ora antanapu
atii õwaranuita-kidan putarubanao ipai pukidiba waranu ati.’
45 Aizii David dakotan pu'u uruu paNaobanaa nii, na'apam naa mooko
utakaan-daun wuru'u uruuz?”
46 Aonaa na'ia'oram aitapa'o nii na'apam naa pakian powa'a Jesus ati.
Na'iki uruu dauna'an aonaa kanom ka'iitan naa papishaan powa'a uruu.

23

Phariseenao na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u
(Mark 12:38-39; Luke 11:43, 46; 20:45-46)

---

† **22:42** Christ: Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

1 Udauna'an Jesus paradan pidannao ati baokopa patominapa-
kidaniinao tuma. 2 Ukian "Wuru'u tiichaapauzonao Moses kakinaori
dau'u na'iki Phariseenao kakinaopan Tominkaru taanii Moses ati'o
kakinaorii di'iki'o. 3 Ukau'an uizo'ati na'iki usha'apata ĩkowaadapanii kida
kawana'ati, mazan aonaa utamakapa'ana'a ĩkaduz kida. Usha'apanum
kau'an aonaa ĩsha'apatinan pakowaadanii kakinaorii kida kawana'ati.
4 Ĩdobatadan powa'a zii kakinaorii kida, aona'a naa pidannao ka'iitan
pasha'apatinan ukawana'ati, mazan upu'u aonaa ĩkaminka'utan ĩdyaun,
aonaa masakauda'u. 5 Ipai aimaakan ĩsha'apatanii kida, soo ĩaipan
pidannao tukapan, na'iki ĩaipan pa'atadapa-kao. Na'iki udaru kida'a
naa ĩtoman saada-kariwai Tominkaru Paradan mashaapa-kizi kida,
ĩkaiwadauzonii kidaz patawu'u na'iki paanoba kida ida'a.* Ĩkamichan
ziishinaa kida, dawuu ĩtoman kida kapam.† 6 Kaiman ĩ'ati pataapa-
kao udaru'o pidan nii aroapa-kizai ii aka, na'iki ĩnaudapa pasakanatan
umanawunu'o tabai ida'a synagogue kida di'ii. 7 Kaiman ĩ'ati pataapa-
kao umanawunu'o nii market ii pidannao iriba-kizi ii aka. Na'iki
ĩnaudapa padakotapa-kao Tiichaa kii.

8 "Aizii unao, aonaa udakota-kidina'ana'a Tiichaa nii, usha'apanum
kau'an kaina'a bauda'apa utiichaan, ipai unao na'apa kida'o pa'an
uiribannao tuma. 9 Aonaa udakota'ana'a pidan da'a'a imi'i baara'a'o
'wadaru' kii, usha'apanum kau'an kaina'a bauda'apa udaru, uruu
aokazi ia'oraz pa'an. 10 Aonaa utaapada'ana'a udakota-kao naobanai
nii, usha'apanum kau'an kaina'a bauda'apa unaobanaa, uruu Christ.
11 Kanom manawun-tina'o pakazowautapan ida'an unao, marii ukaudi-
nan unao ati. 12 Na'ia'oram pidan umanawun-tinpa'o, waranuita-kao nii
uruu. Na'iki na'ia'oram pidan waranuitapa-kidina'o, Tominkaru toman
nii uruu umanawunu'o pidan nii."

Kasha'ora'o nii Phariseenao na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u baiaapan

(Mark 12:40; Luke 11:39-52; 20:47)

13 "Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, unao tiichaapauzonao
Moses kakinaori dau'u, na'iki unao Phariseenao, taapinpainao
kaimanainao nii kaikini'i. Uawautapan pidannao morota'azon
Tominkaru naobanai-tinapa-kizi iti. Mazan unao, na'apa, aonaa
umorotan na'iti, na'iki aonaa utaapadan pidannao morotan,
tiwautinainaouz padamata pamorotan na'iti. 14 [Kasha'ora'o nii
ubaiaapan, unao tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki unao
Phariseenao, taapinpainao karikaonan kaimana'o nii. Ukashadapan
zunnao mawaka'o ĩdaiarunao, na'iki ukazatan ĩdapu na'iki ĩsha'apauz
kida. Mazan uaipan idi utaapa-kao kaimanainao nii, uruu idi
utoriinpauzon tomunu'iki kida. Una'apan idi powa'a'o nii zii
upataka'uta-kao.]‡

15 "Kasha'ora'o nii ubaiaapan, unao tiichaapauzonao Moses kakinaori
dau'u, na'iki unao Phariseenao, taapinpainao kaimanainao nii kaikini'i.
Umakon munapo atii utarauka paran uzaamata'azon idi bauda'apa

* **23:5** Deuteronomy 6:6-8 † **23:5** Numbers 15:37-41 ‡ **23:14** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

saba'o pidan mishidapa'o nii ukakinaori kida. Udauna'an utominapa-
kidan naazu, powa'a zii udikaudan unao ai, kaboota-karu nii tikazi
wu'iti.
16 “Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, unao ishaawunnao,
na'akapa'o pidannao. Ukian, ‘Pidan dakota'o Tominkaru Dapu uu
paparadan mishida-kinao nii, aona'o nii usha'apan umasha'apatakan
anaz, mazan na'ia'oram pidan dakota'o gold, Tominkaru Dapu ia'oraz,
paparadan mishida-kinao nii, marii usha'apatan pakowaadaniaz
mishi'o pasha'apata'azon.’ 17 Unao maaitapin-ka'o ishaawunnao,
kanom powa'a'o zii umanawunun, wuru'u gold, oo Tominkaru Dapu
saabaa'oraz gold kaimana'o nii? 18 Unao kian, ‘Na'ia'oram pidan
dakota'o altar paparadan mishida-kinao nii, aona'o nii usha'apan
umasha'apatakan anaz, mazan na'ia'oram pidan dakota'o taa-kariwai
kawaoda-karu nii altar paawa'a paparadan mishida-kinao nii, marii
usha'apatan pakowaadaniaz mishi'o pasha'apata'azon.’ 19 Unao
ishaawunnao! Kanom powa'a'o umanawunun, taa-kariwai altar
paawa'a oo altar, saabaa'oraz taa-kariwaiz kida kaimana'o nii?
20 Ukau'an pidan dakota'o altar paparadan mishida-kinao nii, udakotan
altar na'iki ipai upaawa'a'o kapam wuru'u. 21 Aizii pidan dakota'o
Tominkaru Dapu papaparadan mishida-kinao nii, udakotan Tominkaru
Dapu uu na'iki Tominkaru kapam wuru'u paparadan mishida-kinao nii,
Tominkaru mashaapan idi na'ii. 22 Pidan dakota'o aokazi paparadan
mishida-kinao nii, udakotan Tominkaru taba na'iki sakanatapa'oraz
upaawa'a kapam wuru'u.

23 “Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, unao tiichaapauzonao
Moses kakinaori dau'u, na'iki unao Phariseenao! Unao
taapinpainao kaimanainao nii kaikini'i! Utaa 1/10 ipai wanyukunui
kaduunuribanaa zi'inaba sodi kida di'iki. Mazan unao, umarina'atan
usha'apatan kaiman-karu, kamunan-karu, na'iki mishida-karu.
Uruu kida kaimana'o manawun kakinaorii umanyukunuutaniaz.
Usha'apatina'oraz mani padamata ipai ukakinaorinaa kida kawana'ati.
24 Unao, u'ishaawunnao na'akapan kawanu'o papidanannao. Mishi
unao uzaudinauzonii udyokorautan ai masakauda'u kaniriba'o utuzan
ni'o di'iki, upu'u zii mazan aonaa uaitapan udyokorautan udaru'ora'a
naa aimaakan kawaro kawanu'o u'udarun.

25 “Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, unao tiichaapauzonao
Moses kakinaori dau'u, na'iki unao Phariseenao, taapinpainao
kaimanainao nii kaikini'i. Uchikaan ukoopon na'iki uparaapin, aonaa
ukaniriban uaidinpan pabarau iki kida, mazan unazoo kida paida
kaniriba'o idi. Na'apa'o unao, upaidadina'o dikauda'o idi, uaipan ida'an
uzaamatan ipai aimaakan u'ati'o nii karikaonan. 26 Unao ishaawunnao
Phariseenao, uchikaa kiwiitapa ukoopon na'iki uparaapin nazoo kida,
uruu idi ubarau kida, aona'o ni'i naa ukaniriban kapam.

27 “Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, unao tiichaapauzonao
Moses kakinaori dau'u, na'iki unao Phariseenao, taapinpainao
kaimanainao nii kaikini'i. Na'apa unao mawaka'o kinnaa zichida-
kao kawan baraka'o idi. Konaunam uaidinpan, mazan unazoo paida
mawaka'o pidannao niwa'uz idi, na'iki kaniriba'o, dyupusha kida'o idi.
28 Na'apa'o kapam pidannao tukapan unao, kaimana'o kawan, mazan
unyukunuu ii, oia'o unao, taapinpainao karikaonan kaimana'o nii.

29 “Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, unao tiichaapauzonao
Moses kakinaori dau'u, na'iki unao Phariseenao, taapinpa'azoinao
kaimanainao nii kaikini'i. Utoman kaiman kida Tominkaru
prophetinnao baaranaa nii, na'iki kaimanainao pidannao baaranaa
nii, kaiman ukonaunamadan kidaz. 30 Aizii ukian, ‘Wamashaapan dono
mani kotua'a naa wadokozu-daunnao mashaapankan dono, aonaa
mani wazowian Tominkaru prophetinnao ĩnao kawan.’ 31 Ukau'an
uaipan ati ukainaabainan, unao wuru'u zowii-mikinao takaan-
daunnaouz. 32 Ausha'a naa, uipaida'a naa usha'apatan udokozu-
daunnao sakadaniaz naa pasha'apatan oii kida'o.”
33 Jesus kian koshan ĩ'ati, “Unao kowazaznao oia'o manawun na'iki
unao kowazaz dainao. Na'apam nii ukazannaatinan ukaboota-kao ai
Tuubaru'o Tikazi wu'iti? 34 Ukau'an õdyuudan nii u'idi'iti prophetnao,
aitapaaba'o pidannao na'iki tominapa-kida'o nii pidannao Kaimana'o
Kuwai dau'u. Mazan uzowian nii pabi'i kida ĩdyaun utauka-kidan
ida'an ĩdyaun cross di'iti. Ba'orainao uba'izian nii synagogue kida di'ii.
Na'iki umakon nii uantamikita'anan kidoopainao ba'oran donoi iti kida.
35 Uruu idi unaou'o nii kabaiaapan ipai wunao zanna'a Tominkaru pi-
danannao zowii-kariwainao kidaz. Abel kaimana'oraz pidan zowii-kao
di'iki, atii Zechariah Berechiah dani zowii-kao di'iti. Uruu unao zowia-
niaz, Tominkaru Dapu na'iki altar, uzai kawaodapa-kizinao sakoda'a.
36 Õkowaadan u'ati mishi'o, ipai wuru'u dikauda'o sha'apatauzo-kariwaiz
kida, unao kai'oraz pidannaou'o ni'i naa pataka'uta-kao udikin ii
ĩwinipinaa nii.”

Jesus kasha'oran tuukii Jerusalem dau'ati
(Luke 13:34-35)

37 Jesus kian, “Oo Jerusalem, Jerusalem. Pu'ida'ainao pidannao
zowia'oraz prophetnao na'iki zowia'oraz pabooan ida'an kuba idi
dyuuda-kariwai pidannao kakuwaapan pu'idi'iti. Karikaonanu'u da'i
padamata õaipan õkazannaatapan pu'ida'ainao pidannao, na'apa kuruku
kazannaatapan kawan paudainao pakutuba kida waranu'u. Mazan
aonaa putaapadan õkazannaatan ĩdyaun. 38 Putukapa, Tominkaru
wa'akan padapu, aona'o nii kanom puzannaa nii. 39 Aizii õkowaadan
pu'ati, aona'o nii powa'a putukapan õgaru atii kaina'a'o nii kamoo
kaawan, na'apaini'o nii pukian ‘Marii Tominkaru kaimanan di'oraz
Naobanai ati'i, kaawa'oraz uaipan kawana'ati.’ ”

24

Jesus kowaadan na'apam nii amazada sha'apan
(Mark 13:1-13; Luke 21:5-19)

1 Udauna'an Jesus koditan naa Tominkaru Dapu iki, na'iki umakopan
pu'a'a naa, utominapa-kidaniinao tukapa-kidan u'ati wuru'u kabaun
kidaz Tominkaru Dapu ia'oraz, na'apam utoma-kao udaru na'iki konau-
nam. 2 Jesus kian, “Utukapa ipai wuru'u kabaun kidaz. Õkowaadan u'ati
mishi'o, aona'o nii bauda'apa kuba mashaapan papaawa atiaaka kida
na'ii, ipai'o nii ukaboobi'ii-kao.”
3 Udauna'an Jesus sakanatapan pu'u Olive Naawa ii, utominapa-
kidaniinao wa'atin ĩnao pa'idiwaru u'ida'ati. Ĩkian u'ati, “Pukowaada
wa'ati na'apainim nii kaiwuru sha'apanu'u. Kanoma'o nii sha'apa
kainaabata'o nii puwa'atin na'iki di'oraz amazada ikodan patokon?”

4 Jesus kian ĩ'ati, “Uzaudin pa'i, aonaa umariidapa-kidina'ana'a
pidannao ati. 5 Usha'apanum kau'an iriba'o nii pidannao kaawan,
ĩkian nii, ‘õgaru Christ,’* na'iki ĩmariidan nii iriba pidannao.
6 Uabatan nii mizaataaka-karu kida dau'an na'iki kadakotin-karu nii
mizaataaka'azoo-karu kida dau'an, mazan aonaa utaria'ana'a. Na'apa
kida'o aimaakan sha'apan nii, mazan aonaa amazada ikodan zii mani
patokon wuru'u. 7 Bauda'apa'o wiizai iki'o pidannao mizaataakan
nii ba'oran wiizai iki'o pidannao tuma, na'iki bauda'apa'o donoi iki'o
pidannao mizaataakan nii ba'oran donoi iki'o pidannao tuma. Zamazi
kaawan nii, na'iki ipai amazada kawana'ati kaina'a'o nii kichana'iki-
kia'o amazada nakainan. 8 Kaikapa kida'orazu'u, kasha'ora'o baiaapa-
kao sakadinan zii karikaonan wuru'u.
9 “Udauna'an unao, uzaamata-kao nii, uantamikita-kao nii, na'iki
uzowii-kao nii. Ipai pidannao to'ora-kizaitapan nii unao, õgaru dikin ii.
10 Uruu dono iriba'o nii pidannao tanawatinan pamishidapan ai õgaru,
uruu idi ĩkaakapaakan nii na'iki ĩto'ora-kizaitapaakan nii. 11 Na'iki iriba'o
nii dakotinpainao prophetnao nii kakuwaapa'anan, ĩmariidan nii iriba
pidannao. 12 Pidannao oiidinan idi tuukia'a naa manawun, aona'o ni'i
naa marainpaaka-karu. 13 Mazan kanomnao ma'ozaka'o ĩmishidapan atii
utokon iti, ĩnaou'o nii kazannaata-kao. 14 Aizii di'oraz Kaimana'o Kuwai
Tominkaru naobanai-tinan daua'oraz kowaada-kao nii ipai amazada
kawana'ati. Marii kizi zii ipai pidannao abatan na'iki ĩaitapan udau'an.
Udauna'an uru'o ni'i naa di'oraz amazada ikodan patokon.”

Tariidin-karu daua'o
(Mark 13:14-23; Luke 21:20-24)

15 Jesus kian koshan, “Na'apa prophet Daniel kowaadauzoniaz
sha'apa'o nii, utukapan nii aimaakan oia'o Tominkaru Dapu nazo ii,
pataka'ua'o nii Tominkaru Dapu, aonaa kizi na'itim choochiapa-karu
na'ii.† (Marii pidan tukapa'o kaarita ida'a udau'ana'o, aitapanuz.)
16 Utukapan dono'o naazu, marii kizi Judea Baara iainao pidannao
kidoopan midukuo baawu iti. 17 Marii na'ia'oram pidan paniba ia'o
padapu ai, aonaa kizi umorotan uminziiwa-kida'anan zii mani paa-
iapanii pasha'apauz padapu nazo iti. 18 Na'iki pazakapun ia'o pi-
dan, aonaa turuu ukiwan padapu iti pakamichan dau'ati. 19 Uruu
dono dikauda'o na'iki kasha'ora'o nii ka'azootinpainao na'iki dokoba-
tinpainao zunnao baiaapan. 20 Utoriinapa Tominkaru ati aonaa kizi
ukidoopan amazada wadidiizon dono,‡ oo Sookapa-karu Kamoon dono.
21 Usha'apanum kau'an uruu dono tuukia'o nii udikaudan, na'iki
ukichana'iki-kian pidan baiaapan. Aonaa na'apainim na'apa'o man-
awun baiaapauzo-kao amazada tominan iki'o atii kai, na'iki aona'o nii
na'apainim pidan baiaapan na'apa'o koshan.§ 22 Mazan pazaamatanii
pidannao dikin ii, Tominkaru awutadan nii uruu dono'oraz baiainapa-
karu. Aizii aonaan dono uawutadanuz, aona'o nii pidan wa'akinan
kakupa uruu dono.
23 “Uruu dono na'ia'oram pidan kian an u'ati, ‘di'i wuru'u Christ,’ oo
‘kaidi'iizu'u,’ aonaa umishida'ana'a. 24 Usha'apanum kau'an kaina'a'o

---

* **24:5** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **24:15** Daniel 9:27; 11:31; 12:11 ‡ **24:20** amazada wadidiizon dono: kichana'iki-kii manawun chi'ikapa-karu amazada wadidiizon dono. English ida'an udakota-kao ‘winter.’ § **24:21** Daniel 12:1; Revelation 7:14

nii dakotinpainao Christ nii na'iki dakotinpainao prophetnao nii.
Ĩsha'apatan nii umanawun kida'o aimaakan, na'apa'o ida'an ĩtiwaan nii
padamata pamariidan Tominkaru zaamataniinaouznaa papidanannao
nii.
25 "Ukau'an uabata, u'ua'ia'o zii kaiwuru'u õkowaadanuz u'ati.
26 Ukau'an na'ia'oram pidan kian an u'ati, 'kaidi'iizu'u baara ii,' aonaa
umako'o naa na'iti. Oo ukian an u'ati, 'Kaina'a uruu, udizinpan
kaida'a'a,' aonaa umishida'ana'a. 27 Toroanaru kan-kanan kawan
waoko iki, turuu utukapa-kao wakadapu iti kapam. Na'apa'o nii
utukapa-kao kapam wuru'u Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atinuz. 28 Na'iam
aimaakan mawakan, na'ia'o nii watonao katonainpan tukapa-kao.

Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin daua'o
(Mark 13:24-31; Luke 21:25-33)

29 "Kadiman aka dikauda'oraz baiainapa-karu dauna'an, kamoo
marutan nii, na'iki kauzu aona'o nii ukanadapan. Wizinao waota'o
nii aokazi iki, na'iki ipai'o nii aimaakan wuru'u doko ii kida'oraz
zikadinan.* 30 Uruu dauna'an Daonaiora Aokazi Iki'o aidinan ni'i
naa doko ii. Na'iki ipai pabi'inaaka kida'o pidannao imi'i baara
an kidainao zaadan nii tuukii. Udauna'an uru'o ni'i naa ĩtukapan
Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin naa usha'uza kida paawa an doko iki,
aokazi iki, umanawunu'o pama'ozakan na'iki umanawunu'o pakonau-
naman ida'an.† 31 Na'iki diiwa'o kuwudii‡ dapaapa-kinai poota-kao,
na'iki udyuudan nii pa'angelinnao dapaapa'anan na'iki ĩbaokopatan
Tominkaru zaamatanii papidanannao nii, ipai di'ikinapa kida'a imi'i
baara ana'o amazada kawana'ati."
32 Jesus kian koshan, "Aushaa udi'itapa fig kadunaa. Na'apainim
upa'inaadinan na'iki uanaba pa'ishizo-dinan, uaitapa kamoo dono'o
maonapatan naa wuru'u. 33 Ukau'an na'apa'o nii utukapan dono ipai
kaikapa kida'o sha'apanu'u, ukainaabatan maonapa'a naa õwa'atin,
aonaa tomunu'iki'o ni'i naa mani. 34 Õkowaadan nii u'ati aimaakan
mishi'o, ipai'o nii aimaakan kida sha'apan na'apa, kai'o pidannao
mawakan ua'ii ipai. 35 Aokazi na'iki imi'i baara mainaabatina'o nii,
mazan õparadan kidaz aona'o nii umainaabatinan.

Ukaawan kamoon, aonaa uaitapa-kao
(Mark 13:32-37; Luke 17:26-30, 34-36)

36 "Mazan aona'o nii pidan aitapan na'apainim nii manawun kaiwuru
kida sha'apanu'u. Angelnao aokazi iainao, aona'o nii ĩaitapan. Õgaru
Tominkaru Dani na'apa, aona'o nii õaitapan. Soo õdaru karikaonan
aitapa'o nii udau'an. 37 Na'apa'o nii Noah dono'o kawan amazada,
Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin dono.§ 38 Na'apain amazada naraan
ua'ii, pidannao aroopan, ĩtuzapan, na'iki ĩkaudaiaropan. Ĩmashaapan na'apa
atii Noah morotan, upaidinan pakanowan zo'iti. 39 Mazan upu'u aonaa
ĩaitapan kanom sha'apan atii udaru'o wunu kaawan na'iki unaraadan
ipai ĩdyaun. Na'apa'o nii Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin dono.*

---

* **24:29** Isaiah 13:10; 34:4; Joel 2:10, 31; Joel 3:15; Revelation 6:12-13 † **24:30** Daniel 7:13; Revelation 1:7 ‡ **24:31** kuwudii: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. § **24:37** Genesis 6:5-8 * **24:39** Genesis 7:6-24

40 “Aizii uruu dono, kaina'a'o nii dya'utam daonaioranao zakapu ii,
bauda'apa'o nii una'aka-kao, ba'oran wa'aka-karu nii. 41 Na'iki zun-
nao, dya'utamaa kida'o ĩboodapan, bauda'apa'o nii na'aka-kao, ba'oran
wa'aka-kao nii. 42 Ukau'an uzaudinapa umashaapa, usha'apanum
kau'an aonaa uaitapan na'apainim nii uNaobanaa kaawan. 43 Una'apan
idi uaitapa pa'i wuru ĩda'anazu'u: Kadapu'o aitapan an mani wa'ati'o nii
koidimiki, uruu aiwaka'an pokodapa mani umashaapan, uawunuuta-
pan padapu. Na'iki aona'o nii koidimiki morotinan udapu. 44 Ukau'an
na'apa pa'i unao, karikaonan uzaudinapa, usha'apanum kau'an Daon-
aiora Aokazi Iki'o wa'atin nii na'apainim karikaonan umazaudinkan
pu'u.

Poitoruinao daua'o
(Luke 12:41-48)

45 “Na'ia'oram poitorui mishi'o ukaudinauzon kaiman na'iki aita-
paaba'o, uru'o nii panaobanaa zaamata na'iki uwa'aka awunuutapa'o
nii ba'oran poitoruinao. Na'iki kaimana'o nii utaan ĩwanyukunuu,
ipai wanyukunui taauzo-kao kawana'ati. 46 Kaimana'o nii man-
awun poitorui nyukunuu, unaobanaa kaawan an na'iki uikodan uruu
kaiman ukaudinan, ipai usha'apatan wuru'u panaobanaa dyuudanii
kidaz usha'apatan. 47 Õkowaadan u'ati mishi'o, unaobanaa dyuudan
nii uawunuutapan ipai aimaakan wuru'u pa'idiwau kidaz. 48 Mazan
aizii poitorui dikaudan an, sariaapa'o nii ukian, ‘Aona'o nii õnaobanaa
wa'atin kadiman.’ 49 Ukau'an uru'u naa uba'izitapan paawunuuta-
panii pamin-kaudinannao. Uaroapatinan naa na'iki utuzapatinan naa
po'idipauzonao tuma. 50 Bauda'apa kamoo kaawa'o nii unaobanaa
wuru'u poitoruiz, aonaa uzauda-kidan dono'o nii mani ukaawan.
51 Una'apan idi, tuukia'o nii panaobanaa pataka'utanuzu, na'iki uka-
bootan niizu tawunao tuma'a taapinpainao kaimanainao nii kaikini'i.
Na'ia'o nii uzaadan na'iki ukuzowan paudako padopian idi.”

25

10 pa'inainao zunnao daua'o

1 Jesus kian koshan, “Uruu dono kaikapa'o nii wuru'u Tominkaru
naobanai-tinapanuz: na'apa'o nii 10 pa'inainao zunnao kawan,
na'akapainao palampan kida ĩzaudapa'anan mazida'o daonaiora. 2 Aizii
baka'iauda'u ĩdyaun, aonaa ĩaitapinan, ba'oran baka'iauda'uinaouz,
aitapina'o ĩdyaun pa'an. 3 Maaitapin-kainao zunnao na'akan
palampan kida, mazan aona'a naa ĩna'akan palampan uu nii patuma.
4 Aitapinainao zunnao, ĩna'aka pa'an palampan uu nii powa'a
zii. 5 Tomunu'iki zii aonaa mazida'o daonaiora kaawan, uruu idi
zaudapainao zunnao da'awununun naa na'iki ĩda'awu'ukan naa.
6 “Tomun-zikon di'iti uru'u naa pidan kian diiwa'o ida'an, ‘Wa'ati'i naa
mazida'o daonaiora. Uwa'ati'i naa, uikodapa'an kizi'i naa uruu.’
7 “Ipai pa'inainaouz zunnao pokoda'akan, na'iki ĩkadishitan ĩpu'ukadan
naa palampan kida. 8 Aizii maaitapin-kainao zunnao kian aitapinainao
ati, ‘Walampan kida makada'anan naa, ukau'an utaa ulampan uu
masakauda'u wa'ati, waka'uuta-kinaa nii walampan kida.’
9 “Aitapinainao zunnao kian, ‘Aonaa. Aona'o nii walampan uu turuan
wataan an u'atiz. Mishi'oraiman utoriinaka ulampan uu kida nii.’
10 Mazan ĩtoria'anan pu'u zii palampan uu kida nii, mazida'o daonaiora

kaawa'akan naa. Aitapinainao zunnao zaudapainaouz morota'akan
naa pa'an mazida'o daonaiora tuma aroopa'azoo-kizai iti, na'iki pani-
inom tarata'aka-kaoa'a naa. 11 Udauna'an zii maaitapin-kainaouz zun-
nao kaawan powaa ati. Sariapa ĩkian mazida'o daonaiora ati, 'Naobanai,
Naobanai, puda'atin wa'ati.' 12 Mazan ukian, 'Õkowaadan u'ati mishi'o,
aonaa õaitapan unao.' "

13 Udauna'an Jesus kian naa patominapa-kidaniinao ati, "Ukau'an
uzaudinapa umashaapa, usha'apanum kau'an aonaa uaitapan
na'apainim nii Daonaiora Aokazi Iki'o kaawan."

Idikinauda'u'o poitoruinao daua'o
(Luke 19:11-27)

14 "Kaikapa'o nii koshan Tominkaru naobanai-tinapanuz: na'apa
umanawunu'o daonaiora makon kawan munapo'o wiizai di'iti. Pa-
makon ua'ii udapadan papoitorunao, na'iki utaan naa ĩkaudin-kizi nii,
marii kizi ĩdiri'idan upuraatan pamakon daida. 15 Utaa ĩ'ati papu-
raatan ĩka'iitan kawana'ati kida pasha'apatanuzu. Bauda'apa'o ati
utaa baka'iauda'u saako puraata, gold idi'o utoma-kao. Ba'oran ati
utaa dya'utam saako puraata, na'iki ba'oran ati utaa bauda'apa saako.
Uruu dauna'an umakon naa. 16 Poitorui zaamata'oraz baka'iauda'u
saako puraata, makon sariapa ukaudina'anan ukaiwaan naa wuru'u
puraataz. Uruu idi udiri'idan papuraatan ikoda baka'iauda'u'a naa
saako powa'a zii. 17 Ba'oran poitorui zaamata'oraz dya'utam saako pu-
raata, na'apa kapam, ukaudinan ukaiwaan puraata taa-kariwaiz, na'iki
uikoda dya'utama'a naa saako puraata powa'a zii. 18 Mazan poitorui
zaamata'oraz bauda'apa saako puraata, umakon sariapa udidan wuru'u
panaobanaa taaniaz puraata pa'ati, aonaa ukaiwaanuzu.

19 "Kotua'iki udauna'an uru'u naa ĩnaobanaa kaawan powaa ati, uda-
padan ĩdyaun koshan. Na'iki upishaan ĩdyaun na'apam naa ĩsha'apatan
papuraatan. 20 Poitorui zaamata'oraz baka'iauda'u saako puraata
na'akan naa 10 saako puraata panaobanaa ida'ati. Sariapa ukian
panaobanaa ati, 'Õnaobanaa, putaanii sha'atii õ'ati baka'iauda'u saako
puraata. Putukapa na'apam õdiridanuz. Õikoda powa'a zii baka'iauda'u
saako u'ida'an.' 21 Sariapa unaobanaa kian u'ati, 'Pugaru, kaimana'o
pusha'apatinan. Kaiman pusha'apatan masakauda'u'o aimaakan õtaanii
pu'ati, ukau'an õtaan nii pu'ati powa'a zii aimaakan kida pusha'apatan
nii. Puwa'ati'i naa, pukonaukii kizi'i naa õtuma.'

22 "Udauna'an poitorui zaamata'oraz dya'utam saako puraata kaawan
panaobanaa ida'ati. Ukian, 'Õnaobanaa, putaanii õ'ati dya'utam saako
puraata, putukapa na'apam õdiridanuz powa'a'o zii, õikoda dya'utama'a
naa saako u'ida'an.' 23 Sariapa unaobanaa kian u'ati, 'Pugaru, kaimana'o
pusha'apatinan. Kaiman pusha'apatan masakauda'u'o aimaakan õtaanii
pu'ati, ukau'an õtaan nii pu'ati powa'a zii aimaakan kida pusha'apatan
nii. Puwa'ati'i naa pukonaukii kizi'i naa õtuma.'

24 "Udauna'an poitorui zaamata'oraz bauda'apa saako puraata
kaawan panaobanaa ida'ati. Ukian panaobanaa ati, 'Õnaobanaa,
õaitapa dadara'o pidan pugaru, pukasaba'uan paoribai aka kida aonaa
pupaoriba kida mani. 25 Uruu idi õtarian pu'ai, ukau'an õdidanaka
wuru'u pupuraatanuz imi'i ka'azo ii. Mazan putukapa, di'i naa
pakawan wuru'u pupuraatanuz.' 26 Sariapa unaobanaa kian u'ati,

‘Pugaru maturuauka'o, na'iki zoonzio poitorui. Puaitapanii padamata
õkasaba'uan paoribai aka kida aonaa õpaoriba kida di'iki'o mani. 27 Mazan
upu'u aonaa putaan õpuraatan puraata dapunaa iti udiri'idin kizi na'ii.
Di'i õkawanu'o diri'idina'a naa mani õikodan õpuraatan.’ 28 Uruu idi
unaobanaa kian ba'oran papoitorunao ati. ‘Uzaamata bauda'apa'oraz
saako puraata u'ai na'iki utaa arawu atizu'u, kaina'a'oraz 10 saako
u'ida'a. 29 Usha'apanum kau'an ipai pidan kaimana'o ukaiwaan taa-
kariwai pa'ati, powa'a'o nii zii utaa-kao u'ati, dobata'o nii manawun.
Mazan pidan aona'oraz ukaiwaan kaiman taa-kariwaiz pa'ati, kanom
taa-kariwaiz u'ati, zaamata-karu nii u'ai.’ 30 Ukau'an ukaboota wuru'u
maturuauka'oraz poitorui paniba iti, maruta'o-karu iti. Na'ia'o nii
uzaadan na'iki ukuzowan paudako padopian idi.”

Pidannao buuta-kaoa'a naa

31 “Daonaiora Aokazi Iki'o kaawan dono umanawunu'o naobanai nii,
ipai pa'angelinnao tuma. Uruu dono usakanatan nii umanawunu'o
pataba ida'a, king nii. 32 Ipai'o nii pidannao baokopata-kao u'ida'ati.
Uru'o ni'i naa ubuutan ĩdyaun, na'apa kaznizo taapiki buutan kawan
kaznizonao booginao* ai. 33 Umuudan nii kaznizo kawanu'o pidannao
padiwa'ora antanapu. Boogi kawanuinao pidannao pa'ashabaron an-
tanapu. 34 Udauna'an king kian ni'i naa padiwa'ora antanpu'o pidannao
ati, ‘Uwa'ati, õdaru kamunan-kidaniinao, uzaamata kizi'i naa kaiman
kida'o aimaakan õnaobanaitapa-kizi ii, minziiwa-kida-kariwaiz naa u'ati
amazada toma-kao di'iki'o. 35 Usha'apanum kau'an unao utaauzonii da'i
õwanyukunuu nii õzamazin dono. Utaauzonii da'i õtuzan nii õmaradakon
dono, na'iki kaiman da'i udapaapan õgaru õtawaraitan dono u'idi'iti.
36 Õmakamichaniitan dono, utaauzonii da'i õkamichan nii. Õkarinaan dono,
uawunuutapanii õgaru. Na'iki utukapa da'i õgaru õtaraapa-kao dono.’
37 “Uruu idi kaimanainao kian nii u'ati, ‘Naobanai, na'apainim
da'i watukapauzon puzamazin na'iki wataan puwanyukunuu nii,
oo pumaradakon na'iki wataan putuzan nii? 38 Na'apainim da'i
watukapan putawaraitan wa'ida'ati na'iki wadapaapan kaiman
pugaru, oo pumakamichaniitan na'iki wakakamichantan pugaru?
39 Na'apainim da'i waawunuutapan pukarinaan, oo watukapa'anan
pugaru putaraapa-kao dono?’
40 “King kian nii ĩ'ati, ‘Õkowaadan u'ati mishi'o, na'apainim usha'apatan
na'apa'o aimaakan bauda'apa'o õpidanan ati, aona'oraz umanawunun
padamata, õgaru ati'o wuru'u usha'apatanuz aimaakan.’
41 “Udauna'an king kian nii pa'ashabaron antanpu'o pidannao
ati, ‘Unao Tominkaru dakotanii papataka'utan nii, umako õ'ai
mamakadauzoko tikazi wu'iti, minziiwa-kida-kariwaiz Satan na'iki
uangelinnao ati. 42 Usha'apanum kau'an unao, aonaa da'i utaauzon
õwanyukunuu nii õzamazin dono; aonaa da'i utaauzon õtuzan nii
õmaradakon dono. 43 Na'iki aonaa da'i udapaapan kaiman õgaru
õtawaraitan dono u'idi'iti; õmakamichaniitan dono, aonaa da'i utaauzon
õkamichan nii. Õkarinaan dono, aonaa da'i uawunuutapan õgaru; na'iki
aonaa da'i utukapa'anauzon õgaru õtaraapa-kao dono.’
44 “Udauna'an ĩkian nii u'ati, ‘Naobanai, na'apainim da'i watukapau-
zon puzamazin, pumaradakon oo putawaraitan oo pumakamichaniitan

* **25:32** boogi: English ida'an, goat.

oo pukarinaan oo putaraa-kizai ii, na'iki wamanyukunuuapakan pugaru?'

45 "Ukian nii, 'Õkowaadan u'ati mishi'o, kanom umasha'apatakanii
bauda'apa'o õpidanan ati, aona'oraz umanawunun kowas,
umasha'apatakan aimaakan õ'ati wuru'u. 46 Ukau'an ĩdyuuda-kao
nii karikaonanu'o pataka'utin-kizai iti. Mazan kaimana'o pidannao,
karikaonanu'o kakupa-kizai iti'o nii pa'an.' "

26

Jesus zowia'azoo-kao
(Mark 14:1-2; Luke 22:1-2; John 11:45-53)

1 Aizii Jesus ipaian naa pakakuwaapan ipai aimaakan kida dau'an
patominapa-kidaniinao ati. Uru'u naa ukian ĩ'ati. 2 "Uaitapanii sha'atii
dya'utam kamoo dauna'ana'o ni'i naa Passover Kamoon. Na'iki Daon-
aiora Aokazi Iki'o taa-kao ni'i naa tauka-karu nii cross di'iti."

3 Uruu dono Faadaanao zowaunaanao na'iki kazowautapainao
Jewnao baokopatinan Caiaphas, Umanawunu'o Faadaa dapu ii.
4 Ĩkadakotinan na'ii pazowia'azon dau'u Jesus, ĩaitapa'azon na'apam
nii pazaamatan Jesus pidannao daida'an. 5 Ĩkian, "Mazan aonaa
washa'apata'ana'a uruu amazada konaukii-kida-kao dono, panaadon
wato'orataaka-kidan nii pidannao."

Zunaaba ramaudan Jesus Bethany ii
(Mark 14:3-9; John 12:1-8)

6 Aizii Jesus sookadinpan Bethany ii pidan Simon kia'o u'uu dapu ii,
kabishopankauzo kichana'iki-kizai bishoi idi. 7 Jesus na'ian dono zu-
naaba kaawan u'ida'ati, ona'akapan kawinipina'o kaduunuribai pakin-
naa zo'an, kuba* idi'o utoma-kao. Sariapa oshootan ipai wuru'u
kaduunuribai Jesus zowau an uaroapatinan pu'u. 8 Jesus tominapa-
kidaniinao tukapan wuru'u oshootanuz kaduunuribai, uruu idi tuukii
ĩto'oran udau'an. Sariapa ĩkian, "Ei! Kanom ni'i naa owakudanuzu.
9 Wuru'u kaduunuribaiz, turua'o utaa-kao dobata'o puraata dikin ii,
na'iki upuraatannaa taa-kao mapuraataniinao ati."

10 Jesus aitapa na'apa'oram ĩkian, uruu idi ukian ĩ'ati, "Kanom
nii ukian aonaa ukaimanan osha'apataniaz? Kaimana'o aimaakan
mishi'oraiman wuru'u osha'apataniazu õ'ati. 11 Karikaonanu'o nii
ĩna'an utuma wuru'u mapuraataniinaouz, mazan õgaru, aonaa karikao-
nanu'o nii mani õna'an utuma. 12 Wuru'u oshootanuz õnanaa an kadu-
unuribai, ominziiwatan naa õnanaa õdida-kao ua'ii. 13 Mishi'o õkowaadan
u'ati, ipai na'ia'akam amazada kawana'ati, di'oraz Kaimana'o Kuwai
kowaadapa-kao an, ipai wuru'u osha'apataniaz õ'ati, ukowaada-kao nii
kapam. Na'iki karikaonanu'o nii onyukunuitapa-kao wuru ida'ana'a
osha'apataniaz õ'ati."

Judas kaakapaan Jesus
(Mark 14:10-11; Luke 22:3-6)

14 Udauna'an bauda'apa pidan 12 Jesus tominapa-kidaniinao bii iki'o,
Judas kia'o u'uu, makon faadaanao zowaunaanao di'iti. 15 Na'iki up-
ishaan ĩdyaun, ukian, "Kanoma'o nii utaa õ'ati õzaamata-kidan winipinaa
nii Jesus u'ati?" Sariapa ĩaitaan 30 wizi'i kida'o puraata, na'iki ĩtaan naa

* **26:7** kuba: wuru'u kubaz, udakota-kao Alabaster.

u'atizu. 16 Uruu na'iki'o Judas di'itinpan naa na'apam nii na'iki na'iam
nii pazaamata-kidan Jesus ĩ'ati.

Jesus aroopan patominapa-kidaniinao tuma Passover dono
(Mark 14:12-26; Luke 22:7-23; John 13:21-30; 1 Corinthians 11:23-25)

17 Kiwiitapa'o kamoo Mawiki'ina'o Bread Nikauzo-kao Kamoon
kida dono, Jesus tominapa-kidaniinao wa'atin u'ida'ati, na'iki ĩkian
u'ati, "Na'iam nii puaipan waminziiwa-kidan Passover Kamoon
wanyukunuunaa ni'o pu'ati?"
18 Jesus kian ĩ'ati, "Umako donoi iti Jerusalem iti. Kaina'a pidan na'ii,
na'iki ukii u'ati, 'Tiichaa kian, Aizii amazada aitinpa'o õ'ati kaawan naa,
ukau'an õtaapan nii Passover Kamoon õtominapa-kidaniinao tuma pudapu
ii.' " 19 Uruu idi ĩmakon ĩsha'apata'anan naa Jesus paradan kawana'ati.
Ĩminiziiwa-kidan naa Passover wanyukunuunaa.
20 Aizii masakauda'u kamoo tipitan dauna'an, Jesus sakanatan naa 12
patominapa-kidaniinao tuma ĩaroopa'azon naa. 21 Ĩaroopan pu'a'a naa
Jesus kian, "Õkowaadan nii u'ati mishi'o, bauda'apa pidan unao bii iki'o
zaamata-kidan nii õgaru õtarubanao ati." 22 Tuukii utominapa-kidaniinao
kasha'oran una'apan idi pa'ati, uruu idi padawu'atiaaka kida ĩkian u'ati,
"Aonaa mazan õgaru mani, mishii õnaobanaa?" 23 Sariapa Jesus kian
ĩ'ati, "Bauda'apa pidan unao bii iki'o, damota'oraz bread patumaaka
õtuma, uruu zaamata-kida'o ni'oraz õgaru. 24 Mishi aimaakan sha'apan
nii Daonaiora Aokazi Iki'o ati, wuru kawana'ati'o Tominkaru Paradan
saada-kariwaiz udau'u. Mazan dikauda'o nii manawun wuru baiaa-
panu'u pidan zaamata-kida'oraz Daonaiora Aokazi Iki'oraz. Kaiman zii
mani aonaa ushakatauzon." 25 Udauna'an Judas, zaamata-kida'o ni'oraz
uruu kian, "Kanom mookoz, õgaru sha'a, Tiichaa?" Sariapa Jesus kian
u'ati, "Oo, na'apa'o pukianuz."
26 Ĩaroopan pu'a'a naa, Jesus zaamatan bread na'iki utoriinapa-
kidanuz. Udauna'an udushoonuzu, uru'u naa utaanuzu ipai
patominapa-kidaniinao kawana'ati, na'iki ukian ĩ'ati, "Unika di'i, õnanaa
wuru'u õtaaniaz u'ati."
27 Udauna'an uzaamatan koopo kawazo'o wine idi, na'iki utoriinapa-
kidanuz. Udauna'an utaanuzu ĩ'ati na'iki ukian ĩ'ati, "Ipai unao utuza
di'i. 28 Di'oraz õizain kainaabata'o mishi'o nii Tominkaru sha'apatan
pasha'apata'azooniaz pidannao ati.† Uruu õizain shootan ida'an
Tominkaru marina'atan iriba pidannao oian. 29 Õkowaadan u'ati aona'o
nii õtuzan wine powa'a atii õtuzan pa'ina'o wine utuma õdaru Tominkaru
naobanai-tinapa-kizi ii."
30 Aizii ĩipaian dauna'an paaroopan, ĩkunuia'akan naa Tominkaru ati.
Uru'u naa ĩmakon Olive Naawa iti.

Jesus kowaadan Peter taapa-kidan paaitapan paugaru
(Mark 14:27-31; Luke 22:31-34; John 13:36-38)

31 Udauna'an Jesus kian ĩ'ati, "Aizii wuru wamarutan ida'a, ipai'o
nii uwa'akan õgaru. Na'apa usaadinpan kawan kotua'oraz Tominkaru
Paradan ida'a, ukianuz: 'Õzowian nii kaznizonao taapiki, na'iki ipai'o nii

† **26:28** Tominkaru sha'apatan pasha'apata'azooniaz pidannao ati: Uruu dakota-kao Pa'ina'o Covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, 'covenant' waranu'u.

kaznizonao makoodanainan.’‡ 32 Mazan õkadishitan dauna'an õmawaka-
kizi iki õmakon nii u'ua'ati Galilee Baara iti.”
33 Sariapa Peter kian u'ati, “Baokoinao mani wa'akan nii pugaru,
mazan õgaru, aona'o nii õwa'akan pugaru!”
34 Jesus dako'atin Peter, ukian u'ati, “Õkowaadan pu'ati mishi'o, wuru
maruta'o ida'a, kuruku ka'aranpan ua'ii, idikinau'o nii pukian pidannao
ati, aonaa puaitapan õgaru.”
35 Mazan Peter ma'ozakadinan powa'a zii. Ukian, “Aonaa na'apainim
nii õkian aonaa õaitapan pugaru, atii õzowii-kao putuma!” Ipai ba'oran
tominapa-kida-kariwainao, na'apa ĩkian kida kapam.

Jesus toriinpan Gethsemane ii
(Mark 14:32-42; Luke 22:39-46)

36 Udauna'an Jesus na'iki utominapa-kidaniinao makon naa Geth-
semane§ iti. Na'ii ukian ĩ'ati, “Da'a'a naa zii pa'i usakanatapa'a
õtoriinpan pu'u di'itanpu'u.” 37 Una'aka Peter na'iki dya'utam Zebedee
dainao, James na'iki John patuma. Uruu na'ia'a naa Jesus kasha'oran
tuukii, udopian panyukunuu ii. 38 Sariapa ukian patumainao ati,
“Õkaikapanuzu'u tuukii kasha'ora-karu dikintan õgaru, mawaka-karu
di'iti manawun õabatanuz. Una'a da'a'a upokodapa kizi õtuma.”
39 Jesus makon masakauda'u umunapodinan ĩ'ai, na'ia'a naa
ukodoru'ukan udawukan uawun imi'i baara iti, na'iki utoriinpan.
Ukian, “Õdaru, turuu mani, udobata-kida-kao õ'ai wuru'u di'oraz
õbaiaapa'azooniaz, mazan aonaa õaipan kawana'ati mani, soo puaipan
kawana'ati pa'an.”
40 Udauna'an ukaawan powaa ati patominapa-kidaniinao ida'ati,
uikodan ĩdyaun da'awu'u naa. Uruu idi ukian Peter ati, “Aonaa mooko
turuu upokodapan uawunuutapan masakauda'u karikaonan õtuma?”
41 Na'iki Jesus kian ĩ'ati, “Upokodapa na'iki utoriinapa aonaa kizi ukaak-
inpan oia'o tiwaa-kidapan an unao. Udoronaa minziiwa padamata,
mazan unanaa ii aonaa uturuuan.”
42 Udauna'an Jesus makon koshan utoriinpa'anan. Ukian, “Õdaru,
aizii aonaa na'itim dono udobata-kida-kao õ'ai wuru'u õbaiaapan ni'oraz,
ukau'an marii mooko õbaiaapanuz, usha'apa kizi puaipan kawana'ati.”
43 Ukaawan powaa ati ĩ'ida'ati, uikodan ĩdyaun da'awu'u naa koshan,
aona'a naa ĩka'iitan papokodapan.
44 Uruu idi umakon koshan baukapa'a naa. Uruu idikinautan naa
utoriinpa'anan. Utoriinpan na'apa kiwiitapa'o patoriinpan kawan.
45 Udauna'an ukaawan naa powaa ati patominapa-kidaniinao ida'ati
koshan, na'iki ukian ĩ'ati, “Ei, pakawan zii uda'awupan, usookapan
zii? Uabata, kaawa'a naa aita-kariwai amazada aizii, na'iki Daonaiora
Aokazi Iki'o kaakapaa-kaoa'a naa oiainao pidannao ati. 46 Ukau'an
ukadishita'a naa, wamako'o naa. Kaawa'a naa kaakapa'oraz õgaru!”

Judas zaamata-kidan Jesus
(Mark 14:43-50; Luke 22:47-53; John 18:3-12)

47 Jesus kadakotinan pu'u zii, Judas kaawa'akan naa. Uruu 12
Jesus tominapa-kidaniinao bii iki'o. Una'aka patuma iriba pidan-
nao kamarian za'aba'i kida'o na'iki kazowintinapa kida'o atamun idi.

---

‡ **26:31** Zechariah 13:7 § **26:36** Gethsemane: uruu olive baawu dakota-kariwaiz Gethsemane, Olive Naawa ia'o. Puawunuuta Luke 22:39 di'ii.

Faadaanao zowaunaanao na'iki kazowautapainao Jewnao dyuudanii
ĩnao zaamata'o nii Jesus. 48 Aizii Judas kowaada'akani'i naa na'apam
nii pakainaabatan Jesus ĩ'ati. Ukian ĩ'ati, "Pidan õkissitaniaz ukao-
zoo, uruu wuru'u uaipaniaz." 49 Ukau'an sariapa Judas makon Jesus
di'iti, ukian u'ati, "Kaiman, Tiichaa," na'iki ukissita'akan naa ukao-
zoo. 50 Uruu idi Jesus kian u'ati, "Õpaonaru, pusha'apata'a naa wuru'u
pusha'apata'azooniaz."* Uruu'u naa Judas na'akapaniinao pidannao
kaawa'akan na'iki ĩzaamata'akan naa Jesus. 51 Una'apan idi bauda'apa
Jesus tominapa-kidaniinao bii iki'o so'ota'akan pamarian za'aba'i na'iki
usa'ukan Umanawunu'o Faadaa poitoru tain, uwaota'aka. 52 Sariapa
Jesus kian u'ati, "Pupaida pumarian powaa iti, usha'apanum kau'an
kanomanao mizaataaka'o marii ida'an, ĩmawakan nii marii idi. 53 Aonaa
mooko puaitapan turuu õdaru dyuudan iriba angelnao kaminka'uta'o nii
õgaru õpishaan an uruu? 54 Mazan una'apan dono, aona'o ni'i naa ko-
tua'o prophetnao saadanii kidaz Tominkaru Paradan mishiinan, wuru'u
sha'apa'o ni'oraz uaita-kao."

55 Udauna'an Jesus kian zaamatainao ati paugaru, "Kandii nii
uwa'atin õdau'ati kaikapa'a, zaamata'ana'o kawan zowii-miki pidan?
Wuru'u una'akanuz marii za'aba'i kida na'iki uzowin kida? Ipai
kamoo õgaru Tominkaru Dapu ii õtominapatin-kidan pidannao, mazan
aonaa uzaamatan õgaru na'apain. 56 Mazan di'ora'a aimaakan sha'apan
kaikapa'a, Tominkaru prophetinnao saadanii kida mishiin-kina'a naa,"
ukian.

Udauna'an utominapa-kidaniinao kidoopan naa, ĩwa'aka'akan naa
uruu.

Jesus kootowapa-kida-kao Jewnao zowaunaanao kanaapu ati
(Mark 14:53-65; Luke 22:54-55, 63-71; John 18:13-14, 19-24)

57 Udauna'an pidannao zaamatainaouz Jesus na'akan naa uruu Ca-
iaphas Umanawunu'oraz Faadaa dapu iti. Na'ia'a naa tiichaapau-
zonao Moses kakinaori dau'u na'iki ba'orainao kazowautapainao Jew-
nao baokopatinan. 58 Peter na'iti uda'anan Jesus, mazan munapo
uwa'akinpan. Umakopaanan atii ukaawan Umanawunu'oraz Faadaa
panibazoota iti. Umorotan panibazoo ati, na'ii usakanatan watchman-
nao tuma, utukapa'azon na'apam Jesus sha'apata-kao.

59 Aizii na'ia'a naa faadaanao zowaunaanao na'iki ipai kootowapa-
kidauzonao pidannao tiwaan paikodan pidannao mariidina'o nii Jesus
dau'u, pazowii-kida-kinaa niiz, 60 mazan aonaa ĩikodan. Iriba padamata
pidannao mariidinan Jesus dau'u, mazan upu'u aonaa ĩikodan na'apa
kida'o ĩmariidinan. Udauna'an zii dya'utam daonaioranao kadishitan
na'ii ĩkakuwaapan, na'apa kida ĩmariidinan Jesus dau'u. 61 Ĩkian, "Waa-
batanii di'oraz daonaiora kian, 'Turuu õmainaabatan Tominkaru Dapu,
na'iki õkadishita-kidanuz powaa iti idikinauda'u kamoo ida'a.' "

62 Sariapa Umanawunu'oraz Faadaa kadishita'akan na'iki ukian Je-
sus ati, "Aona'o nii karikaonan na'apam pukian kaiwuru dau'ana'a
pukaakapaa-kaoaz?" 63 Mazan aonaa Jesus dako'atin uparadan.
Udauna'an Umanawunu'oraz Faadaa kian u'ati koshan, "Õpishaan pu-
garu kakupa'oraz Tominkaru awun za'a, pukowaada wa'ati mishi'o

* **26:50** Õpaonaru, pusha'apata'a naa wuru'u pusha'apata'azooniaz oo "Õpaonaru, kandii nii puwa'atin?"

mishi pugaru Christ,† Tominkaru Dani?” 64 Jesus kian, “Oo, na'apa'o
kaiwuru'u pukianuz. Wuru dauna'ana'a utukapan nii Daonaiora Aokazi
Iki'o sakanatapan Tominkaru diwa'ora antanapu na'iki uwa'atin nii
aokazi iki isha'iz paawa an.” 65 Sariapa Umanawunu'oraz Faadaa kuzu-
uta'akan pakamichan pato'oran idi, na'iki ukian, “Uabata na'apam uwa-
zootapa'azon Tominkaru! Ukau'an kanom zii wazaudapa kaakapa'o
nii uruu, waabatan pu'a'a naa na'apam uwazootapa'azon Tominkaru!
66 Aizii mani na'apam ukian udau'an?” Pidannao kian, “Turuu uzowii-
kao.”
67 Udauna'an ĩsopiautapanuzu paawun baara ati na'iki ĩtiniautapanuz,
ba'orainao ta'ianuzu. 68 Ĩkian Jesus ati, “Pugaru Christ, ukau'an
pokowaada wa'ati na'ia'oram pidan tinika'oraz pugaru?”

Peter taapa-kidan paaitapan Jesus
(Mark 14:66-72; Luke 22:56-62; John 18:15-18, 25-27)

69 Aizii Peter una'ian usakanatapan panibazoo ii. Poitoruiaba wa'atin
u'ida'ati na'iki okian u'ati, “Pugaru kapam Jesus, Galilee Baara san,
tuma'o da'i.” 70 Mazan Peter taapa-kidapa paaitapan Jesus. Ipai
na'iainao kanaapu ati ukian, “Aonaa õaitapan kanom daua'o kaiwuru'u
pukadakotinanuz.”
71 Udauna'an umakon panibazoo paniinomizi itinapu. Na'ii ba'oran
poitoruiaba tukapanuz na'iki okian na'iainao ati, “Di'oraz pidan, Jesus
Nazareth san tuma'o uruu.” 72 Peter taapa-kida koshan, ukian, “Mishi'o
õparadan, aonaa õaitapauzon wuru'u pidanaz.”
73 Masakauda'u udauna'an pidannao na'iainao ĩkadishitapan
wa'atin Peter ida'ati na'iki ĩkian u'ati, “Mishi'o uiriban wuru'u
pugaruz, usha'apanum kau'an na'apa pukaduz, puparadan ida'an
pukainaabatinan.” 74 Udauna'an Peter kian “Mishi'o kaiwuru'u õkianuz
aonaa õaitapan wuru'u uruuzu, aizii aonaa õparadan mishiin dono, marii
Tominkaru pataka'utan õgaru.” Masha'apakii kuruku ka'aranpa'akan
naa. 75 Sariapa Peter nyukunuua'akan na'apam Jesus kiauzon pa'ati,
“Kuruku ka'aranpan ua'ii, idikinau'o nii putaapa-kidan puaitapan
õgaru.” Uruu idi Peter kodita'akan naa paniba iti na'iki uzaadan tuukii.

27

Jesus na'aka-kao Pilate di'iti
(Mark 15:1; Luke 23:1-2; John 18:28-32)

1 Uruu chaapi'iki, chaapi'ikiiman ipai faadaanao zowaunaanao na'iki
ipai kazowautapainao Jewnao miitiniipan naa Jesus dau'u, na'apam
nii pazowii-kidanuzu. 2 Uruu dauna'an ĩdodowa'akan naa Jesus na'iki
ĩna'akan naazu naobanai Pilate di'iti.

Judas zowiinan
(Acts 1:18-19)

3 Judas kaakapaamikitina'oraz abatan naa Jesus zowia'azoo-kao,
udi'itinpan na'iki tuukii ukasha'oran pakaakapaan dau'an Jesus. Uruu
idi sariapa umakon faadaanao zowaunaanao na'iki kazowautapainao
Jewnao di'iti ukiwa-kida'anan ĩpuraatan. 4 Ukian ĩ'ati, “Õ'oian, õkaakapan
idi kaimana'o pidan, umasha'apatakan pu'u oia'o.”

---

† **26:63** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

"Aonaa usha'apan wa'ati, pugaru kii'an, pugaru wuru'u
sha'apaapa'oraz na'apa'o," ĩkian u'ati.
5 Judas kaboota'akan naa puraata na'ii Tominkaru Dapu nazo ii.
Udauna'an umakon udyuukuruutina'anan naa.
6 Sariapa faadaanao zowaunaanao zawadan wuru'u puraataz, na'iki
ĩkian, "Di'oraz puraata'a pidan zowii-kinao winipinaa wuru'u, ukau'an
kakinaorii kawana'ati, aonaa ukaimanan umuuda-kao Tominkaru
Dapu'u ia'o puraata wiizi ii." 7 Uruu idi ĩkadakotinan udau'an atii
ĩna'apatan na'apa kida panyukunuu na'apam nii pakaiwaan wuru'u
puraataz. Ĩkian, ĩkaiwaan niizu patorii-kinaa nii ka'uz tomiki amazadati,
tawarainao baaranaa nii. 8 Una'apan idi udakota-kao Izai Baara kii.
Atii kai pakawan udakotapa-kao na'apa. 9 Uruu prophet Jeremiah
paradan mishiinan naa. Kaikapa'oraz ukian: "Ĩzaamata 30 wizi'i kida'o
puraata, Israelitenao aitan kawana'ati'o uwinipinaa ni'o. 10 Na'iki
ĩkaiwaanuz patorii-kinaa nii ka'uz tomiki amazadati, Tominkaru dyuu-
dan kawana'ati õgaru."

Jesus tiwaa-kidapa-kao Pilate kanaapu ati
(Mark 15:2-15; Luke 23:3-5, 13-25; John 18:33—19:16)

11 Uruu dono'o naa Jesus kadishita-kida-kao Pilate, Romannao
naobanaa kanaapu iti, na'iki upishaan Jesus, ukian, "Pugaru wuru'u
naobanaiz, King ni'oraz Jewnao ati?"
"Oo, na'apa'o kaiwuru'u pukianuz," Jesus kian u'ati.
12 Mazan faadaanao zowaunaanao na'iki kazowautapainao Jewnao
kaakapaan dono mazanuiman uruu, aonaa udako'atin ĩdyaun. 13 Uruu
idi Pilate kian u'ati, "Puabata na'apam ĩkowaadanii ipai dikauda kida'o
pudau'an? Upu'u zii aonaa pudako'atinuz?" 14 Mazan aonaa Jesus
dako'atin na'apa'oram ĩkian padau'an, ukau'an tuukii Pilate di'itinpan.
15 Ipai wunu Passover Kamoon dono, naobanai kodita-kidauzon
bauda'apa pidan taraa-kizai iki, pidannao aiapanii ukodita-kida-kao,
uruu naobanai kaduz wuru'u. 16 Uruu dono ĩtaraapanii pidan, Barabbas
kia'o u'uu, uruu kaimanaimana'o uaitapa-kao usha'apatan dikauda
kida'o aimaakan. 17 Aizii pidannao kasaba'ukinan dono'o naa, Pilate
pishaan ĩdyaun, ukian ĩ'ati, "Na'ia'oram pidan uaipan õkodita-kidan u'ati,
Barabbas oo Jesus dakota-kariwaiz Christ* kii?" 18 Una'apanuz paaita-
pan idi'o kazowautapainao Jewnao na'akanuz Jesus pa'ida'ati, ĩkishauzin
idi'o karikaonan Jesus ati.
19 Pilate sakanatapan pu'u pakootoopauzo-kizi taba ida'a, udaiaro
dyuudan paradan u'ida'ati, okian, "Aonaa pa'i pusha'apata'ana'a
wuru'u pidanaz masha'apata-ka'oraz oia'o, kichana'iki-kii shaa
õzanda'awun uruu dau'an, aonaa utaapan õnyukunuu kaiman."
20 Mazan faadaanao zowaunaanao na'iki kazowautapainao Jewnao
kakinaowan ipai pidannao, marii kizi ĩpishaan Pilate kodita-kidan Barab-
bas, na'iki marii uzowii-kidan pa'an Jesus. 21 Udauna'an Pilate pishaan
naa mishi pidannao. Ukian ĩ'ati, "Na'ia'oram pidan uaipan õkodita-kidan
u'ati?"
"Barabbas," ĩkian u'ati.

---

* **27:17** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

22 “Na'apam nii õsha'apatan naa Jesus dakota-kariwaiz Christ nii?”
Pilate kian koshan ĩ'ati.
“Marii utauka-kao cross di'iti,” ĩkian.
23 “Kandii nii, kanom mooko usha'apata dikauda'o nii?” Pilate kian
upishaan ĩdyaun.
Mazan powa'a zii ĩkadokon diiwa'o ida'an, ĩkian, “Marii utauka-kao
cross di'iti.”
24 Aizii Pilate tukapan idi aonaa na'iti'i naa na'apam pakian powa'a
udau'an, mazan mishi'oraiman tuukia'a naa manawun pidannao
to'oradinan, uruu idi'i naa uchikaan paka'u wunu idi iriba'o pidannao
awunuutapan pu'u, na'iki ukian ĩ'ati, “Wuru ida'ana'a õaidan u'ati,
aonaa õaipan ati'o mani wuru di'oraz kaimana'oraz pidan zowia'azoo-
kaoaz.”
25 Una'apan idi, pidannao kadakon u'ati, “Marii mooko uzowii-kao
winipinaa waotan wa'ati na'iki waudainao ati,” ĩkian.
26 Uru'u naa Pilate kodita-kidan Barabbas pidannao ati, mazan Jesus
uba'izii-kidan naa pa'an, udauna'an utaa'akan naa Jesus tauka-karu nii
cross di'iti.

Soldyaanao antamikitan Jesus pabanikian bii an
(Mark 15:16-20; John 19:2-3)

27 Udauna'an Pilate soldyaannao zaamatan naa Jesus, ĩna'akanuzu
soldyaanao mashaapa-kizi iti. Uru'u naa ĩbaokopatan ipai soldyaanao
na'ii Jesus ida'ati. 28 Na'ii ĩnarakadan ukamichan, na'iki ĩkakamichantanuz
wuza'o kamicha, naobanai kamichan kaduz idi. 29 Udauna'an ĩtoman
kowamai kaiwada-karu idi, na'iki ĩkakowamtan naaz u'idi. Ĩtaan naa
u'ati kapam uwadookori nii atamun idi uzaamatapan nii padiwa'ora
antanapu, na'apa king zaamatapauzon kawan pawadookori. Uru'u
naa ĩkodoru'ukan ukanaapu ati na'iki ĩbanikiitan naazu. Ĩkian, “Pugaru
King, umanawunu'o Jewnao naobanaa!” 30 Udauna'an ĩsopiautapanuzu
na'iki ĩzaamatan u'ai atamun pataaniaz uwadookori nii. Uruu idi'i naa
ĩzowiautapan uzowau. 31 Ĩipaian dauna'an pa'antamikitan uruu, ĩnarakadan
naa u'ai pakaiwaada-kidaniaz kamicha u'ati, na'iki ĩkaiwada-kidan naa
ukamichan powaa iti. Udauna'an ĩna'akan naazu, ĩtauka'anan naazu
cross di'iti.

Jesus tauka-kao cross di'iti
(Mark 15:21-32; Luke 23:26-43; John 19:17-27)

32 Aizii ĩkoditan pu'u donoi iki, pamakopa-kizi an ĩikodapan pidan
Cyrene san,† Simon kia'o u'uu. Sariapa soldyaanao dyuudan una'akan
Jesus crossannaa. 33 Ĩmakon atii ĩkaawan amazada iti dakota-kariwai Gol-
gotha kii, na'apa'oraz amazada uu Pidan-Zowau-Niwa'uz-naawa, kia'o
wuru'u. 34 Na'ia'a naa ĩtaan Jesus tuzan nii wine idi, kawiki'ita-kariwai
aimaakan kibia'o idi, mazan patiwaan dauna'an masakauda'uzu, aonaa
uaipanuzu.
35 Aizii soldyaanao taukan dauna'an Jesus cross di'iti, ĩbuutan naa
ukamichan kida. Udauna'an ĩmakinaotan makinaonii, ĩtukapa'azon
na'ia'oram nii zaamata ukamichan buutinpan kida.‡ 36 Udauna'an
ĩsakanatapan naa ĩawunuutapan Jesus na'ii. 37 Doko antanapu uzowau
paawa'a saada-kariwai atamun muna'a ĩkainaabata-kinaa kanom

† **27:32** Cyrene: Africa ia'o wiizai. ‡ **27:35** Psalm 22:18

dikini'ia'o uzowii-kao. Kaikapa'o ĩsaadaniaz: “Di'i wuru'u Jesus, uruu
King Jewnao ati.” 38 Na'apain uruu dono dya'utam koidimikinao tauka-
kao cross di'iti kapam. Ĩmuudan bauda'apa'o Jesus diwa'ora antanapu,
ba'oran uwashabaron antanapu.
39 Pidannao dobatapainao na'an maonapa Jesus ida'an,
ĩwa'uan pazowau kida, uruu ĩbanikiitan naazu. 40 Ĩkian, “Pugaru
mainaabata'azo'oraz Tominkaru Dapu na'iki udauna'an pukadishita-
kida'azoonuz idikinauda'utan kamoo ida'a, ukau'an aizii
pukazannaatina'a naa. Umishiin dono pugaru Tominkaru dani,
putoka'a naa pucrossannaa di'iki!”
41 Aizii faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaapauzonao Moses
kakinaori dau'u, na'iki kazowautapainao Jewnao, na'apa kapam
ĩbankiitanuz. 42 Ĩkian, “Ukazannaata ba'orainao pidannao, mazan aonaa
uka'iitan pakazannaatinan pa'ida'a. Uruu King ni'o kaikini'i Israel
ati! Ukau'an marii utokan aizii cross di'iki, uruu wamishidan niizu!
43 Umishidanii Tominkaru, ukau'an marina'a naa Tominkaru aidan
pakazannaatan uruu kai, usha'apanum kau'an ukiinii ‘Õgaru Tominkaru
dani!’ ” 44 Na'apa kapam koidimikinao tauka-kariwainaouz cross di'iti
Jesus dazaba'a, na'apa kapam ĩbankiitanuz.

Jesus mawakan daua'o
(Mark 15:33-41; Luke 23:44-49; John 19:28-30)

45 Aizii sakitapa kamoo di'iki aka amazada maruta'akan atii daawa-
data kamoo 3 o'clock di'iti. 46 Aizii 3 o'clock mani, uru'u naa Jesus
kadakon diiwa, “Eli, Eli, lama sabachthani?” ukian. “Õtominkarun,
õtominkarun, kanom nii aonaa punyukunuupan õgaru?” kia'o wuru'u
ukianuz.
47 Pabi'i kida pidannao maonapa'o ĩkadishitapan na'ii, ĩabata na'apam
Jesus kian. Uruu idi ĩkian, “Udapadan prophet Elijah.” 48 Sariapa
bauda'apa pidan dima'akan sponge dau'ati, na'iki udamotanuzu
katama'o wine di'iti, na'iki usawadan naaz atamun ida'an Jesus di'iti,
Jesus tuzan nii. 49 Mazan baokoinao pidannao kian, “Marii una'ian
pa'ida'a, watukapa kizi Elijah wa'atin ukaminka'uta'ananuzu.”
50 Upu'a'a naa Jesus kadako'okan diiwa koshan, uruu umani-
zowanta'akan, umawakan naa.
51 Na'apain aka kamicha mada Tominkaru Dapu nazoo§ buutapa-
kinao kida kuzuuta'akan ipai pazikon an, doko iki atii apowa ati.
52 Baaranai kida ipai ĩda'atina'akan na'iki iriba Tominkaru pidanannao
kadishitan ĩkakudan powaa iti. 53 Ĩkoditan baaranai iki kida. Aizii Jesus
kadishitan dauna'an pamawaka-kizi iki, uru'u naa wuru'u kadishi-
tainaouz pabaaranaa iki makon Jerusalem iti, na'iki iriba pidannao
tukapan ĩdyaun na'ii.
54 Aizii soldyaanao zowaunaa, pasoldyaannao tuma awunuuta-
painaouz Jesus, ĩtukapa wuru'u amazada nakainanuz na'iki ipai
amazada sha'apanuz. Tuukii ĩtarian! Uruu idi ĩkian Jesus dau'an,
“Wuru'u pidanaz, mishi'o mishi Tominkaru Dani uruu.”
55 Iriba zunnao awunuutapan Jesus na'ii, mazan munapo
ĩkadishitapan. Wuru'u zunnaouz Galilee Baara iki'o ĩwa'atin Jesus

§ **27:51** kamicha mada Tominkaru Dapu nazoo: Putukapa kaarita tokon ii ‘Tominkaru Dapu’ dau'an, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

dawu'ati kaminka'uupainao uruu, sha'apata'o kanom uaiapanii kida.
56 Na'iainao zunnao bii ii Mary Magdala sanaaba, na'iki Mary (oroo
James na'iki Joseph daro), na'iki Zebedee daiaro.

Jesus dida-kao daua'o
(Mark 15:42-47; Luke 23:50-56; John 19:38-42)

57 Aizii kamoo tipita'anan di'iti'i naa, Arimathea san kaawan, uruu
kapuraatanu'o pidan, Joseph kia'o u'uu na'iki tominpa'o kapam Jesus
di'iki. 58 Sariapa umakon upishaa'anan Pilate Jesus nanaa dau'an,
udida'azoonuzu. Pilate dyuuda Jesus nanaa taa-kao u'ati. 59 Uruu
idi Joseph toka-kidan naa Jesus nanaa cross di'iki, upapidan naazu
kaimana'o, pa'ina'o kamicha mada idi. 60 Udauna'an umuudanuz
diiki'i'o pakichada'akanii kuba pabaaranaa ni'o nazo iti. Udauna'an
ukida'ukan udaru'o kuba, udorodoraa-kidanuzu, utaratan naa baaranai
paniinomizinaa u'idi, udauna'an umako'okan naa. 61 Mary Mag-
dala sanaaba na'iki ba'oranuaba Mary, ĩsakanatapan na'ii maonapa
ubaaranaa ii.

Soldyaanao awunuutapan
Jesus baaranaa

62 Ba'oran kamoo uruu Sookapa-karu Kamoon dono faadaanao
zowaunaanao na'iki Phariseenao makon Pilate di'iti. 63 Ĩkian u'ati,
"Naobanai, wanyukunuian na'apam tawuru kianu'o mariidinauzoz
pakakupan dono zii. Ukian, 'Idikinauda'u kamoo õmawakan dauna'an,
õkadishitan nii kakupa koshan.' 64 Ukau'an pudyuuda ubaaranaa
awunuutapa-kao kaimanaiman atii idikinauda'u kamoo dauna'an.
Panaadon utominapa-kidaniinao wa'atin nii ĩkoidapa'ananuz.
Udauna'an ĩkowaada'anan nii pidannao ati, ĩkian nii kadishita'a naazu
pamawaka-kizi iki. Uruu dawu'itiini'o mariidin-karu, powa'a'o nii zii
udikaudan kiwiitapa'o mariidin-karu ai."

65 Pilate kian ĩ'ati, "Una'aka mooko soldyaanao, uawunuutapa-kida'a
naa wuru'u baaranaiz kaimanaiman." 66 Uruu idi ĩmakon naa baaranai
iti. Na'ii ĩmuudan naa pakainaariba kuba kida ukita-kao ai, na'iki
ĩwa'akan naa soldyaanao awunuutapa'o nii wuru'u baaranaiz.

28

Jesus kadishitan
pamawaka-kizi iki
(Mark 16:1-10; Luke 24:1-12; John 20:1-10)

1 Aizii Sookapa-karu Kamoon dauna'an, na'iki Sunday
wakanada'anan di'iti, Mary Magadalene na'iki ba'oran Mary
awunuuta'anan naa baaranai. 2 Masha'apakiaka imi'i baara nakainan
ma'ozaka'o ida'an na'ii, Tominkaru angelin kaawan idi aokazi iki
na'iki umakon baaranai iti, udorodoraa-kida kuba baaranai ai, na'ii
usakanatan uruu kuba paawa'a. 3 Aizii angel aidinpan na'apa toroanaru
kan-kanaapan kawan na'iki ukamichan umanawunu'o ubarakan.
4 Tuukii soldyaanao awunuutapainao naka-nakaan patarian idi u'ai,
na'iki ĩdorauta'akan naa mawakauanaka.

5 Aizii angel kian zunnao ati, "Aonaa utaria'ana'a, õaitapa wuru'u
uwa'atinuz utukapa'anan Jesus, tauka-kariwaiz cross di'iti. 6 Aona'a naa

uruu nii da'a'a, kadishita'a naazu pamawaka-kizi iki, na'apa pakiau-
zon kawana'ati. Uwa'ati mooko da'ati'i utukapa di'i wuru'u umuuda-
kizinaoaz. 7 Ukau'an umako kadiman, ukowaada'an utominapa-
kidaniinao ati kadishita'a naazu pamawaka-kizi iki, na'iki mako'o naa
uruu Galilee Baara iti. Na'ia'o ni'i naa utukapanuz. Uruu õkuwaa unao
ati," angel kian.
8 Uruu idi zunnao makon naa dopiauda'u'o ida'an, ĩtarian mazan
ĩkonaukian pu'u kapam. Aizii ĩmakon dimapa ĩkakuwaapa'anan naa Jesus
tominapa-kidaniinao ati. 9 Masha'apakii Jesus aidina'akan ĩkanaapu ii,
"Kaiman," ukian ĩ'ati. Sariapa ĩaitapa'akanuzu, uruu idi ĩmako'okan
u'idi'iti, ĩkodoru'ukan na'iki ĩzaamatinan ukidiba iki, ĩmanawuntapanuz.
10 Udauna'an Jesus kian ĩ'ati, "Aonaa utaria'ana'a. Umako, ukowaada'an
õ'inawuzunao ati marii ĩmakon Galilee Baara iti, na'ia'o nii ĩtukapan
õgaru."

Soldyaanao kakuwaapan paawunuutapankan dau'u

11 Aizii zunnao makopan pu'a'a naa, uru'u naa soldyaanao awunuu-
tapainaouz baaranai makon naa Jerusalem iti, ĩkakuwaapa'anan naa
faadaanao zowaunaanao ati ipai aimaakan sha'apa'o dau'an baaranai
ii. 12 Sariapa faadaanao zowaunaanao baokopatinan kazowauta-
painao Jewnao tuma. Uru'u naa ĩmiitiniipan ĩaitapa'azon naa na'apam
pasha'apatinan. Ĩtaa dobata puraata soldyaanao ati. 13 Ĩkian ĩ'ati,
"Kaikapa pa'i ukakuwaapa'a, 'Upoitorunao koidapanka'a naa uruu ai-
waka'an wada'awun daida.' 14 Aizii Pilate abatan an udau'an, wa-
paradan nii u'ati unao dikin ii, aonaa kizi usha'apatan unao." 15 Uruu
idi soldyaanao zaamata'akan naa puraata, ĩmakon ĩkakuwaapa'anan
naa padyuuda-kao kawana'ati. Una'apan idi'o kaikapa'oraz kuwai
kowaadapa-kaoa'a naa ipai Jewnao kawana'ati atii kai.

Jesus taan papoiturunao sha'apatan ni'o udaru'o kaudin-kizai
(Mark 16:14-18; Luke 24:36-49; John 20:19-23; Acts 1:6-8)

16 Udauna'an 11 Jesus tominapa-kidaniinao makon naa Galilee Baara
ia'o midukuo iti, Jesus dyuuda kizi iti ĩdyaun. 17 Ĩtukapan dono'o naa Jesus
na'ii, sariapa ĩmanawuntapanuz. Mazan pabi'i kida ĩdyaun aonaa ĩmishidan
Jesus wuru'u patukapaniaz. 18 Upu'a'a naa Jesus wa'atin ĩ'ida'ati, ukian
ĩ'ati, "Aizii ipai õma'ozakannaa taa-kao õ'ati, turuu õkazowautapan aokazi
ii na'iki imi'i baara'a. 19 Ukau'an umako ipai pidannao di'iti utominapa-
kida kizi ĩdyaun õtominapa-kidanii dau'u. Uchikaawunuu ĩdyaun õDaru uu
ida'an, na'iki õgaru uDani uu ida'an na'iki Kaimana'o Doronaa uu ida'an.
20 Utominapa-kida õpidanannao, ĩizo'ati kizi kaimanaiman ipai wuru'u
õparadanuz õdyuudaniaz uizo'atin. Na'iki mishi, karikaonanu'o nii õgaru
utuma, atii di'oraz amazada ikodan di'iti patokon."

Mark
Saadanii Kaimana'o Kuwai

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita Mark saadanii. Jesus mawakan na'iki ukadishitan dono pamawaka-kizi iki, pa'ina'o zii Mark uruu dono. Apostle Peter minauda'uitapauzonii uruu pakakuwaatinan dono. Wuru'u Mark saadaniaz, Peter tukapanii na'iki uabatanii kida Jesus di'iki. Rome iki'o wuru'u usaadanuz pakaaritan mishidainao Gentilenao ati'o, pataka'utakariwainaouz.

Dobata Mark saadan Jesus sha'apatanii kida dau'an, na'iki utominapakidan dau'u pidannao kapam. Karikaonan da'i Mark dakotauzon Jesus Tiichaa kii.

Kiwiitapa, pakaaritan ida'a, Mark kowaadan Jesus uruu Tominkaru dani. Udauna'an ukowaadan na'apam Jesus sha'apatan umanawun kida'o aimaakan di'itinapa-kinai, aona'o turuu pidan sha'apatan, soo Tominkaru pa'an. Na'iki ukowaadan Jesus, uruu Jewnao zaudapauzoniaz kazannaata'o ni'oraz paugaru. Uruu Jewnao dakotaniaz Messiah kii Hebrew paradan ida'an; Greek paradan ida'an udakota-kao Christ kii. Na'iki Jesus dakotan paugaru Daonaiora Aokazi Iki'o* kii, utukapakidan Tominkaru wuru'u dyuuda'oraz paugaru aokazi iki. Na'iki utukapa-kida mishi'o pidan paugaru, na'iki Tominkaru kapam.

Mark kowaada kapam na'apam pidannao sha'apatinan, oo na'apam ĩkian Jesus kuwaa na'iki usha'apatanii kida dau'an. Mark saadan pakaaritan, utukapa-kida'azon idi mishi Jesus aipan ipai pidannao (Jewnao na'iki Gentilenao) tominpan pa'idi'iki. Uaipan pidannao aitapan, pidan tominpa'o Jesus di'iki, umashaapan nii kaimanaaka Jesus tuma, na'iki ubaokopatan nii panyukunuu Jesus tuma.

Kaina'a Mark dau'u kida'o kowaada-kao Tominkaru Paradan (New Testament) ida'a. Panaadon udakota-kao John Mark kii. (Puawunuuta Acts 12:12, 25 ida'a; Acts 13:5, 13 ida'a; Acts 15:37-39 ida'a; Colossians 4:10 ida'a; 2 Timothy 4:11 ida'a; Philemon 1:24 ida'a.) Iriba pidan zaudakidan Mark wuru'u dakota-kariwaiz pa'ina'o pidan nii Mark 14:51-52 ida'a'oraz.

John Chikaawunuupauzo kaudin-kizi daua'o
(Matthew 3:1-2; Luke 3:1-18; John 1:19-28)

1 Di'i Kaimana'o Kuwai sakadinan Tominkaru Dani Jesus Christ daua'o. 2 Usaadinpan prophet Isaiah kaaritan kawana'ati:
“Tominkaru kian,
‘Õdyuudan nii kakuwaapa'o nii pu'ua'ati,
saabaa'o nii dunapo pu'ati.’
3 Kaina'a'o nii pidan kadakoinpan diiwa,
mapidantaka'o amazada ii aka:
‘Putoma dunapo Naobanai ati,
pusaabaa sakitapa uchi'ika kizi nii!’ ”
4 Mishi John Chikaawunuupauzo aidinan mapidantaka'o amazada ii, karikaonan ukadakotinan chikaawunuin-karu dau'u. “Utanawatina'a

* : Daonaiora Aokazi Iki'o: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

naa u'oian ai na'iki uchikaawunuina'a naa. Uruu Tominkaru mainaa-
batan nii u'oian," ukian pidannao ati. 5 Iriba pidannao Judea Baara
anainao na'iki donoi Jerusalem iki kida'o wa'atin ĩabatapa'anan John
kuwaa. Ĩkowaadan pa'oian kida, na'iki John chikaawunuuan ĩdyaun
Jordan Wa'o ii. 6 Ukamichan toma-kao camel idi idi'o, kaina'a kapam
uzadawu wuzada-kariwai madai, na'iki uwanyukunuu nii manorunao†
na'iki maaba.
7 Aizii John kian pidannao ati, "Pidan wa'atipa'o õdawu'ati kaina'iki,
uruu powa'a'o zii umanawunun õ'ai. Aonaa õturuan õbuzuutan udazkidi
zunaa.‡ 8 Õchikaawunuuan unao wunu idi, mazan uruu, uchikaawunuuan
nii pa'an unao Kaimana'o Doronaa idi."

Jesus Chikaawunuu-kao na'iki utiwaa-kidapa-kao
(Matthew 3:13—4:11; Luke 3:21, 22; 4:1-13)

9 Aonaa utomunu'ikin Jesus kaawan dauna'an Nazareth iki, Galilee
Baara ia'oraz wiizai. Na'apain John chikaawunuuan uruu Jordan
Wa'o ii. 10 Jesus koditan dauna'an wunu di'iki, sariapa utukapan
aokazi da'ata-kao, na'iki Kaimana'o Doronaa wa'atin u'ida'ati orid
kawan. 11 Parada-karu kian aokazi iki, "Pugaru mishi õdani õmarainapanii;
kaiman manawun õnyukunuu pu'ati."
12 Udauna'an Kaimana'o Doronaa dyuuda'akan naa umakon mapi-
dantaka'o amazada di'iti. 13 Na'ii umashaapan to'ora kida'o aimaakan-
nao bii an 40 kamoo. Na'ii Satan tiwautan patanawatan uruu oia'o di'iti,
mazan angelnao kaawan idi u'ida'ati, ĩkaminka'utan naazu.

Jesus kaawan ukowaada'anan Kaimana'o Kuwai
(Matthew 4:12-22; Luke 4:14-15; 5:1-11)

14 John taraa-kao dauna'an, Jesus makon Galilee Baara iti,
ukowaada'anan naa Kaimana'o Kuwai Tominkaru di'iki'o. 15 Ukian
pidannao ati, "Aizii kamoo mishiinan kaawa'azon naa, Tominkaru
Naobanai-tinan maonapata'a naa. Utanawatina'a naa u'oian ai kida
na'iki umishida wuru'u Kaimana'oraz Kuwai."

Kopautapauzonao da'anan Jesus

16 Jesus makopaanan pu'u maonapa Galilee Karishiiz danomata,
utukapa dya'utam kopautapauzonao, Simon pa'inawuzu Andrew tuma.
Ĩzaamaapan kopau pasairon ida'an karishii baoko iki. 17 Jesus kian ĩ'ati,
"Uwa'ati õtuma õtominapa-kida kizi unao uzaamaapan dau'u pidannao."
18 Sariapa ĩwa'aka'akan pasairon kida na'iki ĩda'ana'akan naa uruu.
19 Na'iki'o udobata'akan, sariapa utukapan dya'utam pidannao
koshan, James na'iki John, ĩnao Zebedee dainao. Ĩminziiwatan pasairon
kida pakanawan zo'o. 20 Sariapa Jesus dapadan ĩdyaun paminauda'unao
nii. Uru'u naa ĩwa'aka'akan naa padaru Zebedeez kanawa zo'ii
poitoruinao tuma, ĩmako'okan naa Jesus tuma.

Ma'ozaka'o ida'an Jesus tominapatin-kidan pidannao
(Luke 4:31-37)

21 Uruu dauna'an Jesus kaawan Capernaum iti patominapa-
kidaniinao tuma. Na'iki Sookapa-karu Kamoon dono'o naa, Jesus
makon synagogue§ iti. Na'ia'a naa ukakinaopan pidannao. 22 Pidannao

---

† **1:6** manorunao: oo chiwao, iriba'oraz ĩmashaapan. ‡ **1:7** Poitorui kaudin-kizi wuru'u ubuzu-utanuz panaobanaa dazkidi zunaa. § **1:21** synagogue: kabaun Jewnao baokopainapa-kizi. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

abatapainaouz uruu, tuukii ĩdi'itinpan uparadan dau'u, usha'apanum kau'an utominapatin-kidan idi ĩdyaun paaitapan ida'an pa'an, aonaa wunao kawan mani'i tiichaapauzonaouz Moses kakinaori dau'u.

23 Upu'u pidan, oia'o doronai zaamatapanii morotan synagogue nazo iti, sariapa ukadakonaakan. 24 Ukian, "Jesus, Nazareth san, kanom dii pusha'apata'azon watuma? Puwa'atin pumainaabata'azon sha'a waunao? Õaitapanii pugaru Tominkaru di'iki'o puwa'atin."

25 Sariapa Jesus mashaatan oia'o doronai, ukian, "Pumashaada na'iki pukodita wuru aia'a pidanaz." 26 Sariapa wuru'u oia'o doronaiz ziiautapanuzu na'iki ukadako'okan diiwa kapam, uruu mazan uso'otina'akan naa u'idi'iki.

27 Uruu dauna'an tuukii manawun pidannao di'itinpan. Na'iki ĩpishautaakan pa'atiaaka kida, "Sha'apa'oram kaduz kakinaori'i naa wuru'u? Pa'ina'ora'a naa kakinaowapa-karu aona'o waabatauzon? Di'ora'a pidan paradinan pama'ozakan ida'an, atii oia'o doronainao izo'ati zii uparadan."

28 Uruu idi kadiman ukaunamanaata-kao ipai wiizainao kawana'ati Galilee Baara ii aka.

Jesus kakudan pidannao
(Matthew 8:14-17; Luke 4:38-41)

29 Jesus ipaian dauna'an pachoochiipan synagogue ii, na'iki ukoditan paminauda'unao tuma. Ĩmakon sariapa Simon na'iki Andrew dapu iti, James na'iki John mako'o kapam ĩtuma.

30 Uruu dono Simon imauzo karina'o, tuukii omada wiichan pakarinaan idi, aonaa turuu okadishitan. Aizii Jesus kaawan pu'u na'iti, sariapa ĩkowaadan okarinaan u'ati. 31 Jesus makon o'idi'iti, sariapa uzaamatanuzo paka'u kadu iki na'iki ukadishita-kidanuzo. Uru'u naa okakuda'akan, udauna'an otaan naa ĩwanyukunuu nii.

32 Uruu wachuupunin, kamoo tipitan dauna'an, pidannao kaawakidan Jesus ida'ati, ipai karinainao na'iki oia'o doronainao zaamatapaniinao kida kapam. 33 Ipai na'ii sannao kasaba'ukinan kida kabaun panibazoota an. 34 Uruu dono Jesus kakudan iriba karinainao na'iki iriba ukodita-kidan oia'o doronainao pidannao ai kapam. Aonaa utaapadan oia'o doronainao paradan, usha'apanum kau'an ĩaitapan idi uruu.

Jesus kakinaopan Galilee Baara ii
(Luke 4:42-44)

35 Ba'oran kamoo wakankanaanin, Jesus koditan kabaun iki. Umakon paba'orantin wiizai iki mapidantaka'o amazada iti, na'ia'a naa utoriinpan. 36 Simon na'iki uminauda'unao, ĩdawatapan naa uruu, 37 atii ĩikodanuzu. Ĩkian u'ati, "Ipai pidannao dawatapan pugaru."

38 Jesus kian ĩ'ati, "Wamako ba'oran wiizai kida di'iti. Na'ii aka'o nii õkakinaopan, usha'apanum kau'an na'apa'o dau'ati'o õwa'atin da'ati'i." 39 Uruu idi Jesus chi'ikapan ipai Galilee Baara an kida'o wiizai kawana'ati, ukakuwaapatinan ipai synagogue kida kawana'ati, na'iki ukodita-kidan ipai oia'o doronainao pidannao ai kida.

Jesus kakudan pidan powaa iti
(Matthew 8:1-4; Luke 5:12-16)

40 Pidan kaawan Jesus ida'ati baiatina'o kichana'iki-kia'o bishoi* idi.
Ukodoru'ukan ukanaapu itinapu, tuukia'o ida'an upishaan, uaipan Je-
sus kaminka'utan paugaru. Ukian, “Punyukunuu na'apan an, pusaabaa
wuru'u õkabishopanuz.”
41 Jesus kasha'ora-kida uruu na'iki upishatanuzu paka'u idi, “Oo,
na'apa mishi õnyukunuu, õkaminka'utan nii pugaru.” Na'iki ukian,
“Pusaabain powaa iti koshan!” 42 Sariapa mishi umada saabaina'akan.
43 Udauna'an Jesus kakinaowa'akan naa uruu, udyuuda'akan naa ka-
pamazu. 44 Upu'u ukian u'ati, “Puabata, aonaa pa'i pukowaada'ana'a
pidan ati. Mazan pumako sariapa faadaa di'iti utukapa kizi pusaabaa-
kao. Na'apain putaa'a naa uzainao faadaa ati, uzowii kizi'i naa ĩdyaun
kawaodapa-kizai paawa ii, Moses kakinaori kawana'ati,† na'iki pidan-
nao tukapa kizi mishi kaimana'a naa pusaabaa-kao.”
45 Uru'u naa mazan pidan mako'okan naa, na'iki ukakuwaapan ipai
amazada kawana'ati na'apam pasaabaa-kao dau'u. Kuwai abata-kao
idi'i naa ipai wiizai kida kawana'ati, aona'a naa Jesus ka'iitan pa'aidinan
wiizai kida di'iti. Usha'apanum kau'an uaitapanii iriba'o nii manawun
pidannao zaudapan paugaru na'ii. Una'iakapan naa umashaapan map-
idantaka'o amazada di'ii. Na'iti'i naa pidannao makon u'idi'iti ipai
Galilee Baara iki kida.

2

Jesus chi'ika-kidan
machi'ikaka'o pidan
(Matthew 9:1-8; Luke 5:17-26)

1 Jesus kiwan powa'a iti Capernaum iti. Aonaa zii kamoo dobatan
iriba, udauna'an, uunamunaa abata-kao kaina'a uruu pasookapauzo-
kizi kabaun di'ii. 2 Uruu idi iriba pidannao baokopatinan u'ida'ati, paida
kabaun nazoo, atii paniba ii aka. Jesus kowaadautan pu'u Kaimana'o
Kuwai ĩ'ati, 3 uru'u naa 4 pidannao kaawa-kidan machi'ikaka'o pidan
Jesus ida'ati, ĩaipan ukakudanuzu. 4 Mazan pidannao iriban idi aonaa
ĩaitapan na'apam pamorota-kidan uruu Jesus di'iti. Uruu idi ĩbadakatan
kabaun zowau'u, na'iki'i naa ĩmorota-kidan wuru'u machi'ikaka'oraz
pawashatinapa-kizi baara an.
5 Jesus tukapan idi mishi ĩmishidan tuukii manawun, ukian
machi'ikaka'o ati, “Õdani, pu'oian mainaabata'aka-kaoa'a naa.”
6 Na'a'o kapam tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u ĩbii'i
ĩsakanatapan. Sariapa ĩdi'itinpan. 7 “Kandii nii uparadan kaikapa'a?
Uwazootapa'azon Tominkaru paparadan ida'an! Soo bauda'apa
Tominkaru turua'o umainaabatan pidan oian.”
8 Jesus aitapa na'apam ĩdi'itinpan, uruu idi ukian ĩ'ati, “Kandii nii
udi'itinpan õdau'u kaikapa'a? 9 Na'ia'oram masha'apannaa: ‘ipai
pu'oian mainaabata-kao’ kii, oo ‘pukadishita na'iki puchi'ika’ kii?
10 “Ukau'an, õaidan nii u'ati na'apam Daonaiora Aokazi Iki'o kaina'a
uma'ozakan da'a'a imi'i baara'a, turuu umainaabatan oii-karu
kida.” Uru'u naa ukia'akan machi'ikaka'o pidan ati, 11 “Õkian pu'ati,
pukadishita, puzaamata puwashatinapa-kizi, na'iki pukiwa'a naa
pudapu iti.”

---

* **1:40** kichana'iki-kia'o bishoi: aona'o ukasaranaa nii, tuzuinba'o kapam ba'oran pidan di'iti. Putukapa kaarita tokon ii Masha'apannaada-kinao di'ii. † **1:44** Leviticus 14:1-18

12 Ipai awunuutapainao awun za'a, machi'ikaka'o pidan
kadishita'akan, uzaamata'akan pawashatinapa-kizi, na'iki ukiwa'akan
naa padapu iti. Tuukii ĩdi'itinpan na'iki ĩkonaukii-kidan Tominkaru.
Ĩkian, "Mishi'o mishi Tominkaru umanawunun! Aonaa watukapauzon
aimaakan sha'apata-kao kaikapa'a!"

Jesus dapadan Levi
(Matthew 9:9-13; Luke 5:27-32)

13 Jesus makon koshan Galilee Karishiiz danoma iti. Iriba pidannao
kaawan u'idi'iti, na'iki ukakinaopan ĩdyaun. 14 Udauna'an udobatapan
pu'u utukapa Levi, Alphaeus dani, zaamaapauzo tax puraatannaa,*
sakanatapan pakaudin-kizi kabaun nazo ii. Jesus kian u'ati, "Puwa'ati
õtuma." Levi kadishita'akan uda'ana'akan naazu.
15 Aizii Jesus aroopan dono'o naa Levi dapu ii patominapa-kidaniinao
tuma, iriba zaamaapauzonao tax puraatannaa na'iki ba'oran oiainao
pidannao da'anpan Jesus. Na'ii ĩaroopan utuma kapam. 16 Na'a'o ka-
pam ĩbii'i tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, zaamatinpainaouz
Phariseenao† di'iti. Ĩtukapan idi uaroopan wunao tuma'a oiainaouz
pidannao, na'iki zaamaapauzonaouz tax puraatannaa, sariapa ĩpishaan
utominapa-kidaniinao, "Kandii nii Jesus aroopan kaikapainao pidannao
tuma'a?"
17 Jesus abata na'apam ĩkian, na'iki ukian ĩ'ati, "Ziwu'o pidan, aonaa
uaipan daakataa, soo karina'o. Õwa'atin aonaa õdapada'anan mani
kaimanainao, mazan õdapada'anan oiainao pa'an."

Sanadinapa-karu
(Matthew 9:14-17; Luke 5:33-39)

18 Baukapaiman John Chikaawunuupauzo kakinaopauzoniinao na'iki
Phariseenao sanadinpan.‡ Pidannao pishaan Jesus, "Kandii nii wunao
sanadinpanu'u, mazan putominapa-kidaniinao aonaa ĩsanadinpan?"
19 Jesus kian, "Turuu uaitapan dapada-kariwainao kiwan
maaroopaka-daun, mazida'o aroapa-kizi iki? Aonaa! Mazida'o na'an
pu'u manawun ĩtuma aona'o nii ĩmaaroapakan. 20 Mazan kamoo kaawan
nii, uruu mazida'o na'aka-kao ni'i naa ĩ'ai. Na'apaini'o nii pa'an
ĩsanadinpan.
21 "Aonaa na'ia'oram pidan zimindotan pakamichan zaam pa'ina'o
kamicha idin idi, uchikaa-kao dono sariaapa'o nii pa'ina'o kuzuu-
tanuzu powa'a zii manawun. 22 Aonaa pa'ina'o toma-kariwai riwunii
paidauzo-kao kaiwapa-kariwai'i naa riwunii kinnaa§ zo'iti. Upaida-kao
an uzo'iti, riwunii kataman dono, sariaapa'o nii riwunii tada'okanuzu
na'iki uwakudinan nii, ukinnaa aona'o ni'i naa ukaiwaa-kao powa'a
kapam. Uruu idi pa'ina'o riwunii toma-kao an, pa'ina'o nii ukinnaa
toma-kao kapam."

Sookapa-karu Kamoon naobanaa
(Matthew 12:1-8; Luke 6:1-5)

---

* **2:14** zaamaapauzo tax puraatannaa: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **2:16** Pharisee: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ‡ **2:18** sanadinpan: Uruu zamazidin-karu. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. § **2:22** riwunii kinnaa: wine kinnaa. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

23 Jesus dobatapan zakapu zo'an Sookapa-karu Kamoon dono.
Utominapa-kidaniinao makopaanan pu'u utuma, ĩkaraowaanan paoribai
wheat aka ĩnikapaanan naazu. 24 Na'a'o Phariseenao ĩtuma. Sariapa
ĩkian Jesus ati, "Putukapa, putominapa-kidaniinao, aonaa ĩizo'atin mani
wakakinaorinaa wuru'u ĩsha'apatanuz kaikapa'ora'a Sookapa-karu
Kamoon dono."*
25 Jesus dako'atin ĩdyaun, ukian, "Aonaa mooko utukapauzon kaarita
ida'a'oraz usaadinpan kanom King David sha'apatauzonii, tawuru'u
uzamazin dono'oraz paminauda'unao tuma? 26 David morotan
Tominkaru Dapu iti, na'iki unikan bread taa-kariwaiz Tominkaru
ati. Faadaa Abiathar kazowautapan dono'o Tominkaru Dapu, wuru'u
ĩna'apainapanuz. Wakakinaorinaa kiauzon pu'u soo faadaanaou'o nii
nika wuru'u breadiz. Mazan David upu'u unikanuz na'iki utaa kapamaz
paminauda'unao ati."
27 Udauna'an powa'a zii ukian ĩ'ati, "Sookapa-karu Kamoon toma-kao
pidan ati'o, aonaa pidan toma-kao Sookapa-karu Kamoon ati. 28 Ukau'an
Daonaiora Aokazi Iki'o, uruu Sookapa-karu Kamoon Naobanaa pa'an."

3

Pidan aona'o uka'u kaimanan
(Matthew 12:9-14; Luke 6:6-11)

1 Jesus makon naa powaa iti synagogue iti, na'ia'o pidan aona'o kanom
usha'apatan paka'u mawakan idi. 2 Na'a'o pidannao Phariseenao bii'i,
ĩaipan patukapan Jesus sha'apatan pana'iti'o aimaakan pakakinaori-
naa ai. Uruu idi ĩaipan naa patukapan ukakudan nii mani wuru'u
pidanaz Sookapa-karu Kamoon dono oo aonaa. 3 Jesus kian wuru
ati'i pidanaz aona'oraz uka'u kaimanan, "Puwa'ati da'ati'i pidannao
kanaapu ati." 4 Udauna'an Jesus pishaan pidannao kaikapa'a: "Na'apa
dii kakinaorii aipan washa'apatinan Sookapa-karu Kamoon dono?
Wakaminka'uta oo wapataka'uta wairiban? Wakakuda oo wazowii
pidan?" Mazan aonaa karikaonan ĩdako'atin uparadan. 5 Uruu idi Jesus
to'oran, uawunuudanaan ĩ'ati. Una'apan pu'u tuukii ukasha'ora-kidan
ĩdyaun, ĩkashadamikin pu'u. Uruu dauna'an ukian pidan ati, "Putunuuta
puanoba." Utunuuta'akanuzu, sariapa uka'u saabaina'akan. 6 Uruu
idi'i naa Phariseenao mako'okan naa synagogue iki, ĩmiitiniipan Herod
pidanannao tuma, na'iki ĩbaokopatan padi'itinpan ĩaipan pazowian Jesus.

Iriba'o pidannao karishii danoma'a ĩbaokopatinan

7 Jesus makon patominapa-kidaniinao tuma Galilee Karishiiz danoma
iti, na'iki iriba pidannao da'anpan uruu na'iti. Ĩwa'atin Galilee Baara
iki, Judea Baara iki, 8 na'iki Jerusalem iki kida. Na'iki ba'orainao
wa'atin kida Idumea Baara iki, waoko itanpu'oraz Jordan Wa'o ai baara
iki, na'iki ba'orainao Tyre na'iki Sidon Baara iki kida. Ipai wuru'u
pidannao kaawanuz na'ati ĩabatan idi'o Jesus sha'apatan kaiman kida'o
aimaakan. 9 Pidannao iriban idi utukapan, udyuudan patominapa-
kidaniinao na'akan kanawa pa'ida'ati, aonaa uaipan pidannao chakati-
nan pa'ida'ati. 10 Usha'apanum kau'an ukakudan dauna'an iriba kari-
nainao pidannao, na'iki ba'orainao dikintinan ĩaipan papishatan uruu.
11 Na'apainim karikaonan pidan kaina'a'o oia'o doronai u'ida'a tukapan

* **2:24** Phariseenao ati, Jesus tominapa-kidaniinao kaudinan wuru'u ĩkaraodanuz wheat aka kida Sookapa-karu Kamoon dono.

Jesus, sariapa udorauta'akan ukanaapu ati pakadakoinan tuma, ukian
u'ati, “Pugaru mishi, mishi'o Tominkaru Dani!”
12 Mazan Jesus kakinaowan oia'o doronainao ma'ozaka'o ida'an.
Ukian, “Mana'a pa'i ukowaada'ana'a kanom kaduz wuru'u õgaruz.”

Jesus zaamatan 12 pidannao patominapa-kidaniinao bii iki
(Matthew 10:1-4; Luke 6:12-16)

13 Jesus makon naawazi paawa iti, na'iki'i naa udapadan pa'ida'ati
pidannao paaiapaniinao. Uruu idi ĩmakon u'idi'iti. 14 Ĩbii iki'i naa
uzaamatan 12 pidannao. Udakotan ĩdyaun apostlenao* nii. Jesus kian
pazaamataniinao ati, “Õzaamatan unao mashaapa'o nii õtuma. Õdyuudan
nii unao kakuwaapatina'o nii kaimana'o parada-karu dau'u, 15 na'iki
õtaan nii uma'ozaka-kinaa nii uwaata-kinaa nii oia'o doronainao.”
16 Kaikapa'o ĩ'uu kida wuru'u 12 uzaamataniinaouz: Simon (Jesus
ka'uutaniazu Peter kii), 17 James na'iki John, Zebedee dainao (Jesus
ka'uutan ĩdyaun Boanerges kii, “Toroanaru kawanuinao” kia'o wuru'u
ĩdakota-kaoaz), 18 Andrew, Philip, Bartholomew, Matthew, Thomas, James
Alphaeus daniz, Thaddeus, Simon uruu zaamatinpauzoz pidannao
di'iti, tiwautauzonaouz pawaatan Romannao, 19 na'iki Judas Iscariot,
kaakapa'oraz Jesus.

Pidannao kian kaina'a oia'o doronainao zowaunaa Jesus ida'a
(Matthew 12:22-32; Luke 11:14-23; 12:10)

20 Udauna'an Jesus kiwan pasookapauzo-kizi kabaun iti'i naa.
Na'ii iriba pidannao kasaba'ukinan u'ida'ati koshan; uruu idi Jesus,
patominapa-kidaniinao tuma, aona'a naa ĩaitapan na'apam panikan
pawanyukunuu.
21 Uiribannao abatan idi uunamunaa, sariapa ĩmakon ĩna'ananuzu,
“Madoronaita'a naa uruu, padi'itinpan idi tuukii!” pidannao kian idi.
22 Tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, wa'atiinao Jerusalem iki,
kian, “Kaina'a Beelzebul† u'ida'a, oia'o doronainao naobanaaz, uruu
taa'oraz pama'ozakan u'ati, uwaata-kinaa nii oia'o doronainao.”
23 Jesus dapadan pidannao pa'ida'ati, uparadan ĩ'ati di'itinapa-kinai
kuwai ida'an, “Na'apam nii mooko Satan kodita-kidan Satan? 24 Aizii
wiizai buutinan an mani na'iki ĩmizaataakan pa'atiaaka, aona'o nii
ĩmashaapan kaiman. 25 Pidannao mashaapainao bauda'apa'o kabaun
ida'a buutaakapan an mani na'iki ĩmizaataakan pa'atiaaka, aona'o nii
ĩmashaapan kaiman. 26 Ukau'an Satan tonaazinaa mizaataakapan an
pa'atiaaka, katokon-tina'o nii unaobanai-tinpan.
27 “Aonaa turuu pidan morotinan na'iki ukoidapan ma'ozaka'o pidan
dapu iki, soo udodoo-kao an kiwiin zii, udauna'an turuu usha'apauz
kida koidapa-kao. 28 Õkowaadan nii pu'ati turuu pidannao sha'apatanii
oii kida'oraz so'ota-kao ĩ'ai na'iki ipai wuru'u ĩdakomikitinanuz. 29 Mazan
na'ia'oram pidan dakoopa'oraz Kaimana'o Doronaa, aona'o nii u'oian
so'ota-kao u'ai, karikaonanu'o nii u'oian naa.” 30 Jesus kian kaikapa'a,
pidannao kian idi, “Kaina'a oia'o doronai u'ida'a.”

Jesus daro na'iki u'inawuzunao
(Matthew 12:46-50; Luke 8:19-21)

---

* **3:14** apostlenao: dyuuda-kariwai kakuwaapa'anan Tominkaru naobanai-tinan dau'u.

† **3:22** Beelzebul: ba'oran kaarita ida'a udakota-kao Beelzebub kii. Uruu Satan.

31 Udauna'an Jesus daro na'iki u'inawuzunao kaawan, ĩna'ian paniba
ii ĩkadishitapan. Ĩdyuudan paparadan u'idi'iti, ĩaipan uwa'atin pa'ida'ati.
32 Iriba'o pidannao sakanatapainaouz udazaba an kian u'ati, "Kaina'a
pudaro, pu'inawuzunao na'iki pudadakoonao paniba ii, ĩaipan pugaru."
33 Jesus dako'atin na'iki upishaan ĩdyaun, "Kanom õdaro nii? Kanom
õ'inawuzunao nii?" 34 Uawunuupan padazaba ainao ati, "Dii õdaro
na'iki õ'inawuzunao. 35 Kanom sha'apata'o Tominkaru aiapanii, uruu
õ'inawuzu, õdadakoo, na'iki õdaro."

4

Pidan paopauzo daua'o
(Matthew 13:1-9; Luke 8:4-8)

1 Jesus kakinaopan koshan Galilee Karishiiz danoma ii. Pidannao
iriban idi, Jesus paidinan kanawa zo'iti, na'ia'a naa usakanatapan.
Kanawa mashaapan munapo zaa karishii danoma ai, na'iki iribainao
pidannao ipai ĩkadishitapan karishii danomata kida.
2 Jesus tominapatin-kidan pidannao di'itinapa-kinao kuwai kida
ida'an. Ukian ĩ'ati, 3 "Aizii uabata! Kaina'a pidan makon upaow-
inpa'anan. 4 Zakapu baara ia'a naa upararaan naa uudai kida. Ba'oran
uudai kida waotan dunapota karikaonan. Udauna'an kotu'uznao
kaawan na'iki ĩnika'akan naa kidaz.
5 "Ba'oran kida waotan kuba baara iti, kaina'a'o kapam masakauda'u
imi'i upaawa an. Uruu idi kadiman uudai kida sodan. 6 Mazan
udauna'an kamoo wiichan tuukii, sariapa uaradadan pa'ina'o paoribai
kida. Kadiman paoribai mawaka'akan, usha'apanum kau'an aonaa
ĩishataba'u kida morotan munapo imi'i ka'azo iti.
7 "Na'iki ba'oran kida waotan kaiwada-karu bii an. Soda padamata
ĩdyaun, mazan aona'a naa ĩkaakan, kaiwada-karu dikinidan idi ĩdyaun
kamoo ai.
8 "Mazan ba'oran kida waotan kaimana'o imi'i baara iti. Uruu idi
uudai kida sodan na'iki ĩtuubarun atii ĩkaakan: bauda'apa'o kaakan u'aka
30, ba'oran 60, na'iki ba'oran aka 100."
9 Jesus kian, "Pukakinaon an puabata'a naa kakinaorii!"

Kanom ni'o Jesus kaiwaan di'itinapa-kinai kuwai
(Matthew 13:10-17; Luke 8:9-10)

10 Pidannao kiwan dauna'an, Jesus wa'akinan 12 patominapa-
kidaniinao tuma, na'a'o kapam baokoinao utominapa-kidaniinao.
Ĩaipan ukowaadan pa'ati masha'apanna'o ida'an wuru'u di'itinapa-
kinai kuwai kidaz. 11 Ukian ĩ'ati, "Õkainaabatanii u'ati wuru'u aona'oraz
ukowaadauzo-kao, na'apam Tominkaru naobanaitapa-kao, mazan
ba'orainao ati õkakuwaapan nii soo di'itinapa-kinai kuwai kida ida'an
pa'an. 12 Ukau'an,
'Ĩtukapan nii kanom õsha'apatanii,
mazan aona'o nii ĩaitapanuz.
Ĩabatan nii õparadan kida,
mazan aona'o nii ĩtaapanuzu.
Ĩaitapan an maniz, ĩtanawatin mani Tominkaru di'iti,
na'iki uso'otan mani ĩ'oian kida ĩ'ai.' "*

* **4:12** Isaiah 6:9-10

Jesus kainaabatan wuru'u di'itinapa-kinai kuwaiz
(Matthew 13:18-23; Luke 8:11-15)

13 Udauna'an Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Aonaan an uaitapan wuru'u di'ora'a di'itinapa-kinai kuwai, na'apam nii mooko uaitapan ba'oran di'itinapa-kinai kuwai kida? 14 Paopauzo paowan kaimana'o kuwai Tominkaru di'iki'o. 15 Pabi'i kida pidan na'apa wuru kawanu'u uudai kida waota'oraz dunapota; ĩabatan pu'a'a naa Kaimana'o Kuwai, Satan kaawa'akan ĩ'ida'ati, ipai ukazata'akan ĩ'ai wuru'u kaimana'oraz kuwai paowa-kariwaiz ĩ'ida'a.

16 "Baokoinao pidannao, ĩnao uudai kida kawanu'o, waota'oraz imi'i di'iti, kuba baara paawa ana'oraz. Ĩabatan dono Kaimana'o Kuwai, konaukii ĩzaamatanuzu, 17 mazan aonaa ĩtaapan wuru'u kakinaorii kotua'iki pa'ida'a kida. Masakauda'u karikaonan ĩtaapanuzu. Na'apainim ĩsha'apata'azoo-kao an oo ĩpataka'uta'azoo-kao an Kaimana'o Kuwai dikin ii, sariapa ĩtanawatinan powaa iti pamishidan ai wuru'u kaimana'oraz kuwai.

18 "Baokoinao pidannao, ĩnao uudai kida kawanu'o, waota'oraz kaiwada-karu kida sakodata. Ĩnao, ĩabata wuru'u kuwaiz, 19 mazan ĩdi'itinpan aimaakan aiapa-kao dau'u, na'iki kasha'apauzi-karu dau'u, na'iki ĩaipaa-bi'ian ipai pabi'inaaka sodi kida'o aimaakan. Uruu idi ĩmanyukunuutan naa wuru'u kuwaiz. Na'iki aona'a naa ĩsha'apainpan kaiman kuwai kawana'ati.

20 "Mazan baokoinao pidannao, ĩnao uudai kida kawanu'o waota'oraz kaimana'o imi'i baara iti. Ĩabata wuru'u kuwaiz na'iki ĩmishida, tuukii ĩtaan panyukunuu atiz. Ĩkaakan bauda'apa'o aka 30, ba'oran 60, na'iki ba'oran 100 manawun."

Lampa, boon waranu a'o
(Luke 8:16-18)

21 Udauna'an Jesus kian ĩ'ati, "Pidan suuan an lamp kabaun nazo ii, na'iam umuuda-kao, boon waranu'u oo bed waranu ii? Aonaa doko'o mani umuuda-kao, aimaakan paawa'a? 22 Kanom dizinpa'o utaapa-kao, na'aka-kao nii kanada'o ida'ati. Na'iki kanom taratapa-kariwai, da'ata-kao niiz. 23 Pukakinaon an puabata'a naa kakinaorii!"

24 "Punyukunuuapa pakawan puabatanii; puna'apan an, uruu kawana'ati'o nii puaitapan. Na'iki powa'a'o nii zii manawun puaitapan taa-kao. 25 Pidan zaamata'o õkakinaori, powa'a'o nii zii uaitapan taa-kao. Mazan pidan aona'oraz uabatan õkakinaori, aona'o nii na'apainim uaitapan taa-kao."

Jesus kowaadan kuwai
uudai sodan daua'o

26 Jesus kakinaopan koshan, ukian, "Tominkaru Naobanai-tinan kaikapa'ora'a. Wuru kawanu'u pidan paowanuz uudai pazakapun ii. 27 Udauna'an uda'awun aiwaka'an, wakanadan pu'u upokodapan, mazan uudai sodan naa. Aonaa uaitapan na'apam dii usodan. 28 Paaipan ati'o imi'i soda-kidan uudai, atii ukaakan. Kiwiin shomada sodi'o nii zii ukadunaa koditan atii udyaupain, udauna'an ukaakan. 29 U'aka dyuuan dono'o naa, pidan dukutan naazu pasooparan idi, ukamoon kaawan idi'i naa."

Kuwai mustard uuda daua'o
(Matthew 13:31-32, 34; Luke 13:18-19)

30 “Kanom kawanu'o dii wuru'u Tominkaru Naobanai-tinanuz?” Jesus
kian. “Kanom kaduz di'itinapa-kinai kuwai mani turuu wakaiwaan
wakowaada-kinaa niizu? 31 Kaikapa'o wuru'u: Pidan paowan pa-
paoriba mustard uuda imi'i di'iti, uruu duusodi'o ipai ba'oran paoribai
kida uuda ai. 32 Usodan dono'o naa powa'a zii utuubarun ipai paoribai
paowa-kariwaiz zakapu ia'o ai, na'iki ukawaodainan iriba. Uruu idi
iriba kotu'uz toman pashimaka kida na'apain ĩdikindinan uwaranu'u.”
33 Jesus tominapa-kidan pidannao soo di'itinapa-kinai kuwai kida
ida'an, wuru kida kawanu'u. Utominapa-kidan ĩdyaun masakauda'u
ĩaitapan kawana'ati. 34 Aonaa na'apainim umakaiwaakan di'itinapa-
kinai kuwai pakakinaowapa-kinaa nii, mazan paba'oranin dono
patominapa-kidaniinao tuma, na'apaini'o nii zii ukowaadan ĩ'ati
masha'apanna'o parada-karu ida'an wuru'u kuwai kidaz.

Jesus mashaadan ma'ozaka'o awaru
(Matthew 8:23-27; Luke 8:22-25)

35 Na'apain uruu wachuupunin, Jesus kian patominapa-kidaniinao
ati, “Wamako'o naa karishii baza iti.” 36 Uruu ĩwa'aka'akan naa pi-
dannao, ĩpaidinan naa kanawa zo'iti, uruu ĩmakon naa. Kaina'a ka-
pam ba'orainao kanawa zo'an kida makon ĩtuma. 37 Masha'apakiaka
ma'ozaka'o awaru kaawan na'iki sariapa udaru'o wunu paran kida
daawadaan kanawa, maonapa kida unaraadanuzu. Atii wunu paid-
ina'aka kanawa zo'iti. 38 Jesus, uda'awun pa'an, kaimanaiman
ukawiizi-baaratan pazowau kanawa tokon itinapu. Sariapa utominapa-
kidaniinao pokowauanuzu, na'iki ĩkian u'ati, “Tiichaa. Aonaa mooko
pudopii-kidan waunao? Taa'azo'o naa wanaraan.”
39 Sariapa Jesus pokoda'akan na'iki ukian awaru na'iki wunu paran
ati, “Pumashaadin!” Sariapa awaru mashaadina'akan na'iki wunu
paran sooka'akan naa kapam. 40 Udauna'an sariapa Jesus kian
patominapa-kidaniinao ati, “Kanom nii dii utarian? Aonaa zii mooko
umishidan?” 41 Mazan tuukii ĩtarian manawun, na'iki sariapa ĩkian
pa'atiaaka kida, “Kandii kaduz dii pidan uruu? Atii awaru na'iki wunu
paran izo'ati zii uparadan.”

5

Jesus kodita-kidan oia'o doronainao pidan di'iki
(Matthew 8:28-34; Luke 8:26-39)

1 Jesus na'iki utominapa-kidaniinao kaawan baza ia'o karishii
danoma iti, Gerasa Baara itinapu. 2 Jesus maratinan pu'u kanawa
zo'iki, pidan ikodapan uruu, kodita'aka'o baaranai iki, ka'unaru kida
di'iki.* 3 Wuru'u pidanaz oia'o doronainao zaamatapanii. Una'auzon
umashaapan baaranai an. Aona'a naa kanom ka'iitan padodotan
uruu powa'a. 4 Iriba'a naa pidannao tiwaan pawatudan uanoba na'iki
utaba'u, mazan ipai ubidita'akan chain, wuru'u pawatudapa-kinao
kidaz. Uma'ozakan idi manawun aona'a naa turuu uzaamata-kao.
5 Una'iakapan baaranai ii aka na'iki midukuo ii aka, wakanadan pu'u
na'iki aiwaka'an ukadakoinpan na'iki ipai utazaubi'ian pamada kuba
idi.

---

* **5:2** Uruu dono pidan baaranaa, aonaa imi'i ida'a'a mani. Kuba uun ii kida'o pa'an.

6 Munapo zii utukapan Jesus, sariapa udiman u'ida'ati na'iki
ukodoru'ukan ukanaapu ati, 7 na'iki ukadakon diiwa'o ida'an, "Jesus,
Tominkaru Umanawunu'o Dani! Kanom dii puaipan õ'ai? Tominkaru
uu ida'an, õpishaan pugaru aonaa shoman pupataka'uta'ana'a õgaru,"
ukian. 8 Wuru'u uparadanuz kaikapa'a, Jesus dyuudan idi'o oia'o
doronainao so'otinan u'ai.
9 Jesus pishaanuzu, "Na'apam pu'uu?"
Pidan kian, "Õ'uu Iribainao, iriba'o wuru'u waunaouz!" 10 Tuukii
upishaan Jesus aonaa kizi udyuudan oia'o doronainao na'ia'o amazada
ai.
11 Na'ia'o iriba'o kooshinao kasaba'ukinpan naawazi za'an,
ĩaroapatinan. 12 Uruu idi oia'o doronainao pishaan Jesus tuukii, "Turuu
shoman pudyuudan wamorotan kooshinao di'iti."
13 "Turuu!" Jesus kian. Uru'u naa ĩkodita'akan pidan di'iki,
ĩmorota'akan naa kooshinao di'iti. Iriba'o wuru'u kooshinaouz ikoda
mani 2000 ĩdyaun. Na'iki'o ĩdima'akan atii tawudapu an, atii ĩwaotan
karishii baoko iti. Uruu idi ipai ĩnaraan.
14 Uru'u naa kooshinao taapikinao dima'akan naa,
ĩkakuwaapa'ana'akan naa donoi ia'o pidannao ati, na'iki baokoinao
ati kawiizi-tinpainaouz donoi dawun ii kida. Sariapa pidannao
makon na'iti ĩtukapa ipai wuru'u sha'apa'oraz na'ii. 15 Ĩkaawan Jesus
ida'ati, ĩtukapa wuru'u pidanaz iriba'oraz da'i oia'o doronainao
u'ida'a. Na'a usakanatapan kakamichantinpa'a naa, aitapina'a naa
kapam. Tuukii ĩtarian. 16 Pidannao tukapainaouz kanom sha'apan,
ĩkakuwaapan naa ba'oran pidannao ati wuru dau'ana'a oia'o doronainao
zaamatapauzoniaz da'i pidan, na'iki kooshinao dau'u. 17 Uruu idi
tuukia'o ida'an ĩpishaan Jesus, ĩaipan umakon pawiizi iki.
18 Jesus paidina'azon pu'a'a naa kanawa zo'iti, pidan so'ota-kariwaiz
oia'o doronainao u'idi'iki, kian Jesus ati tuukia'o ida'an, "Õmako kizi
putuma!"
19 Aonaa Jesus taapadan umakon patuma. Mazan ukian u'ati,
"Pukiwa'a naa puiribannao di'iti, pukowaada'an kizi kanom Naobanai
sha'apata pu'ati, ukaimanan idi ukaminka'utan pugaru."
20 Uruu idi pidan kiwa'akan naa, na'iki ukakuwaapaanan 10 wi-
izainao Decapolis Baara an kidainao pidannao ati. Ipai ukowaadan pi-
dannao ati Jesus sha'apatanii kida pa'ati. Na'iki ipai abatainao ukuwaa,
tuukii ĩdi'itinpan udau'u.

Jesus kakudan zun sodi na'iki maskonnao izaipaiba
(Matthew 9:18-26; Luke 8:40-56)

21 Jesus kiwan patominapa-kidaniinao tuma powaa iti karishii baza
iti kanawa ida'an. Na'ii iriba pidannao kasaba'ukinan udazaba an
awauta. 22 Udauna'an pidan Jairus kia'o u'uu kaawan Jesus ida'ati,
uruu kazowautapauzo synagogue pawiizi ii. Utukapan Jesus, sariapa
ukodoru'ukan, udawukan Jesus kanaapu iti ukidiba ida'a. 23 Na'iki
tuukia'o ida'an manawun upishaanuzu uaipan pakaminka'uta-kao.
Ukian Jesus ati, "Õdani sodi zun maonapa'a naa omawakan. Turuu
pumakon na'iti pupishata kizi puka'u idi oroo, okakuda kizi na'iki oziwu
kizi powaa iti."
24 Udauna'an Jesus makon naa utuma. Iriba pidannao makon kapam
ĩtuma, atii chakata ĩmashaapan udazaba an kida.

25 Na'a'o zun izaipaiba pidannao bii'i. 12 wunu obaiatinan.
26 Omakoni'i naa kiwiin bakadun kida daakataanao di'iti, na'iki ipai'i
naa otaan papuraatan ĩ'ati. Oaipan pakakudan padamata, mazan kii'an
oizain tuukiidinan naa powa'a zii manawun. 27 Oabatauzon idi Jesus
sha'apatan umanawunu'o aimaakan, omakon naa pidannao bii an
Jesus dawu'ati. 28 Okian pa'ida'a, "Õpishatan an ukamichan karikaonan,
kaimana'o nii õkakudan."
29 Opishata'akan naa uchaakitan za'aba'i, sariapa oizaipan sha-
bata'akan; na'iki kaiman oabatina'akan paka'azo ii, pasaabaa-kao idi
pabaiatinan ai. 30 Sariapa Jesus aitapan pama'ozakan sha'apatan
aimaakan umanawunu'o. Utanawatina'akan powaa iti iriba'o pidannao
zikonu'u, upishaan ĩdyaun, "Kanom pishata'oraz õkamichan?"
31 Utominapa-kidaniinao dako'atin uruu, "Puaitapanii iriba pidannao
pudazaba an kasaba'ukinpan. Kanom nii mooko pupishaan kanom
pishata'oraz pugaru?"
32 Mazan upu'u Jesus awunuudanaan utukapa'azon kanom
pishata'oraz paugaru. 33 Wuru'u zunaz oaitapanii kanom sha'apan
pa'ati, sariapa owa'atin panaka-nakaan na'iki patarian bii'i Jesus ida'ati.
Okodoru'ukan maonapa ukanaapu'u, na'iki okowaadan Jesus ati ipai
kanom sha'apan pa'ati. 34 Jesus kian o'ati, "Pumishidan idi'o pukakudan.
Pumako'o naa, punyukunuu kaimanan tuma, pukakuda-kaoa'a naa
shaa pubaiatinan ai."
35 Jesus kadakotinan pu'u zii, pidannao kaawan Jairus dapu iki
kuwaita'anainao u'ida'ati. Sariapa ĩkian, "Marina'a naa Tiichaa,
mawaka'aka'a naa pudani!"
36 Mazan Jesus aonaa utauan panyukunuu ati na'apa'oram ĩparadan,
na'iki sariapa ukian Jairus ati, "Mana'a putaria'a naa, mazan pumishida
pa'an." 37 Udauna'an aonaa utaapadan ipai pidannao makon patuma,
soo una'aka Peter, James na'iki John James inawuzuz patuma karikao-
nan.
38 Ĩkaawan Jairus dapu iti, na'ii Jesus tukapan iriba pidannao
kasaba'ukinpan na'iki ĩzaadinan diiwa'o ida'an. 39 Jesus morotan kabaun
nazo iti na'iki sariapa ukian pidannao ati, "Kandii nii mooko uzaadinan
kaikapa'a? Mana'a ukasha'ora'ana'a! Aonaa koraidaonaa mawakan
mani wuru'u. Soo oda'awupan karikaonan."
40 Mazan ĩshaazootinan udau'u, pamamishidakan idi uparadan. Sari-
apa udyuudan ĩkoditan kabaun nazo iki; una'akan soo koraidaonaa
daronao na'iki paminauda'unao, umorota-kidan ĩdyaun koraidaonaa
washatinpan di'iti.
41 Jesus zaamatanuzo paka'u kadu iki na'iki ukian o'ati, "Talitha
koum." Kaikapa'o wuru'u parada-karuz: "Zuna sodi, õkian,
pukadishita," kia'o wuru'u. 42 Sariapa okadishita'akan na'iki
ochi'ika'akan naa. (12 owunun wuru'u zun sodiz.) Okakudan idi, tuukii
ĩdi'itinpan. 43 Mazan Jesus kian ĩ'ati, "Mana'a pa'i ukowaada'ana'a
udau'an." Na'iki ukian kapam ĩ'ati, "Utaa'a naa owanyukunuu nii."

6

Aonaa Jesus aiapa-kao Nazareth ii
(Matthew 13:53-58; Luke 4:16-30)

1 Udauna'an Jesus makon padyaupai-kizi wiizai iti patominapa-
kidaniinao tuma. 2 Sookapa-karu Kamoon dono utominapa-kidan
pidannao synagogue ii. Iriba pidannao na'iainao abatan ukuwaa,
tuukia'o ida'an manawun ĩdi'itinpan. "Na'iki dii uaitapan ipai wuru'u?"
ĩkian. "Kanom taanii u'ati uaitapa-kinaa nii? Na'apa dii usha'apatan
umanawun kida'o aimaakan, aona'o watukapauzon? 3 Aonaa car-
penter mani uruu, Mary daniz? Aonaa James, Joseph, Judas na'iki
Simon inawuzu mani wuru'u uruuz? Aonaa mooko udadakoonao
mashaapan da'a'a?" Aonaa ĩmishidan, na'iki aonaa ĩnyukunuu-atin wuru'u
usha'apaapanii kidaz. 4 Jesus kian ĩ'ati, "Tominkaru prophetinnao
naubaa-kao ba'oran wiizai ii kida, mazan pawiizi'i, aonaa uiriban-
nao na'iki ba'oran pidannao naubaan uruu!" 5 Uruu idi aonaa Je-
sus sha'apatan umanawun kida'o aimaakan na'ii, soo masakauda'u
karikaonan, upishatan karinainao paka'u idi na'apain ukakuda ĩdyaun.
6 Tuukii manawun udi'itinpan ĩdau'u ĩmamishidakan idi paugaru.

Jesus dyuudan
12 patominapa-kidaniinao
(Matthew 10:5-15; Luke 9:1-6)

Udauna'an Jesus makon naa ipai wiizai kida kawana'ati; na'ii ukaki-
naopan ipai pidannao. 7 Udapadan 12 patominapa-kidaniinao baokopa
pa'ida'ati. Udauna'an udyuudan naa ĩmakon dya'utam kida. Utaan
ma'ozaka-karu ĩ'ati, ĩkodita-kida-kinaa nii oia'o doronai kida.
8 Udauna'an ukian ĩ'ati, "Mana'a pa'i una'aka'ana'a aimaakan kida
utuma umakon an, soo uwadookori pa'an. Aonaa una'aka'ana'a
wanyukunui, oo usaakon, oo upuraatan kida. 9 Pukaiwada pudazkidi.
Aonaa puna'aka'a naa ba'oran pushooton." 10 Jesus kian ĩ'ati kapam,
"Na'iam udapaapa-kao kaiman, na'ii usookadin uruu kabaun di'ii atii
udobata'azon kawana'ati ba'oran wiizai iti. 11 Ukaawan an na'ia'oram
wiizai di'iti, ĩmadapaapakan an unao kaiman oo ĩmaabata'azookan an
ukuwaa, udobata na'iki uparauda'aka imi'i ukidiba iki kida, ĩaitapa kizi
papataka'uta-kao nii." 12 Uruu idi ĩmako'okan kida'a naa ĩkakinaopaanan
pidannao ĩtanawatin kizi'i naa pa'oian kida ai.
13 Ĩkodita-kidan iriba oia'o doronainao kida pidannao ai, na'apain iriba
ĩramaudan pidannao olive oil* idi na'iki ĩkakudan ĩdyaun.

John Chikaawunuupauzo
mawakan daua'o
(Matthew 14:1-12; Luke 9:7-9)

14 King Herod abatan Jesus kaunamanaan ipai amazada kawana'ati.
Pabi'i kida pidannao kian, "John Chikaawunuupauzo kakuda'oraz
powaa iti! Uruu idi'o wuru'u kaina'a uma'ozakan usha'apata-kinaa
nii umanawun kida'o aimaakan." 15 Ba'orainao kian, "Uruu Elijah!"
Ba'oran kian, "Uruu prophet, kotua'o Tominkaru prophetin kawanu'o."
16 Herod abatan idizu, ukian, "Uruu John Chikaawunuupauzo! Õdukuta-
kidani'i naa sha'atii ukanau, mazan kaina'a ukakudan powaa iti."
17 Kaikapa'o da'i wuru'u John zowiauzo-kaoaz. Herod dyuudan John
zaamata-kao, udodota-kao na'apain utaraa-kao. Herod sha'apatan
wuru'u kaikapa'a Herodias aipan ati'o, uzaamataniaz paudaiaro
nii, pa'inawuzu Philip daiaroz. 18 John Chikaawunuupauzo aonaa

* **6:13** olive oil: oil toma-kariwai olive aka di'iki. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

umashaadan pakadakotinan Herod ati kaikapa'a: "Aonaa Tominkaru
kashaapan pidan zaamatan pa'inawuzu daiaro!" 19 Uruu idi'i naa
Herodias to'ora-kizaitapan John, oaipan pazowii-kidanuzu. Mazan
Herod kazannaatapa uruu. 20 Herod tarian John ai, uaitapan idi
kaimana'o na'iki umanawunu'o pidan uruu. Una'apan idi utaapan
uruu kaiman. Unaudapa paabatapan John paradan pa'ati, panyukunuu
kasharutinpan pu'u padamata tuukii, ipai John paradan kawana'ati
pa'ati.

21 Herod shakatan kamoo kaawan dono'o naa, Herodias kian, "Aizii
turua'o nii õkaunaatinan John ati." Na'apain, Herod dapadan ipai
umanawun-tinpainao pidannao, soldyaa zowaunaanao kida na'iki ka-
zowautapainao pairibannao Galilee Baara ii. 22 Herodias dani mawuusa
morotan na'iki okonaupan naa. Tuukii Herod na'iki upidanannao
konaukii-kidanuzo. Uruu idi'i naa King Herod kian o'ati, "Na'ia'oram
aimaakan puaipan, õtaan nii pu'ati. Pupishaa õ'ai! 23 Mishi'o õparadan,
õtaan nii pu'ati kanom puaiapanii, turuu õtaan pu'ati pazikon an
õsha'apauz."

24 Na'iki'o mawuusaba koditan opishaa'anan padaro kaikapa'a:
"Kanom turuu õpishaan u'ai?" Odaro kian, "John Chikaawunuupauzo
zowau, pukii." 25 Kadimana'o ida'an okiwa'akan king di'iti. Okian,
"Õaiapa putaan õ'ati aizii da'a'a John zowau paraapi nazo'o." 26 Uruu
idi tuukii king kasha'oran, mazan aona'a naa turuu upana'adan pa-
paradan: ipai pidannao abatan wuru'u upishaanuz oroo. 27 Sariapa
udyuuda'akan soldyaa na'anan John zowau taraa-kizai iki. Soldyaa
mako'okan udukuta'akan naa John kanau. 28 Udauna'an ukaawa-kidan
naa paraapi ida'anaz utaan naa zun atiz. Udauna'an zun taan naazu
padaro ati.

29 John tominapa-kidaniinao abatan idi'i naa uzowii-kao, ĩnankan naa
John nanaa, ĩdidan naa kapamazu.

Jesus paan 5000 pidannao
(Matthew 14:13-21; Luke 9:10-17; John 6:1-14)

30 Jesus dyuudaniinao kaawan u'ida'ati powaa ati, na'apain ipai
ĩkowaadan pakakinaopan dau'u pidannao, na'iki kanom pasha'apata.
31 Iriba pidannao kaawa-kaawan Jesus ida'ati, baokoinao kiwa-kiwan
pu'u kapam, aonaa kowas na'apam naa ĩaroopan. Uruu idi Jesus kian ĩ'ati,
"Wamako amazada iti pidannao ai, usookapa kizi masakauda'u na'ii."
32 Uruu ĩmako'okan naa baza iti kanawa ida'an pidan aonaa-kizi itinapu.
33 Upu'u iriba pidannao tukapan ĩmakon, na'apain ĩaitapa ĩdyaun. Uruu
idi ipai pidannao makon kadimana'o ida'an wiizai kida iki unaawa an.
Ĩkaawan kiwiin Jesus makopa-kizi iti.

34 Jesus maaratinan kanawa di'iki, utukapa iriba pidannao, tuukii
ukasha'oran ĩdau'an, utukapan idi kaznizonao kawan ĩdyaun, aona'oraz
ĩkataapikin. Uruu idi dobata ukakinaotan ĩdyaun. 35 Wachuupun idi'i naa,
utominapa-kidaniinao kian u'ati, "Wachuupu'unan naa wuru'u, na'iki
da'a'orazu amazada'a'o karikaonan wuru'u waunaouz. 36 Pudyuuda'a
naa shoman wuru'u pidannaouz, maonapa'o zakapu oo wiizai kida di'iti
ĩtorii'an kizi pawanyukunuu nii."

37 "Unao mishi'oraiman taa ĩwanyukunuu nii." Jesus kian.

Ĩpishaan uruu, “Puaiapa sha'a watoriankan ĩwanyukunuu nii 8 kauzu
kaudin-karu winipinaa ida'an?”†
38 Uruu idi Jesus pishaan ĩdyaun, “Na'apauda'um bread kaina'a u'ida'a?
Utukapanaka.”
Ĩawunuutankan dauna'an, ĩkian u'ati, “Kaina'a baka'iauda'u breadnao
na'iki dya'utam kopaunao sodi kida.”
39 Udauna'an Jesus dyuudan patominapa-kidaniinao sakanata-kidan
pidannao, katoontinapa kida ko'ori'o pinidi paawa an. 40 Uruu
idi pidannao sakanatan katoontinapa kida, bauda'apa'o ida'a 100,
ba'oran ida'a 50. 41 Jesus zaamatan wuru'u baka'iauda'u'oraz bread-
nao na'iki dya'utama'oraz kopaunao, uawunuupan aokazi iti patoriin-
pan tuma, “Kaimana'o pugaru Tominkaru, putaan idi wawanyukunuu
nii.” Udushowan naa wuru'u bread kidaz, udyuudan naa patominapa-
kidaniinao taanuzu ipai pidan kawana'ati. Na'apa kapam ubuutan
wuru'u kopau kidaz ipai ĩkawana'ati. 42 Ipai pidannao aroopan abaapa
kida. 43 Udauna'an Jesus tominapa-kidaniinao zawadan 12 dazowan
kida wanyukunui wa'akun. 44 Daonaioranao paa-kariwaiz na'apain,
uikoda mani 5000 ĩdyaun.

Jesus chi'ikan wunu paawa an
(Matthew 14:22-33; John 6:15-21)

45 Sariapa uruu dauna'an aka Jesus dyuudan patominapa-kidaniinao
kiwiitan pa'ua'ati baza itinapu kanawa ida'an Bethsaida iti. Uruu
una'an zii, udyuuda'azon idi pidannao kiwan padapu iti kida.
46 Pidannao kiwan dauna'an, umakon naawazi paawa iti. Na'ia'a naa
utoriinpan. 47 Kamoo tipitanin, karishii zikon ia'a naa kanawa, Jesus
na'ian zii pa'an unaawa ii paba'orantin. 48 Utukapa aonaa patominapa-
kidaniinao ka'iitan papooratan kanawa kadiman, awaru pootan idi
ĩdyaun pakanaapu iki.
Aizii wakankanaanin ukaawan ĩ'ida'ati, chi'ikapa wunu paawa an.
Uwazoo-wazooan pu'u ĩdyaun, 49 ĩtukapa uchi'ikapan wunu paawa an.
“Ma'achai!” ĩkian patarian bii'i.
50 Ipai ĩtarian tuukii ĩtukapan idi uruu. Sariapa Jesus paradan, ukian
ĩ'ati, “Mana'a utaria'ana'a. Õgaru wuru'u!” 51 Udauna'an upaidina'akan
naa ĩtuma kanawa zo'iti. Sariapa awaru mashaada'akan, tuukii man-
awun ĩdi'itinpan udau'u. 52 Usha'apanum kau'an aonaa zii ĩaitapan
manawun kanom sha'apa'o 5000 pidannao paa-kao dono'oraz, dadara
ĩzaamatan aimaakan panyukunuu iti.

Jesus kakudan karinainao
Gennesaret ii
(Matthew 14:34-36)

53 Ĩtaraukan karishii wakadapu itinapu Gennesaret Baara iti. Na'ii
ĩko'idan pakanawan karishii danoma'a. 54 Ĩmaaratinan kanawa di'iki,
sariapa pidannao aitapa'akan Jesus. 55 Uruu idi ipai pidannao
makoodanaan wiizai kawana'ati kida, ĩna'akan karinainao pawiizi
baara ida'an kida paabata-kizi iti na'iam Jesus kaawan.
56 Jesus makon an na'itim karikaonan, wiizai, donoi, oo zakapu kida
iti, pidannao na'akan nii karinainao u'ida'ati, na'apain ĩpishaan uruu

† **6:37** 8 kauzu kaudin-karu winipinaa: Greek paradan ida'an 200 denarius ati'o.

tuukia'o ida'an ĩaipan upishata-kidan pakamichan danoma karikaonan karinainao ati. Ipai pishatainao ukamichan kakudan powaa iti.

7

Pidan tomanii kakinaorii kida
(Matthew 15:1-9)

1 Phariseenao na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, Jerusalem iki'o ĩwa'atin, kaawan Jesus ida'ati. 2 Ĩtukapa pabi'i kida Jesus tominapa-kidaniinao, aonaa ĩchikaan paka'u paaroopan ua'ii pakakinaorinaa kawana'ati. 3 (Phariseenao na'iki ipai ba'orainao Jewnao taapa zii pakawan kakinaorii kotua'oraz ĩdokozu-daunnao taapan, aonaa ĩaroopan machikaaka-daun paka'u kakinaorii kawana'ati. 4 Ĩtorian dono aimaakan, aona'o nii ĩnikan sariaapazu, mazan kiwiin ĩchikaan niizu. Na'apain iriba ĩtaapan ba'oran kakinaorii kida, wuru kawanu'u ĩchikaakapauzon kaduzuz pakoopon kida, ka'uz kin kida, boon kida, aroapa-kizai baara kida kapam.) 5 Uruu idi Phariseenao na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u pishaan Jesus, "Kanom ni'o aonaa putominapa-kidaniinao taapan kakinaorii wadokozu-daunnao di'iki'oraz, mazan ĩaroopan aonaa ĩchikaan paka'u wakakinaorinaa kawana'ati."

6 Jesus dako'atin ĩdyaun, "Mishi'o tawuru'u Isaiah paradan kiauzonuz unao dau'an kotua'a naa! Mishi'o wuru'u, unao taapinpainao kaimanainao nii kaikini'i, na'apa usaadinpan kawan:
'Di'oraz pidannao, ĩtaapan õgaru umanawunu'o nii
paparadan ida'an karikaonan,
mazan munapo'o ĩtaapan panyukunuu õ'ai.
7 Aonaa mishi'o mani ĩmanawuntapan õgaru,
mazan ĩtaapan pidan tomanii kakinaorii karikaonan,
aonaa õkakinaori kida mani!'*
8 Unao, aonaa uaipan Tominkaru kakinaori, mazan umishidan pidan tomanii kakinaorii karikaonan."

9 Jesus kian ĩ'ati powa'a zii, "Uaitapa mishi udi'itinpan aonaa uaipan Tominkaru kakinaori, mazan uaipan utaapan umishidauzonii kaduz kakinaorii pa'an. 10 Moses kakinaori kian, 'Pumarainapa pudaru na'iki pudaro,' na'iki 'kanom dakoopa'o padaru oo padaro zowii-karu nii.' 11 Mazan unao kakinaopan, turuu pidan kian padaru oo padaro ati kaikapa'a: 'Kanom õtaa'azooni'i naa pu'ati padamata, aona'o nii õtaan pu'atizu, usha'apanum kau'an õtaani'i naazu "Corban" nii (taa-kariwai Tominkaru ati, kia'o wuru'u).' 12 Na'apa'o ida'an aonaa utaapadan ukaminka'utan padaru oo padaro. 13 Unao, aonaa uizo'atin Tominkaru kakinaori, soo utaapa'azon pakawan wuru'u pidan tomaniaz kida kakinaorii. Na'apain iriba kaina'a ba'oran kida na'apa'o usha'apaapan."

Kanom toma'o pidan oian
(Matthew 15:10-20)

14 Udauna'an Jesus dapadan kasaba'ukinpainaouz pidannao pa'ida'ati, baukapa'a naa ukian ĩ'ati, "Uabatapa kaimanaiman, uaitapa kizi na'apam õkian. 15 Kanom pidan nikanii, aonaa u'oiidan pidan. Mazan, kanom kodita'o pidan nyukunuu iki, uruu pa'an oiida'oraz pidan. 16 [Pukakinaon an puabata'a naa kakinaorii!]"†

* **7:7** Isaiah 29:13 † **7:16** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

17 Jesus mako'okan naa uwa'aka'akan naa pidannao
kasaba'ukinpainaouz, umorotan kabaun nazo iti. Utominapa-
kidaniinao pishaan naa uruu na'ii, ĩaipan ukowaadan wuru'u di'itinapa-
kinai kidaz kuwai masha'apanna'o ida'an. 18 Jesus kian ĩ'ati, "Aonaa
zii mooko uaitapan kapam? Kanom pidan nikanii, aonaa u'oiidan
uruu. 19 Usha'apanum kau'an, aonaa umorotan unyukunuu iti, soo
utoba nazo iti karikaonan. Udauna'an ukodita'akan ni'i naa u'idi'iki."
(Kaikapa'o kadakotin-karu ida'ana'o, Jesus kowaadan ipai sha'apa'oram
wanyukunui turuu unika-kao.)
20 Powa'a zii ukian, "Kanom kodita'o pidan di'iki, wuru'u oiida'oraz
pidan pa'an. 21 Usha'apanum kau'an kanom kodita'o pidan nyukunuu
iki, uruu wuru'u oiida'oraz pidan di'itinpan, usha'apata-kinaa nii oii
kida'oraz aimaakan kaikapa'oraz kida'a: pidan kaminshu'uinpan,
pidan koidimikin, pidan zowian ba'oran pidan, 22 pidan ba'orantapan,
pidan misha'orarun, na'iki pabi'inaaka kida'o oia'o sha'apata-kao; wuru
kawanu'u umariidinauzon, aonaa ukiba'azoo-kidan pasha'apaapan
oii kida'o aimaakan, ukishauzi-shorin, udakoomikin, unaudapa
pa'atadinpan, na'iki ĩmashaapan maaitapinaka-daun karikaonan. 23 Ipai
wuru'u oii kida'oraz sha'apata-kao, pidan nyukunuu iki'o ukoditan
na'iki uruu kida oiida'o pidan."

Gentileaba mishida'o
(Matthew 15:21-28)

24 Udauna'an Jesus makon munapo'o amazada di'iti, maonapa'oraz
donoi Tyre Baara antanapu. Umorotan kabaun nazo iti, aonaa uaipan
pidannao aitapan pana'an, mazan aonaa turuu udizinan. 25 Zuna,
kaina'a'o oia'o doronai odani sodi zun ida'a, abata Jesus kaina'an
na'apain okaawan Jesus ida'ati, odazabadinan oawun imi'i baara iti.
26 Wuru'u zunaz, Gentile‡ oroo, oshakatan Phoenicia Baara ii Syria
ia'oraz. Tuukia'o ida'an opishaan Jesus, oaipan ukodita-kidan oia'o
doronai paudani sodi zun ai.
27 Mazan Jesus dako'atin oroo, "Wapaa zii kiwiin koraiziannao. Aonaa
turuu koraiziannao wanyukunuu taa-kao arimarakanao ati."
28 Okian, "Mishi'o, Naobanai, upu'u arimarakanao nikan koraizian-
nao wanyukunuu unuba miisa§ waranu'u."
29 Ukau'an Jesus kian o'ati, "Pudako'atin idi õparadan na'apa, pukiwa'a
naa pudapu iti puikodan nii pudani sodi kodita'aka'a naa oia'o doronai
o'ai!"
30 Okiwan padapu iti, oikoda paudani washatinpan bed paawa'a, oia'o
doronai kodita'aka'a naa o'ai.

Jesus kakudan makina'o na'iki maparadanu'o daonaiora

31 Udauna'an Jesus makon Tyre Baara iki, umakon Sidon an atii
Galilee Karishiiz iti. Na'iki'o udobatan maonapa Decapolis Baara
an. 32 Pidannao kaawa-kidan Jesus ida'ati daonaiora makina'o na'iki
aona'o maparadanu'o kapam. Ĩpishaan Jesus tuukia'o ida'an, ĩaipan
upishatanuzu paka'u idi. 33 Uru'u naa Jesus na'akanuzu paba'orantin
munapo pidannao ai; na'ii umuudan paka'u shuwu kida ukinao kida
di'iti, udauna'an usopitan pazaadako, uruu idi upishatan uninoba.

‡ **7:26** Gentile: pidan pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. § **7:28** miisa: English ida'an, table.

34 Udauna'an Jesus awunuupan aokazi iti na'iki uto'ota'akan panizowan
na'iki ukian, “Effatha.” “Puda'atin,” kia'o wuru'u. 35 Uru'u naa mishi
ukinao da'atina'akan na'iki uninoba kiitina'akan; uruu idi kaimana'a
naa uparada'akan.
36 Udauna'an Jesus kian ipai pidannao ati, “Mana'a pa'i ukowaada'a
naa ba'orainao pidannao ati wuru'u.” Ukakinaowan pu'u ĩdyaun
powa'an kida padamata, powa'a zii manawun ĩkowaadaabi'ian baokoinao
ati udau'u. 37 Ipai abatainaouz udau'u, tuukii manawun ĩdi'itinpan.
Na'iki sariapa ĩkian, “Ipai kanom usha'apatanii kida kaiman zii man-
awun usha'apatanuzu. Ukakinaoda zii makinao-ziiwa na'iki uka-
paradanuta zii maparadanu'o.”

8

Jesus paan 4000 pidannao
(Matthew 15:32-39)

1 Masakauda'u uruu dauna'an, iriba'o pidannao kaawan Jesus ida'ati
koshan. Na'apain uruu dono, aona'ora'a naa ĩwanyukunuu nii. Uruu
idi Jesus dapadan patominapa-kidaniinao pa'ida'ati. 2 Ukian ĩ'ati,
“Õkasha'ora-kida, õtukapan wuru'u pidannaouz, ĩna'an idi idikinauda'u
kamo'o naa õtuma na'apain aonaa kanoma'a naa ĩnikan. 3 Aonaa tu-
ruu õdyuudan ĩdyaun maaroopaka-daun, panaadon ĩmadoronaitan paza-
mazin idi pamakopa-kizi an, usha'apanum kau'an pabi'i kida munapo'o
ĩmashaapan.”
4 Utominapa-kidaniinao pishaan uruu, “Na'apam nii dii mooko pidan
ikodan wanyukunui da'a'a, baara'a karikaonan, papaa-kinaa nii ipai
wuru'u iriba'oraz pidannao?”
5 “Na'apauda'um bread kaina'a u'ida'a,” Jesus kian ĩ'ati.
“Kaina'a 7 bread,” ĩkian.
6 Jesus dyuudan ipai pidannao sakanatan imi'i baara'a. Udauna'an
uzaamatan bread kidaz, utoriinapa-kidanuzu. “Kaiman,” ukian
Tominkaru ati udau'an. Udushowanuzu, udauna'an utaanuzu
patominapa-kidaniinao ati, ĩnao kizi'i naa kataanuzu ipai pidannao
kawana'ati. Ipai ĩsha'apatan padyuuda-kizinao. 7 Na'a'o kapam
masakauda'u kopaunao. Utoriinapa-kidanuzu. “Kaiman,” ukian
Tominkaru ati udau'an. Udauna'an utaan naa kidaz patominapa-
kidaniinao ati, ĩnao kizi kataanuzu koshan pidannao ati.
8-9 Ipai pidannao aroopan abaapa, ikoda mani 4000 pidannao. Jesus
tominapa-kidaniinao zawadan 7 dazowan kida wanyukunui wa'akun.
Udauna'an Jesus dyuudan naa pidannao kiwan padapu iti kida.
10 Sariapa upaidinan kanawa zo'iti patominapa-kidaniinao tuma, ĩmakon
munapo'o wiizai Dalmanutha Baara iti.

Phariseenao aipan Jesus aidan umanawunu'o aimaakan pa'ati
(Matthew 16:1-4)

11 Phariseenao kaawan Jesus ida'ati. Ĩtiwaa-kidapa'azon uruu, uruu idi
ĩkian u'ati, “Puaida wa'ati, na'apam turuu pusha'apatan umanawun
kida'o aimaakan, puaida-kida kizi wa'ati kaina'a mishi mishi'o
Tominkaru ma'ozakan kaina'an pu'ida'a.” 12 Mazan Jesus nyukunuu
kasha'oran, na'iki ukian, “Kanom nii mooko utukapa'azon umanawun
kida'o aimaakan sha'apata-kao? Õkowaadan nii u'ati, aonaa turuu õaidan
umanawun kida'o aimaakan u'ati!” 13 Udauna'an uwa'aka'akan naa

ĩdyaun. Upaidinan koshan kanawa zo'iti patominapa-kidaniinao tuma, ĩmakon naa karishii baza iti.

Phariseenao na'iki Herod yeastin kida
(Matthew 16:5-12)

14 Jesus tominapa-kidaniinao manyukunuutan pana'akan iriba bread kida; ĩna'akapanii bauda'apa sodi karikaonan patuma kanawa zo'o.
15 Jesus kakinaotan ĩdyaun, "Uzaudin pa'i Phariseenao yeastin ai na'iki Herod yeastin ai kapam."
16 Uruu idi ĩkian pa'atiaaka, "Ukian kaikapa'a uaitapan idi'o aonaa bread nii wa'ida'a."
17 Jesus aitapa na'apa'oram wuru'u ĩkianuz. Uruu idi upishaan ĩdyaun, "Kanom nii ukadakoinapa-kidan bread aonaan u'ida'a? Aonaa mooko uaitapan? Dadara'o mooko manawun uzowau? 18 Isha'o mooko uawun na'iki aonaa ukakinaon? Aonaa mooko uaitapan 19 tawuru dono'o õdushowauzonuz baka'iauda'u breadnao õpaa-kinaaz 5000 pidannao? Na'apauda'um dazowan kida wanyukunui wa'akun uzawadan na'apain?"
Utominapa-kidaniinao kian u'ati, "Na'a'o sha'atii 12 dazowan kida wanyukunui wa'akun."
20 "Tawuru dono'o mani'i õdushowauzonuz 7 bread 4000 pidannao ati, na'apauda'um dazowan wanyukunui wa'akun uzawadan na'apain?"
"7 dazowan sha'atii," ĩkian. 21 "Upu'u zii, aonaa uaitapan?" ukian ĩ'ati.

Jesus saabaan pidan awun isha'o Bethsaida ii

22 Udauna'an ĩkaawan naa Bethsaida iti. Na'ia'a naa pidannao kaawa-kidan ishaawun pidan Jesus ida'ati, tuukia'o ida'an ĩaipan upishatanuzu.
23 Jesus zaamatan wuru'u ishaawunuz paka'u di'iki, una'aka'akanuzu munapo wiizai ai. Udauna'an usopitan pazaadako uawun kida di'iti, na'iki upishatan uawun kida paka'u kida idi. Udauna'an upishaanuzu, "Putukapa'a naa aimaakan?"
24 Daonaiora awunuudanaan, na'iki ukian, "Õtukapa pidannao, mazan õtukapan ĩdyaun ikoda tawuru'u atamunnao chi'ikapan kawanu'o."
25 Udauna'an Jesus pishatan powa'a zii koshan uawun kida paka'u idi. Uruu uawun kida saabaina'akan naa, kaimanaimana'a naa utukapan koshan. 26 Udauna'an Jesus dyuuda'akan naazu sariapa padapu iti. Ukian kapam u'ati, "Mana'a pa'i pumako'ona'a wiizai iti powaa iti."

Kanom dii Jesus?
(Matthew 16:13-20; Luke 9:18-21)

27 Udauna'an Jesus makon patominapa-kidaniinao tuma wiizai kida di'iti, maonapainaouz Caesarea Philippi itinapu. Ĩmakopaanan pu'u upishautaanan patominapa-kidaniinao, "Na'apa dii pidannao kian õdau'an?" 28 Ĩdako'atin uparadan kaikapa'a: "Pidannao kian pugaru John Chikaawunuupauzoz, na'iki baokoinao kian pugaru prophet Elijah, na'iki baokoinao kian pugaru kotua'oraz prophetnao bii iki'o kaawan powaa ati koshan."
29 Udauna'an upishaan ĩdyaun, "Unao mani. Na'apa dii ukian õdau'an?"
Sariapa Peter dako'atinuzu, "Pugaru Christ."*

* **8:29** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

30 Udauna'an Jesus kia'akan ĩ'ati, “Mana'a pa'i ukowaada'ana'a kanom
wuru'u õgaruz.”

Jesus kowaadan na'apam nii
pamawakan
(Matthew 16:21-28; Luke 9:22-27)

31 Uruu dauna'an Jesus kakuwaapan naa pazowia'azoo-kao dau'u.
Ukian, “Daonaiora Aokazi Iki'o ubaiaapan nii kasha'ora'o manawun.
Kazowautapainao Jewnao, na'iki faadaanao zowaunaanao, na'iki ti-
ichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, aona'o nii ĩaipanuzu. Uzowii-kao
nii kapam, mazan idikinauda'u kamoo dauna'an ukadishitan nii powaa
iti koshan.”
32 Jesus kakuwaapan idi kaimanaiman manawun ĩ'ati, Peter da-
padanuzu pana'itinapu na'iki uto'orauanuz. 33 Sariapa Jesus tanawati-
nan na'iki uawunuupan ba'oran patominapa-kidaniinao di'iti, na'iki
sariapa uto'orauan Peter. Ukian u'ati, “Pumako õ'ai, Satan. Aonaa
pudi'itinpan Tominkaru di'itinpan kawan, mazan pudi'itinpan pidan
di'itinpan kawanu'o karikaonan.”

Jesus pidanan baiaapa'o nii oia'o

34 Udauna'an Jesus dapadan iribainaouz pidannao na'iki patominapa-
kidaniinao pa'ida'ati. Ukian ĩ'ati, “Kanom da'ana'azo'o õgaru, marii uma-
rina'atan panaudapanii pasha'apaapan, na'iki una'akan pacrossan-
naa,† na'iki uda'anan õgaru. 35 Kanom kazannaata'azo'o pananaa,
uwaziwadan niizu; mazan kanom waziwada'o pananaa õdikin ii, na'iki
Kaimana'o Kuwai dikin ii, mishi'o nii uikodan karikaonanu'o kakupa-
karu pa'ati. 36 Aonaa kanom pidan ikodan uzaamatan an ipai aimaakan
imi'i baara an kida'o, uwaziwainan pu'u karikaonanu'o kakupa-karu
ai. 37 Oo kaina'a sha'a aimaakan powa'a'o uaiapa-kao karikaonanu'o
kakupa-karu ai? 38 Na'ia'oram pidan kiba'azoo-kida'o pada'anan õgaru,
na'iki pakakuwaapan õkakinaori kida dau'u wunao ati'i, oiainaouz
na'iki mamishida-kainaouz; na'apa'o nii kapam Daonaiora Aokazi Iki'o
kiba'azoo-kidan uruu, ukaawan dono udaru umanawunun tuma na'iki
kaimanainao Angelnao tuma.”

9

1 Udauna'an ukian, “Õkowaadan nii mishi'o u'ati, pabi'i kida unao
kaida'a'a, aona'o nii zii umawakan utukapan ua'ii Tominkaru Naobanai-
tinan kamoon kaawan umanawunu'o ida'an.”

Jesus pana'adinan patominapa-kidaniinao awun za'a
(Matthew 17:1-13; Luke 9:28-36)

2 Aizii 7 kamoo dauna'an Jesus na'akan patuma, Peter, James na'iki
John dokoa'o midukuo paawa iti. Na'ii ĩna'ian na'apauda'u sodi karikao-
nan. Utominapa-kidaniinao awun za'a upana'adina'akan. 3 Ukamichan
tanawatinan wizi'i na'iki baraka, ubarakan powa'a zii ipai pidannao
chikaapauzonao chikaan nii ai. 4 Udauna'an ĩtukapa Elijah, Moses tuma,
kadakotinan Jesus ati.
5 Peter kian Jesus ati, “Tiichaa, kaimana'o wuru'u wana'anuz da'a'a.
Turuu watoman idikinauda'u kabaunnao sodi kida, bauda'apa pu'ati,

† **8:34** una'akan pacrossannaa: ubaiaapan kasha'ora'o oo uzowii-kao nii pada'anpan dikin ii Jesus.

ba'oran Moses ati na'iki bauda'apa Elijah ati." 6 Tuukii Peter tarian
baokoinao tuma, aonaa uaitapanaatan na'apam pakia'akan.
7 Udauna'an isha'iz kaawan udikinda'akan naa ĩdyaun, na'iki parada-
karu kian isha'iz bii iki, "Di'ora'a õdani õmarainapanii, uabata na'apam
ukian!" 8 Ĩawunuudanaa'akan kadimana'o ida'an, aona'a naa ba'oran
pidannao nii ĩtuma, soo Jesus karikaonan.
9 Ĩtokapaanan pu'a'a naa midukuo iki, Jesus kian ĩ'ati, "Mana'a pa'i
ukowaada'ana'a wuru'u utukapaniaz, atii Daonaiora Aokazi Iki'o
kadishitan dauna'an pamawaka-kizi iki." 10 Ĩmishida uparadan,
mazan pa'atiaaka ĩpishautaakapaanan na'apa'oram ati'o wuru'u ukianuz,
"ukadishitan nii pamawaka-kizi iki," kia'oraz, ĩaipan paaitapanuzu.
11 Uruu dauna'an ĩpishaan Jesus, "Kanom ni'o tiichaapauzonao Moses
kakinaori dau'u kian, 'Elijah'o nii wa'ati kiwiin.' "?
12 Ukian ĩ'ati, "Elijah'o nii mishi wa'ati kiwiin uminziiwata'anan ipai
aimaakan. Na'apa kotua'o usaadauzo-kao Tominkaru Paradan ida'a
Daonaiora Aokazi Iki'o dau'an, upataka'uta-kao nii tuukii na'iki aona'o
nii uaiapa-kao. 13 Õkowaadan nii u'ati, mishi, Elijah kaawanka'a naa na'iki
pidannao pataka'utauzonii uruu, na'apa usaadinpauzon kawana'ati
Kaarita ida'a kotua'a naa."

Jesus kodita-kidan oia'o doronai daonaiora di'iki
(Matthew 17:14-21; Luke 9:37-43a)

14 Uruu dauna'an ĩkaawan naa powaa ati baokoinao tominapa-kida-
kariwainao ida'ati, ĩtukapa iriba pidannao kasaba'ukinpan ĩtuma. Na'a'o
kapam tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u kadakotinan ĩtuma.
15 Iribainao pidannao tukapan idi Jesus wa'atin, tuukii ĩkonaukia'akan,
na'iki ĩdima'akan u'idi'iti, ĩdapaapan naa uruu kaiman kapam.
16 Jesus pishaan patominapa-kidaniinao, "Kanom dau'ana'o
ukadakoinpan wunao tuma'a?"
17 Bauda'apa pidan tunarunao dako'atin uparadan iriba'o
pidannao bii iki. Ukian, "Tiichaa, kaina'a õna'akan õdani daonaiora
pu'ida'ati. Kaina'a oia'o doronai u'ida'a, na'iki aonaa ukaparadanun.
18 Na'apainim oia'o doronai tuukiida'akan an uruu, ukaboota'akan
nii uruu imi'i baara iti, udauna'an bozowa'o koditan udako iki,
ukuzowa'akan paudako kida, udauna'an udadara'akan, dadara, dadara.
Õpishaanii padamata putominapa-kidaniinao, õaipan ĩkodita-kidan wuru'u
oia'o doronaiz u'ai, mazan aonaa ĩturuan."
19 Jesus kian, "Na'apa dii aonaa zii umishidan? Kotua'iki'i naa
õmashaapan utuma? Kotua'iki'i naa õna'an õbaiatinan utuma? Puna'aka
na'iki wuru'u daonaioraz õ'ida'ati."
20 Uruu idi ĩna'akan naa uruu Jesus ida'ati. Aizii oia'o doronai
tukapa'akan idi Jesus, sariapa udorauta-kidan na'iki uziia'akan wuru'u
daonaioraz. Uwazainan naa na'a imi'i baara'a, udako bozowa'akan naa
kapam. 21 Jesus pishaan daonaiora daru, "Na'apam dii ukotua'ikin naa
pudani kaikapanu'u?" Daonaiora daru kian, "Kotu'u uduusodin iki.
22 Panaadon kida, maonapa da'i oia'o doronai zowiinuzu ukabootan
ida'an uruu tikazi di'iti na'iki wunu baoko iti. Pukamunan-kida shoman
waunao, na'iki pukaminka'uta waunao, puturuan an pukaminka'utan!"
23 Jesus kian u'ati, "Kanom nii pukian 'puturuan an pukaminka'utan'?
Ipai aimaakan sha'apan nii pidan ati, umishidan an."

24 Daonaiora daru kian diiwa'o ida'an, “Õgaru, õmishida padamata,
mazan õaipan pukaminka'utan õgaru, õmishida kizi kaimanaiman man-
awun.”
25 Jesus tukapan idi iriba'a naa pidannao kasaba'ukinan padazaba ati,
ukian oia'o doronai ati, “Makina'o na'iki maparadanu'o doronai, õaipan
pukoditan wuru di'iki'i daonaioraz, aonaa õaipan pumorotan u'idi'iti
powa'a!”
26 Uruu oia'o doronai kadako'okan, uziiautapa'akan daonaiora,
udauna'an ukodita'akan naa u'ai. Mawaka'o kawanu'o daonaiora
tukapa-kao, na'iki ipai pidan kian, “Ei, umawakan!” 27 Mazan Jesus
zaamatan uruu paka'u di'iki, ukadishita-kidan naazu.
28 Uruu dauna'an Jesus makon umorotan pasookapa-kizi kabaun nazo
iti patominapa-kidaniinao tuma, na'ii ĩna'ian na'apauda'u sodi karikao-
nan. Ĩpishaan Jesus, “Kanom ni'o aonaa waturuan wakodita-kidan oia'o
doronai?”
29 Jesus dako'atin ĩdyaun, “Soo toriinapa-karu ida'an turuu na'apainao
oia'o doronainao kodita-kida-kao.”

Jesus paradan koshan
pamawakan dau'u
(Matthew 17:22-23; Luke 9:43b-45)

30 Uruu dauna'an Jesus makon patominapa-kidaniinao tuma, ĩmakon
Galilee Baara an. Aonaa Jesus aipan pidannao aitapan na'iam pau-
garu, 31 utominapatin-kida'azon idi patominapa-kidaniinao. Ukian ĩ'ati,
“Daonaiora Aokazi Iki'o kaakapaa-kao nii pidannao ati, ĩnaou'u nii zowii
uruu. Mazan idikinauda'u kamoo dauna'an, ukadishitan nii powaa
iti.” 32 Aonaa ĩaitapanaatan na'apa'oram ati'o wuru'u ukianuz, na'iki ĩtarii
papishaanuzu.

Kanom tuubaru'o nii manawun
baokoinao ai
(Matthew 18:1-5; Luke 9:46-48)

33 Na'apain ĩkaawan Capernaum iti, ĩmorotan kabaun nazo iti. Na'ia'a
naa Jesus pishaan ĩdyaun. Ukian ĩ'ati, “Kanom dau'ana'o ukadakotinan
dunapota?” 34 Mazan aonaa ĩdako'atin uparadan, usha'apanum kau'an
dunapota ĩkadakotinaanan idi pa'atiaaka, kanom tuubaru'o nii manawun
dau'u.
35 Udauna'an Jesus sakanatan na'iki sariapa udapadan 12
patominapa-kidaniinao. Ukian ĩ'ati, “Kanom aipina'o kiwiini'o nii,
marii uruu dawu'itintinan na'iki poitorui nii kapam ipai pidannao ati.”
36 Udauna'an ukadishita-kidan koraidaonaa ĩkanaapu'u, udokobatanuzu
na'iki sariapa ukian ĩ'ati, 37 “Kanom dapaapa'o bauda'apa kaikapa
sodi'o koraidaonaa õ'uu ida'an, udapaapan õgaru wuru'u. Na'iki kanom
dapaapa'o õgaru, udapaapan wuru'u dyuuda'oraz õgaru kapam.”

Pidan aona'o uto'ora-kizaitapan unao, upaonaru wuru'u
(Luke 9:49-50)

38 John kian u'ati, “Tiichaa, watukapanii pidan kodita-kidan oia'o
doronainao pu'uu ida'an, na'iki wamashaata uruu, usha'apanum
kau'an aonaa uzaamatinpan wa'ida'ati.”
39 “Aonaa umashaata'ana'azu,” Jesus kian ĩ'ati. “Pidan sha'apata'o
umanawun kida'o aimaakan õ'uu ida'an, aona'o nii uparadan dikau-
dan õdau'an. 40 Kanom aonaa unyukunuu oian wa'ati, uruu waunao

ida'antanpu'o wuru'u. 41 Õkowaadan nii u'ati na'ia'oram pidan taa'o
wunu tuza-karu nii õpidanannao ati õ'uu ida'an, na'iki uaitapan idi ĩnao
zaamatinpan õ'idi'iti, taa-kao nii uwinipinaa u'ati.

Kaimana'o duwu na'iki
manau'o duwu
(Matthew 18:6-9; Luke 17:1-2)

42 "Aizii pidan dyuudan an wunao kawan sodi kidainao sha'apatan
oia'o, na'iki aonaa utaapadan ĩmishidan õgaru, kichana'iki-kia'o man-
awun wuru'u pidan sha'apataniaz, wuru aia'a udaru'o boodapa-kinai
kuba sukuruuta-kaoaz ukanau kadu'iki. Udauna'an ukaboota-kao
paran baoko iti. 43-44 Aizii õkowaadan u'ati, kaawa'a naa wuru'u Elijah,
mazan aonaa pidannao aitapanaatanuzu. Ukau'an puka'u oii-kidan an
pugaru, pudukutazu! Kaimana'o nii zii pumakon kakupa-karu di'iti
bauda'apa'o puka'u tuma, putaapan ai dya'utam ĩdyaun, udauna'an
pukaboota-kao nii Tuubaru'o Tikazi wu'iti, aona'oraz umakadauzon.
45-47 Bauda'apa'o pukidiba oii-kidan an pugaru, pudukutazu! Kaimana'o
nii zii pumakon kakupa-karu di'iti bauda'apa'o pukidiba tuma, putaa-
pan ai dya'utam ĩdyaun, udauna'an pukaboota-kao nii Tuubaru'o
Tikazi wu'iti. Bauda'apa'o puawun oii-kidan an pugaru, puso'otazu!
Kaimana'o nii zii pumakon kakupa-karu di'iti bauda'apa'o puawun
tuma, putaapan ai dya'utam ĩdyaun, udauna'an pukaboota-kao nii Tu-
ubaru'o Tikazi wu'iti.
48 'Na'ii tarabaro dainao nikapa'oraz pidan nanaa,
aona'o nii ĩmawakauzon.
Na'iki wuru'u tikaziz
aonaa na'apainim nii umakada-kao.'*

49 "Na'apa wanyukunui kuzubada-kao kawan duwu idi, na'apa pidan-
nao ma'ozakadinan ubaiainpan an kai kaimana'o dau'ati.†

50 "Kaimana'o wuru'u duwuz, mazan duwu manaun ana'a naa,
na'apam nii ukuzubaa-kao powaa iti? Marii duwu kuzuba'o kawan
unao, umashaapa kizi kaiman uiribannao tuma."

10

Jesus kakinaopan muudaaka-karu ai
(Matthew 19:1-12; Luke 16:18)

1 Na'iki'o Jesus wa'akan amazada Galilee Baara, umakon Judea
Baara an, atii Jordan Wa'o baza iti. Iriba kida pidannao kaawa-
kaawan u'ida'ati koshan, na'iki utominapa-kidan ĩdyaun patominapatin-
kidauzon kawan da'i ĩdyaun.

2 Phariseenao kaawan u'ida'ati ĩtiwaa-kidapa'azon uruu. Ĩkian u'ati,
"Pukowaada wa'ati, wakakinaorinaa taapada pidan muudan pauda-
iaro?"

3 Jesus kian ĩ'ati, "Sha'apa'oram kakinaorii Moses taa u'ati?"

4 Ĩkian Jesus ati, "Moses taapadanii pidan saadan muudaaka-karu
kaaritannaa, udauna'an turuu umuudan paudaiaro."

5 Jesus kian ĩ'ati, "Moses saadan wuru'u kakinaorii u'ati unyukunuu
dadaran idi'o. 6 Mazan Tominkaru sakadan dono patoman amazada

---

* **9:48** Isaiah 66:24 † **9:49** Na'apa wanyukunui kuzubada-kao kawan duwu idi, na'apa pidannao ma'ozakadinan ubaiainpan an kai kaimana'o dau'ati Greek paradan ida'an: "Ipai pidan duwuda-karu nii tikazi idi." Tikazi kii-karu, baiatin-karu ati'o kai imi'i baara'a.

na'iki pidan, utoman daonaiora na'iki zun. 7 Una'apan idi, daonaiora
muudinan padaru na'iki padaro ai na'iki ubauda'apatinan paudaiaro
tuma, 8 na'iki uruu idi dya'utamainao pidannao bauda'apatinan.
Ukau'an aonaa powa'a ĩpana'a-kidan, soo bauda'apa. 9 Kanom
Tominkaru bauda'apatanii, aonaa turuu pidan muudaaka-kidan."
10 Udauna'an ĩmorotan kabaun nazo iti koshan, Jesus tominapa-
kidaniinao pishaan uruu wuru dau'ana'a ukadakotin kiziz. 11 Ukian
ĩ'ati, "Pidan muudan dono paudaiaro, udauna'an umazidan ba'oran
zun tuma, oia'o wuru'u usha'apataniaz paudaiaro ati uba'orantapan idi.
12 Na'apa kapam zun muudan dono paudaiaru, udauna'an omazidan
ba'oran daonaiora tuma, oia'o wuru'u osha'apataniaz paudaiaru ati
oba'orantapan idi."

Jesus na'iki koraiziannao
(Matthew 19:13-15; Luke 18:15-17)

13 Pidannao kaawa-kidan koraiziannao Jesus ida'ati. Ĩaipan upishatan
ĩdyaun. Mazan utominapa-kidaniinao kashadakowauan pidannao.
14 Jesus aitapan idi ĩna'apan, sariapa uto'orauan patominapa-
kidaniinao. Ukian ĩ'ati, "Marii koraiziannao wa'atin õ'ida'ati. Aonaa
umashaata'ana'a ĩdyaun, usha'apanum kau'an ĩnao kawanu'o wuru'u
zaamata'o ni'oraz Tominkaru panaobanaa nii. 15 Õkowaadanii u'ati,
kanom aona'o uzaamatinan Tominkaru naobanai-tinapa-kizi iti
koraidaonaa zaamatan kawanuzu, aona'o nii umorotan na'iti."
16 Udauna'an udokobatan ipai koraiziannao bauda'apa kida, upishatan
ĩdyaun paka'u idi, na'iki upishaan Tominkaru kaimanan ĩ'ati.

Kasha'apauzi'o pidan
(Matthew 19:16-30; Luke 18:18-30)

17 Jesus makopaanan pu'u koshan dunapota, sariapa pidan wa'atin
u'ida'ati zaka-zakaapa. Sariapa ukodoru'ukan ukanaapu ikinapu, na'iki
ukian u'ati, "Kaimana'o Tiichaa, kanom dii õsha'apata õikodin-kinaa nii
karikaonanu'o kakupa-karu?"
18 Jesus dako'atinuzu, "Kandii nii pudakotan õgaru kaimana'o nii?
Aonaa kanom kaimana'o nii, soo Tominkaru bauda'apa. 19 Puaitapanii
Tominkaru kakinaori kidaz. Mana'a puzowia'ana'a pidan; mana'a
puba'orantapa'ana'a; na'iki mana'a pukoidapa'ana'a; mana'a pumari-
idinauzo'ona'a puiriban dau'u; mana'a pumariidapa'ana'a puiriban
puzaamata-kinaa nii usha'apauzi; pumarainapa pudaru na'iki pu-
daro." 20 "Tiichaa," pidan kian u'ati, "Na'apa õmashaapan kotua'iki'i naa,
õkoraidaonaan iki õizo'ati wuru'u kakinaorii kidaz."
21 Udauna'an Jesus awunuupan u'idi'iti unaudapa patukapanuzu.
Ukian u'ati, "Kaina'a bauda'apa'a naa aimaakan pusha'apatan nii
zii. Aizii pumako, pusellian ipai pusha'apauz kida, na'iki puraata
puikodanii pusha'apauz kida ida'an, putaa'a naa pataka'utinainao atiz.
Pusha'apatin an na'apa, pukapuraatanun nii aokazi ii. Udauna'an
puwa'ati õ'ida'ati, puda'an kizi õgaru." 22 Mazan daonaiora abatan idi
una'apan pa'ati, sariapa unyukunuu kasha'ora'akan, ukiwan manau-
nam, ukasha'apauzin idi manawun.
23 Jesus awunuupan patominapa-kidaniinao kawana'ati, na'iki
ukian, "Dadara'o nii kapuraataniinao pidannao morotan Tominkaru
naobanai-tinapa-kizi iti." 24 Sariapa utominapa-kidaniinao di'itinpan
uparadan dau'u.

Mazan Jesus kian koshan ĩ'ati, “Õdainao, na'apa dii manawun dadara
pidan morotan Tominkaru naobanai-tinapa-kizi iti. 25 Kasha'apanna'o
nii manawun kapuraatanu'o pidan morotan Tominkaru naobanai-
tinapa-kizi iti, camel podotan ai akosa awun shaawata.”
26 Udauna'an powa'a zii ĩdi'itinpan, na'iki ĩkian u'ati, “Kanom mooko
turuu ukazannaata-kao?” 27 Jesus awunuupan ĩ'idi'iti, na'iki sariapa
udako'atin ĩdyaun. Ukian ĩ'ati, “Pidannao aonaa turuu ĩsha'apatan
wuru'u, soo Tominkaru pa'an turuu usha'apatan ipai aimaakan.”
28 Udauna'an Peter kian u'ati, “Putukapa waunao, wawa'aka'a naa
ipai washa'apauz na'iki aizii wada'anpan naa pugaru.” 29 Sariapa
Jesus kian, “Mishi'o wuru'u. Na'ia'oram pidan wa'aka'o padapu, oo
pa'inawuzunao, padadakoonao, padaro, padaru, paudainao, oo paza-
kapun õgaru dikin ii, na'iki Kaimana'o Kuwai dikin ii, 30 taa-karu
nii u'ati 100 powa'a zii kabaun kida, na'iki u'inawuzunao nii, na'iki
udadakoonao nii, na'iki udaronao nii, na'iki udainao nii, na'iki uza-
kapun nii, na'iki una'apan pu'u upataka'uta-kao nii kapam. Na'iki
diina'iti'i uikodinan nii karikaonanu'o kakupa-karu. 31 Mazan iriba pi-
dannao kiwiiniinao kai, dawu'itintina'o nii. Na'iki iriba dawu'itiiniinao
kai, kiwiita-kida-kao nii.”

Jesus kakuwaapan koshan
pamawakan dau'u
(Matthew 20:17-19; Luke 18:31-34)

32 Aizii udauna'an Jesus tominapa-kidaniinao, tuukii ĩdi'itinpan
udau'u, ukiwiitan idi pa'ua'ati Jerusalem iti. Na'iki na'a'o baokoinao
pidannao, da'anpainao ĩdyaun, sariapa ĩtarian kapam. Udauna'an Jesus
dapadan koshan 12 patominapa-kidaniinao pana'itinapu baokoinao ai.
Uru'u naa ukakuwaapan na'apam nii pasha'apata-kao dau'u. 33 Ukian
ĩ'ati, “Uabata. Aizii wamakon Jerusalem iti, na'ia'o nii Daonaiora Aokazi
Iki'o, kaakapaa-kao nii faadaanao zowaunaanao ati, na'iki tiichaapau-
zonao ati Moses kakinaori dau'u. Na'iki ĩtaan nii uruu zowii-karu nii,
na'iki ĩtaan nii uruu Gentilenao ka'u iti. 34 Uruu idi Gentilenao banikiitan
niizu, na'iki ĩsopiautapan niizu, na'iki ĩba'izian nii uruu. Udauna'an
ĩzowian nii uruu. Mazan idikinauda'u kamootan ida'a, ukadishitan nii
powaa iti.”

James na'iki John pishaan Jesus manawun-tinapa-karu dau'an
(Matthew 20:20-28)

35 Uruu dauna'an James na'iki John, Zebedee dainao, kaawan Jesus
ida'ati. Ĩkian u'ati, “Tiichaa, kaina'a waaipan pusha'apatan aimaakan
wa'ati.”
36 “Kanom dii mooko?” ukian.
37 Ĩkian u'ati, “Pusakanatan dono putaba di'ii punaobanai-tinan dono,
pusakanata-kida pa'i waunao putuma. Bauda'apa pudiwa'ora an-
tanapu, ba'oran pu'ashabaron antanapu.”
38 Jesus kian ĩ'ati, “Aonaa uaitapan kanom wuru'u upishaaniaz. Tu-
ruu mooko uaitapan utuzan õtuza'azooniaz baiatin-karu kooponnaa
di'iki, õgaru kawan?* Turuu mooko uaitapan uchikaawunuu-kidinan
õchikaawunuua'azoo-kao kawan?
39 “Turuu,” James na'iki John kian.

---

* **10:38** Turuu mooko uaitapan utuzan õtuza'azooniaz baiatin-karu kooponnaa di'iki, õgaru kawan? oo “Uka'iitan nii mooko wuru'u õbaiaapan ni'oraz?”

Jesus kian ĩ'ati, “Mishi, utuzan nii wuru'u õtuza'azooniaz, na'iki
uchikaawunuu-kao nii õchikaawunuua'azoo-kao kawana'ati. 40 Mazan
aonaa turuu õsakanata-kidan unao õdazaba'a, õdiwa'ora antanapu oo
õashabaron antanapu. Soo Tominkaru'o nii pa'an taazu, paminziiwatani-
inao ati.”
41 Aizii 10 Jesus tominapa-kidaniinao abatan idi kaikapa'o parada-
karu'u, sariapa ĩto'oran James na'iki John ati. 42 Uruu idi Jesus dapadan
baokopa ĩdyaun pa'ida'ati, ukian ĩ'ati, “Uaitapanii mamishida-kainao
Tominkaru, dakotinpa'o naobanainao nii, ĩnaudapa pawaranuitapan ipai
pidan na'iki pamanawun-tinpan ida'an ĩkazowautapan ĩdyaun. 43 Mazan
aonaa õaipan una'apan. Na'ia'oram unao bii'i aipa'o pamanawu-
nun, marii upoitoruitapa-kidinan ipai baokoinao ati. 44 Na'iki kanom
umanawun-tinpa'azo'o pairibannao ai, marii upoitoruitapa-kidinan
ipai pidannao ati. 45 Upu'u zii Daonaiora Aokazi Iki'o, aonaa uwa'atin
umanawun-tinpa'anan mani, mazan upoitoruitapa-kidina'anan ipai
pidan ati, na'iki ukazannaata'anan pidannao pa'oian ai umawakan
ida'an.”

Jesus saabaan Bartimaeus awun
(Matthew 20:29-34; Luke 18:35-43)

46 Jesus kaawan patominapa-kidaniinao tuma Jericho ati. Udauna'an
ĩdobatapan pu'a'a naa na'iki, iriba pidannao da'anpan ĩdyaun. Kaina'a
pidan isha'o uawun pishautauzo da'i puraata, na'a usakanatapan
dunapo'o, Bartimaeus kia'o u'uu. Uruu Timaeus dani. 47 Uabatan idi
Jesus Nazareth san dobatapan, uruu idi ukadako'okan diiwa'o ida'an.
Ukian, “Jesus, David Takaan-daun!† Pukamunan-kida õgaru!”
48 Iriba pidannao to'orauanuzu ĩaipan umashaadan. Mazan powa'a
zii manawun ukadakon diiwa'o ida'an. Ukian, “David Takaan-daun!
Pukamunan-kida õgaru!”
49 Sariapa Jesus kadishita'akan pamakopa-kizi'i. Ukian, “Udapada
uruu da'ati'i.”
Sariapa ĩkian u'ati, “Puma'ozakada punyukunuu! Pukadishita,
udapadan naa pugaru.” 50 Uru'u naa ukaboota'akan pachaakitan,
uzaka'uta'akan, uwa'ati'ikan naa Jesus ida'ati.
51 Jesus pishaanuzu, “Kanom puaipan õsha'apatan pu'ati?”
Ishaawun kian Jesus ati, “Tiichaa, õaipan pusaabaan õawun.”
52 Jesus kian u'ati, “Pukiwa'a naa! Pumishidan idi õgaru, puawun
saabainan.” Sariapa mishi utukapa'akan kaiman, na'iki'o uda'anan naa
Jesus.

11

Jesus morotan Jerusalem iti
(Matthew 21:1-11; Luke 19:28-40; John 12:12-19)

1 Ĩmaonapatapaanan pu'a'a naa Jerusalem iti, wiizai kida Bethphage
na'iki Bethany pa'inamun, ĩkaawan Olive Naawa iti. Jesus dyuu-
dan dya'utam patominapa-kidaniinao, 2 ukian ĩ'ati, “Umako wiizai
upa'inamunu'o di'iti. Ukaawan dono na'iti uikodan nii chaakashi* dani
ko'idinpan, aona'o zii uzaida-kao. Ubuzuutazu, na'iki una'aka uruu
da'ati'i. 3 Na'iki na'ia'oram pidan pishaan an unao usha'apatanii dau'an,

† **10:47** David Takaan-daun: Kotua'o Tominkaru kian udyuudan nii bauda'apa David Takaan--daun umanawunu'o naobanai nii. * **11:2** chaakashi: English ida'an, donkey.

ukii u'ati, ‘Naobanai aipanuzu, na'iki kadimana'o nii udyuudan powaa atiz.’ ”
4 Uruu ĩmako'okan naa ĩikoda chaakashi dani dunapo'o, uko'idinpan dobaapa-kizai paniinomizinaa di'iki. Ĩbuzuupan pu'u uzunaa,
5 kadishitapainao maonapa na'a kian ĩ'ati, “Kanom nii ubuzuupan chaakashi dani zunaa?” 6 Ĩdako'atin ĩdyaun na'apa Jesus dyuudan kawana'ati paugaru, uruu dauna'an zii ĩtaapadan ĩna'akanuzu. 7 Ĩkaawa-kidan naa chaakashi dani Jesus ida'ati, ĩmuudan pachaakitan kida ubarau paawa ati, uruu Jesus zaidan naazu.
8 Iriba pidannao kadamaradan pakamichan kida dunapota. Baokoinao dukuan pu'u anabai kida, pokoridi anaba kawan kida'o, maonapa kida'o dunapo an, ĩmuudan naa dunapota kidaz Jesus ua'ati.
9 Pidannao kiwiitapainao Jesus ai, na'iki baokoinao udawu'itiinao ĩwa'atipan kadakoinaanan diiwa'o ida'an. Ĩkian, “Marii Tominkaru konaukii-kida-kao! Marii Tominkaru kaimanan di'oraz Naobanai ati'i, kaawa'oraz uaipan kawana'ati!† 10 Marii Tominkaru kaimanan wuru ati'i King-tina'o ni'oraz King David wadaun nii. Marii Tominkaru aokazi ia'o konaukii-kida-kao!”
11 Jesus kaawan dauna'an Jerusalem iti, umorotan Tominkaru Dapu iti, uawunuutan ipai aimaakan kida. Mazan wachuupun idi'i naa ukiwan powaa iti Bethany iti patominapa-kidaniinao tuma.

Jesus paradan fig kadunaa ati
(Matthew 21:18-19)

12 Ba'oran kamoo, ĩwa'atipan pu'u powaa ati Bethany iki Jerusalem ati, Jesus zamazin naa. 13 Munapo zii utukapan fig kadunaa kaanaba'o. Uruu idi umakon na'iti utukapa'azon kaaka maniz. Mazan ukaawan dono na'iti, aonaa u'aka nii, soo uanaba pa'idiwaru. Usha'apanum kau'an aonaa ukaakapauzon dono'o zii mani wuru'u. 14 Jesus kian fig kadunaa ati, “Aona'o nii pu'aka dizoowauzo-kao powa'a!” Utominapa-kidaniinao abatanii wuru'u una'apanuz.

Jesus waatan selliipainao Tominkaru Dapu iki
(Matthew 21:12-17, 20-22; Luke 19:45-48; John 2:13-22)

15 Ĩkaawan dono'o naa Jerusalem iti, Jesus makon Tominkaru Dapu iti, na'iki uwaataabi'ian ipai toriipainao kida uzainao, na'iki selli-ipainao kida uzainao taa-kariwai ni'o Tominkaru ati. Ipai udorau-kidan shakataaka-kidauzonao puraata miisan‡ kida, na'iki ipai selliipainao wakokoonao taba kida, 16 na'iki aonaa utaapadan pidannao dobata-kidan patoriinii kida Tominkaru Dapu baara an.
17 Uruu dauna'an ukakinaotan pidannao, “Tominkaru Paradan saad-inpa'o kian: ‘Õdapu dakota-kao nii ipai pidannao toriinapa-kizi dapunaa nii.’ Mazan unao ukaiwaapanuzu koidimikinao dizinapa-kizi nii.”§
18 Faadaanao zowaunaanao na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u abatan idi kaikapa'ora'a, ĩtiwaan paikodan pazowii-kinaa nii Jesus. Usha'apanum kau'an ĩtarian Jesus ai, ĩtukapan idi tuukii manawun ipai pidannao di'itinpan ukakinaopan dau'u.
19 Wachuupun idi'i naa Jesus kiwan donoi iki patominapa-kidaniinao tuma.

---

† **11:9** Psalm 118:25-26 ‡ **11:15** miisa: English ida'an, table. § **11:17** Isaiah 56:7

Jesus parada kiziz fig kadunaa mawakan naa

20 Chaapi'iki ba'oran kamoo, ĩdobatapan pu'u dunapota koshan, ĩtukapa
wuru'u fig kadunaa mawaka'aka'a naa atii paoroda iti. 21 Peter
nyukunuu'aka na'apam Jesus kiauzon da'i, uruu idi ukian, "Tiichaa!
Putukapa, puparada kiziz fig kadunaa mawaka'aka'a naa."
22 Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Umishida Tominkaru.
23 Mishi õkowaadan nii u'ati, sha'apa'oram pidan turuu udyuudan
naawazi so'otinan na'iki ukabootinan paran baoko iti, pamishidan
ida'an. Aonaan an umishidan, aona'o nii usha'apan uaipan kawana'ati.
24 Ukau'an, õkian ipai unao ati, ipai kanom upishaanii utoriinpan ida'an,
taa-kao nii u'ati. Soo umishidan ida'an karikaonan. 25 Na'iki na'apainim
ukadishitan utoriinpan dono, umarina'ata unyukunuu oian ba'oran
pidan ati; na'apa'o nii udaru Tominkaru aokazi ia'oraz marina'atan ipai
u'oian kapam. 26 [Mazan aonaan an umarina'atan oii kida'o pidannao
sha'apatanii u'ati, aona'o nii unao Daru marina'atan u'oian kida."]*

Jesus pishaa-kao kanom aipan ati'o usha'apaapan aimaakan kida
(Matthew 21:23-27; Luke 20:1-8)

27 Ĩkaawan koshan Jerusalem ati, Jesus chi'ika'anpan pu'u Tominkaru
Dapu ii, faadaa zowaunaanao, tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u,
na'iki Jewnao zowaunaanao kaawan u'ida'ati. 28 Na'iki ĩpishaanuzu,
"Kanom dyuudanii pusha'apatan ipai wuru'u aimaakan kidaz? Oo
kanom taapadanii pusha'apatan ipai wuru kida'a?"
29 Jesus dako'atin ĩdyaun, "Õpishaan nii bauda'apa aimaakan karikao-
nan u'ai, na'iki udako'atin an õgaru, õkowaadan nii u'ati kanom aipan
ati'o õsha'apatan wuru kida'a. 30 Ukowaada õ'ati, na'iki'oram dii John
chikaawunuupan taa-kao u'ati: aokazi iki'o oo pidan di'iki'o?"
31 Ĩpishautaakapan pa'atiaaka kida, "Wakian an aokazi iki'o, ukian nii
wa'ati, 'Kanom ni'o mooko aonaa umishidan uruu?' 32 Mazan wakian an
pidan di'iki'o, pidannao to'oran nii wa'ati." (Aonaa ĩka'iitan pana'apan,
ĩtarian idi pidannao ai, ipai pidannao aitapan idi mishi John Tominkaru
prophetin.) 33 Uruu idi ĩkian Jesus ati, "Aonaa waaitapan."

Jesus kian ĩ'ati, "Õgaru aona'o nii õkowaadan u'ati kapam, kanom taanii
õsha'apata-kinaa ipai aimaakan kida."

12

Awunuutapainao grape baawu
daua'o
(Matthew 21:33-46; Luke 20:9-19)

1 Udauna'an Jesus paradan ĩ'ati di'itinapa-kinai kuwai ida'an, "Kaina'a
da'i pidan paowa'o grape baawu, ukoraratanuzu, ukichadan ka'unaru
kuba ida'a pasararoo-kizi nii grape uu, na'iki utoman dokoa'o kabaun
watchmantapa-kizai ni'o. Udauna'an uzaamatan pidannao awunuu-
tapainao nii grape baawu. Uruu umakon naa ba'oran wiizai iti.
2 Grape karaoda-kao dono'o naa, udyuudan naa bauda'apa papoitoru
awunuutapainao grape baawu di'iti, pa'idiwau grape dau'ati. 3 Mazan
na'ia'a naa awunuutapainao grape baawu zaamatan wuru'u poitoruiz,
ĩba'izian naa kapamazu, udauna'an ĩdyuudan powaa itizu kana'apan.

* **11:26** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

4 Udauna'an udyuudan naa ba'oran poitorui ĩ'idi'iti koshan. Awunuu-
tapainao grape baawu ba'iziinuzu pazowau an kida tuukii, powa'a
zii manawun kiwiitapa'o ai. 5 Udauna'an udyuudan naa ba'oran pa-
poitoru, uruu ĩzowii aka sariapa. Na'apa ĩsha'apatan baokoinao kida,
ĩba'iziautapan ĩdyaun na'iki ba'orainao ĩzowii. 6 Bauda'apa'a naa pi-
dan kaina'a dyuuda-karu nii, naobanai dani umarainpaniaz manawun.
Dawu'itiini'i naa udyuudan bauda'apa'o paudani daonaiora awunuuta-
painao grape baawu di'iti. 'Aona'o nii ĩka'iitan pasha'apatanuzu,' ukian.
7 "Mazan awunuutapainao grape baawu kian, 'Aizii di'i naa ka-
paoriba'o dani'i. Kadiman, wazowiazu, wazaamata kizi grape baawu
u'ai wa'idiwau nii!' 8 Uru'u naa ĩzaamata'akan naaz, ĩzowian naaz,
udauna'an ĩkabootan naa unanaa munapo grape baawu ai."
9 Udauna'an Jesus pishaan pidannao, ukian, "Na'apam nii uzauda-
kidan kapaoriba'o sha'apatan ĩdyaun? Ipai'o nii uzowiankan wuru'u
awunuutapainaouz grape baawu, udauna'an utaan nii baokoinao atiz.
10 Mishi, unao aitauzoni'i naa saada-kariwaiz kida Tominkaru Paradan
ida'a kaikapa'a?
'Wuru'u kuba tomapauzonao kabaun kashadaniaz,
madiwautapa-ka'oraz ĩtukapan,
uru'u naa mishi'oraiman umanawunu'o kuba
ipai ba'oran kubanao ai.
11 Uruu Tominkaru kaudin-kizi wuru'u,
umanawunu'oraz utukapa-kao.' "*
12 Jewnao naobanaanao aitapa Jesus kadakotinan padau'u wuru'u
ukaiwaanuz di'itinapa-kinai kuwai. Uruu idi ĩaipan padamata pazaa-
matan uruu, mazan ĩtarian iriba'o pidannao ai, uruu idi ĩmakon u'ai
ĩwa'aka'akan naazu.

Tax kawinipinaapa-kao
daua'o
(Matthew 22:15-22; Luke 20:20-26)

13 Uruu dauna'an Jewnao naobanaanao dyuudan Phariseenao na'iki
Herod pidanannao Jesus di'iti, ĩtiwaa-kidapa'ananuzu, ĩabata'azon up-
aradan pana'itin. 14 Uruu ĩkaawan naa ĩkian Jesus ati, "Tiichaa,
waaitapanii pugaru mishi'o puparadan, aonaa turuu pidan tanawatan
pudi'itinpan. Umanawun-tinpainao paradan, aonaa punyukunuu-
pan. Mazan mishi'o pa'an pukakinaopan Tominkaru aipan kawana'ati.
Na'apa dii mooko wakakinaorinaa kian? Utaapada wataan tax pu-
raatannaa kida naobanai Caesar ati, oo aonaa?"
15 Mazan Jesus aitapa ĩzaamikipa'azon karikaonan, ukian ĩ'ati, "Kandii
nii utiwaa-kidapa'azon õgaru? Puna'aka õ'ati wizi'i'o puraata sodi,
õtukapa kiziz." 16 Sariapa ĩna'akan bauda'apa puraata u'ida'ati. Upishaan
naa ĩdyaun, "Kanom dikin, oo kanom uu kida diida'a'orazu'u?"
"Naobanai Caesar wuru'u," ĩkian.
17 Uruu idi Jesus kian, "Ukau'an utaa naobanai Caesar ati u'idiwau,
na'iki utaa Tominkaru ati u'idiwau kapam."
Tuukii manawun ĩdi'itinpan Jesus dau'u na'apain.

Pishauta-karu kadishita-karu dau'u mawaka-kizai iki
(Matthew 22:23-33; Luke 20:27-40)

18 Kaina'a Sadduceenao,† aonaa ĩmishidan pidan kadishita-kida-kao

* **12:11** Psalm 118:22-23 † **12:18** Sadducee: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

nii pamawaka-kizi iki diina'iti'i. Ĩnao kaawan Jesus ida'ati, ĩpishaanuzu
kaikapa'a: 19 "Tiichaa, Moses saadanii di'ora'a kakinaorii wa'ati. 'Aizii
pidan mawakan an, uwa'akan paudaiaro maudani-daun, marii pidan
mawaka'oraz inawuzu mazidan otuma, ĩkaudani kizi mawaka'o dani
nii.'‡ 20 Kaina'a 7 inawuzuinao. Kiwiin ĩtuuniz mazidan, mazan aonaa
zii pu'u udaiaro kaudanin umawakan naa. 21 Uruu idi u'inawuzu
udawu'iti'o zaamatan na'iki umazidan pa'inawuzu daiaro-daun tuma,
mazan na'apa koshan umawakan, aonaa zii okaudanin pu'u. Udauna'an
ba'oran u'inawuzu mazidan otuma, mazan na'apa koshan umawakan,
aonaa zii okaudanin pu'u. 22 Ba'oran mazidan otuma na'apa koshan
umawakan, udauna'an ba'oran, atii ipai u'inawuzunao mazidan otuma.
Mazan ipai daunuuda'u ĩmawakan, na'iki aonaa bauda'apa ĩnao wa'aka'o
nii paudani otuma. Atii ba'oran dono, omawakan naa kapam wuru'u
ĩdaiaro daunuz. 23 Aizii pidannao kadishita-kida-kao dono pamawaka-
kizi iki. Na'ia'oram nii daiaroitapa oroo? Usha'apanum kau'an ipai 7
daonaioranao mazidan otuma," ĩkian.
24 Jesus dako'atin ĩdyaun, ukian, "Pakawan zii mooko aonaa uaita-
pan! Umaaitapakan idi'o saadauzo-kariwaiz Tominkaru Paradan, na'iki
wuru'u Tominkaru ma'ozakanuz. 25 Mawakainao kadishitan dono
kakupa-karu di'iti, Angelnao kawanu'o nii ĩdyaun aokazi ii. Aona'o
nii powa'a mazida-karu na'ii. 26 Õkowaadan nii unao ati aizii, mishi
mawakainao kadishita-kida-kao nii. Aonaa mooko utukapauzon us-
aadinpan Moses kaaritan ida'a, tikazi tominan dono'oraz ko'ori'o
kazamaka'o di'iki? Na'apa sha'atii usaadinpan Tominkaru paradau-
zon dono'oraz Moses ati, ukianuz, 'Õgaru Abraham Tominkarun,
Isaac Tominkarun, Jacob Tominkarun kapam.' 27 Uruu kakupainao
Tominkarun, aonaa mawakainao Tominkarun mani. Tuubaru'o ida'an
manawun upozawatapan!"

Umanawunu'o manawun kakinaorii
(Matthew 22:34-40; Luke 10:25-28)

28 Kaina'a tiichaapauzo Moses kakinaori dau'u, uabata wuru'u
ĩkadakotinanuz. Utukapan idi kaiman Jesus dako'atin wuru'u Sad-
duceenao, sariapa uwa'atin Jesus ida'ati upishaanuzu, "Na'ia'oram dii
umanawunu'o manawun kakinaorii ipai ba'orainao ai?"
29 Jesus kian, "Umanawunu'o manawun di'orazu'u, 'Puabata, Is-
raelitenao! Wuru'u Naobanai waTominkarunuz, soo uruu bauda'apa,
Tominkaru. 30 Pumarainapa tuukii Naobanai wuru'u puTominkarunuz
ipai punyukunuu iki, ipai pudoronaa ii, ipai pudi'itinpan ida'an, ipai
puma'ozakan ida'an kapam.' 31 Ba'oran udawu'ati'o umanawunu'o
kakinaorii kaikapa'ora'a: 'Pumarainapa ba'oran pidannao na'apa
pumarainpan kawan punanaa.'§ Aonaa ba'oran umanawunu'o nii
manawun kakinaorii wuru kida aia'a."
32 Tiichaapauzo Moses kakinaori dau'u kian Jesus ati, "Kaiman Ti-
ichaa! Mishi'o kaiwuru'u pukianuz. Uruu mishi bauda'apa'o Naobanai
Tominkaru, aonaa ba'oran Tominkaru nii. 33 Na'apa'o mishi kai-
wuru'u. Pumarainapa pa'i tuukii Tominkaru ipai punyukunuu iki,
ipai pudi'itinpan ida'an, ipai puma'ozakan ida'an. Marii kizi kapam
pumarainpan ba'oran pidan na'apa pumarainpan kawan punanaa.
Uruu dya'utama'oraz kakinaorii, powa'a'o zii umanawunun, pidan taan

‡ **12:19** Deuteronomy 25:5-6 § **12:31** Leviticus 19:18

ai kawaoda-kariwai uzai na'iki ba'oran kida aimaakan taa-kariwaiz
Tominkaru ati'o ai," ukian.
34 Jesus aitapa kaiman tiichaapauzo Moses kakinaori dau'u dako'atin
paugaru, uruu idi ukian, "Aonaa pumunapon Tominkaru Naobanai-
tinpan ai." Uruu dauna'an ipai ba'orainao tarian papishautan ai uruu.

Kanom kaduz dii
wuru'u Christ kii-kizaiz
(Matthew 22:41-46; 23:1-36; Luke 20:41-47)

35 Jesus kakinaopan dono Tominkaru Dapu ii, ukian, "Kandii nii
mooko tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u kian wuru'u Christ
dyuuda'azoo-kariwaiz, David takaan-daunu'o nii wuru'u uruuz?
36 Kaimana'o Doronaa ida'ana'o tawuru'u David kiauzonuz kaikapa'a:
Naobanai Tominkaru kian õNaobanaa ati, 'Pusakanata da'a'a õdiwa'ora
antanapu atii õmuudan putarubanao puwaranu'u.'*
37 "David dakotan pu'u uruu panaobanaa nii, na'apa di'i naa mooko
udani-daun wuru'u uruuz?"
Iriba pidannao kasaba'ukinpainaouz, konaukii ĩabatapan Jesus kuwaa.
38 Ukian naa koshan ĩ'ati, "Uzaudin pa'i wunao aia'a tiichaapau-
zonao Moses kakinaori dau'u. Ĩnaudapa pakaiwadapan pachi'ikapa-kizi
kawana'ati dawuu za'aba'i kida'o kamicha. Na'iki ĩaipan pataapa-kao
umanawun kida'o pidannao nii kasaba'uinapa-kizai ii kida. 39 Ĩaipan
pasakanatan taapa-kariwai umanawun-tinpainao pidannao taba kida
ida'a synagoguenao ii, na'iki ĩsakanata'azon kiwiin manawun kida'o
tabai ida'a aroapa-karu dono. 40 Mazan upu'u ĩpataka'utan zunnao
mawakainao ĩdaiarunao, ĩzaamatan ida'an ĩsha'apauz ĩdapu iki. Uruu
dauna'an ĩaipan patukapa-kao kaimanainao nii patoriinpan ida'an
dawuu kida. Na'apainao pidannao pataka'uta-kao nii tuukii manawun."

Zuna, mawaka'o odaiaru
taan puraata
(Luke 21:1-4)

41 Jesus sakanatan Tominkaru Dapu ii maonapa puraata taapa-kizinao
dazaba'a, uawunuutapan ipai pidannao paidan papuraatan unazo
iti. Iriba kapuraataniinao taan dobata kida puraata. 42 Udauna'an
mapuraatan-ziiwa maudaiaruiba taan dya'utam sodi isha'o puraata.
Aonaa dobata'o mani wuru'u. 43 Udapadan patominapa-kidaniinao
baokopa pa'ida'ati, ukian ĩ'ati, "Õkowaadan nii u'ati di'ora'a mapu-
raatanu'o zun taan puraata kinnaa zo'iti powa'a zii manawun ipai
ba'orainao ai. 44 Usha'apanum kau'an baokoinao taan, aonaa paaia-
pani'i naa mani puraata, mazan oroo pamapuraatanun pu'u, ipai otaan
pataapanii sodi puraata pamashaapa-kinaa ni'o padamata."

13

Jesus kian Tominkaru Dapu kaboobi'ii-karu nii
(Matthew 24:1-2; Luke 21:5, 6)

1 Jesus koditan pu'a'a naa Tominkaru Dapu iki, bauda'apa utominapa-
kidanii kian u'ati, "Putukapa Tiichaa! Konaunam mishi kabaun na'iki
ukorarannaa toma-kao, kaiman mishi ĩtomanuzu udaru kida'o kuba idi!"

* **12:36** Psalm 110:1

2 Sariapa Jesus kian u'ati, “Putukapa wuru'u udaru'oraz kabaun na'iki
ukorarannaa kidaz? Aona'o nii bauda'apa kuba mashaapan pamuuda-
kizinaoa'a, ipai'o nii ĩkaboobi'ii-kao kida.”

Jesus tominapa-kidaniinao baiaapan nii oia'o
(Matthew 24:3-14; Luke 21:7-19)

3 Uruu dauna'an Jesus sakanatapan Olive Naawa ii Tominkaru Dapu
pa'inamun, sariapa Peter, James, John na'iki Andrew pishaan uruu
pairibannao daida'an, 4 “Pukowaada wa'ati na'apainim nii zii di'ora'a
sha'apanu'u. Kanoma'o nii sha'apa, waaitapa-kinaa nii usha'apa'azon
naa.”
5 Jesus kian ĩ'ati, “Uzaudin pa'i, aonaa utaapada'ana'a pidan mariidan
unao. 6 Iriba pidannao kaiwaan nii õ'uu, ‘Õgaru uruu!’ ĩkian nii, ĩmariidan
nii kapam iriba ba'oran pidannao kida. 7 Mana'a utaria'ana'a ua-
batan dono tarubainao mizaataakapan, na'iki uabatan dono kadakotin-
karu munapo'o tarubainao mizaataakatinan dau'u. Na'apa kida'o
aimaakan sha'apan nii, mazan aonaa zii amazada ikoda'azon patokon
mani wuru'u. 8 Wiizai kida mizaataakan nii pa'atiaaka; donoi kida
mizaataakan nii pa'atiaaka. Kaina'a'o nii imi'i nakainan ipai amazada
kawana'ati, kaina'a'o nii zamazi-karu kida kapam. Mazan baiatin-
karu kida sakadinan zii karikaonan wuru'u. Shakata'azo'o koraidaonaa
kaziwan sakadinan kawanu'u zii wuru'u.
9 “Ukau'an uzaudinpa'a naa pa'i. Usha'apanum kau'an uzaamata-
kao nii, na'iki una'aka-kao nii kootowapa-kizai iti. Uba'izii-kao nii
synagogue ii kida; ukadishitan nii kazowautapainao wiizai kida na'iki
kingnao kanaapu ati õgaru dikin ii; ukowaada kizi kapam Kaimana'o
Kuwai õdau'ana'o. 10 Mazan amazada tokon kaawan ua'ii, marii kizi
kiwiin Kaimana'o Kuwai kowaada-kao ipai wiizai kawana'ati.
11 “Aizii uzaamata-kao dono, na'iki ukootowapa-kida-kao dono,
mana'a udi'itinpa'ana'a upishaa-kao ua'ii na'apam nii ukian. Mazan
upishaa-kao dono'o naa, ukowaada'aka kanom dyuuda-kariwai
ukowaadan. Usha'apanum kau'an aonaa unaou'o nii mani parada,
mazan Kaimana'o Doronaa taan nii uaitapa-kinaa nii na'apam nii
ukian.
12 “Uruu dono pidannao zowii-kidan nii pa'inawuzunao. Daruinao
na'apa'o nii ĩzowii-kidan paudainao. Daniinao kashadapan nii padarunao
na'iki padaronao, na'iki ĩzowii-kidan nii ĩdyaun. 13 Ipai'o nii pidannao
to'ora-kizaitapan unao õgaru dikin ii. Mazan kanom tuuda'o ipai wuru
kida'a atii utokon iti, kazannaata-karu nii uruu.

Kichana'iki-kia'o aimaakan
sha'apan nii
(Matthew 24:15-28; Luke 21:20-24)

14 “Mazan utukapan dono'o naa kachama'idiikia'o aimaakan muuda-
kao aonaa uaiapa-kizinaou'u mani, na'iki umana'idii-kidan amazada
pidan ai.” (Marii awunuutapa'o kaarita di'itapan na'apa'oram saada-
kariwaiz.) “Ukau'an marii mashaapainao Judea Baara ii kidoopan
naa midukuo kida iti.* 15 Pidan sookapa'o paniba ii, marii kizi aonaa
umorotan padapu nazo iti powaa iti aimaakan pana'aka'azoonii dau'ati.
16 Pidan kaudina'o pazakapun ii, marii kizi aonaa ukiwan padapu iti
pachaakitan dau'ati. 17 Kasha'ora'o nii manawun aimaakan sha'apan

* **13:14** Daniel 11:31

ki'iwi-ziiwanao ati uruu dono, na'iki daroinao biidapainaouz zii ĩdainao
ati, uruu kamoon kida kaawan dono. 18 Utoriinapa Tominkaru ati aonaa
kizi usha'apan amazada wadidiizon dono!† 19 Usha'apanum kau'an
wuru'u kichana'iki-kii kida'oraz aimaakan sha'apan dono, powa'a'o nii
zii manawun ukichana'iki-kian aimaakan sha'apa'o, amazada sakadin-
kizi iki'o ai, na'iki kai'i aimaakan sha'apan ai. Na'iki aona'o nii aimaakan
sha'apan na'apa powa'a koshan. 20 Mazan Naobanai awutapadan nii
wuru'u usha'apan kamoon kidaz, aonaan an mani, aona'o nii bauda'apa
pidan kakupan. Upidanannao kaina'an idi'o wuru'u uawutapadanuz
kamoo kida. 21 Uruu dono, na'ia'oram pidan kian an pu'ati, 'Putukapa,
di'i Christ!'‡ oo 'Putukapa, kindi'ii zu'u!' mana'a pa'i pumishida'ana'a
uruu. Aonaa mishi'o mani wuru'u. 22 Dakotinpainao Christ nii na'iki
dakotinpainao prophetnao nii kaawan nii, ĩmariidapa'anan pidannao
karikaonan. Ĩsha'apatan nii umanawun kida'o aimaakan di'itinapa-
kida'o nii pidan ĩtanawata-kinaa nii Tominkaru pidanannao pana'iti,
ĩturuan an mazan. 23 Uzaudin kizi pa'i! Õkowaadan u'ati ipai wuru kida'a,
usha'apan ua'ia'o zii wuru'u.

Daonaiora Aokazi Iki'o wa'atin daua'o
(Matthew 24:29-35; Luke 21:25-33)

24 "Na'apain uruu dono kichana'iki-kia'o aimaakan sha'apan
dauna'an, kamoo marutan nii na'iki kauzu aona'o nii ukanadan powa'a.
25 Wizinao kida waota'o nii aokazi iki, na'iki ipai'o nii aimaakan wuru'u
doko ii kida'oraz zikadinan. 26 Uruu dauna'an Daonaiora Aokazi Iki'o
aidinan ni'i naa, uwa'atin nii isha'iz bii an, umanawunu'o ma'ozaka-
karu na'iki umanawunu'o konaunama-karu ida'an. 27 Udyuudan
nii pa'angelinnao ipai amazada shakaru ii aka, imi'i baara ana'oraz,
ĩkasaba'uka kizi ipai Tominkaru zaamatanii papidanannao nii.
28 "Marii kizi fig kadunaa tominapa-kidan pugaru. Putukapan dono
ukadunaa pa'ishizo-dinan na'iki pa'ina'o uanaba sodi kida koditan,
puaitapa pidan paowinpan kamoo maonapatan wuru'u. 29 Na'apa
kapam kichana'iki-kia'o aimaakan kida sha'apan dono, puaitapan nii
õkaawa'azon kamoon maonapatan naa wuru'u. 30 Õkowaadan nii u'ati
aimaakan mishi'o, ipai'o nii aimaakan kida sha'apan na'apa, kai'o pi-
dannao mawakan ua'ii ipai. 31 Aokazi na'iki imi'i baara mainaabatinan
nii, mazan õparadan kida aona'o nii na'apainim umainaabatinan.

Ukaawan kamoon, aonaa uaitapa-kao
(Matthew 24:36-44)

32 "Aona'o nii bauda'apa pidan aitapan na'apainim nii oo na'iam nii
kamoo wuru sha'apanu'u, aona'o nii Angelnao aokazi ia'o oo Tominkaru
Dani aitapan, soo Tominkaru'o nii aitapa pa'anaz. 33 Puawunuutapa,
puzaudin, usha'apanum kau'an aona'o nii puaitapan na'apainim
nii wuru sha'apanu'u. 34 Pidan makon kawanu'o padapu iki na'iki
uwa'akan papoitorunao awunuutapa'o niizu, ipai ukakaudin-kizitan
ĩdyaun, na'iki udyuudan taapa'o nii paniinom mashaapan zaudinapa.
35 Puawunuutapa, ukau'an, aona'o nii puaitapan na'apainim nii

† **13:18** amazada wadidiizon dono: kichana'iki-kii manawun chi'ikapa-karu amazada wadidi-
izon dono. English ida'an udakota-kao 'winter.' ‡ **13:21** Christ: wuru'u Tominkaru dyuuda-
niaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao
di'ii.

kadapu'o kaawan powaa ati, panaadon wachuupunin oo tomun-
zikon, oo kuruku ka'aranpanin, oo kamoo koditanin. 36 Ukaawan dono
masha'apakiaka, aonaa kizi pa'i uikodan puda'awupan. 37 Na'apam
õkian u'ati aizii, õparadan ipai pidan ati'o wuru'u: 'Uzaudinapa!' õkianuz."

14

Jesus zowau kaduunuu-kao
Bethany ii
(Matthew 26:1-16; Luke 22:1-6; John 11:45-53; 12:1-8)

1 Uruu dono dya'utam kamoo baokopainpauzo-karu kamoo kaawan
ua'ii, na'apain Jewnao nyukunuitapauzon pakazannaatauzo-kao
kamoon, Egypt Baara sannao ai, na'iki na'apain bread nikauzo-
kao mawiki'ina'o. Faadaanao zowaunaanao na'iki tiichaapauzonao
Moses kakinaori dau'u dawatan na'apam kizi pazaamatan Jesus
pidannao daida'an, ĩaipan pazowiinuzu. 2 Mazan ĩkian, "Aonaa kizi pa'i
washa'apatanuzu baokopainapa-karu dono, panaadon wato'orataaka-
kidan pidannao pa'atiaaka na'iki wa'ati kapam."
3 Na'apain Bethany ia'o Jesus, Simon, kabishopankauzo kichana'iki-
kizai bishoi idi dapu ii. Jesus aroapatinan pu'u, zun morotan
ona'akapanii moto sodi, kuba idi'o utoma-kao, paida'o kaduunuribai
kawinipina'o idi, nard kia'o udakota-kao. Oda'atan moto sodi,
udauna'an oshootan naa wuru'u kaduunuribai Jesus zowau di'iti.
4 Pabi'i kida pidannao na'a'o to'oran, ĩkian pa'atiaaka, "Kandii
ni'o kaduunuribai wakuda-kao? 5 Turua'o padamata usellii-kao
dobata 300 wizi'i kida'o puraata* ai, udauna'an uwinipinaa taa-kao
pataka'utinainao ati!" Ĩdakoopan kapam oroo wuru'u ĩna'apanuz.
6 Mazan Jesus kian ĩ'ati, "Marina'a oroo! Kanom nii unyuku-
nuitapanuzo? Kaimana'o wuru'u osha'apataniaz õ'ati. 7 Karikaonanu'o
nii pataka'utinainao pidannao na'an unao tuma, turua'o nii
ukaminka'utan ĩdyaun uaipan kawana'ati. Mazan õgaru aona'o nii
õna'an utuma karikaonan. 8 Osha'apatan pasha'apata'azoonii; oshootan
kaduunuribai õmada di'iti, ominziiwatan õnanaa õdida-kao ua'ii. 9 Aizii
mishi'o õkian u'ati, na'iam dono Kaimana'o Kuwai kowaada-kao ipai
amazada kawana'ati, wuru'u osha'apataniaz õ'ati kowaada-kao nii
onyukunuitapa-kinao nii."
10 Udauna'an Judas Iscariot, uruu 12 Jesus tominapa-kidaniinao bii
iki'o makon faadaanao zowaunaanao di'iti, ukaakapa'anan Jesus ĩ'ati.
11 Ĩabatan idi una'apan, sariapa ĩkonaukian. Na'iki ĩkian ĩtaan nii puraata
u'ati. Uruu dauna'an udi'itinpan naa na'apam kizi pakaakapaan Jesus
ĩ'ati.

Ubaukapan naa Jesus aroopan Passover Kamoon dono
(Matthew 26:17-30; Luke 22:7-23; John 13:21-30; 1 Corinthians 11:23-25)

12 Aizii kiwiitapa'o kamoo Bread Mawiki'ina'o Nikauzo-kao
Kamoon kida dono, na'apain kapam kaznizonao zowiauzo-kao
Passover wanyukunuunaa nii. Uruu idi Jesus tominapa-kidaniinao
pishaanuzu. Ĩkian u'ati, "Na'iam nii puaipan waminziiwa-kidan
Passover wanyukunuunaa?"

---

* **14:5** 300 wizi'i kida'o puraata: bauda'apa'o wunu kaudin-karu winipinaa.

13 Uruu dono udyuudan dya'utam patominapa-kidaniinao, ukian ĩ'ati,
"Umako donoi iti, na'ii uikodapan nii daonaiora kapowanka'o wunu
moto zo'an. 14 Uda'an uruu atii kabaun iti, umorota-kiziz. Na'ii upishaa
kadapu'o, na'iki ukii pa'i u'ati, 'Watiichaan kian, na'ia'oram dii kabaun
nazoo putaan nii u'ati, unika-kizi ni'oraz Passover wanyukunuunaa
patominapa-kidaniinao tuma?' 15 Udauna'an kadapu'o tukapa-kidan
u'ati udaru'o kabaun nazoo na'iki dokoa'o kapam, minziiwata-kariwai'i
naa unazoo aroapa-karu ua'ii. Na'ia'a naa pa'i uminziiwata ipai
aimaakan wa'ati."
16 Udauna'an wunaou'u dya'utamainaouz mako'okan naa donoi iti.
Ĩkaawan na'iti, na'apa mishi ipai aimaakan sha'apan Jesus paradan
kawana'ati. Uruu idi na'ia'a naa ĩminziiwatan Passover wanyukunuunaa.
17 Aizii kamoo tipitan dauna'an, uru'u naa Jesus kaawan 12
patominapa-kidaniinao tuma. 18 Ĩaroapatinan pu'a'a naa miisa†
ida'a, Jesus kian ĩ'ati, "Mishi'o õkian, bauda'apa pidan unao bii iki'o
aroapatina'o õtuma zaamata-kidan nii õgaru õtarubanao ati."
19 Sariapa ĩmanaunama'akan kida na'iki ĩpishaanuzu padawu'atiaaka
kida. Ĩkian u'ati, "Aonaa mazan õgaru mani, mishii?"
20 Sariapa Jesus kian ĩ'ati, "Bauda'apa pidan unao bii iki'o,
damota'oraz bread patumaaka õtuma. 21 Daonaiora Aokazi Iki'o
mawaka'o nii na'apa Tominkaru Paradan saada-kariwaiz kian
kawana'ati. Mazan kasha'ora'o nii manawun wuru pidan baiaapanu'u
zaamata-kida'o ni'oraz Daonaiora Aokazi Iki'o patarubanao ati. Kaiman
zii mani aonaa ushakatauzon."
22 Ĩaroapatinan pu'u, uzaamatan bread na'iki utoriinpan Tominkaru
ati udau'an. Udauna'an udu'uubi'ian bread na'iki utaanuzu ĩkawana'ati,
na'iki ukian ĩ'ati, "Unika, õnanaa wuru'u."
23 Udauna'an uzaamatan koopo kawazo'o wine idi, na'iki utoriinapa-
kidanuz Tominkaru ati. Udauna'an utaanuzu koshan ĩ'ati na'iki ipai
ĩtuzan koopo di'iki. 24 Jesus kian, "Di'ora'a õizain shoota'o ni'oraz iriba
pidannao ati, uruu wuru'u kainaabata'o ni'oraz mishi'o nii Tominkaru
sha'apatan pasha'apata'azooniaz pidannao ati.‡ 25 Õkowaadan u'ati,
aona'o nii powa'a õtuzan wine, atii diina'iti'o nii zii õtuzan pa'ina'o wine
pa'an Tominkaru Naobanai-tinapa-kizi ii!"
26 Uruu dauna'an ĩkunuian kunui Tominkaru ati, udauna'an ĩmakon
Olive Naawa iti.

Jesus kowaadan Peter ati, utaapa-kidan nii paaitapan paugaru
(Matthew 26:31-35; Luke 22:31-34; John 13:36-38)

27 Jesus kian ĩ'ati, "Ipai'o nii uwa'akan õgaru, na'apa usaadinpan
kawan Tominkaru Paradan ida'a kaikapa'a:
'Õzowian nii kaznizonao taapiki,
na'iki ipai'o nii kaznizonao
makoodanainan pana'iti kida,' kia'oraz.§
28 Mazan õkadishita-kida-kao dauna'an õmawaka-kizi iki, õmakon nii u'ua'ati
Galilee Baara iti."
29 Peter kian u'ati, "Baokoinao mani wa'akan nii pugaru, mazan õgaru,
aona'o nii õwa'akan pugaru!"

---

† **14:18** miisa: English ida'an, table. ‡ **14:24** Tominkaru sha'apatan pasha'apata'azooniaz pidannao ati: uruu dakota-kao Pa'ina'o Covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, 'covenant' waranu'u. § **14:27** Zechariah 13:7

30 Jesus kian Peter ati, “Õkowaadan nii pu'ati, kuruku ka'aranpan ua'ii
itamau aizii aiwaka'an, idikinau'o nii pukian pidannao ati aonaa puaita-
pan õgaru.”
31 Powa'a zii Peter ma'ozakadinan, ukian, “Aonaa na'apainim nii õkian
aonaa õaitapan pugaru, atii õzowii-kao putuma!” Ipai ba'oran tominapa-
kida-kariwainao, na'apa kida ĩkian kapam.

Jesus toriinpan Gethsemane ii
(Matthew 26:36-46; Luke 22:39-46)

32 Udauna'an ĩkaawan amazada Gethsemane kia'o udakota-kao di'iti,
na'ii Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, “Usakanatapa zii da'a'a
õtoriinpa'anan pu'u di'itanpu'u.” 33 Una'aka Peter, James, na'iki John pa-
tuma. Udauna'an tuukii ukasha'oran, udopian panyukunuu ii. 34 Ukian
ĩ'ati, “Tuukii manawun õnyukunuu kasha'oran dikintan õgaru, mawaka-
karu di'iti manawun õabatanuz. Una'a da'a'a, upokodapa pa'i.”
35 Masakauda'u umunapon umako'okan ĩ'ai, uwashatinan paawun
baara ikinapu, imi'i baara iti, na'a'a naa utoriinpan, aonaa padamata
uaipan pabaiaapan pataka'utin-karu. 36 “Paapaa, Õdaru, ipai
aimaakan masha'apannaa pu'ati. Turuu pudobata-kidan wuru'u
õbaiaapa'azooniaz õ'ai. Mazan aonaa õaipan kawana'ati mani, soo
puaipan kawana'ati pa'an.”
37 Udauna'an ukaawan powaa ati patominapa-kidaniinao ida'ati,
uikodan ĩdyaun da'awu'u naa. Ukian Peter ati, “Simon, puda'awun
wuru'u? Aonaa puka'iitan pupokodapan masakauda'u karikaonan?”
38 Jesus kian ĩ'ati, “Upokodapa na'iki utoriinapa aonaa kizi oia'o tiwaa-
kidapan unao. Udoronaa minziiwa padamata, mazan unanaa ii aonaa
uturuuan.”
39 Udauna'an ukiwan koshan patoriinapa-kizi iti, na'apa koshan
utoriinpan kiwiitapa'o kawan. 40 Uruu dauna'an ukaawan koshan
patominapa-kidaniinao ida'ati, uikodan ĩdyaun da'awu'u naa; aonaa
ĩka'iitan papokodapan. Na'iki aonaa ĩaitapan na'apam pakian u'ati.
41 Ukaawan dono ĩ'ida'ati idikinautan ida'a, ukian ĩ'ati, “Pakawan
zii uda'awupan usookapan zii? Turua'a naa! Aizii Daonaiora Aokazi
Iki'o kaakapaa-kaoa'a naa oiainao pidannao ati. 42 Ukadishita'a naa,
wamako'o naa. Utukapa kaawa'a naa kaakapa'oraz õgaru!”

Jesus zaamata-kao daua'o
(Matthew 26:47-56; Luke 22:47-53; John 18:3-12)

43 Jesus kadakotinan pu'u zii, Judas kaawa'akan naa. Uruu 12
utominapa-kidaniinao bii iki'o. Utuma iriba pidannao kamarian-
tinpainao na'iki ka'utapainao pazowiin kida kaawan. Wunao dyuudani-
inaou'u faadaanao zowaunaanao, tiichaapauzonao Moses kakinaori
dau'u, na'iki kazowautapainao Jewnao. 44 Aizii wuru'u kaakapaamik-
itina'oraz kakinaotani'i naa wuru'u tarubainaouz. Ukian ĩ'ati, “Pidan
õkissitaniaz, uruu wuru'u uaipaniaz. Uruu pa'i uzaamata na'iki una'aka'a
naazu.”
45 Judas makon sariapa Jesus di'iti, ukian u'ati, “Tiichaa.” Na'iki
ukissita'akan naazu. 46 Uru'u naa ĩzaamata'akan Jesus.
47 Mazan bauda'apa pidan na'a'o ukadishitapan so'otan pamarian
usa'ukan Umanawunu'o Faadaa poitoru tain. 48 Sariapa Jesus paradan
ĩ'ati, ukian, “Kandii nii uwa'atin õdau'ati, una'akan umarian na'iki
uzowiin kida, uzaamata-kinaa nii õgaru; zowii-miki nii utaapan õgaru?

49 Ipai kamoo õkakinaopauzon unao Tominkaru Dapu ii, na'iki aonaa uzaa-
matan õgaru. Mazan marii saada-kariwaiz kida Tominkaru Paradan
ida'a'oraz mishiinan." 50 Udauna'an ipai utominapa-kidaniinao ki-
doopan, ĩwa'aka'akan naa uruu.
51 Pa'ina'o zii daonaiora da'anapatinan Jesus dawu'ati, aona'o ukai-
wadapan kamicha, soo ushibatapan pamada kamicha idin idi karikao-
nan. Tarubainao tiwaan pazaamatanuzu, 52 mazan udima'akan ĩ'ai
makamichan-daun, uwa'aka'akan naa pashibirinaa kamicha idin ĩtuma.

Jesus tiwaa-kidapa-kao
(Matthew 26:57-68; Luke 22:54-55, 63-71; John 18:13-14, 19-24)

53 Na'iki'o ĩna'akan Jesus Umanawunu'o Faadaa dapu iti. Na'ii ipai
faadaanao zowaunaanao, ipai kazowautapainao Jewnao, na'iki ipai
tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u baokopatinan. 54 Peter na'iti
umakon udawu'ati munapo uwa'akinpan, udauna'an umorota'akan
naa Umanawunu'o Faadaa dapu panibazooti iti. Na'ia'a naa usakanata-
pan awunuutapainao kabaun tuma uwiichadinpan tikazi di'iti.
55 Uru'u naa faadaanao zowaunaanao na'iki ipai ba'orainao
kootowapa-kidauzonao pidannao tiwaan paikodan kowaada-karu
nii dikauda'o Jesus sha'apatan pazowii-kida-kinaa niizu, mazan
aonaa ĩikodan. 56 Iriba pidannao mariidinan Jesus dau'u, mazan
pana'a kida ĩparadan karikaonan. 57 Udauna'an ba'oran pidannao
kadishitan ĩmariidinan Jesus dau'u, ĩkian, 58 "Waabatanii ukian kaikapa'a:
'Õkaboobi'ian nii wuru'u Tominkaru Dapuz pidannao tomaniaz,
idikinauda'u kamoo dauna'an õkadishita-kidan nii ba'oran, aonaa pidan
tomanii mani.' " 59 Ĩnao kapam pana'a kida ĩparadan karikaonan.
60 Umanawunu'o Faadaa kadishitan ĩkanaapu ati, upishaan Jesus
kaikapa'a: "Aona'o nii pudako'atin kaiwuru'u ĩparadan pudau'oraz?"
61 Mazan Jesus mashaapan mashaa, aonaa uparadan. Powa'a koshan
Umanawunu'o Faadaa pishaan uruu, "Pugaru mishi Christ, Kaimana'o
Tominkaru Daniz?"
62 Jesus kian, "Mishi õgaru wuru'u. Utukapan nii Daonaiora Aokazi
Iki'o sakanatan Tominkaru umanawunu'oraz diwa'ora antanapu;
utukapan nii kapam uwa'atin isha'iz tuma aokazi iki!"
63 Jesus na'apan idi, sariapa Umanawunu'o Faadaa kuzuuta'akan
pakamichan pato'oran idi, "Aona'a naa waaipan ba'oran paradan
powa'a! 64 Uabata na'apam uwazootapa'azon Tominkaru. Ukau'an
na'apam ukian?" Ipai ĩkian, usha'apatan idi na'apa'oraz oia'o, marii
uzowii-kao.
65 Pabi'i kida pidannao na'ainao sopitan pazaadako Jesus di'iti.
Ĩshibatan uawun, udauna'an ĩzowitanuzu. Ĩkian u'ati, "Kanom zowita'oraz
pugaru?" Na'iki watchmantapainao na'aka'akan naaz, ĩta'iautapaanan
naa uruu kapam.

Peter kian aonaa uaitapan Jesus
(Matthew 26:69-75; Luke 22:56-62; John 18:15-18, 25-27)

66 Peter na'ian pu'u Umanawunu'o Faadaa panibazooti baara ii,
bauda'apa poitoruiaba kaawan na'ati. 67 Otukapan dono Peter tanaa-
patinan tikazi ida'a, sariapa oawunuupa'akan u'ati. Okian, "Pugaru
na'ia'o kapam Jesus Nazareth san tuma. Mishii?"

68 Sariapa umariidina'akan. Ukian o'ati, “Aonaa õaitapan kanom
dau'ana'o wuru'u pukadakotinanuz.” Uruu idi umakon paniinom iti.
Uru'u naa kuruku ka'aranpa'akan naa.
69 Poitoruiaba tukapan uruu na'ii, sariapa okian koshan na'ainao
kadishitapan ati, “Mishi'o uruu ĩminauda'u!”
70 Mazan Peter mariidan ĩdyaun koshan.
Masakauda'u uruu dauna'an kadishitapainao na'a pishaan naa Peter
koshan. Ĩkian, “Mishi'o pugaru ĩminauda'u, pugaru kapam Galilee Baara
san.”
71 Udauna'an Peter kian, “Na'apam õkian mishi'o wuru'u! Marii
Tominkaru pataka'utan õgaru õmariidinan an! Õkian, aonaa õaitapan
kanom dau'ana'o wuru'u ukadakotinanuz!”
72 Uru'u naa kuruku ka'aranpan naa koshan itamautannaa; sari-
apa Peter nyukunuuan na'apam Jesus kiauzon da'i pa'ati, “Kuruku
ka'aranpan ua'ii itamau, idikinau'o nii pukian aonaa puaitapan õgaru.”
Na'iki'ora'a naa uzaada'akan tuukii.

15

Jesus na'aka-kao Pilate di'iti
(Matthew 27:1-2, 11-14; Luke 23:1-5; John 18:28-38)

1 Chaapi'ikiiman, faadaanao zowaunaanao baokopatinan
kazowautapainao Jewnao tuma, na'iki tiichaapauzonao Moses
kakinaori dau'u, na'iki ipai kootowapa-kidauzonao pidannao tuma.
Ĩnaou'u naa baokopatan padi'itinpan kadimana'o ida'an na'apam kizi
pasha'apatan uruu. Uruu dauna'an ĩdodotan Jesus anoba kida chain
idi, na'iki'o ĩna'akan naazu Pilate di'iti. 2 Na'ia'a naa Pilate pishaanuzu,
ukian Jesus ati, “Pugaru mishi Jewnao naobanaa king?”
Jesus kian u'ati, “Na'apa'o kaiwuru'u pukianuz.”
3 Udauna'an faadaanao zowaunaanao kian Jesus dau'an,
“Usha'apatauzonii iriba oii kida'o aimaakan.” 4 Udauna'an
Pilate pishaan koshan Jesus, ukian u'ati, “Aonaa na'apam pukian
pukazannaatin-kinaa nii? Puabata na'apam ĩparadan kida pudau'an.”
5 Mazan aonaa na'apam Jesus kian powa'a. Uruu idi Pilate di'itinpan
tuukii.

Pilate dyuudan Jesus zowii-kao
(Matthew 27:15-26; Luke 23:13-25; John 18:39—19:16)

6 Ipai wunu, wuru kaawan dono'o baokopainapa-karuz
(ĩnyukunuitapauzonuz da'i pakazannaatauzo-kao kamoon), Pilate kodita-
kidauzonii bauda'apa pidan taraa-kizai iki, pidannao aipan kawana'ati
da'i. 7 Uruu dono kaina'a'o pidannao mizaataakapauzonao tiwautauzo
pawaatan Romannao pawiizi ai, na'iki ĩzowiinii pidannao; uruu idi ĩtaraa-
kao. Ĩbii'i kaina'a pidan Barabbas kia'o u'uu. 8 Ipai kasaba'ukinpainao
pidannao wa'atin Pilate kanaapu ati, ĩpishaan uruu ĩaipan ukodita-kidan
bauda'apa taraapa-kariwai pidan, na'apa usha'apatauzonii kawana'ati
ipai wunu. 9 Pilate pishaan ĩnao, “Uaiapa sha'a õmuudan na'iki õkodita-
kidan wuru'u Jewnao naobanaaz?” 10 Uaitapan idi'o wuru'u faadaanao
zowaunaanao kishauzin wuru'u ĩkaakapaanuz Jesus u'ati. 11 Mazan
faadaanao zowaunaanao dyuudan ipai pidannao pishaan Pilate, ĩaipan
Barabbas kodita-kida-kao. 12 Pilate kian koshan kasaba'ukinpainao

pidannao ati, “Na'apam mooko uaipan õsha'apatan wuru'u Jewnao naobanaa, king ukii kiziz?”
13 Ipai ĩparadan diiwa'o ida'an koshan Pilate ati, ĩkian, “Marii utauka-kao Cross di'iti!”
14 “Kanom mooko oia'o nii usha'apatan?” Pilate kian.
Powa'a zii manawun ĩdiwadan paparadan, ĩkian, “Marii utauka-kao Cross di'iti!”
15 Pilate aipan idi pakaimandan wuru'u iriba'oraz pidannao nyukunuu, uruu idi ukodita-kidan naa Barabbas ĩ'ati taraa-kizai iki. Uruu dauna'an udyuudan soldyaanao ba'izian Jesus atii shashota umada, na'iki udyuudan naa kapam ĩtaukanuzu Cross di'iti.

Soldyaanao banikiitan Jesus
(Matthew 27:27-31; John 19:2-3)

16 Na'iki'o soldyaanao morota-kidan Jesus Romannao dapunaa nazo iti, na'ii ĩdapadan ipai baokopa ba'oran soldyaanao. 17 Ĩkaiwada-kidan wuza'o chaakita Jesus ati, udauna'an ĩtoman kowamai kawanu'o kaiwada-karu kadunaa idi, udauna'an ĩmuudan naazu uzowau paawa ati. 18 Ĩbanikiitan Jesus kaikapa'a, ĩkian, “Pugaru King, umanawunu'o Jewnao naobanaa!” 19 Ĩba'iziinuzu pazowau an kida atamun idi, ĩsopiautapanuzu, ĩkodoru'ukan na'iki ĩdawukan ukanaapu ati. 20 Ĩipaian dauna'an pabanikiitan Jesus, ĩso'otan naa wuru'u wuza-za'oraz chaakita u'ai, ĩkaiwada-kidan ukamichan powaa iti u'ati. Uruu dauna'an ĩna'akan naa uruu, ĩtauka'anan naazu cross di'iti.

Jesus tauka-kao Cross di'iti
(Matthew 27:32-44; Luke 23:26-43; John 19:17-27)

21 Ĩmakopa-kizi an ĩikodapan pidan Simon kia'o u'uu, Cyrene san, uruu Alexander na'iki Rufus daru. Soldyaanao dyuudan una'akan Jesus crossannaa. 22 Ĩna'akan Jesus Golgotha iti, (amazada Pidan-Zowau-Niwa'uz-naawa, kia'o wuru'u udakota-kao). 23 Na'ia'a naa ĩtiwaan patuza-kidan u'ati wine, kawiki'ita-kariwai kibia'o myrrh aiba idi, mazan aonaa Jesus tuzanuzu. 24 Udauna'an ĩtaukan naa Jesus cross di'iti. Udauna'an ĩbuutan naa ukamichan pakawana'ati kida, ĩmakinaotan makinaonii ĩtukapa'azon na'ia'oram nii kida, bauda'apa'o pidan zaa-matan.* 25 Doko'o za'ora'a naa kamoo chaapi'iki wuru'u ĩtaukanuz Jesus cross di'iti. 26 Kaina'a saada-kariwai ĩmanamikitin-kinaa, “Dii wuru'u King, Jewnao ati,” kii. 27 Na'a udazaba'a ĩtaukan kapam dya'utam koidimiki-nao, bauda'apa udiwa'oran antanapu na'iki ba'oran uwashabaron an-tanapu. 28 [Kaikapa'o ida'ana'a saada-kariwai kaarita ida'a'oraz mishi-inan, “Oia'o pidan kawanu'o utukapa-kao,”† kia'oraz.]‡
29 Pidannao dobaapainao kida udazaba an banikiitanuzu, ĩwa'uan pazowau, “Kasha'a!” ĩkian. “Pukian pukaboobi'ian nii Tominkaru Dapu, udauna'an pukadishita-kidan niizu idikinautan kamoo dauna'an. 30 Aizii putoka'a naa pucrossannaa di'iki pukazannaatina'a naa puaipan ati!”
31 Na'apa kapam faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u banikiitan Jesus, ĩkiitaakapan pa'atiaaka kida,

---

* **15:24** Psalm 22:18 † **15:28** Isaiah 56:12 ‡ **15:28** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

"Ukazannaata ba'oran pidannao, mazan aonaa turuu ukazannaatinan paaipan ati. 32 Watukapa kizi Christ, wuru'u king, Israelitenao naobanaaz tokan aizii Cross di'iki, uruu ida'an kizi wamishidan uruu!" Upu'u zii kapam wunao dakoopan uruu'u, tauka-kariwainaouz udazaba'a.

Jesus mawakan
(Matthew 27:45-56; Luke 23:44-49; John 19:28-30)

33 Sakitapa kamoo di'iki, ipai amazada maruta'akan, atii daawadata kamoo. 34 Udauna'an aka, uru'u naa Jesus kadakon diiwa'o ida'an. Ukian, "Eloi, Eloi, lema sabachthani?" Kaikapa'o wuru'u ukianuz: "Õ*Tominkarun*, õ*Tominkarun*, kanom nii aonaa punyukunuupan õ*garu*?"

35 Ba'orainao pidannao kadishitapainao udazaba'a abata wuru'u uparadanuz. Sariapa ĩ*kian*, "Aushaa uabata, udapadan pa'ida'ati prophet Elijah." 36 Sariapa bauda'apa pidan dima'akan, udamotan sponge katama'o riwunii di'iti. Udauna'an usawadan naa Jesus dako itiz atamun saba ida'an. Sariapa ukian, "Mashaapa zii! Watukapa kizi panaadon Elijah wa'atin nii utoka-kida'ananuzu."

37 Udauna'an Jesus kadakon ma'ozaka'o ida'an, uruu mawaka'akan naa. 38 Na'apain na'a'o udaru'o kamicha mada kazadinpa'o Tominkaru Dapu nazo ii, § sariapa ukuzuuta'akan pazikon an doko iki atii apowa iti.

39 Na'a'o soldyaanao zowaunaa kadishitapan Jesus kanaapu'u. Utukapan idi na'apam Jesus mawakan, sariapa ukian, "Mishi'o mishi Tominkaru Danin wuru'u di'ora'a pidana'a."

40 Na'a'o kapam zunnao munapo zaa ĩ*awunuutapan*. Ĩ*bii* iainao na'ii Mary, Magdala sanaaba; na'iki ba'oran Mary, oroo James na'iki Joseph daro; na'iki Salome. 41 Ĩ*nao* da'anapatinainaouz Jesus ukaudinankan dono'oraz Galilee Baara ii, na'iki ĩ*nao* kaminka'uupauzoz da'i uruu. Na'iki iriba kapam baokoinao zunnao na'ii, wa'atiinao utuma Jerusalem ati.

Jesus dida-kao
(Matthew 27:57-61; Luke 23:50-56; John 19:38-42)

42 Wachuupun di'iti'i naa, uruu dono minziiwatin-karu kamoo kapam wuru'u, ba'oran kamoo tannaa, uruu Sookapa-karu Kamoon. 43 Kaina'a Joseph Arimathea san, na'iki uruu umanawunu'o nii pidannao taapan, na'iki uruu zaudapa'o kapam Tominkaru Naobanai-tinan kamoon kaawan. Kamoo tipitan ua'ii uma'ozakada'akan panyukunuu na'iki umakon, upishaa'anan Pilate Jesus nanaa dau'an.

44 Sariapa Pilate di'itinpan, uabatan idi Jesus mawaka'aka'a naa. Sariapa udapadan soldyaanao zowaunaa na'iki upishaanuzu, ukian u'ati, "Mawaka'aka'a naa mishi Jesus?"

45 "Oo, mawaka'aka'a naazu," ukian u'ati. Uruu idi'i naa Pilate taapada Joseph na'akan Jesus nanaa.

46 Uruu idi Joseph torian naa kawinipina'o kamicha mada, na'iki utoka-kidan naa Jesus nanaa. Udauna'an upapidan naazu kamicha mada idi, na'iki umuudan naazu kichada-kariwai kuba nazo ii. Udauna'an utarata'akan naaz udaru'o kuba idi. 47 Mary Magdala

§ **15:38** udaru'o kamicha mada kazadinpa'o Tominkaru Dapu nazo ii: Putukapa kaarita tokon ii 'Tominkaru Dapu' dau'an, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a.

sanaaba na'iki Mary Joseph daro tukapanii na'ia'oram Jesus nanaa muuda-kao.

16

Jesus kadishitan pamawaka-kizi iki
(Matthew 28:1-8; Luke 24:1-12; John 20:1-10)

1 Sookapa-karu Kamoo dauna'an, Mary Magdala sanaaba, na'iki Mary James daro, na'iki Salome torian kaduunuribai ĩkaduunuu-kinaa nii Jesus nanaa. 2 Udauna'an chaapi'ikiiman, Sunday dono kamoo koditanin, uru'u naa ĩmakon baaranai iti. 3 Ĩmakopaanan pu'u dunapota, ĩpishautaakaanan pa'atiaaka kida, ĩkian, "Kanoma'o nii kidu'uka kuba wa'ati paniinom iki?" 4 Usha'apanum kau'an udaru'o wuru'u kubaz. Udauna'an ĩmaonapatapaanan pu'a'a naa na'iti, ĩtukapa wuru'u kuba tuu'uzuz kida'uka'aka-kaoa'a naa.

5 Ĩmorotanaakan pu'u ka'unaru nazo iti, sariapa ĩtukapan pa'ina'o zii pidan sakanatapan padiwa'ora antanapu, ukaiwadapanii baraka'o kamicha za'aba'i, na'iki sariapa ĩtarian. 6 Mazan ukian ĩ'ati, "Mana'a utaria'ana'a. Õaitapa udorotapan Jesus Nazareth iki'oraz, taukakariwaiz cross di'iti. Uruu kakuda'aka'a naa, aona'a naa uruu nii da'a'a. Utukapa, da'a'a tawuru'u umuudauzo-kaoaz.

7 "Aizii ukowaada'ana'a naa di'ora'a kuwai, Peter na'iki ba'oran utominapa-kidaniinao ati. Ukowaada ĩ'ati kiwiita'o ni'i naazu Galilee Baara iti. Na'ia'o nii ĩtukapan uruu tawuru kawana'ati'i uparadauzonuz da'i ĩ'ati," ukian. 8 Udauna'an ĩkodita'akan baaranai iki ĩdima'akan naa powaa iti. Tuukii ĩtariidinan atii naka-nakaa ĩdyaun, aona'a naa ĩka'iitan pakakuwaapan patarian idi.

[Kotua'o saada-kariwai Mark kaaritan ipain kaikapa'a]

Jesus aidinan Mary Magdala sanaaba ati
(Matthew 28:9-10; John 20:11-18)

9 [Jesus kadishitan dauna'an pamawaka-kizi iki Sunday chaapi'iki, kiwiin uaidinan Mary Magdala sanaaba ati; oroo di'iki'o ukodita-kidauzon da'i 7 oia'o doronainao. 10 Udauna'an omakon okakuwaapa'anan uminauda'uitapaniinao ati, pakawan zii ĩzaadinan pakasha'oran idi. 11 Mary kowaadan naa ĩ'ati patukapan Jesus, kakuda'a naa uruu, mazan upu'u aonaa ĩmishidan oroo.

Jesus aidinan dya'utam pada'anpikinao ati
(Matthew 28:16-20; Luke 24:13-49; John 20:19-23; Acts 1:6-8)

12 Uruu dauna'an, Jesus aidinan dya'utamainao ati, ĩmakopan pu'u ba'oran wiizainao sodi kida di'iti, mazan aonaa ĩaitapanaatanuzu. 13 Na'iki'o sariapa ĩkiwan powaa iti ĩkakuwaapan baokoinao ati, mazan aonaa ĩmishidan ĩkuwaa.

14 Uruu dauna'an Jesus aidinan 11 patominapa-kidaniinao ati, ĩaroapatinan pu'u. Uto'orauauzon ĩdyaun ĩmamishidakan na'iki ĩdadaradan idi panyukunuu tuukii manawun, aonaan idi ĩmishidan utukapikinao paradan. 15 Na'apain ukian ĩ'ati, "Umako ipai amazada kawana'ati ukakuwaapa'an kizi Kaimana'o Kuwai dau'u ipai pidannao ati.

16 Kanom mishida'o na'iki chikaawunuina'o kazannaata-karu nii;
kanom aona'o umishidan pataka'uta-kaou'o nii. 17 Mishidainao taa-
kao nii ĩma'ozakan ĩsha'apata-kinaa nii umanawun kida'o aimaakan;
ĩkodita-kidan nii pidannao ai oia'o doronainao kida õ'uu ida'an; ĩaitapan
nii paparadan bakadun parada-karu kida; 18 ĩzaamatan an kowazaz
oo ĩtuzan an mawaka-kinai riwunii, aona'o nii ĩsha'apan; ĩpishatan nii
karinainao paka'u idi, kakuda'o nii ĩdyaun.”

Jesus makon Aokazi iti
(Luke 24:50-53; Acts 1:9-11)

19 Jesus ipaian dauna'an pakadakotinan ĩ'ati, una'aka-kaoa'a naa
aokazi iti. Na'ii usakanatan Tominkaru diwa'ora antanapu. 20 Uruu
dauna'an tominapa-kida-kariwainao makon naa, ĩkakuwaapa'anan naa
Kaimana'o Kuwai dau'u ipai amazada kawana'ati. Uruu dono Naobanai
kaudinan idi ĩtuma, mishi'i naa mishi ĩsha'apatan umanawun kida'o
aimaakan pidannao mishida-kinaa nii.]*

[Ba'oran saada-kariwai Mark kaaritan ipain kaikapa'a]

(9-10) [Sariapa zunnao makon ĩkowaada'anan kuwai dyuuda-kariwaiz
ĩkowaadan, mazan aonaa ĩkowaadan ipaiz. Uruu dauna'an Jesus dyu-
udan patominapa-kidaniinao ipai amazada kawana'ati ĩkowaada'an
kizi kaimana'o na'iki karikaonanu'o kuwai, wuru'u karikaonanu'o
kazannaatin-kinai daua'oraz.]†

---

* **16:20** Aonaa ipai'o mani saadapauzonao di'ora'a kaarita, totokadan Mark saadan dauna'an di'ora'a kaarita'a, wuru'u verse 9-20 ida'a'oraz. † **16:20** Aonaa ipai'o mani saadapauzonao di'ora'a kaarita, totokadan Mark saadan dauna'an di'ora'a masakauda'u'oraz saada-kariwai.

Luke
Saadanii Kaimana'o Kuwai

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita Luke saadanii. Wuru'u Luke, uruu Gentile na'iki daakataa kapam. Aitapa'o pidan uruu, dobata'o utominpan, na'iki uparada Greek paradan kaimanaiman. Uchi'ikapauzonii da'i apostle Paul tuma ukakuwaatinan dono.

Luke saadan kaarita Theophilus ati'o, na'iki ba'oran Gentilenao ati'o mishidainaouznaa Jesus. Luke aipan mishidainao aitapan mishi'o wuru'u ĩtominapa-kida-kaoaz. Tominkaru aipan kawana'ati'o wuru'u Jesus kaawanuz imi'i baara ati kazannaata'o nii ipai pidannao oia'o ai, Jewnao na'iki Gentilenao kapam.

Kaina'a iriba Luke kowaadan aimaakan kida dau'an. Soo Luke kaaritan ida'a karikaonan usaadinpan: angelnao kunuupan dau'u, na'iki taapainao kaznizonao tukapankan dau'u Jesus, ushakatan dauna'an; Jesus makon dau'u Tominkaru Dapu iti Upa'inan dono zii; Samaria san kamunanun daua'o; na'iki daonaiora padantan daua'o padaru ida'ati.

Tuukii Luke paradan toriinapa-karu dau'an; Kaimana'o Kuwai konaukii-kida-kao dau'an; zunnao kakuda-kao dau'an, Jesus na'iki apostlenao kaminka'uapa-kao dau'an; mapuraataniinao dau'an; oiainao pidannao dau'an, na'iki Kaimana'o Doronaa dau'an.

Paul saadanii kapam masakauda'u Luke dau'an pakaaritan ida'a, 2 Timothy 4:11 na'iki Philemon 24 ida'a.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadinan *1:1-4*
Jesus na'iki John Chikaawunuupauzo shakatan atii ĩtuubarun *1:5—2:52*
John Chikaawunuupauzo kaudin-kizi daua'o *3:1-20*
Jesus chikaawunuu-kao na'iki utiwaa-kidapa-kao *3:21—4:13*
Jesus kaudinan Galilee Baara ii aka *4:14—9:50*
Jesus kaudinaanan pamakopan dono Jerusalem iti *9:51—19:27*
Jesus sha'apatanii kida pazowii-kao ua'ii *19:28—22:46*
Jesus zaamata-kao, na'iki uzowii-kao *22:47—23:56*
Jesus kadishitan pamawaka-kizi iki, na'iki uaidinan pidannao ati *24:1-49*
Jesus na'aka-kao aokazi iti *24:50-53*

1 Naobanai Theophilus,

Kaina'a iriba pidannao, saadainao ipai Jesus sha'apatanii kida aimaakan dau'u, na'iki ipai Jesus sha'apata-kao dau'an. 2 Ĩsaada ipai aimaakan, na'apa pakawan waabatan kawan ukowaada-kao utukapikinao di'iki, ĩnao tukapainao kidaz ipai aimaakan sha'apan usakadin-kizi iki, na'iki ba'orainao di'iki, kowaadainao kidaz ipai kaiman kida'o usha'apatanii dau'u. 3 Ukau'an naobanai Theophilus, õdi'itapa kaiman-daun aimaakan wuru'u sha'apata-kariwai kidaz usakadin-kizi iki, na'iki õabata kaiman-daun ipai wuru dau'ana'a aimaakan kida sha'apata-kariwaiz. Uruu idi õaipan õsaadan pu'atizu kaiman-daun usha'apan kawana'ati manawun. Ipai usakadin-kizi iki, atii utokon iti.

4 Õsaadan pu'atizu kaimanaiman, usha'apanum kau'an õaipan idi puaita-
pan kaimanaiman, ipai wuru dau'ana'a puabatanii kidaz aimaakan
sha'apan.

Angel aidinan Zechariah ati

5 Aizii Herod king-tinpan dono na'iki ukazowautapan dono, ipai
amazada Judea Baara ii aka. Kaina'a faadaa na'ia'o umashaapan,
Zechariah kia'o u'uu. Aizii Zechariah dokozu-daunnao, na'apa kapam
faadaa-tinpauzonao pa'idiwaru. Kaina'a faadaa, Abijah kia'o u'uu,
uruu tuma'o Zechariah dokozu-daunnao kaudinauzon kotua'a naa.
Aizii Zechariah daiaro Elizabeth, faadaa-tinpauzonao kapam oiriban-
nao. 6 Kaiman Zechariah na'iki Elizabeth mashaapan Tominkaru awun
za'a. Ipai ĩizo'atin Tominkaru dyuuza na'iki ukakinaori kida. 7 Mazan
aonaa Elizabeth kaudanin, usha'apanum kau'an maudanich oroo. Aizii
na'apain maskonnaou'u naa oroo, na'iki uruu tunarunaou'u naa kapam.

8 Bauda'apa kamoo Zechariah na'iki umin-kaudinannao, wuru'u
faadaa-tinpainao kidaz zaamata-kao kaudina'o nii Tominkaru Dapu
nazo ii. Usha'apanum kau'an Abijah ida'atanpuinao pa'idiwaru
faadaanao wuru'u kaudina'oraz uruu dono. * Uruu idi Zechariah na'iki
umin-kaudinannao sha'apata'o nii ipai aimaakan, wuru'u faadaanao
sha'apatauzonii kidaz Tominkaru ati. 9 Aizii faadaanao, kaina'a
ĩsha'apatauzonii aimaakan, patukapa-kinaa nii kanoma'o nii aizii
kaudin, kawaoda'o nii kaduunu'o Tominkaru ati. Uruu dono Zechariah
zaamata-kao. Uruu idi Zechariah morotan naa Tominkaru Dapu iti
ukawaoda'anan kaduunu'o shanaribai altar paawa iti, Tominkaru ati.
10 Aizii kaduunuribai kawaodapa-kao pu'u, pidannao kasaba'ukinan
paniba itinapu, na'iki ĩtoriinpan naa kapam.

11 Upu'a'a naa angel, Tominkaru di'iki'o kaawa'akan Zechariah
di'ii. Angel kadishitan altar wuru'u kaduunu'o kawaodapa-kizinaoaz
diwa'ora antanapu. 12 Tuukii Zechariah taria'akan patukapan idi
angel. 13 Mazan angel kian u'ati, "Zechariah, mana'a putaria'ana'a,
Tominkaru abata putoriinpan. Kaudani'o nii pudaiaro, okaudani-
pan dono daonaiora'o nii odani nii. Pudakota pa'i u'uu John kii.
14 Aizii ushakatan dono tuukia'o nii pukonaukii-kidanuz na'iki ipai
ba'orainao pidannao tuukia'o nii kapam ĩkonaukii-kidanuz. 15 Na'iki
umanawunu'o nii pidan uruu, Tominkaru awun za'a. Aonaa kizi
pa'i utuzan wine na'iki ma'ozaka'o riwunii. Sariaapa'o nii Kaimana'o
Doronaa zaamatan uruu ushakatan dono. 16 Na'iki uru'o nii padanata-
kida iriba Israelitenao† powaa ati, Naobanai Tominkaru ida'ati. 17 Na'iki
uru'o nii kiwiita Naobanai ua'ati, ma'ozaka'o nii uruu, na'apa'o nii
manawun uma'ozakan Elijah kawan, Tominkaru prophetiniz. Na'iki
ukaimanadan nii daruinao nyukunuu ĩdainao tuma kida. Na'iki pidan-
nao wuru'u dikintapainao kidaz, utanawatan nii ĩnyukunuu, kaiman
kizi'i naa ĩaitapan padi'itinpan, na'apa izo'atiinao kawan Tominkaru.
Na'iki uminziiwa-kidan ni'i naa Tominkaru pidanannao nyukunuu,
ĩizo'ati kizi uparadan."

18 Sariapa Zechariah kian angel ati, "Kandii ida'ana'o nii
mooko õaitapan umishiin wuru'u pukowaadaniaz aimaakan õ'ati?

---

* **1:8** Kaina'a iriba faadaanao kaudinauzonao Tominkaru Dapu ii. Ĩkaudinan nii batonapa kida. Na'iki ĩkaudinan nii bauda'apa sondii. Uruu dauna'an ba'orainaou'u ni'i naa kaudin. † **1:16** Israelitenao: ĩnao dakota-kariwaiz kapam Jewnao nii.

Usha'apanum kau'an õgaru tunarunaou'u naa na'iki õdaiaro na'apa maskonnaou'u naa kapam."

19 Sariapa angel kian u'ati, "Õgaru Gabriel, Tominkaru di'iki'o
õwa'ati'ikan. Udyuudanii õgaru kowaada'o nii paparadan pu'ati, wuru'u
kaimana'oraz kuwai. 20 Mazan aonaa pumishidan õkuwaa, wuru'u
mishi'oraz nii usha'apan paainaa kawana'ati. Pumamishidakan idi
õkuwaa, pumaparadanun nii aizii. Ukau'an aona'o nii pukaparadanun,
atii õkuwaa mishiinan dau'ana'o nii zii pukaparadanun koshan."

21 Upu'a'a naa pidannao zaudapan Zechariah koditan. Ĩaitapa'azon
usha'apanum naa wuru'u umakoditakanuz kadiman. 22 Udauna'an
zii ukoditan ĩ'ida'ati. Mazan aona'a naa uparadan nii. Ĩaitapa'aka
sariapa, Tominkaru tukapa-kidan aimaakan u'ati. Pamaparadanun idi
Zechariah tiwaan naa pakakuwaapan ĩ'ati paka'u ida'ana'a naa karikao-
nan.
23 Uipaian dauna'an ipai pakaudinkiz, ukiwan naa padapu iti.
24 Aonaa ukotua'ikin uruu dauna'an Elizabeth kaudanin naa mishi.
Mazan aonaa okoditan padapu iki, atii baka'iauda'u kauzu dauna'an
zii okoditan. 25 Uruu idi okian, "Aizii Tominkaru kamunan-kida mishi
õgaru. Uruu idi aona'o nii powa'a pidannao dakoopanun."

Jesus shakatan kowaada-kida-kao

26 Aizii 6 kauzu Elizabeth kaudanin dauna'an, uru'u naa Tominkaru
dyuudan angel, Gabriel kia'oraz u'uu, wiizai Nazareth iti, Galilee Baara
ia'oraz. 27 Udyuudanuzu na'aka'o nii parada-karu pa'inaiba zun di'iti,
Mary kia'o o'uu. Joseph, King David takaan-daunuz, aiapanii oroo na'iki
upishaani'i naa oroo padaronao ati pamin-mazidan nii.
28 Aizii angel kaawan o'ida'ati, sariapa ukian o'ati, "Kaiman pugaru?
Kaina'a Tominkaru putuma, na'iki tuukii ukamunanun pu'ati," ukian
o'ati. 29 Tuukii Mary tarian, na'iki tuukii odi'itinpan ukuwaa dau'u,
na'iki tuukii oaitapa'azon na'apa'oram manawun wuru'u ukianuz
pa'ati. 30 Mazan angel kian o'ati, "Mary, mana'a putaria'ana'a, aizii
Tominkaru kamunanu'uzon pu'ati. 31 Ukau'an pukaudanin nii daon-
aiora idi. Aizii pukaudanipan dono, pudakota pa'i u'uu Jesus kii. 32 Uruu
tuubaru'o nii, na'iki umanawunu'o nii pidan, na'iki udakota-kao nii
Tominkaru umanawunu'oraz Dani nii. Na'iki Naobanai Tominkaru
zaamatan nii uruu king nii, na'apa kotua'o udokozu-daun King David
kawan. 33 Karikaonanu'o nii uking-tinpan Israelitenao ati, wuru'u Jacob
takaan-daunnaouz, na'iki unaobanai-tinapanuz, aonaa na'apainim nii
ukatokon-tinan."
34 Udauna'an Mary kian angel ati, "Õgaru pa'ina'o zii zun, aona'o zii
daonaiora kiitauzon. Na'apam nii mooko õkaudanin?"

35 Angel kian o'ati, "Kaimana'o Dorona'o nii wuru'u kaawa'oraz
pu'ida'ati, na'iki Tominkaru taan ida'ana'o nii karikaonan pama'ozakan
pu'ida'ati, wuru'u pukaudaninuz. Ukau'an pudani, wuru'u
kaimana'oraz manawun koraidaonaa, aona'oraz oia'o nii u'ida'a,
udakota-kao nii Tominkaru Dani. 36 Puaitapa puiriban taoro'o Elizabeth.
Pidannao kian aonaa na'apainim nii okaudaniizon. Mazan kai oroo
kaudani'i naa, 6 kauzu'u naa. Omaskonnaoun pu'a'a naa padamata,
mazan upu'u zii okaudanin. 37 Usha'apanum kau'an Tominkaru ati,
aonaa aimaakan kasha'apannan, turuu usha'apatan sha'apa'oram
aimaakan, aona'oraz turuu puabatan usha'apata-kao."

38 Sariapa Mary kian, “Õgaru Tominkaru poitoruaba. Marii mooko
aimaakan sha'apan õ'ati, puparadan kawana'ati,” okian. Udauna'an
angel mako'okan naa o'ai.

Mary makon Elizabeth di'iti

39-40 Kadiman aka udauna'an, uru'u naa Mary makon munapo,
midukuo-ta'o wiizai di'iti, Judea Baara ia'oraz. Omakon atii Zechariah
dapu iti. Aizii okaawan sariapa onaubaan Elizabeth. 41 Mary naubaan
pu'u oroo, sariapa Elizabeth abatan paudani dakazatinan patoba nazo
ii. Upu'a'a naa Kaimana'o Doronaa kaawan Elizabeth ida'ati. 42 Uruu
idi Kaimana'o Doronaa aipan ati okian Mary ati diiwa'o ida'an. “Tuukii
manawun Tominkaru kaimanan pu'ati, ipai ba'oran zunnao ai. Na'iki
kaiman manawun Tominkaru pudani ati, putoba nazo ia'oraz.” 43 Okian
koshan, “Kandii ni'o pa'an wuru'u kaimana'o manawun aimaakan
sha'apanuz õ'ati, wuru'u õnaobanaa daro morowautapanuz õ'ida'ati?
44 Punaubaan pu'u õgaru, sariapa õabatan õdani dakazatinan õtoba nazo
ii, ukonaukian idi. 45 Konaukia'o nii manawun pugaru, usha'apanum
kau'an pumishidan idi wuru'u parada-karuz, na'iki pumishidan idi
mishi'o nii umishii-kao wuru'u wanaobanaa kowaada-kidaniaz pu'ati,”
okian Mary ati.

Mary konaukii-kidan Tominkaru

46 Uruu idi Mary kian.
“Tuukii manawun õkonaukii-kidan wanaobanaa.
47-48 Tuukii manawun õnyukunuu konaukian,
Tominkaru õkazannaatapiki nyukunuitapan idi õgaru,
na'iki ukamunan-kidan idi kowas õgaru, papoitoruaba.
Aizii ipai'o nii pidannao diina'iti'i, ĩdakotan õgaru konaukiaiba nii.
49 Usha'apanum kau'an, Tominkaru ma'ozaka'oraz
sha'apatan idi kaimana'oraz manawun aimaakan õ'ati.
Mishi uruu umanawunu'o ukaimanan.
50 Ipai pidannao taapainaouz Tominkaru umanawunu'o nii,
ĩdokozu-daunnao di'iki atii ĩwadaunnao di'iti, utukapa-kida pakamuna-
nun ĩ'ati.
51 Mishi uruu ma'ozaka'o manawun,
pama'ozakan ida'an ipai uwaataabi'ian pidannao,
wuru'u tuukia'oraz ĩatadinpauzon.
52 Tuubaru kidainao naobanainao, na'iki umanawun-tinpainao kidaz,
ipai uwaota-kidan ĩdyaun panaobanai-tinpan ai.
Aizii pidannao waranuitapa-kariwainao,
uzaamata pa'an ĩdyaun tuubaru kidainao nii.
53 Aizii zamazi-tinainao utaa ipai aimaakan ĩ'ati,
abaapa utaapan ĩdyaun.
Mazan kapuraataniinao, aonaa kanom utaan ĩ'ati.
54 Mishi pakiauzon kawan wadokozu-daunnao ati kotua'a naa,
aizii ukawana'ati mishi ukaminka'utan papoitorunao Israelite-
naouz.
55 Aonaa mishi umanyukunuutan kotua'o paparadan, ukiauzonuz,
karikaonanu'o nii ukamunan-kidan Abraham na'iki udainao di-
ina'iti'i,”
kia'o Mary kian.

56 Mary na'ian idikinauda'u kauzu Elizabeth tuma. Udauna'an okiwan
naa padapu iti.

John Chikaawunuupauzo shakatan daua'o

57 Aizii Elizabeth kaudanipan dono'o naa, uru'u naa okaudanipan,
daonaiora mishi odani nii. 58 Aizii omin-dazabazinao, na'iki oiribannao
abatan na'apam Tominkaru kamunanun na'iki utukapa-kidan tuukii
pakaimanan o'ati. Tuukii ĩkonaukian paabatan idi okaudanipan, uruu idi
baokopa ĩkonaukian otuma.
59 Aizii bauda'apa sondii Elizabeth kaudanipan dauna'an, uru'u naa
pidannao kaawan ĩtukapa'anan naa ĩdani choota-kao‡ Jewnao kaduz
kawana'ati.§ Aizii wuru'u pidannaouz aipan naa padakotan u'uu
Zechariah kii, padaru uu kawan. 60 Mazan udaro kian ĩ'ati, "Aonaa,
aonaa na'apa'o nii mani u'uu, John kia'o nii pa'an u'uu."
61 Sariapa ĩkian o'ati, "Mazan aonaa bauda'apa uiribannao na'apa'o
nii ĩ'uu." 62 Udauna'an ĩpishaan udaru paka'u ida'an, ĩaipan ukowaadan
na'apam uaipan paudani uu dakota-kao.
63 Sariapa Zechariah pishaan ĩ'ati kaarita, udauna'an usaadan kaarita
ida'a kaikapa'a: "John kia'o nii u'uu." Tuukii pidannao di'itinpan, aonaa
ĩzauda-kidan udakotan u'uu na'apa. 64 Upu'a'a naa mazan Zechariah
kaparadanu'ukan. Uruu idi tuukii ukonaukii-kidan Tominkaru.
65 Ipai ĩmin-dazabazinao, tuukii ĩdi'itinpan. Udauna'an
ĩkowaadaabi'ia'akan naa ba'orainao ati, ipai wuru dau'an kida'a
patukapanii kidaz usha'apan. Uruu idi kuwai makon na'iki una'aka-kao
ipai wiizai kawana'ati, wuru'u midukuo baawu an kida'oraz wiizainao,
Judea Baara ii aka kida'oraz. 66 Uruu idi ipai pidannao wuru'u abatainao
kidaz kuwai, tuukii manawun ĩdi'itinpan, na'iki ĩkian, "Ei, kanom
kaduzu'o nii wuru'u koraidaonaaz diina'iti'i?" Usha'apanum kau'an
ĩaitapan idi Tominkaru kaina'an utuma.

Zechariah konaukii-kidan Tominkaru

67 Uruu dono Kaimana'o Doronaa kaawan Zechariah ida'ati.
Kaimana'o Doronaa aipan ati ukowaadan naa Tominkaru paradan
pidannao ati. Kaikapa'o wuru'u ukianuz ĩ'ati:
68 "Wakonaukii-kida wanaobanaa, Israelitenao Tominkarunuz,
ukaawan idi na'iki ukaminka'uta'anan idi papidanannao,
na'iki uso'ota'anan idi ĩdyaun ĩpataka'uta-kao ai.
69 Utaa zii mishi ipai waunao ati, ma'ozaka'o kazannaatin-kinai nii,
papoitoru David takaan-daun idi.
70 Na'apa pakiauzon kawana'ati kotua'a naa,
kaimana'o paprophetinnao ida'an.
71 Ĩkowaadan ukazannaatan nii waunao,
na'iki uso'otan nii waunao watarubanao ai,
wunao aia'a tuukia'oraz manawun ĩto'ora-kizaitapan waunao.
72 Mishi Tominkaru kowaadanii kotua'a naa wadokozu-daunnao ati,
ukamunan-kidan nii ĩdyaun.
Na'iki aona'o nii umanyukunuutan
wuru'u ukowaadauzoniaz pasha'apatan nii ĩ'ati.*
73 Kaimanaiman uwa'akan mishi'oraz paparadan

‡ **1:59** choota-kao: Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. § **1:59** Leviticus 12:3 * **1:72** ukowaadauzoniaz pasha'apatan nii ĩ'ati: uruu dakota-kao covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

wadokozu-daun Abraham ati kotua'a naa,
aona'oraz turuu upana'ada-kao.
74 Ukowaadauzon u'ati diina'iti'i, ukazannaatan nii waunao watarubanao ai.
Kaiman kizi wamashaapan u'ati aonaa wataritan bii'i mani.
75 Na'iki kaiman kizi manawun wamashaapan soo uruu ati bauda'apa
na'iki waizo'ati kizi uparadan karikaonan."

76 Udauna'an ukian.
"Pugaru õdani, pudakota-kao nii
umanawunu'o manawun Tominkaru prophetin nii.
Pukiwiitan nii Naobanai ua'ati,
pusaaba'anan naa dunapo umako kizi nii.
77 Na'iki pukowaada kizi'i naa upidanannao ati,
ĩaitapa kizi ukazannaatan nii ĩdyaun,
umainaabatan ni'i naa ipai ĩ'oian.
78 Mishi kaimana'o na'iki kamunanu'o manawun wuru'u waTominkarunuz.
Uruu aipan ati'o nii wuru'u kazannaatin-kinai wa'atinuz kaina'iki.
Uwa'atin nii kaina'iki kamoo koditan kawanu'o nii.
79 Na'iki ukanadapan nii ipai waunao mashaapainaouz maruta'o-karu'u,
na'iki kichana'ikitinainaouz pamawakan ai.
Na'iki kaimana'o nii una'akapan waunao,
utukapa-kidan nii wa'ati kaimana'o mashaapa-karu," Zechariah kian.

80 Uruu idi John dyaupain naa, atii utuubarun. Aizii unyukunuu ma'ozaka kapam udyaupain Tominkaru dau'ati. Aizii umashaapan mapidantaka'o amazada ii aka. Atii bauda'apa kamoo, ukaudinan kamoon kaawan naa. Uruu dono ukakuwaapatinan naa pidannao ati, wuru'u Israelitenao kidaz.

2

Na'apam Jesus shakatan
(Matthew 1:18-25)

1-3 Uruu dono kaina'a tuubaru'o king, Caesar Augustus kia'o udakotapa-kao. Ukazowautapan idi ipai amazada atii amazada tokon iti, udyuuda-kidan paparadan ipai pidannao ati, ipai amazada kawana'ati. Uaipan ipai daunuuda'u pidannao saada-kidan pa'uu padokozu-daunnao shakata-kizi ii pa'idiwaru. Uruu zi'o pidannao uu saadapauzo-kao na'apa. Uruu dono, Quirinius kazowautapa'o ipai wiizainao Syria ii. Uruu dono ipai pidannao makon padokozu-daunnao shakata-kizi iti kida, king paradan kawana'ati.

4-5 Aizii Joseph, mashaapan idi Nazareth ii, sariapa umakon Bethlehem iti, Judea Baara ia'oraz. Na'ia'o King David shakatauzon kotua'a naa. Aizii wuru'u King Davidiz, uruu kotua'o Joseph dokozu-daunu'u naa manawun. Uruu shakata-kizi iti'o wuru'u Joseph na'iki Mary saada-kida'ananuz pa'uu, oroo upishaaniaz pamin-mazidan nii. Na'apain pidannao uu saadapa'azoo-kao dono, kaudani'ora'a naa Mary patoba ii.

6-7 Aizii Joseph na'iki Mary kaawan dono Bethlehem iti, ipai kabaun nazoo sookapa-kizai paidan. Uruu idi ĩsookapa-kida-kao tapi'izanao dapu nazo ii. Uruu dauna'an Mary kaziwapan naa, atii okaudanipan na'ii,

tapi'izanao dapu nazo ii. Uruu baukapan zii Mary kaudanipan, daonaiora odani nii. Okaudanipan dauna'an osaabaan naa paudani sodi na'iki obazobatanuzu kamicha idi. Udauna'an opaidanuzu tapi'izanao wanyukunuu kinnaa zo'iti.

Angel kakuwaapan taapauzonao kaznizonao ati

8 Kaina'a pidannao taapauzonao kaznizonao. Uruu dono ĩna'ian baara
ii aiwaka'an, ĩawunuutapan pa'uzanao ĩsha'apata-kao ai. 9 Ĩawunuutapan
pu'u pa'uzanao, masha'apakiaka angel Tominkaru di'iki'o kaawan
ĩ'ida'ati. Ipai Tominkaru umanawunun kanada'akan amazada ĩdazaba
an kida'o, kanada, kanada kamoo ai. Uruu idi tuukii ĩtarian. 10 Mazan
angel kian ĩ'ati, "Mana'a utaria'ana'a. Õwa'atin da'ati'i, õkakuwaapa'anan
idi u'ati. Aizii õkowaadan nii u'ati kaimana'o kuwai, na'iki ipai pidannao konaukii-kinaa ni'o. 11 Aizii kai, kaina'a koraidaonaa shakatan
Bethlehem ii, kotua'oraz King, David kia'oraz u'uu shakatauzo-kizi ii.
Wuru'u koraidaonaa shakata'oraz, uru'u naa Christ, tuubaru'o manawun Naobanai, Tominkaru kowaadauzoniaz padyuuda'azon kazannaata'o nii ipai pidannao. 12 Kaikapa'o nii uaitapan wuru'u koraidaonaaz. Aizii umakon dono na'iti, utukapan nii koraidaonaa bazobatapakao kamicha idi, na'iki uwashatapa-kao nii tapi'izanao wanyukunuu
kinnaa zo'ii. Uruu ida'ana'o nii uaitapanuzu," ukian ĩ'ati.

13 Upu'a'a naa mazan ĩtukapa'akan ba'oran angelnao, aonaa
masakauda'u mani, ĩkaawa'akan pairiban ida'ati. Ĩabatan angelnao
konaukii-kidan Tominkaru pakunuipan ida'an. Kaikapa'o wuru'u
ĩabatanuz ĩkunuipan:

14 "Oo Tominkaru aokazi ia'o,
umanawunu'o manawun.
Kaimana'o nii manawun mashaapa-karu da'a'a imi'i baara'a,
ipai pidannao ati,
Tominkaru naudapaniinaouz."

15 Udauna'an angelnao mako'okan naa powaa iti, aokazi iti. Aizii
ĩmakon dauna'an, uru'u naa wuru'u uzai taapikinao kian pa'atiaaka
kida, "Aushaa wamako Bethlehem iti, watukapanaka kizi kaiwuru'u
Tominkaru kowaada-kidaniaz wa'ati."

16 Uruu dauna'an ĩmako'okan naa na'iti kadimana'o ida'an. Ĩkaawan
na'iti, ĩtukapa Mary, Joseph, na'iki wuru'u koraidaonaaz, uwashatapakao tapi'izanao wanyukunuu kinnaa zo'ii. 17 Patukapan idi koraidaonaa, uru'u naa ĩkakuwaapan pidannao ati, na'iki ipai ĩkowaadan
wuru'u angel kowaadanii kidaz pa'ati koraidaonaa dau'an. 18 Ipai pidannao wuru'u abatainaouz ĩkakuwaapan, tuukii ĩdi'itinpan ĩkuwaa dau'u.
19 Aizii Mary tuukii odi'itapan, na'iki ipai otaan panyukunuu iti wuru'u
parada-karu kidaz. 20 Udauna'an uzai taapikinao kiwan naa koshan
pataapa-kizi iti pa'uzanao. Mazan ĩkiwan konaukii, tuukii manawun
ĩkonaukii-kidan Tominkaru, paabatan idi kaimana'o manawun kuwai
angel di'iki, na'iki patukapan idi wuru'u koraidaonaaz paawun idi
manawun. Uruu idi pamakopa-kizi an ĩkunuian aonaa masakauda'u
mani, ĩkonaukii-kidan Tominkaru patukapan idi ipai aimaakan, na'apa
angel kowaadan kawana'ati manawun pa'ati.

Jesus uu dakota-kao

21 Aizii bauda'apa sondii Mary kaudanipan dauna'an, uru'u naa odani
choota-kao* Jewnao kaduz kawana'ati.† Na'iki u'uu dakota-kaoa'a naa
Jesus kii, na'apa angel kiauzon kawana'ati o'ati okaudanin ua'ia'oraz zii.

Jesus taa-kao daua'o
Tominkaru ati

22-24 Aizii bauda'apa kauzu na'iki bauda'apa sondii powa'a Mary
kaudanipan dauna'an, uru'u naa omakon Joseph tuma Jerusalem iti
Moses kakinaori kawana'ati. Ĩna'aka dya'utam wakokoonao pataan
nii na'iki zowii-karu nii Tominkaru ati, pasaabainan pakaudanipan
dauna'an tannaa nii, na'apa kakinaorii kawana'ati. Na'apaini'i naa ka-
pam ĩna'akan Jesus na'iti, uruu ĩtaa'anan naaz Tominkaru ati, kakinaorii
kawana'ati. Kaikapa'a sha'atii tawuru'u kakinaorii kiauzonuz: "Marii
ipai daonaioranao, kiwiin kidainaouz ĩshakatan taa-kao Tominkaru ati."‡
25 Uruu dono kaina'a tunarunao, Simeon kia'o u'uu, Jerusalem ia'o
umashaapan. Uruu kaimana'o pidan, izo'ati'o na'iki mashaapa'o
Tominkaru ati. Na'iki kotua'iki'ora'a naa uzaudapan na'iki tuukia'ora'a
naa utukapa'azon Tominkaru kazannaatan Israelitenao ĩpataka'uta-
kao ai. Karikaonan kapam Tominkaru Doronaa mashaapan utuma.
26 Uruu idi Kaimana'o Doronaa ida'an Tominkaru kowaada-kidan u'ati,
uaitapa patukapan nii zii Christ pamawakan ua'ii, wuru'u Tominkaru
kowaadauzoniaz padyuuda'azon. 27 Kaimana'o Doronaa aipan ati
Simeon morotan Tominkaru Dapu iti. Na'apain kapam Joseph na'iki
Mary na'akan Jesus na'iti, uruu ĩtaa'anan naaz Tominkaru ati, kakinaorii
dyuudan kawana'ati. 28 Uruu idi na'ia'a naa Simeon dokobatan Jesus,
na'iki tuukii ukonaukii-kidan Tominkaru. 29 Ukian.
"Õnaobanaa, aizii õgaru pupoitoru mawakan nii konaukii,
usha'apanum kau'an aizii puparadan mishiinan,
30 õtukapa mishi aizii õawun idi wuru'u kazannaatin-kinai ni'oraz,
31 pudyuudaniaz na'iki puaipaniaz ipai pidannao aitapan.
32 Uruu ida'ana'o nii pupidanannao Israelitenao konaukii-kida-kao.
Na'iki uruu kanada'o, tukapa-kida'o nii mishi'o parada-karu
ipai ba'oran kaduz pidannao ati,
wuru'u Gentilenao kii-kizaiz."§
33 Tuukii Mary na'iki Joseph di'itinpan Simeon paradan idi na'apa, Je-
sus dau'an. 34 Na'ia'a naa Simeon toriinapa-kidan naa ĩdyaun, udauna'an
ukian Mary ati, "Di'oraz koraidaonaa Tominkaru di'iki'o, udyuuda-
kao waota-kida'o nii Israelitenao ĩmamishidakan idi, mazan ba'oran Is-
raelitenao ukadishita-kidan nii pa'an pa'ida'ati ĩmishidan idi uruu. Uruu
kainaaribai ni'o Tominkaru dyuudan, iriba'o nii pidannao kashadanuz
na'iki dakoopanuz. 35 Padakoopan ida'ana'o nii uruu, ĩkainaabainan
na'iki ĩaidan pa'oian, wuru'u ĩdizapauzonii kidaz panyukunuu ii. Uruu idi
tuukia'o nii pubaiaapan kasha'ora'o na'iki kaziwa'o nii punyukunuu iti,
na'apa'o nii punyukunuu dakata-kao kawan marii idi."

Prophetiaba daua'o

36 Uruu dono kaina'a maskonnao, Anna kia'o o'uu. Aizii odaru uu
Phanuel, Asher takaan-daun. Na'iki oroo Tominkaru prophetiniaba.
7 wunu zii ĩmazidan dauna'an odaiaru mawakan. 37 Aizii uruu dono,

---

* **2:21** choota-kao: Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **2:21** Leviticus 12:3 ‡ **2:22-24** Leviticus 12:6-8 § **2:32** Isaiah 42:6; 49:6; 52:10

84 owunun. Na'iki aonaa na'apainim oaonauzon Tominkaru Dapu ai. Ipai kamoo na'iki ipai maruta'o otoriinpauzon Tominkaru ati, na'iki osanadinpan patoriinpan dono Tominkaru ati. 38 Aizii omorotan naa koshan Tominkaru Dapu iti, okaawan na'iti Jesus kaawa-kida-kao kawana'ati manawun. Uruu idi tuukii okonaukii-kidan Tominkaru. Udauna'an okowaadan naa koraidaonaa dau'an ipai pidannao ati, wuru'u Jerusalem sannaouz, zaudapainaouznaa pakazannaata-kao.

Joseph, Mary na'iki Jesus kiwan naa Nazareth iti

39 Aizii Joseph na'iki Mary ipaian naa pasha'apaapan ipai wuru'u Tominkaru kakinaori kawana'ati'oraz usha'apata-kao. Uruu dauna'an ĩkiwan naa Nazareth iti, Galilee Baara ia'oraz. 40 Na'ia'a naa Jesus dyaupain, utominan ma'ozaka na'iki aitapina'o manawun pidan nii. Na'iki powa'a zii Tominkaru kaimanan u'ati.

Jesus wa'akinan Jerusalem ii

41 Ipai wunu Joseph na'iki Mary makouzon Jerusalem iti, Passover Kamoon dau'ati. 42 Aizii Jesus ikodan dono'o naa 12 wunu, ĩmakon naa koshan Jesus tuma Jerusalem iti, Passover Kamoon dau'ati. 43 Ĩna'ian atii ĩipaian wuru'u pasha'apaapaniaz. Aizii paipaian dauna'an pasha'apainpan, pidannao kiwan naa ipai daunuuda'u pawiizi iti kida. Aizii Joseph na'iki Mary ĩkiwan naa kapam. Aizii Jesus, una'ian naa uwa'akinan Jerusalem ii. Mazan aonaa Joseph na'iki Mary aitapan wuru'u uwa'akinanuz na'ii. 44 Ĩ'itiiman kaina'a'a naa uwa'atin pairibannao bii'i. Uruu idi ĩmakon naa atii wachuupun, uruu zii ĩsookapan. Aizii pasookapa-kizi ii, uru'u naa ĩdorotan Jesus pidannao bii an, 45 mazan aonaa ĩikodanuzu. Sariapa ĩpadantan powaa iti Jerusalem iti. Uruu idi ĩdorotinan naa udau'u na'ii'aka. 46 Atii idikinauda'u kamoo dauna'an zii ĩikodanuzu. Ĩikodan uruu Tominkaru Dapu nazo ii, usakanatapan Jewnao tiichaanao bii'i, uabatapan ĩkadakotinan Tominkaru Paradan dau'u na'iki upishautan ĩdyaun. 47 Tuukii ĩdi'itinpan Jesus dau'u, aonaa na'iam zii ĩikodauzon koraidaonaa aitapa'o manawun uruu kawan na'iki aitapa'o padako'atin parada-karu.

48 Aizii Joseph na'iki Mary tukapan idi Jesus na'ii tuukii ĩdi'itinpan. Sariapa Mary kian u'ati, "Õdani, kandii nii pusha'apatan aimaakan wa'ati kaikapa'a? Tuukii wadopian, na'iki tuukii pudorotin-kidan waunao ipai di'ii'aka'a."

49 Sariapa Jesus kian padaro ati, "Kandii nii mooko wuru'u udorotapanuz õgaru di'ii'aka'a? Aonaa mooko uaitapan da'a õgaru'u, õdaru dapu'u?" 50 Mazan aonaa ĩaitapan na'apa'oram ati'o wuru'u una'apanuz.

51 Udauna'an Jesus makon naa ĩtuma Nazareth iti. Na'ia'a naa ipai usha'apatan aimaakan padaronao dyuudan kawana'ati, aonaa udikintapan ĩdyaun. Mazan ipai Mary taapan panyukunuu ii wuru'u aimaakan kida sha'apanuz. 52 Aizii Jesus tominan ma'ozaka'o nii, na'iki aitapaaba'o nii. Uruu idi ipai pidannao marainapanuz na'iki Tominkaru tuukii kapam umarainapanuzu.

3

John chikaawunuupan pidannao
(Matthew 3:1-12; Mark 1:1-8; John 1:19-28)

1 Aizii 15 wunu, Tiberius kazowautapan ipai daunuuda'u amazada,
atii utokon iti. Uruu dono Pontius Pilate tuubaru'o naobanai nii Judea
Baara ii. Na'iki Herod kazowautapa'o nii amazada Galilee Baara ii aka.
Aizii u'inawuzu Philip kazowautapa'o nii kapam amazada Iturea ii aka,
na'iki Trachonitis ii aka. Na'iki uruu dono Lysanias kazowautapa'o nii
amazada Abilene ii aka. 2 Na'iki Annas na'iki Caiaphas Umanawunu'o
Faadaanao uruu dono. Aizii na'apain wunao naobanai-tinpan dono
kida'a, Tominkaru dyuudan paparadan John di'iti, Zechariah daniz.
Udyuudan paparadan umashaapa-kizi iti, wuru'u mapidantaka'oraz
amazada di'iti. 3 Uruu idi John makon na'iki ukakuwaatinan naa ipai
amazada kawana'ati, wuru'u Jordan Wa'o itinapu kida'oraz. Na'ii
ukakinaopan pidannao kaikapa'a: "Utanawatina'a naa u'oian ai, na'iki
uchikaawunuina'a naa, Tominkaru mainaabata kizi u'oian." 4 Kaikapa
sha'atii tawuru'u kotua'o Tominkaru prophetin Isaiah kiauzonuz.

"Kaina'a pidan kadakoinpan diiwa
mapidantaka'o amazada ii aka kaikapa'a:
'Usaaba'a naa dunapo kaimanaiman Naobanai ati,
ukaawan ua'ii,
na'iki usakitapada'a naa dunapo u'ati,
umako kizi nii.
5 Marii ipai kasakodaz-tinapa kida'oraz amazada,
na'iki baawuz kida dida-kao,
na'iki marii ipai naawazi na'iki midukuonao patumaakada-kao,
na'iki marii ipai dunapo koraudapa kida'o sakitapada-kao,
na'iki marii ipai dunapo dikauda kida'o na'iki kichadin kida'o
patumaakada-kao kaimanaiman.
6 Ipai'o nii pidannao tukapan na'iki ĩaitapan
wuru'u Tominkaru kazannaatanuz pidannao.' "*

7 Aizii John chikaawunuupan dono, iriba pidannao kaawan
ĩchikaawunuu-kidina'anan u'ati. Sariapa John kian ĩ'ati, "Kowazazunao,
kandii kowaadan u'ati turuu ukazannaatinan Tominkaru
pataka'uta'azon ai unao? 8 Usha'apata'a naa kaiman kida'o aimaakan,
utukapa-kida kizi mishi utanawatinan u'oian ai. Na'iki aonaa ukia'ana'a
u'atiaaka kida, 'Mazan waunao Abraham takaan-daunnao pa'an.'
Õkowaadan nii unao ati aizii, turuu Tominkaru toman Abraham takaan-
daunnao nii di'oraz kuba kida idi'i. 9 Kaina'a baro, minziiwapa'ora'a
naa barota'o nii atamun kida. Ipai atamun wuru'u aona'oraz ukaakan
kaiman na'iki wuru'u dikauda kida'oraz u'aka kida, ipai'o nii ubarota-
kao, udauna'an ukaboota-kao nii ipai tikazi wu'iti."

10 Sariapa pidannao pishaan John, ĩkian u'ati, "Aizii mani, na'apam nii
washa'apatinan?"

11 Ukian ĩ'ati, "Kanom kaina'a dya'utama'o ushooton oo uchaaki-
tan, marii utaan bauda'apa mashootonu'o pidan ati. Na'iki kanom
kawanyukunu'o, marii uka'idiwatan mawanyukunu'o pidan."

12 Kaina'a pidannao zaamaapauzonao tax puraatannaa,† ĩnao kapam
kaawan, ĩchikaawunuu-kidina'anan John ati. Na'iki ĩkian u'ati, "Tiichaa,
waunao mani, na'apam nii washa'apatinan?"

---

* **3:6** Isaiah 40:3-5 † **3:12** zaamaapauzonao tax puraatannaa: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

13 “Mana'a naa uzaamaapa'ana'a puraata pidannao ai dobata man-
awun udyuuda-kao ai.”
14 Kaina'a kapam soldyaanao kaawan John ida'ati. “Waunao mani,
na'apam nii washa'apatinan?” ĩkian u'ati.
“Mana'a naa ukazaapa'ana'a puraata pidannao ai, na'iki mana'a naa
utoma'ana'a mariidin-karu ĩdau'an, uaipan idi karikaonan ukazatan
ĩpuraatan. Turua'o wuru'u ukawinipinaapa-kaoaz,” ukian ĩ'ati.
15 Tuukii pidannao di'itinpan John dau'u, na'iki tuukii ĩtukapa'azon
aimaakan umanawunu'o sha'apata-kao. Ĩkian panyukunuu ii, “Uru'u
naa õaitapan Christ, tawuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz padyu-
uda'azon.”
16 Aizii John kian ipai ĩnao ati, “Õgaru, õchikaawunuupan unao wunu
idi karikaonan. Mazan kaini'iki'o nii pidan kaawan powa'a'o zii
umanawun õ'ai. Õgaru aonaa õturuan õbuzuutan udazkidi zunaa.‡ Uruu,
uchikaawunuuan nii pa'an unao Kaimana'o Doronaa idi na'iki tikazi
idi. 17 Kaina'a'a naa una'akapan pawidauapa-kinaa papaoriba aka kida.
Ipai'o nii uwidauan kaiman kida'o papaoriba aka, na'apa zaishi widau-
kao kawan pamada ai. Udauna'an usaabaa-kao ni'i naa kaiman pada-
punaa iti. Mazan wuru'u dikauda kida'oraz, ipai'o nii pa'an ukaboota-
kao tikazi wu'iti, wuru'u aona'oraz umakadauzon.”
18 Iriba sodi kida John paradan, utiwaan pakowaadan kaimanaiman
pidannao ati Kaimana'oraz Kuwai. Na'iki ukakinaowan ĩdyaun tuukii,
uaipan idi ĩpana'adan pakaduz kida.
19 Aizii Herod naobanai-tinpa'oraz Galilee Baara ii, tuukii John
kakinaowanuz, ukazatan idi pa'inawuzu daiaro Herodias, na'iki
usha'apatan idi ba'oran dikauda kida'o aimaakan. 20 Na'iki powa'a
zii Herod toman aimaakan dikauda'o, ukaboota-kidan idi John tara-
kizai iti.

Jesus chikaawunuu-kao daua'o
(Matthew 3:13-17; Mark 1:9-11)

21 Aizii John kaboota-kao ua'ii taraa-kizai iti, uchikaawunuupan
ipai pidannao, wuru'u kaawainao kidaz u'ida'ati. Uruu dauna'an
uchikaawunuuan naa kapam Jesus. Jesus toriinpan pu'u, sariapa aokazi
da'ata-kao. 22 Na'iki Kaimana'o Doronaa kaawan u'ida'ati aokazi iki,
ukaawan orid nii. Na'iki parada-karu kian Jesus ati aokazi iki, “Pugaru
õdani õmarainapanii, kaiman manawun õnyukunuu pu'ati.”

Jesus dokozu-daunnao uu
(Matthew 1:1-17)

23 Aizii Jesus sakadan dono pakaudinan, 30 uwunun na'apain.
Aizii pidannao dakotan Jesus Joseph dani nii.
Joseph uruu Heli dani,
24 aizii Heli uruu Matthat dani,
aizii Matthat uruu Levi dani,
aizii Levi uruu Melchi dani,
aizii Melchi uruu Jannai dani,
aizii Jannai uruu Joseph dani,
25 aizii Joseph uruu Mattathias dani,
aizii Mattathias uruu Amos dani,

‡ **3:16** Poitorui kaudin-kizi wuru'u ubuzuutanuz panaobanaa dazkidi zunaa.

aizii Amos uruu Nahum dani,
aizii Nahum uruu Esli dani,
aizii Esli uruu Naggai dani, 26 aizii Naggai uruu Maath dani, aizii
Maath uruu Mattathias dani, aizii Mattathias uruu Semein dani, aizii
Semein uruu Josech dani, aizii Josech uruu Joda dani, 27 aizii Joda uruu
Joanan dani, aizii Joanan uruu Rhesa dani, aizii Rhesa uruu Zerubbabel
dani, aizii Zerubbabel uruu Shealtiel dani, aizii Shealtiel uruu Neri dani,
28 aizii Neri uruu Melchi dani, aizii Melchi uruu Addi dani, aizii Addi
uruu Cosam dani, aizii Cosam uruu Elmadam dani, aizii Elmadam uruu
Er dani, 29 aizii Er uruu Joshua dani, aizii Joshua uruu Eliezer dani, aizii
Eliezer uruu Jorim dani, aizii Jorim uruu Matthat dani, aizii Matthat
uruu Levi dani, 30 aizii Levi uruu Simeon dani, aizii Simeon uruu Judah
dani, aizii Judah uruu Joseph dani, aizii Joseph uruu Jonam dani, aizii
Jonam uruu Eliakim dani, 31 aizii Eliakim uruu Melea dani, aizii Melea
uruu Menna dani, aizii Menna uruu Mattatha dani, aizii Mattatha uruu
Nathan dani, aizii Nathan uruu David dani, 32 aizii David uruu Jesse dani,
aizii Jesse uruu Obed dani, aizii Obed uruu Boaz dani, aizii Boaz uruu
Salmon dani, aizii Salmon uruu Nahshon dani, 33 aizii Nahshon uruu
Amminadab dani, aizii Amminadab uruu Admin dani, aizii Admin uruu
Arni dani, aizii Arni uruu Hezron dani, aizii Hezron uruu Perez dani,
aizii Perez uruu Judah dani, 34 aizii Judah uruu Jacob dani, aizii Jacob
uruu Isaac dani, aizii Isaac uruu Abraham dani, aizii Abraham uruu
Terah dani, aizii Terah uruu Nahor dani, 35 aizii Nahor uruu Serug dani,
aizii Serug uruu Reu dani, aizii Reu uruu Peleg dani, aizii Peleg uruu
Eber dani, aizii Eber uruu Shelah dani, 36 aizii Shelah uruu Cainan dani,
aizii Cainan uruu Arphaxad dani, aizii Arphaxad uruu Shem dani, aizii
Shem uruu Noah dani, aizii Noah uruu Lamech dani, 37 aizii Lamech
uruu Methuselah dani, aizii Methuselah uruu Enoch dani, aizii Enoch
uruu Jared dani, aizii Jared uruu Mahalaleel dani, aizii Mahalaleel uruu
Kenan dani, 38 aizii Kenan uruu Enosh dani, aizii Enosh uruu Seth dani,
aizii Seth uruu Adam dani, aizii Adam uruu Tominkaru dani.

4

Satan tiwaa-kidautan
Jesus nyukunuu
(Matthew 4:1-11; Mark 1:12-13)

1 Udauna'an Jesus kiwan naa Jordan Wa'o iki, pachikaawunuu-
kao dauna'an, ma'ozaka Kaimana'o Doronaa taapan unyukunuu.
Uruu dono Kaimana'o Doronaa na'akan naa Jesus atii mapidantaka'o
amazada di'iti. 2 Jesus na'ian 40 kamoo. Na'ia'a naa Satan tiwaa-kidapan
Jesus nyukunuu ma'ozakan. Aizii wuru'u Jesus na'ianuz aonaa kanom
unikan, atii 40 kamoo. Uruu idi tuukia'a naa manawun uzamazin.
3 Sariapa Satan kian Jesus ati, “Tominkaru danin an pugaru, pudyuuda
di'oraz kuba'a tominan bread nii.”
4 Mazan Jesus kian u'ati, “Tominkaru Paradan tawuru'u kotua'oraz
usaadauzo-kao kian: ‘Aonaa pidan mashaapan soo bread ida'an
karikaonan.’ ”*
5 Udauna'an Satan zaida-kidan Jesus dokoa'o amazada di'iti, na'iki
uaida-kida Jesus ati ipai daunuuda'u wuru'u umanawun kida'oraz
donoinao, ipai amazada tokon iti. Mazan masakauda'u'o karikao-
nan wuru'u utukapa-kidankanuz u'ati amazada. 6 Ukian Jesus ati,

* **4:4** Deuteronomy 8:3

"Õzaamatan nii pugaru kazowautapa'o nii ipai wuru'u amazada putukapanii kidaz, na'iki õtaan nii ipai wuru'u konaunam kida'oraz na'iki umanawun kida'oraz aimaakan utaapan. Ipai daunu'o utaa-kao õ'ati wuru'u amazadaz na'iki ipai wuru'u utaapaniinao kidaz aimaakan. Ukau'an turuu õtaanuzu na'ia'oram pidan ati. 7 Aizii pukodoru'ukan an õ'ati, õtaan nii pu'ati ipai daunuuda'u wuru'u amazadaz, na'iki ipai wuru'u aimaakan kidaz kaina'a'oraz na'a."

8 Sariapa Jesus kian u'ati, "Tominkaru Paradan saadauzo-kariwaiz kian:
'Pukodoru'uka soo bauda'apa Naobanai puTominkarun ati.
Pusha'apatin soo uruu aipan kawana'ati.' "†

9 Udauna'an Satan na'akan naa Jesus Jerusalem iti. Uruu idi ĩkaawa'akan naa Tominkaru Dapu zowau paawa iti, udokoodinpan di'iti manawun. Na'ia'a naa ukian Jesus ati, "Tominkaru danin an pugaru, puzaka'uta kai di'iki'i imi'i baara iti. 10 Tominkaru Paradan saadinpa'oraz kian:
'Udyuudan nii pa'angelinnao kazannaatapan pugaru,
na'iki ĩtaapan nii pugaru kaiman.
11 Ĩzaamatapan nii pugaru
na'iki aona'o nii pukaziwan pukidiba
puwaotan an kuba kida di'iti.' "‡

12 Mazan Jesus kian u'ati, "Tominkaru Paradan saadinpauzo kian: 'Mana'a putiwaa-kidapauzo'ona'a uNaobanaa Tominkaru paradan mishiin.' "§

13 Aizii ipai'i naa Satan tiwaan Jesus nyukunuu. Uipaian dauna'an patiwautanuz, umako'okan naa, atii ba'oran dono'o nii zii koshan utiwaan Jesus.

Jesus sakadan pakaudinan
Galilee Baara ii
(Matthew 4:12-17; Mark 1:14-15)

14 Uruu dauna'an Jesus kiwan naa Galilee Baara iti, na'iki ma'ozaka Kaimana'o Doronaa taapan unyukunuu. Kuwai Jesus dau'u kida'o abata-kaoa'a naa ipai wiizai kawana'ati wuru'u Galilee Baara ii aka kida'oraz. 15 Na'ii aka'a naa Jesus tominapa-kidan pidannao Tominkaru Paradan dau'u synagogue* kida kawana'ati. Tuukii pidannao konaukiikidanuzu.

Jesus kashanau-kao padyaupai-kizi Nazareth ii
(Matthew 13:53-58; Mark 6:1-6)

16 Udauna'an Jesus makon Nazareth iti, padyaupai-kizi iti. Aizii Sookapa-karu Kamoon dono, umakon na'iki umorotan naa synagogue iti. Ukaduz umorotauzonuz na'apa ĩsookapan kamoon dono. Umorotan idi, na'ia'a naa pidannao dyuudan uaitan Tominkaru Paradan tawuru'u saada-kariwai kidaz kotua'a naa. 17 Uruu idi ĩtaan naa u'ati kaarita,† tawuru'u Tominkaru prophetin, Isaiah saadanii kidaz kotua'a naa. Sariapa Jesus buzuutan wuru'u papidapa-kariwaiz kaarita, uda'atanuzu atii uikodan wuru'u paaita'azooniaz. Kaikapa'a usaadinapanu'u:

---

† **4:8** Deuteronomy 6:13 ‡ **4:11** Psalm 91:11-12 § **4:12** Deuteronomy 6:16 * **4:15** synagogue: kabaun Jewnao baokopainapa-kizi. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **4:17** kaarita: Di'oraz kaarita'a dakota-kao scroll. Putukapa kaarita tokon ii 'scroll' waranu'u, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

18 “Kaina'a Kaimana'o Doronaa Tominkaru di'iki'o mashaapan õtuma.
Uzaamatanii õgaru usha'apanum kau'an uaipan idi
õkowaadapan Kaimana'o Kuwai pataka'utinainao ati.
Udyuudan õkowaadan so'ota-kao nii ipai pidannao
wuru'u pataruba zaamatapaniinao kidaz,
na'iki udyuudan õgaru ishaawunnao ida'ati,
õkowaada kizi ĩ'ati kaimana'o ni'i naa ĩtukapan, ĩawun saabaa-kao idi.
Na'iki udyuudan õgaru kaminka'uta'o nii,
ipai wuru'u pataka'uta-kariwainaouz.
19 Na'iki kowaada'o nii Naobanai kamunanun ni'i naa pa'an aizii,
papidanannao ati.”‡

20 Udauna'an Jesus papida'akan naa wuru'u kaaritaz powaa iti, na'iki utaa'akan naa powaa itiz pidan ati, wuru'u taa'oraz u'ati kaarita. Udauna'an usakanata'akan naa. Ipai pidannao, wuru'u synagogue iainao kidaz, awunuupa'akan soo Jesus ati. 21 Na'iki ukian ĩ'ati, “Aizii wuru'u uabataniaz Tominkaru Paradan aita-kao, uruu umishiinan naa wuru'u.”

22 Ipai pidannao, abatapainao na'ii, tuukii ĩdi'itinpan uparadan dau'u. Kaiman ĩabatan ukakuwaapan, aitapa'o pidan kawan manawun. Mazan ĩkian pa'atiaaka kida, “Kanom dii mooko uruu, aonaa Joseph dani mani karikaonan?”

23 Sariapa Jesus kian ĩ'ati, “Õaitapa na'apam ukia'azon õ'ati, uparada'azon õ'ati tawuru kawanu'u parada-karu kiauzonuz. ‘Daakataa, pukasarain puaipan ati pukakuda kizi,’ kii-karuz. Na'iki õaitapa ukia'azon õ'ati. ‘Pusha'apata kapam da'a'a puwiizi'i, tawuru'u kowaada-kariwaiz wa'ati pusha'apatan Capernaum ii.’ ”

24 Udauna'an Jesus kian koshan ĩ'ati, “Mishi, aonaa na'apainim Tominkaru prophetin naubauzo-kao, ukaawan an pawiizi ati. 25 Aizii uabata na'apam õkian. Elijah, kowaadapauzoz Tominkaru Paradan, kakupan dono zii, kaina'a iriba zunnao mawaka'o ĩdaiarunao, mashaapan Israel ii. Uruu dono idikinauda'u wunu pazikon an powa'a aonaa wunu kaawan Israel ii, uruu idi aonaa wanyukunui nii, zamazi kaawan ipai wiizai kawana'ati. 26 Mazan upu'u zii aonaa Elijah dyuuda-kao kaminka'uta'o nii zunnao Israelitenaouz, wuru'u mawakainaouznaa ĩdaiarunao. Mazan udyuuda-kao soo bauda'apa zun di'iti mawakaiba'a naa odaiaru, ba'oran wiizai ia'oraz omashaapan, Zarephath kia'oraz udakota-kao, Sidon ia'oraz.§ 27 Na'iki Elisha, Tominkaru prophetin kakupan dono zii, kaina'a iriba pidannao Israel ii, kabishopauzonao kichana'iki-kia'o bishoi idi. Mazan upu'u aonaa bauda'apa pidan Elisha kakudan Israel ia'o ĩmashaapan. Soo ukakuda bauda'apa pidan Naaman kia'o u'uu, mashaapa'o ba'oran wiizai ii, Syria kia'oraz udakota-kao.”*

28 Ipai pidannao wuru'u abatapainaouz Jesus paradan synagogue ii, tuukii ĩto'oran u'ati, uparadan idi na'apa ĩ'ati. 29 Uruu idi ĩkadishia'akan kida'a naa, udauna'an ĩzaamata'akan naa Jesus paanoba kadu'iki kida, na'iki ĩna'aka'akan naaz atii pawiizi tokon iti, dokoa'o ukatawudapuztinpan di'iti. Na'iki'o ni'i naa ĩaipan pakida'ukan Jesus. 30 Mazan upu'a'a naa Jesus mako'okan, upodowaana'akan pidannao bii an, atii na'apa umakon ĩ'ai.

‡ **4:19** Isaiah 61:1-2 § **4:26** 1 Kings 17:1-16 * **4:27** 2 Kings 5:1-14

Oia'o doronai zaamatapanii daonaiora
(Mark 1:21-28)

31 Udauna'an Jesus mako'okan naa Capernaum iti, wiizai Galilee Baara
ia'oraz. Na'ii utominapa-kidan pidannao Tominkaru Paradan dau'u,
Sookapa-karu Kamoon dono synagogue ii. 32 Tuukii pidannao di'itinpan
paabatan idi Jesus paradan kaimanaiman manawun, usha'apanum
kau'an ĩabatan ma'ozaka manawun ukakuwaapan pa'ati.
33 Kaina'a daonaiora na'ii synagogue ii, oia'o doronai zaamatapanii.
Sariapa ukadakon diiwa'o ida'an Jesus ati. 34 Ukian, "Ei, Jesus Nazareth
san. Kandii dau'ati puwa'atin wa'ida'ati, kanom puaipan wa'ai? Oo
pumainaabata'anan waunao? Õaitapa pugaru, kaimana'o manawun,
Tominkaru di'iki'o puwa'atin."
35 Sariapa Jesus kian u'ati, "Pumashaadautapa, pukodita u'ai!" Sari-
apa oia'o doronai kaboota'akan wuru'u daonaioraz pidannao awun
za'a, mazan umuuda'akan naa na'iki ukodita'akan naa u'ai wuru'u
ukaboota'akanuz uruu. Mazan aonaa usha'apatan daonaiora kaziwa'o
ida'an.
36 Tuukii pidannao di'itinpan, na'iki ĩkian pairibannao ati, "Ei, na'apa
dii pa'an uparadan ma'ozakan manawun? Uka'iita, na'iki ma'ozaka
mishi uparadan oia'o doronainao ati, atii udyuuda zii mishi ĩkoditan
pidan di'iki." 37 Uruu idi ipai kuwai makon Jesus sha'apatanii dau'u,
uruu wiizai di'ii'aka.

Jesus kakudan iriba pidannao
(Matthew 8:14-17; Mark 1:29-34)

38 Aizii Jesus koditan dauna'an synagogue iki, umakon sariapa Simon
dapu iti. Na'apain tuukia'o Simon imauzo karinaan, omada wiichan
wiicha, wiicha. Sariapa ĩkowaadan Jesus ati odau'an. 39 Uruu idi
umakon o'idi'iti. Ukaawan, ukadishitan maonapa owashatinapa-kizi
bed ida'a. Sariapa udyuudan orinaa, wuru'u omada wiichanuz koditan
o'ai. Sariapa mishi omada wiichan shabata'akan, na'iki okakuda'akan
naa. Udauna'an okadishitan naa, na'iki otaan naa ĩwanyukunuu nii.
40 Aizii kamoo tipitan dauna'an iriba pidannao kaawa-kidan kari-
nainao pairibannao, pabi'inaaka kida'o ĩrinaa, ipai ĩna'akan ĩdyaun Jesus
ida'ati. Uruu idi ipai Jesus pishatan ĩdyaun, na'iki ipai ukakudan ĩdyaun.
41 Aizii oia'o doronainao, ipai ukodita-kidan pidannao ai kapam. Diiwa
ĩkadakon kida ĩkoditan dono pidannao di'iki. "Pugaru Tominkaru Dani
manawun," ĩkian Jesus ati. Mazan tuukii Jesus mashaatan ĩdyaun, aonaa
ukashaapan ĩparadan. Usha'apanum kau'an ĩaitapan idi uruu Christ.†

Jesus tominapa-kidan pidannao synagogue kida kawana'ati
(Mark 1:35-39)

42 Aizii ba'oran chaapi'iki ushaawaka zii Jesus makon naa donoi iki,
na'iki umakon mapidantaka'o amazada iti. Uruu idi pidannao dorota-
panuz atii ĩikodanuzu. Aonaa padamata ĩtaapadan umakon, tuukii ĩtiwaan
pamashaatanuz. 43 Mazan Jesus kian ĩ'ati, "Kaina'a zii õkowaada'azon
Kaimana'o Kuwai Tominkaru naobanai-tinan dau'u, ba'oran wiizainao
kida kawana'ati. Usha'apanum kau'an uruu wuru'u Tominkaru dyuu-
daniaz õkowaada'anan," ukian.

---

† **4:41** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa Christ kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

44 Uruu idi Jesus makon, na'iki ukakuwaatinan naa synagogue kida
kawana'ati.

5

Jesus zaamatan
pamin-kaudinannao nii
(Matthew 4:18-22; Mark 1:16-20)

1 Bauda'apa kamoo Jesus kadishitapan, Gennesaret Karishiiz*
danoma'a. Uruu dono iriba, iriba pidannao kaawan u'ida'ati. Na'ia'a
naa ĩkasaba'uinan na'iki chakata'a naa ĩkaawan u'ida'ati, ĩabata'azon idi
ukowaadan Tominkaru paradan. 2 Upu'u Jesus tukapan dya'utam
kanawanao muudapa-kao karishii danoma ii. Kopautapauzonao
muudapanii wuru'u pakanawan kidaz. Aizii wuru'u pidannaouz,
ĩchikaapan naa pasaironnao na'ii wunu danoma'a. 3 Sariapa Jesus makon
na'iki upaidinan Simon kanawan zo'iti, na'iki udyuuda ukida'ukan
wuru'u kanawaz masakauda'u karishii danoma ai. Uruu idi Jesus
sakanatan naa kanawa zo'ii, na'iki'i naa utominapa-kidan pidannao
Tominkaru paradan dau'u.

4 Aizii uipaian dauna'an pakakuwaatinan, sariapa ukian Simon ati,
"Ukida'uka kanawa baukapa'a naa kaana'o-karu iti, utunuuta kizi us-
aironnao na'ii, uzaamata kizi kopaunao."

5 Sariapa Simon kian Jesus ati, "Õnaobanaa, bauda'apa maruta'o wati-
wautan wazaamatan kopau da'a'a, mazan aonaa kanom wazaamatan.
Mazan aizii pudyuudan idi õgaru, õtunuutan nii wuru'u wasaironnaouz,
puparadan kawana'ati," ukian. 6 Uruu idi na'ia'a naa ĩtunuutan pasairon-
nao. Na'iki sariapa ĩsaironnao zaamatan diri'i, diri'i kopaunao, aonaa
uka'iita-kao kawana'ati. Atii ĩsairon kida aonaa uka'iitan naa pawa-
zoo, maonapa kida ĩsairon dadotan, pawazoo kimishan idi manawun.
7 Sariapa ĩawarian pairibannao, wuru'u ba'oran kanawa zo'iainaouz
kaminka'uta'o nii paugaru. Uruu idi baokopa'a naa ĩto'otan wuru'u
sairo kidaz, ĩzaamata kopau diri'i, diri'i, ipai ĩpaidadan pakanawannao,
maonapa kida ĩkanawan tipitan, uwazoo diri'in idi manawun.

8 Aizii Simon tukapan idi aimaakan sha'apan kaikapa'a, sariapa
ukodoru'ukan Jesus kanaapu iti, na'iki ukian u'ati, "Marina'a shoman
õgaru, õnaobanaa, usha'apanum kau'an oia'o pa'i manawun pidan wuru'u
õgaruz." 9 Tuukii Simon na'iki wuru'u ba'orainaouz di'itinpan, patuka-
pan idi pazaamatan diri'i manawun kopaunao. 10 James na'iki John
wuru'u Zebedee dainaouz na'apa kapam, tuukii kapam ĩdi'itinpan.

Sariapa Jesus kian Simon ati, "Mana'a putaria'ana'a, aizii puzaamaa-
pan ni'i naa pa'an pidannao." 11 Udauna'an ĩkozootan naa pakanawan
kida karishii danoma ati, na'iki ĩwa'aka'akan naa ipai pa'aimaakanutu
kida, na'iki ĩmako'okan naa Jesus dawu'ati.

Jesus kakudan pidan kabishopa'o
(Matthew 8:1-4; Mark 1:40-45)

12 Aizii Jesus kaawan wiizai iti, na'ii kaina'a'o pidan baiatina'o
kichana'iki-kia'o bishoi idi. Utukapan idi Jesus, sariapa ukodoru'ukan
ukanaapu iti, uawun baara imi'i baara iti. Na'iki ukian Jesus ati,

* **5:1** Gennesaret Karishiiz: Galilee Karishiiz kia'o kapam udakota-kao.

"Õnaobanaa, õpishaan pugaru tuukii manawun, punyukunuu na'apan an,
pukakuda shoman õgaru, puso'ota wuru'u bishoizi õ'ai."
13 Sariapa Jesus pishatanuz na'iki ukian u'ati, "Na'apa mishi
õnyukunuu, aizii marii pumada saabainan." Sariapa mishi pidan
mada saabaina'akan. 14 Udauna'an Jesus kakinaowan uruu. Ukian
u'ati, "Mana'a zii pa'i pukowaada'ana'a pidan ati, wuru dau'ana'a
õsha'apataniaz pu'ati. Mazan pumako pa'an kai, faadaa di'iti, marii kizi
uawunuutan pumada, utukapa kizi mishi pumada saabainan. Uruu
dauna'an putaa'a naa pa'i pu'uza faadaa ati, utaa kiziz na'iki ukawaoda
kiziz Tominkaru ati, Moses kakinaori kawana'ati. Uruu ida'ana'o nii
pidannao mishidan kaimana'a naa pumada saabainan powaa iti."
15 Mazan kii'an kuwai Jesus dau'ana'o iribaa'aka-kaoa'a naa
manawun ipai di'ii'aka kida'a. Uruu idi pidannao kaawan aonaa
masakauda'u mani Jesus ida'ati, ĩabata'azon idi ukuwaa. Ba'orainao
ĩkaawan ĩaipan idi kapam pakakuda-kao, parinaa kida ai. Uruu idi
ipai ukakudan ĩdyaun. 16 Mazan panaadon Jesus makon nii da'i,
utoriinpa'anan mapidantaka'o amazada iti.

Jesus chi'ika-kidan machi'ikaka'o daonaiora
(Matthew 9:1-8; Mark 2:1-12)

17 Aizii bauda'apa kamoo, Jesus tominapa-kidan dono pidannao,
kaina'a pabi'i kida Phariseenao† sakanatapan na'ii, na'iki na'ii kapam
tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u. Ba'oran wiizai iki kida'o
ĩwa'atin wuru'u ĩnaouz, tawuru'u Galilee Baara na'iki Judea Baara ii
aka kida'oraz wiizainao, na'iki Jerusalem ikiinao kida na'ii kapam.
Ĩnao kida wuru'u sakanatapa'oraz na'ii. Mazan Tominkaru taani'i
naa pama'ozakan Jesus ati, ukakuda-kinaa nii karinainao pabi'inaaka
kida'o rinai ai. 18 Na'apain pidannao kaawan Jesus ida'ati, ĩna'akan
pairiban machi'ikaka'o. Ĩna'akanuzu pawashatinapa-kizi baara an.
Ĩaipan pamorota-kidanuz kabaun nazo iti, Jesus kanaapu iti. 19 Mazan
pidannao iriban idi manawun, aonaa na'itim ĩmorota-kidanuzu. Uruu
idi sariapa ĩzaida-kidanuz kabaun zowau iti. Udauna'an ĩso'owan naa
kabaun zowau, na'iki'i naa ĩtoka-kidanuz pawashatinapa-kizi baara an,
atii pidannao sakoda iti, na'iki ĩmuudanuzu Jesus kanaapu'u. 20 Aizii Jesus
tukapan idi ĩmishidan tuukii manawun, sariapa ukian machi'ikaka'oraz
pidan ati, "Õpaonaru, aizii ipai pu'oian mainaabata-kao pu'ai."
21 Sariapa tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki Phar-
iseenao kian pa'atiaaka kida, "Kandii mooko arawu'u, uwazootapa'azon
Tominkaru paparadan ida'an? Soo bauda'apa Tominkaru turua'o
umainaabatan pidan oian."
22 Mazan Jesus aitapa na'apam ĩdi'itinpan. Uruu idi ukian ĩ'ati,
"Kandii nii udi'itinpan õdau'u kaikapa'a? 23 Na'ia'oram masha'apannaa:
'ipai pu'oian mainaabata-kao' kii, oo 'pukadishita na'iki puchi'ika'
kii? 24 Mazan õaidan nii u'ati wuru'u Daonaiora Aokazi Iki'o, kaina'a
uma'ozakan umainaabata-kinaa nii pidannao oian da'a'a imi'i baara'a."
Uru'u naa Jesus kia'akan naa machi'ikaka'o pidan ati, "Õkian pu'ati
pukadishita, puzaamata wuru'u puwashatinapa-kiziz na'iki pumako'o
naa pudapu iti." 25 Sariapa mishi pidan kadishita'akan ipai awunuu-
tapainao awun za'a, uzaamata'akan naa pawashatinapa-kizi baara,

† **5:17** Pharisee: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

na'iki umako'okan naa padapu iti konaukii. Tuukii ukonaukii-kidan Tominkaru.
26 Aizii wuru'u awunuutapainao kidaz, tuukii ĩdi'itinpan, na'iki tuukii kapam ĩtarian, na'iki tuukii ĩkonaukii-kidan Tominkaru. "Ei, watukapa zii aizii konaunam kida'o na'iki umanawunu'o aimaakan sha'apata-kao, wuru'u aona'oraz watukapauzon usha'apata-kao kida," ĩkian.

Jesus dapadan Levi
(Matthew 9:9-13; Mark 2:13-17)

27 Udauna'an Jesus koditan naa kabaun iki na'iki umako'okan naa. Pamakopa-kizi an utukapa pidan Levi kia'o u'uu, uruu zaamaapauzo tax puraatannaa. Jesus ikodan usakanatapan pazaamaapa-kizi ii puraata. Sariapa ukian u'ati, "Puwa'ati õtuma, õtominapa-kida kizi pugaru."
28 Sariapa Levi wa'akan wuru'u pakaudinkiz na'iki umako'okan naa Jesus dawu'ati.
29 Aizii padapu ii Levi toman naa udaru'o aroapa-karu Jesus ati. Kaina'a iriba ba'orainao zaamaapauzonao kapam tax puraatannaa aroopa'azon ĩtuma, na'iki kaina'a iriba kapam ba'oran pidannao kida aroopa'azon ĩtuma. 30 Kaina'a na'ii pabi'i kida Phariseenao awunuutapan, na'iki na'ii kapam ĩiribannao tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u awunuutapan. Sariapa ĩkian utominapa-kidaniinao ati, "Kandii nii arawu aroopa'azon na'iki utuza'azon wunao tuma'a oiainaouz, zaamaapauzonao kidaz tax puraatannaa, na'iki wuru'u oiainao kidaz pidannao?" Kia'o wuru'u ĩkiainapanuz.
31 Sariapa Jesus kian ĩ'ati, "Pidannao ziwuinao, aonaa kanom nii ĩaipan daakataa, soo karinainao pa'an tuukii ĩaipan daakataa. 32 Ukau'an na'apa'o kapam wuru'u õwa'atinuz da'ati'i, aonaa kaimanainao ida'ati'o mani, soo oiainao ida'ati'o pa'an wuru'u õwa'atinuz ĩtanawatin kizi pa'oian ai."

Pidannao pishautan Jesus sanadinapa-karu dau'u
(Matthew 9:14-17; Mark 2:18-22)

33 Pabi'i kida pidannao, kaawainao kidaz Jesus ida'ati, kian u'ati, "John Chikaawunuupauzoz tominapa-kidaniinao mapuda pa'an ĩsanadinpauzon,‡ na'iki ĩtoriinpauzon Tominkaru aipan kawana'ati. Na'iki wuru'u tominpauzonao kidaz Phariseenao di'iki, na'apa kapam ĩsanadinpan na'iki ĩtoriinpan. Mazan aizii wuru'u putominapa-kidaniinaouz, aonaa ĩsanadinpauzon, mazan ĩaroopan nii na'iki ĩtuzan nii atii ĩshiitan."
34 Sariapa Jesus kian ĩ'ati, "Turuu mani u'itiiman pidannao wa'atiinao mazida-karu dau'ati baiatan pazamazin mazida'o daonaiora na'an pu'u ĩtuma? Aonaa turuu ĩbaiatan pazamazin. 35 Mazan bauda'apa kamoo na'aka-karu nii wuru'u mazida'oraz daonaiora ĩ'ai, uruu dono'o ni'i naa pa'an ĩsanadinpan na'iki ĩbaiatan pazamazin."
36 Udauna'an Jesus kowaadan naa di'itinapa-kinai kuwai. Ukian ĩ'ati, "Aonaa na'iam zii pidan kuzuutauzon pa'ina'o chaakita pazimindotakinaa nii uzaama'ora'a naa chaakita. Mazan aizii pidan kuzuuan an pa'ina'o chaakita pazimindoapa-kinaa nii, upataka'uan pa'ina'o chaakita, na'iki pana'a'o nii uaidinpan uzaama'o ai. 37 Na'iki aonaa na'apainim pidan paidauzon, pa'ina'o zii wine toma-kao, uzaama'ora'a

‡ **5:33** sanadinpauzon: Uruu zamazidin-karu. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

naa wine kinnaa§ zo'iti. Usha'apanum kau'an pa'ina'o wine paida-kao
an, upoodan nii uma'ozakan ana'a naa, na'iki utada'okan nii wuru'u
uzaama'oraz naa riwunii kinnaaz. Uruu idi ipai'o nii riwunii wakudi-
nan. Aizii wuru'u ukinnaaz ukaboota'aka-kao ni'i naa. 38 Mishi'oraiman
pa'ina'o wine paida-kao pa'ina'o ukinnaa zo'iti. 39 Na'iki aonaa
kanom tuza'azon pa'ina'o zii wine toma-kao, patuza'akan dauna'an
ma'ozaka'ora'a naa wine. Aizii pidan tuzan an wuru'u ma'ozaka'oraz
wine, 'Kaiman pa'an wuru'u ma'ozaka'oraz wine, pa'ina'o utoma'aka-
kao ai,' ukian nii." Uruu kia'o wuru'u Jesus kowaadaniaz kuwai.

6

Sookapa-karu Kamoon daua'o
(Matthew 12:1-8; Mark 2:23-28)

1 Bauda'apa kamoo Sookapa-karu Kamoon dono, Jesus dobatapan
zakapu an patominapa-kidaniinao tuma, paoribai wheat baawu an.
Na'apain Jesus tominapa-kidaniinao karaowaanan wheat aka. Uruu idi
ĩzu'uan naa wuru'u wheat aka kidaz paka'u baara iti, ĩaipan idi umada
so'oinan, udauna'an ĩnikan naaz. 2 Pabi'i kida Phariseenao pishaan
ĩdyaun, "Kandii ni'o udikintapan wuru'u aona'oraz wakakinaorinaa
kashaapan usha'apata-kao, Sookapa-karu Kamoon dono?"*
3 Jesus kian ĩ'ati, "Aonaa mooko utukapauzon kaarita ida'a'oraz us-
aadinpan kanom King David na'iki uminauda'unao sha'apatauzonii
ĩzamazin dono'oraz? 4 Umorotan Tominkaru Dapu nazo iti, na'ii uzaa-
matan bread taa-kariwaiz Tominkaru ati. Udauna'an unikan naaz
na'iki utaan naa paminauda'unao atiz. Aonaa ukashaapa-kao padamata
ba'oran pidan nikan wuru'u bread kidaz, soo faadaanao." 5 Powa'a zii
Jesus kian ĩ'ati, "Daonaiora Aokazi Iki'o, uruu pa'an kazowautapa'oraz
Sookapa-karu Kamoon."

Jesus kakudan pidan
dadara'o uanoba
(Matthew 12:9-14; Mark 3:1-6)

6 Ba'oran dono koshan, Sookapa-karu Kamoon dono, Jesus mo-
rotan synagogue iti. Na'ii utominapa-kidan pidannao Tominkaru
paradan dau'u. Kaina'a bauda'apa pidan na'ii dadara'o uanoba bada'ii,
udiwa'oran atanapa na'iki aonaa na'apam ukaiwaanuzu. 7 Kaina'a wu-
naou'u tiichaapauzonaouz Moses kakinaori dau'u, na'iki Phariseenao
na'ii kapam. Ĩnao tuukii ĩaipan patukapan Jesus sha'apatan aimaakan,
ĩaipan pana'apaunuz, usha'apatan an aimaakan, Sookapa-karu Kamoon
dono. Uruu idi kaimanaiman ĩawunuutapan uruu, ĩtukapa'azon usaabaan
wuru'u pidan anobaz. 8 Mazan Jesus aitapa ipai ĩdi'itinpan, uruu idi
ukian wuru ati'i daonaiora dadara'oraz uanoba, "Pukadishita, na'iki
puwa'ati da'ati'i pidannao kanaapu ati." Sariapa ukadishitan na'iki
umako'okan naa pidannao kanaapu iti. 9 Udauna'an Jesus kian pi-
dannao ati, "Õpishaan nii unao aizii, na'apa dii kakinaorii taa-kariwaiz
wa'ati aipan washa'apatinan, Sookapa-karu Kamoon dono? Uaipan
washa'apatan oia'o oo kaimana'o? Udyuuda wakakudan pidan oo
wazowianuzu?" 10 Jesus awunuupan ipai pidannao kawana'ati, na'iki

§ **5:37** wine kinnaa: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.
* **6:2** Phariseenao ati, Jesus tominapa-kidaniinao kaudinan wuru'u ĩkaraodanuz wheat aka kida Sookapa-karu Kamoon dono.

sariapa ukian pidan dadara'o uanoba ati, “Pusawada puanoba.” Sariapa usawada'akan paanoba, na'iki uanoba saabaina'akan naa. 11 Mazan tuukii wunao to'oranu'u, zaudapainaouz Jesus sha'apatan aimaakan. Uruu dauna'an ĩmiitiniipan naa, ĩaitapa'azon na'apam nii pasha'apatan Jesus.

Jesus zaamatan 12 pidannao padyuudan nii
(Matthew 10:1-4; Mark 3:13-19)

12 Uruu dono Jesus makon naawazi paawa iti utoriinpa'anan, uruu idi una'ian utoriinpan bauda'apa maruta'o Tominkaru ati. 13 Aizii ba'oran chaapi'iki, uru'u naa udapadan patominapa-kidaniinao. Aizii ĩbii iki, uzaamata 12 daonaioranao padyuudan nii kowaadapa'o nii ipai kuwai wuru'u uaiapanii kidaz ukowaada-kao na'iki usha'apata-kao. Udakotan wuru'u pazaamataniinaouz apostlenao.† 14-16 Kaikapauda'u'o wuru'u uzaamataniinaouz: Simon, Peter kia'oraz udakotapa-kao, na'iki u'inawuzu Andrew, na'iki kaina'a James, John, Philip, Bartholomew, Matthew, Thomas, na'iki James, Alphaeus daniz, na'iki Simon, uruu Patriot,‡ Judas, James daniz na'iki Judas Iscariot zaamata-kida'oraz Jesus.

Jesus tominapatin-kidan na'iki ukaminka'uupan pidannao
(Matthew 4:23-25)

17 Udauna'an Jesus tokan naa naawazi paawa iki, apowa'a'o baara ati, wunao tuma'a pazaamataniinaouz daonaioranao. Na'ia'a naa iriba pidannao wuru'u tominpauzonao kidaz u'idi'iki kasaba'uinan, na'iki iriba kapam ba'oran pidannao kaawan na'iti. Pidannao wa'atin pabi'inaaka kida'o wiizai iki, ipai Judea Baara ii aka kidainaouz wiizainao, Jerusalem ikiinao na'ii kapam. Aizii kaina'a ba'orainao kida kaawan wa'atiinao Tyre na'iki Sidon iki, munapo'o paran danoma itinapu kida'o wiizainao. 18 Ĩwa'atin ĩabata'azon idi Jesus kuwaa. Ba'orainao, ĩkaawan ĩaipan idi kapam pakakuda-kao parinaa ai. Na'iki kaina'a ba'orainao oia'o doronai zaamatapaniinao kida. Uruu dono ipai ukakudan karinainao. 19 Tuukii pidannao aipan papishatan Jesus, usha'apanum kau'an ĩtukapan idi ma'ozaka Tominkaru kaudinan u'ida'a, uso'ota pabi'inaaka kida'o rinai pidannao ai. Uruu idi ukakuda ipai pidannao parinaa kida ai.

Konaukii-karu na'iki kasha'ora-karu
(Matthew 5:1-12)

20 Sariapa Jesus awunuupan wunao di'iti'i tominpainao kidaz u'idi'iki. Ukian ĩ'ati.
“Konaukia'o pa'an unao,
mapuraataniinaouz,
usha'apanum kau'an unao ati'o pa'an
wuru'u Tominkaru naobanai-tinanuz.
21 Konaukia'o pa'an unao
baiatainaouz pazamazin kai.
Usha'apanum kau'an, diina'iti'i abaapa'o nii pa'an unao.
Konaukia'o pa'an unao,

---

† **6:13** apostlenao: dyuuda-kariwai kakuwaapa'anan Tominkaru naobanai-tinan dau'u.

‡ **6:14-16** Patriot: mizaataakapauzoz pawiizi dau'an. Ba'oran udakotapa-kinao Zealot kii.

kasha'oratinainao kidaz kai,
usha'apanum kau'an diina'iti'i
karikaonanu'o nii pa'an ukonaukiitinan.
22 "Konaukia'o pa'an unao, uto'ora-kizaitapa-kao an, na'iki
ukashanaukii-kida-kao an, na'iki udakowautapa-kao an, na'iki udakota-
kao an oiainao nii Daonaiora Aokazi Iki'o dikin ii. 23 Ukonaukii na'apa
kida'o aimaakan sha'apan dono u'ati. Ukonaukii tuukii, usha'apanum
kau'an kaina'a pa'an umanawunu'o uwinipinaa ni'o taapa-kao aokazi
ii. Wuru'u pidannao to'ora-kizaitapa'oraz unao kai, na'apa'o kapam
ĩdokozu-daunnao taapauzon Tominkaru prophetinnao kotua'a naa.
24 Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan diina'iti'i, unao kapuraatani-
inao,
kai kaiman manawun uabatinpan.
25 Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan diina'iti'i, unao kawanyukun-
uinao,
mazan diina'iti'i uzamazin nii.
Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan diina'iti'i,
unao konaukia'oraz umashaapan,
konaukii ushaazootinan kai,
mazan diina'iti'i ukasha'oratinan nii tuukii, uzaadinan nii na'iki
umuraapatinan nii.
26 "Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan diina'iti'i, kai tuukii
uatadapa-kao. Na'apa kotua'a naa ĩdokozu-daunnao atadapauzon
pidannao dakotinpauzonaouz prophetnao nii.

Umarainapa to'oratinainao u'ati
(Matthew 5:38-48; 7:12a)

27 "Mazan aizii õkia'azon unao abatapainao ati. Umarainapa ipai
utarubanao. Kaiman utaapa na'iki usha'apata kaiman aimaakan wu-
nao ati'i to'ora-kizaitapa'oraz unao. 28 Upishaa Tominkaru marii kizi
ukaimanan wunao ati'i, aipainaouz dikauda'o sha'apan u'ati. Na'iki
utoriinapa Tominkaru ati kaimana'o ida'an wunao dau'ana'a antamiki-
ipauzonaouz unao. 29 Aizii pidan tinikan an pugaru pukaozoo ati, marii
putinika-kidan ba'oran pukaozoo u'ati. Aizii pidan kazatan an puchaak-
itan, marii uzaamatan pushooton kapam. 30 Na'ia'oram pidan pishaan
an aimaakan pu'ai, putaa u'ati. Aizii pidan kazatan an pusha'apauzi,
mana'a pupishaa'ana'a powaa itiz. 31 Pusha'apata kaimana'o aimaakan
ba'oran pidannao ati, na'apa puaipan kawan ĩsha'apatan aimaakan
pu'ati.
32 "Aizii pumarainpan an soo wunaou'u marainpainaouz karikaonan
pugaru, kandii dikin ii puaitapan pukonaukii-kida-kao? Upu'u zii
oiainao pidannao ĩmarainapa pamarainpikinao. 33 Aizii pusha'apatan an
kaiman aimaakan soo wunao ati karikaonanu'u, sha'apatainao kidaz
kaiman aimaakan pu'ati, kandii dikin ii puaitapan kaimana'o aimaakan
taa-kao pu'ati? Upu'u zii oiainao pidannao, ĩsha'apata kaiman aimaakan
wunao ati'i sha'apatainaouz kaimana'o aimaakan ĩ'ati. 34 Aizii putaan
an aimaakan oo puraata pidan ati, puaitapan idi ukawadauntan niiz,
kandii dikin ii puaitapan pukonaukii-kida-kao? Upu'u zii oiainao
taan puraata ba'oran oiainao ati, ĩaitapa kawadaunita-karu nii wuru'u
papuraatanuz. 35 Ukau'an umarainapa utarubanao, usha'apata kaiman

kida'o aimaakan ĩ'ati. Utaa kapam aimaakan kana'apan ĩ'ati, aonaa uza-
udapa'ana'a ukawadaunuta-kao powaa iti. Kaina'a'o pa'an umanawun
kida aimaakan taapa-kao unao ati, usha'apatanii kida winipinaa
nii. Uruu idi mishi'o nii Tominkaru umanawunu'oraz daniitan ipai
unao. Tominkaru, uruu ipai ukaimanan pidannao ati. Utukapa-
kida pakaimanan wunao ati'i, aona'oraz ĩkonaukii-kidauzon uruu, utaan
pu'u aimaakan ĩ'ati, na'iki wunao ati'i oiainaouz manawun pidannao.
36 Ukau'an ukamunan kapam na'apa udaru Tominkaru kamunanuuzon
kawan.

Mana'a uzaudauzo'ona'a pidan madiwautapaka
(Matthew 7:1-5)

37 "Mana'a udakotauzo'ona'a pidan dikauda'o nii, aonaa kizi
Tominkaru dakotan unao dikauda'o nii. Mana'a ukaboota-kida'ana'a
pidan pataka'uta-karu nii, aonaa kizi kapam uboota-kao. Na'iki
umarina'ata wuru'u dikauda kida'oraz sha'apatauzo-kao u'ati,
Tominkaru marina'atan nii wuru'u oii kida'oraz usha'apatauzon.
38 Utaa aimaakan ba'orainao ati, Tominkaru taan nii aimaakan unao ati.
Na'iki diri'i'o nii manawun aimaakan taa-kao u'ati, atii aona'o ni'i naa
na'itim upaidinan. Na'apam udiri'in putaauzon aimaakan ba'orainao
ati, na'apa'o nii udiri'in Tominkaru taan pu'ati."

39 Udauna'an Jesus kakuwaapan naa, di'itinapa-kinai kuwai ida'an.
Kaikapa'o wuru'u ukianuz: "Aonaa turuu pidan ushaawun na'akan
pamin-ushaawunun, usha'apanum kau'an ipai daunuuda'u'o nii
ĩwaotan kichada-kariwai nazo iti. 40 Aonaa na'iam pidan tominpauz
umanawunun patiichaan ai, mazan ipai wuru'u tominpauzonaouz
ĩipaian dauna'an patominpan, na'apa'o ni'i naa ĩaitapan patiichaan
kawan.

41 "Kandii nii mooko wuru'u pudi'itapanuz kaunuba'o puiriban awun
ida'a, pumadi'itapakan pu'u wuru'u atamun taramtinpa'oraz puawun
ida'a? 42 Puka'iita zii pukian puiriban ati. 'Da'ati'i õso'ota kizi
kaunuba'oraz puawun ai,' pumatukapakan pu'u kaina'a udaru'o ata-
mun idin puawun ida'a? Pugaru taapinpa'oraz kaimana'o nii kaikini'i,
mishi'oraiman puso'ota'a naa zii kiwiin atamun idin puawun ai. Uruu
dauna'an kaimana'o ni'i naa putukapan puso'ota'azoonii kaunuba'oraz
puiriban awun ai.

Paoribai na'iki u'aka daua'o
(Matthew 7:16-20; 12:33-35)

43 "Paoribai ziwu'o usodan, aonaa u'aka dikauda'o nii. Mazan aizii
paoribai maziwuka'o, ukaakan dono dikauda'o nii kapam u'aka. 44 Ipai
kaimana'o dizoo-karu kadunaa aitapa-kao pa'aka ida'an kida, na'iki
aonaa na'iam zii pidan karaodauzon dizoo-karu fig oo grape kaiwada-
karu kadunaa di'iki. 45 Aizii kaimana'o pidan, ukodita-kida kaiman
kida'o pa'idiwaru aimaakan, utaapan idi kaiman kida'o aimaakan pa-
nyukunuu ii. Mazan aizii dikauda'o pidan, ukodita-kida dikauda kida'o
pa'idiwaru aimaakan, utaapan idi oii kida'o aimaakan panyukunuu ii.
Ukau'an sha'apa'oram aimaakan pidan taapanii kida panyukunuu ii,
uruu kida wuru'u ukodita-kidaniaz paparadan ida'an.

Dya'utama'o kabaun tomikinao
(Matthew 7:24-27)

46 “Kandii nii udakotan õgaru unaobanaa nii, umasha'apatakan pu'u
õdyuudanii usha'apatan? 47 Na'ia'oram pidan wa'ati'o õ'ida'ati, na'iki
mishi'o uabata'azon õkuwaa, na'iki izo'ati'o õparadan, õkowaadan nii
kanom kawanu'o uruu. 48 Uruu na'apa pidan kawan, toma'o padapu
dadara'o baara'a, na'iki kichada'o patoron uun nii munapo. Aizii
na'apainim wunu tuubarun na'iki udapu naraan, aona'o nii wunu paran
kabootanuz, usha'apanum kau'an dadara'o baara'a'o wuru'u udapuz.
49 Aizii na'ia'oram pidan abata'o õkuwaa mazan aonaa uizo'atinuz,
na'apa'o uruu tawuru kawanu'u maaitapin-ka'oraz pidan, toma'oraz
padapu shomada'o imi'i ida'a. Aizii na'apainim wunu tuubarun,
baukapa'o nii wunu paran kida'uka'akan wuru'u kabaunuz, uruu idi
sariapa kabaun dorautan ipai daunuuda'u.”

7

Jesus kakudan
soldyaa zowaunaa poitoru
(Matthew 8:5-13)

1 Aizii Jesus ipaian dauna'an pakadakotinan pidannao ati, uru'u
naa umakon Capernaum iti. 2 Aizii na'ii kaina'a Roman soldyaannao
zowaunaa. Uruu dono upoitoru umarainapanii manawun karinaan
tuukii, maonapa'ora'a naa umawakan. 3 Uabatan idi Jesus kaawan wuru
wiizai ida'ati'i pamashaapa-kiziz, sariapa udyuudan kazowautapainao
Jewnao Jesus di'iti. Uaipan ĩdapadankan Jesus, uwa'ati kizi padapu ati,
ukakudanaka kizi upoitoru. Aizii uruu aonaa Jew mani. 4 Udauna'an
ĩmakon naa Jesus di'iti, atii ĩikodanuzu. Na'ia'a naa ĩkowaadan u'ati parada-
karu, na'iki tuukii ĩpishaan umakon patuma. Ĩkian u'ati, “Tuukii man-
awun waaipan pukaminka'utan wuru'u pidanaz, waaitapanii uruu
kaimana'o naobanai. 5 Usha'apanum kau'an uruu umarainapanii tuukii
wairibannao Jewnao, na'iki uruu tomanii wa'ati wuru'u synagogue.
Uruu idi tuukii wapishaan pugaru pumako kizi u'idi'iti,” ĩkian. 6 Uruu
idi Jesus makon ĩtuma.

Aizii ĩmaonapatapaanan pu'a'a naa, uru'u naa naobanai dyuudan pa-
paonarunao ikodapa'anan Jesus. Na'iki udyuudan ĩna'akan paparadan
u'idi'iti, kaikapa'a: “Naobanai, aonaa õaipan pumizidinan, aonaa õaipan
puwa'atin õdapu ati. 7 Na'iki aonaa umanawunu'o mani pidan õgaru,
na'iki aonaa õturuan õparada'anan na'iki õmakon pu'idi'iti manawun.
Turuu pa'an puparadan, na'iki karikaonan õpoitoru kakuda kizi. 8 Õgaru
na'apa, õkaudinan doko ainao pidannao õ'ai waranu a'o. Õgaru na'apa,
kaina'a soldyaanao kaudina'o õwaranu'u kapam. Aizii õkian dono
bauda'apa soldyaa ati, ‘Pumako,’ umakon nii. Aizii õdapadan dono
ba'oran soldyaa, ‘Puwa'ati,’ õkian an u'ati, uwa'atin nii. Na'iki õdyuudan
dono õpoitoru, ‘Pusha'apata wuru'u,’ õkian an u'ati, usha'apatan niiz.”

9 Tuukii Jesus di'itinpan uabatan idi wuru'u kaikapa'oraz parada-
karu'u. Sariapa utanawatinan pidannao di'iti, wuru'u wa'atipainao
kidaz udawu'ati. Na'iki ukian ĩ'ati, “Aizii õkowaadan nii u'ati: aonaa
na'iam zii õikodauzon mishida-karu manawun wuru kawanu'ora'a Is-
raelitenao bii an.” 10 Udauna'an wunaou'u na'akainaouz parada-karu
kiwa'akan naa powaa iti, naobanai dapu iti. Aizii ĩkaawan ĩabatan poitorui
kakuda'aka'a naa.

Jesus kakudan daonaiora
mawaka'ora'a naa

11 Kadiman aka uruu dauna'an Jesus makon wiizai di'iti, Nain kia'o
u'uu. Aizii pidannao, tominpauzonao u'idi'iki na'iti kapam ĩmakon
utuma. Na'iki iriba kapam ba'orainao pidannao makon udawu'ati.

12 Aizii Jesus kaawan pu'u wiizai koraratapa-kinao paniinomizinaa
ida'ati, upu'u daonaiora mawaka'o na'aka-kao baaranai iti. Zuna
mawakaiba'a naa odaiaru, odani wuru'u mawaka'oraz, ubauda'apan
odani wuru'u uruuz. Na'iki kaina'a iriba, iriba pidannao makon otuma.

13 Aizii Jesus tukapan oroo tuukii ukamunan-kidanuzo, sariapa
ukian o'ati, "Mana'a puzaada'ana'a." 14 Udauna'an umakon na'iki
upishatan naa wuru'u mawaka'o na'akapa-kinaoaz, sariapa wunaou'u
na'akapainaouz mawaka'o mashaadina'akan. Udauna'an ukian
mawaka'o ati, "Pa'ina'o daonaiora, õkian pu'ati, pukadishita." 15 Sariapa
daonaiora sakanata'akan na'iki uparadan. Udauna'an ukadishitan
na'iki Jesus na'akan naaz padaro dazaba iti.

16 Tuukii pidannao tarian na'iki tuukii ĩdi'itinpan. Na'iki tuukii kapam
ĩkonaukii-kidan Tominkaru. Uruu idi ĩkian, "Ei! Kaawa zii mishi wabii
ati umanawunu'o Tominkaru prophetin. Mishi Tominkaru kaawan
ukaminka'uta'anan waunao Jewnao, upidanannaouz," ĩkian. 17 Aizii
kuwai, Jesus sha'apatanii daua'o kowaadaabi'ii-kaoa'a naa ipai Jew-
nao wiizi kida kawana'ati, na'iki ĩwiizi dawun itinapu kida'o pidannao
mashaapan, ipai kapam ĩabatan wuru'u kuwaiz.

John Chikaawunuupauzo dyuuda-kidan paparadan Jesus di'iti
(Matthew 11:2-19)

18 Aizii John abatan idi patominapa-kidaniinao pidannao kakuwaa-
pan ipai wuru dau'a'a Jesus sha'apatanii kidaz aimaakan, sariapa uda-
padan dya'utam pidannao ĩbii iki. 19 Udauna'an udyuudan naa ĩdyaun
Naobanai Jesus di'iti, na'iki udyuuda ĩpishaan Jesus kaikapa'a: "Pugaru'u
naa wa'ati'o ni'oraz kowaadapa-kao? Oo marii zii wazaudapan ba'oran
wa'atin?"

20 Udauna'an ĩmakon naa Jesus di'iti, atii ĩkaawan u'idi'iti, na'ia'a
naa ĩkian u'ati, "John Chikaawunuupauzoz dyuudan waunao pu'ida'ati,
upishaa-kidan na'iki uaitapa'azon pugaru'u naa tawuru'u wa'ati'o
ni'oraz kowaadapa-kao? Oo marii zii wazaudapan ba'oran wa'atin
kaina'iki?"

21 Aizii wuru'u ĩkaawanuz na'iti, Jesus kaudinan pu'u karinainao dau'u.
Ukakudan pu'a'o iriba, iriba pidannao pabi'inaaka kida'o ĩrinaa ai, oia'o
doronai zaamatapaniinao, ipai ukakudan ĩdyaun, na'iki ishaawunnao
kida, ipai uda'atan na'iki usaabaan ĩawun. 22 Uruu idi Jesus dako'atin
wunao paradanu'u John dyuudaniinaouz. Ukian ĩ'ati, "Aizii ukiwa
John di'iti, ukowaada kizi u'ati ipai daunuuda'u wuru'u utukapanii
kidaz õsha'apatan, na'iki ukowaada u'ati ipai wuru'u uabatanii kidaz
kuwai. Ukowaada u'ati iriba'a naa ishaawunnao awun da'ata-kao, na'iki
saabaa-kao; aizii machi'ika-kainao, chi'ika-kida-kao; na'iki kabishopau-
zonao kichana'iki-kia'o bishoi idi, ipai ĩkakuda-kao. Aizii makinao-
ziiwanao, kaimana'a naa ĩabatan; na'iki mawakainao kida, kakuda-kao
powaa iti; aizii pataka'utinainao, kowaada-kaoa'a naa ĩ'ati Kaimana'o

Kuwai.* 23 Konaukia'o nii manawun wunaou'u sariaapa'oraz ĩmishidan
õgaru, aona'oraz ĩdi'itinpan pana'iti kida õdau'u," ukian ĩ'ati.
24 Aizii John di'ikiinao pidannao kiwan dauna'an, sariapa Jesus
kian wunao ati'i iribainaouz pidannao, kasaba'ukinpainaouz utuma.
Ukian ĩ'ati, "Kandii dau'ati'o tawuru'u unao makouzonuz John di'iti
mapidantaka'o amazada di'iti? Kandii wuru'u utukapa'azooniaz
na'ii? Utukapa'azon pidan kakataimana'o unyukunuu, awaru dawuu-
kidan kawan pinidi? 25 Kanom dii sha'a wuru'u utukapa'azooniaz
na'ii? Oo utukapa'azon pidan konaunama'o oo umanawunu'o ukai-
wadinpan? Pidan umanawunu'o, na'iki kaiwadinpa'o kaimanaiman,
umashaapan kabaun umanawunu'o di'ii? 26 Oo kanom sha'a wuru'u
utukapa'azooniaz na'ii? Tominkaru prophetin? Mishi'o wuru'u, pidan
utukapaniaz na'ii, powa'a'o zii umanawunun ba'oran prophetnao ai.
27 Uruu John, dau'ana'o tawuru'u kotua'o Tominkaru Paradan saadauzo-
kaoaz kaikapa'a: 'Õdyuudan nii õprophetin kiwiin, saabaa'o nii dunapo
pu'ua'ati,' " ukianuz.
28 Udauna'an Jesus kian koshan ĩ'ati, "Õkowaadan nii u'ati aizii
aimaakan, John uruu uwazootapanii ipai, ipai pidannao, aonaa
bauda'apa pidan kaina'a shakatainao wuru baara'a'a, uruu kawanu'o
nii. Mazan pidan, aona'oraz umanawunun Tominkaru naobanai-
tinapa-kizi'i, upu'u umanawunu'o uruu John ai," Jesus kian ĩ'ati.
29 Ipai pidannao na'iki wuru'u zaamaapauzonao kidaz tax puraatan-
naa, abatan Jesus paradan, na'iki ĩnao tuukii pa'an ĩmishidan, na'iki
ĩaitapa mishi'o na'iki sakitapa'o wuru'u Tominkaru paradan kidaz. Uruu
idi'o pa'an ĩchikaawunuu-kidinan John ati. 30 Mazan kaina'a ba'orainao
pidannao, ĩdakotapa-kao Phariseenao na'iki kaina'a ba'orainao tiichaa-
pauzonao Moses kakinaori dau'u. Ĩnao aonaa pa'an ĩsha'apatan wuru'u
Tominkaru aiapanii kidaz usha'apata-kao. Uruu idi aonaa ĩchikaawunuu-
kidinan John ati.
31 Powa'a zii koshan Jesus kian pidannao ati, "Na'apa dii mani õkian
wunao dau'ana'a kainaouz pidannao mashaapan? Na'apa dii mani
õkowaadan oo õdakotan ĩdyaun? Õkian nii. 32 Ĩnao mashaapan koraiziannao
makinaotinan kawanu'o, aonaa ĩnyukunuu kaimana'azon ba'orainao ati.
Aizii pamakinaotin kizi iki, koraiziannao kadakoinpauzon pa'atiaaka
kida kaikapa'a: 'Wakunuian mazida-karu kunnaa unao ati kuwudii
ida'an, mazan aonaa ukonaupan. Aizii Wakunuian mawaka-karu kun-
naa u'ati, aonaa uzaadan,' ĩkiitaakapan. 33 Aizii John Chikaawunuupauzo
kaawan dono da'ati'i, aonaa unikauzon kaimana'o wanyukunui wuru'u
ba'oran pidannao nikauzonii kaduz kidaz, na'iki aonaa utuzan wine.
Uruu idi unao kian udau'an. 'Kaina'a oia'o doronai u'ida'a.' 34 Aizii
Daonaiora Aokazi Iki'o, ukaawan da'ati'i, ipai pa'an uaroopan, na'iki
utuzan bishoa'o wine. Uruu idi unao kian udau'an. 'Aushaa utukapa,
kashabakizi pa'an arawu'u, na'iki tuzapa-shori kapam. Na'iki unau-
dapa kapam pakaminauda'u-tinpan wunao idi'i zaamaapauzonaouz tax
puraatannaa, na'iki oiainao pidannao tuma.' 35 Mazan ipai pidan-
nao wuru'u da'anainao kidaz Tominkaru paradan, ĩnao tukapa-kidan
mishi'o wuru'u Tominkaru aitapanii kidaz oo wuru'u usha'apaapanii
kidaz aimaakan."

* **7:22** Na'apa tawuru ida'a usaadinapanu'u Isaiah saadanii kidaz. (Isaiah 29:18-19; 35:5-6; 61:1-2)

Oia'o zunaaba sha'apatanii daua'o

36 Aizii kaina'a Pharisee, una'akan Jesus, uaroapa-kida'azoonuzu
padapu ii. Uruu idi Jesus makon utuma udapu iti, na'ia'a naa usakanatan
na'iki uaroopan naa. 37 Uruu wiizai di'ii kaina'a zunaaba madoronaa-
daunu'o omashaapauzon. Aizii oabatan idi Jesus aroopa'azon Phari-
see dapu ii, sariapa omakon na'iti, ona'akan kaduunuribai pakinnaa
zo'an kuba idi'i utoma-kao.† 38 Okaawan Jesus kidiba di'iti ubarau
itinapu. Ozaadan tuukii, uruu idi ipai ozabian Jesus kidiba paawun
uu idi. Udauna'an oaradan naa ukidiba padizo idi na'iki sariapa
okissitan wuru'u ukidiba kidaz, udauna'an oramaudan naa ukidiba
kaduunu'oraz ramau idi. 39 Aizii Pharisee, wuru'u na'aka'oraz Jesus
padapu ati, tukapan wuru'u zun sha'apatanuz aimaakan na'apa Jesus
ati. Sariapa ukian panyukunuu ii, "Umishiin an mani di'oraz daonaiora
Tominkaru prophetin, uaitapa mani na'apa'oram okaduz wuru'u zunaz
pishata'oraz paugaru. Na'iki uaitapa mani ipai na'apam omashaapau-
zon na'iki wuru'u oii kida'oraz aimaakan osha'apaapauzon."

40 Sariapa Jesus paradan, na'iki ukian u'ati, "Simon, kaina'a aimaakan
õkowaada'azon pu'ati."

"Tiichaa, na'apa'oram aimaakan wuru'u pukowaada'azooniaz õ'ati?"
Simon kian.

41 Jesus kian u'ati, "Kaina'a dya'utam pidannao mawinipinaatapainao
pidan. Bauda'apa mawinipinaatapan 500 wizi'i kida'o puraata, ba'oran
mawinipinaatapan 50 wizi'i kida'o puraata.‡ 42 Aonaa bauda'apa ĩnao
ka'iitan pakawadauntan powaa iti wuru'u pamawinipinaatapaniaz pu-
raata. Uruu idi pidan wuru'u taa'oraz zii puraata ĩ'ati, umarina'ata'akan
naa wuru'u ĩmawinipinaatapaniaz. Aona'o ni'i naa uaipan uwadaun
oo unyukunuupa'akan powa'a wuru'u ĩmawinipinaatapaniaz. Ukau'an,
na'ia'oram nii puaitapan marainapa tuukii wuru'u marina'ata'oraz
pamawinipinaatapa-kao?"

43 Simon dako'atin, na'iki ukian, "Õzauda-kidan wuru'u mawinipinaat-
apa'o uruu dobata manawun, uru'o nii marainapa uruu tuukii."

"Na'apa mishizi, sakitapa'o kaiwuru'u pudi'itinapanuz," Jesus kian
Simon ati. 44 Udauna'an Jesus tanawatinan zunaaba di'iti, na'iki ukian
Simon ati, "Putukapa di'oraz zunaaba'a, mishii? Õmorotan pudapu ati,
aonaa putaan wunu õ'ati õchikaa-kinaa nii õkidiba. Mazan oroo, okaawan
da'ati'i, ozaadan atii ochikaan õkidiba paawun uu idi. Udauna'an
oaradan õkidiba padizo idi. 45-46 Na'iki aonaa pukissitan õgaru, mazan
oroo pakaawan di'iki'o aonaa osookadan pakissiipan õkidiba. Na'iki
aonaa putaan õramauda-kinaa nii õzowau, mazan oroo oramauda zii
õkidiba. 47 Aizii õkowaadan nii pu'ati aimaakan," Jesus kian. "Wuru'u
osha'apatanuz aimaakan kaikapa'a, otukapa-kidan na'apam pamarain-
pan õgaru tuukii. Usha'apanum kau'an o'oian wuru'u tuubaru'oraz
manawun mainaabata-kao idi ipai daunuuda'u o'ai. Mazan aizii pidan
masakauda'u'o u'oian, aizii u'oian mainaabata-kao an, masakauda'u'o
nii kapam umarainpan õgaru."

48 Udauna'an Jesus kian zunaaba ati, "Aizii ipai daunuuda'u'u naa
pu'oian mainaabata'aka-kao, aona'o nii powa'a unyukunuuapa-kao."

---

† **7:37** kuba idi'i utoma-kao: Wuru'u kubaz, udakota-kao Alabaster. ‡ **7:41** wizi'i kida'o puraata: Greek paradan ida'an, denarius wuru'u. Bauda'apa denarius, bauda'apa'o kamoo kaudin-karu winipinaa.

49 Sariapa pidannao wuru'u sakanatapainao kidaz utuma kiitaaka-
pan pa'atiaaka kida, “Kandii mooko arawu'u turuu mooko uaitapan
pamainaabatan pidan oian?”
50 Mazan Jesus kian zun ati, “Pumishidan idi'o wuru'u, pukazannaati-
nanuz pu'oian ai. Aizii pukiwa'a naa, kaiman punyukunuu aizii, na'iki
aonaa kanom powa'a kasharutapa'o nii pugaru.”

8

Zunnao kaminka'uupauzonao Jesus

1 Udauna'an Jesus makon naa, uchi'ikapan ipai donoi na'iki
wiizai kida kawana'ati. Wuru'u uchi'ikapanuz ukowaadapan
Kaimana'o Kuwai, Tominkaru naobanai-tinan daua'o. Aizii 12
utominapa-kidaniinaouz, na'ii'aka kapam ĩchi'ikapan utuma. 2 Na'iki
zunnao, tawuru'u ukakudaniinao kidaz parinaa ai, na'iki ba'orainao
ukakudaniinao oia'o doronai zaamatapan ai ĩdyaun, na'iti kapam pabi'i
kida ĩnao makon, ĩkaminka'uupan Jesus na'iki wuru'u utominapa-
kidaniinaouz. Mary, Magdala sanaaba, Jesus so'otaniaz 7 oia'o
doronainao o'ai, oroo wuru'u kaminka'uupa'oraz ĩdyaun, 3 na'iki Joanna
oroo Chuza kia'oraz odaiaru uu, kazowautapa'oraz pabi'i kida Herod
poitorunao. Na'iki Susanna na'ii kapam, na'iki iriba ba'oran zunnao
kida na'ii ĩtuma. Ipai ĩsha'apatan aimaakan, ĩtaan papuraatan, na'iki
aimaakan sodi kida paaipan ati, pakaminka'uta-kinaa nii Jesus na'iki
utominapa-kidaniinao.

Jesus kowaadan
uudai paowa-kao dau'u
(Matthew 13:1-9; Mark 4:1-9)

4 Pidannao kaawan iriba, iriba Jesus ida'ati, na'iki iriba kapam ba'oran
wiizai ikiinao kida kaawan. Aizii pidannao baokopatinan dauna'an,
uru'u naa Jesus kakuwaapan naa ĩ'ati di'itinapa-kinai kuwai ida'an.
5 Ukian, “Bauda'apa kamoo pidan makon pazakapun iti upaowa'anan
poroom uuda kida. Aizii kawiizii-kariwai baara an, uru'u naa up-
araraan poroom uuda. Pabi'i kida poroom uuda waotan chi'ikapa-
kizai an, uruu idi ipai udakazaabi'ii-kao. Udauna'an kotu'uznao wa'atin
na'iki ipai ĩnikan wuru'u uudai kidaz.
6 “Ba'oran uudai kida waotan kubata'o baawu an. Mishi kaiman
padamata uudai soda'akan mazan aonaa na'itim u'ishataba'u zaamati-
nan, udauna'an kamoo wiicha'akan naa, uruu idi sariapa uaradan atii
umaririn.
7 “Ba'oran uudai kida waotan kaiwada-karu ta'o baara an. Mishi
kaiman padamata usoda'akan, mazan udauna'an, kaiwada-karu
watuda'akan naa wuru'u pa'ina'oraz usodan kida. Uruu idi aonaa
na'itim naa ĩdyaupain.
8 “Ba'oran uudai kida, kaiman pa'an ĩwaotan kawiizii-kariwai baara
an. Uruu idi ziwu ĩsodan, udauna'an ĩkaaka'akan naa madowaaka kida
pa'idiwaru, na'iki diri'i shinibaba kida u'aka. Bauda'apa'o ukadunaa
di'iki, uikoda 100 u'aka diri'in.”
Udauna'an Jesus kian naa pidannao ati, “Pukakinaon an puabata'a
naa kakinaorii!”

Kanom ni'o Jesus kaiwaan di'itinapa-kinai kuwai kida
(Matthew 13:10-17; Mark 4:10-12)

9 Udauna'an Jesus tominapa-kidaniinao pishaan naa uruu,
na'apa'oram manawun wuru'u di'itinapa-kinai kuwaiz, ukowaadaniaz
ĩ'ati. 10 Uruu idi ukian ĩ'ati, “Soo unao ati'o nii ukainaabata-kao wuru'u
di'itinapa-kinai kuwaiz, Tominkaru naobanai-tinan daua'oraz. Mazan
wunao ati'i ba'orainao kidaz ukowaada-kao nii soo di'itinapa-kinai
kuwai ida'an. Uruu idi ĩtukapan pu'u padamata wuru'u kadakotin-kizaiz,
mazan upu'u aona'o nii ĩtukapanuzu. Ĩabatan pu'u padamatazu, mazan
upu'u, aona'o nii ĩaitapan na'apa'oram wuru'u parada-karu kianuz.

Jesus kowaadan na'apa'oram wuru'u di'itinapa-kinai kuwai
(Matthew 13:18-23; Mark 4:13-20)

11 “Kaikapa'a wuru'u di'itinapa-kinai kuwaiz,” Jesus kian ĩ'ati, “Aizii
wuru'u uudai kidaz, Tominkaru paradan kida wuru'u. 12 Aizii wuru'u
uudai kida waota'oraz chi'ikapa-kizai an, uruu pidannao dau'ana'o,
wuru'u abatainao kidaz Kaimana'o Kuwai. Mazan udauna'an Sa-
tan kaawan ĩ'ida'ati, uruu idi sariapa umainaabatan ipai daunuuda'u
ĩnyukunuu iki wuru'u Kaimana'oraz Kuwai kida. Usha'apanum kau'an
aonaa uaipan ĩmishidan, na'iki aonaa uaipan ĩkazannaatinan pa'oian ai.

13 “Aizii uudai kida wuru'u waota'oraz kubata'o baawu an, uruu
pidannao dau'ana'o, wuru'u konaukia'oraz ĩabatan na'iki ĩzaamatan
padamata Kaimana'o Kuwai. Mazan aonaa ĩzaamatan tuukii pa-
nyukunuu iti wuru'u parada-karu kidaz. Uruu idi masakauda'u
aimaakan dikauda'o sha'apa'akan ĩ'ati, uru'u naa ĩkashadina'akan,
aona'a naa powa'a ĩmishidapa'akan.

14 “Aizii uudai kida wuru'u waota'oraz kaiwada-karu baawu an kida,
uruu pidannao dau'ana'o, wuru'u abatainao na'iki mishidainao kidaz
Kaimana'o Kuwai. Mazan ĩdi'itinpan aimaakan aiapa-kao dau'u, na'iki
kasha'apauzi-karu dau'u, na'iki ĩaipaa-bi'ian ipai pabi'inaaka sodi kida'o
aimaakan. Uruu idi ĩmanyukunuutan naa wuru'u kuwaiz. Na'iki aona'a
naa ĩsha'apainpan kaiman kuwai kawana'ati.

15 “Aizii uudai kida wuru'u waota'oraz kaiman, kawiizii-kariwai baara
an, uruu pidannao wuru'u abatainao na'iki zaamatainao kidaz parada-
karu kaimanaiman manawun panyukunuu iti. Ĩizo'ati ipai parada-karu,
uruu idi aonaa ĩkashadinan. Usha'apanum kau'an kaiman ĩnyukunuu
dyaupain Tominkaru ati. Uruu idi kaiman mishi ĩmashaapan tukapa-kao.

Aonaa lamp taratapauzo-kao
(Mark 4:21-25)

16 “Aonaa na'ia'oram pidan suuauzon lamp, udauna'an utaratanuzu
boon idi, oo umuudanuz bed waranu iti. Mishi'oraiman lamp suu-
kao dono, umuuda-kao doko'o ukanadapa kizi kaiman. Aizii pidannao
morotan an, kaimana'o nii ukanadapan ĩ'ati. 17 Na'iki ipai aimaakan
dizapa-kariwai usha'apaapa-kao, ipai'o nii ukodita-kida-kao kainaa-
bana'o-karu ati. Na'iki ipai aimaakan dizapa-kariwai ipai'o nii ukodita-
kida-kao kanada'o-karu ati. 18 Ukau'an udi'itapa na'iki uzaamata un-
yukunuu iti wuru'u uabatanii kidaz parada-karu. Usha'apanum kau'an
pidan kaina'a'o utaapan aimaakan panyukunuu ii, taa-karu nii u'ati
powa'a zii. Aizii wuru'u pidan, aona'oraz utaan aimaakan panyukunuu
iti, zaamata-karu nii u'ai ipai daunuuda'u wuru'u masakauda'u'oraz
aimaakan utaapan panyukunuu ida'a.”

Jesus daro na'iki u'inawuzunao daua'o
(Matthew 12:46-50; Mark 3:31-35)

19 Udauna'an Jesus daro na'iki u'inawuzunao kaawan ĩtukapa'azon uruu. Mazan aonaa na'itim ĩmaonapadinan udazaba iti, usha'apanum kau'an iriba manawun pidannao kasaba'ukinpan udazaba an kida. 20 Uruu idi bauda'apa pidan kian Jesus ati, "Kaina'a pudaro na'iki pu'inawuzunao kadishitapan paniba ii, ĩtukapa'azon pugaru."

21 Sariapa Jesus kian ipai pidannao ati, "Õdaro na'iki õ'inawuzunao pa'an wuru'u abatainaouz na'iki izo'atiinaouz Tominkaru paradan."

Jesus paradan awaru na'iki wunu paran ati
(Matthew 8:23-27; Mark 4:35-41)

22 Bauda'apa kamoo Jesus paidinan kanawa zo'iti patominapa-kidaniinao tuma. Na'iki ukian ĩ'ati, "Aushaa wamako'o naa karishii baza iti." Uruu idi ĩmako'okan naa. 23 Aizii ĩmakopaanan pu'u, Jesus da'awu'ukan naa kanawa zo'ii. Masha'apakiaka ma'ozaka'o awaru kaawan. Sariapa wunu paran kida daawadaan ĩkanawan, atii wunu paidina'akan naa ĩkanawan zo'iti. Maonapa'a naa kanawa tipitan.

24 Sariapa Jesus tominapa-kidaniinao makon u'idi'iti, ĩpokowauanuzu. Na'iki ĩkian u'ati, "Wanaobanaa! Wanaobanaa! Kadiman! Taa'azo'o naa wanaraan," ĩkian. Udauna'an Jesus kadishita'akan, na'iki udyuudan awaru na'iki wunu paran mashaadinan. Sariapa mishi awaru na'iki wunu paran mashaadina'akan. 25 Udauna'an Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Na'apa'oram mooko wuru'u umishidanuz?"

Mazan tuukii ĩtarian, na'iki tuukii ĩdi'itinpan. Ĩkian pa'atiaaka kida, "Ei! Kanom kaduz pidan uruu? Udyuuda zii awaru na'iki wunu paran mashaadan, atii ĩizo'ati zii uparadan," ĩkian.

Jesus kakudan oia'o doronai zaamatapanii pidan
(Matthew 8:28-34; Mark 5:1-20)

26 Jesus na'iki utominapa-kidaniinao makopaanan karishii baoko an, atii ĩkaawan baza itinapu wiizai di'iti, Gerasa Baara kia'o u'uu, Galilee Baara pa'inamunu'oraz. 27 Aizii Jesus maratina'akan zii kanawa zo'iki, uru'u naa pidan, donoi iki'o, oia'o doronainao zaamatapanii kaawa'akan Jesus ida'ati. Kotua'iki'ora'a naa aonaa ukaiwadan kamicha, na'iki aonaa umashaapauzon kabaun ii. Umashaapan baaranai ii aka, kuba uun ii aka karikaonan. 28 Aizii utukapan Jesus, sariapa ukadako'okan, udauna'an ukodoru'ukan na'iki umapotinan Jesus kanaapu iti. Na'iki ukian diiwa'o ida'an, "Jesus, Tominkaru umanawunu'o dani, kanom puaipan õ'ai, na'apa dii pusha'apata'azon õgaru? Aonaa shoman pupataka'uta'ana'a õgaru," ukian. 29 Wuru'u uparadanuz kaikapa'a Jesus dyuudan idi'o oia'o doronainao koditan u'ai.

Kiwiin, mapudu'o da'i oia'o doronainao tuukiidauzonuzu. Pidannao tiwaan pu'u padamata padodowan ipai uanoba na'iki utaba'u chain idi, mazan sariaapa'o nii ubidita'akanuzu. Uruu dauna'an oia'o doronainao na'aka'akan ni'i naa uruu, mapidantaka'o amazada baara iti. Uruu wuru'u parada'oraz Jesus ati.

30 Jesus pishaanuzu, "Na'apa dii pu'uu?" "Õ'uu Iribainao," ukian. Ukowaadan pa'uu na'apa usha'apanum kau'an iriba, iriba manawun

oia'o doronainao morotan naa u'idi'iti. 31 Na'apain tuukii oia'o doronainao pishaan Jesus, aonaa kizi udyuudan ĩdyaun ka'unaru nazo iti, aona'oraz utokon nii.

32 Na'ia'o iriba kooshinao aroapatinan naawazi za'an. Uruu idi oia'o doronainao pishaan Jesus tuukii. "Pukashaapa shoman wamorotan kooshinao di'iti," ĩkian. Jesus kashaapa ĩmorotan kooshinao di'iti. 33 Uruu idi ĩkodita'akan naa pidan di'iki na'iki ĩmorota'akan naa kooshinao di'iti. Sariapa kooshinao dima'akan naa tawudapu an, na'iki ipai ĩwaotan karishii baoko iti. Uruu idi ipai ĩmawakan panaraan idi.

34 Aizii pidannao, wuru'u taapainaouz kooshinao tukapan idi wuru'u aimaakan sha'apanuz kaikapa'a, sariapa ĩdiman ĩkakuwaapa'anan. Uruu idi ĩkakuwaapan pidannao ati ipai donoi ii aka, na'iki kazakapuntinpainao ati donoi dawun ii aka. Ipai ĩkowaadan patukapan kawana'ati usha'apan. 35 Uruu idi iriba pidannao makon na'iti ĩtukapa'anan wuru'u kowaadakariwaiz aimaakan sha'apan. Aizii ĩkaawan Jesus ida'ati, ĩtukapa pidan wuru'u so'ota-kariwaiz oia'o doronainao u'idi'iki, aona'a naa usha'apan, na'iki kaina'a'a naa ukaiwadapan kamicha. Kaiman usakanatapan Jesus dazaba'a, aitapina'a naaz, na'iki kaimana'a naa udi'itinpan. Uruu idi tuukii pidannao tarian. 36 Pidannao wuru'u tukapainaouz aimaakan sha'apan, ĩkakuwaapan naa ba'oran pidannao ati. Ĩkowaadan ĩ'ati na'apa'oram ukakuda-kao wuru'u oia'o doronai zaamatapaniaz pidan. 37 Uruu idi ipai pidannao kawiizi-tinpainao kidaz donoi Gerasa Baara an kida, tuukii ĩpishaan Jesus makon pawiizi iki. Usha'apanum kau'an tuukii manawun ĩtarian.

Uruu idi Jesus paidinan naa kanawa zo'iti na'iki umako'okan naa. 38 Wuru'u pidan so'ota-kariwaiz oia'o doronainao u'idi'iki, tuukii upishaan Jesus. "Õmako kizi putuma," ukian. Mazan Jesus kian u'ati, 39 "Pukiwa'a naa shoman pudapu iti, pukowaada'an kizi'i naa na'apam Tominkaru sha'apatan kaimana'o manawun aimaakan pu'ati." Uruu dauna'an pidan mako'okan naa. Aizii pamakopa-kizi donoi ii aka, ipai ukowaadan pidannao ati wuru'u Jesus sha'apataniaz pa'ati.

Jesus kakudan Jairus dani na'iki izaipaiba zunaaba kapam (Matthew 9:18-26; Mark 5:21-43)

40 Aizii Jesus na'iki utominapa-kidaniinao kiwan karishii baza itinapu. Na'ii iriba pidannao dapaapan uruu, usha'apanum kau'an tomunu'ora'a naa ĩzaudapanuzu. 41 Udauna'an pidan Jairus kia'o u'uu kaawan Jesus ida'ati, uruu kazowautapauzo synagogue Jewnao ati pawiizi ii. Ukaawan, sariapa ukodoru'ukan, na'iki udawukan Jesus kanaapu iti ukidiba ida'a. Tuukii una'akan uruu padapu iti. 42 Usha'apanum kau'an, udani zun bauda'apauzo, 7 owunun, karinaan tuukii, maonapa'ora'a naa omawakan.

Aizii Jesus makopaanan pu'a'a naa, iriba pidannao kasaba'uinan udazaba an. 43 Aizii pidannao bii'i kaina'a zunaaba, izaipaiba, 12 wunu'ora'a naa obaiatinan. Iriba'a naa omakon daakataanao di'iti. Mazan aonaa bauda'apa daakataa kakuda'o nii oroo. Na'iki ipai'i naa otaan papuraatan ĩ'ati. 44 Uruu dono owa'atin pidannao bii an Jesus barau ikinapa. Sariapa opishatan uchaakitan danoma karikaonan. Sariapa oizaipan shabata'akan. 45 Masha'apakiaka Jesus kian, "Kanom pishata'oraz õgaru?"

Mazan ipai pidannao wuru'u udazaba an kidainaouz kian, “Aonaa wapishatan pugaru.”

Uruu idi Peter kian, “Wanaobanaa, kaina'a iriba pidannao pudazaba an.”

46 “Mazan kaina'a pidan pishata'o õgaru, õaitapa, usha'apanum kau'an so'otinanaaka ma'ozaka-karu õ'idi'iki,” Jesus kian ĩ'ati. 47 Aizii zun aitapan idi'i naa paaitapa'aka-kao, sariapa omaonapadinan panaka-nakaan bii'i Jesus dazaba iti, atii okodoru'ukan na'iki odawukan ukanaapu iti, oawun imi'i baara iti. Ipai pidannao abatapan pu'u, uru'u naa okowaadan kanom ni'o wuru'u opishatanuz Jesus kamichan. Okowaadan papishatan idi ukamichan karikaonan sariapa oabatan izai dukuta'akan. 48 Udauna'an Jesus kian o'ati, “Õdadakoo, pumishidan idi'o pukakudan. Aizii pukiwa'a naa, kaiman punyukunuu aizii, na'iki aonaa kanom powa'a kasharutapa'o nii pugaru.”

49 Jesus kadakotinan pu'u zii o'ati, uru'u naa pidan kaawa'akan kakuwaapa'ana'o Jairus ida'ati, udapu'u iki'o uwa'ati'ikan wuru'u pi-danaz. Ukian u'ati, “Marina'a naa Tiichaa, mawaka'aka'a naa pudani.” 50 Mazan Jesus abata wuru'u pidan kakuwaapanuz Jairus ati. Uruu idi ukian u'ati, “Mana'a putaria'ana'a, mazan pumishida pa'an õgaru, kakuda'o nii powaa iti wuru'u pudaniz.”

51-53 Udauna'an ĩmako'okan naa na'iti atii ĩkaawan kabaun iti. Na'ii ĩikoda iriba pidannao zaadinainao, diiwa ĩkadakoinan, uruu ĩmuraapan naa wuru'u mawakaibazo. Uruu idi Jesus kian ĩ'ati, “Mana'a uza-ada'ana'a, aonaa omawakan mani wuru'u, soo oda'awun karikaonan.” Ĩshaazootinan mazan udau'u, pabanikian nii ĩtaapan wuru'u uparadanuz, usha'apanum kau'an ĩaitapa mawaka'aka'ora'a naa wuru'u zunaabaz. Udauna'an Jesus morotan naa mawakaiba di'iti, mazan aonaa utaa-padan ba'oran pidannao kida morotan patuma. Soo umorota-kida patuma Peter, John, James na'iki mawakaiba daru na'iki odaro. 54 Aizii ĩkaawan mawakaiba di'iti, sariapa Jesus zaamatan oka'u na'iki uparadan o'ati. “Pukadishita koraidaonaa,” ukian o'ati. 55 Sariapa okakuda'akan powaa iti, udauna'an okadishita'akan. “Utaa owanyukunuu nii,” Jesus kian odaronao ati. 56 Tuukii odaronao di'itinpan. Uruu idi Jesus kian ĩ'ati, “Mana'a pa'i ukowaada'ana'a wuru dau'ana'a õsha'apatanuz aimaakan kaikapa'a.”

9

Jesus dyuudan
12 patominapa-kidaniinao
(Matthew 10:5-15; Mark 6:7-13)

1 Jesus dapadan 12 patominapa-kidaniinao baokopa pa'ida'ati. Na'iki utaa ĩ'ati ma'ozaka-karu, ĩka'iita-kinaa nii paso'otan oia'o doronai kida pidannao ai, na'iki turuu kizi ĩso'otan pabi'inaaka kida'o rinai pidannao di'iki. 2 Udauna'an udyuudan naa ĩmakon ĩkowaada'an kizi'i naa kuwai Tominkaru naobanai-tinan dau'u, na'iki ĩkakuda'an kizi ipai karinaa-painao kida pidannao.

3 Aizii padyuudan ua'ii ĩdyaun, ukian ĩ'ati, “Mana'a pa'i una'aka'ana'a aimaakan kida utuma umakon an. Mana'a una'aka'ana'a uwadookori, oo usaakon, oo uwanyukunuu, na'iki aonaa una'aka'ana'a upuraatan

kida, na'iki aonaa una'aka'ana'a ba'oran ushootan. 4 Na'iam udapaapa-
kao kaiman, na'ii usookadin uruu kabaun di'ii, atii udobata'azon
kawana'ati ba'oran wiizai iti. 5 Mazan na'ia'oram pidannao aona'o
ĩnaubaan oo ĩaipan ukaawan pawiizi ati, mana'a usookadina'ana'a na'ii,
mazan uparauda'aka imi'i ukidiba iki kida umakon ua'ii ĩwiizi iki. Uruu
ida'an utukapa-kidan ĩ'ati ĩpataka'uta-kao nii."

6 Jesus ipaian dauna'an pakakinaopan ĩdyaun, ĩmakon naa. Na'iki
ĩkowaadapan naa Kaimana'o Kuwai Jesus dau'u ipai wiizai kida
kawana'ati, na'iki iriba ĩkakudan karinainao pidannao ipai amazada
kawana'ati.

Herod nyukunuu kasharutinpan
(Matthew 14:1-12; Mark 6:14-29)

7 Aizii naobanai Herod kazowautapa'oraz ipai amazada Galilee
Baara ii aka, uabatan naa kadakotin-karu ipai wuru dau'ana'a Je-
sus sha'apaapanii kidaz aimaakan. Tuukii kowaadapa-kariwaiz kida
kasharutapan unyukunuu. Usha'apanum kau'an kaina'a pabi'i kida
uabatan pidannao kian, "John tawuru'u chikaawunuupauzoz, uruu
wuru'u kakuda'oraz powaa iti." 8 Aizii uabatan ba'orainao kian, "Elijah
wuru'u kakuda'oraz powaa iti." Ba'orainao kian, "Kotua'o Tominkaru
prophetin wuru'u kakuda'oraz powaa iti," ĩkian. 9 Uruu idi Herod kian,
"Ei, õdukuta-kida'a naa sha'atii John kanau. Kandi'i naa mooko pidannao
kadakotin-kidaniaz?" Uruu idi tuukii Herod aipan patukapan Jesus.

Jesus paan iriba'o pidannao
(Matthew 14:13-21; Mark 6:30-44; John 6:1-14)

10 Aizii wuru'u 12 Jeusu tominapa-kidaniinaouz, udyuudaniinaouz
kaawan naa powaa ati. Uruu idi ĩkakuwaapan naa Jesus ati. Ipai
ĩkowaadan u'ati pasha'apatanii kida aimaakan dau'an, pachi'ikapa kizi
wiizai kida kawana'ati. Uruu dauna'an Jesus na'akan ĩdyaun, ĩmakon naa
ba'oran pidannao ai. Una'akan ĩdyaun munapo'o wiizai di'iti, Bethsaida
kia'o udakotapa-kao wiizai dawun itinapu. 11 Iriba pidannao abatan
wuru'u Jesus makonuz na'iti. Uruu idi iriba, iriba pidannao da'anan
Jesus na'iti. Aizii ĩkaawan na'iti tuukii Jesus konaukii-kidan ĩdyaun.
Na'ia'a naa ukakuwaatinan ĩ'ati, ukowaadapan naa ipai daunuuda'u
Tominkaru naobanai-tinan dau'u. Na'iki ukakuda ipai daunuuda'u
pidannao wuru'u aipainao kidaz pakakuda-kao parinaa ai. 12 Ĩna'ian
utuma atii wachuupun.

Aizii 12 Jesus tominapa-kidaniinaouz, tuukia'a naa ĩdopian ĩtukapan
idi'i naa wachuupun. Sariapa ĩwa'atin Jesus ida'ati, na'iki ĩkian u'ati,
"Pudyuuda'a naa shoman wuru'u pidannaouz marii kizi'i naa ĩmakon
ĩdawata'an kizi pada'awu-kizi nii na'iki pawanyukunuu nii wunao
di'iti'i kawiizi-tinpainao kidaz kaida'ana'a, na'iki ba'orainao mako kizi
maonapa zaa kida'o wiizai di'iti. Usha'apanum kau'an da'a'orazu'u
amazada'a'o karikaonan wuru'u waunaouz," ĩkian u'ati.

13 Mazan Jesus kian ĩ'ati, "Unao mishi'oraiman taa ĩwanyukunuu nii."

Mazan ĩkian u'ati, "Kaina'a baka'iauda'u sodi karikaonan bread,
na'iki dya'utam kopaunao sodi kida. Oo puaiapa sha'a watoriankan
wanyukunui wapaa-kinaa nii ipai daunuuda'u wuru'u iriba'oraz pidan-
nao?" ĩkian. 14 Uruu dono iriba, iriba pidannao kaawan, aonaa ĩaita-kao
kawana'ati. Daonaioranao pa'idiwaru ikoda mani 5000 ĩdyaun.

Udauna'an Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, “Udyuuda ipai pidannao katontinan pana'a kida, marii 50 kida ĩkasaba'ukinan. Na'iki marina'a naa ĩsakanatan kida na'ii.”
15 Aizii ĩipaian dauna'an pakatontin-kidan pidannao, 16 uru'u naa
Jesus zaamatan wuru'u baka'iauda'u'oraz breadnao na'iki wuru'u
dya'utama'oraz kopaunao sodi kida. Uzaamatan dauna'anazu, sari-
apa uawunuupan aokazi iti patoriinpan tuma, “Kaimana'o pugaru
Tominkaru, putaan idi wanyukunui.” Udauna'an udushowan naa
wuru'u bread na'iki kopaunao kidaz, na'iki utaan naaz patominapa-
kidaniinao ati, marii kizi'i naa ĩtaanuzu ipai pidannao kawana'ati kida.
17 Uruu dono ipai pidannao aroopan abaapa kida, atii 12 dazowan
udiri'in zii Jesus tominapa-kidaniinao zawadan wanyukunui wa'akun.

Peter kowaadan kanom kaduz Jesus
(Matthew 16:13-28; Mark 8:27—9:1)

18 Bauda'apa kamoo Jesus toriinpan pu'u paba'oran, utominapa-
kidaniinao kaawan u'ida'ati, sariapa upishaan ĩdyaun kaikapa'a:
“Na'apa dii pidannao kian õdau'an, kanom ĩkowaadan õgaru?”
19 Aizii ĩkian u'ati, “Pabi'i kida pidannao kian pugaru, John
Chikaawunuupauzo. Ba'orainao kian pugaru Elijah. Ba'orainao
kian pugaru kotua'o Tominkaru prophetin wuru'u, kadishita'oraz
pamawaka-kizi iki.”
20 “Aizii unao mani, kanom uaitapan õgaru?” ukian ĩ'ati.

Sariapa Peter dako'atin uparadan, “Pugaru Christ,* Tominkaru
di'iki'o,” ukian u'ati.
21 Mazan Jesus kian, “Mana'a pa'i ukowaada'ana'a pidannao ati õgaru
dau'an.” 22 Na'iki ukian ĩ'ati, “Daonaiora Aokazi Iki'o kasha'ora'o
nii manawun ubaiaapan. Na'iki tuukia'o nii ukashada-kao, aona'o
nii uaiapa-kao. Kazowautapainao Jewnao, faadaanao zowaunaanao,
na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, ĩnaou'o nii wuru'u
kashada'oraz uruu. Atii uzowii-kao nii, mazan idikinauda'utan kamoo
ida'a ukadishitan nii ubaaranaa iki,” ukian ĩ'ati.
23 Uruu dauna'an Jesus kian ipai ĩnao ati, “Kanom da'ana'azo'o
õgaru, marii umarina'atan panaudapanii pasha'apaapan, na'iki marii
una'akan pacrossannaa,† na'iki marii uda'anan õgaru. 24 Usha'apanum
kau'an na'ia'oram pidan mamuuda'azoo-ka'o wuru'u pamashaapanuz
panyukunuu aipan kawana'ati kai, mazan upu'a'o nii uwaziwadan
ipai wuru'u pamamuuda'azookanii. Mazan pidan marina'ata'o wuru'u
pamashaapanuz panyukunuu aipan kawana'ati kai, na'iki kashaapa'o
pazowii-kao õdikin ii. Mishi'o nii pa'an udoronaa kazannaata-kao,
na'iki karikaonanu'o nii pa'an umashaapan Tominkaru tuma. 25 Aonaa
kanom pidan ikodan uzaamatan an ipai aimaakan imi'i baara an kida'o,
uwaziwainan pu'u karikaonanu'o kakupa-karu ai. 26 Na'ia'oram pi-
dan kiba'azoo-kida'o pada'anan õgaru, na'iki kiba'azoo-kida'o õkakinaori
kida, na'apa'o nii kapam Daonaiora Aokazi Iki'o kiba'azoo-kidan uruu,
ukaawan dono pamanawunun tuma, na'iki udaru umanawunun tuma,
na'iki kaimanainao angelnao tuma. 27 Mishi õkowaadan nii u'ati

* **9:20** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **9:23** una'akan pacrossannaa: ubaiaapan kasha'ora'o oo uzowii-kao nii pada'anpan dikin ii Jesus.

aimaakan mishi'o. Kaina'a pabi'i kida pidannao kaida'a'a, aona'o nii zii
ĩmawakan, atii ĩtukapan nii zii Tominkaru naobanai-tinan."

Jesus kadakotinan Moses na'iki Elijah tuma
(Matthew 17:1-8; Mark 9:2-8)

28 Aizii bauda'apa'a naa sondii dobatan Jesus kadakotinan dauna'an,
uru'u naa una'akan Peter, John na'iki James patuma. Una'akan
ĩdyaun naawazi paawa iti, utoriinpa'anan. 29 Aizii utoriinpan pu'a'a
naa masha'apakiaka uawun baara pana'adina'akan, na'iki ukamichan
wizi'i, wizi'i. 30 Masha'apakiaka dya'utam daonaioranao kaawa'akan
u'ida'ati, udauna'an ĩkadakotinan naa utuma. Moses na'iki Elijah wuru'u
kaawa'oraz. 31 Ĩkaawa'akan aokazi iki, konaunam na'iki kanada ĩaidinpan.
Na'ia'a naa ĩkadakotin-kidan na'apam nii Jesus mawakan Jerusalem ii,
maonapa'o ni'i naa umishian wuru'u Tominkaru aipaniaz usha'apata-
kao.
32 Aizii Peter na'iki uminauda'unao ipai daunuuda'u ĩda'awun. Aizii
ĩpokoda'akan ĩtukapa kanada Jesus umanawunun kanadapan, na'iki
ĩtukapa dya'utam pidannao kadishitapan utuma. 33 Aizii ĩtukapan naa pi-
dannao mako'ozon. Sariapa Peter kian Jesus ati, "Wanaobanaa, kaiman
zii wuru'u wana'anuz putuma. Turua'o nii watoman idikinauda'u
sookapa-kizai, bauda'apa pugaru ati, ba'oran Moses ati, na'iki ba'oran
Elijah ati," ukian. Mazan aonaa Peter aitapan na'apa'oram aimaakan
wuru'u pakadakotin kiziz.
34 Ukadakotinan pu'u zii, isha'iz kaawa'akan, na'iki sariapa ushibatan
Jesus, Moses na'iki Elijah. Tuukii Peter na'iki uminauda'unao tarian
ĩtukapan idi isha'iz shibatan ĩdyaun. 35 Udauna'an ĩabatan parada-karu
kian isha'iz bii'i, "Di'oraz õdani õzaamatanii, ukau'an uizo'ati uparadan."
36 Aizii parada-karu mashaadan dauna'an, ĩtukapa Jesus
paba'orantina'a naa. Mazan mashaa ĩtaapan wuru'u patukapaniaz
aimaakan, aonaa kanom ati ĩkowaadan wuru'u patukapaniaz na'apain.

Jesus so'otan oia'o doronai daonaiora ai
(Matthew 17:14-18; Mark 9:14-27)

37 Ba'oran kamoo Jesus, Peter, John na'iki James tokapaanan zii
naawazi paawa iki. Na'ia'a naa ĩikodan iriba pidannao. Sariapa
ĩikodapan Jesus, 38 na'iki masha'apakiaka pidan kadako'okan pidannao
bii iki, "Tiichaa, tuukii manawun õaipan putukapan õdani, ubauda'apan
õdani daonaiora wuru'u. 39 Masha'apakiika'o da'i oia'o doronai zaa-
mata'akauzonuz, na'iki ukadakoin-kida'akan niiz diiwa. Udauna'an
ukaboota'akan niiz imi'i baara iti, na'iki umawakaziita'akan naa, atii
ipai'o nii da'i udako bozowan. Karikaonan ubaiata-kidauzon kaziwa'o
u'ati, umuudan niiz, atii ukapatin ana'o nii zii tuukii. 40 Tuukia'o da'i
õpishaan wuru'u putominapa-kidaniinaouz, õaipan idi ĩso'otan u'aiaz,
ĩtiwaa padamata paso'otanuz mazan aonaa uso'otina'azon u'ai."
41 Sariapa Jesus dako'atin uparadan na'iki ukian ipai pidannao
ati, "Maam, pakawan zii mooko umamishidakan, pakawan
umashaapa'azon oia'o ati. Na'apam nii zii ukotua'ikin õna'an utuma,
õbaiatan unao? Puna'aka wuru'u pudaniz da'ati'i," ukian pidan ati.
42 Aizii udani wa'atin pu'a'a naa, uru'u naa koshan oia'o doronai
zaamata'akanuzu, ukaboota'akanuzu daam kii imi'i baara iti, mazan
umawakaziita'akan naa. Mazan upu'a'a naa Jesus dyuudan oia'o

doronai so'otinan u'ai. Uruu idi kaiman ukakuda'akan wuru'u daon-
aioraz. Udauna'an utaan padaru atiz kaimana'a naa. 43 Ipai pidannao,
wuru'u na'iainaouz, tuukii ĩdi'itinpan, Tominkaru tukapa-kidan idi ĩ'ati
mishi pama'ozakan, usha'apatan ida'an aimaakan kaikapa'a.

Jesus kakuwaapan pamawakan dau'u
(Matthew 17:22-23; Mark 9:30-32)

Pidannao kadakoinapa-kidan pu'u zii wuru'u Jesus sha'apataniaz
aimaakan, uru'u naa Jesus kian patominapa-kidaniinao ati. 44 "Õaiapa
uabatan õparadan kaimanaiman aizii, aonaa kizi umanyukunuutanuz.
Aizii Daonaiora Aokazi Iki'o, uzaamata-kida-kao nii, atii utaa-kao
nii naobanainao ka'u iti, ma'ozaka-tinpainao kidaz." 45 Mazan
aonaa utominapa-kidaniinao aitapan na'apa'oram daua'o manawun
wuru'u ukadakotinanuz. Usha'apanum kau'an dizapa-kariwai ĩaitapan
ai wuru'u aimaakanuz, aonaa kizi ĩaitapan kanom daua'o wuru'u
ukadakotinanuz. Na'iki tuukii ĩtarian papishaan uruu na'apa'oram man-
awun wuru'u ukadakotinanuz.

Na'apa dii pidan
umanawunu'o aitapa-kao
(Matthew 18:1-5; Mark 9:33-37)

46 Baukapaiman Jesus tominapa-kidaniinao kashadaakapan, ĩnao
pa'idiwaru pa'atiaaka kida. Ĩkadakoinapa-kidan na'ia'oram pidan kaina'a
ĩbii'i, umanawunu'o ipai ba'orainao ai. 47 Mazan Jesus, uaitapa ipai
ĩdi'itinpan. Aizii ĩbaokopatinpan pu'a'a naa utuma, sariapa una'akan
koraidaonaa na'iki ukadishita-kidanuz padazaba'a. 48 Udauna'an ukian
patominapa-kidaniinao ati, "Na'ia'oram pidan konaukia'o udapaapan
wuru'u di'oraz koraidaona'a õ'uu ida'an, konaukia'o kapam udapaa-
pan õgaru wuru'u. Aizii na'ia'oram pidan konaukia'o udapaapan
õgaru, konaukia'o kapam udapaapan wuru'u dyuuda'oraz õgaru. Aizii
na'ia'oram pidan unao bii'i waranuitapa-kariwai, mazan Tominkaru ati
umanawunu'o pa'an wuru'u uruuz."

Pidan aona'o uto'ora-kizaitapan unao, upaonaru wuru'u
(Mark 9:38-40)

49 Sariapa John kian Jesus ati, "Wanaobanaa watukapanii pidan
so'oopan oia'o doronainao pidannao di'iki pugaru uu ida'an. Na'iki
wadyuuda usookadan wuru'u una'apainapanuz, usha'apanum kau'an
aonaa waunao bii iki'o mani wuru'u uruuz."
50 "Mana'a umashaata'ana'a uruu," Jesus kian John na'iki ba'oran
patominapa-kidaniinao ati. "Na'ia'oram pidan aona'a uto'ora-
kizaitapan unao, upaonaru wuru'u," Jesus kian ĩ'ati.

Pidannao maaiapakan Jesus kaawan pawiizi ati

51 Aizii maonapata'a naa kamoo wuru'u Jesus makon aita-kaoaz
aokazi iti. Uruu idi Jesus di'itinpan pamakon dau'u Jerusalem iti.
52 Na'iki udyuuda pidannao kiwiitan pa'ua'ati kakuwaapa'ana'o nii
pidannao di'iti, pawa'atipan dau'u kaina'iki. Uruu idi pidannao kiwi-
ita'akan naa wiizai iti, Samaria ia'oraz. Aizii na'ii'aka'a naa ĩkowaadan
pidannao ati wuru'u Jesus wa'atinuz kaina'iki, na'iki marii kizi ĩsaabaan
usookapa kizi nii. 53 Mazan aonaa na'iainao pidannao taa'azon
usookapa kizi nii, usha'apanum kau'an ĩaitapa umakopan Tominkaru
Dapu iti wuru'u Jerusalem ia'oraz. 54 Aizii utominapa-kidaniinao James

na'iki John abatan idi'i naa wuru'u pidannao mataa'azookanuz Jesus
sookapa kizi nii. Sariapa ĩkian u'ati, “Wanaobanaa, puaiapa watoriinpan
Tominkaru ati, marii kizi uwaota-kidan tikazi aokazi iki, umainaabata
kizi wuru'u pidannaouz?” 55 Mazan Jesus tanawatinan ĩ'idi'iti sari-
apa ukashadakowauan ĩdyaun. 56 Udauna'an Jesus na'iki utominapa-
kidaniinao kora'uka'akan naa ba'oran wiizai iti.

Da'ana'azoinao Jesus daua'o
(Matthew 8:19-22)

57 Aizii Jesus makopaanan pu'a'a naa patominapa-kidaniinao tuma,
bauda'apa pidan kian Jesus ati, “Õda'anan nii pugaru na'iti'oram
pumako-kizi iti,” ukian.
58 Sariapa Jesus kian u'ati, “Waruzonao kaina'a ĩ'uun kida, kotu'uznao
kaina'a ĩshimaka kida kapam, mazan Daonaiora Aokazi Iki'o, aonaa
na'iam uwashatin kizi nii, na'iki aonaa usookapaka-kizi nii.”
59 Jesus kian ba'oran pidan ati, “Pumako õtuma.”
Mazan pidan kian, “Naobanai, õdidanaka kizi zii õdaru mawakan ki-
wiin.”‡
60 Mazan Jesus kian u'ati, “Marii mawakainao didan pairiban
mawakan,§ mazan pugaru pumako pa'an, pukakuwaapa'an kizi'i naa
Tominkaru naobanai-tinan dau'u,” ukian u'ati.
61 Ba'oran kian Jesus ati, “Naobanai, õgaru õmakon nii putuma, mazan
õmakon ua'ii, õkowaadinankan nii zii kiwiin õiribannao di'ii,” ukian.
62 Uruu idi Jesus kian u'ati, “Pidan sakada'o pakawiiziipan, udauna'an
awunuupa'o powaa iti, madiwautapa-ka'o karikaonan uruu wunao bii
ia'a naobanaitapainaouz Tominkaru.”

10

Jesus dyuudan 72 pidannao

1 Aizii uruu dauna'an Jesus zaamatan powa'a zii koshan pidannao,
tominapa-tinainao bii iki. 72 pidannao uzaamatan. Wuru'u uzaa-
mataniinaouz pidannao, padyuudan ni'o, kiwiitainao nii pa'ua'ati.
Dya'utam kida'o nii uaipan ĩmakon ipai amazada na'iki wiizai kida
kawana'ati, wuru'u Jesus mako'ozoo-kizi kidaz.
2 Aizii Jesus kian ĩ'ati, “Kaina'a kai diri'i paoribai aka karaoda-karu
nii. Mazan kaina'a masakauda'u kaudinainao. Ukau'an utoriinapa,
kapaoriba'o ati, udyuuda kizi kaudinainao nii, kasaba'ua'o ni'i naa
upaoriba aka. 3 Ukau'an umako'o naa. Aizii õdyuudan unao na'apa
kaznizo dainao dyuuda-kao kawan baudokorunao bii iti. 4 Mazan aonaa
pa'i una'aka'ana'a upuraatan, na'iki usaakon, na'iki ba'oran udazkidi.
Na'iki mana'a pa'i utomunu'ikinpa'ana'a oo uzaamaaka'uupa'ana'a pi-
dannao uikodapaniinao kida dunapota.
5 “Aizii ukaawan an kabaun iti, ukian nii. ‘Tosh, kaiman unao?
Marii Tominkaru taan kaimana'o mashaapa-karu unao ati.’ 6 Aizii
kadapu'o nyukunuu kaimanan an, marii Tominkaru di'iki'o kaiman-
karu mashaapan utuma. Mazan aizii pidan nyukunuu makaimankan

‡ **9:59** Naobanai, õdidanaka kizi zii õdaru mawakan kiwiin oo “Naobanai, kaina'a õdaru tuukian. Umawakan na'iki udida-kao dauna'ana'o nii zii, õmakon pudawu'ati.” § **9:60** Marii mawakainao didan pairiban mawakan oo “Marii pidannao wuru'u mamishida-kainaouz õgaru didan pairiban mawakan”

an, ukiwa-kida'aka powaa iti wuru'u uparadanuz. 7 Ukau'an usookad-
inan nii, pidan konaukii-kida'o unao dapu ii. Na'ia'o nii unikan
uwanyukunuu na'iki utuzan nii kanom karikaonan taa-kariwai u'ati.
Usha'apanum kau'an pidan kaudina'o, taa-kao nii u'ati aimaakan
uwinipinii. Ukau'an na'ia'o nii usookadinan atii uipaian ukakuwaati-
nan na'ii'aka.
8 "Aizii ukaawan an na'ia'oram wiizai di'iti, na'iki kawiiziinao
konaukii-kidan an unao, na'iki ĩmorota-kidan an unao padapu iti,
unika sha'apa'oram wanyukunui maokoda-kariwai u'ati na'ii. 9 Na'iki
ukakuda ipai karinainao na'ii uruu wiizai di'ii. Na'iki ukii na'iainao
pidannao ati. 'Aizii taa'azo'o naa Tominkaru naobanai-tinan kamoon
kaawan unao ida'ati.'
10 "Mazan aizii ukaawan an na'ia'oram wiizai di'ii, aonaa uaiapa-kao
na'iki aonaa ukuwaa abata'azoo-kao na'ii. Ukiwa powaa iti dunapo iti,
na'iki'i naa ukii ĩ'ati. 11 'Imi'i, wuru'u uwiizi iki'oraz, zaamatina'oraz
wadazkida ida'ati, ipai'o nii wawao-kidanuz unao di'iti. Aizii uzaudina'a
naa pa'i, maonapa'ora'a naa Tominkaru naobanai-tinan kaawan unao
ida'ati,' ukii ĩ'ati."
12 Jesus kian, "Õkowaada'azon mishi'o aimaakan u'ati. Diina'iti'i
Tominkaru kootowapa-kidan dono'o naa pidannao, awutapa'o nii zii
upataka'utan pidannao Sodom* iainao kidaz wunao aia'a, aona'oraz
ĩabata'azon unao kuwaa."

Mamishida-kainao pidannao daua'o
(Matthew 11:20-24)

13 "Kasha'ora'o nii manawun pubaiaapan Chorazin! Kasha'ora'o nii
manawun pubaiaapan Bethsaida. Aizii wuru'u umanawun kida'oraz
sha'apata-kariwaiz u'ida'a, usha'apata-kao an mani Tyre na'iki Sidon† ii,
sariapa mani na'iainao pidannao morokodan kamicha kasha'ora-karu
daara kida, na'iki sariapa mani ĩpariti'ian pazowau. Ĩtukapa-kida-kinaa nii
mishi patanawatinan pa'oian ai. 14 Mazan, awutapa'o nii zii Tominkaru
pataka'utan Tyre na'iki Sidon sannao unao ai, ukootowapa-kidan dono'o
naa pidannao diina'iti'i. 15 Na'iki unao Capernaum sannao, u'itiiman
umanawunu'o nii unao aokazi ii? Aonaa. Mazan kii'an ukaboota-kao
nii Tuubaru'o Tikazi wu'iti."
16 Udauna'an Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Na'ia'oram pi-
dannao mishida'o unao kuwaa, ĩmishidan kapam õgaru wuru'u. Aizii
na'ia'oram pidannao mamishida-ka'o unao kuwaa, aonaa ĩmishidan
mani õgaru wuru'u. Na'iki kanomanao mamishida-ka'o õgaru, aonaa
ĩmishidan mani kapam wuru'u dyuuda'oraz õgaru."

Jesus dyuudaniinao kaawan naa
powaa ati

17 Aizii tawuru'u 72 pidannao Jesus dyuudaniinaouz kaawan naa
powaa ati, konaukii ĩkakuwaapan. Ĩkian Jesus ati, "Wanaobanaa, oia'o
doronainao izo'ati waparadan. Sariapa mishi ĩkoditan pidannao di'iki,
wadyuudan idi ĩkoditan pu'uu ida'an."
18 Jesus kian ĩ'ati, "Õtukapanii Satan waotan doko iki, na'apa toroa-
naru pizo-pizowankan kawan doko ii. 19 Uabata na'apam õkian

* **10:12** Sodom: kotua'o donoi mainaabata-kariwai pidannao oian idi na'ii. (Genesis 19:24-28)

† **10:13** Tyre na'iki Sidon: donoi kida, aonaa Jewnao mashaapa-kizi mani.

unao ati aizii. Õtaani'i naa õma'ozakan unao ati, uka'iita-kinaa nii
udakazatinan kowazaznao paawa an na'iki kankoorunnao paawa an
kapam. Na'iki õtaan idi uma'ozaka-kinaa nii, aona'o nii Satan ka'iitan
pasha'apatan unao. Na'iki aona'o nii kanom sha'apatan unao kaziwa'o
ida'an. 20 Mazan mana'a ukonaukii-kida'ana'a wuru'u oia'o doron-
ainao izo'atinuz uparadan. Mishi'oraiman ukonaukii pa'an Tominkaru
saadan idi'i naa u'uu pakaaritan ida'a aokazi ii."

Jesus konaukii-kidan Tominkaru
(Matthew 11:25-27; 13:16-17)

21 Uruu dono Kaimana'o Doronaa taan tuukii konaukii-karu Jesus
nyukunuu iti. Uruu idi tuukii ukonaukian, na'iki ukian, "Õdaru,
Naobanai-tinpa'o ipai aokazi ii, na'iki ipai imi'i baara an, õkonaukii-kidan
pugaru tuukii, usha'apanum kau'an puaida-kidan idi wuru'u pudiza-
pauzonii kidaz aimaakan aitapainao pidannao ai, na'iki wunao aia'a
tominpauzonao kidaz pidannao. Mazan aizii puaida-kidanuz maaitapa-
kainao pidannao ati, aona'oraz ĩtominpauzon. Mishi õdaru, na'apa puaitan
kawana'ati'o mishi wuru'u aimaakan sha'apanuz naa aizii."

22 Udauna'an ukian patominapa-kidaniinao ati, "ÕDaru taa'akani'i
naa õ'ati kaiman-daun aimaakan, utaa õma'ozaka-kinaa nii, ma'ozaka
kizi õkazowautapan pidannao na'iki utaa õaitapa-kinaa nii. Aonaa kanom
aitapan õgaru, Tominkaru Danin, soo õDaru bauda'apa aitapa õgaru
kaimanaiman. Na'iki aonaa kanom aitapan õDaru, soo õgaru uDani,
õaitapa pa'an uruu kaimanaiman. Na'iki wunaou'u õzaamataniinaouz, ĩnao
aitapa õDaru kaimanaiman."

23 Udauna'an Jesus tanawatinan patominapa-kidaniinao di'iti, na'iki
ukian soo ĩnao ati karikaonan, "Kaiman zii unao ati, utukapan idi uawun
idi ipai aimaakan kida sha'apan. 24 Õkowaadan nii unao ati, kotua'a naa
iriba pidannao Tominkaru prophetinnao, na'iki kingnao, ĩnao tuukia'o
ĩaipan patukapan wuru'u unao tukapanii kidaz kai, mazan aonaa
ĩtukapanuzu, pamawakan idi'i naa. Na'iki tuukia'o kapam ĩabata'azon
wuru'u unao abatanii kidaz kai aimaakan, mazan aonaa ĩabatanuz."

Kuwai Samaria san
kamunanun daua'o

25 Baukapaiman pidan tiichaapauzo Moses kakinaori dau'u wa'atin
Jesus ida'ati, uaipan patiwaa-kidapanuz. Ukian u'ati, "Tiichaa, na'apa
dii õsha'apatinan, õzaamata-kinaa nii wuru'u karikaonanu'oraz kakupa-
karu diina'iti'i?"

26 Sariapa Jesus kian u'ati, "Na'apa dii mooko tawuru'u kotua'oraz
Tominkaru kakinaori saadauzo-kariwaiz kian Moses ati? Na'apa'oram
puaitapan wuru'u kakinaorii kianuz?"

27 Aizii pidan kian Jesus ati, "Kakinaorii kian, pumarainapa tuukii
Naobanai wuru'u puTominkarunuz manawun ipai punyukunuu iki,
ipai pudoronaa ii, ipai pudi'itinpan ida'an, na'iki ipai puma'ozakan
ida'an. Na'iki pumarainapa puiriban, na'apa pumarainpan kawan
punanaa."

28 Jesus kian u'ati, "Sakitapa'o kaiwuru'u pudako'atinuz parada-karu.
Ukau'an aizii pusha'apatina'a naa ipai ukawana'ati, na'iki pukakupa
kizi karikaonan."

29 Mazan wuru'u pidanaz tuukii uaipan patukapa-kao kaimana'o
pidan nii. Uruu idi upishaan Jesus. Ukian, “Kanom wuru'u õiriban
õmarainpan ni'oraz?”
30 Sariapa Jesus kian u'ati, “Bauda'apa kamoo Jew wa'atipaanan
Jerusalem iki, umakon Jericho iti. Aizii umakopaanan pu'u,
koidimikinao ikodan uruu, sariapa ĩzaamatanuzu, na'ia'a naa ĩnaraka'akan
naa ukamichan. Uruu dauna'an ĩzowiautapa'akan naaz tuukii, na'iki
mawakanaka. Na'iki'o ĩwa'aka'akan naaz.
31 “Upu'u faadaa wa'atipaanan na'an dunapota. Aizii utukapankan
naa pidan zowiautapa-kariwaiz, sariapa ukora'uka'akan u'ai dunapo
daawa ii aka. 32 Kaina'iki koshan ba'oran Jew wa'atipaanan uruu
dunapota, uruu Levite, kaudinauzoz Tominkaru Dapu ii. Aizii
umaonapatan na'ati, uru'u naa utukapan pidan wuru'u zowiautapa-
kariwaiz. Uruu idi umako-makowan udazaba iti, uawunuutaa-kidanuz,
udauna'an ukora'uka'akan naa u'ai dunapo daawa ii aka.
33 “Kaina'iki mazan koshan ba'oran pidan wa'atin, uruu Samaria san‡
pa'an, uruu dunapota koshan uwa'atin. Aizii na'apa'a naa kapam utuka-
pankan pidan wuru'u zowiautapa-kariwaiz. Mazan tuukii pa'an utuka-
pan pakamunan-kidan wuru'u pidanaz. 34 Uruu idi sariapa umakon
u'idi'iti, udauna'an uchikaan naa wine idi ipai wuru'u izai ba'izi-daun
kidaz. Uipaian dauna'an pachikaanuz, uru'u naa uzichian wuru'u
ba'izi-daun kidaz kiwinii idi. Udauna'an uruu ubazobatan naa wuru'u
ba'izi-daun kidaz. Uipaian dauna'an pasaabaanuzu, uru'u naa uzaida-
kidanuzu pakawaron chaakashi§ barau iti. Una'akan naaz atii ĩkaawan
wiizai di'iti. Na'ia'a naa kaiman usaabaanuz, atii ukawinipinaata
sookapa-kizai kabaun nazoo u'ati, na'iki ipai utorian uwanyukunuu nii.
35 “Ba'oran kamoo Samaria san dobatan naa, uruu idi sariapa uso'otan
dya'utam wizi'i kidainao papuraatan, na'iki utaan naazu sookapa-kizai
kabaun taapiki ati. Ukian u'ati. ‘Õaiapa putaapan uruu kaiman, da'ana'o
nii koshan õkiwanu'u, aizii na'apauda'um puraata pukabootan udau'ati,
õkawadauntan nii ipai daunuuda'u pu'ati õkaawan an powaa ati,’ ukian.”
36 Uruu idi Jesus kian naa koshan tiichaapauzo Moses kakinaori
ati, “Na'ia'oram dii pidan tukapa-kida'o mishi pamarainpan wuru'u
koidimikinao zowiautapaniaz pidan?”
37 Ukian Jesus ati, “Wuru'u kamunan-kida'oraz uruu.”
Uruu idi Jesus kian u'ati, “Ukau'an pusha'apatina'a naa pa'i kapam
na'apa.”

Jesus morowautapan Martha na'iki Mary dapu iti

38 Aizii Jesus na'iki utominapa-kidaniinao makon atii ĩkaawan wiizai
di'iti. Uruu wiizai di'ii kaina'a zunaaba Martha kia'o o'uu. Tuukii
okonaukii-kidan Jesus kaawan padapu ati. 39 Na'iki kaina'a o'inaozo
Mary kia'o o'uu. Aizii Mary, ona'ian naa osakanatapan Jesus dazaba
ii oabatapan ukakuwaa. 40 Mazan Martha tuukii pa'an odopiidinan
pasha'apata'azoonii sodi kida aimaakan dau'ati. Uruu idi owa'atin
Jesus ida'ati, na'iki okian u'ati, “Naobanai, aonaa pukasha'ora-kidan
putukapan wuru'u õ'inaozo wa'akanuz õgaru õba'oran, sha'apata'o nii
ipai aimaakan wuru'u sha'apata'azoo-kariwai kidaz? Pudyuuda oroo,
okaminka'uta kizi'i naa õgaru.”

---

‡ **10:33** Samaria san: ĩnao kaduz pidannao, aonaa ĩnaudapaakan Jewnao tuma. § **10:34** chaakashi: English ida'an, donkey.

41 Sariapa Jesus kian o'ati, “Martha, kandii nii pudopiidinan
pusha'apata'azoonii kida dau'an? 42 Kaina'a soo bauda'apa aimaakan
tuukia'o uaiapa-kao. Aizii wuru'u Mary sha'apaapaniaz aimaakan,
kaimana'o manawun wuru'u, aona'o nii na'apainim ukazata-kao o'ai.”

11

Jesus tominapa-kidan patominapa-kidaniinao toriinapa-karu dau'u
(Matthew 6:9-13; 7:7-11)

1 Bauda'apa kamoo Jesus toriinpan. Aizii uipaian dauna'an pa-
toriinpan, bauda'apa pidan utominapa-kidaniinao bii iki kian u'ati,
“Wanaobanaa, putominapa-kida waunao toriinapa-karu dau'u, na'apa
John tominapa-kidauzon kawan patominapa-kidaniinao.”
2 Jesus kian ĩ'ati, “Na'apainim utoriinpan an, kaikapa pa'i ukia'a.
‘Wadaru,
marii ipai pidannao taapan pugaru umanawunu'o nii manawun.
Na'iki marii kizi punaobanai-tinan.
3 Marii kizi putaan wa'ati aizii wawanyukunuu nii.
4 Pumarina'ata ipai wuru'u oia'o washa'apaapanii kidaz.
Na'apa wamarina'atan kawan
wuru'u oii kida'oraz pidannao sha'apaapan wa'ati.
Aonaa putaapada'ana'a wanyukunuu tiwaa-kidapa-kao oia'o di'iti.’ ”
5 Udauna'an Jesus kian koshan patominapa-kidaniinao ati, “Dii mani
bauda'apa unao makon tomun-zikon pupaonaru dapu iti, na'iki pukian
u'ati. ‘Tosh õpaonaru. Õaipan zii idikinauda'u bread pu'ai. 6 Kaina'a
õpaonaru dobatapa'o kaawa'akan õdapu ii. Na'iki aonaa kanom õtaan
nii u'ati.’ 7 Aizii pupaonaru kian an mani pu'ati padapu nazo iki.
‘Mana'a putowauda'uta'ana'a õgaru. Ipai'i naa paniinom dadarad-
ina'akan. Na'iki õgaru na'iki õdainao wasookapan naa wuru'u. Aona'a
naa turuu õkadishitan na'iki õtaan aimaakan pu'ati.’ 8 Aizii na'apa dii
mani pusha'apatinan? Õkowaadan nii unao ati. Aonaan pu'u pupaonaru
kadishita'azon, utaa'anan bread pu'ati, mazan upu'a'o nii ukadishitan
na'iki utaan ipai aimaakan puaiapanii, usha'apanum kau'an aonaan idi
pusookadan pupishautan wuru'u paaipaniaz aimaakan u'ai. 9 Ukau'an
õkian u'ati, upishaa aimaakan dau'an, taa-karu nii u'atiz. Udorota
aimaakan, uikodan nii wuru'u udorotapaniaz. Udau-dauapa paniinom,
da'ata-karu nii paniinom u'ati. 10 Pidan wuru'u pishaa'oraz aimaakan,
taa-karu nii u'atiz. Na'iki na'ia'oram pidan dorota'o aimaakan, uikodan
niiz. Na'iki kanom dau-daupa'o paniinom, da'ata-karu nii paniinom
u'ati.
11 “Unao daruinao, utaa mani udani ati kowazaz, upishaan an kopau
u'ati? 12 Oo utaa mani u'ati kankoorun upishaan an kuruku dani u'ati?
13 Oia'o unao padamata, mazan upu'u zii uaitapa utaan kaiman kida'o
aimaakan udainao ati. Aitaniiman uDaru aokazi ia'oraz, utaan nii
Kaimana'o Doronaa, wunao ati'i pishainaouz uruu udau'an.”

Pidannao kian kaina'a oia'o doronainao zowaunaa Jesus ida'a
(Matthew 12:22-30; Mark 3:20-27)

14 Ba'oran dono Jesus waatan oia'o doronai maparadanu'o pi-
dan di'iki. Aizii oia'o doronai waata-kao dauna'an, sariapa uka-
paradanu'ukan. Tuukii pidannao kasaba'ukinpainao na'ii di'itinpan

aimaakan sha'apata-kao idi na'apa. 15 Mazan pabi'i kida ĩkian, "Beelzebul,* oia'o doronainao naobanaa ida'ana'o karikaonan wuru'u ukodita-kidanuz oia'o doronainao. Utaan ida'ana'o pama'ozakan u'ati wuru'u ukaudinanuz," ĩkian.

16 Kaina'a ba'orainao tiwaa-kidapa'azoinao karikaonan Jesus. Uruu idi ĩpishaan Jesus sha'apatan pa'ati umanawun kida'o aimaakan, uruu ida'an kizi utukapa-kidan mishi'o wuru'u ukaudinanuz Tominkaru ida'an. 17 Mazan Jesus aitapa na'apa'oram ĩdi'itinpan. Uruu idi ukian ĩ'ati, "Aizii pidannao mashaapainao udaru'o wiizai di'ii, mizaataakapan an pa'atiaaka, na'apam ni'i naa mooko uaitapan ĩma'ozakadan pawi-izi? Aizii pidannao mashaapainao bauda'apa'o kabaun ida'a, miza-ataakapan an pa'atiaaka, na'apam ni'i naa mooko ĩma'ozakadinan? 18 Aizii Satan poitorunao wuru'u oia'o doronainaouz mizaataakapan an pa'atiaaka, na'apam ni'i naa mooko uaitapan Satan kaudin-kizi ma'ozakadinan? Aizii unao kian õdau'an, õkodita-kidan oia'o doron-ainao, Beelzebul taan ida'ana'o õma'ozaka-kinaa nii. 19 Kanom ida'ana'o mooko pa'an upidanannao, wuru'u da'anainaouz unao kodita-kidauzon oia'o doronainao? Beelzebul ida'ana'o sha'a? Aitapa-kariwai ĩnao na'apa kapam ĩkaudinan õgaru kaudinan kawan. Ukau'an kaimanaiman ĩtukapa-kidan na'apam unao pozawatan. Upozawatan wuru'u up-aradanuz õdau'an kaikapa'a. 20 Aonaa Beelzebul ma'ozakan ida'ana'o mani wuru'u õkaudinanuz, õkaudinan Tominkaru ma'ozakan ida'ana'o, uruu taan ida'ana'o pama'ozakan õ'ati wuru'u õkodita-kidanuz oia'o doronainao pidannao di'iki. Ukau'an wuru'u õsha'apataniaz Tominkaru ma'ozakan ida'an tukapa-kida unao ati kaina'a'a naa Tominkaru naobanai-tinan unao bii'i.

21 "Aizii na'apainim pidan ma'ozaka'o, kazannaatapan an padapu pabairi tuma oo pamarian tuma, usha'apata-kao ai. Aona'o nii usha'apauz koidapa-kao udapu nazo ii. 22 Mazan aizii pidan, powa'a'o zii manawun uma'ozakan u'ai, kaawa'akan an u'ida'ati, ipai'o nii ukazata'akan u'ai, ubairi na'iki umarian na'iki ipai ba'oran aimaakan kida wuru'u uma'ozakatinapa-kinaa kidaz. Udauna'an ma'ozaka'oraz manawun pidan buutan ni'i naa ba'orainao ati ipai wuru'u pakoidanuu kidaz, ba'oran pidan sha'apauziz.

23 "Na'ia'oram pidan aona'o uaipan õgaru paminauda'u nii, uto'ora-kizaitapan õgaru wuru'u. Na'iki pidan wuru'u aona'oraz ukaminka'utan õkasaba'uupan pidannao, uruu waataabi'ia'o pidannao õ'ai wuru'u uruuz.

Oia'o doronai padantan padapu ati
(Matthew 12:43-45)

24 "Na'apainim oia'o doronai koditan pidan di'iki, umakon nii amazada arada'o di'ii'aka, udorotapan naa pamashaapa-kizi nii. Aizii aonaan dono uikodan pamashaapa-kizi nii, uru'u naa ukian paaipan ati. 'Õkiwan nii powaa iti õmashaapauzo-kizi iti.' 25 Uruu idi ukiwan naa powaa iti, na'iki uikoda padapu nazoo kaiman usaabaa-kao, aonaa ukaniriban. 26 Udauna'an umakon, una'anan naa 7 ba'oran oia'o doron-ainao, powa'a'o zii manawun ĩdikaudan kida u'ai. Uruu idi ĩmorotan, na'iki na'ia'a naa ĩmashaapan. Uruu dauna'an powa'a'o ni'i naa manawun pidan dikauda'akan kiwiitapa'o ai."

* **11:15** Beelzebul: ba'oran kaarita ida'a udakota-kao Beelzebub kii. Uruu Satan.

Jesus kadakotinan
konaukii-karu dau'u

27 Aizii Jesus kadakotinan idi na'apa, sariapa zun kadakon u'ati
iriba'o pidannao bii iki. Okian, “Konaukia'o manawun pudaro, wuru'u
shakata-kida'oraz pugaru, na'iki biida-kida'oraz pugaru.”
28 Mazan Jesus dako'atin oparadan kaikapa'a: “Wunao pa'an wuru'u
konaukia'oraz, abatainaouz na'iki izo'atiinaouz Tominkaru Paradan.”

Pidannao tukapa'azo'o aimaakan sha'apata-kao
(Matthew 12:38-42)

29 Aizii pidannao kasaba'ukinan pu'a'a naa iriba Jesus ida'ati, uru'u
naa ukian koshan ĩ'ati, “Pidannao wuru'u mashaapainao kidaz kai,
oia'o manawun ĩdyaun. Atii ĩaiapa zii aimaakan tukapa-kida-kao pa'ati
kiwiin, pamishida-kinaa nii. Mazan aona'o nii bauda'apa aimaakan
tukapa-kida-kao ĩ'ati. Soo wuru'u aimaakan, Jonah sha'apatauzoniaz
kotua'a naa. 30 Mishi kotua'a naa Tominkaru kainaatinan Prophet
Jonah ida'an Nineveh sannao ati, ukowaada-kidan u'ida'an na'apam
pasha'apata'azon ĩdyaun. Ukau'an na'apa'o kapam wuru'u Tominkaru
kainaatinanuz Daonaiora Aokazi Iki'o ida'an. Na'apa'o kapam wuru'u
ukowaadapanuz kuwai kainao pidannao ati. 31 Aizii wuru kamoo
dono'o, Tominkaru kootowapa-kidanuz ipai pidannao, uruu dono
Queen, Sheba sanaaba ba'azootin-kidan nii Tominkaru kanaapu ati
wuru'u pidannao mashaapainaouz kai. Usha'apanum kau'an owa'atin
pawiizi iki munapo, munapo, amazada tokon ikinapa, oabata'azon idi
na'iki otominpa'azon idi kaiman kida'o aimaakan dau'u King Solomon
di'iki. Mazan kaina'a pidan kaida'a'a, powa'a'o zii umanawunun
Solomon ai. 32 Aizii diina'iti'i Tominkaru kootowapa-kidan dono'o naa
ipai pidannao. Uruu dono Nineveh sannao ba'azootin-kidan nii unao
Tominkaru kanaapu ati. Usha'apanum kau'an kotua'a naa ĩabatan dono
Jonah kuwaa, sariapa pa'an ĩtanawatinan pa'oian ai. Mazan kaina'a pidan
kaida'a'a, powa'a'o zii umanawunun Jonah ai.

Na'apam nii wananaa kanadapan
(Matthew 5:15; 6:22-23)

33 “Aonaa na'iam zii pidan suuauzon lamp, udauna'an utaratanuzu
boon idi. Mishi'oraiman, lamp suu-kao dauna'an, umuuda-kao nii
doko'o lamp wiizi ida'a. Aizii pidannao morotan an, kaimana'o nii
ĩtukapan ukanadapan kabaun nazoo. 34 Aizii wuru'u puawun kidaz,
na'apa'o lamp kawan, ukanadapan punanaa ati. Aizii puawun kanada-
pan an kaiman, ipai'o nii punanaa mashaapan kanada'o-karu'u. Mazan
aizii puawun ishaan ana'a naa, punanaa mashaapan nii maruta'o
ka'azo'o. 35 Ukau'an puaitapa kizi pa'i, panaadon aonaa kanada'o nii
pu'ida'a, soo maruta'o karikaonan. 36 Aizii punanaa kanadapan an ipai
daunuuda'u, aonaa masakauda'u maruta'o nii na'ii, kaimanaimana'o
nii manawun ukanadapan punanaa ipai daunuuda'u. Na'apa'o nii
ukanadapan lamp kawan, tawuru'u kaimana'oraz manawun ukanada-
pan pu'ida'ati.”

Jesus kashadakowauan
Jewnao zowaunaanao
(Matthew 23:1-36; Mark 12:38-40)

37 Aizii Jesus ipaian dauna'an pakadakotinan, Pharisee na'akan uruu
padapu iti, uaroapanaka kizi patuma. Uruu idi Jesus makon utuma

udapu iti. Na'ia'a naa ĩsakanatan na'iki ĩaroopa'azon naa. 38 Mazan
tuukii Pharisee di'itinpan Jesus dau'u. Usha'apanum kau'an aonaa Jesus
chikaan paka'u paaroopan ua'ii, ĩnao chikauzon kawan paka'u. 39 Mazan
sariapa Jesus kian Pharisee ati, "Aizii unao Phariseenao, kaiman
uchikauzon ukoopon na'iki uparaapin barau. Mazan unyukunuu ka'azo
ii, tuukii utaapan misha'oraru-karu, na'iki tuukii uaipan usha'apatan oii
kida'o aimaakan. 40 Mishi unao maaitapin-kainao manawun, uaitapa
Tominkaru tomanii ipai wuru'u koopo na'iki paraapi barau kidaz.
Kanom tomanii mooko uaitapan wuru'u unazoo kidaz kapam, aonaa
Tominkaru mani? 41 Ukau'an utaa mishi'oraiman ukoopon wazoo na'iki
uparaapin wazoo kida, mapuraataniinao ati. Usha'apatan an aimaakan
kida na'apa, mishi'o pa'an wuru'u uchikainanuz kaiman-daun oia'o ai.
42 "Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan Phariseenao! Mishi minziiwa
ubuutan Tominkaru ati 1/10† wanyukunui kaduunuribanaa zi'inaba
sodi kida. Mazan upu'u zii umarina'atan usha'apatan kaimana'o,
na'iki sakitapa'o aimaakan ba'oran pidannao ati. Na'iki aonaa ka-
pam umarainpan Tominkaru. Ipai'o nii padamata usha'apatan kapam
wuru'u kaikapa kida'oraz aimaakanu'u. Mazan, aonaa õkian mani u'ati
kaiwuru'u, umarina'ata'a naa ubuutan 1/10.
43 "Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan Phariseenao! Usha'apanum
kau'an synagogue ii, unaudapa usakanatauzon umanawun kida'o tabai
paawa'a, ba'orainao ai. Na'iki pidannao iribainapa kizi ii aka, tuukii
uaipan utaapa-kao umanawun kida'o pidannao nii. 44 Kasha'ora'o
nii manawun ubaiaapan, usha'apanum kau'an unyukunuu ikodanii
tawuru'u baaranai aona'oraz ukainaabanan. Uruu idi pidannao
chi'ika'anpan baaranai paawa an, usha'apanum kau'an aonaa ĩaitapan
ubaaranain."
45 Uruu idi bauda'apa pidan, tiichaapauzo Moses kakinaori dau'u
bii iki'o kian Jesus ati, "Tiichaa, puparadan idi kaikapa'a, pudakoopan
kapam waunao dikauda'o ida'an wuru'u, puparadanuz na'apa."
46 Jesus kian u'ati, "Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan kapam,
unao tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u! Usha'apanum
kau'an, utoman kakinaorii dobata'a naa manawun, atii aona'a
naa pidannao ka'iitanuz. Kaina'a unao padamata, mazan aonaa
na'apainim zoobaba ukaminka'utan ĩdyaun. 47 Kasha'ora'o nii manawun
ubaiaapan, usha'apanum kau'an kaiman kida utoman Tominkaru
prophetinnao baaranaa kotua'a naa. Ĩnao tawuru'u udokozu-daunnao
zowiauzoniinao kidaz kotua'a naa. 48 Utoman ida'an ĩbaaranaa,
ukainaabainan na'apa unyukunuu kapam udokozu-daunnao kawan,
tuukii unaubaapan wuru'u ĩzowiinuz Tominkaru prophetinnao kotua'a
naa. 49 Tominkaru, paaitapaaban ida'an manawun, uaitapa ipai
daunuuda'u ĩsha'apatan nii aimaakan kaikapa'a. Uruu idi'o tawuru'u
ukianuz. 'Õdyuudan nii ĩ'idi'iti prophetnao, na'iki apostlenao. Pabi'i
kida zowii-karu nii na'iki pataka'uta-karu nii wuru'u õdyuudaniinao
kidaz,' kii ukiauzon kotua'a naa. 50 Ukau'an wuru'u kainaouz
pidannao mashaapan, ĩnaou'o ni'i naa kabaiaapan wunao zanna'a
Tominkaru prophetinnaouz, zowii-kariwainao kidaz kotua'a naa,
amazada sakadinan di'iki. 51 Abel zowiauzo-kao di'iki, atii Zechariah

† **11:42** ubuutan Tominkaru ati 1/10: Udakota-kao "tithe" English ida'an. Pubuutan bauda'apa pupaoriba aka 10 ni'o pupaoriba aka di'iki Tominkaru ati. Numbers 18:25-32; Deuteronomy 14:22-29.

di'iti. Uruu Zechariah zowii-kariwaiz Tominkaru Dapu na'iki altar, uzai kawaodapa-kizinao sakoda'a. Ipai ĩnao kida zanna'o nii wuru'u kainaouz pidannao baiaapan. Mishi'o kaiwuru'u õkianuz.

52 "Kasha'ora'o nii manawun ubaiaapan, unao tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u. Usha'apanum kau'an unao taapanii padamata key, wuru'u aitapa-kinai di'iti'oraz. Unao na'apa aona'o nii kapam umorotan. Tuukii manawun uawautapan pidannao, wuru'u morota'azoinaouz padamata na'iti."

53-54 Aizii Jesus koditan dauna'an Pharisee dapu iki, uru'u naa tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki Phariseenao, dakoopan uruu tuukii, na'iki tuukii kapam ĩkashadan wuru'u ukuwaa kidaz. Uruu idi ĩpishaan naa Jesus pabi'inaaka kida'o aimaakan dau'an. Wuru'u ĩpishautanuz uruu na'apa, ĩkimudinan karikaonan ĩabata'azon na'apam nii udako'atin ipai wuru'u paparadan kidaz. Ĩaipan pazaamatan uruu na'iki pakaakapaan uruu, udako'atin an ĩparadan pana'iti.

12

Pidannao kakinao-kao Phariseenao kaduz ai
(Matthew 10:26-27)

1 Aizii pidannao kaawan ĩkasaba'uinan Jesus ida'ati iriba, iriba, atii ĩkida'uaakapan. Pidannao kasaba'uinpan pu'u, Jesus kian patominapakidaniinao ati, "Uzaudin pa'i, aonaa kizi utamakapan wuru'u Phariseenao kaduz kidaz, kadimana'oraz uiribainan na'iki utuubarudinan, na'apa yeast tuubaruda'akan kawan poroom-bi'i. Ĩaipan karikaonan patukapa-kao kaimanainao pidannao kawan, mazan aonaa mishi'o mani wuru'u. 2 Mazan ipai dizapa-kariwai kidaz, ipai'o nii uaida-kidakao. Na'iki ipai wuru'u taapa-kariwaiz mashaa, ipai'o nii uaitapa-kidakao. 3 Ukau'an na'apam pukiauzon maruta'o-karu'u, ipai'o nii uabatakida-kao kanada'o-karu'u. Na'iki kanom mashauda'u'o pukowaadan kabaun nazo ii, diiwa'o nii ukowaada-kao pidannao baokopainapa-kizi ii.

Marii kizi kichana'iki-karu Tominkaru ai
(Matthew 10:28-31)

4 "Aizii õkian unao ati õpaonarunao. Mana'a utaria'ana'a wunao aia'a, zowia'oraz pidan. Ĩzowian dauna'an pidan, uruu ukaduz ĩsha'apatanii. 5 Mazan õkian u'ati, utarii pa'an Tominkaru ai, uruu mishi'o pa'an uma'ozakan. Uzowian dauna'an pidan, ukabootan niizu Tuubaru'o Tikazi wu'iti. Ukau'an õkian unao ati, uruu ai pa'an utarii. 6 Aonaa mooko baka'iauda'u parikowarunao selliauzo-kao dono, ĩwinipinaa soo dya'utam puraata sodi kida karikaonan? Mazan upu'u zii aonaa bauda'apa Tominkaru manyukunuutan ĩdyaun. 7 Na'iki atii uaitapa zii na'apauda'um uzowauda kida uzowau ida'a. Ukau'an mana'a utaria'ana'a. Aitaniiman unao, powa'a'o zii manawun umarainapa-kao, iriba'o parikowarunao ai."

Pidan mabaa'azo'o ukakuwaapan Jesus dau'u
(Matthew 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

8 “Õkowaadan nii u'ati aimaakan mishi'o. Na'ia'oram pidan kowaada'o
õpidanan paugaru ipai pidannao kanaapu'u, na'apa'o nii kapam Daon-
aiora Aokazi Iki'o, kowaadan upidanan uruu, ipai Tominkaru angelin-
nao abatapan pu'u. 9 Mazan na'ia'oram pidan kowaada'o pidannao
kanaapu'u pamarina'atan õgaru, na'apa'o nii kapam õmarina'atan uruu
Tominkaru angelinnao kanaapu'u.
10 “Na'ia'oram pidan dakoopa'o Daonaiora Aokazi Iki'o, upu'a'o
nii mazan uDaru mainaabatan wuru'u dikauda kida'oraz uparadan
udau'an. Mazan aizii pidan wuru'u dakoopa'oraz Kaimana'o Doronaa,
aonaa na'apainim nii umainaabata-kao wuru'u uparadanuz.
11 “Aizii, uzaamata-kao dono, na'iki una'aka-kao dono synagogue
iti kida, na'ii kizi upishaa-kao. Oo una'aka-kao dono naobanainao
kanaapu iti. Aizii ĩpishaan dono'o naa unao na'ii, mana'a utaria'ana'a,
oo udopiidina'ana'a udawatan dau'u na'apam nii udako'atin ĩparadan.
12 Usha'apanum kau'an Kaimana'o Doronaa kaminka'utan nii pu-
garu. Uruu ida'ana'o nii puaitapan na'apam nii pudako'atin pidannao
paradan uruu dono.”

Pidan di'itinpa'o
pakapuraatanun dau'u

13 Aizii pidannao bii iki, bauda'apa pidan kian Jesus ati, “Tiichaa,
pudyuuda õ'inawuzu buutan kapam õidiwau nii, wuru di'iki'i aimaakan
kida wadaru wa'akaniaz pamawakan idi.”
14 Mazan Jesus kian pidan ati, “Kanom zaamatanii mooko õgaru bu-
uta'o nii aimaakan patumaaka pugaru na'iki pu'inawuzu ati?” 15 Uruu
idi powa'a zii koshan Jesus kian ipai pidannao ati, “Asaki'i, uzaudinapa
pa'i. Aonaa kizi uaipaabi'ian na'iki una'azootapan pabi'inaaka sodi kida
aimaakan. Usha'apanum kau'an kasha'apauzi-karu ida'an aonaa pidan
ikodan konaukii-karu na'iki kaimana'o mashaapa-karu,” ukian ĩ'ati.
16 Udauna'an Jesus kowaadan naa ĩ'ati di'itinapa-kinai kuwai.
Kaikapa'o wuru'u kuwai ukowaadaniaz ĩ'ati: “Kaina'a pidan
kapuraatanu'o, na'iki kaina'a utaapanii udaru'o amazada, uzakapun
wiizi kida. Uruu dono ipai upaoriba kida kaakan madowaaka kida
pa'idiwaru. 17 Uruu idi udi'itinpan, na'iki ukian panyukunuu ii. ‘Na'apa
dii pa'i õsha'apatinan, aonaa na'iam nii õkasaba'uan õpaoriba aka kida.’
18 Udauna'an ukian panyukunuu ii. ‘Õaitapa na'apam nii õsha'apatinan.
Õso'oobi'ian nii ipai wuru'u õsha'apauz dapunaa kidaz, õtoma kizi
powa'a zii udaru kida'o manawun uwadaun nii. Uruu kaimana'o
ni'i naa na'ii õkasaba'uan ipai õpaoriba aka, na'iki ipai ba'oran kaduz kida
aimaakan. 19 Uruu dauna'an õkian nii õnyukunuu ii. Aizii kaina'a'a naa
diri'i, diri'i wanyukunui, na'iki aimaakan kida kasaba'uu-kao. Turua'o
nii õmashaapan u'ida'an kotua'iki, iriba'o nii wunu õdobatan u'ida'an.
Aizii aona'o ni'i naa kanom dau'ati õdopian. Õna'an ni'i naa kabaunu'u,
soo õaroapatinan naa, na'iki õtuzapatinan naa na'iki õkonaukiitinan ni'i naa
karikaonan.’
20 “Mazan uruu dono Tominkaru kian u'ati. ‘Mishi pugaru maaitapin-
ka'o pidan. Aizii wuru wamarutan ida'a'a õso'otan nii punizowan na'iki
pumawakan nii. Aizii ipai pupaoriba aka na'iki ipai aimaakan wuru'u
pukasaba'uunii kidaz, kanoma'o ni'i naa zaamataz?’ ”
21 Udauna'an Jesus kian naa koshan pidannao ati, “Na'apa kapam
wuru'u pidannao, di'itinpainaouz soo pakapuraatanun dau'u. Kaina'a

diri'i'i naa ĩkasaba'uan papuraatan na'iki pasha'apauz kida diina'iti'o tannaa ni'i. Mazan Tominkaru tukapan ĩdyaun mapuraatan ziwu-nao nii, usha'apanum kau'an aonaa ĩsha'apatinan Tominkaru aipan kawana'ati."

Mana'a udopiidinauzo'o na'a, Tominkaru taan nii aimaakan u'ati (Matthew 6:25-34)

22 Udauna'an Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Aonaa ukaziwadapa'ana'a uzowau udi'itinpan ida'an kanoma'o nii unika na'iki utuza ukakupa-kinaa nii, oo kamicha ukaiwadan nii dau'an. 23 Mishi'oraiman kakupa-karu, powa'a'o umanawunun wanyukunui ai, na'iki nanai, powa'a'o umanawunun kamicha ai. 24 Aushaa udi'itapa watonao. Aonaa ĩpaowinan, aonaa ĩkasaba'uan papaoriba aka, aonaa ĩdapu nii oo aonaa ĩtoman kabaun kida pakasaba'uu kizi nii papaoriba aka. Mazan Tominkaru taapanii, na'iki upaapanii pa'an ipai ĩdyaun. Aitaniiman unao, powa'a'o zii umanawunun kotu'uznao ai.

25 "Turuu mani pidan ikodan pakakupa-kinaa nii kotua'iki zaa, padi'itinpan ida'an tuukii wuru dau'a'a aimaakan kidaz? 26 Aizii pumaturuukan an puikodan masakauda'u pukakupa-kinaa nii, pudi'itinpan ida'an kaziwa. Kandii nii mooko pukaziwadapa'azon zii puzowau ba'oran aimaakan kida dau'ati?

27 "Aushaa udi'itapa amazada ii aka'o soosoi, konaunam kida utukapa-kao. Padamata aonaa ĩkaudinan, aonaa ĩtoman pakamichan nii. Mazan õkowaadan nii unao ati, upu'u zii King Solomon, umanawun kida'o usha'apauz, umanawunu'o umashaapan. Mazan upu'u zii aonaa ukamichan konaunaman wuru kawanu'u konaunam kida'oraz soosoi. 28 Tominkaru taapanii na'iki ukakamichantapanii konaunam pinidi kida baara ii aka'o. Aizi'o putukapa'akan baara ii aka'o pinidi, kaiman na'iki ziwu. Mazan waikana'an ipai'o nii ukawaoda-kao, tikazi sharawaa-kao nii u'idi. Aona'o nii mooko Tominkaru saabaan na'iki ukakamichantan unao powa'a zii? Mishi unao masakauda'u sodi'o karikaonan umishidan. 29 Ukau'an aonaa ukaziwada'ana'a uzowau, udi'itinpan idi tuukii, uaitapa'azon idi kanoma'o nii unika, oo kanoma'o nii utuza. 30 Soo wunaou'u maaitapa-ka'oraz mishi'o Tominkaru, ĩnao pa'an kaziwadapauzonao pazowau na'apa. Udaru Tominkaru, ipai uaitapan wuru'u uaipanuz na'apa kida'o aimaakan. 31 Mishi'oraiman udi'itinapa tuukii Tominkaru naobanai-tinan dau'u, na'iki umashaapa kaiman uparadan kawana'ati. Uruu idi utaan nii u'ati wuru'u na'apa kida'oraz aimaakan.

Na'apam kasha'apauzi-karu aokazi ii (Matthew 6:19-21)

32 "Õdainao, aonaa utaria'ana'a una'apauda'u sodin idi karikaonan. Konaukia'o nii pa'an udaru Tominkaru taan kaiman kida'o aimaakan unao ati, wuru'u zaamatainaouz uruu panaobanaa nii. 33 Usellia'a naa usha'apauz kida, utaa kizi puraata pataka'utinainao ati. Ukapu-raatan kizi na'iki ukasha'apauz kizi aokazi ii pa'an. Na'ii aona'o nii pa'an uipaiuzon, na'iki aona'o pa'an koidimikinao koidapan wuru'u usha'apauz kidaz. Na'iki aona'o nii pa'an mazinao nikan wuru'u usha'apauziz. 34 Aizii na'iam an pidan taapan pasha'apauz, karikao-nanu'o nii utaapan panyukunuu wuru di'iti'i, utaapa-kiziz pasha'apauz.

Zaudina'o poitorui

35 “Zaudinpa'a naa pa'i pumashaapa, pukaiwadapa'a naa
pukamichan, na'iki tuudinpa'a naa putaapa puzadao. Na'iki maodapa'a
naa putaapa pulampan. Panaadon masha'apakiika'o nii aimaakan
sha'apa'akan. 36 Na'apa puzaudapatin, poitoruinao zaudapauzon
kawan panaobanaa kaawan, mazidainao aroapa-kizi iki. Aizii ĩnaobanaa
kaawan, udau-dauan paniinom, kadiman ĩda'ata'akan paniinom u'ati.
37 Kaimana'o nii manawun wunao nyukunuu'u poitoruinaouz, ĩnaobanaa
ikodan idi ĩdyaun pokodapa, na'iki zaudinapa. Õkowaadan nii unao ati
na'apam nii ĩnaobanaa sha'apatinan. Uso'otan dauna'an pachaakitan,
udyuudan nii ĩsakanatan. Udauna'an umaokodan ni'i naa poitoruinao
wanyukunuu nii miisa* baara'a. Na'iki udyuudan ni'i naa ĩaroopan.
38 Kaimana'o nii manawun poitoruinao nyukunuu, panaobanaa ikodan
idi ĩdyaun zaudinapa, na'iki pokodapa, ukaawan pu'u tomun-zikon oo
tomun-zikon dauna'an.
39 “Aizii pidan kadapu'o aitapan an mani na'apainim koidimiki mo-
rotina'azon padapu, aona'o nii uwa'akan padapu. Mazan una'ian nii
uzaudapan oo uawunuutapan, na'iki aona'o nii ukashaapan koidimiki
shaazoan papaniinomiz na'iki aona'o nii ukashaapan umorotan padapu
nazo iti. 40 Aizii unao, na'apa'a naa pa'i kapam umashaapa zaudinapa.
Usha'apanum kau'an aona'o nii uaitapan na'apainim nii Daonaiora
Aokazi Iki'o kaawan. Ukaawan nii umazaudinapakan pu'u.”

Poitoruinao daua'o
(Matthew 24:45-51)

41 Sariapa Peter kian Jesus ati, “Wanaobanaa, kaiwuru'u
pukakuwaatinanuz di'itinapa-kinai kuwai ida'an, soo waunao ati'o
kaiwuru'u? Oo ipai'o baokopa waunao na'iki pidannao ati'o kapam?”
42 Jesus kian u'ati, “Na'ia'oram poitorui zowaunaa kaina'a mishi'o
ukaudinauzon kaiman, izo'atiaaba'o, na'iki aitapaaba'o kapam. Uruu'o
nii naobanai zaamata kazowautapa'o nii ipai aimaakan, na'iki pidannao
wuru'u mashaapainao kidaz udapu ii. Taapa'o nii kaiman ba'oran
poitoruinao na'iki taa'o nii ĩwanyukunuu nii kaiman na'iki patumaaka,
wanyukunui maokodauzo-kao kawana'ati, na'apa panaobanaa aitan
kawana'ati u'ati. 43 Kaimana'o nii manawun poitorui nyukunuu,
unaobanaa kaawan an na'iki uikodan uruu kaiman ukaudinan,
ipai usha'apatan wuru'u panaobanaa dyuudanii kidaz usha'apatan.
44 Õkowaadan u'ati mishi'o, unaobanaa dyuudan nii uawunuutapan ipai
aimaakan wuru'u pa'idiwau kidaz.
45 “Mazan aizii wuru'u poitoruiz, zaamata-kariwaiz poitoruinao
naobanaa nii, kian an panyukunuu ii, ‘Ei, kotua'a naa õnaobanaa makon,
atii di'i aonaa zii ukaawan.’ Uruu dauna'an upataka'utan naa na'iki
uba'izitapan naa wuru'u ba'oran poitoruinaouz, daonaioranao na'iki
zunnao. Aizii uruu, umashaapan uaroapatinan naa, utuzapatinan
naa, na'iki upo'idipan naa karikaonan. 46 Mazan bauda'apa kamoo
unaobanaa kaawan nii. Ukaawa'akan nii masha'apakiaka, poitoru-
inao naobanaa mazaudinapakan pu'u, aona'o nii uaitapan panaobanaa
kaawan. Uruu dono upataka'utan nii wuru'u poitoruinao naobanaaz
tuukia'o ida'an manawun. Na'apa'o nii upataka'uta-kao pidannao dik-
intapainao kawan, aona'oraz ĩmishida'azon.

* **12:37** miisa: English ida'an, table.

47 “Aizii poitorui, wuru'u aitapa'oraz padamata ipai kanom
panaobanaa aiapanii, oo dyuudanii kida usha'apatan pa'ati. Mazan
upu'u aonaa usha'apatinan sakita, padyuuda-kao kawana'ati. Uruu
dikin ii uba'izii-kao nii tuukii. 48 Mazan aizii poitorui, aona'o uaitapan
kanom panaobanaa aiapanii sha'apata-kao pa'ati, mazan upu'u kowas
utiwaan pasha'apatan aimaakan, mazan usha'apatanuzu pana'iti
karikaonan. Aizii usha'apatan idi aimaakan pana'iti, uba'izii-kao
nii udikin ii masakauda'u. Aizii na'apam udiri'in aimaakan taa-kao
pidan sha'apatan nii, na'apa'o nii kapam uaiapa-kao usha'apatan
aimaakan, utaa-kao kawana'ati u'ati. Aizii pidan wuru'u taa-kariwaiz
u'ati powa'a zii aimaakan usha'apatan nii, powa'a'o nii zii kapam
uaiapa-kao usha'apatan aimaakan, utaa-kao kawana'ati u'ati.”

Jesus kaawan ubuutaaka-kida'anan pidannao
(Matthew 10:34-36)

49 Jesus kian, “Õwa'atin da'ati'i, õdyuuda-kao idi õpu'ukada'anan tikazi
imi'i baara an. Kadimana'ora'a naa padamata õaipan õmaoda-kidanuz.
50 Na'iki kaina'a zii kapam kasha'ora'o baiaapa-kida'azoo-kao õ'ati.
Na'iki õapichauta-kida-kao nii ubaoko iti, pidan apichauta-kida-kao kawan
wunu baoko iti uchikaawunuu-kao dono. Kasha'ora utaapan õnyukunuu,
kadimana'ora'a naa padamata õaipan usha'apata'aka-kao, uipai aka
kizi'i naa. 51 Kanom uzauda-kidan õsha'apata'anan wuru'u õkaawanuz
da'ati'i? Õna'akan kaimana'o mashaapa-karu, pidannao mashaapa kizi
kaiman baokopa wuru amazada baara ana'a? Õkowaadan nii unao
ati kanom dau'ati'o wuru'u õwa'atinuz. Õwa'atin da'ati'i imi'i baara
ati, aonaa õbaokopata'anan mani pidannao, mishi'oraiman õbuutaaka-
kida'anan pa'an pidannao pairibannao kida ai. 52 Uruu idi pidannao bu-
utaakapan ni'i naa pairibannao kida ai. Panaadon kaina'a baka'iauda'u
pidannao mashaapainao baokopa paudainao tuma bauda'apa'o kabaun
ida'a. Panaadon idikinauda'u'o nii pidannao ĩnao bii iki zaamatan
õgaru panaobanaa nii, uruu dikin ii wuru'u dya'utamainaouz to'oran
ni'i naa ĩ'ati. Panaadon dya'utama'o nii ĩzaamatan õgaru panaobanaa
nii, uruu dikin ii wuru'u idikinauda'uinaouz to'oran nii ĩ'ati. 53 Na'iki
daruinao to'ora-kizaitapan nii paudainao daonaioranao, õgaru dikin
ii, panaadon ĩdainao kida'o nii to'ora-kizaitapa padarunao õgaru dikin
ii. Na'iki daroinao to'ora-kizaitapan nii paudainao zunnao õgaru dikin
ii. Panaadon ĩdainao zunnaou'o nii to'ora-kizaitapa padaronao. Na'iki
zunnao to'ora-kizaitapan nii padinizonao õgaru dikin ii, panaadon
ĩdinizonaou'o nii to'ora-kizaitapa paimauzonao, õgaru dikin ii.”

Jesus kakinaowan pidannao, abatapainao ukuwaa
(Matthew 16:2-3)

54 Udauna'an Jesus kian ipai pidannao abatapainao ati, “Aizii
na'apainim utukapan isha'iz marutadinan wakadapu iki, sariapa
ukian. ‘Akaa wa'ati wunu.’ Atii kaawa mishi wunu. 55 Aizii na'apainim
utukapan an awaru wa'atin udaba ikinapa. Uruu idi ukian nii, ‘Akaa
wiicha'o nii amazada aizii.’ Atii wiicha mishi amazada na'apain. 56 Unao
taapinpainao kaimana'o kaikini'i! Uaitapa ukowaadan aimaakan
sha'apa'azon. Aizii utukapan ida'an isha'iz marutan uaitapa wunu
wa'atin. Na'iki awaru ida'an, uaitapa amazada wiichan nii. Mazan

kanom ni'o mooko aonaa uaitapan ukowaadan, kanom ni'o wuru'u
õsha'apaapanuz aimaakan kida kai, da'ana'a imi'i baara an?”

Pidan saabaa-kidan pakasharutaakapan
(Matthew 5:25-26)

57 Jesus kian koshan, “Kandii nii mooko aonaa uaitapan uaipan ati,
na'apam aimaakan sha'apata-kao kaiman na'iki sakitapa? 58 Aizii
pukasharutaakapan an pidan tuma. Uruu dikin ii una'akan pugaru
kootowapa-kizai iti. Mazan ukaawa-kidan ua'ii pugaru na'iti, putiwaa
pusaabaa-kidan punyukunuu utuma. Aonaan an pusha'apatinan
na'apa, mishi'o nii uawautan pugaru kootowapa-kidauzo pidan
kanaapu iti. Udauna'an kootowapa-kidauzo pidan taan ni'i naa pugaru
police ka'u iti, uru'o ni'i naa kaboota pugaru taraa-kizai iti. 59 Õkian
pu'ati, puna'ian nii, atii pukawinipinaatan ipai daunuuda'u aiapa-
kariwai pukodita-kinaa nii.”

13

Pidannao zowii-kao

1 Uruu dono pidannao kaawan Jesus ida'ati, na'iki ĩkowaadan u'ati,
na'apam Pilate zowii-kidauzon Galilee Baara ikiinao pidannao
Tominkaru Dapu ii, ĩkawaodapan pu'u pa'uza Tominkaru ati. 2 Sariapa
Jesus kian ĩ'ati, “Kaiwuru'u ukakuwaapanuz õ'ati kaikapa'a, utiwaan
ukowaadan õ'ati ĩmawakan kaikapa'a, pa'oian idi'o manawun tuukii,
ba'oran Galilee Baara sannao ai? 3 Aonaa pa'oian idi'o mani
tuukii ba'orainao ai, wuru'u ĩmawakanuz kaikapa'a. Aizii unao,
umatanawatinkan an u'oian ai, umawakan nii kapam. 4 Aizii mani
mooko taonawu'u, 18 pidannao mawakainaouz, dokoa'o kabaun dikian
idi ĩdyaun Siloam ii, Jerusalem ia'oraz. Ĩ'oian idi'o manawun tuukii
puaitapan ipai ba'oran Jerusalem sannao ai? 5 Õgaru, õkian aonaa
pa'oian idi'o mani tuukii ba'orainao ai wuru'u kabaun zowianuz ĩdyaun.
Aizii unao, umatanawatinkan an u'oian ai, umawakan nii kapam,” Jesus
kian ĩ'ati.

Paoribai makaaka'azoo-ka'o daua'o

6 Jesus kowaadan di'itinapa-kinai kuwai. Kaikapa'o wuru'u
kuwaiz: “Kaina'a pidan paowa'o dizoo-karu uuda pazakapun ii. Fig
kia'o udakota-kao. Atii ba'oran dono zii kapaoriba'o makon na'iti,
utukapa'anan naa papaoriba kaakan, mazan aonaa bauda'apa uikodan
papaoriba aka. Ba'oran dono umakon koshan. Atii na'apa umako'anpan
aonaa bauda'apa uikodan papaoriba aka. 7 Uruu idi ukian papaoriba
taapiki ati. ‘Aizii idikinauda'u'u naa wunu õawunuuta'anpan õpaoriba
kaakan, mazan aonaa bauda'apa zii õikodauzon u'aka. Ukau'an, aizii
pubarota'a naa pa'i ukadunaa. Aonaa kanom ni'i naa utaapa-kao,
madiwautapaka'a naa manawun uzaamatapan zakapu baara.’ 8 Mazan
paoribai taapiki kian. ‘Marina'a zii shoman una'an bauda'apa'a naa
wunu. Õsaabaan niiz kaiman, na'iki õkichadan nii uoroda an õkaboota kizi
nii tapi'iza diki, uziwu-kinaa nii, panaadon uruu dauna'an kaaka'o niiz.
9 Aizii ukaakan an ba'oran wunu kaimana'o nii una'an. Mazan aizii,
umakaakakan an uruu turua'a naa pa'an ubarota'aka-kao,’ ukian.”

Jesus saabaanii zun daua'o

10 Bauda'apa kamoo Jesus kakuwaapatinan Jewnao ati, synagogue ii,
Sookapa-karu Kamoon dono. 11 Uruu dono na'ia'o zun, oia'o doronai
zaamatapanii. 18 wunu odawu'u koraudinpan, aonaa na'apam kowas
osakitapadinan. 12 Aizii Jesus tukapan oroo, sariapa ukian o'ati,
"Õdadakoo, aizii õso'otan purinaa pu'ai." 13 Udauna'an upishata'akan
naa oroo, sariapa kowas odawu'u sakitapadina'akan. Tuukii okonaukii-
kidan Tominkaru.
14 Uruu idi tuukii kazowautapa'o synagogue to'oran, patukapan idi
Jesus kakudan wuru'u zunaz Sookapa-karu Kamoon dono. Udauna'an
wuru'u kazowautapa'o choochiapa-karu kian ipai pidannao ati,
"Kaina'a 6 kamoo taa-kao, pidan kaudin-kinaa nii. Ukau'an uwa'ati
uruu dono uaipan an ukakuda-kao urinaa ai. Mazan Sookapa-karu
Kamoon dono aonaa turuu uwa'atin," ukian.
15 Sariapa Jesus dako'atin uparadan, na'iki ukian ĩ'ati, "Unao taapin-
painao kaimanainao nii kaikini'i! Aonaa mooko ubuzuutauzon na'iki
uawautauzon ubooin, oo ukawaron wunu di'iti, ĩtuza'azon an wunu
Sookapa-karu Kamoon dono? 16 Aizii mani mooko aoro'o Abraham
takaan-daunuzo, Satan watudapaniaz 18 wunu? Aonaa mooko kapam
turuu obuzuuta-kao Sookapa-karu Kamoon dono?" 17 Tuukii pidannao
dakoopainao Jesus ba'azoinpan, paabatan idi uparadan na'apa. Aizii
ba'orainao tuukii pa'an ĩkonaukii-kidan patukapan ipai wuru'u Jesus
sha'apatanuz kaiman kida'o manawun aimaakan.

Jesus kowaadan dya'utam kuwai Tominkaru naobanai-tinan dau'u
(Matthew 13:31-33; Mark 4:30-32)

18 Jesus kian pidannao ati, "Kanom kawan dii Tominkaru naobanai-
tinan, na'apa dii pa'i õkowaadanuz?"
19 Uruu idi ukian, "Kaikapa'o kawanu'o wuru'u Tominkaru naobanai-
tinanuz. Aizii pidan paowan duusodi'o mustard uuda pazakapun ii.
Udauna'an usoda'akan naa udaru na'apa zakapu ii aka'o paoribai kida
doko'an kawan, atii kotu'uznao wa'atin ĩtoma'anan naa pashimaka nii
uwaoda kadu'an kida."
20 Udauna'an ukian koshan ĩ'ati, "Kanom kawan dii õkainaabatan
Tominkaru naobanai-tinan. Na'apa dii pa'i õkowaadanuz?" 21 Uruu
idi ukian, "Kaikapa'o kawanu'o wuru'u Tominkaru naobanai-tinanuz.
Na'apa zun tomauzon kawanu'o bread. Ozaamatan masakauda'u po-
room basii zo'ati, udauna'an omuudan masakauda'u yeast upooda-
kinaa nii, masakauda'u dauna'an upooda'akan naa udaru."

Mazowa'o paniinom daua'o
(Matthew 7:13-14, 21-23)

22 Aizii Jesus makopaanan dono Jerusalem iti, utominapa-kidaanan
pidannao wuru'u udaru kida'o na'iki duusodi kida'o wiizainao
kawana'ati. 23 Bauda'apa pidan na'ii pishaan Jesus, "Naobanai,
na'apauda'um sodi'o nii karikaonan pidannao kazannaatinan
papataka'uta-kao ai pa'oian dikin ii?" ukian.
Sariapa Jesus kian ipai abatapainao ati. 24 "Ma'ozaka'a naa pa'i
utiwain, umorota kizi wuru ida'ana'a mazowa'oraz paniinom.
Usha'apanum kau'an iriba'o nii pidannao tiwaan pamorotan na'an,
mazan aona'o nii ĩturuan ĩmorotan. 25 Usha'apanum kau'an ukaawan nii
na'iti, kadapu'o tarata'akan pu'a'a naa papaniinomiz. Uruu idi una'ian
ni'i naa ukadishitapan paniba ii, udau-daupan naa paniinom, na'iki

ukian nii, ‘Naobanai, puda'ata paniinom wa'ati.’ Mazan naobanai kian
nii u'ati. ‘Aonaa õaitapan unao, aonaa õaitapan na'iki'oram uwa'atin.’
26 Uruu idi unao kian nii u'ati. ‘Waaroopauzonii na'iki watuzauzonii
sha'atii putuma. Na'ii aka sha'atii pukakuwaapatinauzon wawiizi ii
aka.’ 27 Mazan ukian nii koshan unao ati. ‘Õkii sha'atii u'ati, aonaa
õaitapan unao, aonaa õaitapan na'iki'oram uwa'atin. Ukau'an umako
õ'ai di'iki'i, ipai unao sha'apaapauzonao oia'o.’ 28 Tuukia'o nii udopian,
uzaadan nii tuukii na'iki ukuzowan nii uudako, utukapan an Abraham,
Isaac, Jacob, na'iki ipai kotua'o Tominkaru prophetinnao, mashaapan
kaiman Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii, uwa'aka-kao pu'a'a naa
paniba ii. 29 Uruu dono iriba'o nii ba'oran kaduz pidannao wa'atin
waoko iki, wakadapu iki, na'iki wadabaazi iki kanaapu kida. Na'iki
ĩsakanatan nii konaukia'o aroapa-karu ida'ati, wuru'u Tominkaru
naobanai-tinapa-kizi ia'oraz. 30 Uruu dono, pidannao aona'o ĩtaapa-
kao umanawunu'o nii kai, mazan diina'iti'i umanawunu'o nii ĩtaapa-kao.
Na'iki pidannao umanawunu'o ĩtaapa-kao kai, diina'iti'i aona'o nii ĩtaapa-
kao umanawunu'o nii pa'an,” Jesus kian ĩ'ati.

Jesus kasha'ora-kidan
Jerusalem sannao
(Matthew 23:37-39)

31 Na'apain Jesus kakuwaapatinan dono, pabi'i kida Phariseenao
wa'atin Jesus ida'ati, na'iki ĩkian u'ati, “Pumako pa'i di'iki'i wawiizi
iki. Pumako ba'oran wiizai iti, usha'apanum kau'an naobanai Herod
dakotan pazowii-kidan pugaru.”
32 Mazan Jesus kian ĩ'ati, “Umako Herod di'iti, taapina'oraz aitapa'o
nii. Ukowaada u'ati õkian, õso'oopan nii oia'o doronainao pidannao
di'iki, na'iki õkakudan nii pidannao kida parinaa ai. Õkaudinan nii aizii,
waikana'an, na'iki idikinauda'utan kamoo ida'a, uruu õka'iita'akan naa
õkaudin-kizi. Kii pa'i ukowaada u'ati õparadan. 33 Upu'a'o nii mazan
õdobatapaanan aizii, waikana'an, na'iki ba'oran kamoo. Aonaa turuu
Tominkaru prophetin zowii-kao na'iam karikaonan, mazan uzowii-kao
nii soo Jerusalem ii.”
34 Aizii di'i kaikapa Jesus paradan wiizai Jerusalem ati'i. Ukian,
“Jerusalem, Jerusalem, pugaru di'ikiinao pidannao zowiipauzonii
Tominkaru prophetinnao. Na'iki ĩnao zowiauzonii paboori idi pidannao
dyuuda-kariwainaouz kakuwaapa'anan ĩ'ati. Tuukia'o padamata
õaipauzon õdokobatan ipai baokopa pidannao, wuru'u mashaapainaouz
pu'ida'a, na'apa kuruku kasaba'ukan kawan paudainao pakutuba
waranu'u. Mazan aonaa ĩkashaapina'azon õ'ati. 35 Uruu idi Tominkaru
muudan naa ĩdyaun na'iki aona'o ni'i naa powa'a unyukunuupan wuru'u
kabaun ĩtoriinapa kiziz. Na'iki õkowaadan nii aimaakan mishi'o, aona'o
nii powa'a ĩtukapan õgaru, atii diina'iti'i, ĩkian dono'o nii zii õdau'an,
‘Marii Tominkaru kaimanan, wuru ati'i Naobanaiz, kaawa'oraz uaipan
kawana'ati.’ ”

14

Jesus kakudan pidan Sookapa-karu Kamoon dono

1 Bauda'apa kamoo Jesus makon uaroopa'anan Pharisee dapu iti, uruu
kazowautapa'o pamin-Phariseennao. Aizii wuru'u uaroopa'ananuz
Sookapa-karu Kamoon dono'o. Uruu idi na'ia'a naa pidannao di'itapan

Jesus kaimanaiman, ĩtukapa'azon usha'apatan aimaakan. 2 Upu'a'a naa
pidan poodapa'o utaba'u, na'iki uanoba wa'atin Jesus ida'ati. 3 Sariapa
Jesus kian wunao ati'i, tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki
Phariseenao ati. Ukian ĩ'ati, "Na'apa dii kakinaorii taa-kariwaiz wa'ati
dyuudan sha'apatin-karu? Ukashaapa wakakudan karina'o pidan
Sookapa-karu Kamoon dono, oo aonaa?" 4 Mazan aonaa bauda'apa
pidan dako'atin Jesus paradan. Udauna'an upishata'akan naa wuru'u
pidanaz, sariapa ukakuda'akan. Udauna'an udyuudan naa umakon.
5 Uruu dauna'an ukian naa koshan pidannao ati, "Aizii mani di'i unao
dani, oo utapi'izan waotan an munapo'o mowa'un shaawata, aonaa
mani uso'otanuzu Sookapa-karu Kamoon dono?" 6 Mazan aonaa ĩaitapan
na'apam padako'atin Jesus paradan.

Pidan morowautapa'o na'iki kadapu'o daua'o

7 Jesus tukapan pabi'i kida pidannao tuukii ĩaipan pasakanatan
umanawun kida'o tabai ida'a. Uruu idi uparadan ĩ'ati di'itinapa-kinai
kuwai ida'an, kaikapa'o wuru'u ukianuz ĩ'ati: 8 "Na'apainim udapada-
kao dono aroopa'o nii mazidainao di'iti, mana'a usakanata'ana'a
umanawun kida'o tabai ida'a. Panaadon kaina'a kadapu'o dapadan
umanawun kidainao pidannao powa'a'o zii u'ai. 9 Udauna'an kadapu'o,
wuru'u dapada'oraz unao wa'atin nii u'ida'ati na'iki ukian nii u'ati,
'Marii pa'an arawu sakanatan da'a'a,' ukian nii. Uruu idi usakanatan
ni'i naa na'iam karikaonan. Uruu ida'an uba'azootin-kida-kao.
10 Ukau'an na'apainim udapada-kao dono, mana'a usakanata'ana'a
umanawun kida'o tabai ida'a, mishi'oraiman usakanata pana'itinapu.
Aizii kadapu'o wuru'u dapada'oraz unao, utukapan idi usakanatapan
na'ii, ukian nii u'ati. 'Da'ati pa'an puwa'ati'i õpaonaru, pusakanata
kizi umanawunu'o tabai ida'a.' Uruu idi ipai'o nii pidannao tukapan
putaapa-kao umanawunu'o nii. 11 Na'ia'oram pidan tuukia'o
uaipan pakazowautapan pidannao, bauda'apa kamoo Tominkaru
waranuitapa-kidan nii uruu ba'orainao ati. Na'iki na'ia'oram pidan
waranuitapa-kidina'o, mazan bauda'apa kamoo Tominkaru zaamatan
nii uruu kazowautapa'o nii ba'orainao."
12 Udauna'an Jesus kian aroapa-kida'o ati paugaru, "Na'apainim
putoman an aroapa-karu, aonaa pudapada'ana'a pupaonarunao, na'iki
pu'inawuzunao, oo puiribannao, na'iki kapuraatan kidainao pidan-
nao wuru'u pudapu dazaba an kidainaouz. Usha'apanum kau'an
ĩnao na'apa'o nii kapam ĩaroapa-kidan pugaru, uruu na'apa'o ida'an
ĩkawinipinaatan wuru'u paaroopauzonuz pu'ida'a. 13 Mazan na'apainim
putoman an aroapa-karu, pudapada mapuraataniinao, u'achoonnao,*
na'iki machi'ika-kainao, na'iki ushaawunnao. 14 Una'apan dono,
konaukia'o nii pugaru. Usha'apanum kau'an aona'o nii kowas ĩka'iitan
pakawadauntan wuru'u paaroapa-kida-kaoaz. Mazan Tominkaru
kawinipinaatan nii pa'an pugaru diina'iti'i, ukadishita-kidan dono
mawakainao pidannao, wuru'u izo'atiinao kidaz uparadan."

Jesus kakuwaapan tuubaru'o aroapa-karu dau'u
(Matthew 22:1-10)

---

* **14:13** u'achoonnao: pidan shakata'o aonaa unanaa patumaakan, panaadon aonaa uanoba kaimanan, oo utain, oo na'ia'oram karikaonan usha'apauzin.

15 Aizii bauda'apa pidan Jesus min-aroapatinan, uabatan idi wuru'u
Jesus paradanuz kaikapa'a, sariapa ukian Jesus ati, “Konaukia'o nii zii
manawun pidannao, ĩaroapa-kida-kao dono Tominkaru naobanai-tinapa-
kizi ii.”
16 Mazan Jesus kian u'ati, “Baukapaiman pidan toman udaru'o aroapa-
karu, udapada iriba pidannao. 17 Aizii aroapa-karu kamoon dono'o naa,
udyuudan naa papoitoru dapadankan dapada-kariwainao pidannao,
marii kizi'i naa ipai ĩwa'atin, ĩaroapanaka kizi'i naa. 18 Mazan ipai dapada-
kariwainao pidannao, kaina'a ĩparadan kida.
“Kiwiini'o kian poitorui ati, ‘Akarachii, aonaa õturuudinan. Kaina'a pa'i
õtorian zakapu, ukau'an õmako'ozon na'iti wuru'u õawunuutanka'azoonuz.
Ukau'an aona'o nii õmakon aroapa-karu di'iti. Pukowaada kizi na'apa
punaobanaa ati.’
19 “Ba'oran kian u'ati, ‘Akarachii, aonaa õturuudinan. Kaina'a pa'i
õtorian 10 boinao, kaudinainao nii zakapu ii. Ukau'an õmakon wuru'u
õtiwaa'anan naa ĩkaudinaaban. Ukau'an aona'o nii õmakon aroapa-karu
di'iti. Pukowaada kizi na'apa punaobanaa ati.’
20 “Ba'oran kian, ‘Akarachii, aonaa õturuudinan. Diiki'i zii pa'i
õmazida'akanu'u. Uruu idi aonaa õturuudinan õmakon aroapa-karu di'iti.
Pukowaada kizi na'apa punaobanaa ati.’
21 “Udauna'an poitorui kiwa'akan naa, na'iki ukowaada ipai
panaobanaa ati wuru'u parada-karu kidaz. Uruu idi tuukii unaobanaa
to'oran. Udauna'an ukian papoitoru ati. ‘Kadiman, aizii õaiapa pumakon
ipai kazoo kida'o dunapo kawana'ati na'iki mazoo kida'o dunapo
kawana'ati wuru'u donoi an kida'oraz. Punanaka kizi da'ati wuru'u
mapuraataniinao kida pidannao, machi'ika-kainao, ushaawunnao,
na'iki tokooza'uupainao kida.’
22 “Uruu idi poitorui makon padyuuda-kao kawana'ati. Udauna'an
ukaawan naa, na'iki ukian panaobanaa ati. ‘Kaina'a'a naa õkaawa-kidan
pidannao puparadan kawana'ati, mazan kaina'a zii tabai mawazoo
kida'o.’
23 “Uruu idi naobanai kian papoitoru ati. ‘Aizii pumako na'iki
pukora'uu donoi tokon ii aka, na'iki donoi dawun ii aka puna'aka kizi pi-
dannao da'ati'i wuru'u mashaapainao kidaz na'ii'aka. Marii ĩkawazootan
õdapu paida.’
24 “Pidannao kaawan dauna'an, naobanai kian. ‘Aizii õkian nii
unao ati, aona'o nii bauda'apa pidan, wuru'u dapada-kariwainaouz
padamata mawa'ati'izoo-kainaouz, tiwaan õwanyukunuu idionaa, aonaa
masakauda'u,’ ukian ĩ'ati.”

Di'itinapa-karu kiwiin kaudin-karu ua'ii Jesus ati
(Matthew 5:13; 10:37-38; Mark 9:50)

25 Bauda'apa kamoo, iriba pidannao makon kasaba'u-kasaba'uan
Jesus dawu'ati. Pamakopa-kizi an, Jesus mashaadinaanan, na'iki
ukian ĩ'ati. 26 “Na'ia'oram pidan tominpa'o na'iki aipina'o õpoitoru nii,
mazan tuukia'o manawun umarainpan pairibannao, padaro, pauda-
iaro, paudainao, pa'inawuzunao na'iki padadakoonao pamarainpan ai
õgaru, na'iki tuukia'o umarainpan pamashaapan kaiman oo tuukia'o
ukarodinpan, aonaa turuu uda'anan õgaru, na'iki ukaudinan õtuma.
27 Na'ia'oram pidan aona'o una'aka'azon pacrossannaa,† aonaa turuu

† **14:27** una'aka'azon pacrossannaa: ubaiaapan kasha'ora'o oo uzowii-kao nii pada'anpan dikin ii Jesus.

uda'anan na'iki ukaudinan õtuma. Aizii na'ia'oram pidan aona'o uaipan pazowii-kao õgaru dikin ii, aonaa turuu uda'anan õgaru, na'iki ukaudinan õtuma.

28 "Na'ia'oram bauda'apa pidan unao bii'i kaida'a'a, toma'o udaru'o kabaun, pamadi'itapakan pu'u na'apauda'um nii puraata pakaiwaan patoma-kinaa nii na'iki paipai-kinaa nii wuru'u padapuz? 29 Mazan pamadi'itinapakan pu'u, upu'u zii utoman kabaun wiizi nii, na'iki usakita'akan naa kabaun toronnaa kida nii. Mazan aona'a naa uka'iitan paipaian wuru'u kabaun patoma'azooniaz. Aizii ipai pidannao dobaapainao kida na'an, pakawan zii ĩtukapan utoron kida sakitinpan. Uruu idi ĩbanikiitan niizu, na'iki ĩshaazootinan nii wuru dau'a'a pidan toma'azo'oraz padamata kabaun. 30 Na'iki ĩkian nii udau'an. 'Akaa, kotua'a naa arawu sakitan padapu toronna'a, atii di'i aonaa zii usha'apatauanuz, aonaa na'apainim nii uipaianuz' ĩkian nii udau'an.

31 "Aizii mani, king dakotan an pamizaataakapan, na'iki kaina'a 10,000 usoldyaannao. Umizaataakapa'azon ba'oran king tuma. Aizii wuru'u ba'oran king ida'a 20,000 soldyaanao, powa'a'o zii manawun ĩiriban usoldyaannao ai. Aona'o nii mani mooko usakanatan na'iki udi'itinpan kiwiin pamizaataakapan ua'ii, utukapa kizi paturuan na'iki paka'iitan pamizaataakapan ba'oran king tuma, dobata'o zii usoldyaannao pa'ai? 32 Aizii uaitapan an pamaturuukan utuma, sariaapa'o nii udyuudakidan paparadan ba'oran king di'iti umunapon pu'u zii, ukowaadakidan u'ati aona'a naa umizaataakapa'azon, mazan ĩkaimanaaka kizi'i naa powaa iti."

33 Udauna'an Jesus kian koshan ĩ'ati, "Na'apa kapam pidan kaudina'azon an õ'ati. Marii udi'itinpan kiwiin. Aizii uwa'aka'azon an mishi wuru'u pamarainapanii kidaz, pairibannao na'iki ipai aimaakan kida. Na'apa'o pidan turuu pa'an ukaudinan õ'ati.

34 "Kaimana'o wuru'u duwuz, mazan duwu manaun ana'a naa, aonaa na'apam ukuzubaa-kao powaa iti. 35 Uruu idi aonaa powa'a ukaimanan, atii paoribai di'iti, aonaa ukaimanan. Uruu idi ukaboota'aka-kao ni'i naa. Pukakinaon an puabata'a naa kakinaorii!"

15

Waziwadina'o kaznizo daua'o
(Matthew 18:12-14)

1 Bauda'apa kamoo, iriba pidannao zaamaapauzonao tax puraatannaa na'iki ba'oran oiainao pidannao kaawan ĩabata'anan Jesus kuwaa. 2 Uruu idi Phariseenao, na'iki kaina'a ba'orainao tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, ĩnao kadakoinpan pa'atiaaka kida Jesus dau'u. Kaikapa'o wuru'u ĩkianuz: "Arawu naubaa zii pidannao kaawan pa'ida'ati'i, wuru'u aitapa-kariwainao kidaz ĩsha'apaapan dikauda kida'o aimaakan, atii uaroapa zii ĩtuma," ĩkian.

3 Sariapa Jesus paradan di'itinapa-kinai kuwai ida'an ĩ'ati. Kaikapa'o wuru'u ukianuz. 4 "Dii mani unao aroapatin-kidan an 100 u'uza kaznizonao baara ii aka, aizii mani bauda'apa kaznizo waziwadinan pairibannao ai. Na'apa dii mani pusha'apatinan? Aonaa mani puwa'aka'akan na'ii ipai daunuuda'u wuru'u iribainaouz kaznizonao, pudawata'anan idi wuru'u bauda'apa'oraz kaznizo waziwadinan? Mishi pudawatinan nii udau'u di'ii'aka'a atii puikodanuzu. 5 Aizii puikodan idi wuru'u

waziwadina'oraz kaznizo, tuukii pukonaukii-kidanuz na'iki sariapa pudokobatanuz. 6 Udauna'an pudokobatan naaz atii pudapu iti. Aizii pukaawan sariapa pudapada-kidan pupaonarunao, na'iki pudapu dazaba an kidainao pidannao, na'iki pukian ĩ'ati. 'Tuukii manawun õkonaukian aizii, usha'apanum kau'an õikodan idi õ'uza waziwadina'o pairibannao ai. Ukau'an õaipan aizii wakonaukian baokopa.'

7 "Aizii õkowaada'azon aimaakan unao ati. Tuukia'o nii manawun konaukii-karu aokazi ii, bauda'apa'o pidan tanawatinan an pa'oian ai. Wunao konaukii-kida-kao aia'a, iribainaouz pidannao, aona'oraz naa ĩ'itiiman kanom ai patanawatinan powa'a."

Zuna waziwada'o papuraatan

8 Jesus kian koshan, "Aizii mani zun tiwa'o padiri'idan papuraatan sodi kida. Kaina'a'a naa okasaba'ukan 10 wizi'i kida'o puraata.* Bauda'apa kamoo odobaa-kidan na'iki owaziwadan bauda'apa papuraatan. Na'apam nii puaitapan osha'apatinan? Sariaapa'o nii osuuan palampan odorotan wuru'u puraataz, udauna'an oparauan nii ipai padapu nazoo, odorotan papuraatan kaimanaiman ipai kabaun nazo an, atii oikodanuzu. 9 Aizii oikodan dauna'anazu, sariapa odapadan baokopa papaonarunao, na'iki pidannao wuru'u padapu dazaba an kida'oraz ĩmashaapan. Uruu idi okian ĩ'ati. 'Tuukii manawun õkonaukian aizii, õikodan idi õwaziwada nii õpuraatan. Õaiapa baokopa ukonaukian õtuma aizii.' " 10 Udauna'an Jesus kian ĩ'ati, "Aizii õkowaadan nii u'ati aimaakan. Na'apa'o nii kapam Tominkaru angelinnao konaukian tuukii aokazi ii, bauda'apa'o pidan tanawatinan an pa'oian ai."

Pidan konaukii-kidan paudani kaawan powaa ati

11 Udauna'an powa'a zii koshan Jesus kian ĩ'ati, "Kaina'a pidan dya'utama'o udainao daonaioranao. 12 Aizii dawu'ichan kian padaru ati. 'Paapaa, kai'i naa õaipan putaan õ'ati aimaakan kida, na'iki pusha'apauz kida, wuru'u õzaamatan ni'oraz kida pumawakan dauna'an.' Uruu idi ĩdaru buutan naa ĩkawana'ati ipai wuru'u pazaamatapanii kidaz amazada, na'iki uzainao, na'iki ipai ba'oran aimaakan kida, ubuutan naaz ĩkawana'ati. 13 Aonaa zii na'apauda'um kamoo dobatan, uru'u naa udani wuru'u udawu'ichanuz sellia'akan naa ipai amazada, na'iki ba'oran aimaakan kida, wuru'u buuta-kariwaiz pa'ati. Uruu dauna'an, umakon naa munapo, munapo ba'oran wiizai iti. Una'aka ipai daunuuda'u papuraatan wuru'u taa-kariwai kidaz usha'apauz winipinaa nii. Na'ii aka'a naa umashaapan, ukaiwaan naa na'iki ukabootan naa papuraatan madoronaa-daun. 14 Aizii uipaian dauna'an kaimandaun papuraatan, uru'u naa zamazi kaawan tuukii, uruu wiizai di'ii'aka. Aizii uruu udopian naa, aona'a naa uikodan pawanyukunuu nii. 15 Uruu idi umakon pidan na'ii san di'iti, na'iki upishaan naa pakaudin-kizi nii u'ati. Uruu idi pidan zaamatan naa uruu taapa'o nii pa'uza kooshinao. 16 Na'ia'a naa ukaudinan, na'iki una'azootapan naa kooshinao wanyukunuu idionaa kida. Kia'azoo uaipan panikan abaapa wuru'u kooshinao wanyukunuu idionaa kidaz. Mazan aonaa kanom taan uwanyukunuu nii.

---

* **15:8** 10 wizi'i kida'o puraata: Greek paradan ida'an drachmas. Bauda'apa drachma, bauda'apa'o kamoo kaudin-karu winipinaa.

17 “Bauda'apa kamoo udi'itinpan, uruu idi ukian paaipan ati,
‘Na'apauda'um kaina'a õdaru poitorunao? Ĩnao karikaonan pa'an
ĩwanyukunuu taa-kao, na'iki ĩaroopan nii abaapa, atii kaina'a'o nii zii
ĩwanyukunuu wa'akun kida. Aizii kaina'a õgaru da'ana'a õpataka'utinan
atii na'apa'o nii õmawakan õzamazin idi. 18 Õkiwan ni'i naa mooko
powaa iti õdaru di'iti, na'iki õkian nii u'ati, “Paapaa, õsha'apata zii
mishi oia'o aimaakan Tominkaru ati, na'iki pugaru ati. 19 Aonaa
turuu powa'a aizii pudakotan õgaru pudani nii, mazan aizii putaapa'a
naa õgaru, na'apa putaapauzon kawan pupoitorunao.” Õkian nii
õdaru ati,’ ukian. 20 Uruu idi ukadishitan, mazan umako'okan naa.
Na'iki'i naa umakon atii umaonapatan. Munapo zii udaru tukapan
uwa'atin dunapota. Tuukii ukamunan-kidanuzu. Uruu idi sariapa
umakon u'idi'iti, kadimana'o ida'an. Ukaawan paudani di'iti, sariapa
udokobatanuzu na'iki ukissitanuzu pakaozoo ati. 21 Aizii udani kian
u'ati. ‘Paapaa, õsha'apata zii mishi oia'o aimaakan Tominkaru ati,
na'iki pugaru ati. Aonaa turuu powa'a aizii pudakotan õgaru pudani
nii.’ 22 Mazan sariapa udaru dapadan papoitorunao na'iki ukian
ĩ'ati. ‘Kadiman, una'aka umanawunu'o kamicha ukaiwadan nii, na'iki
una'aka ka'usabai u'ati, na'iki una'aka kapam dazkidii ukaiwadan nii.
23 Udauna'an umako pa'i uzowiinaka kizi kakiwini'o tapi'iza, waaroapa
kizi aizii, na'iki wakonaukii kizi baokopa. 24 Usha'apanum kau'an,
di'oraz õdani mainaabatina'ora'a naa, mazan di'i uaidinan aizii kakupa,
na'iki uruu pozawata'o wa'ai, mazan masha'apakiaka ukaawan na'iki
uikodin waunao powaa ati.’ Aizii poitoruinao sha'apatan dauna'an ipai
aimaakan, uru'u naa ĩaroopan.
25 “Aizii ba'oran udani, wuru'u tunarunaouz, mako'o zakapu iti uruu
na'apain. Udauna'an upadantan naa, aizii umaonapatan pu'a'a naa
padapu ati, uabata shamoro aran, na'iki pidannao konaupan. 26 Uruu idi
udapadan bauda'apa poitorui na'iki upishaan uruu. ‘Kanom kaiwuru'u
kainao sha'apaapaniazu'u?’ ukian u'ati. 27 Poitorui kian u'ati. ‘Kaina'a
pu'inawuzu kaawan powaa ati. Uruu idi pudaru zowii-kidan tapi'iza
ukakiwinidapaniaz aroapa-kinai nii. Usha'apanum kau'an ukonaukii-
kidan idi ukaawan kaiman powaa ati, aonaa kanom sha'apan u'ati.’
28 Mazan tuukii uto'oran, uruu idi aonaa umorotan kabaun nazo iti.
Sariapa udaru makon u'idi'iti, na'iki tuukii uaipan pamorota-kidanuz
kabaun nazo iti. 29 Mazan sariapa udani dako'atiautapa'akan up-
aradan. Ukian padaru ati. ‘Kotua'iki'i naa õkaudinan pu'ati, na'apa
poitorui kawan, na'iki aonaa na'apainim zii õdikintapauzon puparadan,
oo õmasha'apatakan pudyuudanii õsha'apatan. Mazan upu'u zii aonaa
zoobaba puzowiauzon boogi† õ'ati, õkonaunamadin-kinaa nii õpaonarunao
tuma. 30 Mazan aizii dii pudani kaawan, mainaabata'o kaiman-
daun aimaakan wuru'u putaanii kidaz u'ati. Ukabootan puraata soo
madoronaa-ziiwanao zunnao‡ dau'ati. Mazan aizii di'i ukaawan idi,
puzowii-kidan kakiwini'o tapi'iza.’
31 “ ‘Õdani,’ udaru kian u'ati. ‘Mishi pugaru karikaonan puna'an õtuma,
ukau'an ipai daunuuda'u wuru'u aimaakan õtaapanii kidaz, pu'idiwau
pa'idiwaru wuru'u. 32 Mazan aonaa turuu wamakonaukii-kidakan
wuru'u pu'inawuzu kaawanuz. Usha'apanum kau'an mainaabatina'o

† **15:29** boogi: English ida'an, goat. ‡ **15:30** madoronaa-ziiwanao zunnao: ĩnao zaamaapau-zonao puraata pakiaapa-kidinan dikin ii.

uruu, mazan di'i uaidinan aizii kakupa, na'iki uruu pozawata'o, mazan
masha'apakiaka ukaawan powaa ati wa'ida'ati.' "

16

Poitorui aitapa'o pasha'apatinan diina'iti'o tannaa nii

1 Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Kaina'a bauda'apa pidan
kapuraatanu'o, na'iki kaina'a upoitoru awunuutapa'o ipai utaapanii
kida aimaakan, na'iki uruu ati'o nii aimaakan kida kawinipinaata-
kao. Bauda'apa kamoo, naobanai abatan papoitoru kaiwaapan, pu-
raata mainaaba-daun. 2 Uruu idi udapada-kidanuzu na'iki ukian
u'ati. 'Mishii, na'apa'oram kuwai kaiwuru'u õabataniaz pudau'an.
Na'apa dii pusha'apaapan õpuraatan? Aizii õaiapa õtukapan kaiman-daun
pusaadanii kida aimaakan pukaaritan ida'a. Na'iki ipai õaipan pusaadan
na'apauda'um kaina'a aimaakan kida, na'iki õpuraatan. Õaiapa õtukapan
ipai aimaakan patumaaka. Usha'apanum kau'an uruu dauna'an, aonaa
powa'a õaipan pukaudinan õ'ati oo aona'o ni'i naa powa'a pukazowauta-
pan aimaakan wuru'u õtaapanii kidaz.'

3 "Uruu idi poitorui di'itinpan, na'iki ukian paaipan ati. 'Akarachii,
aizii õnaobanaa muuda-kida'azon õgaru õkaudin-kizi ai. Na'apa dii
pa'i õsha'apatinan? Asaki'i. Aonaa pa'i õturuan õkaudinan dadara'o
kaudin-kizai dau'u, aonaa õka'iitan õkichadan imi'i. Na'iki õgaru
naobanai-tinpauzo, aonaa õka'iitan õpishautan aimaakan pidannao ai,
kakiba'azonna'o ni'i naa õna'apainpan an.' 4 Uruu idi udi'itinpan
tuukii. Udauna'an ukian, 'Aizii õaitapa na'apam nii õsha'apatinan.
Õkapaonarutinan nii kai, aizii pa'i õnaobanaa kabootan dono'o naa õgaru
õkaudin-kizi ai, kaina'a'o nii õpaonarunao, kamunanu'o nii õ'ati, na'iki
morota-kida'o nii õgaru padapu iti,' ukian.

5 "Udauna'an udapadan naa bauda'apa kida pidannao wuru'u maw-
inipinaatapainao kidaz unaobanaa, na'iki upishaan naa ĩdyaun. Ki-
wiini'o pidan ati ukian. 'Na'apauda'um dii pumawinipinaatapan
õnaobanaa?' 6 '100 moto kiwinii õmawinipinaatapan u'ai,' ukian u'ati.
Uruu idi uso'otan uadowanchin kaaritannaa. Na'iki ukian u'ati. 'Dii
kaarita ida'a usaadinpan wuru'u pumawinipinaatapaniaz. Mazan aizii
õapowaadan nii puadowanchin pu'ati, ukau'an pukawinipinaatan nii soo
50 karikaonan. Ukau'an na'apa'a naa aizii pusaada kai da'a'a, naobanai
tukapan nii.'

7 "Udauna'an upishaan naa ba'oran. 'Pugaru mani, na'apauda'um
pumawinipinaatapan õnaobanaa?' Ukian, 'Õgaru, 100 saako poroom,
õmawinipinaatapan u'ai.' Uruu idi uso'otan koshan uadowanchin kaari-
tannaa na'iki ukian. 'Dii kaarita ida'a usaadinpan wuru'u pumawinip-
inaatapaniaz, mazan aizii õapowaadan nii puadowanchin pu'ati, ukau'an
pukawinipinaatan nii soo 80 saako karikaonan. Ukau'an na'apa'a naa
aizii pusaada kai da'a'a kaarita ida'a, naobanai tukapan nii.'

8 "Uruu idi naobanai kian dikauda'o papoitoru dau'an. 'Uaitapa mishi
na'apam padi'itinpan na'iki uaitapa na'apam pakaiwainan diina'iti'o
tannaa nii.' " Jesus kian koshan, "Pidannao di'itinpauzonao soo paka-
puraatanun dau'u, ĩaitapa pa'an na'apam pakaiwainan, ĩaitapa na'apam
pasha'apatan aimaakan pairibannao ati pakaimandin-kinaa nii. Ĩaitapa
pa'an na'apam pasha'apatan aimaakan, wunao aia'a pidannao mashaa-
painaouz Tominkaru ati."

9 Powa'a zii koshan Jesus kian ĩ'ati, “Marii kizi'i naa unao aitapan
aizii na'apam ukaiwaan wuru'u uikodanii kidaz aimaakan. Uaitapa kizi
na'apam ukaimandinan, na'iki ukapaonarutin utaapanii kida aimaakan
ida'an. Na'iki diina'iti'i aonaan dono'o naa aimaakan kida na'iki puraata
kaiwaa-kao, mazan kaina'a'o nii pa'an kamunanu'o nii pu'ati na'iki
morota-kida'o nii pugaru karikaonanu'o mashaapa-kizai iti.
10 “Na'ia'oram pidan kaimana'o utaapan masakauda'u'o aimaakan
taapa-kida-kao pa'ati, na'apa'o nii kapam kaimana'o nii utaapan diri'i'o
aimaakan taapa-kida-kao an pa'ati. Mazan aizii pidan aona'oraz utaa-
pan kaiman aimaakan wuru'u masakauda'u'oraz taapa-kida-kao pa'ati,
na'apa'o nii kapam aona'o nii utaapan kaiman udaru'o aimaakan,
wuru'u taapa-kida-kao an pa'ati. 11 Aizii unao, umaaitapakan an
ukaiwaan oo utaapan kaiman sha'apauzii kai, ukau'an aona'o nii
uturuan utaapan wuru'u kaimana'o, oo umanawun kida'o aimaakan
taapa-kida-kariwai ni'oraz u'ati, diina'iti'i aokazi ii. 12 Aizii umataa-
pakan idi kaiman ba'oran pidan sha'apauz kai, aonaa turuu kaimana'o
oo umanawunu'o aimaakan taa-kao u'ati diina'iti'i, wuru'u u'idiwau
ni'oraz padamata aokazi ii.
13 “Aonaa turuu poitorui kaudinan dya'utama'o naobanainao ati.
Panaadon uto'ora-kizaitapan nii bauda'apa, na'iki umarainpan nii
ba'oran. Kaimana'o nii uizo'atin bauda'apa, na'iki ukashadapan nii
ba'oran. Ukau'an na'apa kapam kai, aonaa turuu pidan naobanaitapan
Tominkaru na'iki puraata.”

Ba'oran kida Jesus kakinaori
(Matthew 11:12-13; 5:31-32; Mark 10:11-12)

14 Aizii Phariseenao abatan idi wuru'u Jesus kakuwaapatinanuz
kaikapa'a, tuukii ĩbanikiitan wuru'u ukuwaa kidaz. Usha'apanum kau'an,
ĩnao tuukii ĩmarainpan kapuraatan-karu. 15 Uruu idi Jesus kian ĩ'ati,
“Unao manawun, kaimanainao pidannao kawanu'o uaipan utukapa-
kao. Mazan Tominkaru aitapanii kaiman-daun unyukunuu. Aizii ipai
aimaakan kida wuru'u umanawunu'oraz pidannao tukapan kai, mazan
Tominkaru tukapan uruu kida aimaakan, madiwautapa-ka'o karikao-
nan.
16 “Aizii kakinaorii, wuru'u Moses saadauzonii kidaz kotua'a naa,
na'iki wuru'u kotua'o Tominkaru prophetinnao saadauzonii kidaz,
kaimana'o mashaapa-karu daua'o Tominkaru tuma. Uruu kida kuwai
ma'ozaka ukowaadapauzo-kao, atii John Chikaawunuupauzo kaudi-
nan di'iti. Uruu dauna'an Kaimana'o Kuwai Tominkaru naobanai-
tinan daua'o kowaadapa-kaoa'a naa ipai pidannao ati. Uruu idi tuukii
padamata pidannao tiwaan pamorotan Tominkaru naobanai-tinapa-
kizi iti. 17 Masha'apanna'o nii pa'an aokazi na'iki imi'i baara mainaa-
batinan, mazan wuru'u kakinaorii paradannaa sodi kidaz, aona'o nii
bauda'apa umainaabata-kao.
18 “Na'ia'oram pidan muudan dono paudaiaro, udauna'an umazidan
ba'oran zun tuma, utoman oia'o wuru'u uba'orantapan idi. Na'iki
na'ia'oram daonaiora zaamatan paudaiaro nii wuru'u muuda-kariwaiz
zun, utoman kapam oia'o paba'orantapan ida'an.”

Pidan kapuraatanu'o na'iki Lazarus daua'o

19 Udauna'an Jesus kian naa koshan, “Baukapaiman kaina'a pidan
kapuraatanu'o, na'iki umanawunu'o umashaapan. Ukamichan

umanawun kida na'iki kawinipinaa kida'o pa'idiwaru. Na'iki uwanyukunuu nii toma-kao umanawun kida'o kapam.

20 "Aizii udapu korarannaa paniinomizinaa ii, kaina'a pataka'utina'o pidan sakanatapauzo na'ii. Aizii wuru'u pidanaz ipai'o umada kabishon, Lazarus kia'o u'uu. Ipai kamoo da'i una'akauzo-kao na'ati. 21 Una'azootina'anan kowas kapuraatanu'o wanyukunuu unuba kida dau'an. Atii una'ian nii usakanatapan, arimarakanao pizoodapan naa ubisho kida umada ida'an.

22 "Bauda'apa kamoo Lazarus mawakan naa kowas. Mazan sariapa angelnao na'akan uruu aokazi iti. Uruu idi na'ia'a naa kaiman usakanatapan Abraham dazaba'a. Kadiman aka uruu dauna'an, kapuraatanu'o pidan mawakan naa kapam, na'iki udida-kao. 23 Uruu idi sariapa pa'an una'aka-kao oiainao pidannao mashaapa-kizi iti. Na'ia'a naa kapuraatanu'o pidan baiatan tuukii kaziwa'o.

"Aizii uawunuupan aokazi iti. Sariapa utukapan Abraham munapo, na'iki utukapa Lazarus sakanatapan udazaba'a. 24 Uruu idi ukadakon. 'Õdaru Abraham, pukamunan-kida õgaru, pudyuuda Lazarus damotan paka'u shuwu wunu di'iti, na'iki marii uwa'atin õ'ida'ati, uwadidii kizi õninoba. Usha'apanum kau'an tuukii manawun õbaiatan wiicha'o, õmashaapan idi tikazi wu'u.'

25 "Mazan Abraham kian u'ati. 'Õdani, pukakupan dono puaitapa na'apam pumashaapan kaiman konaukii, na'iki ipai aimaakan pu'ida'a. Mazan Lazarus uruu dono upataka'utinan, aonaa kanom nii u'ida'a. Mazan aizii kaimana'a naa na'iki konaukii pa'an umashaapan da'a'a, pupataka'utinan pu'u, na'iki pubaiatan pu'u kaziwa'o na'ii. 26 Na'iki aonaa na'apam wakaminka'utan pugaru, diina'a kazowa'o, na'iki munapo'o manawun ka'unaru awautapa'o pugaru wa'ai. Aonaa na'apam pidan makon di'iki'i, pugaru di'iti. Na'iki aonaa na'apam kapam pidan wa'atin da'ati'i pugaru di'iki,' ukian u'ati.

27 "Uruu idi kapuraatanu'o kian, 'Õdaru Abraham, pudyuuda mooko pa'i Lazarus õdaru dapu iti, õiribannao di'iti. 28 Kaina'ii kai baka'iauda'u õ'inawuzunao. Marii kizi ukakinaowankan ĩdyaun ĩtanawatin kizi pa'oian ai, aonaa kizi ĩwa'atin pamawakan dauna'an da'ati'i, pataka'utin-kizai ida'ati.'

29 "Mazan Abraham kian u'ati. 'Kaina'a Moses saadanii na'iki kotua'o Tominkaru prophetinnao saadanii kakinaorii kida kaarita ida'a. Marii ĩabatan na'iki ĩizo'atin wuru'u parada-karu kidaz.'

30 "Mazan kapuraatanu'o pidan kian. 'Õdaru Abraham, upu'u aona'o nii ĩabata'azon wuru'u parada-karu kidaz. Mazan aizii pidan mawaka'o na'iki tukapa'o wuru'u pataka'utin-kizaiz kadishita-kida-kao an, kakuwaapa'ana'o nii ĩ'idi'iti, sariaapa'o nii pa'an ĩmishidan ukuwaa, na'iki ĩtanawatinan nii pa'oian ai.'

31 "Mazan Abraham kian u'ati. 'Aizii ĩmaabata'azookan an kakinaorii wuru'u Moses, na'iki kotua'o Tominkaru prophetinnao saadanii kidaz, ukau'an na'apa'o nii kapam, aona'o nii ĩabata'azon pidan kadishita'o pamawaka-kizi iki kuwaa.' "

17

Pidan sha'apatan daua'o oia'o aimaakan
(Matthew 18:6-7, 21-22; Mark 9:42)

1-2 Jesus kian patominapa-kidaniinao ati. “Kaina'a'o nii oia'o
aimaakan kida sha'apata-kida-kao pidannao ati. Mazan kasha'ora'o
nii manawun pidan baiaapan, usha'apata-kidan dikin ii oia'o aimaakan
ba'oran pidan ati. Kaiman zii mani padamata udaru'o boodapa-kinai
kuba sukuruuta-kao an ukanau kadu iki, udauna'an ukaboota-kao
paran baoko iti, usha'apata-kidan ai oia'o aimaakan ba'orainao ati.
3 Ukau'an uaitapa kizi pa'i na'apam usha'apatinan.

“Aizii na'apainim pu'inawuzu sha'apatan oia'o, pukakinao uruu
ma'ozaka'o ida'an. Aizii ukian an pu'ati, ‘Aka, mishi'o mishi wuru'u
õsha'apatanuz oia'o aimaakan.’ Uruu dauna'an pumarina'ata'a naa
wuru'u usha'apataniaz oia'o. 4 Aizii usha'apatan an 7 oia'o aimaakan
pu'ati, bauda'apa'o kamoo ida'a. Mazan karikaonan pasha'apatan
kawana'ati oia'o pu'ati, uwa'atin na'iki ukian pu'ati. ‘Kasha'ora õ'ati
õsha'apatan oia'o aimaakan pu'ati.’ Pumishida uparadan, na'iki
aonaa puto'ora-kizaitapa'ana'a uruu, na'iki pumarina'ata wuru'u
usha'apataniaz oia'o.”

Mishida-karu daua'o powa'a zii

5 Aizii 12 Jesus tominapa-kidaniinaouz kian u'ati, “Putaa shoman
wamishida-kinaa nii powa'a zii.”

6 Jesus kian ĩ'ati, “Umishidan an masakauda'u, na'apa mani mustard
uuda sodi kawan, turuu ukian udaru'o atamun kadunaa ati, ‘Puso'otin
di'iki, na'iki pusakitin paran baoko ii.’ Turuu umishidan puparadan.

Poitorui daua'o

7 “Aizii mani kaina'a pupoitoru kaudina'o pu'ati zakapu ii, na'iki
awunuutapauzo pu'uza kaznizonao, na'iki warakinpauzo pu'ati, na'iki
maokodauzo kapam puwanyukunuu nii. Aizii mani uruu kaawan
zakapu iki, pudyuuda mani sariapa unikan pawanyukunuu? 8 Aonaa,
mishii? Mishi'oraiman pudyuudan nii zii uwarakinan pu'ati, udauna'an
pudyuudan nii zii umaokodan puwanyukunuu nii. Uruu dauna'an pua-
roopan nii na'iki putuzan nii puriwun. Uruu dauna'ana'o nii zii pudyuu-
dan uaroopan. 9 Aonaa turuu poitorui zaudapan panaobanaa naubaan
paugaru, pasha'apatan dikin ii ipai aimaakan panaobanaa paradan
kawana'ati. 10 Ukau'an na'apa pa'i unao kapam, usha'apatan dauna'an
ipai aimaakan udyuuda-kao kawana'ati. Turuu ukian, ‘Waunao poitoru-
inao karikaonan. Washa'apata ipai aimaakan kida wadyuuda-kao
kawana'ati, usha'apanum kau'an wakaudin-kizi ni'o karikaonan utaa-
kao wuru'u.’ ”

Jesus kakudan 10 pidannao

11 Aizii Jesus makopaanan dono Jerusalem iti, udobatapaanan
Samaria Baara na'iki Galilee Baara sakodata, wuru'u uwiizai-tinpan
kida di'ii'aka. 12 Umaonapatapaanan pu'u wiizai di'iti, sariapa 10
daonaioranao, kabishopauzonao kichana'iki-kia'o bishoi idi ikodapan
uruu. Mazan munapo ĩkadishitapan u'ai. 13 Uruu idi ĩkadakon u'ati
kaikapa'a: “Jesus, Naobanai, pukamunan-kida waunao.”

14 Jesus awunuupan, sariapa utukapan ĩdyaun. Uruu idi ukian ĩ'ati,
“Umako faadaa di'iti, marii kizi uawunuutan umada, utukapa kizi
mishi umada saabainan kaiman.” Udauna'an ĩmako'okan naa, aizii
ĩmakopaanan pu'u masha'apakiaka ĩtukapan pamada saabaina'akan naa.

15 Uruu idi bauda'apa daonaiora padantan Jesus di'iti. “Kaiman man-
awun pugaru Tominkaru,” ukian diiwa'o ida'an. 16 Ukaawan Jesus di'iti,
sariapa ukodoru'ukan maonapa ukidiba ida'a, ukanaapu iti, udauna'an
udawukan, uawun imi'i baara iti. “Kaiman manawun õ'ati, pukakudan
õgaru,” ukian Jesus ati. Aizii wuru'u pidanaz, aonaa Jew mani uruu,
mazan Samaria san pa'an.

17 Sariapa Jesus kian, “10 sha'atii pidannao õkakudan. Na'iam naa
wuru'u ba'orainaouz? 18 Soo bauda'apa karikaonan pidan wa'atin
powaa ati ukonaukii-kida'anan Tominkaru, na'iki uruu ba'oran kaduz
pidan padamata.” 19 Udauna'an ukian pidan ati, “Pukadishita, pumako
kizi'i naa, pumishidan idi'o õgaru wuru'u pukakudanuz,” ukian.

Tominkaru naobanai-tinan daua'o
(Matthew 24:23-28, 37-41)

20 Phariseenao pishaan Jesus, “Na'apainim nii wuru'u Tominkaru
naobanai-tinanuz?”

Jesus kian ĩ'ati, “Tominkaru naobanai-tinan dono, aona'o nii utukapa-
kao. 21 Aona'o nii pidan kian, putukapa di'i naa ukaawanu'u, oo
kindi'ia'a naa ukaawanu'u. Usha'apanum kau'an unao bii a'o wuru'u
Tominkaru naobanai-tinapanuz.”

22 Udauna'an ukian patominapa-kidaniinao ati, “Kaina'a'o nii
bauda'apa kamoo, tuukia'o nii utukapa'azon Daonaiora Aokazi Iki'o
kaawan. Mazan aona'o nii zii ukaawan na'apain. 23 Uruu dono kaina'a'o
nii pidannao kian unao ati, ‘Putukapa. Kindi'ia'a naa uru'u,’ oo ‘di'i naa
uru'u.’ Mazan aonaa pa'i pudima'ana'a, oo aonaa pa'i pumako'ona'a
ĩdawu'ati, ĩdapada kizi iti pugaru. 24 Usha'apanum kau'an õkaawan dono,
ipai'o nii pidannao tukapan õgaru. Na'apa toroanaru pizo-pizowankan
kawan di'itanapu kida'a, ipai utukapa-kao. Ukau'an na'apa'o nii kapam
wuru'u õkaawanuz. 25 Mazan kai, õpataka'uta-kao nii zii na'iki õbaiaapan nii
zii tuukii kaziwa'o. Na'iki tuukia'o nii pidannao, wuru'u mashaapainao
kidaz kai, kashadan õgaru. 26 Aizii diina'iti'i Noah dono'o kawanu'o
nii amazada, Daonaiora Aokazi Iki'o kaawan dono. 27 Na'apa kotua'a
naa, Noah dono kaiman pidannao abatinpan, ĩtoman aroapa-karu,
ĩtuzapan, zunnao na'iki daonaioranao kida mazidapan. Atii na'apa Noah
paidinan pakanawan zo'iti, pakawan pidannao mashaapan na'apa.
Aizii na'apain umorotan dono kanawa zo'iti, wunu kaawan tuukii,
tuukii. Uruu idi ipai, ipai pidannao mawakan panaraan idi.

28 “Na'iki Lot dono'o kawanu'o nii kapam amazada, wuru'u
õkaawanuz diina'iti'i. Lot kakupan dono, kaiman pidannao abatinpan,
ĩtoman aroapa-karu, ĩtuzapan, ba'orainao torian diri'i kida aimaakan,
ba'orainao selliipan. Ba'orainao kaudinan ĩpaopan pazakapun kida.
Ba'orainao kida toman kabaun. 29 Atii na'apa Lot kodita-kida-kao
Sodom iki, pakawan pidannao mashaapan na'apa. Aizii Lot koditan
dono manawun, Tominkaru wao-kidan tikazi-tinapa kida'o kuba
shorauz aokazi iki, na'apa wunu kaawan kawan. Uruu idi kaiman-
daun pidannao mawakan. 30 Ukau'an Daonaiora Aokazi Iki'o, na'apa'o
nii kapam amazada ukaawan dono diina'iti'i.

31 “Aizii na'apain, õkaawan kamoon dono, kanom sakanatapan an
paniba ii, aonaa turuu umorotankan zii padapu nazo iti pasha'apauz
dau'ati. Na'iki pidan pazakapun ia'o ukaudinan, na'apain õkaawan

kamoon dono, aonaa turuu upadantankan zii padapu ati. 32 Puaitapa
na'apam Lot daiaro sha'apatauzo-kao opadantinan idi.
33 "Aizii na'ia'oram pidan mamuuda'azoo-ka'o wuru'u pamashaa-
panuz panyukunuu aipan kawana'ati kai, upu'a'o nii uwaziwaan
ipai wuru'u pamarainapanii kidaz. Mazan aizii na'ia'oram pidan
marina'ata'o pamashaapanuz panyukunuu aipan kawana'ati kai,
na'iki kashaapa'o nii pazowii-kao õdikin ii. Mishi'o nii pa'an
udoronaa kazannaata-kao, na'iki karikaonanu'o nii pa'an umashaapan
Tominkaru tuma.
34 "Õkowaadan nii u'ati mishi'o aimaakan. Na'apain õkaawan dono
kaina'a'o nii dya'utam pidannao da'awupan pashimaka wu'u.
Bauda'apa'o nii pidan na'aka-kao, ba'oran una'an nii uwa'aka-kao.
35 Na'iki kaina'a'o nii na'apain dya'utam zunnao boodapan maziki. Uruu
dono bauda'apa'o nii zun na'aka-kao, ba'oran ona'an nii owa'aka-kao.
36 [Na'iki kaina'a'o nii dya'utam daonaioranao kaudinan pazakapun
ii. Uruu dono bauda'apa'o nii na'aka-kao, ba'oran una'an nii uwa'aka-
kao.]"*
37 Sariapa Jesus tominapa-kidaniinao kian u'ati, "Naobanai. Na'iam
nii wuru'u aimaakan sha'apanuz kaikapa'a?"
Jesus kian ĩ'ati, "Uaitapan nii, aona'o nii umainaabanan. Na'iam
utukapan an watonao kasaba'uinpan, sariapa uaitapan kaina'a
aimaakan mawakan. Ukau'an uaitapan nii kapam amazada kaawan
an, aona'o nii umainaabanan."

18

Zuna mawaka'o odaiaru pishaan pakaminka'uta-kao

1 Uruu dauna'an Jesus kowaadan naa di'itinapa-kinai kuwai
patominapa-kidaniinao ati. Aizii wuru'u ukowaadanuz kuwai,
ĩtominapa-kinaa ni'o toriinapa-karu dau'u. Aonaa kizi ĩsookadan
patoriinpan Tominkaru ati. 2 Kaikapa'a wuru'u Jesus kuwaaz:
"Bauda'apa wiizai di'ii, kaina'a pidan kootowapa-kidauzo pidannao.
Wuru'u pidanaz aonaa ukichana'ikin Tominkaru ai, na'iki aonaa
ukarodapan pidan. 3 Aizii uruu wiizai di'ii, kaina'a zun mawakaiba'a
naa odaiaru. Madukutaka owa'ati'anpan u'ida'ati, oaipan idi
ukaminka'utan paugaru. Kaikapa'o wuru'u okianuz u'ati: 'Kaina'a
pidan kashadapautan õgaru aimaakan dau'an. Turuu mani
pukaminka'utan õgaru, pusakitapadan ida'an wuru'u aimaakanuz?'
4 Aonaa mazan unyukunuupan oo ukaminka'utan oroo sariapa.
Uruu idi owa'ati'anpan atii ukashadinan o'ai. Uruu idi ukian
paaipan ati, 'Õgaru aonaa õkichana'ikin Tominkaru ai, na'iki aonaa
õniinawiitan pidan. 5 Mazan upu'a'o nii õkaminka'utan wuru'u zunaabaz,
õsha'apatan nii wuru'u oaipaniaz õsha'apatan. Õmasha'apatakan an
o'atiz, aona'o nii osookapan owa'ati'anpan. Panaadon okarinaadan
õgaru pawa'ati'anpan idi.' "
6 Uruu idi Jesus kian koshan, "Aizii uabata na'apam dikauda'o
padamata kootowapa-kidauzo pidannao kian. 7 Aizii Tominkaru mani,
aonaa mani turuu ukaminka'utan papidanannao, ĩpishautan an uruu ipai
kamoo na'iki ipai maruta'o, ĩaipan idi pakaminka'uta-kao? Uabatapa

* **17:36** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

mani kotua'iki, aimaakan pishauta-kao an pa'ati? 8 Õgaru kian, mishi
kadimana'o nii ukaminka'utan oo usha'apatan aimaakan upishaa-kao
kawana'ati. Mazan Daonaiora Aokazi Iki'o kaawan dono koshan uiko-
dan nii mani mishida'o manawun pidannao wuru imi'i baara'a'a?"

Pharisee na'iki zaamaapauzo tax puraatannaa daua'o

9 Udauna'an Jesus kowaadan naa di'itinapa-kinai kuwai, wunao
ati'i dakotinpainaouz kaikin kaimanainao nii, na'iki dakotinpainaouz
kaikin mishidainao nii Tominkaru, ipai ba'oran pidannao ai.
10 Kaikapa'o wuru'u ukuwaaz: "Baukapaiman, dya'utam pidannao
makon Tominkaru Dapu iti, ĩtoriinpa'anan Tominkaru ati. Bauda'apa
pidan, uruu Pharisee. Ba'oran, uruu zaamaapauzo tax puraatannaa.
11 Pharisee toriinpan ukadishitapan di'itanpu'u. Kaikapa'a wuru'u
utoriinapanuz mashauda'u panyukunuu ii: 'Kaiman manawun pugaru
õ'ati Tominkaru. Usha'apanum kau'an õgaru, aonaa ba'orainao
kawanu'o mani, aonaa misha'oraru mani õgaru, aonaa na'apainim
õdikintapauzon kakinaorii oo õsha'apatan dikauda kida'o aimaakan.
Na'iki aonaa ba'orainao kawan mani õba'orantapauzon. Kaiman
zii õ'ati, aonaa arawu kawanu'o mani õgaru'u, zaamaapauzoz tax
puraatannaa. 12 Õgaru, bauda'apa sondii ida'a, dya'utam kamo'o nii
õmanikakan õwanyukunuu õsanadinpan idi pu'ati. Na'iki karikaonan da'i
õbuutauzon 1/10 õpuraatan na'iki õpaoriba aka pu'ati.'

13 "Mazan aizii wuru'u zaamaapauzoz tax puraatannaa, munapo
ukadishitapan, utoriinpan di'itanpu'u. Aonaa baupapa uawunuu-
pankan aokazi iti. Mazan utoriinpan, uzowian padokori'i na'iki ukian,
'Tominkaru, õgaru oia'o pidan, pukamunan-kida shoman õgaru.' "

14 Uruu idi Jesus kian ĩ'ati, "Õkowaadan nii u'ati mishi'o aimaakan,
soo zaamaapauzo tax puraatannaa pa'an, Tominkaru mainaabata
u'oian. Na'ia'oram pidan tuukia'o uaipan pakazowautapan pidannao,
bauda'apa kamoo Tominkaru waranuitapa-kidan nii uruu ba'orainao
ati. Na'iki na'ia'oram pidan waranuitapa-kidina'o, mazan bauda'apa
kamoo Tominkaru zaamatan nii uruu kazowautapa'o nii ba'orainao."

Jesus na'iki koraiziannao sodi kida daua'o
(Matthew 19:13-15; Mark 10:13-16)

15 Bauda'apa kamoo pidannao kaawan Jesus ida'ati ĩna'akan pau-
dainao sodi kida. Ĩaipan upishatan na'iki utoriinapa-kidan pau-
dainao. Aizii Jesus tominapa-kidaniinao tukapan wuru'u ĩna'akanuz
paudainao u'ida'ati, sariapa ĩto'orauan ĩdyaun. 16 Mazan sariapa Jesus
dapadan koraiziannao pa'ida'ati. Na'iki ukian patominapa-kidaniinao
ati, "Marii koraiziannao wa'atin, aonaa umashaata'ana'a ĩwa'atin
õ'ida'ati. Usha'apanum kau'an, koraiziannao kawanu'o pidan wuru'u
zaamata'oraz Tominkaru panaobanaa nii. 17 Mishi, õkian nii u'ati:
Na'ia'oram pidan aona'o uzaamatan Tominkaru panaobanaa nii di'oraz
koraidaonaa kawan, aona'o nii utukapan wuru'u kaiman kida'oraz
aimaakan Tominkaru sha'apatanii wunao ati'i, zaamatainaouz uruu
panaobanaa nii."

Pidan kapuraatanu'o na'iki mako-karu daua'o aokazi iti
(Matthew 19:16-30; Mark 10:17-31)

18 Kaina'a pidan, kazowautapa'o pamin-Jewnao pawiizi ii. Uruu kian
Jesus ati, “Kaimana'o tiichaa, na'apa dii õsha'apatinan, Tominkaru taa-
kinaa nii õ'ati wuru'u karikaonanu'oraz kakupa-karu?”
19 “Kandii nii pudakotan õgaru kaimana'o nii?” Jesus kian u'ati,
“Mazan mishi aonaa kanom ba'oran kaimana'o nii, soo bauda'apa
Tominkaru. 20 Puaitapa na'apam kakinaorii kian, tawuru'u Tominkaru
taauzonii kidaz Moses ati? Ukian. ‘Mana'a puba'orantapa'ana'a,
mana'a puzowia'ana'a pidan, mana'a pukoidapa'ana'a, mana'a pumari-
idina'ana'a puiriban dau'u, na'iki pumarainapa pudaru na'iki pudaro.’ ”
21 Aizii pidan kian Jesus ati, “Õkoraidaonaan di'iki õizo'atin ipai
daunuuda'u wuru'u kakinaorii kidaz.”
22 Uruu idi Jesus kian u'ati, “Kaina'a bauda'apa'a naa aimaakan
pusha'apatan nii. Pusellii ipai pusha'apauzi, putaa kizi wuru'u puraataz
pataka'utinainao ati. Pusha'apatan an aimaakan na'apa, kaina'a'o nii
umanawun kida'o aimaakan taapa-kao pu'ati aokazi ii. Uruu dauna'an
turua'a naa puwa'atin õdawu'ati, putominapa kizi õ'idi'iki.” 23 Aizii pi-
dan abatan idi wuru'u Jesus na'apanuz, aonaa unaudapan paabatanuz,
tuukii unyukunuu kasha'oran. Usha'apanum kau'an kapuraatanu'o
wuru'u uruuz.
24 Jesus tukapan idi wuru'u unyukunuu kasha'oranuz, sariapa
ukian, “Kasha'apannaa na'iki dadara manawun kapuraataniinao ati
Tominkaru naobanaita-kao. 25 Masha'apanna'o nii pa'an camel podotan
akosa awun shaawata, kapuraatanu'o zaamata'azon ai Tominkaru
panaobanaa nii.”
26 Sariapa abatapainao pidannao kian Jesus ati, “Ukau'an aona'o nii
bauda'apa pidan kazannaatinan?”
27 Jesus kian, “Na'ia'oram aimaakan kasha'apanna'o oo aona'o
turuu pidan ka'iitan pasha'apatan, mazan Tominkaru masha'apannaa
usha'apata'akan pa'an aimaakan, wuru'u aona'oraz turuu pidan
ka'iitan pasha'apatan,” ukian ĩ'ati.
28 Sariapa Peter kian Jesus ati, “Putukapa na'apam waunao, ipai
daunuuda'u wawa'akan aimaakan, na'iki wadapu, wada'anpan idi pu-
garu, oo watominpa'azon idi pu'idi'iki.”
29 Uruu idi Jesus kian u'ati, “Õkowaadan nii aimaakan mishi'o unao ati.
Na'ia'oram pidan wa'aka'o padapu, paudaiaro, pa'inawuzunao, padaru,
padaro, oo paudainao, pakaudina'azon idi manawun Tominkaru ati,
30 dobata'o nii zii manawun Tominkaru taan u'ati kaiman kida'o
aimaakan kai, na'iki utaan nii u'ati karikaonanu'o kakupa-kinai di-
ina'iti'i.”

Idikinautan naa Jesus kakuwaapan pamawakan dau'u
(Matthew 20:17-19; Mark 10:32-34)

31 Jesus dapadan pa'ida'ati soo wunao karikaonanu'u patominapa-
kidaniinaouz. Ukian ĩ'ati, “Uabata õparadan aizii. Aizii wuru'u wa-
makonuz Jerusalem iti. Na'ia'o ni'i naa ipai aimaakan sha'apata-kao
na'apa tawuru kawana'ati'i kotua'o Tominkaru prophetinnao saadau-
zonii kidaz Daonaiora Aokazi Iki'o dau'ana'oraz. 32 Uzaamata-kao
nii, udauna'an utaa-kao nii Gentilenao* ati. Ĩbanikiitan nii na'iki
ĩdakoopan nii uruu, na'iki ĩdakoopan nii kapam wuru'u ukuwaa kidaz.
Na'iki ĩsopiautapan nii uruu. 33 Na'iki ĩba'izian nii uruu, udauna'an

* **18:32** Gentilenao: pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

ĩzowian nii uruu. Mazan idikinauda'u kamoo dauna'an, ukadishitan nii
pabaaranaa iki."
34 Mazan aonaa utominapa-kidaniinao aitapan na'apa'oram daua'o
wuru'u ukadakotinanuz. Usha'apanum kau'an dizapa-kariwai ĩaitapan
ai wuru'u ukuwaaz, uzowii-kao daua'oraz.

Jesus saabaan isha'o pidan awun
(Matthew 20:29-34; Mark 10:46-52)

35 Jesus maonapatapaanan pu'u Jericho iti, kaina'a pidan ishaawun
sakanatapan maonapa dunapo daawa'a, upishautan puraata pidan-
nao ai. 36 Aizii uabatan idi iriba manawun pidannao dobaapan kida
padazaba an, sariapa upishaan ĩdyaun. "Kanom kaiwuru'u pidannao
sha'apaapaniaz?" ukian.
37 "Jesus, Nazareth san dobatapan diida'ana'a," ĩkian u'ati.
38 Sariapa ishaawun kadakon Jesus ati. "Jesus, David Takaan-daun,†
pukamunan-kida õgaru," ukian.
39 Sariapa pidannao kiwiitapainao kida makopaanan to'orauanuzu,
ĩaipan umashaadan. Mazan powa'a zii manawun ukadakon diiwa'o
ida'an. Ukian, "David Takaan-daun, pukamunan-kida õgaru," kia'o
wuru'u ukadakoinanuz.
40 Sariapa Jesus kadishita'akan pamakopa-kizi an, na'iki udyuudan
pidannao na'akan pa'ida'ati wuru'u ishaawunuz. Aizii ukaawa-kida-
kao dauna'an Jesus dazaba ati, sariapa upishaan uruu. 41 "Kanom
puaipan õsha'apatan pu'ati?"
"Õnaobanaa, õtukapa'azon amazada," ukian Jesus ati.
42 Uruu idi Jesus kian u'ati, "Marii mooko putukapan. Pumishidan idi'o
õgaru, wuru'u putukapanuz naa," ukian. 43 Sariapa mishi utukapa'akan
kaiman. Na'iki'o uda'anan naa Jesus, na'iki tuukii ukonaukii-kidan
Tominkaru. Aizii ipai pidannao tukapainao wuru'u ishaawun awun
saabaa-kaoaz, tuukii kapam ĩkonaukii-kidan Tominkaru.

19

Zacchaeus tukapa'azon Jesus

1 Aizii Jesus dobatapaanan pu'u Jericho an, 2 kaina'a pidan na'ii ka-
puraatanu'o, Zacchaeus kia'o u'uu. Uruu kazowautapauzo zaamaapau-
zonao tax puraatannaa. 3 Uruu dono tuukii Zacchaeus aipan patukapan
Jesus. Mazan uruu madiwau'o pidan, aonaa kowas na'apam utukapan
Jesus, usha'apanum kau'an iriba manawun pidannao kasaba'uinan
Jesus daawata. 4 Uruu idi udiman Jesus na'iki pidannao ua'ati, na'iki
uzaidan dokoa'o atamun kadu iti, Sycamore kia'o u'uu. Usha'apanum
kau'an na'ana'o nii wuru'u Jesus dobatanuz, na'iki'i naa uawunuutapan.
5 Aizii Jesus kaawan uzaidapa kizi pa'inamun, sariapa uawunuupan
na'iki ukian u'ati, "Zacchaeus, putoka kadiman, usha'apanum kau'an
õsookadinan nii pudapu ii aizii."
6 Uruu idi kadiman Zacchaeus toka'akan, na'iki una'akan naa Jesus
padapu iti. Kaiman u'ati, na'iki tuukii unaubaan Jesus sookadinan
padapu ii. Uruu idi tuukii manawun ukonaukian. 7 Mazan pidannao,
tuukii ĩdakoopan wuru'u Jesus sookadinanuz na'ii. Kaikapa'o wuru'u
ĩkianuz udau'an: "Aushaa utukapa, usookadinan oia'o pidan dapu ii."

---

† **18:38** David Takaan-daun: Kotua'o Tominkaru kian udyuudan nii bauda'apa David Takaan--
daun umanawunu'o naobanai nii.

8 Aizii padapu ia'a naa, Zacchaeus kadishitan pidannao kanaapu'u,
na'iki ukian Jesus ati, “Naobanai, puabata na'apam õkian aizii: Õbuutan
nii pazikon an õpuraatan, na'iki pazikon an õsha'apauz õtaan nii ma-
puraataniinao pidannao ati. Aizii na'ia'oram pidan ai õzaamatauzonii
dobata'a naa manawun puraata õdyuuda-kao ai, mazan aizii õtaan nii ĩ'ati
powaa iti wuru'u õzaamatauzonii kidaz ĩ'ai. Mazan õtaan nii ĩ'ati dobata
õzaamatauzon ai. Õzaamatan an 10, õtaan nii u'ati 40,” ukian.
9 Sariapa Jesus kian u'ati, “Aizii Tominkaru kazannaatan pidannao
pa'oian ai, wuru'u mashaapainao kidaz wuru kabaun ida'a'a. Ukau'an
wuru'u pidan kadapu'oraz, Abraham takaan-daun, na'apa ipai waunao
kawan. 10 Aizii Daonaiora Aokazi Iki'o na'apa'o dau'ati'o udyuuda-kao,
dorota'o nii, na'iki kazannaata'o nii pozawatainao pidannao.”

Na'apam poitoruinao sha'apatan puraata taa-kariwai ĩ'ati
(Matthew 25:14-30)

11 Ipai pidannao abatapan wuru'u Jesus kakuwaapatinanuz. Na'iki
uruu dono maonapa za'ora'a naa Jesus Jerusalem iti. Aizii pidannao
zauda-kidan Jesus kaawan dono Jerusalem iti, uru'o ni'i naa ĩzauda-
kidan patukapan Tominkaru naobanai-tinan kamoon kaawan. Mazan
Jesus aitapa ĩdi'itinpan. Uruu idi ukakuwaapan naa koshan ĩ'ati,
na'iki ukowaadan naa ĩ'ati di'itinapa-kinai kuwai. 12 Kaikapa'o wuru'u
kuwai ukowaadaniaz ĩ'ati: “Kaina'a umanawunu'o pidan, umako'ozon
munapo, ba'oran wiizai iti, usha'apanum kau'an uzaamata'azoo-kao
idi tuubaru'o naobanai nii, kazowautapa'o nii pawiizi sannao. Aizii
panaobanaita-kao dauna'an, uaipan papadantan powaa ati pawiizi
ati. 13 Pamakon ua'ii udapadan 10 papoitorunao pa'ida'ati. Na'iki
utaa ĩkawana'ati bauda'apa kida ĩpuraatan nii, gold idi'o utoma-kao.*
Udauna'an ukian naa ĩ'ati. ‘Utiwaa pa'i usha'apatan aimaakan wuru
ida'ana'a upuraatan kidaz, atii õkaawan powaa ati,’ ukian. Uruu
dauna'an umakon naa.
14 “Mazan tuukii uwiizi sannao to'oran u'ati. Uruu idi ĩdyuuda-
kidan paparadan udawu'ati, tuubaru kidainao pidannao di'iti wuru'u
naobanaita'o ni'oraz uruu na'ii. Kaikapa'a wuru'u ĩdyuudanuz pa-
paradan: ‘Aonaa waaipan ukazowautapan waunao,’ ĩkian. 15 Mazan
upu'u uzaamata-kao kazowautapa'o nii pawiizi sannao.
“Panaobanaita-kao dauna'an ukiwan naa pawiizi iti. Aizii ukaawan
dauna'an, udapada-kidan naa papoitorunao, uabata'azon naa kanom
ĩsha'apata, na'iki na'apauda'um naa ĩikodan papuraatan kida ida'an.
16 Kiwiini'o upoitoru kaawan, ukian u'ati. ‘Naobanai, õikoda 10 goldti-
napa kida'o puraata, tawuru ida'ana'a bauda'apa'oraz putaan õ'ati.’
17 ‘Kaiman, puaitapa mishi pukaiwaan puraata. Kaimana'o manawun
poitorui pugaru. Puaitapan idi pusha'apatinan kaiman na'iki puikodan
idi dobata aimaakan masakauda'u'o aimaakan taa-kao ida'an, ukau'an
aizii õzaamatan nii pugaru kazowautapa'o nii 10 wiizainao,’ ukian u'ati.
18 “Udauna'an ba'oran poitorui wa'atin naobanai ida'ati. ‘Naobanai,
õgaru õikoda baka'iauda'u goldtinapa kida'o puraata wuru ida'ana'a
bauda'apa'oraz putaan õ'ati,’ ukian. 19 Uruu idi naobanai kian u'ati.
‘Kaiman, õzaamatan nii pugaru kazowautapa'o nii baka'iauda'u wi-
izainao,’ ukian.

---

* **19:13** puraata, gold idi'o utoma-kao: Greek ida'an udakota-kao mina. Bauda'apa puraata, idikinauda'u kauzu kaudin-karu winipinaa wuru'u.

20 “Udauna'an ba'oran poitorui wa'atin naobanai ida'ati. Na'iki ukian.
‘Naobanai, dii õkiwa-kidan pu'ati pakawan pupuraatan tawuru'u putaa-
niaz õ'ati. Una'an õsaabatapanuz, na'iki kaimana'o õbazobatapanuzu õlinson
idi. 21 Õtarian idi'o pu'ai wuru'u õtaapanuz pupuraatan. Usha'apanum
kau'an pugaru aonaa pukarodapauzon pidan. Punaudapa puzaamatau-
zon pidan ai aimaakan aonaa pumizidin kizi mani. Na'iki puikodauzon
paoribai aka, aonaa pupaowanii di'iki'o mani,’ ukian naobanai ati.
22 “Uruu idi naobanai kian u'ati. ‘Pugaru, aonaa pusha'apatinan
pudyuuda-kao kawana'ati. Ukau'an õpataka'utan nii pugaru puparadan
kawana'ati. Puaitapan pu'u õmakarodapakan pidan, na'iki õzaamatan
aimaakan aonaa õidiwau mani, na'iki õikodan paoribai aka, aonaa õpaonii
di'iki'o mani. 23 Mazan kandii nii mooko wuru'u, aonaa zoobaba pumuu-
dan õpuraatan puraata taapa-kizinao ii? Aizii dii mani wuru'u õkaawanuz,
dobata za'a naa mani padamata õikodan õpuraatan.’
24 “Udauna'an naobanai kian wunao ati'i kadishitapainao kidaz udaz-
aba'a. ‘Uzaamata u'ai wuru'u puraataz, utaa kiziz arawu ati'i ikoda'oraz
10 goldtinapa kida'o puraata.’
25 “Mazan ĩkian u'ati. ‘Naobanai, kaina'a'a naa 10 goldtinapa kida'o
puraata u'ida'a.’
26 “Uruu idi naobanai kian ĩ'ati, ‘Õkowaadan nii aimaakan u'ati:
na'ia'oram pidan kaina'a'o aimaakan u'ida'a, taa-karu nii powa'a zii
aimaakan u'ati. Mazan aizii pidan wuru'u aona'oraz aimaakan nii
u'ida'a, zaamata-karu nii u'ai ipai wuru'u masakauda'u'oraz aimaakan
u'ida'a'oraz.’ 27 Udauna'an ukian. ‘Aizii pidannao wuru'u aona'oraz
ĩaipan õgaru panaobanaa nii, una'aka ĩdyaun da'ati'i, uzowii kizi ĩdyaun
õkanaapu'u.’ ”

Jesus maonapatan daua'o
Jerusalem iti
(Matthew 21:1-11; Mark 11:1-11; John 12:12-19)

28 Aizii Jesus ipaian dauna'an pakadakotinan ĩ'ati, uru'u naa ĩmakon
Jerusalem iti. Jesus kiwiitapa'o nii pidannao ua'ati. 29 Na'iki'i naa
ĩmakon, ĩmakon atii ĩmaonapatan naawazi di'iti, dakotapa-kariwaiz Olive
Naawa kii. Upa'inamun, kaina'a dya'utam wiizainao, Bethphage kia'o
udakotapa-kao, ba'oran Bethany kia'o udakotapa-kao. Sariapa Jesus
dyuudan dya'utam patominapa-kidaniinao wiizai di'iti. 30 Ukian ĩ'ati,
“Umako wiizai di'iti. Aizii ukaawan dono na'iti, uikodan nii na'ii
chaakashi† dani, ko'idinpan, aona'o zii uzaidauzo-kao. Ubuzuutanaka
uruu, na'iki una'aka uruu da'ati'i. 31 Aizii pidan kian an u'ati, ‘Kanom
ni'o wuru'u ubuzuutanuz õ'uza?’ Ukii u'ati. ‘Wanaobanaa wuru'u
aipa'oraz zii uruu.’ ”
32 Uruu idi ĩmakon naa, atii ĩkaawan na'iti. Ĩikoda ipai aimaakan na'apa
ukowaada-kao kawana'ati ĩ'ati. 33 Udauna'an ĩbuzuutan naa chaakashi
dani. Sariapa uka'uzatiki kian ĩ'ati, “Kandii ni'o wuru'u ubuzuutanuz
õ'uza?”
34 “Wanaobanaa wuru'u aipa'oraz zii uruu,” ĩkian u'ati. 35 Udauna'an
ĩna'akan naaz atii ĩkaawa-kidanuzu Jesus di'iti. Uruu dauna'an ĩkadaaradan
naa pachaakitan kida ubarau iti, Jesus sakanata kizi nii, na'iki ĩzaida-
kidan naa Jesus ubarau iti. 36 Aizii umakopaanan pu'a'a naa ubarau an,

† **19:30** chaakashi: English ida'an, donkey.

uru'u naa pidannao kadaaradan naa pakamichan kida dunapota Jesus ua'ati.
37 Aizii ĩmaonapatan naa Jerusalem iti, ĩdaporotapaanan pu'a'a naa
dunapota, wuru'u Olive Naawa iki'oraz. Uru'u naa iriba pidannao,
wuru'u tominapatinauzonao kidaz Jesus di'iki, tuukii ĩkonaukian. Na'iki
tuukii ĩkonaukii-kidan Tominkaru diiwa'o ida'an, patukapan idi ipai
wuru'u pabi'inaaka kida'oraz na'iki umanawun kida'oraz aimaakan
Jesus sha'apatauzon pachi'ikapa kizi kawana'ati. 38 Na'iki ĩkian, "Marii
Tominkaru kaimanan manawun di'oraz King ati'i, kaawa'oraz uaipan
kawana'ati. Uruu ida'ana'o nii wakaimanaakan Tominkaru tuma,
marii Tominkaru aokazi ia'oraz konaukii-kida-kao tuukii manawun,
umanawunun idi," ĩkian.
39 Kaina'a pabi'i kida Phariseenao pidannao bii'i, ĩnao kian Jesus
ati, "Tiichaa, pudyuuda shoman putominapa-kidaniinao mashaadan
kaiwuru'u pakadakoinapanuz."
40 Jesus kian ĩ'ati, "Õkowaadan nii u'ati mishi'o aimaakan, pidannao
mashaata-kao an pakadakoinpan ai, kubanaou'o ni'i naa kadakoin."

Jesus zaadan Jerusalem dau'an

41 Aizii padaporotapaanan pu'u naawazi iki, Jesus awunuupan
Jerusalem iti. Utukapa kaimanaiman wuru'u donoiz. Sariapa uzaadan,
ukamunan-kidan idi na'iainao pidannao. 42 Na'iki ukian, "Kaiman zii
mani padamata uaitapan an, kai wuru'u pidan kaimanaaka-kinaaz
Tominkaru tuma. Mazan aonaa utukapanuz, na'iki dizapa-kariwai
u'aiaz. 43 Mazan kaina'a'o nii bauda'apa kamoo, utarubanao kaawan
ĩmizaataakapa'anan utuma. Ipai'o nii ĩkoraratan uwiizi na'iki aona'o
nii na'itim ukazannaatinan. 44 Ĩmainaabatan nii kaiman-daun uwi-
izi, aona'o nii kanom wa'aka-kao u'ida'a. Na'iki ipai unao mashaa-
painao na'a, umainaabata-kao nii kapam. Usha'apanum kau'an aonaa
uaitapa'azon na'iki uzaamata'azon wuru'u Tominkaru dyuudaniaz
u'ida'ati, ukazannaatin-kinaa ni'oraz padamata."

Jesus morotan naa Tominkaru Dapu nazo iti
(Matthew 21:12-17; Mark 11:15-19; John 2:13-22)

45 Aizii Jesus kaawan dono Jerusalem iti, umorotan naa Tominkaru
Dapu nazo iti. Na'ii uikoda iriba pidannao selliipainao kida uzainao,
taa-karu ni'o Tominkaru ati. Uruu idi uwaataabi'ian naa pidannao
paselliapa-kizi kida di'iki. 46 Ukian ĩ'ati, "Kaikapa sha'atii Tominkaru
paradan saadinpa'o kian: 'Õdapu dakota-kao nii toriinapa-kizai dapunaa
nii.' Mazan unao ukaiwaapanuzu koidimikinao dizinapa-kizi nii,"
ukian ĩ'ati.
47 Ipai kamoo Jesus tominapa-kidan pidannao Tominkaru Dapu ii.
Aizii faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori
dau'u, na'iki wuru'u kazowautapainao kidaz pidannao. Ipai ĩnao,
tuukii ĩaipan pazowian Jesus. 48 Mazan aonaa ĩaitapan na'apam pa-
zowian uruu. Usha'apanum kau'an iriba manawun pidannao abatapan
ukakuwaatinan, na'iki wuru'u pidannao kidaz karikaonan ĩna'ian Jesus
tuma, usha'apanum kau'an aonaa ĩaipan padobaa-kidan ukuwaa, ĩaipan
paabatan ukuwaa ipai daunuuda'u.

20

Jesus pishaa-kao kanom aipan ati'o usha'apaapan aimaakan kida
(Matthew 21:23-27; Mark 11:27-33)

1 Bauda'apa kamoo Jesus tominapa-kidan dono pidannao na'iki
ukowaadapan dono ĩ'ati Kaimana'o Kuwai Tominkaru Dapu ii. Na'ia'o
faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori
dau'u, na'iki kazowautapainao Jewnao na'ia'o kapam. Baokopa ĩnao
wa'atin Jesus ida'ati. 2 Na'iki ĩkian u'ati, "Pukowaada wa'ati kanom
dyuudanii na'iki kanom aipan ati'o wuru'u pukowaadapanuz kuwai
na'iki wuru'u pusha'apatanuz aimaakan kaikapa'a?"

3 Sariapa Jesus kian ĩ'ati, "Õpishaan nii unao bauda'apa aimaakan
dau'an, õaiapa udako'atin õparadan. 4 Kanom dyuudanii John na'iki
kanom aipan ati'o wuru'u uchikaawunuupanuz pidannao? Tominkaru
aipan ati'o oo pidan aipan ati'o?"

5 Hãĩ, aonaa ĩaitapan padako'atin uparadan. Sariapa ĩpishaan
pairibannao kida. "Na'apam nii wadako'atin kaiwuru'u uparadanuz?"
ĩkiitaakapan. "Aizii wakian an Tominkaru aipan ati'o wuru'u
uchikaawunuupanuz, ukian nii wa'ati upu'u zii mooko aonaa
umishidan John? 6 Mazan aizii wakian an u'ati, pidan aipan ati'o
karikaonan wuru'u uchikaawunuupanuz. Tuukia'o nii pidannao
wuru'u diinaouzu'u, to'oran wa'ati, na'iki ĩzowian nii waunao paboori
idi. Usha'apanum kau'an ipai ĩnao, tuukii ĩmishidan Tominkaru prophetin
wuru'u Johnaz." 7 Uruu idi ĩkian Jesus ati, "Aonaa waaitapan kanom
dyuudanii uruu."

8 Jesus kian ĩ'ati, "Õgaru na'apa, aona'o nii kapam õkowaadan unao ati
kanom aipan ati'o wuru'u õsha'apaapanuz aimaakan kaikapa'a."

Awunuutapainao zakapu daua'o
(Matthew 21:33-46; Mark 12:1-12)

9 Udauna'an Jesus kowaadan naa pidannao ati di'itinapa-kinai kuwai.
Kaikapa'o wuru'u ukowaadaniaz: "Baukapaiman pidan paowan dizoo-
karu kadunaa pa'idiwaru pazakapun ii, grape kia'oraz udakota-kao.
Aizii wuru'u pidan upaopan naa pazakapun ii, atii uipaian. Uruu
dauna'an uzaamatan naa pidannao awunuutapainao ni'i naa paza-
kapun pa'aonaan daida. Uruu dauna'an umakon naa. Kotua'iki'o
wuru'u umako'onanuz ba'oran wiizai iti. 10 Aizii una'ian pu'u zii
ba'oran wiizai ii, upaoriba aka kida dyuuan naa. Uruu idi udyuudan
naa papoitoru na'iti, unanaka kizi'i naa wuru'u upaoriba aka buuta-
kariwaiz naa u'idiwau nii. Mazan poitorui kaawan na'iti, sariapa
taapainao paoribai ba'iziautapan uruu, na'iki ĩdyuudan ukiwan powaa
iti kana'apan. 11 Udauna'an naobanai dyuudan ba'oran papoitoru
ĩ'idi'iti. Mazan na'apa koshan ĩba'iziinuzu, na'iki ĩantamikitanuzu kak-
iba'azonna'o ida'an, na'iki ĩdyuudan uruu kana'apan koshan. 12 Udyuuda
koshan ba'oran papoitoru ĩ'idi'iti. Mazan ĩba'izian uruu, aonaa
masakauda'u mani, izai umada ĩba'izin-daun kida. Paba'izian dauna'an
uruu, ĩkabootankan naazu zakapu dawun ii. 13 Udauna'an kapaoriba'o
kian. 'Na'apam nii õsha'apatinan aizii? Õdyuudan nii aizii ĩ'idi'iti õdani,
wuru'u õmarainpaniaz manawun. Õaitapa aona'o nii pa'an ĩkashadapan
uruu.' Uruu idi udyuudan paudani. 14 Aizii ĩtukapan naa kapaoriba'o
dani wa'atin sariapa ĩkian pa'atiaaka kida. 'Aizii wa'ati'i naa kapaoriba'o

dani diina'iki'i. Aushaa, wazowii pa'i uruu wazaamata kizi wuru'u
u'idiwau nii kida'oraz aimaakan.' 15 Uruu idi sariapa ĩzaamatan uruu,
na'iki ĩna'akan naaz zakapu dawun iti. Na'ia'a naa ĩzowianuzu.
"Aizii mani," Jesus kian pidannao ati. "Na'apam ni'i naa uaitapan
kapaoriba'o sha'apatan wuru'u taapainaouz upaoriba? 16 Uwa'atin nii
ĩ'ida'ati, na'iki uzowian nii ĩdyaun kaiman-daun. Udauna'an uzaamatan
nii ba'orainao taapa'o ni'i naa zakapu na'iki upaoriba kida."
Aizii pidannao abatan idi wuru'u una'apanuz sariapa ĩkian, "Kandii
nii? Aonaa turuu aimaakan sha'apata-kao na'apa."
17 Uruu idi Jesus awunuupan ĩ'ati, na'iki ukian, "Kaikapa sha'atii
tawuru'u Tominkaru paradan saadinpa'o kianuz.
'Wuru'u kuba tomapauzonao kabaun kashadaniaz,
madiwautapa-ka'oraz ĩtukapan,
uru'u naa mishi'oraiman umanawunu'o kuba
ipai ba'oran kubanao ai.'
Kanom dau'ana'o uzauda-kidan wuru'u Tominkaru paradanuz na'apa?
18 Pidan kaboina'o di'oraz kuba paawa ati, baiainpa'o nii tuukii.
Na'iki uruu kuba waotan dono na'ia'oram pidan paawa ati, ipai'o nii
u'ido'okan."

Tax kawinipinaapa-kao daua'o
(Matthew 22:15-22; Mark 12:13-17)

19 Tuukii tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, na'iki faadaanao
zowaunaanao, to'oran Jesus ati. Tuukia'o padamata ĩaipan pazaamata-
kidan uruu na'ii pakakuwaatin kizi ii. Usha'apanum kau'an ĩaitapa
padaua'o wuru'u ukadakotinanuz di'itinapa-kinai kuwai ida'an. Mazan
tuukii ĩtarian pidannao ai. 20 Mazan upu'u ĩdorotan pazaamata-kida-
kinaa nii Jesus. Ĩaipan pazaamatan uruu, udauna'an ĩaipan papataka'uta-
kidanuz tuubaru'o naobanai ati, wuru'u Rome iki'oraz uwa'atin. Uruu
idi ĩkawinipinaatan naa pidannao makoinao nii Jesus kakuwaatin kizi
iti, na'apa abata'azoinao kawan ukuwaa. Uruu idi masakauda'u'o nii
ĩabatan uparadan dikauda sha'apa'oram aimaakan dau'an, uru'o ni'i
naa ĩkowaadankanuz. 21 Aizii wuru'u pidannao dyuuda-kariwainaouz,
kian naa Jesus ati, "Tiichaa, waaitapa mishi'o kaiwuru'u puparadan
kidaz na'iki pukuwaa kidaz, na'iki sakitapa'o wuru'u putominapa-
kidanuz pidannao. Aonaa pudi'itapan sha'apa'oram pidan, kaimanan,
oo umanawunun. Mazan mishi pa'an putominapa-kidan pidannao
na'apa Tominkaru aipan kawana'ati. 22 Na'apa dii pukian waunao
Jewnao taan dau'an tax puraatannaa tuubaru'o naobanai Rome ia'o ati?
Wadikintapan Tominkaru di'iki'o kakinaorii wuru'u, oo aonaa?"
23 Mazan Jesus aitapa ĩtiwa'azon karikaonan pazaamatan uruu na'apa
kida'o ida'an. Uruu idi ukian ĩ'ati. 24 "Aushaa unana'iki mooko wizi'i'o
puraata." Ĩtaan dauna'an puraata ukian naa koshan ĩ'ati, "Kanom awun
baara, na'iki kanom uu utukapan saadinpan puraata baara'a?"
"Rome ia'o naobanai," ĩkian.
25 Uruu idi Jesus kian ĩ'ati, "Ukau'an utaa Rome ia'o naobanai
ati wuru'u u'idiwau kidaz. Na'iki utaa Tominkaru ati wuru'u
Tominkaru idiwau kidaz," ukian. 26 Aizii wuru'u Jesus dako'atinuz
parada-karu, iriba'o pidannao kanaapua'o. Mazan wuru'u pidannao
kaakapa'azoinaowuz Jesus, aonaa bauda'apa ĩikodan pazaamata-kinaa
nii uruu. Mazan mashaa ĩabatapan, na'iki tuukii ĩdi'itinpan wuru dau'a'a
udako'atinuz paparadan na'apa.

Mishi'o nii mani kakupa-karu mawaka-karu dauna'an?
(Matthew 22:23-33; Mark 12:18-27)

27 Kaina'a pabi'i kida Sadduceenao,* aona'oraz ĩmishidan kadishita-
kida-kao nii pidannao pamawaka-kizi iki diina'iti'i. Ĩnao wa'atin Je-
sus ida'ati, na'iki ĩpishaanuzu kaikapa'a. 28 "Tiichaa, kaikapa sha'atii
tawuru'u kakinaorii Moses saadauzonii kianuz wa'ati. 'Na'apainim
daonaiora mawakan dono, uwa'akan paudaiaro aonaa zii pu'u okau-
danin, marii u'inawuzu mazidan otuma. Aizii kiwiini'o ĩdani daon-
aiora, taa-karu nii mawaka'o dani nii,' kii tawuru'u parada-karu
kiauzonuz. 29 Kaina'a 7 inawuzuinao. Kiwiin ĩtuuniz mazidan,
mazan aonaa zii pu'u udaiaro kaudanin umawakan naa. 30 Uruu idi
u'inawuzu udawu'iti'o zaamatan na'iki umazidan pa'inawuzu daiaro-
daun tuma, mazan na'apa koshan umawakan. 31 Udauna'an ba'oran
u'inawuzu mazidan otuma, mazan na'apa koshan umawakan aonaa
zii okaudanin pu'u, ba'oran mazidan otuma na'apa koshan umawakan,
udauna'an ba'oran, atii ipai u'inawuzunao mazidan otuma, mazan
ipai daunuuda'u ĩmawakan, na'iki aonaa bauda'apa ĩnao wa'aka'o nii
paudani otuma. 32 Atii ba'oran dono, omawakan naa kapam wuru'u
ĩdaiaro daunuz. 33 Aizii pidannao kadishita-kida-kao dono pamawaka-
kizi iki. Na'ia'oram nii daiaroitapa oroo? Usha'apanum kau'an ipai 7
daonaioranao mazidan otuma," ĩkian.
34 Jesus dako'atin ĩdyaun, ukian, "Daonaioranao na'iki zunnao wuru'u
mashaapainao kidaz imi'i baara an, mazida'o nii pa'an ĩdyaun. 35 Mazan
aizii wuru'u daonaioranao na'iki zunnao Tominkaru widauniinaouz,
na'iki ukadishita-kidan ni'oraz pamawaka-kizi iki, aona'o nii pa'an
ĩkaudaiarun oo ĩmazidan. 36 Usha'apanum kau'an na'apa'o ni'i naa
ĩdyaun angelnao kawan. Aona'o ni'i naa powa'a ĩmawakauzon. Ipai
ĩdyaun Tominkaru dainaou'u naa pa'idiwaru. Usha'apanum kau'an
ukadishita-kidan idi ĩdyaun pamawaka-kizi iki. 37 Moses kuwaa tukapa-
kida kaimanaiman mishi'o wuru'u mawakainao kadishita-kida-kaoaz
pamawaka-kizi iki. Na'apa watukapan usaadinpan Moses dau'an,
ukowaadanuz udaru'o tikazi pu'ukapan kaiwada-karu kadunaa ida'a,
mazan aonaa bauda'apa uanaba ka'awan. Uruu ida'a watukapan
na'apam Moses dakotan Tominkaru, Abraham, Isaac na'iki Jacob
Tominkarun nii. 38 Wuru'u Tominkaruz kakupainao Tominkarun,
aonaa mawakainao Tominkarun mani, uruu idi Tominkaru tukapan
pidannao kakupainao pa'idiwaru," ukian ĩ'ati.
39 Uruu idi pabi'i kida tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u kian Je-
sus ati. "Kaimana'o na'iki sakitapa'o kaiwuru'u pudako'atinuz ĩparadan
Tiichaa," ĩkian u'ati. 40 Uruu dauna'an aona'a naa powa'a Sadduceenao
pishaan uruu, usha'apanum kau'an ĩtaria'akan naa udako'atin ai pa-
paradan koshan.

Kanom kaduz wuru'u
Christ kii-kizaiz
(Matthew 22:41-46; Mark 12:35-37)

41 Jesus kian wunao ati'i tiichaapauzonaouz Moses kakinaori dau'u,
"Na'apa dii mooko wuru'u Christ,† dakota-kaoaz David Takaan-daun

* **20:27** Sadducee: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

† **20:41** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa Christ daua'o kaarita tokon ii.

nii? 42-43 David kian pu'u pasaadanii kaarita Psalms ida'a, ‘Naobanai
Tominkaru kian õNaobanaa ati, pusakanata õdiwa'ora antanapu, atii
õwaranuitapa-kidan putarubanao pu'ati.’ ”‡
44 Udauna'an Jesus kian koshan ĩ'ati, “David dakotan pu'u uruu
panaobanaa nii, na'apa di'i naa mooko wuru'u udaniitanuz uruu?”

Jesus aipan zaudinapa-karu tiichaapauzonao ai Moses kakinaori
(Matthew 23:1-36; Mark 12:38-40)

45 Ipai pidannao abatapan pu'u, Jesus kian patominapa-kidaniinao
ati. 46 “Uzaudinapa pa'i wunao aia'a tiichaapauzonao Moses kakinaori
dau'u. Ĩnaudapa pachi'ika'anpan dawuu za'aba'i kida'o kamicha daara
an. Na'iki tuukia'oraz ĩaipan pataapa-kao umanawun kida'o pidannao
nii, pidannao iribainapa kizi ii aka. Aonaa uda'ana'ana'a wuru'u
ĩkaduz kidaz. Na'iki naudapainaouz pasakanatan umanawun kida'o
tabai ida'a, synagogue kida ii. Na'iki ĩnaudapa kapam pasakanatan,
umanawunuinao taba ida'a aroapa-kizai ii. 47 Na'iki ĩnaudapa
payaakaratapan zunnao, mawakainao ĩdaiarunao, pazaamatan ida'an
ĩsha'apauz kida. Na'iki ĩnaudapa paabata-kidan patoriinpan tomunu'iki.
Ĩnao Tominkaru pataka'utan nii tuukii manawun.”

21

Zuna taan daua'o puraata sodi
(Mark 12:41-44)

1 Aizii Tominkaru Dapu nazo ii, Jesus awunuutapan, kapuraatan
kidainao pidannao taan puraata taa-karu nii Tominkaru ati. 2 Na'iki
utukapa kapam zun mapuraatanu'o, na'iki mawakaiba'a naa odaiaru,
taan na'iki opaidan dya'utam wizi'i sodi kidainao puraata. 3 Sariapa
Jesus kian pidannao ati, “Õkowaadan nii unao ati, di'oraz zuna'a, dobata
otaan puraata ba'orainao ai. 4 Usha'apanum kau'an ba'orainao taaniaz
papuraatan, kaina'a diri'i'o zii ukawa'akun. Mazan aizii oroo kowas,
pamapuraatanun pu'u, otaan kaiman-daun papuraatan pamashaapa-
kinaa sodi'i naa.”

Jesus kowaadan na'apam nii Tominkaru Dapu kaboobi'ii-kao
(Matthew 24:1-2; Mark 13:1-2)

5 Pabi'i kida Jesus tominapa-kidaniinao, kadakotin-kidan konau-
nam patukapan Tominkaru Dapu toma-kao. Utoma-kao umanawun
kida'o na'iki konaunam kida'o kuba idi. Na'iki kaina'a kapam konau-
nam kida'o aimaakan pidannao taanii kida Tominkaru ati, udapu
konaunamada-kinao nii. Jesus kian ĩ'ati. 6 “Ipai wuru'u konaunam
kida'oraz aimaakan utukapan da'a'a. Mazan kaina'a'o nii bauda'apa
kamoo, kaiman-daunu'o nii ukaboobi'ii-kao, ipai wuru'u kuba kidaz
kadishitapa kida'oraz kabaun.”

Kichana'iki-kia'o amazada wa'atin daua'o
(Matthew 24:3-14; Mark 13:3-13)

7 Sariapa Jesus tominapa-kidaniinao kian, “Tiichaa, na'apainim nii
wuru'u aimaakan sha'apanuz kaikapa'a? Kanom ida'ana'o nii waaita-
pan wuru'u amazada sha'apanuz naa na'apa?” ĩkian.
8 Jesus kian ĩ'ati, “Uzaudinapa pa'i aonaa kizi umariida-kao. Kaina'a
iriba pidannao dakotinpan õgaru nii. Ĩwa'atin nii unao ida'ati na'iki

‡ **20:42-43** Psalm 110:1

ĩkian nii, ‘Õgaru Christ, tawuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz padyu-
uda'azon kazannaata'o nii papidanannao.’ Ba'orainao kian nii unao ati.
‘Aizii amazada ikodan naa patokon.’ Mazan aonaa pa'i umako'ona'a
ĩdawu'ati. 9 Na'iki aonaa pa'i utariidina'ana'a uabatan dono wiizainao
mizaataakapan ba'oran wiizai kida tuma, na'iki uabatan dono pidan-
nao kashadaakapan, ĩto'orataakapan atii ĩzowiaakapan pa'atiaaka kida.
Usha'apanum kau'an ipai'o nii zii na'apa kida'o sha'apan kiwiin. Mazan
aonaa kadimana'o nii mani wuru'u amazada ikodanuzu patokon uruu
dauna'an.”
10 Udauna'an ukian ĩ'ati, “Kaina'a'o nii zii pidannao mizaataaka-
pan ba'oran wiizai ii kida'o pidannao tuma. 11 Na'iki kaina'a'o nii
zii kichana'iki-kia'o imi'i baara nakainan, na'iki imi'i baara tada'okan
nii. Na'iki kaina'a'o nii zii zamazi kaawan, na'iki kaina'a'o nii zii
pabi'inaaka kida'o, kichana'iki-kia'o na'iki zaamainba'o rinai kaawan.
Na'iki kaina'a'o nii zii utukapan aimaakan kichana'iki-kia'o aidinan
aokazi iki.
12 “Mazan ipai wuru'u aimaakan kida sha'apan ua'ii kaikapa'a,
uzaamata-kao nii na'iki uantamikita-kao nii unaobanaitapan dikin ii
õgaru. Panaadon pabi'i kida unao na'aka-kao nii synagogue iti kida,
utiwaa-kidapa-kao nii, na'iki ukaboota-kao nii taraa-kizai iti. Na'iki
pabi'i kida unao kadishita-kida-kao nii oo utiwaa-kidapa-kao nii tu-
ubaru kidainao naobanainao kanaapu'u. Ipai'o nii ubaiaapan dikauda
kida'o aimaakan na'apa õgaru dikin ii.
13 “Uruu dono turua'o nii ukowaadan Kaimana'o Kuwai õdau'ana'o.
14 Ukau'an uaitapa kizi'i naa pa'i, diina'iti'i upishaa-kao an, aonaa
kizi udopiidinan uaitapa'azon idi na'apam nii udako'atin pidannao
paradan. 15 Usha'apanum kau'an õtaan nii uaitapa-kinaa nii uparadan,
uaitapa kizi na'apam nii udako'atin ĩparadan ĩpishaan dono unao. Uruu
ida'ana'o nii ĩkaakinpan, aona'o nii ĩaitapan na'apam nii powa'a pakian
u'ati.
16 “Uruu dono udarunao na'iki udaronao, na'iki u'inawuzunao na'iki
ba'oran uiribannao, na'iki upaonarunao zaamata-kidan nii unao, atii
pabi'i kida unao ĩzowii-kidan nii. 17 Na'iki ipai'o nii pidannao to'ora-
kizaitapan unao õgaru dikin ii. 18 Mazan aona'o nii bauda'apa uwazi-
waan uzowaud. 19 Ukau'an ma'ozaka utaapa unyukunuu. Aonaa
utaria'ana'a usha'apata-kao ai. Uruu ida'an mishi'o nii pa'an ukakupan
diina'iti'i.

Jesus kowaadan na'apam nii Jerusalem kaboobi'ii-kao
(Matthew 24:15-21; Mark 13:14-19)

20 “Aizii na'apainim pa'i utukapan ana'a naa soldyaanao koraratan
Jerusalem. Uruu ida'an sariaapa'o nii uaitapan Jerusalem kaboobi'ii-
kao kamoon kaawan naa wuru'u. 21 Marii kizi pa'i pidannao kawiizi-
tinpainao Judea Baara ii aka kidoopan midukuo iti. Aizii pidannao
wuru'u mashaapainaouz donoi ii, marii pa'i ĩkidoopan. Aizii wunaou'u
mashaapainaouz donoi dawun itinapu kida, aonaa pa'i ĩwa'ati'ina'a
donoi ati. 22 Usha'apanum kau'an Jerusalem sannao pataka'uta-kao
kamoon naa wuru'u kaawa'oraz. Uruu idi Tominkaru paradan tawuru'u
saada-kariwaiz kotua'a naa mishiinan naa wuru'u. 23 Uruu dono
kasha'ora'o nii manawun aimaakan sha'apan zunnao ati wuru'u kau-
daniinaouz patoba ii. Na'iki wunao ati'i biidapainaouz zii ĩdainao.
Na'iki uruu kamoo dono kasha'ora'o nii aimaakan baiaapa-kao di'ora'a

amazada baara'a'a. Uruu dono'o ni'i naa Tominkaru pataka'utan
wuru'u pidannaouz. 24 Pabi'i kida pidannao zowii-kao nii mizaataaka-
kinai marii idi. Ba'orainao zaamata-kao nii, na'iki ĩna'aka-kao nii
poitoruinao nii ba'oran wiizai kida kawana'ati, na'iki ĩkaudinan nii
dadara, mawinipinaa-daun. Uruu dono Gentilenaou'o ni'i naa kazowau-
tapa na'iki waranuitapa Jerusalem sannao. Ĩkazowautapan nii ĩdyaun atii
Tominkaru aipan kawana'ati na'apam ukotua'ikin ĩkazowautapan na'ii.

Na'apam nii amazada Tominkaru dani wa'atin dono
(Matthew 24:29-35; Mark 13:24-31)

25 "Kaina'a'o nii zii pana'a'o na'iki kichana'iki-kia'o aimaakan tukapa-
kao, aona'o utukapauzo-kao usha'apauzon kamoo ati, kauzu ati na'iki
wizinao ati. Ipai pidannao mashaapainaouz imi'i baara an, tuukia'o
nii ĩtarian ĩabatan dono kichana'iki-kia'o wunu paran tururuinan, na'iki
ĩtukapan nii udaru kida'o wunu paran tominan. 26 Tuukia'o nii ĩtarian, pi-
dannao dorauta'o nii patarian idi, usha'apanum kau'an ĩaitapa kaina'a'o
nii zii kichana'iki-kii kida'o manawun aimaakan sha'apan da'ana'a imi'i
baara an. Na'iki ipai'o nii amazada nakainan doko ii, uruu idi ipai'o
nii aimaakan wuru'u doko ii kida'oraz zikadinan. 27 Uruu dauna'an
Daonaiora Aokazi Iki'o aidina'akan ni'i naa, uwa'atin aokazi iki isha'iz
bii an, umanawunu'o pama'ozakan na'iki umanawunu'o pakonau-
naman tuma. 28 Aizii utukapan ana'a naa na'apa kida'o aimaakan
sha'apan, aonaa utaria'ana'a, mishi'oraiman ukadishitapa ma'ozaka,
na'iki doko iti uawunuutapa. Usha'apanum kau'an ukazannaata-kao
kamoon maonapatan naa wuru'u."

29 Udauna'an Jesus kowaadan naa ĩ'ati di'itinapa-kinai kuwai.
Kaikapa'o wuru'u ukianuz ĩ'ati: "Aushaa udi'itapa fig kadunaa kida
na'iki ba'oran atamun kadunaa kida. 30 Na'apainim utukapan an
ukaanaban oo uanaba kida pa'inaadinan, sariapa uaitapan uruu
ida'an wawunu donon maonapatan naa wuru'u. 31 Ukau'an na'apa'o
nii kapam uaitapan wuru'u Tominkaru Naobanai-tinan kamoon
maonapatanuz, utukapan ana'a naa wuru'u aimaakan kida sha'apanuz
kaikapa'a. 32 Õkowaadan nii u'ati aimaakan mishi'o, ipai'o nii aimaakan
kida sha'apan na'apa, kai'o pidannao mawakan ua'ii ipai. 33 Mishi
mainaabatina'o nii ipai daunuuda'u aokazi na'iki imi'i baara, mazan
wuru'u õparadan kidaz aona'o nii na'apainim umainaabatinan.

Zaudinapa-karu

34 "Uruu idi zaudinpa'a naa umashaapa. Aonaa umashaapa'ana'a
utomapan dau'u karikaonan aroapa-karu na'iki tuzapa-karu. Na'iki
aonaa udi'itinpa'ana'a soo usha'apaapa'azon dau'ati karikaonan
aimaakan u'ati. Panaadon upadaida'anata-kao, na'apa basakara
zaamatan kawan kotu'uz. 35 Usha'apanum kau'an wuru'u aimaakan
sha'apa'o ni'oraz sha'apan nii ipai amazada kawana'ati. 36 Uruu
idi uzaudinpa'a naa umashaapa. Na'iki karikaonan pa'i utoriinapa
Tominkaru ati, ma'ozaka kizi utaapan unyukunuu, utukapan dono'o
naa aimaakan kida wuru'u sha'apa'o ni'oraz ubii an, na'iki ma'ozaka
kizi kapam unyukunuu ukadishita-kida-kao dono diina'iti'i, Daonaiora
Aokazi Iki'o kanaapu'u."

37-38 Uruu kia'o wuru'u Jesus tominapa-kidauzonuz pidannao ipai
kamoo, Tominkaru Dapu ii. Na'iki ipai chaapi'iki pidannao makouzon

da'i Tominkaru Dapu iti, uruu ĩabata'anan naa Jesus kakuwaapatinan. Aizii Jesus, ipai wachuupun da'i umakouzon Olive Naawa iti, na'iki una'ian nii bauda'apa maruta'o.

22

Jesus zowia'azoo-kao daua'o
(Matthew 26:1-5; Mark 14:1-2; John 11:45-53)

1 Aizii maonapa'a naa Bread Mawiki'ina'o Nikauzo-kao Kamoon kaawan. Uruu Passover Kamoon kia'oraz udakota-kao. 2 Faadaanao zowaunaanao na'iki tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, tuukii ĩtarian pasha'apatan Jesus pidannao awun za'a. Uruu idi ĩkadakotin-kidan na'apam nii pazaamata-kidan Jesus, ĩaipan pazowii-kidanuzu pidannao daida'an.

Judas kaakapaan Jesus
(Matthew 26:14-16; Mark 14:10-11)

3 Sariapa Satan morotinan Judas, Iscariot kia'oraz udakotapa-kao. Uruu tawuru'u 12 Jesus tominapa-kidaniinao bii iki'oraz. 4 Sariapa Judas makon faadaanao zowaunaanao di'iti, na'iki kazannaatapauzonao Tominkaru Dapu zowaunaanao di'iti. Na'ia'a naa Judas kadakotinan ĩtuma, na'iki ukowaadan naa ĩ'ati na'apam nii pazaamata-kidan Jesus. 5 Tuukii ĩkonaukian, uruu idi ĩkian Judas ati, "Wakawinipinaatan nii pugaru." 6 Kaiman Judas ati puraata taa'azoo-kao pa'ati. Uruu dauna'an uabatapan naa na'itim nii Jesus makon. Uruu na'ia'o ni'i naa uaipan pazaamata-kidan Jesus, iribainao pidannao daida'an.

Passover wanyukunuunaa minziiwa-kida-kao
(Matthew 26:17-25; Mark 14:12-21; John 13:21-30)

7 Aizii kaawa'a naa Bread Mawiki'ina'o Nikauzo-kao Kamoon, na'apain kapam kaznizonao zowiauzo-kao Passover wanyukunuunaa nii. 8 Uruu idi Jesus dyuudan Peter na'iki John. Ukian ĩ'ati, "Unao pa'i minziiwa-kida Passover wanyukunuunaa wanikan nii."

9 "Na'iam nii puaipan waminziiwa-kidanuzu?" ĩkian Jesus ati.

10 Jesus kian ĩ'ati, "Umako donoi iti. Aizii ukaawan an na'iti, daonaiora kapowanka'o wunu moto zo'an ikodapan nii unao. Uda'an uruu padawu'ati, na'iki umorota udawu'ati kabaun nazo iti. 11 Na'iki ukii kadapu'o ati na'ii. 'Tiichaa pishaa-kidan na'iam dii kabaun nazoo wuru'u aroapa-kizaiz unika kizi ni'oraz Passover wanyukunuunaa baokopa patominapa-kidaniinao tuma?' 12 Sariaapa'o nii kadapu'o tukapa-kidan u'ati udaru'o kabaun nazoo doko ia'o kapam, na'iki ipai'ora'a naa uminziiwa-kida-kao aroapa-kizai nii. Ukau'an na'ii usaabaa ipai wanyukunui," Jesus kian ĩ'ati. 13 Udauna'an ĩmako'okan naa donoi iti. Ĩkaawan na'iti na'apa mishi ipai aimaakan sha'apan Jesus paradan kawana'ati. Uruu idi na'ia'a naa ĩminziiwa-kidan Passover wanyukunuunaa.

Ubaukapan naa Jesus aroopan Passover Kamoon dono
(Matthew 26:26-30; Mark 14:22-26; 1 Corinthians 11:23-25)

14 Aizii kamoo tipitan dauna'an, Jesus na'iki 12 utominapa-kidaniinao sakanatan naa baokopa miisa* ida'a. 15 Na'ia'a naa Jesus

* **22:14** miisa: English ida'an, table.

kian ĩ'ati, “Tuukia'o õnika'azon unao tuma wuru'u di'oraz Passover
wanyukunuunaa õzowii-kao ua'ii. 16 Usha'apanum kau'an aona'o nii
powa'a õnikauzon unao tumazu, atii diina'iti zii'i, Tominkaru tukapa-
kidan dono'o naa panaobanai-tinan ipai pidannao ati, na'iki uipaian
ana'a naa pasha'apatan ipai wuru'u pasha'apata'azoonii kidaz.”
17 Udauna'an uzaamatan koopo kawazo'o wine idi, na'iki utoriinapa-
kidanuz Tominkaru ati. Udauna'an utaan, na'iki udobata-kidan naa
wine wuru'u koopo zo'a'oraz ipai wunao kawana'ati'i 12 utominapa-
kidaniinaouz. Na'iki ukian ĩ'ati, “Marii ipai unao tuzan di'oraz wine.
18 Aizii õgaru, aona'o ni'i naa powa'a õtuzan wuru'u di'oraz wine, toma-
kariwaiz Passover riwunnaa nii, atii diina'iti'o nii zii koshan õtuzan wine,
Tominkaru tukapa-kidan dono'o naa panaobanai-tinan ipai pidannao
ati.”
19 Udauna'an uzaamatan naa bread, na'iki utoriinapa-kidanuz
Tominkaru ati. Udauna'an udushowan naa bread na'iki utaan naazu
patominapa-kidaniinao kawana'ati kida. Na'iki ukian ĩ'ati, “Aizii di'i
õnanaa wuru'u, õtaaniaz unao dikin ii. Marii kizi pa'i karikaonan unikan
bread kaikapa'a, unyukunuitapa-kinaa nii õgaru.”
20 Paaroopan dauna'an uzaamatan koshan wuru'u koopoz, paida'o
wine idi, na'iki udobata-kidan naa ĩkawana'atiz. Ukian ĩ'ati, “Di'oraz
wine koopo ida'a'oraz kainaabata'o mishi'o nii Tominkaru sha'apatan
pa'ina'o pasha'apata'azooniaz unao ati† õizain ida'an, umishiinan nii
õizain shootan ida'an unao ati.” 21 Jesus kian, “Mazan wuru'u pi-
dan zaamata-kida'o ni'oraz õgaru õmin-aroopan, kaina'a uruu kaida'a'a.
22 Mazan mishi, Daonaiora Aokazi Iki'o mawakan nii kaikapa'a, na'apa
Tominkaru aipan kawana'ati. Mazan kasha'ora'o nii manawun pidan
baiaapan uzaamata-kidan dikin ii uruu.” 23 Sariapa Jesus tominapa-
kidaniinao paradan pa'atiaaka kida. Ĩaitapa'azon na'ia'oram pidan pabi'i
wuru'u zaamata-kida'o ni'oraz uruu.

Jesus kadakotinan naobanai-tinapa-karu dau'u

24 Uruu dauna'an, Jesus tominapa-kidaniinao kashadaakapan naa
pa'atiaaka kida. Usha'apanum kau'an ipai ĩdyaun ĩaipinan tuubaru'o
pidan nii pamin-kaudinannao ai. 25 Uruu idi Jesus kian ĩ'ati, “Aizii
kingnao wuru'u kazowautapainaouz ipai pidannao, ipai amazada
kawana'ati, ma'ozaka ĩkazowautapan wuru'u pidannaouz. Na'iki
wuru'u naobanai-tinpainao kidaz pidannao, tuukii ĩaipan pidannao
dakotan paugaru kamarainpanu'o naobanai nii. 26 Mazan unao, aonaa
una'apa'ana'a ĩnao kawan. Mishi'oraiman, na'ia'oram pidan unao bii'i,
tuubaru'o utaapinpan, marii utaapinan pidan waranuitapa-kidina'o
kawan. Na'ia'oram pidan naobanai-tinpa'o, marii utaapinan poitorui
kawan. 27 Kanom kaina'a tuubaru'o nii pidan? Wuru'u sakanatapa'oraz,
zaudapa'oraz aimaakan sha'apata-kao pa'ati? Oo wuru'u kaudina'oraz
u'ati? Mishi tuubaru'o pidan wuru'u sakanatapauzoz. Mazan õgaru
kian aonaa una'apan. Usha'apanum kau'an õgaru na'apa poitorui
kawan õmashaapan, õkaudinan unao bii'i. 28 Atii di'i aonaa uwa'akan
õgaru õbaiatan pu'u kasha'ora kida'o aimaakan. 29 Mazan õzaamatan
unao kazowautapa'o nii pidannao diina'iti'i. Na'apa õdaru zaamatan
kawan õgaru kazowautapa'o nii ipai papidanannao. 30 Uaroopan

† **22:20** Tominkaru sha'apatan pa'ina'o pasha'apata'azooniaz unao ati: uruu dakota-kao Pa'ina'o Covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, ‘covenant’ waranu'u.

nii na'iki utuzan nii õtuma õnaobanai-tinapa-kizi ii. Na'iki usakanatan
nii umanawunu'o tabai kida ida'a. Na'iki na'ia'o ni'i naa unao
kazowautapan ipai daunuuda'u Israel takaan-daunnao,‡ wuru'u 12
udainao di'iki'oraz naa ĩiribainan."

Jesus kowaadan Peter ati, utaapa-kidan nii paaitapan paugaru
(Matthew 26:31-35; Mark 14:27-31; John 13:36-38)

31 Jesus kian koshan, "Simon, puabata õparadan. Satan pishaani'i
naa Tominkaru unao dau'an, ukau'an utiwaa-kidapan nii unao, na'apa
pidan manaruan kawan zaishi padyukuo ai. 32 Mazan õtoriinapani'i
naa pugaru ati Simon, punyukunuu ma'ozaka kizi, aonaa kizi pumuu-
dan pumishidapan õgaru. Na'iki puma'ozakada'a naa pa'i ba'oran
mishidainao nyukunuu, pupadantan dono õ'ida'ati."
33 Sariapa Peter kian u'ati, "Naobanai, õgaru, turuu õtaraa-kidinan na'iki
õmawakan putuma."
34 Jesus kian u'ati, "Peter, aizii wuru wamarutan ida'a, kuruku
ka'aranpan ua'ii, pumariidinan nii idikinau õdau'an. 'Aonaa õaitapan
uruu,' pukian nii õdau'an pidannao ati."

Jesus kakinaowan
patominapa-kidaniinao

35 Jesus kian 12 patominapa-kidaniinao ati, "Tawuru dono'o,
õdyuudauzonuz umakon mapuraatan-daun, masaakon-daun, na'iki
aonaa una'akan ba'oran udazkidi kida. Kanom ba'oran tuukia'o uaipan
uruu dono?"
"Aonaa kanom," ĩkian.
36 Uruu idi Jesus kian ĩ'ati, "Mazan aizii kanom kaina'a'o upuraatan,
na'iki usaakon, marii una'akanuzu. Aizii kanom aona'o mizaataaka-
kinai marii nii u'ida'a, marii usellian pachaakitan patorii-kinaa nii
pamarian nii. 37 Usha'apanum kau'an, saada-kariwaiz Tominkaru
paradan wuru'u õdaua'oraz mishiinan ni'i naa wuru'u," ukian ĩ'ati.
" 'Uzowii-kao nii na'apa pidannao sha'apaapainao kawan oia'o.' Aizi'o
ni'i naa pa'an wuru'u saada-kariwaiz Tominkaru paradan, õdaua'oraz
mishii-kao," Jesus kian.
38 Sariapa Jesus poitorunao kian, "Wanaobanaa, putukapa di'i kaina'a
dya'utam mizaataaka-kinai marii wa'ida'a."
"Turua'o nii wuru'u," Jesus kian ĩ'ati.

Jesus toriinpa'anan
Olive Naawa iti
(Matthew 26:36-46; Mark 14:32-42)

39 Jesus makon naa Olive Naawa iti patominapa-kidaniinao tuma.
Ukaduz umako'anpauzon na'iti. 40 Aizii ĩkaawan na'iti, Jesus kian ĩ'ati,
"Utoriinapa pa'i aonaa kizi ukaakinpan unyukunuu tiwaa-kidapa-kao
an."
41 Udauna'an umako'okan naa ĩ'ai, na'apa mani umunapon pidan
ka'iitan kawana'ati kabootan kuba. Na'ia'a naa Jesus kodoru'ukan
na'iki utoriinpan naa. 42 Ukian kaikapa'a: "Õdaru, punyukunuu na'apan
an, puzikada shoman õ'ai wuru'u kaziwa'oraz aimaakan baiaapa-
kida'azoo-kao õ'ati. Mazan aonaa õaipan kawana'ati mani, soo puaipan
kawana'ati pa'an." 43 Sariapa angel aokazi iki'o kaawan Jesus ida'ati,

‡ **22:30** Israel takaan-daunnao: ĩnao dau'ati'o Jewnao kii-karu kapam.

uma'ozakada'anan unyukunuu. 44 Tuukii Jesus dopian panyukunuu ii,
na'iki kaziwa utaapan unyukunuu. Uruu idi tuukii utoriinpan padaru
ati. Atii umashikan sabian na'apa izai kawan.
45 Uipaian dauna'an patoriinpan, uru'u naa umakon patominapa-
kidaniinao di'iti. Uikoda ĩdyaun ipai ĩda'awun, panyukunuu kasha'oran
idi. 46 Ukian ĩ'ati, "Kandii nii uda'awupan? Upokoda, na'iki utoriinapa
mishi'oraiman, aonaa kizi ukaakinpan utiwaa-kidapa-kao an," ukian
ĩ'ati.

Jesus zaamata-kao daua'o
(Matthew 26:47-56; Mark 14:43-50; John 18:3-11)

47 Jesus kadakotinan pu'u zii patominapa-kidaniinao ati, uru'u naa
pidannao wa'atin kasaba'u, kasaba'uan Judas dawu'ati. Uruu 12, Jesus
tominapa-kidaniinao bii iki'o. Aizii ĩkaawan, sariapa Judas kissitan
Jesus. 48 Mazan Jesus kian u'ati, "Judas, pukissitan ida'an pukaakapaan
Daonaiora Aokazi Iki'o?"
49 Aizii Jesus tominapa-kidaniinao tukapan idi wuru'u aimaakan
sha'apanuz na'apa, sariapa ĩkian, "Wanaobanaa, turua'a naa wakai-
waan wamarian aizii?" 50 Upu'a'a naa mazan bauda'apa pidan Jesus
tominapa-kidaniinao bii iki'o, so'ota'akan naa marii za'aba'i, na'iki
usa'ukan Umanawunu'o Faadaa poitoru tain.
51 Mazan Jesus kian ĩ'ati, "Turua'a naa!" Udauna'an upishata'akan naa
pidan tain na'iki kaiman usaaba'akan powaa itiz.
52 Udauna'an Jesus kian naa faadaanao zowaunaanao ati, na'iki
kazannaatapauzonao Tominkaru Dapu zowaunaanao ati, na'iki ka-
zowautapauzonao Jewnao ati, "Kaikapa uwa'atin õ'ida'ati'i, una'akan
marii na'iki chipirari za'aba'i kida, zaamata'ana'o kawan zowii-miki pi-
dan? 53 Ipai kamoo sha'atii õtominapa-kidan pidannao Tominkaru Dapu ii,
upu'u aonaa uzaamatan õgaru na'ii. Mazan mishi aizii wuru wamarutan
ida'a õkashaapa-kao na'iki õtaa-kao unao ka'u iti. Usha'apanum kau'an
aizi'i naa Satan ma'ozakatinpan kamoon kaawan."

Peter mariidinan daua'o
(Matthew 26:57-58, 69-75; Mark 14:53-54, 66-72; John 18:12-18, 25-27)

54 Udauna'an ĩzaamata'akan naa Jesus, na'iki ĩna'akan naaz
umanawunu'o faadaa dapu iti. Peter na'iti kapam umakon ĩdawu'ati,
mazan munapo uwa'akinpaanan ĩ'ai. 55 Uruu idi na'ia'a naa tikazi
pu'ukada-kao panibazoo ii. Na'iki na'ia'a naa pidannao sakanatapan
awauta tikazi dazaba an. Peter na'ii kapam usakanatapan ĩbii ii.
56 Udauna'an poitoruiaba tukapankan naa uruu, tikazi maodapan pu'u.
Uruu idi sariapa oawunuupan uawun baara iti, na'iki okian, "Di'oraz
daonaiora'a, uminauda'uitapauzonii kapam Jesus."
57 Mazan sariapa Peter mariidinan, na'iki ukian o'ati, "Aonaa
õaitapauzon uruu."
58 Masakauda'u uruu dauna'an, daonaiora tukapankan naa kapam
Peter. "Pugaru uminauda'u kaduz kapam," ukian.
Mazan Peter kian u'ati, "Aonaa õgaru mani."
59 Atii tomunu'iki zaa uruu dauna'an, ba'oran daonaiora paradan
ma'ozaka Peter dau'an. "Mishi'o wuru'u Jesus minauda'u kaduz
arawu'u, na'iki uruu Galilee Baara san kapam, aonaa umainaabanan,"
ukian pidannao ati.

60 Mazan Peter kian koshan u'ati, “Aonaa õaitapan kanom daua'o kai-
wuru'u pukadakotinanuz.” Aonaa zii Peter ipaian pakadakotinan, uru'u
naa kuruku ka'aranpan. 61 Upu'a'a naa Jesus tanawatinan, na'iki sariapa
uawunuupan Peter di'iti. Uruu idi sariapa Peter nyukunuua'akan up-
aradan, tawuru'u ukianuz, “Aizii wuru marutan ida'a pumariidinan nii
idikinau õdau'an kuruku ka'aranpan ua'ii. ‘Aonaa õaitapan uruu,’ pukian
nii õdau'an.” 62 Uruu idi sariapa Peter koditan pidannao bii iki, na'iki
umakon paniba itinapu. Na'ia'a naa uzaadan tuukii, tuukii.

Jesus banikiita-kao
na'iki uba'izii-kao
(Matthew 26:67-68; Mark 14:65)

63 Aizii pidannao wuru'u watchmantapainao kidaz Jesus, ĩbanikiitan
naa uruu. Udauna'an ĩtiniautapan na'iki ĩta'iautapan naa uruu.
64 Udauna'an ĩshibatan na'iki ĩdo'otan naa uawun baara kamicha idi,
na'iki ĩkian u'ati, “Aushaa, pukowaada wa'ati na'ia'oram pidan wuru'u
tinika'oraz pugaru?” 65 Na'iki dikauda kida manawun ĩmanamiki u'ati.

Jesus na'aka-kao Jewnao kootowapa-kizi iti
(Matthew 26:59-66; Mark 14:55-64; John 18:19-24)

66 Atii wakanadan. Aizii uruu chaapi'iki, chaapi'ikiiman uru'u naa ka-
zowautapainao Jewnao, na'iki faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaa-
pauzonao Moses kakinaori dau'u, ipai ĩnao baokopatinan. Udauna'an
ĩdapada-kidan naa Jesus pakootowapa-kizi iti. 67 Na'ia'a naa ĩkian u'ati,
“Aizii pukowaada'a naa wa'ati mishi'o wuru'u pugaru Christ?”§

Mazan Jesus kian ĩ'ati, “Õkowaadan an u'ati, aona'o nii umishidan
õparadan. 68 Na'iki õpishaan an unao, aona'o nii udako'atin õparadan.
69 Mazan kadimana'o ni'i naa pa'an Daonaiora Aokazi Iki'o sakanatan
Tominkaru ma'ozaka'o diwa'ora antanapu.”

70 Uruu idi ipai ĩnao kian u'ati, “Ukau'an mishi'o wuru'u pugaru
Tominkaru Dani?”

“Una'apan sha'atii kaiwuru'u upishaanuz õgaru na'apa,” ukian ĩ'ati.

71 Udako'atin idi ĩparadan na'apa, sariapa ĩkian, “Kandii nii waaipan
zii dikauda'o aimaakan kowaada-kao udau'u, waabatan pu'u
kaimanaiman udako iki na'apam ukian padau'an.”

23

Pilate pishaan daua'o Jesus
(Matthew 27:1-2, 11-14; Mark 15:1-5; John 18:28-38)

1 Uruu idi ipai pidannao, wuru'u abatapainao kidaz na'ii
kadishia'akan. Udauna'an ĩna'akan naa Jesus Pilate di'iti. Atii ĩkaawa-
kidan na'itizu. 2 Na'ia'a naa ĩkaakapaan Jesus Pilate ati. “Aushaa puabata
wakuwaa di'oraz pidan dau'ana'a, waabatan ukakinaopan pidannao
pana'iti karikaonan. Na'iki aonaa uaipan ĩkawinipinaatan tax Rome ia'o
naobanai ati. Na'iki tuukii udakotinpan Christ nii. Na'iki udakotinpan
king nii Jewnao ati,” ĩkian Pilate ati.

3 Udauna'an Pilate pishaan naa Jesus, “Mishi pugaru wuru'u king
ni'oraz Jewnao ati?”

“Una'apan sha'atii kaiwuru'u puna'apanuz,” Jesus kian u'ati.

---

§ **22:67** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

4 Udauna'an Pilate kian naa faadaanao zowaunaanao ati, na'iki ipai
kasaba'ukinpainao pidannao ati, “Aonaa kanom õikodan dikauda'o nii
aimaakan usha'apatan. Uruu idi aonaa kanom dikin ii usha'apata-kao.”
5 Mazan ma'ozaka pidannao dako'atin uparadan, na'iki ĩkian u'ati,
“Aizii ipai'i naa ukakinaowan pidannao, wuru'u kawiizi-tinpainao
kidaz wawiizi Judea Baara an. Uruu idi tuukia'a naa pidannao
kashadaakapan, na'iki aona'a naa powa'a ĩmishidan oo ĩsha'apatina'azon
wuru kawana'ati'o Rome iki'o naobanai kakinaori kidaz. Galilee Baara
iki'o wuru'u usakadanuz pakakinaopan pidannao, atii di'i, aizii kaawa'a
naa uruu da'ati'i,” ĩkian Pilate ati.

Herod pishaan daua'o Jesus

6 Pilate abatan idi ĩna'apan, sariapa ukian ĩ'ati, “Kanom san uruu,
Galilee Baara san?” 7 Aizii uaitapan idi Jesus wa'atin Herod ka-
zowautapanii wiizai di'iki, sariapa udyuudan una'aka-kao Herod di'iti.
Usha'apanum kau'an uruu dono, na'ia'o Herod Jerusalem ii. Uruu
dauna'an ĩna'akan naa Jesus Herod di'iti. 8 Tuukii Herod konaukii-
kidan patukapan Jesus, usha'apanum kau'an kotua'iki'ora'a naa ua-
batautan Jesus dau'an. Na'iki tuukia'o utukapa'azon aimaakan wuru'u
pabi'inaaka kida'oraz Jesus sha'apaapauzon. 9 Uruu idi, iriba sodi
kida upishaan Jesus, mazan aonaa bauda'apa udako'atin uparadan.
10 Mazan upu'a'a naa faadaanao zowaunaanao, na'iki tiichaapauzonao
Moses kakinaori dau'u maonapadinan Herod dazaba ati, na'iki ĩkowaada
iriba dikauda kida'o aimaakan u'ati, Jesus dau'an. 11 Udauna'an Herod
na'iki baokopa pasoldyaannao tuma, ĩmakinaotan na'iki ĩbanikiitan naa
Jesus kakiba'azonnaa kida'o ida'an. Udauna'an ĩkaiwada-kidan naa u'ati
naobanainao kamichan kaduz. Uruu dauna'an Herod dyuudan naa
koshan uruu powaa iti Pilate di'iti. 12 Uruu kamoo dono Herod na'iki
Pilate kaimanaakan. Uruu ua'ii aonaa ĩkaimanaakauzon.

Pidannao aipan Jesus zowii-kao
(Matthew 27:15-26; Mark 15:6-15; John 18:39—19:16)

13 Udauna'an Pilate dapadan naa faadaanao zowaunaanao, na'iki
naobanai-tinpainao kida pidannao, na'iki ba'oran pidannao kida.
14 Aizii ĩbaokopatinan dauna'an, uru'u naa ukian ĩ'ati, “Unao zaamatanii,
na'iki ukaawa-kidanii wuru'u di'oraz daonaiora'a. Na'iki ipai unao
ukowaadan õ'ati, ukakinaopan pidannao pana'iti. Na'iki ipai'i naa
amazada kawana'ati pidannao to'oran naobanai Rome iki'o ati. Aizii
di'i utukapa na'apam õkootowapa-kidanuz, unao abatapan pu'u. Mazan
aonaa õikodan dikauda'o nii aimaakan usha'apatan, unao kowaadan
kawan õ'ati. 15 Aizii Herod na'apa kapam, aonaa kanom uikodan
dikauda'o nii usha'apatan. Uruu idi'o wuru'u udyuudanuz uruu powaa
ati da'ati'i. Aonaa kanom dikauda'o nii wuru daonaiora sha'apatanu'u.
Ukau'an aonaa kanom dikin ii uzowii-kao. 16 Uruu idi õba'izii-kidan nii
karikaonan uruu, udauna'an marina'a naa umuuda-kao.” 17 [Passover
Kamoon dono, karikaonan da'i Pilate kodita-kidauzon ĩ'ati bauda'apa
pidan, taraa-kizai iki.]*

18 Mazan pidannao kadakoinan u'ati aonaa masakauda'u mani.
“Marii uzowii-kao, pukodita-kida pa'an Barabbas wa'ati,” ĩkiainan u'ati.
19 Aizii Barabbas, wuru'u utaratapa-kaoaz, uzauda-kao idi'o utoman

* **23:17** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

to'orataaka-karu pidannao ati, ĩto'ora-kinaa nii Rome iki'o naobanainao ati, wuru'u Jerusalem iainao kidaz. Uruu dono bauda'apa pidan zowii-kao. Uruu idi Barabbas zauda-kao udikin ii.
20 Tuukii padamata Pilate tiwaan pakodita-kidan Jesus, uruu idi na'apa koshan ukian ĩ'ati kiwiini'o kawan. 21 Mazan ma'ozaka ĩkadakoinan u'ati. "Marii utauka-kao cross di'iti! Marii utauka-kao cross di'iti!" ĩkiainan u'ati.
22 Upu'u Pilate tiwaan paparadan ĩ'ati. Uruu idikinautan naa up-aradan na'apa ĩ'ati. "Kanom mooko dikauda'o nii usha'apata? Aonaa kanom õikodan dikauda'o nii usha'apatan. Ukau'an aonaa kanom dikin ii uzowii-kao. Uruu idi õba'izii-kidan nii karikaonan uruu na'iki udauna'an marina'a naa umuuda-kao," ukian pidannao ati.
23 Mazan powa'a zii ĩkadakoinan u'ati diiwa'o ida'an. "Marii utauka-kao cross di'iti," ĩkiainan u'ati. Ĩkadakoinan u'ati, atii ĩdikintan uruu. 24 Uruu idi na'apa'a naa Pilate dyuudan Jesus sha'apata-kao, pidan-nao aipan kawana'ati. 25 Na'iki ukodita-kidan naa ĩ'ati pidan wuru'u zauda-kariwaiz umizaataakapa-kidan pidannao, na'iki uzowian pidan. Udauna'an utaa'akan naa Jesus pidannao ka'u iti, marii kizi'i naa ĩsha'apatan uruu Jewnao aipan kawana'ati.

Jesus tauka-kao cross di'iti
(Matthew 27:32-44; Mark 15:21-32; John 19:17-27)

26 Udauna'an soldyaanao na'aka'akan naa Jesus. Aizii ĩmakopa-kizi an ĩikodan pidan kaawa'aka'o zii Jerusalem ati. Simon kia'o u'uu, Cyrene san wuru'u pidanaz. Sariapa soldyaanao zaamatan Simon na'iki ĩdyuudan naa uwaodatan Jesus dawu'ati wuru'u cross ni'oraz atamun tu'uz. 27 Na'iki iriba, iriba pidannao makon tazatappan Je-sus dawu'ati. Aizii zunnao na'ii kapam ĩbii ii, tuukii ĩmuraan Jesus. 28 Mazan Jesus kian ĩ'ati, "Zunnao, Jerusalem sanaabanao, aonaa uza-ada'ana'a õdau'an. Mishi'oraiman uzaada pa'an unao dau'an, na'iki udainao dau'an. 29 Usha'apanum kau'an kaina'a'o nii kamoo kaawan, uruu dono pidannao kian nii. 'Konaukia'o nii pa'an zunnao aona'oraz na'apainim ĩkaudaniizon, aona'oraz ĩbiida-kidauzon koraidaonaa.' 30 Uruu dono tuukia'o nii pidannao aipan midukuonao dikitan paugaru, na'iki tuukia'o nii ĩaipan naawazi dizan paugaru. 31 Aizii di'i wuru'u utukapa-niaz dikauda'o aimaakan sha'apata-kao õ'ati kaikapa'a, aonaa kanom dikin ia'o mani, aitaniimana'o nii manawun dikauda'o aimaakan baiaapa-kida-kao Jerusalem sannao ati, ĩsha'apaapan dikin ii oii kida'o aimaakan."
32 Kaina'a kapam soldyaanao na'akan dya'utam daonaioranao zowii-karu nii, ĩnao zaamata-kao ĩsha'apatan idi dikauda kida'o aimaakan. 33 Udauna'an ĩkaawan naa wuru di'iti'i amazada dakotapa-kariwaiz Pidan-Zowau-Niwa'uz-naawa kii. Na'ia'a naa ĩtaukan Jesus cross di'iti. Na'iki dya'utam daonaioranao tauka-kao udazaba'a. Bauda'apa udiwa'ora antanapu, ba'oran uwashabaron antanapu. 34 Pataukinapa kizi iki Jesus kian padaru ati, "Õdaru, pumainaabata wuru'u dikauda'o aimaakan ĩsha'apataniaz õ'ati kaikapa'a, usha'apanum kau'an aonaa ĩaitapan kanom ni'o wuru'u pasha'apaapanuz aimaakan kaikapa'a." Udauna'an soldyaanao makinaotinan naa, patukapa-kinaa nii na'ia'oram nii pidan zaamata Jesus kamichan pa'idiwau nii.
35 Uruu dono iriba pidannao awunuutapan Jesus tauka-kao. Aizii Jewnao naobanaanao, tuukii pa'an ĩbanikiitan uruu. Kaikapa'a wuru'u

ĩkianuz. “Uruu kazannaapa'o ba'oran pidannao. Aizii watukapa kizi'i naa mooko, umishiin an uruu Christ, Tominkaru zaamataniaz, na'iki udyuudaniaz kazannaata'o nii papidanannao, marii aizii ukazannaatinan paaipan ati,” ĩkian udau'an.

36 Aizii soldyaanao na'apa kapam ĩbanikiitan uruu. Udauna'an ĩtaan naa uriwun nii mawinipina'o wine idi. 37 Na'iki ĩkian u'ati, “Umishiin an mishi pugaru wuru'u king ni'oraz Jewnao ati, pukazannaatinan nii puaipan ati.” 38 Aizii atamun ida'a, uzowau paawa'a ĩtaukan pasaadanii. Kaikapa'a wuru'u ĩsaadaniaz: “Dii wuru'u King, Jewnao ati.”

39 Aizii bauda'apa wuru'u tauka-kariwainaouz Jesus dazaba'a, uparadan dikauda'o ida'an Jesus ati. “Umishiin an pugaru Christ,† pukazannaatina'a naa aizii puaipan ati, na'iki pukazannaata waunao kapam,” ukian.

40 Mazan sariapa uiriban to'orauanuzu. Na'iki ukian u'ati, “Aonaa mooko pukichana'ikin puparadan Tominkaru dau'an kaikapa'a? Aonaa mooko pudi'itapan na'apam pupataka'uta-kao na'iki pumawakan nii na'apa uruu kawan. 41 Mazan aonaa kanom dikin ia'o mani upataka'uta-kao, aonaa kanom oia'o nii usha'apatan. Mazan waunao, wapataka'uta-kaoaz kaikapa'a, washa'apatan idi'o oia'o.” 42 Udauna'an ukian Jesus ati, “Jesus, punyukunuuapa pa'i õgaru punaobanaita-kao ana'a naa.”

43 Jesus kian u'ati, “Õkowaadan nii pu'ati mishi'o: aizii na'ia'o nii kapam pugaru õtuma konaukii-kizai aokazi ii.”

Jesus mawakan daua'o
(Matthew 27:45-56; Mark 15:33-41; John 19:28-30)

44 Aizii sakitapa kamoo, ipai amazada maruta'akan uruu wiizai di'ii, atii daawadata kamoo. Uruu dauna'an zii koshan amazada kanadan. 45 Aizii Tominkaru Dapu nazo ii masha'apakiaka kamicha mada wuru'u awautapa'oraz unazoo kida,‡ kuzuuta'akan pazikon an, doko iki atii uwaranu iti. 46 Upu'a'a naa Jesus kadako'okan naa diiwa'o ida'an. “Õdaru, puka'u iti õtaan õdoronaa,” ukian. Mazan umawaka'akan naa.

47 Na'ia'o soldyaanao zowaunaa awunuutapan, uruu idi ipai uabatan, na'iki utukapan na'apam aimaakan sha'apan. Uruu idi tuukii ukonaukii-kidan Tominkaru na'iki ukian, “Mishi'o mishi kaimana'o pidan arawu'u,” ukian. 48 Na'iki ipai pidannao wuru'u awunuutapainao kidaz na'ii, ipai kapam ĩtukapan wuru'u aimaakan kida sha'apanuz. Tuukii ĩdi'itinpan na'iki ĩkasha'oran aimaakan sha'apata-kao idi na'apa. Udauna'an ĩkiwan naa. 49 Aizii pidannao wuru'u aitapainao kidaz Jesus, na'iki wuru'u tominpauzonao kidaz u'idi'iki, na'ii kapam ĩawunuutapan. Na'iki zunnao wuru'u wa'atiinaouz utuma Galilee Baara iki, na'ii kapam baokopa ĩtuma, munapo ĩkadishitapan na'iki ĩawunuutapan.

Na'apam Jesus dida-kao
(Matthew 27:57-61; Mark 15:42-47; John 19:38-42)

50-51 Uruu dono na'ia'o pidan, Joseph kia'o u'uu. Arimathea iki'o, Judea Baara ia'oraz wiizai. Kaimana'o pidan uruu, na'iki sha'apata'o ipai aimaakan Tominkaru aipan kawana'ati. Na'iki tuukia'o uzaudapan

† **23:39** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ‡ **23:45** kamicha mada wuru'u awautapa'oraz unazoo kida: Putukapa kaarita tokon ii ‘Tominkaru Dapu’ dau'an, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a.

Tominkaru naobanai-tinan kamoon kaawan. Padamata Jewnao, ka-
zowautapaniinao pidannao tuma'o uzaamatinpan, mazan upu'u aonaa
unyukunuu na'apan ĩparadan kawana'ati, na'iki aonaa unyukunuu
na'apan wuru dau'ana'a ĩsha'apatanuz Jesus kaikapa'a. 52 Sariapa
umakon upishaa'anan Pilate Jesus nanaa dau'an. Na'apa Pilate
nyukunuu. 53 Uruu idi umakon naa Jesus tauka-kizinao iti, na'iki na'a'a
naa utoka-kidan unanaa. Na'iki upapidan naazu baraka'o kamicha
mada idi. Kaina'a ukichadanii kuba, mawakainao uun nii, na'iki aona'o
zii kapam ukaiwauzo-kao. Na'iti'i naa una'akan Jesus nanaa na'iki
na'ia'a naa umuudanuz. 54 Friday wachuupunin wuru'u udida-kaoaz,
Jewnao sookapauzon kamoon maonapatan pu'a'a naa.§
55 Aizii zunnao wa'atiinaouz Jesus tuma Galilee Baara iki, na'iti ĩmakon
baaranai iti. Uruu idi ĩtukapa na'iam naa unanaa muuda-kao. 56 Uruu
dauna'an ĩkiwan naa pamashaadinapa kizi iti, ĩtoma'anan naa kadu-
unuribai pakaduunuu-kinaa nii Jesus nanaa. Ba'oran kamoo uruu
Sookapa-karu Kamoon wuru'u, uruu idi aonaa kanom ĩsha'apatan uruu
kamoo dono, Moses kakinaori kian kawana'ati.

24

Jesus kadishitan daua'o pamawaka-kizi iki
(Matthew 28:1-10; Mark 16:1-8; John 20:1-10)

1 Aizii chaapi'ikiiman Sunday dono, zunnao makon baaranai iti.
Ĩna'akan kaduunuribai, ĩtomanii pakaduunuu-kinaa nii Jesus nanaa.
2 Aizii ĩkaawan baaranai paniinomizinaa di'iti, aona'a naa utaratinpan,
zikada'aka-kaoa'a naa udaru'o kuba, baaranai taratapa-kinaoaz. 3 Uruu
idi sariapa zunnao morota'akan baaranai paniinomizinaa shaawata.
Mazan aona'aka'a naa Naobanai Jesus nanaa nii. 4 Tuukii ĩdi'itinpan,
uruu idi ĩkadishitapan naa na'ii, aonaa ĩaitapan na'apam pasha'apatinan.
Upu'a'a naa ĩtukapan dya'utam daonaioranao, wizi'i kida'o ĩkamichan
kadishitapan na'a padazaba'a.
5 Tuukii ĩtarian, upu'u mazan ĩmapotinan ĩ'ati patarian bii'i. Na'iki daon-
aioranao kian ĩ'ati, “Kandii nii udorotan kakupa'o pidan mawakainao
pidannao bii an? 6 Aona'a naa uruu nii da'a'a, kadishita'aka'a naazu.
Kaikapa sha'atii tawuru'u ukiauzonuz unao ati, tawuru'u Galilee Baara
ia'oraz zii. 7 ‘Daonaiora Aokazi Iki'o zaamata-kao nii, udauna'an utaa-
kao nii oiainao pidannao ka'u iti, udauna'an utauka-kao nii cross di'iti,
atii umawakan. Mazan idikinauda'u kamoo dauna'an ukadishitan nii
pamawaka-kizi iki,’ kii sha'atii tawuru'u ukiauzonuz,” ĩkian ĩ'ati.
8 Sariapa mishi zunnao nyukunuua'akan Jesus paradan. 9 Udauna'an
ĩkiwa'akan naa atii ĩkaawan 11 Jesus tominapa-kidaniinao di'iti. Ipai
daunuuda'u ĩkowaadan ĩ'ati na'iki ba'orainao ati na'apa patukapan
kawana'ati aimaakan sha'apan. 10 Kaikapauda'u'o wuru'u zunnaouz,
Mary Magdala sanaaba, Joanna, Mary, James daroz, na'iki kaina'a
ba'oran zunnao ĩtuma. Ipai baokopa ĩnao wuru'u kakuwaapainaouz
Jesus tominapa-kidaniinao ati. 11 Mazan aonaa ĩmishidan zunnao
paradan, usha'apanum kau'an ĩabatanuz mariidin-karu kawan karikao-
nan. 12 Mazan Peter sariapa pa'an udima'akan baaranai iti. Ukaawan
na'iti sariapa uawunuupan baaranai paniinomizinaa shaawata, mazan

§ **23:54** Jewnao aitauzon pakamoon sakadinan, kamoo tipitan di'iki, na'iki uipain nii ba'oran kamoo tipitan di'iti.

utukapa soo kamicha mada karikaonan, wuru'u Jesus nanaa shibata-kinaoaz. Udauna'an ukiwan naa, tuukii udi'itinpan patukapan idi aimaakan na'apa.

Jesus chi'ikapan patominapa-kidaniinao daawata
(Mark 16:12-13)

13 Uruu kamoo dono dya'utam daonaioranao tominpauzonao Je-
sus di'iki makopaanan wiizai Emmaus iti. Munapo za'o wuru'u wi-
izaiz Jerusalem iki. 14 Aizii wuru'u daonaioranaouz ĩkadakotinaanan
pamakopa-kizi an, ipai wuru dau'a'a aimaakan sha'apata-kariwaiz
na'iki kowaada-kariwai kidaz Jesus dau'an. 15 Aizii ĩkadakotinaanan
pu'u, masha'apakiaka Jesus kaawa'akan na'iki uchi'ikapaanan naa
ĩdaawata. 16 Ĩtukapa padamata Jesus, mazan aonaa ĩaitapan uruun.
Usha'apanum kau'an dizapa-kariwai ĩaitapan ai uruu. 17 Sariapa up-
ishaan ĩdyaun. Ukian, "Kanom daua'o kaiwuru'u ukadakotinaananuz
umakopan pu'u?"

Sariapa ĩmashaada'akan, na'iki utukapa ĩawun baara kasha'ora
pa'idiwaru. 18 Bauda'apa dako'atin uparadan, Cleopas kia'o u'uu,
ukian u'ati, "Soo bauda'apa pugaru Jerusalem ida'a maaitapa-ka'o
wuru dau'ana'a aimaakan sha'apata-kariwai kidaz diiki'i'i?"

19 "Na'apa'oram wuru'u aimaakan kida sha'apata-kariwaiz?" ukian
ĩ'ati.

"Tawuru'u kasha'ora kida'oraz aimaakan sha'apata-kao Jesus ati,
Nazareth sanaz. Tominkaru prophetin uruu. Mishi Tominkaru
tukapa-kidan uruu kaimana'o, na'iki umanawunu'o pidan, ipai wuru
ida'ana'a usha'apatanii kidaz aimaakan na'iki ukakuwaatinan ida'an
ma'ozaka. Ipai pidannao na'apa kapam ĩtukapan uruu, kaimana'o, na'iki
umanawunu'o mishi pidan. 20 Wafaadaannao zowaunaanao, na'iki
kazowautapainao Jewnao wuru'u zaamata-kida'oraz uruu. Udauna'an
ĩtaan naa uruu Rome iki'o naobanai ka'u iti, ĩzowii-kidan naaz cross
paawa'a. 21 Wa'itiiman shaa uru'o nii wuru'u kazannaata'oraz Is-
raelitenao patarubanao ai. Aizii di'i uikoda'aka'a naa idikinauda'u
kamoo umawakan dauna'an. 22 Na'iki powa'a zii kaina'a aimaakan
di'itinapa-kidan waunao tuukii. Aizii chaapi'iki, waunao bii ikiinao
zunnao makonkan ubaaranaa ii. 23 Aona'a naa ĩikodan unanaa na'ii.
Mazan ĩkaawan powaa ati ĩkowaadan wa'ati, patukapan dya'utam angel-
nao. Na'iki angelnao kowaadan ĩ'ati kadishita'aka'a naa Jesus powaa
iti. 24 Zunnao kaawan dauna'an, sariapa waunao bii iki'o daonaioranao
makon kapam baaranai iti. Na'iki ipai ĩtukapan aimaakan na'apa zunnao
kowaadan kawan. Mazan aonaa ĩikodan Jesus na'ii."

25 Udauna'an Jesus dako'atin ĩparadan na'iki ukian ĩ'ati, "Maam, na'apa
dii manawun umaaitapakan aimaakan, na'iki kasha'apannaa umishi-
dan tawuru'u kotua'o Tominkaru prophetinnao saadauzonii kidaz?
26 Aonaa mooko uaitapan wuru'u Christ, Tominkaru dyuudaniaz kazan-
naata'o nii papidanannao, baiaapan nii ipai wuru'u na'apa kida'oraz
aimaakan? Uruu dauna'an umakon nii aokazi iti, na'iki karikao-
nanu'o ni'i naa ukonaukiitin-kida-kao na'ii," ukian ĩ'ati. 27 Udauna'an
ukowaadan na'iki unyukunuu-kidan ĩ'ati ipai na'apa'oram manawun
tawuru'u Moses na'iki prophetnao saadanii kidaz padau'an, Tominkaru
Paradan ida'a'oraz.

28 Ukadakotinaanan ĩ'ati, atii na'apa ĩmaonapatan wuru di'iti'i
pamakopa-kiziz wiizai. Mazan ĩtukapan Jesus sariapa pa'an udobatan.
29 Uruu idi tuukii ĩmashaatan uruu. "Puna'a'a naa zii shoman puda'awu
aka watuma, wachuupun naa pa'i wuru'u, na'iki taa'azo'o naa
wamarutan," ĩkian u'ati. Uruu idi umakon ĩtuma. 30 Aizii kabaunu'ia'a
naa, uruu ĩaroopa'azon naa. Uruu idi Jesus sakanatan ĩtuma. Na'iki
sariapa uzaamatan bread, udauna'an utoriinapa-kidan naaz. Uruu
dauna'an udushowan naa bread ĩkawana'ati. 31 Uruu ida'a zii ĩawun
da'ata-kao ĩaitapa-kinaa nii Jesus. Ĩawunuupan u'idi'iti sariapa ĩaitapa'akan
uruu. Mazan upu'a'a naa umainaabatina'akan ĩawun za'a. 32 Sariapa
ĩkian pa'atiaaka kida, "Ei, uruu idi'o tawuru'u kaimanaiman uparadan
pishatan wanyukunuu, ukadakotinaananuz wa'ati dunapota. Na'iki
unyukunuu-kidanuzu wa'ati ipai daunuuda'u na'apam saadauzo-
kariwaiz Tominkaru paradan kian."
33 Udauna'an ĩminziiwa'akan naa, na'iki ĩpadanta'akan naa koshan
Jerusalem iti. Aizii ĩkaawan na'iti ĩikoda wuru'u 11 Jesus tominapa-
kidaniinao, kasaba'ukinpan baokopa, ba'orainao kida tuma. 34 Na'iki
ĩabatan ĩkadakotinan. "Mishi'o wuru'u wanaobanaa kadishitan, na'iki
ukakudanuz naa powaa iti. Simon Peter tukapa'aka'a naa kapam uruu,"
ĩkian.
35 Udauna'an ĩnao kowaadan naa kapam ipai daunuuda'u na'apam
Jesus chi'ikapaanan patuma dunapota. Ĩkowaadan ĩ'ati aonaa ĩaitapanuz,
atii udushowan ida'an zii bread ĩ'ati, ĩaitapan uruu.

Jesus aidinan
patominapa-kidaniinao ati
(Matthew 28:16-20; Mark 16:14-18; John 20:19-23; Acts 1:6-8)

36 Aizii wuru'u dya'utamainaouz daonaioranao kakuwaapatinan
pu'u zii pairibannao ati, upu'a'a naa Jesus kaawa'akan ĩ'ida'ati
masha'apakiaka. Na'iki ukian ĩ'ati, "Marii kaiman-karu mashaapan
unao tuma." 37 Mazan tuukii ĩtarian, ĩ'itiiman shaa udoronaa nii
karikaonan wuru'u patukapaniaz. 38 Mazan Jesus kian ĩ'ati, "Kandii nii
utarian? Na'iki kandii nii aonaa umishidan utukapan õgaru? 39 Aushaa
utukapa mooko õka'u di'i, utukapa õkidiba, mishi õgaru wuru'u. Uwa'ati
da'ati'i upishata kizi õgaru, upishata õmada, utukapa kizi mishi õgaru
wuru'u. Aizii doronai aonaa udunaa nii oo uniwa'uz nii, wuru kawanu'u
upishatanuz õgaru," ukian ĩ'ati. 40 Uruu idi utukapa-kidan naa ĩ'ati
paka'u na'iki pakidiba.
41 Tuukii ĩkonaukian na'iki tuukii ĩdi'itinpan, aonaa ĩmishidan wuru'u
patukapanuz Jesus. Uruu idi ukian ĩ'ati, "Kaina'a aimaakan da'a'a nika-
karu nii?" 42 Sariapa ĩtaan u'ati kopau waraka-kariwai'i naa. 43 Uruu idi
uzaamatanuz na'iki uaroopan naa ĩawun za'a.
44 Udauna'an Jesus kian naa ĩ'ati, "Aizii di'i wuru'u utukapaniaz ipai
aimaakan kida sha'apan kaikapa'a. Uru'u naa tawuru'u õkowaadauzoniaz
unao ati, wachi'ikapauzon dono'oraz baokopa. Kaikapa sha'atii
tawuru'u õkiauzonuz unao ati. 'Ipai wuru'u Moses saadanii kidaz
õdau'an, na'iki wuru'u Tominkaru prophetinnao saadanii kidaz, na'iki
wuru'u saada-kariwai kidaz õdau'an Psalms ida'a, ipai'o nii zii uruu
kida mishii-kao,' kii sha'atii tawuru'u õkiauzonuz u'ati," Jesus kian
ĩ'ati. 45 Na'iki utaan naa ĩaitapa-kinaa nii na'apa'oram manawun wuru'u
saada-kariwaiz Tominkaru paradan ida'a. 46 Udauna'an ukian naa

ĩ'ati, “Kaikapa sha'atii tawuru'u Tominkaru paradan saada-kariwai kida
kianuz. ‘Zowii-karu nii wuru'u Tominkaru dyuudaniaz kazannaata'o
nii papidanannao, mazan idikinauda'u kamoo umawakan dauna'an
ukakudan nii powaa iti, na'iki ukadishita-kida-kao nii pabaaranaa
iki. 47 Marii pa'i kuwai kowaadapa-kao u'uu ida'an ipai pidannao ati,
ipai imi'i baara an, marii ukowaada-kao Jerusalem sannao ati kiwiin.
Kaikapa'o wuru'u kuwaiz: pidan tanawatinan an pa'oian ai, Tominkaru
mainaabatan nii ĩ'oian.’ 48 Ukau'an õdyuudan ukakuwaapan ipai wuru
dau'a'a utukapanii kidaz sha'apan õ'ati. 49 Na'iki õdyuudan nii unao
ida'ati tawuru'u õdaru kowaadauzoniaz pataa'azon unao ati. Mazan
una'a'a naa zii pa'i uzaudapa da'a'a Jerusalem ida'a, atii õdyuudan aokazi
iki wuru'u õdaru dyuuda'azooniaz unyukunuu ma'ozaka-kinaa nii.”

Jesus na'aka-kao aokazi iti
(Mark 16:19-20; Acts 1:9-11)

50 Udauna'an Jesus na'akan naa ĩdyaun Jerusalem iki atii Bethany iti.
Na'ia'a naa usawadan paka'u ĩ'idi'iti, na'iki utoriinpan Tominkaru ati,
marii kizi utaan kaimana'o mashaapa-karu ĩnyukunuu iti. 51 Utoriinapa-
kidan pu'u ĩdyaun, uru'u naa usawatina'akan, na'iki una'aka'aka-kaoa'a
naa aokazi iti. 52 Sariapa ĩkodoru'ukan u'ati, ĩawun doko iti. Uruu
idi tuukii ĩkonaukian, udauna'an ĩkiwa'akan naa konaukii Jerusalem iti.
53 Aizii Jerusalem ia'a naa, ipai kamoo ĩmako'anpan Tominkaru Dapu iti,
ĩtoriinpan na'iki ĩkonaukii-kidan Tominkaru.

John
Saadanii Kaimana'o Kuwai

Di'oraz kaarita daua'o

Di'ora'a kaarita John saadanii. Uruu Jesus tominapa-kidanii, na'iki apostle kapam uruu. Karikaonan una'auzon Jesus dazaba'a umanawun kida'o aimaakan sha'apan dono. Panaadon aka aonaa Jesus taapadan ba'orainao patominapa-kidaniinao wa'atin patuma, mazan John utaapada pa'an umakon patuma.

John kakuwaapan dono pidannao dau'u ukainaabatan ĩdyaun ĩ'uu ida'an kida. Mazan ukakuwaapan dono padau'u, aonaa uaipan patukapa-kao umanawunu'o nii. Uruu idi aonaa usaadan pa'uu ukakuwaapan dono padau'u, mazan udakotinan ba'oran tominapa-kida-kariwaiz, kii da'i. (Putukapa John 18:15 ida'a.) Panaadon udakotinan Jesus marainpaniaz patominapa-kidanii, kii. (Putukapa John 13:21 ida'a.) Usaadan dono John kia'o pidan uu, ba'oran John daua'o wuru'u ukakuwaapanuz, Chikaawunuupauzo dau'ati'o wuru'u.

John saadan di'ora'a kaarita uaipan pidannao aitapan na'iki ĩmishidan Jesus uruu Christ (Jewnao ati'oraz ukaunamunaatauzo-kao), uruu Tominkaru Dani. Pidannao mishidan dono uruu, na'iki ĩzaamatinan idi upidanannao nii, ĩikodan nii karikaonanu'o kakupa-karu. (Putukapa John 20:31 ida'a.)

John kowaada Jesus karikaonanu'o ukakupan. Amazada tominan ua'ii zii kakupa'ora'a naa uruu. (Putukapa John 1:1 ida'a.) Na'iki pabi'inaaka'o ida'an, Tominkaru kainaabatan wa'ati kanom wuru'u Jesus. (Putukapa John 14:9-11 ida'a.) Ukowaada kaimanaiman na'apam pidan mishidan, uikoda kizi karikaonanu'o kakupa-karu. Na'iki ukowaada pidan mishida-kinaa ni'o wuru'u Jesus sha'apatanuz iriba umanawun kida'o aimaakan. (Putukapa John 3:2 ida'a, na'iki John 10:38 ida'a.) Kaina'a Jesus daua'o ba'oran kaarita kida: Matthew, Mark na'iki Luke. Tuukii ĩkakuwaapan usha'apatanii kida dau'u. Na'iki ĩkowaada na'apam utominapa-kidan pidannao mashaapa-karu dau'u Tominkaru ati. Mazan John, aonaa ukakuwaapan ipai Jesus sha'apatanii dau'u. Ukowaada aona'oraz ba'oran kaarita kida kowaadan.

John kowaada iriba umanawun kida'o Jesus paradan na'iki usha'apatanii kida, kainaabata'o uruu mishi'o Tominkaru dani, uruu kakupa-kinai, uruu dunapo, uruu mishi'o, uruu kanada'o, uruu wunu, uruu bread, uruu paoribai kadunaa, na'iki kaznizonao ka'uzatiki.

Kaarita buutinpan kida

Parada-karu tominan pidan nii *1:1-18*
John Chikaawunuupauzo kakuwaapan Jesus dau'u *1:19-34*
Jesus kakinaopan, na'iki usha'apatanii kida daua'o *1:35—12:50*
Jesus sha'apatanii kida pazowii-kao ua'ii *13:1—17:26*
Jesus zaamata-kao atii uzowii-kao *18:1—19:42*
Jesus kadishitan pamawaka-kizi iki, na'iki uaidinan pidannao ati *20:1-31*
Jesus aidinan patominapa-kidaniinao ati Galilee Baara ii *21:1-25*

Parada-karu Pidantinan

1 Amazada toma-kao ua'ii na'a'ora'a naa Parada-karu, uruu
Tominkaru tuma'o, na'iki uruu Tominkaru. 2 Uruu na'a'ora'a naa
Tominkaru tuma amazada toma-kao ua'ii.
3 Uruu ida'ana'o Tominkaru toman ipai aimaakan. Aonaa aimaakan
tominan sha'apa'oram ida'an karikaonan, soo Uruu ida'an. 4 Uruu
ida'a kakupa-kinai, na'iki wuru'u kakupa-kinaiz uruu kanadapa'oraz
pidannao ati. 5 Kanada'o kanadapan maruta'o-karu'u, aonaa turuu
maruta'o makadanuzu.
6 Kaina'a'o da'i pidan, John kia'o u'uu, Tominkaru dyuudanii.
7 Ukaawan ukakuwaapa'anan pidannao ati kanada'o dau'u, ukuwaa
ida'an kizi ipai ĩabatan na'iki ĩmishidan kanada'o dau'u. 8 Aonaa John mani
wuru'u kanada'oraz, mazan ukaawan, ukakuwaapa'anan kanada'o
dau'u. 9 Wuru'u kanada'oraz, kaina'iki uwa'atipan imi'i baara ati, uruu
pa'an kanadapa'oraz ipai pidannao.
10 Kaawanka'o Parada-karu imi'i baara ati. Uruu ida'ana'o Tominkaru
toman imi'i baara na'iki pidannao, mazan upu'u aonaa ĩaitapan kanom
wuru uruuz. 11 Ukaawan pawiizi ida'ati'o padamata, mazan uiriban-
nao, aonaa ĩnaubaan uruu. 12 Mazan na'ia'oram pidan nauba'o na'iki
mishida'o uruu, utaapada ĩtominan Tominkaru dainao nii. 13 Aonaa
ĩtominan Tominkaru dainao nii koraidaonaa shakatan kawan, oo pidan
aipan kawana'ati mani, soo Tominkaru aipan kawana'ati pa'an.
14 Aizii wuru'u Parada-karuz, utominan pidan nii na'iki umashaa-
pankan wabii an. Watukapa na'apam uruu mishi'o umanawunun.
Usha'apanum kau'an bauda'apauzon Tominkaru dani wuru'u uruuz.
Uruu ida'ana'o Tominkaru kainaabatan kaimanaiman pakamunanban
na'iki uruu ida'ana'o mishi'o kuwai kainaabata-kao wa'ati.
15 John kakuwaapan udau'an pidannao ati, ukian diiwa'o ida'an ĩ'ati:
"Di'i naa tawuru'u õkaunamunaataniaz: Kaini'iki'o nii uwa'atin õdawu'ati,
mazan uruu powa'a'o zii umanawunun õ'ai, usha'apanum kau'an uruu
na'a'ora'a naa õshakatan ua'ii, õkii-kiziz."
16 Ukamunanun idi manawun, powa'an kida usha'apatan kaiman
kida'o aimaakan wa'ati. 17 Tominkaru taa-kidan Moses ida'an pakaki-
naori; mazan utaan mishi'o kuwai na'iki utukapa-kidan pakamunanun
Jesus Christ ida'an pa'an. 18 Aonaa pidan tukapauzon Tominkaru. Soo
Udani bauda'apauzoz, karikaonanu'oraz una'an Tominkaru tuma, uruu
kaimanaiman ukainaabatan Tominkaru.

John Chikaawunuupauzo kowaadan kanom ni'o pakaawan
(Matthew 3:1-12; Mark 1:1-8; Luke 3:1-18)

19-20 Jewnao zowaunaanao Jerusalem iainaouz dyuudan faadaanao
na'iki ĩminka'u Levitenao* pishaa'anan John kanom kaduz manawun
wuru'u uruuz. Ukowaada ĩ'ati kaimanaiman, ipai kizi pidannao aita-
pan, "Õgaru, aonaa Christ† mani," ukian ĩ'ati.
21 Aizii ĩkian u'ati, "Ukau'an kanom mooko pugaru? Elijah sha'a
pugaru?"
"Aonaa!" John kian ĩ'ati.
"Pugaru sha'a Prophet, tawuru'u kaawa'o ni'oraz?"‡ ĩkian u'ati.
"Aonaa," ukian koshan ĩ'ati.

---

* **1:19-20** Levitenao: Israel dani, Levi takaan-daunnao, kaminka'uupauzonao Tominkaru Dapu ii. † **1:19-20** Christ: Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ‡ **1:21** Deuteronomy 18:18-19

22 Uruu idi ĩkian u'ati, “Ukau'an kanom kaduz mooko manawun
wuru'u pugaruz? Waaipan wakuwaa nii, wunao ati'o ni'i dyuudainaouz
waunao. Pukowaada'aka'a naa kanom kaduz wuru'u pugaruz!”
23 John kian ĩ'ati, “Õgaru dau'ana'o tawuru'u prophet Isaiah saadau-
zonuz kaikapa'a:
‘Kaina'a'o pidan kadakoinpan diiwa mapidantaka'o amazada ii aka:
Usaaba'a naa dunapo Naobanai mako kizi nii.’ ”§
24 Phariseenao* kapam wuru'u dyuuda-kariwai ĩpishaa'anan John.
25 Uru'u naa ĩkian John ati, “Pukian pu'u aonaa Christ mani pugaru,
aonaa Elijah mani, na'iki aonaa Tominkaru Prophetin mani, tawuru'u
wazaudapaniaz, mazan kandii nii mooko puchikaawunuupan?”
26 Aizii John kian ĩ'ati, “Õgaru, õchikaawunuupan wunu idi. Mazan
kaina'a ubii'i ba'oran pidan, aona'o uaitapan kanom kaduz uruu.
27 Uruu'o ni'i naa tukapa-kao umanawunu'o nii õna'an pu'u zii. Õgaru
aonaa õturuan õbuzuutan udazkidi zunaa.”†
28 John kakuwaapatinanuz kaikapa'a, Bethany ia'o, waoko ia'oraz
Jordan Wa'o ai, uchikaawunuupauzo-kiziz.

So'ota'o pidannao oian

29 Ba'oran kamoo John tukapan Jesus wa'atin pa'ida'ati, na'iki
ukian pidannao ati: “Di'i naa wuru'u Tominkaru taaniaz Kaznizo-
dani kawanu'o ni'oraz, so'ota'oraz pidannao oian! 30 Uruu dau'ati'o
tawuru'u õkianuz, ‘Utukapa-kao ni'i naa umanawunu'o nii õna'an pu'u
zii, mazan uruu powa'a'o umanawunun õ'ai, usha'apanum kau'an uruu
kiwiitapa'o õ'ai.’ 31 Õgaru, aonaa õaitapan kanom kaduz uruu, mazan
õchikaawunuupan wunu idi, Israelitenao aitapa-kinaa ni'o kanom kaduz
uruu.”
32 John kowaadan kaimanaiman patukapanii dau'u: “Õtukapanii
Kaimana'o Doronaa wa'atin aokazi iki orid kawan, na'iki upakotan uruu
ida'a. 33 Kiwiin zii, aonaa õaitapan kanom kaduz uruu. Mazan dyu-
uda'oraz õchikaawunuupan wunu idi kian õ'ati, ‘Putukapan an Kaimana'o
Doronaa wa'atin doko iki na'iki umashaadinan dono pidan ida'a,
uru'u naa wuru'u chikaawunuupa'o ni'oraz Kaimana'o Doronaa idi.’
34 Õtukapan idi usha'apan na'apa, ukau'an, õkian u'ati, Tominkaru Dani
wuru'u di'orazu'u.”

Jesus ikodan kiwiini'o patominapa-kidaniinao

35 Ba'oran kamoo na'ia'o koshan John na'iki na'ia'o utuma, dya'utam
utominapa-kidaniinao. 36 Utukapan Jesus dobatapan na'iki, ukian
udau'an, “Di'i naa wuru'u Tominkaru taaniaz Kaznizo-dani kawanu'o
ni'oraz!”
37 Aizii dya'utamainaouz John tominapa-kidaniinao, ĩabatanii up-
aradan na'apa, uru'u naa ĩda'anpa'akan Jesus. 38 Jesus awunuuankan
powaa iti, utukapa ĩwa'atin padawu'ati. Uru'u naa upishaan ĩdyaun,
“Kanom udawatapan?”
Ĩkian u'ati, “Tiichaa. Na'ia'o dii pumashaadinpan?”

§ **1:23** Isaiah 40:5 * **1:24** Pharisee: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **1:27** Poitorui kaudin-kizi wuru'u ubuzuutanuz panaobanaa dazkidi zunaa.

39 “Uwa'ati, utukapa kizi,” ukian ĩ'ati. Uru'u naa ĩmakon utuma na'iki
ĩtukapa na'iam umashaadinpan, (4 o'clock wachuupunin wuru'u) uruu
na'ia'a naa ĩchuupudinan utuma.
40 Aizii wuru'u da'anpa'akainaouz Jesus, paabatan dauna'an John
paradan, bauda'apa'o uu Andrew, uruu Simon Peter inawuzu. 41 Kiwiin
zii chaapi'iki, Andrew tukapan pa'inawuzu Simon na'iki ukakuwaapan
u'ati, “Waikoda'a naa Messiah!” ukian. (Messiah, kii-karu Christ kia'o
kapam wuru'u.)‡ 42 Uru'u naa una'akan Simon, Jesus di'iti.
Jesus awunuupan u'idi'iti, ukian u'ati, “Pugaru Simon, John dani. Aizii
pu'uu Cephas kia'o nii.” (Peter kia'o kapam wuru'u, na'iki kuba kia'o
wuru'u.)

Jesus dapadan
Philip na'iki Nathanael

43 Ba'oran chaapi'iki Jesus di'itinpan umako'ozon Galilee Baara iti.
Uikodapan Philip na'iki ukian u'ati, “Puwa'ati õtuma, putominapa kizi.”
44 (Philip, uruu Bethsaida san, na'ia'o Andrew na'iki Peter mashaapan
kapam.)
45 Uruu dauna'an Philip ikodan Nathanael na'iki ukian u'ati,
“Waikoda'a naa tawuru'u Moses na'iki prophetnao saadauzoniaz
Kakinaorii Kaaritannaa ida'a udau'an. Uruu Jesus, Joseph dani,
Nazareth sanaz.”
46 “Nazareth san!” Nathanael kian, “Na'apa di'i naa aimaakan
kaimana'o sha'apan uruu wiizai di'iki pa'an?”
“Puwa'ati putukapa kizi,” Philip kian u'ati.
47 Aizii Jesus tukapan Nathanael wa'atin pa'ida'ati, sariapa ukian
udau'an, “Arawu'u mishi'o Israelite, aonaa na'itim umariidinan.”
48 Nathanael pishaan uruu, “Na'apa dii puaitapan õdau'an?”
Jesus kian u'ati, “Philip dapadan ua'ii pugaru, õtukapanii pugaru
paoribai fig waranu ii.”
49 “Tiichaa,” Nathanael kian u'ati, “Pugaru Tominkaru Dani! Pugaru
King Israelitenao ati.”
50 Jesus kian u'ati, “Õkowaadan idi'o pu'ati, ‘Õtukapan pugaru paoribai
fig waranu ii,’ uruu idi'o pumishida'akan? Putukapan nii zii umanawun
kida'o aimaakan sha'apan wuru aia'a!” 51 Na'iki ukian ĩ'ati, “Mishi'o
kaiwuru'u õkianuz: Utukapan nii aokazi da'atinan, na'iki Tominkaru an-
gelinnao mako'anpan doko iti, na'iki ĩwa'ati'anpan apowa ati Daonaiora
Aokazi Iki'o ida'an!”

2

Jesus pana'adan wunu wine nii

1 Dya'utam kamoo dauna'an kaina'a mazidainao aroopa'azon Cana
ii, Galilee Baara ia'oraz donoi. Jesus daro na'ia'o oroo. 2 Jesus na'iki
utominapa-kidaniinao, na'iti'o ĩdapada-kao kapam. 3 Aizii riwunii wine
ipain idi'i naa, sariapa Jesus daro kian u'ati, “Ipai'i naa ĩriwun.”
4 “Kanom nii punyukunuupa'azon õgaru?” Jesus kian o'ati. “Aonaa zii
amazada kaawan õsha'apata-kinaa nii aimaakan.”
5 Sariapa udaro kian na'ia'o poitoruinao ati, “Usha'apata pa'i na'apam
dono ukian u'ati!”

‡ **1:41** Hebrew paradan ida'an udakota-kao Messiah kii, na'iki Greek paradan ida'an udako-
ta-kao Christ kii.

6 Na'ii kaina'a 6 dowada kida, kuba idi'o ĩtoma-kao. Uruu kaduz
dowada kida Jewnao kaiwauzonii wunu kinnaa nii pachikain-kinaa
nii, ĩchoochin kakinaorinaa kawana'ati. Uwazoo kida tuubarun 20 oo
30 gallon kida. 7 Jesus kian naa poitoruinao ati, "Upaidada wuru'u
dowada kidaz wunu idi." Uru'u naa ĩkapowan wunu na'iki ĩkawazootan
naa dowada kida atii ĩpaidan. 8 Udauna'an Jesus kian ĩ'ati, "Aizii
ukapota'a naa dowada wazoo, utaa kizi kazowautapa'o aroapa-karu
atiz." Uru'u naa ĩna'akan u'idi'iti wuru'u wunuz, 9 pana'adina'aka'oraz
naa wine nii, na'iki uru'u naa utiwaanuz. Mazan aonaa uaitapan
na'iki'oram ukaawa-kida-kao. (Soo poitoruinao kapotainaouz wunu,
ĩaitapa pa'an.) Sariapa udapadan wuru'u mazida'oraz 10 na'iki ukian
u'ati, "Kiwiini'o padamata kaimana'oraz wine maokodauzo-kao. Aizii
morowautapainao tuzan dono'o naa kaimanaiman, udauna'an zii turuu
sha'apa'oram karikaonan wine maokoda-kao. Mazan pugaru pakawan
zii putaapan wuru'u kaimana'oraz wine, atii kai!"
11 Cana ia'o wuru'u kiwiini'oraz Jesus sha'apatan umanawunu'o
aimaakan. Na'ii uaida-kidan na'apam paugaru umanawunun. Uruu idi
kaimanaimana'a naa utominapa-kidaniinao mishidapan uruu.
12 Uruu dauna'an umakon naa donoi Capernaum iti padaro na'iki
pa'inawuzunao tuma, na'iki patominapa-kidaniinao tuma kapam.
Mazan aonaa ĩna'ian kotua'iki.

Jesus kodita-kidan Tominkaru Dapu iki puraataapainao
(Matthew 21:12-13; Mark 11:15-17; Luke 19:45-46)

13 Aizii maonapa'a naa Passover Kamoon sakadinan, uru'u naa Jesus
makon Jerusalem iti. 14 Uikoda Tominkaru Dapu ii, selliipainao tapi'iza,
kaznizo, na'iki wakokoonao. Uikoda kapam na'ii pidannao shakataaka-
kidauzo puraata.
15 Uzaamata'akan do'ooribai paba'izin nii, uru'u naa uwaatan
Tominkaru Dapu iki ipai ĩ'uzanao, kaznizonao na'iki tapi'izanao. Aizii
shakataaka-kidauzonao puraatan miisan* kida, udorau-kida'akan,
ĩpuraatan zokota'akan kida'a naa ubaara'a kida'o. 16 Jesus kian
selliipainao ati wakokoonao, "Ukodita-kida wuru kida'a di'iki'i! Aonaa
turuu utaapan õdaru dapu puraataapa-kizai nii." 17 Sariapa utominapa-
kidaniinao nyukunuuan Tominkaru Paradan saada-kariwaiz kian,
"Tuukii manawun õkaziwadapan õnyukunuu, õmarainpan idi pudapu."†
18 Jewnao zowaunaanao kian u'ati, "Turuu mooko pusha'apatan
waawun za'a umanawunu'o aimaakan, wamishida-kinaa nii
Tominkaru aipan ati'o wuru'u pusha'apatanuz aimaakan kaikapa'a?"
19 Jesus kian ĩ'ati, "Umainaabata wuru'u Tominkaru Dapuz, na'iki
idikinauda'u kamoo ida'a õkadishita-kidan nii powaa itiz."
20 Aizii ĩkian u'ati, "Di'ora'a Tominkaru Dapu 46 wunu utomapa-kao.
Aizii turuu mooko puzauda-kidan pukadishita-kida'akanuzu idikin-
auda'u kamoo ida'a?" 21 Mazan Tominkaru Dapu Jesus kianuz, pananaa
dau'ati'o wuru'u.
22 Tominkaru kadishita-kidan dauna'an Jesus mawaka-karu di'iki,
utominapa-kidaniinao nyukunuitapan wuru'u uparadanuz. Ĩmishida
wuru'u saada-kariwaiz kida Tominkaru Paradan, na'iki ĩmishida Jesus
paradan kapam.

---

* **2:15** miisa: English ida'an, table. † **2:17** Psalm 69:9

23 Una'ian pu'u Jerusalem ii Passover Kamoon dono, iriba pidannao
mishidan uruu ĩtukapan idi usha'apaapan umanawun kida'o aimaakan.
24 Mazan Jesus aitapan idi ipai pidan kaduz, aonaa ukainaabatinan
kaimanaiman ĩ'ati. 25 Aonaa kanom nii uaipan pidan kakuwaapan
pa'ati pamin-pidanan dau'u, usha'apanum kau'an uaitapanii ipai pidan
nyukunuu.

3

Jesus ikodaakan Nicodemus tuma

1 Kaina'a pidan, Nicodemus kia'o da'i u'uu, kazowautapa'o Jewnao,
na'iki Phariseenao tonaazinaa di'iti'o uzaamatinpan. 2 Ukaawan ai-
waka'an Jesus ida'ati na'iki ukian u'ati, "Tiichaa, waaitapa Tominkaru
di'iki'o pukaawan putominapa-kida'anan waunao. Usha'apanum
kau'an aonaa kanom ka'iitan pasha'apatan umanawun kida'o aimaakan
wuru'u pusha'apaapaniaz, soo Tominkaru kaina'an dono utuma."
3 Jesus kian u'ati, "Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Aonaa turuu pidan
tukapan Tominkaru Naobanai-tinapa-kizi, soo ushakatan an koshan."
4 Nicodemus kian u'ati, "Na'apa dii mooko pidan tunarunao shakatan
koshan? Aonaa turuu umorotan padaro toba nazo iti ushakata kizi
itamau!"
5 Jesus kian u'ati, "Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Aonaa turuu pidan
morotan Tominkaru Naobanai-tinapa-kizi iti, soo ushakatan an wunu
ida'an na'iki Doronai ida'an. 6 Padaronao di'iki'o pidan shakatan
pananaa zo'o, mazan Doronai ida'ana'o pidan shakatan padoronaa
ia'o. 7 Aonaa pumaaitapaka'ana'a kaiwuru'u, 'Unao shakata pa'i powa'a
koshan,' õkianuz pu'ati. 8 Awaru makon pamako'ozoo-kizi iti. Pua-
bata mishi uwa'idan, mazan aonaa puaitapan na'iki'oram uwa'atin oo
na'iti'oram umakon. Na'apa'o kapam wuru'u pidan Kaimana'o Doronaa
di'iki'oraz ushakatan."
9 Nicodemus pishaan Jesus, ukian, "Na'apa dii mooko turuu na'apa
kida'o aimaakan sha'apan?"
10 Jesus kian u'ati, "Pugaru aitapa-kariwai putiichaa-tinpan Israelite-
nao ati, mazan na'apa dii pumaaitapakan na'apa kida'o aimaakan?
11 Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Waparadan waaitapanii daua'o, na'iki
wakowaadan watukapanii daua'o, mazan upu'u aonaa pumishida'azon
wakuwaa. 12 Õkowaadan pu'ati imi'i baara'a'o aimaakan kida sha'apan
dau'u, mazan aonaa pumishidan. Na'apam nii mooko pumishidan õgaru,
õkowaadan an pu'ati aokazi ii kida'o aimaakan dau'u? 13 Aonaa kanom
makouzon aokazi iti, soo Daonaiora Aokazi Iki'o, uruu wa'ati'oraz
aokazi iki.
14 "Kotua'a naa mapidantaka'o amazada di'ii, Moses sawatauzon tooro
muna'a kowazaz toma-kariwai chipirari idi.* Na'apa'o nii manawun
Daonaiora Aokazi Iki'o sawata-kao. 15 Ukau'an, na'ia'oram pidan mishi-
dan dono uruu, mishi'o nii uikodan karikaonanu'o kakupa-karu.
16 "Tominkaru marainpan idi manawun pidannao, utaa paudani
bauda'apauzon. Ukau'an na'ia'oram pidan mishidan dono uruu, aona'o
nii umawakauzon, mazan uikodan nii karikaonanu'o kakupa-karu.
17 Tominkaru dyuudan pauDani imi'i baara ati, aonaa pataka'uta'o ni'o
mani pidannao pa'oian dikin ii, mazan ĩkazannaatin-kinaa ni'o pa'an.

* **3:14** Numbers 21:4-9

18 “Aona'o nii Tominkaru pataka'utan mishidainaouz uDani. Soo
upataka'utan nii wunao pa'ana'a, aona'oraz ĩmishidan ubauda'apauzon
udani. 19 Kaikapa'o wuru'u, Tominkaru dakota-kinaaz pidannao
oia'o nii: Kaawa'ora'a naa kanada'o imi'i baara ati, mazan pidan-
nao tuukii ĩmarainpan maruta'o wuru aia'a kanada'oraz, Tominkaru
di'iki'oraz ukaawan. Ĩsha'apaapan idi soo oia'o pa'idiwaru. 20 Pidan
sha'apaapa'o oia'o aimaakan kida, aonaa unaudapan kanada'o na'iki
aona'o nii uwa'atin kanada'o ida'ati. Usha'apanum kau'an na'apa'o pi-
dan aonaa uaipan pa'oian kida kainaabata-kao. 21 Mazan pidan mishi'o
umashaapan Tominkaru ati, utaapada pa'an kanada'o kanadapan pau-
garu, kanada'o kainaabata kizi wuru'u usha'apaapanuz aimaakan kida
uizo'atin idi'o pa'an Tominkaru.”

John Chikaawunuupauzo kakuwaapan Jesus dau'u

22 Uruu dauna'an, Jesus makon Judea Baara iti patominapa-kidaniinao
tuma. Tomunu'iki una'ian ĩtuma, na'iki na'ii uchikaawunuu-kida'akan
pidannao. 23 John chikaawunuupa'o kapam pidannao Aenon ii maon-
apa Salim iti, wunu baoko tuubarun idi kida na'ii. Pidannao kaawa-
kaawan kida ĩchikaawunuina'anan na'ati. 24 (Uruu sha'apan John taraa-
kao ua'ia'o zii.)
25 John tominapa-kidanii bii ikiinao kashadaakapan ba'oran Jew tuma
chikain-karu dau'an choochi kakinaopan kawana'ati'oraz. 26 Aizii
ĩkaawan naa John di'iti, ĩkian u'ati, “Tiichaa, puaitapa tawuru'u pidan
putuma'oraz Jordan baza ii, tawuru'u pukowaadapaniaz pidannao ati?
Mazan aizii kaina'a'a naa uchikaawunuuapa-kidan pidannao, na'iki
iriba, iriba pidannao makon u'idi'iti!”
27 John kian ĩ'ati, “Aonaa kanom ka'iitan pasha'apatan aimaakan
paaipan ati, soo Tominkaru dyuudan an uruu. 28 Unao abata sha'atii
tawuru'u õkianuz, ‘Õgaru aonaa Christ† mani, õgaru dyuuda-kariwai
karikaonan uruu ua'ati.’ 29 Mazida-kizai ii, mazida'akaiba pa'an
mako'oraz pamin-mazidan tuma. Mazan upu'u zii mazida'aka'o
paonaru konaukian uabatan idi mazida'o imodapan, ukonaukian idi
paudaiaro dau'an. Na'apa'o manawun wuru'u õkonaukianuz, na'iki aizii
õturuuda õkonaukian. 30 Uruu mishi'o ni'i naa umanawun-dinan, mazan
õgaru, õawutapaanan naa wuru'u.”

Kanom nii Tominkaru dyuudan paudani

31 Kaawa'oraz doko iki uruu umanawunu'o ipai pidan ai. Aizii wuru'u
imi'i baara'a'oraz, uruu imi'i baara san, na'iki ukakuwaapan imi'i
baara'a'o dau'u. Wuru'u kaawa'oraz aokazi iki, 32 ukakuwaapan
patukapanii na'iki paabatapanii dau'u aokazi ii, mazan aonaa pidan
mishidan zoobaba ukuwaa. 33 Kanom mishidan an ukuwaa, na'apa'o
ida'an ukainaabatan Tominkaru kuwaa mishiin. 34 Wuru'u Tominkaru
dyuudaniaz, ukowaada Tominkaru paradan, usha'apanum kau'an
kaimanaimana'o Tominkaru taan u'ati Kaimana'o Doronaa. 35 WaDaru
Tominkaru marainapanii pauDani, na'iki utaa ipai daunuuda'u
aimaakan uka'u iti. 36 Pidan mishida'o uDani, kaina'a'o karikaonanu'o
kakupa-karu u'ida'a. Aizii pidan aona'oraz umishidan uDani,

† **3:28** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

aonaa na'apainim nii uikodan karikaonanu'o kakupa-karu, mazan
karikaonanu'o nii ubaiatan Tominkaru to'oran.

4

Jesus paradinan
Samaria sanaaba tuma

1 Phariseenao abata'a naa kuwai Jesus zaamatin-kidan daua'o pidan-
nao pa'ida'ati, na'iki uchikaawunuuan iriba pidannao, powa'a zii ĩiriban
John di'iti'o zaamatinan ai. 2 (Jesus mishi aonaa uchikaawunuupan
padamata, soo utominapa-kidaniinao.) 3 Aizii Jesus abatan idi na'apam
pidannao kakuwaapan padau'u, uru'u naa ukiwan Judea Baara iki,
Galilee Baara iti. 4 Umakopan pu'u na'iti, Samaria Baara ana'o nii
udobatan.
5 Aizii udobatapan pu'u Samaria Baara an, ukaawan donoi iti, Sychar
kia'o u'uu. Maonapa'o na'ii Jacob taauzonii zakapu paudani Joseph ati.
6 Na'ia'o Jacob kichada-kidauzon pakapoo-kizi nii.
Sakitapa kamoo, Jesus mizainan naa kowas pachi'ikapa-kinaa. Us-
akanatan maonapa kapoo-kizai ii. 7-8 Utominapa-kidaniinao mako aka
donoi iti ĩtoria'ana'akan wanyukunui. Upu'a'a naa Samaria sanaaba
wa'atin okapowa'anan na'ati kapoo-kizai ida'ati.
"Õtuza'azoo wunu," Jesus kian o'ati.
9 "Pugaru Jew, aizii õgaru Samaria sanaaba, mazan kandii nii
pupishaan wunu õ'ai?" okian u'ati. (Ona'apan u'ati, usha'apanum
kau'an aona'o turuu Jewnao kaiwaan aimaakan Samaria Baara sannao
kaiwaanii.)*
10 Jesus kian o'ati, "Puaitapan an mani kanom Tominkaru taa'azoonii,
na'iki kanom wuru'u pishaa'oraz pugaru wunu dau'ati, pupishaa mani
uruu padamata na'iki utaa mani pu'ati wunu kakupa-kinai, aona'o
umaarauzon pa'an."
11 Okian u'ati, "Aonaa kanom ida'an mazan pukapotan wunu,
usha'apanum kau'an kapoo-kizai ida'a munapo wunu. Na'ikim nii
pu'itiiman puikodan wunu aona'o umaarauzon? 12 Wadokozu-daun
Jacob kichadanii wuru'u wakapoo-kizi ni'oraz. Uruu, udainao na'iki
ĩ'uzanao, na'iki'o ĩtuzan wunu kapam. Powa'a'o zii mooko pugaru
umanawunun Jacob ai?"
13 Jesus kian, "Pidan tuza'o wunu di'ora'a kapoo-kizai di'iki'i,
maaradako'o nii uruu koshan; 14 mazan pidan tuza'o pa'an õtaan ni'oraz
wunu, aonaa na'apainim nii umaaradakouzon. Õtaan ni'oraz wunu,
una'an ni'i naa u'ida'a, ikoda'o nii wunu ma'ozaka'oraz ununudapan,
taa'o ni'oraz karikaonanu'o kakupa-karu."
15 Aizii okian u'ati, "Aushaa putaa mooko uruu wunu õ'ati, aonaa kizi
õmaaradakouzon, na'iki aonaa kizi õkapowa'anan powa'a da'ati'i."
16 Jesus kian o'ati, "Pudapadanaka pudaiaru na'iki puwa'ati utuma
da'ati'i."
17 "Aona'o mazan õkaudaiarun," okian u'ati.
Jesus kian o'ati, "Mishi'o kaiwuru'u, 'aona'o õkaudaiarun,' pukianuz.
18 Pugaru, baka'iau'ora'a naa pumazidan. Aizii kai'oraz pumin-
mashaapan, aonaa mishi pudaiaru mani uruu, ukau'an mishi'o kai-
wuru'u puparadanuz."

---

* **4:9** Samaria Baara sannao: ĩnao kaduz pidannao, aonaa ĩnaudapaakan Jewnao tuma.

19 Okian u'ati, “Aizii õaitapa! Pugaru Tominkaru prophetin! 20 Waunao
Samaria Baara sannao dokozu-daunnao, di'ora'a midukuo ida'a'o ĩaida-
kidauzon pataapan Tominkaru umanawunu'o nii. Mazan unao Jewnao
kian, Jerusalem ii pa'an Tominkaru aipan pidannao aida-kidan ĩtaapan
uruu umanawunu'o nii.”
21 Aizii Jesus kian o'ati, “Pumishida õparadan, kaina'iki kamoo wa'atin,
uruu dono aona'o nii pidannao nyukunuitapan di'ora'a midukuo oo
Jerusalem, ĩaida-kida'azon an pataapan Tominkaru umanawunu'o nii.
22 Unao Samaria Baara sannao, aonaa uaitapan kaimanaiman kanom
wuru'u utaapaniaz umanawunu'o nii; waunao Jewnao, waaitapa
pa'an kanom wuru'u wataapaniaz umanawunu'o nii. Usha'apanum
kau'an Jewnao ati'o wuru'u pidan kazannaatin-kinaa kainaabata-kaoaz.
23 Mazan kaina'iki pa'ina'o kamoo wa'atin, aizii uruu kamo'o naa
wuru'u kaawa'oraz! Uruu dono, pidannao mishi'oraz manawun ĩtaapan
Tominkaru umanawunu'o nii, ĩtaainan nii u'ati padoronaa ii, na'iki
mishi'o ida'ana'o nii. Na'apainao wuru'u Tominkaru aipaniaz papi-
danannao nii. 24 Tominkaru uruu Doronai. Pidan taapa'oraz uruu
umanawunu'o nii, marii utukapa-kidanuz Tominkaru ati, pataainan
ida'an padoronaa ii na'iki mishi'o ida'an.”

25 Aizii Samaria sanaaba kian Jesus ati, “Õaitapanii kaina'iki Messiah
wa'atin. (Christ† kia'o kapam wuru'u.) Ukaawan dono, ukainaabatan
nii ipai aimaakan wa'ati.”

26 Udauna'an Jesus kian, “Õgaru uruu. Uruu paradina'oraz pu'ati.”

27 Upu'a'a naa Jesus tominapa-kidaniinao kaawa'akan donoi iki;
tuukii ĩdi'itinpan ĩtukapan idi ukadakotinan zunaaba tuma. Mazan
aonaa na'ia'oram kian o'ati, “Kanom puaipan u'ai?” oo “Kandii ni'o
pukadakotinan otuma?” aonaa ukian u'ati.

28 Uru'u naa owa'aka'akan pawunun kinnaa, okiwa'akan naa donoi
iti. Na'ia'a naa okakuwaapan pidannao ati. 29 “Aushaa uwa'ati, utuka-
panaka pidan kaidi'ia'a, ukowaada'aka õ'ati ipai õsha'apatauzonii kida.
Uru'u naa sha'a Christ?” okian. 30 Uru'u naa pidannao makon donoi iki,
ĩtukapa'anan Jesus.

31 Upu'u Jesus tominapa-kidaniinao dapadautan uruu, “Tiichaa, pua-
roopa'a naa zii!” ĩkian.

32 Mazan Jesus kian ĩ'ati, “Õgaru kaina'a wanyukunui õnikan ni'o,
aona'oraz unao aitapan udau'u.”

33 Uruu idi utominapa-kidaniinao pishautaakan, “Pidan na'akani'i
naa sha'a uwanyukunuu nii?” ĩkian.

34 Jesus kian ĩ'ati, “Õwanyukunuu pa'an wuru'u õsha'apatanuz dyuuda'o
õgaru aiapanii õsha'apatan, atii õipaianuzu. 35 Karikaonan da'i puabatan
pidan kian: ‘Kaina'iki 4 kauzu, udauna'an paoribai aka karaoda-kao.’
Mazan õkian u'ati, uawunuapa kaimanaiman zakapu kawana'ati kida.
Dyuua'a naa paoribai aka, turua'a naa ukaraoda-kao! 36 Aizii wuru'u
karaodapainaouz kawinipinaata-kaoa'a naa ĩdyaun. Ĩkaraodapaniinao
baokopata-kao karikaonanu'o kakupa-karu di'iti. Paowa'oraz paoribai
uuda, na'iki karaoda'oraz paoribai aka baokopa'o nii ĩkonaukian.

---

† **4:25** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

37 “Mishi'o wuru'u kiauzo-karuz kaikapa'a: ‘Bauda'apa'o pidan
paowan, ba'oran pidan karaodan.’ 38 Õdyuudan ukaraodapa'anan
paoribai aka zakapu kawana'ati, aonaa ukaudinauzon na'ii padamata;
ba'orainao kowas baiaapanii unao ua'ii dadara'o kaudin-kizai, aizii
unaou'u naa naubaapa ĩkaudin-kizi.”
39 Iriba Samaria Baara sannao, mashaapainaouz donoi ii mishidan Je-
sus, zunaaba kian idi, “Ukowaada õ'ati ipai aimaakan õsha'apatauzonii.”
40 Aizii Samaria Baara sannao kaawainaouz u'ida'ati, ĩpishaan uruu
tuukii, “Waaipan puna'a'akan watuma,” ĩkian u'ati. Uruu idi dya'utam
kamoo Jesus na'ia'akan ĩtuma.
41 Iriba baokoinao mishidan ĩabatan idi Jesus kuwaa, 42 na'iki ĩkian
zunaaba ati, “Aizii wamishida, aonaa pukowaadan idi mani wa'ati,
mazan waabatan idi sariapa uruu di'iki. Aizii waaitapa uruu mishi
wuru'u kazannaata'o ni'oraz ipai pidannao.”

Jesus kakudan naobanai dani munapo'o pa'ai

43 Una'ia'akan dauna'an dya'utam kamoo, uru'u naa Jesus dobatan
Galilee Baara iti. 44 Jesus kian: “Tominkaru prophetin, aonaa utaapauzo-
kao umanawunu'o nii pawiizi ii.” 45 Galilee Baara iki'o pidannao,
makonka'o Passover Kamoon dau'ati Jerusalem ii, ipai ĩtukapan Jesus
sha'apatanii kida baokopainapa-karu dono na'ii. Ukau'an, Jesus kaawan
dono Galilee Baara iti, konaukii pidannao dapaapan uruu.
46 Jesus kaawan naa koshan donoi Cana ati, Galilee Baara ia'oraz,
(na'ia'o tawuru'u upana'adan wunu wine nii, kiwiini'o dono.)
Aizii uruu dono Capernaum ii, kaina'a'o wiizai zowaunaa karina'o
udani daonaiora. 47 Uabatan idi kaina'a Jesus kaawan Judea Baara iki
Galilee ati, uru'u naa umakon Jesus di'iti. Tuukia'o ida'an upishaan Je-
sus, “Pumako õtuma Capernaum iti pukakuda kizi õdani; maonapa'ora'a
naa umawakan kowas kaiwuru'u!”
48 Jesus kian u'ati, “Aonaan an unao tukapan umanawun kida'o
aimaakan sha'apata-kao, aona'o nii umishidan.”
49 Aizii pidan karina'oraz udani kian Jesus ati, “Puwa'ati kadiman
õtuma Naobanai, mawaka'o ni'i naa õdani.”
50 Jesus kian u'ati, “Pukiwa'a naa powaa iti, kakuda'a naa pudani!”
Umishida Jesus paradan, uruu idi ukiwa'akan naa powaa iti. 51 Dunapo
ii zii upoitorunao ikodapan uruu. Ĩkian u'ati, “Kakuda'aka'a naa pudani.”
52 Uru'u naa upishaan ĩdyaun, “Na'iam dii kamoo ukakudan?”
“Munumun, masakauda'u kamoo daawadatan, uruu umada wadidin,”
ĩkian u'ati. 53 Udaru aitapa na'a'o kamoo wuru'u, “Kakuda'a naa pudani!”
Jesus kianuz u'ati. Ukau'an tuukii umishidan Jesus, na'iki baokopa
udapu ainao pidannao mishidan kapam.
54 Uruu itamautannaa Jesus sha'apatan umanawunu'o aimaakan,
pakaawan dono Galilee Baara ati koshan, Judea Baara iki.

5

Jesus kakudan karinaapa'o pidan wunu baoko danoma ii

1 Udauna'an Jesus makon Jerusalem iti Jewnao baokopainpauzon
kamoo dau'ati. 2 Jerusalem awauribanaa ida'a, kaina'a paniinom,
Kaznizo Paniinomizinaa kia'o udakota-kao. Maonapa udazaba'a
kaina'a wunu baoko, Bethzatha kia'o udakota-kao Jewnao paradan
ida'an. Maonapa wunu baoko danoma an, kaina'a baka'iauda'u kabaun

dikin-dinapa-kizai kida. 3 Aizii dikin-dinapa-kizai kida nazo ii, kaina'a
iriba karinainao washatinpan kida, ishaawunnao na'iki pabi'inaaka
machi'ika-kainao kaduz kida. [Ipai ĩdyaun ĩzaudapan wunu koboinan.
4 Panaadon kida'o da'i angel kaawauzon, na'iki ukoboan nii wuru'u
wunuz. Karinaa-ziiwa kiwiini'o udamotinan ubaoko iti, ukoboo-kao
dauna'an aka, uruu kakuda'o nii sha'apa'oram karikaonan parinaa ai.]*
5 Kaina'a karinaapa'o pidan na'ii kapati'ora'a naa, ubaiatinan 38
wunu. 6 Jesus tukapan uruu, uaitapa kotua'ora'a naa ukarinaapan. Jesus
kian u'ati, "Puaiapa pukakudan?"
7 Karinaapa'o kian u'ati, "Aonaa pidan kaminka'uta'o nii õgaru, õkaawa
kizi wunu baoko iti ukoboo-kao dono. Õtiwaina'akan dono'o naa õmakon
na'iti, ba'oran pidan kaawa'aka'a naa kiwiin õ'ai."
8 Sariapa Jesus kian u'ati, "Aushaa, pukadishita! Pumako'o naa,
puna'aka'a naa puwashatinapa-kizi." 9 Sariapa uma'ozaka'akan.
Ukadishita'akan, uzaamata'akan pawashatinapa-kizi, na'iki
uchi'ika'akan naa.
Aizii uruu dono, Sookapa-karu Kamoon wuru'u. 10 Uruu idi Jew-
nao zowaunaanao kian pidan kakuda-kariwai ati, "Aizii Sookapa-
karu Kamoon. Pudikintapan wakakinaorinaa wuru'u puna'akanuz
puwashatinapa-kizi."
11 Mazan ukian ĩ'ati, "Pidan kakuda'oraz õgaru, ukian õ'ati, 'Pumako,
puna'aka'a naa puwashatinapa-kizi.' "
12 Na'iki ĩpishaan uruu, "Kanom mooko wuru'u dyuuda'oraz pumakon
na'iki puna'akan puwashatinapa-kizi?"
13 Mazan aonaa uaitapan kanom wuru'u kakuda'oraz paugaru,
usha'apanum kau'an iriba'o pidannao uruu dono na'ii, na'iki kadiman
kapam Jesus mako'okan ĩbii an.
14 Uruu dauna'an, Jesus ikodan naa uruu Tominkaru Dapu ii. Ukian
u'ati, "Puabata, aizii ma'ozaka'a naa pugaru; ukau'an marina'a naa
oia'o, panaadon kasha'ora'o aimaakan sha'apan powa'a zii pu'ati."
15 Uru'u naa umako'okan, ukakuwaapa'ana'akan naa Jewnao zowau-
naanao ati. Ukian ĩ'ati, "Jesus karikaonan tawuru'u kakuda'oraz õgaru."
16 Jesus sha'apatan idi na'apa'o aimaakan Sookapa-karu Kamoon
dono, uruu dikin ii Jewnao dadaradan naa amazada u'ati. 17 Uruu idi
Jesus kian ĩ'ati, "Õdaru, ipai kamoo ukaminka'uupan pidannao. Õgaru
na'apa'o kapam uruu kawan."

Jesus mishi'o Tominkaru Dani

18 Jesus kian dikin ii na'apa, powa'a zii Jewnao zowaunaanao dawatan
na'apam pazowii-kida-kinaa nii uruu. Aonaa soo uwazootapan idi
mani ĩsookapauzon kamoon kakinaorinaa, mazan udakotan idi kapam
Tominkaru paDaru nii, uruu ida'an upatumaakadinan Tominkaru
tuma.
19 Uruu idi Jesus kian ĩ'ati, "Mishi'o kaiwuru'u õkianuz, aonaa
Tominkaru Dani sha'apatan aimaakan paaipan ati, soo usha'apata
patukapanii paDaru sha'apatan. Kanom uDaru sha'apatanii, na'apa
kapam uDani sha'apatan. 20 ÕDaru marainapanii pauDani na'iki
utukapa-kida u'ati ipai pasha'apaapanii. Na'iki utukapa-kidan nii
u'ati aimaakan powa'a'o zii umanawunun kida, unao di'itinapa-
kinaa nii. 21 Na'apa õDaru kadishita-kidan kawan mawakainao na'iki

* **5:4** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

utaan kakupa-karu ĩ'ati, na'apa'o manawun uDani taan kakupa-karu
na'ia'oram ati utaa'azon. 22 ÕDaru, aonaa ukabootan pidan oia'o di'iti
oo kaimana'o di'iti. PauDani ati pa'an utaan ipai wuru'u na'apa'oraz
sha'apatin-karu, 23 ipai kizi pidannao taapan uDani umanawunu'o
nii, na'apa ĩtaapan kawan uDaru. Mazan pidannao aona'oraz ĩtaapan
Tominkaru Dani umanawunu'o nii, na'apa kapam aonaa ĩtaapan mani
uDaru umanawunu'o nii wuru'u, dyuuda'oraz uruu.
24 "Mishi'o kaiwuru'u õkianuz u'ati: Pidan abata'o na'iki izo'ati'o
õkuwaa, na'iki mishida'o dyuuda'oraz õgaru, kaina'a'ora'a naa karikao-
nanu'o kakupa-karu u'ida'a wuru'u. Aona'o nii upataka'uta-kao pa'oian
dikin ii. Aonaa powa'a mawakapa-karu di'itanpu'ora'a naa mani
uruu, mazan kaina'a'ora'a naa uruu ida'a karikaonanu'o kakupa-karu.
25 Mishi'o kaiwuru'u õkianuz u'ati: Kaina'iki kamoo wa'atin, aizii uru'u
naa wuru'u kaawa'oraz. Uruu dono'o ni'i naa mawakainao abatan
Tominkaru Dani paradan. Pidan abata'o na'iki izo'ati'o Ukuwaa uruu
kakupa'o nii. 26 WaDaru di'iki'o kakupa-karu ikoda-kao. Na'apa'o
manawun waDaru toman pauDani, uruu di'iki kapam kakupa-karu
ikoda-kao.
27 "WaDaru kiini'i naa pauDani ati, 'Turua'a naa aizii pubuutan pi-
dannao,' usha'apanum kau'an uruu pa'an wuru'u Daonaiora Aokazi
Iki'o. 28 Aonaa umaaitapaka'ana'a õkuwaa! Mishi'o, kaina'a'o nii kamoo
kaawan, na'iki uruu dono ipai'o nii pabaaranaa iki kida mawakainao
abatan Uparadan. 29 Pidannao sha'apata'o kaimana'o, ĩkadishitan nii
na'iki karikaonanu'o nii ĩkakupan; mazan pidannao sha'apata'o oia'o,
ĩkadishitan nii na'iki pataka'uta-kao nii ĩdyaun.

Kakuwaapainao Jesus dau'u

30 "Aonaa turuu õsha'apatan aimaakan õaipan ati karikaonan. Õbuutan
pidannao soo Tominkaru aipan kawana'ati manawun. Ukau'an sak-
itapa'o pa'an wuru'u õbuutanuz pidannao ĩsha'apainpan kawana'ati.
Usha'apanum kau'an, aonaa õtiwaan õsha'apatan aimaakan õaipan ati
karikaonan, soo dyuuda'oraz õgaru aipan kawana'ati õsha'apatinan.
31 "Õkakuwaapan an mani õdau'u, õ'ida'a karikaonan, aonaa turuu
õparadan mishida-kao. 32 Mazan kaina'a ba'oran kakuwaapa'o õdau'u,
õaitapa mishi'o wuru'u uparadanuz õdau'an.
33 "Unao, udyuudan pidannao John Chikaawunuupauzo di'iti. Uruu
dono ukowaada mishi'o õdau'an. 34 Aonaa õaipan manawun mani pidan
kakuwaapan õdau'an kaiwuru'u; mazan õkowaadan unao ati kaikapa
kida'ora'a, turuu kizi ukazannaatinan. 35 John uruu lamp kawanu'o,
ma'ozaka'oraz ukanadapan; aizii unao masakauda'u karikaonan
ukonaukii-kidan ukanadapanuzu.
36 "Powa'a zii John kuwaa ai umanawunun wuru'u kakuwaapa'oraz
õdau'u: wuru'u õsha'apatanii kidaz õdaru aipan kawana'ati, na'iki
wuru'u Uaipaniaz zii õsha'apatan, ĩnao wuru'u kakuwaapa'oraz õdau'u.
Na'iki õsha'apatanii kida ukainaabata õdaru wuru'u dyuuda'oraz õgaru.
37 Na'iki õdaru kapam kakuwaapa'o õdau'u. Unao, aonaa uabatau-
zon uparadan oo utukapauzon uruu. 38 Aonaa uzaamatan Ukuwaa,
usha'apanum kau'an aonaa unao mishidan õgaru wuru'u Udyuuda-
niaz. 39 Utominpan padamata kaimanaiman saada-kariwaiz kida
Tominkaru Paradan dau'u, uzauda-kidan uruu ida'a'o nii unao ikodan
karikaonanu'o kakupa-karu, mazan uruu kida kakuwaapa'oraz õdau'u!

40 Mazan upu'u aonaa uzaamatina'azon õ'ida'ati, turuu kizi uzaamatan
karikaonanu'o kakupa-karu.
41 "Õsha'apatan aimaakan aonaa õaipan idi'o mani pidannao dakotan
õgaru umanawunu'o nii. 42 Mazan õaitapa unao, aonaa na'ia'oram
marainpan Tominkaru kaimanaiman. 43 Õgaru, õkaawan õdaru uu
ida'ana'o, mazan unao, aonaa unaubaan õgaru. Mazan ba'orainao
kaawan an paaipan ati karikaonan, ĩnaou'o nii pa'an unaubaapa.
44 Upaonarunao naubaan an unao, tuukii ukonaukian, mazan aonaa
zoobaba usha'apatan aimaakan Tominkaru bauda'apauzon naubaa-
kinaa nii unao. Ukau'an, na'apam nii mooko umishidan uruu?
45 "Aonaa õgaru'o nii mani wuru'u kia'o ni'oraz õdaru ati, 'oia'o ĩnao,'
unao dau'an. Kaina'a Moses saadauzonii, uru'o nii pa'an wuru'u 'oia'o
ĩnao,' kia'o ni'oraz, unyukunuu Moses saadanii dau'atin pu'u padamata.
46 Umishidan an mani mishi manawun Moses saadanii, umishida mani
padamata õgaru. Usha'apanum kau'an, õgaru daua'o wuru'u usaadaniaz.
47 Mazan umamishidakan pu'u Moses saadauzonii kakinaorii, na'apam
nii dii umishidan õparadan?"

6

Jesus paan 5000 pidannao
(Matthew 14:13-21; Mark 6:30-44; Luke 9:10-17)

1 Aizii udauna'an Jesus taraukan Galilee Karishiiz baza iti, (Tiberias
Karishiiz, kia'o udakota-kao kapam.) 2 Iriba pidannao da'anpan uruu
ĩtukapan idi usha'apatan umanawun kida'o aimaakan, ukakudanuz kari-
nainao. 3 Jesus makon patominapa-kidaniinao tuma naawazi paawa iti,
na'ii usakanatan ĩtuma. 4 Aizii udono, maonapata'o Jewnao Passover
Kamoon.
5 Jesus awunuudanaan, utukapa iriba pidannao wa'atin pa'ida'ati.
Sariapa ukian Philip ati, "Na'ikim nii watorian wanyukunui wapaa-
kinaa nii ipai wunaou'a?" 6 Jesus pishaanuz Philip, utiwaa-
kidapan karikaonan uruu, mazan Jesus, uaitapani'i naa na'apam nii
pasha'apainpan.
7 Philip kian u'ati, "8 kauzu pidan kaudinan winipinaa, aonaa turuu
utorian wunao aroapa-kinaa ni'i, utaa-kao pu'u mani masakauda'u sodi
kida."
8 Andrew, Simon Peter inawuzuz, uruu kapam Jesus tominapa-
kidanii. Ukian Jesus ati, 9 "Kaina'a koraidaonaa diida'a'a, kaina'a u'ida'a
baka'iauda'u barley-ba'i* na'iki dya'utam kopaunao sodi kida. Mazan
na'apam nii mooko masakauda'u sodi'o wanyukunui turuan iriba'o
manawun pidannao ati?"
10 Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, "Marii pidannao sakanatan."
Uru'u naa ĩdyuudan pidannao sakanatan naa. Pinidi baawu
wuru'u na'ia'oraz amazada. Aizii daonaioranao uikoda mani
5000 ĩdyaun. 11 Uru'u naa Jesus zaamatan bread na'iki utoriinapa-
kidan naaz Tominkaru ati, "Kaimana'o pugaru Tominkaru, putaan
idi wanyukunui." Uruu dauna'an udyuudan naa utaabi'ii-kao
sakanatapainao ati, aizii kopau na'apa kapam una'apatan. Ipai pidan
aroopan abaapa kida. 12 Aizii ĩturuudan dauna'an paaroopan, Jesus
kian patominapa-kidaniinao ati, "Aizii uzawada wanyukunui wa'akun,

* **6:9** barley-ba'i: barley aka, poroom kawanu'o.

aonaa uwakuda'ana'az." 13 Uruu idi baka'iauda'u'oraz barley-ba'i
wa'akun di'iki, ĩpaidada 12 dazowan kida.
14 Aizii pidannao tukapan idi Jesus sha'apatan umanawunu'o
aimaakan, sariapa ĩkian, "Di'i naa wuru'u Prophet, saada-kariwai
Tominkaru paradan kaunamunaataniaz uwa'atin nii."† 15 Jesus
aitapan idi pidannao zaamata'azon naa paugaru King nii aonaan pu'u
unyukunuu na'apan, uruu idi umako'okan ĩ'ai paba'orantin koshan
midukuo iti.

Jesus chi'ikan wunu paawa an
(Matthew 14:22-33; Mark 6:45-52)

16 Uruu wachuupunin, Jesus tominapa-kidaniinao makon naa Galilee
Karishiiz iti. 17 Ĩzaamatan kanawa na'iki uru'u naa ĩtaraukan Capernaum
iti. Maruta'aka'a naa amazada, aonaa zii Jesus kaawan ĩ'ida'ati.
18 Aizii uruu wamarutan ida'a, ma'ozaka'o awaru kaawan na'iki
kichana'iki-kii utoman wunu paran. 19 Jesus tominapa-kidaniinao
pooratan pakanawan na'apa'o bii an, 3 oo 4 mile umunapon. Uru'u
naa ĩtukapan Jesus wa'atin, wunu paawa an uchi'ikapan. Uwa'atin,
atii umaonapatan ĩkanawan ida'ati. Tuukii ĩtarian u'ai. 20 Mazan
upu'a'a naa uparadan ĩ'ati, "Mana'a utaria'ana'a! Õgaru wuru'u!"
21 Uparadan dauna'an, ĩaipan naa upaidinan patuma kanawa zo'iti,
mazan masha'apakiaka ĩkaawa'akan naa pamako-kizi iti.

Pidannao dawatinan Jesus dau'u

22 Ba'oran chaapi'iki, pidannao karishii danoma ia'oraz ĩwa'akinan,
ĩaitapanii na'a'o soo bauda'apa kanawa karikaonan. Na'iki ĩaitapa ka-
pam aonaa Jesus makon patominapa-kidaniinao tuma uruu kanawa
zo'an, soo ĩnao karikaonan mako. 23 Mazan kaina'a ba'oran kanawa
kida kaawan Tiberias iki, maonapa Naobanai paa-kizi ii pidannao,
utoriinapa-kidan dauna'an wanyukunui. 24 Aizii pidannao tukapan
idi aonaa Jesus nii, na'iki aonaa utominapa-kidaniinao nii kapam,
uru'u naa ĩpaidinan kanawa kida zo'iti, na'iki ĩmakon naa Capernaum iti,
ĩdawatina'anan naa Jesus dau'u.

Jesus, uruu wanyukunui aokazi iki'o

25 Ĩikoda Jesus karishii baza ia'a naa. Uru'u naa ĩkian u'ati, "Tiichaa,
na'apainim di'i naa pukaawan da'ati'i?"
26 Jesus kian ĩ'ati, "Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Udawatinan õdau'u
soo uaroopan idi'o abaapa karikaonan, aonaa utukapan idi'o mani
õsha'apatan umanawun kida'o aimaakan. 27 Aonaa ukaudina'ana'a
pataka'uinauzo wanyukunui dau'ati. Ukaudin pa'an wanyukunui
dau'ati karikaonanu'oraz kakupa-karu u'ida'an. Uruu wuru'u Daon-
aiora Aokazi Iki'o taan ni'oraz unao ati, usha'apanum kau'an Tominkaru
tukapa-kida mishi panyukunuu kaimanan u'ati."
28 Aizii ĩkian u'ati, "Kanom mooko manawun Tominkaru aiapanii
washa'apatan?"
29 Jesus kian ĩ'ati, "Tominkaru aipan soo umishidan õgaru, padyuuda-
niaz."
30 Na'iki ĩkian u'ati, "Kandii mooko umanawunu'o aimaakan
puaida-kidan nii wa'ati, wamishida-kinaa nii wuru'u puparadanuz?
31 Wadokozu-daunnao, ĩnikauzonii wanyukunui, 'manna' kia'oraz

† **6:14** Deuteronomy 18:18-19

udakota-kao, mapidantaka'o amazada ii. Na'apa usaadinpan
Tominkaru Paradan ida'a, 'Utaanii ĩ'ati ĩnikan nii aokazi iki'o
wanyukunui.' "‡
32 Jesus kian ĩ'ati, "Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Aonaa Moses
mani wuru'u taa'oraz aokazi iki'o wanyukunui u'ati. Õdaru pa'an
wuru'u taa'oraz aokazi iki'o wanyukunui, mishi'oraz kakupa-kinai.
33 Wanyukunui, Tominkaru dyuudaniaz aokazi iki, uruu pa'an taa'oraz
kakupa-kinai manawun, pidannao ati."
34 Sariapa pidannao kian u'ati, "Naobanai! Putaa mooko wa'ati uruu
wanyukunui, na'iki ipai kamoo pa'i putaa wa'atiz!"
35 Jesus kian ĩ'ati, "Õgaru wuru'u wanyukunui kakupa-kinaiz.
Na'ia'oram pidan zaamatina'o õ'ida'ati na'iki mishida'o õgaru, aona'o
nii uzamaziizon na'iki aona'o nii umaaradakouzon.
36 "Mazan õkii sha'atii u'ati, utukapa'a naa padamata õgaru, mazan
upu'u aonaa umishidan õgaru. 37 Ipai pidan õdaru taaniaz õ'ati, zaa-
matina'o nii õ'ida'ati. Na'iki pidan wuru'u zaamatina'oraz õ'ida'ati
aonaa na'apainim nii õkashanauan. 38 Usha'apanum kau'an õwa'atin
da'ati'i aokazi iki, õsha'apata'anan dyuuda'oraz õgaru aipan kawana'ati
õsha'apatan. Aonaa õwa'atin õsha'apata'anan aimaakan õnyukunuu aipan
kawana'ati. 39 Na'iki dyuuda'oraz õgaru, aonaa bauda'apa uaipan
õwaziwaan pidan pataaniinaouz õ'ati. Mazan uaipan pa'an õkadishita-
kidan ĩdyaun na'iki õtaan ĩkakupa-kinaa nii, Tominkaru Ainaa dono. 40 ÕDaru
aipan ipai pidan tukapa'oraz na'iki mishida'oraz uDani, zaamatan
karikaonanu'o kakupa-karu; na'iki õkadishita-kidan nii ĩdyaun karikao-
nanu'o kakupa-karu di'iti Tominkaru Ainaa dono."
41 Uru'u naa Jewnao kadakotin-kidan uruu na'iki ĩto'oran naa
u'ati, ukian idi, "Õgaru wuru'u wanyukunui aokazi iki'oraz kaawan."
42 Ukau'an ĩkian pa'atiaaka, "Aonaa mooko Jesus mani uruu, Joseph
daniz? Waaitapanii na'apain udaronao! Na'apa di'i naa mooko
kaiwuru'u ukianuz, 'Õgaru aokazi iki'o õwa'atin?' "
43 Jesus kian ĩ'ati, "Aona'a naa ukadakoinpa'ana'a na'apa. 44 Õdaru
wuru'u dyuuda'oraz õgaru; na'iki aonaa turuu pidan zaamatinan
õ'ida'ati, soo õdaru minziiwatan dono uruu uzaamatin-kinaa nii õ'ida'ati.
Na'iki õkadishita-kidan nii uruu Tominkaru Ainaa dono. 45 Na'apa kotua'o
prophet saadauzonii kian, 'Ipai'o nii Tominkaru tominapa-kidan pidan-
nao.'§ Ukau'an kanom dyauta'o unyukunuu õdaru paradan dau'ati,
na'iki tominpa'o uruu di'iki, zaamatina'o nii õ'ida'ati.
46 "Mazan aonaa na'ia'oram pidan tukapauzon õdaru, soo wuru'u
wa'ati'oraz Tominkaru di'iki, uruu pa'an tukapa'oraz õdaru. 47 Mishi'o
kaiwuru'u õkianuz: Na'ia'oram pidan mishida'o, zaamata'ora'a naa
karikaonanu'o kakupa-karu wuru'u. 48 Õgaru wuru'u wanyukunui
kakupa-kinaiz. 49 Udokozu-daunnao nikauzon pu'u 'manna' mapidan-
taka'o amazada di'ii, upu'u ĩmawakan. 50 Mazan di'i naa pa'an wuru'u
wanyukunuiz, kaawa'oraz aokazi iki, pidan nika'oraz uruu, karikao-
nanu'o nii ukakupan. 51 Õgaru pa'an wuru'u wanyukunui, kaawa'oraz
aokazi iki, taa'oraz kakupa-kinai. Pidan nikan an wuru'u wanyukunuiz,
uruu karikaonanu'o nii ukakupan. Wanyukunui õtaan ni'oraz u'ati,
uruu õdunaa. Uruu õtaaniaz pidannao kakupa-kinaa nii."

‡ **6:31** Psalm 78:24 § **6:45** Isaiah 54:13

52 Uru'u naa Jewnao shokorodinan u'ati na'iki ĩkian pa'atiaaka,
"Na'apam nii mooko arawu itiiman pataan wa'ati padunaa,
wanyukunui nii?"
53 Jesus kian ĩ'ati, "Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Umanikakan an Daon-
aiora Aokazi Iki'o dunaa na'iki umatuzakan an uizain, aona'o kakupa-
karu nii u'ida'a. 54 Mazan kanom aroopa'o õdunaa dau'u na'iki tuza'o
õizain, uruu karikaonanu'o nii pa'an ukakupan na'iki õkadishita-kidan
nii uruu Tominkaru Ainaa dono. 55 Õdunaa, uruu mishi'o wanyukunui
na'iki õizain mishi'o riwunii. 56 Na'ia'oram pidan aroopa'o õdunaa dau'u
na'iki tuza'o õizain, uruu zaamatinpa'o õ'ida'ati, na'iki õgaru zaamat-
inpa'o uruu ida'ati kapam. 57 Õdaru Tominkaru taapa'oraz kakupa-
karu, uruu wuru'u dyuuda'oraz õgaru. Uruu di'iki'o õikodan kakupa-
karu. Ukau'an pidan aroopa'oraz õdau'u, uikodan nii kakupa-karu
õgaru di'iki. 58 Ukau'an di'ora'a wuru'u wanyukunui kaawa'oraz pa'an
aokazi iki, aonaa udokozu-daunnao nikauzonii manna kawanu'o mani.
Ĩnikauzon pu'u padamata manna, mazan upu'u zii ĩmawakan. Mazan
pidan aroopa'o di'ora'a wanyukunui dau'u, karikaonanu'o nii pa'an
ukakupan."
59 Jesus kakuwaatinanuz kaikapa'a, utominapatin-kidan dono'o pi-
dannao synagogue* ii.

Jesus kuwaa taa'oraz karikaonanu'o kakupa-karu

60 Aizii ĩabatan idi na'apa'o kuwai, iriba da'anapatinainaouz uruu,
kian, "Dadara'o manawun ukuwaa. Kanom turuu uabatapan kaiwuru'u
ukuwaaz?"
61 Mazan Jesus, uaitapa na'apam patominapa-kidaniinao kadakotin-
kidan pakuwaa. Sariapa ukian ĩ'ati, "Ukaziwaa-kida zii õparadan?
62 Na'apam dii mani ukian utukapan an Daonaiora Aokazi Iki'o sawati-
nan powaa iti pawa'ati-kizi iti? 63 Pudi'itapan an soo nanai daua'o
karikaonan, uruu mazanu'o karikaonan wuru'u. Kaimana'o Doronaa
pa'an wuru'u kaawa-kida'oraz kakupa-karu. Wuru'u õparadan kidaz,
unao ati'oraz, aonaa nanai daua'o mani, mazan doronai daua'o, na'iki
ukakupa-kinaa ni'o. 64 Mazan upu'u zii kaina'a pabi'i kida unao aonaa
umishidan." (Jesus aitapanii sariapa patominapa-kidan di'iki'o ĩdyaun,
na'ia'oram aona'o nii ĩmishidan. Na'iki uaitapa na'ia'oram nii kaakapaa
paugaru tarubainao ati.) 65 Na'iki Jesus kian koshan, "Kaikapa'o ati'o
tawuru'u õkianuz u'ati, aonaa turuu pidan zaamatinan õ'ida'ati, soo
õdaru Tominkaru na'akan dono õ'ida'ati ĩdyaun."
66 Na'iki'ora'a naa iriba utominapa-kidaniinao muudinan naa u'ai,
aonaa powa'a ĩmakon utuma. 67 Uruu idi Jesus kian wunao ati'i 12
patominapa-kidaniinaouz, "Unao mani, umuudinan ni'i naa kapam
õ'ai?"
68 Simon Peter kian u'ati, "Naobanai, kanom di'iti'o nii mooko
wamakon? Pugaru ida'a pa'an parada-karu kida taa'oraz karikao-
nanu'o kakupa-karu. 69 Na'iki, aizii wamishida na'iki waaitapa pugaru
umanawunu'o, Tominkaru di'iki'o puwa'atin!"
70 Jesus kian ĩ'ati, "Õgaru zaamata'oraz 12 unao. Mazan bauda'apa
unao, Satan!" 71 Una'apanuz Judas Iscariot daua'o wuru'u (Simon
Iscariot daniz); uruu 12 tuma'o uaitinpan, uru'o nii zaamata-kida Jesus.

---

* **6:59** synagogue: kabaun Jewnao baokopainapa-kizi. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

7

Pa'inawuzunao dyuudan Jesus makon Judea Baara iti

1 Uruu dauna'an, Jesus morowautapan na'ii'aka wiizai kawana'ati,
Galilee Baara ii kida'oraz. Aonaa uaipan pachi'ikinan Judea Baara
ii aka, usha'apanum kau'an Jewnao zowaunaanao zaudapanii uruu
na'ii, ĩaipan pazowiinuzu. 2 Na'iki uruu dono maonapata'o Jewnao
baokopainpauzon kamoon, ĩkawiizibatinauzon.* 3 Uruu idi Jesus inawuzu-
nao kian u'ati, "Pugaru mani? Kanom nii aona'a naa pumakon Judea
Baara iti, abatauzonao pukuwaa tukapa kizi wuru'u pusha'apaapanii
kidaz? 4 Aonaa na'ia'oram pidan dizapa'o pasha'apaapan aimaakan,
uaipan an pidannao aitapan kaimanaiman kanom kaduz paugaru.
Pusha'apaapan an aimaakan, marina'a naa ipai pidannao aitapan!"
5 (Aizii wuru'u u'inawuzunaouz, aonaa ĩmishidan uruu.)
6 Jesus kian ĩ'ati, "Aonaa zii mazan amazada kaawan õ'ati õmako-
kinaa nii na'iti. Mazan unao, turuu umakon na'apainim karikaonan,
uaipan kawana'ati. 7 Aonaa kanom dikin ii pidannao to'ora-kizaitapan
unao. Mazan õgaru ĩto'ora-kizaitapanii, õkakuwaapan idi ĩ'oian dau'u.
8 Umako'o naa baokopainapa-kizai iti. Mazan õgaru, aona'o nii zii
õmakon, usha'apanum kau'an aonaa zii amazada kaawan õ'ati." 9 Jesus
paradan dauna'an na'apa, una'ian zii Galilee Baara ii.

Jesus Jerusalem ii

10 Mazan u'inawuzunao makon dauna'an baokopainapa-kizai iti,
uru'u naa Jesus makon kapam. Umakon na'iti dizinapa, aonaa kizi
pidannao aitapan na'iam uruu. 11 Na'ii, baokopainapa-kizai ii, Jewnao
zowaunaanao dawatinan udau'u pidannao bii an, "Aonaa utukapan
tawuru'u pidanaz?" ĩkian pidannao ati.
12 Aizii uruu dono, iriba pidannao paradinan mashauda'u kida Jesus
dau'u. Ba'orainao kian, "Kaimana'o pidan uruu." Mazan ba'orainao
kian, "Aonaa kaimana'o pidan mani uruu, soo umariidapan karikaonan
pidannao." 13 Mazan aonaa na'ia'oram pidan diwadan paparadan,
ĩtarian idi Jewnao zowaunaanao ai.
14 Aizii 4 kamo'o naa baokopainapa-karu, uruu zii Jesus makon
Tominkaru Dapu iti. Na'ia'a naa utominapa-kidan pidannao.
15 Aizii Jewnao zowaunaanao abatan idi utominapa-kidan pidannao
kaimanaiman manawun, tuukii ĩdi'itinpan uaitapan dau'an. Sariapa
ĩkian udau'ati, "Na'apam dii mooko arawu aitapan kaikapa'a naa
manawunu'u? Aonaa na'apainim padamata tiichaanao tominapa-
kidauzon uruu!"
16 Jesus kian ĩ'ati, "Wuru'u õkuwaa kidaz aonaa õtomanii mani.
Tominkaru, dyuuda'oraz õgaru, uruu di'iki'o wuru'u õkuwaa kidaz.
17 Pidan minziiwata'o panyukunuu Tominkaru kaudin-kizi dau'ati,
uru'o nii pa'an aitapa õkuwaa, Tominkaru di'iki'o, oo õtomanii
karikaonan. 18 Pidan kakuwaapan an paaipan ati karikaonan,
utiwaan pamanawun-tinan wuru'u. Mazan pidan kakuwaapa'o
pamanawunutapa'azon idi dyuuda'o paugaru; uruu kaimana'o pidan,
na'iki mishi'o uparadan. 19 Mishi, Moses taanii unao ati ukakinaorinaa.

---

* **7:2** ĩkawiizibatinauzon: Putukapa kaarita tokon ii, Jewnao baokopainpauzon kamoon waranu'u, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Mazan aonaa na'ia'oram unao mishi'o utaapan wuru'u kakinaoriiz.
Mazan kandii nii uzowia'azon õgaru?"
20 Aizii pidannao kian u'ati, "Kaina'a oia'o doronai pu'ida'a! Kanom
mooko pu'itiiman zowia'azoo pugaru?"
21 Jesus kian ĩ'ati, "Kaina'a bauda'apa õsha'apatanii umanawunu'o
aimaakan Sookapa-karu Kamoon dono, na'iki tuukii unao di'itinpan
udau'u. 22 Mazan upu'u zii, utaapadan udani daonaioranao choota-
kao† sookapauzo-karu kamoo dono, ĩkainaabatin-kinaa Jewnao nii, Moses
taan idi na'apa'o kakinaorii. (Mazan aonaa Moses di'iki'o mani
wuru'u na'apa'o sakadinanuz, uruu dokozu-daunnao pa'an wuru'u
sakada'oraz na'apa'o.) 23 Aizii utaapadan pu'u udani choota-kao
Sookapa-karu Kamoon dono, uruu aonaa kizi unao dikintapan Moses
taaniaz kakinaorii. Kandii nii mooko uto'oran õ'ati õsaabaan idi pa'an
kaimanaiman pidan nanaa Sookapa-karu Kamoon dono? 24 Aona'a
udi'itapa'ana'a õsha'apataniaz aimaakan oia'o nii. Mazan udi'itapa
wuru'u õsha'apataniaz aimaakan kaimana'o nii pa'an."

Christ mani wuru'u Jesus?

25 Kaina'a Jerusalem sannao bii ikiinao pidannao, ĩkian Jesus dau'ati
pa'atiaaka, "Aonaa mooko arawu'u mani tawuru'u ĩtiwautaniaz pazowii-
kidan? 26 Aizii di'i naa uparadinan iriba'o pidan ati. Na'iki aonaa kanom
wa'atin ĩtowauda'ua'anan uruu! Jewnao zowaunaanao aitapani'i naa
sha'a uruu Christ‡ kii-kizaiz? 27 Mazan Christ kaawan dono, aona'o
nii pidan aitapan na'iki'oram uwa'atin. Mazan arawu'u, waaitapa
na'iki'oram uwa'atin."
28 Aizii Jesus tominapatin-kidan pu'u pidannao Tominkaru Dapu
ii, ukian diiwa'o ida'an, "Uaitapanii mooko õgaru na'iki na'iki'oram
õwa'atin? Aonaa õ'ida'a'o mani õwa'atin! Dyuuda'oraz õgaru, uruu
mishi'o, na'iki uruu di'iki'o õwa'atin. Unao aonaa uaitapauzon uruu.
29 Mazan õgaru õaitapanii uruu, usha'apanum kau'an uruu di'iki'o
õwa'atin, na'iki uruu pa'an wuru'u dyuuda'oraz õgaru."
30 Uru'u naa ĩaipan pazaamata'akan Jesus sariapa na'ii, mazan
aonaa kanom zaamatan uruu, usha'apanum kau'an aonaa zii amazada
kaawan uzaamata-kinao nii. 31 Mazan iriba na'iainao pidannao mishi-
dan uruu, na'iki ĩkian, "Ba'oran kaawan an, dakotina'o Christ nii, tu-
ruu mani mooko usha'apatan powa'a zii umanawun kida'o aimaakan
arawu'u sha'apatanii kida aia'a?"

Jewnao zowaunaanao aipan pazaamata-kidan Jesus

32 Aizii Phariseenao abatankan naa na'apam pidannao kian
pa'atiaaka, mashauda'u padamata Jesus dau'an. Uru'u naa
ĩbaokopatinan faadaanao zowaunaanao tuma, udauna'an ĩdyuudan naa
watchmantapainao Tominkaru Dapu ĩzaamatanaka kizi Jesus.
33 Jesus kian, "Õna'an nii zii utuma baukapa'a naa, udauna'an õkiwan
ni'i naa dyuuda'oraz õgaru di'iti. 34 Udawatinan nii õdau'u mazan aona'o
nii uikodan õgaru. Aonaa turuu unao makon õmako'ozoo-kizi iti."

---

† **7:22** choota-kao: Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ‡ **7:26** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

35 Uru'u naa Jewnao zowaunaanao kian pa'atiaaka, “Na'iti'oram mani
umako'ozon, aonaa kizi turuu waikodan uruu? Umako'ozon sha'a Jew-
nao di'iti, mashaapainaouz Greeknao wiizi ii aka, utominapa-kida'anan
Greeknao?§ 36 Na'apa'oram dau'ati'o dii wuru'u, ‘Udawatinan nii
õdau'u, mazan aona'o nii uikodan õgaru,’ na'iki ‘Aonaa turuu umakon
õmako'ozoo-kizi iti,’ ukianuz?” ĩkian.

Wunu kakupa-kinai

37 Dawu'itiini'o kamoo baokopainapa-karuz, uruu umanawunu'o
manawun kamoo. Uruu kamoo ida'a Jesus kadishitan na'iki uparadan
diiwa'o ida'an, “Kanom maaradako'o marii uwa'atin õ'ida'ati, õtaa kizi
u'ati utuzan nii. 38 Saada-kariwaiz Tominkaru Paradan kian kawana'ati,
‘Kanom mishida'o õgaru, uruu di'iki'o nii wunu taa'oraz kakupa-
kinaa shootapan.’ ” 39 Jesus kadakotinanuz, Kaimana'o Doronaa daua'o
wuru'u. Uruu wuru'u taa-karu ni'oraz mishidainao ati. Uruu dono
aonaa zii Kaimana'o Doronaa taa-kao mishidainao ati, usha'apanum
kau'an aonaa zii Jesus sawata-kao umanawunu'o ida'an.

Pana'a kida parada-karu
Jesus dau'an

40 Jesus paradan dauna'an, iriba abatainaouz uparadan, ĩkian udau'an,
“Di'ora'a pidan uru'u naa Prophet, uru'u naa wazaudapaniaz!”
41 Ba'orainao kian, “Uru'u naa Christ!” Mazan ba'orainao kian,
“Aonaa uruu mani wuru'u! Galilee Baara iki'o nii mooko Christ wa'atin?
42 Aonaa mooko saada-kariwaiz kida Tominkaru Paradan kian, David
Takaan-daunu'o nii Christ, na'iki ushakatan nii Bethlehem ii, David
mashaapauzo-kizi ii?”
43 Uruu pana'a kida pidannao paradan Jesus dau'an. 44 Aizii
ba'orainao, ĩaipan naa padamata pazaamata'akan Jesus, marii kizi
utaraa-kao, mazan aonaa kanom zaamatan zii uruu.

Jewnao zowaunaanao
aonaa ĩmishidan Jesus

45 Uruu dauna'an watchmantapainao Tominkaru Dapu (tawuru'u
dyuuda-kariwainaouz ĩzaamata'anan Jesus) ĩkaawan naa powaa ati
faadaanao zowaunaanao na'iki Phariseenao ida'ati. Uru'u naa ĩkian,
“Kandii nii aonaa una'akan uruu wa'ida'ati?”
46 Aizii watchmantapainao kian ĩ'ati, “Aonaa na'ia'oram pidan
paradauzon na'apa uruu kawan!”
47 Uru'u naa Phariseenao kian ĩ'ati, “Upozawata-kidan naa mooko
kapam unao kaiwuru'u? 48 Uabatauzo mooko faadaanao zowaunaanao
bii iki'o, oo bauda'apa Pharisee mishida'o uruu? 49 Mazan wuru'u
da'anpainaouz uruu, aonaa ĩaitapan Moses taauzonii kakinaorii dau'u.
Ukau'an Tominkaru pataka'utan nii ĩdyaun!”
50 Na'a'o ĩtuma Nicodemus, uruu Pharisee kapam; uruu makonka'oraz
Jesus di'ii kiwiini'o dono zii. Ukian patumainao ati, 51 “Wakakinaorinaa
kian kawana'ati, aonaa turuu wakabootan pidan oia'o di'iti, wamaa-
batakan ua'ii zii na'apam ukian na'iki wamaaitapakan ua'ii zii kanom
manawun wuru'u usha'apaapanuz.”
52 Aizii ĩkian u'ati, “Pugaru kapam Galilee Baara san, mishii? Putomin-
pan an Tominkaru Paradan saada-kariwai dau'u, putukapan nii, aonaa
na'apainim nii prophet wa'atin Galilee Baara iki.”

§ **7:35** Greeknao: pana'ainao pidannao Jewnao ai.

53 [Uruu dauna'an ipai pidannao kiwa'akan kida'a naa padapu iti.

8

Zuna kootowapa-kida-kao oba'orantapan idi

1 Aizii Jesus, umakon naa Olive Naawa iti. 2 Ba'oran kamoo,
wakanada'akan zii ukaawa'akan naa powaa ati Tominkaru Dapu ati.
Pidannao kaawa-kaawan kida'a naa u'ida'ati. Jesus sakanatan na'iki
uru'u naa utominapa-kidan koshan pidannao. 3 Upu'u tiichaapau-
zonao Moses kakinaori dau'u na'iki Phariseenao kaawa-kida'akan zun,
zaamata-kariwai oba'orantapan idi. Oroo'o naa ĩkadishita-kidan pidan-
nao kanaapu ii.
4 Udauna'an ĩkian Jesus ati, "Tiichaa. Di'ora'a zun ikoda-kariwai
oda'awupan ba'oran daiaru tuma. 5 Moses taanii kakinaorii kian, zun
na'apa'o, marii ozowii-kao, oboo-kao ida'an kuba idi. Aizii pugaru mani,
na'apam dii pukian na'apa'o dau'ati?"
6 Ĩna'apanuz u'ati, ĩabata'azon karikaonan na'iam uparadan pana'itin
kakinaorii ai, ĩdakoapa-kinaa nii uruu naobanainao kanaapu ii. Mazan
Jesus dawuka'akan pasakanatapa-kizi'i, usaadapa'akan paka'u shuwu
idi kaatu ida'a. 7 Ĩpishautan pu'u zii uruu, Jesus saabaina'akan koshan
pasakanatapa-kizi'i. Uru'u naa ukian ĩ'ati, "Na'ia'oram pidan unao bii
a'o aonaa na'apaini'oram usha'apatan oia'o. Marii uruu kiwiini'o nii
boowan oroo." 8 Udauna'an udawuka'akan koshan. Na'apa koshan
usaadapan paka'u shuwu idi.
9 Ĩabatan idi na'apam Jesus kian pa'ati, bauda'apa kida ĩmakon Je-
sus ai, atii ipai ĩmakon. Tunarunaonao kiwiin ĩmako'okan, udauna'an
pa'inainao, ĩwa'aka'akan naa Jesus. Aizii wuru'u zunaabaz, pakawan
zii okadishitapan na'ii. 10 Jesus saabainan pasakanatapa-kizi'i koshan.
Uru'u naa ukian o'ati, "Na'iam naa ĩdyaun? Aonaa kanom wa'akinan,
kabootа'o nii pugaru oia'o di'iti?"
11 "Aonaa," okian u'ati.
Na'iki Jesus kian o'ati, "Õgaru, aona'o nii kapam õkabootan oia'o di'iti
pugaru. Pumako'o naa, mazan aona'a naa pusha'apata'ana'a oia'o
koshan."]*

Jesus kanada'o kawanu'o imi'i baara sannao ati

12 Bauda'apa kamoo, Jesus kakinaopan koshan pidannao, ukian ĩ'ati,
"Õgaru wuru'u kanadapa'oraz imi'i baara sannao ati. Pidan zaamatinan
an õ'ida'ati, kanada'o-karua'o nii umashaapan, na'iki aonaa na'apainim
nii ubaiaapan maruta'o. Wuru'u kanada'oraz, uruu kakupa-kinai man-
awun."
13 Phariseenao kian u'ati, "Pugaru, pu'ida'a'ora'a naa karikaonan
pukakuwaapan, aonaa turuu puparadan mishida-kao."
14 Jesus kian ĩ'ati, "Mishi õ'ida'a'o õkakuwaapan, mazan upu'u turuu
õkuwaa mishida-kao! Usha'apanum kau'an õaitapa na'iki'oram õwa'atin
na'iki na'iti'oram õmakopan. Unao, aonaa uaitapan na'iki'oram õwa'atin
oo na'iti'oram õmakopan. 15 Unao, udakotan pidan oia'o nii, soo uzauda-
kidan karikaonan. Õgaru, aonaa na'apa mani õdakotan pidan oia'o nii.
16 Mazan 'oia'o uruu,' oo, 'kaimana'o uruu,' õkian an pidan dau'ati,
uruu mishi'o pa'an wuru'u õna'apanuz, usha'apanum kau'an, aonaa

* **8:11** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

õba'orantina'o mani wuru'u õna'apanuz. Õdaru dyuuda'oraz õgaru,
tuma'o wuru'u õgaruz. 17 Ukakinaorinaa kian, 'Dya'utama'o pidannao
kakuwaapan an na'apa kida manawun bauda'apa'o aimaakan dau'u,
uruu aitapa-kao mishi'o wuru'u ĩkuwaaz.' 18 Õkakuwaapan õdau'u, na'apa
manawun õdaru, dyuuda'oraz õgaru kakuwaapan kawan õdau'u."

19 Ĩkian u'ati, "Na'iam dii mooko puDaru?"

Jesus kian ĩ'ati, "Unao, aonaa uaitapan kanom õgaru, ukau'an aonaa
uaitapan õDaru! Uaitapan an mani õgaru, uaitapa mani õDaru kapam."

20 Jesus paradan na'apa utominapa-kidan dono'o pidannao
Tominkaru Dapu ii, maonapa puraata tauzo-kizinao ii, (Tominkaru
Dapu tannaa ni'oraz). Mazan aonaa na'ia'oram pidan zaamatan uruu,
usha'apanum kau'an aonaa zii amazada kaawan uzaamata-kinao nii.

Jesus kakinaopan mamishida-kainao paugaru

21 Aizii Jesus kian ĩ'ati koshan, "Õmakon ni'i naa di'iki'i. Udawatan nii
õgaru, mazan umawakan nii u'oian bii'i. Õmako'ozoo-kizi iti, aonaa unao
ka'iitan umakon."

22 Ukau'an, Jewnao zowaunaanao kian pa'atiaaka. "Pazowiina'azon
dau'ati'o õaitapan wuru'u ukianuz, 'Õmako'ozoo-kizi iti, aonaa unao
ka'iitan umakon,' ukianuz?"

23 Jesus kian, "Unao, da'a sannao karikaonanu'u; õgaru, doko iki'o
pa'an õwa'atin. Unao imi'i baara sannao! Õgaru, aonaa imi'i baara
san mani. 24 Uruu idi'o tawuru'u õkianuz u'ati, umawakan nii u'oian
bii'i. Mishi'o nii umawakan u'oian bii'i, umamishidakan idi õgaru'u naa
wuru'u."

25 "Kanom mooko pugaru?" ĩkian u'ati.

Jesus kian, "Õgaru wuru'u, õkowaadaniaz u'ati kiwiin zii. 26 'Oia'o,'
turua'o õkian unao dau'ati, mazan aona'o nii õna'apan, usha'apanum
kau'an, õparadan soo dyuuda'oraz õgaru dyuudan kawana'ati, na'iki
õaitapa uruu sakitapa'o uparadan. Kanom õabatanii uruu di'iki, uruu
õkowaada pidannao ati da'a'a imi'i baara'a."

27 Aonaa ĩaitapan uparadinan paDaru aokazi ia'o daua'o wuru'u.
28 Uruu idi Jesus kian ĩ'ati, "Usawatan dono'o naa Daonaiora Aokazi Iki'o,
uaitapan ni'i naa mishi õgaru'u naa wuru'u. Uruu dono uaitapan nii,
õsha'apatan aimaakan aonaa õaipan ati'o mani, mazan õparadan na'apa
manawun õdaru tominapa-kidan kawana'ati õgaru. 29 Aizii dyuuda'oraz
õgaru, karikaonanu'o una'auzon õtuma, aona'o nii uwa'akauzon õgaru
õba'orantin, usha'apanum kau'an ukonaukii-kidanii ipai aimaakan
õsha'apatanii."

30 Iriba pidannao mishidan Jesus, ĩabatan idi na'apam ukian.

Abraham dainao

31 Ukau'an Jesus kian Jewnao ati mishidainaouz uruu, "Karikaonanun
an uizo'atipan õkakinaori, uruu mishi'o õpidanannao unao. 32 Uaitapan nii
mishi'o kuwai Tominkaru di'iki'o. Na'iki mishi'o kuwai muudin-kidan
nii unao upoitoruitapa-kao ai."

33 Ĩkian Jesus ati, "Abraham takaan-daunnao mazan waunao, na'iki
aonaa na'apaini'oram ba'oran naobanai poitoruitapauzon waunao.
Na'apa'oram ati'o dii kaiwuru'u, 'mishi'o kuwai muudin-kidan nii unao
upoitoruitapa-kao ai,' pukianuz?"

34 Jesus kian ĩ'ati, “Mishi'o kaiwuru'u õkianuz u'ati: Pidan sha'apata'o
oia'o, uruu oia'o poitoru wuru'u. 35 Aonaa karikaonanu'o nii mani
naobanai taapan papoitoru padapu'u. Mazan udani, karikaonanu'o
nii pa'an utaapa-kao naobanai dani nii. 36 Ukau'an Tominkaru Dani
muudin-kidan an unao upoitoruitapa-kao ai, mishi'o nii manawun
aonaa poitorui'i naa mani unao. 37 Õaitapa Abraham takaan-daunnao
unao. Mazan upu'u zii uzowia'azon õgaru, usha'apanum kau'an, aonaa
utaapan kaimanaiman õkuwaa unyukunuu ii. 38 Õgaru, õkakuwaapan õDaru
tukapa-kidanii daua'o õ'ati. Unao, usha'apatan aimaakan udaru kian
kawana'ati.”
39 Aizii ĩkian u'ati, “Abraham mazan wadaru nii.”
Jesus kian ĩ'ati, “Umishiin an mani Abraham dainao unao, na'apa
mani umashaapan uruu mashaapauzon kawan. 40 Õabatan kawana'ati
mishi'o kuwai Tominkaru di'iki, uruu õkowaada unao ati. Mazan upu'u
zii uzowia'azon õgaru. Abraham, aonaa na'apa'o mani ukaduz! 41 Unao
sha'apaapanii kidaz, udaru kaudin-kizi pa'an wuru'u.”
Na'iki ĩkian u'ati, “Tominkaru, uruu mazan bauda'apa wadaru. Aonaa
ba'oran wadaru nii.”

Satan dainao

42 Jesus kian ĩ'ati, “Umishiin an mani udaru Tominkaru, umarainapa
mani õgaru, usha'apanum kau'an uruu di'iki'o õwa'atin. Uruu dyu-
udanii õgaru, aonaa õaipana'ati'o mani wuru'u õwa'atinuz. 43 Kandii
nii aonaa uaitapan zoobaba kaiwuru'u õparadanuz? Usha'apanum
kau'an aonaa uzaamata'azon õkuwaa. 44 Unao Satan dainao, uruu idi'o
usha'apata'azon aimaakan udaru aipan kawana'ati. Uruu, sakadin-
kizai iki'o uzowian pidan, na'iki aonaa na'apainim ukonaukii-kidan
mishi'o kuwai, usha'apanum kau'an aonaa na'apainim uparadan
mishiin. Uruu mariidinauzo na'iki ipai mariidinauzonao tomin-kizi!
45 “Õgaru, mishi'o pa'an õkuwaa, mazan uruu idi'o aonaa unao mishi-
dan õparadan. 46 Na'ia'oram dii pidan kaida'a'a, turua'o ukainaabatan
õ'oian? Õkowaadan pu'u mishi'o, mazan kandii nii aonaa umishidan
õparadan? 47 Tominkaru pidanan, uruu abata Tominkaru paradan. Unao,
aonaa uzaamatan Tominkaru paradan kida, usha'apanum kau'an aonaa
upidanannao mani unao.”

Jesus paradan padau'an

48 Aizii Jewnao kian Jesus ati, “Waaitapa sha'atii, wakianuz pudau'ati,
Samaria san pugaru, na'iki oia'o doronai zaamatapanii.”
49 Jesus kian ĩ'ati, “Aonaa oia'o doronai zaamatapan õgaru, aonaa
masakauda'u. Õgaru, umanawunu'o nii õtaapan õDaru, mazan unao,
aonaa utaapan õgaru umanawunu'o nii. 50 Õgaru, aonaa õaipinan
umanawunu'o nii. Mazan kaina'a bauda'apa pa'an, aipa'o õtaapa-kao
umanawunu'o nii, na'iki uru'o nii aitapa na'apam pasha'apatan õgaru.
51 Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Pidan izo'atipan an õkakinaori, aonaa
na'apainim nii umawakauzon.”
52 Uru'u naa Jewnao kian u'ati, “Aizii waaitapa, kaina'a mishi oia'o
doronai pu'ida'a! Abraham mawaka uruu, prophetnao mawaka ĩnao
kapam. Mazan upu'u zii pukian, ‘Pidan izo'atipan an õkakinaori, aonaa
na'apainim nii umawakauzon.’ 53 Oo puwazootapanii sha'a wadaru

Abraham umanawunun? Uruu mawaka'a naa, prophetnao na'apa
kapam. Kanom kaduz mooko pu'itiiman pugaru?"
54 Aizii Jesus kian ĩ'ati, "Õdakotinan an õ'ida'a umanawunu'o nii,
madiwautapa-ka'o wuru'u. ÕDaru pa'an wuru'u umanawunutapa'oraz
õgaru. Uruu unao dakotaniaz uTominkarun nii. 55 Unao, aonaa uaita-
pauzon uruu, mazan õgaru, õaitapa pa'an uruu. Aizii 'Aonaa õaitapauzon
uruu,' õkian an, mariidinauzo õgaru, na'apa unao kawan. Mazan õgaru,
õaitapanii pa'an uruu, ukau'an õizo'ati uparadan. 56 Udaru Abraham,
tuukii ukonaukian uaitapan idi patukapan nii zii õkaawan. Na'iki
utukapa mishi õkaawan, uruu idi tuukii ukonaukian."
57 Jewnao kian u'ati, "Aonaa zii putunarunaoun,† mazan na'apa dii
mooko putukapan Abraham?"
58 Jesus kian ĩ'ati, "Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Õgaru na'a'ora'a naa
Abraham tominan ua'ii."
59 Uru'u naa ĩzaamata'akan kuba kida paboori nii, ĩzowia'aka'azon naa
uruu. Mazan Jesus dizina'akan ĩ'ai, umako'okan pidannao bii an aka,
na'iki umako'okan naa Tominkaru Dapu iki.

9

Jesus saabaan ishaawunu'o awun

1 Pamakopan pu'u, Jesus tukapan pidan pashakatan iki'o
u'ishaawunun. 2 Sariapa utominapa-kidaniinao pishaanuzu, "Tiichaa,
kanom oian idi'o arawu shakatan ishaawun nii, pa'oian idi'o oo
udaronao oian idi'o?"
3 Jesus kian ĩ'ati, "Ushakatan ishaawun nii, aonaa pa'oian, oo
udaronao oian idi'o mani, mazan u'ishaawunun ida'ana'o nii
Tominkaru ma'ozakan kainaabata-kao. 4 Wakanadan pu'u zii, marii
washa'apaapa dyuuda'oraz õgaru aiapanii washa'apatan; kaina'iki
maruta'o wa'atin, uruu dono aonaa na'itim ni'i naa kaudin-karu.
5 Õna'an kawana'ati da'a'a imi'i baara'a, õgaru wuru'u kanada'oraz
imi'i baara ida'a."
6 Jesus kian dauna'an na'apa, usopitan pazaadako imi'i baara ati.
Udauna'an uraua'akanuz imi'i tuma, na'iki uruu idi uzichian naa
ishaawun awun. 7 Ukian u'ati, "Aizii puchikaanaka daari puawun
ai Siloam Baoko ii." (Siloam, kii-karu dyuuda-kariwai kia'o Jewnao
paradan ida'an.) Uru'u naa umakon uchikaankan naa paawun. Ukiwan
powaa ati kaimana'a naa utukapa'akan.
8 Aizii umin-dazabazinao, na'iki ba'oran pidannao naudina'oraz naa
ĩtukapauzon upishautan aimaakan pidannao ai, ĩkian pa'atiaaka, "Aonaa
mooko arawu mani tawuru'u sakanatapauzoz na'iki pishautauzoz pi-
dannao aimaakan kida dau'ati?"
9 Ba'orainao kian, "Uruu wuru'u," mazan ba'orainao kian, "Aonaa
uruu mani, soo uaidinpan karikaonan na'apa uruu kawan."

Mazan uruu kian ĩ'ati, "Õgaru da'i tawuru'u pishautauzoz pidannao
aimaakan dau'ati."
10 Ĩkian u'ati, "Mazan na'apa di'i naa puawun saabaina'akan,
putukapa-kinaa nii?"
11 Ukian ĩ'ati, "Pidan Jesus kia'o u'uu, utoma'akan daari na'iki
udauna'an uzichian õawun u'idi, udauna'an udyuudan õchikaankan õawun

† **8:57** Aonaa zii putunarunaoun oo "Aonaa zii puikodan 50 puwunun?"

Siloam Baoko ii. Õchikaan dauna'an daari õawun ai, kaimana'a naa
õtukapa'akan."
12 Ĩpishaan uruu, "Na'iam dii uruu?" ĩkian.
"Aonaa õaitapan," ukian ĩ'ati.

Phariseenao aitapa'azon kanom tukapa-kidanii ishaawun

13 Udauna'an ĩ'ua'atiitan naa uruu Phariseenao di'iti. 14 Jesus tomanuz
daari na'iki usaabaanuz pidan awun, Sookapa-karu Kamoon dono'o.
15 Uru'u naa Phariseenao pishaan koshan uruu, na'apa'oram naa uiko-
dan patukapa-kinaa nii. Ukian ĩ'ati, "Uzichia'akan daari õawun ida'an,
udauna'an õchikaan õawun baara, na'iki'o kaimana'a naa õtukapa'akan."
16 Baokoinao Phariseenao kian, "Pidan sha'apata'oraz aimaakan
kaikapa'a, aonaa Tominkaru di'iki'o mani uwa'atin wuru'u,
usha'apanum kau'an, kaudin uruu Sookapa-karu Kamoon dono."
Baokoinao kian, "Mazan na'apa dii mooko oia'o pidan turuan
pasha'apatan umanawunu'o aimaakan kida kaikapa'a?" Uruu pana'a
sodi kida ĩdi'itinpan.
17 Uru'u naa Phariseenao pishaan uruu koshan, "Pukian usaabaanii
puawun, ukau'an na'apam dii pukian udau'an?"
Ukian ĩ'ati, "Tominkaru prophetin uruu."
18 Jewnao zowaunaanao, aonaa ĩmishida'azon ishaawunu'o da'i uruu,
uruu idi ĩdapada-kidan naa udaronao. 19 Uru'u naa ĩpishaan ĩdyaun, "Udani
mishi arawu'u? Ishaawunu'o da'i mishi uruu pashakatan di'iki? Mazan
na'apa di'i naa wuru'u utukapanuz aizii?"
20 Aizii udaronao kian ĩ'ati, "Waudani mishi uruu, na'iki ishaawunu'o
ushakatan. 21 Mazan wuru'u utukapanuz naa, aonaa waaitapan
na'apa'oram, na'iki aonaa waaitapan kanom aipan ati'o. Upishaa'a naa
uruu, aonaa duusodi'o zii mani uruu, turua'o nii ukowaadan paaipan
ati." 22 Aizii udaronao kianuz na'apa, ĩtarian idi'o Jewnao zowaunaanao
ai. Usha'apanum kau'an, Jewnao baokopatanii panyukunuu, kanom
kian an, "Jesus, uruu Christ,"* aona'o ni'i naa powa'a utaapada-kao
ubaokopatinan synagogue ii, choochiipauzonao tuma. 23 Uruu idi'o
udaronao kian, "Aonaa duusodi'o zii mani uruu, upishaa'a naa uruu."
24 Powa'a koshan, itamautannaa aizii ĩdapada-kidan wuru'u
ishaawunuz da'i. Ĩkian u'ati, "Pukowaada Tominkaru awun za'a
mishi'o wuru'u puparadanuz! Usha'apanum kau'an waaitapa Jesus
kakuda'oraz pugaru, oia'o pidan uruu."
25 Ukian ĩ'ati, "Aonaa õaitapan, oia'o mani uruu oo aonaa. Mazan
bauda'apa aimaakan õaitapanii pa'an: kiwiin ishaawunu'o da'i õgaru,
mazan aizii kaimana'a naa õtukapan."
26 "Na'apa dii mooko usha'apatan pugaru putukapa-kinaa nii?" ĩkian
u'ati.
27 "Õkowaada'a naa sha'atii u'ati, mazan aonaa umishidan õkuwaa,"
ukian ĩ'ati. "Kandii ni'i naa uabata'azon powa'a zii koshan da'i? Oo
uaipan sha'a unao kapam utominapa-kidaniinao nii?"
28 Uru'u naa ĩdakoopa'akan uruu, ĩkian u'ati, "Pugaru pa'an wuru'u
pumin-na'apaimanan tominapa-kidanii, mazan waunao Moses
tominapa-kidaniinao pa'an. 29 Waaitapa Tominkaru paradanii Moses

* **9:22** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

ati pa'an, mazan arawu'u Jesus kii-kizaiz, aonaa waaitapan na'iki'oram
uwa'atin!"
30 Ukian ĩ'ati, "Mazan na'apam dii mooko? Aonaa mishi uaita-
pan na'iki'oram uwa'atin, mazan usaabaa õawun! 31 Waaitapa aonaa
Tominkaru nyukunuupan pidan oia'o paradan an pa'ati. Mazan pi-
dan marainpa'o uruu na'iki sha'apatina'o uaipan kawana'ati, uruu
mishi'o nii pa'an Tominkaru nyukunuupan uparadan. 32 Na'iki aonaa
na'apainim zii uabatauzo-kao, pidan pashakatan di'iki'o uawun ishaan,
ikodan patukapa-kinaa nii ba'oran pidan di'iki. 33 Soo mishi uruu
pidan wa'atin an Tominkaru di'iki, turuu pa'an usha'apatan na'apa'o
aimaakan."
34 Ĩkian u'ati, "Pugaru oia'o manawun pushakatan, mazan upu'u zii
kaikin putominapa-kida'azon waunao?" Na'iki'ora'a naa aona'a naa
ĩkashaapan ubaokopatinan powa'a pidannao tuma synagogue ii.

Pidannao ishaawunnao kawanu'o

35 Aizii Jesus abatan dono'o naa, aonaa ĩkashaapan umorotan syna-
gogue iti powa'a, uru'u naa umakon u'idi'iti. Ukian u'ati, "Pumishida
wuru'u Daonaiora Aokazi Iki'oraz?"
36 Ukian u'ati, "Pukowaadan dono na'ia'oram uruu, õmishidan nii
uruu!"
37 Na'iki Jesus kian u'ati, "Putukapani'i naa uruu, na'iki kai'oraz uruu
wuru'u paradina'oraz putuma."
38 Sariapa pidan kian u'ati, "Õmishida, õNaobanaa!" Ukodoru'ukan u'ati
na'iki utaan ipai padi'itinpan u'ati.
39 Jesus kian, "Õkaawan da'ati'i õtukapa-kida'anan na'apam pidannao
oian. Ukau'an ishaawun kawanuinaouz, ĩtukapan nii. Na'iki dakotin-
painaouz aitapainao nii, ishaawunnao kawanu'o nii."
40 Kaina'a Phariseenao udazaba'a, ĩabata wuru'u uparadanuz na'apa,
uru'u naa ĩpishaan uruu, "Waunao mani, ishaawunnao mooko kapam?"
41 Jesus kian ĩ'ati, "U'ishaawunun dono mani, aonaa mani na'apam kii-
karu u'oian dikin ii padamata. Mazan ukian idi aonaa u'ishaawunun,
ukau'an u'oian na'auzon nii karikaonan u'ida'a wuru'u."

10

Kaznizo daua'o kuwai

1 Jesus kian, "Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Soo koidimikinao na'iki an-
tamikinao wuru'u zaida'oraz kaznizo korarannaa paawa an aka. Aonaa
ĩmorotan paniinom ida'an korara nazo iti. 2 Mazan pidan morota'oraz
paniinom ida'an, uruu pa'an kaznizonao ka'uzatiki. 3 Uruu ati'o pa'an
korara paniinomizinaa taapiki da'atan paniinom. Kaznizonao aitapani'i
naa uparadan. Udapadan ĩdyaun udakotan ida'an ĩ'uu bauda'apa kida,
na'iki ukiwiitan naa ĩ'ua'ati ukodita-kidan dono ĩdyaun.
4 "Aizii ukodita-kidan dono'o naa ĩdyaun, uru'u naa umakon ĩ'ua'ati.
Kaznizonao da'anan naa uruu ĩaitapan idi'i naa uparadan. 5 Mazan
tawarai aona'o nii ĩda'anan, ĩkidoopa'akan nii pa'an u'ai, usha'apanum
kau'an aonaa ĩaitapan uparadan."
6 Jesus kowaadan wuru'u kuwaiz, mazan aonaa Phariseenao aitapan
na'apa'oram manawun wuru'u ukuwaaz.

Kamarainpanu'o
kaznizo ka'uzatiki

7 Ukau'an Jesus kian ĩ'ati koshan, “Mishi'o kaiwuru'u õkianuz:
Õgaru wuru'u paniinom, kaznizonao dobaapa-kiziz. 8 Ipai baokoinao
kaawainaouz kiwiitapa õ'ai, ĩnao koidimikinao na'iki antamikinao.
Mazan aonaa kaznizonao nyukunuu-atin ĩdyaun. 9 Õgaru wuru'u
paniinomizi. Kanom morotan an õgaru ida'an, uruu kazannaatapa-
karu nii. Õgaru ida'ana'o nii umorotan na'iki ukoditan, na'iki uikodan
nii paaroapa-kizi nii. 10 Koidimiki kaawan soo ukoidapa'anan,
uzowiibi'ia'anan na'iki umainaabata'anan kaznizonao. Õgaru, õkaawan
pa'an turuu kizi ĩkakupan, na'iki kaimanaiman kizi manawun ĩkakupan.
11 “Õgaru wuru'u kamarainpanu'oraz kaznizonao ka'uzatiki. Aizii
wuru'u kamarainpanu'oraz kaznizonao ka'uzatiki, turuu pa'an
umawakan pakaznizonnao dikin ii ukazannaata kizi ĩdyaun. 12 Pidan
kawinipinaapa-kariwaiz utaapan ba'oran pidan uzanao, aonaa
kaznizonao ka'uzatiki kawanu'o mani wuru'u, usha'apanum kau'an
aonaa u'uzanao mani wuru'u utaapaniaz. Utukapan an baudokoru
wa'atin, ukidoopa'akan nii, uwa'aka'akan naa wuru'u kaznizonaouz.
Uru'u naa mishi baudokoru zaamata'akan naa kaznizo, aizii ba'orainao
dimaadanaa'akan naa. 13 Kawinipinaapa-kariwaiz kidoopa'akan,
ukaudinan idi'o soo puraata dikin ii karikaonan, aona'o umarainpan
kaznizonao.
14-15 “Õgaru kamarainpanu'o kaznizonao ka'uzatiki. Õdaru aita-
panii õgaru na'iki õaitapanii õdaru, na'apa'o manawun wuru'u õaitapanuz
õkaznizonnao na'iki ĩaitapanuz õgaru kapam; na'iki turuu õmawakan ĩ'ati
õkazannaata kizi ĩdyaun. 16 Kaina'a ba'oran õkaznizonnao, aonaa di'ora'a
tonaazinaa di'iki'o mani. Ĩnao, õna'akan nii na'iki ĩmishidan nii õparadan
kapam, na'iki uruu dono soo bauda'apa'o nii kaznizonao tonaazinaa,
na'iki bauda'apa'o nii ĩka'uzatiki.
17 “Õdaru marainpan õgaru, usha'apanum kau'an õkashaapinan idi
mawaka-karu ati, turuu kizi õkakupan powa'a iti koshan 18 Aonaa kanom
turua'o uzowian õgaru paaipan kawana'ati. Soo õ'ida'a'o karikaonan
wuru'u õkashaapinanuz! Õka'iita õtaainan na'iki turuu õkakudan powaa iti
õdaru aipan kawana'ati.”
19 Ĩabatan idi na'apa'o Jesus kuwaaz, sariapa koshan Jewnao di'itinpan
pana'a kida pairiban ai. 20 Iriba ĩkian udau'an, “Kaina'a'o oia'o
doronai u'ida'a, uruu idi'o umadoronaa-ziiwan! Kandii nii uabata'azon
ukuwaa.”
21 Mazan ba'orainao kian, “Turuu mooko pidan kaina'a'o oia'o
doronai u'ida'a kakuwaapan kaikapa'a? Aonaa turuu na'apa'o tukapa-
kidan ishaawunu'o pidan.”

Jewnao mamishidakan

22 Amazada wadidiizon dono,* Jesus na'ia'o Jerusalem ii, Tominkaru
Dapu Saabauzo-kao Kamoon† konaukii-kida-kao dau'ati. 23 Jesus
chi'ika'anpan waoko itinapu, Solomon's Porch‡ kia'oraz udakotapa-kao
di'ii'aka, Tominkaru Dapu ia'oraz. 24 Pidannao wa'atin ĩkasaba'ukinan

---

* **10:22** amazada wadidiizon dono: English ida'an udakota-kao ‘winter.’ † **10:22** Tominkaru Dapu Saabauzo-kao Kamoon: Putukapa kaarita tokon ii Jewnao baokopainpauzon kamoon daua'o waranu ii. ‡ **10:23** Solomon's Porch: dikin-dinapa-kizai kamoo ai.

naa udazaba ati. Na'iki ĩkian u'ati, “Na'apam nii dii ukotua'ikin wazauda-
pan pukowaadan wa'ati kanom wuru'u pugaruz? Pugarun dono Christ,§
pukowaada'aka'a naa wa'ati kai.”
25 Jesus kian ĩ'ati, “Õkowaadani'i naa sha'atii u'atizu, mazan aonaa
umishidan. Õsha'apataniaz umanawun kida'o aimaakan, õdaru dyu-
udan kawana'ati'o wuru'u, kainaabata'o nii kanom õgaru. 26 Mazan
unao aonaa umishidan, usha'apanum kau'an aonaa õkaznizonnao mani
unao. 27 Mazan õkaznizonnao, ĩaitapa pa'an õparadan na'iki õaitapa ĩdyaun
kapam, na'iki uruu idi ĩda'anan õgaru. 28 Aizii da'anpainaouz õgaru,
õtaa ĩ'ati karikaonanu'o kakupa-karu aonaa kizi ĩmawakauzon. Aonaa
turuu ĩkazata-kao õka'u iki. 29 ÕDaru taanii ĩdyaun õ'ati, na'iki uruu
umanawunu'o ipai ba'orainao ai. Aonaa turuu ĩkazata-kao õdaru ka'u iki.
30 ÕDaru na'iki õgaruz bauda'apa'o.”
31 Uru'u naa koshan Jewnao zaamata'akan kuba paboori kida
nii, ĩzowia'aka'azon naa uruu. 32 Jesus kian ĩ'ati, “Õsha'apata iriba
kaiman kida'o aimaakan unao awun za'a, õDaru dyuudan kawana'ati.
Na'ia'oram dikin ia'o wuru'u uzowia'azoonuz õgaru kuba idi?”
33 Ĩkian u'ati, “Aonaa pusha'apatan idi'o mani kaiman kida'o aimaakan
waboowa'azon pugaru, mazan puwazootapa'azon idi'o Tominkaru. Pu-
garu pidan karikaonan, mazan upu'u zii pudakotinpan Tominkaru nii!”
34 Jesus kian ĩ'ati, “Aonaa mooko Tominkaru kian unao kakinaorinaa
saada-kariwai ida'a, ‘Unao tominkarunao’ kii?* 35 Tominkaru dakotan
wuru'u pakuwaa kaawa-kizinaouz pidannao, ‘tominkarunao’ kii, na'iki
waaitapa, saada-kariwaiz kida Tominkaru paradan karikaonanu'o nii
umishiin. 36 Mazan kandii nii ukian, ‘puwazootapa'azon Tominkaru
pudakotinpan ida'an Tominkaru dani nii’? Õgaru, Tominkaru saabaani'i
naa na'iki udyuudanii imi'i baara ati. Ukau'an turuu pa'an õdakota-
kao Tominkaru Dani nii. 37 Õmasha'apatakan an mani õdaru dyuudanii
õsha'apatan, aonaa kanom nii umishidan õgaru; 38 mazan õsha'apatan
dono õdaru kaudin-kizi, umamishidakan pu'u padamata õgaru, tu-
rua'o padamata umishidan wuru ida'ana'a õsha'apatanii kidaz. Uruu
ida'ana'o nii uaitapan kaimanaiman õgaru na'iki õdaru bauda'apa'o,
na'iki na'apa kida'o waunao.”
39 Ĩaipan naa koshan pazaamata'akan uruu, mazan sariapa Jesus ki-
doopa'akan ĩ'ai.
40 Udauna'an Jesus makon powaa iti Jordan baza iti, John
Chikaawunuupauzo-kizi iti. Una'ia'akan pu'u, 41 iriba pidannao
kaawan u'ida'ati, na'iki ĩkian pa'atiaaka, “Aonaa mishi John sha'apatan
umanawun kida'o aimaakan, mazan ipai ukuwaa mishiin di'ora'a pidan
dau'a'a!” 42 Na'iki iriba na'iainao pidannao mishidan uruu.

11

Lazarus mawakan

1 Kaina'a'o da'i pidan Lazarus kia'o u'uu, ukarinauzon. Bethany
ia'o umashaapan. Dya'utam udadakoonao Mary na'iki Martha kia'o
ĩ'uu, na'ia'o ĩmashaapan kapam. 2 (Mary ramauda'oraz da'i Naobanai

§ **10:24** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. * **10:34** Psalm 82:6

Jesus kidiba kaduunu'o ramau idi, na'iki o'inoonuzu padizo idi. Oroo
azu Lazarus wuru'u karina'oraz.) 3 Uruu idi udadakoonao dyuudan
paparadan Jesus di'iti. Ĩkian, “Naobanai, pumarainpaniaz pupaonaru,
tuukii ukarinaan kai.”
4 Mazan Jesus abatan dono wuru'u kuwaiz, ukian, “Lazarus
karinaanuz, aonaa umawaka-kinaa ni'o mani wuru'u; mazan
Tominkaru ma'ozakan umanawunu'o, kainaabata-kinao ni'o,
na'iki na'apa'o ida'ana'o nii pidannao aitapan Tominkaru Dani
umanawunun.”
5 Aizii Jesus, umarainapanii Martha, Mary, na'iki Lazarus. 6 Mazan
uabatan pu'a'a naa kuwai Lazarus karinaan dau'u, una'ian zii dya'utam
kamoo. 7 Uruu dauna'an Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, “Aizii,
wamako powaa iti Judea Baara iti.”
8 “Tiichaa,” ĩkian u'ati, “Diiki'i sha'atii Jewnao zowia'azon pugaru na'ii
kuba idi, mazan upu'u zii pumako'ozon powaa iti?”
9 Jesus kian ĩ'ati, “Kaina'a 12 hours wakandan bauda'apa'o kamoo
ida'a. Mishii na'apa? Pidan chi'ikapan an wakandan pu'u aona'o
nii ukaboinan, usha'apanum kau'an kaina'a zii kanadapa'o imi'i
baara. 10 Mazan pidan chi'ikapan an wamarutan pu'u, ukaboinan nii,
usha'apanum kau'an aonaa kanada'o nii u'ida'a.”
11 Ukakuwaapan dauna'an, ukian ĩ'ati, “Da'awu'uka'a naa wapaonaru
Lazarus, mazan õmakon nii na'iti õpokowaua'anan uruu.”
12 Utominapa-kidaniinao kian u'ati, “Naobanai, kaimana'o wuru'u
uda'awunuz, ukakudan nii wuru'u.” 13 Jesus paradanuz Lazarus
mawakan daua'o, mazan ĩ'itiiman mishi'o nii manawun Lazarus
da'awun.
14 Uru'u naa Jesus kowaadan ĩ'ati kaimanaiman, “Mawaka'a naa
Lazarus. 15 Mazan kaiman zii, aonaa õgaru nii na'ii, usha'apanum
kau'an na'apa'o ida'ana'o nii unao mishidan kanom wuru'u õgaruz. Aizii
wamako'o naa u'idi'iti.”
16 Thomas (Shamaan kia'oraz udakotapa-kao) kian pamin-
tominpannao ati, “Aushaa, wamako wanaobanaa tuma, marii wazowii-
kao utuma.”

Jesus uruu kakupa-kinai

17 Aizii, Jesus kaawan dono'o naa Bethany iti, ukowaada-kao u'ati
4 kamoo dobatan naa Lazarus nanaa na'ian baaranai ii. 18 Bethany
maonapa'o Jerusalem iti, aonaa uikodan dya'utam mile. 19 Aizii
Lazarus mawakan dauna'an, iriba pidannao kaawan Judea Baara iki'o,
ĩmorowauta'anan Martha na'iki Mary ida'ati, ĩkonaukiida'anan ĩnyukunuu
kowas, ĩ'azu mawakan idi.
20 Martha abatan dono'o naa pidannao kian, “Wa'ati'i naa Jesus!”
Uru'u naa oikodapa'ana'akan uruu, mazan Mary ona'ian kabaun ii.
21 Martha kian Jesus ati, “Naobanai, puna'an dono mani da'a'a,
aonaa mani õ'azu mawakan padamata! 22 Mazan õaitapa, pupishaan
an Tominkaru kai kanom dau'ati karikaonan, ukawana'ati'o nii
usha'apan.”
23 Jesus kian o'ati, “Pu'azu kadishitan nii powaa iti.”
24 Martha kian u'ati, “Õaitapa, ukadishitan nii koshan, kadishita-karu
kamoo dono.”
25 Jesus kian o'ati, “Õgaru wuru'u kadishita-kinaiz, na'iki õgaru wuru'u
kakupa-kinaiz. Pidan mishida'oraz õgaru, kakuda'o nii umawakan pu'u

padamata. 26 Aizii kanom mishi'o ukakupan, na'iki mishida'o õgaru,
aonaa na'apainim nii umawakauzon. Pumishida?"
27 "Oo, Naobanai!" okian u'ati. "Õmishida kaimanaiman, pugaru
wuru'u Christ, Tominkaru Dani, kaawa'o ni'oraz imi'i baara ati."

Jesus kasha'ora-kidan mawaka-karu

28 Martha paradan dauna'an Jesus ati, okiwa'akan naa powaa iti.
Uru'u naa oparadan pa'inaozo Mary ati karikaonan. "Kaina'a'ora'a
naa mishi watiichaan, utukapa'azon pugaru," okian o'ati. 29 Mary
abatan idi kaikapa'ora'a, uru'u naa omako'okan, oikodapa'anan uruu.
30 (Aizii Jesus, aonaa zii ukaawan wiizai ati, pakawan zii na'ii Martha
ikodapanaka-kizi ii uruu.) 31 Aizii kabaun nazo iainaouz pidannao,
konaukiida'anainaouz onyukunuu, ĩtukapan idi Mary kodita'akan dopi-
auda'u kabaun nazo iki, ĩ'itiiman omuraapa'anan nii baaranai iti kowas,
uruu idi ĩmakon odawu'ati.
32 Aizii Mary ikodapan dono'o naa Jesus, sariapa okodoru'ukan u'ati
ukanaapu'u na'iki okian u'ati, "Naobanai, puna'an dono mani da'a'a,
aonaa zii mani õ'azu mawakan padamata!"
33 Jesus tukapan idi Mary na'iki pidannao otumainaouz zaadinan,
sariapa uto'oran panyukunuu ii mazan tuukii ukasha'oran kapam.
34 Ukian ĩ'ati, "Na'iam dii ubaaranaa?"
Ĩkian u'ati, "Puwa'ati da'ati'i, Naobanai, putukapa kizi." 35 Jesus
zaada'akan naa. 36 Pidannao kian pa'atiaaka, "Aushaa utukapa, tuukia'o
umarainpan Lazarus!"
37 Mazan baokoinao kian, "Utukapa-kidanii sha'atii ishaawun, mishii?
Ukau'an, ukaawan dono mani Lazarus karinaapan pu'u zii, ukakuda
mani uruu padamata."

Jesus kakudan Lazarus

38 Powa'a zii koshan Jesus nyukunuu kasha'oran tuukia'o ida'an, uru'u
naa umakon na'iki ukaawan naa baaranai ida'ati. Kuba uun ida'a'o
wuru'u ubaaranaaz, na'iki taratapa-kariwai udaru'o kuba idi. 39 Uru'u
naa Jesus dyuudan pidannao zikadan wuru'u kuba, baaranai taratapa-
kinaoaz. Martha kian u'ati, "Naobanai, dyupusha'ora'a naa wuru'u,
puaitapanii 4 kamo'o naa udida-kao dauna'an."
40 Na'iki Jesus kian o'ati, "Aonaa mooko õkian, pumishidan an, putuka-
pan nii na'apam Tominkaru umanawunun kainaabatinan?" 41 Uru'u
naa pidannao kidu'ukan naa wuru'u kubaz. Udauna'an Jesus awunuu-
pan doko iti na'iki ukian, "Õdaru, kaiman mishi manawun pugaru õ'ati,
puabata da'i õparadauzon an pu'ati. 42 Õaitapa karikaonan da'i puabatau-
zon õparadan. Mazan õparadan pu'ati kaikapa'a, di'oraz pidannao na'an
idi'o, marii kizi ĩmishidan pudyuudanii õgaru." 43 Utoriinpan dauna'an,
ukian diiwa'o ida'an, "Lazarus, pukodita da'ati'i!" 44 Mawaka'oraz pidan
kodita'akan naa. Uka'u na'iki ukidiba watudinapa kida kamicha idi,
na'iki uawun baara kamicha idi ubazobatinpan. Jesus kian pidannao
ati, "Ubuzuuta kamicha u'ai, marii kizi'i naa umakon."

Jesus zowia'azoo-kao daua'o
(Matthew 26:1-5; Mark 14:1-2; Luke 22:1-2)

45 Iriba morowautankainaouz Mary ida'ati, tukapainaouz Jesus
sha'apatan aimaakan, mishidan uruu. 46 Mazan baokoinao kiwan na'iki
ĩkakuwaapan naa Phariseenao ati, Jesus sha'apatanii dau'u. 47 Uruu idi'i

naa Phariseenao na'iki faadaanao zowaunaanao miitiniipan baokoinao
Jewnao zowaunaanao tuma. “Na'apa dii washa'apatan uruu?”
ĩkian. “Aushaa udi'itapa, wuru'u pidanaz, iriba'a naa usha'apatan
umanawun kida'o aimaakan! 48 Wataapadan dono usha'apaapan
na'apa kida'o aimaakan, ipai'o ni'i naa pidannao zaamatinan u'idi'iti,
na'iki udauna'an Romannao wa'atin nii ĩkaboobi'ian nii Tominkaru Dapu
na'iki ĩzowia'anan wawiizi sannao!”
49 Bauda'apa ĩbii ia'o, Caiaphas kia'o u'uu. Uruu Umanawunu'o Faadaa
uruu wunu ida'a. Ukian, “Unao pidannao, maaitapin-kainao karikao-
nan! 50 Aona'a mooko uaitapan, powa'a'o nii ukaimanan bauda'apa'o
pidan mawakan an pidannao dikin ii, wawiizi sannao mainaabata-kao
ai manawun?” 51 Caiaphas na'apanuz aonaa paaipan kawana'ati'o
mani. Uruu wuru'u Umanawunu'o Faadaa uruu wunu ida'a. Ukau'an
uparada'akanuz na'apa ukowaada'akan naa Jesus wuru'u mawaka'o
ni'oraz Jewnao donozinaa ati. 52 Mazan aonaa soo ĩnao ati'o nii mani
karikaonan. Umawakan nii Tominkaru pidanannao baokopatin-kinaa
nii, mashaapainaouz ba'oran wiizai ii aka kida kapam.
53 Ĩbaokopatinankan di'iki'ora'a naa, Jewnao zowaunaanao sakadan
pakadakotinan pazowia'azon dau'u Jesus. 54 Uruu idi aona'a naa Jesus
chi'ika'anpan kainaabatinapa Jewnao bii an powa'a. Na'iki'ora'a naa
umakon Ephraim iti, amazada mapidantaka'o di'itanpu'oraz, na'ia'a
naa uruu patominapa-kidaniinao tuma.
55 Maonapa'a naa Passover Kamoo kaawan, na'iki iriba pidannao
munapo kida'o ĩmashaapan makon Jerusalem iti, ĩchikaina'anan naa Jew-
nao kakinaorinaa kawana'ati, turuu kizi ĩbaokopainpan pidannao tuma
Passover Kamoon dono. 56 Ĩzaudapan Jesus na'iki ĩkian pa'atiaaka udau'an
pabaokopatinpan pu'u Tominkaru Dapu ii, “Wa'ati'o nii puzauda-kidan
uruu da'ati'i baokopainapa-kizai ati?” 57 Aizii faadaanao zowaunaanao
na'iki Phariseenao kii akani'i naa pidannao ati, “Kanom aitapan dono
na'iam Jesus, marii pa'i ukowaadan sariapa wa'ati, wazaamata kizi
na'iki wakootowapa-kida kizi uruu.”

12

Mary ramaudan Jesus kidiba
(Matthew 26:6-13; Mark 14:3-9)

1 Aizii 6 kamoo Passover Kamoon ua'ii Jesus makon Bethany
iti, Lazarus mashaapa-kiziz, tawuru'u ukakudaniaz pidan. 2 Jesus
paonarunao konaukii-kidan na'iki ĩaroapa-kidan wuru'u ukaawanuz.
Martha maokoda'o nii wanyukunui udono, Lazarus na'iki Jesus
sakanatapan pu'u miisa* di'ii baokoinao tuma. 3 Mary zaamatankan
pootozu zo'a'o kawinipina'o ramau, paoribai nard kiwin idi'o
pa'idiwaru utoma-kao, uru'u naa oshootanuz Jesus kidiba iti, udauna'an
o'inoan ukidiba padizo idi. Ipai ukaduunua'akan kabaun nazoo.
4 Sariapa Judas Iscariot, Jesus tominapa-kidaniinao bii iki'o, kaakapa'o
ni'oraz Jesus, uruu kian, 5 “Kandii nii ramau wakuda-kao? Turua'o
usellii-kao padamata 300 wizi'i kida'o puraata† dikin ii. Udauna'an
uwinipinaa taa-kao pataka'utinainao ati.” 6 Ukianuz kaikapa'a
pakoidimikin idi'o, aonaa umarainpan idi'o mani pataka'utinainao.

* **12:2** miisa: English ida'an, table. † **12:5** 300 wizi'i kida'o puraata: bauda'apa'o wunu pidan kaudinan winipinaa kawana'ati'o wuru'u.

Uruu wuru'u taapa'oraz puraata, ĩ'ati'oraz taauzo-kao kida, na'iki'o da'i
ukaiwa'akauzon patorii-kinaa nii aimaakan pa'idiwau nii.
7 Jesus kian, "Mana'a putowauda'ua'ana'a oroo! Kaiman zii
otaapan ramau, ominziiwata-kinaa nii õnanaa õdida-kao ua'ii.
8 Pataka'utinainaouz karikaonanu'o nii ĩna'an unao tuma, mazan õgaru
aonaa karikaonanu'o nii mani õna'an utuma."
9 Iriba Jewnao abatan kaina'a Jesus Bethany ii; uruu idi ĩmakon na'iti.
Ĩmakonuz na'iti Jesus na'ian idi'o, na'iki ĩtukapa'azon idi'o kapam Lazarus,
wuru'u Jesus kakudaniaz pamawaka-kizi iki. 10 Uruu idi'i naa faadaanao
zowaunaanao di'itinpan na'iki ĩtoman panyukunuu ĩzowii kizi Lazarus
kapam. 11 Usha'apanum kau'an iriba'a naa Jewnao muudinan ĩ'ai na'iki
ĩmishidan naa Jesus, ukakudan idi Lazarus.

Pidannao dapaapan Jesus
Jerusalem ii
(Matthew 21:1-11; Mark 11:1-11; Luke 19:28-40)

12 Aizii ba'oran kamoo dono'o naa, wuru'u iriba'oraz pidannao,
kaawainaouz Passover Kamoon dau'ati, ĩabata kaina'iki Jesus wa'atin
Jerusalem ati. 13 Uruu idi ĩdukuan pokoridi anaba kaduz kida na'iki
ĩna'akan kida'a naazu, ĩikodapa'anan naa Jesus. Ĩkian paimori bii an,
"Kaiman manawun wakazannaatiki! Marii Tominkaru kaimanan
Naobanai ati, kaawa'oraz uaipan kawana'ati, King ni'oraz Israelitenao
ati."
14 Jesus zaidan chaakashi‡ pa'ina'o zii, na'iki uruu barau ana'a naa
umakon. Usha'apan na'apa Tominkaru Paradan saadauzo-kariwaiz
kawana'ati:
15 "Mana'a utaria'ana'a, Jerusalem sannao!
Diina'iki unaobanaa King wa'atini'i,
uzaidapa pa'ina'o chaakashi."
16 Uruu dono aonaa utominapa-kidaniinao aitapan na'apa'oram
wuru'u kaikapa'oraz aimaakan sha'apan kida'a. Mazan Jesus kadishi-
tan dauna'an pamawaka-kizi iki, uruu zii ĩnyukunuuan wuru'u saadauzo-
kariwai udau'an, na'iki ĩnyukunuuan wuru'u pasha'apatanuz kaikapa'o
aimaakan u'ati'i.
17 Jesus tumainaouz pidannao ukadishita-kidan dono'oraz Lazarus
pabaaranaa iki, ĩnao kakuwaapan naa baokoinao ati aimaakan sha'apa'o
dau'u. 18 Ĩabatan idi Jesus sha'apatan umanawunu'o aimaakan, uruu idi
iriba pidannao ikodapa'anan uruu. 19 Uruu idi Phariseenao kian naa
pa'atiaaka, "Aonaa na'itim washa'apatinan! Aushaa utukapa, ipai'i naa
pidannao da'anpan uruu!"

Jesus kowaadan pazowii-kao nii

20 Aizii na'ia'o Greeknao wunao bii ia'a makoinaouz Jerusalem iti
konaukii-kida'anan Tominkaru baokopainapa-karu dono. 21 Ĩwa'atin
Philip ida'ati (Philip Bethsaida san uruu, Galilee Baara ia'oraz). Ĩkian
u'ati, "Kaina'a'o watukapa'azon Jesus, waparada'azon utuma." 22 Philip
kowaadanuz Andrew ati, uru'u naa ĩmako'okan na'iki ĩkowaadan naa Jesus
ati Greeknao parada'azon utuma.
23 Jesus kian ĩ'ati, "Aizii kaawa'a naa amazada, Daonaiora Aokazi
Iki'o tukapa-kinao ni'i naa umanawunu'o nii. 24 Mishi'o kaiwuru'u

‡ **12:14** chaakashi: English ida'an, donkey.

õkianuz: Aonaa na'apainim nii bauda'apa'o maziki dako waota'oraz
imi'i baara ati iribainan, soo umawakan an. Mazan umawakan idi,
uru'o nii zii ukaakan madowaaka. 25 Pidan marainpa'oraz pakaku-
pan, uwaziwaan niiz; mazan pidan aona'oraz umarainpan pakakupan
di'ora'a amazada ida'a'a, uruu ati taa-kao nii karikaonanu'o kakupa-
karu. 26 Na'ia'oram pidan aipan an õgaru panaobanaa nii, marii
uda'anan õgaru; na'iam dono õgaru, õpoitorunao õtuma'o nii ĩnao kapam.
Wuru'u pidan naobanaitapa'oraz õgaru, õdaru aida-kidan nii na'apam
pamarainpan uruu."

Jesus sawata-kao nii

27 Jesus kian, "Aizii kii'an! Na'apa dii õkian? Turuu mani õkian,
'Õdaru, aonaa putaapada'ana'a dadara'o manawun kamoo kaawan
õ'ati?' Mazan aonaa turuu õna'apan. Na'apa'o ni'o wuru'u õkaawanuz
imi'i baara ati, baiaapa'o ni'o kasha'ora'o. 28 Õdaru, putukapa-kida
pumanawunun pidannao ati!"

Udauna'an Parada-karu aokazi iki'o kian, "Õtukapa-kidani'i naa
õmanawunun, na'iki õtukapa-kidan nii õmanawunun powa'a koshan."

29 Pidannao, na'a'oraz ĩkadishitapan abata wuru'u parada-karuz.
"Toroanaru!" ĩkian udau'ati. Baokoinao kian, "Angel paradan u'ati!"

30 Mazan Jesus kian ĩ'ati, "Aonaa õmishida-kinaa ni'o mani wuru'u
parada-karu abata-kaoaz, mazan unao mishida-kinaa ni'o pa'an. 31 Aizii
kaawa'a naa kamoo Tominkaru tiwaa-kinaa ni'i naa imi'i baara san-
nao. Aizi'o ni'i naa di'ora'a amazada baara'a'o naobanai kabootа-
kao. 32 Õsawata-kao dono'o naa, na'apa'o ida'ana'o nii õdapadan ipai
pidannao õ'ida'ati." 33 Jesus kianuz kaikapa'a, ukowaadan na'apam nii
pamawakan wuru'u.

34 Pidannao kian u'ati, "Wakakinaorinaa saada-kariwai kowaadan
wa'ati, Christ karikaonanu'o nii ukakupan. Mazan na'apa'o dii kai-
wuru'u, sawata-karu nii Daonaiora Aokazi Iki'o pukianuz? Kanom
mooko wuru'u Daonaiora Aokazi Iki'oraz?"

35 Jesus kian ĩ'ati, "Kanada'o nii zii amazada masakauda'u'u naa.
Umako'o naa zii sariapa, amazada kanadan pu'u, aonaa kizi ubaiaapan
maruta'o. Usha'apanum kau'an, pidan chi'ikapa'o amazada marutan
pu'u, aonaa uaitapan na'iti'oram naa pamakon. 36 Ukaiwaa wuru'u
kanada'oraz, ukaina'an pu'u zii, unao kizi kanada'o sannao nii."

Iriba Jewnao
mamishida'azookan Jesus

Aizii Jesus paradan dauna'an ĩ'ati kaikapa'a umako'okan naa ĩ'ai,
aonaa kizi ĩaitapan na'iam uruu. 37 Jesus sha'apatan pu'u padamata iriba
umanawun kida'o aimaakan ĩawun za'a, mazan upu'u zii aonaa ĩmishidan
uruu. 38 Ipai usha'apan kaikapa'a, Prophet Isaiah kuwaa mishiinan naa
wuru'u:
"Naobanai, kanom mishida paabatanii wakuwaa?
Kanom ati dii Naobanai aida-kidan pama'ozakan?"§
39 Mazan aonaa ĩmishida'azon, usha'apanum kau'an, kaikapa'o koshan
da'i Isaiah kiauzon ĩdau'ana'a:
40 "Tominkaru ishada'akan ĩawun kida,
aonaa kizi ĩtukapan.
Na'iki udadaradan ĩnyukunuu kida,

§ **12:38** Isaiah 53:1

aonaa kizi ĩaitapan.
Aonaa zoobaba ĩwa'atin Tominkaru ida'ati,
usaabaa kizi ĩdyaun.”*
41 Isaiah kian kaikapa'a, usha'apanum kau'an aida-kida-kariwai u'ati
na'apam nii Jesus umanawunun diina'iti'o, na'iki uru'u naa ukakuwaa-
pan udau'u.
42 Mazan upu'u iriba kaina'a Jewnao zowaunaanao mishida'o Jesus.
Mazan ĩtarian idi Phariseenao ai, aonaa kanom nii ĩkowaadan baokoinao
ati pamishidan dau'u, aonaa kizi ĩkashanau-kao pabaokopainpan ai syn-
agogue† ii. 43 Tuukii manawun ĩnaudapan pidannao naubaan paugaru,
Tominkaru naubaan ai paugaru.

Jesus kaawan ukazannaata'anan pidannao

44 Diiwa'o ida'an Jesus kian, “Ipai pidan mishida'oraz õgaru, aonaa
õgaru karikaonan mani wuru'u umishidaniaz, dyuuda'oraz õgaru ka-
pam wuru'u umishidaniaz. 45 Na'iki ipai pidan tukapa'oraz õgaru,
uruu tukapa'o kapam dyuuda'oraz õgaru. 46 Õgaru, õkaawan kanadapa'o
nii imi'i baara sannao ida'ati. Pidan mishidan an õgaru, aona'o
nii una'ian maruta'o di'ii. 47 Na'ia'oram pidan abatan an õkuwaa,
mazan aonaa uizo'atin, aonaa õgaru'o nii mani kaboota'oraz uruu oia'o
di'iti. Õkaawan da'ati'i aonaa õkaboota'anan mani pidannao oia'o di'iti
mazan õkazannaata'anan pa'an ĩdyaun. 48 Pidan kashada'o õgaru na'iki
dikintapa'o õparadan, kaina'a'ora'a naa kaboota-kida'o nii uruu oia'o
di'iti. Õparadanu'o nii wuru'u kaboota'oraz uruu pataka'utin-karu di'iti,
amazada tokon dono'o naa! 49 Usha'apanum kau'an, aonaa õaipan
ati'o mani wuru'u õparadanuz, soo õdaru dyuuda'oraz õgaru, dyuudan
kawana'ati'o. 50 Na'iki õaitapa, wuru'u ukakinaori kidaz uruu karikao-
nanu'o kakupa-kinai. Õkakuwaapan u'ati, kaikapa'a õdaru dyuudan
kawana'ati'o.”

13

Jesus chikaan patominapa-kidaniinao kidiba

1 Aizii baokopainpauzo-karu Passover Kamoon ua'ii zii. Jesus aitapa
kamoo kaawa'akan naa aizii wuru'u, umako-kinaa ni'i naa padaru
di'iti, di'ora'a amazada di'iki'i. Karikaonan umarainpan papidanannao,
umarainapa ĩdyaun tuukii, atii na'apa umawakan.
2 Wachuupun dono Jesus aroopan patominapa-kidaniinao tuma.
Satan di'itinapa-kidani'i naa Judas, Simon Iscariot daniz, marii kizi
ukaakapan Jesus. 3 Jesus aitapanii kaimanaiman Tominkaru taanii
pa'ati panyukunuu ma'ozaka-kinaa nii, paka'iita-kinaa nii pasha'apatan
ipai daunuuda'u aimaakan. Uaitapa pawa'atin Tominkaru di'iki'o
na'iki ukiwan nii powaa iti Tominkaru di'iti koshan. 4 Uruu idi Jesus
kadishita'akan paaroapa-kizi miisa di'iki, udauna'an unarakadan
pachaakitan.* Udauna'an uzaamatan towel na'iki upapidanuz
pakonoon an. 5 Uruu dauna'an ukapotan wunu basii zo'ati, na'iki
uchikaan naa patominapa-kidaniinao kidiba. Udauna'an uinoan ĩkidiba
kida towel idi, upapidapaniaz pakonoon an.

---

* **12:40** Isaiah 6:10 † **12:42** synagogue: kabaun Jewnao baokopainapa-kizi. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. * **13:4** pachaakitan: kamicha kaudauzo-kariwai, ba'oran paawa ati.

6 Mazan ukaawan Simon Peter ida'ati, sariapa Peter kian u'ati,
"õNaobanaa, puchikaan nii õkidiba?"
7 Jesus kian u'ati, "Pugaru, aonaa puaitapan kai kanom wuru'u
õsha'apaapaniaz, mazan puaitapan nii zii diina'iti'i."
8 Peter kian u'ati, "Õgaru, aonaa na'apainim nii puchikaan õkidiba!"
Mazan Jesus kian u'ati, "Aonaan an õchikaan pukidiba, aona'o nii
puzaamatinpan powa'a õ'ida'ati."
9 Simon Peter kian u'ati, "Naobanai, ukau'an aonaa puchika'ana'a
õkidiba karikaonan! Mazan puchikaa mooko õka'u, na'iki õzowau ka-
pam!"
10 Jesus kian, "Pidan kaokopa'ora'a naa, aona'ora'a naa ukaniriban
wuru'u. Ukau'an aonaa kanom nii uchikainan powa'a zii, soo uchikaan
nii pakidiba'a naa karikaonan. Ipai unao, aona'ora'a naa ukaniriban.
Soo kaina'a bauda'apa unao bii'i kaniriba'o." 11 (Jesus aitapani'i naa
kanoma'o nii kaakapaa paugaru. Uruu idi'o ukianuz, "Ipai unao, soo
kaina'a bauda'apa unao bii'i kaniriba'o.")
12 Uipaian dauna'an pachikaan ĩkidiba kida, Jesus morokodan
naa pakamichan, na'iki usakanatan powaa iti miisa di'iti. Uru'u
naa upishaan ĩdyaun, "Uaitapa kanom wuru'u õsha'apata'akaniaz
u'ati?" ukian. 13 "Unao dakotan õgaru, 'Tiichaa' oo 'Naobanai' kii.
Na'apa'o mishi manawun wuru'u õgaruz. 14 Õgaru uNaobanaa na'iki
uTiichaan. Mazan upu'u õchikaan ukidiba kida. Ukau'an, na'apa'a naa
pa'i uchikaa uiriban kidiba kida kapam. 15 Õsha'apatan aimaakan,
unao tamakapan ni'o. Na'apa'a naa usha'apata õsha'apatan kawan
unao ati. 16 Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Aonaa na'ia'oram poitorui
umanawunun panaobanaa ai. Aonaa na'ia'oram pidan dyuuda-
kariwaiz ukakuwaapa'anan, umanawunun dyuuda'o ai paugaru.
17 Aizii uaitapan an kaikapa kida'ora'a, konaukia'o nii manawun unao,
usha'apatinan an ukawana'ati.
18 "Mazan õkadakotinanuz aonaa ipai unao daua'o mani. Õaitapanii
sha'apa'oram kaduz kida pidannao õzaamatanii. Mazan kaina'a saada-
kariwaiz kida Tominkaru Paradan ida'a kaikapa'a: 'Õmin-aroopan tom-
inan õtaruba nii.' Uruu mishiin-kinaa ni'o wuru'u usha'apanuz na'apa.
19 Õkowaadan u'ati kanoma'o nii sha'apa, usha'apan ua'ii zii. Aizii
usha'apa'akan dono'o naa, umishidan nii 'Õgaru wuru'u.' 20 Mishi'o
kaiwuru'u õkianuz: Na'ia'oram pidan konaukia'o udapaapan õdyuudanii,
õgaru kapam wuru'u udapaapaniaz; na'iki na'ia'oram pidan konaukia'o
udapaapan õgaru, dyuuda'oraz õgaru kapam wuru'u udapaapaniaz."

Jesus kowaadan kanoma'o nii sha'apan pa'ati
(Matthew 26:20-25; Mark 14:17-21; Luke 22:21-23)

21 Jesus kian dauna'an na'apa, tuukii udopian panyukunuu ii, uruu
idi aona'a naa udizapa'akan paparadan, ukian ĩ'ati, "Mishi'o kai-
wuru'u õkianuz: Bauda'apa pidan unao bii iki'o zaamata-kidan nii õgaru
õtarubanao ati."
22 Utominapa-kidaniinao awunuuaakan pa'atiaaka, aonaa ĩaitapan
kanom dau'ati'o wuru'u una'apanuz. 23 Bauda'apa Jesus tominapa-
kidanii, tawuru'u umarainpaniaz, Jesus dazaba a'o usakanatapan
udono. 24 Ukau'an Simon Peter sawaan paka'u u'ati. "Pupishaa uruu

kanom wuru'u sha'apata'o ni'oraz dikauda'o aimaakan kaikapa'a,”
ukian.
25 Uru'u naa umaonapadan pazowau Jesus ida'ati, na'iki ukian,
“Naobanai, kanom daua'o manawun wuru'u puparadanuz?”
26 Jesus kian, “Õdamotan nii bread ka'uz uu di'iti, udauna'an kanom
ati õtaanuzu, uruu wuru'u zaamata-kida'o ni'oraz õgaru.” Uru'u naa
Jesus zaamatan bread na'iki udamotanuzu ka'uz uu di'iti, utaanuzu
Judas ati, Simon Iscariot daniz. 27 Sariapa Judas zaamatan dono wuru'u
bread, Satan morotina'akan naa uruu. Uru'u naa Jesus kian Judas ati,
“Kadiman zoobaba pusha'apata wuru'u pusha'apata'azooniaz!”
28 Aizii aroopainaouz utuma, aonaa ĩaitapan kanom ni'o Jesus
na'apanuz u'ati. 29 Judas taapan idi ĩpuraatan, ba'orainao zauda-kidan
Jesus dyuudanii utorian aimaakan ĩkaiwaan nii Baokopainapa-kizai ii.
Ba'orainao itiiman, Jesus dyuudanii utaan aimaakan pataka'utinainao
ati.
30 Judas zaamatan dauna'an bread, ukodita'akan naa ĩ'ai paniba iti.
Uruu dono amazada maruta'aka'ora'a naa.
31 Judas mako'okan dauna'an, Jesus kian, “Aizii Daonaiora Aokazi
Iki'o umanawunun aida-kaoa'a naa wuru'u, na'iki uruu ida'ana'o nii
Tominkaru umanawunun aidinan. 32 Aizii Tominkaru umanawunun
aidinan an Uruu ida'an, ukau'an Tominkaru aidan nii pidannao ati
na'apam Daonaiora Aokazi Iki'o umanawunun. Na'iki kai'o ni'i naa
uaidanuz.
33 “Õdainao, aona'o ni'i naa õna'an tomunu'iki unao tuma. Õkiauzon
kawan Jewnao ati, na'apa õkian u'ati aizii: udawatan nii õgaru, mazan
aonaa turuu umakon õmakopa-kizi iti. 34 Ukau'an õtaan unao ati pa'ina'o
kakinaorii: umarainpaaka. Na'apa õmarainpauzon kawan unao, na'apa
pa'i manawun umarainpaaka. 35 Umarainpaakan an, ipai'o nii pidan-
nao aitapan unao mishi'o õpidanannao.”

Jesus kowaadan Peter ati, utaapa-kidan nii paaitapan paugaru
(Matthew 26:31-35; Mark 14:27-31; Luke 22:31-34)

36 Simon Peter pishaan uruu, “Naobanai, na'iti'oram pumako'ozon?”
Jesus kian u'ati, “Na'iti'oram õmakon, aonaa turuu puda'anpan õgaru
aizii, mazan puda'anpan nii zii diina'iti'i.”
37 Peter kian u'ati, “Naobanai, kandii nii mazan aonaa turuu
õda'anpan pugaru kai? Õgaru turuu õmawakan pugaru dikin ii!”
38 Jesus kian u'ati, “Puka'iita mooko pu'itiiman pumawakan õgaru
dikin ii? Mishi'o kaiwuru'u õkianuz pu'ati: Kuruku ka'aranpan ua'ii,
idikinau'o nii pukian pidannao ati aonaa puaitapan õgaru.”

14

Jesus uruu dunapo
Tominkaru di'iti'o

1 Jesus kian patominapa-kidaniinao ati, “Aonaa pa'i unyukunuu
ukasha'ora'ana'a! Umishidapa Tominkaru; umishida õgaru kapam.
2 Kaina'a iriba kabaun nazoo kida õdaru dapu ii. Ukau'an õmakon naa
wuru'u õsaaba'anan naa uwiizi nii. Aonaan an mani una'apan, aonaa
mani õkowaadan u'ati na'apa. 3 Aizii õsaabaan dauna'an uwiizi nii, õwa'atin
nii koshan unao dau'ati, turuu kizi una'ian õtuma kapam õna'ii-kizi ii.
4 Unao, uaitapanii dunapo õmako-kizi iti'oraz.”

5 Aizii Thomas kian u'ati, “Wanaobanaa, aonaa waaitapan na'iti'oram
pumako'ozon. Na'apam nii mooko waaitapan dunapo na'iti'o?”

6 Jesus kian, “Õgaru wuru'u dunapoz, õgaru wuru'u mishi'oraz, na'iki
õgaru wuru'u kakupa-kinaiz. Soo õgaru ida'an turuu kaawa-karu õdaru
di'iti. 7 Aizii unao, uaitapan an õgaru, uaitapan nii õdaru kapam. Aizii
wuru di'iki'i uaitapa'a naa na'iki utukapa'a naa uruu.”

8 Philip kian u'ati, “Wanaobanaa, putukapa-kida wa'ati puDaru, uruu
turua'o nii wa'ati.”

9 Jesus kian, “Kotua'iki õmashaapan unao tuma, mazan upu'u zii mooko
aonaa puaitapan õgaru, mishii Philip? Ipai pidan tukapa'oraz õgaru,
uruu tukapa'o kapam õdaru wuru'u. Mazan na'apa di'i naa kaiwuru'u,
‘Putukapa-kida wa'ati puDaru,’ pukianuz? 10 Aonaa mooko pumishi-
dan, õgaru na'iki õDaru, bauda'apa'o waunao? Kuwai kida õkowaadaniaz
unao ati, aonaa õ'ida'a'o mani õtoman. ÕDaru, mashaapa'oraz õ'ida'a,
uruu pa'an wuru'u sha'apaapa'oraz pakaudin-kizi kida õgaru ida'an.
11 Umishida õgaru na'iki õDaru, bauda'apa'o waunao õkianuz. Oo,
umishida pa'i õDaru sha'apataniaz umanawun kida'o aimaakan õgaru
ida'an. 12 Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Ipai pidan mishida'o õgaru,
usha'apatan nii õsha'apaapanii kaduz kida kapam. Na'iki usha'apatan
nii powa'a'o zii umanawunun kida, usha'apanum kau'an õmakon naa
õDaru di'iti wuru'u. 13 Upishaan an õgaru kanom dau'ati karikaonan,
õpidanannaoun idi unao, õsha'apatan nii u'ati. Na'apa'o ida'ana'o nii
uDani aida-kidan pidannao ati paDaru umanawunun. 14 Upishaan an
õgaru kanom dau'ati karikaonan, õpidanannaoun idi unao; õsha'apatan nii
u'ati.

Jesus taan nii Kaimana'o Doronaa

15 “Umarainpan an õgaru, uizo'atipan nii õkakinaori kida. 16 Õpishaan nii
õDaru na'iki utaan nii unao ati ba'oran Minka'ui kakinaota'o nii unao,
na'iki karikaonanu'o nii una'auzon unao tuma. 17 Uruu Kaimana'o
Doronaa tominapa-kida'o nii unao mishi'o Tominkaru daua'o. Mazan
mamishida-kainao pidannao, aonaa turuu ĩzaamatan uruu paminka'u
nii, usha'apanum kau'an aonaa ĩtukapan na'iki aonaa ĩaitapan uruu.
Mazan unao, uaitapa pa'an uruu, usha'apanum kau'an, kaina'a'o uruu
unao tuma, na'iki karikaonanu'o nii una'auzon unao ida'a.

18 “Aona'o nii õwa'akan unao, maudaniiwai wa'aka-kao kawan;
õkaawan nii powaa ati u'ida'ati. 19 Kadimana'o ni'i naa pidannao
matukapakan õgaru. Mazan unao utukapan nii pa'an, usha'apanum
kau'an õkakupan nii powaa iti koshan, ukau'an unao ukakupan nii
kapam õkakupan idi. 20 Aizii uruu dono, uaitapan nii õgaru na'iki
õdaru bauda'apa'o waunao. Aizii unao na'iki õgaru, na'apa'o manawun
bauda'apa'o pidan kawan.

21 “Na'ia'oram pidan abata'o na'iki izo'atipa'o õkakinaori kida, uruu
wuru'u marainpa'oraz õgaru. Õdaru marainpan nii pidan marainpa'oraz
õgaru; aizii õgaru, õmarainpan nii uruu kapam na'iki õaitapa-kidinan nii
u'ati.”

22 Judas kian u'ati (aonaa Judas Iscariot mani), “Naobanai, na'apam nii
puaidan pumanawunun waunao ati karikaonan, ba'orainao ati aona'o
nii mooko puaida-kidan?”

23 Jesus kian u'ati, “Pidan marainpa'o õgaru, uizo'atipan nii õparadan,
na'iki õDaru marainpan nii uruu. Wawa'atin nii uruu ida'ati na'iki wa-
mashaapan nii utuma. 24 Mazan na'ia'oram pidan aona'o umarainpan
õgaru, aonaa uizo'atin õparadan kida. Wuru'u kuwai kidaz, unao abata-
niaz, aonaa õtomanii mani karikaonan, õDaru pa'an wuru'u dyuuda'oraz
õkakuwaapan na'apa.
25 “Õkowaadan u'ati kaikapa kida'ora'a õna'an pu'u zii utuma. 26 Wuru'u
Minka'ui, Kaimana'o Doronaaz, õDaru dyuudan ni'oraz u'ida'ati õgaru
aipan ati; uru'o nii pa'an tominapa-kida unao ipai õkuwaa kida dau'u,
na'iki unyukunuu-kidan nii unao ati ipai daunuuda'u wuru'u õkuwaa
kidaz.
27 “Õwa'akan unao tuma kaimana'o nyukunui; soo õgaru turuu õtaan
na'apa'o. Aonaa da'i sannao taan kawanu'o mani õtaan nyukunui
kaimanan. Aonaa pa'i unyukunuu kasha'ora'ana'a oo utariidina'ana'a.
28 Õkowaadanii sha'atii u'ati, ‘Õmakon ni'i naa õdaru di'iti, mazan õkaawan
nii koshan powaa ati.’ Umishiin an mani umarainpan õgaru, ukonaukii
mani õmakon idi'i naa õDaru di'iti, usha'apanum kau'an umanawunu'o
õgaru ai wuru'u uruuz. 29 Õkowaadan naa u'ati kai kanoma'o nii sha'apa,
usha'apan ua'ii zii; aizii usha'apan dono'o naa uaitapan nii õkuwaa
mishiin. 30 Aona'o ni'i naa õparadinan tomunu'iki utuma, usha'apanum
kau'an wa'ati'i naa wuru'u di'ora'a amazada baara'a'oraz naobanai.
Mazan aonaa uka'iitan pamashaatan õgaru. 31 Mazan õsha'apata pa'an
ipai aimaakan õdaru dyuudan kawana'ati õgaru, pidannao aitapa-kinaa
nii mishi'o õmarainpan uruu.
“Aizii, wamako'o naa.”

15

Paoribai kadunaa manawun

1 “Õgaru wuru'u mishi'oraz paoribai kadunaa, na'iki õDaru
saabaapauzo paoribai baawu. 2 Ipai'o nii udukutan paoribai waoda
kida aona'oraz ĩkaakan. Mazan kaaka'oraz kida usaabaan nii pa'an,
aonaa kizi kazamaka'o nii ukadu'u, na'iki madowaaka kizi koshan
ukaakan. 3 Unao, saabaa'aka-kariwai'i naa õkuwaa ida'an. 4 Pakawan
pa'i uzaamatinapa õ'ida'ati, õzaamatinpan nii u'idi'iti kapam. Aonaa
paoribai waoda kaakan paaipan ati karikaonan, soo uzaamatinpan an
pakadunaa ida'ati. Unao na'apa'o kapam, aonaa uka'iitan usha'apatan
kaimana'o aimaakan uaipan ati karikaonan. Soo uzaamatinpan an
õ'ida'ati.
5 “Õgaru wuru'u paoribai kadunaaz. Aizii unao, uwaoda kida
kawanu'o. Pidannao, karikaonanu'oraz ĩna'an õ'ida'a, õgaru na'apa
õna'an nii ĩ'ida'a, ĩnao sha'apatan ni'i naa dobata kaiman kida'o
aimaakan. Unao, aonaa uka'iitan usha'apatan aimaakan u'ida'a
karikaonan, soo õkaminka'utan an unao. 6 Mazan pidan aona'oraz una'an
õ'ida'a, uawu'uta-kao ni'i naa, na'iki umaririn ni'i naa amazada ii,
na'apa paoribai waoda awu'uta-kariwai maririn kawan. Udauna'an
ukasaba'uka-kao na'iki ukaboota-kaoa'a naa tikazi wu'iti. 7 Mazan
unao, una'an an pakawan õ'ida'a, na'iki umishidapan an õparadan
kida, turuu utoriinpan kanom dau'ati karikaonan, na'iki utaa-kao nii
u'ati. 8 Kaikapa'o ida'ana'o wuru'u õDaru umanawunun aida-kida-
kaoaz: Unao sha'apaapan ida'an dobata kaiman kida'o aimaakan, na'iki
na'apa'o ida'an utukapa-kidinan õpidanannao unao. 9 Na'apa õDaru

marainpan kawan õgaru, na'apa õmarainpan kapam unao. Uzaamatinapa
pakawan õ'ida'ati, õmarainapa kizi unao. 10 Uizo'atipan an õkakinaori
kida, pakawanu'o nii õmarainpan unao, na'apa õizo'atipan kawan õDaru
kakinaori kida, na'iki pakawan umarainpan õgaru.

11 "Õkowaadan u'ati ipai kaikapa kida'ora'a, unao konaukii kizi
na'apa manawun õgaru konaukian kawan, na'iki aonaa kizi kanom
towauda'uan ukonaukian.
12 "Aizii kaikapa õkakinaori'i, umarainpaaka, na'apa manawun
õmarainpan kawan unao. 13 Aonaa na'ia'oram pidan kamarainpanu'o
powa'a zii wuru aia'a, pidan kashaapa'oraz pazowii-kao papaonarunao
kazannaatin-kinaa nii. 14 Õpaonarunao unao, uizo'atipan an õkakinaori
kida. 15 Aona'a naa õdakotan unao õpoitorunao nii, usha'apanum kau'an
poitorui, aonaa uaitapan na'apa'oram panaobanaa sha'apainpan.
Mazan õdakotan unao õpaonarunao nii, usha'apanum kau'an ipai
õkowaadan u'ati õabatanii kida õDaru di'iki. 16 Aonaa uaipan ati'o mani
uzaamatinan õ'ida'ati; õgaru aipan ati'o pa'an unao zaamatinan.
Ukau'an õgaru aipan ati'o unao makon usha'apata'anan dobata kaiman
kida'o aimaakan. Na'iki karikaonan kizi usha'apaapan na'apa'o
aimaakan. Uzaamatinpan idi õ'ida'ati, õDaru taan nii unao ati kanom
karikaonan upishaan an u'ati. 17 Ukau'an kaikapa õkakinaori unao ati'i:
'Umarainpaaka.'

Jesus di'itiinao zaamatinpan to'ora-kizaitapa-kao

18 "Pidannao to'ora-kizaitapan an unao, unyukunuitapa na'apa'o
ĩto'ora-kizaitapauzon õgaru. 19 Umashaapan an mani na'apa imi'i
baara sannao mashaapan kawan, ĩmarainapa mani unao pairibannao
nii. Mazan õaipana'ati'o uzaamatinan õ'ida'ati. Ukau'an, aonaa imi'i
baara sannaou'u naa mani unao; uruu idi'o pidannao to'ora-kizaitapan
unao. 20 Udi'itapa õkianuz u'ati kaikapa'a: 'Aonaa na'ia'oram poitorui
umanawunun panaobanaa ai.' Kaina'a antamikitainao õgaru, na'apa'o
nii ĩantamikitan unao kapam; mazan kaina'a ba'orainao izo'ati'o õparadan,
ukau'an na'apa'o nii ĩizo'atin uparadan kapam.

21 "Pidannao sha'apatan nii unao na'apa, usha'apanum kau'an uzaa-
matinpan idi'o õ'ida'ati. Mazan ĩnao, aonaa ĩaitapauzon wuru'u dyu-
uda'oraz õgaru. 22 Aonaan an mani õkaawan da'ati'i na'iki aonaan an
mani õkakuwaapan ĩ'ati, aonaa mani ĩ'oian kainaabatinan padamata.
Mazan aizii, 'aonaa waaitapan oia'o wuru'u na'apa'oraz,' aonaa turuu
ĩkian. 23 Pidan to'ora-kizaitapa'o õgaru, ĩto'ora-kizaitapan õDaru kapam
wuru'u. 24 Aonaan an mani õsha'apatan ĩawun za'a ĩmatukapauzokanii
pidan sha'apatan kida, aonaa mani padamata ĩ'oian kainaabatinan.
Mazan aizii, ĩtukapani'i naa õsha'apatan na'apa'o, mazan upu'u zii ĩto'ora-
kizaitapan baokopa waunao, õgaru na'iki õDaru. 25 Mazan na'apa'o
ida'an, ĩkakinaorinaa mishiinan: 'Ĩto'ora-kizaitapan õgaru madiwauta-
paka karikaonan,' kia'oraz usaadinpan.

26 "Kaawa'o nii Minka'ui, uruu Kaimana'o Doronaa, uruu kainaa-
bata'o mishi'o kuwai Tominkaru daua'o. Õdyuudan nii uwa'atin õDaru
di'iki unao ida'ati, na'iki uru'o nii kakuwaapa õdau'an. 27 Aizii unao,
ukakuwaapan nii õdau'u kapam, usha'apanum kau'an unao na'a'o õtuma
õsakadinan di'iki õtominapatin-kidan pidannao.

16

1 “Õkowaadani'i naa u'ati kaikapa kida'ora'a, uruu aonaa kizi umuud-
ina'akan umishidapan ai. 2 Uiribannao kashanauan nii unao synagogue
kida iki, uchoochiipan ai ĩtuma. Na'iki kaina'a'o ni'i naa kamoo kaawan,
uruu dono pidannao zowian an unao, ĩ'itiiman kaimana'o nii aimaakan
wuru'u pasha'apataniaz Tominkaru ati. 3 Pidannao sha'apatan nii
unao na'apa, usha'apanum kau'an aonaa ĩaitapauzon õDaru, oo õgaru.
4 Mazan õkowaadani'i naa u'ati kaikapa kida'ora'a. Ukau'an uruu
kamoo kaawan dono'o naa, unyukunuitapan nii õkuwaa na'apa kida'o
daua'oraz. Õsakadinan di'iki õtominapa-kidan unao, aonaa õkowaadauzon
u'ati na'apa kida'o, usha'apanum kau'an õna'an idi zii utuma.

Kaimana'o Doronaa kaudin-kizi

5 “Mazan aizii õkiwan ni'i naa powaa iti dyuuda'oraz õgaru di'iti.
Mazan aonaa na'ia'oram zoobaba unao pishaan õgaru na'iti'oram
wuru'u õmako'ozoonuz. 6 Õkowaadan idi zii u'ati kaikapa'ora'a, uruu
idi unyukunuu kasha'oran naa. 7 Mazan mishi'o kaiwuru'u õkianuz:
Aona'o nii Minka'ui kaawan u'ida'ati, soo õmakon an. Ukau'an
kaimana'o nii manawun unao ati wuru'u õmakonuz. Mazan õmakon
an, õdyuudan ni'i naa uruu unao ida'ati. 8 Aizii ukaawan dono,
ukainaabatan nii pidannao ati na'apa'oram manawun oia'o; na'iki,
na'apa'oram manawun ĩdi'itapan kaimana'o; na'iki na'apa'oram man-
awun ĩdi'itapan Tominkaru kowaadan oia'o pataka'uta-kao. 9 Pana'iti
karikaonan ĩdi'itapan oia'o, usha'apanum kau'an aonaa ĩmishida'azon
õgaru. 10 Pana'iti karikaonan ĩdi'itapan kaimana'o, usha'apanum kau'an
õmakon nii powaa iti õDaru di'iti, na'iki aona'o nii powa'a utuka-
pan õgaru. 11 Na'iki pana'iti karikaonan ĩdi'itapan pataka'utin-karu,
usha'apanum kau'an Tominkaru pataka'utani'i naa naobanai di'ora'a
amazada baara'a'oraz.
12 “Kaina'a dobata zii õkowaada'azoonii u'ati padamata, mazan do-
bata'o ni'i naa manawun wuru'u õkuwaaz, aona'o nii uka'iitanuz.
13 Mazan Kaimana'o Doronaa kaawan nii, uruu mishi'o ukuwaa
Tominkaru daua'o. Uruu aipan ati'o ni'i naa uaitapan mishi'o kuwai
Tominkaru di'iki'o. Aona'o nii ukakuwaapan pa'ida'a karikaonan,
mazan ukakuwaapan nii paabatanii dau'u, na'iki ukowaadan nii unao
ati kanom kida'o nii sha'apa diina'iti'i. 14 Uru'o nii kainaabata
õmanawunun, ukowaadan ida'an kanom dii õgaru, na'iki na'apa'oram
wuru'u õkuwaaz. 15 Õkowaadauzon ipai aimaakan õDaru dau'u, aizii
na'apa'o nii kapam Kaimana'o Doronaa kowaadan u'ati ipai õgaru
dau'an, na'iki na'apam õkiauzon.”

Kasha'ora-karu
konaukii-karu ua'ii

16 Jesus kian, “Masakauda'u dauna'an aona'o ni'i naa utukapan
õgaru powa'a, mazan masakauda'u uruu dauna'an utukapan nii õgaru
koshan.”
17 Aizii kaina'a utominapa-kidaniinao bii iki'o, ĩkian pairiban
ati kida, “Na'apa'oram dau'ati'o ukianuz, ‘Masakauda'u dauna'an
aona'o ni'i naa utukapan õgaru powa'a, mazan masakauda'u uruu
dauna'an utukapan nii õgaru koshan;’ na'iki na'apa'oram dau'ati'o
dii, ‘usha'apanum kau'an õmakon naa powaa iti wuru'u õDaru di'iti,’
ukianuz?” 18 Aonaa ĩmashaadan ĩpishautaakan, “Na'apa'oram dau'ati'o dii

wuru'u, ‘Masakauda'u dauna'an,’ ukianuz? Aonaa waaitapan kanom
daua'o ukadakotinan,” ĩkian.
19 Jesus aitapa ĩpishaa'azon paugaru, uruu idi ukian ĩ'ati, “Õkian
kaikapa'a: ‘Masakauda'u dauna'an aona'o ni'i naa utukapan õgaru,
mazan masakauda'u uruu dauna'an utukapan nii õgaru koshan.’ Mishii,
uruu dau'ati'o upishautaakan? 20 Mishi'o kaiwuru'u õkianuz u'ati: Uza-
adan nii na'iki diiwa'o nii umuraapan, ba'orainao konaukian pu'u. Ki-
wiin zii ukasha'oran nii, mazan uruu dauna'an ukonaukian nii. 21 Zuna
kaudanipa'azon dono, kasha'ora kowas onyukunuu okaziwapan kamoo
kaawan idi'i naa, mazan okaudanipan dauna'an, aona'a naa onyuku-
nuitapan pakaziwapauzon. Soo okonaukian naa pa'an, usha'apanum
kau'an koraidaonaa sodi shakatan idi. 22 Na'apa'o kawanu'o wuru'u
unao baiaapaniaz: kai unyukunuu kasha'ora-kida, mazan õtukapan nii
koshan da'i unao, na'iki uruu dono ukonaukian nii, na'iki aona'o nii
kanom mashaatan ukonaukiitinan.
23 “Aizii uruu dono, aona'o ni'i naa kanom nii upishaan zii õgaru
aimaakan dau'ati. Mishi'o kaiwuru'u õkianuz u'ati: Upishaan an
õDaru kanom karikaonan dau'ati, utaan nii u'ati õpidanannaoun idi
unao. 24 Aonaa zoobaba upishaan uruu kanom karikaonan dau'ati,
õpidanannaoun idi unao. Upishaa, Tominkaru taan nii u'ati upishaanii.
Uruu kaimanaiman kizi ukonaukiitinan.
25 “Õkakuwaapauzon u'ati di'itinapa-kinai kuwai ida'an di'ora'a
aimaakan kida dau'a'a. Mazan kaina'a'o ni'i naa kamoo kaawan,
aizii uruu dono aona'o ni'i naa õkakuwaapan powa'a di'itinapa-kinai
kuwai ida'an, mazan õparadan nii sariapa kizi pidannao uaitapan õkuwaa
õdaru daua'o. 26 Uruu dono, turua'o ni'i naa upishaan uruu aimaakan
dau'ati, õ'uu ida'an, õpidanannaoun idi unao; aonaa kanom nii õpishaan
zii õDaru unao ati, 27 usha'apanum kau'an, õDaru marainapanii unao.
Umarainpan unao, usha'apanum kau'an unao marainpan idi'o õgaru,
na'iki unao mishidan idi uruu di'iki'o õwa'atin. 28 Mishi, õwa'atin õDaru
di'iki'o, imi'i baara ati. Aizii õmakon ni'i naa imi'i baara iki, õkiwan naa
õDaru di'iti.”
29 Uru'u naa utominapa-kidaniinao kian u'ati, “Aizii, uruu zii
puparadan kainaabatinan, aonaa pukaiwaan di'itinapa-kinai kuwai.
30 Aizii watukapa, puaitapa mishi ipai aimaakan; turuu pudako'atin
pupishaa-kao ua'ii zii aimaakan dau'ati. Ukau'an aizii wamishida
puwa'atin Tominkaru di'iki.”
31 Jesus kian ĩ'ati, “Uruu zii umishidan? 32 Kaina'iki kamoo
wa'atin, aizii uruu kamo'o naa wuru'u kaawa'oraz, uruu dono
pana'itinapu kida'o nii umakoodanainan, ukidoopan nii õ'ai udapu
iti kida, uwa'akan nii õgaru õba'orantin. Mazan aonaa õba'orantina'o
manawun mani õgaru, usha'apanum kau'an õDaru karikaonanu'o
una'auzon õtuma. 33 Õkowaadan unao ati aimaakan kaikapa kida'ora'a,
unyukunuu konaukii-kinaa nii, uzaamatinpan idi õ'ida'ati. Di'ora'a
amazada baara'a'a, ubaiaapan nii kasha'ora'o. Mazan uma'ozakadapa
unyukunuu! Õgaru, õwazootani'i naa di'ora'a amazada baara'a'o
kasha'ora kida'o aimaakan!”

17

Jesus toriinpan papidanannao ati

1 Jesus kakuwaapan dauna'an patominapa-kidaniinao ati, uawunuu-
pan doko iti na'iki uru'u naa utoriinpan.

"Õdaru, aizii kaawa'a naa kamoo. Putukapa-kida pidannao
ati puDani umanawunun, utukapa-kida kizi ĩ'ati pumanawunun
kapam. 2 Pugaru aipan ati'o ukazowautapan ipai pidannao, utaa
kizi karikaonanu'o kakupa-karu ipai wunao ati'i, puzaamatin-
kidaniinaouz u'ida'ati. 3 Kaikapa'o wuru'u karikaonanu'oraz
kakupa-karu ikoda-kao: pidannao aitapan ida'an soo bauda'apa
pugaru mishi'o Tominkaru, na'iki ĩaitapan ida'an õgaru, Jesus
Christ, pudyuudaniaz imi'i baara ati. 4 Õtukapa-kida'a naa imi'i
baara'a'o pidannao ati pugaru umanawunun, õsha'apatan ida'an ipai
pudyuudanii õsha'apatan. 5 Õdaru, marii õtukapa-kao umanawunu'o
nii aizii, na'apa õtukapauzo-kao kawan pugaru tuma amazada tominan
ua'ii zii.

6 "Õaitapa-kidani'i naa pukaduz wunao ati'i, putaaniinaouz õ'ati
di'ora'a amazada baara ainao bii iki. Pupidanannao ĩdyaun na'iki
putaaniinao õ'ati ĩdyaun, na'iki ĩizo'atipa pukakinaori. 7 Aizii ĩaitapa'a
naa, ipai aimaakan putaanii õ'ati, pugaru di'iki'o wuru'u. 8 Õkowaada'a
naa pukuwaa ĩ'ati, na'iki ĩzaamata kaimanaiman panyukunuu itiz.
Ĩaitapa õwa'atin pugaru di'iki'o na'iki ĩmishida pudyuudanii õgaru.

9 "Aonaa õtoriinpan ipai pidannao ati, mazan õtoriinpan wunao ati'i
putaaniinaouz õ'ati, usha'apanum kau'an pupidanannao pa'an ĩdyaun.
10 Ipai õpidanannao, pupidanannao kapam ĩdyaun. Ukau'an ipai pup-
idanannao õpidanannao kapam ĩdyaun. Ĩnao ida'ana'o nii õmanawunun
aitapa-kao. 11 Aizii, aona'o ni'i naa õna'an imi'i baara'a, kadimana'o
ni'i naa õmakon pu'idi'iti. Mazan õpidanannao, ĩna'an nii zii imi'i
baara'a. Õdaru, kaimana'o manawun, pukazannaatapa pa'i wunaou'u
putaapa-kidaniinaouz õ'ati. Ĩnyukunuu patumaaka kizi pa'atiaaka,
pugaru na'iki õgaru nyukunuu patumaakan kawan. 12 Õna'an dono zii
ĩtuma imi'i baara'a, õkazannaatapa ĩdyaun, pakawan kizi ĩmashaapan pup-
idanannao nii. Õkazannaatapa ĩdyaun, aonaa na'ia'oram waziwadinan,
soo bauda'apa pidan waziwadina'o ni'oraz aita-kao, na'apa'o ida'an
kizi saada-kariwaiz kida puparadan mishiinan.

13 "Aizii kadimana'o ni'i naa õmakon pu'idi'iti. Õtoriinpan ĩ'ati
kaikapa'a õna'an pu'u zii ĩtuma imi'i baara'a, ĩnyukunuu konaukii
kizi kaimanaiman na'apa õnyukunuu konaukian kawan manawun.
14 Õkowaada'a naa pukuwaa ĩ'ati, na'iki uruu idi ba'oran pidan-
nao kashanau-kidan ĩdyaun. Ĩkashanau-kida-kao, usha'apanum kau'an
õgaru kawanu'o ĩdyaun, aonaa ĩdi'itinpan ba'orainao di'itinpan kawan.
15 Õtoriinpan, aonaa õaipan mani puso'otan ĩdyaun di'oraz amazada
baara iki'i, mazan õpishaan pa'an pukazannaatapan ĩdyaun Satan ai.
16 Õgaru, aonaa õdi'itinpan imi'i baara sannao di'itinpan kawan. Ĩnao
na'apa kapam ĩdi'itinpan õgaru kawan, aonaa imi'i baara sannao
kawan mani. 17 Pusaabaa ĩdyaun pu'idiwaunao nii, puaitapa-kidan
ida'an ĩ'ati mishi'o manawun puparadan. Puparadan, uruu mishi'o
manawun. 18 Pudyuudan kawan õgaru imi'i baara ati, na'apa õdyuudan
ĩnao kapam amazada kawana'ati. 19 Kaimanaiman õtaainan pu'ati ĩnao
dikin ii, turuu kizi ĩnao kapam taainan kaimanaiman pu'ati.

20 “Aonaa ĩnao ati mani karikaonan õtoriinpan, mazan õtoriinpan
ba'orainao ati kapam, mishidainao ni'oraz õgaru, paabatan
ida'an õdaua'o kuwai õpidanannao ida'an. 21 Õtoriinpan ĩ'ati, marii
kizi ĩbauda'apatan panyukunuu, na'apa pugaru na'iki õgaru
bauda'apatapan kawan wanyukunuu. ÕDaru, na'apa pugaru
bauda'apatinpan õgaru ida'ati, na'iki õgaru bauda'apatinpan pugaru
ida'ati, na'apa kizi ĩnao bauda'apatinpan waunao ida'ati, pidannao
mishida kizi pugaru wuru'u dyuuda'oraz õgaru. 22 Õtaanii umanawun-
karu ĩ'ati na'apa putaan kawan õ'atiz, marii kizi ĩbauda'apatapan
panyukunuu, na'apa pugaru na'iki õgaru bauda'apatapan kawan
wanyukunuu. 23 Kaina'a ĩnyukunuu ii õgaru; na'iki kaina'a õnyukunuu
ii pugaru. Marii kizi kaimanaiman ĩbauda'apatapan panyukunuu,
ba'oran pidannao aitapa-kinaa nii, pugaru wuru'u dyuuda'oraz õgaru.
Na'iki pumarainapanii mishidainaouz õgaru na'apa pumarainpan
kawan õgaru.
24 “ÕDaru, na'iam õgaru, na'ii õaipan õtuma wuru'u putaaniinaouz
õ'ati, ĩtukapa kizi õmanawunun, wuru'u putauzoniaz õ'ati pumarainpan
idi õgaru amazada tominan ua'ii. 25 Kaimana'o manawun õdaru, aonaa
pidannao aitapauzon pugaru. Mazan õgaru, õaitapanii pugaru, na'iki
õtominapa-kidaniinao ĩaitapa pudyuudanii õgaru. 26 Õkainaabatani'i naa
ĩ'ati kanom kaduz pugaru, na'iki karikaonanu'o nii õkainaabaapan ĩ'ati
kanom kaduz pugaru. Ĩmarainpaaka kizi na'apa pumarainpan kawan
õgaru, turuu kizi õzaamatinpan ĩnao di'iti kapam.”

18

Soldyaanao zaamata'anan Jesus
(Matthew 26:47-56; Mark 14:43-50; Luke 22:47-53)

1 Jesus toriinpan dauna'an paDaru ati, umakon naa patominapa-
kidaniinao tuma Kidron Wa'o baza itinapu. Kaina'a'o da'i paoribai
baawu na'ii, na'iti'i naa Jesus morotan patominapa-kidaniinao
tuma. 2 Judas, kaakapa'o ni'oraz uruu tarubainao ati, uaitapanii
kapam uruu amazada, usha'apanum kau'an, na'iti'o Jesus makouzon
patominapa-kidaniinao tuma. 3 Ukau'an na'iti'i naa Judas makon,
una'akan bauda'apa utonazinaa soldyaanao. Na'iki watchmantapainao
Tominkaru Dapu bii ikiinao kapam, ĩnao faadaanao zowaunaanao na'iki
Phariseenao dyuudaniinao. Ĩna'akapanii mizaataaka-kinai kida. Aizii
ba'orainao ĩna'akapanii palampan kida.
4 Jesus aitapani'i naa na'apam nii ĩsha'apaapan paugaru. Uruu idi
uwa'ati'ikan ĩ'ida'ati, na'iki ukian ĩ'ati, “Kanom uaipan?”
5 “Jesus, Nazareth san,” ĩkian u'ati.
“Õgaru uruu,” Jesus kian ĩ'ati.
(Judas, kaakapa'oraz uruu, na'ia'a naa ĩtuma.) 6 “Õgaru uruu,” Jesus
kian idi ĩ'ati, sariapa ĩdandanaa'akan, na'iki ĩdorautan imi'i baara iti.
7 Powa'a koshan Jesus pishaan ĩdyaun, “Kanom uaipan?”
“Jesus, Nazareth san,” ĩkian u'ati koshan.
8 Jesus kian ĩ'ati, “Õkii sha'atii u'ati, ‘Õgaru uruu.’ Umishiin an õgaru
udawatapan, ukau'an marina'a wunaou'u õtumainaouz.” 9 (Ukian ĩ'ati
na'apa, uparadan mishiin-kinaa ni'o utoriinpan dono'oraz. “Õdaru,
aonaa bauda'apa õwaziwaan wuru'u putaaniinaouz õ'ati,” ukianuz.)

10 Aizii Simon Peter, una'akapanii marii. Uso'ota'akan pakinnaa aiazu,
na'iki sa'ukan Umanawunu'o Faadaa poitoru tain diwa'ora antanpu'o,
waota'aka. Malchus kia'o u'uu wuru'u poitoruiz. 11 Jesus kian Peter ati,
"Pushakada pumarian powaa iti pakinnaa zo'iti! Pu'itiiman aona'o nii
õbaiaapa'azon kasha'ora'o, õdaru taaniaz õbaiaapan nii?"

Jesus na'aka-kao Annas di'iti

12 Aizii, soldyaanaouz na'iki ĩzowaunaa, na'iki watchmantapainao
Tominkaru Dapu, ĩzaamata'akan naa Jesus na'iki ĩdo'ota'akan naa uka'u
kida. 13 Ĩna'akan uruu Annas di'iti kiwiin zii. Annas, uruu Caiaphas
imadokozu. Aizii Caiaphas, uruu Umanawunu'o Faadaa uruu dono,
14 na'iki uruu kia'oraz kiwiin zii Jewnao zowaunaanao ati kaikapa'a:
"Kaimana'o nii manawun bauda'apa'o pidan mawakan an ipai pidan-
nao dikin ii."

Peter kian
aonaa uaitapauzon Jesus
(Matthew 26:69-70; Mark 14:66-68; Luke 22:55-57)

15 Simon Peter, na'iki ba'oran Jesus tominapa-kidanii, ĩda'anpan Jesus.
Aizii ba'oraniz, uruu kaimanaimana'o Umanawunu'o Faadaa aitapan.
Ukau'an morota kootowapa-kizai iti uruu Jesus tuma, Umanawunu'o
Faadaa dapu iti. 16 Mazan Peter, una'ian paniinom ii, aonaa umor-
otan. Aizii, ba'oraniz Jesus tominapa-kidanii, kaimanaimana'oraz
Umanawunu'o Faadaa aitapan, umako'okan powaa iti na'iki up-
arada'akan zunaaba ati, awunuutapaibaz paniinom, na'iki uru'u naa
umorota-kidan Peter. 17 Aizii zunaaba, awunuutapaibaz paniinom,
okian Peter ati, "Pugaru õaitapan diidi'ia'ora'a pidan tominapa-kidanii
kapam?"

"Aonaa," Peter kian o'ati.

18 Aizii poitoruinao na'iki watchmantapainao, ĩpu'ukada ni'i naa tikazi
na'ii, amazada wadidin idi, uruu na'ia'a naa ĩkadishitapan ĩtanaapan kida.
Peter na'ii kapam ukadishitapan utanaapan ĩtuma.

Umanawunu'o Faadaa
pishautan Jesus
(Matthew 26:59-66; Mark 14:55-64; Luke 22:66-71)

19 Uru'u naa Umanawunu'o Faadaa pishaan Jesus, "Kanomnao
putominapa-kida nii? Kanom daua'o putominapa-kidan ĩdyaun?"

20 Jesus kian u'ati, "Karikaonan õkakuwaapan, turuu kizi ipai pidannao
abatan õkuwaa. Karikaonan õtominapa-kidan pidannao synagogue ii,
na'iki Tominkaru Dapu ii. Aonaa na'apainim õdizapan õkuwaa pidannao
ai. 21 Kanom nii pupishaan õgaru? Pupishaa pidannao abatainao
na'apam õkian. Ĩnao, ĩaitapa na'apa'oram õkiauzon."

22 Jesus paradan idi na'apa, bauda'apa watchman udazaba a'o kadishi-
tapan, uta'ika'akan naa Jesus paawun baara ati. Ukian Jesus ati, "Kanom
dyuudan pudako'atin Umanawunu'o Faadaa paradan na'apa."

23 Jesus kian u'ati, "Puaitapan an õparadan pozawatan, pukowaada ipai
da'ainao pidannao ati'i. Mazan puaitapan an õparadan sakitapan, kanom
ni'i naa puta'ika'akan õgaru?"

24 Udauna'an Annas dyuudan una'aka-kao Caiaphas di'iti,
Umanawunu'o Faadaa, pakawan uka'u kida do'otinpan.

Peter powa'atan pakian pidannao ati, aonaa uaitapauzon Jesus
(Matthew 26:71-75; Mark 14:69-72; Luke 22:58-62)

25 Aizii Peter, pakawan zii ukadishitapan na'ii utanaapan, uru'u
naa upishaa-kao koshan, "Aonaa pugaru mani kapam utominapa-
kidaniinao tuma'oraz, mishii?"
"Aonaa," Peter kian.
26 Na'a'o pidan, uruu kapam Umanawunu'o Faadaa poitoru, na'iki
uruu iriban tawuru'u Peter sa'ukaniaz utain; ukian Peter ati, "Aonaa
mooko pugaru mani tawuru'u õtukapaniaz utuma paoribai baawu ii,
mishii?"
27 "Aonaa," Peter kian koshan. Una'apan dauna'an, uru'u naa kuruku
ka'aranpa'akan.

Jesus na'aka-kao
Pilate kanaapu iti
(Matthew 27:1-2, 11-31; Mark 15:1-20; Luke 23:1-5; 13:25)

28 Wakankanaanin Jesus na'aka-kaoa'a naa Caiaphas di'iki, Roman-
nao dapunaa iti'i naa. Aizii Jewnao, aonaa ĩmorotan Romannao dapunaa
iti, usha'apanum kau'an aonaa ĩkaniribaina'azon pakakinaorinaa kian
kawana'ati, turuu kizi ĩaroopan Passover Kamoon dono.* 29 Uruu idi,
Pilate† koditan ĩ'ida'ati na'iki upishaan ĩdyaun, "Kanom mooko oia'o nii
di'ora'a pidan sha'apatan, ukootowapa-kida-kinaa niizu?"
30 Aizii ĩkian u'ati, "Uruu dikintapauzo kakinaorii, una'apan idi'o
wana'akan uruu pu'ida'ati."
31 Pilate kian ĩ'ati, "Usha'apata'a naa uruu uaipan kawana'ati, ukaki-
naorinaa kawana'ati."
Jewnao kian u'ati, "Waunao, aonaa Rome iki'o kakinaorii taapadan
wazowian pidan." 32 Usha'apan na'apa, Jesus paradan mishiin-kinaa
ni'o, tawuru'u ukowaadanuz na'apam nii pamawakan.
33 Pilate morotan powaa iti Romannao dapunaa iti. Uru'u naa
udapada-kidan Jesus na'iki upishaanuzu, "Pugaru mishi Jewnao
naobanaa king?" ukian.
34 Jesus kian u'ati, "Puaipan ati'o kaiwuru'u pupishaanuz õgaru
na'apa? Oo ba'oran pidannao kakuwaapan idi'o pu'ati õdau'an?"
35 Pilate kian u'ati, "Õgaru, aonaa Jew mani. Pumin-Jewnnao na'iki
faadaanao zowaunaanao pa'an wuru'u na'aka'oraz pugaru õ'ida'ati.
Kanom mooko wuru'u pusha'apataniaz, puto'orada-kinaa nii ĩdyaun?"
36 Jesus, kian, "Õnaobanai-tinapanuz, aonaa imi'i baara'a'o kingnao
naobanai-tinpan kaduz mani. Da'ainao naobanai-tinpan kawanun an
mani wuru'u õnaobanai-tinapanuz, mizaataaka mani õpidanannao, aonaa
kizi Jewnao zowaunaanao zaamatan õgaru. Mazan aonaa da'a'o nii mani
wuru'u õnaobanai-tinapanuz!"
37 Pilate kian u'ati, "Ukau'an, king wuru'u pugaruz?"
Jesus kian, "Pugaru, pudakotan õgaru king nii. Na'apa'o ni'o õshakatan,
na'iki õkaawan imi'i baara ati, õkakuwaapa'anan mishi'o dau'u. Na'ia'oram
pidan mishi'o ida'antanpu'o, uru'o nii zaamata õparadan."
38 Pilate kian u'ati, "Kanom mooko mishi'o nii?" Udauna'an Pi-
late koditan koshan Jewnao ida'ati, na'iki ukian ĩ'ati, "Aonaa kanom
dikauda'o nii arawu sha'apatanu'u, õkaboota-kinaa nii uruu oia'o di'iti.

* **18:28** Numbers 9:9-11 † **18:29** Pilate: uruu Judea Baara ia'o naobanai udono (uruu Rome iki'oraz)

39 Mazan ipai wunu Passover Kamoon dono õkodita-kidauzo nii unao
aipan kawana'ati bauda'apa taraapa-kariwai pidan. Ukau'an, turuu
õmuudan unao aipan ati, Jewnao naobanaa king kii-kizaiz?" ukian ĩ'ati.
40 Uru'u naa ĩkadako'okan diiwa'o ida'an, na'iki ĩkian u'ati, "Aonaa
arawu mani'i! Mazan waaiapan Barabbas pa'an!" Aizii Barabbas uruu
antamiki.

19

Pilate kashaapa Jesus zowii-kao

1 Uru'u naa Pilate dyuudan soldyaanao ba'izian tuukii Jesus.
2 Soldyaanao tinokan kaiwada-karu, uruu idi'i naa ĩkakowamtan uruu.
Udauna'an ĩkakamichantan uruu, wuza'o kamicha idi,* 3 na'iki uru'u naa
ĩwa'ati'anpan u'ida'ati, ĩta'ii'anpan uruu paawun baara ati, na'iki ĩkian
u'ati, "Pugaru King, umanawunu'o Jewnao naobanaa!"
4 Pilate koditan koshan, Jewnao kasaba'ukinapa-kizi iti na'iki ukian
ĩ'ati, "Aushaa uabata! Aizii õkodita-kidan ni'i naa uruu unao ida'ati,
mazan õaipan uaitapan kaimanaiman, aonaa kanom õikodan oia'o nii
usha'apatan." 5 Uru'u naa Jesus kodita-kida-kao, umorokodapa wuru'u
kowamaiz kaiwada-karu idi'oraz utoma-kao, na'iki wuza'oraz kamicha.
Uru'u naa Pilate kian ĩ'ati, "Aizii, di'i naa wuru'u pidanaz!"
6 Aizii, faadaanao zowaunaanao, na'iki watchmantapainao
tukapa'akan naa uruu, sariapa ĩkadakon diiwa'o ida'an, "Marii utauka-
kao cross di'iti! Marii utauka-kao cross di'iti!"
Na'iki Pilate kian ĩ'ati, "Una'aka'a naa uruu, utauka kizi'i naazu cross
di'iti. Õgaru, aonaa kanom õikodan oia'o nii usha'apatan."
7 Jewnao kian u'ati, "Waunao, kaina'a wakakinaorinaa, pidan
na'apa'o marii uzowii-kao, udakotinpan idi Tominkaru Dani nii."
8 Aizii Pilate abatan idi na'apam Jewnao kian, tuukii utarian.
9 Udauna'an umorota-kidan koshan Jesus Romannao dapunaa iti.
Na'ia'a naa upishaan uruu, "Na'ikim san mooko pugaru?" ukian u'ati.
Mazan aonaa Jesus dako'atin uparadan. 10 Aizii Pilate kian u'ati, "Kanom
nii aonaa pudako'atin õparadan? Õgaru, turuu õkazannaatan pugaru
puzowii-kao ai, na'iki turuu õtauka-kidan pugaru cross di'iti."
11 Jesus kian u'ati, "Aonaa turuu pusha'apata-kidan õgaru, soo
Tominkaru taapadan an. Ukau'an, wuru'u pidan na'aka-kida'oraz õgaru
pu'ida'ati, powa'a'o zii manawun usha'apatan oia'o pu'ai."
12 Pilate abatan idi na'apam ukian, utiwaan padamata na'apam
pakazannaatan uruu. Mazan Jewnao kadakon u'ati, "Pukazannaatan an
uruu, aonaa Caesar paonaru mani wuru'u pugaruz! Pidan dakotinpa'o
king nii, Caesar taruba wuru'u uruuz!"
13 Pilate abatan idi na'apam Jewnao kian, uru'u naa ukodita-kidan
koshan Jesus ĩ'ida'ati, na'iki uruu dauna'an usakanatan pakootoopauzo-
kizi tabai ida'a,† panibazoo di'ii, Kuba Baara‡ kia'oraz udakota-kao.

---

* **19:2** wuza'o kamicha: naobanai kamichan kaduz wuru'u na'apa'oraz uwuzan. † **19:13** tabai: naobanainao sakanatauzo-kizi ĩkootoopan dono. (Pilate sakanatan na'a, udi'itapan panaadon powa'a zii na'apam nii pasha'apatan Jesus.) ‡ **19:13** Kuba Baara: panibazoo, kuba idi'o utoma-kao.

(Gabbatha, kia'o udakota-kao Hebrew ida'an.) 14 Aizii uruu dono maon-
apa'a naa sakitapa kamoo, na'iki uruu dono minziiwatin-karu kamoo§
wuru'u Passover dau'ati.
Uru'u naa Pilate kian Jewnao ati, “Di'i naa unaobanaa king!”
15 Uru'u naa ĩkadako'okan, “Marii uzowii-kao! Marii uzowii-kao! Marii
utauka-kao cross di'iti!” ĩkian.
Na'iki Pilate kian ĩ'ati, “Uaiapa mooko õtauka-kidan unaobanaa king
cross di'iti?”
Aizii faadaanao zowaunaanao kian u'ati, “Soo Caesar, uruu bauda'apa
wanaobanaa king!”
16 Uru'u naa Pilate taan Jesus ĩ'ati, marii kizi'i naa soldyaanao taukan
uruu cross di'iti.

Jesus tauka-kao cross di'iti
(Matthew 27:32-44; Mark 15:21-32; Luke 23:26-43)

Uru'u naa soldyaanao na'aka'akan naa Jesus, 17 Ukodita-kida-kao
donoi iki uwaodatapa'a naa pacrossannaa, na'iki una'aka-kao Pidan-
Zowau-Niwa'uz-naawa kia'o amazada dakota-kao di'iti. (Golgotha,
kia'o udakota-kao Hebrew ida'an.) 18 Na'ia'a naa ĩtaukan Jesus cross
di'iti. Na'iki dya'utam pidannao tauka-kao udazaba'a, ba'oran cross
kida di'iti. Bauda'apa tauka-kao udiwa'ora antanapu, ba'oran tauka-
kao uwashabaron antanapu. 19 Pilate saada-kidanii Jesus daua'o
paranka daara'a, na'iki utauka-kidanuzu cross paawa'a, doko atanapa
Jesus zowau ai. “Jesus, Nazareth San, uruu King, Jewnao ati,”
kia'o wuru'u saada-kariwaiz. 20 Iriba pidannao aitaan wuru'u saada-
kariwaiz, umaonapan idi donoi ati. Wuru'u usaada-kaoaz idikin-
auda'u'o parada-karu ida'ana'o, Hebrew ida'an, Latin ida'an, na'iki
Greek ida'an. 21 Jewnao faadaannao zowaunaanao kian Pilate ati,
“Aonaa pusaada'ana'a, ‘uruu King, Jewnao ati’ kii; mazan pusaada
kaikapa'a: ‘Di'ora'a pidan kian, Õgaru King, Jewnao ati’ kii pa'an.”
22 Mazan Pilate kian ĩ'ati, “Kanom õsaadanii, aonaa turuu upana'adan.”
23 Aizii soldyaanao taukan dauna'an Jesus cross di'iti, ĩzaamata'akan
naa ukamichan na'iki ĩbuutanuzu pamina'utamkida, soldyaanao
zaamata kizi pakawana'ati kida. Ĩzaamata kapam ushooton za'aba'i;
aizii uruu toma-kao aonaa na'iam ukanotinpan. 24 Aizii ĩkian pa'atiaaka,
“Di'ora'a shooto, aonaa washushuuda'ana'a. Wamakinaotin aka,
watukapa kizi kanoma'o nii zaamata pa'anazu.” Ĩsha'apatanuz
aimaakan na'apa, saada-kariwaiz Tominkaru Paradan mishiin-kinaa
ni'o wuru'u:
“Ĩbuutan õkamichan kida pakawana'ati
na'iki ĩmakinaotina'akan õshooton dikin ii.”*
Na'apa soldyaanao sha'apatan aimaakan.
25 Na'ia'o Jesus crossannaa dazaba ii, udaro kadishitapan pa'inaozo
tuma. Na'ia'o kapam ĩtuma Clopas daiaro Mary, na'iki Mary Magdala
sanaabaz. 26 Jesus tukapan padaro, na'iki umarainpaniaz patominapa-
kidanii kadishitapan odazaba'a. Ukian padaro ati, “Pudani ni'i naa
uruu!”
27 Udauna'an ukian patominapa-kidani ati, “Pudaro ni'i naa oroo!”
Na'iki'ora'a naa utaapan oroo.

---

§ **19:14** minziiwatin-karu kamoo: Uruu dono'o Jewnao minziiwatauzon panikan ni'o Passover Kamoon dono. Wachuupunin, kamoo tipita'akan dauna'an, ĩnikauzonuzu. * **19:24** Psalm 22:18

Jesus mawakan
(Matthew 27:45-56; Mark 15:33-41; Luke 23:44-49)

28 Jesus aitapan idi ipai'i naa pasha'apatan wuru'u Tominkaru aipa-
niaz pasha'apatan; saada-kariwaiz Tominkaru Paradan mishiin-kinaa
nii, ukian, "Õmaradako."
29 Aizii uruu dono na'a'o boon zo'o pasaata-kariwai kibia'o riwunii.
Uruu baoko iti ĩdamotan sponge, na'iki ĩsawadanuz Jesus dako iti, hys-
sop kadunaa saba ida'an. 30 Usoosokanuzu na'iki ukian, "Aizii ipai'i
naa õsha'apatinan!" Aizii una'apa'akan dauna'an, uru'u naa usawiki-
kida'akan pazowau, na'iki umanizowanta'akan naa.

Jesus aradu'u dakata-kao

31 Aizii Jewnao zowaunaanao, aonaa ĩaipan tauka-kariwainao na'ian
cross paawa ii atii kamoo tipitan di'iti, usha'apanum kau'an uruu di'iki
Sookapa-karu Kamoo sakadinan. Na'iki umanawunu'o Sookapa-karu
Kamoo, Passover Kamoon wuru'u udono'oraz. Uruu idi ĩpishaan Pilate
marii kizi udyuudan cross paawa iainao taba'u kida ramita-kao ĩmawaka
kizi kadiman, uruu dauna'an turuu kizi ĩnanaa kida toka-kida-kao.
32 Uru'u naa soldyaanao makon, na'iki ĩramita'akan naa Jesus dazaba
ainao ĩtauka-kao taba'u kida. 33 Mazan ĩkaawan Jesus ida'ati ĩtukapan uruu
mawaka'a naa, uruu idi aonaa ĩramitan utaba'u. 34 Mazan bauda'apa sol-
dyaa dakata'akan uruu paaradu'u ati dimana'o pachipararin idi, sariapa
izai na'iki wunu shoota'akan udakata-kizinao iki. 35 (Pidan tukapa'oraz
kaikapa'o sha'apan, uruu wuru'u kakuwaapa'oraz. Ukau'an turuu
ukuwaa mishida-kao. Ukowaadan wuru'u mishi'oraz kuwai turuu kizi
unao mishidan kapam.) 36 Di'ora'a aimaakan kida sha'apan, saada-
kariwaiz Tominkaru Paradan mishiin-kinaa ni'o wuru'u: "Aona'o nii
bauda'apa uniwa'uz ramita-kao," kia'oraz usaadinpan. 37 Na'iki kaina'a
koshan saada-kariwai Tominkaru Paradan ida'a kaikapa'ora'a: "Pidan-
nao awunuupan nii padakatanii di'iti," kii.

Jesus dida-kao daua'o
(Matthew 27:57-61; Mark 15:42-47; Luke 23:50-56)

38 Aizii na'apa kida'o sha'apan dauna'an, Joseph, Arimathea san
pishaan naa Pilate Jesus nanaa dau'ati, turuu kizi una'akanuzu na'iki
udida-kizi'i naazu. (Wuru'u Joseph, uruu mishida'o Jesus, mazan
aonaa ukowaadan ba'oran pidan ati, utarian idi Jewnao zowaunaanao
ai.) "Turuu puna'akanuzu," Pilate kian dauna'an u'ati; uru'u naa
umakon na'iki una'akan naa Jesus nanaa. 39 Aizii, Nicodemus, tawuru'u
makonkauzoz aiwaka'an Jesus di'ii, uruu kapam mako Joseph tuma.
Una'aka 30 kilogram kasarai,† myrrh na'iki aloes idi'o ukawiki'ita-kao.
40 Ĩnaou'u naa na'aka Jesus nanaa na'iki ĩpapidan naaz baraka'o kamicha
mada‡ kasarai-tinpa'o idi. Na'apa'o Jewnao saabauzon mawaka'o,
una'aka-kao ua'ii baaranai iti. 41 Aizii, Jesus zowii-kizinao ii kaina'a'o
da'i paoribai baawu. Na'iki kaina'a'o na'a pa'ina'o kichada-kariwai
baaranai, aona'o zii ukaiwauzo-kao. 42 Jewnao minziiwauzon idi
Passover Kamoon dau'ati uruu dono, na'iki baaranai kaina'an idi na'ii,
na'ia'a naa ĩpaida'akan Jesus nanaa.

---

† **19:39** kasarai: pidan mawaka'o kasarannaa. ‡ **19:40** kamicha mada: linen kia'o udakota-kao, kawinipina'o. Uruu idi'o Jewnao watudauzon pidan mawaka'o.

20

Jesus kadishitan pamawaka-kizi iki
(Matthew 28:1-8; Mark 16:1-8; Luke 24:1-12)

1 Ishawaka zii amazada Sunday chaapi'iki, Mary Magdala sanaabaz
kaawa'akan naa Jesus baaranaa ati. Otukapa zikada'aka-kaoa'a
naa kuba baaranai tarata'aka-kinaoaz. 2 Uru'u naa odima'akan,
okowaada'anan Simon Peter na'iki Jesus marainpaniaz patominapa-
kidanii ati. Okian ĩ'ati, "Na'aka-kaoa'a naa wanaobanaa nanaa
pabaaranaa iki, aizii aonaa waaitapan na'iam naa ĩsha'apatanuzu!"

3 Uru'u naa Peter na'iki ba'oran Jesus tominapa-kidaniaz makon,
ĩtukapa'anan Jesus baaranaa. 4 Baokopa dya'utam ĩdyaun dimapa ĩmakon
na'iti. Mazan wuru'u ba'oraniz, ukadimandina'akan naa na'iki uki-
wiita'akan Peter ai, ukau'an kiwiin ukaawan Peter ai baaranai iti.
5 Udawukan, uawunuutaa-kidan ka'unaru nazo iti, utukapa mawaka'o
watuu-kinao kamicha mada unazo ii; mazan aonaa umorotan na'iti.
6 Mazan Simon Peter kaawa'akan udawu'ati, sariapa umorotanaakan
unazo iti. Utukapa wuru'u nanai watuu-kinaoaz kida kamicha mada
na'ii, 7 na'iki utukapa kapam wuru'u kamichaz Jesus zowau watuu-
kinaoaz. Pakawan uwatudinpan na'iki pana'itinapu wuru aia'a ba'oran
kamicha mada kidaz. 8 Udauna'an, tominapa-kida-kariwai, kiwiini'oraz
ukaawan baaranai ati, umorotan naa kapam ka'unaru nazo iti. Ukau'an
utukapa na'iki umishida. 9 (Uruu dono aonaa zii ĩaitapan na'apa'oram
saada-kariwaiz Tominkaru Paradan ida'a'oraz, kadishita'o nii uruu
pamawaka-kizi iki, kia'oraz.)

Jesus aidinan Mary
Magdala sanaaba ati
(Matthew 28:9-10; Mark 16:9-11)

10 Uruu dauna'an ĩkiwan naa powaa iti pamashaapa-kizi iti, wuru'u
tominapa-kida-kariwainaouz. 11 Mazan Mary, ona'ian zii okadishi-
tapan, ozaadinan Jesus baaranaa ii. Pazaadan pu'u, odawukan
na'iki omorota-kidan pazowau ka'unaru iti, oawunuutaa-kidan una-
zoo. 12 Otukapa dya'utam angelnao na'ii, baraka kida'o ĩkamichan.
Ĩsakanatapan Jesus nanaa-daunuz ida'a. Bauda'apa'o sakanatapan
uzowau antanapu, na'iki ba'oran sakanatapan ukidiba antanapu.
13 Ĩkian Mary ati, "Kandii nii puzaadinan?"

Okian ĩ'ati, "Ĩna'akan idi õNaobanaa di'iki'i, aizii aonaa õaitapan na'iam
naa ĩsha'apatanuzu!"

14 Oparada'akan dauna'an, okiwa-kiwaa'akan padikin iti, otukapa
pidan padazaba'a. Jesus padamata wuru'u kadishitapa'oraz, mazan
aonaa oaitapanuzu. 15 Jesus kian o'ati, "Kandii nii puzaadinan? Kanom
pudawatapan?"

Ozauda-kidan saabaapauzo paoribai baawu wuru'u uruuz. Okian
u'ati, "Pugarun an wuru'u zikada'oraz uruu di'iki'i, pukowaada õ'ati
na'iam pusha'apatanuzu, õnanaka kizi uruu powaa ati."

16 Upu'a'a naa Jesus dakotan o'uu, "Mary!" ukian o'ati.

Uru'u naa otanawatina'akan u'ida'ati, na'iki okian u'ati, "Rabboni!"
(Hebrew ida'an, "Tiichaa," kia'o wuru'u.)

17 Jesus kian o'ati, "Mana'a puzaamatina'ana'a õ'ida'ati, usha'apanum
kau'an aonaa zii õkiwan õdaru di'iti. Mazan pumako õ'inawuzunao

di'iti, pukowaada'an õparadan ĩ'ati. Pukii ĩ'ati, ‘Õkiwan naa õDaru na'iki
õTominkarun di'iti wuru'u. Uruu ĩDaru na'iki ĩTominkarun kapam.’ ”
18 Uru'u naa Mary Magdala sanaaba makon Jesus tominapa-
kidaniinao di'iti na'iki okowaadan naa ĩ'ati patukapan Naobanai, na'iki
okowaadan naa ĩ'ati na'apam ukian.

Jesus aidinan
patominapa-kidaniinao ati
(Matthew 28:16-20; Mark 16:14-18; Luke 24:36-49)

19 Uruu Sunday wachuupunin, Jesus tominapa-kidaniinao baokopati-
nan kabaun nazo ii. Ĩtarian idi Jewnao zowaunaanao ai ipai ĩdadaradapan
paniinom kida. Masha'apakiaka Jesus aidinan ĩbii ii, na'iki ukian
ĩ'ati, “Kaiman utaapa unyukunuu.” 20 Uparadan dauna'an na'apa,
utukapa-kidan ĩ'ati potopotori daunizi paka'u kida ida'a'o, na'iki
paaradu'u dakata-kizinao. Ĩtukapan idi wuru'u Naobanaiz, tuukii,
tuukii utominapa-kidaniinao konaukian. 21 Udauna'an Jesus kian ĩ'ati
koshan, “Kaiman utaapa unyukunuu. Õdaru dyuudan kawan õgaru imi'i
baara ati, ukau'an na'apa õdyuudan kapam unao amazada kawana'ati.”
22 Uipaian dauna'an paparadan, upootan panizowan ĩ'ida'ati na'iki
ukian ĩ'ati, “Õtaan Kaimana'o Doronaa u'ati. 23 Ukau'an turuu ukian
pidan ati, ‘Marina'ata-kaoa'a naa u'oian,’ Tominkaru marina'ata'akani'i
naa kapam wuru'u pidan oianuz. Aonaan an umarina'atan pidan oian,
aona'o nii Tominkaru marina'atan kapamazu.”

Jesus aidinan Thomas ati

24 Thomas (Shamaan kia'o ba'oran u'uu), uruu kapam 12, Jesus
tominapa-kidanii bii iki'o, aona'o uruu nii ĩtuma Jesus aidinan dono ĩ'ati.
25 Ĩkian u'ati, “Watukapanii Naobanai!”
Thomas kian ĩ'ati, “Aona'o nii õmishidan utukapan Naobanai, soo
õtukapan an zii potopotori daunizi uka'u kida ida'a, na'iki õshakadan an zii
õka'u shuwu na'iti, na'iki õshakadan an zii õka'u uaradu'u dakata-kizinao
shaawa iti.”
26 Bauda'apa soondii dauna'an, baokopa'o koshan Jesus tominapa-
kidaniinao kabaun nazo ii. Uruu dono, na'a'a Thomas ĩtuma. Paniinom
kida dadaradinpan pu'u padamata, Jesus na'ia'a naa uaidinan ĩbii ii.
Ukian ĩ'ati, “Kaiman utaapa unyukunuu.” 27 Udauna'an ukian Thomas
ati, “Putukapa potopotori daunizi õka'u kida ida'a, putaa puka'u shuwu
na'ati; pushakada puka'u õaradu'u dakata-kizinao shaawa iti. Aona'a
naa pumamishidaka'ana'a, mazan pumishidapa'a naa pa'an!”
28 Thomas kian u'ati, “Pugaru õNaobanaa na'iki õTominkarun!”
29 Jesus kian u'ati, “Thomas, pumishida aizii, putukapan idi õgaru?
Konaukia'o manawun pidan mishida'oraz pamatukapakan pu'u.”

Kanom ni'o di'ora'a Kaarita
Saada-kao

30 Jesus sha'apatanii iriba umanawun kida'o aimaakan patominapa-
kidaniinao awun za'a, aonaa usaadinpan di'ora'a kaarita ida'a. 31 Mazan
di'ora'a saada-kao, turuu kizi unao mishidan Jesus, uruu wuru'u Christ,
Tominkaru Dani; na'iki uruu ma'ozakan ida'ana'o nii unao kakupan,
umishidan ida'an uruu.

21

Jesus aidinan Galilee Baara ii patominapa-kidaniinao ati

1 Aizii uruu dauna'an, Jesus aidinan koshan patominapa-kidaniinao
ati Tiberius Karishiiz* danoma ii. Kaikapa aizii uaidinan ĩ'ati'i.
2 Aizii 7 utominapa-kidaniinao baokopa'o udono: Simon Peter,
Thomas (Shamaan kia'oraz ba'oran u'uu), Nathanael (Galilee Baara
ia'o Cana sanaz), Zebedee dainao, na'iki dya'utam ba'orainao Jesus
tominapa-kidaniinao. 3 Simon Peter kian ĩ'ati, "Õmako'ozon wuru'u,
õsairoopa'anan."

Ĩkian u'ati, "Wamakon nii putuma." Uru'u naa ĩmakon utuma kanawa
zo'an; mazan uruu aiwaka'an aonaa kanom ĩsairotan.

4 Chaapi'iki, kamoo koditan ua'ii, na'ia'a naa Jesus kadishitapan un-
aawa ii, wunu danoma'a. Mazan utominapa-kidaniinao aonaa ĩaitapan
Jesus wuru'u kadishitapa'oraz. 5 Jesus kian ĩ'ati, "Õpaonarunao, usairota
kopau?"

Ĩkian u'ati, "Aonaa kanom wasairotan."

6 Mazan Jesus kian ĩ'ati, "Ukaboota usairon ukanawan diwa'ora an-
tanapu, usairotan nii kopau." Uru'u naa ĩkabootan pasairon, ĩsairota iriba,
iriba kopau. Na'iki aona'a naa ĩka'iitan pasawatan pasairon kanawa
zo'ati.

7 Aizii Jesus tominapa-kidaniaz, tawuru'u umarainpaniaz, ukian Peter
ati, "Naobanai uruu!" Simon Peter abatan idi Naobanai uruu kii-karu,
sariapa umorokada'akan pakamichan (unarakada'akanii pakamichan
pasairoopan idi), na'iki uzaka'uta'akan naa wunu baoko iti, umako'ozon
idi kadiman Jesus di'iti. 8 Ba'orainao utumainao kanawa ida'an zii
ĩwa'atin, ĩkozootapaanan pasairon paida'oraz kopau idi. Aonaa mu-
napo'ora'a naa mani ĩdyaun wuru'u wunu danoma ai, 100 meters mani
umunapon. 9 Ĩmaaratinan dono'o naa, ĩtukapa wizi'i'o tikazi tiriizi na'ii
na'iki kaina'a upaawa'a kopau kazimata-kariwai, na'iki kaina'a bread
udazaba'a. 10 Jesus kian ĩ'ati, "Una'aka da'ati'i na'apauda'um karikao-
nan kopau, aizi'oraz uzaamata'akan."

11 Simon Peter kiwa'akan powaa iti, na'iki upaidinan kanawa zo'iti.
Uru'u naa ukaminka'utan pairibannao kozootan sairo unaawa ati.
Paida wuru'u sairoz kopau tu'uz kida idi, 153 ipai'ika'o sairota-kariwai
kopau: mazan sairo aonaa udadoobi'iinan, kopau iriban pu'u padamata.
12 Jesus kian ĩ'ati, "Waaroopa'a naa." Aonaa na'ia'oram utominapa-
kidaniinao papishaanuzu kanom uruu. Usha'apanum kau'an ĩaitapa
kaimanaiman Naobanai Jesus wuru'u. 13 Jesus zaamatan bread na'iki
uru'u naa utaabi'ian ĩkawana'atiz; kopau na'apa kapam utaan ĩkawana'ati.

14 Ukau'an, idikinautan naa aizii wuru'u Jesus aidinanuz patominapa-
kidaniinao ati, pakadishitan dauna'an mawaka-karu di'iki.

Jesus pishaan Peter

15 Aizii ĩaroopan dauna'an, Jesus kian Simon Peter ati, "Simon, John
dani, mishi'o pumarainpan õgaru powa'a zii wunao ai'i?"

Peter kian u'ati, "Oo, Naobanai; puaitapanii õmarainpan pugaru."

Jesus kian u'ati, "Puawunuutapa õpidanannao, na'apa kaznizo dainao
awunuutapa-kao kawan."

---

* **21:1** Tiberius Karishiiz: Galilee Karishiiz kia'o kapam udakota-kao.

16 Powa'a koshan Jesus kian u'ati, “Simon, John dani, mishi'o
pumarainpan õgaru?”
Peter kian u'ati, “Oo, Naobanai; puaitapanii õmarainpan pugaru.”
Jesus kian u'ati, “Putaapa õpidanannao, na'apa kaznizonao taapa-kao
kawan.”
17 Aizii idikinautan naa Jesus pishaan Peter, “Simon, John dani, mishi'o
pumarainpan õgaru?”
Sariapa Peter nyukunuu kasha'oran, Jesus pishaan idi paugaru idik-
inau'u naa manawun, “Mishi'o pumarainpan õgaru?” kii.
Ukau'an Peter kian u'ati, “Naobanai, pugaru puaitapanii ipai
aimaakan; puaitapanii õmarainpan pugaru!”
Jesus kian u'ati, “Puawunuutapa õpidanannao, na'apa kaznizonao
awunuutapa-kao kawan. 18 Mishi'o kaiwuru'u õkianuz: Pupa'inan dono
zii puaipan ati puminziiwauzon, na'iki pumakon pumako'ozoo-kizi
iti; mazan putunarunaoun dono'o naa, pusawadan nii puka'u na'iki
ba'oran pidannaou'o nii minziiwa-kida pugaru na'iki puna'aka-kao nii,
aonaa pumako'ozoo-kizi iti mani.” 19 (Jesus paradanuz na'apa, ukainaa-
batan na'apam nii Peter mawakan. Na'iki na'apa'o ida'ana'o nii uaida-
kidan Tominkaru umanawunun.) Udauna'an Jesus kian u'ati, “Puda'an
õgaru!”
20 Peter awunuuankan powa'a iti, utukapa Jesus tominapa-kidanii
umarainpaniaz wa'atin ĩdawu'ati. (Uruu tawuru'u sakanatapa'oraz Jesus
dazaba'a aroapa-karu dono, Passover Kamoon dono'oraz, pishaa'oraz
Jesus kaikapa'a: “Naobanai, kanoma'o nii mooko manawun wuru'u
kaakapa'o ni'oraz pugaru putarubanao ati?”) 21 Peter tukapan idi
uwa'atin, uru'u naa upishaan Jesus, “Naobanai, arawu mani'i, na'apam
nii usha'apata-kao?”
22 Jesus kian u'ati, “Na'apa dii pu'ati õaipan an ukakupan zii atii
õkaawan powaa ati? Pugaru, puda'an õgaru!” 23 Na'iki'i naa parada-karu
iribainan mishidainao kawana'ati, na'iki ĩabatan ukowaada-kao aona'o
nii umawakauzon, wuru'u utominapa-kidaniaz. Mazan, “aona'o nii
umawakauzon,” aonaa Jesus kian udau'ati. Mazan, “Na'apa dii pu'ati
õaipan an ukakupan zii atii õkaawan powaa ati?” kia'o ukian.
24 Wuru'u Jesus tominapa-kidaniaz, uru'u naa kakuwaapa'oraz
di'ora'a aimaakan kida dau'a'a, na'iki uruu kapam saada'oraz di'ora'a
kaarita. Na'iki waaitapa mishi'o wuru'u ukuwaa kidaz.
25 Kaina'a iriba ba'oran kida aimaakan Jesus sha'apatanii, aonaa
usaada-kao. Usaada-kao an mani ipai daunuuda'u, aonaa mani udaua'o
saada-kariwai kida kaarita wiizi nii di'ora'a amazada ida'a'a.

Apostlenao Sha'apaapanii Kida Daua'o

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita Luke saadanii. Utotokadan powa'a zii pakuwaa tawuru'u usaadaniaz Theophilus ati ba'oran kaarita ida'a, Luke kia'oraz udakota-kao.

Luke saadan pakaaritan Theophilus ati'o, uaipan idi uaitapan kaimanaiman na'apa'oram wuru'u mishidainao iribainanuz naa Jesus na'aka-kao dauna'an aokazi iti. Kaina'a bauda'apa umanawunu'o parada-karu Acts 1:8 ida'a. Jesus kian, "Mazan Kaimana'o Doronaa morotinan dono unao, ma'ozaka'o nii utaapan unyukunuu, ukau'an ma'ozaka'o nii ukakuwaapan õdau'u Jerusalem ii aka, na'iki ipai Judea Baara ii aka, na'iki Samaria Baara ii aka, atii ipai amazada kawana'ati."

Luke kowaada kapam na'apam Kaimana'o Doronaa morotinan na'iki utaan pama'ozakan mishidainao ati, na'iki ĩzowaunaanao ati Jerusalem ii, Pentecost Kamoon dono. Uruu idi ma'ozaka mishi Peter na'iki ba'oran mishidainao kakuwaapan pamin-Jewnao ati Jerusalem ii aka, na'iki ipai Judea Baara ii aka. Ĩkakuwaapa kapam Samaria Baara sannao ati, wuru'u maonapa'oraz ĩwiizi Jewnao wiizi dazaba an. Kadiman mishidainao iribainan Kaimana'o Doronaa kaminka'utan idi ĩdyaun.

Kaina'a iriba Luke saadan kapam papaonaru Paul daua'o: Paul kowaadapan daua'o kuwai Jesus daua'o ipai amazada kawana'ati, ba'oran kaduz pidannao mashaapa-kizi ii aka. Wuru'u ba'oran kaduz pidannaouz, ĩnao Jewnao dakotaniaz Gentilenao nii. Mazan iriba ĩnao, ĩmishidan kuwai Jesus daua'o.

Panaadon Luke chi'ikapan na'iki ukaudinan baokopa Paul tuma. Aizii na'apainim Luke ikodaakan an Paul tuma, masha'apakiaka watukapan usaadinpan waunao kii. Waikodan niizu Acts 16:10, 20:5 na'iki 27:2 ida'a.

Kaarita buutinpan kida

Minziiwatin-karu kakuwaapa-karu ua'ii *1:1-26*
Kaimana'o Kuwai kowaadapa-kao Jerusalem ii aka *2:1—8:3*
Kaimana'o Kuwai kowaadapa-kao Judea na'iki Samaria Baara ii aka *8:4—12:25*
Kiwiitapa'o Paul kakuwaatin-kizi *13:1—14:28*
Choochi zowaunaanao miitiniipan Jerusalem ii *15:1-35*
Itamautan Paul kakuwaatin-kizi *15:36—18:22*
Idikinautan Paul kakuwaatin-kizi *18:23—21:16*
Paul zaamata-kao na'iki utaraapa-kao *21:17—26:32*
Paul dyuuda-kao Rome iti *27:1—28:31*

1 Õpaonaru Theophilus: Kiwiini'o õkaaritan ida'a,* õkowaadani'i naa
sha'atii pu'ati ipai Jesus kaudin-kizi kida dau'u, na'iki õkowaada ukuwaa,
utominapatin-kida-kinaaz pidannao. 2 Ipai õkowaadanuz usakadin-kizi
iki atii Tominkaru na'akauzon di'iti uruu aokazi iti.

Mazan Jesus na'aka-kao ua'ii aokazi iti, ukakinaowan apostlenao Kaimana'o Doronaa ida'an, ĩnao uzaamataniinaouz kakuwaapatinainao nii.

---

* **1:1** Di'oraz kaarita Luke saadanii koshan.

3 Aizii 40 kamoo pazowii-kao dauna'an, Jesus aidinan mapuda apostle-
nao ati, ukau'an ĩtukapa uruu, na'iki usha'apata pabi'inaaka aimaakan,
utukapa-kida-kinaa nii ĩ'ati mishi'o pakakupan, na'iki ipai ukowaadan
ĩ'ati na'apam Tominkaru naobanai-tinan.
4 Bauda'apa kamoo apostlenao baokopatinpan dono, Jesus kaki-
naowan ĩdyaun, kaikapa'a: "Mana'a zii pa'i umako'ona'a Jerusalem iki,
uzaudapa kizi Kaimana'o Doronaa, tawuru'u õDaru kowaadauzoniaz
pataa'azon unao ati, na'apa sha'atii tawuru'u õkiauzonuz u'ati. 5 John
Chikaawunuupauzon soo wunu idi karikaonan, mazan aona'o nii zii
kamoo dobatan iriba, Tominkaru chikaawunuuan nii unao Kaimana'o
Doronaa idi pa'an," ukian apostlenao ati.

Tominkaru na'akan Jesus
aokazi iti

6 Aizii apostlenao baokopatinan dono Jesus tuma Olive Naawa ii,
sariapa ĩkian u'ati, "Naobanai, aizi'o ni'i naa puzaamatan powaa iti pidan
king nii Israelitenao bii iki, kazowautapa'o ni'i naa waunao Israelite-
nao?"
7 Mazan Jesus kian ĩ'ati, "Soo õDaru'o nii karikaonan aitapa na'apainim
nii pasha'apatan ipai aimaakan paaipan kawana'ati. Unao aonaa tu-
ruu uaitapan. 8 Mazan Kaimana'o Doronaa morotinan dono unao,
ma'ozaka'o nii utaapan unyukunuu. Ukau'an ma'ozaka'o nii ukakuwaa-
pan õdau'u Jerusalem ii aka, na'iki ipai Judea Baara ii aka, na'iki Samaria
Baara ii aka, atii ipai amazada kawana'ati."
9 Jesus ipaian dauna'an paparadinan ĩ'ati na'apa, uru'u naa
Tominkaru na'aka'akan naazu aokazi iti. Apostlenao awunuutapan
udawu'ati, atii isha'iz dikinida'akan naazu.
10 Ĩawunuutapan pu'u zii udawu'ati, masha'apakiaka dya'utam daonaio-
ranao, baraka'o ĩkamichan kida, aidina'akan na'iki ĩkadishitan ĩdazaba'a.
11 Sariapa ĩparadan apostlenao ati kaikapa'a: "Galilee Baara sannao.
Kandii nii uawunuutapan aokazi iti? Wuru'u Jesus, Tominkaru
na'akaniaz aokazi iti, na'apa'o nii uwa'atin koshan, utukapan kawan
umakon aokazi iti," ĩkian.

Judas wadaun zaamata-kao

12 Udauna'an apostlenao padantan naa Olive Naawa iki, Jerusalem
iti'i naa. Munapo za'o wuru'u naawazi ĩmakonaka kiziz. 13 Aizii ĩkaawan
naa donoi iti, sariapa ĩmakon pasookadinpauzo-kizi iti, kabaun dokoa'o
uparanka baara-tinpan. Kaikapauda'u ĩdyaunu'u: Peter, John, James, An-
drew, Philip, Thomas, Bartholomew, Matthew, James (Alphaeus daniz),
na'iki Simon (uruu Patriot),† na'iki Judas (James daniz). 14 Na'ia'a naa
apostlenao baokopainpan, na'iki mapuda da'i ĩtoriinpan Tominkaru ati.
Mary, Jesus daroz, na'ia'o kapam ĩtuma, na'iki ba'oran zunnao, na'iki
Jesus inawuzunao.
15 Bauda'apa kamoo uruu dono, mishidainao baokopatinan, 120
wuru'u baokopatinpainaouz. Na'iki Peter kadishitan ĩnao kanaapu iti,
na'iki ukian ĩ'ati, 16 "Õiribannao, õkia'azon ipai unao ati, marii aizii saada-
kariwaiz Tominkaru paradan mishii-kao, tawuru'u Kaimana'o Doronaa
kowaada-kidauzoniaz kotua'a naa David ida'an. Judas dau'ana'o
wuru'u una'apanuz, uruu na'aka'oraz pidannao, zaamata'o nii Jesus.

† **1:13** Patriot: mizaataakapauzoz pawiizi dau'an. Ba'oran udakotapa-kinao Zealot kii.

17 Judas wabii iki'o uruu, Jesus zaamatauzonii, kaudina'o nii baokopa
watuma." 18 (Taa-kariwai puraata Judas ati, uzaamata-kidan winipinaa
Jesus patarubanao ati. Uruu puraata ida'an zakapu torii-kao. Na'iki
uruu zakapu baara ia'o Judas waotauzon mawaka aka, na'iki tada'oka
aka utoba, na'iki ipai uokori kodia'akan. 19 Ipai pidannao mashaapainao
Jerusalem ii aka, abatan wuru'u aimaakan sha'apanuz u'ati na'apa.
Uruu idi ĩdakotan paparadan ida'an wuru'u zakapu uu, Akeldama kii,
"Izaita'o Zakapu," kia'o wuru'u.)
20 "Kaikapa sha'atii tawuru'u David saadauzoniaz udau'u Psalms
ida'a.
'Marii udapu wa'akinan mawazoo-daun;
Aonaa kizi pidan mashaapan udapu ii.'‡
Ba'oran koshan David saadanii Psalms ida'a, ukian,
'Marii kizi ba'oran pidan zaamatan wuru'u ukaudin-kiziz.'§
21 "Ukau'an marii wazaamatan bauda'apa pidan wabii iki,
chi'ikapauzo da'i baokopa watuma wakaudinan dono Naobanai
Jesus tuma, 22 John chikaawunuuan di'iki'o uruu, atii una'aka-kao
di'iti wa'ai aokazi iti. Ukau'an na'ia'oram pidan zaamata-kao, uru'o
ni'i naa kakuwaapatin waunao tuma Jesus kadishita-kida-kao dau'u
pamawaka-kizi iki." 23 Uruu idi dya'utam pidannao zaamata-kao,
Joseph Barsabbas (Justus kia'oraz kapam udakotapauzo-kao), na'iki
Matthias. 24-25 Aizii ĩtukapa'azon na'ia'oram nii zaamata-kao. Uruu
idi ĩtoriinpan Tominkaru ati kaikapa'a: "Naobanai, ipai puaitapan
pidannao nyukunuu, putukapa-kida wa'ati na'ia'oram nii bauda'apa
pidan zaamata-kao kaudina'o nii pu'ati Judas wadaun nii, mako'oraz
naa pamashaapa-kizi iti'i naa," ĩkian. 26 Uruu dauna'an ĩmakinaotan
makinaonii, ĩtukapa'azon kanom di'iti uwaotan. Matthias di'iti uwaotan.
Uru'u naa ĩzaamata apostle nii, kaudina'o nii Jesus ati, ba'oran 11
apostlenao tuma.

2

Kaimana'o Doronaa kaawan daua'o

1 Aizii Pentecost kamoon kaawan dono'o naa, ipai mishidainao
kasaba'ukinan baokopa, bauda'apa'o kabaun nazo ii. 2 Masha'apakiaka
ĩabata aimaakan wa'atin diiwa aokazi iki, ma'ozaka'o awaru wa'atin
kawanu'o. Ipai pidannao, sakanatapainao kabaun nazo ii abatanuz.
3 Upu'a'a naa ĩtukapa'akan iriba tikazi pu'ukapan kawan sodi kida'o
aimaakan, na'iki ĩtukapan naa ĩbuutinan ipai pidannao kawana'ati kida.
4 Uru'u dono Kaimana'o Doronaa morotinan na'iki uma'ozakadan naa
ipai ĩdyaun. Sariapa ĩparadan pabi'inaaka'o parada-karu kida ida'an,
Kaimana'o Doronaa aipan kawana'ati.
5 Uruu dono iriba'o Jewnao, Tominkaru-tapainao, kasaba'uinpan
Jerusalem ii. Ĩnao wa'atin munapo kida'o wiizai di'iki. 6 Ipai ĩnao,
masha'apakiaka ĩabatan diiwa'o aimaakan wuru di'ia'a mishidainao
kasaba'ukinapa-kizi ii. Uruu idi iriba ĩdiman na'iti, ĩtukapa'ananuzu.
Uru'u naa mazan ĩabatan mishidainao paradan paparadan kaduz kida
ida'an. 7 Tuukii ĩdi'itinpan ĩdau'u. Sariapa ĩkian pa'atiaaka kida, "Ei,
ipai sha'atii wunaou'u pidannaouz Galilee Baara sannao pa'idiwaru,
8-9 mazan na'apa di'i naa mooko waabatan ĩparadan kaiman, waparadan

‡ **1:20** Psalm 69:25 § **1:20** Psalm 109:8

kaduz ida'an kida? Ipai waunao di'i pana'a kida'o waparadan, na'iki
ba'oran wiizai iki kida'o pa'idiwaru wawa'atin. Kaina'a wa'atiinao
Parthia Baara iki, ba'orainao Media Baara iki, na'iki Elam Baara iki,
ba'orainao Mesopotamia Baara iki, Judea Baara iki, Cappadocia Baara
iki, ba'orainao kida Pontus Baara na'iki Asia Baara iki. 10 Kaina'a
ba'orainao kida wa'atiinao Phrygia Baara iki na'iki Pamphylia Baara
iki, ba'orainao kida Egypt Baara iki, pabi'i kida pidannao wa'atin Libya
Baara iki, maonapa'oraz donoi Cyrene itinapu. Kaina'a kapam Rome
ikiinao, 11 Jewnao kaawan na'iki ba'oran kaduz pidannao, zaamati-
nainaouznaa Jewnao kaduz di'iti. Na'iki kaina'a kapam Crete Baara
na'iki Arabia Baara ikiinao. Ipai waunao wawa'atin ba'oran amazada iki
kida'o, mazan upu'u zii waabatan kaimanaiman ĩkowaadan Tominkaru
sha'apatanii, umanawun kida'o aimaakan, waparadan kida ida'an."
12 Tuukii, tuukii ĩdi'itinpan, aonaa ĩsookadan papishaan pairibannao
kida. "Kandii ni'o wuru'u aimaakan sha'apanuz na'apa?" ĩkian.
13 Mazan ba'orainao, ĩbankiitan mishidainao, kaikapa'a: "Ashu, ĩpo'idin
karikaonan wuru'u," ĩkian.

Peter kuwaa

14 Udauna'an Peter kadishitan naa baokopa wunao tuma'a, 11 apos-
tlenaouz. Na'iki ukian naa ĩ'ati, ma'ozaka'o ida'an, "Õiribannao Jewnao,
tawarainao, na'iki Jerusalem sannao. Uabata õparadan. Õkowaada'azon
u'ati wuru dau'ana'a aimaakan uabataniaz aizii. 15 Unao kian, 'Wunao
po'idin wuru'u.' Aonaa wapo'idin, aizii zii wakanada'akan, na'iki waoko
ii zii kamoo. 16 Õaipan uaitapan wuru dau'ana'a utukapaniaz sha'apan
aizii, tawuru'u naa wuru'u mishiina'oraz, prophet Joel saadauzoniaz
kotua'a naa. Kaikapa sha'atii tawuru'u ukiauzonuz.
17 Tominkaru kian pidannao ati:
'Kaikapa'o nii õsha'apatan aimaakan diina'iti'i,
amazada tokon ua'ii,
õtaan nii õDoronaa ipai pidannao ati.
Na'iki udainao daonaioranao na'iki zunnao,
kowaadapan nii õparadan;
na'iki tominnarunao ati,
õtukapa-kidan nii mishi'o aimaakan zanda'awunii ia'o kawanu'o nii.
Aizii tunarunaonao ati,
õtukapa-kidan nii mishi'o aimaakan ĩzanda'awun ii.
18 Uruu dono õtaan nii õdoronaa õpoitorunao nyukunuu iti,
daonaioranao na'iki zunnaouz.
Na'iki ĩkowaadan nii õparadan kida.
19 Uruu dono õaidan nii umanawun kida'o aimaakan di'itinapa-kinai ni'o,
doko ii na'iki imi'i baara'a.
Uruu dono pidannao tukapan nii izai, tikazi, na'iki podidi'o tikazi
shan.
20 Uruu dono maruta'o nii kamoo, na'iki kauzu wuza'o nii izai kawan.
Wuru'u aimaakan kida sha'apan nii kaikapa'a, umanawunu'o
kamoo,
õgaru Naobanai Kamoon kaawan ua'ia'o nii.
21 Na'ia'oram pidan pishaa'o Naobanai kazannaatan paugaru,
kazannaata-karu niiz.' Kia'o wuru'u Joel saadauzoniaz.*

* **2:21** Joel 2:28-32

22 “Õiribannao Israelitenao, uabata õparadan. Kaimanaiman Tominkaru
kainaabatan unao ati mishi'o udyuudanii wuru'u Jesus Nazareth sanaz,
usha'apata-kidan ida'an u'ati umanawun kida'o aimaakan. Unao,
uaitapa mishi'o kaiwuru'u õparadanuz, usha'apanum kau'an utukapani'i
naa usha'apatan na'apa kida'o aimaakan, da'ana'a uwiizi an. 23 Paaipan
kawana'ati'o wuru'u Tominkaru zaamata-kidanuz Jesus unao ati. Uaita-
panii kotua'a naa, unao zaamatan niizu na'iki uzowii-kidan niizu, udyu-
udan ida'an oia'o pidannao taukanuzu cross di'iti. 24 Mazan Tominkaru
kadishita-kida uruu mawaka-kizai iki. Ukakuda uruu powaa iti, aonaa
mawaka-karu ka'iitan pataratapan uruu mawakainao bii ii. 25 Kaikapa
sha'atii tawuru'u David saadauzoniaz Christ paradan.

‘Õaitapa karikaonan kaina'a Naobanai Tominkaru õtuma,
maonapa umashaapan õdazaba'a.
Uruu idi aona'o nii kanom ai õtarian.
26 Ukau'an tuukii manawun õkonaukian,
na'iki karikaonanu'o nii õkonaukii-kidan Naobanai.
Õaitapa na'iki õmishida
pukadishita-kidan nii õnanaa powaa iti.
27 Aona'o nii pukashaapan õna'ian karikaonan mawaka-kizai ii.
Na'iki aona'o nii putaapadan kaimana'o manawun pupoitoru nanaa
dyupushan baaranai ii.
28 Pukowaadauzonii õ'ati,
pukadishita-kidan nii õgaru powaa iti õmawakan dauna'an.
Õkonaukian nii manawun putaapan idi õgaru pudazaba'a,’
kia'o David saadauzon.†

29 “Õ'inawuzunao, õkowaada'azon u'ati kaimanaiman, wadokozu-daun
King David dau'an. Uruu kotua'a naa umawakan, kaina'a watukapan
ubaaranaa kaida'a'a, atii kai. 30 Mazan prophet uruu. Uruu idi uaitapa
na'iki umishida wuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz pasha'apata'azon
u'ati. Ukiauzonuz, uzaamatan nii bauda'apa David takaan-daun king
nii, na'apa'o nii uruu kawan. 31 Tominkaru aipan ati, David aitapa
na'apam nii aimaakan sha'apan diina'iti'i. Uruu idi'o ukowaadanuz
Tominkaru kakudan nii Christ powaa iti pamawaka-kizi iki. Aona'o nii
ukashaapan una'ian mawakainao bii ii, na'iki aona'o nii ukashaapan
udyupushan baaranai ii. 32 Ukau'an uru'u naa wuru'u Jesus, Tominkaru
kadishita-kidaniaz pamawaka-kizi iki. Mishi'o wuru'u ukakudanuz
powaa iti, ipai waunao apostlenao tukapanuz. 33 Tuukii Tominkaru
naubaan Jesus, uruu idi usakanata-kidanuz padiwa'ora antanapu
Naobanai nii. Na'iki Tominkaru taa'a naa Kaimana'o Doronaa Jesus
ati, ukowaadauzoniaz pataa'azon u'ati. Uruu Kaimana'o Dorona'a naa
wuru'u Jesus taaniaz waunao mishidainao ati aizii, wuru'u unao tuka-
panii kidaz, na'iki unao abataniaz kapam. 34 Aonaa David sawatauzo-
kao aokazi iti. Mazan upu'u zii ukian.

‘Naobanai Tominkaru kian õNaobanaa ati.
Pusakanata õdiwa'ora antanapu,
35 atii õwaranuita-kidan putarubanao pu'ati.’‡

36 “Ukau'an, marii ipai unao na'iki ipai ba'oran Israelitenao aitapan
kaimanaiman, tawuru'u Jesus, unao tauka-kidaniaz cross di'iti, uru'u

† **2:28** Psalm 16:8-11 ‡ **2:35** Psalm 110:1

naa Christ, Tominkaru zaamataniaz Naobanai nii, kazannaata'o nii
papidanannao."
37 Pidannao abatan dauna'an ipai wuru'u Peter paradanuz pa'ati
kaikapa'a, tuukii ĩnyukunuu kasha'oran. Sariapa ĩpishaan Peter,
na'iki ba'oran apostlenao kapam. "Wairibannao, na'apam nii dii
washa'apatinan aizii?" ĩkian.
38 Peter kian ĩ'ati, "Õiribannao, ipai unao, utanawatin u'oian ai
na'iki uchikaawunuu-kidina'a naa umishidan idi'i naa Jesus Christ,
Tominkaru mainaabata kizi ipai u'oian. Na'iki Tominkaru taa kizi'i
naa u'ati Kaimana'o Doronaa. 39 Uruu wuru'u Tominkaru kowaadau-
zoniaz pataa'azon unao ati, na'iki utakaannao ati, na'iki Gentilenao
ati. Mazan soo padapadaniinao pidannao ati'o nii wuru'u Naobanai
waTominkarun taanuz Kaimana'o Doronaa." 40 Peter kakinaowan
ĩdyaun kaimanaiman, na'iki powa'a zii koshan uparadan ĩ'ati, kaikapa'a:
"Umuuda'a naa oia'o kai, aonaa kizi upataka'uta-kao diina'iti'i oiainao
pidannao pataka'uta-kao dono'o naa."
41 Uruu idi iriba, iriba pidannao mishidan ukuwaa, na'iki
ĩchikaawunuinan naa kapam. Uruu dono 3,000 pidannao mishidan
Jesus, na'iki ĩbaokopatinan naa wunao bii iti'i mishidapainaouznaa.
42 Uruu dauna'an karikaonan da'i ĩbaokopainpauzon. Minziiwa ĩtominpan
apostlenao di'iki, na'iki ipai ĩbauda'apatan panyukunuu Tominkaru
dau'ati. Ĩnikan bread baokopa, ĩnyukunuitapa-kinaa nii Jesus mawakan,
na'iki ĩtoriinpan baokopa kapam Tominkaru ati.

Mishidainao mashaapan kaiman

43 Uruu dono, Tominkaru aipan ati apostlenao sha'apatan umanawun
kida'o aimaakan, aona'oraz turuu usha'apatauzo-kao. Tuukii pi-
dannao di'itinpan wuru dau'a'a ĩsha'apatanii kidaz. 44 Na'iki ma-
puda ĩbaokopainpan ba'oran mishidainao kida tuma. Na'iki karikao-
nan da'i ĩka'idiwaakapan pa'atiaaka kida. 45 Na'ia'oram pidan sell-
ian dono pasha'apauz, utaan nii wuru'u pasha'apauz winipinaaz ipai
mishidainao kawana'ati, ĩtorii-kinaa nii paaiapanii manawun aimaakan.
46 Ipai kamoo mishidainao baokopatinauzon Tominkaru Dapu ii.
Panaadon ĩbaokopatinan nii mishidainao dapu ii kapam, konaukii
ĩaroopan baokopa, na'iki ĩnikan nii kapam bread panyukunuitapa-kinaa
nii Jesus mawakan. 47 Karikaonan ĩkonaukiitin-kidan Tominkaru. Uruu
idi tuukii pidannao naudapan wuru'u mishidainaouz. Ipai kamoo
Jesus kazannaatan pidannao ĩ'oian ai. Uruu idi powa'a zii manawun
mishidainao iribainan.

3

Machi'ikaka'o daonaiora

1 Bauda'apa kamoo wachuupun ua'ii, Peter na'iki John makon koshan
Tominkaru Dapu iti, ĩtoriinpa'anan Tominkaru ati, Jewnao toriinpauzon
kawana'ati. 2 Aizii kaina'a daonaiora kaawa-kida-kariwai Tominkaru
Dapu paniinomizinaa di'ii, dakota-kariwaiz Konaunama'o Paniinom
kii. Wuru'u daonaioraz aona'o uchi'ikauzon pashakatan iki'o. Ipai
kamoo pairibannao na'akauzonuzu Tominkaru Dapu paniinomizinaa
di'iti, upishaa kizi puraata pidannao ai, ĩmorota'anan pu'u Tominkaru
Dapu iti.

3 Aizii wuru'u daonaioraz, utukapa Peter na'iki John morota'anan
Tominkaru Dapu iti. Sariapa ukian ĩ'ati, "Utaa shoman õpuraatan
sodi nii." 4 Sariapa ĩawunuupa'akan u'idi'iti, na'iki Peter kian, "Pua-
bata." 5 Sariapa daonaiora awunuupa'akan ĩ'idi'iti, aonaa upanadankan
paawun ĩ'ai, uzauda-kidan ĩtaa'azon puraata pa'ati. 6 Mazan Peter
kian u'ati, "Aonaa õpuraatan nii, mazan õtaan nii aimaakan kaina'a'o
õ'ida'a. Õkian pu'ati, puchi'ika Jesus Christ, Nazareth san uu ida'an."
7 Uzaamatanuzu paka'u kadu iki ukadishita-kidanuz. Masha'apakiaka
daonaiora kidiba na'iki utaba'u kida ma'ozaka'akan, 8 uru'u naa
ukadishitan, na'iki uchi'ika'akan naa kapam. Sariapa umorotan Pe-
ter na'iki John tuma Tominkaru Dapu iti. Na'ii uchi'ikaadanaan
na'iki uzaka'uudanaan, ukonaukii-kidan Tominkaru. 9 Aizii pidannao
tukapan idi na'iki ĩabatan idi wuru'u ukonaukii-kidanuz Tominkaru
kaimanan pa'ati, 10 sariapa ĩaitapa'akan uru'u naa tawuru'u sakanat-
apauzoz Tominkaru Dapu paniinomizinaa ii, pishautauzoz puraata
pidannao ai. Tuukii pidannao di'itinpan patukapan idi aimaakan
sha'apan u'ati.
11 Aizii wuru'u daonaioraz, na'a uzaamatinpan Peter na'iki John kadu
iki, Solomon's Porch* di'ii. Iriba pidannao diman ĩ'ida'ati, ĩtukapa'anan
ĩdyaun. Tuukii ĩdi'itinpan udau'u.

Peter kakuwaapan
Tominkaru Dapu ii

12 Peter tukapan idi iriba pidannao, sariapa uparadan ĩ'ati, kaikapa'a:
"Õiribannao, Israelitenao, kanom ni'o uawunuutapan na'iki udi'itinpan
wadau'u? U'itiiman wakaimanan ida'ana'o manawun oo wama'ozakan
ida'ana'o karikaonan wuru'u wachi'ika-kidanuz di'ora'a daonaiora?
Aonaa turuu washa'apatan aimaakan kaikapa'a wa'ida'a! 13 Mishi
wadokozu-daunnao Abraham, Isaac, na'iki Jacob, na'iki ipai wairiban-
daunnao Tominkarun. Uruu tuukii pa'an ukonaukii-kidan na'iki
unaubaan papoitoru Jesus. Mazan unao, tuukii uaipan uzowii-kao,
na'iki tuukii ukashadan, na'iki udakoopan uruu Pilate kanaapu'u,
umuuda'azon pu'u padamatazu. 14 Mazan aonaa unao nyukunuu
na'apan, aonaa uaipan wuru'u kaimana'oraz pidan aona'oraz
usha'apatan oia'o muuda-kao. Soo uaipan pa'an Pilate muuda-
kidan zowii-miki pidan. 15 Uruu idi uzowii-kidan wuru'u taa'oraz
kakupa-kinai. Mazan Tominkaru kakuda na'iki ukadishita-kida uruu
pamawaka-kizi iki. Ipai waunao watukapa uruu, ukadishitan dauna'an.
16 Uruu Jesus uu ida'ana'o wuru'u wachi'ika-kidanuz machi'ikaka'o,
wamishidan idi Jesus tuukii manawun, na'iki machi'ikaka'o mishidan
idi kapam uruu tuukii. Ipai unao utukapa aizii di'i ukadishitapanu'u.
17 "Uabata õiribannao! Õaitapa unao na'iki uzowaunaanao sha'apatan
Jesus kaikapa'a, usha'apanum kau'an umaaitapakan idi Tominkaru
dyuudanii wuru'u uruuz. 18 Tominkaru kowaada-kidani'i naa sha'atii
kotua'a naa prophetnao ida'an, wuru'u padyuudan nii Christ, mazan
pidannao pataka'utan niizu na'iki ĩzowian niizu. Aizii watukapa na'apa'a
naa mishi Tominkaru mishii-kidan paparadan.
19-20 "Ukau'an umuuda'a naa na'iki utanawatina'a naa usha'apaapan
ai oia'o, umashaapa kizi'i naa pa'an Tominkaru aipan kawana'ati,

* **3:11** Solomon's Porch: dikin-dinapa-kizai kamoo ai.

umainaabata kizi ipai u'oian u'ai. Na'iki Tominkaru tiwaa-kida kizi
unao ati kaimana'o na'iki konaunama'o mashaapa-karu unyukunuu ii.
Na'iki udyuudan nii koshan Christ da'ati'i unao na'iki waunao ida'ati.
Usha'apanum kau'an uruu Jesus, Tominkaru zaamataniaz kazannaata'o
nii na'iki kazowautapa'o nii ipai daunuuda'u waunao.
21 "Jesus na'ian nii zii aokazi ii, atii Tominkaru pa'inaadan ipai wuru'u
patomanii kidaz aimaakan. Na'apa sha'atii ukowaada-kidauzon kotua'a
naa kaimanainao prophetnao ida'an. 22 Kaikapa sha'atii tawuru'u
Moses kiauzonuz Christ dau'an, 'Naobanai waTominkarun zaamatan nii
pidan unao bii iki prophet nii, ukowaadapan nii Tominkaru paradan
na'apa õgaru kawan. Uabata kizi pa'i ipai aimaakan ukowaadanii u'ati,
uizo'ati kizi na'iki usha'apatin kizi uparadan kawana'ati. 23 Na'ia'oram
pidan aona'o uabata'azon na'iki aona'o uizo'atin uparadan, Tominkaru
mainaabatan niizu papidanannao bii iki.'†
24 "Na'apa sha'atii Prophet Samuel kowaadauzon, na'iki ipai ba'oran
udawu'ati kidainao prophetnao, ĩkowaadapauzonii kapam ipai wuru kida
dau'ana'a, watukapanii kidaz naa usha'apaapa-kao da'ana'a. 25 Uru'u
naa tawuru'u prophetnao ida'ana'oraz Tominkaru kowaada-kidan
pasha'apata'azon na'iki pataa'azon wadarunnao ati.‡ Ipai waunao Jew-
nao ati'o kapam wuru'u utaa-kaoaz, usha'apanum kau'an ĩdani-daunnao
wuru'u waunaouz. Ukiauzon Abraham ati, 'Õkamunan-kidan nii ipai
pidannao imi'i baara anainao, bauda'apa'o putakaan-daun ida'an.'§
26 "Aizii Tominkaru dyuudan dono'o naa papoitoru, udyuudan uruu
kiwiin waunao Jewnao ida'ati kaminka'uta'o nii waunao, utanawatin-
kidan ida'an waunao, washa'apaapan ai oii kida'o aimaakan," Peter
kian ĩ'ati.

4

Peter na'iki John
kootowapa-kida-kao

1 Peter na'iki John kadakotinan pu'u zii pidannao ati, upu'a'a naa
faadaanao, na'iki kazowautapa'o watchmantapainao Tominkaru Dapu,
na'iki Sadduceenao* kaawa'akan ĩbii ati. Na'iki ĩabata ĩkowaadapan
2 mishi'o wuru'u Jesus kadishitanuz pamawaka-kizi iki. Ukau'an mishi'o
nii kapam pidannao, mawakainao kidaz kadishitan pamawaka-kizi iki.
Uruu dikin ii ĩto'oran tuukii apostlenao ati. 3 Sariapa ĩzaamata-kidan
ĩdyaun. Mazan wachuupun idi'i naa ĩna'aka'akan naa ĩdyaun tara-
kizai iti, na'ia'a naa ĩtaraa-kidan ĩdyaun. 4 Mazan iriba, iriba pidannao
mishidan, wuru'u abatainaouz apostlenao kuwaa. Uruu idi powa'a zii
mishidainao iribadinan, 5000, soo daonaioranao karikaonan aita-kao.
5 Aizii ba'oran kamoo ipai kootowapa-kidauzonao pidannao
baokopatinan Jerusalem ii: faadaanao zowaunaanaouz, kazowauta-
painaouz Jewnao, na'iki tiichaapauzonaouz Moses kakinaori dau'u.
6 Annas, Umanawunu'oraz Faadaa, na'ia'o kapam uruu baokopa
Caiphas, John, na'iki Alexander tuma. Na'iki na'ia'o kapam ba'oran
faadaanao ĩtuma, Annas iribannao kida. 7 Ipai ĩnao baokopatinan,

† **3:23** Deuteronomy 18:15, 18-19 ‡ **3:25** Tominkaru kowaada-kidan pasha'apata'azon na'iki pataa'azon wadarunnao ati: uruu dakota-kao covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a. § **3:25** Genesis 22:18; 26:4 * **4:1** Sadducee: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

udauna'an ĩdyuudan naa apostlenao kadishitan pakanaapu'u. Ĩpishaan
naa ĩdyaun kaikapa'a: "Kanom aipan ati'o, oo kanom taanii uma'ozaka-
kinaa nii, wuru'u uchi'ika-kidanuz di'oraz daonaiora'a?" Ĩkian.
8 Sariapa Kaimana'o Doronaa ma'ozakadan Peter nyukunuu, na'iki
ukian ĩ'ati, "Õiribannao, wanaobanaanao, na'iki kazowautapainao wau-
nao Israelitenao. 9 Ukadishita-kidan waunao aizii ukanaapu'u, soo
wakamunanun idi na'iki wakaminka'utan idi machi'ikaka'o pidan.
Na'iki unao, uaitapa'azon na'apa'oram wuru'u wachi'ika-kidanuz uruu.
10 Aizii õaiapa ipai unao, na'iki ipai Israelitenao aitapan. Jesus Christ,
tawuru'u Nazareth sanaz, uruu ma'ozakan ida'ana'o wuru'u wachi'ika-
kidanuz di'oraz daonaiora'a. Uruu idi utukapan kaimana'a naa aizii
ukadishitapan di'i. Uruu Jesus Christ, unao zowii-kidaniaz, utauka-
kidaniaz cross di'iti. Mazan Tominkaru kakuda na'iki ukadishita-kida
uruu pamawaka-kizi iki. 11 Uruu Jesus dau'ana'o tawuru'u kotua'oraz
usaadauzo-kao, Tominkaru Paradan kianuz kaikapa'a:
'Wuru'u kuba unao tomapauzonao kabaun kashadaniaz.
Kaimana'o, na'iki umanawunu'o kabaun toma-kinao wuru'u,
ipai ba'oran kubanao ai.'†
12 "Aonaa ba'oran pidan nii, kazannaata'o nii waunao, di'oraz imi'i
baara an, soo bauda'apa Jesus. Uruu Tominkaru dyuudanii, pidannao
kazannaatin-kinaa nii, aonaa ba'oran uruu kawanu'o nii."
13 Tuukii kootowapa-kidauzonao pidannao di'itinpan Peter na'iki
John dau'u, usha'apanum kau'an ĩtukapa ma'ozaka ĩkakuwaapan, aonaa
ĩtarian. Na'iki ĩaitapa aonaa aitapainao pidannao manawun mani
ĩnao. Udauna'an ĩaitapankan naa, Jesus minauda'uitapauzonii ĩnao.
14 Mazan ĩtukapan idi kaina'a wuru'u daonaiora chi'ika-kida-kariwaiz
kadishitapan na'a Peter na'iki John tuma, aonaa ĩaitapan na'apam naa
pakian ĩ'ati. 15 Uruu idi ĩdyuudan zii ĩkodita-kida-kao miitiniapa-kizai
nazo iki. Udauna'an kootowapa-kidauzonao pidannao kadakotinan
naa pa'atiaaka. 16 Ĩkian, "Na'apam nii dii washa'apatan ĩdyaun? Ipai
pidannao mashaapainao Jerusalem an aitapan wuru'u ĩsha'apatanuz
umanawunu'o aimaakan, na'iki aonaa na'itim wamariidin udau'an.
17 Mazan turuu pa'an wamashaatan ĩkakuwaapatinan, ĩkuwaa iribainan
ai ba'oran pidannao di'iti. Wakakinao shoman ĩdyaun, aonaa kizi'i naa
ĩkakuwaapatinan powa'a Jesus dau'u pidannao ati." 18 Uruu idi ĩdapadan
ĩdyaun powa'a ati. Na'iki ĩkian ĩ'ati, "Wakakinaowan nii unao, aonaa waa-
bata'azon powa'a ukakuwaapatinan pidannao ati Jesus dau'u. Aonaa
masakauda'u."
19 Sariapa Peter na'iki John kian ĩ'ati, "Õiribannao, kanom paradan
uaitapan Tominkaru aiapa izo'ati-kao? Unao paradan, oo uruu
paradan? 20 Aonaa turuu wasookadan wakowaadapan wuru'u watuka-
panii, na'iki waabatanii kida aimaakan daua'oraz."
21 Powa'a zii koshan kootowapa-kidauzonao pidannao kakinaowan
ĩdyaun ma'ozaka'o ida'an. Udauna'an ĩmuuda'akan naa ĩdyaun. Aonaa
ĩaitapan na'apam pasha'apatan ĩdyaun. Usha'apanum kau'an ipai pidan-
nao, tuukii ĩkonaukii-kidan Tominkaru, ĩtukapan idi wuru'u umanawunu'o
aimaakan sha'apata-kaoaz machi'ikaka'o ati. 22 Wuru'u pidan chi'ika-
kida-kariwaiz, uwazootani'i naa 40 uwunun.

Mishidainao toriinpan Tominkaru ati, utaa kizi ĩma'ozaka-kinaa nii

---

† **4:11** Psalm 118:22

23 Kootowapa-kidauzonao pidannao muudan dauna'an Peter na'iki
John, sariapa ĩkiwan pamin-mishidannao di'iti. Na'iki ipai ĩkowaadan
ĩ'ati na'apam faadaanao zowaunaanao na'iki kazowautapainao Jewnao
kian pa'ati. Na'iki ĩkowaadan ĩkakinaowan paugaru ma'ozaka'o ida'an.
24 Mishidainao abatan idi na'apa'o parada-karu, sariapa ĩtoriinpan
Tominkaru ati, kaikapa'a: "Oo Naobanai umanawunu'o, toma'o aokazi,
imi'i baara, paran na'iki ipai wuru'u mashaapainaouz aokazi ii, imi'i
baara'a, na'iki paran baoko ii. 25 Kotua'a naa mishi pukaiwaan wadarun,
King David, kowaada'o nii puparadan Kaimana'o Doronaa ida'an.
Kaikapa sha'atii tawuru'u King David kiauzonuz,

'Kanom dikin ia'o wuru'u Gentilenao‡ to'oranuz?
Na'iki kandii nii pidannao dakotautan pasha'apatan õgaru madiwauta-
paka?
26 Kingnao minziiwan, ĩmizaataakapa'azon,
na'iki ba'oran naobanai-tinpainao kida baokopatinan ĩtuma,
ĩaipan pamashaatan Naobanai Tominkaru na'iki Christ,
wuru'u puzaamataniaz kazannaata'o nii papidanannao.'§

27 "Aizii, na'apa'a naa mishi, ukawana'ati watukapan aimaakan kida
sha'apaapa-kao. Pontius Pilate na'iki King Herod baokopatinan Gen-
tilenao na'iki Israelitenao tuma, Jerusalem ida'a, ĩto'oran dono'oraz
Jesus ati. Uruu kaimana'o pupoitoru Christ, uruu puzaamataniaz
kazannaata'o nii pupidanannao. 28 Mishi pugaru, puwazoota pidan
ma'ozakan, mazan soo puaipan kawana'ati'o, na'iki pukashaapan idi'o
karikaonan wuru'u pidannao sha'apatanuz Jesus kaikapa'a. Na'iki
kotua'ora'a naa pudi'itapan wuru'u pusha'apata-kida'azoonuz uruu
kaikapa'a. 29 Oo, waNaobanaa, puabata na'apam pidannao dakotan
pasha'apatan waunao. Mazan waunao pupoitorunao na'iki pupidanan-
nao, pukaminka'uta waunao, ma'ozaka kizi wakowaadapan puparadan
pidannao ati. 30 Pukashaapa wakakudan karinainao, kaimana'o
pupoitoru, Jesus ida'an. Na'iki marii kapam washa'apatan Jesus ida'an,
umanawun kida'o aimaakan, aona'oraz turuu pidan sha'apatan," ĩkian.

31 Ĩipaian dauna'an patoriinpan Tominkaru ati, sariapa amazada
nakainan ĩbaokopatinapa kizi ii, na'iki ipai Kaimana'o Doronaa
ma'ozakadan ĩnyukunuu. Uruu idi ma'ozaka'a naa ĩkowaadapan
Tominkaru paradan.

Mishidainao ka'idiwaakapan

32 Ipai wuru'u mishidainaouz, ĩmashaapan patumaaka ĩtaapan pa-
nyukunuu, na'iki na'apa kida ĩdi'itinpan. Aizii pasha'apauz kida, aonaa
ĩtaapan soo pa'ati'o nii mani karikaonan. Mazan ĩka'idiwatan nii ipai
pamin-mishidannao kida u'idi. 33 Kaimana'o Doronaa ma'ozakadapan
idi apostlenao, ma'ozaka ĩkakuwaapan Naobanai Jesus kadishitan dau'u
pamawaka-kizi iki. Na'iki kaimanaiman Tominkaru kaminka'utan
ipai wuru'u mishidainaouz. 34-35 Aonaa kanom aimaakan awuta'o nii
ĩ'ai. Usha'apanum kau'an pabi'i kida mishidainao, kaina'a ĩzakapun
wiizi kida, na'iki ĩdapu kida. Aizii ĩsellian an ba'oran pazakapun oo

‡ **4:25** Gentilenao: pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. § **4:26** Psalm 2:1-2

padapu, ĩna'akan nii wuru'u uwinipinaa kidaz apostlenao di'iti. Apostlenaou'o ni'i naa buuta wuru'u puraataz mishidainao kawana'ati, wuru'u pataka'utinainaouz. Uruu idi aonaa ĩbaiaapan pazamazin.
36 Aizii mishidainao bii'i kaina'a daonaiora Cyprus san, Joseph kia'o u'uu, mazan apostlenao dakotan naazu Barnabas kii, (ma'ozakadapa'o pidannao nyukunuu, kia'o wuru'u u'uuaz).
37 Bauda'apa kamoo, Barnabas sellian pazakapun ba'oran pidan ati. Uzakapun kawinipinaata-kao dauna'an, una'akan naa wuru'u puraataz apostlenao di'iti. Na'apa kizi'i naa koshan ĩbuutan puraata, mishidainao kawana'ati.

5

Ananias na'iki udaiaro Sapphira

1 Kaina'a daonaiora Ananias kia'o u'uu. Udaiaro uu Sapphira kia'o. Ĩaipan kapam pataan puraata mishidainao ati'o nii. Uruu idi ĩbuutan pa'amazadati, na'iki ĩselliinuz. 2 Mazan Ananias na'iki udaiaro bauda'apatan panyukunuu aonaa kizi ĩtaan ipai daunuuda'u wuru'u puraataz. Udauna'an Ananias makon naa apostlenao di'iti, utaan naa wuru'u puraataz ipai'o kawan mishi. 3 Sariapa Peter kian u'ati, "Ananias, kandii nii pukashaapan Satan kaiwaan pugaru? Satan aipan ati pubuutan puraata pu'idiwau nii, wuru di'iki'i puraata taa-kariwaiz pu'ati puamazadati winipinaa nii. Kandii nii putiwaan pumariidan Kaimana'o Doronaa? 4 Pusellian ua'ii wuru'u amazadaz, pu'idiwau wuru'u, na'iki pusellian dauna'anazu, pu'idiwau padamata wuru'u puraataz. Mazan kandii ni'i naa mooko wuru'u pusha'apatanuz aimaakan kaikapa'a naa manawunu'u? Aonaa waunao mani wuru'u pumariidaniaz, mazan putiwaan pumariidautan Tominkaru pa'an." 5 Ananias abatan idi Peter paradan na'apa, sariapa udorauta'akan, na'iki umawaka'akan naa. Aizii pidannao, tukapainao na'iki abatainao kida kuwai Ananias mawakan dau'u, tuukii, tuukii ĩtarian. 6 Sariapa daonaioranao wa'atin, na'iki ĩbazoobatan naa unanaa kamicha mada idi. Udauna'an ĩna'akan naazu na'iki ĩdida'ana'akan naa uruu.
7 Tomunu'iki zaa uruu dauna'an, Ananias daiaro kaawa'akan naa apostlenao ida'ati, aonaa oaitapan wuru'u paudaiaru mawakanuz. 8 Sariapa Peter kian o'ati, "Pukowaada õ'ati, patumaaka'o wuru'u di'oraz puraata'a? Kaikapauda'u'o wuru'u uamazadati kawinipinaata-kaoaz?"
"Oo, na'apa'o wuru'u," okian u'ati.
9 Uruu idi Peter kian o'ati, "Kandii nii pugaru na'iki pudaiaru tiwaakidapan Tominkaru Doronaa? U'itiiman aona'o nii Tominkaru aitapan? Puabata! Kaikin iki'i naa daonaioranao didankainao pudaiaru wa'atini'i. Aizii pugaru'o ni'i naa kapam ĩdida'an." 10 Sariapa odorauta'akan na'iki omawaka'akan naa kapam. Aizii daonaioranao kaawan padidanaka-kizi iki Ananias, ĩtukapan udaiaro mawaka'aka'a naa kapam. Uruu idi ĩna'akan naa onanaa na'iki ĩdidan naazo paudaiaru dazaba'a.
11 Uruu idi tuukii mishidainao, Jerusalem iainaouz tarian. Na'iki tuukii kapam ba'orainao pidannao kida tarian, ĩabatan idi wuru'u ĩmawakanuz na'apa.

Umanawun kida'o aimaakan sha'apata-kao

12 Tominkaru ma'ozakan ida'an, apostlenao sha'apata umanawun
kida'o aimaakan pidannao awun za'a, aona'oraz turuu pidan
sha'apatan. Mapuda da'i mishidainao baokopainpauzon Solomon's
Porch* di'ii, Tominkaru Dapu ia'oraz. 13 Mazan mamishida-kainao
pidannao, tuukii ĩtarian pakaawan mishidainao ida'ati, mazan upu'u
ĩnaudapan wuru'u ĩsha'apaapanii kidaz aimaakan, na'iki ipai ĩparadan
kaiman ĩdau'an. 14 Mazan una'apan pu'u iriba daonaioranao na'iki
zunnao mishidan naa Naobanai Jesus. Uruu idi baokopa'a naa
ĩbaokopatinan kiwiini'o mishidainao tuma. 15 Apostlenao sha'apaapan
idi umanawun kida'o aimaakan, sariapa pidannao na'akan karinainao
pairibannao, na'iki ĩmuudan ĩdyaun dunapo daawa an, pada'awupa-kizi
baara'a kida. Aizii Peter dobatan an na'an ĩdazaba an, ĩaipan udikin
dobatan ĩpaawa an, ĩkakuda kizi. 16 Iriba pidannao kasaba'ukinan
apostlenao ida'ati, wa'atiinaouz donoi sodi kida di'iki, wuru'u Jerusalem
dazaba an kida'oraz wiizainao. Ĩna'akan karinainao, na'iki oia'o doronai
zaamatapaniinao kida, na'iki ipai ĩrinaa kida so'ota-kao ĩ'ai.

Apostlenao kodita-kida-kao taraa-kizai iki

17 Aizii Umanawunu'o Faadaa na'iki uminka'unao, wuru'u Sad-
duceenaouz,† tuukii ĩkashauzin apostlenao ati. 18 Uruu idi ĩzaamatan
ĩdyaun, na'iki ĩtaraa-kidan naa ĩdyaun. 19 Mazan uruu aiwaka'an, angel,
Tominkaru di'iki'o da'atan taraa-kizai paniinomizinaa kida ĩ'ati, na'iki
ukodita-kida'akan naa ĩdyaun. Ukian ĩ'ati, 20 "Umako Tominkaru Dapu
iti, ukowaada kizi pidannao ati wuru dau'a'a pa'ina'oraz naa mashaapa-
karu." 21 Apostlenao izo'ati Angel paradan. Ishawaka zii amazada, ĩnao
mako'oka'a naa Tominkaru Dapu iti. Na'ia'a naa koshan ĩtominapatin-
kidan pidannao.

Aizii Umanawunu'o Faadaa baokopatinan naa paminka'unao tuma,
na'iki ĩdapadan naa ipai kootowapa-kidauzonao pidannao miitiniapa-
kizai iti. Udauna'an ĩdyuudan naa pidannao taraa-kizai iti, ĩnanaka
kizi'i naa apostlenao pa'ida'ati. 22 Mazan dyuuda-kariwainao kaawan
taraa-kizai iti, aonaa ĩikodan apostlenao na'ii, uruu idi ĩkiwa'akan naa
powaa iti. Ĩkaawan, sariapa ĩkian kootowapa-kidauzonao pidannao ati,
23 "Wakaawan taraa-kizai iti waikoda ipai paniinom kida dadaradinapa
pa'idiwaru, na'iki watchmantapainao taraa-kizai, ipai ĩkadishitapan pani-
inom kawana'ati kida. Mazan wamorotan taraa-kizai nazo iti, aonaa
waikodan pidannao na'ii."

24 Faadaanao zowaunaanao, na'iki kazowautapa'o watchmanta-
painao Tominkaru Dapu abatan idi wuru'u ĩkowaaz, tuukii ĩdi'itinpan.
25 Upu'a'a naa pidan kaawa'akan, kakuwaapa'ana'o ĩ'ida'ati. Ukian
ĩ'ati, "Uabata õkuwaa! Tawuru'u daonaioranao utaraa-kidaniinaouz,
kaini'ia'a naa ĩdyaun Tominkaru Dapu ii, ĩtominapatin-kidan naa
pidannao." 26 Sariapa watchmantapainnao zowaunaa makon
paminka'unao tuma, ĩna'anan wuru'u apostlenaouz, ĩkootowapa-
kida'azon ĩdyaun. Mazan kaiman ĩzaamatan ĩdyaun, usha'apanum kau'an
tuukii ĩtarian wunao aia'a abatapainao kidaz ĩkowaa. Ĩzauda-kidan pazowii-
kao paboo-kao ida'an kuba idi, apostlenao dikin ii.

---

* **5:12** Solomon's Porch: dikin-dinapa-kizai kamoo ai.

† **5:17** Sadducee: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

27 Apostlenao kaawa-kida-kao dauna'an, ĩkadishita-kida-kaoa'a naa
kootowapa-kidauzonao pidannao kanaapu ati. Na'iki Umanawunu'o
Faadaa kian naa ĩ'ati kaikapa'a: 28 "Tuukii sha'atii wakakinaowan unao,
wakii sha'atii 'aona'a naa waaipan powa'a utominapa-kidan pidannao
Jesus dau'u.' Mazan upu'u zii utominapatin-kidan pidannao. Aizii
ipai'i naa Jerusalem ii aka ukuwaa iribainan. Na'iki ipai ukowaadan
pidannao ati, waunao wuru'u zowii-kida'oraz Jesus."
29 Sariapa Peter na'iki ba'oran apostlenao kian, kaikapa'a: "Waizo'atin
nii soo Tominkaru paradan, mazan pidan paradan, aona'o nii
waizo'atin. 30 Tominkaru, wadokozu-daunnao mishidauzoniaz, uruu
kadishita-kidanii Jesus pamawaka-kizi iki, unao zowii-kidaniaz na'iki
utauka-kidaniaz cross di'iti. 31 Mazan Tominkaru zaamatan na'iki
umuudan uruu padiwa'ora antanapu, umanawunu'o Naobanai nii,
kazannaata'o nii ipai pidannao. Na'iki uruu ida'an kizi waunao
Israelitenao tanawatinan wa'oian ai, na'iki uruu ida'an kizi wa'oian
mainaabata-kao wa'ai. 32 Mishi'o wuru'u kuwaiz, waunao waaitapa
na'iki watukapa uruu kakupa. Uruu idi'o wakakuwaatinan udau'u.
Na'iki Kaimana'o Doronaa, Tominkaru taaniaz ipai mishidainao
kawana'ati, uruu kapam kainaabata'o pidannao ati mishi'o wuru'u
kuwai Jesus dau'u kida'oraz."
33 Kootowapa-kidauzonao pidannao abatan idi wuru'u ĩparadanuz
kaikapa'a, tuukii ĩto'ora'akan. Ĩaipan naa apostlenao zowiaka-kao
34 Mazan kaina'a pidan Phariseenao‡ bii iki'o, Gamaliel kia'o u'uu,
na'iki uruu tiichaapauzo Moses kakinaorii dau'u. Ipai pidannao
naudapan uruu. Sariapa ukadishitan na'iki udyuudan apostlenao
kodita-kida-kao zii miitiniapa-kizai iki. 35 Udauna'an ukian naa ipai
kootowapa-kidauzonao pidannao ati, "Õiribannao Israelitenao, uabata
õparadan. Udi'itinapa zii shoman kiwiin usha'apatan ua'ii di'oraz daon-
aioranaou'u. 36 Kotua'a naa na'apa sha'atii tawuru'u Theudas kaawau-
zonuz. Uruu dono udakotinpan umanawunu'o pidan nii, na'iki iriba
sha'atii uzaamatan papidanannao nii. Uikoda 400 pidannao zaamati-
nan u'idi'iti. Mazan bauda'apa kamoo uzowii-kao, uruu idi ipai upi-
danannao makoobi'iinan, atii na'apa karikaonan ĩmainaabatinan.
37 "Uruu dauna'an Judas, Galilee Baara san, uaipan pamizaataakapan
Rome sannao tuma, ĩsaadapan dono ipai pidannao uu.§ Iriba sha'atii
uzaamatauzon papidanannao nii. Mazan na'apa koshan uzowii-kao.
Aizii upidanannao, ipai ĩmakoobi'iinan kapam.
38 "Ukau'an õkia'azon u'ati, wunao dau'ana'a di'oraz pidannaou'u,
aonaa umashaata'ana'a ĩdyaun pakaudin-kizi ai. Umuuda
mishi'oraiman ĩdyaun, marii ĩmakon. Aizii ĩsha'apaapan an wuru'u
aimaakan kidaz paaipan kawana'ati karikaonan, na'apa'o nii kapam
ĩmainaabatinan. 39 Mazan aizii umishiin an mishi ĩsha'apaapan wuru'u
aimaakan kidaz Tominkaru aipan kawana'ati, aona'o nii uka'iitan
umashaatan ĩdyaun. Na'iki utarubai-tinpan ni'i naa Tominkaru ati,"
ukian ĩ'ati.
40 Sariapa mishi uparadan na'apatan ĩnyukunuu. Udauna'an ĩdapadan
naa apostlenao powa'a ati koshan, na'iki ĩba'izii-kidan naa ĩdyaun.
Ĩba'izii-kao dauna'an kootowapa-kidauzonao pidannao kakinaowan

‡ **5:34** Pharisee: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. § **5:37** Rome sannao saadan ipai pidannao uu tax puraatannaa zaamata'azoo-kao idi.

naa ĩdyaun tuukii. “Aonaa waaipan ukakuwaatinan powa'a Jesus dau'u,”
ĩkian apostlenao ati, mazan ĩmuuda'akan naa ĩdyaun.
41 Uruu idi apostlenao kodita'akan naa kootowapa-kidauzonao pidan-
nao bii iki, tuukii ĩkonaukian. Usha'apanum kau'an ĩaitapa Tominkaru
wuru'u kashaapa'oraz ĩantamikita-kao Jesus dikin ii. 42 Ipai kamoo apos-
tlenao tominapa-kidan pidannao, na'iki ĩkowaadapan Kaimana'o Kuwai
Tominkaru Dapu ii, na'iki ĩdapu kawana'ati kida. Ĩkowaadapan ĩ'ati,
mishi'o wuru'u Jesus, uruu Christ.*

6

Pidannao zaamata-kao kaudinainao nii

1 Uruu dauna'an iriba'a naa Jewnao, Israel anainaouz, mishidan.
Iriba kapam baokoinao Jewnao mishidan, wa'atiinao kidaz ba'oran
amazada iki, ĩparadaniitani'i naa Greek paradan. Ĩnao to'orainpan,
na'iki ĩkaakapautan pamin-Jewnao, wuru'u Israel an kida'oraz ĩmashaapan.
Usha'apanum kau'an ipai kamoo wanyukunui oo puraata buutauzo-
kao zunnao ati, wuru'u mawakainao kidaz naa ĩdaiarunao. Mazan
ĩkian aonaa ĩtaan patumaaka wanyukunui oo puraata wunao ati'i Je-
wabanao paradaniita'oraz naa Greek paradan. 2 Uruu idi 12 apos-
tlenaouz, baokopatin-kidan ipai mishidainao, na'iki ĩkian ĩ'ati, “Aonaa
turuu wasookadan wakowaadapan Tominkaru paradan, soo wabuu-
tan dikin ii karikaonan puraata oo wanyukunui. 3 Uabata õiribannao,
uikoda mishi'oraiman 7 daonaioranao unao bii iki, Kaimana'o Doronaa
ma'ozakadapaniinao ĩnyukunuu, na'iki aitapaabainao. Marii kizi ĩnao
buuta'o nii puraata na'iki wanyukunui. Uru'o ni'i naa ĩkaudin-kizi nii.
4 Aizii waunao pakawanu'o nii pa'an wakaudinan, watoriinpan nii
Tominkaru ati, na'iki watominapa-kidan nii pidannao uparadan dau'u.”
5 Ipai pidannao nyukunuu na'apan apostlenao paradan kawana'ati.
Uruu idi ĩzaamatan Stephen, mishida'o manawun Tominkaru uruu, na'iki
Kaimana'o Doronaa ma'ozakadapanii unyukunuu. Ĩzaamata kapam
Philip, Prochorus, Nicanor, Timon, Parmenas na'iki Nicolas Antioch
san, uruu Gentile, mishida'o Tominkaru na'apa Jewnao kawan, na'iki
uruu mishida'ora'a naa kapam Jesus. 6 Udauna'an mishidainao na'akan
naa wuru'u pidannao pazaamataniinaouz, apostlenao di'iti. Uruu
idi apostlenao muudan paka'u ĩ'ida'a, na'iki ĩtoriinpan Tominkaru ati,
ukaminka'uta kizi ĩdyaun.
7 Udauna'an powa'a zii Tominkaru Paradan abata-kao na'iki uirib-
ainan naa. Uruu idi Jerusalem ia'o mishidainao iribainan powa'a zii
manawun, na'iki iriba kapam na'iainao faadaanao izo'atin Tominkaru
paradan, pamishidan ida'an Jesus.

Stephen kootowapa-kida-kao

8 Tuukii Tominkaru kaminka'utan Stephen, utaa uma'ozaka-kinaa
nii. Uruu ida'an usha'apata pabi'inaaka umanawun kida'o aimaakan,
iriba'o pidannao awun za'a. 9 Mazan kaina'a pabi'i kida Jewnao

* **5:42** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

kashadaakapan Stephen tuma, ukuwaa kida dau'an. Ĩnao wuru'u zaa-
matinpainaouz wuru di'iti'i, dakota-kariwaiz, Poitorui-daunnao* Syn-
agoguegan kii. Ĩnao wa'atinaouz Cyrene iki, ba'orainao Alexandria iki.
Pabi'i kida ba'oran pidannao wa'atin wiizai kida di'iki Cilicia na'iki Asia
Baara iki kida'o.
10 Mazan Stephen aitapa powa'a zii manawun ĩ'ai, usha'apanum
kau'an Kaimana'o Doronaa kaina'an idi utuma. Uruu idi aona'a naa
ĩaitapan na'apam naa padako'atin uparadan. 11 Uruu idi ĩzaamatan
daonaioranao mariidina'o nii Stephen dau'u. Kaikapa'a wuru'u
ĩdyuudanuz ĩmariidinan: "Waabatanii Stephen dakoopan Moses na'iki
Tominkaru dikauda'o ida'an." 12 Sariapa mishi pidannao to'ora'akan,
na'iki kazowautapainao Jewnao, na'iki tiichaapauzonao Moses kak-
inaori dau'u, tuukii ĩto'oran Stephen ati. Udauna'an ĩzaamata'akan
naazu na'iki ĩna'aka'akan naazu ipai Jewnao zowaunaanao kanaapu
iti. 13 Na'iki na'ia'a naa koshan ĩdyuudan pidannao mariidinan Stephen
dau'u kootowapa-kidauzonao kanaapu'u. Kaikapa'a wuru'u pidan-
nao mariidinanuz: "Di'oraz pidana'a, karikaonan da'i udakoopan
Tominkaru Dapu, na'iki wakakinaorinaa Moses taanii kidaz wa'ati.
14 Waabatanii ukian, Jesus Nazareth san kaboobi'ian nii Tominkaru
Dapu, na'iki upana'adan nii ipai waunao kaduz, Moses taanii kidaz
wa'ati wamashaapa-kinaa nii." 15 Sariapa pidannao, abatapainao,
awunuupa'akan Stephen awun baara iti, na'iki ĩtukapan uawun baara
kanada, ikodanii angel awun baara.

7

Stephen kakuwaapan Jewnao zowaunaanao ati

1 Sariapa Umanawunu'o Faadaa kian Stephen ati, "Mishi'o kaiwuru'u
ĩparadan pudau'u kida'oraz?"
2 Stephen dako'atin ĩparadan kaikapa'a: "Õ'inawuzunao, uabatan nii
õparadan õdako iki aizii. Kotua'a naa, Tominkaru umanawunu'oraz
manawun aidinauzon wadarun Abraham ati, umashaapan dono'oraz
zii Mesopotamia ii. 3 Uruu dono sha'atii ukian Abraham ati, 'Pumako
di'oraz puwiizi di'iki'i, na'iki puwa'aka puiribannao. Õna'akan nii
pugaru ba'oran amazada iti.'*
4 "Uruu idi Abraham makon, na'iki uwa'akan pamashaapa-kizi
tawuru'u Chaldiannao wiizaitapaniaz. Utuzutinan naa Haran iti, na'ii
zii ukawiizitinan, na'ia'a naa udaru mawakauzon. Uruu dauna'an
sha'atii Tominkaru dyuudan naa koshan utuzutinan wuru ida'ati'i
di'oraz amazada'a unao mashaapa-kiziz naa. 5 Mazan uruu dono aona'o
zii sha'atii Tominkaru taan amazada Abraham idiwau nii. Mazan
ukowaadan Abraham ati, pataan nii u'ati na'iki ipai udainao ati, wuru'u
di'oraz amazada'a. Uruu dono aona'o zii Abraham dani nii.
6 "Ba'oran dono Tominkaru kian u'ati, 'Pudainao kawiizi-tinpan nii zii
ba'oran kaduz pidannao wiizi ii aka. Na'ia'o ni'i naa ĩpoitoruitapa-kao,
na'iki tuukia'o nii ĩpataka'uta-kao atii 400 wunu. 7 Mazan õpataka'utan
nii pidannao wuru'u poitoruitapainaouz ĩdyaun. Uruu dauna'an õkodita-
kidan nii ipai pudani-daunnao Egypt iki, na'iki ĩwa'atin nii da'ati'i di'oraz
amazada ida'ati. Na'a'o ni'i naa pa'an ĩmanawuntapan õgaru,' kia'o wuru'u

* **6:9** Poitorui-daunnao: Pidannao toriauzo-kariwainao poitorui nii, udauna'an ĩmuuda-kaoa'a naa powaa iti. * **7:3** Genesis 12:1

Tominkaru kiauzon u'ati.† 8 Na'iki kaikapa'o koshan Tominkaru ki-
auzon Abraham ati'i:‡ 'Õaipan nii pugaru na'iki ipai pudainao daon-
aioranao choota-kidinan,§ na'iki ipai ĩdainao diina'iti'i, na'apa'o nii
pa'idiwaru ĩna'apata-kao. Uruu ida'ana'o nii utukapa-kidan õpidanannao
unao, na'iki mishi uizo'atin õparadan.'* Na'apa'a naa mishi Abraham
sha'apatan aimaakan. 8 kamoo udani Isaac shakatan dauna'an, uru'u
naa uchoota-kidanuzu Tominkaru dyuudan kawana'ati. Aizii Isaac dani
Jacob, na'apa kapam uchoota-kidanuzu. Aizii Jacob dainao 12 sha'atii
daonaioranao, ipai ĩnao na'apa kapam ĩchoota-kao. Ĩnao di'iki'o sha'atii
wadarunnao tominan.

9 "Uruu Jacob dainao sha'atii tawuru'u selliauzoz padawu'ichan
Joseph Egypt iti poitorui nii ĩkishauzin idi u'ati.† Mazan karikaonan da'i
Tominkaru kaminka'utauzon uruu, 10 dikauda'o aimaakan sha'apan
an u'ati. Aizii tawuru'u king, Egypt san dapada-kidauzon dono'oraz
Joseph pa'ida'ati, Tominkaru tukapa-kida king‡ ati wuru'u Joseph,
kaimana'o na'iki aitapaaba'o pidan. Sariapa king zaamatan Joseph
udaru'o naobanai nii, kazowautapa'o nii ipai Egypt Baara sannao, na'iki
awunuutapa'o nii ipai usha'apauz kida.

11 "Udauna'an sha'atii zamazi kaawan ipai Egypt ii aka, na'iki ipai
Canaan§ ii aka. Tuukii sha'atii pidannao dopian. Na'iki wadarunnao,
tuukii ĩdopian kapam, aona'a naa ĩikodan pawanyukunuu nii. 12 Mazan
Jacob abata kaina'a pa'an wanyukunui, zaishi kaduz kida selliapa-
kao Egypt ii. Uruu idi Jacob dyuudan paudainao, Joseph tuunizinao
toria'anan wanyukunui Egypt iti. 13 Ba'oran dono ĩmakon koshan,
uruu u'itamautannaa ĩtoriina'anan na'iti. Uruu dono'o naa sha'atii
Joseph kowaadan pa'inawuzunao ati kanom wuru'u paugaruz. Na'iki
na'apaini'i naa king abatan Joseph iribannao dau'an. 14-15 Uruu dono'o
tawuru'u Joseph dapada-kidauzonuz padaru na'iki ipai pairibannao. 75
uiribannao baokopatinan, ipai ĩmakon Jacob tuma Egypt iti. Na'ia'a naa
sha'atii Jacob mawakauzon, na'iki udainao ipai kapam ĩmawakan na'ii.
Ĩnao wuru'u wadarunnaouz. 16 Mazan ipai sha'atii ĩdani-daunnao na'akan
ĩnanaa kida, da'ati'i wawiizi Shechem ati. Wuru ida'ati'i baaranaiz,
Abraham toriauzoniaz Shechem ii, Hamor dainao ai, puraata idi'oraz
ukawinipinaatauzon.

17 "Aizii wuru'u kamoo maonapatan dono'o naa, Tominkaru
mishia'azoonuz naa paparadan utauzoniaz Abraham ati, uruu dono
iriba'ora'a naa utakaan-daunnao Egypt ii. 18 Na'iki na'apain ba'orani'i
naa King-tinan Egypt ii, aona'a naa uaitapan Joseph dau'an. 19 Uruu
idi udorotan naa pa'antamikita-kinaa nii wadarunnao. Uruu dono'o
naa upataka'utan naa ĩdyaun tuukia'o ida'an, udyuudauzonuz ĩkabootan
paudainao amazada iti shakatainaouz zii, ĩmawaka kizi.

20 "Uruu dono'o Moses shakatauzonuz, konaunam sodi'o koraidaonaa.
Idikinauda'u kauzu sha'atii padaronao taapan na'iki ĩdizapan uruu

---

† **7:7** Genesis 15:13-14 ‡ **7:8** Tominkaru kiauzon Abraham ati'i: uruu dakota-kao covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a. § **7:8** choota-kidinan: Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a. * **7:8** Genesis 17:10-14 † **7:9** Genesis 37—50 ‡ **7:10** king: ipai pidannao zaamata-kariwai king nii Egypt ii, ĩdakota-kao Pharoah kii. § **7:11** Canaan: uruu dakota-kariwaiz Israel kii.

padapu ii, udauna'an aonaa na'itim naa udiza-kao. 21 Uruu idi ĩkodita-
kidan naazu padapu iki, mazan king dani zunaaba ikoda sha'atii wuru'u
koraidaonaaz. Uruu idi ozaamatanuzu na'iki odyaupaitanuzu kaiman,
na'apa paudani kawan manawun. 22 Kaimanaiman sha'atii tiichaanao
tominapa-kidan Moses, ukau'an kaiman-daun uaitapan wuru'u Egypt
Baara sannao aitapanii kidaz. Na'iki uruu paraaba'o manawun, na'iki
uaitapa pasha'apatan pabi'inaaka kida aimaakan.

23 "Bauda'apa kamoo, Moses makon uawunuuta'anan pairibannao
Israelitenaouz. Uruu dono uikodani'i naa 40 uwunun. 24 Ukaawan
ĩkaudin-kizi iti, utukapa Egypt san ba'iziautapan Israelite. Sariapa Moses
kaunaatan wuru'u pairiban ba'izii-kaoaz, uruu idi uba'izia'akan naa
Egypt san atii umawakan. 25 Moses itiiman shaa pairibannao aitapan
nii Tominkaru wuru'u dyuuda'oraz paugaru kazannaata'o nii ĩdyaun,
mazan aonaa ĩdi'itinpan na'apa.

26 "Ba'oran kamoo, Moses tukapan dya'utam Israelitenao miza-
ataakapan. Sariapa umakon ĩ'idi'iti utiwaan pakaimanaaka-kidan
ĩdyaun. Ukian ĩ'ati, 'Uabata õiribannao, aonaa umizaataakapa'ana'a, oo
umashaapa'ana'a uiriban atiaaka kaikapa'a.'

27 "Mazan wuru'u ba'iziautapa'oraz pairiban, sariapa ukida'uka'akan
Moses na'iki ukian u'ati, 'Aonaa puzaamata-kao kazowautapa'o nii wau-
nao oo dyuuda'o nii na'apam washa'apatinan. 28 Puzowia'azon sha'a
õgaru, puzowian kawan Egypt san munumun?'* 29 Moses abatan idi
una'apan, sariapa utaria'akan. Uaitapa ba'oran pidannao aitapa'akani'i
naa wuru'u uzowiinuz pidan. Sariapa Moses kidoopan Egypt iki,
umakon atii Midian iti. Na'ia'a naa umashaapan, tawarai nii, atii umazi-
dan naa na'ii sanaaba tuma. Dya'utam sha'atii ĩdainao daonaioranao.

30 "40 wunu dauna'an sha'atii, angel aidinauzon Moses ati, tikazi
maodapan kazamaka'o ko'ori'o di'iki, mapidantaka'o amazada baara
ii, maonapa'oraz midukuo Sinai ii. 31 Tuukii sha'atii Moses di'itinpan,
utukapan idi kazamaka'o maodapan udaru. Sariapa umaonapadi-
nan na'iti, utukapa'azoonuzu kaimanaiman. Upu'u uabatan Naobanai
Tominkaru paradan pa'ati. 32 'Õgaru pudarunnao Abraham, Isaac, na'iki
Jacob Tominkarun,' ukian. Tuukii Moses naka-nakaan patarian idi,
na'iki aona'a naa uka'iitan paawunuupa'akan tikazi di'iti.†

33 "Udauna'an Naobanai kian naa Moses ati, 'Puso'ota pudazkida,
umanawunu'o baara'a'o wuru'u pukadishitapanuz, õkaina'an idi da'a'a.
34 Mishi õtukapa na'apam Egypt Baara sannao pataka'utan õpidanannao
udawunu'iti manawun. Õabata ĩdopian tuukii õ'ati, uruu idi'o õaidinan
pu'ati, õkazannaata'azon idi ĩdyaun. Aizii õdyuudan nii pumakon Egypt iti,'
kia'o wuru'u Tominkaru kiauzon Moses ati."‡

35 Stephen kian koshan ĩ'ati, "Uruu Moses tawuru'u
kaminka'uta'azo'oraz pairibannao Israelitenao. Mazan ĩkian sha'atii
u'ati, 'Aonaa puzaamata-kao kazowautapa'o nii waunao oo dyuuda'o
nii na'apam washa'apatinan.' Mazan paaipan ati Tominkaru dyuudan
Moses kazowautapa'o nii, na'iki kazannaata'o nii ĩdyaun ĩpataka'uta-
kao ai. Tominkaru zaamatan uruu, angel aidinan ida'an u'ati tikazi
maodapa'o di'ii. 36 Ukau'an uruu Moses tawuru'u kodita-kida'oraz
wadarunnao Egypt iki. Tominkaru ida'an ma'ozaka sha'atii, Moses

* **7:28** Exodus 2:14 † **7:32** Exodus 3:6 ‡ **7:34** Exodus 3:5, 7-8, 10

sha'apatan pabi'inaaka umanawun kida'o aimaakan pakodita-
kida-kinaa nii ĩdyaun Egypt iki, atii utarauka-kidan paran ĩ'ati,
dakota-kariwaiz Red Sea kii. Na'iki'i naa sha'atii una'akapan ĩdyaun
mapidantaka'o amazada baara an. Usha'apata umanawun kida'o
aimaakan na'ii'aka, atii 40 wunu. 37 Uruu Moses tawuru'u kiauzoz ipai
Israelitenao ati kaikapa'a: 'Tominkaru zaamatan nii pidan unao bii iki
prophet nii, na'apa õgaru kawan.'§ 38 Na'iki uruu Moses tuma'o sha'atii
tawuru'u wairibannao Israelite kasaba'ukinauzonuz mapidantaka'o
amazada baara ii. Uruu dono'o sha'atii angel Tominkaru di'iki'o
paradauzonuz Moses ati midukuo Sinai paawa ii. Utaan dono'oraz
Moses ati kakinaorii, kaimana'o mashaapa-kinai ni'o, udobata-kidan
ni'o wadarunnao ati, na'iki waunao ati'o kapam. 39 Mazan upu'u aona'a
naa ĩaipan Moses pazowaunaa nii, uruu idi aona'a naa ĩizo'ati'izon
uparadan. Mazan ĩnyukunuu Egypt iti pa'idiwaru, tuukii ĩkiwa'azon
powaa iti.

40 "Moses na'ian pu'u zii midukuo Sinai ii Tominkaru tuma, uru'u
naa pidannao kian Aaron ati, 'Putoma'a naa watominkarunnao nii,
kazowautapa'o ni'i naa waunao. Usha'apanum kau'an aonaa waaitapan
na'iam naa Moses kodita-kida'oraz waunao Egypt iki,' ĩkian.* 41 Uruu
dono'ora'a naa tawuru'u ĩtomauzonuz patominkarun nii, ĩtomanuzu
na'apa tapi'iza kawan. Udauna'an ĩkawaodan naa kaznizo, pataan ni'i
naa patominkarun ati. Udauna'an ĩkasaba'ukinan naa udazaba an, uruu
ĩkonaukiitin-kidan naa wuru'u patomaniaz patominkarun nii.

42 "Tuukii Tominkaru to'oran ĩ'ati. Uruu idi umarina'ata'akan naa
ĩdyaun. Marii kizi'i naa ĩtoriinpan patominkarunnao ati kida'a naa
karikaonan, wuru'u doko ii kida'oraz, kamoo, kauzu, na'iki wizinao
kidaz. Uruu kawana'ati'o tawuru'u Tominkaru prophetinnao saadauzo-
niaz. Kaikapa sha'atii tawuru'u usaadauzonii kianuz:

'Unao Israelitenao,
karikaonan da'i utaan na'iki ukawaodauzon uzainao,
uchi'ikapauzon dono'oraz 40 wunu,
mapidantaka'o amazada ii aka.
Mazan aonaa õgaru ati'o mani da'i tawuru'u ukawaodauzonuz uzainao,
43 soo utominkarun Molech ati'o karikaonan.
Uruu unao na'akapauzonii padapunaa tuma.
Na'iki una'akapauzonii kapam ba'oran utominkarun Rephan,
wizi kawanu'oraz utoman.
Ĩnao utomanii kidaz utominkarunnao nii,
ĩnao ati'o karikaonan, tawuru'u utoriinpauzonuz.
Uruu idi õkashaapan nii utarubanao zaamatan unao,
marii kizi ĩna'akan unao munapo, munapo ba'oran amazada iti,
Babylon dawun itinapu.' "†

44 Stephen kian koshan, "Kotua'a naa, wadokozu-daunnao
chi'ikapauzon dono'oraz mapidantaka'o amazada di'ii'aka,
ĩna'akapauzonii patuma Tominkaru kakinaori pakarannaa, padapunaa
tuma. Uruu ĩnyukunuitapa-kinaa Tominkaru kaina'an patuma. Utoma-
kao na'apa Tominkaru kowaadauzon kawana'ati'o, na'iki uaida-kidan
kawana'ati'o Moses ati wuru'u ukakinaori pakarannaa dapunaa
toma-kaoaz. 45 Kotua'iki uruu dauna'an, Joshua na'akan na'iki

§ **7:37** Deuteronomy 18:15 * **7:40** Exodus 32:1 † **7:43** Amos 5:25-27

ukazowautapan dono'o naa wadokozu-daunnao, taa-kariwai'i naa
sha'atii ĩ'ati Tominkaru kakinaori pakarannaa padapunaa tuma,
ĩdarunnao dobata-kidani'i naa ĩ'ati. Na'iki uruu dono'ora'a naa sha'atii
tawuru'u Tominkaru waatauzonuz pawiizi ai Gentilenao. Uruu
amazada'a naa sha'atii wadarunnao zaamata pawiizi nii. Na'iki na'iti'i
naa ĩna'akauzon Tominkaru kakinaori pakarannaa, padapunaa tuma.
Na'ia'a naa sha'atii utaapa-kao atii David king-tinan di'iti. 46 Kaiman
sha'atii Tominkaru nyukunuu David ati, na'iki uruu pishauzoz
Tominkaru, uaipan patoman kabaun u'ati, Israelitenao Tominkarunuz.
47 Mazan David dani, Solomon ati'i naa pa'an Tominkaru toma-kidauzon
padapu nii.

48 "Mazan waaitapa, aonaa Tominkaru umanawunu'oraz mashaa-
pan kabaun pidan tomanii nazo'o. Kaikapa sha'atii tawuru'u prophet
saadanii kian:
49 'Aokazi, uruu õnaobanai-tinapa-kizi tabanaa.
Aizii imi'i baara, uruu õsaabatapa-kizi karikaonan õkidiba.
Sha'apa'oram nii mooko kabaun putoma õ'ati?'
Naobanai kian.
'Turuu mooko puaitapan putoman kabaun õsookapa-kizi nii?
50 Aonaa mooko õtomanii mani õka'u idi
ipai wuru'u aimaakan kidaz?' "‡

51 Udauna'an Stephen kian koshan kootowapa-kidauzonao pidan-
nao ati, "Mishi unao dadara unyukunuu. Aonaa umishida'azon
Tominkaru, na'iki aonaa uabata'azon uparadan. Na'iki tuukii udik-
intapan Kaimana'o Doronaa, na'apa manawun unao, udarunnao
kawan. 52 Ĩnao ipai ĩantamikitan Tominkaru prophetinnao. Atii ĩzowiauzo
nii wunaou'u kowaadapauzonaouz Tominkaru dyuuda'azon dau'an
Kaimana'o Papoitoru. Udyuuda'a naa mishi wuru'u papoitoruz, uru'u
naa tawuru'u unao zaamata-kidaniaz na'iki uzowii-kidaniaz. 53 Unao
ati'o padamata ipai kakinaorii taa-kao, tawuru'u Tominkaru dyuudau-
zoniaz angelnao kowaada-kidan udokozu-daunnao ati. Mazan upu'u
aonaa uizo'ati'izon wuru'u kakinaorii kidaz," ukian.

Stephen zowii-kao

54 Ĩabatan idi Stephen paradan na'apa, tuukii ĩto'ora'akan u'ati na'iki
ĩkuzowan paudako. 55 Mazan ma'ozaka Stephen nyukunuu Kaimana'o
Doronaa aipan ati. Uawunuupan doko iti aokazi iti, utukapa kanada
Tominkaru umanawunun kanadapan na'ii, na'iki utukapa Jesus
kadishitapan Tominkaru diwa'ora antanapu. 56 Uru'u naa ukian
kootowapa-kidauzonao pidannao ati, "Utukapa! Aokazi da'atinan,
na'iki õtukapa Daonaiora Aokazi Iki'o§ kadishitapan Tominkaru
diwa'ora antanapu."

57 Sariapa kootowapa-kidauzonao pidannao kadakoina'akan, ĩtaratan
pakinao kida uparadan ai. Na'iki ĩzaamata'akan naa uruu. 58 Udauna'an
ĩkozoota'akan naa uruu wiizai dawun iti. Na'ia'a naa ĩnaraka'akan
naa pashooton kida. Kaina'a pidan, Saul kia'o u'uu. Uruu ati'i naa
ĩawunuutapa-kidan pashooton kida. Na'ia'a naa ĩboowautapan Stephen
kuba idi, aonaa masakauda'u mani.

---

‡ **7:50** Isaiah 66:1-2 § **7:56** Daonaiora Aokazi Iki'o: Na'apa'o Jesus kiauzon padau'an. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu masha'apannaada-kinao ida'a.

59 Mazan upu'u Stephen toriinpan. Ukian, “Õnaobanaa Jesus, puzaa-
mata õdoronaa.” 60 Udauna'an ukodoru'ukan na'iki uparadan diiwa'o
ida'an. “Õnaobanaa, mana'a pupataka'uta'ana'a ĩdyaun pa'oian dikin ii,”
ukian. Uru'u naa mazan umawaka'akan naa.

8

1 Kaiman Saul ati Stephen zowii-kao.

Saul pataka'utan mishidainao

Stephen zowii-kao dauna'an, powa'a zii manawun mishidainao
pataka'uta-kao Jerusalem ii. Uruu idi mishidainao kidoopaabi'iinan
Judea Baara iti kida, na'iki Samaria Baara iti kida. Mazan apostlenao
aonaa ĩkidoopan pa'an. Ĩna'ian zii Jerusalem ii. 2 Kaina'a pidannao na'ii
mishidainao Tominkaru. Tuukii ĩnyukunuu kasha'oran Stephen zowii-
kao idi. Udauna'an ĩdidan naazu, na'iki ĩmuraan uruu tuukii. 3 Mazan
Saul, tuukii uaipan pamainaabatan mishidainao. Uruu idi umakon
ĩdapu kawana'ati kida. Uikodan dono mishidainao, daonaioranao na'iki
zunnao, ukozootan nii ĩdyaun padapu iki, na'iki utaraa-kidan ni'i naa
ĩdyaun.

Philip kakuwaapatinan daua'o Samaria ii aka

4 Aizii mishidainao wuru'u kidoopainaouz Jerusalem iki, ĩkowaadapan
naa Kaimana'o Kuwai Jesus dau'u pidannao ati pamakopa-kizi
kawana'ati. 5 Aizii Philip, umakon donoi Samaria iti, na'ii'aka'a naa
ukowaadapan Kaimana'o Kuwai pidannao ati Christ* dau'u. 6 Iriba
da'i pidannao kasaba'ukinan, na'iki tuukii ĩabata'azon Philip kuwaa
kaimanaiman. Usha'apanum kau'an ĩtukapan idi Philip sha'apatan iriba
umanawun kida'o aimaakan, aona'oraz turuu pidan sha'apatauzon.
7 Iriba ukodita-kidan oia'o doronainao pidannao di'iki. Na'iki diiwa
ĩkadakoinan wuru'u ĩkoditanuz pidannao di'iki. Na'iki iriba uchi'ika-kidan
pidannao machi'ika-kainao na'iki tokooza'uupainao. 8 Uruu dono tuukii
pidannao konaukian na'ii.

9 Aizii Samaria ii kaina'a marunao, Simon kia'o u'uu. Kotua'iki'ora'a
naa udi'itinapa-kidan pidannao pamarunaowiinpan ida'an. Na'iki uruu
tuukia'o u'atadinpan na'iki udakotinpan aitapa'o pidan nii. 10 Ipai
pidannao Samaria ii, waranuitapa-kariwainao, na'iki umanawun-
tinpainao, tuukii ĩmishidan Simon. Uruu idi ĩkian udau'an, “Tominkaru
di'iki'o uikodan wuru'u umanawunu'oraz ma'ozaka-kinai.” 11 Tuukii
ĩmishidan marunao, usha'apanum kau'an kotua'iki'ora'a naa udi'itinapa-
kidan pidannao pasha'apaapanii kida aimaakan dau'u pamarunaowiin-
pan ida'an.

12 Aizii Philip, ukowaadapan idi'i naa ĩ'ati Kaimana'o Kuwai
Tominkaru naobanai-tinan dau'u, na'iki Jesus uruu mishi'o Christ.
Uruu idi zunnao na'iki daonaioranao mishidan Philip kuwaa, na'iki
ĩchikaawunuinan naa. 13 Aizii Simon, umishida Philip kuwaa, uruu idi
uchikaawunuinan naa kapam. Uruu dauna'an karikaonan umakon
na'iki uchi'ikapan Philip dawu'ati. Na'iki tuukii udi'itinpan, utukapan
idi na'apam Philip sha'apatan umanawun kida'o aimaakan.

Kaimana'o Doronaa morotinan Samaria Baara sannao

* **8:5** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

14 Aizii apostlenao Jerusalem iainao abata'a naa wuru'u Samaria
Baara sannao mishidanuz Tominkaru Paradan, uruu idi ĩdyuudan Pe-
ter na'iki John ĩ'idi'iti. 15 Ĩkaawan dauna'an, uru'u naa Peter na'iki
John toriinapa-kidan mishidainao Tominkaru ati, Kaimana'o Doronaa
morotin kizi ĩdyaun. 16 Usha'apanum kau'an Philip chikaawunuuni'i
naa ĩdyaun, ĩmishidan idi Naobanai Jesus, mazan aonaa zii Kaimana'o
Doronaa nii ĩ'ida'a. 17 Uru'u naa Peter na'iki John muudan paka'u ipai
wunao ida'ati'i mishidainaouz, sariapa Kaimana'o Doronaa morotinan
ipai ĩdyaun.

Simon toria'azon ma'ozaka-kinai

18 Aizii Simon, wuru'u marunao-tinpauzoz, udi'itapan wuru'u
Kaimana'o Doronaa morotinanuz mishidainao, apostlenao muudan
ida'an paka'u ĩ'ida'a. Sariapa utaa'azon puraata apostlenao ati. 19 Ukian
ĩ'ati, "Utaa kapam õ'ati wuru'u ma'ozaka-kinaiz, na'apa kizi kapam
Kaimana'o Doronaa morotinan ipai õpishatanii pidannao."
20 Mazan Peter kian u'ati, "Marii Tominkaru mainaabatan pupuraatan
putuma. Pu'itiiman toriauzo-kariwai puraata ida'an wuru'u ma'ozaka-
kinai, mawinipinaa-daunu'oraz Tominkaru taan? 21 Aonaa turuu
pukaudinan watuma Tominkaru paradan dau'u. Usha'apanum
kau'an Tominkaru aitapa punyukunuu, uaitapa pudi'itinpan pana'iti
karikaonan. 22 Ukau'an pumarina'ata'a naa wuru'u pudi'itinapanuz
oia'o dau'u, putoriinapa na'iki pupishaa Tominkaru, panaadon
uso'otan nii wuru'u oia'oraz na'iki dikauda'oraz aimaakan pudi'itapan.
23 Usha'apanum kau'an õtukapa tuukii manawun pukishauzin waunao
ati, na'iki tuukii manawun pusha'apata'azon oia'o, oia'o zaamatapan
idi pugaru kaimanaiman," ukian.
24 Sariapa Simon kian ĩ'ati, "Õaiapa utoriinpan Naobanai ati õdau'an,
aonaa kizi dikauda'o aimaakan sha'apan õ'ati, pukian kawan."
25 Aizii Peter na'iki John ipaian dauna'an pakowaadapan ipai paa-
batanii, na'iki patukapanii kida Naobanai Jesus sha'apaapauzon, na'iki
ĩkowaadapan dauna'an uparadan kida, ĩkiwan naa Jerusalem iti. Mazan
pakiwapa-kizi an ĩkowaadapaanan naa Kaimana'o Kuwai pidannao ati,
iriba wiizainao kawana'ati, Samaria ii aka kida'oraz.

Philip na'iki Ethiopia san daua'o

26 Bauda'apa kamoo, angel, Tominkaru di'iki'o, kian Philip ati,
"Pumako Jerusalem iki'o dunapo di'iti, Gaza iti'oraz mako'oraz mapi-
dantaka'o amazada an." 27 Sariapa Philip minziiwan na'iki umakon naa
padyuuda-kizinao iti.
Kaina'a umanawunu'o Ethiopia san, ukiwapaanan patararan
ida'an padapu iti. Uruu taapa'o Ethiopia ia'o naobanaiaba
puraatan.† Umakonkan Jerusalem ii, uchoochiipankan Jewnao tuma.
28 Pakiwapaanan pu'u, uaitaapaanan kaarita ida'a kotua'o kuwai
prophet Isaiah saadan.
29 Aizii Philip kaawan naa dunapo iti, padyuuda-kizinao iti. Na'ii
Kaimana'o Doronaa kian u'ati, "Pumaonapadin kindi'ia'oraz tarara
di'iti'i, pumako kizi udaawata."

---

† **8:27** Ethiopia ii, udaru'o naobanaiaba oo Queen, odakota-kao Candace kii.

30 Uru'u naa Philip mako'okan naa kadimana'o ida'an. Ukaawan
tarara di'iti, uabatan Ethiopia san aitaapan wuru'u prophet Isaiah
saadaniaz. Sariapa Philip pishaanuzu. Ukian u'ati, "Puaitapanii
na'apa'oram dau'ati'o wuru'u puaitaapaananiazu?"
31 Sariapa ukian u'ati, "Aonaa õaitapan. Õaitapa mani soo pidan
kowaadan an kaimanaiman õ'ati." Udauna'an udapadan naa Philip,
upaidin kizi patuma patararan zo'ati. Uruu idi Philip zaidan na'iki us-
akanata'akan naa udazaba'a. 32 Aizii wuru'u saada-kariwaiz Tominkaru
paradan uaitaapaananiaz kaikapa'ora'a:
"Una'aka-kao na'apa kaznizo na'aka-kao kawanu'o
pazowia'azoo-kizinao iti.
Pidan sokozoan dono kaznizo dani, aona'o nii uzaadan,
na'apa'o uruu kapam.
Pidannao sha'apatan pu'u uruu, aona'o nii na'apam ukian.
33 Tuukii ĩba'azootin-kidanuzu.
Na'iki aonaa ukootowapa-kida-kao sakitapa'o ida'an.
Uruu dauna'an uzowii-kao.
Ukau'an aonaa uwa'akan paudani oo pawadaun da'a'a imi'i
baara'a."
34 Udauna'an Ethiopia san pishaan naa Philip, "Turuu mani
pukowaadan õ'ati kanom daua'o wuru'u prophet Isaiah saadaniaz?
Padaua'o oo ba'oran daua'o?" 35 Uru'u naa Philip kowaadan u'ati
Tominkaru paradan saadinpa'oraz, na'iki ukowaadan naa u'ati
Kaimana'o Kuwai, Jesus daua'oraz.
36 Ĩmakopaanan pu'u dunapota tarara ida'an, ĩkaawan wunu di'iti. Sari-
apa Ethiopia san kian Philip ati, "Di'i naa wunu aizi'i. Turuu mani
puchikaawunuuan naa õgaru?" 37 [Philip kian u'ati, "Turuu, mazan
soo pumishidan an tuukii." Sariapa ukian Philip ati, "Õmishida Je-
sus Christ, uruu Tominkaru dani."]‡ 38 Uru'u naa umashaadin-kidan
patararan wunu danoma'a. Udauna'an ĩtoka'akan naa tarara di'iki
ĩmako'okan naa wunu baoko iti. Na'ia'a naa Philip chikaawunuuan
naazu. 39 Ĩmaaratinan dauna'an wunu baoko iki, masha'apakiaka
Tominkaru Doronaa na'aka'akan naa Philip ba'oran wiizai iti. Aona'a
naa Ethiopia san tukapan Philip powa'a. Pamatukapakan pu'azu, upu'u
udobatan konaukii.
40 Masha'apakiaka Philip kaawa'akan naa Azotus§ iti. Na'iki'i naa
udobatan Caesarea iti. Umakopaanan pu'u na'iti, ukowaadapaanan
Kaimana'o Kuwai ipai wiizai kawana'ati.

9

Jesus zaamatan Saul
(Acts 22:6-16; 26:12-18)

1 Aizii Saul pakawan zii udakotautan pazowian wuru'u mishi-
dapainaouz Jesus. Uruu idi umakon Umanawunu'o Faadaa di'iti.
2 Ukian u'ati, "Õmako'ozon Damascus iti õdorota'anan pidannao wuru'u
da'anainaouz 'Jesus Kaduz'. Uruu idi õaipan usaadan kaarita õna'akan
nii synagogue kawana'ati kida, Jewnao naobanaanao di'iti, ĩkaminka'uta
kizi õzaamatan ipai daonaioranao na'iki zunnao, wuru'u Jesus pidanan-
naouz, õna'aka kizi ĩdyaun da'ati'i Jerusalem ati, na'a kizi ĩtaraa-kao."

‡ **8:37** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u. § **8:40** Azotus: ba'oran u'uu Ashdod kii.

3 Aizii Saul makon naa Damascus iti, una'aka'a naa wuru'u saada-
kariwaiz kaarita. Mazan umakopaanan pu'u zii na'iti, na'iki umaona-
patapaanan pu'a'a naa kapam, masha'apakiaka aimaakan kanada'akan
aokazi iki. Ipai amazada kanada'akan Saul dazaba an kida. 4 Sariapa
Saul waota'akan imi'i baara iti, na'iki uabata parada-karu kian pa'ati,
"Saul, Saul, kandii nii pupataka'utan õgaru?"

5 Sariapa Saul dako'atinuzu. Ukian, "Õnaobanaa, kanom dii pugaru?"

Sariapa parada-karu kian u'ati, "Õgaru Jesus, õgaru wuru'u pu-
pataka'utaniaz. 6 Aizii pukadishita, pumako'o naa wuru donoi di'iti'i,
pumako-kiziz. Na'ia'o nii õpoitoru kowaadan pu'ati kanom pusha'apatan
nii."

7 Daonaioranao makopainaouz Saul tuma, na'a ĩkadishitapan, aonaa
ĩka'iita'akan paparadan, ĩabata wuru'u parada-karuz, mazan aonaa
kanom ĩtukapan. 8 Udauna'an Saul kadishita'akan naa imi'i baara
iki. Uda'ata'akan padamata paawun, mazan aona'a naa utukapa'akan
amazada. Udauna'an uminauda'unao ka'utan naazu, atii ĩkaawan Dam-
ascus iti. 9 Idikinauda'u kamoo u'ishaawununkan, na'iki aonaa ua-
roopan, na'iki aonaa kanom utuzan kapam.

10 Na'ii Damascus ii kaina'a mishidapa'o Jesus, u'uu Ananias. Uruu
dono Naobanai Jesus aida-kidinan na'iki uparadan u'ati, kaikapa'a:
"Ananias."

"Di'i õgaru'u, õNaobanaa," ukian.

11 Naobanai kian koshan u'ati, "Aizii puminziiwa, pumako kizi Ju-
das dapu iti. Kaina'a udapu tawuru di'ia'a dunapo dakota-kariwaiz
'Sakitapa'o Dunapo,' kii. Pukaawan dono na'iti, pupishaa pa'i Saul
dau'an, Tarsus sanaz. Kai'oraz, utoriinpan õ'ati. 12 Õtukapa-kidani'i
naa daonaiora u'ati, u'uu Ananias. Utukapa ukaawan pa'ida'ati, na'iki
upishatanuz utukapa kizi koshan."

13 Sariapa Ananias kian, "Õnaobanaa, iriba'o pidannao kowaadautan
aimaakan uruu daonaiora dau'u, ĩkowaada na'apam upataka'utan
tuukii pupidanannao Jerusalem ii. 14 Na'iki ĩkowaadan wuru'u
ukaawanuz da'ati'i Damascus ati, uzaamata'anan ipai pidannao
naobanaitapainaouz pugaru. Na'iki kaina'a una'akapan kaarita
faadaanao zowaunaanao saadanii u'ati uzaamata-kinaa nii wuru'u
mishidainaouz pugaru."

15 Sariapa Naobanai kian, "Pumako upu'u u'idi'iti, usha'apanum
kau'an õzaamatani'i naa uruu õpoitoru nii. Õdyuudan nii ukakuwaapan
õdau'u Gentilenao ati, na'iki ĩzowaunaanao ati, na'iki Israelitenao ati ka-
pam. 16 Na'iki õkowaadan nii u'ati tuukia'o nii pidannao pataka'utan uruu
õdau'an," ukian.

17 Uruu idi sariapa Ananias makon Saul mashaapa-kizi iti. Umorotan
dauna'an kabaun nazo iti, sariapa umako'okan Saul di'iti, na'iki
upishata'akan naazu, na'iki ukian u'ati, "Õ'inawuzu Saul. Wanaobanaa
dyuudanii õgaru pu'ida'ati. Uruu Jesus, aida-kidina'oraz pu'ati,
puwa'atipaanan dono'oraz da'ati'i. Uruu wuru'u dyuuda'oraz õgaru
pu'ida'ati, kaiman kizi putukapan koshan da'i, na'iki Kaimana'o
Doronaa ma'ozakada kizi pugaru." 18 Sariapa aimaakan kopau mada
kawan kida'o waowa'akan Saul awun di'iki. Uruu dauna'an, kaimana'a
naa utukapa'akan koshan. Udauna'an ukadishita'akan naa, na'iki

uchikaawunuu-kaoa'a naa. 19 Saul nikan dauna'an pawanyukunuu,
sariapa uma'ozaka'akan powaa iti.

Saul na'ian zii Damascus Ii

Saul na'ian zii mishidainao tuma Damascus ii. 20 Uruu dono umorotan
synagogue kida di'iti. Na'ii ukakuwaapan Jesus dau'u. Ukowaadan
mishi'o wuru'u Jesus, Tominkaru Dani uruu. 21 Ipai abatainaouz
Saul paradan, tuukii ĩdi'itinpan ukuwaa dau'u. Ĩkian pa'atiaaka kida,
"Aonaa uruu mani mooko tawuru'u zowiipauzoz Jerusalem iainao
pidannao zaamatinpainao kidaz Jesus di'iti? Aizii ukowaada-kao
wuru'u ukaawanuz da'ati'i, uzaamata'anan mishidainao, na'iki uaipan
pana'akan ĩdyaun dodotinapa kida Jerusalem iti, faadaanao zowau-
naanao di'iti," ĩkian. 22 Mazan ma'ozaka manawun Saul kakuwaapan,
aonaa Jewnao wuru'u Damascus sannaouz aitapan na'apam pakian
u'ati. Usha'apanum kau'an kaimanaiman ukowaadan ĩ'ati mishi'o
wuru'u Jesus uruu Christ.*

23 Uruu dauna'an Jewnao zowaunaanao baokopatinan naa, uruu
ĩaipan naa pazowia'akan Saul. 24 Uruu idi ĩzaudapanuzu ipai donoi
awautapa-kinao paniinomizinaa kawana'ati, aiwaka'an na'iki
wakanadan pu'u. Mazan kowaada-kao u'ati wuru'u ĩzaudapanuz
uruu. 25 Bauda'apa maruta'o, pidannao mishidainaouz Saul kuwaa,
ĩpaidan uruu udaru'o dazowan zo'iti, udauna'an ĩkodita-kidanuzu, donoi
awautapa-kinao kuduan shaawata. Ĩtoka-kidanuzu atii imi'i baara iti,
uruu na'apa ukidoopan patarubanao ai.

Saul kaawan Jerusalem Iti

26 Aizii Saul kaawan dono'o naa Jerusalem iti, uaipan naa
padamata pabaokopatinan wunao bii iti'i mishidainaouz Jesus,
mazan tuukii ĩtarian u'ai. Aonaa ĩmishidan wuru'u umishidanuz naa
Jesus. 27 Udauna'an Barnabas na'akan naazu apostlenao di'iti, na'iki
ukowaadan naa ĩ'ati na'apam Naobanai Jesus aidinan na'iki uparadan
kapam Saul ati dunapo ii. Na'iki ukowaadan kapam ĩ'ati na'apam Saul
kakuwaapan ma'ozaka Jesus dau'u Damascus ii. 28 Uruu dauna'an
zii ĩkashaapan Saul baokopatinan patuma. Na'iki karikaonanu'u naa
ukakuwaapatinan ma'ozaka Jesus dau'u pidannao ati Jerusalem
ii. 29 Na'ia'a naa koshan ukashadaakapan Jewnao tuma, wuru'u
paradaniita'oraz naa Greeknao paradan. Sariapa ĩto'oran u'ati, na'iki
ĩaipan naa pazowia'akanuzu. 30 Mazan mishidainao aitapa'aka'a naa
wuru'u ĩzowia'azoonuz Saul, sariapa ĩna'akanuzu Caesarea iti, na'iki'i
naa ĩdyuudan naazu pawiizi Tarsus iti, kanawa ida'an.

31 Uruu dauna'an kaimana'a naa na'iki konaukia'a naa mishidainao
mashaapan, wuru'u Judea Baara ii aka kidainaouz, na'iki Galilee Baara
ii aka kidainaouz, na'iki Samaria Baara ii aka kidainaouz. Aona'a
naa kanom pataka'utan ĩdyaun. Kaimana'o Doronaa kaminka'utan idi
ĩdyaun, powa'a zii ĩma'ozakadinan, na'iki powa'a zii mishidainao Je-
sus iribainan, na'iki aona'a naa powa'a ĩsha'apata'azon dikauda kida'o
aimaakan panaobanaitan idi'i naa Jesus.

Peter makon daua'o Lydda iti, na'iki Joppa Iti

---

* **9:22** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa Christ daua'o kaarita tokon ii.

32 Peter chi'ikapan na'iki umorowautapan ipai wiizai kawana'ati.
Aizii ukaawan dono'o naa Lydda iti, na'ii umorowautapan mishidainao
di'ii. 33 Na'ii uikodan daonaiora machi'ikaka'o, u'uu Aeneas. Wuru'u pi-
danaz aona'o uzikadinan pada'awupa-kizi baara di'iki, 8 wunu. 34 Peter
kian u'ati, "Aeneas, Jesus Christ chi'ika-kidan nii pugaru. Pukadishita,
pusaabaa wuru'u puda'awupa-kizi baaraz." Sariapa mishi Aeneas
kadishita'akan. 35 Iriba pidannao, wuru'u mashaapainao kidaz Lydda
ii, na'iki ipai wuru'u Sharon Baara ii aka kida'oraz ĩmashaapan tuka-
pan wuru'u machi'ikaka'o pidan chi'ika-kida-kaoaz. Uruu idi tuukii
ĩmishidan, na'iki ĩzaamatan naa kapam Jesus panaobanaa nii.
36 Uruu dono kaina'a zun mashaapa'o Joppa ii. Oroo mishidapa'o
Jesus; o'uu Tabitha, Dorcas kia'o kaiwuru'u Greek paradan ida'an.
Karikaonan da'i okaminka'utauzon na'iki okamunanuuzon ipai ma-
puraatanu'o pidannao ati. 37 Na'apaini'i naa okarinaan tuukii, atii
omawakan. Onanaa chikaanaa-kao dauna'an, omuuda-kaoa'a naa
doko'o ii, paranka baara-tinpa'o, kabaun nazo ii. 38 Maonapa'o wuru'u
wiizai Lydda, Joppa iti. Uruu idi mishidainao Joppa sannaouz abatan
kaina'a Peter Lydda ii. Sariapa ĩdyuudan dya'utam daonaioranao da-
pada'anan Peter. Ĩkaawan u'idi'iti, ĩkian u'ati, "Kadiman, pumako watuma
Joppa iti."
39 Sariapa Peter minziiwa'akan, na'iki umako'okan naa ĩtuma.
Ukaawan naa ĩ'idi'iti, sariapa ĩmorota-kidanuzu doko ia'o kabaun nazo
iti, mawakaiba nanaa muuda-kizinao iti. Iriba zunnao, mawakainao
kida'a naa ĩdaiarunao kasaba'uinan Peter dazaba an, ĩzaadan u'ati na'iki
ĩtukapa-kidan u'ati ipai kamicha kida, wuru'u Dorcas kanoonii kidaz
paziwun dono'oraz zii. 40 Udauna'an Peter dyuudan ipai pidannao
koditan mawakaiba muuda-kizinao nazo iki. Ĩkoditan dauna'an, sariapa
ukodoru'ukan na'iki utoriinpa'akan naa Tominkaru ati. Udauna'an
ukian mawakaiba ati, "Tabitha, pukadishita!" Sariapa oda'ata'akan
paawun, na'iki otukapa Peter. Uruu idi osakanata'akan naa. 41 Peter
zaamatan oka'u, na'iki ukadishita-kidanuzo. Udauna'an umorota-
kidan naa powa'a ati ipai mishidainao, na'iki mawakainao kidaz naa
ĩdaiarunao. Ĩkaawan na'iti, ĩtukapa oroo kakupa'a naa.
42 Uruu dono ipai pidannao mashaapainao Joppa ii abatan kuwai
Tabitha kakuda-kao dau'u. Uruu idi iriba pidannao mishidan Naobanai
Jesus. 43 Uruu dauna'an iriba kamoo Peter na'ian zii Joppa ii, Simon dapu
ii, wuzadapauzoz madai kida.

10

Peter na'iki Cornelius

1 Kaina'a daonaiora mashaapauzo Caesarea ii, u'uu Cornelius. Uruu
Rome soldyaannao zowaunaa, Italy ikiinaouz. 2 Wuru'u Cornelius
aonaa Jew mani, mazan upu'u zii uruu, na'iki udapu ainao, na'iki
ipai uiribannao kida, Tominkaru-tapauzonao pa'idiwaru, na'iki
ipai ĩsha'apatinauzon Tominkaru aipan kawana'ati. Karikaonan
ukaminka'utauzon kapam pataka'utinainao kida Jewnao. Na'iki
karikaonan utoriinpauzon Tominkaru ati.
3 Bauda'apa kamoo wachuupun ua'ii, Tominkaru tukapa-kidan
pa'angelin Cornelius ati. Kaimanaiman Cornelius tukapanuz. Angel
kian u'ati, "Cornelius!"

4 Sariapa uawunuupa'akan angel di'iti, patarian bii'i. Ukian u'ati,
"Kanom puaipan õ'ai, õnaobanaa?"
Angel kian u'ati, "Tuukii Tominkaru naudapan putoriinpauzon pa'ati,
na'iki utukapa na'apam pukaminka'utauzon pataka'utinainao. Uruu
ida'an putukapa-kidan mishi putaainan u'ati. 5 Aizii pudyuuda pa'i
pidannao Joppa iti ĩdapadanaka kizi pidan, Simon Peter kia'oraz u'uu.
6 Kaina'a uruu tawarai nii Simon dapu ii, wuzadapauzoz madai kida.
Maonapa'o udapu paran danoma ii."
7 Angel mako'okan dauna'an, uru'u naa Cornelius dapada'akan
dya'utam papoitorunao na'iki bauda'apa soldyaa karikaonanu'oraz
ukaudinauzon utuma, na'iki uruu Tominkaru-tapauzo kapam.
8 Ukowaada ĩ'ati ipai aimaakan patukapaniaz aidinan. Udauna'an
udyuuda'akan naa ĩdyaun Joppa iti.
9 Atii ba'oran kamoo ĩmaonapatapaanan naa Joppa iti. Upu'u Peter
zaidan kabaun paawa iti, utoriinpa'anan Tominkaru ati. Na'apain
sakitapa kamo'ora'a naa wuru'u. 10 Uruu idi uabatan pazamazi'i
naa. Mazan Simon poitorunao, ĩwarakinpan zii. Aizii Peter toriin-
pan pu'a'a naa, masha'apakiaka Tominkaru aida-kidan aimaakan u'ati.
11 Peter tukapan aokazi da'atinan na'iki aimaakan wa'atin imi'i baara ati
aokazi iki, na'apa kazoa'o kamicha madanaa zaamatapa-kao kawanu'o
padanoma tokon iki kida. 12 Wuru'u kamicha madanaa zo'o, Peter
tukapan pabi'inaaka'o aimaakan, uzainao, na'iki wuniinao kaduz kida,
na'iki ipai wuru'u kozootinainao kidaz ĩchi'ikapan, na'iki pabi'inaaka
kotu'uznao. 13 Sariapa parada-karu kian u'ati, "Peter! Aushaa puzowii
punikan nii."
14 Peter kian, "Aonaa turuu, õNaobanaa. Aonaa na'apainim zii õnikauzon
ĩnao kaduz aimaakan, wuru'u aona'oraz waunao kakinaorinaa taa-
padan wanikan."*
15 Powa'a koshan aokazi iki'o parada-karu kian u'ati, "Mana'a pu-
dakota'ana'a aimaakan kaniriba'o nii, wuru'u õgaru Tominkaru saabaa-
niaz naa na'iki õtomaniaz naa kaimana'o nii." 16 Idikinau parada-karu
na'apan u'ati. Udauna'an ukiwa-kida'aka-kaoa'a naa aokazi iti.
17 Aizii Peter di'itinpan tuukii, uaitapa'azon kanom manawun wuru'u
tukapa-kida-kariwaiz pa'ati. Udi'itinpan pu'u zii kabaun zowau ii,
upu'a'a naa Cornelius dyuudaniinao pidannao pishautan naa na'iam
Simon dapu, atii ĩkaawan kabaun korarannaa paniinomizinaa ati.
18 "Tosh," ĩkian. "Kaina'a tawarai da'a'a, Simon Peter kia'o u'uu?"
19 Peter pakawan zii utiwaan paaitapan kanom manawun wuru'u
aimaakan aida-kida-kariwaiz pa'ati. Sariapa Kaimana'o Doronaa kian
u'ati, "Puabata, kaina'a idikinauda'u daonaioranao kaida'a'a ĩdawatapan
pugaru. 20 Putoka, putukapa'an kizi ĩdyaun, na'iki pumako pa'i ĩtuma,
mana'a putaria'ana'a. Õgaru wuru'u dyuuda'oraz ĩdyaun."
21 Uruu idi Peter toka'akan naa, sariapa utukapan daonaioranao na'iki
ukian ĩ'ati, "Õgaru wuru'u unao dawatapaniaz. Na'apa'oram ukuwaa
wuru'u uwa'atinuz?"
22 Ĩkian u'ati, "Wanaobanaa Cornelius, soldyaanao zowaunaaz, dyu-
udan waunao pu'ida'ati. Uruu kaimana'o pidan, izo'ati'o Tominkaru.
Uruu aonaa Jew mani padamata, mazan ipai Jewnao naudapan uruu.

* **10:14** Leviticus 11:1-23

Tominkaru dyuudan pa'angelin u'ida'ati na'iki udyuudan udapada-
kidan pugaru padapu iti, uabata kizi pukuwaa," ĩkian. 23 Udauna'an
Peter morota-kidan naa ĩdyaun. Bauda'apa maruta'o ĩda'awu'ukan na'ii.
Ba'oran kamoo Peter minziiwan, na'iki umako'okan naa Caesarea
iti Cornelius poitorunao tuma. Na'iki pabi'i kida mishidainao Joppa
sannaouz mako kapam ĩtuma. 24 Ba'oran kamoo ĩkaawan naa Caesarea
iti. Aizii Cornelius, uzaudapani'i naa ĩdyaun. Kaina'a'a naa uiribannao,
na'iki upaonarunao, udapadaniinao padapu ati. 25 Peter kaawan dono'o
naa, sariapa Cornelius ikodapanuzu, udawukan na'iki ukodoru'ukan
ukanaapu iti. 26 Mazan Peter kadishita-kidanuzu. Ukian u'ati, "Õgaru,
soo pidan karikaonan na'apa'o pugaru kawan." 27 Upu'a'a naa Peter mo-
rotan udawu'ati kabaun nazo iti, pakadakotinaanan pu'u utuma. Na'ia'a
naa utukapa iriba pidannao baokopatinpan. 28 Sariapa ukian ĩ'ati, "Ipai
unao, uaitapanii waunao Jewnao kaduz, aonaa wakakinaorinaa kashaa-
pan wamorowautan oo wabaokopatinan unao Gentilenao bii iti. Mazan
kaimanaiman Tominkaru kainaabatan õ'ati, aonaa kizi õdakoopan oo
õdakotan sha'apa'oram pidan dikauda'o nii. 29 Aizii di'i pudapada-kidan
õgaru, sariapa õnyukunuu na'apa'akan, minziiwa õwa'atin pugaru ida'ati.
Aizii Cornelius, pukowaada'a naa kanom ni'o pudapada-kidan õgaru
da'ati'i."
30 Cornelius kian u'ati, "Kotu'iki'i donoiman kaikapaimana'a,
õtoriinpan õdapu nazo ii Tominkaru ati. Masha'apakiaka daonaiora
kadishitan õkanaapu'u, wizi'i'o ukamichan. 31 Ukian õ'ati. 'Cornelius!
Ipai Tominkaru abatan puparadan putoriinpauzon kawana'ati, na'iki
utukapa na'apam pukamunanuuzon pataka'utinainao ati. 32 Pudyuuda
pa'i pupoitorunao Joppa iti ĩdapadanaka kizi pidan, Simon Peter kia'o
u'uu. Kaina'a uruu tawarai nii Simon wuzadapauzoz madai dapu
ii, maonapa'o udapu paran danoma ii,' ukian. 33 Uruu idi kadiman
õdapada-kidan pugaru. Kaiman manawun wa'ati puwa'atin da'ati'i.
Ukau'an ipai waunao di'i, wazaudapan naa pugaru Tominkaru awun
za'a. Waabata'azon ipai na'apa'oram kuwai kida, wuru'u waNaobanaa
dyuudaniaz pukowaadan wa'ati."

Peter kakuwaapan naa

34 Peter kian ĩ'ati, "Aizii õaitapa'aka'a naa, aonaa Tominkaru
mana'idiipan sha'apa'oram kaduz pidan, umarainapa ipai pidannao
patumaaka. 35 Uzaamata sha'apa'oram kaduz pidan, ĩizo'atin idi uruu,
na'iki ĩmashaapan idi kaiman uaipan kawana'ati. 36 Unao, uaitapani'i
naa kuwai tawuru'u Tominkaru dyuudauzoniaz waunao Israelitenao
ati. Kaimana'o Kuwai, pidannao ikoda-kinaa ni'o kaimanaaka-karu
Tominkaru tuma, Jesus Christ ida'an, dyuuda-kariwaiz ipai pidannao
naobanaa nii.
37 "Unao, uaitapani'i naa ipai aimaakan Jesus sha'apatanii waunao
Jewnao wiizi Israel Baara an. Usakadinan Galilee Baara iki, John kaki-
naopan dauna'an pidannao ĩtanawatin kizi pa'oian ai na'iki ĩchikaawunuin
kizi. 38 Uabatani'i naa na'apam Tominkaru taan Jesus Nazareth san
ati Kaimana'o Doronaa na'iki ma'ozaka-karu. Uruu ida'an ma'ozaka
ukaudinan, usha'apata kaiman kida'o aimaakan, ukakuda ipai kari-
nainao pidannao. Aizii wuru'u Satan zaamatapaniinaouz, na'iki uan-
tamikitaniinao kidaz, ipai ukakudan ĩdyaun, Tominkaru kaina'an idi
utuma. 39 Waunao apostlenao, watukapanii ipai aimaakan wuru'u

usha'apatanii kidaz ipai Jewnao wiizi Jerusalem ii aka na'iki ba'oran
ĩwiizi kida di'ii'aka. Jewnao tukapanii padamata usha'apatan na'apa
kida'o aimaakan, mazan upu'u ĩtaukanuzu cross di'iti, atii ĩzowianuzu.
40 Mazan Tominkaru kadishita-kida uruu pamawaka-kizi iki, idikin-
auda'utan kamoo ida'a. Na'iki utukapa-kida uruu pabi'i kida pidannao
ati. 41 Aonaa ipai pidannao ati mani, soo wunao ati'i uzaamatani-
inaouznaa kakuwaapatina'o nii pasha'apatanii kida dau'u. Ukau'an
waunao watukapanii uruu, waaroapanii na'iki watuzanii baokopa
utuma, ukadishitan dauna'an pamawaka-kizi iki. 42 Uruu idi udyu-
udan wakakuwaapan ipai pidannao ati, na'iki wakowaada kizi ka-
pam, uruu Tominkaru zaamataniaz kootowapa-kida'o nii ipai pidan-
nao, mawakainao na'iki kakupainao. 43 Ipai Tominkaru prophetinnao
kowaadani'i naa udau'an pakaaritan kida ida'a. Kaikapa'o ĩkianu'u: 'Ipai
pidannao mishidainao uruu na'iki izo'atiinao uparadan, Tominkaru
mainaabatan nii ĩ'oian ĩmishidan idi Jesus.' "

Kaimana'o Doronaa
na'iki Gentilenao

44 Peter paradinan pu'u zii, Kaimana'o Doronaa morotina'akan naa
ipai pidannao, abatapainaouz ukuwaa. 45 Mishidainao Jewnao wuru'u
kaawainaouz Joppa iki Peter tuma, tuukii ĩdi'itinpan patukapan idi
Tominkaru taan Kaimana'o Doronaa Gentilenao ati kapam. 46 Ĩaitapa
Tominkaru di'iki'o wuru'u, usha'apanum kau'an ĩabatan idi ĩparadan
pana'a kida'o parada-karu ida'an. Na'iki ĩabatan idi ĩkonaukii-kidan
Tominkaru sha'apatan kaiman kida'o aimaakan. Sariapa Peter kian
ba'oran mishidainao ati, 47 "Kanom kaina'a mashaata'o nii di'oraz pi-
dannaou'u, ĩchikaawunuu-kao ai wunu idi? Kaina'a'a naa Kaimana'o
Doronaa taa-kao ĩ'ati, na'apa utaa-kao kawan waunao Jewnao ati,"
ukian ĩ'ati. 48 Udauna'an udyuudan naa ĩchikaawunuu-kao ĩmishidan idi'i
naa Jesus Christ. Pachikaawunuu-kao dauna'an, ĩpishaan naa Peter marii
kizi una'a'akan ĩtuma na'apauda'um kamoo zoobaba.

11

Peter kakuwaapan Jerusalem ii mishidainao ati

1 Aizii apostlenao na'iki mishidainao Judea Baara ii akainaouz
abata'aka'a naa wuru'u Gentilenao mishidanuz naa kapam Tominkaru
paradan. 2 Aizii Peter kiwan dono'o naa Jerusalem iti Judea Baara
ia'oraz, sariapa Jewnao, wuru'u mishidainaouz, dakoopan uruu. Ĩkian
u'ati. 3 "Pumorowautapankan Gentilenao bii ii, atii puaroapa zii kapam
ĩtuma."
4 Uruu idi Peter kowaadan naa ĩ'ati kaimanaiman, ipai na'apa'oram
wuru'u aimaakan sha'apanuz pa'ati. Ukian ĩ'ati. 5 "Õtoriinpan pu'u
Joppa ii, Tominkaru aidan aimaakan õ'ati. Õtukapa aimaakan wa'atin
aokazi iki imi'i baara ati, na'apa kazoa'o kamicha madanaa zaamatapa-
kao padanoma tokon iki kida'o kawanu'o. Umashaadan na'a õdazaba'a.
6 Õawunuupan unazo iti õtukapa pabi'inaaka aimaakannao: uzainao,
na'iki wuniinao kaduz kida, na'iki ipai wuru'u kozootinainao kidaz
ĩchi'ikapan, na'iki pabi'inaaka kotu'uznao. 7 Upu'u õabatan parada-karu
kian õ'ati. 'Peter! Aushaa puzowii punikan nii.' 8 Mazan õdako'atinuzu.
'Aonaa turuu, õNaobanaa! Aonaa na'apainim zii õnikauzon ĩnao kaduz

kaniriba'o aimaakan, wuru'u aona'oraz waunao Jewnao kakinaori-
naa taapadan wanikan.' 9 Powa'a koshan aokazi iki'o parada-karu
kian õ'ati. 'Mana'a pudakota'ana'a aimaakan kaniriba'o nii, wuru'u
Õgaru Tominkaru saabaaniaz naa na'iki õtomaniaz naa kaimana'o nii!'
10 Idikinau wuru'u parada-karu na'apanuz õ'ati. Udauna'an ukiwa-
kida'aka-kaoa'a naa powaa iti aokazi iti.

11 "Upu'a'a naa idikinauda'u daonaioranao kaawan kabaun
õmashaapa-kizi iti, ĩnao dyuuda-kariwainao õdau'ati Caesarea iki.
12 Sariapa Kaimana'o Doronaa kian õ'ati. 'Pumako pa'i ĩtuma. Mana'a
putaria'ana'a.' Uruu idi õmakon ĩdawu'ati. 6 mishidainao makonkan
õtuma. Di'i ĩdyaunu'u, wuru'u makonkainaouz õtuma. Ipai baokopa
wamorotan Gentile, Cornelius dapu iti. 13 Uru'u naa ukowaadan wa'ati
na'apam angel kaawankan pa'ida'ati. Angel kian u'ati. 'Pudyuuda
pupoitorunao Joppa iti, ĩdapadanaka kizi Simon Peter. 14 Usha'apanum
kau'an ukowaadan nii Kaimana'o Kuwai, Tominkaru kazannaata-
kinaa nii pugaru na'iki ipai puiribannao, pudapu ainao kidaz.' 15 Uruu
dauna'an õkakuwaapan naa ĩ'ati, sariapa Kaimana'o Doronaa morotan
ĩnyukunuu iti, na'apa umorotinauzon kawan waunao kiwiitapa'o
dono'oraz. 16 Sariapa õnyukunuua'akan wanaobanaa Jesus kiauzon
wa'ati. 'John, uchikaawunuupan wunu idi karikaonan, mazan
Tominkaru, uchikaawunuuan nii unao Kaimana'o Doronaa idi pa'an.'
17 Ukau'an waaitapa Tominkaru wuru'u taa'oraz Kaimana'o Doronaa
Gentilenao nyukunuu iti, na'apa utaan kawan Kaimana'o Doronaa
waunao Jewnao nyukunuu iti, wamishidan idi Naobanai Jesus Christ.
Ukau'an aonaa turuu õmashaatan Tominkaru sha'apatan kaimana'o
aimaakan ĩ'ati!"

18 Aizii Jewnao, wuru'u mishidainao kidaz abatapan dauna'an ipai
wuru'u Peter kuwaa kidaz, sariapa ĩsookadan padakomikitinan, mazan
uruu dauna'an, tuukii ĩkonaukii-kidan Tominkaru. Ĩkian kaikapa'a: "Aizii
waaitapa kaimanaiman, Tominkaru aipan kawana'ati'o wuru'u Gen-
tilenao, tanawatinanuz pa'oian ai, uaipan idi ĩmashaapan karikaonan
patuma."

Antioch sannao daua'o

19 Aizii mishidainao, tawuru'u kidoopainaouz papataka'uta-kao ai,
Stephen zowii-kao dono'oraz, ĩmakon munapo'o wiizai kida di'iti, atii
Phoenicia iti, ba'orainao Cyprus iti, na'iki ba'orainao Antioch iti. Na'ia'a
naa ĩkakuwaapan Jesus dau'u, mazan soo Jewnao ati karikaonan. 20 Pabi'i
kida kaina'a daonaioranao mishidainao, Cyprus Baara sannao na'iki
Cyrene sannao, ĩnao makon donoi Antioch iti. Na'ii ĩkakuwaapan Jew-
nao ati na'iki Gentilenao ati kapam. Ĩkowaadan naa Kaimana'o Kuwai
Naobanai Jesus daua'o. 21 Tominkaru taan idi pama'ozakan ĩ'ati,
ma'ozaka ĩkakuwaapan, uruu idi iriba Gentilenao mishidan ĩkuwaa Jesus
dau'u kida'oraz.

22 Aizii mishidainao, Jerusalem iainaouz abatan naa iriba Antioch
sannao mishidan naa Jesus, sariapa ĩdyuudan Barnabas makon Antioch
iti. 23 Ukaawan na'iti, tuukii ukonaukian, usha'apanum kau'an uaitapa
na'apam Tominkaru taan kaimana'o mishida-karu ĩnyukunuu iti. Uruu
idi uma'ozakadan naa ĩnyukunuu powa'a zii, karikaonan kizi ĩizo'atin
Naobanai Jesus, na'iki aonaa kizi ĩtanawatinan u'ai. 24 Barnabas uruu
kaimana'o pidan, ma'ozaka'o Kaimana'o Doronaa kaudinan u'ida'a.

Na'iki uruu mishida'o Tominkaru. Iriba, iriba pidannao mishidan
Naobanai Jesus, ukakuwaapan idi ĩ'ati udau'an.
25 Uruu dauna'an Barnabas makon naa Tarsus iti, udorota'anan Saul.
26 Uikodan dauna'an Saul, una'akan naazu patuma powaa iti Antioch
ati. Bauda'apa wunu Barnabas na'iki Saul na'ian mishidainao tuma.
Karikaonan ĩbaokopainpan mishidainao tuma na'ii, ĩtominapa-kidan naa
iriba, iriba pidannao Tominkaru paradan dau'u. Uruu dono Antioch ii,
uru'o zii mishidainao Jesus dakotauzo-kao Christian kii.
27 Uruu dono prophetnao, Jerusalem ikiinao, kaawan Antioch
ati. 28 Kaina'a bauda'apa Agabus kia'o u'uu. Uruu kadishitan
pidannao kanaapu ati, Kaimana'o Doronaa aipan ati, ukowaadan
kaina'iki zamazi wa'atin ipai amazada kawana'ati'o nii. (Claudius
kazowautapan dono'o Rome ii aka'o amazada wuru'u zamazi
kaawanuz.) 29 Sariapa mishidainao di'itinpan, ĩbauda'apatan
panyukunuu ĩaipan pakaminka'utan ipai mishidainao. Uruu idi ipai
mishidainao Antioch sannaouz taa'azon puraata sodi kida paka'iitan
kawana'ati, pakaminka'uta-kinaa nii ba'oran mishidainao, wuru'u
kawiizi-tinpainao kidaz Judea Baara ii aka. 30 Ĩdyuuda'a naa wuru'u
pabaokopataniaz puraata Barnabas na'iki Saul ida'an, choochi
zowaunaanao di'iti Jerusalem iainaouz.

12

Peter kodita-kida-kao
taraa-kizai iki

1 Uruu dono naobanai Herod zaamata-kidan na'iki utaraa-kidan pabi'i
kida mishidainao zowaunaanao Jerusalem ii. Uaipan papataka'utan
ĩdyaun tuukii. 2 Sariapa udyuudan soldyaanao zowian apostle James
marii za'aba'i idi, John inawuzu uruu. 3 Herod tukapan idi tuukii Jewnao
konaukian James zowii-kao idi, uru'u naa uzaamata-kidan kapam Peter.
Bread Mawiki'ina'o Nikauzo-kao Kamoon dono'o wuru'u uzaamata-
kidanuz Peter.
4 Peter zaamata-kao dauna'an, utaraa-kaoa'a naa. Na'ii 4 soldyaanao
tonaazinaa muuda-kao awunuutapa'o nii uruu. Kiwiin 4 soldyaanao
awunuutapan nii uruu. Uruu dauna'an 4 ba'orainao awunuutapan nii
koshan, udauna'an na'apa'o nii koshan, udauna'an na'apa koshan.
Aizii Herod, uaipan nii pakootowapa-kidan Peter ipai pidan
kanaapu'u, Passover Kamoon ipain dauna'an. 5 Uruu idi Peter taapa-
kaoa'a naa taraa-kizai ii. Mazan mishidainao toriinpan tuukii, ĩaipan
Tominkaru kaminka'utan Peter.
6 Bauda'apa'a naa kamoo, Peter kootowapa-kida-kao ua'ii, uda'awun
dya'utam soldyaanao sakoda'a. Watudinpa'o Peter anoba chain
idi, soldyaanao anoba di'iti. Na'iki kaina'a ba'oran soldyaanao
watchmantapainao paniinom kida, taraa-kizai nazo ii. 7 Mazan
masha'apakiaka angel Tominkaru di'iki'o kaawa'akan Peter ida'ati,
na'iki ipai taraa-kizai nazoo Peter da'awupa-kiziz kanada'akan. Sariapa
angel pokowauanuzu, upishatan Peter ma'ozaka'o ida'an. “Pupokoda!
Kadiman na'iki pukadishita,” angel kian. Sariapa chain kida waota'akan
Peter anoba di'iki.
8 Udauna'an angel kian u'ati, “Pukaiwada pukamichan, na'iki pukai-
wada pudazkidi.” Kadiman Peter kaiwadina'akan. “Pukaiwada
puchaakitan za'aba'i, na'iki puwa'ati õdawu'ati,” angel kian u'ati. 9 Uruu

idi Peter da'ana'akan naa angel. Mazan aonaa Peter aitapan mishi'o
wuru'u angel sha'apatanuz aimaakan na'apa. U'itiiman shaa aimaakan
tukapa-kida-kao nii pa'ati pazanda'awun ii. 10 Sariapa ĩdobata'akan
soldyaanao watchmantapainao dazaba an, udauna'an ĩdobatan ba'oran
soldyaanao watchmantapainaouz dazaba an. Atii ĩkaawan paniba it-
inpu'o paniinom di'iti, chipirari idi'o pa'idiwaru utoma-kao. Mazan
sariapa paniinom da'atina'akan ĩ'ati paaipan ati, uruu idi ĩkodita'akan
naa taraa-kizai iki. Na'iki'i naa ĩmako'okan naa dunapota, udauna'an
angel mainaabatina'akan naa u'ai.

11 Uruu zii Peter aitapa'akan mishi'o pakoditan taraa-kizai iki.
Uruu idi ukian, "Aizii õaitapa kaimanaiman, Tominkaru dyuudankan
pa'angelin kodita-kidankan õgaru. Mishi ukazannaatanun, Herod an-
tamikitan ai õgaru, na'iki wuru aia'a tuukia'oraz Jewnao tukapa'azon
õsha'apata-kao."

12 Uaitapa'akan idi'i naa wuru'u pakodita-kida-kaoaz, sariapa
umakon Mary dapu iti, John daroz, Mark kia'oraz kapam u'uu.
Iriba'o mishidainao baokopatinpan na'ii uruu dono, ĩtoriinpan, ĩaipan
Tominkaru kaminka'utan Peter. 13 Sariapa Peter dau-dauan paniinom.
Kaina'a ĩpoitoruiaba Rhoda kia'o o'uu. Sariapa omakon na'iti, opishaan
kanom wuru'u kaawa'oraz. 14 Oabatankan Peter paradan, tuukii
okonaukia'akan. Mazan odima'akan naa powaa iti, "Kaina'a Peter
paniba ii, ukadishitapan paniinom di'ii," okian.

15 "Pumariidinan," ĩkian o'ati.

Mazan okian ĩ'ati, "Mishi'o kaiwuru'u õparadanuz."

"Panaadon uangelin mani karikaonan," ĩkian o'ati.

16 Mazan Peter kaina'a kowas udau-daupan paniinom. Udauna'an
zii ĩda'atinan u'ati. Ĩtukapa Peter mishi na'a ukadishitapan, tuukii
ĩdi'itinpan. 17 Sariapa usawadan paka'u uaipan idi ĩparadan mashauda'u.
Udauna'an ukowaadan naa ipai na'apa'oram Tominkaru ĩNaobanaaz
kodita-kidan uruu taraa-kizai iki. Udauna'an ukian ĩ'ati, "Ukowaada pa'i
James ati, tawuru'u choochi zowaunaaz, na'iki ba'orainao mishidainao
kida ati wuru'u õkodita-kida-kaoaz taraa-kizai iki." Udauna'an udo-
bata'akan naa.

18 Ba'oran chaapi'iki'i naa, soldyaanao wuru'u awunuutapainaouz Pe-
ter, tuukii ĩdopian, na'iki ĩtarian, aonaa ĩaitapan na'apam pasha'apatinan.
"Na'iam naa Peter? Na'apa dii ukidoopan?" ĩkian. 19 Aizii Herod
abata'aka'a naa Peter kidoopan, sariapa udyuudan udawata-kao ipai
amazada kawana'ati. Mazan aonaa ĩikodanuzu. Uruu idi Herod pishaan
naa koshan soldyaanao powa'a zii, uaitapa'azon na'apa'oram wuru'u
ukidoopanuz. Tuukii Herod to'oran, uruu idi sariapa uzowii-kidan
ĩdyaun.

King Herod mawakan daua'o

Uruu dauna'an Herod makon naa Judea Baara iki, umorowau-
tapa'anan Caesarea iti, una'ian kotua'iki zaa. 20 Tuukia'o da'i King
Herod to'orataakapauzon Tyre na'iki Sidon sannao tuma. Mazan
uruu dono sariapa Tyre na'iki Sidon sannao baokopatan pidannao,
na'aka'o nii paparadan king di'iti. Ĩaipan pasaabaa-kidan pamashaa-
pan utuma, usha'apanum kau'an aonaa ba'oran wiizai nii ĩtorii-kizi nii
pawanyukunuu, soo bauda'apa King Herod wiizi iki.

Aizii pidannao, wuru'u dyuuda-kariwainaouz kaawan Blastus di'iti, upoitoru, utuma'oraz manawun ukaudinan. Ĩparadan u'ati kaimanaiman, atii mishi ukowaadan Herod ati ĩparadan. Uruu idi Herod kowaada'akan naa ĩ'ati na'apainim nii pamiitiniipan ĩtuma.
21 Aizii pakainaataniaz kamoo dono'o naa, ukaiwadan umanawunu'o
pakamichan na'iki usakanatan umanawunu'o pataba ida'a. Na'iki'i
naa uparadan ipai pidannao ati. 22 Tuukii pidannao konaukii-
kidan uparadan. Sariapa ĩkadakoinan kaikapa'a: "Aizii tominkaru
paradan wa'ati, aonaa pidan paradan mani kaiwuru'u," kia'o wuru'u
ĩkadakoinanuz. 23 Mazan aonaa zoobaba udyuudan ĩkonaukii-kidan
pa'an Tominkaru umanawunun. Uruu idi sariapa angel Tominkaru
di'iki'o karinaada'akan naazu masha'apakiaka, tuukia'o ida'an. Up-
azaroita'akan naa atii umawakan u'idi.
24 Mazan una'apan pu'u powa'a zii manawun Tominkaru Paradan
kowaadapa-kao na'iki uabata-kao, uruu idi powa'a zii ba'oran pidannao
mishidan na'iki powa'a zii mishidainao iribainan.
25 Aizii Barnabas na'iki Saul ĩtaa'a naa puraata wuru'u dyuuda-
kariwaiz ĩna'akan mishidainao di'iti, Jerusalem iainaouz. Uruu
dauna'an ĩkiwan naa powaa iti Antioch iti. Ĩna'aka patuma John, Mark
kia'oraz u'uu kapam.

13

Barnabas na'iki Saul zaamata-kao kaudina'o nii

1 Kaina'a mishidainao mashaapainao Antioch ii, Syria Baara
ia'oraz. Ĩnao mishidainao bii'i kaina'a prophetnao,* na'iki ba'orainao
kida tominapa-kidauzo mishidainao. Kaikapauda'u'o wuru'u
kaudinainaouz: kaina'a Barnabas, Simeon miikoroz, Lucius Cyrene
sanaz, Manaen, Herod dyaupaitaniaz, na'iki Saul.
2 Bauda'apa kamoo ĩchoochiapatinan pu'u na'iki ĩsanadinpan† pu'u
Tominkaru ati, Kaimana'o Doronaa kian ĩ'ati, "Uzaamata shoman Barn-
abas na'iki Saul kaudina'o nii õ'ati. Kaina'a kaudin-kizai õaiapanii
ĩsha'apatan õ'ati." 3 Uruu idi ĩsanadinpan na'iki ĩtoriinpan naa koshan.
Udauna'an ĩtoriinapa-kidan naa Saul na'iki Barnabas, na'iki ĩmuudan
paka'u ĩ'ida'a. Udauna'an ĩdyuudan naa ĩdyaun.

Saul makon ukowaadapa'anan Kaimana'o Kuwai

4 Aizii Kaimana'o Doronaa dyuudan kawana'ati ĩdyaun, ĩmakon naa
wiizai Seleucia iti paran danoma ia'oraz. Na'iki'i naa ĩzaamatan udaru'o
kanawa, mako'ozo'o Cyprus iti, uruu udaru'o katonaru, paran zikon
ia'o. 5 John Mark makon kapam ĩminka'u nii. Ĩkaawan dono'o naa wiizai
Salamis iti, na'ia'a naa ĩkowaadapan Tominkaru Paradan Jewnao ati,
synagogue kawana'ati kida.
6 Uruu dauna'an ĩdobatan pakidiba ida'ana'a naa. Ĩmakon atii ĩkaawan
ba'oran wiizai di'iti, Paphos kia'oraz u'uu, uruu katonaru danoma
ia'oraz mazan. Na'ia'a naa ĩikodan pidan marunao-tinpa'o Bar-Jesus
kia'o udakotapa-kao, uruu Jew, dakotinpauzo prophet nii kaikini'i.
7 Aizii wuru'u marunaouz, upaonaruitapanii naobanai wuru'u ka-
zowautapa'oraz ipai amazada na'ii, Sergius Paulus kia'o u'uu. Aitapa'o

* **13:1** prophet: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

† **13:2** sanadinpan: Uruu zamazidin-karu. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

na'iki kaimana'o udi'itinpauzon wuru'u naobanaiz. Sariapa udapada-
kidan pa'ida'ati Barnabas na'iki Saul, uabata'azon idi Tominkaru
Paradan. 8 Tuukii mazan marunao towauda'utan naobanai abatapan
ĩkuwaa, aonaa uaipan umishidan ĩkuwaa, wuru'u Jesus dau'u kida'oraz.
(Elymas kia'o kapam udakotapa-kao Greek ida'an wuru'u marunaouz.)
9 Kaimana'o Doronaa ma'ozakadan idi Saul, Paul kia'oraz naa u'uu,
sariapa uawunuupa'akan ma'ozaka'o ida'an marunao ati. Ukian u'ati,
10 "Pugaru na'apa Satan kawan manawun, usha'apanum kau'an tuukii
puawauta'azon ipai wuru'u kaiman kida'oraz kuwai na'iki kaiman
kida'oraz mashaapa-kinai. Pugaru mariidinauzo, puaitapa na'apam
pupana'adan na'iki putanawatan Tominkaru paradan dikauda'o nii.
11 Mazan Tominkaru sha'apatan nii na'iki upataka'utan nii pugaru aizii,
ishaawun-karu ida'an, aona'o nii kanom putukapan, aonaa kanada'o
atii diina'iti zii'i." Sariapa mishi Elymas awun maruta'akan, uruu idi
aona'a naa powa'a utukapa'akan aimaakan. Sariapa uchi'ikaadanaan
naa udorotan pidan ka'uta'o nii paugaru. 12 Naobanai tukapan
idi aimaakan sha'apata-kao na'apa, tuukii umishidan, na'iki tuukii
udi'itinpan wuru dau'a'a paabataniaz kaiman kida'o kuwai, Naobanai
Jesus daua'oraz.

Paul kakuwaapan Antioch ii Pisidia Baara ia'oraz

13 Uruu dauna'an Paul na'iki uminauda'unao dobatan naa Paphos
iki, wuru'u katonaru ia'oraz wiizai. Na'iki'i naa ĩmakon kanawa ida'an
atii ĩkaawan Perga iti, Pamphylia Baara ia'oraz. Na'ia'a naa John Mark
wa'akan ĩdyaun. Upadantan naa powaa iti Jerusalem iti.

14 Uruu dauna'an ĩdobatan naa pakidiba ida'an atii ĩkaawan Anti-
och iti, Pisidia Baara ia'oraz. Na'ii Paulnao morotan naa syna-
gogue nazo iti, Sookapa-karu Kamoon dono, na'iki ĩsakanatan naa na'ii.
15 Upu'a'a naa synagogue zowaunaanao aitaapan wuru'u kakinaorii
Moses saadanii kidaz, na'iki Tominkaru prophetinnao saadauzonii ki-
daz kapam. Uruu dauna'an ĩpishaa-kidan naa Paul na'iki Barnabas.
Ukian, "Wa'inawuzunao, ukuwaa kaina'an dono ma'ozakada'o nii
wairibannao nyukunuu, turuu ukakuwaapan."

16 Sariapa Paul kadishita'akan na'iki usawadan paka'u ĩ'ati, uaipan
idi mashaa pidannao abatapan. Kaikapa'a wuru'u ukianuz ĩ'ati:
"Ipai unao Israelitenao na'iki unao kapam Gentilenao taapainaouz
Tominkaru umanawunu'o nii, uabata õparadan aizii. 17 Wuru'u Israelite-
nao Tominkarunuz, uruu tawuru'u zaamata'oraz wadokozu-daunnao
kotua'a naa ĩmashaapauzon dono zii Egypt ii. Uruu aipan ati'o kapam
tawuru'u kadiman ĩiribainan na'iki ma'ozaka utaapan ĩnyukunuu, ĩkaudin-
kida-kao pu'u ba'izi ida'an na'ii. Mishi'o wuru'u Israelitenao Tominkarun
ma'ozakanuz manawun. Usha'apanum kau'an pama'ozakan ida'an
masha'apannaa uso'otan ĩdyaun Egypt iki.

18 "Udauna'an una'akapan naa ĩdyaun 40 wunu mapidantaka'o
amazada baara ii aka. Aonaa ukashadinan ĩ'ai ĩdikintapan pu'u padamata
uruu.

19 "Na'iki Tominkaru zowii-kida ĩ'ati ipai daunuuda'u 7 pidannao
tonaazinaa, pana'a kida'o ĩparadan, Canaan Baara ii aka kida'oraz
ĩmashaapan. Ukau'an ipai utaan wuru'u amazadaz papidanannao
ati ĩwiizi ni'i naa. 20 Aizii wuru'u aimaakan kida sha'apaapa-kaoaz
kaikapa'a, 450 wunu ukotua'ikin.

"Uruu dauna'an, Tominkaru zaamatan naa pidannao kazowautapa'o
nii papidanannao, ĩdakota-kao Judges kii.
"Uruu dauna'an ĩkazowautapan atii Tominkaru zaamatan prophet
Samuel kazowautapa'o nii ĩdyaun. 21 Uruu dono tuukii ĩpishaan Samuel,
marii kizi uikodan king nii pa'ati. Uruu idi Tominkaru taan naa ĩ'ati Saul,
Kish daniz, Benjamin di'ikiinao kidaz ĩiribainan. Saul kazowautapan
ĩdyaun 40 wunu. 22 Na'apain ni'i naa Tominkaru muudan uruu.
"Uruu dauna'an Tominkaru zaamatan ba'oran king, u'uu David, Jesse
dani uruu. Tominkaru kian David dau'an. 'Aizii õikoda pidan õnaudapanii,
na'iki õnyukunuu kawana'ati'o. Usha'apanum kau'an usha'apatan nii
ipai aimaakan na'apa õaipan kawana'ati.'
23 "Kotua'iki uruu dauna'an Jesus shakatan, uruu King David Takaan-
daunu'u naa. Uru'u naa tawuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz padyu-
uda'azon kazannaata'o nii papidanannao Israelitenaouz. 24 Jesus
sakadan ua'ii pakaudinan, John chi'ikapan na'iki ukakuwaapatinan ipai
Israelitenao ati. Udyuudan ĩtanawatinan ipai oia'o ai, na'iki ĩchikaawunuin
kizi. 25 John ipaian ua'ii pakaudin-kizi, ukian pidannao ati. 'Kanom
uzauda-kidan õgaru? Õgaru u'itiiman tawuru'u Tominkaru kowaadau-
zoniaz padyuuda'azon? Aonaa uruu mani õgaru, mazan kaini'iki'o ni'i
naa pa'an uwa'atin. Uruu umanawunu'o manawun pidan. Õgaru aonaa
manawun õturuan õso'otan udazkidi u'ati.'
26 "Uabata õkuwaa õiribannao, ipai unao Abraham dani-daunnao!
Na'iki unao Gentilenao, taapainaouz Tominkaru umanawunu'o nii, ua-
bata õkuwaa kapam! Di'oraz kuwai kazannaatin-karu daua'oraz, ipai
waunao ati'o udyuuda-kao. 27 Jerusalem sannao, na'iki ĩzowaunaanao
aonaa ĩaitapan Jesus wuru'u kazannaatin-kinaiz. Na'iki aonaa ĩaitapan
na'apa'oram daua'o tawuru'u Tominkaru prophetin saadanii kida
kianuz, tawuru'u ĩabatautaniaz padamata uaita-kao ipai Sookapa-karu
Kamoon dono. Mazan upu'u zii ĩmishian naa tawuru'u prophetnao
saadauzonii kidaz, pazowii-kidan ida'an Jesus. 28 Aonaan pu'u ĩikodan
dikauda'o nii aimaakan usha'apatan, pazowii-kida-kinaa niizu. Mazan
upu'u zii tuukii ĩdyuudan Pilate zowii-kidan Jesus, atii mishi uzowii-kao.
29 Ĩipaian dauna'an pasha'apaapan ipai aimaakan wuru'u Tominkaru
paradan kowaadauzoniaz udau'an. Uru'u naa ĩtoka-kidan naa unanaa
cross paawa iki, na'iki ĩmuudan naazu pabaaranaa iti. 30 Mazan
Tominkaru kakuda uruu powaa iti, na'iki ukadishita uruu pabaaranaa
iki. 31 Jesus kadishitan dauna'an, mapuda utukapa-kidinan pidannao ati
wuru'u wa'atiinaouz utuma Galilee Baara iki Jerusalem ati. Ĩnaou'u naa
kai kakuwaatina'o nii udau'u ipai Jewnao ati.
32 "Aizii di'i õgaru, na'iki Barnabas kaawan, wakaawa-kidan
Kaimana'o Kuwai unao ida'ati: Tawuru'u Tominkaru kowaada-
kidauzoniaz pasha'apata'azon wadokozu-daunnao ati, aizii kai'i naa
umishian wuru'u pasha'apata'azooniaz. 33 Waunao ĩdani-daunnaou'u
naa, uruu idi aizii watukapa'a naa mishi umishian paparadan,
ukadishita-kidan ida'an Jesus pabaaranaa iki. Kaina'a sha'atii saada-
kariwai Jesus daua'o Psalm 2 ida'a, kaikapa'a:
'Pugaru õdani,
pudaruitan õgaru aizii.'‡

‡ **13:33** Psalm 2:7

34 “Na'iki Tominkaru kian koshan ukadishita-kidan dauna'an uruu
pabaaranaa iki, aonaa na'apainim nii umawakauzon powa'a. Kaina'a
usaadinpan udau'u kaikapa'a:
‘Mishi'o nii õtaan pu'ati wuru'u kaimana'oraz manawun aimaakan,
õkowaadauzoniaz õtaa'azon King David ati.’
35 “Na'apa sha'atii tawuru'u saadapa'o Psalms kianuz pasaadanii
ida'a:
‘Aona'o nii pukashaapan wuru'u kaimana'oraz manawun pupoitoru
dyupushan pabaaranaa ii.’
36 “Mishi David kaimana'o ukazowautapan papidanannao na'apa
Tominkaru aipan kawana'ati. Mazan bauda'apa kamoo umawakan.
Na'iki unanaa muuda-kao padarunnao baaranaa ii. Atii udyupushan
na'ii. 37 Mazan Jesus, wuru'u ukadishita-kidaniaz pabaaranaa iki, aonaa
pa'an ukashaapan udyupushan pabaaranaa ii. 38 Õiribannao, õaipan ipai
unao aitapan, Jesus ida'ana'o pidan oian mainaabata-kao. 39 Aonaa
turuu pu'oian kida mainaabata-kao pumishidan ida'an Moses kakinaori
kida. Mazan soo pumishidan ida'an Jesus pu'oian mainaabata-kao,
na'iki Tominkaru dakotan pugaru kaimana'o pidan nii. 40 Uzaudinpa'a
naa pa'i, umamishidakan an mishi'o nii aimaakan sha'apan u'ati na'apa
Tominkaru prophetinnao saadauzonii kawana'ati. 41 Tawuru'u ĩkianuz.
‘Uabata, unao dakoopainao Tominkaru,
Tuukia'o nii udi'itinpan.
Kai õsha'apatan nii umanawunu'o aimaakan.
Pidan tiwaan an pakowaadanuzu,
upu'u aona'o nii umishidanuzu,
atii na'apa'o nii umawakan.’ ”§
42 Udauna'an Paul na'iki Barnabas ipaian naa pakakuwaapan. Ĩkoditan
pu'u synagogue iki, pidannao pishaan ĩdyaun, marii kizi ĩwa'atin koshan
ba'oran Sookapa-karu Kamoon dono, usha'apanum kau'an ĩabata'azon
powa'a zii wuru'u ĩkuwaa kidaz. 43 Ĩkoditan dauna'an iriba Jewnao
da'anan Paulnao, na'iki iriba kapam Gentilenao wuru'u mishidainaouz-
naa Tominkaru Jewnao kawan, ĩnao da'anan kapam Paulnao. Na'ia'a
naa Paulnao paradan pidannao ati na'iki ĩkakinaowan naa ĩdyaun. Marii
kizi ma'ozaka ĩtaapan panyukunuu, panyukunuitapan ida'an Tominkaru
kamunanun pa'ati.
44 Ba'oran Sookapa-karu Kamoon dono iriba, iriba kawiiziinao
wa'atin synagogue ati, ĩabata'anan Naobanai Tominkaru Paradan.
45 Kaina'a pabi'i kida Jewnao, ĩtukapan idi wuru'u iriba, iriba pidannao
kaawan, sariapa ĩkishauzin Paulnao ati. Uruu idi tuukii ĩdakoopan Paulnao
kuwaa na'iki tuukii kapam ĩdakoautapan Paulnao kakiba'azonna'o ida'an.
46 Mazan ma'ozaka Paul na'iki Barnabas paradan ĩ'ati kaikapa'a:
“Unao ati'o mishi'oraiman wakowaada'azon kiwiin wuru'u Tominkaru
Paradanuz, mazan tuukii ukashadanuzu. Ukau'an uaipan ati'o karikao-
nan wuru'u umaaiapakanuz karikaonanu'o kakupa-kinai. Ukau'an wa-
makon ni'i naa unao ai, na'iki watuzutinan ni'i naa aizii Gentilenao di'iti.
47 Kaikapa sha'atii tawuru'u Naobanai Tominkaru paradan kiauzonuz
padamata ipai waunao ati. Ukian,
‘Õzaamatan pugaru kanadapa'o nii Gentilenao ati,
pugaru kizi tukapa-kida kazannaatin-kinai ipai pidannao ati,

§ **13:41** Habakkuk 1:5

ĩkazannaatin-kinaa nii pa'oian ai.' "
48 Gentilenao abatan idi wuru'u parada-karuz na'apa, tuukii ĩkonaukian
na'iki tuukii ĩnaubaan wuru'u Naobanai Tominkaru Paradanuz. Na'iki
wunaou'u zaamata-kariwainaouz karikaonanu'o kakupa-karu di'iti,
ĩnao pa'an tuukii ĩmishidan. 49 Uruu idi kuwai Naobanai daua'o iribainan
uruu wiizai baara ii aka.
50 Mazan Jewnao, wuru'u mamishida-kainaouz kuwai, tuukii ĩto'oran.
Uruu idi ĩkimudan naa na'ii sannao, daonaioranao umanawun-tinpainao
kidaz, na'iki zunnao, kapuraataniinao kidaz na'iki toriinpauzonaouz
Tominkaru ati. Ĩkimudan ĩdyaun tuukii, ĩto'ora kizi Paul na'iki Barnabas
ati. Mishi'i naa mishi pidannao to'oradinan Paulnao ati, atii ĩkashanauan
ĩdyaun pawiizi iki. 51 Uruu idi Paul na'iki Barnabas wao-kidan kaiman-
daun imi'i padazkidi di'iki. Uruu ida'an ĩtukapa-kidan aonaa mishi pidan-
nao aipan na'iki aonaa ĩabata'azon ĩkuwaa. Udauna'an ĩmako'okan naa
Iconium iti. 52 Mazan konaukii pa'an ĩwa'akan wuru'u mishidainaouz
na'iki wuru'u zaamatainao kidaz Kaimana'o Kuwai panyukunuu iti.
Usha'apanum kau'an kaina'a'a naa pa'an Kaimana'o Doronaa ĩnyukunuu
ii.

14

Paul na'iki Barnabas kakuwaapatinan dono'o Iconium ii

1 Paul na'iki Barnabas kaawan Iconium iti. Na'apa koshan aimaakan
sha'apan Antioch ia'o kawan. Ĩmorotan synagogue iti Sookapa-karu
Kamoon dono. Ma'ozaka ĩkowaadapan Kaimana'o Kuwai Jesus dau'u.
Uruu dono iriba, iriba Jewnao na'iki Gentilenao mishidan wuru'u
kaimana'oraz kuwai. 2 Mazan kaina'a pabi'i kida Jewnao, aona'o pa'an
ĩmishidan. Uruu idi ĩto'oradan tuukii Gentilenao Paul na'iki Barnabas
ati. 3 Upu'u mazan Paulnao na'ian kotua'iki zaa pidannao tuma. Aonaa
ĩtarian, mazan ma'ozaka ĩkakuwaapan, ipai ĩkowaadan ĩ'ati Naobanai kamu-
nanun, na'iki ukamarainapanun dau'an. Naobanai Tominkaru aipan
idi pidannao aitapan mishi'o wuru'u Paulnao kuwaa kidaz, sariapa
uma'ozakadan ĩdyaun. Uruu idi ĩsha'apata umanawun kida'o aimaakan
wuru'u aona'oraz pidan ka'iitan pasha'apatan.
4 Uruu dono, uruu wiizai di'ii aonaa pidannao mishidan patumaaka.
Ba'orainao na'apa ĩnyukunuu Jewnao paradan kawana'ati, ba'orainao
apostlenao paradan kawana'ati. 5 Udauna'an pabi'i kida Gentilenao
na'iki Jewnao wuru'u to'orainaouz, miitiniipan naa ipai pazowau-
naanao tuma. Ĩaipan pa'antamikitan na'iki pazowian Paulnao, pa-
boowan ida'an ĩdyaun kuba idi. 6 Mazan Paul na'iki Barnabas abatan idi
na'apam pasha'apata'azoo-kao, sariapa ĩmakon atii Lystra na'iki Derbe
iti, Lycaonia Baara ii aka'oraz wiizainao, na'iki ĩmakon kapam ba'oran
wiizainao sodi kida di'iti, maonapainaouz udazaba an kida. 7 Na'ii aka'a
naa ĩkowaadapan Kaimana'o Kuwai.

Na'apam Paulnao taapa-kao
Lystra ii

8 Lystra ii, kaina'a daonaiora aonaa na'apainim uchi'ikauzon
pashakatan di'iki'o. 9 Aizii Paul kakuwaapatinan dono, na'ia'o
wuru'u machi'ikaka'oraz daonaiora sakanatapan, uabatapan wuru'u
kaimana'oraz kuwai. Paul tukapa, na'iki uaitapa tuukii umishidan
wuru'u kuwaiz, na'iki uaitapa, umishidan idi turua'o nii uchi'ikan.

Uruu idi Paul awunuupan sariapa uawun iti. 10 Na'apain ukian u'ati
ma'ozaka'o ida'an, “Pukadishita!” Sariapa mishi ukadishita'akan na'iki
uchi'ikaadanaa'akan naa.
11 Pidannao tukapan idi Paul sha'apatan aimaakan na'apa, tuukii
ĩdi'itinpan na'iki ĩparadan diiwa pa'atiaaka kida, paparadan Lycaonian
ida'an. Kaikapa'a wuru'u ĩkianuz: “Aaa, watominkarunnao wuru'u
kaawa'oraz wa'ida'ati aokazi iki, na'apa pidan kawan ĩaidinpan.” 12 Uruu
idi ĩdakotan Barnabas Zeus kii, patominkarun uu kawan. Aizii Paul Her-
mes kii ĩdakotan, ba'oran patominkarun uu kawan. Usha'apanum kau'an
Paul uruu wuru'u kakuwaapatina'oraz manawun. 13 Kaina'a faadaa,
uruu tominkaruniitapa'o Zeus. Kaina'a utominkarun dapu paniba
itinapu wiizai ai. Uruu faadaa baokopa pidannao tuma, ĩna'akan naa ka-
zotinao na'iki soosoi kida wiizai awautapa-kinao paniinomizinaa di'iti.
Uruu ĩkawaoda'azon naa kazotinao Paulnao ati, na'apa pasha'apatauzon
kawan patominkarunnao ati.
14 Paul na'iki Barnabas abatan idi wuru'u ĩsha'apata'azoonuz
aimaakan kaikapa'a, sariapa ĩkuzuuan pakamichan pakasha'oran idi.
Udauna'an kadimana'o ida'an ĩmako'okan pidannao bii iti. Na'ia'a naa
ĩkian pidannao ati ma'ozaka'o ida'an. 15 “Kandii nii usha'apata'azon
aimaakan wa'ati kaikapa'a? Waunao pidannao kapam na'apa'o unao
kawan. Wakaawan da'ati'i wana'akan Kaimana'o Kuwai, umarina'ata
kizi na'iki umuuda kizi'i naa oia'o, na'iki wuru'u mazan-kida'oraz
karikaonan aimaakan usha'apaapan. Utanawatin kizi'i naa pa'an
mishi'o Tominkaru di'iti, uruu karikaonanu'oraz ukakupan. Uruu
toma'oraz aokazi na'iki imi'i baara, paran na'iki ipai aimaakannao
wuru'u mashaapainaouz wunu baoko'o, na'iki imi'i baara an kida'oraz.
16 Kotua'a naa Tominkaru kashaapa pidannao mashaapan na'apam
karikaonan paaipan kawana'ati, 17 mazan karikaonan utukapa-kidan
pakaina'an ĩ'ati pakamunan-kidan ida'an ĩdyaun.
“Atii di'i, udyuuda wunu unao paoriba kida kaaka-kinaa nii, na'iki
utaa pabi'inaaka kida uwanyukunuu nii. Na'iki utaa konaukii-kinai
unyukunuu iti,” ukian ĩ'ati. 18 Paul kowaadan pu'u kaikapa kida'o
aimaakanu'u, mazan upu'u kasha'apannaa pidannao sookadan wuru'u
pakawaoda'azoonuz kazoti Paulnao ati.
19 Kaina'a Jewnao wa'atiinao Antioch iki, Pisidia Baara ia'oraz na'iki
ba'orainao wa'atin Iconium iki. Ĩnao kaawan naa Lystra ati, na'ia'a
naa ĩkakinaowan pidannao ĩto'ora kizi Paulnao ati. Atii mishi pidannao
na'apatan panyukunuu ĩparadan kawana'ati. Uruu idi ipai baokopa
pidannao to'oradinan, na'iki ĩboowautapan naa Paul tuukii kuba kida idi.
Udauna'an ĩkozoota'akan naazu na'iki ĩkabootankan naazu donoi dawun
itinapu ĩ'itiiman mawaka'ora'a naa uruu. 20 Sariapa mishidainao makon
ĩtukapa'ananuzu na'iki ĩkasaba'ukinan naa u'ida'ati, upu'a'a naa mazan
ukadishitan koshan. Udauna'an ukiwan naa powaa iti donoi iti. Ba'oran
kamoo Paulnao makon naa Derbe iti.

Paul na'iki Barnabas kiwan Antioch iti

21 Derbe ii ĩkowaadapa'akan Kaimana'o Kuwai, na'iki iriba, iriba pidan-
nao mishidan ĩkuwaa Jesus dau'u. Udauna'an ĩkiwan naa koshan Lystra
iti, udauna'an Iconium iti, udauna'an Antioch iti wuru'u Pisidia Baara
ia'oraz wiizai. 22 Ipai uruu wiizai kida di'ii, ĩma'ozakadan mishidainao
kida nyukunuu, ma'ozaka kizi ĩmishidapan. Kaikapa'o wuru'u ĩkianuz

ĩ'ati: “Ipai waunao wabaiaapan nii kasha'ora kida'o aimaakan, na'iki
wapataka'uta-kao nii kaimana'o dikin ii karikaonan. Wabaiatan bii a'o
nii kasha'ora'o wuru'u wamoro-tinanuz Tominkaru naobanai-tinapa-
kizi.”
23 Ipai mishidainao wiizi kida kawana'ati, Paulnao zaamatan naa
pabi'i kida mishidainao choochi zowaunaanao nii. Ĩzaamatan dauna'an
wuru'u kazowautapainao nii, ĩtoriinpan naa Naobanai Tominkaru ati,
marii kizi utaapan ĩdyaun na'iki ukazannaatapa kizi ipai wuru'u
mishidainaouz. Uruu dono ĩsanadinpan Tominkaru ati patoriinpan pu'u.
24 Ĩipaian dauna'an pakakuwaapatinan wiizai kida kawana'ati wuru'u
Pisidia Baara ii aka'oraz, ĩmakon naa ba'oran amazada iti dakota-
kariwaiz Pamphylia kii. 25 Uruu amazada baara di'ii kaina'a wiizai
dakotapa-kariwai Perga kii. Na'ii aka'a naa koshan ĩkowaadapa'akan
kuwai Jesus dau'u. Uruu dauna'an ĩdobatan naa koshan atii paran
danoma itinpu'u wiizai di'iti, dakota-kariwaiz Attalia kii. 26 Na'iki'i
naa ĩzaamatan udaru'o kanawa, na'iki ĩkiwan naa koshan Antioch iti,
wuru'u Syria Baara ia'oraz. Na'ia'o sha'atii tawuru'u pidannao tori-
inapanuz na'iki ĩpishaanuz Tominkaru, marii kizi ukamunanun na'iki
ukaminka'utan Paulnao. Uruu kaudin-kizai'i naa wuru'u ĩipaianiaz.
27 Ĩkaawan dono'o naa Antioch iti, ĩbaokopatin-kidan naa ipai wuru'u
mishidainaouz, ĩkowaadan naa ĩ'ati ipai daunuuda'u na'apam Tominkaru
kaiwaan ĩdyaun na'iki na'apam usha'apatan aimaakan kida ĩnao ida'an.
Ĩkowaada kapam na'apam Naobanai Tominkaru taa'a naa aizii Gen-
tilenao mishida-kinaa nii Kaimana'o Kuwai, uruu idi iriba ĩmishidan.
28 Kotua'iki Paulnao na'ian mishidainao tuma.

15

Miitiniapa-karu Jerusalem ii

1 Uruu dauna'an Judea Baara iki'o daonaioranao wa'atin atii Anti-
och ati. Na'ia'a naa ĩtominapa-kidan mishidainao. Ĩkian ĩ'ati, “Aonaa
turuu ukazannaatinan u'oian ai, soo uchoota-kidinan* an Moses kak-
inaori kawana'ati,” ĩkian ĩ'ati. 2 Uruu dikin ii tuukii Paul na'iki Barn-
abas kashadaakapan ĩtuma. Sariapa mishidainao di'itinpan, na'iki
ĩbauda'apatan panyukunuu marii kizi Paul, Barnabas na'iki Antioch iki-
inaouz pidannao makon baokopa Jerusalem iti, ĩpishaanaka kizi apostle-
nao na'iki choochi zowaunaanao na'ii. Ĩabata kizi na'apam ĩkian na'apa
kida'o aimaakan dau'an.
3 Uruu idi na'apa'a naa mishi mishidainao dyuudan ĩdyaun Jerusalem
iti. Aizii pamakopa-kizi an ĩkakuwaapa'akan mishidainao wiizi
kawana'ati kida, Phoenicia Baara ii, na'iki Samaria Baara ii kapam,
ĩkowaadapa'akan ĩ'ati na'apam Gentilenao zaamatan naa mishi'o
Tominkaru panaobanaa nii kapam. Tuukii mishidainao konaukii-kidan
wuru'u ĩkuwaa kidaz.
4 Na'iki'i naa koshan ĩmakon atii ĩkaawan Jerusalem iti. Tuukii
mishidainao na'iki apostlenao, na'iki choochi zowaunaanao, konaukii-
kidan ĩkaawan. Ipai ĩnao ati, ĩkowaadan naa na'apam Tominkaru kaiwaan
ĩdyaun na'iki usha'apata-kidan aimaakan kida ĩnao ida'an. 5 Mazan
kaina'a kapam Phariseenao mishidainaou'u naa Jesus. Ĩnao kadishitan

* **15:1** choota-kidinan: Putukapa ‘chootin-karu’ daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

na'iki ĩkian, “Marii mooko pa'i Gentilenao chootinan Moses kakinaori
kawana'ati.”
6 Uruu idi apostlenao baokopa choochi zowaunaanao tuma,
ĩkadakotinan na'iki ĩdi'itapan tuukii wuru'u na'apa kida'oraz aimaakan
dau'an. 7 Atii tomunu'iki ĩkashadaakapan. Udauna'an Peter kadishitan
na'iki ukian ĩ'ati, “Õiribannao, unao uaitapa na'apam Tominkaru
zaamatan õgaru kiwiin unao bii iki, kowaadapa'o nii Kaimana'o Kuwai
Jesus dau'u Gentilenao ati. Uaipan idi ĩabatan wuru'u kaimana'oraz
kuwai, na'iki ĩmishida kizi'i naa. 8 Tominkaru, aitapa'oraz ipai pidannao
nyukunuu, uruu wuru'u zaamata'oraz Gentilenao. Utukapa-kidan
pazaamatan ĩdyaun, utaan ida'an Kaimana'o Doronaa ĩ'ati, na'apa
pataan kawan waunao Jewnao ati. 9 Tominkaru ati, aonaa ĩnao
pidannao pana'an waunao ai. Ĩmishidan idi uruu, uchikaan ĩ'oian.
10 Mazan kandii nii mooko ukashadan wuru'u Tominkaru sha'apatanii
kidaz, wuru'u utomanuz aimaakan dadara'o manawun Gentilenao
ati, wuru'u mishidainaouznaa? Mishi waunao aonaa waka'iitan
washa'apatan na'apa kida'o aimaakan, atii wadokozu-daunnao ati
dadara kapamaz. 11 Aonaa wakazannaatinan na'apa kida'o ida'an.
Wamishida wakazannaatinan soo Jesus wanaobanaa kamunanun
ida'an, na'apa kapam ĩnao mishidan kawan.”
12 Ipai wuru'u kasaba'ukinpainaouz pidannao na'ii, mashaa ĩabatapan
Barnabas na'iki Paul kowaadautan na'apam Tominkaru kaiwaan ĩdyaun
usha'apata-kidan idi umanawun kida'o aimaakan, aona'oraz turuu
pidan ka'iitan pasha'apatan. Ĩsha'apata pabi'inaaka kida aimaakan
Gentilenao ati ĩwiizi ii aka. 13 Ĩipaian dauna'an pakadakotinan, uru'u naa
James kadishita'akan na'iki ukian, “Uabata õparadan õiribannao! 14 Aizii
waabata Simon Peter kowaadan na'apam Tominkaru tukapa-kidan
pakamunanun uruu zi'o Gentilenao ati, uzaamatan ida'an ĩbii iki pap-
idanannao nii. 15 Na'apa kotu'u Tominkaru prophetinnao saadauzonii
kawana'ati manawun, waabatan wuru'u aimaakan kida sha'apanuz
naa kai. Kaikapa'a tawuru'u Tominkaru paradan saadauzo-kaoaz:
16 ‘Uruu dauna'an õwa'atin nii koshan,’ Naobanai kian.
‘Õsaabaan nii powaa iti King David naobanai-tinapa-kizi,
kaboobi'ii-kariwaiz na'apa kabaun kawan.
Mazan õsaabaan niiz na'iki õkadishita-kidan niizu ma'ozaka powaa iti.
17 Uruu dono ipai pabi'inaaka kida'o nii pidannao wa'atin õ'ida'ati.
Pabi'i kida Gentilenao, wuru'u õzaamataniinaouznaa õpidanannao nii,
ipai'o nii ĩikodinan õgaru.’
18 Kii Tominkaru kiauzon,
kotua'ora'a naa ukowaada-kidan pasha'apata'azon
wuru'u na'apa kida'oraz aimaakan.”†
19 Powa'a zii James kian, “Ukau'an õiribannao õdi'itinpan kaikapa'a,
aonaa õ'itiiman turuu washa'apata-kidan dadara'o manawun
aimaakan wunao ati'i Gentilenao, tanawatinainaouznaa Tominkaru
ida'ati. 20 Mishi'oraiman wasaada pa'an kaarita ĩ'idi'iti, aonaa kizi
ĩnikan wanyukunui taa-kariwaiz ba'oran kaduz tominkaru ati. Na'iki
aonaa kizi daonaiora na'iki zun kiaapaakan pamamazidakan pu'u.

† **15:18** Aonaa kabaun dau'ana'o mani wuru'u kadakotin-karuz da'a'a, mazan King David takaan-daun naobanai-tinan dau'ana'o pa'an. Uruu ma'ozaka'o nii ukazowautapan powaa iti.

Na'iki aonaa kizi ĩnikan izai, oo aimaakan dunaa wuru'u dyukuruuta-
kariwaiz uzowii-kao. 21 Usha'apanum kau'an kotua'ora'a naa wuru'u
Moses kakinaori kida aitaapauzo-kao ipai Jewnao ati synagogue ii,
Sookapa-karu Kamoon kawana'ati. Ipai'ora'a naa uruu kakinaorii kida
kowaada-kao, ipai Jewnao wiizi kawana'ati."

Kaarita saada-kao
Gentilenao ati'o

22 Uruu dauna'an apostlenao, choochi zowaunaanao, na'iki ipai
mishidainao wuru'u Jerusalem iainaouz baokopa ĩmiitiniipan, ĩaipan
padyuudan daonaioranao mako'o nii Paulnao tuma Antioch iti, ĩna'aka
kizi kuwai mishidainao di'iti. Uruu idi ĩzaamatan Judas, Barsabbas
kia'oraz udakotapa-kao na'iki Silas, ĩnao ipai mishidainao aitapanii
kaimana'o ĩkaduz kida. 23 Ĩnaou'o nii na'aka kaarita, kaikapa'o usaada-
kaoa'a:

"Tosh wairibannao. Di'oraz kaarita waunao apostlenao na'iki
choochi zowaunaanao di'iki'o. Wasaadan kaarita unao wairibannao
Gentilenao ati'o, mishidainaouznaa Jesus, mashaapainaouz Antioch
ii, Syria Baara ii aka na'iki Cilicia Baara ii aka'oraz.

24 "Waabata kaina'a daonaioranao waunao bii iki'o makon unao
bii iti na'iki waabatan tuukii ĩtowauda'utan unao pakuwaa ida'an.
Aonaa wadyuudan ĩna'akan na'apa'o kuwai unao di'iti. 25 Uruu
idi wabaokopatinan da'a'a, na'iki wakadakotinan na'apa kida'o
aimaakan dau'an. Atii mishi ipai wabauda'apatan wanyukunuu,
wadyuuda kizi pidannao, kakuwaapa'ana'o nii unao ati. Ukau'an
ĩmakon nii Paul na'iki Barnabas tuma wamarainapaniinaouz tuukii.
26 Ĩnao baita'oraz kichana'iki-kii kida'o wanaobanaa Jesus Christ
kaudin-kizi dau'an. 27 Ukau'an uabatan nii kaimanaiman Judas na'iki
Silas dako iki na'apam wanyukunuu unao dau'an, na'apa'o nii ua-
batan wakaaritan ida'a'o kawan.

28 "Kaimana'o Doronaa aipan kawana'ati, na'apa kapam
wanyukunuu, aonaa turuu washa'apata-kidan dadara'o manawun
aimaakan unao ati. Mazan di'i pa'an aimaakan kida wakowaadan
aona'o nii turuu unao sha'apatan: 29 Mana'a unika'ana'a wanyukunui
taa-kariwaiz ba'oran kaduz tominkaru ati. Na'iki aonaa unika'ana'a
izai oo aimaakan dunaa dyukuruuta-kariwai uzowii-kao. Na'iki
aonaa turuu daonaiora na'iki zun kiaapaakan pamamazidakan
pu'u. Uizo'atin an ipai wuru'u kakinaoriiz, kaimana'o wuru'u. Uruu
ukaduz, atii ba'oran dono,"

kia'o wuru'u ĩsaadanuz kaarita.

30 Udauna'an Paulnao na'iki wuru'u dyuuda-kariwainaouz ĩtuma,
makon naa atii ĩkaawan Antioch iti. Ĩkaawan dauna'an ĩbaokopatin-kidan
naa ipai mishidainao na'iki ĩtaan naa wuru'u saada-kariwaiz kaarita
ĩ'ati. 31 Na'ia'a naa mishidainao ĩaitaan wuru'u kaaritaz. Tuukii
mishidainao konaukian, na'iki ĩnyukunuu ma'ozakadinan powa'a zii
paabatan idi wuru'u kaimana'oraz kakinaorii.

32 Aizii Judas na'iki Silas, prophetnaouz, ĩkakuwaapan naa ĩ'ati na'ii. To-
munu'iki ĩkadakotinan ĩ'ati, ĩma'ozakadan ĩnyukunuu, ma'ozaka kizi ĩtaapan
pamishidan Tominkaru. 33 Ĩna'ian zii ĩtuma atii kotua'iki zaa, ba'oran
dono zii ĩkiwan. Ĩkiwan dono'o naa konaukii mishidainao dyuudan ĩdyaun
powaa iti, wunao di'iti'i ĩiribannao, dyuudainaouz ĩdyaun. 34 [Mazan

Silas, una'ian zii pa'an.]‡ 35 Aizii Paul na'iki Barnabas na'ii zii pa'an
ĩwa'akinan. Uruu idi baokopa'a naa mishidainao kida tuma ĩkaudinan
na'ii, ĩkakinaopan na'iki ĩkowaadapan naa Tominkaru paradan pidannao
ati. Atii kotua'iki zaa ĩna'ian mishidainao tuma.

Paul na'iki Barnabas buutaakapan

36 Uruu dauna'an, Paul kian Barnabas ati, "Wamako koshan ipai wiizai
kida kawana'ati, wakowaadapa-kiziz Tominkaru paradan. Watukapa
kizi na'apam naa mishidainao kida mashaapan." 37 Uruu idi Barnabas
na'aka'azon John Mark. 38 Mazan Paul aonaa unyukunuu na'apan,
usha'apanum kau'an aonaa John Mark ipaian pakaudin-kizi utokon iti,
ĩkakuwaatinan dono'oraz amazada kawana'ati kida. Pamphylia ii sha'atii
uwa'akan ĩdyaun, upadantanuz naa powaa iti Jerusalem iti. 39 Uruu dikin
ii tuukii ĩkashadaakapan, atii ĩbuutaakapan. Upu'u mazan Barnabas na'akan
John Mark na'iki ĩmakon sariapa Cyprus iti. 40 Mazan Paul, uzaamata
pa'an Silas pamin-makon nii. Uruu dono mishidainao, wuru'u Antioch
iainaouz toriinpan naa Tominkaru ati, marii kizi ukamunan-kidan Paul
na'iki Silas. Uruu dauna'an ĩmakon naa. 41 Na'iki'i naa ĩmorowautapan ipai
mishidainao wiizi kida kawana'ati, wuru'u Syria Baara an kida'oraz atii
Cilicia Baara ii aka. Ipai ĩma'ozakadan mishidainao.

16

Timothy makon
Paul na'iki Silas tuma

1 Na'iki'i naa koshan Paulnao dobatan atii Derbe iti, udauna'an Lystra
iti. Lystra ii kaina'a mishida'o daonaiora mashaapan, Timothy kia'o
u'uu. Udaro Jewaba na'iki mishida'o kapam oroo. Udaru, Greek
pa'an uruu. 2 Ipai mishidainao Lystra iainao na'iki Iconium iainao
kida, kaiman pa'idiwaru ĩparadan Timothy dau'an. 3 Paul na'aka'azon
Timothy kakuwaapatina'o nii patuma. Mazan ipai Jewnao mashaa-
painao na'ii aitapanii Timothy daru aonaa Jew mani. Uruu idi Paul
choota-kidan* Timothy kakinaorii kawana'ati Moses taaniaz Jewnao ati.
4 Uruu dauna'an ĩmakon naa na'iki ĩkakuwaapatinan naa mishidainao ati
donoi kida kawana'ati. Kaiman-daun ĩkowaadan kakinaorii kida dau'an,
tawuru'u Jerusalem ia'oraz apostlenao, na'iki choochi zowaunaanao
aipaniaz ipai mishidainao kida izo'atin. 5 Uruu idi tuukii mishidainao
ma'ozakadan pamishidan na'iki kadiman kapam ĩiribainan.

Paul dapada-kao Macedonia iti

6 Uruu dauna'an ĩmakon naa koshan. Mazan sariapa ĩdobatan Phrygia
na'iki Galatia Baara an. Usha'apanum kau'an aonaa Kaimana'o Doronaa
kashaapan ĩkakuwaapan Asia Baara ii aka. 7 Na'iki'o ĩdobatan atii ĩkaawan
Mysia Baara sakadin-kizi iti. Na'iki'o ĩtiwaan pamakon Bithynia Baara
iti. Mazan Kaimana'o Doronaa, Jesus di'iki'o, mashaatan koshan ĩdyaun,
aonaa turuu ĩkakuwaapan na'ii'aka. 8 Uruu idi ĩdobatan naa sariapa Mysia
Baara an, atii ĩkaawan wiizai Troas iti, paran danoma ia'oraz. 9 Uruu
marutan ida'a Paul tukapan pazanda'awun ii Macedonia san kadishita-
pan baza itinapu na'iki tuukii upishaan Paul marii kizi utaraukan pawi-
izi ati. Kaikapa'a wuru'u pidan kianuz: "Puwa'ati da'ati'i Macedonia ati,

‡ **15:34** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u. * **16:3** choota-kidan: Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

tuukii waaipan pukaminka'utan waunao!” 10 Paul kowaadan dauna'an
pazanda'awun, uru'u naa waminziiwa'akan naa. Usha'apanum kau'an
waaitapa Tominkaru aipan wana'akan Kaimana'o Kuwai Macedonia
Baara sannao di'iti.†

Lydia, Philippi sanaaba zaamatan Jesus panaobanaa nii

11 Wazaamatan dauna'an kanawa Troas iki, wamakon naa. Uruu
dono wasookadin-kida-kao Samothrace ii. Ba'oran kamoo wadobatan
naa koshan atii wakaawan Neapolis iti, Macedonia Baara sakadin-
kizi ia'oraz. 12 Udauna'an wadobatan Macedonia Baara an wakidiba
ida'an, atii wakaawan umanawunu'o donoi, Philipi iti. Na'iki uruu
wiizai di'ii, Rome ikiinao pidannao kazowautapa'o na'ii. Iriba kamoo
wana'iipa'akan pidannao tuma.

13 Sookapa-karu Kamoon dono, wamakonkan donoi dawun ii, wa'ozi
danoma itinapu. Waaipan watukapan na'iam Jewnao toriinpauzon.
Waikoda zunnao kasaba'ukinpan toriinpa'anainao Tominkaru ati. Uruu
idi na'ia'a naa wasakanatan, na'iki wakakuwaapan naa ĩ'ati. 14 Kaina'a
zunaaba abatapainao bii'i, Lydia kia'o o'uu, Thyatira iki'o owa'atin.
Oroo selliipauzo kawinipina'o kamicha mada kida. Na'iki oroo tori-
inpauzo Tominkaru ati. Uruu dono kaimanaiman Tominkaru da'atan
onyukunuu, ozaamata kizi ipai wuru'u Paul kuwaa kidaz panyukunuu
iti. 15 Na'iki uruu dono oroo, na'iki ipai pidannao mashaapainao otuma
odapu ii chikaawunuinan. Ochikaawunuinan dauna'an, ona'akan wau-
nao padapu iti. Okian wa'ati, “Õaipan usookadinankan õdapu ii. Umishi-
dan an wuru'u õmishidanuz naa Naobanai Jesus, umakon nii õdapu iti,”
okian. Atii mishi ona'apatan wanyukunuu. Uruu idi wamakon odapu
iti.

Paulnao taraa-kao Philippi ii

16 Bauda'apa kamoo, wamakopan pu'u toriinapa-kizai iti, waiko-
dapan poitoruiaba. Oroo oia'o doronai zaamatapanii. Uruu aipan
ati oaitapa pakowaadapan kanoma'o nii sha'apan pidan ati diina'iti'i.
Dobata puraata oikodan panaobanaanao ati pakowaadapan ida'an
na'apa kida'o aimaakan. 17 Karikaonan oda'anapatinan waunao na'iki
okadakoinpan kaikapa'a: “Di'oraz daonaioranaou'u, ĩnao mishi'oraz
na'iki umanawunu'o Tominkaru poitorunao, ĩkowaadapan unao ati
na'apam nii kazannaatin-karu oia'o ai.” 18 Iriba kamoo wuru'u
ona'apainapanuz wadawu'ati atii Paul kashadinan. Sariapa utanawati-
nan o'idi'iti na'iki ukian oia'o doronai ati, “Jesus Christ ma'ozakan ida'an
õkian, pukodita o'idi'iki.” Sariapa mishi oia'o doronai kodita'akan o'ai.

19 Aizii onaobanaanao wuru'u kaiwaapainaouz oroo aitapa'akan naa
wuru'u oia'o doronai so'ota'aka-kaoaz naa o'ai na'iki ĩaitapa aona'o ni'i
naa powa'a paikodan puraata o'ida'an. Uruu idi tuukii ĩto'oran, sariapa
ĩzaamatan Paul na'iki Silas, na'iki ĩkozootan naa ĩdyaun kootowapa-kizai
iti. 20 Na'iki ĩdyuudan naa ĩkadishitan Rome iki'o naobanainao kanaapu
iti. Na'ia'a naa ĩkaakapaan ĩdyaun kaikapa'a: “Di'oraz daonaioranaou'u
Jewnao. Aonaa ĩkaimanan, ĩtomapan dikauda kida'o aimaakan ipai pi-
dannao ati da'ana'a wawiizi an kida. 21 Ĩkowaadapan pana'a kida'o
kakinaorii wakakinaorinaa ai. Waunao Rome di'iti'o wazaamatinpan

† **16:10** Troas iki Luke baokopatinan Paulnao tuma. Uruu Luke saadanii wuru'u di'oraz kaarita'a. Uruu idi masha'apakiaka watukapan verse 10 ida'a “wa” oo “waunao” kaiwaa-kao.

na'iki waizo'ati ipai Rome iki kida'o kakinaorii, uruu idi aonaa tu-
ruu wada'anan wuru'u ĩnao kaduz kidaz," ĩkiainan. 22 Udauna'an ipai
baokopa pidannao to'ora'akan naa Paulnao ati na'iki ĩzowiautapa'akan
naa ĩdyaun. Sariapa naobanainao dyuudan soldyaanao zaamatan
Paulnao, na'iki ĩdyuudan ĩkuzuuan ĩkamichan, na'iki marii kizi ĩba'izii-
kao tuukii. 23 Uruu idi soldyaanao ba'izian ĩdyaun tuukii, tuukii.
Uruu dauna'an ĩna'akan naa ĩdyaun taraa-kizai iti, na'iki ĩdyuudan
naa taraa-kizai taapiki taratan ĩdyaun na'iki udadarada kizi paniinom
kaimanaiman. 24 Padyuuda-kao kawana'ati, taraa-kizai taapiki ka-
bootan naa ĩdyaun taraa-kizai nazo iti, uzikonu'ia'o di'ii umuudan ĩdyaun.
Na'ia'a naa umuudan ĩtaba'u kida udaru'o na'iki kimisha'o atamun kida
sakoda iti.
25 Tomun-zikon dono Paul na'iki Silas toriinpan na'iki ĩkunuitinan
Tominkaru ati. Ipai ba'oran taratapa-kariwainao pidannao abata-
pan ĩdyaun. 26 Udauna'an masha'apakiaka imi'i baara nakaina'akan
tuukii, ipai unakaa'akan taraa-kizai dapunaa. Uruu idi sariapa taraa-
kizai paniinomizinaa kida da'atina'akan kaiman-daun. Na'iki ipai
chain wuru'u taraa-kariwainao watudapa-kinao kidaz buzuutina'akan.
27 Sariapa taraa-kizai taapiki pokoda'akan naa. Utukapa ipai paniinom
kida da'atinapa pa'idiwaru, tuukii utaria'akan na'iki u'itiiman ipai'i naa
taraapa-kariwainao kida kidoopa'akan. Uruu idi uzaamata'akan naa
pamarian za'aba'i uzowiina'aka'azon naa. 28 Mazan Paul kadako'okan
u'ati diiwa'o ida'an. "Aonaa puzowiina'ana'a, kaina'a ipai daunuuda'u
waunao!" ukian u'ati.
29 Sariapa taraa-kizai taapiki dyuudan lamp na'aka-kao pa'ida'ati.
Udauna'an uwa'atin Paulnao ida'ati panaka-nakaan bii'i, na'iki
ukodoru'ukan Paulnao kanaapu iti. 30 Udauna'an ukodita-kida'akan
naa ĩdyaun. Na'iki sariapa upishaan ĩdyaun kaikapa'a. "Na'apa dii
õsha'apatinan õkazannaatin-kinaa nii õ'oian ai?"

31 Ĩdako'atin uparadan kaikapa'a: "Pumishida Naobanai Jesus daua'o
kuwai, uruu ida'ana'o nii pugaru na'iki ipai pudapu iainao pidan-
nao kazannaatinan." 32 Udauna'an Paul na'iki Silas kakuwaapan
naa ĩkowaadan Kaimana'o Kuwai Naobanai Jesus dau'u taraa-kizai
taapiki ati, na'iki ipai pidannao mashaapainao kida udapu ii, ipai
ĩabatan wuru'u kaimana'oraz kuwai. 33 Na'apain uruu wamarutan
ida'a taraa-kizai taapiki chikaan naa ba'izi-daun kida Paulnao mada
ida'a kida'oraz. Uruu marutan ida'a ipai daunuuda'u ĩchikaawunuinan.
34 Udauna'an taraa-kizai taapiki na'akan naa Paulnao padapu nazo iti
na'iki utaan naa ĩwanyukunuu nii. Uruu dono tuukii taraa-kizai taapiki
na'iki wuru'u udapu iainaouz pidannao konaukian pazaamatan idi
Tominkaru panaobanaa nii.

35 Chaapi'iki'i naa Rome iki'o naobanainao dyuudan naa
paminka'unao na'akan paparadan taraa-kizai taapiki di'iti kaikapa'a:
"Pubuzuuta'a naa na'iki pukodita-kida'a naa wuru'u daonaioranaouz
na'iki marina'a naa ĩmakon," kia'o wuru'u ĩdyuudanuz paparadan.
36 Parada-karu kowaada-kao dauna'an u'ati ukian naa Paulnao
ati, "Rome iki'o naobanaanao dyuudan paparadan õ'ati di'oraz
paminka'unao ida'an. Ĩaipan naa õkodita-kidan unao taraa-kizai iki,
aonaa kizi upataka'uta-kao powa'a. Ukau'an umako'o naa mashauda'u
di'iki'i," ukian ĩ'ati.

37 Mazan Paul kian dyuuda-kariwainao pidannao ati, “Aonaa kanom
ĩikodan dikauda'o nii aimaakan washa'apatan. Waunao Rome di'iti'o
kapam wazaamatinpan, ukau'an na'apa'o kapam waunao Rome sannao
kawan. Mazan kandii nii mooko ĩba'izii-kidan waunao madiwautapaka
ipai pidannao awun za'a? Na'iki kandii nii ĩkaboota-kidan waunao taraa-
kizai iti? Aizii kandii nii ĩaipan padyuudan waunao mashauda'u? Aonaa
turuu ĩkodita-kidan waunao mashauda'u. Marii mishi'oraiman ĩwa'atin
da'ati'i ĩkodita-kidanaka kizi waunao.”
38 Udauna'an dyuuda-kariwainao pidannao kiwan naa Rome iki'o
naobanainao di'iti. Aizii ĩkaawan na'iti ĩkowaadan naa ĩ'ati ipai Paulnao
paradan. Aizii ĩabatan idi wuru'u Paulnao kianuz, Rome di'iti'o kapam
ĩzaamatinpan, tuukii ĩtarian. 39 Uruu idi sariapa ĩwa'atin Paulnao ida'ati
na'iki ĩkian ĩ'ati, “Tuukii wanyukunuu kasha'oran wa'antamikita-kidan
idi unao kaikapa'a,” ĩkian. Udauna'an ĩkodita-kidan naa Paulnao taraa-
kizai nazo iki. Na'iki ĩkian ĩ'ati, “Aizii turua'a naa umakon di'oraz donoi
di'iki'i.” 40 Mazan Paul na'iki Silas makon sariapa Lydia dapu iti. Na'ii zii
ĩkakuwaapatina'akan, ĩma'ozakadan mishidainao kida nyukunuu powa'a
zii. Uruu dauna'an ĩmakon naa uruu donoi iki.

17

Paul kakuwaapan Thessalonica ii

1 Paul na'iki Silas dobatapaanan wiizai Amphipolis na'iki Apollonia
ii aka, udauna'an ĩkaawan naa Thessalonica ati. Na'ii kaina'a syn-
agogue Jewnao idiwau. 2-3 Paul kaduz umorotauzon synagogue iti.
Uruu idi idikinau'u naa umorotan synagogue iti, Sookapa-karu Kamoon
dono kida. Uruu dono Paul da'atan na'iki uaitaan naa ipai wuru'u
saadinpa'oraz Tominkaru paradan, Christ daua'oraz. Kaimanaiman
ukowaadan ĩ'ati mishi'o wuru'u Christ pataka'uta-kaoaz na'iki uzowii-
kaoaz, na'iki ukadishitanuzu pabaaranaa iki. “Ukau'an di'oraz Jesus
õkowaadapaniaz u'ati, uruu wuru'u Christ kii-kizaiz,” ukian ĩ'ati. 4 Pabi'i
kida Jewnao tuukii ĩmishidan na'iki ĩna'apata panyukunuu Paul kuwaa
kida dau'ati. Na'iki iriba Greeknao toriinpauzonao Tominkaru ati,
mishidan kuwai Jesus dau'u, na'iki iriba kapam umanawun-tinpainao
Greek-abanao mishidan.
5 Aizii Jewnao wuru'u mamishida-kainaouz Jesus, tuukii pa'an
ĩkishauzin Paulnao ati. Uruu idi ĩbaokopatan naa zoonzionao pidannao,
wuru'u chi'ikinauzonaouz dunapota karikaonan. Na'iki ĩto'oradan
ĩdyaun tuukii Paulnao ati. Sariapa mishi ĩto'ora'akan mapidankiaka.
Uruu idi ĩkadakoina'akan naa tuukii, aonaa masakauda'u mani atii
ĩto'oradan iriba pidannao. Udauna'an ĩna'aka'akan naa ĩdyaun sariapa
Jason dapu iti. Ĩkaawan na'iti baupapa ĩshaazoda'akan Jason paniinomizi.
Uruu ĩaipan naa pakodita-kida'akan Paulnao ipai pidannao kanaapu
iti. 6 Mazan aonaa ĩikodan ĩdyaun na'ii, uruu idi ĩzaamata'akan naa
kowas Jason na'iki ba'oran mishidainao na'iainao utuma. Udauna'an
ĩkozoota'akan naa ĩdyaun atii wiizai zowaunaanao kanaapu iti. Ĩkaawan
na'iti pakadakoinan tuma. Ĩkian, “Di'oraz pidannaou'u dikaudaapau-
zonao wiizai ipai amazada kawana'ati. Aizii kaawa'a naa ĩdyaun
wawiizi ati, 7 na'iki kaiman Jason taapan ĩdyaun padapu ii. Aizii ĩnao
tuukii ĩdikintapan tuubaru'o naobanai Caesar kakinaori. Ĩkian kaina'a
ba'oran king Jesus kia'o u'uu.” 8 Sariapa naobanai-tinpainao kida na'iki
na'iainao pidannao to'ora'akan tuukii, paabatan idi wuru'u na'apa'oraz

parada-karu. 9 Uruu idi naobanainao kian Jasonnao ati, “Wamuudan
nii unao soo utaan an zii ipai puraata wadakotan kawana'ati.” Ĩtaan
dauna'an puraata ĩdakotan kawana'ati, uruu zii ĩmuuda-kao.

Paul kakuwaapan Berea ii

10 Aizii wamaruta'akan, uru'u naa mishidainao dyuudan Paul na'iki
Silas makon Berea iti. Uruu idi ĩmakon, atii ĩkaawan na'iti. Na'apa'a
naa koshan ĩmorotan na'ii synagogue iti, Jewnao idiwauz, 11 na'iki
ĩkakuwaapan naa Jewnao ati. Mazan tuukii pa'an Jewnao wuru'u,
Berea sannaouz aipan patominapa-kida-kao Thessalonica iainao ai.
Uruu idi minziiwa ĩwa'atin ĩabata'azon idi kaimanaiman Paul kuwaa.
Na'iki ipai kamoo ĩawunuutan saada-kariwaiz kida Tominkaru paradan,
ĩtukapa'azon Paul na'iki Silas kuwaa mishiin na'iki ĩtukapa'azon una'apan
ukawana'ati. 12 Uruu dono iriba Jewnao mishidan kuwai Jesus dau'u,
na'iki iriba Greeknao daonaioranao mishidan, na'iki iriba kapam
umanawun kida'o Greek-abanao mishidan ĩkuwaa. 13 Aizii Jewnao
wuru'u Thessalonica sannaouz abatankan naa Paulnao kowaadapan
koshan Tominkaru Paradan Berea ii, sariapa ĩmakon na'iti. Aizii ĩkaawan
na'iti sariapa ĩto'oradan pabi'i kida na'iainao pidannao. Uruu idi
baokopa ĩto'oradinan Paulnao ati. 14 Sariapa mishidainao wuru'u Berea
sannaouz dyuudan pidannao wa'anpa'anan Paul kadimana'o ida'an
paran danoma itinapu. Mazan Silas na'iki Timothy aonaa pa'an ĩmakon.
15 Uruu idi Paul makon naa paminauda'unao tuma, atii ĩkaawan Athens
iti. Na'iki'i naa uminauda'unao padantan powaa iti. Aizii ĩkaawan powaa
iti ĩkowaadan naa Silas na'iki Timothy ati Paul aipan ĩmakon kadiman
pa'idi'iti.

Paul kakuwaapan Athens ii

16 Uruu idi Paul na'ian naa uzaudapan Silas na'iki Timothy kaawan
Athens iti. Mazan aonaa Paul nyukunuu kaimanan patukapan idi
iriba manawun na'ii toma-kariwainao pa'idiwaru tominkarunao nii.
17 Na'ia'a naa koshan Paul morotan synagogue iti. Uruu idi ukakuwaa-
pan kaimanaiman Jewnao ati, na'iki Gentilenao ati wuru'u toriin-
pauzonaouz Tominkaru ati. Na'iki ipai kamoo umakon pidannao
dobaapauzo-kizi an. Na'ii ukakuwaapan pidannao ati, dobatainao
kida padazaba an. 18 Kaina'a pidannao di'itapauzonao pana'a kida'o
kuwai. Epicurean kia'o ĩdakota-kao, ba'orainao dakota-kao Stoic kii.
Ĩnao kashadaakapan tuukii Paul tuma ukuwaa kida dau'an. Sariapa
ĩkian kaikapa'a: “Na'apa'o dii kaiwuru'u pidan maaitapin-ka'o kuwaa
kidaz kaikini'i?” Ba'orainao kian, “Utominapa-kidan pidannao ba'oran
kaduz tominkarunao daua'o.” Usha'apanum kau'an ĩna'apan, Paul
kakuwaapatinan idi Jesus dau'u, na'iki ukadishitan dau'u pamawaka-
kizi iki. 19 Sariapa ĩna'akan Paul pidannao di'iti, wuru'u tominpau-
zonao na'iki di'itapauzonaouz pana'a kida'o kuwai. Areopagus ia'o
wuru'u ĩbaokopatinpauzonuz. Na'ia'a naa ĩkian Paul ati, “Waaitapa'azon
kanom daua'o na'iki na'apa'oram manawun kuwai wuru'u pa'inaa
kida'oraz, pukowaadapan. 20 Pabi'i kida pukuwaa, aonaa waabatauzon
zii. Uruu idi waabata'azon powa'a na'iki waaitapa'azon na'apa'oram
manawun wuru'u pukuwaa kidaz.” 21 (Ipai wuru'u Athens sannaouz

na'iki ba'orainao mashaapainao kida na'ii, ĩmashaapan soo pakadakotin-
kidan dau'u karikaonan pa'inaa kida'o parada-karu oo kuwai uruu zi'o
uabata-kao.)

22 Uruu idi na'ia'a naa Paul kadishitan pidannao kasaba'ukinpainao
kanaapu iti. Na'iki ukian ĩ'ati, "Unao Athens sannao, mishi unao
karikaonan da'i utoriinpauzon utominkarunnao ati. 23 Usha'apanum
kau'an ipai õchi'ikaadanaan na'iki õawunuutan uwiizi. Kaina'a õtukapan
iriba utoman altar kida utominkarunnao ati. Mazan kaina'a kapam
õtukapan utomanii altar, kaikapa'a usaadinpan udaara'a: Tominkaru
Ati'o Aona'oraz Uaitapauzo-kao. Mishi utoriinpauzonii Tominkaru ati
wuru'u aona'oraz uaitapauzo-kao. Aizii uruu Tominkaru daua'o nii
õkakuwaapan unao ati! 24 Uruu Tominkaru toma'o ipai amazada na'iki
utomanii ipai aimaakannao mashaapainao kida imi'i baara an. Uruu ka-
zowautapanii ipai aimaakan aokazi ii na'iki imi'i baara an kida'o. Aonaa
umashaapan wuru ida'a'a pidan tomaniaz toriinapa-kizai nii. 25 Aonaa
kanom uaipan pidannao ai, na'iki aonaa uaipan pakaminka'uta-kao.
Usha'apanum kau'an uruu pa'an taa'o kakupa-karu ipai pidannao ati,
na'iki utaa ipai aimaakan ĩaiapanii kida.

26 "Kotua'a naa Tominkaru toman bauda'apa daonaiora. Bauda'apa'o
pidan di'iki pabi'inaaka kida pidannao tominan ipai wuru'u mashaa-
painao kidaz naa imi'i baara an. Patoman ua'ii pidannao, ipai
ubuutan amazada, uaitapanii na'apainim nii pataan na'iki uaitapa
kanomanaou'o nii pamuuda uruu amazada kida ida'a. 27 Tominkaru
toman pidannao na'iki usha'apatan aimaakan ĩ'ati kaikapa'a. Uaipan
idi tuukii ĩdorotan paugaru, ĩpishaadanaatan nii di'ii'aka'a atii panaadon
na'apa'o ida'ana'o nii ĩikodanuzu. Aonaa Tominkaru munapon pu'u
mani ai. 28 Pidan kiauzon kawana'ati: 'Uruu aipan ati'o wakakupan,
wazikadinan na'iki wanizoinpan.' Na'apa sha'atii unao iriban, aitaa-
pauzo kiauzonuz, 'Waunao na'apa udainao kapam.'

29 "Mishi Tominkaru dainao waunao, ukau'an waaitapa, aonaa
wuru kawanu'o mani uru'u, toma-kariwai kidaz gold idi, silver idi
oo kuba kida idi. 30 Kotua'a naa aonaa Tominkaru sha'apatan pi-
dannao, ĩsha'apaapan pu'u na'apa kida'o aimaakan. Usha'apanum
kau'an aonaa ĩaitapan uruu. Mazan aizii Tominkaru dyuudan na'iki
uaipan ipai, ipai pidannao tanawatinan wuru'u aia'a oii kida'oraz
aimaakan pasha'apaapan. 31 Usha'apanum kau'an uaitapa na'ia'oram
kamoo dono'o ni'i naa ukootowapa-kidan ipai, ipai pidannao, mashaa-
painao wuru amazada baara an kida'a. Kaina'a'a naa uzaamatanii
pidan, kootowapa-kida'o nii ĩdyaun sakitapa, ĩsha'apatan kawana'ati
sha'apa'oram kida aimaakan. Umishiian pazaamatan wuru'u pidanaz,
ukadishita-kidan ida'an uruu pamawaka-kizi iki," ukian.

32 Aizii ĩabatankan Paul paradan mawaka'o kadishita-kida-kao dau'an,
pabi'i kida pidannao tuukii ĩshaazootin-kidan Paul kuwaa. Mazan
ba'orainao kian u'ati, "Waabata'azon powa'a zii kaiwuru'u pukuwaa ki-
daz." 33 Uruu dauna'an, uipaian naa pakakuwaapan na'iki umakon naa
wuru di'iki'i miitiniapa-kizaiz. 34 Mazan kaina'a pabi'i kida pidannao
da'anan Paul, tuukii ĩmishidan pa'an.

Kaina'a pidan mishida'o Dionysius kia'o u'uu. Uruu zaamatinpauzo
wunao di'iti'i, tominpauzonao na'iki di'itapauzonaouz pa'inaa kida'o

kuwai. Na'iki kaina'a zunaaba Damaris kia'o o'uu. Oroo omishidan kapam, na'iki kaina'a kapam ba'orainao kida mishidainao.

18

Paul kakuwaapan Corinth ii

1 Udauna'an Paul dobatan naa Athens iki, na'iki umakon atii Corinth iti. 2 Aizii Corinth ii kaina'a pidan paudaiaro tuma, Aquila kia'o u'uu, Pontus ia'o ushakatauzon, udaiaro uu Priscilla. Diiki'i'o zii ĩkaawa'akanu'u Italy iki. Usha'apanum kau'an tuubaru'o naobanai Claudius dyuudan idi ipai Jewnao koditan Rome iki, donoi Italy ia'oraz. 3 Paul sookadinpan Aquilanao tuma. Usha'apanum kau'an ĩkaudin-kizi soo ĩtomapan na'iki ĩkanoopan madai tent dapunaa kida nii, uruu kaduz daua'o kapam Paul kaudinauzon. Uruu idi na'ia'a naa ukaudinan ĩtuma. 4 Aizii ipai Sookapa-karu Kamoon dono, Paul morotauzon na'iki ukakuwaapan ĩ'ati synagogue ii. Tuukii uaipan pana'apatan ĩnyukunuu pakuwaa dau'ati. Uruu idi ukakuwaapan kaimanaiman Jewnao ati na'iki Greeknao ati kapam.

5 Aizii Silas na'iki Timothy kaawan dauna'an Macedonia iki, Paul kaudinan soo pakakuwaapatinan dau'a'a naa karikaonan. Kaimanaiman ukakuwaapan Jewnao ati Jesus dau'an. Ukian, "Mishi'o uruu Christ, Tominkaru kowaadauzoniaz padyuudan nii kazannaata'o nii ipai pidannao." 6 Mazan aonaa ĩmishida'azon, tuukii ĩdakoopan Paul kuwaa dikauda kida'o ida'an. Uruu idi sariapa uso'otan pashooton, na'iki uziianuzu ĩkanaapu iti, na'iki ukian ĩ'ati, "Tominkaru pataka'utan dono unao u'oian dikin ii, uaipan ati'o wuru'u. Aonaa õgaru aipan ati'o mani. Mazan aizii õmuudan nii unao, na'iki õmakon ni'i naa Gentilenao di'iti, ĩnao ati'o ni'i naa pa'an aizii õkakuwaapan."

7 Udauna'an umakon naa, usookadina'anan Gentile dapu iti, Titius Justus kia'o u'uu. Uruu toriinpauzo Tominkaru ati. Na'iki maonapa'o udapu synagogue dazaba'a. 8 Mazan kaina'a Jew, Crispus kia'o u'uu. Uruu kazowautapa'o synagogue dapunaa. Uruu tuukii pa'an umishidan Paul kuwaa Jesus daua'o. Na'iki ipai pidannao, mashaapainao kida udapu ii, ĩmishida kapam wuru'u kuwai kidaz. Na'iki iriba kapam Corinth sannao abatan Paul kuwaa na'iki tuukii ĩmishidanuzu. Uruu idi ĩchikaawunuinan.

9 Baukapaiman, aiwaka'an Tominkaru paradan Paul ati, uzanda'awun ii. Kaikapa'a wuru'u kii-karuz u'ati: "Mana'a putaria'ana'a, na'iki mana'a pusookada'ana'a wuru'u pukakuwaapatinanuz pidannao ati. 10 Aona'o nii õmuudapan pugaru, na'iki aona'o nii kanom sha'apatan pugaru. Usha'apanum kau'an di'oraz donoi ida'a kaina'a iriba õpidanannao." 11 Uruu idi Paul na'ian Corinth ii utominapakidan pidannao Tominkaru Paradan dau'u, bauda'apa wunu pazikon an powa'a.

12 Na'apaini'i naa Gallio zaamata-kao tuubaru'o naobanai nii pidannao ati, wuru'u mashaapainao kidaz ipai Achaia ii aka. Uruu dono Jewnao baokopatinan na'iki ĩzaamatan Paul. Udauna'an ĩna'akan naa uruu tuubaru'o naobanai kanaapu iti, marii kizi ukootowapa-kida-kao na'ii. 13 Ĩkian Paul dau'an, "Di'oraz pidana'a, uaipan papana'adan pidannao nyukunuu, ĩtoriinapa kizi Tominkaru ati, pana'a'o wakakinaorinaa ai."

14 Paul parada'aka'azon padamata, upu'a'a naa mazan naobanai Gallio parada'akan Jewnao ati. Ukian, "Di'oraz pidan sha'apatan an mani

dikauda kida'o aimaakan, minziiwa mani õabatapan ukuwaa. 15 Mazan
õabatan kaiwuru'u, soo ukashadaakapan parada-karu dau'an, pidan uu
dau'an, na'iki unao kakinaorinaa sodi kida dau'ana'o karikaonan. Marii
unao sakitapadan uaipan ati wuru'u aimaakan kidaz. Õgaru aonaa turuu
õkootowapatin-kidan pidan kaikapa'o dikin ii karikaonanu'u!" 16 Uru'u
naa mazan uwaata'akan naa pidannao kootowapa-kizai iki. 17 Sariapa
na'iainao Greeknao zaamata'akan naa Sosthenes, kazowautapauzo syn-
agogue. Na'iki ĩba'iziautapa'akan naa kowas uruu na'ii, maonapa
kootowapa-kizai paniinomizinaa ida'a. Mazan aonaa Gallio nyukunuu-
pan wuru'u ĩba'izimikipanuzu.

Paul kiwapaanan naa koshan
Antioch iti

18 Mazan upu'u Paul na'ian zii kotua'iki zaa Corinth ii, mishidainao
tuma. Uruu dauna'an umakon naa udaru'o kanawa ida'an, mako'o Syria
iti, Aquila na'iki Priscilla mako'o kapam kanawa ida'an. Cenchreae
iki'o wuru'u ĩzaamatanuz kanawa. Mazan pamakon ua'ii Paul madii-
kida'akan pazowaud, paipaian idi'i naa wuru'u pakowaadauzoniaz
pasha'apata'azon Tominkaru ati.* 19-21 Ephesus ii kanawa sannao
mashaadina'akan. Uruu idi na'ii Paul maaratina'akan zii kanawa di'iki.
Aizii Priscilla na'iki Aquila na'ia'o ni'i naa pa'an ĩmaaratinan. Uruu idi
na'ii Paul miitiniipa'akan Jewnao tuma, synagogue ii. Tuukii padamata
ĩaipan Paul na'ia'akan zii tomunu'iki zaa patuma, mazan aonaa Paul
nyukunuu na'apan. Uruu idi ukian ĩ'ati, "Tominkaru aipan an õwa'atin
da'ati'i, õwa'atin nii koshan unao ida'ati," ukian ĩ'ati. Na'ia'a naa pa'an
Priscilla na'iki odaiaru wa'akinan. Aizii Paul udobatan naa koshan
kanawa ida'an. 22 Na'iki'o umakon atii ukaawan Caesarea iti. Na'ia'a
naa umaaratinan kanawa di'iki. Na'iki'i naa umakon pakidiba ida'an
Jerusalem iti, utukapa'anan mishidainao.

Uruu dauna'an udobatan naa koshan atii ukaawan powaa iti Anti-
och iti. 23 Masakauda'u una'ia'akan, udauna'an umakon naa koshan.
Umakon ipai pakakuwaapatin-kizi kida amazada kawana'ati, Galatia
Baara ii aka na'iki Phrygia Baara ii aka. Uma'ozakadan ipai mishidainao
nyukunuu na'ii'aka.

Apollos kakuwaapan Ephesus na'iki Corinth ii

24 Uruu dono Jew, Apollos kia'o u'uu, Alexandria ia'o ushakatan,
kaawan Ephesus ati. Uruu paraaba'o manawun pidan. Na'iki
kaiman-daunu'o uaitapan saada-kariwaiz kida Tominkaru paradan.
25 Na'iki kaimanaiman kapam utominapa-kida-kao Naobanai Jesus
kaduz kida dau'u. Uruu idi ma'ozaka ukakuwaapan na'iki kaiman
utominapa-kidan pidannao Jesus dau'u, na'iki usha'apaapanii kida
dau'an. Mazan chikaawunuuapa-karu dau'u, uaitapa soo bauda'apa
John chikaawunuupan dau'u karikaonan. 26 Mazan ma'ozaka
ukakuwaapan Jewnao ati synagogue ii. Priscilla na'iki Aquila abata
wuru'u ukakuwaapanuz. Uipaian dauna'an pakakuwaapan, sariapa
ĩna'akan uruu padapu iti. Na'ia'a naa ĩkakuwaapan u'ati kaimanaiman
uaitapa-kinaa nii powa'a zii na'apam Tominkaru aipan pamishida-kao.

27 Uruu dauna'an Apollos di'itinpan, ukakuwaapatina'ana'azon
Achaia iti. Uruu idi Ephesus ikiinao mishidainao kaminka'utan Apollos,

* **18:18** Na'apa'o pa'an Jewnao kaduz ĩmadii-kidan nii pazowaud ĩipaian an pasha'apatan wuru'u pakowaadauzoniaz pasha'apata'azon Tominkaru ati.

pasaadan ida'an kaarita ba'oran mishidainao di'iti, Achaia iainaouz,
marii kizi ĩdapaapan uruu ukaawan an. Aizii ukaawan dauna'an
na'iti, kaiman mishi ukaminka'utan mishidainao, wuru'u Tominkaru
kamunanun ida'ana'oraz ĩzaamatan Jesus panaobanaa nii. 28 Na'iki
ma'ozaka Apollos kashadaakapan Jewnao tuma na'ii. Iriba'o pidannao
abatapan pu'u, utukapa-kidan ĩ'ati Tominkaru paradan di'iki, mishi'o
wuru'u Jesus, uruu Christ.†

19

Paul kakuwaapan Ephesus ii

1 Aizii Apollos kakuwaapatinan pu'u Corinth ii, Achaia Baara ia'oraz,
Paul una'ian zii pa'an baza antanapu Asia Baara an. Uwa'atin atii
ukaawan Ephesus ati. Na'ii uikodan mishidainao Jesus, 2 na'iki upishaan
ĩdyaun kaikapa'a: "Kaimana'o Doronaa morotanii unyukunuu iti umishi-
dan dono?"

"Aonaa na'apainim zii waabatauzon Kaimana'o Doronaa dau'an,"
ĩkian u'ati.

3 "Na'apa'oram mooko uchikaawunuu-kaoaz?" ukian ĩ'ati.

"Na'apa John Chikaawunuupauzon kawan, utominapa-kidan
kawana'ati pidannao," ĩkian.

4 "Mazan John chikaawunuuan pidannao tanawatinainaou'u naa
pa'oian ai, udyuudan idi ĩmishidan wuru'u kaina'iki'oraz uwa'atin
padawu'ati. Uruu Jesus, dau'ana'o wuru'u una'apanuz," ukian ĩ'ati.

5 Pidannao abatan idi uparadan na'apa, sariapa ĩchikaawunuu-kidinan
Naobanai Jesus uu ida'an. 6 Uruu dauna'an Paul muudan naa paka'u
ĩ'ida'a, sariapa Kaimana'o Doronaa morotan ĩnyukunuu kida di'iti.*
Na'iki ĩparadan naa ba'oran kaduz parada-karu kida ida'an. Na'iki
ĩkowaadan naa kuwai Tominkaru di'iki kida'o. 7 Uikoda mani 12 wuru'u
pidannaouz.

8 Idikinauda'u kauzu Paul na'ian, ukakuwaapatinan pidannao ati
synagogue† ii. Uaipan idi ĩmishidan, ma'ozaka ukakuwaapan, na'iki
kaimanaiman ukowaadan ĩ'ati wuru'u Tominkaru naobanai-tinapanuz
dau'u. 9 Mazan kaina'a pabi'i kida pidannao dikintapa, aonaa
ĩmishida'azon Paul kuwaa. Na'iki iriba'o pidannao abatapan pu'u
dikauda sodi kida ĩparadan, wuru dau'ana'a da'anainaouz "Jesus Kaduz."
Uruu idi Paul na'akan mishidainao pa'idiwaru patuma, tominpauzo-
kizai dapunaa iti, Tyrannus idiwauz. 10 Na'ia'a naa utominapatin-kidan
pidannao ipai kamoo, atii dya'utam wunu. Uruu idi ipai, ipai pidannao,
Jewnao na'iki Gentilenao, wuru'u mashaapainao kidaz Asia Baara ii aka
abatan wuru'u Paul kowaadanii kidaz Tominkaru paradan, Naobanai
Jesus dau'u kida'oraz.

Sceva dainao tiwaan paso'otan oia'o doronainao Jesus uu ida'an

11 Tominkaru aipan ati Paul sha'apatan umanawun kida'o aimaakan
aona'oraz pidan ka'iitan pasha'apatan. 12 Atii Paul linson, na'iki

---

† **18:28** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. * **19:6** Kaimana'o Doronaa morotan ĩnyukunuu kida di'iti oo "Kaimana'o Doronaa kaawan ĩ'ida'ati." † **19:8** synagogue: kabaun Jewnao baokopainapa-kizi. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

kamicha pishatapa'o umada, na'aka-kao karinainao di'iti, na'iki ĩpishata-
kao u'idi sariapa ĩkakudan. Na'iki sariaapa'o nii kapam oia'o doronainao
koditan pidannao di'iki.
13 Kaina'a kapam pabi'i kida Jewnao, chi'ikapan na'iki ĩso'oopan oia'o
doronai kida pidannao ai. Sariapa ĩtamakapan ĩtiwaan kapam paso'otan
oia'o doronai Naobanai Jesus uu ida'an. Ĩkian oia'o doronai ati, "Wakian
pukodita Jesus tawuru'u Paul kowaadapaniaz uu ida'an," ĩkian. 14 Sceva
dainao wuru'u na'apainpainaouz. Aizii wuru'u ĩdaru Jewnao faadaan
zowaunaa uruu, 7 wuru'u udainaouz.
15 Mazan oia'o doronai kian ĩ'ati, "Õaitapanii Jesus na'iki Paul. Mazan
unao, aonaa õaitapan," ukian. 16 Upu'a'a naa mazan pidan, wuru'u
oia'o doronai zaamatapaniaz, zaka'utina'akan naa ĩdyaun na'iki uzo'ii
bi'ia'akan naa ipai ĩdyaun tuukia'o ida'an, ipai ĩmada izain, na'iki ipai
kapam ukuzuua'akan ĩkamichan kida ĩmada iki. Uruu idi ĩkidoopan naa
udapu iki, na'iki pamada kaziwan bii'i, ĩdima'akan naa u'ai kadimana'o
ida'an. 17 Ipai Jewnao na'iki ipai Gentilenao, mashaapainao kidaz
Ephesus ii abatan ipai wuru'u aimaakan sha'apanuz kaikapa'a. Uruu
idi tuukii pidannao tarian, na'iki tuukii ĩdi'itinpan. Na'iki kaiman
pa'idiwaru pidannao paradan Naobanai Jesus dau'an. "Ei, ma'ozaka'o
mishi manawun uruu," ĩkian. 18 Uruu dono iriba mishidainao kowaadan
ipai oii kida'o pasha'apaapauzonii iriba'o pidannao abatapan pu'u.
19 Ba'orainao kida kowaadan na'apam pamarunao-tinpauzon. Mazan
uruu dono ipai ĩna'akan naa pamarunao-tinpan kaaritannaa kida.
Uruu idi pidannao kanaapu'u ipai ĩkawaodan wuru'u pakaaritan ki-
daz. Aizii ĩaitaan ipai wuru'u kaarita kida winipinaaz, dobata, dobata,
ubaokopatinan uikoda fifty thousand wizi'i kida'o puraata.‡ 20 Aizii
mishidainao tukapan idi ma'ozaka kuwai pishatan pidannao nyukunuu,
powa'a zii ĩma'ozakadinan pakakuwaatinan dau'ati. Uruu idi powa'a zii
mishidainao iribainan.

Pidannao to'oradinan Ephesus ii

21 Aizii ipai wuru'u aimaakan kida sha'apan dauna'an kaikapa'a,
Paul di'itinpan, na'iki uaipan pamorowautapan wiizai kawana'ati kida
wuru'u Macedonia na'iki Achaia Baara ii aka kida'oraz. Na'iki'o ni'i
naa uaitan padobatan atii Jerusalem iti. Paul kian, "Õkaawan dauna'an
Jerusalem iti, õmakon nii na'iki õmorowautapa'anan nii kapam Rome
iti." 22 Uruu idi udyuudan pamin-kaudinannao, Timothy na'iki Erastus
kiwiitan Macedonia iti. Aizii Paul una'ia'akan zii pa'an Ephesus ii, Asia
ia'oraz.
23 Mazan uruu dono'o naa pidannao to'oradinan Ephesus ii tuukii
manawun, usha'apanum kau'an iriba'a naa ĩtukapan pidannao da'anan
"Jesus Kaduz." 24 Kaina'a pidan Ephesus ii, Demetrius kia'o u'uu.
Uruu tomapauzo iriba, iriba, tominkaruaba Artemis dapunaa dikin
kida silver idi. Utomanuzu duusodi kida'a. Na'apa'o ida'an dobata,
dobata uikodan puraata pa'ati, na'iki pidannao ati, wuru'u kaudi-
nainao kidaz utuma. 25 Uruu idi udapadan na'iki ubaokopatan ipai
pidannao kaudinainao patuma na'iki ba'orainao kida na'apa'o kapam
ĩkaudinan ĩnao kawan. Na'ia'a naa ukian ipai ĩnao ati, "Õpaonarunao,
aizii õparada'azon u'ati. Ipai unao uaitapa kanom kaduz wakaudin-kizi

‡ **19:19** wizi'i kida'o puraata: Greek paradan ida'an drachmas. Bauda'apa drachma, bauda'apa'o kamoo kaudin-karu winipinaa.

nii. Na'iki uaitapa dobata, dobata waikodan puraata watomanii kida
ida'an. 26 Aizii utukapa, na'iki uabata ukinao idi na'apam Paul dikauda
kian wuru dau'ana'a watomanii kidaz aimaakan. Ukian, 'Wuru'u
toma-kariwai kidaz tominkaru nii ka'ui idi'oraz, mazanu'o karikao-
nan, aonaa mishi'o mani.' Uruu idi ipai'i naa una'apatan da'ainao
pidannao nyukunuu, paparadan kawana'ati, atii ipai di'ii'aka'a Asia
Baara kawana'ati kida, iriba'a naa ĩmishidan uparadan. 27 Aizii pidan-
nao dakoopan ni'i naa watomapanii kidaz. Na'iki umanawunu'oraz
watominkarunuaba Artemis, odapu tukapa-kao ni'i naa madiwautapa-
ka'o nii karikaonan. Na'iki aona'o ni'i naa powa'a pidannao dyautan
oroo, atii na'apa'o ni'i naa karikaonan omanyukunuuta-kao. Ipai unao,
uaitapa ipai pidannao toriinpauzon o'ati, da'a'a Ephesus an, na'iki ipai
Asia Baara ii aka, na'iki ipai ba'oran amazada kawana'ati kida."

28 Aizii pidannao abatankan idi una'apan, sariapa mishi ĩto'ora'akan,
na'iki ĩkadakoina'akan naa diiwa, diiwa. "Ma'ozaka'o, na'iki
umanawunu'o watominkaruaban Artemis, da'a'a Ephesus ida'a," kia'o
wuru'u ĩkadakoinanuz. 29 Uruu idi iriba, iriba pidannao kadakoinan
diiwa'o ida'an, ĩto'oradinan naa mapidankiaka uruu wiizai di'ii'aka.
Upu'a'a naa ĩikoda'akan Gaius na'iki Aristarchus. Sariapa ĩzaamatan
ĩdyaun. Ĩnao Paul minauda'unao Macedonia iki'o ĩwa'atin. Ĩna'aka'akan
naa kowas ĩnao pidannao baokopainpauzo-kizi iti. 30 Tuukii padamata
Paul mako'ozon na'iti, pidannao kanaapu iti. Mazan aonaa mishidainao
kashaapan umakon na'iti. 31 Kaina'ia'o kapam Paul paonarunao
na'ii, tuubaru kidainao pidannao. Ĩnao dyuudan paparadan u'idi'iti,
aonaa kizi umakon pidannao baokopainapa-kizi iti. 32 Aizii na'ia'a
naa pidannao to'oradinan tuukii, ba'orainao kadakoinan pana'iti
sodi kida'a naa karikaonan, usha'apanum kau'an, kaina'a pabi'i
kida pidannao aonaa ĩaitapan kanom dau'ati'o manawun wuru'u
pawa'atinuz. 33 Aizii Jewnao aipan idi pakazannaatinan, sariapa
ĩzaamatan pabii iki Alexander parada'o nii pidannao kanaapu iti, marii
kizi ukowaadan ĩ'ati aonaa ipai'o mani wuru'u Jewnao sha'apaapanuz
aimaakan kaikapa'a. Soo Paul pa'an wuru'u na'apainpa'oraz. Sariapa
Alexander sawadan paka'u, uaipan pidannao mashaadinan na'iki
ĩabata kizi uparadan. 34 Aizii pidannao tukapankan naa uruu Jew,
ipai baokopa ĩkadako'okan patumaaka kaikapa'a: "Ma'ozaka'o, na'iki
umanawunu'o watominkaruaban Artemis da'a'a Ephesus ida'a," kia'o
wuru'u ĩkadakoinanuz atii tomunu'iki.

35 Upu'u mazan donoi zowaunaa kaawan ĩ'ida'ati, sariapa
umashaatan wuru'u ĩkadakoinapanuz. Ukian ĩ'ati kaikapa'a: "Uabata
õparadan Ephesus sannao. Ipai pidannao aitapan soo wawiizi Ephesus
taapa'o wuru'u umanawunu'oraz tominkaruaba Artemis dapunaa.
Na'iki ipai pidannao aitapan kaina'a kapam wataapan umanawunu'o
kuba, oroo kawanu'oraz utoma-kao, tawuru'u waotauzoz aokazi iki.
36 Aonaa turuu pidan kashadan na'iki udakoopan watominkaruaban
Artemis. Ukau'an usookada'a naa wuru'u ukaikapainpanuzu'u. Mana'a
usha'apaapa'ana'a aimaakan madoronaa-daun. 37 Unao kaawa-kidanii
wuru'u pidannaouz da'ati'i, ĩmasha'apatakan pu'u dikauda'o aimaakan,
aonaa kanom ĩkoidapan watominkaruaban dapu iki, na'iki aonaa
ĩdakoopan watominkaruaban dikauda'o ida'an. 38 Aizii Demetrius
na'iki ipai umin-kaudinannao, ĩkaakapaa'azon an pidannao, marii

pa'an ĩkaakapaan, na'iki ĩna'akan ĩdyaun Rome iki'o naobanai di'iti,
na'ii kizi ĩkootowapa-kida-kao, kootowapa-karu kamoon dono. 39 Aizii
unao mani, kaina'a zii uparada'azon aimaakan dau'an? Uparada'azon
an, marii uabata-kidan wuru'u uparadan kidaz, wuru di'ia'a kabaun
toma-kariwaiz kawiiziinao miitiniapa-kizi nii. 40 Aizii di'i wuru'u
washa'apatanuz aimaakan kaikapa'a, kichana'iki-kia'o wuru'u,
wato'oradinan mapidankiaka manawun. Aizii Rome iki'o naobanai
abatan ana'a naa pa'i wuru'u wadikaudainapanuz, sariaapa'o nii
upishaa-kidan waunao kanom dikin ia'o wuru'u wato'oradinanuz
kaikapa'a. Aona'o nii waaitapan na'apam wakazannaatinan." 41 Donoi
zowaunaa ipaian dauna'an paparadan kaikapa'a, usookada'akan naa
miitiniapa-karu.

20

Paul morowautapankan dono'o Macedonia na'iki Achaia Baara ii

1 Pidannao sookadan dauna'an pato'orainpan, Paul dapada-kidan
na'iki ubaokopatan naa ipai mishidainao. Uruu ukowaadina'azon
naa ĩ'ati, na'iki uma'ozakadan ĩnyukunuu, ma'ozaka kizi kapam ĩtaapan
pamishidan. Pazaamaaka'uan dauna'an mishidainao, umakon naa
Macedonia iti. 2 Aizii pamakopa-kizi donoi kawana'ati kida, Paul
ma'ozakadan pidannao nyukunuu pakowaadapan ida'an kaiman kida'o
kuwai ĩ'ati. Atii ukaawan Achaia Baara iti. 3 Idikinauda'u kauzu
una'ia'akan. Udauna'an uminziiwan naa koshan uruu umako'ozon naa
atii Syria iti. Upu'u mazan pidannao kowaadan Paul ati, kaina'a Jewnao
zaudapan uruu ĩaipan pazowianuzu. Uruu idi ukiwan powa'a an koshan
Macedonia an. 4 Na'iki kaikapauda'u pidannao makon utuma. Berea iki
Sopater, Pyrrhus daniz; Thessalonica iki Aristarchus na'iki Secundus;
Derbe iki Gaius; Asia Baara iki Tychicus na'iki Trophimus; na'iki Timo-
thy mako kapam. 5 Ĩnaou'u naa kiwiita Troas iti, na'ia'o ni'i naa ĩzaudapan
waunao.* 6 Mawiki'ina'o Bread Nikauzo-kao Kamoon dauna'an, wa-
makon naa kapam kanawa ida'an Philippi iki. Atii baka'iauda'u kamoo
dauna'an waikodan zii wairibannao Troas ia'a naa. Bauda'apa sondii
wana'ia'akan Troas ii.

Ubaukapan naa Paul morowautapan Troas ati

7 Saturday dono, kamoo tipitan dauna'an, ipai wabaokopatinan, waa-
roopa'azon idi baokopa, na'iki wanika'azon idi bread wanyukunuitapa-
kinaa nii Jesus mawakan wa'ati. Paul aitapan idi uwa'aka'azon
mishidainao ba'oran kamoo, ukakuwaapatinan ĩ'ati atii tomun-zikon
di'iti. 8 Kabaun nazoo dokoa'o di'ia'o wuru'u wabaokopatinanuz, na'iki
na'ii iriba'o lamp kida maodapan. 9 Kaina'a pa'ina'o zii daonaiora Eu-
tychus kia'o u'uu, usakanatapan windoo paawa'a. Aizii Paul kakuwaa-
patinan atii Eutychus da'awununun. Udauna'an uda'awu'ukan naa,
atii masha'apakiaka uwaota'akan naa imi'i baara iti. Idikinauda'u'o
utara'apaawatinpan paawa iki'o wuru'u uwaota'akanuz. Pidannao
dokobatanuzu, mazan mawaka'aka'a naa uruu. 10 Mazan upu'u
Paul kaawa'akan u'ida'ati, na'iki udokobata'akan naazu. "Mana'a
ukasha'ora'ana'a, kakuda'aka'a naa uruu powaa iti," ukian ĩ'ati. 11 Uruu
dauna'an ĩzaidan naa powaa iti kabaun nazo iti, uru'u naa ĩaroopan

* **20:5** Verse 5 ida'a watukapan Luke saada'oraz di'oraz kaarita'a baokopatinan koshan Paulnao tuma.

naa na'iki ĩnikan naa bread baokopa. Uruu dauna'an powa'a zii
Paul kakuwaapatinan pidannao ati, atii wakankanaanin. Uruu kii
uwa'akauzon ĩdyaun. 12 Aizii wuru'u waota'oraz daonaiora, ukiwan
naa padapu iti pairibannao tuma, aonaa usha'apan. Aizii uiribannao
kaiman ĩnyukunuu ĩkiwan.

Paul kowaadinan mishidainao ati Ephesus iainaouz

13 Troas iki pakidiba ida'an Paul makon Assos iti. Mazan waunao,
kanawa ida'an pa'an wamakon na'iti. Na'ia'o ni'i naa Paul aitan paiko-
dan waunao. 14 Atii na'apa'a naa mishi. Ukaawan dauna'an na'iti, upaid-
inan naa watuma kanawa zo'iti, na'iki'i naa wamakon atii wakaawan
Mitylene iti. 15 Ba'oran kamoo wadobatapa'akan wiizai dazaba an,
Chios kia'o u'uu. Ba'oran kamoo ida'a wakaawan Samos iti. Ba'oran
kamoo wadobatan koshan atii wakaawan Miletus iti. 16 Aona'a naa Paul
aipan patomunu'ikinpan Asia Baara an. Mazan kadimana'a naa pa'an
uaipan pakaawan Jerusalem iti, Pentecost ua'ii. Uruu idi aonaa umakon
Ephesus iti. 17 Soo udyuuda-kidan pa'an paparadan na'iti, marii kizi
choochi zowaunaanao wa'atin u'ida'ati Miletus ati.

18 Aizii ĩkaawan dauna'an u'ida'ati, ukian naa ĩ'ati, "Ipai unao utuka-
pauzonii na'apam õkaudinan, na'iki utukapa na'apam õmashaapauzon ki-
wiin da'ana'a Asia Baara an kida. Õsakadan di'iki'o õkaudinan da'ana'a,
atii di'i, uaitapa na'iki utukapa ipai õkaduz. 19 Õbaiatan bii'i tuukii
kasha'ora'o, Jewnao dakotautan pu'u pasha'apatan õgaru, mazan upu'u
mashaa, na'iki minziiwa õsha'apatan õkaudin-kizi, õnyukunuu kasha'oran
bii'i. Usha'apanum kau'an Tominkaru poitorun idi õgaru. 20 Na'iki aonaa
kanom õdizapan na'iki õtaapa-kidan unao ai, ipai õkowaadan u'ati kaiman
kida'o kakinaorii tawuru dono'o õkakuwaapatinan dono'oraz u'ati, udapu
ii kida, na'iki iriba'o pidan bii ii. 21 Aizii Jewnao ati na'iki Gentilenao
ati na'apa pa'idiwaru õparadan, õkakinaowan ĩdyaun tuukii, ĩtanawatin kizi'i
naa pa'oian ai Tominkaru ida'ati, na'iki ĩzaamata kizi'i naa wanaobanaa
Jesus Christ panyukunuu naobanaa nii.

22 "Mazan aizii õmakon ni'i naa Jerusalem iti, õizo'atin nii Kaimana'o
Doronaa paradan. Aonaa õaitapan na'apam nii õsha'apata-kao na'ii.
23 Usha'apanum kau'an ipai donoi, õkakuwaatin-kizi kawana'ati,
Kaimana'o Doronaa kowaadan õ'ati, kaina'a'o nii dikauda'o aimaakan
sha'apan õ'ati, na'iki õtaraa-kida-kao nii na'ii. 24 Mazan aonaa usha'apan
õzowii-kao. Kanom tuukia'o õsha'apata'azon, õaipan pa'an õipaian
õkaudin-kizi wuru'u Naobanai Jesus dyuudaniaz õsha'apatan. Udyuudan
õkowaadan Kaimana'o Kuwai ipai pidannao ati, Tominkaru kaimanan
na'iki ukamunanun dau'u.

25 "Aizii ipai'i naa õkowaadan u'ati Tominkaru naobanai-tinan dau'u.
Aizii wuru dauna'ana'a, aona'o ni'i naa powa'a utukapan õgaru.
26-27 Mazan aizii õkia'azon unao ati, na'apainim unao oo ba'orainao
mawakan, pakawan pa'oian bii'i zii, aonaa õgaru aipan ati'o mani
wuru'u. Usha'apanum kau'an aonaa kanom õdizapan unao ai. 28 Ukau'an
uzaudinpa'a naa pa'i kaiman kizi'i naa utaapan udoronaa, na'iki
kaiman pa'i kapam ukazannaatapa mishidainao wuru'u Kaimana'o
Doronaa taaniaz uawunuutapan nii. Usha'apanum kau'an Tominkaru
zaamatanii wuru'u ĩnaouz pa'idiwau nii pauDani izain ida'an na'iki
umawakan ida'an. 29 Õaitapa di'i õwa'akan dauna'an unao, kaini'iki'o
nii pidannao kaawan ubii ati, ĩmariidan nii na'iki ĩpozawaabi'ii-kidan

nii unao atii ĩtanawatin-kidan nii unao umishidan ai Jesus. Ĩkaawan nii
ma'ozaka, na'apa'o nii to'oraba'o baudokoru pozawaabi'ii-kidan kawan
kaznizonao atii uzowian ĩdyaun. 30 Na'iki kaina'a'o nii kapam pidannao
unao bii iki'o, ĩmariidan nii na'iki ĩbuutan nii pabi'i kida mishidainao
pa'ida'ati. 31 Ukau'an uzaudinpa'a naa pa'i, unyukunuitapa na'apam
õtominapa-kidan unao, õbaiatan bii'i kasha'ora'o na'iki to'ora-karu bii'i.
Mazan upu'u õkakinaotan ipai unao, wakanadan pu'u na'iki aiwaka'an
kida atii idikinauda'u wunu.
32 "Aizii õwa'akan ni'i naa unao Tominkaru ka'u ida'a. Uru'o nii kazan-
naatapa unao. Na'iki õwa'akan Kaimana'o Kuwai utuma, Tominkaru
kamunanun daua'o, uruu kida'o nii ma'ozakadapa unyukunuu. Na'iki
uruu kida kuwai ida'ana'o nii uikodan kaimana'o manawun aimaakan,
wuru'u Tominkaru aipaniaz pataan diina'iti'i ipai pidannao ati, ubuu-
taniinaouz pa'ati.
33 "Ipai unao, utukapa na'iki uaitapa õkaduz, aonaa na'apainim
õna'azootapan wuru'u konaunam kida'oraz pidannao kamichan, oo
wuru'u ĩtaapanii kidaz gold oo silver. 34 Aonaa õna'azootapan usha'apauz,
mazan utukapa na'apam õkaudinan dadara õka'u ida'an, õikoda-kinaa
nii aimaakan õmashaapa-kinaa nii, na'iki õmin-kaudinannao ati'o nii ka-
pam. 35 Õmashaapan ida'an kaikapa'a, na'iki õkaudinan ida'an dadara,
õtominapa-kidan unao. Na'apa kizi ukaudinan, na'iki ukaminka'uta kizi
kapam pidannao, wuru'u aona'oraz manawun ĩka'iitan pakaudinan.
Karikaonan kizi kapam unyukunuitapan tawuru'u Naobanai Jesus ki-
auzonuz: 'konaukia'o nii pidan minziiwa'oraz utaan aimaakan ba'oran
pidan ati, aimaakan taa-kao ai pa'ati.' "
36 Paipaian dauna'an pakadakoinpan, Paul kodoru'ukan naa pakaki-
naotaniinao tuma. Na'iki ĩtoriinpan naa Tominkaru ati. 37 Uruu dauna'an
Paul kowaadinan naa, ipai ĩdokobatan uruu, ĩzaadan naa mazan u'ati.
38 Ĩnyukunuu kasha'oran tuukii usha'apanum kau'an "Aona'o ni'i naa
powa'a utukapan õgaru," ukian idi ĩ'ati. Udauna'an ĩwa'anpankan naa
uruu, atii kanawa di'ii.

21

Paul makon naa Jerusalem iti

1 Wazaamaaka'uan dauna'an mishidainao zowaunaanao,
wamako'okan naa udaru'o kanawa ida'an. Na'iki'o wamakon
sariapa Cos iti. Ba'oran kamoo wadobatan naa koshan, Rhodes ii
wakaawa'akan, na'iki'i naa wamakon atii wakaawan Patara iti. 2 Na'ia'a
naa wazaamatan ba'oran kanawa tu'uz mako'o Phoenicia iti, Syria
ia'oraz. Wapaidinan dauna'an, wamakon naa koshan. 3 Maonapa
wadobatan paran baoko a'o katonaru Cyprus danoma an, wa'ashabaron
antanapu wataapanuzu. Wamakon atii wakaawan Tyre iti, Syria ia'oraz.
Na'ii wamaaratina'akan zii kanawa di'iki. Usha'apanum kau'an na'ia'o
nii zii kanawa wazoo kida maaraa-kao. 4 Uruu wiizai di'ii, waikoda
mishidainao Jesus. Uruu idi bauda'apa sondii wana'ia'akan ĩtuma,
kanawa sannao tomunu'ikinpan kawana'ati. Uruu dono Kaimana'o
Doronaa kowaada-kidan mishidainao ati, na'apam nii Paul sha'apata-
kao Jerusalem ii. Uruu idi tuukii ĩmashaatanuzu, aonaa kizi umakon na'iti.
5 Mazan na'apaini'o ni'i naa wadobatan kamoon aita-kao. Uruu idi
wamakon naa koshan kanawa di'iti. Ipai mishidainao, paudaiaro na'iki
paudainao tuma kida ĩda'anan waunao atii paran danoma iti. Na'ia'a

naa paran danoma ii wakodoru'ukan baokopa na'iki watoriinpan naa
Tominkaru ati. 6 Ĩzaamaaka'uan dauna'an waunao, wapaidinan naa
kanawa zo'iti. Aizii mishidainao, ĩkiwan naa kapam padapu iti kida.
7 Na'iki'i naa koshan wadobatan, atii Ptolemais ii kanawa mashaad-
inan. Uruu idi na'ii wamorowautapa'akan mishidainao kida di'ii.
8 Ba'oran kamoo wadobatan, atii wakaawan Caesarea iti, wasookadinan
Philip dapu ii. Uruu Philip kowaadapauzoz Kaimana'o Kuwai Jesus
dau'u pidannao ati. Na'iki uruu tawuru'u zaamata-kariwaiz Jerusalem
ii, 7 sha'atii ĩzaamata-kao buuta'o nii wanyukunui patumaaka kida.*
9 Kaina'a 4 Philip dainao zunnao, aona'o zii ĩkaudaiarun kida. Ĩnao
prophetiabanao.† 10 Aizii dobata zaa kamoo wana'a'akan dauna'an,
uru'u naa prophet, Agabus kia'o u'uu, kaawan Judea Baara iki.
11 Ukaawan wa'ida'ati, sariapa uso'otan Paul zadawu ukonon iki, na'iki
uwatudan pataba'u, na'iki paanoba uzadawu idi. Ukian, "Kaimana'o
Doronaa kian, kaikapa'o nii Jewnao watudan wuru'u kazadawu'oraz
Jerusalem ii, na'iki ĩtaan niizu Gentilenao ati."
12 Aizii waabatan idi kaikapa'a parada-karu'u, tuukii waunao na'iki
ba'orainao kida tiwaan pamashaatan Paul, aonaa padamata wataa-
padan umakon Jerusalem iti. 13 Mazan ukian, "Kandii nii uzaadan
õdau'ati kaikapa'a, ukasha'orada'azon õnyukunuu? Õwatuda-kao an oo
õzowii-kao an na'ii, Naobanai Jesus dikin ii, aonaa usha'apan, mazan
upu'a'o nii õmakon," ukian. 14 Atii aonaa waka'iitan wamashaatanuz.
Uruu idi wakian u'ati, "Marii mooko pusha'apata-kao Tominkaru aipan
kawana'ati."
15 Uruu dauna'an waminziiwan naa, na'iki wamakon naa Jerusalem
iti wakidiba ida'an. 16 Pabi'i kida mishidainao Caesarea iki mako kapam
watuma. Uruu idi baokopa'a naa wamakon, atii wakaawan Jerusalem
iti. Ĩnaou'u naa na'aka waunao Mnason dapu iti, wasookapa'azoo-kizi
iti. Uruu kotua'o uwa'atin Cyprus iki, na'iki kotua'ora'a naa pa'an
uzaamatan Jesus panaobanaa nii. 17 Wakaawan dono Jerusalem iti
tuukii mishidainao konaukii-kidan waunao.

Paul morowautapan James di'iti

18 Ba'oran kamoo Paul makon baokopa watuma, utukapa'anan James.
Wakaawan na'iti, waikoda ipai choochi zowaunaanao na'ii. 19 Uruu
idi tuukii Paul konaukii-kidan ĩdyaun. Udauna'an ukowaadan naa ĩ'ati
ipai aimaakan Tominkaru sha'apatanii kida Gentilenao ati, pakaudinan
dono ĩbii ii aka.
20 Ipai wuru'u abatainaouz Paul kuwaa, tuukii ĩkonaukian. "Kaimana'o
manawun mishi pugaru," ĩkian Tominkaru ati. Udauna'an ĩkian Paul
ati. "Wa'inawuzu Paul, mishi putukapa na'apam iriba, iriba Jewnao
ipai amazada kawana'ati mishidan naa naobanai Jesus. Mazan
ĩnao, tuukii ĩmarainpan na'iki ĩizo'atin tawuru'u Moses kakinaori
kidaz. 21 Aizii kaina'a ĩabatan dikauda kida'o parada-karu pudau'u.
Ĩabatan putominapa-kidan na'iki pukakinaotan Jewnao wuru'u
mashaapainaouz Gentilenao wiizi ii aka kida, aona'a naa kaikin puaipan
ĩsha'apatinan Moses kakinaori kida kawana'ati. Na'iki aona'a naa
kaikin puaipan ĩchoota-kidan‡ paudani daonaioranao, Moses kakinaori

* **21:8** Acts 6:1-6 † **21:9** prophetiabanao: kowaadapa'o Tominkaru paradan.
‡ **21:21** choota-kidan: Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

kawana'ati, na'iki aona'a naa kaikin puaipan wuru sha'apata-kaoa'a
waunao Jewnao kaduz kidaz. 22 Masakauda'u dauna'an, ĩabatan ni'i
naa wuru'u pukaawanuz. Aizii mani, na'apam nii washa'apatinan?
23 Wadi'itinpan kaikapa'a, waaipan pusha'apatinan waparadan
kawana'ati. Kaina'a 4 daonaioranao kowaadauzo pamishia'azon
paparadan Tominkaru ati.§ Kaina'a'a naa ĩdyaun kaida'a'a, ĩipaia'a
naa pasha'apatan wuru'u ĩkowaadauzoniaz pasha'apata'azon. 24 Ukau'an
turuu pumakon baokopa ĩtuma, puchikaina'an kizi ĩtuma Tominkaru ati,
Jewnao kakinaori kawana'ati. Na'iki pukowaada kizi'i naa pugaru'o
nii kawinipinaata uzainao ĩtaan nii faadaanao ati. Ĩipaian dauna'an
pachikainan, ĩsokozoo-kao ni'i naa ĩtukapa-kida-kinaa ni'i naa pamishian
paparadan Tominkaru ati. Uruu ida'ana'o nii Jewnao tukapan aonaa
mishi'o mani wuru'u pumashaatanuz pidannao sha'apatan aimaakan
wakakinaorinaa ai. Usha'apanum kau'an, pugaru na'apa kapam
pusha'apatan wuru'u wakakinaorinaa aiapanii kidaz usha'apata-kao.
25 "Mazan Gentilenao ati, wuru'u mishidainaouznaa, waunao choochi
zowaunaanao saadani'i naa pa'an wakaaritan ĩ'ati, na'iki wataa ĩ'ati
idikinauda'u karikaonan kakinaorii waaipaniaz ĩizo'atin. Kaikapa'a
wuru'u wakianuz wakaaritan ida'a: 'Aonaa unika'ana'a wanyukunui
taa-kariwaiz ba'oran kaduz tominkarunao ati. Na'iki aonaa unika'ana'a
izai, na'iki aimaakan dunaa wuru'u dyukuruuta-kariwaiz uzowii-kao.
Na'iki aonaa ukashaapa'ana'a daonaiora na'iki zun kiaapaakan pama-
mazidakan pu'u,' " kia'o wuru'u ĩkianuz Paul ati.
26 Ba'oran kamoo na'apa'a naa Paul sha'apatinan padyuuda-kao
kawana'ati. Una'akan naa wuru'u daonaioranaouz, na'iki na'ia'a naa
ĩchikainan utuma Moses kakinaori dyuudauzon kawana'ati. Uruu
dauna'an Paul makon Tominkaru Dapu iti, ukowaadankan naa
faadaanao ati 7 kamoo ida'a ĩipaian ni'i naa pachikainan Tominkaru
ati. Uruu dono'o ni'i naa uzainao kawaoda-kao ĩkawana'ati kida.

Paul zaamata-kao
Tominkaru Dapu ii

27 Mazan 7 kamoo ĩsha'apaapan wuru'u pasha'apaapanii kidaz, na'iki
ĩipaian pu'a'a naa kapam. Upu'u Jewnao wa'atiinao Asia iki, tukapan
Paul Tominkaru Dapu ii. Sariapa ĩkimudan na'iki ĩto'oradan pidan-
nao kasaba'ukinpainao na'ii. Una'apan pu'u ĩzaamata'akan naa Paul,
28 na'iki ĩkadakoinan naa kaikapa'a: "Unao Israelitenao, ukaminka'uta
wazaamatan di'oraz pidana'a. Uruu tawuru'u chi'ikapa'oraz ipai
amazada kawana'ati, dakoopa'ita'oraz Israelitenao, na'iki dakoopa'o
wakakinaorinaa Moses taauzonii kidaz wa'ati, na'iki udakoopan ka-
pam wuru'u di'oraz Tominkaru Dapu'u. Aizii di'i, ukaniribaa-kidan
Tominkaru Dapu, una'akan idi Gentilenao unazo ati." 29 (Ĩto'oran
na'apa usha'apanum kau'an ĩtukapanii Trophimus, Ephesus san, Paul
tuma donoi ii. Ĩ'itiiman mani kaina'a Paul morota-kidan uruu patuma
Tominkaru Dapu iti.)
30 Uruu dono tuukii, tuukii pidannao to'oradinan uruu wiizai di'ii.
Ĩdiman naa di'iki kida'a kasaba'u, kasaba'uan Tominkaru Dapu iti.
Ĩmorotan sariapa ĩzaamatan Paul, na'iki ĩkozoota'akan naazu Tominkaru
Dapu iki. Udauna'an ĩtarata'akan naa paniinom. 31 Aizii wuru'u

§ **21:23** Numbers 6:1-20

pidannaouz, ĩaipan naa pazowia'akan uruu. Upu'u mazan parada-
karu kaawan Rome iki'o soldyaanao zowaunaa ida'ati. Kaikapa'a
wuru'u parada-karu dyuuda-kaoaz: "Ipai, ipai pidannao to'oradinan
kai Jerusalem ii, tuukia'o kaiwuru'u ĩto'oradinanuz." 32 Soldyaanao
zowaunaa abatankan idi na'apa'o kuwai, sariapa una'akan soldyaanao,
panaobanaanao tuma kida. Kadimana'o ida'an ĩmako'okan naa pi-
dannao to'oradinainao di'iti. Aizii pidannao tukapankan soldyaanao
zowaunaa, pasoldyaannao tuma, sariapa ĩsookada'akan pazowiautapan
Paul.
33 Soldyaanao zowaunaa kaawan na'iti, sariapa uzaamatan Paul
ĩ'ai. Udauna'an udyuudan naa uwatuda-kao dya'utamtinpa'o chain
idi. Na'iki upishaan naa pidannao kaikapa'a: "Kanom kaduz wuru'u
di'oraz pidana'a? Kanom mooko usha'apata?" 34 Mazan pana'a sodi
kida pidannao kadakoinan. Ba'orainao kian, "uruu kaikapa'ora'a,"
ba'orainao kian, "kaikapa'o uru'u." Atii aonaa soldyaanao zowau-
naa aitapan kanom dikin ia'o wuru'u ĩto'oradinanuz u'ati. Uruu idi
udyuudan naa Paul na'aka-kao soldyaanao mashaapa-kizi nazo iti.
35 Mazan ĩmorotan ua'ii kabaun nazo iti, pozai ida'a zii, uru'u naa sol-
dyaanao sawata'akan naa Paul, usha'apanum kau'an tuukia'a naa man-
awun pidannao to'oradinan. 36 Ĩwa'atin baokopa udawu'ati kasaba'u,
kasaba'uan, pakadakoinan tuma. "Uzowii uruu, uzowii uruu," kia'o
wuru'u ĩkadakoinanuz.

Paul kakuwaapan naa padau'u

37 Soldyaanao kaawa-kida'anan pu'a'a naa uruu padapu nazo iti. Sari-
apa Paul kian soldyaanao zowaunaa ati Greek ida'an, "Turuu õparadan
pu'ati?"

"Kaa! Puaitapanii sha'a Greek?" ukian Paul ati. 38 "Õ'itiiman
shaa pugaru Egypt san, tawuru'u toma'oraz mizaataaka-karu diiki'i
za'a Rome ikiinao tuma, na'iki taazata-kida'oraz 4000 zowii-mikinao
pidannao mapidantaka'o amazada di'iti."

39 "Aonaa. Õgaru Jew, Tarsus ia'o õshakatan, umanawunu'oraz man-
awun wiizai Cilicia Baara ii. Pukashaapa shoman õparadan pidannao
ati," Paul kian.
40 "Kaiman, turuu puparadan," ukian. Pozai paawa ia'a naa Paul
kadishitan na'iki usawadan paka'u, pidannao mashaada-kizi. Sariapa
mishi pidannao mashaada'akan. Udauna'an uparadan naa Jewnao ati
ĩparadan Hebrew ida'an.

22

1 Kaikapa'a wuru'u ukianuz ĩ'ati: "Õiribannao Jewnao, uabata õparadan,
õkowaada'azon u'ati, aonaa mishi'o mani wuru'u aimaakan uabataniaz
õdau'u," ukian ĩ'ati. 2 Ĩabatan idi Paul paradan Hebrew ida'an, powa'a
zii ĩmashaada'akan. Uru'u naa ukian ĩ'ati: 3 "Õgaru Jew, õshakatan
Tarsus ii, Cilicia Baara ia'oraz. Mazan õdyaupain da'a'a, Jerusalemi'i.
Gamaliel tominapa-kidauzonii õgaru, na'iki kaimanaiman ukakinaotan
õgaru, õizo'ati kizi ipai Tominkaru kakinaori wuru'u wadokozu-daunnao
ati'oraz utaa-kao kida. Uruu idi tuukii õizo'atin wuru'u kakinaorii
kidaz, na'iki tuukii õtaainan Tominkaru ati kapam, na'apa unao kawan.
4 Õgaru, õzowiapa-kidauzonii na'iki õantamikitauzonii pidannao, wuru'u

da'anpainaouz Jesus Kaduz. Na'iki õwatuda-kidauzonii na'iki õkabootakidauzonii taraa-kizai iti zunnao na'iki daonaioranao. 5 Umanawunu'o
Faadaa na'iki ipai kootowapa-kidauzonao pidannao aitapa kaimandaun wuru'u õsha'apatauzonuz aimaakan kida na'apa. Ĩnao turuu
ĩkowaadan unao ati mishi'o kaiwuru'u õparadanuz. Usha'apanum kau'an
õgaru ida'ana'o ĩdyuudauzon pasaadanii kaarita kida Damascus iainao
Jewnao ati'o. Ĩkowaadan pakaaritan ida'a õwa'atin, õzaamata'anan pidannao mishidainaouz Jesus. Udauna'an õna'aka kizi ĩdyaun watudinapa
Jerusalem ati, marii kizi kazowautapainao Jewnao antamikitan ĩdyaun.

Paul kowaadan na'apam pazaamatan Jesus panaobanaa nii (Acts 9:1-19; 26:12-18)

6 "Uruu dono õmakopaanan pu'u Damascus iti, sakitapa kamoo
õmaonapatan naa na'iti, mazan masha'apakiaka doko iki'o kanada'o
manawun kanadapa'akan õgaru. 7 Sariapa õwaota'akan imi'i baara
iti. Na'iki õabata parada-karu kian õ'ati, 'Saul! Saul! Kandii nii
puantamikitan õgaru?'

8 " 'Naobanai, kanom pugaru?' õkian.

" 'Õgaru Jesus, Nazareth iki'oraz, õgaru wuru'u puantamikitaniaz,'
ukian õ'ati. 9 Pidannao, wuru'u õtumainaouz, ĩtukapa kapam wuru'u
kanada'oraz. Mazan aonaa pa'an ĩabatan wuru'u parada-karuz õ'ati.

10 "Uruu idi õpishaanuzu kaikapa'a: 'Õnaobanaa, kanom puaipan
õsha'apata?'

"Naobanai kian, 'Pukadishita, na'iki pumako Damascus iti.
Na'ia'o nii ipai ukowaada-kao pu'ati, na'apam nii Tominkaru aipan
pusha'apatinan.' 11 Amazada kanadan idi manawun, sariapa
u'ishada'akan õawun. Na'iki aona'a naa kanom õtukapan. Uruu idi
õminauda'unao ka'utan naa õgaru Damascus iti.

12 "Aizii na'ii kaina'a pidan Ananias kia'o u'uu. Uruu mishida'o
Tominkaru, na'iki izo'ati'o ipai kakinaorii wuru'u taa-kariwai kidaz
wa'ati. Na'iki ipai na'iainao Jewnao naudapan uruu. 13 Uruu kaawan
õ'ida'ati. Ukian õ'ati, 'Õ'inawuzu Saul, marii putukapan koshan!' Sariapa mishi õawun saabaina'akan na'iki kaiman õtukapa'akan uruu.

14 "Udauna'an ukian õ'ati, 'Tominkaru, wuru'u wadokozu-daunnao
mishidaniaz, uzaamatan pugaru, utukapa-kida'azon idi pu'ati kanom
uaiapanii pusha'apatan pa'ati. Na'iki uaipan idi kapam putukapan
wuru'u kaimana'oraz manawun papoitoru. Na'iki uaipan puabatan uparadan udako iki manawun. 15 Ukau'an pugaru'o ni'i naa kakuwaapatin
udau'u, na'iki na'aka'o nii uparadan. Pukowaadan nii ipai pidannao ati,
ipai wuru'u putukapaniaz na'iki puabatanii kidaz aimaakan. 16 Aizii
kanom zii puzaudapan? Kadiman naa, puchikaawununin kizi'i naa,
na'iki puparada'a naa Naobanai ati kai, marii kizi uchikaan ipai pu'oian
pu'ai,' ukian õ'ati."

Paul zaamata-kao kakuwaapatina'o nii Gentilenao ati

17-18 Uruu dauna'an õwa'atin naa Jerusalem ati. Na'ia'a naa õmorotan
Tominkaru Dapu iti õtoriinpa'anan u'ati. Õtoriinapatinan pu'u õtukapan
Naobanai. Ukian õ'ati, "Puminziiwa kadiman, pumako kizi Jerusalem
iki, kai, kai. Usha'apanum kau'an aona'o nii da'ainao pidannao
mishida'azon pukuwaa õdau'u."

19 Mazan õkian, “Naobanai, ipai ĩnao, ĩaitapanii õgaru kaimanaiman.
Ĩaitapanii wuru'u õmakouzonuz synagogue kawana'ati kida, õzaamata'anan
ipai pidannao mishidainao kidaz pugaru. Udauna'an õtaraa-kidan na'iki
õba'izii-kidan da'i ĩdyaun. 20 Aizii tawuru'u Stephen, kakuwaapatinauzoz
pudau'u, uruu zowii-kao dono, na'ia'o kapam õgaru. Patumaaka'o
õnyukunuu zowii-mikinao tuma. Õgaru taapanii ĩchaakitan kida ĩzowian
dono Stephen paboori kuba kida idi.”
21 Mazan Naobanai kian, “Pumako di'iki'i, õdyuudan nii pugaru mu-
napo Gentilenao di'iti.”
22 Mashaa pidannao abatapan Paul kadakotinan. Mazan aizii
ĩabatankan ukowaadan wuru'u padyuuda-kaoaz Gentilenao di'iti, sari-
apa ĩkadakoina'akan diiwa'o ida'an. “Una'aka uruu di'iki'i! Marii
uzowii-kao! Aonaa turuu utaapa-kao kakupa,” ĩkiainan. 23 Ĩto'oran
na'iki ĩkadakoinan tuukii. Uruu idi ĩkaboowan pashooton kida doko iti,
ba'orainao kida kaboowan imi'i doko iti kapam. 24 Sariapa soldyaanao
zowaunaa dyuudan Paul na'aka-kao soldyaanao mashaapa-kizi nazo iti.
Na'iki udyuudan naa pasoldyaannao ba'iziinuzu, marii kizi ukowaadan
ĩ'ati, kanom dikin ia'o manawun wuru'u Jewnao to'oradinanuz u'ati
kaikapa'a. 25 Uruu idi ĩdodowan naa Paul na'iki ĩba'izia'azon naazu.
Mazan upu'u Paul kian soldyaanao zowaunaa ati, wuru'u maonapa'oraz
ukadishitapan udazaba'a, “Puaitapanii Rome di'iti'o õ'uu saadinpan?
Na'apa dii Rome iki'o kakinaorii kiauzon, ukashaapa mani õba'izii-kao
madiwautapaka, õmakootowapa-kida-kanao pu'u?”
26 Aizii soldyaanao zowaunaa abatan idi wuru'u Paul na'apanuz,
sariapa umakon pazowaunaa di'iti, na'iki ukian u'ati, “Na'apam nii
pusha'apatinan aizii? Tawuru'u pidan pudyuudaniaz ba'izii-kao, Rome
di'iti'o u'uu saadinpan.”
27 Uruu idi soldyaanao zowaunaa wa'atin Paul ida'ati, na'iki ukian
u'ati, “Pukowaada õ'ati, mishi'o Rome di'iti'o pu'uu saadinpan?”
“Oo,” ukian u'ati.
28 Soldyaanao zowaunaa kian Paul ati, “Õgaru õsaada-kidan õ'uu Rome
di'iti, õkawinipinaatan idi dobata puraata wiizai zowaunaanao ati.”
“Mazan õgaru, õ'uu saadinan Rome di'iti õshakatan di'iki'o,” Paul kian
u'ati.
29 Sariapa soldyaanao, wuru'u ba'izia'azoinaouz Paul, munapod-
ina'akan u'ai. Na'iki soldyaanao zowaunaa, tuukii utaria'akan, uabatan
idi kanom kaduz wuru'u Paul, na'iki uwatuda-kidan idi kapamazu chain
idi.

Paul kootowapa-kida-kao

30 Tuukii soldyaanao zowaunaa aipan paaitapan kanom dau'ana'o
wuru'u Jewnao to'orainapanuz Paul ati. Ba'oran kamoo udyuudan naa
Paul, buzuuta-kao. Na'iki udyuudan naa kapam faadaanao zowau-
naanao na'iki ipai kootowapa-kidauzonao pidannao baokopatinan.
Udauna'an una'akan naa Paul ĩ'idi'iti, na'iki udyuudan naa ukadishitan
ĩkanaapu iti.

23

1 Uruu idi Paul awunuupa'akan sakitapa kootowapa-kidauzonao pi-
dannao di'iti. Na'iki ukian ĩ'ati, “Õ'inawuzunao, karikaonan õmashaapan
kaiman Tominkaru ati, na'iki õaitapa aonaa kanom oia'o nii aimaakan

õsha'apatan, ba'azootin-kida'o nii õgaru. Õmashaapa kaiman atii kai.”
2 Sariapa Umanawunu'o Faadaa, Ananias kia'o u'uu, dyuudan Paul
dazaba iainao pidannao ta'ikan uruu padako ida'ati. 3 Sariapa Paul
kian u'ati, “Pugaru kaniriba'o kabaun daarazi kawanu'o, zichida-
kariwaiz baraka'o idi. Mishi'oraiman pudako'o nii pa'an Tominkaru
ta'ika. Pusakanatapan di'i, putiwaa-kidapan õgaru, kakinaorii aipan
kawana'ati. Mazan upu'u zii pudikintapan wuru'u kakinaoriiz pudyu-
udan ida'an wunao ta'ikan õdako'o.”
4 Pidannao maonapainao Paul dazaba'a kian u'ati, “Kandii nii pu-
paradan arawu ati kaikapa'a, Tominkaru zaamataniaz Umanawunu'o
Faadaa nii?”
5 Paul kian, “Õ'inawuzunao, kasha'ora õ'ati õna'apan, aonaa pa'an
õaitapan Umanawunu'o Faadaa uruu. Usha'apanum kau'an Tominkaru
paradan kian, ‘Mana'a udakoopa'ana'a pidan kazowautapa'o unao.’ ”
6-8 Sariapa Paul di'itapan wuru'u kootowapa-kidauzonaouz pidannao.
Pabi'i kida utukapa kaina'a zaamatinpainao Sadduceenao di'iti, kaina'a
kapam utukapan zaamatinpainao Phariseenao di'iti. (Sadduceenao,
aonaa ĩmishidan pidan kadishitan nii pamawaka-kizi iki. Na'iki aonaa
ĩmishidan angel kaina'an, na'iki aonaa kapam ĩmishidan doronai kaina'an.
Mazan Phariseenao ipai pa'an ĩmishidan wuru'u na'apa kida'oraz.) Uruu
idi Paul kian diiwa'o ida'an, “Õ'inawuzunao, õgaru Pharisee na'apa
õdarunao kawan. Õkootowapa-kida-kao, na'iki õkadishita-kida-kao unao
kanaapu'u, õmishidan idi kadishita'o nii mawakainao diina'iti'i.” Aizii
ĩabatankan wuru'u Paul na'apanuz, sariapa Phariseenao na'iki Sad-
duceenao kashadaakapan tuukii. Uruu idi ĩkadakowaakapan naa atii
ĩbuutaakapan. 9 Na'iki powa'a zii pidannao diwadan pakadakowaakapan.
Kaina'a tiichaapauzonao Moses kakinaori dau'u, zaamatinpainaouz
Phariseenao di'iti, ĩnao kadishitan na'iki ma'ozaka ĩparadan Paul dau'an.
“Aonaa kanom waikodan dikauda'o nii arawu sha'apatanu'u. Panaadon
mishi'o doronai oo angel paradan u'ati,” ĩkian. 10 Mazan kichana'iki-kia'a
naa manawun ĩkashadaakapan. Uruu idi soldyaanao zowaunaa dyuudan
naa pasoldyaannao makon pidannao bii iti, ĩkazata kizi Paul ĩ'ai, marii
kizi ĩna'akan uruu soldyaanao dapunaa nazoo iti.
11 Uruu wamarutan ida'a Tominkaru paradan Paul ati uzanda'awun
ii. “Mana'a putaria'ana'a. Ipai wuru'u pukowaadaniaz pidannao ati
õdau'an da'ana'a Jerusalem an, ipai õaipan kapam pukowaadanuz Rome
ii aka,” ukian u'ati.

Pidannao dakotan pazowian Paul

12 Ba'oran chaapi'iki, pabi'i kida Jewnao baokopatinan na'iki
ĩkadakotinan. Uruu dono ĩbauda'apatan panyukunuu na'iki ĩtaan
paparadan Tominkaru ati. Ĩkian, “Aona'o nii wanikan wawanyukunuu
na'iki aona'o nii watuzan wariwun, atii wazowian dauna'an zii Paul.
Marii Tominkaru pataka'utan waunao wamazowiikan an Paul.”
13 Uwazoota 40 daonaioranao baokopatinan, wuru'u na'apatainaouz
panyukunuu. 14 Ĩnao wa'atin faadaanao zowaunaanao ida'ati, na'iki
Jewnao zowaunaanao ida'ati. Ĩkian ĩ'ati, “Waunao, wakiinii Tominkaru
ati aona'o nii wanikan wawanyukunuu, na'iki aona'o nii watuzan
wariwun atii wazowian dauna'an zii Paul. 15 Uruu idi waaipan
ipai unao dyuuda-kidan uparadan soldyaanao zowaunaa di'iti.
Umariida kizi uruu, marii kizi udyuudan Paul unao ida'ati. Ukii kizi

u'ati. 'Waabata'azon powa'a zii kanom ni'o manawun wuru'u Paul zaamatapa-kaoaz.' Aizii waunao, wadizinpan ni'i naa, wazowian nii uruu ukaawan ua'ii da'ati'i unao ida'ati," ĩkian.

16 Mazan Paul chaonain abata ipai wuru'u ĩkadakotinanuz. Uruu idi sariapa umakon soldyaanao dapunaa iti, ukowaadankan Paul ati wuru'u ĩparadan kidaz ĩzowia'azoonuz uruu. 17 Sariapa Paul dapadan bauda'apa soldyaanao zowaunaa, na'iki ukian u'ati, "Puna'aka wuru'u di'oraz daonaiora'a unao zowaunaa di'iti, kaina'a ukakuwaapa'azon u'ati." 18 Uruu idi soldyaanao zowaunaa na'akan naazu pazowaunaa di'iti, na'iki ukian u'ati, "Paul, taraapa-kariwaiz, dyuudan õna'akan di'oraz daonaiora'a pu'ida'ati, usha'apanum kau'an kaina'a ukakuwaapa'azon pu'ati."

19 Sariapa soldyaanao zowaunaa na'aka'akan wuru'u daonaioraz pana'itinapu pidannao ai. Na'ia'a naa upishaan uruu kaikapa'a: "Na'apa'oram wuru'u pukakuwaapa'azoonuz õ'ati?"

20 Ukian naobanai ati, "Kaina'a Jewnao baokopainpan, pazowaunaanao tuma, ipai ĩna'apatan panyukunuu ĩaipan pamariidan pugaru. Uruu idi kaini'iki'o nii ĩdyuudan paparadan pu'ida'ati, ĩaipan pudyuudan Paul waikana'an Jewnao kootowapa-kizi dapunaa iti. Ĩkian nii pu'ati, 'Kootowapa-kidauzonao pidannao aitapa'azon powa'a zii kanom ni'o manawun wuru'u Paul zaamata-kaoaz.' 21 Mazan mana'a pa'i pumishida'ana'a ĩparadan, aonaa pudyuuda'ana'a Paul ĩ'idi'iti. Usha'apanum kau'an kaina'a'o nii Jewnao dizinpan ĩzowia'azoonuzu ukaawa-kida-kao ua'ii. Uwazootanii 40 daonaioranao wuru'u dizina'azoinaouz. Ipai ĩnao, ĩtaan paparadan Tominkaru ati. Ĩkian, 'Aona'o nii wanikan wawanyukunuu na'iki aona'o nii watuzan wariwun atii wazowian dauna'an zii Paul.' Taa'azo'o naa kaina'iki ĩdyaun, soo pugaru'u naa ĩzaudapan, ĩabata'azon na'apam pukian."

22 Udauna'an soldyaanao zowaunaa kian daonaiora ati, "Mana'a pa'i pukowaada'ana'a pidan ati wuru'u pukakuwaapanuz õ'ati." Udauna'an udyuuda'akan naa ukiwan powaa iti.

Paul dyuuda-kao naobanai Felix di'iti

23 Uruu dauna'an soldyaanao zowaunaa, dapada-kidan dya'utam pasoldyaannao naobanaanao, na'iki ukian ĩ'ati, "Udyuuda 200 soldyaanao minziiwan, ĩmako kizi Caesarea iti aizii 9 o'clock, aiwaka'an. Na'iki marii 70 soldyaanao makon kapam kawaro barau an kida. Na'iki marii powa'a zii 200 soldyaanao makon kapam pachipararin za'aba'i kida tuma. 24 Na'iki uminziiwa-kida pa'i kapam Paul kawaronnao nii. Kaiman mazan pa'i õaipan una'akan uruu, aonaa õaipan usha'apatakao, kaiman õaipan ukaawa-kidan uruu naobanai Felix di'iti, wiizainao zowaunaaz," ukian ĩ'ati. 25 Udauna'an utaan naa ĩ'ati pasaadanii kaarita naobanai Felix di'iti'oraz. Kaikapa'a wuru'u usaadaniaz:

26 "Di'oraz kaarita õgaru Claudius Lysias di'iki'o. Pugaru umanawunu'o naobanai Felix ati'o. Tuukii õnaubaan pugaru õkaaritan ida'an. 27 Jewnao zaamatan wuru'u di'oraz daonaiora'a, na'iki maonapa'ora'ana'a padamata ĩzowianuzu. Õabatan idi u'uu saadinpan Rome di'iti, sariapa õkazannaatan uruu õsoldyaannao tuma.

28 "Õaitapa'azon kanom dikin ia'o wuru'u ĩto'oradinanuz u'ati, uruu idi õna'akan uruu Jewnao kootowapa-kidauzonao pidannao di'iti.

29 Na'apaini'i naa õabatan wuru'u ĩto'oranuz u'ati soo pakakinaorinaa
sodi kida dau'ana'o karikaonan. Aonaa turuu pidan zowii-kao oo
taraa-kao, soo na'apa'o dikin ii karikaonan. 30 Mazan ukowaada-
kao idi õ'ati ĩzowia'azon naa uruu, sariapa õdyuudan uruu pu'idi'iti
kadimana'o ida'an. Na'iki õdyuuda Jewnao kowaadan pu'ati, kanom
dikin ia'o oo kanom wuru'u usha'apataniaz, ĩto'ora-kinaaz u'ati. Uruu
kaduz. Atii ba'oran dono."
31 Na'apa'a naa mishi soldyaanao na'akan Paul padyuuda-kao
kawana'ati. Atii ĩkaawa-kidanuzu aiwaka'an wiizai Antipatris iti.
32 Ba'oran chaapi'iki, soldyaanao, wuru'u pakidiba ida'an kidainaouz,
ĩpadantan naa powaa iti pawa'ati-kizi iki, atii padapunaa di'iti. Mazan
kawaro barau an kidainaouz, ĩnaou'u naa pa'an dobata Paul tuma,
33 atii ĩkaawan Caesarea iti. Na'ia'a naa ĩtaan kaarita naobanai Felix
ati. Na'iki ĩtaan naa kapam Paul u'ati. 34 Uipaian dauna'an paaitaan
wuru'u kaaritaz, uru'u naa upishaan Paul, na'iki'oram amazada di'iki'o
uwa'atin. Ukowaadan pawa'atin wiizai Cilicia Baara ia'o di'iki. 35 Uruu
idi ukian Paul ati, "Õzaudapan nii zii wuru'u zowia'azoinaouz pugaru
kaawan. Õabatan dauna'an na'apam ĩkian pudau'an, uruu õaitapan ni'i
naa na'apam õsha'apatan pugaru." Uruu idi udyuudan naa soldyaanao
taratan Paul, umanawunu'o kabaun di'ii, naobanai Herod tomauzoniaz,
na'iki ĩawunuutapa-kizi uruu na'ii.

24

Jewnao kaakapaan Paul Felix ati

1 Aizii baka'iauda'u kamoo dauna'an, Ananias, Umanawunu'o Faadaa
makon naa Caesarea iti kazowautapainao Jewnao tuma na'iki lawyer*
tuma, Tertullas kia'o u'uu. Ĩnao makon naa naobanai Felix di'iti
ĩkaakapaa'anan Paul u'ati. 2 Ĩkaawan na'iti, udauna'an Paul na'aka-kaoa'a
naa ĩ'ida'ati. Na'ia'a naa Tertullas kaakapaan naa uruu kaikapa'a:
"Õnaobanaa Felix, pugaru umanawunu'o naobanai. Konaukii pidan-
nao mashaapan pukazowautapan idi wawiizi kaiman. Na'iki ipai
pusakitapadan wa'ati wuru'u aimaakan kida kasharutapa'oraz wau-
nao wawiizi ida'a. 3 Uruu idi kaiman pidannao nyukunuu pu'ati ipai
wiizai kawana'ati pukazowautapanii kidaz. 4 Aonaa õmashaatapa'azon
pugaru tomunu'iki manawun, mazan õaipan puabatan waparadan
masakauda'u. 5 Di'oraz daonaiora'a aonaa ukaimanan, kichana'iki-
kia'o uruu. Ipai, ipai amazada kawana'ati ukimudautan na'iki
uto'orataaka-kidan Jewnao. Na'iki uruu kazowautapa'o Nazareth san
pidanannao. 6 Na'iki uaipan kapam pakaniribaa-kidan Tominkaru
Dapu pawazootapan ida'an kakinaorii. Uruu dikin ia'o wazaa-
matanuzu. [Wakootowapa-kida'azoo nii padamata uruu wakakinaori-
naa kawana'ati, 7 mazan Lysias, soldyaanao zowaunaa kaawan, sariapa
una'akan uruu wa'ai. 8 Na'iki ukian kanom kaakapaa'azon an Paul,
marii uwa'atin pu'ida'ati.]† Aushaa, pupishaa mooko uruu, puabatan
nii kanom dikin ia'o wuru'u wato'oranuz u'ati." 9 Ipai wuru'u abat-
apainaouz Jewnao, na'apa ĩnyukunuu uparadan kawana'ati. "Mishi'o
kaiwuru'u uparadanuz," ĩkian.

---

* **24:1** lawyer: uruu kashadaakapauzo kootowapa-karu dono Rome iki'o kakinaorii kawana'ati. † **24:8** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

Paul kazannaatinan
Felix kanaapu'u

10 Uruu idi naobanai Felix sawadan paka'u Paul di'iti. "Pugaru'u
naa parada aizii," ukian. Sariapa Paul kian naobanai ati, "Õaitapa
kotua'o mishi pukazowautapan wairibannao Jewnao, ipai wuru ida'a'a
amazada ĩwiizaitapaniaz. Pugaru puaitapanii ipai ĩkaduz. Uruu idi tuukii
õkonaukian, usha'apanum kau'an aizii õkakuwaapan nii pu'ati. 11 Aizii
di'i 12 kamoo dobatan õkaawan dauna'an Jerusalem iti, õtoriinpa'anan
idi Tominkaru ati. Turuu pupishaan pidannao pumishida'azon an.
12 Aonaa Jewnao ikodauzon õkashadakowaakapan pidan tuma Tominkaru
Dapu ii, na'iki aonaa na'iam zii ĩikodan õto'orataaka-kidan pidan-
nao synagogue ii oo pawiizi an kida. 13 Ukau'an aonaa mishi'o
mani kaiwuru'u ĩparadanuz. Aonaa kanom ĩikodan pamishii-kinaa nii
kaiwuru'u ĩkaakapaanuz õgaru pu'ati. 14 Mazan õkowaadan nii pu'ati
aimaakan õsha'apatauzonii. Mishi karikaonan õtoriinpauzon wadarun-
nao Tominkarun ati, soo Jesus tominapa-kidan kawana'ati. Mazan
ĩkian pana'iti'o karikaonan wuru'u na'apa'oraz. Mazan ipai õmishidan
wuru'u kakinaorii Tominkaru taaniaz Moses ati. Na'iki ipai õmishidan
wuru'u Tominkaru prophetinnao saadauzonii kidaz. 15 Na'apa õmishidan
Tominkaru, wunao mishidan kawanu'u diinaouzu'u, na'iki õmishida
kapam bauda'apa kamoo ipai'o nii pidannao, kaimanainao na'iki
oiainao kadishita-kida-kao nii pabaaranaa iki. 16 Uruu idi karikaonan
õtiwautinan, kaiman õaipan õtaapinan, aonaa õaipan õnyukunuu kasharutin-
pan pidannao tuma oo Tominkaru tuma.

17 "Dobata wunu õ'aonaankan Jerusalem iki. Õkaawan powa'a ati
õwa'anan idi'o puraata õiribannao Jewnao ida'ati. Na'iki õkawaoda-
kida'azon idi kapam uzai Tominkaru Dapu ii. 18 Õipaian pu'a'ora'a
naa õsha'apaapan uruu kida aimaakan, na'iki õipaian kapam õchikainan
Tominkaru ati, wuru'u ĩikodanuz õgaru Tominkaru Dapu ii. Aonaa pidan-
nao kasaba'uinpan õtuma uruu dono, na'iki aonaa pidannao kasharu-
taakapan uruu dono. 19 Mazan na'ia'o pabi'i kida Jewnao Asia iki'o
ĩwa'atin. Ĩnao pa'an turuu ĩna'aka-kao da'ati'i pukanaapu ati, ĩkowaada kizi
kanom dikauda'o aimaakan õsha'apatan, turuu ĩkaakapaan õgaru pu'ati.
20 Aushaa pupishaa mooko wunaou'u di'oraz Jewnaou'u. Kanom dii
ĩikoda dikauda kida'o nii aimaakan õsha'apaapan, tuubaru kida'o Jewnao
kootowapa-kidan dono õgaru Jerusalem ii? 21 Soo kaina'a bauda'apa
aimaakan dikin ii õto'oradan ĩdyaun, õdako'atin idi ĩparadan ma'ozaka
kaikapa'a: 'Ukootowapa-kidan õgaru soo õmishidan idi bauda'apa kamoo
mawakainao kadishita-kida-kao nii pamawaka-kizi iki,' õkian idi ĩ'ati."

22 Felix, uaitapani'i naa "Jesus Kaduz" dau'u. Uruu idi ukian, "Turua'a
naa shoman. Õzaudapan nii zii Lysias, soldyaanao zowaunaa kaawan.
Uruu dauna'an õaitapan nii na'apam õsha'apatan pugaru," ukian.
Udauna'an usookada'akan naa wuru'u kootowapa-karuz, 23 na'iki Felix
kian naa soldyaanao zowaunaa ati, "Aonaa õaipan utaratapa-kao, marii
uawunuutapa-kao karikaonan. Uiribannao kamunanu'uzon an u'ati,
turuu ĩna'akan aimaakan uaiapanii kida," ukian.

Paul paradan Felix
na'iki udaiaro ati

24 Atii dobata kamoo, uruu dauna'an Felix kaawan naa powa'a ati
paudaiaro Drusilla tuma. Jewaba wuru'u Felix daiaroz. Ĩkaawan na'iti,
sariapa Felix dyuudan Paul na'aka-kao pa'ida'ati, uabata'azon ukaki-
naopan. Uruu idi ipai Paul kowaadan u'ati na'apa'oram wuru'u pidan
mishidanuz Christ Jesus. 25 Na'iki ukowaada kapam u'ati kaiman kida'o
mashaapa-karu dau'u, na'iki ukowaada na'apam pidan ma'ozakadan
panyukunuu oia'o sha'apata-kao ai. Na'iki ukowaada kapam u'ati di-
ina'iti'i Tominkaru kootowapa-kidan nii ipai pidannao. Mazan sariapa
Felix taria'akan paabatan idi na'apa kida'o kakinaorii. Uruu idi ukian,
"Turua'a naa zii shoman. Ba'oran dono õturuudinan dono õdapada-
kidan nii koshan pugaru." 26 Felix itiiman shaa Paul taan nii puraata
pa'ati, pakodita-kinaa nii. Uruu idi mapuda udapada-kidan Paul, na'iki
ukadakotinan nii da'i utuma. 27 Mazan dya'utam wunu dauna'an Por-
cius Festus zaamata-kao tuubaru'o naobanai nii Felix wadaun nii. Uruu
idi Felix muudinan naa. Mazan Paul una'ian naa kowas uwa'akan uruu
taraa-kizai ii, uaipan idi Jewnao kaimanan pa'ati.

25

Paul aipan padyuuda-kao naobanai Caesar di'iti

1 Aizii Festus zaamata-kao dauna'an tuubaru'o naobanai nii, ukaawan
naa Caesarea ati. Idikinauda'u kamoo pakaawan dauna'an, umakon
Jerusalem iti. 2 Aizii Jerusalem ia'a naa, faadaanao zowaunaanao, na'iki
Jewnao naobanaanao kaakapaan naa Paul, Festus ati. 3 Na'iki tuukii
ĩpishaan Festus kaikapa'a: "Turuu shoman pudyuudan Paul na'aka-kao
Caesarea iki, Jerusalem ati, marii kizi ukootowapa-kida-kao da'a'a."
Wuru'u ĩaipanuz Paul na'aka-kao, ĩaipan pazowii-kidan uruu dunapo ii
ukaawan ua'ii Jerusalem ati. 4 Mazan Festus kian ĩ'ati, "Aonaa! Marii
Paul taapa-kao na'ii, Caesarea ii, usha'apanum kau'an kadimana'o nii
õkiwan powaa iti. 5 Marii uzowaunaanao makon õtuma di'iki'i, umishiin
an ĩaitapan Paul sha'apatan dikauda kida'o aimaakan, marii ĩkowaadan
na'ii kanom wuru'u dikauda kida'oraz usha'apatan."

6 Festus na'ian 8 oo 10 kamoo Jerusalem ii. Uruu dauna'an zii ukiwan
powaa iti Caesarea iti. Ba'oran kamoo pakaawan dauna'an, uru'u naa
usakanatan kootowapa-kizai dapunaa nazo ii. Na'iki udyuudan naa
Paul na'aka-kao pa'ida'ati. 7 Uruu una'aka-kaoa'a naa ĩ'ida'ati. Sariapa
Jewnao, wa'atiinao kidaz Jerusalem iki, kasaba'ukinan naa Paul dazaba
an. Na'iki ĩkowaadan naa iriba dikauda kida'o aimaakan usha'apaapan.
Aizii ĩpishaa-kaoa'a naa, mazan aona'a naa zoobaba ĩmishian wuru'u
paparadan udau'an kida'oraz. 8 Udauna'an Paul paradan kaikapa'a
pakazannaatin-kinaa nii: "Aonaa õkashadan oo õdakoopan kakinaorii
wuru'u taa-kariwaiz waunao Jewnao ati. Na'iki aonaa õsha'apatan
Tominkaru Dapu, oo õsha'apaapan dikauda kida'o aimaakan na'ii. Na'iki
aonaa kanom dikauda'o nii õsha'apatan udaru'o naobanai Caesar* tuma
na'iki aonaa õdikintapan ukakinaori kida," ukian.

9 Mazan Festus aipan pakaimandan Jewnao nyukunuu pa'ati. Uruu
idi upishaan Paul kaikapa'a: "Na'apa punyukunuu, turuu mani
pumakon Jerusalem iti, na'ii kizi pukootowapa-kida-kao õkanaapu'u
wuru dau'ana'a Jewnao kowaadanii kidaz pusha'apatan?"

---

* **25:8** Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

10 Paul kian u'ati, “Mazan dii õkadishitapa-kida-kao pugaru kanaapu'u,
naobanai Caesar kabootaniaz kaudina'o nii da'a'a. Ukau'an turuu
õkootowapa-kida-kao di'oraz kootowapa-kizai ida'a. Puaitapa aonaa
kanom dikauda'o nii aimaakan õsha'apatan Jewnao ati. 11 Dii mani
õsha'apatan an dikauda'o aimaakan, turuu mani õzowii-kao udikin ii,
aonaa mani õmarainan õzowii-kao. Mazan aizii puabatan pu'u aonaa
õsha'apatan dikauda'o aimaakan, aonaa turuu pudyuudan õgaru ĩ'idi'iti.
Mazan õzaamatinpan idi Rome di'iti, turuu pa'an pudyuudan õgaru Rome
iti, na'ii kizi õkootowapa-kida-kao naobanai Caesar kanaapu'u,” ukian.

12 Sariapa Festus tanawatinan, na'iki ukadakotinan pidannao tuma,
wuru'u kaudinainao kidaz patuma. Udauna'an utanawatinan koshan
Paul ida'ati, na'iki ukian u'ati, “Mishi tuukii puaipan pudyuuda-kao
naobanai Caesar di'iti, ukau'an na'iti'o ni'i naa pudyuuda-kao,” ukian.

Festus paradan King Agrippa ati Paul dau'an

13 Udauna'an King Agrippa na'iki udadakoo Bernice kaawan Cae-
sarea ati, ĩmorowautapa'anan Festus ida'ati, na'iki ĩkonaukii-kida'anan
unaobanai-tinan. 14 Na'apain ĩmorowautapan dono, Festus kowaadan naa
King ati ipai daunuuda'u Paul taratapa-kao dau'an. Ukian, “Kaina'a
pidan taratapa-kao kaida'a'a, una'an Felix wa'akan. 15 Aizii õmakonkan
dono Jerusalem ii, Jewnao faadaanao zowaunaanao, na'iki kazowau-
tapa'o Jewnao kaakapaan uruu õ'ati, ĩkowaadan usha'apaapan dikauda
kida'o aimaakan, na'iki ĩdyuuda õzowii-kidan uruu. 16 Mazan õkian ĩ'ati,
‘Waunao Rome sannao, aonaa pa'an wakashaapan pidan sha'apata-kao,
oo uzowii-kao sariapa. Waunao, wakaduz kaikapa'a, waaipan nii zii
pa'an ukadishita-kida-kao kiwiin wunao kanaapu iti'i kaakapainaouz
uruu. Waabata kizi na'apam ukian padau'an, ukazannaatin-kinaa nii.’

17 “Ĩnao Jewnao kaawankan dono da'ati'i, aonaa õtomunu'ikinpan
ĩdyaun. Ba'oran kamoo ida'a õdapada-kida'akan naa Paul na'iki
õkootowapa-kida'akan naaz. 18 Aizii wuru'u Jewnaouz, ĩkaakapaan
naazu, mazan aonaa zoobaba kanom õabatan ĩkowaadan usha'apatan
dikauda'o nii aimaakan. Õ'itiiman sha'a dikauda'o aimaakan nii wuru'u
usha'apataniaz. Ukau'an aonaa kanom dikin ii uzowii-kao. 19 Kanom
dikin ii õabatan ĩkashadaakapan utuma, soo paTominkarun kakinaori
kida dau'an karikaonan. Na'iki pidan mawaka'ora'a naa dau'an, Jesus
kia'oraz u'uu, uruu dau'ana'o kapam wuru'u ĩto'oranuz u'ati. Mazan
Paul kian, ‘Kakupa uruu!’ 20 Aonaa õaitapan na'apam õsha'apatan wuru'u
kaikapa'oraz aimaakan kida'a. Uruu idi õpishaan Paul, ‘Turuu mani
pumakon Jerusalem iti, na'ii kizi pa'an õkootowapa-kidan pugaru, wuru
dau'ana'a aimaakan kida kowaada-kariwaiz pudau'an?’ 21 Mazan
ukian, uaiapan soo naobanai Caesar kootowapa-kida'o nii paugaru.
Uruu idi õdyuudan utarata-kao powaa iti, atii kaina'a'o nii na'apainim
õdyuudan uruu, naobanai Caesar di'iti.”

22 King Agrippa kian, “Õgaru, õabata'azoo kapam kaiwuru'u ukuwaa
kidaz.” “Waikana'ana'o nii puabatan ukuwaa,” Festus kian.

23 Ba'oran kamoo King Agrippa na'iki udadakoo Bernice wa'atin naa,
umanawun kida'o pakamichan ĩkaiwadan. Baokopa ĩmorotan kabaun
kasaba'uinapa-kizai nazo iti, soldyaanao zowaunaanao tuma, na'iki
umanawun kida'o pidannao tuma. Udauna'an Festus dyuudan naa Paul
nanaka-kao.

24 Ukaawa-kida-kao dauna'an, Festus kian naa, “King Agrippa, na'iki
ipai unao pidannao. Dii wuru'u daonaiora da'ainao Jewnao, na'iki
Jerusalem ii akainao Jewnao kaakapautaniaz, na'iki tuukia'oraz ĩaipan
uzowii-kao. 25 Mazan aonaa zoobaba õabatan dikauda'o nii aimaakan
usha'apatan uzowii-kida-kinao nii. Na'iki paaipan ati pa'an upishaan
padyuuda-kao Rome iti, naobanai Caesar di'iti. Uruu idi õdyuudan nii
uruu Rome iti. 26 Mazan aonaa kanom õikodan, õsaadan nii naobanai
Caesar di'iti udau'an. Aizii di'i õkadishita-kidan uruu ipai unao kanaapu
iti, na'iki pugaru kanaapu ati'o manawun King Agrippa. Puabatan
dauna'an uparadan, panaadon puabatan nii kanom dikin ia'o Jew-
nao to'oratinan u'ati. 27 Usha'apanum kau'an aonaa turuu õdyuudan
tarainpa'o pidan, õmasaadakan pu'u kanom dikin ia'o wuru'u utarain-
panuz,” ukian.

26

Paul kazannaatinan King Agrippa kanaapu'u

1 Uruu idi King Agrippa kian Paul ati, “Puparada'azon an pudau'an,
turuu puparadan.” Sariapa Paul sawadan paka'u na'iki uparadan
kaikapa'a: 2 “Naobanai Agrippa! Kaiman manawun õ'ati pukashaapan
õparadan. Aizii õkazannaatinan nii pukanaapu'u Jewnao to'orainpan ai
õ'ati, õmasha'apatakan pu'u dikauda'o aimaakan. 3 Pugaru, puaita-
panii kaiman-daun Jewnao kaduz kida, na'iki puaitapa ipai kanom
dau'ana'o ĩkashadaakapauzon kapam. Uruu idi õaipan puabatapan õkuwaa
kaimanaiman.
4 “Ipai Jewnao ĩaitapanii õgaru, ĩaitapa õkaduz kida õkoraidaonaan iki'o atii
kai. Ĩaitapanii na'apam õmashaapauzon õwiizi ii, udauna'an Jerusalem ii.
5 Ĩnyukunuu na'apan an, marii ĩkowaadan pu'ati kai na'apam ĩtukapauzon
õmashaapan kiwiin, na'iki marii ĩkowaadan kanom õmishidanii. Õgaru Phar-
iseenao di'iti'i da'i õzaamatinpauzon. Ĩnao tuukia'oraz manawun ĩizo'atin
Jewnao kakinaori kida. 6 Aizii di'i õkadishitan da'a'a, õkootowapa-kida-
kao soo õmishidan idi tuukii, wuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz da'i
pasha'apata'azon wadokozu-daunnao ati. 7 Uruu idi'o tawuru'u wairib-
annao, 12 Jacob dainaouz, na'iki ĩnao takaan-daunnao, karikaonan da'i
ĩtoriinpan na'iki ĩtaainan Tominkaru ati, ipai kamoo na'iki maruta'o.
Ĩzaudapan idi'i naa kaimana'o taa'azoo-kariwaiz pa'ati. King Agrippa,
uruu kapam wuru'u õzaudapaniaz naa, na'iki uruu dikin ia'o wuru'u
Jewnao to'orainapanuz õ'ati. 8 Ukau'an ipai unao da'ainaou'u, kandii
nii mooko aonaa umishida'azon wuru'u Tominkaru kadishita-kidanuz
pidan mawaka'o?
9 “Õgaru na'apa'o zii da'i kiwiin, tuukia'o õaipan õmashaatan wuru'u
pidannao da'ananuz Jesus, Nazareth sanaz. 10 Õkowaadan nii na'apam
õsha'apaapauzon da'i aimaakan kida Jerusalem ii. Faadaanao
zowaunaanao dyuudan kawana'ati õkaboota-kidauzon mishidainao
Jesus taraa-kizai iti. Aizii ĩzowii-kao an, kaiman õ'ati na'apa õnyukunuu
ĩkawan. 11 Õmakon nii da'i ipai synagogue kawana'ati, õdorotan wuru'u
mishidainaouz Jesus, marii kizi ĩpataka'uta-kao. Na'iki tuukii õdyuudan
ĩdakoopan wuru'u pamishidanuz Jesus. Õto'oran idi ĩ'ati tuukii,
õmakouzon da'i ba'oran donoi kawana'ati kida õdorotan ĩdyaun.

Paul kowaadan na'apam pazaamatan Jesus panaobanaa nii
(Acts 9:1-19; 22:6-16)

12 "Bauda'apa kamoo õmakopaanan Damascus iti, õna'akapanii kaarita
faadaanao zowaunaanao saadanii, ma'ozaka kizi na'iki mabaa'azoo
kizi õsha'apatan pidannao uruu ida'an. 13 King Agrippa, dunapo ii
sakitapa kamoo õtukapan aimaakan kanada'o, ukanadapan õgaru na'iki
õminauda'unao. Ukanadapan aokazi iki kanada, kanada powa'a zii
manawun kamoo ai. 14 Ipai wawaota'akan imi'i baara iti, na'iki õabata
parada-karu kian õ'ati Hebrew* paradan ida'an, 'Saul! Saul! Kandii
nii puantamikitan õgaru kaikapa'a? Puantamikitan idi õgaru na'apa,
puikodan kaziwa'o manawun pu'ati.'

15 " 'Õnaobanaa, kanom pugaru?' õkian.

"Sariapa udako'atin õparadan, 'Õgaru Jesus! Õgaru wuru'u puantamik-
itaniaz,' ukian õ'ati. 16 'Pukadishita! Õaidinan pu'ati, usha'apanum
kau'an õzaamatan idi pugaru aizii õpoitoru nii. Aizii pukowaada'a naa pa'i
pidannao ati ipai, ipai wuru'u putukapaniaz õsha'apatan pu'ati. Na'iki
kaina'a'o nii zii õaidan powa'a aimaakan kida pu'ati pukowaadan nii
pidannao ati kapam. 17 Õdyuudan nii pugaru Jewnao na'iki Gentilenao bii
iti, na'iki õkazannaatan nii ĩsha'apatan an pugaru. 18 Pugaru õaipan tukapa-
kida'o nii ĩ'ati mishi'o kuwai õdau'an. Marii kizi ĩkoditan maruta'o-
karu iki, kanada'o-karu ati. Na'iki ĩmuudin kizi'i naa panaobanaitapan
ai Satan, ĩzaamata kizi'i naa pa'an Tominkaru panaobanaa nii. Aizii
ĩmishidan an õgaru, mainaabata-karu nii ĩ'oian, na'iki Tominkaru buutan
ni'i naa ĩdyaun papidanannao nii,' kia'o wuru'u ukiauzonuz õ'ati.

Paul kakuwaapan pakaudinan dau'u

19 "Naobanai Agrippa, õizo'ati wuru'u aokazi iki'oraz parada-karu.
20 Kiwiin õkakuwaapan Damascus ii aka, udauna'an Jerusalem ii aka,
na'iki ipai Judea Baara ii aka õkakuwaapan. Uruu dauna'an õmakon
Gentilenao bii ii aka kapam. Õkakuwaapan na'iki õkakinaopan ĩdyaun,
ĩmuuda kizi'i naa pasha'apaapan oii kida'o aimaakan. Ĩtanawatin kizi'i naa
pa'an Tominkaru ida'ati, na'iki ĩtukapa-kida kizi'i naa mishi patanawati-
nan pa'oian ai, pamashaapan ida'an kaimana'a naa. 21 Kaikapa'o
dikin ia'o wuru'u Jewnao to'orainapanuz õ'ati. Tominkaru Dapu ia'o
wuru'u ĩzaamatanuz õgaru. Na'iki na'apain ĩaipan pazowia'akan õgaru.
22 Mazan Tominkaru kazannaatapa õgaru ĩ'ai, atii di'i õkadishitapanu'u.
Ukau'an ipai õkowaadan naa wuru'u õtukapanii kidaz aimaakan ipai
pabi'inaaka pidannao ati, na'iki naobanainao ati. Mazan aonaa pa'inaa
kida'o aimaakan mani wuru'u õkowaadapaniaz Tominkaru prophetinnao
na'iki Moses saadauzonii kida ai. Mishi'oraiman uruu dau'ana'o pa'an
tawuru'u ĩsaadanii kidaz. 23 Ĩkian Christ pataka'uta-kao nii, atii uzowii-kao
nii. Mazan uru'o nii kiwiin kadishita pamawaka-kizi iki, kowaada'o nii,
na'iki tukapa-kida'o nii kanada'o Jewnao ati na'iki Gentilenao ati."

24 Paul paradan idi na'apa, sariapa Festus kadako'okan Paul ati
kaikapa'a: "Paul! Madorona'a naa puzowau, putominapatin-kinaa."

25 Paul kian, "Naobanai, aonaa õzowau madoronan, mishi'o na'iki
sakitapa'o kaiwuru'u õparadanuz. 26 King Agrippa! Aonaa õkiba'azon
õparadan pu'ati, usha'apanum kau'an pugaru, puaitapanii ipai kanom
daua'o kaiwuru'u õkadakotinanuz. Usha'apanum kau'an aonaa dizinpa'o

* **26:14** Hebrew: uruu Jewnao mashaapainao Israel ii paradan.

mani Jesus sha'apata-kao, ipai uaitapa-kao. 27 King Agrippa! Pumishida
wuru'u Tominkaru prophetinnao saadauzonii kidaz udau'an? Õaitapa
ipai pumishidanuzu, mishii?"
28 Naobanai Agrippa kian Paul ati, "Pu'itiiman pupana'adan nii
õnyukunuu aizi'ika'o pukuwaa ida'an?"
29 Paul kian, "Aonaa usha'apan puabatan parada-karu aizi'ika'o, na'iki
kotua'iki'ora'a naa puabatautan, mazan õtoriinpan nii Tominkaru ati,
marii kizi pugaru na'iki ipai wuru'u abatapainaouz kai, na'apa kizi
umishidan õgaru kawan, mazan aona'o nii pa'an uwatudapa-kao õgaru
kawan."
30 Udauna'an King Agrippa, na'iki naobanai Festus, na'iki Bernice,
na'iki ipai ba'orainao pidannao kadishita'akan na'iki ĩkodia'akan naa.
31 Pakoditan dauna'an, ĩkian pa'atiaaka kida, "Aonaa kanom dikauda'o
nii usha'apatan, aonaa kanom dikin ii uzowii-kao oo utaratapa-
kao." 32 Sariapa King Agrippa kian Festus ati, "Aonaa mani upishau-
zon padyuuda-kao naobanai Caesar di'iti, umuuda-kaoa'a naa mani
padamata aizii wuru'u," ukian.

27

Paul dyuuda-kao Rome iti

1 Aizii Paul na'iki ba'oran taraapa-kariwainao pidannao dyuuda'azoo-
kao dono'o naa Rome iti, Italy Baara'a ia'oraz, uru'u naa ĩtaa-kaoa'a naa
Julius ka'u iti. Uruu kaudina'o tuubaru kidainao soldyaanao tuma,
Caesar soldyaannaouz. 2 Wapaidin-kida-kaoa'a naa* udaru'o kanawa
zo'iti, wa'ati'o Adramyttium iki, una'akapikinao kiwapaanan naa powaa
iti Asia iti. Na'iki ĩmashaadinpaanan nii kanawa mashaadin-kizi kida
kawana'ati Asia ii aka kida'oraz. Na'a'o kapam Aristarchus watuma,
Thessalonica san, Macedonia ia'oraz. 3 Ba'oran kamoo wakaawan Sidon
iti. Kaiman mazan Julius kamunanun Paul ati, ukashaapa umorowau-
tapan na'ii papaonarunao di'ii'aka, ĩtaa kizi u'ati aimaakan uaiapanii
kida. 4 Na'iki'i naa koshan wamakon, mazan ma'ozaka manawun
awaru wakanaapu iki. Uruu idi wakora'ukan katonaru Cyprus di'iti,
wadikindina'azon idi awaru ai ubarau ii aka. 5 Udauna'an kanawa
kora'uka-kida-kao baza iti, Cilicia na'iki Pamphylia itinapu, na'ii'aka'a
naa wamakon atii wakaawan Myra iti, Lycia ia'oraz. Na'ii wamaaratin-
kida-kao kanawa di'iki. 6 Na'ia'a naa Julius, soldyaanao zowaunaaz
pishaan pamakon ba'oran pidannao kanawan ida'an, Alexandria iki'o
ĩwa'atin, na'iki Italy iti'o ĩmako'onan. Uruu idi wapaidin-kida-kaoa'a naa
koshan uruu kanawa zo'iti.
7 Na'iki'i naa wamakon kona'ii, kona'ii, usha'apanum kau'an
ma'ozaka manawun awaru wakanaapu iki. Atii iriba kamoo dauna'an,
kasha'apanna'o ida'an wamaonapatan padamata donoi Cnidus iti,
mazan aona'a naa kanawa zikadina'azon, ma'ozaka manawun awaru
wakanaapu iki. Uruu idi wakora'ukan wadaba itinapu, paran baoko
a'o katonaru di'iti, Crete kia'o udakotapa-kao. Waaipan wadikindinan
awaru ai ubarau ii aka. Maonapa wadobata'akan Solmone an, katonaru
dyuo a'oraz. 8 Mazan kasha'apannaa wamakon katonaru za'an atii
wakaawan "Kaimana'o Mashaadin-kizai" di'ii, maonapa'oraz donoi
Lasea iti, na'ii mazan uruu katonaru di'ia'oraz.

---

* **27:2** Da'a'a watukapan Luke, saada'oraz di'oraz kaarita'a, baokopatinan koshan Paulnao tuma.

9 Aata, iriba'a naa kamoo wawaziwa'akan. Aizii dobata'aka'a naa
amazada Jewnao Sanadinpauzon Kamoon, na'iki kichana'iki-kia'o ni'i
naa chi'ikapa-karu paran baoko an awaru ma'ozakan idi'i naa. Uruu
idi Paul kakinaowan kanawa na'akapikinao. 10 "Aonaa turuu wado-
batan kai. Wamakon dono, dikauda'o nii aimaakan sha'apan wa'ati.
Panaadon wawaziwaan nii kanawa na'iki uwazoo kida na'iki pidannao
kapam." 11 Mazan tuukii pa'an kanawa na'akapikinao zowaunaa, na'iki
kakanawanu'o dobata'azon. Uruu idi tuukii ĩna'apatan soldyaanao
zowaunaa nyukunuu paparadan kawana'ati. Aonaa umishida'azon
Paul paradan. 12 Na'ii wuru'u kanawa mashaadin-kiziz, aonaa sookapa-
kizai kaimanan amazada wadidiizon dono.† Uruu idi iriba pidan-
nao kanawa zo'ainao na'apatan panyukunuu. Tuukii ĩaipan pado-
batan, kanawa na'akapikinao zowaunaa paradan kawana'ati. Kaina'a
ba'oran wiizibai na'ii, uruu katonaru tokon itinapu, maonapa'oraz
donoi Phoenix iti. Na'ii pa'an ĩaipan patoman pawiiziba nii, atii amazada
wadidiizon ipain. Na'iki uruu di'ii aonaa awaru zowiauzon tuukii
manawun amazada, ukashakarutinpan idi.

Ma'ozaka'o awaru daua'o

13 Upu'a'a naa awaru kaawan kona'ii wadaba iki, paran baoko
ikinapu. Tuukii ĩkonaukian, na'iki ĩkian, "Turua'o nii wamakon."
Uru'u naa mazan ĩkosotan kimisha'o aimaakan wuru'u mashaadinapa-
kida'oraz kanawa. Udauna'an ĩkida'ukina'akan naa, maonapa zii
kanawa makopaanan Crete danoma an. 14 Kadiman aka uruu dauna'an
ma'ozaka'o manawun awaru kaawa'akan naa wadaba iki, katonaru
di'ikinapa. 15 Sariapa awaru zowitan kanawa padaba iki. Aka, wati-
waan naa padamata wasakitapadan kanawa zowau, mazan aona'a
naa waka'iitan wana'akan kanawa wamako'ozoo-kizi an. Uruu idi
wamuuda'akan naa kanawa, na'iki'i naa awaru kida'uka'akan naazu
atii wadaba iti paran zikon iti.

16 Uruu idi kanawa makon atii maonapa ba'oran katonaru sodi, paran
zikon ia'o dazaba an, Cauda kia'oraz udakota-kao. Na'ii wadikinda'aka-
kao masakauda'u awaru ai. Udauna'an kanawa na'akapikinao saabatan
naa kanawa sodi, paminauda'u udaru'o paawa iti, atii kasha'apannaa
ĩipaian pawatudanuz.

17 Uruu dauna'an kanawa na'akapikinao watuan naa kaimanaiman
pakanawan tu'uz ushazodan ai. Tuukii ĩtarian, ĩzauda-kidan paikodan
maanaaba'o, Libya danoma an. Uruu idi ĩapowa'adan na'iki ĩtoka-kidan
naa kamicha mada kida'ukapa'oraz udaru'o kanawa, mazan upu'u zii
awaru kidu'ukan wuru'u kanawaz.

18 Aonaa awaru mashaadan, pakawan ma'ozaka uto'oradinan.
Ba'oran kamoo ĩkaboowan naa kanawa wazoo kida wunu baoko iti.
19 Ba'oran kamoo ida'a uruu ĩkaboowa'akan naa kanawa sha'apauzinaa
kida wunu baoko iti. 20 Iriba kamoo aonaa watukapan kamoo oo
wizinao. Pakawan awaru ma'ozaka, na'iki kichana'iki kii manawun,
aona'a naa waaitapan na'apam naa washa'apatinan powa'a. Wa'itiiman
shaa wamawakan naa wuru'u.

---

† **27:12** amazada wadidiizon dono: English ida'an udakota-kao 'winter.' Kasha'apannaa chi'ikapa-karu kanawa ida'an paran baoko ii aka. Usha'apanum kau'an ma'ozaka manawun awaru amazada wadidiizon dono. Turuu wuru'u ma'ozaka'oraz awaru zowian udaru'o kanawa, na'iki unaraadanuz pidannao tuma.

21 Dobata'a naa kamoo, aonaa pidannao nikan pawanyukunuu. Uruu
idi, Paul kadishitan ĩkanaapu iti na'iki ukian ĩ'ati, "Uabata õparadan.
Uizo'atiizon an mani õparadan, kaina'ii zii mani padamata waunao kai
Crete ii, aonaa mani dikauda'o aimaakan sha'apan wa'ati kaikapa'a,
na'iki aonaa mani padamata wawaziwaan aimaakan kida. 22 Mazan
aizii õkia'azon ipai unao ati! Uma'ozakada unyukunuu, aona'o nii
bauda'apa pidan mawakan. Soo kanawa'o nii karikaonan wawazi-
wada. 23 Usha'apanum kau'an aiwaka'an angel kaawankan õ'ida'ati
Tominkaru õtaapiki na'iki õnaobanaa di'iki'o. Udyuudan pa'angelin
paradan õ'ati kaikapa'a: 24 'Paul, aonaa putaria'ana'a, aona'o nii
pusha'apan. Mishi'o nii pukadishita-kida-kao naobanai Caesar kanaapu
iti Rome ii. Tominkaru kaimanan idi manawun, ukazannaatan nii ipai
wuru'u putumainaouz pidannao.' " 25 Uruu idi Paul kian ĩ'ati, "Ukau'an
uma'ozakada unyukunuu. Õmishida Tominkaru kazannaatan nii wau-
nao, paparadan kawana'ati õ'ati. 26 Mazan waua'ii, awaru kidu'ukan nii
wakanawan maana'o-karu iti, katonaru danoma iti," ukian ĩ'ati.

Kanawa zo'ainao tarian panaraan ai

27 Uruu dauna'an awaru kida'ukapan naa kanawa ipai kamoo na'iki
ipai maruta'o Mediterranian baoko ii aka. Aizii tomun-zikon, dya'utam
sondiitan ida'a'a naa, kanawa na'akapikinao kian, "Maonapa'o
kawanu'ora'a naa aizii wakaawan paran danoma iti." 28 Sariapa ĩwaota-
kidan aimaakan kimisha'o paran baoko iti ĩtukapa'azon idi na'apam
wunu kaanan. Uruu idi ĩtukapan wunu kaanan 120 feet. Masakauda'u
dauna'an ĩwaota-kidan naa koshaniz. Uruu idi ĩtukapan powa'a'a naa
umaanan, 90 feet. 29 Uruu idi tuukii ĩtarian, ĩzauda-kidan naa pakanawan
zowiitinan kuba kida di'iti. Sariapa ĩmashaadin-kidan pakanawan, ĩwaota-
kidan wunu baoko iti 4 kimisha kida'o manawun chipirari, sukuruu-
tinapa kida'oraz kanawa dikapo itinapu. Kadimana'ora'a naa padamata
ĩaipan wakanada'akan. 30 Aizii pidannao kaudinainao kanawa zo'ii,
ĩtiwaan naa pakidoopan kanawa udaru'o di'iki. Sariapa ĩwaota-kidan
duusodi'o kanawa wunu baoko iti. Ĩtukapa-kao ikodanii mishi tawuru'u
ĩwaota-kidanuzu kimisha'o chipirari kanawa zowau iki. 31 Mazan Paul
aitapa, uruu idi ukian soldyaanao ati na'iki ĩzowaunaa ati, "Wuru'u
pidannao, kaudinainaouz kanawa zo'o, ĩkidoopan an wuru kanawa
di'iki'i, kaiman-daunu'o nii pidan mawakan." 32 Sariapa soldyaanao
dukutan wuru zuna'a, kanawa sodi pidannao toka-kidaniaz, uruu idi
uamara'akan naa.

33 Aizii wakanada'anan di'iti'i naa Paul kian ipai pidannao ati,
"Akarachii! Dya'utam sondii aonaa kanom unikan, udi'itinpan na'iki
utarian idi. 34 Mazan aizii õaiapa ipai unao nikan uwanyukunuu
uma'ozaka-kinaa nii, na'iki ukakupa-kinaa nii, usha'apanum kau'an
ipai waunao, aona'o nii kanom sha'apan wa'ati. Na'iki aona'o nii
bauda'apa wawaziwadan wazowaud," ukian. 35 Paparadan dauna'an
ĩ'ati, Paul zaamatan naa bread na'iki utoriinapa-kidan naaz Tominkaru
ati. "Kaiman manawun wakian pu'ati di'oraz bread dau'ati," ukian
ipai pidannao kanaapu'u. Udauna'an udushotan naa pawanyukunuu
nii na'iki uaroopan naa. 36 Uruu idi ipai pidannao ma'ozakadan pa-
nyukunuu, na'iki ĩnikan naa pawanyukunuu kapam. 37 Iriba'o pidannao
wuru'u kanawa zo'ainaouz, kaikapauda'u'o wabaokopatinanu'u 276.

38 Pidannao nikan dauna'an pawanyukunuu, uru'u naa ĩkaboowa'akan
naa ipai poroom kida paran baoko iti, ĩaipan idi kanawa shaakadinan.

Kanawa shaazoobi'iinan daua'o

39 Udauna'an amazada kanadan naa, sariapa pidannao tukapan
maonapa paran danoma. Mazan aonaa ĩaitapan na'ia'oram wuru'u
amazadaz. Na'iki ĩtukapa kapam kashakarutinpa'o amazada, na'iki
kaatu baara-tinpa'o paran danoma. "Aushaa, watiwaa wana'akan
kanawa na'iti, panaadon turua'o nii usakanatan maana'o-karu ii,"
ĩkian. 40 Uruu idi ĩdukuta'akan naa wuru'u kimisha kida'o sukuruutapa-
kariwaiz kanawa kadu'iki kida, una'ian naa ĩwa'aka'akan kidaz wunu
baoko ii. Upu'a'a naa ĩwaota-kidan powaa iti udaru'o poora wunu baoko
iti, kanawa kadikapotapa-kinaoaz. Udauna'an ĩkazadan naa powaa iti
udaru'o kamicha mada doko'o kanawa zowau ida'a, kaiman kizi ĩaipan
awaru pootan wuru'u kanawaz udanoma iti. 41 Aonaa zii ĩkaawan
udanoma iti, mazan kanawa kaawa'akan naa maana'o-karu ati, uruu
una'ian naa uwaziwainan kaatu baara ii. Aizii wunu paran ma'ozakan
idi manawun, sariapa uzowitan kanawa dikapo ma'ozaka'o ida'an.
Uruu idi ipai ushazoo-bi'ia'akan kanawa.

42 Sariapa soldyaanao zowii-bi'ia'aka'azon naa ipai daunuuda'u
wuru'u taraapa-kariwainaouz pidannao. Ĩzauda-kidan ĩnyootan unaawa
iti na'iki ĩkidoopan pa'ai. 43 Mazan tuukii pa'an ĩzowaunaa aipan pakazan-
naatan Paul, uzowii-kao ai. Uruu idi umashaatan ĩdyaun. Na'iki udyuu-
dan naa pa'an nyoobainao kida pidannao zaka'utan kiwiin, marii kizi
ĩnyootan unaawa iti. 44 Udauna'an marii ba'orainao wuru'u aona'oraz
ĩnyooban, ikodan atamun oo paranka idin kida, uruu ida'an kizi'i naa
ĩnyootan paran danoma iti. Uruu na'apa'o wanyootauzon unaawa iti,
aonaa kanom sha'apan wa'ati.

28

Paran baoko ia'o katonaru, Malta kia'o u'uu

1 Wamaaratinan dauna'an unaawa ati, ukowaada-kao wa'ati, ka-
tonaru Malta Baara'a'o wuru'u wamaaratinanuz. 2 Tuukii kawiiziinao
konaukii-kidan patukapan waunao. Upu'a'a naa wunu kaawan, na'iki
wadidi amazada. Sariapa ĩpu'ukadan tikazi wa'ati. 3 Paul zowaidan
naa zowaakaru na'iki udokobatan naazu, na'iki usharawaan naa tikazi.
Tikazi wiichan idi, sariapa kowazaz mawaka-kinai, koditan zowaakaru
bii iki, na'iki sariapa uarotan Paul paka'u ida'a, aonaa umuudinan
una'an ukazadinpan uka'u kadu iki. 4 Aizii kawiiziinao tukapan idi
wuru'u kowazaz arotanuz Paul ka'u, sariapa ĩdi'itinpan udau'u, na'iki
ĩkian pa'atiaaka kida, "Ei, zowia'o pidan arawu'u! Aonaa umawakan oo
unaraan paran baoko'o, mazan watominkarun, wuru'u sha'apata'oraz
pa'an pidan pa'oian dikin ii, mishi'o nii uzowii-kidan uruu kowazaz
arotan ida'anazu." 5 Sariapa Paul ra'oka'akan kowazaz tikazi wu'iti,
mazan aonaa usha'apan paarota-kao pu'u. 6 Ĩzaudapan naa Paul poodan,
na'iki ĩtukapa'azon naa udorautan masha'apakiaka oo umawaka'akan
naa, mazan tomunu'u naa uarota-kao dauna'an, aonaa kanom sha'apan
u'ati. Uruu idi ĩpana'adan naa padi'itinpan, na'iki ĩkian, "Ei, tominkaru
pa'i uruu!"

7 Maonapa wamaaratin kizi amazada iki, kaina'a udaru kida'o zakapu
baara, Publius paoriba baawu kida, uruu kazowautapa'o wiizai uruu ka-
tonaru baara ii. Wamorowautapankan dono udapu ii, tuukii ukonaukii-
kidan waunao, idikinauda'u kamoo utaapan waunao padapu ii. 8 Uruu
dono tuukia'o Publius daru karinaan, umada wiichan na'iki utyoodapan
izai. Uruu idi Paul morotan uda'awupa-kizi iti, na'iki umuudan paka'u
u'ida'a, na'iki utoriinpan, upishaan Tominkaru marii kizi karina'o kaku-
dan, sariapa mishi ukakuda'akan. 9 Ipai pidannao kawiizi-tinpainaouz
katonaru di'ii abatan wuru'u usha'apatanuz aimaakan na'apa, uruu idi
na'apainim ĩiribannao karinaan dono, ĩna'akan nii ĩdyaun Paul ida'ati,
na'iki ipai ukakudan ĩdyaun. 10 Idikinauda'u kauzu wana'ian ĩtuma,
kaiman ĩtaapan waunao, ĩtaa wa'ati aimaakan mawinipinaa-daun kida.
Aizii wadobata'azon dono'o naa, iriba pidannao na'akan aimaakan kida
wa'ati wakaiwaan nii, na'iki wanikan nii wamakopa-kizi an.

Malta iki'o wamakon Rome iti

11 Idikinauda'u kauzu dauna'an, wamakon naa ba'oran kanawa
ida'an, "Shamaannao Tominkarunao"* kia'o u'uu. Wuru'u wiizaiz
wamaratin-kiziz, di'ia'a naa kanawa na'akapikinao mashaadinan
amazada wadidiizon dono. Alexandria iki'o wuru'u kanawa
na'akapikinao wa'atipaanuz. 12 Uruu idi baokopa'a naa wamakon
ĩtuma atii wakaawan Syracuse iti, idikinauda'u kamoo wana'ia'akan.
13 Na'iki'i naa koshan wamakopaanan atii wakaawan kanawa
sookadinauzo-kizi iti, Rhegium ia'oraz. Ba'oran kamoo wadobatan
koshan, uruu dono awaru kaawan wabarau ikinapu. Uruu idi dya'utam
kamoo ida'a wakaawa'akan naa donoi Puteoli iti, Italy Baara ia'oraz
naa. 14 Uruu wiizai di'ii waikoda mishidainao Jesus. Ĩpishaan waunao
ĩaipan wana'a'akan zii patuma bauda'apa soondii sakodaz. Uruu
idi wana'ia'akan zii ĩtuma. Uruu wiizai di'iki wakidiba ida'ana'a
naa wamakopaanan Rome iti. 15 Aizii mishidainao Rome iainaouz
abata'aka'a naa wuru'u wawa'atipanuz, sariapa ĩwa'atin ĩikodapa'anan
waunao. Waikoda pabi'i kida mishidainao zaudapan waunao market ii,
Appius ia'oraz. Na'iki'i naa wadobatan baokopa ĩtuma, atii wakaawan
wiizai di'iti dakotapa-kariwaiz Idikinauda'u Sookapa-kizai kii. Na'ii
ba'oran mishidainao zaudapan waunao. Paul tukapan idi ĩdyaun,
tuukii ukonaukii-kidan Tominkaru. Uruu idi powa'a zii uma'ozakadan
panyukunuu Tominkaru ati. Atii baokopa'a naa wakaawan ĩtuma donoi
Rome iti.

Paul kakuwaapan Rome ii

16 Aizii wakaawan dono'o naa Rome iti, aonaa Paul taratapa-
kao na'ii. Kashaapa-kao umashaapan pa'ida'a, mazan kaina'a sol-
dyaa muuda-kao awunuutapa'o nii uruu. 17 Idikinauda'u kamoo
Paul kaawan dauna'an, udapada-kidan naa kazowautapainao Jewnao
Rome ainao kidaz. Aizii ĩbaokopatinan dauna'an u'ida'ati, ukadakoti-
nan naa ĩtuma. Ukian, "Õ'inawuzunao, Jewnao, õkia'azon unao ati,
aonaa õsha'apatan dikauda'o aimaakan wairibannao Jewnao ati, na'iki
aonaa õpana'adan oo õdakoopan waunao Jewnao kaduz kida, wuru'u
wadokozu-daunnao dyuudauzonii kidaz washa'apatan. Mazan upu'u

* **28:11** Shamaannao Tominkarunao: wuru'u kanawa uu, na'iki na'akapikinao tominkarun-naouz, Castor na'iki Pollus kia'o ĩ'uu kida. Ĩnao kawanu'o utoma-kao wuru'u ĩmuudaniaz pakanawan zowau ida'a.

Jewnao zaamatan õgaru Jerusalem ii, atii ĩtaraa-kidan õgaru Rome iki'o
naobanainao ati. 18 Aizii õkootowapa-kida-kao dono'o naa, aonaa kanom
Rome ikiinao ikodan dikauda'o nii õsha'apatan, õzowii-kida-kinao nii.
Uruu idi ĩaipan padamata õmuuda-kao. 19 Mazan aonaa Jewnao aipan
õmuuda-kao. Uruu idi õpishaan õdyuuda-kao da'ati'i Rome ati. Mazan
aonaa õkadakotina'anan mani dikauda õiribannao Jewnao dau'an, soo
õparada'azon idi õdau'an naobanai Caesar kanaapu'u, da'a'a õkootowapa-
kida-kao dono. 20 Uruu idi'o õdapada-kidan unao, õkakuwaapa'azon na'iki
õkowaada'azon idi u'ati kanom dikin ia'o wuru'u õzaamata-kaoaz. Utukapa
di'i, õanoba sukuruutapa-kao chain idi, aonaa kanom dikin ia'o mani, soo
õmishidan idi'o Christ, tawuru'u tuukia'oraz naa Israelitenao zaudapan."

21 Sariapa ĩkian Paul ati, "Aonaa zoobaba kaarita dyuuda-kao wa'ati,
Judea Baara iki pudau'an. Na'iki aonaa kapam wairibannao kaawainao
kida na'iki kakuwaapan pudau'an. Uruu idi aonaa kanom dikauda'o
nii waabatan pudau'an. 22 Waunao, waabata'azoo kapam na'apa'oram
wuru'u pumishidanii kidaz. Usha'apanum kau'an ipai amazada
kawana'ati waabatan dikauda kida pa'idiwaru pidannao kadakotinan
wuru dau'ana'a pumishidaniaz." 23 Uruu idi ĩkainaabatan naa kanom
dono'o nii ĩabata'azon wuru'u ukuwaa kidaz.

Paainaa kamoo dono'o naa, iriba pidannao kaawan Paul mashaapa-
kizi ati. Uruu idi ukakuwaapan ĩ'ati chaapi'iki, atii wachuupun
di'iti. Kaimanaiman ukowaadan ĩ'ati na'apa'oram manawun wuru'u
Tominkaru naobanaita-kaoaz naa. Na'iki kaimanaiman ukowaadan
ĩ'ati, ipai aimaakan tawuru'u Jesus sha'apatanii kidaz, na'iki kasha'ora
kida'oraz ubaiaapauzon na'apa manawun tawuru kawana'ati'i, Moses
na'iki Tominkaru prophetinnao saadauzonii kidaz Christ dau'u. 24 Pabi'i
kida pidannao tuukii ĩmishidan wuru'u ukuwaa kidaz, ba'orainao aonaa
ĩmishidauan. 25 Uruu dikin ii tuukii ĩkashadaakapan pa'atiaaka kida.
Mazan ĩkoditan ua'ii paniba iti, Paul kian ĩ'ati, "Mishi'o mishi tawuru'u
Kaimana'o Doronaa kiauzonuz wadokozu-daunnao ati, prophet Isaiah
ida'ana'oraz ukowaada-kidauzon. 26 Kaikapa sha'atii tawuru'u ukianuz:
'Pumako di'oraz pidannao di'iti, na'iki pukii ĩ'ati:
Uabatautan nii kuwai powa'an kida,
mazan aonaa na'apainim nii uaitapan wuru'u parada-karuz.
Utukapautan nii aimaakan kida sha'apaapa-kao,
mazan aonaa na'apainim nii uaitapanuzu.
27 Usha'apanum kau'an, tuukii manawun unyukunuu dadaran.
Na'iki tuukii u'inidan ukinao umaabata'azookan idi parada-karu.
Na'iki uawun utarata umatukapa'azookan idi.
Aata utukapa mani, na'iki uaitapa mani padamata
wuru'u utukapa'azooniaz.
Na'iki sariapa mani padamata utanawatinan powa'a ati õ'ida'ati.
Uruu idi õkakuda mani na'iki õsaabaa mani padamata unao,
kia'o wuru'u Tominkaru kiauzonuz.' "†

28 Uru'u naa Paul katokonta'akan naa paparadan kaikapa'a: "Ukau'an,
õaipan unao Jewnao aitapan, Tominkaru dyuuda-kidan parada-
karu wuru'u kazannaatin-karu dau'u kida'oraz, Gentilenao ati'o.
Usha'apanum kau'an ĩnao, ĩabata na'iki ĩmishida pa'an wuru'u kuwai

† **28:27** Isaiah 6:9-10

kidaz!” 29 [Sariapa Jewnao kodita'akan ĩabatan idi Paul paradan na'apa,
tuukii na'iki ma'ozaka ĩkashadaakapan naa pa'atiaaka kida.]‡
30 Dya'utam wunu Paul mashaapan kabaun pakawinipinaapanii di'ii.
Ipai umorota-kidan, na'iki unaubaan pidannao morowautapainao kida
pa'ida'ati. 31 Kaimanaiman ukowaadan ĩ'ati na'apa'oram manawun
wuru'u Tominkaru naobanaita-kaoaz, na'iki ipai ukowaadapan pidan-
nao ati Naobanai Jesus Christ dau'an. Mabaa'azoo ukakuwaapan na'iki
ma'ozaka kapam. Na'iki aonaa kanom mashaatan ukakuwaapatinan.

‡ **28:29** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

Paul Kaaritan
Rome Iainao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Paul saadan di'ora'a kaarita mishidainao Jesus Christ ati'o, Rome iainaouz ĩmashaapan. Aonaa na'apainim zii Paul makouzon Rome iti, mazan kaina'a uaitapanii mishidainao mashaapan na'ii. Na'iki udakotan pamorowautan ĩnao di'iti. (Romans 15:22; 16:21)

Di'ora'a pakaaritan ida'a, kaimanaiman Paul kainaabatan Kaimana'o Kuwai dau'an. Na'iki ukowaadan na'apa'oram wuru'u Tominkaru dakotanuz pidan kaimana'o nii. Paul kowaadan, aonaa bauda'apa pidan kaimana'o nii. Soo Jesus Christ, uruu bauda'apa kaimana'o manawun. Wamishidan dono Jesus, waso'ota-kao oia'o kazowautapan ai waunao, na'iki pa'ina'o mashaapa-karu taa-kao wa'ati. Uruu idi kaimana'o ni'i naa wamashaapan Tominkaru tuma.

Paul nyukunuu-kidan pakaaritan ida'an, ipai pidan oia'o pa'idiwaru, aonaa kanom ikodinan Tominkaru umanawunun. (Romans 3:23) Soo Tominkaru taa'o kazannaatin-kinai, Jesus Christ mawakan ida'an cross paawa'a. Kaina'a bauda'apa aimaakan ida'an, turuu Jewnao (Abraham takaan-daunnaouz), na'iki Gentilenao (pana'ainaouz pidannao Jewnao ai) ikodan kazannaatin-karu. Ipai ĩnao, ĩikodan nii pakazannaatin-kinaa nii soo pamishidan ida'an Jesus Christ.

Kaarita buutinpan kida

Paul sakadan pakakuwaapan Kaimana'o Kuwai dau'u *1:1-17*
Ipai pidan oia'o, aipa'o pakazannaata-kao *1:18—3:20*
Na'apam Tominkaru kazannaatan pidan *3:21—4:25*
Kakupa-karu ikoda-kao Jesus Christ ida'an *5:1—8:39*
Jewnao na'iki Gentilenao aiapa-kao ĩmishidan Jesus Christ *9:1—11:36*
Na'apam pidan kaduz zaamatinpa'oraz Jesus Christ ida'ati *12:1 — 15:13*
Paul katokontan pakakuwaapan *15:14—16:27*

1 Di'ora'a kaarita, õgaru Paul di'iki'o, Christ Jesus poitoruz. Tominkaru
zaamatan õgaru Christ Jesus apostlen nii, na'iki ubuutan õgaru
kowaadapa'o nii pidannao ati uruu di'iki'o Kaimana'o Kuwai.
2 Kotua'ora'a naa Tominkaru kowaada-kidan Kaimana'o Kuwai dau'u.
Na'apa prophetnao saadan Tominkaru Paradan ida'a. 3 UDani daua'o
wuru'u Kaimana'oraz Kuwai. Wuru'u udaniz, uruu wanaobanaa Jesus
Christ. Ukaawankan dono pidan nii, King David takaan-daun uruu.
4 Mazan uruu mishi'o Tominkaru, na'iki aonaa usha'apatan oia'o.
Umanawunu'o pama'ozakan ida'an Tominkaru kainaabatan pauDani
manawun uruu, pakadishita-kidan ida'an uruu mawaka-karu di'iki.
5 Tominkaru aipan idi ipai pidannao taapan umanawun nii Jesus
Christ, uaidan pakamunanun õ'ati Christ ida'an. Uzaamatan õgaru
kakuwaapa'o nii manawun ipai Gentilenao* ati, ĩizo'ati kizi Christ
pamishidan ida'an Tominkaru di'iki'o Kaimana'o Kuwai. 6 Aizii unao
Tominkaru zaamataniinao kapam, Jesus Christ pidanannaou'u naa
unao.

---

* **1:5** Gentilenao: pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

7 Ukau'an õsaadan di'ora'a õkaaritan ipai unao mishidainao ati, Rome
iainaouz, Tominkaru marainapanii unao na'iki uzaamatanii unao pa-
pidanannao nii manawun. Õtoriinpan waDaru Tominkaru ati, na'iki
waNaobanaa Jesus Christ ati, marii kizi ukamunanun u'ati na'iki utaa
kizi unyukunuu kaiman-kinaa nii.

Paul morowauta'azon Rome iainao mishidainao di'iti

8 Aizii kiwiin, kaiman manawun pugaru, õkian Tominkaru ati, Je-
sus Christ ida'an, ipai unao dau'an. Usha'apanum kau'an ipai'i
naa wiizai kawana'ati pidannao kaunamunaatan umishidan Christ.
9-10 Tominkaru ati'o õkaudinan kaimanaiman õnyukunuu iki, õkowaadapan
pidannao ati Kaimana'o Kuwai, uDani daua'o. Tominkaru aitapanii
mishi'o kaiwuru'u õkianuz kaikapa'a: Karikaonan õtoriinpan Tominkaru
ati õpishaan ukaminka'utan unao, na'iki utaapada kizi'i naa aizii
õmorowautan unao di'iti.
11 Tuukii manawun õtukapa'azon unao, õkakuwaapa kizi u'ati
kaiman kida'o dau'u, Tominkaru sha'apataniaz ipai waunao ati.
Õkaminka'uta'azon unao powa'a kizi utaan kaimanaiman unyukunuu
Christ ati. 12 Kaikapa'o dau'ati'o kaiwuru'u õkianuz: õkaminka'utan nii
unao, na'iki unao kaminka'utan nii kapam õgaru, wama'ozakadaaka
kizi, wakowaadan ida'an wamishidan daua'o Christ.
13 Õmin-mishidannao, õaipan uaitapan, karikaonan da'i õdakotautan
õmorowautan unao di'iti, mazan kaina'a da'i aimaakan kida towauda'uan
õgaru. Õmorowauta'azon u'idi'iti turuu kizi õtominapa-kidan unao,
ma'ozaka kizi umishidapan Christ, na'apa õtominapa-kidan kawan
ba'oran Gentilenao, ba'oran donoi ii kida kapam, ma'ozaka kizi
ĩmishidapan Christ.
14 Õsha'apatan ni'o Tominkaru aitan wuru'u õkowaadapanuz Kaimana'o
Kuwai ipai pidannao ati, donoi sannao ati na'iki wunao ati'i pana'ii
kida'oraz ĩmashaapan donoi ai. Aitapaabainao ati na'iki maaitapa-kainao
ati. 15 Ukau'an tuukii õkowaada'azon Kaimana'o Kuwai unao ati kapam,
Rome iainao.
16 Õgaru aonaa õkiba'azoo-kidan Kaimana'oraz Kuwai, usha'apanum
kau'an uruu ida'ana'o Tominkaru aidan pama'ozakan, ukazannaatan
ipai pidan mishida'oraz Kaimana'o Kuwai. Kiwiitapa, Jewnao bii iki'o
pidannao, na'iki aizii ukazannaatan naa kapam Gentilenao. 17 Aizii
wuru'u Kaimana'o Kuwaiz, ukainaabata na'apa'oram ida'an Tominkaru
dakotan waunao kaimana'o pidannao nii, soo mishida-karu ida'an
karikaonan. Na'apa kotua'o usaadauzo-kao Tominkaru Paradan ida'a:
"Wuru'u pidan Tominkaru dakotaniaz kaimana'o pidan nii pamishidan
ida'an, uruu karikaonanu'o nii ukakupan."†

Tominkaru pataka'utan pidannao oia'o dikin ii

18 Tominkaru aokazi ia'o kainaabatanii pato'oran pidannao ati,
sha'apaapainaouz oia'o, aona'oraz kawanu'o Tominkaru nii ĩ'ati.
Ĩsha'apaapan ida'an oia'o, ĩtowauda'uu ba'orainao pidannao aitapan
Tominkaru daua'o. 19 Tominkaru pataka'utan sha'apatainao oia'o,
usha'apanum kau'an ĩaitapanii Tominkaru dau'an, kaimanaimana'o
ukainaabatan ĩ'ati padaua'o. 20 Tominkaru toman di'iki'o amazada,
turua'o pidannao aitapan kaimanaiman uruu, ĩtukapan ida'an utomanii

† **1:17** Habakkuk 2:4

kida, ĩmatukapauzokan pu'u padamata uruu. Uruu ma'ozaka'o manawun,
na'iki uruu umanawunu'o Tominkaru ipai patomaniinao ai. Ukau'an
aonaa turuu pidan kian: Aonaa õaitapan Tominkaru, kii.

21 Ĩaitapan pu'u padamata Tominkaru, mazan upu'u aonaa ĩtaapan
uruu umanawunu'o nii, na'iki aonaa ĩkonaukii-kidan umanawunun.
Maaitapinaka karikaonan ĩdi'itinpan. Aona'a naa ĩka'iitan padi'itinpan
sakitapa Tominkaru dau'u, ukau'an panyukunuu na'akan naa ĩdyaun
oia'o dau'ati. 22 Ĩtaapinan aitapaabainao nii, mazan maaitapin-kainao
karikaonan ĩdyaun. 23 Aona'a naa ĩtaapan umanawun nii Tominkaru,
wuru'u karikaonanu'oraz ukakupan, mazan ĩtominkaruniitan naa ka'ui
idi'o aimaakan kida toma-kao. Ĩtoman patominkarun nii pidan kawan,
kotu'uz kawan, wuniinao kaduz kida kawan, na'iki kowazaznao kawan.

24 Uruu idi'o Tominkaru marina'atan ĩdyaun, ĩsha'apata kizi oia'o
aimaakan kida panyukunuu aipan kawana'ati, na'iki madoronaa-daun
kizi'i naa ĩkiaapaakan. 25 Ĩmuudan naa pamishidan wuru'u mishi'oraz
kuwai Tominkaru daua'o, aizii ĩmishidan naa mariidin-karu. Ĩtaapan
umanawun nii toma-kariwai kida aimaakan, na'iki ĩtukapa-kida pama-
rainpan ĩdyaun. Mazan aona'a naa ĩtaapan Tominkaru umanawun nii,
toma'oraz ĩdyaun. Uruu pa'an turua'o ukonaukii-kida-kao ipai dono.
Amen.

26 Na'apa'o dikin ia'o Tominkaru marina'atan ĩdyaun, marii kizi'i naa
ĩkiaapaakan madoronaa-daun, padi'itinpan kawana'ati kakiba'azonna'o
aimaakan dau'u. Ukau'an, zunnao upu'u ĩna'apan, aona'a naa ĩaipan pau-
daiaru Tominkaru aitan kawana'ati, mazan ĩkiaapan pamin-zunan kida'a
naa. 27 Aizii daonaioranao na'apa kapam ĩdyaun, aonaa ĩaipan paudaiaro
Tominkaru aitan kawana'ati, mazan tuukii ĩaipan pakiaapan pamin-
daonaioran. Ukau'an, daonaioranao sha'apaapan idi kakiba'azonna'o
aimaakan pamin-daonaioran tuma kida, Tominkaru kawinipinaatan
ĩdyaun pataka'utin-karu idi.

28 Na'iki powa'a zii, ĩtaapan idi madiwautapa-ka'o kawan Tominkaru
aitapa-kidaniaz padaua'o ĩ'ati. Uruu idi'o umarina'atan ĩdyaun,
ĩsha'apata kizi'i naa kakiba'azonnaa kida'o aimaakan padi'itinpan
kawana'ati. Uruu idi'o ĩsha'apatan naa oia'o aimaakan kida, aona'oraz
ukaimanan pidan sha'apatan. 29 Ĩkaduz ĩsha'apaapan oia'o aimaakan
pa'idiwaru: ĩantamikitinan; ĩaipan pasha'apauz nii powa'a zii; ĩnaudapa
pakaziwan ba'orainao pidannao; ĩkishauzin, ĩzowian pidan. Aizii na'apam
nii ĩparadaakan, soo ĩzunaapaakan; ĩmariidinan; ĩkadakotinan pairiban
dau'u; ĩdakoopan ba'oran pidan mashauda'u. 30 Ĩmariidinan pairiban
dau'u ĩaipan idi uunamunaa abata-kao dikauda. Ĩto'ora-kizaitapan
Tominkaru; ĩdakomikitinan; ĩatadinpan, na'iki umanawun nii ĩkakuwaapan
padau'an. Ĩdi'itinpan pa'ina'o aimaakan dau'u pasha'apata-kinaa nii
oia'o. Ĩdikintapan padaronao. 31 Ĩdi'itinpan maaitapinaka karikaonan,
aonaa ĩmishian paparadan. Aonaa ĩkaminka'utan pairiban, ĩaitapan pu'u
ubaiaapan kasha'ora'o. 32 Tominkaru aitapa-kidani'i naa ĩ'ati sakitapa'o
pakakinaori: pidannao na'apa'oraz ĩmashaapan, marii ĩmawakan, kia'oraz.
Ĩaitapan pu'u na'apa'o kakinaorii, mazan upu'u zii ĩsha'apaapan oia'o
aimaakan kida. Na'iki ĩkonaukii-kida kapam baokoinao sha'apatan
na'apa kida'o oia'o.

2

Tominkaru di'itapa aimaakan sakitapa

1 Aizii pugaru, dakota'oraz ba'oran pidan oia'o nii, na'iki pukian
an udau'an: sakitapa'o wuru'u Tominkaru pataka'utanuz uruu.
Pudau'ati'o kapam wuru'u puna'apanuz. Usha'apanum kau'an,
na'apa'o kapam pugaru uruu kawan, pusha'apaapanii oia'o.
2 Na'iki waaitapa Tominkaru pataka'utan nii sakitapa'o ida'an ipai
sha'apaapainao na'apa'o aimaakan. 3 Aizii pugaru, pudakotan
ba'oran pidan oia'o nii, mazan upu'u pusha'apaapan uruu kaduz oia'o
aimaakan kida. Pu'itiiman aona'o nii Tominkaru pataka'utan pugaru,
upataka'utan dono sha'apaapainao oia'o? 4 Aonaa mooko pudi'itapan
na'apam Tominkaru kamunanun manawun pu'ati? Pusha'apaapan
pu'u oia'o, aonaa upataka'utan pugaru sariapa, na'iki utaan dobata
amazada pu'ati, upataka'utan ua'ii pugaru? Aonaa mooko puaitapan
Tominkaru kamunanunuz manawun pu'ati uaipan idi'o putanawatinan
pu'oian ai?

5 Mazan dikintapa pugaru, aonaa pumuuda'azon pusha'apaapan
oia'o. Ukau'an, puaipan ati'o wuru'u puto'oradanuz Tominkaru powa'a
zii pu'ati, upataka'uta-kinaa nii pugaru wuru kamoo dono'o up-
ataka'utanuz naa sha'apaapainao oia'o. Uruu dono, ipai'o nii pidannao
aitapan sakitapa'o ida'ana'o Tominkaru dakotan pidan, oia'o pidan nii,
oo kaimana'o pidan nii. 6 Tominkaru kawinipinaatan nii ipai waunao,
washa'apatan kawana'ati aimaakan.

7 Kaina'a pidannao, aonaa ĩkashadinan pasha'apaapan kaimana'o
aimaakan. Na'apa'o ida'an ĩkainaabatan mishi'o ĩaipan Tominkaru
naubaan na'iki utaapan ĩdyaun umanawunnao nii, na'iki utaa kizi ĩ'ati
karikaonanu'o kakupa-karu. Ĩnao ati'o nii Tominkaru taan karikao-
nanu'o kakupa-karu. 8 Mazan pidannao sha'apaapainaouz aimaakan
panyukunuu aipan kawana'ati, dikintapainaouz mishi'o kakinaorii,
na'iki sha'apaapainaouz pa'atiaaka oia'o aimaakan. Ĩnao ati'o nii tuukii
Tominkaru to'oran, na'iki tuukia'o nii upataka'utan ĩdyaun.

9 Ipai pidannao sha'apaapa'oraz oia'o aimaakan kida, ĩbaiaapan
nii kasha'ora'o na'iki kaziwa'o. Aitaniimana'o nii Jewnao baiaa-
pan kasha'ora'o, na'iki Gentilenao, na'apa'o nii ĩbaiaapan kapam.
10 Mazan pidannao sha'apaapa'oraz kaimana'o aimaakan, ĩnaou'o nii
Tominkaru naubaa. Utukapan nii ĩdyaun umanawunnao nii, na'iki
utaan nii ĩnyukunuu kaiman-kinaa nii. Aitaniimana'o utaan Jewnao
nyukunuu kaiman-kinaa nii, na'iki Gentilenao, na'apa'o nii utaan ĩ'ati
kapam. 11 Usha'apanum kau'an, Tominkaru ati aonaa na'ia'oram pidan
powa'a'o umanawunun pairiban ai.

12 Aizii Gentilenao, aonaan pu'u ĩaitapan kakinaorii Tominkaru dyu-
udaniaz Moses ida'an. Mazan ĩsha'apatan an oia'o, upu'a'o nii
Tominkaru pataka'utan ĩdyaun. Aizii Jewnao, ĩaitapanii pa'an wuru'u kak-
inaoriiz, ukau'an, ĩsha'apatan an oia'o, Tominkaru pataka'utan nii ĩdyaun
ĩdikintapan idi paaitapanii kakinaorii. 13 Usha'apanum kau'an, aonaa
Tominkaru dakotan pidan kaimana'o pidan nii, ĩaitapan idi kakinaorii,
mazan ĩizo'atin idi pa'an kakinaorii. 14 Aizii Gentilenao, aona'oraz
ĩaitapan Tominkaru kakinaori. Mazan ĩsha'apatan an sakitapa aimaakan

panyukunuu kowaadan kawana'ati, na'apa'o kainaabata ĩaitapan panyukunuu ii kaimana'o aimaakan, na'iki oia'o aimaakan. 15 Pidannao
na'apa'oraz ĩkaduz, kaina'a'o kawanu'o Tominkaru kakinaori saadinpan
ĩnyukunuu ii. Ĩnyukunuu kowaada kapam mishi'o wuru'u na'apa'oraz.
Usha'apanum kau'an, panaadon ĩnyukunuu kowaada ĩ'ati ĩsha'apatan
kaimana'o aimaakan, na'iki panaadon, oia'o aimaakan. 16 Ukau'an,
ipai'o nii kaikapa kida'o aimaakan sha'apan wuru kamoo dono'o,
Tominkaru dyuudanuzu naa Jesus Christ tiwaa-kidapan na'iki upataka'utan pidannao, ĩdizapanii kida padi'itinpan kawana'ati. Kaikapa'o
wuru'u Kaimana'o Kuwai õkowaadapaniaz.

Jewnao na'iki Tominkaru kakinaori

17 Aizii pugaru, pudakotinpan Jew nii, tuukii punyukunuu kakinaorii
dau'ati. Pu'atadinpan, na'iki pukian: waunao Tominkaru pidanannao manawun. 18 Puaitapa kanom Tominkaru aiapanii pusha'apatan.
Na'iki tominapa-kida-kariwai pugaru kakinaorii dau'u, pusha'apata
kizi sakitapa aimaakan. 19 Puzauda-kidan turuu pukainaabatan
na'apam Tominkaru aipan mashaapa-karu, wunao ati'i ishaawun
kawanuinaouz. Na'iki puzauda-kidan kanada'o kawanu'o pugaru wunao ati'i maruta'o ida'a'o kawanu'oraz ĩmashaapan. 20 Na'iki puzauda-
kidan turuu pukakinaotan pidannao, maaitapin-kainao kawanu'oraz.
Na'iki puzauda-kidan turuu putominapa-kidan koraiziannao kawanuinaouz pidannao. Usha'apanum kau'an, kakinaorii di'iki'o puaitapan ipai wuru'u aitapa'azoo-kariwaiz Tominkaru dau'u, na'iki mishi'o
dau'u.
21 Mishi putominapa-kida pidannao Tominkaru kakinaori dau'u.
Kandii nii mooko aonaa putominpan puizo'atin wuru'u kakinaoriiz?
Pukian pidannao ati: Aonaa ukoidapa'ana'a. Aizii pugaru, aonaa mooko
pukoidapan? 22 Pukian pidannao ati: Aonaa uba'orantapa'ana'a umin-
mazidan kaina'an pu'u. Aizii pugaru, aonaa mooko puba'orantapan?
Pukachama'idin ba'oran kaduz pidannao tomanii ai patominkarun nii.
Aonaa mooko pukoidapan kawinipinaa kida'o aimaakan ĩtoriinpauz-kizi
dapunaa iki? 23 Pu'atadinpan, Tominkaru taan idi unao ati pakakinaori
Moses ida'an. Aonaa mooko pidannao paradan dikauda Tominkaru
dau'an, pudikintapan idi ukakinaori? 24 Na'apa usaadinpan Jew-
nao dau'an Tominkaru Paradan ida'a: "Unao sha'apatan idi'o oia'o
aimaakan, Gentilenao dakoopan Tominkaru."

25 Kaimana'o wuru'u chootin-karuz,* puizo'atin an Tominkaru kakinaori. Mazan pudikintapan an kakinaorii, na'apa'o pugaru Gentilenao
kawan, aona'oraz ĩchoota-kao. 26 Ukau'an na'apa kapam Gentilenao,
aona'oraz ĩchoota-kao padamata, ĩizo'atin an kakinaorii. Tominkaru
tukapan nii ĩdyaun papidanannao nii na'apa choota-kariwainao kawan.
27 Pidan aona'oraz padamata uchoota-kao, mazan upu'u uizo'atin Moses
saadanii kakinaorii. Ĩdakotan nii Jewnao oiainao nii, ĩdikintapan idi
wuru'u kakinaoriiz, usaada-kao pu'u ĩnao ati, na'iki ĩchoota-kao pu'u
padamata. 28 Usha'apanum kau'an aonaa mishi'o mani Jew uruu,
udaru na'iki udaro Jewnaoun idi, oo uchootinpan idi Jewnao kakinaorinaa kawana'ati. 29 Mazan pidan mishi'oraz manawun Jew, uruu
wuru'u sakitapa'oraz pa'an udi'itinpan. Ukau'an, mishi'oraz manawun

* **2:25** chootin-karu: Putukapa 'chootin-karu' daua'o kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

chootin-karu, usha'apata-kao pidan nyukunuu ii, aonaa unanaa ida'a mani. Saada-kariwaiz kakinaorii, aonaa upana'adan pidan nyukunuu. Kaimana'o Doronaa wuru'u pana'ada'oraz pidan nyukunuu, na'iki Tominkaru wuru'u nauba'o ni'oraz uruu, aonaa pidan mani.

3

Tominkaru kaduz umishiauzon paparadan

1 Ukau'an, na'apa'oram ida'an mooko waunao Jewnao wazootapan Gentilenao? Oo na'apam dii mooko ukaimanan wuru'u pidan chootinanuz?* 2 Kaina'a iriba. Umanawunu'o sha'apa'o: Tominkaru tauzonuz pakakinaori waunao Jewnao ati, wataapan ni'o. 3 Aonaan idi Jewnao sha'apatan wuru'u "washa'apatan nii," ĩkii kiziz Tominkaru ati, ukau'an na'apam ni'i naa aizii? Turua'o nii sha'a Tominkaru marina'atan wuru'u ukowaadaniaz pasha'apatan nii, aonaan idi Jewnao sha'apatan wuru'u "washa'apatan nii" ĩkii-kiziz? 4 Aonaa turuu una'apan! Tominkaru, ukaduz umishiauzon paparadan, ipai pidan mariidinauzon pu'u padamata. Kaikapa usaadinpan Tominkaru paradan ida'a: "Pugaru Tominkaru, kainaabata-kao nii sakitapa'o puparadan. Aizii pidan dakotan dono pumariidinan kootowapa-kizai ii, mazan upu'u aona'o nii na'iam pumariidinan ikoda-kao."†

5 Mazan washa'apataniaz oia'o kainaabatan an Tominkaru ukaduz usha'apatauzon sakitapa aimaakan, na'apam nii wakian aizii udau'an? Turuu mooko wakian kaikapa'a: "Aonaa usakitapan wuru'u Tominkaru pataka'utanuz waunao, washa'apatan dikin ii oia'o." (Kaina'a pidannao na'apa'o ĩdi'itinpan.) 6 Aonaa turuu una'apan! Aonaan dono mani Tominkaru sha'apatan sakitapa aimaakan, ukau'an aonaa mani turuu ukootowapa-kidan ipai pidannao.

7 Mazan kaina'a'o nii panaadon pidan kian kaikapa'a: "Tominkaru pataka'utan waunao, aonaan idi washa'apatan udyuudanii washa'apatan. Na'apa'o ida'an, kaimanaiman uaitapa-kao Tominkaru, ukaduz umishiauzon paparadan. Uruu idi utaapa-kao umanawunu'o nii. Mazan kandii nii mooko upu'u zii upataka'utan waunao wa'oian dikin ii?" 8 Putamakapan an na'apa'o di'itinapa-karu, kaikapa'o nii panaadon pukianu'u: "Kaimana'o wuru'u washa'apatanuz oia'o, pidannao konaukii-kida kizi Tominkaru, usha'apatan idi sakitapa aimaakan," kii. Tominkaru pataka'utan nii ĩdyaun, pidan na'apa'oraz udi'itinpan. Mazan upu'u kaina'a pidannao mariidinan õdau'u. Ĩkian, na'apa'o kaikin õtominapa-kidan pidannao.

Ipai pidan sha'apata'o oia'o

9 Ukau'an, kaimana'o mooko waunao powa'a zii Gentilenao ai? Aonaa! Õkainaabata sha'atii u'ati, ipai pidan, Jewnao oo Gentilenao, oia'o poitoruitapanii pa'idiwaru. 10 Kaikapa usaadinpan Tominkaru Paradan ida'a'a:

"Aonaa na'ia'oram pidan kaimana'o Tominkaru awun za'a,
aonaa bauda'apa.

11 Aonaa na'ia'oram pidan kaimanaimana'o uaitapan Tominkaru kaduz;

---

* **3:1** chootinanuz: Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **3:4** Psalm 51:4

aonaa ĩaipan paaitapan Tominkaru dau'u.
12 Ipai'i naa pidannao padantan Tominkaru ai;
ipai ĩdyaun madiwautapa-ka'o karikaonan.
Aonaa kanom sakitapa'o usha'apatan aimaakan,
aonaa bauda'apa.”‡
13 “Ĩparadan kachama'idiikii, na'apa baaranai dyupushan kawan.
Ĩmariidapan pairiban.”§
“Ĩkaziwaa pidan paparadan idi,
na'apa kowazaz arotanii kawan.”*
14 “Ĩparadan kashauda'u na'iki pamanamiki tuma.”†
15 “Kadiman ĩmakon ĩzowia'anan pairiban.
16 Na'itim karikaonan ĩmakon, ĩpataka'uan
na'iki ĩkasha'oradan pidannao nyukunuu.
17 Aonaa ĩaitapan na'apam mashaapa-karu kaiman ba'orainao tuma.”‡
18 “Aonaa ĩtarian Tominkaru umanawunu'o ai.”§
19 Aizii waaitapa, na'apam Tominkaru kakinaori kian, mashaapainao ati'o kakinaorii waranu'u. Aonaa kizi na'itim pidan paradan pakazannaatin-kinaa nii. Na'iki ipai kizi pidannao kadishitan Tominkaru kanaapu'u pataka'uta-karu nii pa'idiwaru, pa'oian dikin ii. 20 Usha'apanum kau'an, aonaa na'ia'oram pidan Tominkaru dakotan kaimana'o pidan nii, usha'apatan ida'an aimaakan kakinaorii kawana'ati. Mazan kii'an wuru'u kakinaoriiz, soo ukainaabatan wa'ati, ipai waunao oiainao pa'idiwaru.

Na'apam wadakota-kao
kaimana'o pidan nii

21 Mazan aizii Tominkaru kainaabata'a naa na'apa'oram ida'ana'o udakotan waunao kaimana'o pidan nii. Aonaa kakinaorii izo'ati-kao ida'an mani. Kotua'ora'a naa Moses na'iki Tominkaru prophetinnao saadauzon na'apa'o dau'u. 22 Tominkaru dakotanuz pidan, kaimana'o pidan nii, umishidan ida'an Jesus Christ. Ipai sha'apa'oram pidan mishida'o, aonaa kanom pana'a'o nii. 23 Usha'apanum kau'an ipai pidan oia'o pa'idiwaru, aonaa kanom ikodinan Tominkaru umanawunun. 24 Mazan Tominkaru dakotan pidan, kaimana'o pidan nii, soo ukamunanun idi manawun. Christ Jesus mawakan ida'an, uso'otan waunao wapataka'uta-kao ai wa'oian dikin ii. 25 Tominkaru taan Jesus Christ mawaka'o nii na'iki shoota'o nii paizain pidannao oian mainaabatakinao nii, ĩmishidan idi umawakan ĩ'oian dikin ii. Na'apa'o ida'an Tominkaru kainaabatan, ukaduz usha'apatauzon sakitapa aimaakan. Kotua'a naa, Jesus Christ kaawan ua'ii, aonaa zii upataka'utan pidannao ĩ'oian dikin ii. 26 Mazan aizii, Tominkaru kainaabatan, ukaduz usha'apatauzon aimaakan sakitapa, udakotan ida'an ipai mishidainao Jesus, kaimana'o pidannao nii.
27 Una'apan kau'an, kandii mooko zoobaba wa'atadinapa-kinaa nii? Aonaa kanom! Waizo'atin ida'an sha'a Tominkaru kakinaori? Aonaa! Soo wamishidan ida'an pa'an. 28 Ukau'an, Tominkaru dakotan waunao kaimana'o pidan nii, wamishidan ida'an Jesus, aonaa washa'apatan ida'an mani aimaakan kakinaorii kawana'ati.

‡ **3:12** Psalm 14:1; Psalm 53:1-3 § **3:13** Psalm 5:9 * **3:13** Psalm 140:3 † **3:14** Psalm 10:7
‡ **3:17** Isaiah 59:7 § **3:18** Psalm 36:1

29 Jewnao pa'idiwaru Tominkarun mooko wuru'u Tominkaruz?
Aonaa mooko Gentilenao Tominkarun mani kapam uruu? Gentilenao
Tominkarun kapam wuru'u uruuz. 30 Wamishida kaina'a bauda'apa
Tominkaru, uru'o nii dakota Jewnao kaimana'o pidannao nii,
ĩmishidan ida'an Christ. Na'iki uru'o nii dakota Gentilenao kaimana'o
pidannao nii, ĩmishidan ida'an kapam Christ. 31 Ukau'an turuu mooko
wamarina'atan wuru'u kakinaoriiz mishida-karu ida'an? Aonaa turuu!
Mishi'oraiman, wataapa wuru'u kakinaoriiz umanawunu'o nii.

4

Tominkaru dakotan Abraham kaimana'o pidan nii

1 Ukau'an, na'apam wakian Abraham dau'an, waunao Jewnao
dokozu-daunuz? Na'apa'oram ida'an Tominkaru dakotan uruu
kaimana'o pidan nii? 2 Umishiin an mani Tominkaru dakotan uruu
kaimana'o pidan nii, usha'apatan idi kaimana'o aimaakan, turuu
mani u'atadinpan. Mazan aonaa turuu u'atadinpan Tominkaru ati,
usha'apatan ida'an aimaakan. 3 Tominkaru Paradan saada-kariwai
kian, "Abraham mishida Tominkaru, uruu idi Tominkaru dakotan uruu
kaimana'o pidan nii."

4 Pidan kaudina'o kanaobanaatinapa, puraata taa-kao dono u'ati,
ukaudinan winipinaa wuru'u, aonaa na'apani'o mani. 5 Mazan
Tominkaru dakotan pidan kaimana'o pidan nii, aonaa pidan sha'apatan
idi'o mani aimaakan, soo umishidan idi'o Tominkaru, turua'oraz
udakotan oia'o pidan, kaimana'o pidan nii. 6 Na'apa King David kian
pidan konaukian dau'an, Tominkaru dakotan idi uruu kaimana'o pidan
nii, aonaa usha'apatan idi mani aimaakan. Ukian:

7 "Konaukia'o pidan wuru'u Tominkaru mainaabataniaz u'oian kida,
aona'oraz powa'a Tominkaru nyukunuitapan u'oian!
8 Konaukia'o pidan wuru'u,
Tominkaru tukapaniaz aona'o kawan u'oian."*

9 Aizii wuru'u konaukii-karu David kii-kiziz, choota-kariwainao† ati'o
mooko karikaonan utaa-kao, oo aona'oraz ĩchoota-kao ati'o kapam?
Wakian sha'atii, Abraham mishidan idi Tominkaru, udakotan uruu,
kaimana'o pidan nii. 10 Ukau'an, na'apaini'oram mooko Tominkaru
dakotan Abraham, kaimana'o pidan nii? Uchootinan dauna'ana'o, oo
uchootinan ua'ia'o zii? Uchootinan ua'ia'o zii! 11 Abraham chooti-
nan kainaabata wa'ati Tominkaru dakotan uruu, kaimana'o pidan
nii, umishidan idi, pachootinan ua'ii zii. Ukau'an ipai mishidainao
Tominkaru, aona'oraz padamata ĩchoota-kao, Tominkaru dakotan ĩdyaun
kaimana'o pidannao nii, ĩmishidan idi. Ukau'an ipai mishidainao, ĩdaru
wuru'u Abraham, ĩmishidan idi uruu kawan, aonaan pu'u padamata
ĩchootinan. 12 Na'iki uruu kapam choota-kariwainao daru, na'apa'oraz
kapam ĩmishidan Tominkaru, Abraham mishidan kawan pachootinan
ua'ii zii.

13 Kotua'a naa, Tominkaru kowaadan dono pataan nii ipai imi'i baara
Abraham ati na'iki utakaan-daunnao ati, ĩ'idiwau nii, aonaa Abra-
ham izo'atin idi'o mani kakinaorii, mazan Abraham mishidan idi'o
pa'an Tominkaru. Umishidan idi, Tominkaru dakotan uruu, kaimana'o
pidan nii. 14 Tominkaru kowaadaniaz pataan nii zaamata-kao an

* **4:8** Psalm 32:1-2 † **4:9** choota-kariwainao: Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

mani pidan izo'atin idi kakinaorii, madiwautapaka mani pidan mishidan Tominkaru. Ukau'an madiwautapaka mani kapam Tominkaru kowaadanuz pataan nii aimaakan Abraham ati. 15 Usha'apanum kau'an wuru'u Tominkaru kakinaoriiz, uto'orada Tominkaru pidannao ati ĩmaizo'atikan idiz. Mazan aonaan dono mani kakinaorii nii, aonaa kanom mani pidan dikintapa.

16 Ukau'an, wazaamatan nii Tominkaru kowaadaniaz pataan nii, soo wamishidan idi Tominkaru. Una'apan kau'an, ipai Abraham dainao, mishi'o nii ĩzaamatan Tominkaru kowaadaniaz pataan nii ĩ'ati, usha'apanum kau'an mawinipinaa-daunu'o Tominkaru taa'azon ĩ'ati wuru'u. Utaa'azoo-kao, aonaa soo taapainao kakinaorii ati'o mani karikaonan, mazan ba'oran kaduz pidannao ati'o kapam, mishidainaouz Tominkaru na'apa Abraham mishidan kawan. Usha'apanum kau'an, Abraham uruu ipai mishidainao daru. 17 Na'apa usaadinpan Tominkaru Paradan ida'a Abraham dau'an: "Iriba'o nii ba'oran kaduz pidannao dakotan pugaru padaru nii,"‡ kia'o usaadinpan. Ukau'an, Tominkaru kowaadaniaz pasha'apatan nii, turuu umishida-kao, usha'apanum kau'an Tominkaru wuru'u na'apa'oraz. Uruu Abraham mishidaniaz. Uruu turua'o ukakudan mawaka'o pidan, na'iki turua'o uparadan ida'an aimaakan kida tominan aona'oraz zii utukapauzo-kao.

18 Abraham mishida na'apam Tominkaru kian patakaannao ni'o dau'an. Aonaa ukashadinan pazaudapan Tominkaru sha'apatan ukowaadaniaz pasha'apatan nii, uaitapan pu'u aona'a naa turuu patoman paudani nii. Uruu idi'o ba'oran kaduz pidannao dakotan uruu padaru nii, na'apa Tominkaru kian kawana'ati Abraham ati, "Iriba'o nii putakaannao, na'apa wizinao kawan, aona'o nii kanom ka'iitan paaitaan ĩdyaun," kia'o ukian. 19 Pakawan umishidan Tominkaru sha'apatan nii wuru'u ukowaadaniaz pasha'apatan nii u'ati, uaitapan pu'u aonaa paka'iitan naa patoman paudani nii. Usha'apanum kau'an uruu dono maonapa'ora'a naa 100 uwunun. Na'iki udaiaro Sarah, maskonnaou'u naa kapam, aona'ora'a naa turuu okaudanin. 20 Mazan upu'u aonaa Abraham pana'adan panyukunuu pamishidapan ai Tominkaru kowaadanuz pataan nii iriba utakaannao nii. Mazan mishi'oraiman, powa'a zii uma'ozakadan pamishidapan, ukau'an ukonaukii-kida Tominkaru umanawunun usha'apata'azoonii dau'an pa'ati. 21 Abraham aitapa kaimanaiman, turuu Tominkaru sha'apatan wuru'u ukowaadaniaz pasha'apatan nii. 22 Ukau'an Abraham mishidan idi'o, Tominkaru dakotan uruu kaimana'o pidan nii.

23 "Tominkaru dakotan uruu kaimana'o pidan nii," kia'oraz usaadinpan, aonaa Abraham dau'ana'o mani karikaonan. 24 Mazan usaada-kao na'apa, waaitapa-kinaa ni'o Tominkaru dakotan nii waunao, kaimana'o pidan nii kapam, wamishidan idi Tominkaru, kakuda'oraz waNaobanaa Jesus mawaka-karu di'iki. 25 Tominkaru taapadan pidannao zowian Jesus Christ wa'oian dikin ii. Na'iki ukakudan powa'a iti uruu, turuu kizi udakotan waunao, kaimana'o pidannao nii.

5

Tominkaru dakotan waunao, kaimana'o pidannao nii

‡ **4:17** Genesis 17:5

1 Ukau'an, Tominkaru dakotan idi waunao kaimana'o pidannao nii
wamishidan idi, aizii kaimanaaka'a naa waunao Tominkaru tuma,
wanaobanaa Jesus Christ ida'an. 2 Wamishidan idi Christ, una'akan
waunao Tominkaru kamunanun ida'ati, na'apa'o ida'a'o wamashaapan
kai. Na'iki tuukii wakonaukian, waaitapan idi mishi'o nii Tominkaru
taan wa'ati diina'iti'i paugaru kaduz umanawun-karu.
3 Mazan turuu kapam wakonaukian wabaiatinan dono, usha'apanum
kau'an wabaiatinan tominapa-kida waunao aonaa kizi wakashadinan.
4 Aizii aonaan idi wakashadinan, kaiman Tominkaru ati. Ukaimanan
idi wa'ati, aizii wazaudapan naa utaan ukowaadauzoniaz pataan nii
wa'ati. 5 Wuru'u wazaudapaniaz, aona'o nii ukasharutan wanyukunuu.
Usha'apanum kau'an mishi'o Tominkaru marainpan waunao. Na'apa
ukowaada-kidan wa'ati Kaimana'o Doronaa ida'an, uruu utaaniaz naa
wa'ati.
6 Tominkaru aitanii kamoo kawana'ati, Christ mawakan oiainao pi-
dannao dikin ii, aonaan pu'u waka'iitan wamuudan oia'o. 7 Aonaa
kanom ka'iitan pazowii-kidinan pidan kaimana'o umashaapan dikin ii.
Kaina'a mani ba'oran pidan turua'o uzowii-kidinan pidan kaimana'o
manawun dikin ii. 8 Mazan Tominkaru, ukainaabata pamarainpan
manawun waunao, wa'oian pu'u, udyuuda zii Christ mawakan wau-
nao dikin ii. 9 Tominkaru dakotan idi waunao, kaimana'o pidan-
nao nii, Christ mawakan ida'an, ukau'an waaitapa mishi'o nii Christ
kazannaatan waunao wabaiaapan ai Tominkaru to'oran diina'iti'i, up-
ataka'utan dono'o naa oiainao. 10 Tominkaru tarubanao zii da'i waunao,
mazan upaonaruitan waunao pauDani mawakan ida'an. Upaonarui-
tan idi waunao, waaitapa mishi'o nii ukazannaatan waunao, Christ
kakupan ida'an. 11 Aonaa uruu mani karikaonan, mazan wakonaukian
kapam Tominkaru sha'apatan idi aimaakan wanaobanaa Jesus Christ
ida'an. Uruu toma'oraz waunao Tominkaru paonarunao nii.

Adam ida'an mawaka-karu, mazan Christ ida'an kakupa-karu

12 Bauda'apa'o pidan, Adam, dikintapan idi Tominkaru, ipai pi-
dannao oian. Na'iki usha'apatan idi oia'o, ipai pidan mawakauzo
pa'idiwaru. Usha'apanum kau'an, Adam sha'apatan dono oia'o, ikoda'o
nii ipai utakaan-daunnao wuru'u sha'apata'oraz oia'o. 13 Pidannao
sha'apaapanii oia'o, Tominkaru taan ua'ii pakakinaori kida Moses
ida'an, mazan aonaa udakotan ĩdyaun dikintapainao nii kakinaorii,
usha'apanum kau'an aonaa zii utaan pakakinaori uruu dono. 14 Mazan
upu'u, Adam dikintapan di'iki'o Tominkaru, atii Tominkaru taan ida'ati
pakakinaori Moses ida'an, ipai pidan mawakauzo pa'idiwaru, aonaan
pu'u padamata ĩdikintapan sariaapa'o Tominkaru di'iki'o kakinaorii,
Adam kawan.
Aizii Adam, Christ kawanu'o wuru'u, kaawa'o ni'oraz udawu'ati zii.
15 Mazan Christ sha'apataniaz kaimana'o aimaakan wa'ati, pana'a'o
Adam sha'apatanii oia'o aimaakan ai. Ipai pidan mawakauzon,
bauda'apa'o pidan, Adam, dikintapan idi Tominkaru. Mazan wuru'u
Tominkaru kamunanunuz, powa'a'o zii umanawunun, iriba udakotan
pidannao, kaimana'o pidannao nii, bauda'apa'o pidan, Jesus Christ,
kamunanun ida'an. 16 Tominkaru sha'apatan kaimana'o aimaakan,
pana'a'o wuru aia'a dikauda'oraz aimaakan sha'apan, bauda'apa'o
pidan oian ida'ana'oraz. Bauda'apa'o pidan, Adam, sha'apatan idi

oia'o, Tominkaru dakotan ipai pidan, oia'o pidannao nii. Mazan
Christ sha'apatan idi kaimana'o aimaakan, Tominkaru dakotan pidan-
nao, kaimana'o pidannao nii, ĩsha'apatan pu'u iriba oia'o aimaakan
kida. 17 Mishi, bauda'apa'o pidan Adam, dikintapan ida'an, ipai pi-
dan mawakauzo pa'idiwaru. Mazan bauda'apa'o pidan, Jesus Christ,
sha'apatanii ida'an, Tominkaru kamunanun manawun pidannao ati,
udakotan ĩdyaun, kaimana'o pidannao nii. Na'iki ma'ozaka'o nii
ĩmashaapan oia'o ai.
18 Bauda'apa'o pidan, Adam, sha'apatanii ida'an kiwiini'o oia'o,
Tominkaru dakotan ipai pidannao, oia'o pidannao nii pa'idiwaru.
Ukau'an na'apa kapam, bauda'apa'o pidan, Jesus Christ, sha'apatanii
kaimana'o aimaakan ida'an, Tominkaru dakotan ipai pidannao
mishidainaouz Christ, kaimana'o pidannao nii, na'iki utaan ĩ'ati
karikaonanu'o kakupa-karu. 19 Tominkaru dakotan kawan ipai
pidannao, oia'o pidannao nii, bauda'apa'o pidan dikintapan idi, ukau'an
na'apa kapam udakotan iriba pidannao, kaimana'o pidannao nii,
bauda'apa'o pidan izo'atin idi paugaru.
20 Tominkaru taanuznaa kakinaorii, pidannao aitapa-kinaa ni'o oia'o
wuru'u ĩsha'apaapaniaz. Pidannao sha'apaapan pu'u powa'a zii oia'o,
mazan Tominkaru, utukapa-kida powa'a zii pakamunanun tuukii man-
awun. 21 Kiwiin zii oia'o kazowautapanii ipai pidannao, uruu idi'o
ĩmawakauzon. Mazan aizii Tominkaru kamunan-kidan idi tuukii waunao,
uruu idi udakotan waunao, kaimana'o pidannao nii, na'iki utaan wa'ati
karikaonanu'o kakupa-karu, waNaobanaa Jesus Christ ida'an.

6

Karikaonanu'o kakupa-karu zaamatinapa-karu idi Christ ida'ati

1 Ukau'an, marii mooko pakawan washa'apaapan oia'o, Tominkaru
aida kizi powa'an kida wa'ati pakamunanun? 2 Aonaa turuu! Waunao
mawaka'o pidan kawanu'ora'a naa oia'o ati. Ukau'an aonaa turuu
washa'apaapan pakawan zii oia'o. 3 Uaitapanii waunao, chikaawunuu-
kariwainaouz, Tominkaru zaamatin-kidanii Christ Jesus ida'ati.
Ukau'an, mawaka'o kawanu'o waunao uruu tuma. 4 Wachikaawunuu-
kao dono, wamawakan na'iki wadida-kao kawanu'o Christ tuma.
Ukau'an waDaru Tominkaru kadishita-kidan kawan Christ mawaka-
karu di'iki, umanawunu'o pama'ozakan ida'an, na'apa'o nii kapam
ukadishita-kidan waunao, pa'ina'o mashaapa-karu di'iti.
5 Tominkaru bauda'apatan idi waunao Jesus Christ ida'ati wa-
mawakan ida'an uruu kawan, ukadishita-kidan nii kapam waunao
ukadishita-kidan kawan Jesus Christ. 6 Na'iki waaitapanii, kiwi-
ini'oraz wakaduz mawakan naa Christ tuma cross di'ii, turuu kizi oia'o
ma'ozaka'oraz ukaudinan wa'ida'a mainaabata-kao. Uruu aonaa kizi
powa'a oia'o poitoruitapan waunao. 7 Usha'apanum kau'an pidan
mawaka'o, aonaa powa'a oia'o poitoruitapan uruu. 8 Wamawakan
idi Christ tuma, wamishida karikaonanu'o nii kapam wakakupan
utuma. 9 Waaitapanii Jesus Christ kadishita-kida-kao mawaka-karu
di'iki, na'iki aonaa na'apainim nii umawakauzon koshan. Aonaa
na'apainim nii powa'a mawaka-karu zaamatan uruu. 10 Umawakan
baukapa uwazoota-kinaa nii oia'o aimaakan. Aizii kai kakupa uruu,
na'iki umashaapan soo Tominkaru ati'i naa. 11 Ukau'an na'apa kapam
udi'itinapa udau'u. Unao mawaka'o kawanu'ora'a naa oia'o ati, mazan

kakupa'ora'a naa pa'an Tominkaru ati, uzaamatinpan idi Christ Jesus
ida'ati.
12 Ukau'an, aonaa utaapada'ana'a oia'o kazowautapan unanaa,
wuru'u mawakauzoz. Aonaa usha'apata-kida'ana'a u'ati
usha'apata'azoonii oia'o aimaakan. 13 Na'iki aonaa ukashaapa'ana'a
usha'apauzin kida oia'o ati, aimaakan dikauda'o sha'apata-kinao nii.
Mishi'oraiman, utaaina'a naa Tominkaru ati sha'apata'o nii kaimana'o
aimaakan. Usha'apanum kau'an Tominkaru kakudani'i naa unao
mawaka-karu di'iki, pa'ina'o kakupa-karu ida'ati. 14 Aona'a naa
unaobanaitapa'ana'a oia'o. Usha'apanum kau'an aonaa umashaapan
naa kakinaorii waranu'u, mazan Tominkaru kamunanun ida'a'ora'a
naa umashaapan.

Poitoruinao, sha'apata'o ni'o kaimana'o aimaakan

15 Ukau'an, marii mooko washa'apaapan oia'o, aonaan idi
wamashaapan naa kakinaorii waranu'u, na'iki wamashaapan idi'i
naa pa'an Tominkaru kamunanun ida'a? Aonaa turuu! 16 Uaitapanii
kaimanaiman, pidan taainan dono poitorui nii, upoitoruitapa-
kidinan wuru ati'i uizo'atiniaz panaobanaa. Na'apa'o kawanu'o unao,
unaobanaitapan dono oia'o, ubuuta-kao karikaonanu'o mawaka-karu
di'iti; oo, uizo'atipan dono Tominkaru, udakotan unao, kaimana'o
pidannao nii. 17 Mishi, kiwiin zii upoitoruitapa-kidinan oia'o ati, mazan
aizii, kaimanaiman unyukunuu iki uizo'atin utominapa-kida-kinao.
Uruu idi õkonaukii-kidan Tominkaru udau'an. 18 Tominkaru muudin-
kidani'i naa unao oia'o ai, aizii Tominkaru poitoru'u naa unao, kaiman
kida'ora'a naa pa'an aimaakan usha'apaapan.

19 Õkaiwaan parada-karu ipai kamo'o ukaiwauzo-kao, õkainaabata-kinaa
nii Tominkaru daua'o kuwai, udadaran idi u'ati. Kiwiitapa, ukaiwaapan
unanaa madoronaa-daun na'iki usha'apatan iriba oia'o aimaakan. Aizii
na'apa'a naa utaa unanaa ipai daunuuda'u sha'apata'o nii kaimana'o
na'iki sakitapa'o aimaakan, Tominkaru aipan kawana'ati.
20 Oia'o poitoruitapan dono zii unao, aonaa usha'apata'azon
kaimana'o aimaakan. 21 Kanom mooko kaimana'o nii uikoda
usha'apaapauzonii kida ida'an, ukiba'azoo-kidaniaz naa kai? Na'apa
kida'o aimaakan sha'apaapa-kao ida'an pidan ikoda karikaonanu'o
mawaka-karu. 22 Mazan unao, Tominkaru muudin-kidani'i naa oia'o
poitoruitapan ai, aizii Tominkaru poitoru'u naa unao. Uruu idi'o
ukaminka'utan unao, umashaapa-kinaa nii kaiman na'iki sakitapa,
na'iki utaan u'ati karikaonanu'o kakupa-karu. 23 Usha'apanum kau'an
oia'o sha'apata-kao winipinaa karikaonanu'o mawaka-karu. Mazan
Tominkaru taanii mawinipinaa-daun karikaonanu'o kakupa-karu,
wazaamatinpan ida'an Christ Jesus wanaobanaa ida'ati.

7

Kakinaorii daua'o

1 Aizii unao, õmin-mishidannao, uaitapanii kakinaorii daua'o. Kak-
inaorii kazowautapan pidan soo ukakupan dono zii. 2 Kaikapa'o
kawanu'o kaiwuru'u: kakinaorii kian, zun mazida'o, aonaa turuu
omazidan ba'oran daonaiora tuma odaiaru kakupan dono zii. Mazan
odaiaru mawakan an, aonaa powa'a kakinaorii marainan omazidan.
3 Ukau'an, omashaapan an ba'oran daonaiora tuma, paudaiaru kakupan

pu'u zii, “ba'orantapa'o,” kia'o nii kii-karu odau'an. Mazan odaiaru
mawakan an, aonaa powa'a kakinaorii marainan omazidan. Turuu
omazidan ba'oran daonaiora tuma, aona'o nii “ba'orantapa'o” kii-karu
odau'an.
4 Ukau'an õiribannao, na'apa'o kawanu'o kakinaorii taapauzon unao.
Mazan uzaamatinpan kau'an Christ ida'ati, mawaka'o kawanu'o
unao utuma kakinaorii ai. Aizii, Christ kakuda-kariwaiz mawaka-
karu di'iki, tuma'ora'a naa waunao, sha'apata'o nii kaiman kida'o
aimaakan Tominkaru ati. 5 Wamashaapan dono zii wanyukunuu
aipan kawana'ati, kakinaorii ma'ozakada wanyukunuu ia'o oia'o
sha'apata'azoo-kao, na'iki washa'apatan naa oia'o, buuta'o ni'oraz
waunao karikaonanu'o mawaka-karu di'iti. 6 Mazan aizii, wamawakan
idi'i naa Moses kakinaori ai, aonaa powa'a ukazowautapan waunao.
Ukau'an aonaa powa'a washa'apaapan aimaakan Tominkaru ati,
Moses kakinaorii izo'ati-kao ida'an. Mazan pa'ina'o mashaapa-karu
ida'ana'ora'a naa, Kaimana'o Doronaa kaminka'utan ida'an waunao.

Oia'o kaiwaan kakinaorii

7 Ukau'an oia'o mooko wuru'u Tominkaru kakinaoriz? Aonaa na'apa'o
mani kaiwuru'u! Mazan mishi'oraiman, kakinaorii wuru'u kainaa-
bata'oraz õ'ati oia'o. Aonaa mani õaitapan oia'o wuru'u ba'oran pi-
dan idiwau na'azootapa-kaoaz, aonaan an kakinaorii kian: “Aonaa
puna'azootapa'ana'a,” kii. 8 Mazan oia'o kaiwaan wuru'u kakinaoriiz,
uma'ozakada-kinaa nii õnyukunuu ia'oraz oia'o sha'apata'azoo-kao. Aon-
aan dono mani kakinaorii nii, aonaa mani oia'o ma'ozakadinan.
9 Kiwiin, õmaaitapakan dono zii Tominkaru kakinaori, kaimana'o
kawan õ'itiiman õmashaapan. Mazan õaitapan di'iki kakinaorii, uru'u
naa õaitapan oia'o õgaru, karikaonanu'o mawaka-karu ida'atanpu'o.
10 Aizii wuru'u kakinaoriiz, kainaabata'o ni'oraz padamata, na'apam
õikodan karikaonanu'o kakupa-karu, uru'u naa mishi'oraiman buuta
õgaru karikaonanu'o mawaka-karu di'iti. 11 Oia'o kaiwaan wuru'u kaki-
naoriiz pamariida-kinaa nii õgaru, na'iki buuta'o nii õgaru karikaonanu'o
mawaka-karu di'iti.
12 Mazan wuru'u kakinaoriiz, kaimana'o na'iki Tominkaru di'iki'o,
sakitapa'o na'iki kaminka'uta'o nii pidan mashaapan kaiman 13 Mazan
kaimana'o aimaakan buuta mooko õgaru karikaonanu'o mawaka-karu
di'iti? Aonaa na'apa'o mani kaiwuru'u! Oia'o wuru'u kaiwa'oraz
kaimana'o aimaakan pabuuta-kinaa nii õgaru karikaonan mawaka-karu
di'iti. Aizii, watukapa na'apam ukichana'iki-kian manawun wuru'u
oia'oraz. Ukaiwaan kaimana'oraz Tominkaru kakinaori pasha'apata-
kida-kinaa nii dikauda'o aimaakan.

Nyukunui ia'o mizaataaka-karu

14 Waaitapa, Tominkaru di'iki'o wuru'u kakinaorii. Mazan õgaru,
pidan karikaonan, kapati'o oia'o ati. Oia'o toriinii kawanu'o õgaru
papoitoru nii. 15 Aonaa õaitapan kandii nii õsha'apaapan oia'o aimaakan.
Õaipaniaz õsha'apatan kaimana'o aimaakan, aonaa õsha'apatan.
Mazan aona'oraz õaipan õsha'apatan, uruu na'apain õsha'apaapa.
16 Õsha'apaapan kau'an wuru'u aona'oraz õsha'apata'azon, na'apa'o
kainaabata Tominkaru kakinaori kaimanan õ'ati. 17 Ukau'an, aonaa
õgaru manawun mani wuru'u sha'apaapa'oraz oia'o aimaakan.
Mazan õnyukunuu ida'a'oraz oia'o, uruu wuru'u sha'apaapa'oraz oia'o

aimaakan. 18 Aizii õaitapa, aonaa kaimana'o nii õ'ida'a, õgaru pidan
karikaonan, kapati'o õnyukunuu oia'o ati. Õaipan pu'u õsha'apatan
kaimana'o aimaakan, mazan aonaa õka'iitan õsha'apatan. 19 Aonaa
õsha'apatan wuru'u kaimana'oraz aimaakan õaipaniaz õsha'apatan.
Mazan õsha'apata oia'o aimaakan, wuru'u aona'oraz õaipan õsha'apatan.
20 Aizii, õsha'apatan kau'an wuru'u aona'oraz õaipan õsha'apatan,
ukau'an aonaa õgaru manawun mani wuru'u sha'apaapa'oraz
oia'o aimaakan. Mazan õnyukunuu ida'a'oraz oia'o, uruu wuru'u
sha'apata'oraz oia'o aimaakan.

21 Õkowaadan nii karikaonanu'o usha'apauzon: õaipan pu'u õsha'apatan
kaimana'o aimaakan, õsha'apata soo oia'o aimaakan. 22 Õgaru, õnyukunuu
ii, tuukii õkonaukii-kidan Tominkaru kakinaori. 23 Mazan kaina'a pana'a'o
aimaakan õnyukunuu ii, sha'apaapa-kida'o õ'ati oia'o aimaakan. Tuukii
umizaapan wuru'u õsha'apata'azoonuz kaimana'o aimaakan. Utaapan
õgaru taraa-kariwai kawan usha'apaapa-kidan oia'o õ'ati, uruu idi aonaa
õka'iitan õizo'atin Tominkaru kakinaorii. 24 Kasha'ora'o õbaiaapan, tuukii
õdopian! Kanoma'o nii kazannaata õgaru wuru aia'a õsha'apata'azoonuz
oia'o aimaakan, buutin-kida'oraz õgaru karikaonanu'o mawaka-karu
di'iti? 25 “Kaiman,” õkian Tominkaru ati, turua'oraz ukazannaatan õgaru
Jesus Christ wanaobanaa ida'an!

Ukau'an, kaiman õ'ati Tominkaru kakinaori, tuukii õaipan õizo'atinuz,
mazan upu'u õnyukunuu ida'a'o oia'o, sha'apata-kidan õ'ati oia'o
aimaakan, aona'oraz padamata õaipan õsha'apatan.

8

Kaimana'o Doronaa ma'ozakan ida'ana'o mashaapa-karu

1 Ukau'an aizii, aonaa kanom nii Tominkaru papataka'utan zaamat-
inpainao Christ Jesus ida'ati. 2 Kaimana'o Doronaa taani'i naa wa'ati
pa'ina'o kakupa-karu wazaamatinpan idi Christ Jesus ida'ati. Ukau'an
aizii, aonaa powa'a wanyukunuu ida'a'o oia'o poitoruitapan waunao,
na'aka'o ni'oraz waunao karikaonanu'o mawaka-karu di'iti. 3 Moses
saadanii kakinaorii, aonaa uka'iitan pakazannaatan waunao oia'o ai,
wanyukunuu kapatin idi oia'o ati, mazan Tominkaru uka'iita. Ukazan-
naata waunao, wanyukunuu ida'a'o oia'o kazowautapan ai, udyuudan
ida'an paudani Christ Jesus imi'i baara ati, pataka'uta-karu nii wa'oian
dikin ii. Pidan nii ukaawan, waunao kawan unanaa, mazan aona'o
u'oian. 4 Tominkaru sha'apatan na'apa aimaakan, turuu kizi mashaa-
painao Kaimana'o Doronaa aipan kawana'ati, sha'apatan ipai kaki-
naorii aiapanii sha'apata-kao, aonaa oia'o nyukunui aipan kawana'ati
mani.

5 Pidan mashaapa'oraz oia'o panyukunuu aipan kawana'ati,
udi'itinpan soo panyukunuu sha'apata'azoonii dau'u pa'idiwaru.
Mazan pidan mashaapa'oraz Kaimana'o Doronaa aipan kawana'ati,
udi'itinpan soo Kaimana'o Doronaa aiapanii sha'apata-kao dau'u.
6 Pidan di'itinpa'oraz oia'o panyukunuu sha'apata'azoonii dau'u
pa'idiwaru, uikodan nii karikaonanu'o mawaka-karu. Mazan pidan
di'itinpa'oraz Kaimana'o Doronaa aipan kawana'ati, uikodan nii
karikaonanu'o kakupa-karu na'iki nyukunui kaimanan. 7 Ukau'an,
pidan di'itinpan dono oia'o panyukunuu sha'apata'azoonii kawana'ati,
Tominkaru taruba wuru'u uruuz. Usha'apanum kau'an aonaa uizo'atin

Tominkaru kakinaori, na'iki aonaa uka'iitan paizo'atinuz. 8 Pidan
mashaapa'oraz oia'o panyukunuu aipan kawana'ati, aonaa turuu
Tominkaru konaukii-kidan usha'apatanii.
9 Mazan unao, aonaa usha'apaapan oia'o unyukunuu aipan
kawana'ati. Usha'apaapan aimaakan Kaimana'o Doronaa aipan
kawana'ati'o, mashaapa'oraz unao ida'a. Pidan aona'oraz Kaimana'o
Doronaa mashaapan u'ida'a, aonaa Christ pidanan mani uruu. 10 Mazan
Christ mashaapan an unao ida'a, unanaa mawakan nii mishi padamata
diina'iti'i u'oian idi, mazan upu'a'o nii udoronaa kakupan, Tominkaru
dakotan idi'i naa unao kaimana'o pidannao nii. 11 Tominkaru
kakudan kawan Christ Jesus mawaka-karu di'iki paDoronaa ida'an,
mashaapa'oraz unao ida'a. Na'apa'o nii kapam utaan mawakauzoz
unanaa kakupa-kinaa nii, paDoronaa ida'an, mashaapa'oraz unao
ida'a.
12 Ukau'an, õmin-mishidannao, kaina'a pa'i washa'apatan ni'o, mazan
aonaa wamashaapan mani oia'o wanyukunuu sha'apata'azoonii
kawana'ati. 13 Umashaapan an pakawan zii oia'o unyukunuu aipan
kawana'ati, Tominkaru buutan nii unao karikaonanu'o mawaka-
karu di'iti. Mazan umashaadan an usha'apaapan oia'o, Kaimana'o
Doronaa kaminka'utan ida'an unao, uikodan nii karikaonanu'o kakupa-
karu. 14 Ipai pidannao Kaimana'o Doronaa kazowautapaniinaouz, ĩnao
Tominkaru dainao.
15 Wuru'u Kaimana'o Doronaa taa-kariwaiz unao ati, aonaa utoman
unao poitoruinao nii, taria'o nii koshan Tominkaru ai. Mazan utoman
unao Tominkaru dainao nii pa'an, na'iki turuu ukian Tominkaru ati
aizii: “Pugaru waDaru,” kii. 16 Tominkaru Doronaa zaamatinan
wadoronaa ida'ati, kainaabata'o nii mishi'o Tominkaru dainao waunao.
17 Tominkaru dainaoun idi waunao, wazaamatan nii kaiman kida'o
aimaakan utaapaniaz naa papidanannao ati. Na'iki wazaamatan nii
kapam Christ tuma Tominkaru taapaniaz uruu ati. Wabaiaapan kau'an
kasha'ora'o Christ kawan, na'apa'o nii Christ umanawunun kaduz taa-
kao wa'ati.

Tominkaru umanawuntan nii paudainao diina'iti'i

18 Aizii kai'oraz wabaiatinan, õaitapa aonaa uikodinan wuru'u
Tominkaru umanawunta'azoonuz waunao diina'iti'i. 19 Ipai aimaakan
Tominkaru tomaniinao, tuukia'a naa ĩzaudapan Tominkaru kainaabatan
na'ia'oram manawun wuru'u paudainaouz. 20 Ipai utomaniinao
aimaakan mawakauzo na'iki zaamauzo, aonaa paaipan ati'o mani
ĩtominan na'apa, mazan Tominkaru aipan kawana'ati'o. Mazan
upu'u kaina'a ĩzaudapan 21 Tominkaru so'ota'azoonuz ĩdyaun diina'iti'i
mawakauzo-karu na'iki zaamauzo-karu ai. Na'iki uzaamata'azoonuz
ĩdyaun umanawunu'o mashaapa-karu di'iti paudainao tuma.
22 Waaitapa ipai Tominkaru tomaniinao dopitan, atii kai, na'apa zun
dopian kawan okaudanipa'azon dono. 23 Mazan aonaa Tominkaru
tomaniinao aimaakan mani karikaonan wuru'u dopita'oraz. Waunao
kapam, kaina'a'oraz naa Kaimana'o Doronaa, kiwiini'oraz naa utaa-kao
wa'ati. Mishi kai wadopitan wazaudapatinan pu'a'a naa Tominkaru
kowaadan diina'iti'i ipai patomaniinao ati, udainao wuru'u waunaouz.
Na'iki utaan naa wananaa nii mamawakauzoka idi. 24 Uru'u naa
wuru'u wazaudapaniaz Tominkaru sha'apatan wa'ati, ukazannaatan
di'iki waunao. Pidan zaamata'oraz naa aimaakan kowaada-kariwaiz

taa-karu nii u'ati, aonaa kanom ni'i naa uzaudapatinan. Aonaa
na'ia'oram pidan pakawanu'o zii uzaudapan pazaamatani'i naa
aimaakan, kowaada-kariwaiz taa-karu nii u'ati. 25 Mazan wazaudapan
an aimaakan taa-kao wa'ati aona'oraz zii wazaamatan, aonaa kandii nii
wakashadinan wazaudapan.
26 Na'apa'o kapam, Kaimana'o Doronaa kaminka'uta waunao
wadopian dono. Wamaaitapakan pu'u kanom dau'an watoriinpan,
uruu pa'an pishaa Tominkaru kaminka'utan waunao. Upishaan
Tominkaru tuukia'o ida'an, aonaa pidan ka'iitan pakowaadan
kaimanaiman parada-karu ida'an. 27 Aizii Tominkaru, aitapa'oraz
na'apam wadi'itinpan, uaitapa kaimanaiman kanom Kaimana'o
Doronaa aiapanii sha'apata-kao wa'ati. Usha'apanum kau'an,
Tominkaru aipan kawana'ati'o manawun wuru'u utoriinapanuz
Tominkaru pidanannao ati.
28 Waaitapa ipai aimaakan, kaimana'o oo kasha'ora'o sha'apan an,
Tominkaru kaiwaan niiz kaimana'o nii wunao ati'i marainpainaouz
uruu. Ĩnao wuru'u uzaamataniinaouz papidanannao nii, usha'apanum
kau'an kaina'a'o udi'itapan pasha'apatan ni'o ĩ'ati. 29 Tominkaru aita-
paniinaouz amazada tominan ua'ii, pazaamatan nii papidanannao nii,
ĩnao wuru'u udi'itapan patoman nii pauDani kawan, uruu kizi ĩtuuniz
nii. 30 Pidannao, kotua'oraz naa udi'itapan patoman paudani kawan,
ĩnao wuru'u udapadaniinaouz. Aizii udapadaniinaouz, ĩnao udakota
kaimana'o pidannao nii. Aizii udakotaniinaouz kaimana'o pidannao nii,
ĩnaou'o nii utoma umanawunnao nii, paudani kawan.

Aonaa turuu kanom mashaatan
Tominkaru marainpan ai waunao

31 Una'apan kau'an, na'apam wakian aizii? Tominkaru kaminka'utan
kau'an waunao, kanom ka'iita padikintan waunao? 32 Aonaa Tominkaru
marainan paudani pataka'uta-kao, mazan utaapada pidannao zowian
uruu ipai waunao dikin ii. Utaan idi pauDani, waaitapa konaukia'o nii
utaan wa'ati ipai aimaakan.
33 Kanom turuu udakoopan Tominkaru pidanannao? Tominkaru
pa'an wuru'u dakota'oraz ĩdyaun kaimana'o pidannao nii. 34 Kanom
turuu ukian wadau'an: “oia'o ĩnao, marii ĩpataka'uta-kao”? Aonaa
kanom. Usha'apanum kau'an, Christ Jesus pa'an wuru'u mawaka'oraz
waunao oian dikin ii, oo powa'a zii manawun, Tominkaru kakudaniaz
umawakan dauna'an. Kai umashaapan umanawun nii Tominkaru
diwa'ora antanapu, utoriinpan Tominkaru ati waunao dau'an.
35 Ukau'an kandii turuu ubuutan waunao Christ kamarainapanun ai?
Aonaa kanom. Wapataka'uta-kao pu'u, oo wabaiaapan pu'u dadara'o
mashaapa-karu, oo wa'antamikita-kao pu'u wamishidan dikin ii, oo
wabaiaapan pu'u zamazi-karu, oo aonaan pu'u ba'oran wakamichan
nii. Wamashaapan pu'u kichana'iki-kia'o bii'i, oo pidannao zowian pu'u
waunao, upu'u umarainpan waunao. 36 Na'apa usaadinpan kotua'o
Tominkaru paradan ida'a:
“Pupidanannaoun idi waunao,
ipai kamoo pidannao aipan pazowian waunao.
Wadi'itapa-kao, kaznizonao kawan, zowii-kariwainao ni'oraz.”*

* **8:36** Psalm 44:22

37 Mazan na'apa kida'o aimaakan sha'apan pu'u wa'ati, ipai'o nii wawa-
zootan kidaz Jesus Christ, marainpa'oraz waunao kaminka'utan ida'an
waunao.
38 Õgaru, õaitapa kaimanaiman, aonaa kanom ka'iitan pabuutan wau-
nao Tominkaru kamarainapanun ai: kakupa-karu oo mawaka-karu,
angelnao oo oia'o doronainao, aimaakan sha'apa'o kai oo sha'apa'o
nii diina'iti'i, 39 ma'ozaka-tinpainao doko ii oo imi'i baara an. Aonaa
na'ia'oram toma-kariwai ka'iita'o pabuutan waunao Tominkaru kama-
rainapanun ai, uaidaniaz Christ Jesus wanaobanaa sha'apatanii ida'an.

9

Paaipan ati'o
Tominkaru zaamatan pidan

1 Õgaru, Christ ida'ati'o õzaamatinpan, õkowaadan mishi'o aonaa
õmariidinan mani. Õnyukunuu, Kaimana'o Doronaa kazowautapaniaz
kainaabata kapam aonaa õmariidinan mani kaiwuru'u. 2 Tuukia'o
õnyukunuu kasha'oratinan, na'iki karikaonan õdopitan õnyukunuu
ii, 3 õmin-Jewnnao dau'an, aona'oraz ĩmishidan Christ. Õpishaa mani
Tominkaru so'otan õgaru Christ di'iki, na'iki õkaboota-kao pataka'utin-
kizai iti ĩwadaun nii, na'apa'o turuan an mani ukaminka'utan ĩmishidan
Christ. 4 Ĩnao Israelitenao,* Tominkaru zaamatanii paudainao nii
pidannao bii iki. Ĩnao ati'o utukapa-kidan pamanawunun. Ĩnao ati'o
utaan paparadan mishi'o ni'o usha'apan.† Ĩnao ati'o utaan pakakinaori
kida. Ĩnao ati'o ukainaabatan na'apam mishi'o choochiapa-karu pa'ati.
Ĩnao ati'o ukowaadan pasha'apatan nii kaiman kida'o aimaakan.
5 Kotua'o ĩdokozu-daunnao, umanawun kidainao.‡ Ĩnao donozinaa
di'iki'o Christ shakatauzonuz. Uruu Tominkaru, kazowautapa'oraz
ipai aimaakan, marii karikaonan ukonaukii-kida-kao. Amen.
6 Aonaa uzauda-kida'ana'a, aona'o ni'i naa Tominkaru mishian
wuru'u ukowaadaniaz pasha'apatan nii papidanannao ati.
Usha'apanum kau'an, aonaa ipai'o mani Israelitenao Tominkaru
pidanannaoun. 7 Na'iki, aonaa ipai'o mani Abraham takaan-daunnao
Tominkaru pidanannaoun. Tominkaru kian Abraham ati: "Soo Isaac
takaan-daunnao õdakotan ni'oraz pudainao nii."§ 8 Ukau'an, aonaa
ipai'o mani Abraham takaan-daunnao, Tominkaru dakotan paudainao
nii. Soo ukowaadaniinaouz pataan nii Abraham dani nii, uruu dainao
pa'an mishi'o Abraham dainao. 9 Kaikapa'o Tominkaru kian Abraham
ati ukowaadan dono pasha'apata'azoonii: "Õkaawan nii powaa ati õaitanii
amazada kawana'ati. Uruu dono kaudanipa'o ni'i naa pudaiaro Sarah,
daonaiora'o nii odani nii."*
10 Aizii wuru'u ĩdaniz, uruu wadokozu-daun Isaac. Umazidan Re-
becca tuma, na'iki okaudanin shamaannao† idi. 11-12 Mazan ĩshakatan
ua'ii zii, na'iki ĩsha'apatan ua'ii zii oia'o, oo, kaimana'o aimaakan,
Tominkaru kian Rebecca ati: "Kiwiini'o ushakatan, uru'o nii kaudin

---

* **9:4** Israelitenao: ĩnao dau'ati'o Jewnao kii-karu kapam. † **9:4** utaan paparadan mishi'o ni'o usha'apan: uruu dakota-kao covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ‡ **9:5** Kotua'o ĩdokozu-daunnao uu, Abraham, Isaac, na'iki Jacob. Uruu Jacob, Israel kia'oraz kapam u'uu. § **9:7** Genesis 21:12 * **9:9** Genesis 18:10, 14 † **9:10** shamaannao: ĩ'uu Esau na'iki Jacob.

padawu'ichan ati."‡ Ukau'an Tominkaru zaamatan pidan padi'itapan
kawana'ati pasha'apata'azoonii. Aonaa uzaamatan pidan usha'apatan
idi aimaakan. 13 Na'apa ba'oran Tominkaru paradan kotua'o saada-kao
kian: "Õzaamatanii Jacob, mazan Esau, aonaa õnyukunuu-atin."§
14 Ukau'an, turuu mooko wakian: "Aonaa Tominkaru sha'apatan
sakitapa aimaakan," kii? Aonaa turuu. 15 Tominkaru kian kotua'a naa
Moses ati:
"Õkamunan-kidan nii pidan, õkamunan-kida'azoonii,
na'iki õkasha'ora-kidan nii pidan, õkasha'ora-kida'azoonii."*
16 Ukau'an Tominkaru zaamatan pidan, aonaa pidan aipan ati'o mani,
oo usha'apatan idi'o mani aimaakan, mazan Tominkaru kamunanun
idi'o pa'an. 17 Kotua'o saada-kariwai Tominkaru paradan kowaadan
Tominkaru kian Egypt ia'o naobanai ati: "Õgaru aipan ati'o punaobanai-
tinan, õkaiwaa kizi pugaru, õtukapa-kida-kinaa nii õma'ozakan, na'iki
õkainaabata-kinaa nii pidannao ati ipai amazada kawana'ati, õgaru pa'an
mishi'o manawun Tominkaru."† 18 Ukau'an Tominkaru kamunan-kida
pidan, pakamunan-kida'azoonii. Na'iki udikintapada ba'oran pidan,
udikintapada'azoonii.

Tominkaru sha'apata
pasha'apata'azoonii

19 Kaina'a'o nii panaadon pidan kian: "Mazan kandii nii mooko
Tominkaru dakotan pidan sha'apatan oia'o? Kanom mooko ka'iita
aonaa pasha'apatan Tominkaru aiapanii usha'apatan?"
20 Mazan õgaru kian, aonaa turuu pidan dako'atin Tominkaru na'apa.
Turuu mooko kubai idi'o aimaakan toma-kao kian toma'o ati pau-
garu: "Kandii nii putoman õgaru kaikapa'a?" kii. 21 Pidan toma-
pauzo aimaakan kubai idi, turuu ukaiwaan kubai paaipan kawana'ati.
Pakaiwaapanii kubai di'iki, panaadon dya'utam utoman aimaakan.
Bauda'apa utoman dowada sodi, kabaun konaunam-kinaa nii, ba'oran
utoman kaiwaa-karu nii ipai kamoo.
22 Na'apa'o Tominkaru, turuu usha'apatan aimaakan paaipan
kawana'ati, utukapa-kida-kinaa nii pato'oran, na'iki pama'ozakan
manawun. Mazan upu'u aonaa upataka'utan sariapa aka pato'ora-
kizinao, pataka'uta-karu ni'oraz ĩaitinpan. 23 Na'iki uaitapa-kida'azon idi
kapam umanawunu'o paugaru pakamunan-kidaniinao ati, uminziiwa-
kidaniinaouznaa ka'idiwaina'o nii diina'iti'i pamanawunun idi.
24 Waunao wuru'u Tominkaru dapadaniinaouz, aonaa soo Jewnao bii
iki'o mani karikaonan, mazan Gentilenao bii iki'o kapam. 25 Kaikapa'o
Tominkaru kian, prophet Hosea saadanii ida'a:
"Pidannao aona'oraz õpidanannao mani kiwiin zii,
õdakotan nii ĩdyaun õpidanannao nii.
Pidannao aona'oraz õmarainpan kiwiin zii,
õdakotan nii ĩdyaun õmarainapaniinao nii."‡
26 Na'iki ukian koshan:
"Wuru di'ia'a amazada Tominkaru parada-kiziz pidannao ati,
'Aonaa õpidanannao mani unao,' ukianuz,
na'ia'o nii ĩdakota-kao,

‡ **9:11-12** Genesis 25:23 § **9:13** Malachi 1:2-3 * **9:15** Exodus 33:19 † **9:17** Exodus 9:13-19
‡ **9:25** Hosea 2:23

‘Tominkaru ma'ozaka'o manawun dainao nii.’ ”§
27 Mazan prophet Isaiah kian Israelitenao dau'an:
“Israel takaan-daunnao iriban pu'u padamata iriba, iriba,
aonaa kanom ka'iitan paaitaan ĩdyaun,
mazan ĩwa'akun sodi'o nii karikaonan Tominkaru kazannaatan.
28 Usha'apanum kau'an kadimana'aka'o nii
na'iki baukapa'aka'o nii
wanaobanaa pataka'utan pidannao pakian kawana'ati.”*
29 Na'apa Isaiah kian kiwiin zii:
“Aonaan dono mani ma'ozaka'o manawun Naobanai
kawa'akuntan masakauda'u watakaan-daunnao,
kaimanaiman mani wamainaabata-kao
Sodom na'iki Gomorrah sannao† kawan.”‡

Aonaa Israelitenao mishidan Kaimana'o Kuwai

30 Ukau'an na'apam dii wakian aizii? Aonaan pu'u Gentilenao dawatan Tominkaru dakota-kinaa nii paugaru kaimana'o pidannao nii, upu'u Tominkaru dakotan ĩdyaun kaimana'o pidannao nii, ĩmishidan idi Jesus. 31 Mazan Israelitenao, aonaa Tominkaru dakotan ĩdyaun kaimana'o pidannao nii, ĩtiwaan pu'u paizo'atin ipai kakinaorii, Tominkaru dakota-kinaa nii ĩdyaun kaimana'o pidannao nii. 32 Mazan kandii nii? Ĩtiwaan idi pasha'apainpan kakinaorii kawana'ati, Tominkaru dakota-kinaa nii ĩdyaun kaimana'o pidannao nii, aonaa mishida-karu ida'an mani. Uruu idi'o ĩkaboinan paponapo'a'o kuba di'iki. 33 Kaikapa'o prophet Isaiah saadan Tominkaru paradan, Christ daua'o:
“Aushaa uabata: õmuudan nii kuba Zion§ ii,
kasharutapa'o nii pidannao nyukunuu,
na'iki uruu di'iki'o nii ĩtukurinpan na'iki ĩkaboinan.
Mazan pidan mishida'oraz uruu,
aonaa na'apainim nii uba'azootin-kida-kao umishidan dikin ii uruu.”*

10

1 Õmin-mishidannao, tuukii õaipan Tominkaru kazannaatan õmin-Israelitenaoun. Na'apa'o õtoriinpan Tominkaru ati ĩdau'an! 2 Õgaru, õaitapanii ĩdyaun na'iki turuu õkakuwaapan ĩdau'u. Tuukia'o ĩtiwainan pasha'apatan aimaakan kaimana'o nii Tominkaru ati. Mazan ĩsha'apaapaniaz, pana'iti'ora'a naa ĩmaaitapakan idi na'apam Tominkaru kazannaatan pidan. 3 Aonaa ĩnyukunuu-atin na'apa'oram ida'ana'o Tominkaru dakotan pidan, kaimana'o pidan nii. Ĩtiwaan pasha'apatan aimaakan Kakinaorii kawana'ati, ĩkashadan idi wuru'u Tominkaru dakota-kinaaz pidan, kaimana'o pidan nii. 4 Mazan Christ wuru'u sha'apata'oraz pa'an ipai kakinaorii aiapanii sha'apata-kao. Ukau'an ipai mishidainaouz Christ, Tominkaru dakotan ĩdyaun kaimana'o pidannao nii.

Turuu Tominkaru kazannaatan ipai pidan

§ **9:26** Hosea 1:10 * **9:28** Isaiah 10:22-23 † **9:29** Sodom na'iki Gomorrah: Putukapa kaarita tokon ii Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ‡ **9:29** Isaiah 1:9 § **9:33** Zion, oo Jerusalem. * **9:33** Isaiah 28:16

5 Kaikapa Moses saadanu'u, Tominkaru dakotan dau'an pidan,
kaimana'o pidan nii, kakinaorii izo'ati-kao ida'an: "Pidan sha'apatan
an ipai, ipai aimaakan kakinaorii kawana'ati, karikaonanu'o nii ukaku-
pan."* 6 Mazan kaikapa kii-karu Tominkaru dakotan dau'an pidan,
kaimana'o pidan nii, umishidan ida'ana'oraz Christ: "Aonaa pukia'ana'a
punyukunuu ii, kanoma'o nii mako aokazi iti?" (nanka'o nii Christ
imi'i baara ati). 7 "Na'iki aonaa pukia'ana'a, kanoma'o nii mako
mawakainao pidannao wiizi iti?" (nanka'o nii Christ powaa ati).†
8 Mazan saada-kariwai Tominkaru Paradan kian koshan: "Tominkaru
di'iki'oraz kuwai, aonaa kasha'apanna'o mani uaitapa-kao, turua'o
pukakuwaapan na'iki pudi'itinpan udau'u."‡ Uruu wuru'u kuwai
wakowaadapaniaz, Tominkaru dakotanuz pidan, kaimana'o pidan
nii, pamishidan ida'an Christ. 9 Pukian an pidannao ati: "Jesus,
uruu umanawunu'o õNaobanaa," na'iki pumishidan an punyukunuu
iki Tominkaru kakudan uruu umawakan dauna'an, Tominkaru kazan-
naatan nii pugaru. 10 Wamishidan idi'o wanyukunuu ii, Tominkaru
dakotan waunao kaimana'o pidannao nii. Na'iki wakowaadan idi'o
Jesus, uruu umanawunu'o waNaobanaa, Tominkaru kazannaatan wau-
nao. 11 Tominkaru Paradan saadinpa'o kian: "Na'ia'oram pidan
mishida'o uruu, aonaa na'apainim nii uba'azootinan pamishidan dikin
ii uruu."§ 12 Ipai pidan dau'ati'o kaiwuru'u, usha'apanum kau'an
aonaa Jewnao pana'an Gentilenao ai. Tominkaru, uruu ipai pidan-
nao Naobanaa, na'iki utaa kaiman kida'o aimaakan ipai pidan ati
pishaa'oraz ukaminka'utan paugaru. 13 Tominkaru Paradan saadinpa'o
kian: "Ipai pidan pishaa'oraz Naobanai Tominkaru kaminka'utan pau-
garu, ukazannaatan nii."*
14 Mazan na'apam nii mooko ĩpishaan wuru'u pamamishidakaniaz
kaminka'utan paugaru? Na'iki na'apam nii mooko ĩmishidan uruu,
ĩmaabatakan pu'u udaua'o? Na'iki na'apam nii mooko ĩabatan udaua'o,
aonaan pu'u kuwai kowaada-kao ĩ'ati? 15 Na'iki na'apam nii mooko
kuwai kowaada-kao, aonaan pu'u kakuwaapauzonao dyuuda-kao?
Tominkaru Paradan saadinpa'o kian: "Kaiman manawun wa'ati pidan-
nao wa'atin ĩkowaadapan kaimana'o kuwai."†
16 Mazan aonaa ipai pidannao nyukunuu-atin Kaimana'o Kuwai.
Isaiah kian Israelitenao dau'an: "Naobanai Tominkaru, aonaa iriba
mani pidannao mishidan wakowaadapaniaz kuwai."‡ 17 Ukau'an pidan
mishidan, uabatan idi'o Kaimana'o Kuwai. Na'iki uabatan Kaimana'o
Kuwai, kakuwaatin-karu idi'o Christ dau'u.
18 Mazan mishi'o mooko aonaa Israelitenao abatan wuru'u Christ
daua'oraz kuwai? Ĩabatanii padamata! Tominkaru Paradan saadinpa'o
kian:
"Ipai na'ia'akam pidannao abata'a naa kuwai.
Na'iki kuwai kowaada-kao ipai amazada kawana'ati."§
19 Mazan mishi'o mooko aonaa Israelitenao aitapan Tominkaru
di'iki'oraz kuwai? Ĩaitapanii padamata! Kiwiin, Moses saadan
Tominkaru paradan ĩdau'an kaikapa'a:
"Õkishauzidan nii unao,

* **10:5** Leviticus 18:5 † **10:7** Deuteronomy 30:13 ‡ **10:8** Deuteronomy 30:14 § **10:11** Isaiah 28:16 * **10:13** Joel 2:32 † **10:15** Isaiah 52:7 ‡ **10:16** Isaiah 53:1 § **10:18** Psalm 19:4

õsha'apatan ida'an kaimana'o aimaakan
ba'oran kaduz pidannao ati.
Õto'oradan nii unao
õsha'apatan ida'an kaimana'o aimaakan pidannao ati,
maaitapin-kainaouz."*
20 Isaiah, aonaa utarian usaadan Tominkaru Paradan kaikapa'a:
"Pidannao aona'oraz ĩdawatan õgaru,
upu'a'o nii ĩikodan õgaru.
Pidannao aona'oraz ĩaitapa'azon õdau'an,
upu'a'o nii õaitapa-kidinan ĩ'ati."†
21 Mazan Isaiah saadanii ida'a, Tominkaru kian Israelitenao dau'an:
"Ipai kamoo õdapadautan õpidanannao
ĩpadanata kizi õ'ida'ati,
mazan dikintapa ĩdyaun,
aonaa ĩabata'azon õgaru."‡

11

Aonaa Tominkaru marina'atan Israelitenao

1 Ukau'an, Tominkaru marina'atan naa mooko papidanannao Israelitenao wuru'u? Aonaa! Usha'apanum kau'an, õgaru Israelite kapam, Abraham takaan-daun, Benjamin donozinaa di'iki'o. 2 Aonaa Tominkaru marina'atan papidanannao kotua'oraz uzaamatan. Na'apa sha'atii Tominkaru paradan saada-kariwai kian Elijah dau'an, ukaakapan dono Israelitenao: 3 "Naobanai Tominkaru, ĩzowia'a naa prophetnao pudyuudaniinao ĩ'idi'iti. Na'iki ĩkaboobi'ia'a naa altar kida, pidannao kawaodapa-kiziz uzai kida pu'ati. Õba'orantina'a naa õwa'akinan. Aizii ĩtiwaan naa pazowian õgaru kapam!"*

4 Mazan Tominkaru kian u'ati: "Kaina'a õtaapani'i naa õpidanannao 7,000 daonaioranao. Aonaa na'ia'oram ĩdyaun taapa'o Baal umanawun nii, ba'oran pidannao taapaniaz patominkarun nii."†

5 Na'apa kapam kai, kaina'a masakauda'u Israelitenao Tominkaru zaamatanii papidanannao ni'o, soo pakamunanun idi manawun. 6 Ukau'an aonaa ĩsha'apatan idi'o mani kaimana'o aimaakan Tominkaru zaamatan ĩdyaun papidanannao nii. Mazan uzaamatan an mani ĩdyaun ĩsha'apatan idi kaimana'o aimaakan, aonaa mani umishiin wuru'u uzaamatanuz ĩdyaun pakamunanun idi karikaonan.

7 Ukau'an, aonaa ipai mani Israelitenao ikodan wuru'u tuukia'oraz ĩaipan paikodan. Mazan masakauda'u'oraz ĩbii iki Tominkaru zaamatan, ĩnao pa'an ikodazu. Mazan baokoinao, Tominkaru dadarada ĩnyukunuu. 8 Na'apa usaadinpan Tominkaru Paradan ida'a:
"Tominkaru aipan ati'o ĩmaaitapinkan.
Atii kai pakawan utaratapan ĩawun,
aonaa kizi ĩaitapan kanom patukapanii,
na'iki u'inidapan ĩkinao kida,
aonaa kizi ĩaitapan kanom paabatanii."‡
9 Na'apa kapam king David kian Tominkaru ati Israelitenao dau'an:

---

* **10:19** Deuteronomy 32:21 † **10:20** Isaiah 65:1 ‡ **10:21** Isaiah 65:2 * **11:3** 1 Kings 19:10, 14 † **11:4** 1 Kings 10:18 ‡ **11:8** Deuteronomy 29:4; Isaiah 29:10

"Marii ĩzaamata-kao masha'apakiaka ĩkonaukiitinan pu'u,
Marii ĩpataka'uta-kao pasha'apaapanii winipinaa nii!
10 Marii ĩ'ishaawunun, aonaa kizi ĩtukapan.
Marii karikaonan ĩbaiatan kasha'ora'o."§
11 Aizii, Israelitenao kasharutinan na'iki ĩwaotanuz ĩmamishidakan idi'i naa Christ, aonaa na'itim mooko ĩsaabaa-kao? Aonaa turuu una'apan! Mishi'oraiman, ĩmamishidakan idi, Tominkaru kazannaatan naa Gentilenao, Israelitenao kishauzi-kinaa nii ĩ'ati. 12 Israelitenao mamishidakan idi, umanawun kida'o aimaakan sha'apan ipai pidannao ati. Na'iki ĩwaziwaan idi Tominkaru kamunanun, Gentilenao zaamatan naa umanawun kida'o aimaakan. Aitaniimana'o nii ukau'an umanawun kida'o aimaakan sha'apan ipai pidannao ati, Israelitenao mishidan dono'o naa Christ.

Tominkaru kazannaatan Gentilenao

13 Aizii õparadan u'ati Gentilenao, mishidainaouz Christ. Tominkaru dyuudan õgaru kakuwaapa'o nii u'ati, na'iki õatadapa wuru'u õkaudinkizi ni'oraz, 14 õaipan idi õiribannao Israelitenao kishauzin unao ati, turuu kizi Tominkaru kazannaatan ĩnao bii iki pidannao. 15 Tominkaru marina'atan idi Israelitenao, ukaimanaaka-kidan naa ba'oran kaduz pidannao patuma. Aitaniimana'o nii kaimana'o aimaakan sha'apan ipai pidannao ati, Tominkaru zaamatan dono'o naa Israelitenao powaa iti. Na'apa'o nii ukaimanan pidan mawaka'o kakudan kawan powaa iti.

16 Pidan taan dono Tominkaru ati kiwiini'o patomanii bread bauda'apa'o poroom-bi'i di'iki, ipai wuru'u poroom-bi'inaaz Tominkaru idiwau'uka'a naa wuru'u. Na'iki pidan taan dono Tominkaru ati papaoriba kadunaa, ipai uwaoda kida uidiwau'uka'a naa wuru'u. Na'apa'o kawanu'o wuru'u Israelitenaouz. Tominkaru zaamatan idi kotua'a naa ĩdokozu-daunnao papidanannao nii, ipai ĩtakaan-daunnao Tominkaru zaamatani'i naa papidanannao nii wuru'u. 17 Paowakariwai atamun kawanu'o wuru'u Israelitenaouz. Pidan dukutan kawan paoribai waoda kida, udauna'an usakadan ĩwadaun nii ba'oran atamun waoda idi, amazada ii aka'oraz usodan. Unao Gentilenao atamun waoda kawanu'o, amazada ii aka'oraz ukadunaa sodan. Aizii uzaamatan naa kaimana'o aimaakan Israelitenao zaamatan kawan. Na'apa atamun waoda amazada ii aka'oraz ukadunaa sodan zaamatan kawan paoribai aiba paziwu-kinaa nii, uishitaba'u di'iki'oraz uwa'atin. 18 Mazan aonaa pa'i utaapinpa'ana'a umanawun nii Israelitenao ai, dukuta-kariwai paoribai waoda kida kawanu'oraz. Udi'itapa, unao atamun waoda kawanu'o karikaonan. Aonaa atamun waoda ida'ana'o mani atamun ishitaba'u kakupan. Mazan uishitaba'u ida'ana'o pa'an uwaoda kakupan.

19 Mazan kaina'a'o nii panaadon ukian: "Mazan paoribai waoda kida dukuta-kao, turuu kizi waunao sakada-kao ĩwadaun nii." 20 Na'apa'o mishi kaiwuru'u: mazan ĩdukuta-kao ĩmamishidakan idi'o Christ. Aizii unao Gentilenao, usakada-kao ĩwadaun nii umishidan idi'o. Ukau'an aonaa u'atadinpa'a naa, mazan uzaudina'a naa udukuta-kao ai. 21 Aonaa Tominkaru karodapa'akan papataka'utan Israelitenao, paoribai waoda kida kawanu'oraz padamata. Aizii unao mani, u'itiiman ukarodapa'akan nii papataka'utan unao?

22 Ukau'an udi'itapa kaimanaiman na'apam Tominkaru kamunanban, na'iki uto'oraban. Uto'oraban wunao ati'i mamishida-kainaouz.

§ **11:10** Psalm 69:22-23

Mazan unao ati, ukamunanun, karikaonanun an mazan umishidapan.
Aonaan dono'o naa umishidapan, na'apa'o nii kapam udukuta-kao.
23 Aizii Israelitenao kapam, ĩsakadan ana'a naa pamishidan, ĩsakada-
kao nii powaa ati paoribai ida'ati. Usha'apanum kau'an, Tominkaru
turua'o usakadan ĩdyaun powaa ati. 24 Unao Gentilenao, atamun waoda
kawanu'o, dukuta-kariwaiz amazada ii aka'o usodan di'iki, udauna'an
usakada-kao paoribai waoda nii, aona'oraz turuu uzauda-kida-kao
una'apata-kao. Aizii Israelitenao, paoribai waoda manawun kawanu'o
ĩdyaun, ukau'an powa'a'o nii umasha'apannan Tominkaru sakadan
ĩdyaun powa'a ati pakadunaa ida'ati.

Tominkaru kamunanun
ipai pidan ati

25 Aizii, õmin-mishidannao, õaipan uaitapan kaimanaiman mashaa'oraz
utaapauzo-kao zii kiwiin, aonaa kizi u'atadinpan. Tominkaru aipan
ati'o Israelitenao bii iki'o pidannao dikintapadinan. Mazan ĩdikintapan
katokon-tinan nii, Gentilenao mishidan dono'o naa Tominkaru aitan
kawana'ati. 26 Uruu dauna'an, ipai'o ni'i naa Israelitenao kazannaata-
kao, na'apa usaadinpan Tominkaru paradan ida'a:

"Zion* iki'o nii Tominkaru pidanannao kazannaatiki wa'atin,
uru'o nii so'ota ipai Jacob takaan-daunnao ĩsha'apaapan ai oia'o.
27 Õmishian nii wuru'u õparadanuz, õsha'apata'azooniaz ĩ'ati,†
õso'otan dono'o naa ĩ'oian."‡

28 Israelitenao kashadan idi Kaimana'o Kuwai, ukau'an Tominkaru
taruba ĩdyaun, Kaimana'o Kuwai kaawa-kinaa nii unao Gentilenao
ida'ati. Mazan Tominkaru zaamatan idi ĩdyaun kotua'a naa papidanan-
nao nii, pakawan umarainpan ĩdyaun. Usha'apanum kau'an, na'apa'o
ukowaadan ĩdokozu-daunnao ati, pasha'apatan nii. 29 Usha'apanum
kau'an, Tominkaru zaamatan an papidanannao nii, na'iki ukian
dono ukaminka'utan nii ĩdyaun, aonaa na'apainim nii upana'adan
panyukunuu. 30 Kiwiin zii unao Gentilenao, tuukii udikintapan
Tominkaru. Mazan aizii, Tominkaru kamunan-kidan unao, Israelitenao
dikintapan idi'i naa uruu. 31 Aizii kai, ĩnaou'u naa dikintapa Tominkaru,
na'apa'o nii kapam ukamunan-kidan ĩdyaun diina'iti'i, ukamunan-kidan
kawan unao Gentilenao. 32 Ukau'an ipai Jewnao na'iki Gentilenao
dikintapainaouz, Tominkaru taratapanii kawanu'o ĩdyaun, aonaa kizi
ĩkidoopan padikintapan ai uruu, na'apa'o ida'an kizi utukapa-kidan paka-
munanun ĩ'ati.

Tominkaru konaukii-kida-kao

33 Umanawunu'o mishi Tominkaru kamunanun! Uka'iita mishi
padi'itapan pasha'apata'azoonii, na'iki uaitapa kaimanaiman na'apam
pasha'apatan pasha'apata'azoonii! Kanom aitapa Tominkaru di'itinpan
na'iki usha'apata'azoonii? Kandii aitapa na'apam nii Tominkaru
sha'apatan wuru'u pasha'apata'azooniaz? 34 Kotua'o saada-kariwai
Tominkaru Paradan kian:

"Aonaa kanom aitapan na'apa'oram waNaobanaa Tominkaru di'itapan
aimaakan.
Na'iki aonaa kanom kakinaotan uruu usha'apata kizi aimaakan.§

---

* **11:26** Zion, oo Jerusalem. † **11:27** õsha'apata'azooniaz ĩ'ati: uruu dakota-kao Pa'ina'o Covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, 'covenant' waranu'u. ‡ **11:27** Isaiah 59:20-21; 27:9 § **11:34** Isaiah 40:13

35 Aonaa na'ia'oram pidan taa'o aimaakan Tominkaru ati,
marii kizi ukawadauntanuz."
36 Ipai aimaakan utomanii na'iki utaapanii pa'idiwaru, na'iki uaipan
kawana'ati'o ipai aimaakan sha'apan. Marii karikaonan Tominkaru
taapa-kao umanawunu'o nii. Amen.

12

Marii mishidainao taainan kaimanaiman Tominkaru ati

1 Ukau'an õmin-mishidannao, Tominkaru kamunan-kidan idi dobata
unao, õpishaan tuukii unao: utaain kaimanaiman Tominkaru ati, zowii-
kariwai aimaakan taa-kao kawan, mazan unao kakupan pu'u pa'an,
usha'apata kaiman aimaakan Tominkaru konaukii-kidan nii. Na'apa'o
wuru'u utaapa-kaoaz umanawun nii.
2 Aonaa utamakapa'ana'a udazaba anainao pidannao kaduz,
maaitapa-kainaouz Tominkaru. Mazan ukashaapa'a naa Tominkaru
pana'adan udi'itinpan, pa'inaa kizi'i naa ukaduz. Na'apa'o ida'ana'o
nii uaitapan na'apam Tominkaru aipan mashaapa-karu, wuru'u
kaimana'oraz na'iki ukonaukii-kidaniaz na'iki sakitapa'oraz.
3 Tominkaru kamunanun idi õ'ati, na'iki uzaamatan idi õgaru,
kowaadapa'o nii paparadan, õkian ipai unao ati mishidainao: Mana'a
utaapinpa'ana'a umanawun nii powa'a zii uka'iitan ai usha'apatan
aimaakan, mazan udi'itapa usha'apatan aimaakan patumaaka
wuru kawana'ati'i Tominkaru aipan ati'oraz uka'iitan usha'apatan,
umishidan ida'ana'oraz uruu. 4 Pidan nanaa bauda'apa, mazan iriba
usha'apauzin, na'iki pana'a kida ĩkaminka'utan unanaa. 5 Ukau'an
na'apa'o kapam waunao mishidainaouz. Mishi iriba waunao padamata,
mazan Tominkaru baokopatan idi waunao Jesus Christ ida'ati,
bauda'apa'o kawanu'o wananaa, na'iki ipai washa'apauzin kida, pana'a
kida ĩkaminka'uaakan.
6 Pana'a kida Tominkaru taan wa'ati waka'iitanii washa'apatan.
Ukau'an marii washa'apata wuru'u waka'iitaniaz washa'apatan.
Puka'iitan an pukowaadan Tominkaru di'iki'o kuwai, marii
pukowaadan wuru'u pumishidaniaz. 7 Puka'iitan an pukaminka'utan
pidannao, pukaminka'uta ĩdyaun. Puka'iitan an putominapa-kidan
pidannao Tominkaru paradan dau'u, marii putominapa-kidan
ĩdyaun. 8 Puka'iitan an puma'ozakadan mishidainao nyukunuu, marii
puma'ozakadan ĩdyaun. Puka'iitan an puka'idiwatan pidan pusha'apauz
idi, marii puka'idiwatan kaimanaiman na'iki konaukia'o ida'an.
Puka'iitan an pukazowautapan puiribannao, marii pukazowautapan
kaimanaiman. Puka'iitan an pukamunan-kidan pidan baiaapa'o
kasha'ora'a, pusha'apata punyukunuu konaukian ida'an.
9 Mishiiman pa'i umarainpaaka. Umuuda oia'o aimaakan.
Kaimanaiman uzaamatinapa kaimana'o ida'ati. 10 Umarainpaaka
tuukii na'apa inawuzuinao manawun kawan. Unao kiwiin uaida-
kida'a utaapan uiribannao umanawun nii. 11 Mana'a uzoono'o na'a,
mazan minziiwa na'iki konaukii ukaudin waNaobanaa ati. 12 Konaukii
umashaapa, uzaudapan idi'i naa Tominkaru sha'apata'azoonii u'ati.
Mana'a ukashadina'ana'a aimaakan kasha'ora'o sha'apan dono u'ati.
Karikaonan utoriinapa Tominkaru ati. 13 Kaina'an dono unao bii'i aipa'o
pakaminka'uta-kao, utaa ĩ'ati aimaakan kaina'a'o u'ida'a. Konaukii
udapaapa udapu ati tawarainao.

14 Pidannao antamikitan dono unao, utoriinapa Tominkaru ati,
usha'apata kizi kaimana'o aimaakan ĩ'ati, aonaa upishaa'ana'a
usha'apatan dikauda'o aimaakan ĩ'ati. 15 Pidannao konaukian dono,
ukonaukii ĩtuma. Ba'orainao nyukunuu kasha'oran dono, ukasha'ora
ĩtuma. 16 Patumaaka utaapa unyukunuu umin-mishidannao tuma.
Mana'a u'atadinpa'ana'a, mazan ukaudin sha'apa'oram karikaonan
pidannao tuma. Mana'a utaapinpa'ana'a aitapa'o nii ba'orainao ai.
17 Usha'apata-kao dono oia'o ida'an, mana'a ukauna'ana'a. Udi'itapa
pa'an usha'apatan kaimana'o aimaakan ipai pidannao ati. 18 Uturuan
an, umashaapa kaiman ipai pidan tuma.
19 Aizii õmin-mishidannao, pidan sha'apatan dono dikauda'o aimaakan
u'ati, mana'a ukauna'ana'a, marii Tominkaru pa'an kaunaata unao.
Usha'apanum kau'an kaikapa'o usaadinpan kotua'o Tominkaru
Paradan ida'a:
"Õgaru'o nii kaunaata;
õgaru'o nii kawinipinaata powaa iti,"*
Naobanai kian.
20 Mazan kaikapa'o pa'an usaadinpan koshan Tominkaru Paradan ida'a:
"Pidan to'ora-kizaitapa'o pugaru zamazin dono,
putaa u'ati aimaakan unikan nii;
umaradakon dono, putaa u'ati utuzan nii.
Pusha'apatan an na'apa'o u'ati,
uba'azoinpan nii pa'ida'a pasha'apatanii aimaakan dau'an."†
21 Mana'a putaapada'ana'a dikauda'o aimaakan sha'apata-kariwai
pu'ati sha'apata-kidan pu'ati dikauda'o aimaakan. Mazan pusha'apata
mishi'oraiman kaimana'o aimaakan, na'apa'o ida'ana'o nii pudikintan.

13

Mishidainao
na'iki wiizai zowaunaanao

1 Marii pa'i ipai pidannao izo'atin wiizai zowaunaanao, usha'apanum
kau'an, Tominkaru aipan ati'o wuru'u ĩkazowautapanuz wiizai. Kai'oraz
wiizai zowaunaanao, Tominkaru wuru'u zaamata'oraz ĩdyaun kazowau-
tapa'o nii wiizai. 2 Ukau'an, pidan dikintapan dono ĩdyaun, udikinta-
pan Tominkaru zaamatanii wiizai zowaunaanao ni'o wuru'u. Na'iki
pidan dikintapa'oraz ĩdyaun, paaipan ati'o nii upataka'uta-kidinan.
3 Pidan sha'apata'o kaiman aimaakan, aonaa kanom nii utarian wi-
izai zowaunaanao ai. Mazan pidan sha'apata'o dikauda'o aimaakan,
taria'o nii umashaapan. Ukau'an, aonaan dono puaipan pumashaa-
pan tarii wiizai zowaunaanao ai, pusha'apata kaimana'o aimaakan,
uruu kaimana'o nii ĩ'ati. 4 Usha'apanum kau'an Tominkaru poitorunao
wuru'u ĩnaouz, sha'apata'o nii kaimana'o aimaakan unao ati. Mazan
pidan sha'apatan an dikauda'o aimaakan, taria'o nii umashaapan.
Usha'apanum kau'an, ĩpataka'utan nii pidan usha'apatan dono dikauda'o
aimaakan. Tominkaru ati'o wuru'u ĩkaudinanuz, ĩpataka'utan dono pidan
sha'apata'oraz dikauda'o aimaakan. 5 Uruu idi, marii uizo'atin wiizai
zowaunaanao, aonaa soo ĩpataka'utan ai mani unao, mazan uaitapan idi
kaimana'o wuru'u na'apa'oraz.

---

* **12:19** Deuteronomy 32:35 † **12:20** Proverbs 25:21-22

6 Uruu idi'o marii kapam ukawinipinaatan tax, wiizai zowaunaanao
ati. Usha'apanum kau'an, Tominkaru ati'o ĩkaudinan wuru'u,
ĩkazowautapanuz wiizai. 7 Ukau'an usha'apata wuru'u ĩaipaniaz
usha'apatan. Ĩaipan dono ukawinipinaatan tax, ukawinipinaata
ĩ'atiz. Kaina'an dono ba'oran tax ĩaiapanii kawinipinaata-kao, marii
ukawinipinaatan kapamaz. Utaapa ipai ĩdyaun umanawunu'o nii.

Wamarainpaaka

8 Mana'a umawinipinaatapa'ana'a pidan. Soo marainpaaka-karu
pa'an umawinipinaatapa uiriban ai. Pidan sha'apatina'o na'apa,
izo'ati'o ipai Kakinaorii wuru'u. 9 Kaikapa'oraz Tominkaru kaki-
naori kida'a: Mana'a puba'orantapa'ana'a. Mana'a puzowia'ana'a pi-
dan. Mana'a pukoidapa'ana'a. Mana'a puna'azootapa'ana'a ba'oran
pidan idiwau. Na'iki ipai ba'oran kakinaorii kida, ĩbaokopatinan
kaikapa'a: "Pumarainapa ipai pidan na'apa pumarainpan kawan
punanaa." 10 Pidan marainpa'o pairiban, aona'o nii usha'apatan
dikauda'o aimaakan pairiban ati. Ukau'an pidan marainpa'o pairiban,
sha'apatina'o ipai kakinaorii aipan kawana'ati.
11 Aizii na'apa'a naa pa'i umashaapa, uaitapan idi umanawunu'o
aimaakan sha'apa'azon dono'ora'a naa wuru'u wamashaapanuz
kai. Ukau'an, uzaudinpa'a naa pa'i, usha'apanum kau'an,
wakazannaata-kao kamoon, powa'a'ora'a naa umaonapatan
wasakadinan dono'o wamishidan ai. 12 Maonapa'a naa maruta'o
dobatan, na'iki aizii wakanada'akan naa wuru'u. Mana'a
naa washa'apaapa'ana'a aimaakan kida maruta'o dono'oraz
usha'apaapauzo-kao. Washa'apata'a naa aizii kaiman kida'o aimaakan
wakandan pu'u. 13 Kaimana'a naa washa'apainapa, kanada'o-
karua'oraz pidannao mashaapan kawan. Aonaa wamako'ona'a
mapidankiika'o baokopainapa-karu di'iti, oo wapo'idi'i na'a. Mana'a
naa waba'orantapa'ana'a, oo wakaiwaa'ana'a wananaa madoronaa-
daun na'iki kakiba'azonna'o ida'an. Mana'a naa wazunaapaaka'ana'a,
oo wakishauziaaka'ana'a. 14 Na'iki mana'a naa wadi'itinpa'ana'a
washa'apata'azon dau'u oia'o aimaakan, tuukia'oraz wananaa
sha'apata'azon. Mazan mishi'oraiman, watamakapa'a naa pa'an
Naobanai Jesus Christ kaduz.

14

Mana'a wadakota'ana'a wamin-mishidan oia'o pidan nii

1 Konaukii udapaapa mishidainao aona'oraz zii ĩmishidapan
ma'ozakan. Mana'a ukashadaakapa'ana'a ĩtuma, ĩmishidapan idi pana'a
unao ai. 2 Panaadon kaina'a pidannao, aona'oraz zii ĩmishidapan
ma'ozakan, ĩ'itiiman aonaa Tominkaru taapadan dunai nika-kao,
uruu idi ĩnikan soo paowa-kariwai karikaonan. Na'iki kaina'a
ba'oran mishidainao, ĩaitapa turuu panikan kanom kaduz karikaonan
wanyukunui. 3 Pidan nika'oraz kanom kaduz karikaonan wanyukunui,
aonaa kizi pa'i udakoopan wuru'u aona'oraz unikan dunai. Na'iki
pidan aona'oraz unikan dunai, aonaa kizi pa'i udakotan oia'o pidan
nii, nika'oraz kanom kaduz karikaonan wanyukunui. Usha'apanum
kau'an, Tominkaru zaamatanii uruu papidanan nii. 4 Kandii nii
pudakotan ba'oran pidan poitoru oia'o nii? Unaobana'o nii pa'an
kowaada usha'apatan kaiman aimaakan, oo aonaa. Kaimana'o nii

usha'apatan aimaakan, usha'apanum kau'an ma'ozaka'o wuru'u
wanaobanaa Tominkaruz, turua'o ukaminka'utan usha'apatan kaiman
pakaudin-kizi.
5 Na'apa kapam, kaina'a panaadon mishida'o, utaapan pabi'i kida
kamoo umanawunu'o nii ba'oran kamoo kida ai. Mazan ba'oran pi-
dan ati, ipai kamoo na'apa kida pa'idiwaru umanawunun. Marii ipai
pidan aitapan kanom kaimana'o aimaakan pasha'apatan nii. 6 Pidan
taapa'oraz pabi'i kida kamoo umanawun nii, utaapan idi'o Tominkaru
umanawun nii wuru'u. Aizii pidan nika'oraz kanom kaduz karikaonan
wanyukunui, unikanuz, utaapan idi'o kapam Tominkaru umanawun nii
wuru'u. Usha'apanum kau'an utoriinapanii Tominkaru ati panikanii
dau'an. Na'apa kapam, pidan aona'oraz unikan pabi'i kida wanyukunui,
aonaa unikanuz, utaapan idi'o Tominkaru umanawun nii wuru'u,
na'iki utoriinapanii kapam Tominkaru ati panikanii dau'an. 7 Aonaa
na'ia'oram waunao mashaapan wa'ati'o karikaonan. Na'iki aonaa
na'ia'oram waunao mawakan wa'ati'o karikaonan. 8 Wakakupan
an, wanaobanaa Jesus Christ ati'o wuru'u wakakupanuz. Na'iki wa-
mawakan an, waNaobanaa ati'o wuru'u wamawakanuz. Ukau'an,
wakakupan an, oo wamawakan an, waNaobanaa idiwau waunao.
9 Uruu idi'o Jesus Christ mawakan na'iki ukakudan powaa iti, uruu kizi
ipai pidannao, mawakainao na'iki kakupainao Naobanaa nii.
10 Aizii pugaru, nika'oraz paowa-kariwai karikaonan, kanom nii
pudakotan pumin-mishidan oia'o pidan nii, unikan idi kanom kaduz
karikaonan wanyukunui? Aizii pugaru kapam, nika'oraz kanom kaduz
karikaonan wanyukunui, kanom nii pudakoopan pumin-mishidan,
umanikakan idi pabi'i kida wanyukunui? Ipai'o nii waunao kadishitan
Tominkaru kanaapu ii diina'iti'i. Uruu'o nii pa'an: "kaiman," oo, "aonaa
ukaimanan," kii, washa'apatanii kida dau'an. 11 Tominkaru Paradan
saadinpa'o kian:
" 'Mishi õkakupan idi,' Naobanaa kian,
'mishi'o nii ipai pidannao dawukan õkanaapu ati,
na'iki ipai'o nii pidannao kowaadan, õgaru wuru'u Tominkaruz.' "*
12 Ukau'an ipai waunao, wakowaadan nii washa'apatanii dau'u
Tominkaru ati.

Aonaa wawaota-kida'ana'a
wamin-mishidan

13 Ukau'an aona'a naa wadakota'ana'a wamin-mishidan oia'o
pidan nii. Mazan mishi'oraiman, watoma'a naa wanyukunuu
aonaa kizi washa'apatan aimaakan pozawata-kida'o nii ĩdyaun oia'o
di'iti. 14 Õzaamatinpan idi waNaobanaa Jesus Christ ida'ati, õaitapa
kaimanaiman aonaa na'ia'oram wanyukunui oia'o Tominkaru ati
unika-kao an. Mazan pidan zauda-kidan an oia'o Tominkaru ati
unika-kao wuru'u wanyukunuiz, aizii unikan anaz, oia'o wuru'u
usha'apataniaz. 15 Pukasha'oradan an pumin-mishidan nyukunuu
punikan idi wanyukunui, aona'oraz uzauda-kidan ukaimanan
unika-kao, aonaa pumarainpan mani uruu wuru'u. Aonaa
pu'oia'ana'a pumin-mishidan nyukunuu punikan ida'an wanyukunui
aona'oraz uzauda-kidan ukaimanan unika-kao, uruu dikin ia'o
Christ Jesus mawakan. 16 Aonaa putaapada'ana'a kaimana'oraz

* **14:11** Isaiah 45:23

pu'itiiman pusha'apatan aimaakan, kaunamanaata-kao dikauda'o
nii. 17 Usha'apanum kau'an Tominkaru naobanaitapa-kao, aonaa
aimaakan nika-kao, oo tuza-kao di'ii'aka'o mani. Mazan mashaapa-karu
sakitapa, kaiman, na'iki konaukii, Kaimana'o Doronaa kaminka'utan
ida'an waunao. 18 Pidan kaudinan an na'apa Christ ati, kaimana'o nii
Tominkaru ati. Na'iki kaimana'o nii pidannao paradan udau'an.
19 Ukau'an, marii karikaonan watiwaa washa'apatan kaimana'o
aimaakan, wamashaapa kizi kaiman wamin-mishidannao tuma,
na'iki wama'ozakada kizi ĩnyukunuu. 20 Aonaa pupataka'ua'ana'a
Tominkaru sha'apataniaz mishida'o nyukunuu ii, punikan ida'an
wanyukunui. Ipai wanyukunui turua'o unika-kao. Mazan dikauda'o
wuru'u pidan nikanuz wanyukunui pawaota-kida-kinaa nii pamin-
mishidan oia'o di'iti. 21 Ukau'an sakitapa'o aimaakan sha'apata-kao:
aonaa punika'ana'a wanyukunui, oo putuza'ana'a ma'ozaka'o riwunii,
oo pusha'apata'ana'a aimaakan pumin-mishidan waota-kinaa nii
oia'o di'iti. 22 Ukau'an na'apa'oram pumishidanii, soo Tominkaru
ati puparada udau'an. Pidan sha'apatan an paaitapanii kaimana'o
aimaakan, na'iki unyukunuu kowaadan an u'ati aonaa oia'o mani
wuru'u usha'apataniaz, konaukia'o pidan uruu. 23 Mazan pidan zauda-
kidan an aonaa ukaimanan unika-kao wuru'u wanyukunuiz, mazan
upu'u zii unikanuz, oia'o Tominkaru ati wuru'u na'apa'oraz, unikan
idi wanyukunui aona'oraz uzauda-kidan ukaimanan. Usha'apanum
kau'an, oia'o wuru'u pidan sha'apatanuz aimaakan aona'oraz uaitapan
kaimanaiman, kaimana'o oo oia'o wuru'u pasha'apataniaz.

15

Marii washa'apatan aimaakan ba'orainao konaukii-kinaa nii

1 Waunao, ma'ozaka'oraz wamishidapan, marii wama'ozakadan
wunao nyukunuu'u aona'oraz zii ĩmishidapan ma'ozakan. Aonaa
wadi'itapa'ana'a washa'apatan aimaakan soo waunao konaukii-
kinaa nii karikaonan. 2 Mazan mishi'oraiman, marii washa'apatan
aimaakan wairibannao konaukii-kinaa nii, wama'ozakada kizi
ĩmishidapan. 3 Usha'apanum kau'an, Jesus Christ sha'apatan aimaakan
aonaa paugaru konaukii-kinaa ni'o mani. Mazan usaadinpan kawan
Tominkaru Paradan ida'a: "Pidannao dakoopan dono pugaru, õgaru
Tominkaru baiaapa ĩparadan kida."* 4 Ipai kotua'o saada-kariwai
kida Tominkaru paradan, usaada-kao watominapa-kinaa ni'o. Na'iki
kaminka'uta'o nii waunao, aonaa kizi wadopiidinan kasha'ora'o
sha'apan dono wa'ati. Na'iki ma'ozakada'o nii wanyukunuu, aonaa
kizi wakashadinan wazaudapan Tominkaru kowaadaniaz pataan nii
wa'ati.
5 Õtoriinpan Tominkaru ati, kaminka'uta'oraz waunao wadopiidinan
ai, na'iki ma'ozakada'oraz wanyukunuu. Marii kizi ukaminka'utan
udi'itinpan patumaaka umin-mishidannao tuma, utamakapan ida'an
Christ Jesus mashaapan kaduz. 6 Baokopa kizi unao, bauda'apa'o pidan
kawan ukonaukii-kidan Tominkaru, waNaobanaa Jesus Christ Daruz.
7 Ukau'an, konaukii udapaapa umin-mishidannao, na'apa Jesus
Christ dapaapan kawan konaukii unao, pidannao konaukii-kida kizi
Tominkaru. 8 Õkowaada sha'atii u'ati, Jesus Christ kaawan Jewnao

* **15:3** Psalm 69:9

minka'u ni'o, kainaabata'o nii Tominkaru mishian paparadan, ĩdokozu-
daunnao ati'oraz ukowaadan pasha'apatan nii. 9 Na'iki turuu kizi kapam
Gentilenao konaukii-kidan Tominkaru, ukamunan-kidan idi ĩdyaun.
Na'apa usaadinpan kawan kotua'o Tominkaru Paradan ida'a:
"Uruu idi, õkonaukii-kidan nii pugaru,
Gentilenao tuma;
õkonaukii-kidan nii pugaru,
õkunuian ida'an kunui."†
10 Na'iki kaina'a koshan saadinpa'o kaikapa'a:
"Unao, Gentilenao,
ukonaukii baokopa Tominkaru pidanannao tuma."‡
11 Na'iki kaina'a koshan saadinpa'o kaikapa'a:
"Ukonaukii-kida Naobanai, ipai unao Gentilenao,
ipai unao pidannao ukonaukii-kida uruu."§
12 Kaina'a Prophet Isaiah saadanii kapam kaikapa'a:
"Kaawa'o nii Jesse* takaan-daun diina'iti'i,
na'iki uru'o ni'i naa kazowautapa Gentilenao.
Uruu ida'ana'o nii Gentilenao zaudapan Tominkaru sha'apatan
wuru'u ukowaadauzoniaz pasha'apatan nii."†
13 Õtoriinpan Tominkaru ati, toma'oraz wanyukunuu kazaudapanu'o
nii, marii kizi utaan unao ati kaimanaiman konaukii-karu na'iki
kaimanaaka-karu, umishidan ida'an uruu. Uzaudapatinan
ma'ozakadin kizi, Kaimana'o Doronaa ma'ozakan ida'an.

Kanom ni'o Paul saadan
di'oraz kaarita'a

14 Õmin-mishidannao, tuukii õmishidan usha'apaapan kaiman aimaakan
u'atiaaka. Kaimanaiman uaitapan Tominkaru aipaniaz uaitapan,
na'iki uaitapa utominapa-kidaakan udau'u. 15 Mazan di'ora'a õkaaritan
ida'a, ma'ozaka õparadan pabi'i kida aimaakan dau'an, õnyukunuu-
kidan u'ati utominapa-kida-kinao. Õsaadan na'apa, Tominkaru ka-
munanun idi õ'ati. 16 Uzaamatan õgaru kaudina'o nii Christ Jesus
ati, kowaadapa'o nii Tominkaru di'iki'o Kaimana'o Kuwai Gentilenao
ati, faadaa kaudinan kawan. Õtaa kizi ĩdyaun kaduunu'o aimaakan
kawan, ukonaukii-kidan ni'oraz, Kaimana'o Doronaa saabaan ida'an
ĩdyaun. 17 Ukau'an õatadapa wuru'u kaudin-kizai Tominkaru ati'oraz
õsha'apaapan, õzaamatinpan ida'ana'oraz Christ Jesus ida'ati. 18 Õparadan
nii soo Christ sha'apatanii dau'u õgaru ida'an, Gentilenao izo'ati-kinaa
ni'oraz Tominkaru, õkowaadanii na'iki õsha'apatanii kida ida'ana'oraz.
19 Kaimana'o Doronaa ma'ozakan ida'an, iriba õsha'apatan umanawun
kida'o aimaakan. Ukau'an, Jerusalem iki'o atii Illyricum iti, ipai
õmorotinan donoi kida. Aizii ipai'i naa õkowaadan na'ii'aka Christ daua'o
Kaimana'o Kuwai.
20 Tuukia'o õkakuwaapa'azon donoi kawana'ati, aona'oraz zii kanom
kowaadauzon na'ii Christ daua'o Kaimana'o Kuwai, uruu aonaa kizi
õkaudinan ba'oran pidan sakadanii kaudin-kizai ida'a. 21 Na'apa usaad-
inpan kawan Tominkaru Paradan ida'a:
"Wunaou'u, aona'oraz kakuwaapauzo-karu ĩ'ati udau'an,

† **15:9** 2 Samuel 22:50; Psalm 18:49 ‡ **15:10** Deuteronomy 32:43 § **15:11** Psalm 117:1
* **15:12** Jesse: uruu King David daru. † **15:12** Isaiah 11:10

ĩaitapan nii uruu.
Na'iki wunaou'u, aona'oraz ĩabatauzon udaua'o kuwai,
ĩaitapan nii uruu."‡

Paul morowauta'azon Rome iainao mishidainao di'iti

22 Kotua'iki'i naa õdakotautan õmorowautan unao di'iti, mazan aonaa
õturuudinan. 23 Mazan aizii, õipaia'a naa õkaudin-kizi ipai wiizai kawana'ati
da'ana'a. Ukotua'ikin idi'i naa õdakotautan õmorowautan unao di'iti,
24 na'ana'o nii õaipan õmorowautapa'akan õmakopan dono Spain iti.
Õkonaukii-tina'akan dauna'an utuma, õdobatan ni'i naa, na'iki õaipan nii
pa'i ukaminka'utan õgaru, õkaawa kizi Spain iti.
25 Mazan kiwiin õmakon nii zii Jerusalem iti õwanaka'anan taa-
kariwai aimaakan kida na'iainao mishidainao ati. 26 Macedonia
na'iki Achaia Baara ii aka'o mishidainao, tuukii ĩka'idiwata'azon
Tominkaru pidanannao, dadara'oraz ĩbaiatan mashaapa-karu Jerusalem
ii. 27 Panyukunuu aipan ati'o wuru'u ĩkaminka'uta'azoonuz ĩdyaun.
Mazan mishi ĩsha'apatan ni'o wuru'u na'apa'oraz, ĩmawinipinaatapanii
kawanu'o Jerusalem ia'o mishidainao. Usha'apanum kau'an, ĩnao Jew-
nao di'iki'o Gentilenao ka'idiwainan kaimana'o idi, Jewnao kowaadan
ida'an ĩ'ati Kaimana'o Kuwai Jesus daua'oraz. Ukau'an, na'apa'o ka-
pam Gentilenao ka'idiwatanuz Jewnao kaimana'o idi, pataan ida'an
pasha'apauz ĩ'ati. 28 Aizii õtaankan dauna'an ĩ'ati dyuuda-kariwai ĩ'ati,
õmakon ni'i naa Spain iti. Na'ana'o ni'i naa õmorowautaana'akan Rome an
unao ida'an. 29 Na'iki õaitapa, õkaawan dono unao di'iti, õkaawa-kidan nii
kaimana'o aimaakan Christ di'iki'o, ma'ozakada'o nii wamishidapan.
30 Aizii õmin-mishidannao, wazaamatinpan idi waNaobanaa Jesus
Christ ida'ati, na'iki wamarainpaakan idi Kaimana'o Doronaa ida'an,
õpishaan tuukii utoriinpan õtuma Tominkaru ati, õgaru dau'an. 31 Upishaa
Tominkaru, marii kizi ukazannaatan õgaru mamishida-kainao ai, Judea
Baara ii akainaouz. Na'iki upishaa uruu, Jerusalem iainao mishidainao
konaukii-kida kizi aimaakan õna'akaniaz ĩ'idi'iti. 32 Utoriinapa na'apa,
konaukii kizi õkaawan unao di'iti, Tominkaru aipan an una'apan,
wama'ozakadaaka kizi õna'ia'akan dono unao tuma.
33 Õtoriinpan Tominkaru ati, una'a kizi ipai unao tuma, uruu taa'oraz
wanyukunuu kaiman-kinaa. Amen.

16

Paulnao dyuudan paparadan mishidainao ati

1 Õkia'azon unao ati wadadakoo Phoebe dau'an, kaimana'o pidan
oroo, kaminka'uupa'o mishidainao Cenchreae ii. 2 Okaawan dono
unao di'iti, konaukii udapaapa oroo, na'apa mishidainao aiapa-kao
kawan ĩnaubaan pamin-mishidan, usha'apanum kau'an mishida'o Je-
sus wuru'u orooz. Oaipan an ukaminka'utan paugaru kanom dau'an
karikaonan, ukaminka'uta pa'i oroo. Usha'apanum kau'an, iriba'o
okaminka'utauzon pidannao, õgaru okaminka'utauzonii kapam.
3 Õparadan pa'i Priscilla na'iki odaiaru Aquila ati, õmin-kaudinannaouz
Christ Jesus ati. 4 Ĩnao kazannaatauzonii õgaru, ĩaitapan pu'u kichana'iki-
kia'o wuru'u pasha'apataniaz. Uruu idi kaiman õnyukunuu ĩ'ati, na'iki
ipai mishidainao Gentilenao kaiman ĩ'ati kapam ĩkazannaatan õgaru.
5 Õparadan pa'i kapam mishidainao ati, ĩdapu ia'oraz ĩbaokopainpauzon.

‡ **15:21** Isaiah 52:15

Õparadan pa'i Epenetus ati, õmarainpaniaz. Uruu kiwiini'o umishidan
Jesus Christ Asia Baara ii.
6 Õparadan pa'i Mary ati, dadara'oraz okaudinan okaminka'uupan
unao. 7 Õparadan pa'i Adronicus na'iki Junia ati, õmin-Jewnnaouz, õgaru
tuma'oraz ĩtarauzo-kao. Ĩnao kowaadapa'o Kaimana'o Kuwai, na'iki
kaimanaimana'o mishidainao aitapan ĩdyaun. Ĩnao kiwiini'o ĩmishidan
Jesus Christ õgaru ai. 8 Õparadan pa'i Ampliatus ati, õmarainpaniaz uzaa-
matinpan idi waNaobanaa Jesus Christ ida'ati. 9 Õparadan pa'i Urbanus
ati, wamin-kaudinanuz Jesus Christ ati.
Õparadan pa'i kapam Stachys ati, õmarainpaniaz kapam.
10 Õparadan pa'i Apelles ati, tiwaa-kariwaiz na'iki tukapa-kida'oraz
mishi'o pamarainpan Christ. Õparadan pa'i mishidainao ati mashaa-
painaouz Aristobulus dapu ii. 11 Õparadan pa'i Herodian ati, uruu Jew
õgaru kawan.
Õparadan pa'i mishidainao ati, mashaapainaouz Narcissus dapu ii.
12 Õparadan pa'i Tryphena na'iki Tryphosa ati. Ĩnao zunnao dadara'o
ĩkaudinan waNaobanaa Jesus ati. Õparadan pa'i Persis ati, õmarainpaniaz,
na'iki dadara'oraz okaudinan waNaobanaa ati. 13 Õparadan pa'i Rufus
ati, kaimana'oraz manawun ukaudinan waNaobanaa Jesus ati. Na'iki
õparadan pa'i kapam udaro ati, taapa'oraz da'i õgaru paudani kawan.
14 Õparadan pa'i Asyncritus, Phlegon, Hermes, Patrobas na'iki Hermas
ati, na'iki ipai ĩtumainaouz mishidainao ati. 15 Õparadan pa'i Philologus, Ju-
lia, Nereus na'iki udadakoo ati, na'iki Olympas ati. Na'iki ipai ba'orainao
ĩtumainaouz mishidainao ati.
16 Konaukii unaubaa umin-mishidannao ubaokopatinan dono.* Ipai
da'ainao mishidainao Jesus Christ, ĩdyuudan paparadan unao ati.
17 Õpishaan tuukii unao õmin-mishidannao: uzaudinpa'a naa wu-
nao aia'a, buutaaka-kida'oraz pidannao, na'iki to'orataaka-kida'oraz
ĩdyaun pa'atiaaka, na'iki pozawaabi'ita-kida'oraz ĩmishidapan Christ.
Na'iki pana'iti'oraz ĩkuwaa unao tominapa-kida-kao ai. Mana'a un-
yukunuupa'ana'a ĩdyaun! 18 Pidannao na'apa'oraz ĩsha'apatan aimaakan,
aonaa waNaobanaa Jesus Christ ati'o mani ĩkaudinan wuru'u, mazan
soo panyukunuu aipan kawana'ati'o karikaonan. Konaunam ĩtoman
pakuwaa na'iki ĩkonaukii-kida nii kawanu'o pidan, na'apa'o ida'an
ĩmariidan pidan. Aona'oraz uzaudinan na'apa'o mariidin-karu ai!
19 Ipai'i naa pidannao abatan unao izo'atipan dau'u Kaimana'o Kuwai,
ukau'an tuukii õkonaukian unao dau'an. Mazan una'apan pu'u, õaipan
uaitapan kaimanaiman kanom kaimana'o usha'apata-kao, na'iki aonaa
kizi uturukadinan oia'o aimaakan dau'ati. 20 Tominkaru, taa'oraz
wanyukunuu kaiman-kinaa wamin-mishidannao tuma, kadimana'o ni'i
naa umainaabatan Satan, aonaa kizi powa'a udikintan unao. Õtoriinpan
Tominkaru ati, marii kizi pakawan waNaobanaa Jesus Christ kamuna-
nun manawun unao ati.
21 Timothy, õmin-kaudinan Jesus Christ ati, udyuudan paparadan unao
ati. Lucius, Jason, na'iki Sosipater, ĩnao Jewnaouz õgaru kawan, ĩdyuudan
kapam paparadan unao ati.

---

* **16:16** Paul dono'o mishidainao baokopatinan dono, ĩtukapa-kidan panaubaan oo pakonauki-i-kidan pamin-mishidannao pakissitan ida'an ĩdyaun pakaozoo ati, oo pataawu ati, oo panaadon paka'u ati.

22 Aizii õgaru Tertius, kaminka'uta'oraz Paul saadan di'ora'a kaarita'a.
Õdyuudan kapam õparadan unao ati, õmin-mishidannaouz Jesus Christ.
23 Gaius, uruu dapu ia'o õgaru Paul mashaapan, na'iki uruu dapu
ia'o mishidainao choochiipauzon, uruu dyuudan kapam paparadan
unao ati. Erastus, awunuutapa'oraz wiizai puraatan da'a'a, udyuudan
kapam paparadan unao ati. Wa'inawuzu Quartus, udyuudan kapam
paparadan unao ati. 24 [Õtoriinpan Tominkaru ati, marii kizi pakawan
waNaobanaa Jesus Christ kamunanun tuukii unao ati. Amen.]†

Paul katokontan pakaaritan

25 Marii wakonaukii-kidan Tominkaru! Uruu turua'o uma'ozakadan
wamishidapan õkowaadanii Kaimana'o Kuwai ida'an, Jesus Christ
daua'oraz. Kotu'u, kotu'u, amazada tominan di'iki'o, dizinapa
Tominkaru taapan wuru'u Kaimana'oraz Kuwai. 26 Mazan aizii,
Tominkaru prophetinnao saadauzonii kida Tominkaru paradan ida'an
uaida-kida kaawa'a naa, Tominkaru karikaonanu'o ukakupan dyuudan
kawana'ati. Ipai kizi pidannao, ipai amazada kawana'ati ĩmishidan na'iki
ĩizo'atin Christ.
27 Uruu bauda'apa Tominkaru, na'iki uruu paba'orantin aitapa'o ipai
aimaakan. Marii kizi ipai waunao, karikaonan wakonaukii-kidan uruu,
Jesus Christ kaminka'utan ida'an waunao. Amen.

† **16:24** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

Kiwiini'o Paul Kaaritan Corinth Sannao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita apostle Paul wuru'u saada'oraz. Usaadan di'ora'a kiwiitapa'o pakaaritan Corinth sannao ati, una'ian dono'o donoi Ephesus ii.

Di'oraz kaarita saada-kao mishidainao ati'o, mashaapainaouz Corinth ii. Wuru'u Corinth kii-kizaiz, udaru'o donoi. Na'ii kaina'a pabi'inaaka pidannao mashaapan, na'iki pabi'inaaka'o ĩkaduz kida kapam. Pidannao mashaapainao na'ii pabi'inaaka ĩsha'apatan aimaakan pamashaapakinaa nii na'iki ĩikoda-kinaa nii papuraatan.

Wuru'u pidannao, mashaapainaouz donoi Corinth ii iriba'o ĩtominkarunnao. Na'iki pabi'inaaka oii kida'o aimaakan sha'apaapa-kao na'ii kapam. Aonaa ĩmashaapan Tominkaru aipan kawana'ati.

Aizii Paul saadanuz pakaaritan mishidainao ati, mashaapainaouz na'ii, uabatan idi na'apam mishidainao aonaa ĩmashaapan kaiman. Uabata na'apam ĩbuutaakapan, na'apam ĩkaakapaakan na'iki ĩna'akan pamin-mishidannao kootoopauzonao di'iti. Kaina'a mishidainao taapan pidan kaminshu'uinpa'o pabi'i, aonaa ĩkakinaotan wuru'u pidanuz. Uruu idi Paul kakinaotan na'iki utominapa-kidan ĩdyaun na'apam mishidainao aiapa-kao ĩmashaapan. Na'iki ukian ĩ'ati marii kizi ĩkonaukii-kidan Tominkaru ipai aimaakan ĩsha'apatanii ida'an. Na'iki ĩsha'apata kizi ipai aimaakan kamarainpan-karu ida'an, ĩma'ozakada-kinaa nii pamin-mishidannao. Utukapa-kidan kapam ĩ'ati aimaakan umanawunu'o. Ukian, "Aizii di'i kaina'a idikinauda'u aimaakan karikaonanu'o nii una'an: uruu wuru'u mishida-karu, na'iki wataapanuz wanyukunuu ma'ozaka Tominkaru sha'apatan ni'o dau'an wa'ati, na'iki kamarainpan-karu. Mazan wuru'u aimaakan umanawunu'oraz wunao idikinauda'uinao bii iki'oraz, uruu wuru'u kamarainpan-karuz pa'an." (1 Corinthians 13:13)

Paul kakinaotan ĩdyaun kapam na'apam kizi ĩna'akinan ĩbaokopatinan dono choochi ii. Ĩsha'apata kizi ipai aimaakan kaiman na'iki sakitapa. Marii kizi mishidainao taapan umanawunu'o nii wuru'u panikanuz bread na'iki ĩtuzanuz wine panyukunuitapa-kinaaz Naobanai Jesus mawakan. Na'iki powa'a zii Paul kowaadan ĩ'ati Kaimana'o Doronaa taanii kida dau'u, pidan ka'iita-kinaa pasha'apatan kaudinkizai Tominkaru ati. Na'iki ukakuwaapan kadishita-karu dau'u diina'iti'i. Ukowaadan ĩ'ati Christ mishi'o ukadishita-kida-kao mawakakaru di'iki, ukau'an mishidainao mawakainaouznaa kadishita-kidakao nii kapam diina'iti'i. Na'iki ukowaadan na'apam nii wananaa wakadishitan dono diina'iti'i.

Paul kowaada-kidan kapam mishidainao ati, Corinth sannaouz, pamorowauta'azon dau'an ĩ'idi'iti.

Paul wuru'u kiwiitapa'oraz ukakuwaapan Kaimana'o Kuwai dau'u na'ii sannao ati. Ĩabatan ida'ana'o ukuwaa Christ Jesus daua'o, wuru'u ĩmishidanuz.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita Daua'o *1:1-9*

Mishidainao buutaakapan daua'o *1:10—4:21*

Kaminshu'uinapa-karu na'iki mazida-karu daua'o *5:1—7:40*
Toma-kariwai tominkarunao *8:1—11:1*
Mishidainao baokopatinan dono *11:2—11:34*
Tominkaru taan mishidainao kaudin-kinaa nii *12:1—14:40*
Mishidainao kadishita-kida-kao daua'o *15:1-58*
Puraata zaamata-kao daua'o pataka'utinainao ati *16:1-4*
Paul katokontan pakaaritan *16:5-24*

1 Di'oraz kaarita õgaru Paul di'iki'o, zaamata-kariwaiz Tominkaru
aipan kawana'ati apostle nii Christ Jesus ati, na'iki wa'inawuzu Sos-
thenes di'iki'o kapam. 2 Mishidainao Tominkaru ati'o Corinth iainaouz,
Tominkaru buutaniinaouz papidanannao nii, na'iki usaabaaniinaouz
kaiman pa'ati, papidanannao nii Christ Jesus ida'an. Na'apa uzaamatan
kawan ipai pidannao ipai amazada kawana'ati, dopia'oraz waNaobanaa
Jesus Christ ati, uruu ĩnao Naobanaa kapam.
3 Õtoriinpan Tominkaru waDaru na'iki Naobanai Jesus Christ ati, marii
kizi ukamunanun unao ati na'iki utaan unyukunuu kaiman-kinaa nii.

Paul konaukii-kidan Tominkaru

4 Karikaonan õkowaadauzon õTominkarun ati na'apam õkonaukian unao
dau'an, usha'apanum kau'an usha'apatan idi kaiman kida'o aimaakan
unao ati Christ Jesus ida'an. 5 Ubauda'apatinpan ida'an Christ tuma,
Tominkaru taa unao ati uka'iita-kinaa nii kida usha'apatan iriba
aimaakan pa'ati: unao aitapa-kinaa nii kaimanaiman wuru'u kuwaiz
udaua'o na'iki ukowaada kiziz baokoinao ati. 6 Uruu ida'ana'o wuru'u
Tominkaru aida-kidan unao ati mishi'o wuru'u kuwaiz Christ daua'oraz,
wakowaadaniaz unao ati. 7 Una'apan kau'an, Tominkaru Doronaa
taa unao ka'iita-kinaa nii usha'apatan ipai kaudin-kizai, uzaudapan
pu'u kapam waNaobanaa Jesus Christ aidinan, uwa'atin dono powa'a
ati imi'i baara ati. 8 Tominkaru taapan nii kapam unao mishi-
danuzu ma'ozaka atii utokon iti, uruu idi unao, aona'o nii oia'o ikoda-
kao u'ida'a wuru kamoo dono'o, waNaobanaa Jesus Christ kaawanuz
powa'a ati. 9 Tominkaru, mishi'o nii usha'apatan aimaakan na'apa
pakian kawana'ati, uruu wuru'u zaamata'oraz unao ubaokopatinapa-
kizi uDani Jesus Christ tuma, waNaobanaaz.

Mishidainao Corinth ia'oraz buutaakapan daua'o

10 Õiribannao, waNaobanaa Jesus Christ dyuudan õparadan u'ati,
na'iki tuukii õaipan uabatan õparadan. Patumaaka utaapa unyukunuu
umin-mishidannao tuma, uruu aonaa kizi buutaaka-karu unao bii
an. Kaimanaiman ubauda'apatin, na'apa kida udi'itinapa aimaakan
dau'u, na'iki usha'apata'azoonii aimaakan kida dau'an. 11 Õiribannao,
pabi'i pidannao Chloe dapu ikiinaouz kowaadan õ'ati kaina'a pidannao
kashadaakapan unao bii an. 12 Kaikapa'o ati'o kaiwuru'u õkianuz: pabi'i
kida unao, pana'a kida udi'itinpan umin-mishidannao ai. Bauda'apa'o
kian, "Õgaru Paul pidanan," ba'oran kian, "Õgaru Apollos pidanan;"
ba'oran kian, "Õgaru Peter pidanan;" na'iki ba'oran kian, "Õgaru Christ
pidanan."
13 Ubuutaakapan ida'an kaikapa'a, ubuutan kawanu'o Christ wuru'u.
Paul mooko mawaka'oraz cross ida'a unao ati? Paul uu ida'ana'o
mooko wuru'u unao chikaawunuu-kaoaz? 14 Kaiman manawun õ'ati,
aonaan idi õchikaawunuuan pidannao unao bii iki, soo Crispus na'iki
Gaius õchikaawunuunii. 15 Ukau'an aonaa turuu na'ia'oram pidan kian

õgaru uu ida'ana'o uchikaawunuinan. 16 (Oo õaitapa, õchikaawunuunii
mishi kapam Stephanas na'iki uiribannao, mashaapainaouz udapu'u;
mazan aonaa õ'itiiman õchikaawunuuan kaina'a ba'oran pidan.) 17 Christ
aonaa udyuudan õgaru chikaawunuupa'o nii, mazan kowaadapa'o nii
pa'an Kaimana'oraz Kuwai, Christ mawakan daua'oraz. Na'iki õkowaada
kiziz masha'apanna'o parada-karu ida'an. Õkaiwaan an mani parada-
karu kida pidan aitapaaban kawana'ati'o, konaunam mani õkuwaa ĩ'ati,
mazan aona'a naa mani kuwai Christ mawakan daua'oraz cross ida'a
kaiwainan ma'ozaka'o ida'an.

Tominkaru aitapaaban na'iki pidan aitapaaban daua'o

18 Kuwai Christ mawakan daua'oraz Cross paawa'a, madiwautapa-
ka'o wunao pidannao tukapanuz, waziwadinpainaouz Tominkaru ai.
Mazan waunao ati kazannaatapa-kariwainaouz, uruu pa'an waaitapa-
kinaa Tominkaru ma'ozakan. 19 Kotua'oraz Tominkaru Paradan Saada-
kariwaiz kian,

"Õtukapa-kidan nii na'apam aitapaaba'o pidannao
kakinaori kida madiwautapa-ka'o.
Na'iki õtukapa-kidan nii aonaa mishi'o manawun mani ĩaitapan
na'apam padi'itinpan aimaakan kida dau'an."*

20 Ukau'an, na'apam wakian pidannao aitapaabainao dau'an?
Na'apam wakian kaaritapauzonao dau'an Jewnao kakinaori dau'u?
Na'iki na'apam wakian wuru'u imi'i baara ainao pidannao dau'an,
aitapainaouz pana'apatan pidannao nyukunuu paparadan ida'an?
Tominkaru aida-kida na'apam pidannao aitapaabanuz, madiwautapa-
ka'o karikaonan. 21 Tominkaru aitapaaba'o manawun, uruu idi aonaa
utaapadan pidannao aitapan paugaru, wuru ida'ana'a ĩaitapaabanuz.
Mazan kii'an, paaipan ati pa'an ukazannaatan pidannao mishida'oraz
Christ, wakowaadaniaz kuwai ida'an. Uruu kuwai pidannao
aitapaabainao dakotaniaz madiwautapa-ka'o nii. 22 Jewnao, ĩaiapa
Tominkaru sha'apatan na'iki uaida-kidan aimaakan umanawunu'o
pa'ati, pamishida-kinaa nii wuru'u kuwaiz; na'iki Greeknao, ĩabata'azon
kakuwaapa-karu aitapaaba-karu ida'an. 23 Aizii waunao, wakowaada
Christ mawakanuz Cross ida'a; uruu kuwai aona'o manawun
Jewnao naudapan paabatan, na'iki Gentilenao† abatan uruu kuwai
madiwautapa-ka'o karikaonan. 24 Mazan pa'an wunao ati'i pidannao,
Tominkaru zaamataniinaouz papidanannao nii, Jewnao na'iki
Gentilenao, ipai ĩnao ati di'oraz kuwai Christ daua'oraz, aida-kida'o
pa'an na'apam Tominkaru ma'ozakan manawun, na'iki uaitapaaban
manawun. 25 Pidannao kian wuru'u kuwai Tominkaru di'iki'oraz
madiwautapa-ka'o, mazan uruu kuwai aida-kida Tominkaru powa'a'o
zii uaitapaaban ĩnao aitapaaban ai. Na'iki ĩkian pu'u wuru'u Tominkaru
sha'apataniaz kapati'o, mazan kii'an wuru'u Tominkaru sha'apatanii
kidaz, powa'a'o zii uma'ozakan ĩnao ma'ozakan ai.

26 Aizii unyukunuitapa kanom da'i unao, õmin-mishidannao, Tominkaru
zaamatan dono'oraz unao: aonaa iriba mani unao aitapaaba'o, pidan
aitapaaban kaduz kawana'ati; aonaa iriba mani unao umanawunu'o;
aonaa iriba mani unao dokozunnao umanawunu'o naobanainao.

---

* **1:19** Isaiah 29:4 † **1:23** Gentilenao: pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

27 Mazan Tominkaru zaamata pa'an “maaitapin-kainao” pidannao kii-
kiziz. Ĩnao ida'an uaida-kidan aonaa pidan zaamata-kao paaitapaaban
dikin ii mani. Na'iki Tominkaru zaamatan pidannao aona'oraz
ĩmanawunun, aida-kida'o nii aonaa pidan zaamata-kao umanawunun
dikin ii mani. 28 Tominkaru zaamatan kashada-kariwai na'iki dakota-
kariwainaouz aona'o ĩmanawunun, soo aida-kida'o nii pa'an wunaou'u
dakota-kariwainaouz umanawuniinao nii, aonaa mishi'o manawun
mani ĩnao umanawunun. 29 Uruu idi aonaa turuu pidan atadinpan
Tominkaru awun za'a. 30 Mazan Tominkaru ida'ana'o karikaonan unao
bauda'apatinapanuz Christ Jesus tuma; na'iki Tominkaru aitapaaban
ida'an Christ kazannaatan waunao. Uruu Christ ida'ana'o Tominkaru
dakotan waunao kaimana'o nii, usaabaan waunao kaiman Tominkaru
pidanannao nii, na'iki ukazannaatan waunao wa'oian ai. 31 Ukau'an
marii washa'apatinan Tominkaru Paradan Saadinpa'oraz kian
kawana'ati, “Kanom atadinpa'azon an, marii u'atadinpan Naobanai
sha'apaapanii dau'an.”

2

Paul aonaa ukaiwaan parada-karu umanawun kida'o

1 Õiribannao, uru'oraz zii da'i õkaawan unao di'iti, õkowaada'ananuz
Tominkaru paradan unao ati, aonaa õkaiwaan dadara kida'o parada-karu
na'iki umanawunu'o aitapa-karu. 2 Õna'iankan dono'oraz unao di'ii,
õtoman õnyukunuu aonaa kizi õnyukunuupan aimaakan, soo Jesus Christ
na'iki wuru'u umawakanuz cross ida'a. 3 Ukau'an õmakonkan dono'oraz
unao di'ii, õkapatin bii a'o, na'iki õtarian bii a'o, na'iki tuukii õnaka-
nakaan. 4 Na'iki õkuwaa, aonaa õkowaadanuzu parada-karu kida ida'an
pidan aitapaaban kaduz di'iki'oraz, sariaapa'oraz una'apatan pidan
nyukunuu. Mazan Tominkaru Doronaa, pama'ozakan ida'an aida-kida
mishi'o wuru'u õkuwaaz. 5 Ukau'an unao mishidapanuz aonaa pidan
aitapaaban kaduz ida'ana'o mani, mazan umishidanuzu Tominkaru
ma'ozakan ida'ana'o pa'an.

Kaimana'o Doronaa aitapaaban
daua'o

6 Õgaru, õkowaada aitapaaba-karu dau'u, wunao ati'i ma'ozaka'oraz
naa ĩtaapan panyukunuu pamishidapan ida'a. Mazan wuru'u aitapaaba-
karuz õkowaadaniaz, aonaa pidannao oo ĩnaobanaanao di'iki'o kaduz
mani, katokon-tina'o ni'oraz ĩnaobanai-tinpan. 7 Wuru'u aitapaaba-
karu õkowaadaniaz, uruu wuru'u Tominkaru di'itapanuz pasha'apatan
umanawunu'o aimaakan aona'oraz pidannao aitapan. Amazada toma-
kao ua'ii, Tominkaru di'itapani'i naa na'apam kizi ukazannaatan wau-
nao, turuu kizi utaan wa'ati umanawunu'o aimaakan.

8 Aonaa na'ia'oram naobanainao kazowautapa'oraz da'a'a imi'i
baara'a aitapan di'oraz aitapaaba-karu dau'an. Ĩaitapan an maniz,
aonaa mani ĩtaukan Jesus cross di'iti, waNaobanaa umanawunu'oraz.
9 Mazan Tominkaru Paradan Saadinpa'oraz kian,

“Wuru'u umanawunu'o aimaakan Tominkaru sha'apata'azooniaz pi-
dannao ati,
marainpainaouz uruu;
aimaakan aona'o pidan tukapauzon oo abatauzon,

aimaakan aona'o pidan zauda-kidan sha'apauzon nii.”*
10 Mazan waunao ati'o wuru'u Tominkaru aitapa-kidanuz aimaakan
kida paDoronaa ida'an.
Kaimana'o Doronaa aitapa ipai aimaakan, uaitapa dadara kida'o
aimaakan aona'oraz na'apainim Tominkaru aitapa-kidauzon pidan
ati. 11 Pidan doronaa, uruu karikaonan aitapa'o ipai aimaakan pidan
nyukunuu ii. Na'apa ukau'an, Tominkaru Doronaa karikaonan aitapa'o
ipai na'apam Tominkaru di'itinpan. 12 Waunao, aonaa wadi'itinpan
na'apa pidannao di'itinpan kawan, mazan taa-kao wa'ati Doronai
Tominkaru di'iki'oraz pa'an, tominapa-kida'o nii waunao waaitapa-
kinaa nii kaiman kida'o aimaakan Tominkaru taanii wa'ati.
13 Ukau'an, aonaa wakakuwaapan parada-karu kida ida'an
tominapa-kida-kariwai pidan aitapaaban kawana'ati'oraz. Mazan
wakakuwaapan Kaimana'o Doronaa tominapa-kidan kawana'ati'o
waunao, watominapa-kidan pidannao Kaimana'o Doronaa kuwaa
dau'u na'apa uaipan kawana'ati.
14 Pidan aona'oraz Kaimana'o Doronaa nii u'ida'a, aonaa umishidan
kuwai Tominkaru Doronaa di'iki'o, utaapanuzu madiwautapa-ka'o nii.
Na'iki aonaa na'itim uaitapanuzu, usha'apanum kau'an Tominkaru
Doronaa ida'ana'o pa'an wuru'u pidan aitapanuz Tominkaru dau'u
kida'o aimaakan. 15 Mazan pidan, kaina'a'oraz Kaimana'o Doronaa
u'ida'a, turuu uaitapan ipai aimaakan Kaimana'o Doronaa tominapa-
kidanii. Mazan pidan, aona'oraz Kaimana'o Doronaa nii u'ida'a, aonaa
na'itim uaitapan pidan dau'u kaina'a'oraz Kaimana'o Doronaa u'ida'a.
16 Tominkaru Paradan saada-kariwai kian kawan,
“Aonaa kanom aitapan na'apam Tominkaru di'itinpan,
Aonaa kanom turuu kakinaopan uruu.”†
Mazan waunao kaina'a'oraz Kaimana'o Doronaa wa'ida'a, na'apa
wadi'itinpan Christ di'itinpan kawan.

3

Waunao apostlenao
Tominkaru poitorunao

1 Õmin-mishidannao, õmorowautapankauzon dono'oraz unao di'ii, aonaa
turuu õparadan u'ati, õparadauzon kawan pidannao ati, mashaapa'oraz
Kaimana'o Doronaa aipan kawana'ati. Mazan õparadan u'ati, õparadauzon
kawan mamishida-kainao pidannao ati, mashaapa'oraz paaipan
kawana'ati. Usha'apanum kau'an uruu dono, unao koraidaonaa
kawanu'o zii, wuru ida'a'a umishidapanuz Christ. 2 Õtaanii dunui
u'ati, aonaa õtaan dunai u'ati, usha'apanum kau'an aona'o zii uka'iitan
unikan dunai. Na'iki upu'u zii kai, aonaa uka'iitan unikanuzu.
3 Pakawan zii umashaapan pidannao kawan mashaapa'oraz paaipan
kawana'ati. Usha'apanum kau'an kaina'a kishauziaaka-karu ubii an
na'iki ukashadaakapan. Na'apa'o aida-kida umashaapan pidannao
kawan mashaapainaouz paaipan kawana'ati, na'iki aona'oraz ĩaitapan
Tominkaru.
4 Aizii bauda'apa'o unao kian, “Õgaru Paul pidanan,” ba'oran kian,
“Õgaru Apollos pidanan.”* Ukian idi na'apa, uaida-kidan umashaapan

* **2:9** Isaiah 64:4 † **2:16** Isaiah 40:13 * **3:4** Putukapa Acts 18:17—19:1 ida'a, Apollos daua'o kapam.

pidannao kawan aona'oraz ĩaitapan Tominkaru. 5 Kanom mooko õgaru,
na'iki kanom mooko Apollos? Waunao Tominkaru poitorunao karikao-
nan, wakaminka'utan ida'ana'o unao umishidanuz Jesus Christ. Ipai
waunao, washa'apata wuru'u kaudin-kizai Naobanai taaniaz wa'ati.
6 Õgaru wuru'u paowa'oraz uudai, na'iki Apollos wuru'u zabia'oraz uu-
dai, mazan Tominkaru pa'an wuru'u taa'oraz usoda-kinaa nii. 7 Ukau'an
pidan paowa'oraz uudai na'iki pidan zabia'oraz, aonaa ĩmanawunun.
Soo Tominkaru pa'an wuru'u umanawunu'oraz, uruu taa'oraz usoda-
kinaa nii. 8 Pidan paowa'oraz, na'iki ba'oran pidan zabia'oraz, aonaa
na'ia'oram ĩnao awutapan ba'oran ai, na'iki ipai ĩdyaun Tominkaru
kawinipinaatan nii, wuru kawana'ati'i kaudin-kizai ĩsha'apataniaz kida.
9 Waunao kaudinainao Tominkaru ati, wakaudinan baokopa; na'iki
unao Tominkaru zakapun kawanu'o, na'iki unao Tominkaru Dapu ka-
pam.

10 Tominkaru taan ida'an õka'iita-kinaa nii õsha'apatan ukaudin-
kizi, õgaru wuru'u kiwiini'oraz õsakadan õkakuwaapan unao ati Jesus
Christ dau'u, na'apa pidan kawan sakada'oraz patoman kabaun pasak-
itan ida'an utoronnaa kida kiwiin, na'iki'i naa ba'orainao kaudinan
naa wuru'u kabaun dau'u. Aizii ipai pidan kaudina'oraz na'a marii
utoman kaimanaiman wuru'u kabaunuz. 11 Usha'apanum kau'an,
aonaa turuu pidan sakitan ba'oran tooro, pana'a'o wuru aia'a sakita-
kariwaiz naa kiwiin. Wuru'u kabaun toronnaa sakita-kariwaiz, uruu
Jesus Christ. 12 Aizii pabi'i kida pidannao, ĩkaiwaan nii gold, sil-
ver, oo kawinipina'o kuba kida patoma-kinaa nii wuru'u kabaunuz;
baokoinao, ĩkaiwaan nii atamun, pinidi, oo zi'inaba. 13 Na'iki kaudin-
kizai, ipai pidan sha'apataniaz kaimanaimana'o nii utukapa-kao Christ
kootoopan kamoon dono'o naa. Tikazi'o nii wuru'u aida-kida'o ni'oraz
sha'apa'oram aimaakan wakaiwaanii wakaudin-kizi ida'a. Ukau'an
tikazi kawaodan donoz, uru'o nii pa'an aida-kida na'apam uma'ozakan
na'iki ukaimanan. 14 Aizii kaudin-kizai pidan sha'apataniaz tuudan
an tikazi, ukawinipinaata-kao nii wuru'u pidanaz. 15 Mazan ukaudin-
kizi ka'awan an kaiman-daun, aona'o nii ukawinipinaata-kao wuru'u
pidanaz; mazan upu'a'o nii ukazannaata-kao, na'apa pidan kawan
kidoopa'oraz tikazi maodapa'o bii an.

16 Mishi unao, uaitapanii Tominkaru Dapu wuru'u unaouz, na'iki
kaina'a Tominkaru Doronaa mashaapan u'ida'a. 17 Ukau'an na'ia'oram
pidan pataka'utan an Tominkaru Dapu, Tominkaru pataka'utan nii
uruu tuukia'o ida'an, usha'apanum kau'an Tominkaru Dapu kaimana'o,
saabaa-kariwai Tominkaru ati, na'iki unao ukau'an wuru'u Tominkaru
Dapuz.

18 Aonaa umariidautina'ana'a. Na'ia'oram pidan unao bii'i zauda-
kidan an aitapaaba'o pidan wuru'u paugaruz, imi'i baara ana'o
aitapaaba-karu kaduz kawana'ati, marii mishi'oraiman utaapinan
maaitapin-ka'o nii, uruu mishi kizi pa'an uaitapaaban Tominkaru
di'iki'oraz aitapaaba-karu kawana'ati. 19 Usha'apanum kau'an
wuru'u aitapaaba-karu di'oraz amazada di'iki'oraz, madiwautapa-ka'o
karikaonan Tominkaru awun za'a. Tominkaru paradan saadinpa'oraz
kian kawan, "Pidannao taapinan aitapaaba'o nii manawun, mazan
Tominkaru kaiwaan ĩaitapaabanuz pakaakinapa-kida-kinaa nii ĩdyaun."†

† **3:19** Job 5:13

20 Na'iki kaina'a ba'oran Tominkaru paradan saadinpa'oraz kian,
"Naobanai ati, pidan aitapaaba'oraz di'itinpan kida madiwautapa-
ka'o karikaonan."‡ 21 Ukau'an aonaa kizi na'ia'oram pidan atadinpan
pidan dau'an pada'anpaniaz. Ipai di'oraz aimaakan Tominkaru taanii
unao ati kaminka'uta'o nii unao: 22 õgaru, Apollos, na'iki Peter; di'oraz
amazada; kakupa-karu na'iki mawaka-karu; kai na'iki diina'iti'o, ipai
wuru kida'a unao idiwau pa'idiwaru, 23 na'iki unao Christ idiwau, na'iki
Christ Tominkaru idiwau.

4

Waunao apostlenao
kaudina'o Christ ati

1 Udi'itapa Apollos na'iki õgaru, waunao Christ poitorunao karikao-
nan. Tominkaru taanii wakaudin-kizi nii, wakowaada kizi pidannao
ati na'apam Tominkaru di'itapanuz pasha'apatan aimaakan, wuru'u
aona'oraz uaitapa-kidauzon pidannao ati kotua'a naa. 2 Aizii pi-
dan taa-kariwaiz ukaudin-kizi nii, marii usha'apatanuzu mishiiman,
panaobanaa aipan kawana'ati. 3 Aizii õgaru ati, aonaa usha'apan
pabi'i kida unao oo ba'orainao di'itapan an na'iki kadakotin-kidan
wuru'u õkaudinanuz Tominkaru ati. Upu'u õgaru, aonaa na'apam õkian
õkaudin-kizi dau'an. 4 Õgaru, õaitapan kawana'ati, kaiman õsha'apatan
wuru'u taa-kariwaiz õkaudin-kizi nii, mazan aonaa õkian mani kaiwuru'u
õsha'apata wuru'u õkaudin-kizi kaiman manawun. Mazan Naobanai'o nii
pa'an wuru'u kowaada'oraz kaiman õsha'apatan õkaudin-kizi oo aonaa.
5 Ukau'an, mana'a udi'itapa'ana'a na'iki ukadakotin-kida'ana'a na'apam
pidan sha'apatan pakaudin-kizi, wuru'u kamoo aita-kariwaiz kaawan
ua'ii. Mishi'oraiman uzaudapa Naobanai Jesus kaawan. Aizii ukaawan
dono'o naa, ukanadapan nii aimaakan kida dizinpa'oraz maruta'o-
karu ii. Na'iki uaitapa-kidan nii kaimanaiman kandii ni'o pidannao
sha'apatan aimaakan kida. Na'iki uruu dono Tominkaru naubaan nii
ipai pidan wuru kawana'ati'i ĩkaudinanuz pa'ati.
6 Õmin-mishidannao, õkaiwaa Apollos na'iki õgaru, õtukapa-kida-kinaa
nii na'iki õtominapa-kida-kinaa nii unao, na'apa'oram ati'o manawun
tawuru'u kii-karuz, "Usha'apata aimaakan soo kakinaorii kida
kawana'ati." Uruu aona'o nii uatadapan bauda'apa'o pidan na'iki
ukashadan ba'oran. 7 Kanom tomanii pugaru umanawunu'o nii
baokoinao ai? Kanom kaina'a pu'ida'a aona'o Tominkaru taanii mani
pu'ati? Ipai aimaakan kida pu'ida'a'oraz Tominkaru di'ikin an, kandii
nii pu'atadinpan, utaa-kao pu'u pu'ati mawinipinaa-daun?
8 Unao, kaina'a'a naa mooko uzauda-kidan u'ida'a ipai aimaakan
uaiapanii? Unao, kaina'a'a naa mooko uzauda-kidan u'ida'a ipai
aimaakan Kaimana'o Doronaa taaniaz uka'iita-kinaa nii usha'apatan
kaudin-kizai Tominkaru ati? Unao, naobanainaou'u naa mooko uzauda-
kidan aonaan pu'u zii waunao naobanai-tinan? Kaiman manawun
mani õ'ati umishiin an unao naobanainaou'u naa, uruu turuu kizi wau-
nao kapam naobanai-tinpan baokopa unao tuma. 9 Mazan õtukapanuz,
Tominkaru toman waunao apostlenao awutapa manawun ipai pidan-
nao ai. Waunao na'apa'o pidannao kawan na'aka-kariwaiz zowii-
karu nii iriba'o pidannao kanaapu'u, ipai pidannao na'iki angelnao

‡ **3:20** Psalm 94:11

awunuutapan pu'u. 10 Waunao, watukapa-kao maaitapin-kainao nii,
usha'apanum kau'an waunao Christ poitorunao. Mazan unao, utaap-
inan aitapaaba'o nii pa'an, uzaamatinpan idi Christ ida'ati. Wau-
nao, aonaa wataapa-kao umanawunnao nii, mazan unao, utaapinan
umanawunnao nii pa'an. Unao naubaapa-kao, mazan waunao aonaa
wanaubaapa-kao. 11 Pakawan kai waunao wazamazi na'iki maradako;
aonaa wakakamichanun; waunao, waba'izii-kao; aonaa wadapu nii
wamashaapa-kizi nii. 12 Waunao, dadara wakaudinan wamashaapa-
kinaa nii. Aizii pidannao paradan dono wa'ati kaziwa-kida'o parada-
karu ida'an, watoriinpan nii, kaiman kizi pa'an aimaakan sha'apan
ĩ'ati. Pidannao pataka'utan dono waunao, wataapada ĩsha'apatan wau-
nao, aonaa watiwaan wakaunan. 13 Pidannao kadakotin-kidan dono
waunao dikauda'o ida'an, waunao kaimana'o nii pa'an waparadan
ĩdau'an. Pakawan kai, pidannao taapan waunao na'apa aimaakan
kawan aona'oraz naa uaipa-kao.

14 Õsaadan di'oraz unao ati, aonaa õba'azootin-kida'azon idi'o mani
unao, mazan õtominapa-kida-kinaa ni'o na'iki õkakinaota-kinaa ni'o unao
pa'an, usha'apanum kau'an unao, õdainao kawanu'o õmarainpan.
15 Utiichaannao kaina'an pu'u mani iriba padamata, tominapa-kida'o
unao mashaapa-karu dau'u Christ ati, mazan kaina'a bauda'apa pidan
unao daru kawanu'o. Õgaru wuru'u unao daru, usha'apanum kau'an
õgaru kiwiitapa'oraz õkowaadan u'ati Kaimana'o Kuwai, na'iki uruu
idi'o umishidanuz Christ Jesus. 16 Ukau'an õpishaan unao umashaapa
kizi pa'i na'iki udi'itinapa kizi na'apa õgaru kawan. 17 Uruu idi'o
õdyuudan Timothy unao di'iti, uruu õdani kawanu'o õtaapan na'iki
õmarainapanii. Uruu mishi'o usha'apatan kaudin-kizai Naobanai ati'o.
Uru'o nii nyukunuu-kida unao ati na'apam õda'anan Christ Jesus, na'apa
õtominapa-kidan na'iki õkakinaopan kawan mishidainao ipai choochi
õmorowauta-kizi kawana'ati.

18 Pabi'i kida unao umanawun nii uabatinpan, uzauda-kidan aona'o
nii õwa'atin õmorowauta'anan u'ida'ati koshan. 19 Mazan Naobanai
aipan an una'apan, õwa'atin nii u'ida'ati kadiman. Uruu dono'o nii
õaitapan wuru'u atadinpainao pidannao umanawun-tinpan pakadakoti-
nan ida'ana'o karikaonan, oo mishi'o wuru'u kaina'a ma'ozaka-karu
ĩ'ida'a, Tominkaru di'iki'oraz. 20 Usha'apanum kau'an Tominkaru ka-
zowautapan dono pidannao, upana'ada ĩkaduz pama'ozakan ida'an.
Pidannao kian an kaina'a ĩ'ida'a Tominkaru ma'ozakan mazan ĩkaduz
aonaa ukaimanan, aonaa Tominkaru kazowautapanii mani wuru'u
ĩnaouz. 21 Aizii õwa'atin dono, sha'apa'oram kaduz ida'an uaipan õwa'atin
u'ida'ati? Uaiapa õwa'atin ba'izi tuma, oo uaiapa sha'a õwa'atin kama-
rainpanu'o na'iki kaimana'o nyukunui ida'an?

5

Pidan kaminshu'uinpa'o daua'o

1 Ukowaada-kao õ'ati kaina'a kaminshu'uinapa-karu unao bii'i,
wuru'u na'apa'oraz aimaakan sha'apaapa-kao oia'o manawun wuru'u.
Upu'u zii pidannao aona'oraz ĩaitapan Tominkaru, aonaa ĩkashaapan uruu
kaduz aimaakan sha'apaapa-kao pabii an. Ukowaada-kao õ'ati kaina'a
daonaiora unao bii a'o, udaiaroitapan padaroaba. 2 Mazan upu'u unao,
utaapinan umanawunu'o nii! Ukasha'ora'oraz mani mishi'oraiman,
na'iki wuru'u daonaiora sha'apata'oraz aimaakan na'apa'o, aona'ora'a

naa turuu unao taapadan ubaokopatinan unao tuma uchoochiipan
dono. 3 Õgaru, õ'aonaan pu'u padamata unao ai, mazan kaina'a
õgaru unao tuma õdi'itinpan ii. Na'iki õaitapa'aka'a naa na'apam nii
õpataka'utan wuru'u pidanaz sha'apata'oraz oia'o manawun, na'ia'o
kawanu'o manawun õgaru unao tuma. 4 Aizii ubaokopatinan dono'o
naa wanaobanaa Jesus uu ida'an, na'iki õgaru, õbaokopatinan kapam
unao tuma õdi'itinpan ii, waNaobanaa Jesus ma'ozakan ida'an, 5 marii
pa'i utaan wuru'u pidanaz Satan ati, unanaa oia'oraz pataka'uta-kizinao
kizi. Mazan udoronaa kazannaata-kao nii wuru dono'o Naobanai Jesus
kaawanuz powaa ati.

6 Ukau'an unao atadinapanuz, aonaa kaimana'o mani wuru'u.
Uaitapanii tawuru'u kii-karuz kaikapa'a: "Masakauda'u sodi'o yeast,
upoodada ipai wuru'u poroom-bi'i."* 7 Ukau'an marii uzikadan
wuru'u kaminshu'uinpa'oraz pidan unao bii iki. Na'apa Israelitenao
zikadauzon kawan ipai yeast padapu iki kida, ĩtaapan ua'ii Passover
Kamoon. Uruu unao pa'ina'o poroom-bi'i ukawanu'o nii, aona'oraz
ukawiki'ita-kao yeast idi. Mishi õaitapa unao, Tominkaru so'otani'i
naa u'oian, na'iki utomanii unao kaiman. Christ zowii-kao wa'ati
wakazannaata-kinao ni'o wa'oian kida ai, na'apa kaznizo dani kawan
Israelitenao zowiauzoniaz Passover Kamoon dono. 8 Una'apan kau'an,
wamarina'ata'a naa kiwiitapa'o wamashaapauzon kaduz, wuru'u
oia'oraz na'iki dikauda'oraz. Mishi'oraiman, waizo'ati'i naa Tominkaru
wanyukunuu iki, aonaa wadakotinpan ida'an mani karikaonan, na'apa
kizi'i naa pa'an waunao bread kawan, aona'oraz ukawiki'ita-kao yeast
idi, Israelitenao nikauzonii kawan Passover Kamoon dono.

9 Õsaadanii sha'atii kiwiitapa'oraz õkaaritan ida'a, õkiinii unao ati
aonaa kizi ubaokopatinpan na'iki uminauda'uitapan pidannao
kaminshu'u-shoronao tuma. 10 Aizii õsaadan dono'oraz na'apa, aonaa
pidannao mamishida-kainao dau'ana'o mani tawuru'u õna'apanuz,
na'iki pidannao oiainpainaouz pakaminshu'uinpan ida'an, oo
na'azootinauzonaouz, oo koidimikinaouz, oo tominkarunitapainaouz
toma-kariwai tominkarunao. Mazan aonaa na'itim umashaapan
pana'itinapa ĩ'ai, umashaapan pu'u da'a'a imi'i baara'a. 11 Mazan
õsaadanii unao ati, aonaa kizi ubaokopatinpan na'iki uminauda'uitapan
pidan dakotina'oraz pumin-mishidan nii, mazan upu'a'oraz zii
ukaminshu'uinpan, oo na'azootinauzo, oo tominkaruniitapa'o
toma-kariwai tominkarunao, oo parada'o dikauda kida'o aimaakan
ba'orainao dau'an, oo po'idipauzo, oo koidimiki. Aonaa shaa pa'i
uaroopa'ana'a na'apa'o pidan tuma.

12-13 Õgaru aonaa õkaudin-kizi mani wuru'u õdi'itapa kizi na'apam
õsha'apatan na'iki õkakinaotan pidannao mamishida-kainao.
Tominkaru'o nii pataka'uta ĩnao ĩ'oian kida dikin ii. Mazan unao,
ukaudin-kizi pa'an wuru'u ukakinaotanuz umin-mishidannao,
sha'apaapainaouz oia'o. Na'apa Tominkaru paradan saadauzo-
kariwaiz kian kawan, "Aonaa utaapada'ana'a wuru'u pidan
sha'apata'oraz oia'o na'an unao bii'i."†

6

* **5:6** Galatians 5:9 † **5:12-13** Deuteronomy 17:7

Mishidainao sakitapadan pakasharutaakan

1 Aizii na'ia'oram an unao kasharutaakan pumin-mishidan tuma,
mana'a pumako'ona'a pukaakapa'anan pumin-mishidan kootoopau-
zonao ati, aona'oraz ĩmishidan Tominkaru. Mishi'oraiman, pupishaa
pa'an mishidainao puchoochin ainaouz sakitapadan wuru'u ukasharu-
taakanuz. 2 Mishi, unao uaitapanii diina'iti'i Tominkaru pidanannaou'o
nii wuru'u kootowa'o ni'oraz pidannao mashaapa'oraz ipai na'ia'akan.
Ukau'an, unao turuu kapam usakitapadan masha'apannaa kida'oraz
kasharutaaka-karu kida unao bii ana'oraz. 3 Mishi, uaitapanii wau-
naou'o nii wuru'u kootowa'o ni'oraz angelnao diina'iti'i. Ukau'an, unao
turuu kapam udi'itapan na'iki usakitapadan wuru'u kasharutaaka-karu
kida kai'oraz mashaapa-karu ida'a. 4 Una'apan kau'an, na'apainim
an pukasharutaakan pumin-mishidan tuma, mana'a pumako'ona'a
kootoopauzonao di'iti, aona'oraz ĩmishidan Tominkaru. Ĩnao aona'o
turuu ĩsakitapadan ukasharutaakanuz. 5 Õkian u'ati kaikapa'a õba'azoo-
kida'azon unao. Aonaa mooko zoobaba bauda'apa pidan nii unao
bii'i aitapaaba'o, ka'iita'o padi'itapan na'iki pasakitapadan mishidainao
kasharutaakanuz? Mishi kaina'a'o wuru'u. 6 Mazan unao, umakon
mamishida-kainao di'iti, na'iki ukaakapan umin-mishidan ĩ'ati, na'iki
uaipan ĩsakitapadan ukasharutaakanuz.

7 Aizii wuru'u ukaakapaakanuz, na'iki una'akanuzu umin-
mishidannao kootowapa-kizai iti, na'apa'o aida-kida unao aonaa
umashaapan mishidainao kawan. Pumin-mishidan sha'apatan
an aimaakan dikauda'o pu'ati, oo uzaamatan an pusha'apauzi,
kaimana'o nii zii putuudan an punyukunuu pukaakapaan ai pa'an
uruu kootoopauzo ati. 8 Mazan unao, aonaa ukashaapan una'apata-
kao. Mishi'oraiman unaou'u naa sha'apata'oraz dikauda'o aimaakan,
na'iki uzaamatan baokoinao sha'apauz ĩ'ai, na'iki usha'apatan di'oraz
aimaakan umin-mishidannao ati'o.

9 Mishi, uaitapanii wuru'u pidannao sha'apatainaouz dikauda kida'o
aimaakan, aona'o nii ĩwiizi nii Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii.
Aonaa umariidautina'ana'a. Pidannao kaminshu'uinpainao, pidannao
tominkaruniitapainao aimaakan karikaonan, pidannao kiaapainaouz
aonaa pamin-mazidan mani, daonaioranao kiaapaakauzonaouz
pa'atiaaka, 10 pidannao koidimikinao, pidannao na'azootinauzonao,
pidannao po'idipauzonao, pidannao parada'o dikauda kida'o aimaakan
ba'orainao dau'an, pidannao kazatainao pairiban sha'apauz; wuru'u
pidannao sha'apatainaouz na'apa kida'oraz aimaakan, ĩnao aona'o nii
ĩwiizi nii Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii. 11 Kiwiitapa, na'apa'o da'i
pabi'i unao mashaapauzon. Mazan unao chikaa-kariwai'i naa u'oian
ai, Tominkaru buutani'i naa pa'idiwau nii. Na'iki udakotani'i naa unao
kaimana'o pidannao nii Naobanai Jesus Christ ma'ozakan ida'an, na'iki
waTominkarun Doronaa ida'an.

Ukonaukii-kida Tominkaru umashaapan ida'an u'ati

12 Aizii pabi'i unao mishidainao kian, "Õgaru, kashaapa-kao
õsha'apatan kanom karikaonan õaiapanii." Mishi'o wuru'u, mazan
aonaa ipai mani aimaakan õsha'apatanii kaimana'o õ'ati wuru'u.
Pabi'i unao kian, "Õgaru, kashaapa-kao õsha'apatan kanom karikaonan
õaiapanii," mazan õgaru aona'o nii õkashaapan na'ia'oram aimaakan

kazowautapan õgaru. 13 Mazan ba'oran kian nii, “Wanyukunui
toma-kao watoba ati'o na'iki watoba toma-kao wanyukunui ati'o.”
Mishi'o wuru'u, mazan diina'iti'i wa'aokazi'ian dono'o naa, aona'o
ni'i naa powa'a wanyukunui nii, usha'apanum kau'an aona'o ni'i naa
wananaa aipan wanyukunui. Mazan aonaa kaimana'o mani wuru'u
wakaiwaan wananaa kaminshu'uinapa-karu dau'ati. Mishi'oraiman
marii washa'apatan aimaakan kida wananaa ida'an, Naobanai Jesus
aipan kawana'ati. Na'iki Naobanai Jesus wuru'u kazowautapa'oraz
wananaa. 14 Pama'ozakan ida'an Tominkaru kadishita-kidan Naobanai
Jesus mawaka-karu di'iki, na'iki ukadishita-kidan nii kapam waunao
mawaka-karu di'iki pama'ozakan ida'an.
15 Mishi, unao uaitapanii unanaa zaamatinpa'o Christ nanaa di'iti.
Ukau'an aonaa turuu õzaamatan Christ nanaa na'iki õbauda'apatanuz
kaminshu'u-shoroaba nanaa di'iti. Aonaa turuu, aonaa masakauda'u!
16 Aonaa mooko uaitapan pidan kiaapa'oraz kaminshu'u-shoroaba,
ubauda'apatinan otuma wuru'u? Usaadinpan kawan Tominkaru
kaaritan ida'a, ukian, “Daonaiora kiaapan dono zun, wuru'u daon-
aiora na'iki zun bauda'apa'o kawanu'o ĩnanaa.” 17 Mazan pidan zaa-
matina'oraz Naobanai Jesus di'iti, uruu ubauda'apatinan utuma wuru'u
panyukunuu ii.
18 Mana'a ukaminshu'uinpa'ana'a. Ipai ba'oran aimaakan oii
kida'o pidan sha'apatanii, aonaa usha'apatan unanaa. Mazan
pidan kiaapa'oraz aonaa pamin-mazidan mani, usha'apatan
aimaakan dikauda'o manawun pananaa ati wuru'u. 19 Mishi, unao
uaitapanii unanaa Kaimana'o Doronaa mashaapa-kizi wuru'u. Uruu
mashaapa'oraz unao ida'a na'iki uruu Tominkaru taaniaz unao ati.
Ukau'an unao aonaa turuu usha'apainpan uaipan kawana'ati, mazan
Tominkaru idiwau unao, 20 usha'apanum kau'an Tominkaru toriini'i
naa unao. Ukau'an, ipai aimaakan usha'apatanii unanaa kida ida'an
aida-kida kizi na'apam ukonaukii-kidan Tominkaru.

7

Kakinaorii kaudaiaruinao na'iki kaudaiaroinao ati'o

1 Aizii, õkowaadan nii na'apam õdi'itinpan tawuru kida dau'ana'a up-
ishaanuz õgaru, usaadaniaz ukaaritan ida'a. Mishi kaimana'o wuru'u
daonaiora mashaapan an maudaiaro-daun. 2 Mazan ukaina'an idi
iriba manawun kaminshu'uinapa-karu, marii daonaiora mazidan na'iki
ukiaapan soo paudaiaro. Zuna na'apa kapam. Marii omazidan na'iki
okiainpan soo paudaiaru tuma. 3 Na'iki daonaiora, aonaa kizi umaaia-
pakan paudaiaro oaipan an uruu, usha'apanum kau'an odaiaru uruu.
Zuna na'apa kapam, aonaa kizi omaaiapakan paudaiaru uaipan an
oroo, usha'apanum kau'an udaiaro oroo. 4 Na'iki aonaa paba'orani'o
mani okazowautapan pananaa, mazan odaiaru wuru'u kazowautapa'o
onanaa kapam. Na'apa kapam daonaiora, aonaa paba'orani'o mani uka-
zowautapan pananaa, mazan udaiaro wuru'u kazowautapa'o unanaa
kapam. 5 Mana'a umaraina'ana'a unanaa udaiaru ai oo udaiaro ai. Soo
mishi unyukunuu na'apa kidaakan an, uruu aonaa kizi ukiaapaakan
na'apauda'um kamoo sodi karikaonan, uruu turuu kizi utaan amazada
utoriinapa-tin-kinaa nii. Mazan udauna'an, turua'a naa koshan ukiaa-
paakan. Aonaa kizi Satan tiwaa-kidapan unao, usha'apanum kau'an
unao mazidainao aonaa uka'iitan utuudan unyukunuu tomunu'iki

manawun ukiaapaakan ai. 6 Mazan kaiwuru'u õna'apanuz, aonaa õtaan
mani kakinaorii wuru'u aonaa kizi ukiaapaakan na'apauda'um kamoo
karikaonan. 7 Tuukii zii mani ukaimanan õ'ati ipai unao mishidainao
mashaapan an paba'oran, õgaru kawan. Mazan Tominkaru taa pabi'i
mishidainao ati ĩka'iita-kinaa nii pamashaapan mazida'o pidan nii,
na'iki ba'orainao mishidainao ati utaa ĩka'iita-kinaa nii pamashaapan
paba'oran, aonaa ĩmazidan.
8 Aizii, õparada'azon wunao ati'i, aona'oraz naa ĩkaudaiarun oo
ĩkaudaiaron, na'iki zunnao ati mawakainaouznaa ĩdaiarunao. Kaimana'o
wuru'u umashaapanuz uba'oran, õgaru kawan. 9 Mazan aonaan an
uka'iitan udadaradapan unyukunuu zun ai oo daonaiora ai, ukau'an
kaiman pa'an umazidan koshan, una'azootapan ai zun oo daonaiora
tuukii manawun.
10 Aizii, õparadan unao ati mishidainao mazidainaouznaa. (Wuru'u
kakinaorii aonaa õgaru di'iki'o mani, mazan Naobanai Jesus di'iki'o
pa'an wuru'u kakinaoriiz.) Õparadan unao daiaroinao ati, mana'a
pumuuda'ana'a pudaiaru. 11 Mazan pumuudan an pudaiaru, ukau'an
puba'orantina'a naa pumashaapa, oo puaipan an pumashaapan pi-
dan mazida'o nii, pukiwa pudaiaru di'iti powa'a iti, pukaimanaaka
utuma koshan. Na'iki õparadan unao daiaruinao ati kapam, mana'a
pumuuda'ana'a pudaiaro.
12 Aizii, õparadan unao baokoinao mishidainao ati, mazidainaouz
pidan mamishida-ka'o tuma, (wuru'u kakinaorii õgaru di'iki'o, aonaa
Naobanai Jesus di'iki'o mani). Na'ia'oram unao daonaioranao mazida'o
zun tuma aona'oraz omishidan Jesus, na'iki pakawan oaipan pamashaa-
pan pumin-mazidan nii, aonaa pumuuda'ana'a oroo. 13 Na'iki pugaru
zun mishidapa'o Jesus, mazida'o daonaiora tuma aona'oraz umishi-
dan Jesus, na'iki pakawan uaipan pamashaapan pumin-mazidan nii,
aonaa pumuuda'ana'a uruu. 14 Usha'apanum kau'an wuru'u daon-
aiora aona'oraz umishidan Jesus, kaiman Tominkaru saabaan uruu
ubauda'apatinan ida'an paudaiaro di'iti, mishidapa'oraz Jesus. Na'iki
zun aona'oraz omishidan Jesus, kaiman Tominkaru saabaan oroo
obauda'apatinan ida'an paudaiaru di'iti, mishidapa'oraz Jesus. Aonaan
an mani umishiin Tominkaru saabaan kaiman pudaiaro, oo pudaiaru
aona'oraz zii umishidan, unao dainao aonaa mani Tominkaru saabaan
kaiman pa'ati. Mazan umishiin idi, kaiman Tominkaru saabaan unao
dainao kapam. 15 Mazan wuru'u pidan aona'oraz umishidapan oo
omishidapan Jesus muuda'azon an pamin-mazidan mishidapa'oraz Je-
sus, marii umakon oo omakon. Na'apa'o sha'apan an, pidan mishi-
dapa'oraz, aona'a naa powa'a uruu oo oroo mashaapan mazida'o
pidan nii. Mazan Tominkaru zaamatan waunao mishidainaouz Je-
sus, wamashaapa-kizi konaukii na'iki kaiman ipai pidannao tuma.
16 Panaadon unao daiaroinao mishidapainaouz Jesus, unao ida'ana'o
nii udaiarunao mishidan Jesus, na'apa unao kawan. Na'apa kapam
unao daiaruinao, mishidapainaouz Jesus, panaadon unao ida'ana'o nii
udaiaronao mishidan Jesus na'apa unao kawan.

Umashaapa uwa'atin dono'o kawan Tominkaru ida'ati

17 Di'oraz kakinaorii õtaanii ba'oran mishidainao ati ba'oran wiizai
iainao kidaz. Marii ipai unao mashaapan pakawan wuru'u mashaapa-
karu kaduz ida'a Naobanai Tominkaru muuda-kiziz pugaru, uzaamatan

ua'ia'oraz pugaru mishidapa'o nii Jesus. 18 Kaikapa'o ati'o kaiwuru'u
õkianuz: Aizii pidan choota-kariwaiz* Jewnao kakinaorinaa kawana'ati,
Tominkaru zaamatan ua'ii uruu, aonaa kizi utiwaan papana'adan
pachoota-kaoaz. Na'apa kapam, Tominkaru zaamatan dono pidan
aona'oraz uchoota-kao Jewnao kakinaorinaa kawana'ati, aonaa kizi'i
naa uaipan pachoota-kao. 19 Usha'apanum kau'an aonaa umanawunu'o
aimaakan mani wuru'u pidan choota-kaoaz oo aonaa uchoota-kao.
Mazan kanom pa'an umanawunu'o nii, washa'apatan pa'an aimaakan
kida Tominkaru aipaniaz washa'apatan. 20 Ukau'an ipai unao, pakawan
una'a, umashaapauzonuz kaduz ida'a, Tominkaru zaamatan ua'ia'oraz
unao mishidapainao nii Jesus.

21 Aizii pugaru torii-kariwai poitorui† nii Tominkaru zaamatan ua'ii
pugaru, mana'a putaapada'ana'a pupoitoruitapa-kaoaz kasharutapan
punyukunuu. Mazan na'apainim an pidan toria'oraz pugaru kian
pu'ati, "aizii turua'a naa pumakon," pumako'o naa, uruu aonaa kizi
pupoitoruitapa-kao. 22 Pugaru poitoruitapa-kariwaiz Tominkaru zaa-
matan ua'ii pugaru, na'apa'o pugaru pidan kawan muuda-kariwaiz
naa upoitoruitapa-kao ai, usha'apanum kau'an Naobanai Jesus muudin-
kidani'i naa pugaru oia'o poitoruitapan ai. Aizii pugaru na'apa kapam,
aona'oraz pidan torian papoitoru nii Tominkaru zaamatan ua'ii pugaru,
mazan aizii Christ poitoru'u naa pa'an pugaru. 23 Unao Tominkaru tori-
ini'i naa. Ukau'an mana'a naa upoitoruitapa-kidina'ana'a pidannao ati.
24 Õmin-mishidannao, pakawan umashaapa na'apa Tominkaru zaamatan
di'iki'o kawan unao, mishidapainao nii Jesus.

Pidannao aona'oraz zii ĩkaudaiarun oo ĩkaudaiaron

25 Aizii, õparadan nii wuru dau'ana'a upishaanuzu pidannao dau'an
aona'oraz zii ĩkaudaiarun oo ĩkaudaiaron. Aonaa Naobanai Jesus taan
kakinaorii uruu dau'an. Mazan Naobanai Jesus, dobata ukaminka'utan
õgaru, ukau'an õmishida unao turuu umishidan õparadan. Uruu idi
kaikapa'a õdi'itinpan kaimana'o aimaakan dau'an unao sha'apatan ni'o.
26 Amazada dadaradinan idi'i naa kai, õ'itiiman powa'a zii ukaimanan
pa'an mishidainao, aona'oraz zii ĩkaudaiaron oo ĩkaudaiarun mashaa-
pan paba'oran. 27 Mazan aizii pugaru kaina'a'ora'a naa pudaiaro,
aonaa pudorota'ana'a na'apam kizi pumuudan oroo. Aizii aonaan
an zii pudaiaro nii, aonaa pudorota'ana'a pudaiaro nii. 28 Mazan
aizii putoman an punyukunuu na'iki pumazidan naa, aonaa oia'o
mani wuru'u pusha'apataniaz. Na'iki zun aona'oraz zii okaudaiarun,
otoman panyukunuu na'iki omazidan naa, aonaa oia'o mani wuru'u
osha'apataniaz. Mazan wuru'u pidannao kaudaiaruinao oo kauda-
iaroinao, ĩbaiaapan nii dadara'o mashaapa-karu na'iki kasha'ora kida'a
aimaakan kai'oraz mashaapa-karu ida'a, na'iki aonaa õaipan ubaiaapan
na'apa kida'oraz aimaakan.

29 Õmin-mishidannao, õaipan uaitapan wuru dau'ana'a. Wuru'u
wamashaapanuz kai di'oraz amazada ida'a, aona'o ni'i naa
utomunu'ikin, uruu uikodan naa patokon. Uruu idi'o õkian
daonaioranao ati kaudaiaroinaouz: Aonaa utaapada'ana'a

* **7:18** choota-kariwaiz: Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **7:21** torii-kariwai poitorui: Putukapa kaarita tokon ii Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

ukaudaiaronuz awautapan udi'itinpan usha'apata'azon ai kaudin-
kizai Naobanai Jesus ati. 30 Na'iki na'apa kapam unao mishidainao
zaadinainaouz, aonaa udi'itinpa'ana'a tuukia'a naa manawun
ukasha'oran dau'u. Na'iki unao mishidainao konaukii-tinainaouz,
aonaa udi'itinpa'ana'a soo ukonaukiitinan dau'u karikaonan.
Na'apa kapam unao mishidainao toriainaouz aimaakan kida, aonaa
udi'itinpa'ana'a tuukia'a naa manawun usha'apauz kida dau'u. 31 Na'iki
unao mishidainao sha'apaapainaouz aimaakan kida pamashaapa-
kinaa nii wuru amazada ida'a'a, aonaa udi'itinpa'ana'a tuukia'a naa
manawun usha'apaapaniaz kida dau'u. Usha'apanum kau'an wuru'u
mashaapa-karu kaduz di'oraz amazada ida'a kai, na'iki ipai aimaakan
kida pidan sha'apaapaniaz pamashaapa-kinaa nii da'a'a, kadimana'o
ni'i naa uikodan patokon.

32 Aonaa õaipan udi'itinpan tuukia'a naa manawun na'apam kizi
umashaapan. Daonaiora aona'oraz zii udaiaro nii, unyukunuu
pasha'apatan dau'an kaudin-kizai Naobanai Jesus ati, uaipan
pasha'apatinan Tominkaru aipan kawana'ati. 33 Mazan daonaiora
mazida'oraz, unyukunuu pasha'apatan dau'an aimaakan kida
ĩmashaapa-kinaa nii di'oraz amazada ida'a, usha'apanum kau'an uaipan
idi pataapan paudaiaro kaiman. 34 Uruu idi dya'utam udi'itinpan,
uaipan pasha'apatinan Naobanai aipan kawana'ati, mazan ukonaukii-
kida'azon paudaiaro kapam. Na'apa kapam, zun mawaka'oraz
naa odaiaru oo zun aona'oraz zii odaiaru nii, onyukunuu tuukii
osha'apatan dau'an kaudin-kizai Tominkaru ati. Oaipan ipai aimaakan
pasha'apatanii pananaa ida'an na'iki padi'itinpan ida'an Tominkaru
ati pa'idiwara. Mazan zun mazida'oraz, odi'itinpan pasha'apatan
dau'an aimaakan kida ĩmashaapa-kinaa nii, usha'apanum kau'an oaipan
idi pasha'apatan aimaakan kida paudaiaru nyukunuu kawana'ati.
35 Õkianuz unao ati kaikapa'a, õkaminka'uta-kinaa ni'o unao, udi'itapa
kizi kanom kaimana'o aimaakan usha'apatan nii. Aonaa õtiwaan mani
õtaan kakinaorii u'ati wuru'u. Mishi'oraiman õkaminka'uta'azon unao
umashaapa-kizi kaiman, Naobanai pidanannao mashaapan aiapa-kao
kawana'ati. Uruu turuu kizi usha'apatan kaudin-kizai soo Naobanai
Jesus ati karikaonan, na'iki aonaa kizi udi'itinpan usha'apatan dau'u
ba'oran aimaakan.

36 Mazan aizii dii mani pugaru kaina'a zun pudaiaro ni'o, maskonnao-
tinpa'ora'a naa, na'iki tuukii puaipan oroo, pudi'itinpan soo pumazidan
dau'u otuma. Ukau'an turuu pamazidan, na'iki aonaa oia'o mani
wuru'u. 37 Mazan aizii putoman punyukunuu aona'o nii pukaudaiaron,
na'iki aonaa pidan dyuudan ida'ana'o mani wuru'u pusha'apatanuz
aimaakan, na'iki puka'iita pudadaradan punyukunuu puaipan ai
zun, kaimana'o aimaakan wuru'u pusha'apataniaz. 38 Ukau'an
wuru'u pidan mazida'oraz paudaiaro ni'o tuma, kaimana'o aimaakan
wuru'u usha'apataniaz, na'iki pidan aona'oraz ukaudaiaron, aimaakan
powa'a'o zii ukaimanan wuru'u usha'apataniaz.

Zunnao mishidainao, mawakainaouznaa ĩdaiarunao

39 Aizii zun bauda'apatina'o paudaiaru di'iti ukakupan pu'u. Mazan
odaiaru mawakan an, turuu omazidan na'ia'oram pidan tuma oa-
iapanii. Mazan marii omazidan pidan mishida'o tuma. 40 Mazan
õgaru õdi'itinpan, powa'a'o nii zii pa'an ukaimanan omashaapan an

paba'oran, aonaa okaudaiarun koshan. Mazan õ'itiiman kaiman pa'an unao abatan na'apam õkian, usha'apanum kau'an Tominkaru Doronaa kazowautapanii õgaru, unao kawan.

8

Uzai dunaa taa-kao toma-kariwai tominkarunao ati

1 Aizii õdako'atin nii upishaanuz, waunao mishidainao nikan daua'oraz dunai, wuru'u taa-kariwaiz toma-kariwai tominkarunao ati. Waaitapa ipai waunao ida'a kaina'a aitapa-karu. Aitapa-karu toman waunao atadinapa, mazan wakamarainapanun ida'an wama'ozakadan nii wamin-mishidannao pa'an. 2 Pidan zauda-kida'oraz paaitapa aimaakan dobata manawun, aona'o zii uaitapan aimaakan wuru'u. 3 Mazan mishi, Tominkaru aitapa pa'an pidan marainpa'oraz paugaru.

4 Ukau'an, kaikapa'a õkianu'u dunai nika-kao dau'an, taa-kariwaiz toma-kariwai tominkarunao ati: waaitapa aimaakan toma-kariwaiz tominkarunao nii, aonaa mishi'o Tominkaru mani wuru'u, mazan waaitapa kaina'a bauda'apa Tominkaru pa'an. 5 Mishi, ukaina'an pu'u aimaakan kida dakota-kariwaiz tominkarunao nii aokazi ii, oo imi'i baara'a, (na'iki kaina'a iriba pidan dakotanii tominkarunao nii na'iki naobanainao nii), 6 waunao ati kaina'a bauda'apa Tominkaru karikao-nan, waDaru. Uruu toma'oraz ipai aimaakan kida, na'iki wamashaa-pan uruu ati'o. Na'iki kaina'a bauda'apa Naobanai karikaonan, Jesus Christ. Ipai aimaakan kida toma-kao uruu ida'ana'o pa'idiwara, na'iki wamashaapan uruu ida'ana'o.

7 Mazan aonaa ipai mani pidannao aitapan, aonaa kakupa'o mani wuru'u toma-kariwaiz tominkarunao. Pabi'i pidannao naudina'ora'a naa ĩ'ati pamishidan wuru'u toma-kariwaiz tominkarunao na'iki ĩtaapan ĩdyaun kakupainao nii. Ukau'an ĩnikan dono dunai, pakawan ĩdi'itinpan udau'u, taa-kariwai kawan toma-kariwai tominkaru ati. Uruu idi aonaa ĩabatinan kaiman panyukunuu ii, ĩabatinan ĩsha'apata aimaakan oia'o. 8 Mazan wanikan dono wanyukunui, aona'o nii umaonapadan waunao Tominkaru ida'ati. Aizii aonaan dono wanikanuz, aonaa uawutapadan Tominkaru nyukunuu kaimanan wa'ati. Na'iki wanikan dono kapamaz, aonaa utoman waunao kaiman powa'a zii Tominkaru ati.

9 Mazan pabi'i kida unao, uaitapa aonaa sha'apa'o mani wuru'u dunai nika-kao taa-kariwaiz toma-kariwai tominkarunao ati. Mazan uaitapin pa'i, aonaa kizi uwaota-kidan umin-mishidan aona'oraz zii umishidan ma'ozaka, unikan ida'an wuru'u wanyukunui unao kawan. 10 Aizii dii mani pumin-mishidan aona'oraz zii umishidan ma'ozaka, utukapan uaroopan tominkarunao dapunaa ii, uruu idi una'apatan panyukunuu, unikan naa dunai taa-kariwaiz tominkarunao ati, ukian pu'u panyukunuu ii "oia'o wuru'u õsha'apataniaz." 11 Ukau'an, pugaru aitapan ida'an aonaa kakupa'o mani wuru'u toma-kariwaiz tominkarunao, pupataka'uin-kidan pumin-mishidan aona'oraz zii umishidan ma'ozaka, uruu ati'oraz kapam Christ mawakan. 12 Ukau'an pu'oian wuru'u, pusha'apata-kidan ida'an pumin-mishidan ati aimaakan uzauda-kidaniaz panyukunuu ii, aonaa kaimana'o mani. Na'iki na'apa'o ida'an, oia'o aimaakan wuru'u pusha'apataniaz Christ ati. 13 Ukau'an, õwaota-kidan an õmin-mishidan oia'o di'iti õnikan ida'an dunai, aona'o nii õnikauzon dunai powa'a.

9

Aimaakan kida turua'o apostle zaamatan na'iki sha'apatan

1 Õgaru turuu õsha'apainpan õaipan kawana'ati. Apostle wuru'u õgaru,
usha'apanum kau'an õtukapanii Jesus wanaobanaa, na'iki õkaudinan idi'o
uruu ati wuru'u unao mishidanuz Naobanai Jesus. 2 Baokoinao pidan-
nao mataapakan pu'u õgaru apostle nii, mazan unao uaitapa apostle
pa'an wuru'u õgaruz. Na'iki unao mishidapanuz Naobanai Jesus, uruu
kainaabata'o kaimanaiman apostle wuru'u õgaruz, Naobanai Jesus ati.
3 Aizii pidannao dakoopan dono õgaru õkaudinan dau'an apostle
nii, kaikapa'a õdako'atin ĩdyaun: 4 Waunao turuu wana'an unao tuma
udapu'u na'iki wanikan kapam uwanyukunuu baokopa utuma.
5 Waunao turuu wana'akan kapam waudaiaronao mishidainaouz,
watuma wamakon dono ba'oran wiizai iti kida, na'apa ba'oran
apostlenao kawan, na'iki Naobanai Jesus inawuzunao kawan, na'iki
Peter kawan. 6 Oo Barnabas na'iki õgaru'o nii sha'a karikaonan kaudin
waikoda-kinaa nii wapuraatan, watorii-kinaa nii wawanyukunuu?
7 Aonaa na'ia'oram soldyaa kaudina'o pawiizi ati kawinipinaatan
pawanyukunuu papuraatan idi. Na'iki aonaa na'ia'oram pidan
paowa'oraz grape baawu, madizookan papaoriba grape aka. Na'iki
aonaa na'ia'oram pidan ka'uza'o kaznizonao oo tapi'iza idi matuzakan
pa'uza dunuu.
8 Wuru'u kuwai kida õkainaabata-kinaaz na'apa'oram ati'o õkian pi-
dannao aitapanii kida, mazan aonaa pidan mani karikaonan wuru'u
di'itinpa'oraz na'apa. Kakinaorii na'apa ukian kapam. 9 Wuru'u Kak-
inaorii Tominkaru taaniaz Moses ati kian, "Aonaa puwatudapa'ana'a
tapi'iza dako poroom aka udakazaapa-kida-kao dono u'ati."* Aizii
Tominkaru na'apanuz, aonaa tapi'iza dau'ana'o mani karikaonan.
10 Mazan una'apanuz waunao dau'ana'o na'iki usaada-kao waunao
dikin ia'o. Usha'apanum kau'an pidan kawiiziipa'oraz na'iki pidan
karaodapa'oraz paoribai aka, ĩaitapa panyukunuu ii ĩka'idiwainan nii
kapam wuru'u paoribai aka idi.
11 Wakowaadanuz Kaimana'o Kuwai unao ati, uruu wapaopan
kawanu'o paoribai uuda wuru'u. Ukau'an turuu wapishaan unao
taan wawanyukunuu nii. 12 Aizii baokoinao turuu ĩpishaan unao
kaminka'utan ĩdyaun, ĩkowaadapan idi Kaimana'o Kuwai, waunao aitani-
iman, turuu manawun wapishaan ukaminka'utan waunao.
Mishi waunao turua'o padamata wapishaan aimaakan kida unao
ai, wakowaadapan idi kaimana'o kuwai. Mazan waunao, watuuda
wabaiaapan ipai sha'apa'oram aimaakan kida, upu'u aonaa wapishaan
aimaakan kida u'ai. Uruu aonaa kizi washa'apatan aimaakan awauta'o
nii pidan umishidan ai Kaimana'o Kuwai, Christ daua'oraz. 13 Mishi
unao, uaitapanii pidannao kaudinainaouz Tominkaru Dapu ii, ĩikodan
pawanyukunuu nii pakaudinan ida'an na'ii. Na'iki faadaanao kau-
dinainaouz altar, uzai kawaodapa-kizinao di'ii, ĩikodan panikan nii
dunai idi wuru di'iki'i, uzai pidannao na'akaniaz pataan nii Tominkaru
ati na'ii. 14 Ukau'an na'apa'o kapam Naobanai Jesus kian pidan
kowaadapa'oraz Kaimana'o Kuwai, marii kizi pidannao abatainaouz
ukuwaa taan uwanyukunuu nii.

---

* **9:9** Deuteronomy 25:4

15 Mazan õgaru, turua'o padamata õpishaan õwanyukunuu nii
õkowaadapan idi kaimana'o kuwai, upu'u aonaa na'apainim õpishaan
utaan aimaakan õ'ati. Aizii õsaadanuz unao ati, aonaa õaipan idi'o
mani usakadan naa utaan aimaakan kida õ'ati. Kaiman zii pa'an õ'ati
õmawakan an, aonaa õkazata-kidan õ'atadinapanuz, õmazaamatakanuz
õkakuwaapan winipinaa. 16 Upu'u zii õkowaadapan dono Kaimana'o
Kuwai, aonaa turuu õatadinpan uruu ida'an, usha'apanum kau'an
õgaru, Tominkaru dyuudanii kowaadapa'o nii Kaimana'o Kuwai. Na'iki
aonaan an õkowaadan wuru'u Kaimana'o Kuwai, upataka'utan nii õgaru.
17 Õkakuwaapan an mani kaimana'o kuwai dau'u õaipan ati karikaonan,
õpishaa mani pidannao kawinipinaatan õgaru. Mazan õkowaadapanuz
kaimana'o kuwai aonaa õaipan ati'o mani, uruu idi'o pa'an õsha'apatan
kaudin-kizai Tominkaru taaniaz õsha'apatan nii. 18 Ukau'an kanom
õwinipinaa nii? Soo wuru'u õkowaadapanuz kaimana'o kuwai, na'iki aonaa
õdakotan uwinipinaa. Una'apan idi'o aonaa õpishauzon aimaakan taa-kao
õ'ati, õkowaadapan dono Kaimana'o Kuwai õturuuan pu'u õpishaan.

19 Aonaan pu'u pidan poitoru mani õgaru, mazan upu'u õtaapinan ipai
pidan poitoru kawan. Uruu turuu kizi õka'iitan kawana'ati õna'apatan
iriba pidannao nyukunuu ĩmishida kizi Jesus Christ. 20 Õkaudinan dono
Jewnao bii an, na'apa õmashaapan Jew kawan, turuu kizi õna'apatan
ĩnyukunuu ĩmishida kizi Jesus Christ. Na'iki õgaru pidannao tuman
dono, da'anainaouznaa Jewnao kakinaorinaa, õgaru na'apa kapam ĩnao
kawan, õizo'ati wuru'u kakinaorii ĩizo'atipaniaz, turuu kizi õna'apatan
ĩnyukunuu ĩmishida kizi Jesus Christ, aonaan pu'a'a naa padamata õtaapan
uruu kakinaorii. 21 Aizii õgaru Gentilenao tuman dono, mataapa-
kainaouz Jewnao kakinaorinaa, õgaru na'apa kapam õmashaapan Gentile
kawan, turuu kizi õna'apatan ĩnyukunuu ĩmishida kizi Jesus Christ. Mazan
aonaa õkian mani kaiwuru'u aonaa õizo'atin Tominkaru kakinaori.
Mishi'oraiman, õgaru, õizo'ati Christ kakinaori. 22 Õgaru mishidainao
tuman dono, aona'oraz ĩmishidapan ma'ozaka, na'apa kapam õtaapinan
ĩnao kawan, turuu kizi õma'ozakadan ĩmishidapan powa'a zii Jesus Christ.
Õkowaadapan dono kaimana'o kuwai ipai sha'apa'oram kaduz pidannao
ati, na'apa õtiwaan õtaapinan ipai ĩnao kawan. Uruu na'apa'o ida'an
turuu kizi õkaminka'utan pabi'i ĩdyaun ĩmishida kizi Christ. 23 Õsha'apatan
ipai na'apa kida'oraz aimaakan, pidannao abata kizi Kaimana'o Kuwai.
Uruu baokopa kizi mishidainao tuma õka'iidiwainan kaiman kida'o
aimaakan idi, Tominkaru kowaadaniaz pataan nii mishidainao ati.

24 Unao, uaitapanii dimatin-karu dono ipai pidannao dimainao ni'oraz
tiwaakan padimaban ida'an, mazan bauda'apa'o nii pidan ĩnao bii iki'o
winian nii, na'iki uzaamatan taa'azoo-kariwaiz aimaakan uwinian idi
pa'an. Ukau'an na'apa kizi kapam unao pidan dimaba'o kawan, uzaa-
mata kizi Tominkaru taa'azooniaz aimaakan.

25 Ipai pidannao dimainao ni'oraz ĩsha'apatinan soo patominapa-kida-
kao kawana'ati. Aizii wuru'u ĩsha'apatanuz na'apa kida'oraz aimaakan,
ĩaipan idi aimaakan taa-kao pa'ati, aona'o ni'oraz una'an karikaonan.
Mazan waunao mishidainao, washa'apatinan watominapa-kida-kao
kawana'ati waaipan idi aimaakan taa-kao wa'ati karikaonanu'o ni'oraz
una'an pa'an. 26 Uruu idi'o õdiman sariapa õdima-kizi tokon iti. Na'iki
õgaru, na'apa pidan kawan makinaotina'oraz tiniaaka-karu ida'an,
aona'oraz udobaa-kidan patinikan pamin-tiniaakan. 27 Õgaru õtominapa-

kida õnanaa sha'apata'o nii aimaakan sakitapa'o, na'apa pidan tominapa-
kidan kawan pananaa pasha'apatan ida'an dadara kida'o aimaakan
dimatin-karu ua'ii. Mishi, õgaru õkowaadapani'i naa kaimana'o kuwai
baokoinao ati. Aizii aonaan an õmashaapan wuru kawana'ati'i kaimana'o
kuwai õkowaadapaniaz, aona'o nii Tominkaru taan õ'ati utaa'azooniaz.

10

Wakakinao-kao toma-kariwai tominkarunao ai

1 Õmin-mishidannao, õaipan unyukunuuan aimaakan kida sha'apa'oraz
da'i wadokozu-daunnao ati, da'anpainaouz Moses. Tominkaru
na'akapan ĩnao padyuudan ida'an isha'iz kazannaatapa'o nii ĩdyaun.
Ipai ĩnao taraukan Red Sea pakidiba ida'an.* 2 Ipai ĩnao chikaawunuinan
Moses pidanannao nii, wuru ida'ana'a ĩmakonuz isha'iz waranu an
na'iki ĩtaraukan ida'an paran. 3 Ipai ĩnao, ĩnika wanyukunui Tominkaru
taaniaz ĩ'ati aokazi iki.† 4 Na'iki ipai ĩnao, ĩtuza kapam wunu Tominkaru
taaniaz ĩ'ati kuba di'iki. Ĩtuzan wuru'u kuba di'iki Tominkaru aidaniaz
ĩ'ati, ĩchi'ikapa-kizi mapidantaka'o amazada di'ii'aka. Aizii wuru'u
kubaz, uruu Christ wuru'u.‡ 5 Tominkaru sha'apatan pu'u ĩ'ati
na'apa kida'o aimaakan, upu'u zii ipai zaa wadokozu-daunnao, aonaa
ĩsha'apatinan Tominkaru nyukunuu kawana'ati. Uruu idi ĩmawakan ipai
mapidantaka'o amazada baara ii aka.§

6 Aizii ipai di'oraz aimaakan kida sha'apanuz, watominapa-kinaa ni'o
wuru'u. Na'iki wakakinaorinaa ni'o, aonaa kizi wana'azootapan oia'o
aimaakan kida na'apa ĩnao kawan.* 7 Mana'a watominkaruniitapa'ana'a
toma-kariwai tominkarunao, pabi'i kida'o wadokozu-daunnao kawan.
Usaadinpan kawan ĩdau'an Tominkaru kaaritan ida'a. Ukian, "Wuru'u
pidannao aroopan naa na'iki ĩtuzapan naa, na'iki udauna'an ĩkonaupan
naa madoronaa-daun."† 8 Mana'a wakaminshu'uinpa'ana'a na'iki
aonaa wakiainpa'ana'a ba'oran min-mazidan tuma, pabi'i kida ĩnao
sha'apatauzonii kawan. Uruu idi Tominkaru to'oran ĩ'ati na'iki 23,000
ĩmawakan bauda'apa'o kamoo ida'a.‡ 9 Mana'a watiwaa-kidapa'ana'a
Naobanai Tominkaru,§ pabi'i kida'o wadokozu-daunnao tiwaa-
kidapauzon kawan uruu. Uruu idi Naobanai Tominkaru to'oran ĩ'ati
na'iki uzowian ĩdyaun, udyuudan ida'an kowazaznao aroa'o nii ĩdyaun.*
10 Na'iki aonaa ukashada'ana'a na'apam Tominkaru taapan unao, pabi'i
kida ĩnao na'apauzon kawan. Uruu idi Tominkaru dyuudan pa'angelin
zowian ĩdyaun.†

11 Aizii ipai di'oraz aimaakan kida sha'apanuz ĩ'ati, uruu tukapa-
kida'o nii kanom turuu sha'apan wa'ati, washa'apatan an aimaakan oii
kida'o ĩnao sha'apatan kawan. Na'iki usaada-kao kakinaowa'o nii wau-
nao, aonaa kizi washa'apatan na'apa kida'o aimaakan, usha'apanum
kau'an waunao wamashaapan maonapa'ora'a naa amazada katokon-
tina'azon ida'ati.

12 Ukau'an, na'ia'oram pidan itiiman ma'ozaka'o pamishidapan, marii
uzaudinpan, usha'apanum kau'an aonaan an uzaudinpan, uwaotinan

* **10:1** Exodus 13:21-22; Exodus 14:22-29 † **10:3** Exodus 16:35 ‡ **10:4** Exodus 17:6; Numbers 20:11 § **10:5** Numbers 14:29-30 * **10:6** Numbers 11:4 † **10:7** Exodus 32:6 ‡ **10:8** Numbers 25:1-18 § **10:9** Ba'oran kaarita di'ii kida usaada-kao Christ kii. * **10:9** Numbers 21:5-6 † **10:10** Numbers 16:41-49

nii oia'o. 13 Aizii na'apainim an putiwaa-kidapa-kao aimaakan oia'o
dau'ati, punyukunuitapa baokoinao pidannao na'apa'o kapam ĩtiwaa-
kidapa-kao. Mazan Tominkaru mishi'o utaapan paparadan papidanan-
nao ati. Aona'o nii utaapadan putiwaa-kidapa-kao tuukia'a naa man-
awun, pumaka'iitakan ai. Aizii wuru dono'o putiwaa-kidapa-kaoaz,
Tominkaru toman nii pugaru ma'ozaka, uruu turua'o nii putuudan
putiwaa-kidapa-kaoaz na'iki aona'o nii putaainan oia'o ati.

14 Ukau'an õmin-mishidannao, õmarainapaniinao, mana'a utominkaruni-
itapa'ana'a toma-kariwai tominkarunao. 15 Õparadan unao ati, õparadan
kawan aitapinainao pidannao ati. Ukau'an udi'itapa kizi na'apa'oram
kaiwuru'u õparadanuz u'ati. 16 Watuzan dono wine wuru'u watoriinapa-
kidaniaz Tominkaru ati, wanyukunuitapan dono'oraz Jesus mawakan
wa'ati, baokopa waunao mishidainao, wabauda'apatinan Christ
tuma uizain ida'an. Na'iki wanikan dono bread wadushowaniaz,
baokopa waka'iidiwainan Christ nanaa idi.‡ 17 Wanikan ida'an wuru'u
bauda'apa'oraz bread di'iki, ipai waunao wairiban pu'u padamata,
baokopa wabauda'apatinan wamin-mishidannao tuma na'iki Christ
tuma.

18 Aushaa udi'itapa mooko tawuru'u Israelitenao. Ĩbauda'apatinan,
ĩnikan ida'an dunai, uzai zowii-kariwai di'iki'o, taa-kariwaiz altar
paawa'a Tominkaru ati.§ 19 Aonaa õkian mani kaiwuru'u, wuru'u
wanyukunui taa-kariwaiz toma-kariwai tominkaru ati powa'a'o zii
pa'an umanawunun ba'oran wanyukunui ai. Na'iki aonaa õkian mani
kaiwuru'u, toma-kariwaiz tominkaru mishi'o ukakupan. 20 Mazan
õkian, wuru'u pidannao tominkarunitapainaouz toma-kariwai, ĩzowian
pa'uzanao na'iki ĩtaanuzu oia'o doronainao ati'o karikaonan, aonaa
Tominkaru ati'o mani. Na'iki aonaa õaipan unao bauda'apatinan
oia'o doronainao tuma.* 21 Aonaa turuu utuzan wine wuru'u koopo
di'iki, unyukunuitapa-kinaaz Naobanai Jesus mawakan, uaida-kinaa
nii ubauda'apatinpan Naobanai Jesus tuma, na'iki utuzan kapam wine
ba'oran koopo di'iki, uaida-kinaa nii ubauda'apatinpan oia'o doron-
ainao tuma. Na'iki aonaa turuu unikan bread, Naobanai Jesus mawakan
nyukunuitapa-kinao ni'oraz, na'iki unikan kapam wuru'u wanyukunui
oia'o doronainao ati'oraz utaa-kao. 22 Washa'apatan an na'apa'o
aimaakan wakishauzidan nii Tominkaru, uruu uto'oran nii wa'ati. Wau-
nao aonaa wama'ozakan u'ai.†

23 Pabi'i unao kian, "Õgaru kashaapa-kao õsha'apatan kanom karikao-
nan õaiapanii." Mishi'o wuru'u, mazan aonaa ipai mani aimaakan
washa'apatanii kaimanan wa'ati. Pabi'i unao kian, "Õgaru kashaapa-
kao õsha'apatan kanom karikaonan õaiapanii." Mishi'o wuru'u, mazan
aonaa ipai mani aimaakan washa'apatanii ma'ozakadan baokoinao
mishidainao.‡ 24 Ukau'an, aonaa kizi na'ia'oram pidan di'itapan na'iki
sha'apatan aimaakan paaiapanii karikaonan. Mishi'oraiman, udi'itapa
na'iki usha'apata aimaakan kaminka'uta'o nii ba'oran mishidainao.

25 Turuu punikan sha'apa'oram karikaonan dunai putoriinii dunai
selliapa-kizinao iki. Aonaa pupishaa'ana'a na'iki'oram wuru'u dunaiz.

---

‡ **10:16** Matthew 26:26-28; Mark 14:22-24; Luke 22:19-20 § **10:18** Leviticus 7:6 * **10:20** Deuteronomy 32:17 † **10:22** Deuteronomy 32:21 ‡ **10:23** 1 Corinthians 6:12

26 Usha'apanum kau'an, Tominkaru paradan saadinpa'oraz kian, “Imi'i
baara na'iki ipai aimaakan kida na'a'oraz Tominkaru idiwau.”§
27 Aizii dii mani pidan mamishida-ka'o na'akan pugaru, aroopa'ana'o
nii, pumako pumako'ozon an. Na'iki punika kanom karikaonan
umaokodanii pu'ati. Aonaa pupishaa'ana'a na'iki'oram uikodan wuru'u
wanyukunuiz. 28 Mazan na'ia'oram pidan kian an pu'ati, “Di'oraz
wanyukunui taa-kariwai toma-kariwai tominkarunao ati.” Ukau'an
aonaa punika'ana'azu, na'iki na'apa'o ida'an, aona'o nii pusha'apatan
aimaakan pana'iti'o wuru'u pidan nyukunuu ai. 29 Pugaru panaadon
pukian punyukunuu ii, aonaa sha'apa'o mani wuru'u unika-kao,
mazan wuru'u ba'oran pidanaz, panaadon ukian panyukunuu ii, aonaa
kaimana'o mani wuru'u na'apa'o nika-kao.
Ukau'an pidan mishida'o pishaan nii, “Na'apam aizii, na'iki kandii
nii mooko aonaa õtaapada-kao õsha'apatinan õnyukunuu kian kawana'ati,
ba'oran pidan kian idi panyukunuu ii aonaa kaimana'o mani wuru'u?”
30 “Kaiman pugaru,” õkian an Tominkaru ati õwanyukunuu dikin ii, kandii
nii mooko ba'oran pidan kian õdau'an õsha'apatan oia'o õnikan idiz?
31 Ukau'an, puaroopan dono oo putuzan dono, oo kanom karikaonan
pusha'apatan, pusha'apata kiziz pukonaukii-kida-kinaa nii Tominkaru
umanawunun. 32 Aonaa pusha'apata'ana'a aimaakan waota-kida'o
nii na'ia'oram pidan uizo'atipan ai Tominkaru. Panaadon wuru'u
pidanaz, uruu Jew, oo uruu aonaa Jew mani, oo uruu mishidapa'o
Tominkaru. 33 Õgaru na'apa õtiwainan, õtiwaa õsha'apatan aimaakan
pidannao nyukunuu kaiman-kinaa nii, aonaa õkasharuta-kinaa nii mani
ĩnyukunuu. Õgaru, aonaa õdi'itapan õsha'apatan aimaakan õ'ati karikao-
nan. Mazan õdi'itapan õsha'apatan aimaakan õkaminka'uta-kinaa nii
iriba baokoinao pidannao, uruu ida'an kizi õkaminka'utan ĩnao ĩmishida
kizi Jesus na'iki ĩkazannaatin kizi.

11

1 Uda'an õkaduz na'apa õda'anan kawan Christ kaduz.

Zunnao shibatan daua'o pazowau

2 Tuukii õkonaukii-kidan unao, usha'apanum kau'an karikaonan un-
yukunuitapan õgaru, na'iki usha'apatinan idi õdobata-kidaniaz kakinaorii
kida kawana'ati. 3 Mazan õaipan uaitapan Christ kazowautapa'o daon-
aiora. Na'iki daonaiora kazowautapa'o paudaiaro, na'iki Tominkaru
kazowautapa'o Christ. 4 Ukau'an daonaiora shibatapa'o pazowau pa-
toriinpan dono Tominkaru ati, oo pakowaadapan dono Tominkaru
paradan baokopatin-karu dono choochi ii, kakiba'azonna'o wuru'u
usha'apataniaz Christ ati, wuru'u pazowaunaaz.
5 Na'iki zun, aona'oraz oshibatapan pazowau patoriinpan dono
Tominkaru ati, oo pakowaadapan dono Tominkaru paradan
baokopatin-karu dono choochi ii, kakiba'azonna'o wuru'u
osha'apataniaz paudaiaru ati, wuru'u pazowaunaaz. Oroo na'apa'o
zun kawan ziida-kariwaiz ozowauda. 6 Aonaan an zun shibatan
pazowau, marii ozowauda dukuta-kao. Mazan ukakiba'azonnan idi
zun ati wuru'u pazowaud dukuta-kao, oo pazowaud ziida-kao, ukau'an
marii oshibatan pazowau.

§ **10:26** Psalm 24:1

7 Daonaiora aonaa kanom nii uaiapa-kao ushibatan pazowau,
usha'apanum kau'an Tominkaru toman daonaiora paugaru kawan.
Na'iki daonaiora ida'a Tominkaru umanawunun tukapa-kao. Mazan
zun, oroo ida'a daonaiora umanawunun tukapa-kao. 8 Usha'apanum
kau'an daonaiora, aonaa utoma-kao zun di'iki, mazan zun toma-
kao daonaiora di'iki. 9 Na'iki daonaiora, aonaa utoma-kao zun ati,
mazan zun toma-kao daonaiora ati'o. 10 Ukau'an, marii zun shibatan
pazowau, otukapa-kida-kinaa nii paudaiaru kazowautapan paugaru,
usha'apanum kau'an kaina'a kapam angelnao awunuutapan.
11 Mazan waunao mishidainao, wamashaapanuz bauda'apatinapa
Naobanai Jesus ida'an, aonaa turuu zun sha'apainpan pa'ida'a karikao-
nan, na'iki daonaiora aonaa turuu usha'apainpan pa'ida'a karikaonan.
12 Mishi zun toma-kao kawan daonaiora di'iki, na'apa kapam daonaiora
shakatan zun di'iki. Mazan ipai ĩdyaun Tominkaru di'iki'o pa'an.
13 Unao, udi'itapa di'oraz aimaakan: Kaimana'o mani wuru'u zun tori-
inapanuz Tominkaru ati, aonaa oshibatapan pazowau baokopatin-karu
dono choochi ii? 14 Kainaabatinapa'o na'apa'oram pidan kaduz toma-
kao, ukau'an daonaiora kadizo-tinpan an, kakiba'azonna'o aimaakan
wuru'u. 15 Mazan zun dizo dawua'oraz, uruu aimaakan konaunama'o
wuru'u. Usha'apanum kau'an odizo dawua'oraz taa-kao, ozowau
shibarinaa ni'o. 16 Mazan na'ia'oram pidan kashadaakapa'azo'o wuru
dau'ana'a, aonaa na'apam õkian powa'a, soo kaikapa'a: Aonaa waunao
oo ba'oran mishidapainao Tominkaru taapan ba'oran kaduz kakinaorii
wuru aia'a, ĩbaokopatinan dono pachoochin ii kida.

Naobanai Jesus mawakan nyukunuitapa-kinao
(Matthew 26:26-29; Mark 14:22-25; Luke 22:14-20)

17 Aizii di'i õkakinaota'azoonuzu unao, aonaa õkonaukii-kidan unao.
Usha'apanum kau'an ubaokopatinan dono uchoochiapa-kizi ii, soo
ukaziwan na'iki ukasha'oradan karikaonan umin-mishidannao
nyukunuu. Aonaa usha'apatan aimaakan kaimana'o. 18 Kiwiitapa
õkia'azon, ukowaada-kao õ'ati kaina'a buutaaka-karu unao bii an
uchoochiipan dono, na'iki õmishida zaa kaiwuru'u kuwaiz. 19 Mazan
mishi, wuru'u buutaaka-karuz unao bii an, uruu ida'an turuu pidannao
aitapa-kao mishi'oraz pa'an ĩsha'apatan aimaakan sakitapa Tominkaru
aipan kawana'ati.
20 Aizii uaroopa'anan dono baokopa, unyukunuitapa'anan Naobanai
Jesus mawakan, aonaa mishi'o mani utaapanuzu umanawunu'o nii.
21 Usha'apanum kau'an, aroapa-karu dono, pabi'i kida unao kiwi-
ita'akan naa na'iki uaroopa'akan naa wanyukunui dau'u,* aonaa
uzaudapan umin-mishidannao. Uruu idi ba'orainao zamazi ĩdyaun,
baokoinao po'idi ĩdyaun. 22 Aonaa mooko udapu nii uaroapa-kizi nii
na'iki utuza-kizi nii? Oo kaimana'o sha'a u'ati wuru'u utaapanuz
madiwautapa-ka'o nii Tominkaru pidanannao, na'iki uba'azootin-kidan
umin-mishidannao wuru'u pataka'utinainaouz? Na'apam uaipan õkian
u'ati? Upu'u sha'a õkonaukii-kida unao? Õgaru aonaa õkonaukii-kidan unao,
usha'apatan idi na'apa'o!
23 Wuru'u kakinaorii õdobata-kidaniaz unao ati, uruu kakinaorii
Naobanai Jesus taaniaz õ'ati. Tawuru aiwaka'ana'a Naobanai Jesus

* **11:21** Uruu dono mishidainao aroopauzon baokopa wanyukunui dau'u ĩna'akaniaz kida, ĩnikan nii kapam poroom-ba'i na'iki ĩtuzan nii wine ĩnyukunuitapa-kinaa nii Naobanai Jesus mawakan.

zaamata-kida-kao ua'ii patarubanao ati, uzaamatan bread, 24 na'iki
utoriinpan Tominkaru ati udau'an. Udauna'an udushoonuzu, na'iki
ukian, “Aizii di'i õnanaa taa-kariwai unao dikin ii. Na'apa pa'i usha'apata
unyukunuitapa-kinaa nii õmawakauzon.” 25 Ĩaroopan dauna'an, na'apa
kapam Jesus zaamata'akan koopo kaina'a'oraz wine na'a, na'iki ukian,
“Di'oraz wine koopo ida'a'oraz, kainaabata'o mishi'o nii Tominkaru
sha'apatan pa'ina'o pasha'apata'azooniaz pidannao ati† õizain ida'an.
Na'iki na'apainim dono utuzanuzu, unyukunuitapa õmawakauzon.”
26 Aizii karikaonan unikan kawana'ati di'oraz bread, na'iki utuzan wine
di'oraz koopo di'iki, ukowaadapan Naobanai Jesus mawakan daua'o
wuru'u, atii ukaawan powaa ati.
27 Ukau'an, na'ia'oram pidan nikan dono bread na'iki utuzan wine,
aonaan pu'u udi'itapan panyukunuu ii aimaakan umanawunu'o
wuru'u Naobanai Jesus mawakanuz, oia'o wuru'u usha'apataniaz,
usha'apanum kau'an aonaa utaapan umanawunu'o nii wuru'u
Naobanai Jesus mawakanuz. 28 Ukau'an, marii uawunuutinan
kaimanaiman unyukunuu ii kiwiitapa zii, udauna'an turuu unikan
wuru'u bread, na'iki utuzan wine wuru'u koopo ida'a'oraz. 29 Aizii
aonaan an udi'itapan unyukunuu ii kanom wuru'u Naobanai nanaa
kainaabatapanii, ukau'an unikan dono wuru'u bread na'iki utuzan
dono wine, Tominkaru pataka'utan nii unao. 30 Uruu idi'o iriba
unao karinaan na'iki ukapatin, na'iki pabi'i kida umin-mishidannao
mawakan. 31 Mazan waawunuutinan an kaimanaiman wanyukunuu
ii kiwiitapa zii, aonaa kandii nii Tominkaru pataka'utan waunao.
32 Mazan Naobanai Tominkaru pataka'utan dono waunao, ukakinaotan
waunao wuru'u, aonaa kizi wakaboota-kao pataka'utin-kizai iti
pidannao tuma mamishida-kainaouz Tominkaru.
33 Uruu idi õmin-mishidannao, ubaokopatinan dono, uaroopa'anan
wuru'u wanyukunui dau'u, unyukunuitapa'anan Naobanai Jesus
mawakan, uzaudapaaka zii uaroapa kizi baokopa umin-mishidannao
tuma. 34 Aizii na'ia'oram unao zamazin an, unika'aka uwanyukunuu
udapu ii zii. Uruu aonaa kizi Tominkaru pataka'utan unao
ubaokopatinan dono.
Aizii upishaaniaz ba'oran aimaakan kida dau'an, õsakitapadan niizu
õkaawan dono.

12

Kaimana'o Doronaa taanii waka'iita-kinaa wakaudinan

1 Aizii õmin-mishidannao, õparada'azon tawuru dau'ana'a Kaimana'o
Doronaa taanii kidaz, waka'iita-kinaa nii washa'apatan kaudin-kizai
Tominkaru ati. Õaipan uaitapan aimaakan mishi'o udau'an. 2 Unao,
uaitapanii na'apam da'i umashaapauzon aonaan pu'u zii umishidan
Tominkaru. Unao pozawatapa-kida-kariwai da'i, utominkaruniitapan
ida'an toma-kariwai tominkarunao, aona'oraz ĩkakupan. 3 Ukau'an,
õaipan uaitapan aonaa na'ia'oram pidan Tominkaru Doronaa kazowau-
tapanii ka'iitan padakoopan Jesus, na'iki aonaa na'ia'oram pidan

† **11:25** Tominkaru sha'apatan pa'ina'o pasha'apata'azooniaz pidannao ati: uruu dakota-kao Pa'ina'o Covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, ‘covenant’ waranu'u.

ka'iitan pakian “Jesus uruu Naobanai,” soo Kaimana'o Doronaa* ka-
zowautapan ida'an uruu.
4 Kaina'a pabi'inaaka Kaimana'o Doronaa taanii pidan ka'iita-kinaa
pasha'apatan kaudin-kizai, mazan uruu Kaimana'o Doronaa wuru'u
taa'oraz ipai ĩdyaun. 5 Kaina'a pabi'inaaka kida na'apam pidannao kau-
dinan, mazan bauda'apa'o Naobanai Tominkaru ati'o wuru'u kaudin-
karuz. 6 Na'iki ipai waunao pabi'inaaka kida washa'apatan kaudin-
kizai, mazan uruu bauda'apa'oraz Tominkaru kaudina'oraz wa'ida'an
na'iki ukaminka'utan waunao ipai aimaakan washa'apatanii ida'a.
7 Aizii Kaimana'o Doronaa taanuzu ma'ozaka-kinai wa'ati, waka'iita-
kinaa ni'o washa'apatan kaudin-kizai, uruu turuu kizi wakaminka'utan
wamin-mishidannao. 8 Bauda'apa pidan ati, Kaimana'o Doronaa taa
uka'iita-kinaa nii pataan kaimana'o kakinaorii aitapaaba-karu ida'an.
Ba'oran ati, utaa uaitapa-kinaa nii dadara'o kuwai Tominkaru di'iki'o.
9 Ba'oran ati, Kaimana'o Doronaa taa umanawunu'o mishida-karu.
Na'iki ba'oran pidan ati, uruu Kaimana'o Doronaa koshan taa'o uka'iita-
kinaa nii pakakudan karinainao pidannao. 10 Ba'oran ati, Kaimana'o
Doronaa taa uka'iita-kinaa nii pasha'apatan umanawunu'o aimaakan
kida. Na'iki ba'oran pidan ati, utaa uka'iita-kinaa nii pakowaadan kuwai
Tominkaru di'iki'o. Na'iki ba'oran ati, utaa uaitapa-kinaa nii wuru'u
kuwaiz Tominkaru Doronaa di'iki'o oo ba'oran doronai di'iki'o karikao-
nan. Upu'u ba'oran ati, Kaimana'o Doronaa taa uka'iita-kinaa nii pa-
paradan pana'a'o parada-karu ida'an, aona'oraz kanom aitapan. Na'iki
ba'oran ati, Kaimana'o Doronaa taa uka'iita-kinaa nii pakowaadan
na'apa'oram wuru'u kii-karu pana'a'oraz parada-karu ida'an. 11 Mazan
uruu bauda'apa Kaimana'o Doronaa wuru'u sha'apata'oraz ipai di'oraz
aimaakan kida; paaipan kawana'ati utaan pidannao ati ĩka'iita-kinaa nii
pasha'apatan kaudin-kizai Tominkaru ati.

Bauda'apa'o nanai mazan iriba'o usha'apauzin kida

12 Waunao bauda'apa'o wananaa, utoma-kao pu'u padamata
pabi'inaaka'o wananaa sha'apauzin idi kida. Na'apa'o kapam Christ
bauda'apa'o unanaa, na'iki waunao wuru'u unanaa sha'apauzin kidaz.
13 Pabi'i kida waunao Jewnao, na'iki baokoinao Gentilenao. Pabi'i
kida waunao poitoruinao, na'iki ba'orainao aonaa poitoruinao mani.
Mazan ipai waunao chikaawunuu-kariwai bauda'apa'o nanai di'iti,
uruu bauda'apa'oraz Kaimana'o Doronaa ida'an, na'iki ipai waunao ati
taa-kao wuru'u Kaimana'o Doronaa wanyukunuu iti.
14 Wuru'u pidan nanaa iriba'o usha'apauzin. 15 Aizii dii mani
kidibai kian an, “Õgaru aonaa ka'ui mani, aonaa õzaamatinpan nanai
ida'ati.” Ukian pu'u padamata na'apa, mazan upu'u aonaa na'apam
umazaamatinapakan nanai ida'ati. 16 Na'iki tainii kian an mani,
“Õgaru aonaa awunui mani, aonaa õzaamatinpan nanai ida'ati.” Ukian
pu'u padamata na'apa, mazan upu'u aonaa na'apam umazaamatina-
pakan nanai ida'ati. 17 Aizii ipai mani pidan nanaa, soo pidan awun
karikaonan, aonaa na'apam uabatan aimaakan. Na'iki ipai mani pidan
nanaa, soo pidan tain karikaonan, aonaa na'apam udamaan aimaakan.
18 Mazan wananaa kaina'a iriba usha'apauzin kida, na'iki Tominkaru
muudan ipai wuru'u wananaa sha'apauzin kidaz paaiapa-kizi ida'a

* **12:3** Kaimana'o Doronaa: uruu Tominkaru Doronaa kapam.

pa'an. 19 Pidan nanaa sha'apauzin bauda'apan an mani karikaonan,
aonaa mani pidan nanaa nii. 20 Pidan nanaa kaina'a iriba usha'apauzin
kida, mazan pidan nanaa bauda'apa.

21 Ukau'an, waawun, aonaa turuu ukian waka'u ati, "Aonaa
õaipan pugaru!" Na'iki wazowau, aonaa turuu ukian wakidiba ati,
"Aonaa õaipan pugaru!" 22 Mishi'oraiman, tuukii pa'an waaipan
wananaa sha'apauzin kida kapati'oraz kawan ĩtukapa-kao. 23 Na'iki
wananaa sha'apauzin kida wataapaniaz awutapa'o nii ĩmanawunun,
ĩnao mishi'oraiman wataapanii kaimana'o ida'an manawun. Na'iki
wuru'u wananaa sha'apauzin kidaz aona'oraz waaipan utukapa-kao,
kaiman wakakamichantan, 24 mazan ba'oran wananaa sha'apauzin
kida, aonaa wataapan na'apa wataapan kawan wananaa sha'apauzin
kida awutapa'oraz ĩmanawunun. Tominkaru baokopatan ipai wananaa
sha'apauzin kida, uruu wananaa sha'apauzin kida aona'oraz
ĩmanawunun, ĩnao pa'an kaimana'o ida'ana'oraz manawun wataapan.
25 Ukau'an, na'apa'o ida'an kizi aonaa buutaaka-karu nii wananaa
ida'a, mazan ipai kizi pana'a kida'oraz wananaa sha'apauzin kida
patumaaka ĩtaapaakan. 26 Bauda'apa'o wananaa sha'apauzin kaziwan
an, ipai ba'oran wananaa sha'apauzin kida kaziwan kapam. Na'iki
bauda'apa'o wananaa sha'apauzin konaukii-kida-kao an, ipai ba'oran
wananaa sha'apauzin kida konaukian utuma.

27 Aizii ipai unao Christ nanaa wuru'u, na'iki unanaa sha'apauzin
kida wuru'u ipai unao. 28 Na'iki Tominkaru choochin ida'a, wuru'u up-
idanannaouz: kiwiitapa uzaamata pidannao apostlenao nii, udauna'an
prophetnao nii, udauna'an tiichaanao nii. Udauna'an pidannao
sha'apatainao nii umanawun kida'o aimaakan. Ba'orainao pidan-
nao kakudapauzonao nii karinainao pidannao; ba'orainao pidan-
nao kaminka'uupauzonao; ba'orainao kazowautapainao nii pamin-
mishidannao; ba'orainao pidannao ka'iita'o nii paparadan pana'a'o
parada-karu ida'an aona'oraz pidan aitapan. 29 Ukau'an aonaa ipai'o
mani pidan zaamata-kao apostlenao nii, oo prophetnao nii, oo ti-
ichaanao nii. Aonaa ipai mani pidan ka'iitan pasha'apatan umanawun
kida'o aimaakan. 30 Aonaa ipai mani pidan ka'iitan pakakudan kari-
nainao pidannao. Aonaa ipai mani pidan ka'iitan paparadan pana'a'o
parada-karu ida'an aona'oraz pidan aitapan. Aonaa ipai mani pi-
dan ka'iitan pakowaadan na'apa'oram wuru'u kii-karu pana'a'oraz
parada-karu ida'an. 31 Ukau'an utaa unyukunuu di'oraz kaiman kida'o
aimaakan dau'ati, uma'ozakada-kinaa nii umin-mishidannao.

Mazan aizii õtukapa-kidan nii aimaakan unao ati powa'a'o zii pa'an
umanawunun ipai ba'oran kida ai.

13

Kamarainpan-karu

1 Õaitapan pu'u mani õparadan ipai sha'apa'oram kaduz pidannao
paradan ida'an, na'iki angelnao paradan ida'an, mazan aonaan an
kamarainpan-karu nii õ'ida'a, õparadan ikoda'o nii tinin dara-daraapa-
kao kawanu'o karikaonan. 2 Na'iki õka'iitan pu'u mani õkakuwaapan
Tominkaru di'iki'o kuwai dau'u, na'iki õaitapan pu'u mani ipai dadara
kida'o kuwai Tominkaru di'iki'o, na'iki õaitapan pu'u mani mishi'o

kuwai kida Tominkaru di'iki'o aona'oraz pidan aitapan, na'iki mishida-
karu kaina'an pu'u mani õ'ida'a, õka'iita-kinaa nii õzikadan midukuo
kida, mazan aonaan an kamarainpan-karu nii õ'ida'a, madiwautapa-
ka'o karikaonan wuru'u õgaruz. 3 Õtaan pu'u mani ipai õsha'apauz
pataka'utinainao ati, na'iki õkashaapan pu'u mani õkawaoda-kao õkakupan
pu'u, mazan aonaan an kamarainpan-karu nii õ'ida'a, madiwautapa-
ka'o wuru'u õsha'apatanuz na'apa kida'oraz aimaakan.
4 Pidan kamarainpanu'o, utuuda panyukunuu pato'oran ai
pairibannao ati, na'iki uruu kamunanba'o; aonaa ukishauzin, aonaa
u'atadinpan, aonaa utaapinpan umanawunu'o nii pasha'apatanii
ida'an. 5 Pidan kamarainpanu'o, aonaa umaniinawiikatinan
pairibannao ati. Aonaa udi'itapan pasha'apatan aimaakan soo pa'ati
karikaonan. Aonaa uto'ora'akauzon kadiman. Aonaa unyukunuitapan
aimaakan dikauda'o sha'apata-kao pa'ati. 6 Pidan kamarainpanu'o,
aonaa ukonaukii-kidan aimaakan oia'o sha'apata-kao, mazan
ukonaukii-kida pa'an aimaakan mishi'o na'iki sakitapa'o usha'apata-
kao. 7 Pidan kamarainpanu'o, aonaa ukashadinan pabaiatinan pu'u.
Na'iki karikaonan umishidapan pairiban sha'apatan kaimana'o
aimaakan. Na'iki uaitapa pairiban sha'apatan nii aimaakan kaimana'o.
Na'iki aonaa na'apainim ukashadinan aimaakan dikauda'o sha'apan
pu'u pa'ati.
8 Kamarainpan-karu, aonaa na'apainim ukatokonon. Mazan wuru'u
taa-kariwaiz pidan ka'iita-kinaa nii pakowaadapan Tominkaru di'iki'o
kuwai, na'iki wuru'u taa-kariwaiz pidan ka'iita-kinaa nii paparadan
parada-karu ida'an aona'oraz pidan aitapan, na'iki wuru'u taa-kariwaiz
pidan aitapa-kinaa nii, ipai'o nii ĩkatokon-tinan. 9 Wuru'u aitapa-karu taa-
kariwaiz wa'ati, na'iki waka'iitanuz wakowaadan Tominkaru kuwaa,
masakauda'u'o karikaonan, aonaa ipai'o mani wuru'u. 10 Mazan di-
ina'iti'i, aitapa-karu taa-kao dono'o naa wa'ati, waaitapa-kinaa nii ipai
aimaakan, wuru'u masakauda'u sodi'oraz waaitapan, aona'o ni'i naa
powa'a uaiapa-kao.
11 Õkoraidaonaan dono zii da'i, õparadan na'iki õdi'itinpan koraidaonaa
di'itinpan kawan. Mazan aizii wuru'u õdyaupainiz naa, aona'a naa
powa'a õdi'itinpan na'iki õparadan koraidaonaa kawan. 12 Kai waaita-
panuz Tominkaru dau'u, na'apa'o watukapan kawan wadikin ishazaba
wanamari ida'a wuru'u, mazan diina'iti'i watukapan nii Tominkaru
pa'an. Aimaakan õaitapanii kai masakauda'u sodi'o karikaonan. Mazan
diina'iti'i õaitapan nii ipai aimaakan kaimanaiman, Tominkaru aitapan
kawan õgaru kaimanaiman.
13 Aizii di'i kaina'a idikinauda'u aimaakan karikaonanu'o nii ĩna'an:
mishida-karu, na'iki waaitapanuz mishi'o nii Tominkaru sha'apatan
kaimana'o aimaakan wa'ati, na'iki kamarainpan-karu. Mazan
umanawunu'oraz manawun, uruu wuru'u kamarainpan-karuz.

14

Kadakotin-karu Kaimana'o Doronaa taanii kida dau'u

1 Ukau'an utaa unyukunuu tuukii manawun kamarainpan-karu
dau'ati. Na'iki tuukii kapam utaa unyukunuu wuru dau'ati'i Kaimana'o
Doronaa taaniaz pidan ka'iita-kinaa pasha'apatan kaudin-kizai.
Tuukii manawun utaa unyukunuu wuru dau'ati'i, uka'iita-kinaa nii

ukowaadan Tominkaru di'iki'o kuwai. 2 Usha'apanum kau'an pidan
parada'oraz pana'a'o parada-karu ida'an, aona'oraz kanom aitapan,
Tominkaru ati'o wuru'u uparadanuz, aonaa pidannao ati'o mani,
usha'apanum kau'an aonaa na'ia'oram pidan aitapan na'apa'oram
ukian. Kaimana'o Doronaa ma'ozakan ida'an ukowaadan aimaakan
mishi kida'o, mazan aona'o nii kanom aitapan. 3 Mazan pidan
kowaadapa'oraz Tominkaru di'iki'o kuwai pidannao aitapanii parada-
karu ida'an, ukaminka'utan pa'an pamin-mishidannao, uma'ozakadan
ĩnyukunuu, na'iki ukonaukiitan ĩdyaun ĩbaiatinan bii'i. 4 Ukau'an
pidan parada'oraz pana'a'o parada-karu ida'an, aona'oraz kanom
aitapan, soo pa'ida'a karikaonan uma'ozakadinan. Mazan pidan
kowaadapa'oraz Tominkaru di'iki'o kuwai, pidannao aitapanii parada-
karu ida'an, uma'ozakadan pa'an na'iki ukaminka'utan baokopa pamin-
mishidannao.
5 Õnaudapa mani ipai unao paradan pana'a'o parada-karu ida'an,
aona'oraz kanom aitapan. Mazan tuukii pa'an õaipan unao kowaadan
Tominkaru di'iki'o kuwai pidannao aitapanii parada-karu ida'an.
Usha'apanum kau'an pidan kowaadapa'oraz Tominkaru di'iki'o kuwai,
powa'a umanawunun pidan parada'oraz ai pana'a'o parada-karu
ida'an, aona'oraz kanom aitapan. Soo mishi pidan kaina'an an
kowaada'o nii na'apa'oram wuru'u kii-karuz, uruu na'apa'o ida'an
mishidapainao ma'ozakada-kao nii.
6 Õmin-mishidannao, aizii dii mani õkaawan u'ida'ati, õparadan u'ati
pana'a'o parada-karu ida'an, aona'oraz kanom aitapan, na'apam nii
dii õkaminka'utan na'iki õma'ozakadan unao? Mazan aizii dii mani
õkaawan u'ida'ati õna'akan kuwai Tominkaru aitapa-kidanii õ'ati, oo
õtominapa-kidan unao Tominkaru paradan dau'u, mishi na'apa'o ida'an
õkaminka'utan nii na'iki õma'ozakadan nii pa'an unao. 7 Aushaa udi'itapa
mooko kuwudii oo shamoro,* aona'o nii pidannao aitapan sha'apa'oram
uaran wuru'u tau-kariwaiz, soo utau-kao an kaimanaiman. 8 Na'iki
kuwudii poota-kao an, aonaan an uaran kainaabanan, aona'o nii
na'apam soldyaanao minziiwan mizaataaka-karu dau'ati. 9 Ukau'an
na'apa'o nii pukakuwaapan an pana'a'o parada-karu ida'an. Aona'o nii
pidannao aitapan kanom daua'o wuru'u pukakuwaapanuz. Ukau'an
pukakuwaapan amazada ati'o karikaonan. 10 Kaina'a iriba pana'a
kida'o parada-karu da'a'a imi'i baara'a, na'iki ipai wuru'u parada-karu
kidaz, kaina'a pidannao aitapa'o paparadanuz. 11 Mazan õmaaitapakan
an pidan paradan, tawarai wuru'u õgaruz u'ati, na'iki uruu tawarai
kapam õ'ati. 12 Unao, uaipan idi tuukii manawun wuru'u Kaimana'o
Doronaa taanii kidaz pidan ka'iita-kinaaz pasha'apatan kaudin-kizai,
ukau'an utaa unyukunuu powa'a zii wuru kida dau'ati'i, uma'ozakada-
kinaa ni'oraz umin-mishidannao.
13 Ukau'an pidan parada'oraz pana'a'o parada-karu ida'an, aona'oraz
kanom aitapan, marii upishaan Tominkaru paaitapa-kinaa nii
pakowaadan na'apa'oram wuru'u pakianuz. 14 Õtoriinpan an pana'a'o
parada-karu ida'an aona'oraz kanom aitapan, mishi õdoronaa ida'ana'o
karikaonan õtoriinapanuz, mazan aonaa õaitapan na'apa'oram wuru'u
õkian. 15 Ukau'an, na'apam dii õsha'apatinan? Õtoriinpan nii pana'a'o
parada-karu ida'an aona'oraz kanom aitapan, na'iki õtoriinpan nii

* **14:7** shamoro: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

õaitapanii parada-karu ida'an kapam. Õkunuitan nii pana'a'o parada-karu
ida'an, aona'oraz kanom aitapan, na'iki õkunuitan nii õaitapanii parada-
karu ida'an kapam. 16 Pukonaukii-kidan an Tominkaru putoriinpan
ida'an pana'a'o parada-karu ida'an, aona'oraz kanom aitapan,
aonaa na'apam pidannao kian "na'apa mishizi," wuru'u dau'ati'i
putoriinapanuz, ĩmaaitapakan idi na'apa'oram pukian. 17 Pukonaukii-
kidan pu'u padamata Tominkaru kaimana'o putoriinpan ida'an,
mazan aonaa putoriinapanuz ma'ozakadauan wuru'u pidannao
abatapainaouz putoriinpan.
18 "Kaiman," õkian Tominkaru ati, õaitapan idi õparadan powa'a zii unao
ai pana'a'o parada-karu ida'an, aona'oraz kanom aitapan. 19 Mazan
mishidapainao baokopatinpan dono pachoochin ii, kaiman zii pa'an
õ'ati õparadan an baka'iauda'u sodi parada-karu pidannao aitapanii
ida'an, õtominapa-kida-kinaa nii õmin-mishidannao, õparadan ai dobata'a naa
manawun parada-karu ida'an aona'oraz pidan aitapan.
20 Õmin-mishidannao, aonaa udi'itinpa'ana'a koraiziannao di'itinpan
kawan. Na'iki na'apa kizi pa'an unao pa'ishizoinao kawan, aona'oraz
ĩaitapan oia'o. Mazan udi'itinapa kizi pidan dyaupai'o di'itinpan kawan.
21 Kaina'a usaadinpan Tominkaru kaaritan ida'a, ukian,
"Õparadan nii õpidanannao ati
ba'oran kaduz parada-karu kida ida'an,
na'iki õparadan nii ĩ'ati
ba'oran kaduz pidannao paradan ida'an.
Mazan una'apan pu'u,
aona'o nii ĩmishidan õgaru."†
Naobanai kian.
22 Ukau'an, utukapa aizii, wuru'u pidan paradanuz pana'a'o parada-
karu ida'an aona'oraz kanom aitapan, tukapa-kida'o nii Tominkaru
ma'ozakan pidannao ati aona'oraz ĩmishidan Christ. Aonaa mishidainao
Christ ati'o mani wuru'u parada-karuz pana'a'o parada-karu ida'an.
Mazan Tominkaru di'iki'o kuwai kowaadapa-kaoaz, mishidainao ati'o
pa'an, aonaa pidannao mamishida-kainao ati'o mani.
23 Aizii dii mani, ipai unao mishidapainao baokopatinan uchoochi-
ipan dono, na'iki wuru'u pidannao aitapainaouz paparadan pana'a'o
parada-karu ida'an aona'oraz kanom aitapan, ĩparadan naa, na'iki
kaina'a pabi'i mishidainao kaawan aona'oraz ĩaitapan pana'a'oraz
parada-karu, oo pidannao mamishida-kainao kaawan unao choochi-
ipan ida'ati. Aizii ĩabatan idi unao paradan na'apa'o parada-karu
ida'an, "Madoronaa-ziiwa wunaou'u," ĩkian nii unao dau'an. 24 Mazan
ipai unao ukowaadapan an Tominkaru di'iki'o kuwai, wuru'u pidan-
nao mamishida-kainaouz na'iki wuru'u mishidainao, aona'oraz ĩaitapan
pana'a'o parada-karu, aizii ĩabatan idi na'iki ĩaitapan idi unao kuwaa,
ĩnyukunuu pishaata-kao nii pa'oian kida dau'an. Wuru'u kuwai ĩabataniaz
tukapa-kidan nii na'apa'oram ĩkaduz. 25 Na'iki aimaakan kida ĩdizapaniaz
panyukunuu ii, ipai'o nii uaitapa-kida-kao. Uruu idi ĩkodoru'ukan nii
na'iki ĩtoriinpan nii Tominkaru ati, ĩkian nii, "Mishi'o, kaina'a Tominkaru
da'a'a unao tuma!"

Sha'apatin-karu sakitapa
baokopatin-karu dono choochi ii

---

† **14:21** Isaiah 28:11

26 Kaikapa'o ati'o kaiwuru'u õkianuz õmin-mishidannao: Aizii
ubaokopatinan dono uchoochin ii, marii ukaiwaan wuru'u Kaimana'o
Doronaa taaniaz uka'iita-kinaa nii usha'apatan kaudin-kizai. Kaina'a'o
nii pidannao kunuita'o nii, ba'orainao tominapa-kidan unao, ba'orainao
kowaadapan kuwai Tominkaru aitapa-kidaniaz ĩ'ati, ba'orainao
paradan pana'a'o parada-karu ida'an aona'oraz kanom aitapan, na'iki
ba'orainao, marii ĩkowaadan na'apa'oram wuru'u ĩkianuz. Marii ipai
aimaakan sha'apata-kariwaiz, ma'ozakada'o nii ipai mishidapainao.
27 Aizii pidannao parada'azo'o pana'a'o parada-karu ida'an, aona'oraz
kanom aitapan, soo dya'utam oo idikinauda'u pidannao paradan
taapada-kao, aonaa powa'a zii mani wuru aia'a. Ĩparadan dono,
marii ĩparadan bauda'apa kida. Aizii ba'oran pidan, marii ukowaadan
na'apa'oram wuru'u ĩkianuz. 28 Mazan aonaan an pidan nii aitapa'o
pakowaadan na'apa'oram wuru'u ĩkianuz, pidannao paradainaouz
pana'a'o parada-karu ida'an aona'oraz kanom aitapan, aonaa kizi
ĩparadan. Marii ĩparadan pa'ida'a na'iki Tominkaru ati.

29 Marii dya'utam oo idikinauda'u pidannao kowaadapan Tominkaru
aitapa-kidaniaz kuwai, na'iki ba'orainao, marii ĩabatapan na'iki ĩdi'itapan
wuru'u kuwai, mishi'o wuru'u kuwai Tominkaru di'iki'o oo aonaa.
30 Mazan na'ia'oram an pidan abatapa'oraz na'ii, Tominkaru aitapa-
kidan an aimaakan u'ati, marii wuru'u pidan kakuwaapatina'oraz
mashaadan, turuu kizi pidan abatapa'oraz kowaadan Tominkaru
aitapa-kidaniaz aimaakan u'ati. 31 Marii bauda'apa pidan paradan ki-
wiin, udauna'an ba'oran paradan udawu'ati. Na'apa ipai abatapainaouz
tominpan nii na'iki ma'ozakada-kao nii. 32 Pidannao kowaadapa'o
Tominkaru di'iki'o kuwai, turua'o ĩzaudapan ba'oran ipaian paparadan,
udauna'an uruu, turuu uparadan naa kapam. 33 Usha'apanum kau'an
Tominkaru, aonaa uaipan washa'apatan aimaakan na'apam karikao-
nan wabaokopatinan dono choochi ii, mazan uaipan ipai aimaakan
sha'apata-kao kaiman pa'an.

Ukau'an, marii kizi zunnao mashaa ĩdyaun ubaokopatinan dono
uchoochin ii. 34 Na'apa ipai Tominkaru pidanannao sha'apainpan
kawan ĩbaokopatinan dono pachoochin di'ii kida, aonaa zunnao taapada-
kao ĩparadan. Jewnao kakinaorinaa kian kawana'ati, aonaa kizi
ĩkazowautapan baokopatin-karu. 35 Ĩaitapa'azon an aimaakan dau'an,
marii ĩpishaan paudaiarunao padapu ii. Usha'apanum kau'an kak-
iba'azonna'o wuru'u zun paradan baokopatin-karu dono.

36 Unao Corinth sannao itiiman Tominkaru Paradan wa'atin soo
unao di'iki'o na'iki unao ati'o karikaonan? 37 Na'iki na'ia'oram pidan
dakotina'o kowaadapa'o nii Tominkaru di'iki'o kuwai, oo Kaimana'o
Doronaa taanii u'ati uka'iita-kinaa nii pasha'apatan kaudin-kizai, marii
uaitapan wuru'u õsaadanii kidaz unao ati, Naobanai Jesus kakinaori
wuru'u. 38 Mazan aonaan an utaan panyukunuu ati wuru'u kakinaoriiz,
marina'a uruu.

39 Ukau'an õmin-mishidannao, utaa unyukunuu tuukii ukowaadapan
dau'ati Tominkaru di'iki'o kuwai. Mazan aonaa umashaata'ana'a umin-
mishidannao paradan pana'a'o parada-karu ida'an aona'oraz kanom
aitapan. 40 Marii ipai aimaakan sha'apata-kao kaimana'o ida'an na'iki
sakitapa'o ida'an.

15

Kaimana'o kuwai Christ kadishitan daua'o

1 Aizii õmin-mishidannao, õnyukunuu-kida'azon u'ati tawuru'u Kaimana'o
Kuwai õkowaadauzoniaz u'ati. Uruu sha'atii umishidaniaz na'iki
pakawanu'oraz umishidapan umanawunu'o ida'an. 2 Uruu Kaimana'o
Kuwai kazannaata'o unao, upakawanun an umishidapan õkowaadan
kawan u'ati. Soo mani umamishidakan an, mazanu'o karikaonan
wuru'u umishidapanuz.

3 Õdobata-kidan kuwai unao ati, uruu dobata-kida-kariwaiz õ'ati.
Wuru'u kuwai umanawunu'o manawun: Christ mawakan dau'ana'oraz
wa'oian dikin ii, na'apa usaadinpan kawana'ati saada-kariwai
Tominkaru Paradan ida'a: 4 udida-kao, na'iki idikinauda'utan kamoo
ida'a ukadishita-kida-kao kakupa-karu ida'ati, na'apa usaadinpan
kawan saada-kariwai Tominkaru paradan ida'a. 5 Christ aidinan Peter
ati, udauna'an 12 patominapa-kidaniinao ati. 6 Udauna'an, uaidinan
uwazoota 500 baokopatinpa'o mishidainao ati. Iriba ĩnao kakupa zii
kai, baokoinao mawaka'a naa. 7 Na'iki udauna'an uaidinan James ati
kapam, na'iki udauna'an ipai apostlenao ati.

8 Udauna'an, dawu'itin zii uaidinan õ'ati kapam, õgaru na'apa'o
koraidaonaa kawan shakata'oraz pakamoon ua'ii.* 9 Õgaru, awu-
tapa'o õmanawunun ipai ba'oran apostlenao ai. Mishi, õgaru, aonaa
kanom dikin ii turuu õdakota-kao apostle nii, usha'apanum kau'an
õgaru pataka'uta'oraz da'i Tominkaru pidanannao. 10 Mazan õapostle-
tinan, soo Tominkaru kamunanun idi'o õ'ati, na'iki ukamunanunuz
õ'ati, aonaa madiwautapa-ka'o mani. Usha'apanum kau'an powa'a
zii udadaran õkaudinan ba'orainao apostlenao ai. Mishi aonaa õgaru
mani wuru'u sha'apata'oraz aimaakan, mazan Tominkaru pa'an wuru'u
kaudina'oraz õgaru ida'an pakamunanun ida'an. 11 Ukau'an, aonaa
usha'apan õ'ati, õgaru kakuwaapan oo ba'oran apostlenao kakuwaapan,
ipai waunao, wakakuwaapan uruu bauda'apa'oraz kuwai dau'u, na'iki
uru'u naa wuru'u unao mishidapaniaz.

Kadishita-kida-kao nii mawakainao

12 Aizii waunao wakakuwaapan pu'u Christ kadishita-kida-kao
dau'u mawaka-karu di'iki, na'apa dii mooko pabi'i unao kian
mawakainao, aona'o nii ĩkadishita-kida-kao? 13 Umishiin an mani aona'o
nii mawakainao kadishita-kida-kao mawaka-karu di'iki, ukau'an Christ,
aonaa ukadishita-kida-kao. 14 Na'iki aonaan an mani Christ kadishita-
kida-kao mawaka-karu di'iki, ukau'an madiwautapa-ka'o wuru'u
wakakuwaapatinanuz, na'iki unao mishidapanuz madiwautapa-ka'o
kapam. 15 Na'iki waunao apostlenao, wamariidinan naa karikaonan
Tominkaru dau'u, usha'apanum kau'an wakian idi Tominkaru
kadishita-kida Christ mawaka-karu di'iki. Aizii umishiin an mani aona'o
nii mawakainao kadishita-kida-kao mawaka-karu di'iki, ukau'an aona'o
Tominkaru kadishita-kidan Christ. 16 Ukau'an umishiin an mani aona'o
nii mawakainao kadishita-kida-kao, Christ aona'o ukadishita-kida-kao
kapam. 17 Na'iki aonaan an mani Christ kadishita-kida-kao, ukau'an
unao mishidapanuz Christ madiwautapa-ka'o karikaonan, na'iki aonaa
zii unao oian kida so'ota-kao. 18 Na'iki aonaan an mani Christ kadishita-
kida-kao, ukau'an pidannao mishidainaouz Christ mawakainaouznaa,

* **15:8** koraidaonaa kawan shakata'oraz pakamoon ua'ii oo "koraidaonaa kawan mashakata-ka'oraz kaiman."

aonaa ĩkazannaata-kao. 19 Aizii umishiin an mani aona'o nii wakadishita-
kida-kao, ukau'an wuru'u wabaiatinanuz Christ dikin ii, madiwautapa-
ka'o karikaonan. Na'iki waunao, turuu mani wakasha'ora-kida-kao ipai
pidannao ai, wamishidan idi mariidin-karu'u naa karikaonan.
20 Mazan Christ, mishi'o ukadishita-kida-kao mawaka-karu di'iki.
Uruu kiwiini'o ukadishitan pidannao mawakainao bii iki. Ukau'an,
uruu ida'ana'o waaitapan mishi'o nii mawakainao kadishita-kida-
kao mawaka-karu di'iki. 21 Pidannao mawakan bauda'apa'o pidan
sha'apatan idi'o oia'o aimaakan, na'apa kapam pidannao mawakainao
kadishitan nii ba'oran pidan sha'apatan idi kaimana'o aimaakan. 22 Ipai
pidan mawakauzon, usha'apanum kau'an Adam kaduz ĩnao. Na'apa'o
nii kapam ipai mishidainaouz Christ kadishita-kida-kao. 23 Mazan
Christ, uruu kiwiini'o ukadishitan. Aizii uwa'atin dono koshan, pidan-
nao mishidainaouz uruu, ĩkadishitan nii pamawaka-kizi iki.
24 Uruu dauna'an amazada katokon-tinan nii, Christ katokontan
nii ipai oia'o doronainao naobanai-tinpainaouz. Na'iki utaan nii
padaru Tominkaru ati, wuru'u pakazowautapanuz. 25 Usha'apanum
kau'an Christ kazowautapan nii atii Tominkaru waranuita-kidan ipai
utarubanao. 26 Mawaka-karu, uruu ukaduzun naa tarubai Christ
mainaabatan ni'o. 27 Usha'apanum kau'an Tominkaru paradan kotua'o
usaadauzo-kao kian, “Tominkaru kazowautapa-kida ipai aimaakan
u'ati.”† Mazan aitapa-kao wuru'u parada-karuz “ipai aimaakan”
kia'oraz, aonaa Tominkaru tuma'o ati'o mani wuru'u na'apa-karuz,
mazan uruu pa'an kazowautapa-kida'oraz ipai aimaakan Christ ati.
28 Aizii ipai'i naa aimaakan kida muuda-kao dono Christ kazowautapan
nii, udauna'an uruu, Tominkaru Daniz, ukazowautapa-kidinan ni'i naa
Tominkaru ati. Uruu taa'oraz ipai aimaakan kida Christ kazowautapan
nii. Ukau'an Tominkaru, uru'o ni'i naa kazowautapa ipai aimaakan.
29 Aizii umishiin an mani pidannao mawakainao, aona'o nii ĩkadishita-
kida-kao kakupa-karu di'iti, kandii nii mooko pidannao chikaawun-
uinan mawakainao pidannao dikin ii? Kanom wuru'u ĩtiwaaniaz
pasha'apatan na'apa'o ida'an? 30 Aizii waunao mani? Aonaan an
mani umishiin wakadishita-kida-kao nii wamawakan dauna'an, kandii
ni'o mooko wuru'u wabaiatan aimaakan kichana'iki-kia'o kida ipai
kamoo? 31 Õmin-mishidannao, ipai kamoo õbaiatan aimaakan kichana'iki-
kia'o manawun! Mishi'o kaiwuru'u õna'apanuz, na'apa wuru mishiin
kawan õ'atadinapanuz unao dau'an, wabauda'apatinpan idi Christ Je-
sus waNaobanaa ida'ati. 32 Da'a'a, Ephesus ida'a, kaina'a pidannao
õtarubanao. Tuukii ĩkashadaakapan õtuma na'iki ĩdakota pazowian õgaru.
Na'apa ĩkichana'iki-kian õ'ati baudokoru kawan. Ukau'an kandii ni'o
mooko õbaiatan na'apa kida'o aimaakan umishiin an aona'o nii pidannao
mawakainao kadishita-kida-kao? Umishiin an mawakainao aona'o nii
ĩkadishita-kida-kao, ukau'an kii-karu kawana'ati: “Wakonaukiitina'a naa
ipai kamoo. Waaroopa'a naa na'iki watuzapa'a naa, usha'apanum
kau'an waikana'an wamawakan ni'i naa na'iki aona'o nii powa'a
wakadishita-kida-kao.”‡
33 Aonaa umariida-kidina'ana'a pidannao ati kiainaouz aona'o
nii mawakainao kadishita-kida-kao. Usha'apanum kau'an
pukamina'utinpan dono pidannao idi, aona'oraz ĩkaduz kida kaimanan,

† **15:27** Psalm 8:6 ‡ **15:32** Isaiah 22:13

ĩpataka'uan nii kaimana'oraz pukaduz. 34 Usakitapada udi'itinpan,
na'iki aona'a naa u'oipa'ana'a. Õkian na'apa õba'azoo-kida'azon
unao, usha'apanum kau'an pabi'i unao, aonaa manawun uaitapan
Tominkaru.

Nanai kadishita-kida-karu ni'oraz diina'iti'i

35 Pidan pishaan nii, "Na'apam nii wuru'u pidannao mawakainao
kadishita-kida-kao? Sha'apa'oram kaduzu'o nii ĩnanaa kida?" 36 Pugaru
madiwautapa-ka'o pidan. Kandii nii pupishaan kaikapa'o aimaakan?
Aushaa, putukapa mooko, pupaowan dono uudai, aonaa usoda'akan
sariapa, soo udida-kao an kiwiin. 37 Na'iki aimaakan pupaowaniaz soo
uudai karikaonan, panaadon poroom aka oo ba'oran kaduz paoribai
uuda. Aonaa pupaowan paoribai udaru'ora'a naa. 38 Mazan Tominkaru
taan ukadunaa nii paaipan kawana'ati, na'iki ipai sha'apa'oram uudai
ati utaa ĩkadunaa nii, ĩkaduz kida kawana'ati.

39 Na'iki aimaakan kida kakupainaouz, pana'a'o ĩnanaa kida. Pidannao
pana'a ĩnanaa, uzainao pana'a ĩnanaa, kotu'uz pana'a ĩnanaa, na'iki kopau
pana'a ĩnanaa.

40 Na'iki aokazi ii aka, kaina'a aimaakan kida, na'iki imi'i baara an,
kaina'a kapam aimaakan kida; wuru'u aokazi ii aka'oraz aimaakan
kida, pana'a'o ĩkonaunaman wuru'u imi'i baara ana'oraz aimaakan kida
konaunaman ai. 41 Kamoo pana'a ukonaunaman, kauzu pana'a ukonau-
naman, na'iki wizinao pana'a ĩkonaunaman; na'iki wizinao, upu'u zii
pana'a kida ĩkonaunaman ba'oran wizinao ai kapam.

42 Ukau'an, na'apa'o nii wuru'u pidannao mawakainao kadishita-
kida-kao dono kakupa-karu di'iti. Pidan mawaka'o dida-kao dono,
wuru'u unanaa toma-kariwaiz mawakauzo karikaonan, mazan
ukadishita-kida-kao dono'o naa, aona'o ni'i naa powa'a umawakauzon.
43 Pidan mawakan dono, unanaa dida-kariwaiz, aonaa ukonaunaman,
na'iki kapati'o wuru'u unanaaz. Mazan ukadishita-kida-kao dono'o naa,
konaunama'o nii na'iki ma'ozaka'o nii unanaa.

44 Wuru'u pidan nanaa dida-kariwaiz, uruu nanai imi'i baara
ana'o kaduz, mawakauzo karikaonan. Mazan ukadishita-kida-kao
dono'o naa, karikaonanu'o ni'i naa ukakupan, kakupa-karu Kaimana'o
Doronaa taaniaz. Mishi kaina'a nanai mawakauzo karikaonan, na'iki
kaina'a nanai Kaimana'o Doronaa taaniaz kakupa-karu u'ati.

45 Na'apa saadauzo-kariwai Tominkaru paradan kian, "Kiwiitapa'oraz
Adam, utoma-kao kakupa'o pidan nii"; mazan dawu'itiini'oraz Adam,
uruu Christ. Na'iki Christ, uruu Doronai taa'oraz karikaonanu'o kakupa-
karu pa'an. 46 Ukau'an wuru'u nanaiz Kaimana'o Doronaa taaniaz
kakupa-karu u'ati, aonaa uruu mani wuru'u kiwiini'oraz. Mazan wuru
pa'ana'a nanai imi'i baara ana'oraz kaduz, uruu kiwiini'oraz pa'an.
Dawu'itin zii pa'an wuru'u nanai Kaimana'o Doronaa taaniaz kakupa-
karu u'ati.

47 Kiwiitapa'oraz Adam, imi'i idi'o utoma-kao, mazan dawu'itiini'oraz
Adam, uruu aokazi iki'o uwa'atin pa'an. 48 Ipai pidannao imi'i baara
ainaouz, na'apa'o ĩnanaa wuru'u pidan kawan, toma-kariwaiz imi'i
idi. Mazan pidannao makoinao ni'oraz aokazi iti, na'apa'o nii ĩnanaa
wuru'u pidan kawan aokazi iki'oraz uwa'atin. 49 Wananaa toma-kao
kawan wuru'u pidan nanaa kaduz kawan imi'i idi, diina'iti'i na'apa'o nii
wananaa wuru'u pidan nanaa kaduz kaawan aokazi iki'oraz.

50 Õmin-mishidannao, kaikapa'o ati'o kaiwuru'u õkianuz: Wuru'u
wananaa, imi'i baara ana'oraz kaduz karikaonan, aonaa turuu
umashaapan Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii; na'iki wananaa
mawakauzoz, aonaa turuu ukakupan karikaonanu'o nii.
51-52 Aushaa uabata, õkowaadan aimaakan aona'oraz uaitapauzo-kao:
aonaa ipai'o nii mani wamawakan, mazan dawu'itiini'o kuwudii§
poota-kao dono, ipai'o nii wapana'adina'akan kadiman aka, pidan
samuruuankan kawan paawun. Aizii wuru dono'o kuwudii poota-
kaoaz, pidannao mishidainao Christ mawakainaouznaa, ĩkadishitan
nii, aona'o ni'i naa ĩmawakauzon powa'a. Na'iki ipai waunao kaku-
painao, wapana'adina'akan nii kapam. 53 Wuru'u wananaa mawakau-
zoz pana'ada-kao nii nanai kida di'iti, aona'o ni'oraz umawakauzon.
54 Ukau'an wananaa mawakauzoz pana'ada-kao dono'o naa nanai kida
di'iti karikaonanu'o ni'oraz ukakupan pa'an, uruu Tominkaru paradan
kotua'oraz usaadauzo-kao mishiinan ni'i naa:
"Mawaka-karu mainaabata-kaoa'a naaz kaiman-daun!"*
55 "Mawaka-karu, na'ii dii puka'iitanuz puzowian pidan?
Mawaka-karu, na'ii dii puma'ozakan pukaziwaa-kinaa nii pidan?"†
56 Mawaka-karu ikodan pama'ozakan pakaziwaa-kinaa nii pidannao,
ĩ'oian ida'ana'o, na'iki oia'o ikodan pama'ozakan wadikintapan ida'an
kakinaorii, Moses ati'oraz utaa-kao. 57 Mazan "kaiman manawun,"
wakian Tominkaru ati, uruu taa'oraz wa'ati turuu-kinaa nii wadikintan
oia'o na'iki mawaka-karu, waNaobanaa Jesus Christ sha'apatanii ida'an.
58 Ukau'an õmin-mishidannao, õmarainapaniinao, ma'ozaka ukadishitapa
umishidapan ida'a, na'iki aonaa utaapada'ana'a aimaakan zikadan
unao umishidapanii ai. Karikaonan usha'apaapa ukaudin-kizi
Naobanai Jesus ati, usha'apanum kau'an uaitapa wuru'u ukaudinanuz
Naobanai ati, aonaa madiwautapa-ka'o mani wuru'u.

16

Puraata zaamata-kao
mishidainao ati

1 Aizii õparadan nii tawuru'u puraata zaamata'azoo-kaoaz dau'an,
Jerusalem ia'oraz Tominkaru pidanannao ati, pataka'utinainaouz,
ĩkaminka'uta-kinao nii. Usha'apata pa'i õdyuudan kawan Galatia ia'o
mishidapainao sha'apatan. 2 Ipai Sunday kawana'ati, ipai unao, ubuuta
pa'i puraata sodi wuru'u di'iki'i puraata uikodaniaz, na'iki utaapa'a
naazu. Aonaa uzaudapa'ana'a atii õkaawan zii, uruu zii utiwaan uzaa-
matan puraata ipai baukapa aka. 3 Aizii õkaawan dono, õsaadan nii
kaarita wuru'u pidannao dau'an, unao zaamataniinaouz na'aka'o nii
puraata Jerusalem iti, unao di'iki'oraz, na'iki õdyuudan nii ĩdyaun. 4 Aizii
õdi'itinpan an kaimana'o nii zii õmakon an kapam, ukau'an õmako'okan
ni'i naa baokopa ĩtuma.

Paul morowauta'azon

5 Õwa'atin nii õmorowautaanan unao ida'an, õmakon dauna'an Macedo-
nia ii aka. 6 Panaadon õna'a'akan nii unao tuma na'apauda'um sondii
karikaonan, oo panaadon õna'ian nii unao tuma atii amazada wadidin
ipain di'iti. Udauna'an turuu ukaminka'utan õgaru, õdobatapa'azon

§ **15:51-52** kuwudii: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.
* **15:54** Isaiah 25:8 † **15:55** Hosea 13:14

dono'o naa wuru'u amazada di'iti na'iti'oram nii õmakan na'iki'o
dauna'an. 7 Aonaa õmorowauta'azon u'ida'ati õdobatapan tuma karikao-
nan. Tomunu'iki'o õaipan õna'a'akan unao tuma, Naobanai Tominkaru
taapadan an una'apan.
8 Õna'an nii da'a'a Ephesus ida'a atii Pentecost* taapauzo-kao
kamoon di'iti. 9 Usha'apanum kau'an, kaina'a iriba pidannao da'a'a
abata'azo'o Kaimana'o Kuwai, na'iki kaimana'o nii manawun õna'an an
zii õkakuwaapan ĩ'ati, ukaina'an pu'u padamata iriba pidannao aona'o
manawun ĩnyukunuu-atin õgaru õkowaadapan idi Kaimana'o Kuwai, na'iki
tuukii ĩto'oran õ'ati.
10 Aizii Timothy kaawan an unao ida'ati, kaiman pa'i udapaapa uruu.
Uruu kaudina'o Naobanai Jesus ati na'apa õgaru kawan. 11 Aonaa kizi
na'ia'oram pidan kashadan uruu, mazan ukaminka'uta pa'an uruu,
udobata kizi kaiman, ukaawa kizi õ'ida'ati. Õzaudapan ukaawan wuru'u,
ba'orainao mishidainao tuma.
12 Aizii, wamin-mishidan Apollos dau'an. Tuukii õpishaan umakon
unao di'iti, wuru'u ba'oran mishidainao tuma. Mazan aonaa un-
yukunuu na'apazan pamorowautapan dau'u kai unao di'iti. Mazan
na'apainim dono uikodan amazada pamorowauta-kinaa nii, uruu
na'apaini'o nii umakon umorowautan.

Paul katokontan paparadan

13 Karikaonan uzaudinapa, na'iki ma'ozaka ukadishitapa umishida-
pan ida'a; ma'ozaka utaapin unyukunuu ii, na'iki aonaa utaria'a naa.
14 Usha'apata ipai aimaakan unyukunuu kamarainpanun ida'an.
15 Uaitapanii sha'atii Stephanas na'iki uiribannao dau'an mashaa-
painaouz udapu'u. Ĩnao kiwiniinao ĩmishidan wakuwaa Jesus daua'o
wiizai baara Achaia ii, na'iki tuukii ĩtaainan pakaminka'utan ida'an
Tominkaru pidanannao. Õmin-mishidannao, õpishaan unao, 16 uizo'ati kizi
pidannao na'apainao ĩkazowautapan, na'iki pidan na'apa'o ukaudinan
na'iki ukazowautapan ĩnao kawan.
17 Tuukii õkonaukian Stephanas, Fortunatus, na'iki Achaicus kaawan
dau'an õ'ida'ati; unao aonaan pu'u padamata õ'ai, mazan kaina'a ĩnao
õtuma. 18 Na'iki ĩkonaukiida õnyukunuu, na'apa ĩkonaukiidan kawan unao
nyukunuu. Utukapa-kida pa'i na'apam unaubaapan, na'iki unyukunuu-
atin pidannao ĩnao kaduz.
19 Mishidapainao mashaapainaouz da'a'a Asia Baara an, ĩdyuudan
paparadan kida unao ati; Aquila na'iki udaiaro Priscilla dyuudan kapam
paparadan unao ati, na'iki mishidainao choochiipauzonaouz ĩdapu ii,
ĩdyuudan kapam paparadan ĩbauda'apatinpan idi unao tuma Naobanai
Jesus ida'an. 20 Ipai mishidainao mashaapainaouz da'a'a dyuudan
paparadan unao ati. Konaukii unaubaa umin-mishidannao ubaokopati-
nan dono.†
21 Aizii di'i õparadan sodi õgaru Paul saadanii õka'u ida'an, õnaubaa-kinaa
nii unao.‡

---

* **16:8** Pentecost: umanawunu'o kamoo Jewnao ati. † **16:20** Paul dono'o mishidainao baokopatinan dono, ĩtukapa-kidan panaubaan oo pakonaukii-kidan pamin-mishidannao pakissitan ida'an ĩdyaun pakaozoo ati oo pataawu ati oo panaadon paka'u ati. ‡ **16:21** Kaina'a'o da'i Paul minka'u saadapauzo kaarita u'ati. Uruu saadanii wuru'u kaaritaz Paul ati. Mazan verse 21 ida'a, paaipan ati'o pa'an, Paul saadan paka'u ida'an Corinth sannao aitapa kizi mishi'o ukaaritan wuru'u.

22 Na'ia'oram pidan aonaa umarainpan Naobanai Jesus, marii up-
ataka'uta-kao. Kai'i naa puwa'ati, waNaobanaa!
23 Marii Naobanai Jesus kamunanun unao ati.
24 Õmarainapa ipai unao wabauda'apatinpan idi Christ Jesus ida'an.
Amen

Itamautan Paul Kaaritan Corinth Sannao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Paul saadan koshan kaarita mishidainao ati, Corinth iainaouz.

Usaadan kaarita ĩ'ati usha'apanum kau'an kaina'a ba'oran pidannao kowaadapainao kaikin Tominkaru paradan, mazan dakotinpainao karikaonan Christ apostlen nii. Ĩnao kakinaotan mishidainao apostle Paul ai. Ĩkian udau'an, "Aonaa mishi'o mani wuru'u uparadan ma'ozakanuz, soo pamunapon idi'o karikaonan uma'ozakatinpan. Mazan ukaawan an da'ati'i, aonaa uka'iitauan paparadan na'apa wakanaapu ati." (Putukapa 2 Corinthians 10:1)

Uruu idi apostle Paul saadan pakaaritan, ukakinaowan mishidainao ma'ozaka'o ida'an. Unyukunuu-kida ĩ'ati pamakonkauzon dau'an ĩ'idi'ii. Ĩaitapa na'iki ĩtukapanii ukaduz umakonkauzon dono ĩwiizi ii. Aonaa kanom dikauda'o nii usha'apatan na'ii. Aonaa umizidinkidan ĩdyaun, aonaa udakotan pakaudinan winipinaa ĩ'ati, ukaudin dadara paikoda-kinaa nii aimaakan sodi kida pamashaapa-kinaa nii. Ukian aonaa puraata mani wuru'u uaipaniaz ĩ'ai, mazan uaipan pa'an pakaminka'utan ĩdyaun, ĩaitapa kizi na'apam Tominkaru aipan mishidainao mashaapan, na'iki ĩtaapaakan pamin-mishidannao tuma.

Unyukunuu-kida ĩ'ati puraata taa-kao dau'an mishidainao ati Jerusalem iainaouz. Mishi kizi ĩsaabaan naa puraata wuru'u ĩkowaadauzoniaz pataa'azon mawanyukunui-tainao ati.

Ukakinao kapam mishidainao, ĩtanawatin kizi pasha'apaapan ai oii kida'o. Ĩmatanawatinkan an mishi'o nii ukakinaowan ĩdyaun ma'ozaka'o ida'an na'apa pakian kawan pakaaritan ida'a.

Utokon ii Paul kowaadinan naa mishidainao ati, na'iki ukakinaowan ĩdyaun kaimana'o ida'an. Uaipan mishi ĩmashaapan kaiman na'iki konaukii Tominkaru tuma na'iki pamin-mishidannaoun tuma. (Putukapa 2 Corinthians 13:11)

Kaarita buutinpan kida

Paul kaaritan daua'o *1:1-11*
Paul kaudin-kizi daua'o *1:12—7:16*
Puraata zaamata-kao daua'o pataka'utinainao ati *8:1—9:15*
Ma'ozaka Paul kakinaowan pidannao *10:1—13:10*
Paul katokontan pakaaritan *13:11-113*

1 Di'oraz kaarita õgaru Paul di'iki'o, Tominkaru zaamataniaz Christ
Jesus apostlen nii, na'iki wa'inawuzu Timothy di'iki'o kapam. Wasaadan
kaarita unao ati'o Tominkaru pidanannao baokopatinpainaouz Corinth
ii, na'iki ba'oran upidanannao ati'o mashaapainao kidaz Achaia Baara
ii aka. 2 Marii Tominkaru waDaru na'iki Naobanai Jesus Christ kamuna-
nun unao ati na'iki utaa kizi unyukunuu kaiman-kinaa nii.

Marii "kaiman," wakian Tominkaru ati

3 Marii "kaiman," wakian Tominkaru ati, uruu wanaobanaa
Jesus Christ Tominkarun na'iki udaru. Kamunanba'o darui wuru'u
Tominkaruz, na'iki uruu karikaonanu'o uma'ozakadapan nyukunui.
4 Uruu ma'ozakada'oraz wanyukunuu wabaiatan dono aimaakan

kasha'ora kida'o. Ukau'an wama'ozakada'a naa pidannao nyukunuu
kapam ĩbaiatan an kasha'ora kida'o, na'apa Tominkaru ma'ozakadan
kawan wanyukunuu. 5 Kai'oraz tuukii wabaiatan to'ora-karu Christ
dikin ii; mazan Christ ida'ana'o wuru'u Tominkaru ma'ozakadanuz
wanyukunuu tuukii manawun. 6 Aizii wabaiatanuz dobata kasha'ora
kida'o to'ora-karu, unao ati'o wuru'u, usha'apanum kau'an waaipan
idi uma'ozakadinan na'iki ukazannaatinan. Waunao, na'apa'o
wanyukunuu ma'ozakadauzo-kao wabaiatan dono to'ora-karu.
Na'apa'o kapam wuru'u wama'ozakadanuz unyukunuu ubaiatan idi
kasha'ora kida'o aimaakan. Ukau'an waaitapa aona'o nii ukashadinan,
mazan ma'ozaka'o nii utaapan wuru'u umishidapanuz Christ, na'apa
waunao kawan. 7 Waaitapa upataka'uta-kao dono waunao kawan,
mazan Tominkaru ma'ozakadan nii unyukunuu, na'apa uma'ozakadan
kawan wanyukunuu.

8 Wa'inawuzunao na'iki wadadakoonao, waaipan unao aitapan
na'apam wabaiatan kasha'ora'o, to'ora-karu wa'ati wakakuwaati-
nankan dono Asia Baara ii aka. Mishi tuukii wabaiaapan dadara'o na'iki
kasha'ora'o aimaakan kida, wa'itiiman shaa wamawakan ni'i naa. 9 Ipai
waunao wakian wanyukunuu ii "aizii wamawakan naa wuru'u." Mazan
aimaakan sha'apanuz wa'ati kaikapa'a, aonaa kizi wadopian wa'ida'a
karikaonan, mazan wadopii kizi pa'an Tominkaru ati, kadishita-
kida'oraz mawaka'o pidan. 10 Mishi Tominkaru kaminka'uta na'iki
ukazannaata waunao wazowii-kao ai, uruu idi waaitapa karikaonanu'o
nii ukazannaatan waunao na'apa. Na'iki wamishida na'iki waaitapa
Tominkaru kazannaatan nii koshan waunao, 11 unao kaminka'utan idi
waunao utoriinpan ida'an. Tominkaru dako'atin nii wuru'u iriba'oraz
toriinapa-karu wadau'an, na'iki ukaminka'utan nii na'iki ukazannaatan
nii waunao. Uruu dikin ii iriba'o nii pidannao naubaan na'iki ĩkonaukii-
kidan Tominkaru.

Paul pana'adan panyukunuu pasha'apata'azoonii ai

12 Aizii wa'atadinpa'azon: aonaa kanom washa'apatan ba'azootin-
kida'o nii waunao, kaiman wamashaapan na'iki washa'apata aimaakan
kaiman, ipai pidannao tuma wachi'ikapa-kizi kawana'ati. Unao tuma
powa'a zii wamashaapan kaiman. Ipai washa'apatan aimaakan
sakitapa Tominkaru aipan kawana'ati, aonaa kanom wadizinpan
unao ai. Washa'apatinan kaikapa'a aonaa pidan aitapaaban kaduz
ida'ana'o mani, mazan Tominkaru kaminka'utan ida'ana'o pa'an
waunao. 13-14 Wasaadan dono wakaaritan unao di'iti, aonaa
wakaiwaan kasha'apannaa kida'o parada-karu, mazan wasaadanuz
masha'apanna'o na'iki kainaabana'o ida'an. Uruu idi aizii masakauda'u
uaitapan wadau'an, mazan waaitapa powa'a'o nii zii uaitapan
wadau'an na'iki wakaduz dau'an kaimanaiman. Aizii diina'iti'i,
Naobanai Jesus kaawan dono, tuukia'o nii unao atadapan waunao,
na'apa'o nii wa'atadapan kapam unao.

15-16 Õaitapa na'apa'o nii unao nyukunuu kapam, umishidan nii kai-
wuru õparadan kidaz. Uruu idi'o õdakotanuz padamata õmorowautapa'akan
unao di'ii õmakopaanan dono Macedonia iti. Aizii õkiwan dono powaa
ati õaipan koshan õmorowautapa'akan unao di'ii, itamau kizi ukonaukian
uabatan idi kaimana'o õkuwaa. Aizii õdobatapan dono'o naa unao di'iki,

õaiapanii padamata ukaminka'utan õgaru utaan ida'an õaiapanii kida
õkiwa-kinaa ni'i naa Judea Baara iti.
17 Mazan aona'a naa õmorowautapa'akan unao di'ii õkian kawana'ati.
Aizii mani, na'apam ukian õpana'adan dau'an õnyukunuu, na'apa dii
uabatanuz, mariidin-karu kawan? Oo pidan kawan toma'aka'oraz
padi'itinpan aizii sodi'ika'o karikaonan? "Oo," pakian pu'u, mazan
udauna'an "Aonaa" ukia'akan naa. Aonaa na'apa'o mani õgaru.
18 Tominkaru karikaonan uparadan mishiin. Na'apa'o kau'an wuru'u
wakuwaa mishiniz, "Oo" õkian dono, mishi'o wuru'u "Oo" õkianuz.
19 Tominkaru Dani Jesus Christ karikaonan da'i uparadan mishiin,
aonaa upana'adan panyukunuu. "Oo" ukian dono, mishi'o wuru'u
"Oo" ukianuz. Uruu Jesus daua'o wuru'u Silas, Timothy na'iki õgaru
kakuwaapatinanuz.
20 Õkian kaikapa'a usha'apanum kau'an ipai tawuru'u Tominkaru
kowaadanii kidaz pataa'azon na'iki pasha'apata'azon, mishi'i naa
usha'apatanuzu Christ ida'an na'apa pakiauzon kawan. Uruu idi'o
wakian, "Amen." Wakian kaikapa'a aimaakan sha'apan idi na'apa
Tominkaru paradan kawana'ati, na'iki Christ ida'an tuukii wakonaukii-
kidan Tominkaru umanawunun.
21 Tominkaru ida'ana'o wuru'u ma'ozaka waunao na'iki unao mishi-
dapan Christ, uruu wuru'u zaamata'oraz ipai waunao kaudina'o nii
pa'ati. 22 Na'iki kaina'a utaan Kaimana'o Doronaa wa'ida'a. Uruu
ukainaabata-kinaa pa'idiwau'u naa wuru'u waunaouz. Na'iki wuru'u
utaanuz Kaimana'o Doronaa wanyukunuu iti, waaitapa-kinaa nii
mishi'o nii utaan wa'ati ipai wuru'u ukowaadanii kidaz pataa'azon
diina'iti'i.
23 Aizii õkowaadan nii unao ati Tominkaru abatapan pu'u kanom ni'o
aonaa õdobatan unao ida'an õparadan kawana'ati. Wuru'u õmamakokanuz
õkarodapan idi'o unao, õkakinaowan ai unao kaziwa'o ida'an. 24 Mazan
aonaa wadyuudan mani umishidapan waparadan kawana'ati.
Waaitapa unao tuukii umishidan Christ. Waaipan pa'an wakaudinan
baokopa unao tuma, ukonaukii-kinaa nii.

2

1 Ukau'an õdi'itinpan, aona'o nii õmakon unao di'iti kai, aonaa
kasha'ora-karu bii a'o mani wuru'u õmorowautapa'azoonuz. 2 Aizii
õkasha'oradan an unyukunuu, kanomanao kaina'a konaukiida'o
nii õgaru? Soo unao õkasha'oradaniinaouz. 3 Uruu idi'o tawuru'u
ma'ozaka õparadan u'ati, õsaadanii õkaaritan ida'a, õaipan idi'o udi'itinpan
usha'apaapanii kida dau'u. Aonaa kizi ukasha'oradan õnyukunuu
koshan õmakon dono unao di'iti, usha'apanum kau'an unao wuru'u
konaukiida'o ni'oraz õgaru. Mazan õaitapa usha'apatinan nii õparadan
kawana'ati. Uruu idi baokopa'o nii wakonaukian. 4 Tawuru dono'o
õsaadanuz kaarita unao ati, õzaadan bii a'o õsaadan, tuukii õdopian unao
dau'an na'iki kaziwa õdi'itinpan udau'u. Õsaadanuz õkaaritan aonaa
õkasha'orada'azon mani unyukunuu, mishi'oraiman õaipan pa'an
uaitapan na'iki utukapan mishi'o õmarainpan unao tuukii.

Pidan sha'apatanii oia'o
marina'ata-kao

5 Aizii pidan wuru'u toma'oraz kasha'ora-karu pasha'apatanii
ida'an, ukasha'orada'aka mishi õnyukunuu, mazan unao udawunu'iti

ukasha'oradan unyukunuu, panaadon powa'a zii ukasha'oran õ'ai.
Mazan aonaa õ'itiiman ukaziwan waunao tuukia'o ida'an manawun.
6 Aizii turua'a naa upataka'utazu. Aata, upataka'uta'aka'a naazu
mishidainao aitan kawana'ati. 7 Ukau'an aizii umarina'ata'a naa
wuru'u usha'apataniaz, kaimana'a naa uparada u'ati. Panaadon
unyukunuu kasha'oran ni'i naa tuukii manawun na'iki u'itiiman aona'o
ni'i naa powa'a kaiman-karu pa'ati. 8 Uruu idi tuukii õaipan utukapa-
kidan ipai umin-mishidannao kanaapu'u mishi umarainpan uruu.
9 Tawuru'u õsaadanuz õkaaritan unao di'iti, õtukapa'azon umishidan
na'iki uizo'atin ipai wuru'u õdyuudanii kidaz usha'apatan. 10 Aizii
umarina'atan an wuru'u kasha'ora'oraz aimaakan pidan sha'apataniaz,
õgaru na'apa, õmarina'atan nii kapamaz, aonaa udaru'o aimaakan
mani wuru'u usha'apataniaz. Christ aitapa na'iki utukapa mishi
õmarina'ata'a naa wuru'u kasha'ora'oraz pidan sha'apatan. Na'iki unao
ati'o õsha'apatanuz aimaakan na'apa. 11 Aonaa kizi Satan waota-kidan
waunao, usha'apanum kau'an waaitapani'i naa tuukii Satan tiwautan
pawaota-kidan waunao.

Paul dopian dau'ana'o

12 Aizii õmakonkan dono Troas ii, õkowaadapa'akan dono'oraz Kaimana'o
Kuwai Christ dau'u, Naobanai Tominkaru da'ata padamata kaudin-
kizai õ'ati, ukashaapa õkowaadapan Kaimana'o Kuwai. 13 Mazan aonaa
õnyukunuu kaimanan, tuukii õdopian usha'apanum kau'an aonaa zii Titus
kaawan unao di'iki. Uruu idi õkowaadinan na'iainao ati, udauna'an
õdobatan naa Macedonia iti.

Ma'ozaka-karu Christ ida'an

14 Mazan "kaiman," õkian Tominkaru ati, usha'apanum kau'an uzaa-
matanii waunao Christ ida'ati papoitorunao nii. Uruu idi'o Tominkaru
kaiwaan waunao na'akapa'o nii na'iki kowaadapa'o nii Kaimana'o
Kuwai, pidannao aitapa-kinaa nii Christ. Kaduunu'o kawanu'o nii
pidannao ati wuru'u kaimana'oraz kuwai. 15 Ukau'an wuru'u wakaud-
inanuz, wakowaadapanuz kaimana'o kuwai, kaduunu'o Tominkaru ati
wuru'u. Uruu kuwai kida po'okinan ipai pidannao kawana'ati, wuru'u
kazannaatinainaouz pa'oian ai na'iki makazannaatin-kainaouz pa'oian
ai. 16 Mazan pidannao makazannaatin-kainaouz, ĩdamaan wuru'u
wakuwaa kidaz aimaakan mawaka'o dyupushan kawan, usha'apanum
kau'an mawaka-kizai iti'ora'a naa ĩmakopan. Mazan wunaou'u kazan-
naatinainaouz pa'oian ai, kaduunu'o kawan ĩdamaan wuru'u wakuwaa
kidaz, usha'apanum kau'an karikaonanu'o nii ĩmashaapan Tominkaru
tuma. Na'ia'oram pidan turua'o usha'apatan na'apa kida'o kaudin-
kizai? 17 Waunao aonaa ba'oran pidannao kawan mani wakaiwaa-
pan Tominkaru paradan wazaamaapa-kinaa nii puraata pidannao ai.
Mazan Tominkaru zaamatanii waunao kowaadapa'o nii paparadan.
Uruu idi uawun za'a ipai wakowaadan uparadan kaiman na'iki saki-
tapa, Christ poitorun idi waunao.

3

Pa'ina'o mashaapa-karu Tominkaru aipan kawana'ati

1 Na'apa dii unao kian kaiwuru kida dau'ana'a, udakota sha'a
wa'atadinpan karikaonan? Oo uaiapa zii sha'a kaarita saada-kao
wadau'an, wana'akan nii unao di'iti ba'oran pidannao kawan, oo

kaarita saada-kao unao di'iki wana'akan nii wamako kizi kawana'ati?
2 Mazan unao pa'an wakaaritan wana'akapaniaz watuma, saadinpa'o
wanyukunuu ii. Pidannao tukapan idi kaimana'a naa unao kaduz, uruu
ida'an ĩaitapa mishi'o wuru'u wakaudinanuz Tominkaru ati. 3 Christ
kaaritan kawanu'o pa'an wuru'u unaouz, umashaapan idi pana'a'a naa,
pidannao tukapa na'iki ĩaitapa watominapa-kidan idi'o unao wuru'u
upana'adinanuz. Aonaa saaribai na'iki ka'ui ida'ana'o mani usaada-
kao wuru'u Christ kaaritanuz, mazan Tominkaru karikaonanu'oraz
ukakupan saadanii pa'an padoronaa ida'an. Aonaa kuba baara'a'o mani
usaada-kao, mazan usaada-kao pidannao nyukunuu ia'o pa'an.
4 Aizii kaiwuru'u õkianuz unao ati kaikapa'a õaitapan idi turuu
Tominkaru sha'apatan aimaakan na'apa Christ ida'an. 5 Mishi
waaitapa aonaa waturuan washa'apatan wa'ida'a wuru'u kaudin-
kizaiz, kaimana'o kuwai kowaadapa-kaoaz. Mazan Tominkaru
taan ida'ana'o pa'an pama'ozakan wa'ati wuru'u wakowaadapanuz
kaimana'o kuwai. 6 Tominkaru wuru'u zaamata'oraz waunao,
kowaadapa'o nii paparadan, uruu wuru'u taa'oraz waka'iita-kinaa
nii wakowaadan pidannao ati wuru'u pa'ina'oraz aimaakan Tominkaru
sha'apataniaz naa ĩ'ati.* Wuru'u pa'ina'oraz aimaakan Tominkaru
sha'apatan, aonaa kotua'o Moses saadauzonii kakinaorii kawanu'o
mani, mazan padoronaa ida'ana'o pa'an. Usha'apanum kau'an wuru'u
kotua'oraz kakinaorii na'aka'o pidan mawaka-karu di'iti; mazan wuru'u
Tominkaru sha'apataniaz padoronaa ida'an, pidan ikoda-kinaa pa'an
karikaonanu'o kakupa-karu.
7 Wuru'u kotua'oraz kakinaorii, saada-kariwaiz kuba kataida'u'o
ida'a, ukaawa-kidan pu'u mawaka-karu, mazan umanawun
uwizi'ida'akan Moses awun baara utaa-kao dono u'ati. Aonaa
Israelitenao ka'iitan paawunuupa'akan uawun baara iti, uwizi'in idi
manawun. Padamata umainaabatinpaanan pu'a'ora'a naa ĩtukapanuzu.
8 Aitaniimana'o wuru'u Tominkaru Doronaa kaudin-kiziz, powa'a'o zii
umanawunun u'ai. 9 Upu'u zii kotua'o kakinaorii wuru'u pataka'uta-
kida'oraz pidan pa'oian dikin ii, umanawun uwizi'in, aitaniimana'o
umanawunun wuru'u kaimanaaka-kida'oraz pidannao Tominkaru
tuma. 10 Wuru'u kotua'oraz kakinaorii umanawunu'o na'iki wizi'i'oraz
utukapauzo-kao kiwiin, aizii aona'a naa powa'a umanawunun,
usha'apanum kau'an wuru'u pa'ina'oraz Tominkaru kowaadaniaz
pasha'apata'azon papidanannao ati, powa'a'o zii umanawunun u'ai.
11 Wizi'i na'iki umanawun mishi wuru'u kotua'oraz kakinaorii, mazan
udauna'an uwizi'in mainaabatinan naa. Aitaniimana'o umanawunun
wuru'u pa'ina'oraz Tominkaru kowaadaniaz pasha'apata'azon
papidanannao ati, karikaonanu'oraz nii pa'an una'an.
12 Wamishidan idi tuukii wuru'u pa'ina'o aimaakan, Tominkaru
kowaadaniaz pasha'apata'azon, ma'ozaka ukau'an wakakuwaapan
udau'u. 13 Aonaa Moses kawanu'o mani waunao, uruu ushibatanii
paawun baara umaaiapakan idi Israelitenao tukapan wizi'i'o mainaa-
batinan paawun baara iki. 14 Mazan tuukii ĩnyukunuu dadaran, atii
kai ĩnyukunuu shibatapa-kariwai kawanu'o, na'apa kotua'o kakinaorii
aitauzo-kao dono'o kawan. Uzikada-kao nii soo pidan zaamatinan
ida'an Christ ida'ati. 15 Mishi'o wuru'u, atii kai na'apainim kotua'o Moses

* **3:6** pa'ina'oraz aimaakan Tominkaru sha'apataniaz naa ĩ'ati: uruu dakota-kao Pa'ina'o Covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, 'covenant' waranu'u.

kakinaori aita-kao dono, pakawanu'o kawan zii ĩnyukunuu taratapa-kao
ĩaitapan aiazu. 16 Mazan pidan zaamatinan an Naobanai Jesus ida'ati,
uruu dono'o nii zii shibatapa'oraz unyukunuu zikada-kao.
17 Aizii wuru'u Kaimana'o Doronaaz, Naobanai Doronaa wuru'u.
Na'iki pidan kaina'a'oraz Naobanai Doronaa u'ida'a, aona'a naa powa'a
kotua'o kakinaorii kazowautapan uruu. 18 Aizii waunao zikada-
kariwai'i naa wa'ai wuru'u shibatapauzoz waawun baara. Kaiman
kizi'i naa watukapa-kidan Naobanai Jesus umanawunun, Kaimana'o
Doronaa kaudinan ida'an wa'ida'a. Aona'o nii usookadan pakaudinan
usaabaapan waunao na'apa Naobanai Jesus kawan, pidannao tukapa
kizi powa'a'o zii Jesus umanawunun.

4

Umanawunu'o kaudin-kizai taa-kao wa'ati, wakakataimanan pu'u

1 Tominkaru kamunan-kidan idi'o waunao wuru'u, uzaamatanuz
waunao kaudina'o nii pa'ati, kowaadapa'o nii umanawunu'o kuwai.
Uruu idi aonaa wakashadinan na'iki aonaa wadakotan wamuudan
wuru'u kaudin-kizaiz. 2 Mishi'oraiman õgaru na'iki õmin-kaudinannao
na'apa kida wadi'itinpan, aonaa waaipan wadizapan aimaakan u'ai
oo washa'apatan mani aimaakan kakiba'azonnaa kida'o, na'iki aonaa
waaipan wamariidapan pidannao wakuwaa ida'an. Tominkaru awun
za'a mishi wakowaadapan uparadan sakitapa pidannao ati. Ipai pi-
dannao abatainao kida wakuwaa, ĩaitapa na'iki ĩtukapa mishi'o wuru'u
wakowaadapaniaz kuwai. 3 Mazan aizii Kaimana'o Kuwai wuru'u
wakowaadapaniaz, umainaabanan an, mazan umainaabanan soo
wunao ati'i mamishida-kainaouz, maabata'azoo-kainaouz Kaimana'o
Kuwai, uruu idi ĩpataka'uta-kao nii. 4 Satan, tominkaru-tinpa'oraz imi'i
baara'a, uruu wuru'u awautapa'oraz Kaimana'o Kuwai mamishida-
kainao aitapan aiazu. Uruu idi aonaa ĩtukapan, na'iki aonaa ĩaitapan
umanawunu'o ukanadapan ĩ'ida'ati, wuru'u Kaimana'o Kuwai Christ
daua'oraz. Na'iki aonaa ĩaitapan na'apa kida'o Christ umanawu-
nun Tominkaru tuma. 5 Aonaa wadaua'o mani karikaonan wuru'u
wakakuwaatinanuz, mazan Jesus Christ daua'o pa'an, uruu Tominkaru
taaniaz ipai pidannao naobanaa nii. Ukau'an waunao poitoruinaou'u
naa karikaonan wakaudinan idi Christ ati. 6 Aizii Tominkaru, dyuudau-
zoz kanada'o tominan maruta'o-karu iki, uruu wuru'u kanadapa'oraz
wanyukunuu iti, waaitapa-kinaa nii Tominkaru umanawunun kan-
dapa'oraz Christ ida'a.
7 Ukau'an kaina'a wa'ida'a wuru'u umanawunu'oraz aitapa-kinai
Tominkaru di'iki'oraz, wananaa kakataimanan pu'u, na'apa ka'uz
kin kawan toma-kariwai kidaz kubai idi. Uruu ida'an pidannao
aitapan nii aonaa wama'ozakan ida'ana'o mani washa'apatinan oo
wakowaadapan wuru'u umanawunu'oraz kuwai, mazan Tominkaru
pa'an wuru'u taa'oraz wanyukunuu iti umanawunu'o ma'ozaka-kinai.
8 Mishi tuukii wapataka'uta-kao ipai wamako kizi kawana'ati kida,
mazan upu'u aonaa na'apa kida'o mashaatan waunao. Panaadon
aonaa waaitapan na'apam naa washa'apatinan, mazan upu'u aonaa
wadakotan Tominkaru manyukunuutan waunao. 9 Wa'antamikita-
kao pu'u dikauda kida'o ida'an, mazan upu'u aonaa wawa'akauzo-
kao waba'oran. Washa'apata-kao pu'u kaziwa'o ida'an, mazan upu'u
aonaa wazowii-kao. 10 Ipai wakakuwaapatin-kizi kawana'ati waaitapa

da'i washa'apata'azoo-kao dikauda'o ida'an. Na'apa kida'o ida'an
watiwaa wuru'u Jesus baitauzonii kidaz atii na'apa uzowii-kao.
Mazan aonaa watarian washa'apata'azoo-kao ai, pidannao aitapa
kizi kaina'a Jesus mashaapan wa'ida'a, uruu ma'ozakadapa'oraz
waunao. 11 Wakakuwaapatinan dikin ii Jesus dau'u, maonapa kida
da'i wamawakan, mazan uruu ida'an kizi pidannao aitapan kaina'a
Jesus mashaapan wa'ida'a. 12 Ukau'an kaina'a maonapa mawaka-karu
wa'ida'a, tuukii wazowia'azoo-kao mazan aonaa watarian wamawakan
ai, waaipan idi unao zaamatan wuru'u karikaonanu'oraz pa'an kakupa-
karu.
13 Na'apa tawuru'u usaadinapanuz Tominkaru kaaritan
ida'a, "õmishidan idi'o Tominkaru wuru'u õkakuwaapatinanuz"
Waunao na'apa kapam wamishida Tominkaru, uruu idi'o wuru'u
wakakuwaapatinanuz. 14 Waaitapa na'iki wamishida Tominkaru
kadishita-kidanii wanaobanaa Jesus pamawaka-kizi iki. Ukau'an
wamishida na'apa'o nii kapam ukadishita-kidan waunao wamawaka-
kizi iki wazaamatinan idi'i naa Jesus di'iti. Na'iki ukadishita-
kidan ni'i naa waunao baokopa unao tuma pakanaapu iti. 15 Ipai
wuru'u aimaakan wabaiatanii kidaz kaikapa'a unao dikin ia'o,
wakaminka'uta'azon idi'o unao. Uruu ida'an kizi powa'a'o zii iriba
pidannao aitapan mishi Tominkaru kaimanan, ĩkonaukii-kida kizi uruu,
na'iki ĩmanawuntapa kizi uruu.

Mishi kizi mishidapa-karu

16 Uruu idi aonaa wakashadinan wakaudinan wananaa mizainan
pu'u na'iki ukaakinpan pu'a'a naa. Mazan wadoronaa ii ipai kamo'o
wama'ozakadapa-kao. 17 Aizii wadi'itapan an wuru'u wabaiatanii ki-
daz aimaakan kai, masakauda'u'o karikaonan wuru'u, aonaa karikao-
nanu'o nii mani, mazan wabaiatinan winipinaa nii kaina'a aimaakan
umanawunu'o Tominkaru taapanii wa'ati. 18 Usha'apanum kau'an
waunao wataapan wanyukunuu aonaa tukapa-kariwai kida aimaakan
dau'ati'o mani, mazan soo wuru dau'ati'o aona'oraz utukapa-kao.
Wuru'u aimaakan wabaiatanii kidaz kai, aona'o nii una'an kotua'iki,
mazan wuru'u aimaakan Tominkaru taa'azooniaz aona'oraz utukapa-
kao, karikaonanu'o nii pa'an una'an.

5

Pa'ina'o nanai

1 Uruu idi wananaa wiizibai kawanu'oraz, mashaapa-kizaiz
kai, umainaabata-kao dono, waaitapa Tominkaru taan nii wa'ati
wamashaapa-kizi nii aokazi ii, karikaonanu'o pa'an mashaapa-kizai,
aonaa pidan tomanii mani. 2 Mazan kai, wana'an idi zii wananaa zo'o,
tuukii wadopitan, na'iki tuukia'a naa wazaudapan, wakananaata-kao
wuru idi'i pa'ina'oraz nanai aokazi iki'oraz. 3 Usha'apanum kau'an
wakananaata-kao dono'o naa pa'ina'o nanai idi, aonaa mananaa-
daunu'o nii mani wadoronaa. 4 Mishi'o wuru'u, wana'an idi zii da'a'a
wananaa zo'o, tuukii wadopitan. Mazan aonaa wamawaka'azon
dau'ati'o mani kaiwuru'u wadopitanuz, mazan waaipan naa pa'an
wananaa wuru'u baiatina'oraz pana'ada-kao pa'ina'o nanai di'iti
aona'oraz umawakauzon. 5 Mishi na'apa'o wuru'u Tominkaru aipanuz
papa'inaadan wananaa. Uruu idi'o uzaamatan na'iki usaabaan waunao.
Na'iki Tominkaru taa paDoronaa wa'ati, uruu ida'an kizi waaitapan

mishi'o nii wuru'u usha'apatanuz wa'ati aimaakan na'apa pakian
kawana'ati.
6 Ukau'an ma'ozaka wataapan wanyukunuu, waaitapan idi mishi'o
nii utaan pa'ina'o wananaa nii, mazan wamashaapan idi zii wananaa
zo'o, aona'o nii zii wamashaapan wanaobanaa Jesus tuma. 7 Mazan
tuukii wamishidapan uruu, wamatukapakan pu'u padamatazu.
8 Mazan õkian kawan, waaitapa mishi'o nii utaan pa'ina'o wananaa
nii, uruu idi kaimana'o nii zii wa'ati waso'otinan di'oraz wananaa
aia'a, wamashaapa an kizi'i naa pa'an Jesus tuma aokazi iti. 9 Ukau'an
powa'a zii ipai ba'oran kida ai, waaipan wamashaapan kaimana'a
naa u'ati, karikaonan kizi ukonaukiitinan wadau'an, wakakupan
pu'u zii kai wananaa ida'a, oo wa'aonaan pu'a'a naa wananaa ai,
wa'aokazi'ian pu'a'a naa. 10 Usha'apanum kau'an ipai waunao
mishidainao, wakadishita-kida-kao nii Christ kanaapu iti ukootowapa-
kizi ii. Na'iki ipai'o nii wakawinipinaata-kao washa'apatanii kida
kawana'ati da'a'a imi'i baara'a, kaimana'o oo dikauda'o.*

Kaimanaaka-karu Tominkaru tuma Christ ida'an

11 Tuukii wakichana'ikin washa'apatan dikauda kida'o aimaakan
Tominkaru awun za'a. Uruu idi'o wakakinaotan pidannao tuukii,
ĩmishida kizi Tominkaru paradan. Tominkaru, uaitapanii mishi'o wuru'u
wakowaadapanuz paparadan unao ati. Na'iki na'apa kapam õaipan
uaitapan, mishi'o wuru'u wakaudinanuz Tominkaru ati. 12 Mazan
aonaa wa'atadinpan mani oo wamanawun-tinpan mani unao ati kai-
wuru'u wana'apanuz. Mazan waaipan pa'an uaitapan na'iki umishi-
dan wakuwaa, u'atadinapa kizi wadau'an, na'iki uaitapa kizi na'apam
udako'atin pidannao paradan dakoopainaouz waunao. Tuukia'oraz
ĩatadinpan pasha'apaapanii aimaakan kida ida'an, mazan ĩnyukunuu
ii aonaa mishi'o mani ĩmarainpan Tominkaru. 13 Pabi'i kida ĩnao,
ĩkian wadau'an wazowau madorona'o. Una'apan an mishi, aonaa
usha'apan, watukapa-kao madorona'o kawan, mazan waaipan idi'o
pa'an Tominkaru konaukii-kida-kao. Mazan unao tukapan an aonaa
wamadoronan, kaimana'o wuru'u, unao ati'o mishi wuru'u wakaudi-
nanuz, wakaminka'uta'azon idi unao. 14 Mishi'o wuru'u Christ marain-
pan waunao udawun iti, uruu idi'o wuru'u wakaudinanuz kaikapa'a.
Usha'apanum kau'an waaitapa mishi Christ mawakan ipai pidannao
oian dikin ii. Uruu idi Tominkaru tukapan ipai waunao mawakainaou'u
naa oii-karu ai. 15 Jesus mawakan idi ipai pidannao ati, ukau'an
pidannao mishidainaouz uruu, aona'a naa turuu ĩmashaapan paaipan
kawana'ati. Mazan ĩsha'apatin kizi soo Christ aipan kawana'ati, uruu
mawaka'oraz na'iki kadishita'oraz pamawaka-kizi iki ĩdikin ii.

16 Ukau'an aizii aona'a naa powa'a wadi'itapan pidan, pidannao
mamishida-kainaouz Christ di'itapan kawan pidan. Mishi na'apa kowas
wataapauzon Christ kiwiin. Mazan aizii aonaa powa'a wataapan
uruu na'apa. 17 Usha'apanum kau'an pidan zaamatina'o Christ ida'ati,
pa'inaada-kariwai'i naa ukaduz, na'iki wuru'u kiwiitapa kida'oraz
ukaduz mainaabata-kaoa'a naa. Mazan pa'ina'ora'a naa pa'an kaduzui
taa-kao u'ati. 18 Soo Tominkaru wuru'u pa'inaada'oraz pidannao

* **5:10** Putukapa 1 Corinthians 3:13-15.

na'apa. Uruu Tominkaru wuru'u kaimanaaka-kida'oraz waunao pa-
tuma Christ mawakan ida'an. Na'iki uruu zaamatanii waunao kau-
dina'o nii, kowaadapa'o nii pidannao ati, kaimanaaka-karu dau'an
Tominkaru tuma. 19 Na'iki wakowaada kizi pidannao ati Tominkaru
kaimanaaka-kida'azon ipai pidannao patuma, Christ mawakan ida'an.
Aizii ĩnyukunuu na'apan an, ipai'o nii umarina'atan ĩ'oian, na'iki
ukaimanaakan nii ĩtuma. Uruu kuwai wuru'u Tominkaru dyuudaniaz
wakowaadapan pidannao ati. 20 Ukau'an waunao wuru'u kadishita'oraz
Christ ati, parada'o nii pidannao kanaapu ati. Mishi Tominkaru
kaiwaan waunao paparada-kinaa nii ma'ozaka unao ati. Uruu idi
Christ aipan kawana'ati, wakia'azon u'ati ma'ozaka'o ida'an umishida
wuru'u wakuwaaz, ukaimanaaka kizi'i naa powaa iti Tominkaru tuma.
21 Tominkaru aipan ati, ipai wa'oian kaboota-kao Christ di'iti, uruu idi
Tominkaru tukapan Christ oia'o kawan, umasha'apatakan pu'u oia'o.
Upataka'uta-kao atii uzowii-kao, wa'oian dikin ii. Uruu idi Tominkaru
tukapan waunao kaimanainao kawan Christ ida'an.

6

1 Wakaudinan idi baokopa Tominkaru tuma, wakakinaowan
unao ma'ozaka'o ida'an. Aonaa umanyukunuuta'ana'a Tominkaru
kaimananuz u'ati. 2 Kaikapa sha'atii Tominkaru paradan saadinpa'o
kiauzonu'u,
"Kaina'a'o nii zii kamoo kaawan.
Uruu dono upishaan an ukaminka'uta-kao utoriinpan ida'an õ'ati,
õdako'atin nii unao
na'iki uruu dono õkazannaatan nii unao."
Uabata, aizii kaawa'a naa wuru'u kamooz, kai'i naa Tominkaru
kaminka'uta'azon unao, kai'i naa pa'an ukazannaapan.
3 Aonaa waaipan waawautapan pidannao ĩmishidan ai kaimana'o
kuwai, washa'apaapan ida'an dikauda kida'o aimaakan. Aonaa
wadakoapa-kida'azon kaimana'o kuwai wuru'u wakowaadapaniaz.
4 Mazan waaipan pa'an watukapa-kidan mishi'o Tominkaru poitorunao
waunao, ipai waparadan na'iki washa'apatanii kida ida'an: wabaiatan
ida'an dadara kida'o aimaakan wakaudin-kizi ii aka, na'iki wabaiatan
ida'an kasha'ora kida'o wakaudin-kizi dikin ii, mazan upu'u aonaa
wamarina'atan wakaudin-kizi.
5 Panaadon waba'izii-kao, na'iki wakaboota-kao taraa-kizai iti;
panaadon pidannao to'oradinan wa'ati kichana'iki-kia'o ida'an. Na'iki
wakaudinan dadara wazamazin bii'i. Panaadon aonaa wada'awun
wakaudinan wamizainan pu'u. 6 Watukapa-kida mishi'o Tominkaru
poitorunao waunao: wataapinan ida'an kaiman ipai oia'o ai. Na'iki
waaitapan ida'an mishi'o kuwai wuru'u Tominkaru di'iki'oraz; na'iki
wamadopiidakan ida'an wanyukunuu; na'iki wakaimanan ida'an
pidannao ati; na'iki watukapa-kidan ida'an wakamarainapanun
tuukii. Na'iki Kaimana'o Doronaa kaminka'utan ida'an waunao;
7 na'iki wakowaadapan ida'an mishi'o kuwai; na'iki Tominkaru
ma'ozakadan ida'an wanyukunuu. Washa'apata ipai aimaakan kaiman,
na'apa Tominkaru aipan kawana'ati, uruu wakaiwaa waawautinapa-
kinaa nii watarubanao ai, na'iki wamizaataaka-kinaa nii ĩtuma.
8 Mazan upu'u wakaudinan wanaubaa-kao pu'u oo wazon-kida-kao
pu'u; waunamunaa abata-kao pu'u dikauda oo kaiman; wakuwaa
mishiin pu'u na'iki usakitapan pu'u, mazan upu'u wadakota-kao

mariidinauzonao nii. 9 Aitapa-kariwai waunao na'iki wakuwaa
kaimanaiman, mazan upu'u aonaa waunao na'iki wakuwaa kida
umishida-kao. Wazowia'azoo-kao pu'u, mazan upu'u zii wakakupan;
waba'izii-kao pu'u tuukii mazan upu'u aonaa wazowii-kao.
10 Wakasha'oradauta-kao pu'u, mazan upu'u wakonaukiitinan. Ma-
puraatanu'o mishi waunao, mazan upu'u waunao ida'an iriba'o nii pi-
dannao kasha'apauzin Tominkaru di'iki. Aonaa mishi washa'apauzinii
da'a'a, mazan upu'u ipai aimaakan Tominkaru di'iki'o wa'idiwau
wuru'u.

Umarainapa kizi waunao na'apa wamarainpan kawan unao

11 Mishidainao õmarainapaniinao, Corinth sannao, mishi'o tawuru'u
waparadan kida unao ati'oraz. Wakowaadan unao ati tuukii wama-
rainpan unao. 12 Aonaa na'apainim zii wamanaudapakan unao, mazan
unao pa'an wuru'u manaudapa-ka'oraz waunao. 13 Aizii õparada'azon
unao ati na'apa õdainao ati'o kawan, uda'ata'a naa unyukunuu wa'ati,
umarainapa kizi'i naa kapam waunao.

Aonaa kizi mamishida-kainao kaduz tamakapa-kao

14 Mana'a ukaminauda'utina'ana'a wunao idi'i mamishida-kainaouz
Jesus. Turuu mooko mishidainao Jesus mashaapainaouznaa kaiman
patumaakadinan oia'o pidannao tuma, wuru'u naudapainaouz
pasha'apaapan oii kida'o aimaakan? Oo turuu mooko kanada'o
baokopatinpan maruta'o tuma? 15 Na'apa mooko Christ nyukunuu
Satan sha'apaapanii kida dau'ati? Turuu mooko mishidainao nyukunuu
na'apataakan mamishida-kainao sha'apaapanii dau'ati? 16 Turuu
mooko toma-kariwai tominkaru taapa-kao oo na'aka-kao Tominkaru
umanawunu'oraz dapu iti? Aizii wuru'u waunaouz, Tominkaru
karikaonanu'oraz ukakupan, udapu wuru'u wananaaz, umashaapan
idi wanyukunuu ii. Kaikapa sha'atii Tominkaru paradan saadinpa'o
kiauzon:
"Õmashaapan nii õpidanannao ida'a
na'iki aona'o nii õmuudinpan ĩ'ai.
Õgaru'o nii ĩTominkarun nii
na'iki ĩnaou'o nii õpidanannao nii."*
17 Uruu idi Naobanai Tominkaru kian ĩ'ati,
"Umuudina'a naa na'iki ubuutina'a naa oiainao ai.
Mana'a upishata'ana'a oo usha'apaapa'ana'a oia'o
na'iki dikauda kida'o aimaakan,
umasha'apatakan an na'apa kida'o, õdapaapan nii unao."†
18 "Õgaru'o nii unao daru nii,
na'iki ipai unao daonaioranao na'iki zunnao, õdainaou'o nii unao,
Naobanai umanawunu'oraz kian."‡

7

1 Mishidainao õmarainapaniinao, uabata na'apam Tominkaru
kowaadan pazaamata'azon waunao paudainao nii. Ukau'an aizii
wamuuda'a naa ipai oia'o wuru'u pataka'ua'oraz wananaa oo
wadoronaa. Mishi kizi'i naa pa'an wamashaapan kaiman, na'iki

* **6:16** Leviticus 26:12; Ezekiel 37:27 † **6:17** Isaiah 52:11 ‡ **6:18** 2 Samuel 7:14; 1 Chronicles 17:13

wakichana'iki washa'apaapan ai oia'o, Tominkaru awun za'a,
wamashaapa kizi'i naa ma'oiaka-daun uaipan kawana'ati.

Paul konaukian

2 Ukaimanda'a naa shoman unyukunuu wa'ati. Aonaa kanom
washa'apatan dikauda'o nii unao ati. Aonaa wapataka'uan wuru'u
umashaapanuz kaiman Christ ati, na'iki aonaa wakazaapan puraata
oo aimaakan kida u'ai. 3 Aonaa õba'azootin-kida'azon mani unao kai-
wuru'u õna'apanuz u'ati. Na'apa õkiauzon kawan u'ati, tuukii wama-
rainpan unao, na'iki karikaonanu'o nii wataapan unao wanyukunuu
ii, wakakupan pu'u oo wamawakan pu'u. 4 Õaitapa mishi'o wuru'u
unao mishidanuz Christ, uruu idi õkakuwaapan umanawunu'o ida'an
umishidapan dau'u. Uruu ida'an tuukii uma'ozakadan õnyukunuu. Aizii
tuukii õkonaukian wabaiatan pu'u kasha'ora kida'o na'iki to'ora-karu,
mazan upu'u tuukii õkonaukian.

5 Aizii wakaawan dono'o naa Macedonia ati, aonaa wasookapan
kaiman. Ipai wamako-kizi kawana'ati wabaiatan to'ora-karu na'iki
wakakuwaatinan towauda'uta-kao. Wanyukunuu kasharuapa-kao
pu'u, kaina'a zii kaziwa wadi'itinpan ipai unao dau'an. 6 Mazan
Tominkaru konaukiidauzoz pidannao nyukunuu ĩkasha'oran dono,
ukonaukiida waunao Titus kaawan idi wa'ida'ati. 7 Tuukii manawun
wakonaukian Titus kaawan idi. Mazan powa'a zii wakonaukian waa-
batan idi Titus kowaadan kaiman utaapan na'iki udapaapan uruu.
Na'iki ukowaada õ'ati tuukii unao tukapa'azon õgaru. Na'iki tuukii unao
kasha'oran ukasha'oradan dikin ii õnyukunuu. Na'iki ukowaada kapam
tuukii udi'itinpan ukaminka'uta'azon dau'an õgaru. Uruu idi õkonaukian
udawun iti manawun.

8 Õkasha'orada mani mishi unao õsaadanii kida õparadan ida'an,
mazan aizii kaiman õ'ati õsaadanuz. Õgaru na'apa kasha'ora'aka'o
kapam õnyukunuu õsaadan idi na'apa unao ati. Aizii ukowaada-
kao idi õ'ati mishi unyukunuu kasha'ora'akan masakauda'u õkaaritan
aitaa-kao dono u'ati. 9 Uruu idi aizii tuukii õkonaukian, mazan
aonaa õkasha'oradan idi'o mani, mazan õkonaukian ukasha'ora-kidan idi
usha'apatan wuru'u oia'oraz aimaakan, na'iki umarina'atan idi wuru'u
usha'apaapanii kidaz. Na'apa'o kasha'ora-karu wuru'u Tominkaru
aipaniaz, uaipan idi wa'ati-karu pa'ida'ati. Ukau'an aonaa wakazi-
wan unyukunuu wasaadanii wakaaritan ida'an, mazan wakaminka'uta
pa'an unao. 10 Pidan mishi'o ukasha'oran pasha'apatanii oia'o dikin ii
Tominkaru aipan kawana'ati, mishi'o nii umuudan na'iki utanawatinan
pasha'apaapan ai oia'o. Uruu idi Tominkaru mainaabatan nii u'oian
u'ai, na'iki ukazannaatan niizu. Ukau'an aonaa turuu wakasha'ora-
kidan wuru'u na'apa'oraz kasha'ora-karu. Mazan pidan kasha'ora'o
padamata pa'oian dikin ii, mazan upu'u aonaa uwa'atin oo utukapa-
kidan zoobaba panyukunuu kasha'oran Tominkaru ati pasha'apaapan
dikin ii oia'o, aona'o nii Tominkaru kazannaatanuz, mazan ukaboota-
kao nii karikaonanu'o pataka'utin-kizai iti pa'oian dikin ii.

11 Mazan wuru'u kasha'ora-karu Tominkaru aipan kawana'ati'oraz,
pidan ikoda uruu ida'an panyukunuu ma'ozaka-kinaa nii. Uruu
idi'o wuru'u sariapa unao di'itinpa'akan, na'iki tuukii uaipa'akan
usakitapadan wuru'u pidan oiainapanuz. Na'iki sariapa uto'ora'akan
umamashaatakan idi wuru'u oia'o sha'apaapa-kaoaz. Sariapa utarian,
uaitapa'akan idi'i naa Tominkaru pataka'utan nii pidan umamuudakan

an pasha'apaapan oia'o. Sariapa uaipa'akan õmorowautapan oo õmakon u'idi'iti. Sariapa uaipa'akan õaitapan tuukii unyukunuitapan õgaru. Uruu idi sariapa mishi upataka'utan pidannao wuru'u sha'apatainaouz oia'o, na'apa õparadan kawana'ati. Wuru'u usha'apatanii kidaz ida'an utukapa-kida mishi'o aonaa ubaokopatinan oia'o sha'apaapa-kao dau'ati. 12 Aizii tawuru'u õsaadanuz kaarita unao ati, aonaa õaipan mani upataka'utan wuru'u sha'apata'oraz dikauda'o aimaakan, oo õsaabaa-kinaa ni'o mani pidan nyukunuu wuru'u kasha'orada-kariwaiz. Mazan õsaadan õkaaritan na'apa, õaipan idi'o udi'itinpan na'iki utukapa-kida kizi Tominkaru ati mishi umarainpan na'iki uizo'atin waparadan. 13 Uruu idi tuukii wanyukunuu ma'ozakadinan.

Powa'a zii wakonaukian watukapan idi Titus kaawan konaukii unao di'iki. Kaiman unyukunuu ukaawan dauna'an unao di'iki, aonaa powa'a ukaziwadapan panyukunuu unao dau'an. 14 Umanawunu'o da'i õkowaadapauzon unao dau'an Titus ati. Kaiman õ'ati aonaa uba'azootin-kidan õgaru u'ati. Na'apa wakowaadapauzon kawan mishi'o kuwai unao ati. Na'apa'o da'i wakowaadauzon Titus ati mishi'o kuwai unao dauna'an. Aizii utukapanka'a naa unao kaduz, na'apa mishi wakowaadan kawan u'atiz. 15 Tuukii Titus marainpan unao, pakawan unyukunuitapan pataapa-kao kaiman umanawunu'o Tominkaru poitoru nii, na'iki ipai uizo'atin uparadan na'iki kaiman utaapan uruu umakonkan dono unao di'ii. Uruu idi powa'a zii manawun umarainpan unao. 16 Õgaru na'apa, tuukii õkonaukian usha'apanum kau'an õaitapa na'iki õmishida kaimana'o nii unao sha'apatinan Tominkaru aipan kawana'ati.

8

Mishidainao taan puraata

1 Wamin-mishidannao, wakowaada'azon unao ati na'apam mishidainao Macedonia iainao sha'apatinan, Tominkaru kamunanun idi tuukii ĩ'ati. 2 Mamishida-kainao to'orainpan pu'u ĩ'ati, mazan upu'u konaukii ĩmashaapan. Na'iki ĩikodan pu'u masakauda'u puraata mazan upu'u tuukii ĩkataanu'uzon. 3 Õaitapa na'iki õtukapa dobata kida ĩtaan puraata masakauda'u'o papuraatan kida di'iki. Aonaa dyuuda-kariwai mani ĩtaan na'apa, soo panyukunuu aipan kawana'ati'o. 4 Kaziwa ĩpishaan waunao powa'an kida, usha'apanum kau'an tuukii ĩaipan pataan puraata pakaminka'uta-kinaa nii mishidainao wuru'u Jerusalem iainaouz. 5 Na'iki aonaa wazauda-kidan ĩtaan dobata kida puraata masakauda'u'o papuraatan kida di'iki. Mishi'oraiman kiwiin pataan ua'ii puraata, ĩtaainan Naobanai Jesus ati. “Kanom puaiapanii washa'apatan, washa'apatan nii,” ĩkian. Udauna'an ĩwa'atin wa'ida'ati, na'apa kapam ĩtaainan wa'ati. Ĩkian, “Kanom uaiapanii washa'apatan, washa'apatan nii.” Usha'apanum kau'an ĩaitapa Tominkaru wuru'u aipa'oraz ĩsha'apatinan na'apa.

6 Tuukii wapishaan Titus makon unao di'iti. Uruu kiwiini'o us-akadan patominapa-kidan unao puraata taa-kao dau'an. Ukau'an marii kizi'i naa ukaminka'utankan unao baokopatan puraata, tawuru'u unao kowaadaniaz kiwiini'o dono utaa'azon ukaminka'uta-kinaa nii ba'oran mishidainao. 7 Aizii unao, ipai'i naa uaitapan kaiman kida'o aimaakan sha'apata-kao dau'u. Tominkaru aipan ati tuukii umishidapan, uaitapa

ukakuwaapan kaiman. Na'iki kaina'a aitapa-kinai Tominkaru di'iki'o
unao ida'a. Na'iki tuukii unyukunuu dyautan usha'apata'azon dau'ati
kaiman kida'o aimaakan. Na'iki tuukii umarainpan waunao. Ukau'an
na'apa kizi minziiwa na'iki konaukii utaan puraata dyuuda-karu nii
mishidainao di'iti.
8 Aonaa õdyuudan mani utaan puraata kaiwuru'u õna'apanuz u'ati.
Mazan õtukapa'azon mishi'o wuru'u ukamarainapanuz, ba'oran
mishidainao kawan, konaukia'oraz ĩtaan puraata pakaminka'uta-
kinaa nii mishidainao Jerusalem iainaouz. 9 Unao, uaitapa
na'apam wanaobanaa Jesus Christ tuukii ukamunanban na'iki
ukamarainapanun, na'iki kaina'a umanawun aimaakan kida u'ida'a
aokazi ii, mazan upu'u uwa'akanuz, umashaapa'anan imi'i baara ati,
upataka'utinan uaipan idi pakaminka'utan waunao, wazaamata-kinaa
nii wuru'u umanawunu'oraz taa'azoo-kao wa'ati.
10 Ukau'an, õkia'azon unao ati puraata taa-kao dau'an: kiwiitapa'o
wunu di'ii, unao sha'atii kiwiini'o usakadan utaan na'iki uzaamaapan
puraata taa-karu ni'o ba'oran mishidainao ati, uruu dono tuukia'o
sha'atii ukataanu'uzon. 11 Ukau'an aizii, ubaokopata'a naa ipai
wuru'u utaanii kidaz puraata, uipaida kizi'i naa wuru'u usakadaniaz
usha'apaapan kiwiitapa'o wunu di'ii. Utukapa-kida kizi mishi konaukii
na'iki minziiwa utaan upuraatan usakadinan iki'o atii utokon iti. Utaa
kizi puraata upuraatan diri'in kawana'ati kida. 12 Aizii utaan an
aimaakan konaukii na'iki minziiwa, diri'i'o di'iki oo masakauda'u'o
di'iki, na'apa'o wuru'u Tominkaru naubaaniaz. Aonaa Tominkaru zaa-
matan aimaakan pidan ai u'aonaan pu'u manawun u'ida'a.
13 Kaiwuru'u õkianuz na'apa, aonaa õdyuudan mani utaan dobata pu-
raata, uruu idi ubaiatan naa mani uzamazin ba'orainao kawanyuku-
nun pu'u. Mazan marii kizi patumaaka oo na'apa kida kizi pidan
kawanyukunun. 14 Unao ida'a kai kaina'a dobata aimaakan oo pu-
raata. Ukau'an turuu ukaminka'utan ba'oran mishidainao. Aizii
na'apainim umawanyukunuitan dono, na'apa'o nii kapam ĩkaminka'utan
unao. Ukau'an na'apa kida'o nii ukaminka'uaakan. 15 Na'apa sha'atii
tawuru'u usaadinapanuz Tominkaru kaaritan ida'a kaikapa'a: "Pidan-
nao kasaba'uka'o diri'i wanyukunui, aonaa ĩtaapan diri'i manawun
wanyukunui. Pidannao kasaba'uka'o masakauda'u wanyukunui, aonaa
wanyukunui awutan ipai manawun ĩ'ai."*

Titus na'iki uminauda'unao

16 "Kaiman manawun," õkian Tominkaru ati Titus dau'an,
usha'apanum kau'an Tominkaru aipan ati tuukii umako'ozon na'iki
ukaminka'uta'azon unao na'apa õgaru kawan. 17 Uruu idi wadyuudan
nii uruu, mazan aonaa wadyuudan idi'o mani karikaonan wuru'u
umako'ozoonuz, mazan tuukia'o udi'itinpan pamako'ozon dau'an
koshan unao di'iti. Uruu idi tuukii ukonaukian padyuuda'azoo-kao
idi.
18 Wadyuudan nii bauda'apa mishida'o daonaiora utuma, ipai
mishidainao aitapa uruu kaimana'o utominapa-kidan na'iki
ukowaadan Kaimana'o Kuwai. 19 Na'iki uruu mishidainao zaamata
mako'o nii watuma Jerusalem iti, wana'akan dono'o naa puraata wuru'u
unao taanii kidaz. Kaiman waaipan wana'akapan wuru'u puraataz,
wakawa-kida-kiziz pakawan na'iki patumaaka mishidainao di'iti,

* **8:15** Exodus 16:18

Jerusalem iainaouz. Marii kizi ĩkonaukii-kidan Naobanai Tominkaru,
na'iki ĩtukapa kizi mishi tuukii wakaminka'uta'azon ĩdyaun. 20 Aonaa
waba'azootina'azon wana'akan dono wuru'u dobata'oraz puraata unao
di'iki. 21 Wadi'itapa nii kaimanaiman na'apam nii wana'akan wuru'u
puraataz. Kaiman waaipan washa'apatan aimaakan Tominkaru awun
za'a na'iki pidannao awun za'a kapam.
22 Kaina'a zii ba'oran wakowaada'azon u'ati. Wadyuudan nii
bauda'apa'a naa daonaiora mishida'o Titusnao tuma. Ipai waunao
waaitapanii uruu kaimana'o, na'iki dyauta'o pasha'apatan dau'ati
kaiman kida'o aimaakan Tominkaru ati. Tuukii unyukunuu
ma'ozakadinan uabatan idi unao dyuuda'azon puraata ba'oran
mishidainao di'iti. 23 Aizii kanom pishaan an Titus dau'an, ukowaada
ĩ'ati uruu kaimana'o pidan na'iki õmin-kaudinan, kowaadapa'o kaimana'o
kuwai õtuma ipai amazada kawana'ati na'iki unao di'ii'aka. Aizii
pa'i ĩpishaan dono unao wunao dau'ana'a ba'oran daonaioranaouz,
ukowaada ĩ'ati mishidainao zaamatanii ĩdyaun mako'o nii Titus tuma.
Usha'apanum kau'an ĩkaudin-kizi kawana'ati ipai pidannao konaukii-
kidan Christ ĩdau'an. 24 Ukau'an, utukapa-kida ukamarainpanun wunao
ati'i dyuuda-kariwainaouz. Marii kizi ba'oran mishidainao, ba'oran
wiizai iki kidainao abatan mishi'o mishi wuru'u unao kamarainapanuz
na'apa wakowaadan kawan ĩ'ati.

9

Puraata zaamata-kao mishidainao ati'o Jerusalem ii

1 Aizii puraata zaamaapa-kao dau'an Jerusalem ia'o mishidainao
kaminka'uta-kinao ni'oraz, aonaa kanom ni'i naa õsaadan u'ati udau'an.
2 Usha'apanum kau'an õaitapa unao tuukii da'i ukamunanu'uzon,
utaa'azon ida'an puraata. Uruu ida'ana'o da'i tuukia'o õ'atadinpauzon
unao dau'an, karikaonan õkowaadapan mishidainao ati, wuru'u Mace-
donia ainaouz, unao taa'azon dau'an puraata. Õkowaada ĩ'ati unao
Achaia iainao mishidainao, usakada'a naa pa'an uzaamaapan puraata
kiwiini'o wunu di'ia'a naa. Ĩabatan idi unao zaamaapan naa puraata
udyuudan nii, sariapa ĩna'apatan panyukunuu kapam puraata taa-kao
dau'an. 3 Mazan upu'a'o nii õdyuudan Titusnao wamin-mishidannaouz
unao di'iti. Panaadon aonaa zii uturuudinan uzaamaapan puraata,
õkowaadapan pu'a'a naa udau'an ba'orainao ati umanawunu'o ida'an,
õkowaadan kaina'a'a naa pa'an uzaamatanii puraata kida kiwiini'o wunu
di'ii. Ukau'an mishi kizi'i naa uipaian usaabaan wuru'u puraata kidaz
na'ii, na'apa õkowaadan kawan ba'oran mishidainao ati. 4 Tuukia'o
nii õba'azoipan, unao na'apa kapam powa'a'o nii zii uba'azoinpan,
mishidainao Macedonia ikiinao kaawan an õtuma unao di'iti, aon-
aan dono zii uipaian uzaamatan puraata ukowaadaniaz utaa'azon
mishidainao Jerusalem iainao ati. 5 Uruu idi'o wuru'u õdyuuda'azoonuz
wamin-mishidannao kiwiitan wa'ua'ati, ĩsaabaa an kizi'i naa ipai puraata
wuru'u unao taanii kidaz naa. Uruu ida'an kizi ba'oran mishidainao
tukapan mishi'o wuru'u minziiwa utaan puraata, aonaa upishauta-kao
idi'o mani karikaonan.
6 Unyukunuitapa kizi pa'i di'oraz parada-karu'u: Pidan paowa'o
masakauda'u uudai, masakauda'u'o nii kapam upaoriba aka. Mazan
pidan paowa'o diri'i uudai, diri'i'o nii kapam upaoriba aka. 7 Ukau'an

ipai unao, uaitapa kizi na'iki udi'itinapa kizi uaipan ati kida na'apam
nii utaan puraata, aonaa kizi utaanuzu umarainan bii an oo udyuuda-
kao idi mani karikaonan. Usha'apanum kau'an Tominkaru marainapa
pidan wuru'u konaukia'oraz utaauzon aimaakan. 8 Na'iki Tominkaru
turuu utaan dobata aimaakan u'ati. Uruu idi karikaonanu'o nii
aimaakan kaina'an u'ida'a, atii kaina'a'o nii zii uwa'akun kida utaan
nii na'iki uka'idiwauta-kinaa nii ba'oran mishidainao, wuru'u aona'oraz
aimaakan nii ĩ'ida'a. 9 Na'apa usaadinpan pidan kataanu'o dau'an
Tominkaru kaaritan ida'a:
"Karikaonanu'o nii utaan aimaakan dobata pataka'utinainao ati,
na'iki karikaonanu'o nii ukaimanan na'iki ukamunanun
nyukunuitapa-kao."
10 Aizii Tominkaru taa'oraz paoribai uuda pidan paopauzo ati na'iki
wanyukunui kida ipai pidannao ati. Na'apa'o nii kapam utaan
aimaakan unao ati, na'iki powa'a'o nii zii utaan dobata aimaakan kida
unao ati. Na'apa kizi kapam unao dobata kizi ukaminka'utan pidan-
nao, na'iki powa'a'o nii Tominkaru tuubarudan wuru'u kaimana'oraz
aimaakan usha'apaapan. 11 Karikaonanu'o nii Tominkaru taan diri'i
aimaakan oo wanyukunui unao ati, karikaonan kizi kapam ukamuna-
nun utaan ida'an aimaakan, wunao ati'o aona'oraz kanom ĩ'ida'a. Aizii
wakaawa-kidan dono wuru'u utaanii kidaz puraata, iriba'o nii pidannao
konaukii-kidan Tominkaru udau'an.
12 Aizii wuru'u usha'apatanuz aimaakan kaikapa'a, wuru'u
udyuudanuz puraata, dya'utam aimaakan sha'apan: ukaminka'utan
Tominkaru pidanannao, na'iki tuukia'o nii manawun Tominkaru
konaukii-kida-kao. 13 Usha'apatan ida'an aimaakan kaikapa'a, utukapa-
kida mishi'o ukamarainpanun na'iki mishi'i uizo'atin Kaimana'o
Kuwai Christ daua'oraz. Uruu dikin ii tuukia'o nii mishidainao
konaukii-kidan Tominkaru unao dau'an. 14 Uruu idi konaukia'o nii
ĩtoriinpan Tominkaru ati unao dau'an, ukaminka'utan idi dobata ĩdyaun,
Tominkaru kamunanun idi unao ati, utaan idi kamunanuaba-karu
unyukunuu iti. 15 Na'iki marii kizi wakonaukii-kidan Tominkaru tuukii,
usha'apatan idi umanawunu'o aimaakan wa'ati. Aonaa waaitapan
na'apam naa wakian umanawunun dau'an.

10

Paul pa'an Tominkaru zaamatanii kakuwaapatina'o nii

1 Õgaru Paul, tuukii õparada'azon unao ati kaimana'o ida'an, na'apa
Christ paradauzon kawan. Aonaa õto'oran bii a'o mani õparada'azon
unao ati. Mishi kaina'a pabi'i kida unao kian õdau'an, "Aonaa mishi'o
mani wuru'u uparadan ma'ozakanuz, soo pamunapon idi'o karikaonan
uma'ozakatinpan. Mazan ukaawan an da'ati'i, aonaa uka'iitauan pa-
paradan na'apa wakanaapu ati," ĩkian.
2 Aizii õkia'azon unao ati ma'ozaka'o ida'an, upana'ada'a naa wuru'u
udi'itinapanuz dikauda kida'o dau'u, aonaa kizi õparadan unao ati
ma'ozaka'o ida'an õkaawan dono u'idi'iti. Mazan na'apa'o õdi'itinpan
õparada'azon dau'an ma'ozaka'o ida'an wunao ati'i dakotainaouz wa-
mashaapan na'iki washa'apatinan mamishida-kainao kawan. 3 Na'apa
mishi waunao mashaapan da'a'a imi'i baara'a ipai ba'oran pidan-
nao kawan, mazan aonaa wamizaataakapan kadakotin-kidainaouz
waunao tuma, mamishida-kainao mizaataakapan kawan. 4 Wuru'u

mizaataaka-kinai wakaiwaapanii kidaz aonaa pidannao imi'i baara san-
nao kaiwauzonii kawanu'o mani, mazan umanawunu'o mizaataaka-
kinai Tominkaru di'iki'o. Uruu ida'an turuu wamainaabata-kidan
Tominkaru taruba ma'ozakatinapa-kizi. Na'iki uruu ida'an turuu wa-
mashaatan pana'iti'o kadakotin-karu Tominkaru paradan ai, 5 na'iki tu-
ruu wamainaabatan u'ida'an wuru'u pidannao atadinapa-kinaa kidaz,
ĩawautapa-kinaa kidaz pidannao ĩaitapa'azon Tominkaru dau'ana'o kuwai.
Na'iki uruu ida'an turuu kapam watanawatan pidannao nyukunuu
kashadamikinao, ĩizo'ati kizi Christ paradan. 6 Aizii unao tukapa-kidan
dauna'an mishi'o uizo'atin na'iki uda'ana'azon Christ, uruu dauna'an
wakakinaowan nii ma'ozaka'o ida'an wunaou'u aona'oraz ĩizo'ati'izon
Christ kakinaori.

7 Unao tuukii umishida'akauzon sha'apa'oram pidan paradan, aonaa
udi'itapan kiwiin wuru'u ĩparadan kidaz. Unao bii'i kaina'a pidannao,
ĩkian ĩnao mishi'o pa'an Christ poitoru manawun. Marii ĩdi'itapan wuru'u
pamishidapanuz, ĩtukapa kizi, na'iki ĩaitapa kizi waunao mishi'o kapam
Christ poitoru, na'apa ĩnao kawan. 8 Dobata mishi õatadinpan Tominkaru
taan dau'an umanawunu'o kaudin-kizai õ'ati, mazan aonaa õkiba'azoo-
kidan õatadinpan. Usha'apanum kau'an utaan õ'atizu õkaminka'uta-kinaa
ni'o unao, umishidapa kizi powa'a zii, aonaa õwaota-kida-kinaa ni'o mani
unao umishidapan ai Christ.

9 Mazan aonaa õtarii-kida'azon mani unao kaiwuru'u õsaadanuz
õparadan kaikapa'a. 10 Kaina'a pabi'i kida unao, ukian õdau'an, "Tuukii
uma'ozakatinpan pakaaritan ida'an, mazan ukaawa'akan dono wabii
ati, aona'o nii uka'iitauan paparadan wa'ati ma'ozaka'o ida'an."
11 Mazan õaiapa wuru'u pidan na'apa'oraz uparadan aitapan ipai wuru'u
wasaadanii kidaz waparadan wakaaritan ida'a, na'apainim wakaawan
dono unao di'iti mishi'o nii washa'apatinan na'apa wakian kawan
wakaaritan ida'a.

12 Waunao aonaa wapatumaaka-dina'azon wakaudin-kizi ida'an wu-
nao tuma'a dakotinpainaouz umanawunu'o Christ poitorunao nii ipai
ba'orainao ai. Mazan wuru'u ĩdakotinapanuz umanawunu'o Christ
poitoru nii, pa'ida'a'o karikaonan, uruu idi ĩabatinpan umanawun nii.
Mishi'oraiman maaitapin-ka'o pidannao wuru'u na'apa'oraz ĩdi'itinpan.

13 Waunao, aonaa turuu wa'atadinpan na'apa. Aonaa wa'ida'a'o mani
wuru'u wakaudinanuz, mazan wamakon soo wadyuuda-kizinao di'iti
kida'o pa'an. Usha'apanum kau'an wakaudinanuz ipai unao wiizi ida'an
Tominkaru aitanii kawana'ati'o. 14 Uruu idi aona'o nii wamakon unao
wiizi dawun iti, aonaa wa'atadinpa'azon. Aonaan an mani waikod-
inauzon unao atii uwiizi iti kotua'a naa, turuu mani wadakota-kao
atadinpainao nii. Mazan waunao sha'atii kiwiini'o wakaawa-kidauzon
unao di'iti, Kaimana'o Kuwai Christ daua'oraz.

15 Na'iki aonaa wa'atadinpauzon ba'orainao sakadanii kaudin-kizai
kida ida'an. Mazan waaitapa na'iki wamishida unao mishidan nii
powa'a zii wuru'u Christ daua'oraz kuwai. Una'apan an udarudina'o
nii wuru'u wakaudin-kizi. 16 Ukau'an turua'o ni'i naa wamakon uwiizi
dawun itinapu kida'o wiizai di'ii'aka wana'akan Kaimana'o Kuwai,
marii kizi na'ii'akainao pidannao abatanuz. Mazan aonaa pidannao
kakuwaapatin kizi di'ii'aka'o nii mani wuru'u wakakuwaapatinanuz.
Usha'apanum kau'an aonaa wa'atadapa'azon wakaudinan ba'oran pi-
dan kaudin-kizi ii aka.

17 Na'apa usaadinpan kawan Tominkaru paradan ida'a: “Na'ia'oram
pidan atadinpa'azo'o pakaudin-kizi dau'an, marii pa'an u'atadinpan
Naobanai Tominkaru sha'apatanii kida dau'an.” 18 Pidan pa'ida'a'o
karikaonan udakotinpan umanawunu'o nii, madiwautapa-ka'o wuru'u,
aonaa turuu ukuwaa mishida-kao. Mazan pidan wuru'u Tominkaru
tukapa-kidaniaz umanawunu'o nii, turuu pa'an ukuwaa mishida-kao.

11

Dakotinpainao apostlenao nii,
mazan pana'a'o ĩkuwaa
Jesus dau'u

1 Ukashaapa shoman õparadan u'ati õdau'an kapam, na'apa ukashaa-
pan kawan ba'oran pidannao paradan padau'an. Uabatan pu'u
õparadan maaitapin-ka'o kawan karikaonan, mazan upu'u õaipan ua-
batan õkuwaa, aonaa uzon-kida'ana'a õgaru. 2 Tuukii õmarainan unao,
na'apa Tominkaru marainan kawan unao. Usha'apanum kau'an
aonaa õaipan upataka'uinan, kaimana'o wuru'u õtaa'azoonuz unao
Christ ati. Na'apa darui awunuutapan kawan paudani mawuusa,
uaipan idi pataan oroo pakawan kaiman wuru ati'i omin-mazidan
ni'oraz. 3 Mazan tuukii õdopian unao dau'an, õzauda-kidan umariida-
kao nii, na'apa Satan kowazaz-tinpauzoz, mariidan kawan Eve kotua'a
naa. Õzauda-kidan upozawata-kida-kao nii na'apa, na'iki unyukunuu
tanawata-kao kaimana'oraz umishidapan ai, na'iki uizo'atin ai Jesus
daua'o kuwai. 4 Usha'apanum kau'an unao, aonaa ukashanaukii-
kidan pidannao kuwaa, pana'a'oraz naa ĩkowaadapan Jesus dau'u, aonaa
wakowaadapan kawanu'o mani. Na'iki sariapa uaipan uzaamata'akan
doronai pana'a'o wakowaadapaniaz Kaimana'o Doronaa ai. Na'iki sari-
apa umishida'akan ĩkuwaa kida ĩdakotaniaz kaimana'o kuwai nii, mazan
pana'a'o karikaonan wuru'u ĩkuwaa kidaz, wuru aia'a wakowaadapanii
kidaz Kaimana'o Kuwai, Jesus daua'oraz. 5 Mazan aonaa õ'itiiman
umanawunu'o mani õ'ai wunaou'u dakotinpainaouz umanawunu'o
apostlenao nii. 6 Õgaru, aonaa mishi õaitapan õparadan umanawunu'o
na'iki konaunama'o ida'an, mazan õaitapa kaimanaiman wuru'u kuwai
õkowaadapaniaz. Unao na'apa uaitapani'i naa kapam wuru'u kuwaiz,
usha'apanum kau'an wakowaadapani'i naa unao atiz powa'an kida.

7 Aonaa õpishautan õwinipinaa unao ai õkowaadapan dono Kaimana'o
Kuwai. Uruu ida'an mishi aonaa õtaapinpan umanawunu'o nii, õaipan
idi pa'an unao tukapa-kao umanawunuinao nii. Oia'o sha'a wuru'u
õsha'apatinanuz na'apa? 8 Panaadon õdakota-kao nii õkazaapan puraata
ba'oran wiizai iki'o mishidainao ai, õmakaudinkan pu'u ĩ'ati. Mishi
õzaamata ĩdyuudanii puraata õ'ati, usha'apanum kau'an õkaudina'azon
idi unao ati mawinipinaa-daun. 9 Na'iki õna'iankan dono unao di'ii,
õpuraatan awutauzon, aonaa kanom ida'an õtorian õaiapanii kida. Mazan
upu'u aonaa õpishautan puraata u'ai, mazan wamin-mishidannao Mace-
donia ikiinao pa'an kaawa-kidauzo puraata õ'ati. Aonaa õmizidin-
kidan unao õpishautan ida'an mani puraata unao ai, na'iki aona'o nii
õpishaan puraata unao ai. 10 Christ mishi'oraz uparadan, kaina'a
udoronaa mashaapan õ'ida'a õnyukunuu ii. Ukau'an mishi'o kaiwuru'u
õparadanuz. Aizii wuru'u õ'atadinapanuz õparadan ida'an kaikapa'a,
aona'o nii õzaamatan puraata u'ai õkianuz, aonaa turuu pidannao

mashaapainao Achaia ii aka mashaatan kaiwuru'u õparadanuz na'apa.
11 Panaadon uzauda-kidan õna'apainpan õmamarainapakan idi'o unao.
Aonaa, Tominkaru aitapa õmarainapa unao tuukii.

12 Mazan upu'u aona'o nii õzaamatan puraata unao ai. Usha'apanum
kau'an aonaa õaipan pidannao dakotinpainaouz apostlenao nii atad-
inpan pakian ida'an, "Na'apa wakaudinan ĩnao kaudinan kawan."
13 Mazan ĩnao, aonaa Christ dyuudaniinao mani ĩkakuwaatinan. Soo
ĩmariidapan karikaonan pidannao. Ĩmainaabainpan, ĩtukapa-kao Christ apos-
tlennao kawan, mazan aonaa mishi'o mani. 14 Na'apa'o manawun ĩnao
Satan kawan. Na'apa sha'atii Satan mainaabainpauzon, upana'adinan
na'apa kanada'o angel, Tominkaru di'iki'o kawan. 15 Ukau'an na'apa'o
kapam wuru'u upoitorunao mainaabainapanuz, mishi'o kawanu'o
ĩdyuuda-kao kaminka'uta'o nii pidannao mashaapan Tominkaru aipan
kawana'ati, mazan aonaa mishi'o mani wuru'u. Mazan diina'iti'i,
ĩpataka'uta-kao nii pana'apainpan dikin ii.

Paul pataka'uta-kao pakakuwaatinan dikin ii Christ dau'u

16 Õkia'azon koshan u'ati, aonaa õaipan utaapan õgaru maaitapin-
ka'o kawan. Mazan utaapan dono õgaru na'apa, upu'u õaipan uabatan
õparadan, na'apa uabatapauzon kawan maaitapin-ka'o pidannao
paradan ĩatadinpan dono. Aizii õatadinpa'azon kapam masakauda'u
õdau'an. 17 Wuru'u õ'atadinpa'azoonuz õsha'apaapanii kida dau'an,
aonaa Naobanai Jesus paradauzon kawanu'o mani, soo pidan
maaitapin-ka'o pa'an paradauzoz na'apa. 18 Mishi kaina'a iriba
pidannao atadinpan, soo pasha'apatanii kida dau'an karikaonan. Õgaru
na'apa, õatadinpan nii kapam õsha'apaapanii kida ida'an. 19 Aitapa'o
mani mishi unao, uruu idi konaukii uabatapan maaitapin-kainao
kuwaa kida. 20 Aonaa ukashanauan ĩnao, ĩtaapan pu'u unao na'apa
poitorui kawan, ĩzaamaapan pu'u puraata unao ai pakaudinan winipinaa
nii unao bii an, ĩdyuudautan pu'u usha'apatan soo paaiapanii kida
karikaonan, ĩtaapinpan pu'u umanawun kidainao nii unao ai. Turuu
mani ĩta'ikan unao uawun baara iti, aonaa na'apam ukian ĩ'ati. 21 Õgaru
tuukii õkiba'azon, usha'apanum kau'an aonaa mishi õka'iitan õtaapan
unao na'apa ĩtaapan kawan unao.

Aizii õparadan nii õdau'an, maaitapin-ka'o paradauzon kawan. Aizii
wuru'u apostle-tinpainaouz, ĩdakotinpan umanawunu'o nii. Õgaru
na'apa, õmanawun-tinpan nii kapam ĩnao kawan. 22 Ĩkian ĩnao Hebrewnao,
õgaru na'apa Hebrew kapam. Ĩkian ĩnao Israelitenao, õgaru na'apa Israel
san kapam. Ĩkian ĩnao Abraham dani-daunnao, õgaru na'apa Abraham
dani-daun kapam. 23 Ĩkian ĩnao Christ poitorunao, õgaru na'apa mazan
powa'a'o zii ĩnao ai.

Mishi õparadan kaikapa'a madoronaa-ziiwa paradan kawan. Mazan
mishi'o kaiwuru'u õkianuz, õgaru powa'a'o zii õkaudinan dadara Christ
ati; mapuda da'i õkabootauzo-kao taraa-kizai iti ĩnao ai, uruu dikin
ii. Ba'oran dono õba'izii-kao da'i tuukii kida'o ida'an ĩ'ai. Na'iki
iriba õbaiaapan kichana'iki-kia'o õkaudin-kizi ii aka, maonapa kida
õmawakauzon. 24 Iriba'a naa õbaiaapan ba'izi, baka'iau Jewnao ba'izian
õgaru, 39 ba'izi õbaiaapan baukapa'o ĩba'izian dono õgaru. 25 Idikinau
Rome ikiinao ba'izii-kidan õgaru atamun idi. Baukapaiman pidannao

zowian padamata õgaru, ĩboowautapan ida'an õgaru kuba kida idi. Idikinau õnaraan paran baoko ii, kanawa zowiitinan na'iki sariapa ushazodan. Baukapaiman kanawa shaazodan, uruu dono õna'ian paran baoko'o bauda'apa maruta'o na'iki bauda'apa kamoo.

26 Ipai õkakuwaatin-kizi kawana'ati, õbaiatan kichana'iki-kia'o: õbaiaapa kichana'iki-kia'o wunu tuubarun; na'iki õdobata kichana'iki-kia'o pidannao koidimikinao bii an kida; na'iki õbaiaapa kichana'iki-kii õmin-Jewnnao to'oran na'iki Gentilenao na'apa kapam. Õdobatan kichana'iki-kia'o bii an donoi ii aka; na'iki õdobatan kichana'iki-kia'o mapidantaka'o amazada ii aka; na'iki kichana'iki-kia'o paran baoko an. Ba'oran dono õkaawan pidannao di'iti, mazanu'oraz ĩdakotinpan mishidainao nii Christ, mazan kichana'iki-kii ĩto'oran õ'ati. 27 Panaadon dadara õkaudinan aonaa õda'awuuzon, õikoda-kinaa nii aimaakan õ'ati. Ba'oran dono õbaiaapa õzamazin, õbaiaapa õmaradakon, aonaa da'i kanom õnikan. Ba'oran dono õbaiaapa wadidi'o, aonaa õkamichan midi kida'o nii. 28 Õbaiatan pu'u na'apa kida'o, kaina'a zii kaziwa õdi'itinpan ipai mishidainao Christ dau'an, wuru'u õtominapa-kidaniinaouz pawiizi kawana'ati kida. 29 Aizii na'apainim õikodan dono mishida'o pidan, aona'o zii unyukunuu ma'ozakan mishidapa-karu dau'ati, kasha'ora utaapan õnyukunuu. Aizii õtukapan dono oia'o sha'apata-kida-kao mishida'o pidan ati, tuukia'o nii õto'oran wuru ati'i sha'apata-kida'oraz oia'o.

30 Aizii õatadinpa'azon an, õatadinpan nii aimaakan kida dau'an tukapakida'oraz õkakataimanan. 31 Tominkaru, wanaobanaa Jesus Daruz, uaitapa na'iki utukapa aonaa õmariidinan mani kaiwuru'u, uruu karikaonanu'o nii unaubaa-kao. 32 Baukapaiman õna'ian dono Damascus ii, kaina'a King Arestas muudanii pidan udaru'o naobanai kazowautapa'o nii amazada na'ii. Uruu aipan pazaamata-kidan õgaru. Uruu idi udyuudan pidannao zaudapan, ĩawunuutapa kizi õkoditan wiizai korarannaa paniinomizinaa an. 33 Mazan mishidainao kidoapa-kida õgaru ĩ'ai, ĩpaidan õgaru udaru'o dazowan zo'iti, na'iki ĩtoka-kidan naa õgaru, donoi awautapa-kinao kuduan shaawata'o atii imi'i baara iti. Uruu na'apa kowas õkidoopan.*

12

Paul kowaadan patukapanii daua'o

1 Aizii koshan õatadinpa'azon aimaakan kida sha'apan dau'an õ'ati. Õaitapan pu'u aona'o nii na'apa kida'o kaminka'utan unao, mazan upu'a'o nii õkowaadan umanawunu'o aimaakan dau'u, Tominkaru aidakidauzonii na'iki utukapa-kidauzonii. 2 Õaitapa da'i bauda'apa pidan mishidapa'o Christ, kaina'a'o da'i aimaakan sha'apan u'ati. Aizii 14 wunu dobatan naa, una'akankauzo-kao dauna'an aokazi iti Tominkaru di'ii. (Pananaa zo'a'o mani una'akanaka-kao, oo padoronaa ia'o mani, aonaa õaitapan, soo Tominkaru aitapa.) 3-4 Õkian nii koshan, mishi'o una'akankauzo-kao umanawunu'o Tominkaru wiizi di'ii, pananaa zo'a'o oo padoronaa ia'o mani, soo Tominkaru aitapa. Na'ii uabatan Tominkaru kowaadan umanawun kida'o aimaakan aona'o uka'iita-kao ukainaabata-kao parada-karu ida'an, na'iki aona'o turuu ukowaada-kao ba'oran pidannao ati. 5 Na'apa'o pidan dau'an, turuu pa'an õatadinpan.

* **11:33** Acts 9:20-25

Mazan õdau'an aona'o nii õatadinpan, soo aimaakan kida dau'an tukapa-
kida'oraz õkakataimanan. 6 Mazan õatadinpan an aimaakan kida sha'apan
dau'an õ'ati, aonaa turuu õdakota-kao maaitapin-ka'o nii, usha'apanum
kau'an mishi'o aimaakan kida wuru'u õkowaadaniaz. Mazan aona'o
nii õatadinpan na'apa kida'o dau'an, usha'apanum kau'an aonaa õaipan
õtaapa-kao oo õtukapa-kao umanawunu'o pidan nii. Mazan õaipan pa'an
udi'itapan õgaru uaipan ati, utukapan ida'an õkaduz, na'iki uabatan
ida'an õkuwaa kida.
7 Mazan aonaa õaiapa-kao õatadinpan wuru dau'ana'a umanawun
kida'oraz Tominkaru tukapa-kidan na'iki uabata-kidanii kidaz õ'ati,
uruu idi kaziwa'o kaboota-kao õnanaa ida'a. Ikodanii Satan dyuu-
danii kawanu'o papoitoru antamikitan õgaru. 8 Idikinau õtoriinpan
Naobanai Jesus ati, õpishaanuzu tuukia'o ida'an uso'ota kizi wuru'u
kaziwa'oraz õbaiatan. 9 Mazan ukian õ'ati, "Aonaa. Turua'o nii
õkaminka'utan pugaru õkamunanun ida'an pu'ati, uruu pa'an wuru'u
tuukia'o ni'oraz puaipan. Usha'apanum kau'an pukakataimanan idi,
tuukia'o nii pa'an õkaminka'utan pugaru, õtaan nii õma'ozakan pu'ati."
Ukau'an kaiman õ'ati wuru'u õkakataimananuz, powa'a'o nii zii õatadinpan
u'ida'an, Christ taa kizi powa'a zii pama'ozakan õ'ati. 10 Ukau'an aonaa
usha'apan õ'ati wuru'u õkakataimananuz, na'iki õdakowaapa-kaoaz, na'iki
õbaiatanuz dadara kida'o aimaakan õkaudin-kizi ii aka, na'iki õbaiatanuz
kichana'iki-kii kida'o to'ora-karu, na'iki wuru'u õbaiatanuz kaziwa'o
na'iki kasha'ora'o õkaudinan dikin ii Christ ati. Õgaru aonaa mishi
õma'ozakan, mazan kakataimana'o karikaonan, mazan una'apan idi
Christ taan pama'ozakan powa'a zii õ'ati.

Tuukii Paul nyukunuitapan mishidainao Corinth iainaouz

11 Aizii õba'azootina'aka'a naa õkadakotinan ida'an õdau'an madoronaa-
ziiwa kawan. Mazan unao aipan ati'o wuru'u õkadakotinanuz
madoronaa-ziiwa kawan. Aonaa utiwaan zoobaba ukaminka'utan
õgaru, ukowaadan ida'an pidannao ati, õgaru mishi'o apostle. Aonaa
umanawunu'o mani õ'ai pidannao wuru'u uatadapaniinaouz,
dakotinpainaouz umanawunu'o apostlenao nii. Aonaa mani Christ
kaminka'utan õgaru, turuu mani mishi õdakota-kao madiwautapa-ka'o
nii. 12 Uaitapan pu'u na'iki utukapan pu'u padamata õsha'apatan
umanawun kida'o aimaakan sha'apatauzo-kariwaiz soo Tominkaru
ma'ozakan ida'an. Ipai wuru'u õsha'apatanii kidaz tukapa-kida
mishi'o Christ apostlen õgaru. 13 Pana'a mooko õtaapan unao ba'oran
mishidainao ai, wuru'u ba'oran wiizai iainao kidaz? Panaadon uzauda-
kidan pana'a utaapa-kao õmazaamatakan idi puraata u'ai. Õkasha'orada
sha'a unyukunuu na'apa'o ida'an? Una'apan an, umarina'ata shoman
wuru'u õsha'apatanuz aimaakan na'apa u'ati.
14 Aizii turua'a naa õmakon unao di'iti. Uruu idikinautan ni'i
naa õmorowautapan uwiizi iti. Mazan aonaa õmizidin-kida'azon unao,
usha'apanum kau'an aonaa upuraatan na'iki usha'apauz mani wuru'u
õaipaniaz, soo õaipan pa'an ukonaukii-kidan õgaru na'ii. Aonaa koraizian-
nao mani ikoda'o aimaakan padarunao ati, soo daruinao pa'an ikoda'o
aimaakan paudainao ati. 15 Ukau'an õgaru, na'apa konaukia'o nii õtaan
ipai unao ati aimaakan kaina'a'o õ'ida'a. Na'iki konaukia'o nii õtaainan
õkaminka'utan ida'an unao, utaain kizi Tominkaru ati kaimanaiman.
Aizii wuru'u õmarainapanuz unao tuukii. Aizii unao mani, masakauda'u'o
nii karikaonan umarainpan õgaru?

16 Aizii unao, uaitapa mishi'o aonaa õzaamatan puraata u'ai õkaudinan
winipinaa nii. Mazan pabi'i kida unao, ukian "Uzaamaapanii wa-
puraatan, mazan uaitapa na'apam pamariidan waunao." 17 Aonaa
na'apainim zii õkoidapan aimaakan u'ai, oo õkazatan mani puraata udyu-
udaniaz mishidainao ida'an õdyuudaniinaouz u'idi'iti. 18 Õdyuuda sha'atii
Titus unao di'iti ba'oran mishidainao tuma. Titus kaiwauzonii sha'a up-
uraatan udyuudaniaz u'ida'an? Aonaa, mishii? Mazan unao uaitapanii
Titus na'iki õgaru, na'apa kida'o wanyukunuu, kaiman wadi'itinpan
unao dau'an, na'iki tuukia'o washa'apata'azon kaiman aimaakan unao
ati.
19 Panaadon uzauda-kidan wuru'u wasaadanuz waparadan kaikapa'a
wakazannaatin-kinaa ni'o karikaonan dakoopainao ai waunao. Mazan
aonaa na'apa'o mani wuru'u. Tominkaru abata mishi'o wuru'u wa-
paradan kidaz unao ati, na'iki Christ aipan kawana'ati'o wuru'u wa-
paradanuz unao ati kaikapa'a. Ukau'an õkia'azon unao õmarainapaniinao
ati, wuru'u washa'apaapanuz ipai aimaakan kaikapa'a, waaipan pa'an
wakaminka'utan na'iki wama'ozakadan unyukunuu. 20 Mazan tuukii
õdi'itinpan, õzauda-kidan õkaawan dono unao di'iti, aona'o nii õnyukunuu
kaimanan, aonaan an umashaapan kaiman õparadan kawana'ati. Unao
na'apa, panaadon aona'o nii unyukunuu kaimanan, aona'o nii unau-
dapan na'apam õkian usha'apainpan dau'an. Õzauda-kidan õikodan nii
unao, ukashadaakapan nii u'atiaaka, ukishauziaakapan nii, kichana'iki-
kia'o nii uto'oradinan, ba'orainao aipan nii aimaakan soo pa'ati karikao-
nan, udakowaakapan nii dikauda kida'o ida'an, ukadakotin-kidan
nii uiribannao madiwautapaka, udakotinpan nii umanawunu'o nii,
na'iki uto'orataakapan nii. 21 Tuukii õdopian õnyukunuu ii, õzauda-
kidan õkaawan dono unao di'iti, tuukia'o nii õba'azootinan Tominkaru
ati unao dikin ii. Na'iki tuukia'o nii õnyukunuu kasha'oran, õzaadan
nii õikodan dono pakawan zii mishidainao sha'apaapan oia'o, wuru'u
pasha'apaapauzonii kidaz kiwiin. Na'iki aonaan an zii ĩtanawatinan
pasha'apaapan ai kakiba'azonnaa kida'o aimaakan, wuru'u daonaio-
ranao da'awupanuz zunnao tuma pamamazidakan pu'u ĩtuma, na'iki
ĩmashaapan an pakawan madoronaa-daun.

13

Baukapan naa Paul kakinaowan
mishidainao

1 Aizii di'i õmakon, õmorowautapan koshan unao di'iti, uruu idikin-
autan ni'i naa. Ipai'o nii aimaakan sha'apata-kao na'apa Tominkaru
paradan kawana'ati: Na'ia'oram pidan dakota-kariwai usha'apaapan
dikauda'o aimaakan, marii kiwiin uunamunaa abata-kao zii dya'utam
oo idikinauda'u'o pidannao dako iki, wuru'u tukapainaouz usha'apatan
dikauda'o aimaakan. 2 Õkakinaoni'i naa sha'atii unao, na'iki õkowaada
sha'atii ipai unao ati na'iki wunao ati'i sha'apaapainaouz oia'o, ita-
mautan ida'a'oraz õmorowautapankan unao di'ii. Aizii õmunapon pu'u
õna'apa'azon koshan powa'a zii. Aizii di'oraz õmorowautapa'anan
ida'a õpataka'utan nii unao bii'i na'ia'oram pidannao, aona'o ĩmuudan
pasha'apaapan oia'o. 3 Mishi, unao tuukii uaitapa'azon, mishi'o
mani mooko wuru'u Christ kaudinanuz õ'ida'an. Mazan õpataka'utan
dono unao u'oiipan dikin ii, uruu ida'ana'o nii utukapan aonaa

kakataimana'o mani Christ, mazan ma'ozaka'o nii ukaudinan unao
bii an. 4 Mishi kakataimana'o kawan utaapinpan utauka-kao dono
cross di'iti, mazan kai kakupa uruu, Tominkaru kadishita-kidan idi
uruu powaa iti pama'ozakan ida'an. Na'apa'o kau'an wuru'u õgaruz,
kakataimana'o Christ kawan. Mazan kakupa õgaru Christ tuma,
Tominkaru taan idi pama'ozakan õ'ati. Ukau'an ma'ozaka'o nii
Tominkaru kakinaowan unao õgaru ida'an.
5 Ukau'an udi'itapa wuru'u umishidapanuz, uaitapa kizi mishi'o
wuru'u umishidapanuz Christ. Uawunuutin kaimanaiman na'iki uaita-
pan nii mishi kaina'a Jesus Christ mashaapanuz u'ida'a. Soo mishi
pidan mamishida-ka'o, aonaa Christ nii u'ida'a. 6 Aizii udi'itapan dono
waunao kaimanaiman, utukapan nii na'iki uaitapan nii kapam mishi'o
wamishidan Christ, na'iki mishi'o uapostlen waunao.
7 Mazan aizii watoriinpan nii Tominkaru ati ukaminka'uta kizi
unao, aonaa kizi usha'apatan dikauda'o aimaakan. Aonaa watoriin-
pan waaipan idi mani pidannao tukapan õkakinaowan unao ma'ozaka'o
ida'an õkiauzon kawan u'ati. Mazan watoriinpan nii Tominkaru ati, unao
sha'apata kizi pa'an kaiman kida'o aimaakan. Waaitapan pu'u kaina'a'o
wunaou'u dakoopainaouz waunao, ĩdakotan nii wamaturuukan aonaan
an wapataka'utan unao. 8 Aizii umishidan an mishi'o kuwai Tominkaru
di'iki'oraz, aona'o nii õpataka'utan unao uruu dikin ii. Soo õkaminka'utan
nii pa'an unao uaitapa kizi wuru'u mishi'oraz kuwai Tominkaru
di'iki'oraz. 9 Kaimana'o nii wa'ati uma'ozakadan an umishidapan
powa'a zii, aona'o nii usha'apan pidannao dakotan an waunao maturuu-
kainao nii. Na'apa kida'o dau'ana'o pa'an watoriinpan Tominkaru ati,
tuukii waaipan unao sakitapadan umashaapan Tominkaru ati. 10 Uruu
idi õsaadan di'oraz kaarita unao ati õkaawan ua'ii, aonaa kizi õkakinaowan
unao ma'ozaka'o ida'an õkaawan dono u'idi'iti. Naobanai Jesus aipan
ati'o mishi wuru'u wakaudinanuz, uruu idi'o waaipan wama'ozakadan
unao, umishida kizi uruu powa'a zii, aonaa waaipan mani wawaota-
kidan unao umishidapan ai, uruu kaiwuru'u wana'apanuz.

Baukapan naa Paul kowaadinan mishidainao ati

11 Aizii õkowaadinan naa unao ati. Ukau'an õmin-mishidannao, mishi'i
naa pa'i umashaapa konaukii, na'iki utiwaa'a naa usaabaan umashaa-
pan Tominkaru tuma na'iki umin-mishidannao tuma. Usha'apata
aimaakan õkakinaori kawana'ati, ubauda'apata'a naa unyukunuu kida
aimaakan dau'an, umashaapa kaiman konaukii umin-mishidannao
tuma. Una'apan an, Tominkaru taa'oraz marainpaaka-kinai na'iki
kaimanaaka-kinai, kaminka'utan nii unao.
12 Konaukii unaubaa umin-mishidannao ubaokopatinan dono.*
Ipai mishidainao da'ainaou'u dyuuda-kidan kapam paparadan unao
di'iti.
13 Marii Naobanai Jesus Christ kamunanun tuukii ipai unao ati, na'iki
marii karikaonan Tominkaru marainpan unao, na'iki marii Kaimana'o
Doronaa mashaapa'oraz unao ida'a, taan umashaapa-kinaa nii konaukii
umin-mishidannao tuma.

---

* **13:12** Paul dono'o mishidainao baokopatinan dono, ĩtukapa-kidan panaubaan oo pakonauki-
i-kidan pamin-mishidannao pakissitan ida'an ĩdyaun pakaozoo ati oo pataawu ati oo panaadon
paka'u ati.

Paul Kaaritan
Galatia Baara Sannao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita, apostle Paul saadanii Galatia Baara sannao mishidainao ati. Aizii wuru'u Galatia, udaru'o wiizai baara, na'ii'aka'o wuru'u mishidainao mashaapanuz. Paul, uruu Jew, mazan ĩnao, Gentilenao.* Aizii ĩnao mishidainaou'u naa Kaimana'o Kuwai, Jesus Christ daua'oraz.

Mazan kaina'a pabi'i kida Jewnao kaawan mishidainao ida'ati. Ĩnaou'u naa aipan ipai mishidainao sha'apatinan Moses kakinaori kawana'ati, Tominkaru dakota-kinaa nii ĩdyaun kaimana'o pidannao nii.

Mazan apostle Paul saadan di'oraz kaarita mishidainao ati, ukakinaotan ĩdyaun Jewnao ai, aipainaouz mishidainao chootinan† Moses kakinaori kawana'ati. Uaipan mishidainao aitapan kaimanaiman, aonaa Tominkaru dakotan pidan kaimana'o pidan nii uizo'atin ida'an Moses kakinaori kida. Mazan udakotan pidan kaimana'o pidan nii soo umishidan ida'an Jesus Christ, aonaa pidan izo'atin ida'an mani Moses kakinaori. (Galatians 2:16)

Ukau'an Paul saadan di'oraz kaarita mishidainao ati, aonaan idi uaipan ĩmishidan pidannao kuwaa pana'iti'oraz karikaonan. Ukian pakaaritan ida'a, "Aizii dii mani, waunao oo angel aokazi iki'o kowaadapan an unao ati kuwai pana'a'o wuru aia'a wakowaadaniaz unao ati, na'apa'o pidan, marii ukaboota-kao Tuubaru'o Tikazi wu'iti." (Galatians 1:8)

Aizii wuru'u pidannao aipainaouz mishidainao taapan Moses kakinaori, ĩkian Paul dau'an, uruu aonaa mishi'o apostle mani, na'iki kuwai kapam ukowaadapaniaz aonaa mishi'o mani. Mazan Paul kian padau'an, "Jesus Christ na'iki Tominkaru waDaru kadishita-kida'oraz Jesus pamawaka-kizi iki, uruu wuru'u zaamata'oraz õgaru pa'an." (Galatians 1:1)

Kaarita buutinpan kida

Paul mishi'o apostle *1:1-24*
Paul ma'ozaka uparadan kaimana'o kuwai dikin ii *2:1-21*
Kazannaatin-karu soo mishida-karu ida'an *3:1—4:31*
Mashaapa-karu Kaimana'o Doronaa ida'an *5:1—6:10*
Paul katokontan pakakinaopan *6:11-18*

1 Di'oraz kaarita, õgaru apostle Paul di'iki'o. Õgaru, aonaa pidannao zaamatanii mani apostle nii, na'iki aonaa ĩdyuudanii mani õapostle-tinan. Mazan Jesus Christ na'iki Tominkaru waDaru kadishita-kida'oraz Jesus pamawaka-kizi iki, ĩnao wuru'u zaamata'oraz õgaru pa'an. 2 Ipai da'ainao mishidainao, ĩdyuudan kapam paparadan ipai unao mishidainao ati, mashaapainaouz Galatia Baara ii aka.

3 Õtoriinpan marii kizi waDaru Tominkaru na'iki Naobanai Jesus Christ kamunanun na'iki utaa kizi unao nyukunuu kaiman-kinaa nii. 4 Aizii wuru'u Jesus, utaapada pazowii-kao wa'oian dikin ii, na'apa waDaru

* : Gentilenao: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a. † : chootinan: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, 'chootin-karu' daua'o.

Tominkaru aipan kawana'ati, na'iki ukazannaata-kinaa nii waunao
wuru aia'a kai'oraz oia'o mashaapa-karu. 5 Ukau'an marii karikaonan
Tominkaru taapa-kao umanawunu'o nii. Amen.

Soo kaina'a bauda'apa
Kaimana'o Kuwai

6 Tuukii õdi'itinpan unao dau'an, utanawatinan idi kadiman aka
Tominkaru ai. Uruu zaamata'oraz unao pa'ida'ati Christ kamaraina-
panun na'iki kamunanun ida'an, mazan aizii, uda'anan naa pana'a'o
kuwai pabi'i kida pidannao dakotaniaz kaimana'o kuwai nii. 7 Aonaa
ba'oran kaimana'o kuwai nii, soo pidannao mariidapan karikaonan
unao, na'iki ĩtanawata'azon mishi'o kuwai Christ daua'o pana'iti'i naa
karikaonan. 8 Aizii dii mani, waunao oo angel aokazi iki'o kowaada-
pan an unao ati kuwai pana'a'o wuru aia'a wakowaadaniaz unao ati,
na'apa'o pidan, marii ukaboota-kao Tuubaru'o Tikazi wu'iti. 9 Wakiini'i
naa sha'atii kiwiitapa, na'iki õkian nii koshan: na'ia'oram pidan
kowaadan an unao ati kuwai pana'a'o wuru aia'a uabataniaz na'iki
umishidaniaz, na'apa'o pidan, marii ukaboota-kao Tuubaru'o Tikazi
wu'iti.
10 Kaiwuru'u õkianuz kaikapa'a, õkaimanada'azon idi'o pidan
nyukunuu? Aonaa! Mazan õaipan pa'an Tominkaru nyukunuu
kaimanan õ'ati. Õaipan an mani pidan nyukunuu kaimanan õ'ati, aonaa
mishi'o mani Christ poitorun õgaru.

Paul apostle-tinan daua'o

11 Õmin-mishidannao, õaipan uaitapan wuru'u Kaimana'o Kuwai
õkowaadaniaz unao ati, aonaa pidannao di'iki'o mani oo pidan tomanii
mani. 12 Aonaa õikodanuzu pidan di'iki oo aonaa pidan tominapa-kidanii
mani õgaru udau'u. Mazan wuru'u õkuwaaz Jesus Christ di'iki'o na'iki
uaida-kidanii pa'an õ'ati.
13 Unao, uabatanii na'apam da'i õmashaapauzon Jewnao kakinaorinaa
kida kawana'ati. Uaitapa tuukia'o õpataka'utauzon mishidainao Jesus.
Na'iki õdakota õmainaabatan ĩdyaun ipai daunuuda'u. 14 Na'iki uruu
dono ipai õwazootapan õmin-daonaiorannao na'apa kida'o ĩtunarunawun
õkawan, õda'anan ida'an na'iki õizo'atin ida'an wuru'u õdokozu-daunnao
mishidapanii kidaz. 15 Mazan Tominkaru kamunanun idi õ'ati, uzaa-
matan kowas õgaru kaudina'o nii pa'ati. Uzaamatan õgaru õshakatan
ua'ii. Paaipan kawana'ati 16 utukapa-kidan pauDani õ'ati, uaipan idi
õmakon õkowaadapa'anan Kaimana'o Kuwai udau'u Gentilenao di'iti. Aizii
uruu aimaakan sha'apan dauna'ana'oraz õ'ati, aonaa õmakon pidan
di'iti õaipan idi mani ukowaadan kanoma'o nii õsha'apata. 17 Na'iki
aonaa õmakon Jerusalem iti, õabata'anan mani na'apam kiwiitapainaouz
ĩapostle-tinan kian õ'ati. Mazan ba'oran amazada iti pa'an õmakon, Arabia
kia'o udakota-kao. Uruu dauna'an zii õkiwan Damascus iti.
18 Idikinauda'u wunu õtukapan dauna'an Jesus, uruu zii õmakon
Jerusalem iti õmorowautapa'anan Peter di'iti. Õna'ian utuma dya'utam
soondii sakodaz. 19 Aonaa õtukapan ba'oran apostle na'ii, soo James
karikaonan, wanaobanaa Jesus inawuzuz. 20 Tominkaru aitapa ipai
wuru'u õsaadanii kidaz mishi'o, aonaa õmariidinan mani. 21 Uruu
dauna'an õmakon naa Syria Baara na'iki Cilicia Baara ii aka'o wiizai kida
kawana'ati. 22 Mazan wuru'u mishidainao Judea Baara iainao kidaz,

aonaa zii ĩtukapauzon õgaru. 23 Soo ĩabatan karikaonan pidannao kadakotinan õdau'u. Ĩkian, “Tawuru'u pidan pataka'utauzoz da'i waunao, uru'u naa aizii kowaadapa pidannao ati kaimana'o kuwai Christ daua'oraz, utiwaniaz pamashaadan.” 24 Uruu idi tuukii ĩkonaukii-kidan Tominkaru õgaru dikin ii.

2

Ba'oran apostlenao kashaapa Paul kaudinan apostle nii

1 Aizii 14 wunu dauna'an õmakon koshan Jerusalem iti, Barnabas mako'o õtuma, na'iki õna'aka Titus kapam. 2 Wuru'u õmakonuz na'iti Tominkaru dyuudan idi'o õgaru. Õna'ian pu'u, õmiitiniipan soo choochi zowaunaanao tuma karikaonan. Õaipan ĩaitapan wuru daua'a õkowaadapankaniaz Kaimana'o Kuwai Gentilenao ati, na'iki õabata'azon kaiman ĩ'ati oo aonaa. Usha'apanum kau'an aonaa õaipan õkaudin-kizi wuru'u õsha'apataniaz naa na'iki õsha'apaapaniaz kai makon madiwautapaka. 3 Mishi, ĩna'apata panyukunuu. Uruu idi aonaa ĩdyuudan õminauda'u Titus choota-kao* Jewnao kakinaori kawana'ati, Gentile pu'u padamata uruu. 4 Wakadakotinan wuru dau'ana'a, usha'apanum kau'an pabi'i kida pidannao taapinpainao mishida'o kawan Jesus, morotan idi'o wabii ati. Ĩtukapa'azon idi karikaonan pakawan mani wada'anan Jewnao kakinaorinaa, wazaamatinpan pu'a'a naa Christ Jesus di'iti. Usha'apanum kau'an ĩnao, tuukii ĩaipan wamashaapan pakawan Jewnao kakinaorinaa waranu'u. 5 Mazan aonaa wakashaapinan ĩ'ati, aonaa masakauda'u. Usha'apanum kau'an waaipan idi wakazannaatapan unao ati wuru'u mishi'oraz kuwai, Kaimana'o Kuwai ida'a'oraz.

6 Na'iki choochi zowaunaanaouz, aonaa na'iam ĩikodan õkuwaa kasharutinpan, uruu idi aonaa ĩpana'adanuzu na'iki aonaa ĩtotokadanuzu. (Aizii wuru'u ĩtaapa-kaoaz umanawunuinao choochi zowaunaanao nii, aonaa usha'apan õ'ati, usha'apanum kau'an Tominkaru aonaa unaubaan bauda'apa'o pidan powa'a zii ba'oran ai.) 7 Mazan ĩaitapa Tominkaru wuru'u taa'oraz õkaudin-kizi nii, kowaadapa'o nii Kaimana'o Kuwai Gentilenao ati, na'apa utaan kawan kapam Peter ati kaudin-kizai, ukowaadapanuz Kaimana'o Kuwai Jewnao ati. 8 Usha'apanum kau'an Tominkaru ma'ozakan ida'an õzaamata-kao apostle nii Gentilenao ati, na'apa Peter zaamata-kao kawan apostle nii Jewnao ati. 9 Aizii James, Peter, na'iki John, umanawunuinao choochi zowaunaanao, ĩaitapa Tominkaru wuru'u taa'oraz kaudin-kizai õ'ati. Uruu idi kaiman ĩnyukunuu Barnabas na'iki õgaru kaudinan dau'an na'apa ĩnao kawan. Na'iki powa'a zii ĩma'ozakadan waunao wakowaadapa-kizi kaimana'o kuwai Gentilenao ati. Aizii ĩnao ĩkakuwaapatinan nii Jewnao ati. 10 Kaina'a bauda'apa aimaakan ĩaipan washa'apatan, pakawan kizi wakaminka'uupan pataka'utinainao, ĩchoochin ida'a ainaouz. Uruu manawun aimaakan tuukia'oraz õsha'apata'azon.

Paul kakinaowan Peter

11 Aizii Peter morowautapankan dono Antioch ii, na'ii õparadan u'ati ma'ozaka'o ida'an, õkakinaota-kinaa nii uruu sakitapa'o di'iti. Õparadan

* **2:3** uchoota-kao: Putukapa ‘chootin-karu’ daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a.

u'ati pidannao kanaapu'u, usha'apanum kau'an usha'apataniaz
aimaakan tuukia'o upana'itin. 12 Uruu zi'o Peter kaawan dono Antioch
ati, karikaonan da'i uaroopauzon Gentilenao tuma, mishidapainaouz
Jesus. Mazan Jewnao, James di'ikiinaouz kaawan dono'o naa, aona'a
naa powa'a uaroopan ĩtuma utaria'akan idi'i naa ĩnao ai, aipainaouz
Gentilenao choota-kao. 13 Uruu idi baokoinao Jewnao mishidainaouz
Jesus, ĩtamakapa'akan naa Peter, aona'a naa kapam ĩaroopan Gentilenao
tuma. Na'iki Barnabas, upu'u zii una'apan kapam ĩnao kawan, ĩaitapan
pu'u padamata aonaa sha'apa'o mani wuru'u aroapa-karuz Gentilenao
tuma.
14 Õtukapan idi'i naa aonaa ĩsha'apatinan Kaimana'o Kuwai kawana'ati,
wuru'u mishi'oraz kuwai. Uru'u naa õparadan Peter ati ipai ba'orainao
kanaapu'u. Õkian u'ati, "Jew pugaru, mazan upu'u pumashaapan Gentile
kawan, aonaa pusha'apatinan Jew kawan. Kandii ni'i naa mooko aizii
puaipan Gentilenao mashaapan Jewnao kawan? 15 Mishi, pugaru na'iki
õgaru, Jewnao wadaru na'iki wadaro nii, aonaa Gentilenao mani, dakota-
kariwainaouz 'oiainao' nii. 16 Mazan waaitapa Tominkaru dakotan
waunao kaimana'o pidan nii wamishidan ida'an Jesus Christ, aonaa
waizo'atin ida'an mani Moses kakinaori. Ukau'an waunao, wamishi-
dapanii Christ Jesus, Tominkaru dakota-kizi waunao kaimana'o pidan
nii wamishidan ida'an Christ, aonaa waizo'atin ida'an mani Moses kak-
inaori. Usha'apanum kau'an aonaa na'apainim nii Tominkaru dakotan
pidan kaimana'o pidan nii uizo'atipan ida'an Moses kakinaori."
17 Aizii waunao, wadawatan pu'u Tominkaru dakota-kinaa nii wau-
nao kaimana'o pidan nii wamishidan ida'an Christ, mazan upu'u Jew-
nao dakotan waunao oiainao nii kapam, Gentilenao kawan. Ukau'an
Christ aipan ati'o mooko wuru'u wa'oipanuz? Aonaa! 18 Mazan
õkiwinan an powaa iti wuru'u kakinaorii õmuudaniaz naa, uruu ida'an
õtukapa-kidan õdikintapan kakinaorii. 19 Õgaru mawaka'o kawanu'ora'a
naa kakinaorii ai. Ukau'an aona'a naa powa'a õmashaapan kaki-
naorii waranu'u, õmashaapa-kizi'i naa pa'an Tominkaru ati. 20 Õgaru,
õmishidan idi Christ, mawaka'o kawanu'ora'a naa õgaru Christ tuma
cross ida'a. Aonaa õgaru'u naa mani kakupa'oraz, mazan Christ pa'an
wuru'u mashaapa'oraz õ'ida'a, na'iki uru'u naa kazowautapa'oraz
õgaru. Õmashaapanuz naa, õmishidapan ida'ana'ora'a naa Tominkaru
Dani, marainpa'oraz õgaru na'iki mawaka'oraz õ'ati. 21 Õgaru aonaa
õkashadan Tominkaru kazannaatan waunao pakamunanun idi karikao-
nan. Usha'apanum kau'an umishiin an mani Tominkaru dakotan
waunao kaimana'o pidan nii waizo'atipan ida'an Moses kakinaori,
madiwautapa-ka'o karikaonan wuru'u Christ mawakanuz.

3

Tominkaru taan Kaimana'o Doronaa mishida-karu idi

1 Maam Galatia Baara sannao, maaitapin-ka'o manawun mooko
unao! Kanom wuru'u madoronaada'oraz unao? Kaimanaiman sha'atii
õkakuwaapan u'ati Jesus Christ tauka-kao na'iki umawakan dau'u cross
ida'a. 2 Õpishaa kizi unao: uizo'atin idi'o mooko Moses kakinaori uzaa-
matanuz Kaimana'o Doronaa, oo umishidan idi'o uabataniaz kaimana'o
kuwai? 3 Na'apa dii manawun umaaitapinkan! Usakadan pu'u
umishidan Jesus, Kaimana'o Doronaa ida'an. Mazan aizii kandii ni'i

naa utiwaan umashaapan Jesus ati usha'apaapanii kida ida'ana'a naa
karikaonan? 4 Madiwautapa-ka'o mooko karikaonan ubaiaapanuz
tuukii kasha'ora kida'o aimaakan? Õ'itiiman aonaa madiwautapa-
ka'o mani! 5 Aizii Tominkaru taanuz Kaimana'o Doronaa unao ati,
na'iki usha'apatanuzu umanawun kida'o aimaakan unao bii an, aonaa
uizo'atin idi'o mani Moses kakinaori, mazan umishidan idi'o pa'an
uabataniaz kaimana'o kuwai, Christ daua'oraz.

6 Udi'itapa na'apam kii-karu Abraham dau'an: "Uruu mishida'o
Tominkaru, na'iki umishidan idi, Tominkaru dakotan uruu kaimana'o
pidan nii."* 7 Ukau'an uaitapa kizi, pidannao mishidainaouz Christ,
ĩnao pa'an wuru'u mishi'oraz Abraham dainao. 8 Saadauzo-kariwai
Tominkaru Paradan kowaadani'i naa kotua'a naa, Tominkaru dakotan
nii Gentilenao kaimanainao nii ĩmishidan idi. Usha'apatan ua'ii zii
na'apa kida'o, ukowadauzonii Kaimana'o Kuwai Abraham ati. Ukianuz
"Pugaru ida'ana'o nii õtaan kaiman kida'o aimaakan ipai pidannao ati."†
9 Ukau'an ipai mishidainaouz, ĩzaamata kaiman kida'o aimaakan na'apa
Abraham zaamatan kawan aimaakan pamishidan idi.

10 Mazan pidannao tiwa'oraz padamata paizo'atin Moses kakinaori
pakazannaatin-kinaa nii, upu'a'o nii Tominkaru pataka'utan ĩdyaun.
Usha'apanum kau'an kaikapa'o usaadinapanu'u Tominkaru paradan
ida'a: "Ipai'o nii Tominkaru pataka'utan pidannao ĩmaizo'atikan idi
ipai daunuuda'u saadinpa'o Tominkaru kakinaori kaaritannaa ida'a."‡
11 Ukau'an aonaa Tominkaru dakotan pidan kaimana'o pidan nii
utiwaan ida'an paizo'atin Moses kakinaori. Usha'apanum kau'an
kaikapa'o usaadinapanu'u Tominkaru Paradan ida'a: "Tominkaru
dakotaniinaouz pidannao kaimanainao nii ĩmishidan ida'an pa'an, ĩnao
karikaonanu'o nii ĩkakupan."§ 12 Moses kakinaori, aonaa mishida-
karu di'ii'aka'o mani, soo uda'an-kao karikaonan. Tominkaru Paradan
saada-kariwai kian: "Pidan izo'atipan an kakinaorii, marina'a naa
usha'apatanuzu ipai daunuuda'u na'iki umashaapan ni'i naa u'ida'an."*

13 Kaikapa'o kapam Tominkaru Paradan saada-kariwai kianu'u: "Pi-
dan kazada-kariwai atamun kadu iti, Tominkaru pataka'utan uruu
wuru'u."† Na'apa'o Christ pataka'uta-kidinanuz atamun kadu iti wau-
nao dikin ii. Uruu ida'an ukazannaatan waunao wuru aia'a Tominkaru
dakotanuz papataka'utan waunao, maizo'ati-kainaouz ipai kakinaorii.
14 Uruu Christ Jesus pataka'uta-kidinan ida'an kizi, Gentilenao zaamatan
kaimana'o aimaakan, Tominkaru kowaadauzoniaz pataan nii Abraham
ati. Na'iki wamishidan idi'o Jesus Christ, wazaamatan Kaimana'o
Doronaa, Tominkaru kowaadauzoniaz pataan nii wa'ati.

Kakinaorii na'iki Tominkaru taa'azoonii daua'o

15 Aizii õ'inawuzunao na'iki õdadakoonao, õkainaabata kizi mooko
u'ati pidannao sha'apatauzonii aimaakan ida'an: Dya'utamainao pi-
dannao na'apataakan dono panyukunuu aimaakan dau'an, ĩsaadan
nii pa'uu kida kaarita ida'a kainaabata'o nii ĩnyukunuu na'apa ki-
daakan. Uruu dauna'an aonaa turuu umarina'ata-kao oo utotokada-
kao. Na'apa'o wuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz pataa'azoonii.

---

* **3:6** Genesis 15:6 † **3:8** Genesis 12:3; 18:18; 22:18 ‡ **3:10** Deuteronomy 27:26 § **3:11** Habakkuk 2:4 * **3:12** Leviticus 18:5 † **3:13** Deuteronomy 21:23

16 Tominkaru kowaadanii kidaz pataa'azon, Abraham na'iki utakaan-
daun ati'o. “Utakaan-daunnao ati'o,” aonaa kia'o mani usaadinpan
Tominkaru paradan ida'a, iriba'o pidannao dau'ati'o kawan. Mazan,
“utakaan-daun ati'o,” kii usaadinpan, bauda'apa'o pidan dau'ana'o,
uruu wuru'u Jesus Christ, Abraham takaan-daunuz. 17 Kaikapa'o
dau'ati'o kaiwuru'u õkianuz: Kiwiini'o zii wuru'u Tominkaru kowaadau-
zonuz pataan nii aimaakan Abraham ati,‡ na'iki ukian mishi'o nii
utaapan paparadanuz. Ukau'an, Tominkaru taaniaz kakinaorii Moses
ida'an 430 wunu dauna'ana'oraz naa, aonaa na'itim upana'adan
wuru'u Tominkaru kowaadauzonuz pataan nii aimaakan Abraham
ati, na'iki aonaa turuu umainaabatan wuru'u Tominkaru paradanuz.
18 Tominkaru taa'azooniaz kaimana'o aimaakan zaamata-kao an mani
kakinaorii izo'atipa-kao ida'an, ukau'an aona'a naa mani turuu wazau-
dapan Tominkaru taan aimaakan wa'ati pakiauzon kawana'ati. Mazan
Tominkaru taanuzu kaimana'o aimaakan Abraham ati, ukowaadan
idi'o pa'an pataan nii u'atiz.

19 Kanom ni'o mooko wuru'u kakinaorii taa-kaoaz? Utaa-kao pi-
dannao sha'apaapauzon idi'o oia'o pa'idiwaru. Kakinaorii kaiwain-
pan nii atii Abraham takaan-daun kaawan, uruu tawuru'u Tominkaru
kowaadauzoniaz pataan nii utakaan-daun nii. Aizii wuru'u kakinaoriiz,
angelnao taanii Moses ati, na'iki uruu ida'ana'o udobata-kida-kao Is-
raelitenao ati. 20 Mazan aonaa Tominkaru zaamatan pidan dobata-
kida'o nii paparadan Abraham ati, mazan sariapa pa'an uparadan u'ati,
ukowaadan dono wuru'u pataa'azooniaz u'ati.

21 Aizii kakinaorii taa-kao idi, upana'adan ni'i naa mooko wuru'u
Tominkaru kowaadanii kidaz pataa'azon? Aonaa! Ukau'an umishiin
an mani pidan ikodan karikaonanu'o kakupa-karu kakinaorii izo'ati-
kao ida'an, kakinaorii ida'an mani Tominkaru dakotan pidan kaimana'o
nii. 22 Mazan saada-kariwai Tominkaru paradan kowaadan wa'ati,
ipai pidannao oia'o kazowautapanii pa'idiwaru. Ukau'an, wazaamatan
nii wuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz pataa'azon, soo wamishidan
ida'an Jesus Christ.

23 Christ mishidapa-kao ua'ii zii, waunao taapa-kao kakinaorii
waranu'u, taraa-kariwainao kawan, atii wuru ida'ati'i Christ
mishida-kao kainaabata-kaoaz naa. 24-25 Ukau'an kakinaorii taa-kao,
kazowautapa'o nii waunao, atii Christ kaawan di'iti. Mazan aizii
Tominkaru dakotan waunao kaimana'o pidannao nii wamishidan
idi'ora'a naa Christ. Aonaa kanom ni'i naa aizii kakinaorii
kazowautapan waunao powa'a.

Pidan mishida'oraz Jesus Christ, uruu Tominkaru dani

26 Ipai unao Tominkaru dainao umishidan ida'an Christ Jesus.
27 Ukau'an, ipai unao chikaawunuina'oraz na'iki zaamatina'oraz Christ
Jesus ida'ati, umorokodan naa Christ kaduz wuru'u. 28 Ukau'an aonaa
usha'apan pugaru Jew oo aonaa Jew mani; poitorui oo aonaa poitorui
mani; daonaiora oo zun, ipai unao na'apa kida'o pa'idiwaru, uzaamat-
inpan idi Christ Jesus ida'ati. 29 Aizii uzaamatinpan kau'an Christ Jesus
ida'ati, unao wuru'u mishi'oraz Abraham takaan-daunnao. Na'iki unao

‡ **3:17** Tominkaru kowaadauzon pataan nii aimaakan Abraham ati: uruu dakota-kao covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

wuru'u zaamata'o ni'oraz kaimana'o aimaakan, Tominkaru kowaadau-
zoniaz pataan nii Abraham ati.

4

1 Kaikapa'o kaiwuru'u õkianuz: Koraidaonaa zaamata'o ni'oraz padaru
sha'apauz kida, na'apa utaapa-kao poitoruinao taapa-kao kawan, uko-
raidaonaan dono zii. Mishi uka'idiwaun pu'a'a naa padamata padaru
sha'apauz kida idi. 2 Mazan umashaapan nii zii pakazowautapikinao
waranu'u na'iki pasha'apauz taapikinao waranu'u zii, atii udaru aitanii
kamoo kaawan di'iti. 3 Na'apa'o da'i waunao kiwiin koraidaonaa kawan,
wapoitoruitapa-kidinan waizo'atin ida'an kakinaorii kida doronainao
di'iki'oraz, kazowautapainaouz imi'i baara sannao. 4 Mazan Tominkaru
aitanii kamoo kaawan dono'o naa, udyuudan paudani, ushakatan zun
di'iki. Umashaapan Jewnao kakinaorinaa waranu'u, 5 ukazannaata kizi
waunao, mashaapainaouz kakinaorii waranu'u, turuu kizi Tominkaru
zaamatan waunao paudainao nii. 6 Tominkaru zaamatan idi unao
paudainao nii, udyuudan pauDani Doronaa mashaapan unyukunuu
ida'a. Uruu Doronai ida'ana'o wuru'u ukianuz Tominkaru ati, "õdaru
Tominkaru," kii. 7 Ukau'an, aonaa powa'a poitoruinao mani unao,
mazan Tominkaru dainaou'u naa pa'an. Udainaoun idi unao, ukau'an
utaan nii u'ati ipai wuru'u ukowaadauzoniaz pataa'azon.

Paul dopii-kidan Galatia Baara sannao

8 Kiwiin umaaitapakan dono zii Tominkaru, upoitoruitapa-kidinan
tominkarunao ati aonaa mishiinao mani. 9 Mazan aizii unao, uaitapa'a
naa Tominkaru, oo turuu õkian, Tominkaru pa'an aitapa'oraz unao.
Kandii ni'i naa mooko ukiwa'azon powaa iti, upoitoruitapa-kidina'azon
koshan mazanu'o tominkarunao ati, aona'oraz kanom ĩsha'apatan?
10 Aizii unao, utamakapan naa Jewnao kaduz utaapan ida'an kamoo,
kauzu, na'iki wunu ĩtaapanii kidaz. 11 Tuukii õdopian unao dau'an,
ukau'an madiwautapa-ka'o mooko karikaonan wuru'u õkaudinuz unao
bii an?

12 Õmin-mishidannao, tuukii õaipan umashaapan õgaru kawan, aonaa
Jewnao kakinaorinaa waranu'u mani. Õgaru na'apa'ora'a naa unao Gen-
tilenao kawan, aona'a naa õmashaapan Jewnao kakinaorinaa waranu'u.
Kaiman sha'atii da'i utaapauzon õgaru, aonaa unyukunuu oian õ'ati.
13 Uaitapanii õkarinauzon idi'o õkowaadauzonuz Kaimana'o Kuwai unao ati
kiwiin. 14 Õkarinaan idi, dobata õmizidin-kidan unao, mazan upu'u aonaa
uzon-kidan oo ukachama'idin õ'ai. Mazan udapaapan õgaru kaiman,
ikoda Tominkaru angelin oo ikoda Christ Jesus dapaapa-kao kawan
utaapan õgaru. 15 Mazan aizii usha'apanum naa wuru'u, aona'a naa
powa'a ukonaukia'azon õtuma? Õaitapa mishi, õkarinauzon dono'oraz,
turuu mani uso'otan uawun kida, na'iki utaanuzu õawun nii. 16 Aizii
mani, uto'oran naa sha'a õ'ati wuru'u, õkowaadan idi mishi'o kuwai u'ati?

17 Pidannao wuru'u aipainaouz umashaapan Jewnao kakinaori-
naa waranu'u.* Tuukii ĩaipan uzaamatinan pa'idi'iti, mazan aonaa
ĩkaminka'uta'azon mani unao wuru'u, soo ĩaipan karikaonan pabuu-
tan unao õ'ai, ĩnao ati kizi'i naa unyukunuu. 18 Mishi, kaimana'o
wuru'u pidan nyukunuu dyautanuz pasha'apatan dau'ati aimaakan,
kaimana'oraz mazan aimaakan. Marii karikaonanu'u naa usha'apatan

* **4:17** Putukapa Galatians 1:7

aimaakan na'apa, aonaa soo õna'an dono mani karikaonan utuma.
19 Õdainao õmarainapaniinao, daroi dopian kawan kaziwa'o idi okau-
danipan dono, na'apa'o kawanu'o õbaiatan kaziwa'o unao dau'ati.
Õdopitan nii udau'an atii umashaapan an zii kaimanaiman Christ kaduz
kawana'ati. 20 Kaiman zii mani õgaru na'ii unao tuma kai. Uruu idi
kaiman zii mani waabataakan waparadan, na'iki õaitapa mani na'apam
õkian u'ati. Usha'apanum kau'an õmunapon idi, aonaa õaitapan na'apam
õkian u'ati.

Hagar poitoruiaba, na'iki Sarah aonaa poitoruiaba mani

21 Õpisha'azon unao aipainaouz pamashaapan kakinaorii waranu'u,
aonaa zii mooko uaitapan na'apam kakinaorii kian? 22 Kaina'a saada-
kariwai dya'utama'o Abraham dainao daonaioranao dau'an. Bauda'apa
utoman paudani papoitoruaba tuma,† ba'oran utoman paudaiaro
tuma,‡ aonaa poitorui mani oroo. 23 Udani poitoruiaba tuma'oraz,
ushakatan na'apa koraidaonaa shakatauzon kawan. Mazan ba'oran
udani, udaiaro di'iki'o. Oroo aonaa poitoruiaba mani, ushakatan na'apa
Tominkaru kiauzon kawana'ati pa'an, Abraham ati.

24 Di'ora'a dya'utama'oraz zunnao kainaabatan dya'utama'oraz
Tominkaru sha'apataniaz kida papidanannao ati.§ Hagar, poitoruiabaz,
oroo kainaabata'o wuru'u kakinaorii Tominkaru taaniaz Moses
ati midukuo Sinai ii. Ipai pidannao oroo di'iki'oraz, poitoruinao
pa'idiwaru, ĩmashaapan idi kakinaorii waranu'u. 25 Na'iki midukuo Sinai,
Arabia ia'oraz, ukainaabata-kao Hagar di'iti. Na'iki kai'oraz donoi
Jerusalem, oroo di'iti koshan ukainaabata-kao, na'ii sannao mashaapan
idi poitoruinao kawan kakinaorii waranu'u. 26 Mazan Sarah, oroo aonaa
poitoruiaba mani pa'an, oroo di'iti aokazi ia'oraz Jerusalem kainaabata-
kao, na'iki oroo wadaro kawanu'o. 27 Kaikapa'a Tominkaru paradan
kotua'oraz kiauzonu'u odau'an:
"Pukonaukii maudaniichiaba,
Pukadako diiwa'o ida'an pukonaukian idi,
aonaan pu'u pukaudanipauzon.
Mazan aizii powa'a'o nii zii pudainao iriban,
aoro aia'a, mazidaibazo."*

28 Õmin-mishidannao, unao, na'apa Isaac kawan, Tominkaru dainaou'u
naa, na'apa Tominkaru kiauzon kawan. 29 Mazan uruu dono wuru'u
koraidaonaa shakata'oraz koraidaonaa shakatauzon kawan, wuru'u
poitoruiaba daniz, uantamikitauzonii Isaac, shakata'oraz Tominkaru
Doronaa ida'an. Na'apa kai aimaakan sha'apaapa-kao wa'ati kotua'o
kawan. 30 Mazan na'apa dii saada-kariwai Tominkaru paradan kian?
"Puwaata wuru'u poitoruiabaz paudani tuma! Usha'apanum kau'an
aona'o nii odani zaamatan padaru sha'apauz kida, wuru'u taa'azoo-
kariwaiz, aoro dani ati'i aona'oraz poitoruiaba mani."† 31 Ukau'an
õmin-mishidannao, waunao aonaa poitoruiaba dainao mani, mazan aoro
dainao pa'an, aona'oraz poitoruiaba mani.

---

† **4:22** Genesis 16:15 ‡ **4:22** Genesis 21:2 § **4:24** Tominkaru sha'apataniaz kida papidanannao ati: uruu dakota-kao covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. * **4:27** Isaiah 54:1 † **4:30** Genesis 21:10

5

Christ so'otan kakinaorii kazowautapan ai waunao

1 Mishi Christ so'otani'i naa Jewnao kakinaorinaa kida ai waunao, aona'a naa powa'a kakinaorii kazowautapan waunao. Ukau'an ma'ozaka'a naa utaapa unyukunuu, na'iki aona'a naa utaapada'ana'a kakinaorii kazowautapan unao powaa iti.

2 Uabata õgaru Paul paradan, aonaa Tominkaru dakotan pidan kaimana'o pidan nii pachoota-kidinan* ida'an Jewnao kakinaorinaa kawana'ati. Una'apan an, madiwautapa-ka'o wuru'u Christ mawakanuz u'ati. 3 Õkakinaowan nii unao koshan, ukashaapan an uchoota-kao Jewnao kakinaorinaa kawana'ati, ukau'an marina'a naa uizo'atin ipai daunuuda'u wuru'u kakinaorii kidaz. 4 Aizii na'ia'oram pidan unao bii iki aipan an Tominkaru dakotan paugaru kaimana'o pidan nii paizo'atin ida'an wuru'u kakinaoriiz, ubuutinan naa mishi'oraiman Christ ai wuru'u, na'iki ubuutinan naa kapam Tominkaru kaimanan ai u'ati. 5 Mazan waunao, waaitapa Kaimana'o Doronaa ida'an mishi'o nii Tominkaru zaamatan waunao na'iki udakotan nii waunao kaimanainao pidannao nii, wamishidan ida'an Christ pa'an. 6 Aizii wuru'u wazaamatinanuz naa Christ Jesus ida'ati, pidan choota-kariwai oo aonaa choota-kariwai mani, aonaa ĩtukapa-kao pana'a kida, aonaa na'apa kida'o di'itapa-kao umanawunu'o nii. Soo kanom pa'an di'itapa-kariwai, pidan mishidan Christ. Na'iki mishidapakaru ida'ana'o wuru'u marainpaaka-karuz.

7 Kaiman sha'atii umishidapan padamata. Kanom wuru'u mashaata'oraz unao uda'anan ai mishi'o kuwai? 8 Mazan waaitapa Tominkaru, zaamata'oraz unao pa'ida'ati, aonaa uruu mani wuru'u tanawatin-kida'oraz unao mishi'o kuwai ai. 9 Masakauda'u'o pana'iti'o kuwai kowaada-kao, ipai'o nii pidannao mishida'akanuzu. Na'apa masakauda'u'o yeast pooda-kidan kawan ipai poroom-bi'i. 10 Mazan õaitapa na'iki õmishida Naobanai aipan ati, aona'o nii utanawatinan, mazan uda'anan nii pa'an wuru'u õkuwaa kidaz. Aizii pidan wuru'u tanawatin-kida'oraz unao mishi'o kuwai ai, upataka'uta-kao nii tuukia'o ida'an.

11 Õmin-mishidannao, õkakinaotan na'iki õdyuudautan an mani pidannao choota-kidinan Jewnao kakinaorinaa kawana'ati ĩkazannaatin-kinaa nii, aonaa mani õpataka'uta-kao. Mazan wuru'u Jewnao pataka'utanuz õgaru, õkowaadapan idi'o pidannao kazannaata-kao soo Jesus mawakan ida'ana'o pa'an. 12 Aizii wunaou'u tanawatin-kida'oraz unao, tuukia'oraz ĩaipan chootin-karu, kaiman zii manawun mani õ'ati ĩmakuuta'aka-kao an kaiman-daun, aonaa soo ĩchootan mani karikaonan pamada.

13 Unao õmin-mishidannao, Tominkaru zaamatanii unao, uso'otani'i naa unao kakinaorii kazowautapan ai. Mazan aonaa ukaiwa'ana'a wuru'u uso'ota-kaoaz kakinaorii ai, usha'apaapa-kinaa nii dikauda kida'o aimaakan, unyukunuu aipan kawana'ati. Mishi'oraiman ukaminka'uaaka umin-mishidannao tuma umarainpaakan ida'an. 14 Mishi waizo'ati ipai daunuuda'u kakinaorii taa-kariwaiz Jewnao ati, waizo'atin ida'an wuru'u di'oraz kakinaori'i: "Umarainapa ipai

* **5:2** pachoota-kidinan: Putukapa 'chootin-karu' kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

pidan na'apa umarainpan kawan unanaa," kii-karuz. 15 Mazan
uto'orataakapan an na'iki udakowaakapan an, utukapa pa'i uwaatan
umin-mishidannao na'apa'o ida'an.

Marii Tominkaru Doronaa kazowautapan unao

16 Uruu idi õkian, aizii umashaapa'a naa Kaimana'o Doronaa aipan
kawana'ati. Una'apan an aona'o ni'i naa usha'apata'azon oia'o, wuru'u
unyukunuu sha'apata'azoonii kidaz. 17 Usha'apanum kau'an wuru'u
wanyukunuu, tuukii uaipan washa'apatan oia'o aimaakan, aona'oraz
Kaimana'o Doronaa aipan usha'apata-kao. Mazan Kaimana'o Doronaa,
uaipan washa'apatan soo kaiman kida'o pa'idiwaru, wuru'u aona'oraz
wanyukunuu aipan usha'apata-kao. Ukau'an kaina'a dya'utam
aimaakan mizaataakapan wanyukunuu ii. Uruu idi dadara wa'ati
washa'apatan kaimana'o aimaakan. 18 Mazan aizii pusha'apatinan
na'iki pumashaapan idi'i naa Tominkaru Doronaa aipan kawana'ati,
aona'a naa powa'a Jewnao kakinaorinaa kida kazowautapan unao.
19 Kanom pidan nyukunuu aiapanii, aonaa umainaabanan.
Unaudapa pasha'apaapan di'oraz kaduz kida'a: pakiaapaakan
madoronaa-daun; pasha'apaapan kakiba'azonnaa kida'o aimaakan
pakiaapan ida'an paminshu'unao; pasha'apata'azon kakiba'azonnaa
kida'o usha'apata-kao madoronaa-daun; 20 patominkaruniitapan
toma-kariwai kida; pamakon marunao di'iti; pato'ora-kizaitapan
tuukii pairibannao; pazunaapaakan; na'iki pakishauzin; kichana'iki-
kii da'i uto'ora'akauzon; tuukii uaipan pawazoomikipan na'iki
padikintinan; pakashadaakapan na'iki pabuutaaka-kidan pidannao;
21 pana'azootapan pairiban sha'apauz; papo'idipan; pasha'apaapan
kakiba'azonnaa kida'o aimaakan tuzapa-kizai ii aka; na'iki
pasha'apaapan iriba ba'oran oii kida'o aimaakan. Õkia'azon koshan
powa'a zii, na'apa õkian kawan u'ati kiwiin, wuru'u pidannao
sha'apaapainaouz na'apa kida'o aimaakan, aona'o nii ĩwiizi nii
Tominkaru naobanai-tinapa-kizi ii.
22 Mazan Kaimana'o Doronaa kazowautapan idi waunao, utaan
nii wanyukunuu kamarainpanu'o nii, konaukii-tina'o nii, kaiman-
kinaa nii, tuuda-kinaa nii wabaiatanii kida, kaminka'uaba-kinaa nii,
kamunanuaba-kinaa nii, mishidinaaba'o nii, 23 kakarodapanu'o nii,
na'iki watuudapa-kinaa nii wanyukunuu washa'apata'azon ai oia'o.
Umashaapan an kaikapa'a, wuru kida kawanu'u, aonaa kakinaorii nii
mashaata'o nii unao. 24 Pidannao wuru'u zaamatinainaouz Christ
Jesus ida'ati, ĩmarina'atani'i naa oia'o, ĩnyukunuu naudapauzoniaz
pasha'apaapan, tauka-kariwai kawanu'ora'a naa oia'o ĩkaduz kida Christ
mawakan dono cross ida'a. 25 Kaimana'o Doronaa taan idi'i naa pa'ina'o
mashaapa-kinai wa'ati, ukau'an wamashaapa'a naa uaipan kawana'ati.
26 Aonaa wamanawun-tinpa'ana'a, na'iki aonaa wato'orataakapa'ana'a,
na'iki aonaa wakishauziaakapa'ana'a wa'atiaaka.

6

Kaminka'uaaka-karu daua'o

1 Õiribannao, umin-mishidan waotinan dono oia'o, marii unao mashaa-
painaouznaa Kaimana'o Doronaa aipan kawana'ati kaminka'utanuz,
uparadan ida'an u'ati kaimana'o ida'an, usakitapada kizi pamashaapan
powaa iti Tominkaru aipan kawana'ati. Unao, uzaudina'a naa mazan

pa'i uwaotan ai oia'o di'iti kapam. 2 Ukaminka'uta umin-mishidannao
ĩbaiatan an kasha'ora kida'o aimaakan. Na'apa'o ida'an uizo'atin Christ
kakinaori wuru'u. 3 Na'ia'oram pidan taapinpa'o umanawunu'o nii
pa'aonaimanan pu'u, umariidapan karikaonan panyukunuu wuru'u.
4 Marii ipai pidan di'itapan pasha'apatanii aimaakan, usha'apatanii
kaimanan an, turuu ukonaukii-kidan pasha'apatanii. Mazan aonaa
kizi uatadapan wuru'u pasha'apataniaz ba'oran pidan sha'apatanii ai.
5 Usha'apanum kau'an ipai waunao, waaipan ati'o nii washa'apatan
wuru'u taa-kariwai kidaz washa'apatan nii.

6 Marii na'ia'oram pidan tominapa-kida-kariwai Tominkaru paradan
dau'u kaminka'utan patiichaan, utaan ida'an kaiman kida'o aimaakan
u'ati.

7 Mana'a umariidapa'ana'a unyukunuu, Tominkaru aonaa turuu
umariida-kao. Kanom pidan sha'apatanii, na'apa'o nii kapam
uwinipinaa. 8 Aizii pidan sha'apaapa'o oia'o, panyukunuu aipan
kawana'ati, pataka'utin-karu'o nii uwinipinaa nii. Mazan pidan
mashaapa'o Kaimana'o Doronaa aipan kawana'ati, uzaamatan nii
karikaonanu'o kakupa-karu Kaimana'o Doronaa ida'an. 9 Mana'a
wakashadina'ana'a washa'apaapan kaiman kida'o aimaakan,
usha'apanum kau'an Tominkaru aitanii kamoo kaawan dono,
wazaamatan nii kaimana'o aimaakan aonaan an wakashadinan.
10 Ukau'an, washa'apata kaiman kida'o aimaakan ipai pidannao ati,
na'apainim dono watukapan kaimana'o aimaakan sha'apata-karu ni'o,
aitaniiman wamin-mishidannao ati.

Ubaukapan naa Paul kakinaowan mishidainao

11 Aizii utukapa na'apam õsaadan udaru diida'a'a, õka'u ida'an.
12 Wuru'u pidannao tuukia'oraz ĩaipan unao choota-kao* Jewnao kak-
inaori kawana'ati, ĩaipan karikaonan pidan nyukunuu-atin paugaru.
Ĩsha'apatanuzu na'apa'o ĩmaaiapakan idi'o pamin-Jewnao pataka'utan
paugaru, patominapatin-kidan dikin ii pidannao wuru dau'ana'a Christ
mawakanuz cross paawa'a ipai pidannao oian dikin ii. 13 Mazan upu'u
zii pidannao choota-kariwainaouz, aonaa ĩizo'atin ipai wuru'u Jewnao
kakinaori kidaz. Wuru'u ĩaipanuz unao choota-kao soo pa'atadinapa-
kinaa ni'o karikaonan, ĩaipan patukapa-kidan iriba papidanannao.
14 Mazan õgaru, õatadinpan nii soo wanaobanaa Jesus Christ mawakan
dau'u cross ida'a. Christ mawakan idi õ'ati, aona'ana'a powa'a õdyautan
wuru'u pidannao taapaniaz umanawunu'o nii, mawaka'o kawanu'u
naa õtaapanuzu. Na'iki õgaru, mawaka'o kawanu'u naa ĩtaapan. 15 Aonaa
umanawunu'o aimaakan mani wuru'u pidan choota-kaoaz oo aonaa
uchoota-kao. Mazan kanom pa'an umanawunu'o aiapa-kao, soo
Tominkaru pa'inaadan pidan nyukunuu. 16 Marii Tominkaru taan
nyukunui kaiman-kinaa na'iki ukamunan-kidan ipai pidan wuru'u
izo'atiinaouz õkuwaa. Ĩnao wuru'u mishi'oraz Tominkaru pidanannao.

17 Aizii aona'a naa powa'a õaipan pidan towauda'utan oo kimudautan
õgaru õkuwaa dau'an, usha'apanum kau'an ipai ba'izi-daun õmada ida'an
kida'oraz aida-kidan mishi'o õgaru Jesus poitoru.

18 Õiribannao, õtoriinpan marii kizi wanaobanaa Jesus Christ
ma'ozakadan unyukunuu pakamunanun ida'an. Amen.

---

* **6:12** choota-kao: Putukapa 'chootin-karu' daua'o, kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Paul Kaaritan
Ephesus Sannao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita saada-kao mishidainao ati'o Ephesus iainaouz. Paul saadanii wuru'u kaaritaz, utaapa-kao dono'o taraa-kizai ii, Rome ia'oraz.

Ukowaadan ĩ'ati Tominkaru sha'apata'azoonii kida dau'an. Ukowaadan na'apam Tominkaru aipan pabaokopatan ipai patomaniinao, aokazi iainao na'iki imi'i baara ainao. Ubaokopata'azon ĩdyaun Christ ida'an bauda'apa'o choochi nii, uru'o nii ĩzowaunaa nii.

Na'iki Paul kowaadan mishidainao ati kaina'a umanawunu'o aimaakan Tominkaru taa'azon na'iki usha'apata'azon ĩ'ati Christ ida'an; Christ ida'ana'o ĩ'oian kida so'ota-kao ĩ'ai, na'iki uruu ida'ana'o Tominkaru zaamatan naa ĩdyaun, paudainao ni'i naa.

Di'ora'a kaarita ida'a kaimanaiman Christ kainaabata-kao pidannao ati. Ĩtukapa-kinaa nii ukamarainpanun; ĩtukapa-kinaa nii na'apam umarina'atan oia'o pidan ai; ĩtukapa-kinaa nii umanawunu'o ukamunanun, na'iki ukaimanan.

Kaarita buutinpan kida

Paul kowaadan pasaadan dau'an kaarita *1:1-2*
Christ na'iki mishidainao daua'o *1:3—3:21*
Pa'ina'o mashaapa-karu Christ ida'a *4:1—6:20*
Paul katokontan paparadan *6:21-24*

1 Di'oraz kaarita õgaru Paul di'iki'o Tominkaru aipan kawana'ati'oraz
õapostle-tinan Christ Jesus ati. Õsaadan õkaaritan ipai unao ati, Tominkaru
pidanannao, Ephesus iainaouz, mishidainaouz manawun Christ Jesus.
2 Marii waDaru Tominkaru na'iki Naobanai Jesus Christ kamunanun
u'ati na'iki utaa kizi unyukunuu kaiman-kinaa nii.

Kaimana'o aimaakan ikoda-kao Christ ida'an

3 Tuukii wakonaukii-kidan Tominkaru, wanaobanaa Jesus Christ
Tominkarunuz na'iki uDaruz. Uruu wuru'u kamunanu'oraz wa'ati,
utaan ida'an kaiman kida'o aimaakan aokazi iki kida'oraz wadoronaa
ati, wamashaapa-kinaa nii, na'iki washa'apatin-kinaa nii kaiman.
Wuru'u usha'apatanuz wa'ati aimaakan kida kaikapa'a, uzaamatin-
kidan idi'o waunao Christ ida'ati.
4 Patoman ua'ia'o zii amazada, Tominkaru zaamatan waunao
Christ ida'ati; uzaamatan waunao uaipan idi waunao kaimanainao
nii manawun paawun za'a, aonaa kizi oia'o ikoda-kao wa'ida'a.
Umarainpan idi waunao, 5 kotua'ora'a naa udi'itapan wuru'u
pazaamata'azoonuz waunao paudainao nii Jesus Christ sha'apatanii
ida'an. Tuukii ukaimanan u'ati wuru'u usha'apatanuz aimaakan
na'apa, panyukunuu kawana'ati'o na'iki paaipan kawana'ati'o.
6 Ukau'an wakonaukii-kidan Tominkaru ukamunanun idi manawun
wa'ati. Mishi tuukii manawun utukapa-kidan pakamunanun wa'ati,
wuru ida'ana'a udani umarainapanii sha'apataniaz.
7 Utorian waunao paudani izain shootan ida'an umawakan dono.
Na'iki uizain ida'an wa'oian mainaabata-kao. Na'apa'o ida'an
Tominkaru tukapa-kidan wa'ati umanawunu'o pakamunanun, 8 na'iki

dobata utukapa-kidan pakamunanun wa'ati, paaitapaaban ida'an na'iki
paaitapan ida'an ipai aimaakan.
9 Aizii paaipan kawana'ati'ora'a naa Tominkaru aida-kidan wa'ati
aimaakan wuru'u kotua'oraz utaapa-kidan mashaa panyukunuu
ii, usha'apata'azooniaz wa'ati, wuru'u Christ ida'ana'oraz naa
usha'apatan. 10 Kaikapa'o wuru'u uaipanuz pasha'apatan aimaakan:
Pakainaatanii kamoo kaawan dono ubaokopata'azon ipai daunuuda'u
aimaakannao wuru'u aokazi iainao na'iki imi'i baara anainao kidaz
bauda'apa'o naobanai waranu'u, uruu wuru'u Christ.
11 Aizii ipai aimaakan kida sha'apata-kaoaz na'apa Tominkaru aitan
kawana'ati'o, na'iki uzaamatanii waunao papidanannao nii uzaamatin-
kidan ida'an waunao Christ ida'ati. Usha'apanum kau'an kotua'ora'a
naa Tominkaru di'itapan wuru'u pazaamata'azoonuz waunao. Aizii
umishia'a naa wuru'u pasha'apata'azoonii kidaz na'apa paaipan
kawana'ati. 12 Usha'apatan aimaakan kaikapa'a waunao Jewnao
ati, mishidainaouznaa Christ kiwiin, uaipan idi wakonaukii-kidan
pamanawunun. 13 Na'iki unao pana'ainaouz pidannao Jewnao ai,
Tominkaru zaamatani'i naa kapam unao Christ ida'ati, uabatan
na'iki umishidan dono'oraz mishi'o kuwai, tawuru'u Kaimana'oraz
Kuwai Tominkaru kazannaatan daua'oraz unao. Aizii ukainaabatan
wuru'u pazaamatanuz unao, utaan ida'an Kaimana'o Doronaa unao
ati, ukowaadauzoniaz padyuuda'azon papidanannao ida'ati. 14 Uruu
Kaimana'o Doronaa, Tominkaru kainaabata-kinaa mishi'o nii utaan
wuru'u ukowaadaniaz pataa'azon diina'iti'i. Wazaamatan nii wuru'u
utaa'azooniaz aimaakan uso'otan dono'o naa waunao kaimanaiman
papidanannao nii. Uruu ida'ana'o nii tuukii pidannao konaukii-kidan
Tominkaru umanawunun.

Paul toriinpan Tominkaru ati mishidainao dau'an

15-16 Tominkaru kamunanun idi waunao ati, aonaa õsookadan
õtoriinpan u'ati unao dau'an, na'iki karikaonan da'i kapam õkonaukii-
kidan uruu unao dau'an, sariapa õabatan di'iki'o unao unamunaa. Õabata
tuukii umishidan Naobanai Jesus, na'iki õabata kapam ipai umarainpan
Tominkaru pidanannao. Uruu idi õtoriinpan kawana'ati, õtoriinpan
Tominkaru ati unao dau'an.
17 Karikaonan da'i õtoriinpan Tominkaru ati, wanaobanaa Jesus Christ
Tominkarunuz, uruu waDaru umanawunu'o. Õtoriinpan marii kizi
utaan unao ati uaitapaaba-kinaa nii manawun, marii kizi ukainaa-
batinan unao ati uaitapa kizi uruu kaimanaiman. 18 Na'iki õtoriinpan,
marii kizi Tominkaru da'atan unyukunuu kaimanaiman, uaitapa kizi
na'apam ukaimanan na'iki umanawunu'o wuru'u aimaakan ukowaada-
niaz pataa'azon papidanannao ati. Uruu ida'ati'o wuru'u udapadanuz
unao na'iki uzaamatanuz unao papidanannao nii.
19 Na'iki õtoriinpan uaitapa kizi wuru'u umanawunu'oraz ma'ozaka-
karu wazootapa'oraz ipai aimaakan kida ma'ozakan; uruu ma'ozaka-
karu ida'ana'o Tominkaru kaminka'utan na'iki uma'ozakadan waunao
mishidainaouz. Na'iki uruu ma'ozaka-karu ukaiwaanii 20 pakakuda-
kinaa nii na'iki pakadishita-kida-kinaa nii Christ pamawaka-kizi iki,
na'iki usakanata-kidanuz padiwa'ora antanapu* aokazi ii.

---

* **1:20** usakanata-kidanuz padiwa'ora antanapu: Jewnao taapan pidan sakanata'o Naobanai diwa'ora antanapu, umanawunu'o uruu ipai ba'orainao ai.

21 Christ, uruu umanawunu'o naobanai na'ii, uwazootapa ipai
daunuuda'u wuru'u umanawunuinao na'iki ma'ozakainao kidaz doron-
ainao, kai, diina'iti'i na'iki karikaonanu'o nii. 22 Tominkaru aipan ati,
Christ waranuitapan nii ipai aimaakannao. Na'iki Tominkaru zaa-
matan Christ kazowautapa'o nii wuru'u papidanannao mishidainaouz.
23 Christ uruu mishidainao zowauz, aizii ĩnao unanaa. Christ ida'ana'o
wuru'u mishidainao ikodanuz pakakupa-kinaa nii na'iki pama'ozaka-
kinaa nii. Na'iki uruu wuru'u taa'oraz kakupa-kinai ipai aimaakannao
ati, ipai amazada kawana'ati.

2

Tominkaru kazannaatan waunao pakamunanun ida'an

1 Aizii kotua'a naa umamishidakan dono zii Christ, na'apa
unao mawaka'o pidannao kawan umaizo'atikan idi Tominkaru
paradan, na'iki usha'apaapan idi oii kida'o aimaakan. 2 Tuukii
da'i usha'apatauzon dikauda kida'o aimaakan, uda'anan idi
oiainao pidannao kaduz. Na'iki tuukii uizo'atiizon Satan paradan,
kazowautapa'oraz oia'o doronainao doko ii aka, kaudina'oraz pidannao
nyukunuu ii dikintapainaouz Tominkaru.
3 Ipai waunao na'apa'o kapam wamashaapauzon kiwiin; tuukii
da'i waaipan washa'apatan oia'o aimaakan, na'iki ipai washa'apatan
oia'o wanyukunuu aiapanii kidaz washa'apatan. Ukau'an na'apa'o nii
padamata wapataka'uta-kao wa'oian dikin ii ba'oran oiainao kawan.
4-5 Mazan Tominkaru tuukii ukamunan-kidan waunao, utukapan pu'u
waunao mawakainao pidannao kawan wa'oian idi na'iki wadikinta-
pan idi manawun uruu. Mazan umarainpan idi waunao tuukii, utaa
wa'ati kakupa-karu Christ tuma. Soo Tominkaru kamunanun idi'o man-
awun wuru'u ukazannaatanuz waunao. 6 Na'iki Tominkaru kadishita-
kidan waunao wamawaka-kizi iki Christ tuma, na'iki usakanata-
kidan waunao baokopa Christ tuma aokazi ii. Tominkaru sha'apatan
aimaakan wa'ati kaikapa'a uzaamatan idi waunao Christ ida'ati. 7 Na'iki
Tominkaru sha'apatan aimaakan kaikapa'a, uaipan diina'itiinao pi-
dannao tukapan wuru'u pakaimannuz manawun na'iki pakamunanun
wa'ati, Christ Jesus ida'ana'oraz usha'apatan. Mishi ukaimanan ipai
uwazootapan ba'oran aimaakan kida kaimanan.
8 Tominkaru kamunanun idi manawun, ukazannaatan unao umishi-
dan idi Christ. Aonaa unao kaimanan idi'o mani wuru'u ukazan-
naatanuz unao, mazan kana'apani'o karikaonan utaan. 9 Na'iki aonaa
unao sha'apatan dikin ia'o mani kaiman kida'o aimaakan, uruu idi
aonaa turuu pidan kian "Õkaimanan idi'o manawun wuru'u õkazannaata-
kaoaz." 10 Tominkaru pa'an wuru'u toma'oraz waunao pa'ina'o pidannao
nii, sha'apata'o nii kaiman kida'o aimaakan, wuru'u kotua'oraz naa
utaapan washa'apatan nii. Wazaamata-kao idi Christ Jesus ida'ati, turuu
washa'apatan kaikapa kida'o aimaakan.

Tominkaru kaimanaaka-kidan Jewnao na'iki Gentilenao

11-12 Unao Gentilenao pana'a'o pidannao udokuzunnao ida'an, Jewnao
ai. Na'iki Jewnao dakotan unao machootin-kainao nii, usha'apanum
kau'an ĩnao choota-kariwainao* pa'an. Mazan wuru'u ĩchoota-kaoaz

* **2:11-12** choota-kariwainao: Putukapa 'chootin-karu' daua'o kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a.

pidan sha'apatanii karikaonan paka'u ida'an. Mazan uruu dono aona'o
zii uzaamatinan Christ ida'ati, na'iki tawarainao zii unao, na'iki aona'o
zii ukawiizin Tominkaru pidanannao kawan. Na'iki uruu dono aonaa
unao ati'o mani wuru'u Tominkaru kowaadaniaz pasha'apata'azon pap-
idanannao ati,† na'iki uruu dono aonaa kanom uzaudapan sha'apa'o nii
u'ati, na'iki aonaa uTominkarun nii. 13 Mishi kiwiin munapo ubuutapa-
kao Tominkaru ai. Mazan aizii unao bauda'apatina'oraz Christ Jesus
ida'ati, maonapada-kariwai'i naa unao Tominkaru ida'ati Christ izain
shootan ida'an umawakan dono'oraz.
14 Christ wuru'u wakaimanaaka-kinaaz, uruu kaimanaaka-kida'o
Jewnao na'iki Gentilenao na'iki bauda'apatina'a naa ĩdyaun. Kiwiitapa
ĩmashaapan kashanau-kidaaka, mazan aizii Jesus zikada'a naa wuru'u
awautapa'oraz Jewnao na'iki Gentilenao ĩkaimanaakan ai. 15 Usha'apata
aimaakan na'apa pamarina'ata-kidan ida'an ipai wuru'u Jewnao kaki-
naorinaa kidaz pamawakan ida'an. Usha'apatan aimaakan kaikapa'a
ubauda'apata'azon idi na'iki ubaokopata'azon idi Jewnao na'iki Gentile-
nao pa'ida'ati. Uruu idi aizii utukapan ĩdyaun bauda'apa'o pidan kaduz
nii. Uruu idi aizii kaimanaaka'a naa ĩdyaun. 16 Pamawakan ida'ana'o
wuru'u Christ kaimanaaka-kidanuz dya'utama'o pidannao tonaazinaa,
ubauda'apatan ĩdyaun na'iki ukaimanaaka-kidan naa ĩdyaun Tominkaru
tuma. Ukau'an aonaa powa'a ĩzoono-kidaakan. 17 Christ kaawanuz imi'i
baara ati, ukowaadapa'anan Kaimana'o Kuwai kaimanaaka-karu dau'u,
ipai pidan ati na'iki unao Gentilenao ati munapoinaouz Tominkaru ai,
na'iki waunao Jewnao ati'o kapam, maonapainaouz Tominkaru ida'a.
18 Uruu Christ ida'an turua'a naa aizii waunao Jewnao na'iki unao Gen-
tilenao wa'atin waDaru Tominkaru kanaapu ati, Kaimana'o Doronaa
ma'ozakan ida'an.
19 Ukau'an unao Gentilenao aonaa tawarainaou'u naa mani oo
ba'oran kaduz pidannaou'u naa mani, mazan unao bauda'apata-
kariwai'i naa Jewnao tuma. Bauda'apa'o wiizai di'iti'ora'a naa aizii
uzaamatinpan baokopa Jewnao tuma, Tominkaru pidanannaouz. Uruu
idi aizii baokopatinainaou'u naa unao Tominkaru pidanannao bii iti.
20 Ipai unao mishidainao, na'apa kabaun toma-kao kawanu'o unao.
Aizii wuru'u apostlenao na'iki Tominkaru prophetinnaouz, kabaun
orodanaa ĩnao. Aizii Christ Jesus uruu kuba, ma'ozaka'o udiridapan
kabaun toronnaa kida. 21 Uruu wuru'u dadara'oraz uzaamatapan
na'iki ukadishitapa-kidan kabaun, uruu di'iki'o kabaun tominan udaru
kaimana'o na'iki umanawunu'o kabaun, soo Naobanai Tominkaru
kaiwaapan ni'o. 22 Unao Gentilenao uzaamatinan idi'i naa Christ
ida'ati, baokopa'ora'a naa uzaamatinpan ba'oran mishidainao tuma.
Ukau'an unao wuru'u umanawu'oraz kabaun Tominkaru mashaapa-
kiziz paDoronaa ida'an.

3

Paul kakuwaapatinan Gentilenao ati

1 Ukau'an õgaru Paul, õtoriinpan Tominkaru ati unao Gentilenao*
dau'an. Di'i õgaru'u taraa-kizai'i õtaraapa-kao, õkowaadapan dikin ii

† **2:11-12** Tominkaru kowaadaniaz pasha'apata'azon papidanannao ati: uruu dakota-kao covenant. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

* **3:1** Gentilenao: pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

kaimana'o kuwai, Christ Jesus dyuudaniaz õkowaadan unao ati. 2 Õaitapa
uabatani'i naa na'apam Tominkaru kaimanan manawun õ'ati, utaan
ida'an õkaudin-kizi nii, õkaminka'uta kizi unao. 3 Mishi Tominkaru
tukapa-kida õ'ati pasha'apata'azoo nii aimaakan wuru'u mashaa'oraz
utaapauzon. Uruu õkowaadazaaniaz masakauda'u u'ati õkaaritan ida'a.
4 Aizii utukapan dauna'an wuru'u õkaaritanuz, uaitapan nii mishi'o
wuru'u Tominkaru tukapa-kidanuz õ'ati pasha'apata'azoonii aimaakan,
Christ ida'ana'oraz. 5 Mazan kotu'u, kiwiitapainao pidannao ati,
aonaa Tominkaru kowaadan na'iki aonaa utukapa-kidan wuru'u
pasha'apata'azooniaz aimaakan. Mazan kai'i naa pa'an ukowaadan
na'iki utukapa-kidan naazu wunao ati'i pazaamataniinaouz apostlenao
nii, na'iki prophetnao nii. Kaimana'o Doronaa ida'ana'o wuru'u
utukapa-kidanuz pasha'apata'azon aimaakan wa'ati. 6 Kaikapa'o
wuru'u mashaa'oraz utaapauzon: unao Gentilenao mishidan ida'an
Kaimana'o Kuwai Jesus daua'o, na'apa'o nii uzaamatan kapam wuru'u
kaimana'o aimaakan Tominkaru taa'azooniaz mishidainao Jewnao
ati. Na'iki unao Gentilenao bauda'apatina'ora'a naa aizii Jewnao
tuma; ukau'an ipai wuru'u Tominkaru kowaadaniaz pataa'azon
papidanannao ati Christ Jesus ida'an, unao ipai'o nii kapam
uzaamatanuz.
7 Tominkaru kamunanun idi õ'ati tuukii, utaa õkaudin-kizi nii
na'iki utaa pama'ozakan õ'ati õkowaadapa-kinaa nii Kaimana'o Kuwai.
8 Padamata õgaru awutapa'o umanawun-karu õ'ida'a, ipai ba'oran
Tominkaru poitorunao ai, mazan upu'u utaan umanawunu'o
kaudin-kizai õ'ati, õkowaada kizi Gentilnao ati Kaimana'o Kuwai,
umanawun kida'o aimaakan ikoda-kao dau'u Christ ida'an. 9 Na'iki
Tominkaru zaamatan õgaru kowaada'o nii na'iki kainaabata'o
nii kaimanaiman pidannao ati na'apam nii umishii-kao wuru'u
usha'apata'azooniaz aimaakan, mashaa'oraz utaapauzon panyukunuu
ii. Patoman di'iki'o ipai aimaakan, mashaa Tominkaru taapan
wuru'u pasha'apata'azooniaz, aonaa bauda'apa pidan ati utukapa-
kidanuz oo ukowaadanuz. 10 Aizii Tominkaru kaiwaa papidanannao,
mishidainaouz, tukapa-kida'o nii mishi'o manawun paaitapaaban,
ma'ozaka-tinpainao doronainao ati na'iki ĩzowaunaanao doko ii aka'oraz
ĩmashaapan ati. 11 Kotua'ora'a naa patoman ua'ii amazada udi'itapan
wuru'u pasha'apata'azoonuz aimaakan kaikapa'a, aizii ukawana'ati'i
naa mishi usha'apatan na'apa aimaakan kida Christ Jesus, wanaobanaa
ida'an. 12 Wazaamatinan idi Christ ida'ati na'iki wamishidan idi uruu,
mabaa'azoo wawa'atin Tominkaru kanaapu ati, waaitapa unaubaan nii
waunao. 13 Ukau'an õkia'azon unao ati, aonaa õaipan ukasha'oradapan
unyukunuu õpataka'uta-kao idi taraa-kizai'i õkowaadapan dikin ii
Kaimana'o Kuwai unao ati. Mishi'oraiman ukonaukii-kida'a naa
õtaraapa-kao Kaimana'o Kuwai dikin ii.

Paul toriinpan mishidainao ati Ephesus iainaouz

14 Uruu idi karikaonan õkodoru'ukan waDaru Tominkaru kanaapu
ati õtoriinpan dono. 15 Uruu wuru'u pabi'inaaka kida'oraz pidannao
daru, ipai aokazi iainao na'iki imi'i baara anainao kidaz. 16 Tominkaru
umanawunun idi õtoriinpan marii kizi utaan umanawunu'o ma'ozaka-
kinai unao ati paDoronaa ida'an, ma'ozaka kizi utaapan unyukunuu.
17 Na'iki marii kizi karikaonan Christ mashaapan unao nyukunuu ii,

umishidan idi manawun uruu. Na'iki õtoriinpan marii kizi unao ka-
marainapanun tuukii, uruu ida'an kizi uma'ozakadinpan, aonaa kizi
ukaakinpan. 18 Uruu ida'an kizi, ipai baokopa Tominkaru pidanannao
tuma, uaitapa kizi kaimanaiman na'apa'oram wuru'u Christ maraina-
panuz waunao udawun iti manawun. Mishi kaina'a utaapan dobata
umanawunu'o marainpaaka-kinai, aonaa utokon nii. 19 Aonaa mishi pi-
dan aitapan na'apa'oram wuru'u Christ marainapanuz waunao udawun
iti manawun, mazan õtoriinpan marii kizi ipai unao aitapan wuru'u
Christ taapaniaz marainpaaka-kinai. Na'iki marii kizi'i naa unao dyau-
pain kaimanaiman Tominkaru kaduz di'iti'i naa.
20 Tominkaru, turuu usha'apatan umanawun kida'o aimaakan
wanyukunuu ii pama'ozakan ida'an, powa'a'o zii umanawunun
waaiapanii ai oo watukapanii ai. 21 Tominkaru sha'apatan idi
umanawun kida'o aimaakan mishidainao ida'an na'iki Christ Jesus
ida'an, marii karikaonan utaapa-kao umanawunu'o nii. Amen.

4

Mishidainao bauda'apatinan Christ ida'ati

1 Tominkaru sha'apatan idi kaiman kida'o unao ati Christ ida'an,
ukau'an õgaru taraapa-kariwaiz õkaudinan dikin ii Naobanai ati,
õkia'azon u'ati, õaipan umashaapan kaiman zoobaba na'apa Tominkaru
aipan kawan papidannao mashaapan. Na'apa'o nii wuru'u udapadanuz
unao Christ ida'an. 2 Na'iki aonaa u'atadinpa'ana'a, utaapa uiribannao
kaiman na'iki ukarodapa ĩdyaun, na'iki aonaa ukashadina'ana'a ĩ'ai
ĩmasha'apatinkan dono kaiman. Umarainapa ĩdyaun una'apan pu'u.
3 Na'iki ma'ozaka'a naa utiwain karikaonan kizi utaapaakan kaiman,
utaapa unyukunuu kaiman Kaimana'o Doronaa bauda'apatapan
idi unao. 4 Ipai waunao mishidainaouz baokopa wazaamatinpan
bauda'apa'o nanai di'iti, na'iki kaina'a bauda'apa Kaimana'o
Doronaa mashaapa'o ipai wakawana'ati kida. Kaina'a bauda'apa
wazaudapanii, tawuru'u Tominkaru kowaadaniaz pataa'azon diina'iti'i
pazaamataniinao ati. 5 Kaina'a bauda'apa waNaobanaa, bauda'apa
kaimana'o kuwai wamishidapanii, na'iki ipai waunao bauda'apa'o
ida'ana'o wachikaawunuinan. 6 Kaina'a bauda'apa Tominkaru na'iki
uruu bauda'apa ipai waunao Daru. Uruu kazowautapa'o ipai waunao,
uruu kaudina'o ipai waunao ida'an, na'iki uruu mashaapa'o ipai
wa'ida'a oo wanyukunuu ii.
7 Aizii Christ kamunanun idi, wakawana'ati kida ubuutan
wakaka'iita-kinaa nii washa'apatan kaudin-kizai. 8 Kaina'a sha'atii
usaadinpan na'apa Tominkaru kaaritan ida'a, tawuru'u ukianuz:
"Uzaidan dono'oraz doko iti,
utaazata-kida patarubanao, ĩnao kaakinpainaouz u'ati.
Na'iki utaa kaiman kida'o aimaakan papidanannao ati."*
9 Na'apa'oram ati'o wuru'u "uzaidan doko iti" kii-karuz? Uwa'atin
doko iki na'iki ukaawan apowa ati, imi'i baara ati. 10 Ukau'an wuru'u
kaawanka'oraz imi'i baara ati, uru'u naa wuru'u kiwa'oraz powaa iti
doko iti aokazi dawun iti manawun. Uruu idi turuu ukazowautapan ipai
amazada aokazi ia'o na'iki imi'i baara ana'o.

* **4:8** Psalm 68:18

11 Uruu Christ taa'oraz pana'a kida'o kaudin-kizai papidanannao ati.
Pabi'i kida papidanannao uzaamata apostlenao nii, ba'orainao uzaa-
mata prophetnao nii, ba'orainao uzaamata kowaadapa'o nii kaimana'o
kuwai, ba'orainao uzaamata taapa'o nii papidanannao na'iki tominapa-
kida'o nii ĩdyaun. 12 Uzaamatan ĩdyaun, ĩtominapa-kida kizi Tominkaru pi-
danannao ĩaitapa kizi pasha'apatan pakaudin-kizi Tominkaru ati. Uruu
ida'an kizi Christ nanaa, wuru'u mishidainaouz, ma'ozakadinan u'ati
na'iki ĩma'ozakada kizi pamishidapan powa'a zii. 13 Atii na'apa'o
nii wabauda'apatan wamishidapan na'iki kaimanaimana'o nii waaita-
pan Tominkaru Dani. Na'iki ma'ozaka'o mishidainaou'o nii waunao.
Wadyaupain nii kaimana'o mishidainao nii, atii na'apa'o nii waunao
Christ kawan, uruu mishi'o ukaimanan manawun.

14 Ukau'an aonaa koraiziannao kawanu'o nii mani waunao. Aonaa tu-
ruu pidannao tanawatan wanyukunuu pana'iti kida'o pakuwaa ida'an,
na'apa awaru kidu'ukan kawan kanawa wunu baoko an di'itinapa
kida'a. 15 Mishi'oraiman, marii kizi'i naa pa'an wakowaadapan
mishi'o kuwai wamarainpaakan ida'an, uruu ida'an kizi wadyaupain,
na'iki wabauda'apatin kaimanaiman Christ ida'ati, uruu wuru'u wa-
zowauz. 16 Aizii ipai waunao mishidainaouz, unanaa wuru'u waunaouz.
Uruu wuru'u zaamataaka-kida'oraz waunao bauda'apa'o nanai ida'ati,
na'apa pidan nanaa kawan, ipai udyukoinpan kida kaiman ĩzaamataakan
na'iki ĩzaamatinpan uzowau di'iti. Ukau'an na'apa'o wuru'u waunaouz,
wamarainpaakan an na'iki washa'apatan an wuru'u taa-kariwai kidaz
wa'ati washa'apatan nii, baokopa'o nii wadyaupain, Christ ma'ozakan
ida'an.

Wapana'ada kizi'i naa wakaduz

17 Aizii õkakinaowa'azon unao Naobanai aipan kawana'ati. Aona'a
naa umashaapa'ana'a powa'a Gentilenao kawan, maaitapa-kainaouz
Tominkaru, wuru'u ĩdi'itapanii kidaz aimaakan mazanu'o na'iki
madiwautapa-ka'o karikaonan. 18 Aonaa ĩaitapanaatan wuru'u mishi'o
kuwai Tominkaru di'iki kida'oraz, aonaa ĩzaamatan wuru'u pa'ina'o
mashaapa-karu Tominkaru taaniaz, usha'apanum kau'an tuukii
ĩdadaradapan panyukunuu u'ai, na'iki aonaa ĩaitapa'azon na'apa
kida'o aimaakan dau'an. 19 Uruu idi aona'a naa ĩkiba'azoo-kidan
pasha'apaapan oii kida'o aimaakan. Ĩmashaapan soo pasha'apaapan
dau'u wuru'u pananaa na'iki panyukunuu aiapanii kidaz ĩsha'apatan.
Ĩmashaapan pakaminshu'uinpan dau'u, ĩsha'apata ipai kakiba'azonnaa
kida'o aimaakan, aonaa ĩsokoda'azon pana'apainpan, mazan kii'an
powa'a zii ĩaipan pasha'apatan oia'o.

20 Unao, aonaa utominapa-kida-kao na'apa kida'o aimaakan dau'u
umishidan dono na'iki uzaamatan dono'oraz Christ unaobanaa nii.
21 Mazan uabata pa'an Christ dau'an, na'iki uabata kapam mishi'o
kuwai, Christ kaduz kida daua'oraz. 22 Utominapa-kida-kao dono,
udyuuda-kao umarina'atan na'iki umuudan kiwiini'o umashaapau-
zon kaduz, wuru'u unaudapaniaz usha'apaapan dikauda kida'oraz
aimaakan. Wuru'u na'apa'oraz pidan kaduz, soo pataka'uta-kida'o
na'iki antamikita-kida'o karikaonan pidan. 23 Ukau'an marina'a
naa Tominkaru pa'inaadan unyukunuu, udi'itinapa kizi'i naa pa'an
kaimana'o dau'u pa'idiwaru. 24 Mishi Tominkaru pa'inaadan unao
kaduz na'apa pakaduz kawan, ukau'an ukaiwa'a naa wuru'u pa'ina'oraz

kaduzui taa-kao u'ati, mishi kizi'i naa usha'apatinan kaiman, na'apa
Tominkaru aipan kawana'ati.
25 Ukau'an, aona'a naa powa'a umariidina'ana'a. Marii ipai pidan
paradan mishi'o ida'an ipai pidannao ati. Usha'apanum kau'an ipai
baokopa waunao bauda'apa'o nanai di'iti'o wazaamatinpan. 26 Aizii
uto'oran dono, aonaa usha'apata'ana'a oia'o aimaakan, na'iki usookada
uto'orainpan na'iki usaabaa-kida unyukunuu kamoo tipitan ua'ii,
27 aonaa ukashaapa'ana'a Satan kaiwaan unao, usha'apatan ida'an oia'o
aimaakan.
28 Aizii koidimiki pidan, marina'a naa umuudan pakoidimikin.
Marii pa'an ukaudinan naa dadara, uikoda kizi aimaakan pa'ati
pamashaapa-kinaa nii, na'iki kaina'a kizi aimaakan utaan nii kapam
pataka'utinainao pidannao ati. 29 Mana'a ukodita-kida'ana'a dikauda'o
na'iki kaziwa'o parada-karu udako iki. Mazan marii pa'an uparadan
kaimana'o ida'an, na'apa'o wuru'u pidannao abata'azoo nii kidaz, uruu
ida'ana'o nii ukaminka'utan na'iki uma'ozakadan pidannao nyukunuu.
30 Na'iki aonaa ukasha'oradauta'ana'a Kaimana'o Doronaa Tominkaru
di'iki'oraz. Tominkaru taanii wuru'u Kaimana'o Doronaaz wa'ati, uruu
ida'ana'o nii waaitapan mishi'o nii Tominkaru so'otan na'iki ukazan-
naatan waunao ipai oia'o ai diina'iti'i. 31 Aizii aona'a naa powa'a
uto'oradinpauzo'o na'a, na'iki aona'a naa powa'a uto'oraba'ana'a, na'iki
aona'a naa uto'ora'akauzo'o na'a. Na'iki aona'a naa powa'a uzunaa-
paaka'ana'a oo udakoopaaka'ana'a dikauda sodi kida'o ida'an. Na'iki
aona'a naa udi'itinpa'ana'a powa'a uantamikita'azon dau'u uiribannao.
32 Mazan usha'apata pa'an kaiman kida'o aimaakan uiribannao ati
na'iki ukamunan-kida ĩdyaun. Na'iki umarina'ata'a naa wuru'u dikauda
kida'oraz uiribannao sha'apatauzonii kidaz u'ati, na'apa Tominkaru
marina'atan kawan wa'oian Christ ida'an.

5

Mashaapa-karu kanada'o ida'a

1 Aizii uda'ana'a naa Tominkaru kaduz, usha'apanum kau'an udainao
unao, na'iki umarainapanii unao tuukii. 2 Na'iki karikaonanu'u naa
umashaapa marainpaaka, na'apa Christ marainpan kawan waunao,
utaainan atii umawakan waunao dikin ii. Kaiman manawun kadu-
unu'o kawan udamainan Tominkaru ati umawakan dono. Na'apa uzai
kawaoda-kao kawan Tominkaru ati, kaduun udamaanuz.
3 Aizii Tominkaru dainaou'u naa unao, ukau'an aona'a naa turuu
uunamunaa abatauta-kao ukaminshu'uinpan. Na'iki aona'a naa tu-
ruu usha'apaapan kakiba'azonnaa kida'o aimaakan, na'iki aonaa tu-
ruu umisha'orarun. Usha'apanum kau'an aonaa turuu na'apa kida'o
abata-kao Tominkaru pidanannao dau'an. 4 Na'iki aona'a naa tu-
ruu ukadakotinan kakiba'azonnaa kida'o dau'u, na'iki maaitapin-
kainao paradan kawan, oo banikii-tin-karu mani oia'o na'iki dikauda
sodi kida'o di'ii'aka. Mishi'oraiman ukonaukii-kida pa'an Tominkaru
ipai aimaakan kida dau'an, wuru'u usha'apatanii kidaz unao ati.
5 Uaitapa kizi mishi'o nii wuru'u, pidan kaminshu'uinpa'o, na'iki
sha'apaapa'o kakiba'azonnaa kida'o aimaakan, na'iki misha'oraru,
aona'o nii na'apainao pidannao zaamata-kao Christ na'iki Tominkaru
naobanai-tinapa-kizi iti, na'iki aona'o nii ĩzaamatan wuru'u Tominkaru

taa'azooniaz. Aizii pidan aipaabi'ia'o aimaakan soo pa'ati karikaonan,
utominkaruniitapan aimaakan kida wuru'u.
6 Mana'a umariida-kidina'ana'a pidannao ati ĩkowaadapan an
mazanu'oraz karikaonan kuwai kida. Usha'apanum kau'an Tominkaru
pataka'utan nii ipai pidannao, wuru dikin ia'a ĩsha'apaapanii kidaz,
na'iki ĩdikintapan idi Tominkaru. 7 Ukau'an mana'a ukaminauda'u-
tinpa'ana'a na'apainao pidannao idi.
8 Mishi kiwiin umashaapan maruta'o-karu'u, mazan aizii
uzaamatinan idi'i naa Naobanai di'iti, umorotan kanada'o-karu iti;
ukau'an umashaapa'a naa kaiman na'apa pidannao kanada'o-karua'o
mashaapauzon kawan. 9 Aizii pidannao mishi'o ĩmashaapan kanada'o
ida'a, aitapa-kao ĩdyaun, ĩmashaapan ida'an kaiman na'iki ĩsha'apatinan
ida'an sakitapa, na'iki ĩmashaapan ida'an mishi paparadan kawana'ati.
10 Ukau'an utominpa'a naa, uaitapa kizi'i naa na'apam mashaapa-
karu Tominkaru aipan kawana'ati. 11 Aonaa usha'apaapa'ana'a oia'o
aimaakan kida wuru'u pidannao sha'apaapauzonii kidaz maruta'o-
karu'u. Mishi'oraiman ukowaada ĩ'ati aonaa ukaimanan wuru'u
na'apa kida'o aimaakan ĩsha'apaapaniaz. 12 Tuukii ukakiba'azonnan
kadakotin-karu wuru dau'a'a dikintapainao sha'apaapanii kidaz
aimaakan maruta'o-karu'u. 13 Mazan kanada'o kanadapan dono ĩdyaun
ipai'o nii ĩkaduz tukapa-kao na'iki aitapa-kao. 14 Na'ia'oram kanada'o
kanadapanii kainaabana'o ni'i naaz. Kaikapa sha'atii tawuru'u saada-
kariwai Tominkaru kaaritan ida'a'o kianuz:
"Pugaru da'awupauzo, pupokoda'a naa,
mawaka'o kawanu'ora'a naa pugaru, ukau'an pukadishita
Christ taa kizi kanada'o punyukunuu iti."
15 Ukau'an umashaapa'a naa kaiman na'iki aitapin. Aonaa
umashaapa'ana'a maaitapin-kainao pidannao mashaapan kawan,
mazan aitapinainao mashaapan kawan pa'an. 16 Na'apainim utukapan
an kaina'a kaimana'o aimaakan sha'apata-karu nii, usha'apata'aka
sariapa, usha'apanum kau'an kai pidannao mashaapan oia'o dau'u
pa'idiwaru. 17 Ukau'an aonaa umaaitapinka'ana'a, mazan uaitapa kizi
pa'an kanom wuru'u Naobanai aipaniaz usha'apatan, ukawana'ati kizi'i
naa usha'apatinan. 18 Aonaa upo'idi'i na'a, usha'apanum kau'an pidan
po'idin an, aonaa uaitapan pasha'apaapan dikauda kida'o aimaakan.
Mishi'oraiman marii pa'an Kaimana'o Doronaa ma'ozakadapan
na'iki kazowautapan unao, umashaapa kizi pa'an uaipan kawana'ati.
19 Uma'ozakada umin-mishidannao nyukunuu kida ukunuian ida'an
Psalms ida'a kida'o kunui na'iki Tominkaru dau'u kida'o kunui; konaukii
ukunuiapa unyukunuu iki Tominkaru ati. 20 Karikaonan ukonaukii-
kida waDaru Tominkaru ipai aimaakan kida dau'an, wanaobanaa Jesus
Christ ida'an.

Daiaroinao na'iki daiaruinao
ati'o

21 Aizii minziiwa'a naa usha'apatin umin-mishidannao paradan
kawana'ati, usha'apanum kau'an unaobanaa Christ umanawunu'o
uruu.
22 Unao daiaroinao uizo'ati udaiaru paradan na'apa uizo'atin kawan
Naobanai paradan. 23 Usha'apanum kau'an uzowaunaa wuru'u uda-
iaruz. Na'apa Christ kazowautapan kawan mishidainaouz, wuru'u
unanaaz. Ĩnao ukazannaataniinaouz oia'o ai. 24 Ukau'an na'apa

mishidainao izo'atin kawan Christ paradan, na'apa'o nii kapam wuru'u
daiaroinao kida izo'atinuz paudaiaru paradan.
25 Daiaruinao, umarainapa udaiaro, na'apa Christ marainpan kawan
tuukii mishidainao, atii ukashaapa zii pazowii-kao pakazannaata-kinaa
nii ĩdyaun, 26 uaipan idi pachikaan ĩdyaun kaiman ĩ'oian ai. Uchikaan
ĩdyaun wunu idi na'iki paparadan ida'an. 27 Usha'apanum kau'an uaipan
idi patukapa-kidan mishidainao konaunam manawun, ĩkadishitan dono
ukanaapu ati diina'iti'i. Aonaa uaipan patukapan kaniriba'o oo
dikauda'o nii ĩ'ida'a. Mazan uaipan ĩdyaun kaimanainao nii na'iki aonaa
kizi oia'o ikoda-kao ĩ'ida'a. 28 Na'apa kizi kapam daiaruinao marainpan
paudaiaro, ĩmarainpan kawan pananaa. Na'ia'oram pidan marainpa'o
paudaiaro marainpa'o pananaa wuru'u uruuz. 29 Mishi aonaa na'iam
zii pidan to'ora-kizaitapan pananaa. Mishi'oraiman kaiman pa'an utaa-
panuzu, kaiman upaanuzu. Na'apa Christ taapan kawan mishidainao
kaiman. 30 Usha'apanum kau'an Christ nanaa wuru'u waunaouz.
31 Kaikapa sha'atii tawuru'u usaadinapanuz Tominkaru kaaritan ida'a:
"Uruu idi daonaiora muudinan nii padaru na'iki padaro ai, na'iki
ubauda'apatinan paudaiaro tuma. Uruu idi ĩbauda'apatan naa pananaa,
aonaa dya'utama'ora'a naa mani ĩdyaun."* 32 Kaina'a mishi'o na'iki
umanawunu'o kakinaorii di'oraz parada-karu ida'a. Christ na'iki
mishidainao dau'ana'o wuru'u õkadakotinanuz da'a'a. 33 Ukau'an na'apa
kizi kapam unao, marii kizi ipai daonaioranao marainpan paudaiaro
na'apa ĩmarainpan kawan pananaa. Na'iki marii kizi ipai daiaroinao
taapan umanawunu'o nii paudaiarunao.

6

Koraiziannao, daruinao na'iki ĩdaronao ati'o

1 Koraiziannao, uizo'ati udaru na'iki udaro paradan, usha'apanum
kau'an unao mishidainao Jesus, na'iki sakitapa'o wuru'u sha'apatin-
karuz na'apa. 2 Kaikapa sha'atii tawuru'u usaadinapanuz Tominkaru
kaaritan ida'a. "Umarainapa udaru na'iki udaro." Uruu kiwi-
itapa'o kakinaorii kaina'a'o aimaakan taa'azoo-kao utuma uizo'ati-kao
an. 3 Kaikapa'o wuru'u aimaakan taa'azoo-kariwaiz. "Kaimana'o nii
puikodan mashaapa-karu, karikaonanu'o nii pukonaukiitinan na'iki
kotua'iki'o nii pumashaapan di'oraz imi'i baara'a puizo'atin an pudaru
na'iki pudaro paradan."*
4 Aizii unao daruinao, aonaa uto'orada'ana'a udainao, mishi'oraiman
kaiman utaapa ĩdyaun, ukakinaota ĩdyaun kaimana'o ida'an na'iki
utominapa-kida ĩdyaun Tominkaru aipan kawana'ati.

Poitoruinao na'iki naobanainao ati'o

5 Aizii unao torii-kariwaiz poitoruinao,† uizo'ati unaobanaanao
paradan mashaapainaouz da'a'a imi'i baara'a. Aonaa udikintapa'ana'a
ĩdyaun. Konaukii usha'apata ĩkaudin-kiz, uizo'ati ĩparadan na'apa uizo'atin
kawan Christ. 6 Uizo'ati unaobanaanao paradan, aonaa ĩawunuutapan idi
mani karikaonan usha'apatan ukaudin-kizi oo uaipan idi karikaonan
ĩnaudapan unao. Mazan Christ poitorun idi unao, usha'apatin kaiman,
unyukunuu kaimanan ida'an na'apa Tominkaru aipan kawana'ati.

---

* **5:31** Genesis 2:24 * **6:3** Exodus 20:12; Deuteronomy 5:16 † **6:5** torii-kariwai poitorui: Putukapa kaarita tokon ii Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

7 Usha'apata ipai ukaudin-kizi kaiman na'iki konaukii, aonaa pidan ati'o
kawan mani, mazan Naobanai Jesus ati'o kawan pa'an. 8 Usha'apanum
kau'an uaitapa Naobanai Tominkaru'o nii wuru'u kawinipinaata'oraz
ipai pidannao, poitoruinao na'iki wuru'u aona'oraz ĩpoitoruinao mani.
Ukawinipinaatan nii ĩdyaun ĩsha'apatan idi kaiman kida'o aimaakan.
9 Aizii unao kapoitoru-tinpainao, kaiman kapam utaapa upoitorunao,
aonaa udakota'ana'a usha'apatan oo uba'izian ĩdyaun. Usha'apanum
kau'an ipai unao na'iki upoitorunao, bauda'apa'o uNaobanaa, uruu
aokazi ia'oraz. Uruu, utukapa ipai pidannao na'apa kida pa'idiwaru,
aonaa na'ia'oram utaapan pana'a kida'o nii.

Mishidainao mizaataakapan daara ni'o

10 Aizii da'a'a ubaukapan naa õkia'azon unao ati, tuukii õaipan
uma'ozakadinan Naobanai Tominkaru ma'ozakan umanawunu'oraz
ida'an. 11 Umorokoda'a naa ipai wuru'u Tominkaru taanii kidaz
mizaataaka-karu daara‡ nii, ma'ozaka kizi ukadishitapan, na'iki aonaa
kizi ukaakinpan Satan tiwaan an pawaota-kidan unao pabi'inaaka
kida'o aimaakan ida'an. 12 Aizii wuru'u wamizaataakanuz, aonaa
pidannao tuma'o mani, mazan wamizaataakapan oia'o doronainao
tuma'o. Ĩnao ma'ozaka'oraz ĩkazowautapan pidannao mashaapainaouz
kai maruta'o-karu'u, wuru amazada baara ana'a. Na'iki wamizaataaka-
pan oiainao manawun doronainao tuma'o, wuru'u ma'ozaka-tinpainao
kidaz doko ii aka.
13 Ukau'an umorokoda'a naa aizii ipai wuru'u Tominkaru taanii kidaz
mizaataaka-karu daara nii na'iki ukaiwa'a naazu. Aizii na'apainim
oia'o na'iki dikauda'o aimaakan sha'apan u'ati, aona'o nii ukaakinpan
u'ati, mazan udikintan nii wuru'u oia'oraz. Aizii uipaian dauna'an
umizaataakapan, pakawanu'o nii ma'ozaka ukadishitapan. 14 Ukau'an,
ma'ozaka'a naa pa'i ukadishitapa. Umishidapa wuru'u mishi'oraz
kuwai. Ukau'an, umorokoda wuru'u mishi'oraz kuwai uzadawu nii.
Na'iki umashaapa kaiman Tominkaru aipan kawan, uruu kizi ukai-
waa udokori'i dikiniribanaa nii. 15 Na'iki uminziiwanuz ukowaadapan
Kaimana'oraz Kuwai, kaimanaaka-karu daua'oraz Tominkaru tuma,
uruu kizi umorokoda udazkidi nii. 16 Kaina'a zii ba'oran: umishida-
panuz Christ, uruu kizi ukaiwaa uawautinapa-kinaa nii, Satan ba'itan
an pabairi tikazi-tinapa kida'o. 17 Na'iki wuru'u Tominkaru kazan-
naatanuz naa unao, uruu kizi umorokoda ukowam nii. Aizii wuru'u
Tominkaru Paradanuz, uruu ukaiwaa umarian nii, Kaimana'o Doronaa
taaniaz u'ati. 18 Na'iki karikaonan utoriinapa Kaimana'o Doronaa
kaminka'utan ida'an unao. Utoriinpan an Tominkaru ati ukowaada ipai
aimaakan dau'an; upishaa u'ati wuru'u tuukia'oraz manawun uaipan
ukaminka'uta kizi unao. Ukau'an dyauta utaapa unyukunuu toriinapa-
karu dau'ati, na'iki karikaonan utoriinapa ipai Tominkaru pidanannao
ati.
19 Karikaonan pa'i utoriinapa Tominkaru ati ukaminka'uta kizi õgaru
õkakuwaapan an, mabaa'azoo kizi õkowaadan Kaimana'o Kuwai wuru'u
mashaa'oraz utaapauzo-kao kotua'a naa. 20 Jesus zaamatanii õgaru
kowaadapa'o nii Kaimana'o Kuwai; uru'u naa wuru'u õkowaadapaniaz

‡ **6:11** mizaataaka-karu daara: Kotua'o soldyaanao morokodanii kida pamizaataaka'azon dono: zadawii, pidan dokori'i dikiniribanaa, dazkidii, awautinapa-kinai, kowamai, na'iki mizaataaka-kinai marii. English ida'an udakota-kao ‘armour’ kii.

na'iki uruu dikin ia'o wuru'u õtaraapa-kaoaz da'a'a. Ukau'an, utori-
inapa Tominkaru ati õdau'an, aonaa kizi õtarian õkowaadapan wuru'u
Kaimana'oraz Kuwai dyuuda-kariwaiz õkowaadapan.

Paul katokontan pakaaritan

21 Tychicus, uruu wa'inawuzuitapanii umishidan idi Christ, na'iki
uruu wamarainapanii na'iki kaimana'o ukaudinauzon Naobanai ati.
Uru'o nii kowaada unao ati ipai õdau'an, na'iki õsha'apatanii kida dau'an.
22 Õdyuudan nii uruu unao di'iti ukowaada kizi ipai daunuuda'u waunao
dau'u, na'iki uma'ozakada kizi unao nyukunuu.

23 Marii waDaru Tominkaru na'iki Naobanai Jesus Christ taan
kaimana'o mashaapa-karu na'iki marainpaaka-karu ipai unao
mishidainao ati, na'iki karikaonan kizi umishidapan Christ. 24 Marii
Tominkaru kaimanan ipai wunao ati'i karikaonanu'oraz ĩmarainpan
manawun Naobanai Jesus Christ.

Paul Kaaritan
Philippi Sannao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Apostle Paul saadan di'oraz kaarita pataraa-kao dono'o Kaimana'o Kuwai dikin ii. (Philippians 1:17) Timothy umin-kaudinan na'ian pu'a'o utuma usaadan wuru'u kaaritaz.

Baukapa'o Paul morowautapankauzon Silas tuma Philippi ii. Uruu dono'o wuru'u pidannao abatanuz na'iki ĩmishidanuz Paul kowaadanii Kaimana'o Kuwai. (Acts 16:11-40) 10 wunu ĩmorowautapankan dauna'an, usaadan wuru'u pakaaritanuz.

Aizii usaadan wuru'u kaaritaz mishidainao ati'o Philippi iainaouz. Ukowaadan ĩ'ati tuukii ukonaukian ĩkaminka'utan idi paugaru ĩdyuudan ida'an aimaakan pa'ati na'iki ĩtoriinpan idi Tominkaru ati udau'an.

Paul kowaadan tuukii pakonaukian papataka'uta-kao pu'u taraa-kizai ii. Mazan ukian, wuru'u na'apa kida'oraz kaiwainan kaimana'o nii, iriba kaiman kida'o aimaakan sha'apan una'ian pu'u. Na'iki ukowaadan tuukii pakonaukian panyukunuitapan idi mishidainao Philippi iainaouz kamunanun pa'ati.

Pakaaritan ida'a, Paul kakinaowan mishidainao aonaa kizi ĩkashadinan oo ĩkaakinpan papataka'uta-kao an pamishidan dikin ii Christ. Mazan marii kizi'i naa pa'an ĩkonaukiitinan karikaonan. Na'iki ma'ozaka kizi ĩtaapan pamishidan na'iki karikaonan kizi ĩkaminka'uaakan na'iki ĩmashaapan konaukii pamin-mishidannao tuma. Na'iki ukakinaowan ĩdyaun ĩzaudinapa kizi pidannao ai, taapinpa'azoinaouz kaimana'o nii, tuukia'oraz ĩaipan sha'apatin-karu Jewnao kakinaorinaa kawana'ati.

Tuukii Paul kakinaowan wuru'u mishidainaouz uaipan ĩmashaapan kaiman na'iki ĩdi'itinapa kizi kaiman na'apa Christ kawan.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita daua'o *1:1-11*
Paul daua'o utaraapa-kao dono'oraz *1:12-30*
Paul kakinaotan mishidainao kaimana'o mashaapa-karu dau'u *2:1-18*
Paul sha'apatina'azon daua'o *2:19-30*
Kaimana'o kakinaorii na'iki kaduzui tukapa-kida-kao *3:1—4:1*
Mishidainao nyukunuu ma'ozakada-kao *4:2-20*
Paul katokontan pakaaritan *4:21-23*

1 Di'oraz kaarita õgaru Paul na'iki Timothy di'iki'o, Christ Jesus poitorunaouz. Õgaru Paul, õsaadan di'oraz kaarita ipai unao Tominkaru pidanannao ati'o, Philippi sannao, mishidainaouz Christ Jesus, na'iki mishidainao zowaunaanao ati'o kapam, na'iki ipai wunao ati'i kaminka'uupainaouz unao. 2 Marii waDaru Tominkaru, na'iki Naobanai Jesus Christ kamunanun unao ati, na'iki utaa kizi unyukunuu kaiman-kinaa nii.

Paul toriinpan Philippi sannao ati

3 Na'apainim õnyukunuuan dono unao, tuukii da'i õkonaukii-kidan Tominkaru unao dau'an. 4 Na'iki karikaonan da'i õtoriinpauzon konaukia'o ida'an Tominkaru ati unao dau'an. 5 Usha'apanum kau'an unao kowaadapa'o kapam Kaimana'o Kuwai, Jesus Christ daua'oraz.

Sariapa umishidan di'iki'o usakadan ukakuwaapatinan, atii kai
pakawan. 6 Mishi Tominkaru sakadani'i naa pasaabaan unao. Aizii õkian
nii unao ati, õaitapa na'iki õmishida pakawanu'o nii wuru'u Tominkaru
kaudinanuz na'apa, atii Christ Jesus kaawan dono'o nii zii uipaian
pasaabaan unao. 7 Õdi'itinpan unao dau'u kaikapa'a õmarainpan idi'o
unao tuukii manawun. Mishi Tominkaru tukapa-kida pakaimanan
ipai baokopa unao ati na'iki õgaru ati, utaapada ukaminka'utan
õgaru õkaudin-kizi dau'u, õtaraapa-kao pu'u oo õkashadaakapan dono
pidannao tuma Kaimana'o Kuwai dau'an õtukapa-kida'azon idi umishiin.
8 Tominkaru tukapa na'iki uaitapa mishi'o wuru'u õtukapa'azoonuz
unao, õmarainpan idi'o unao tuukii, na'apa Christ Jesus marainpan
kawan unao.
9 Õtoriinpan Tominkaru ati unao dau'an, marii kizi powa'a zii uka-
marainapanun, na'iki utaa kizi uaitapa-kinaa nii powa'a zii, na'iki
uaitapaaba-kinaa nii manawun. 10 Uruu ida'an kizi uaitapan na'ia'oram
kaimana'o na'iki sakitapa'o aimaakan usha'apatan nii na'iki umishidan
nii. Uruu ida'an kizi karikaonan ukaimanan, aonaa kizi oia'o ikoda-
kao u'ida'a atii na'apa Christ kaawan di'iti. 11 Marii kizi karikaonan
usha'apatan kaiman kida'o pa'idiwaru aimaakan, Jesus Christ taan
ida'an pama'ozakan u'ati. Na'apa'o ida'an kizi Tominkaru naubaa-kao
na'iki ukonaukii-kida-kao.

Kaimana'o Kuwai abata-kao Paul taraapa-kao pu'u

12 Aizii õmin-mishidannao, õaipan uaitapan, wuru'u dikauda kida'o
aimaakan sha'apaapa-kao pu'u õ'ati kaikapa'a, mazan ukaiwainan
kaimana'o nii, na'apa kida'o ida'an mishi'oraiman powa'a zii manawun
Kaimana'o Kuwai abata-kao. 13 Usha'apanum kau'an ipai'i naa da'ainao
pidannao na'iki ipai soldyaanao wunaou'u watchmantapainao kidaz
udaru'o naobanai dapu, kaimanaiman ĩaitapan wuru'u õtaraapa-kaoaz soo
õkakuwaapatinan dikin ia'o Christ dau'u. 14 Aizii õtaraapa-kao idi, powa'a
zii mishidainao Christ ma'ozakadinan, uruu idi ma'ozaka ĩkowaadapan
Tominkaru Paradan, aonaa ĩtarian.
15 Kaina'a pabi'i kida mishidainao, ĩkowaadapan kuwai Christ dau'u
padamata mazan soo pakishauzin idi'o karikaonan õ'ati, ĩaipan
karikaonan pada'an-kao. Mazan kaina'a ba'oran mishidainao,
ĩkowaadapan wuru'u kuwaiz ĩkaminka'uta'azon idi'o pa'an õgaru. 16 Na'iki
wuru'u ĩkakuwaapatinanuz pamarainpan idi'o õgaru, ĩaitapa õtaraapa-kao
da'a'a õkowaadapan idi'o pidannao ati wuru'u kaimana'o na'iki mishi'o
kuwai Christ daua'oraz. 17 Mazan wuru'u ba'orainaouz ĩkakuwaatinan
Christ dau'an soo ĩaipan karikaonan pawazoomikipan, aonaa
panyukunuu kaimanan pu'a'o mani õ'ati, mazan soo ĩatadinpa'azon
karikaonan. Na'iki ĩaipan karikaonan pakasha'oradan õnyukunuu
wuru pu'a'a õtaratapa-kaoaz. 18 Mazan aonaa ĩsha'apaapanii kida
kasha'oradauan õnyukunuu. Mishi'oraiman kaiman õ'ati wuru'u
ĩkakuwaapatinanuz Christ dau'u. Na'apa'oram ida'an kakuwaatin-karu
kishauzi-karu pu'u oo kaimana'o nyukunui di'iki'o, mazan na'apa'o
ida'an ĩabata-kidan naa pidannao ati Kaimana'o Kuwai Christ daua'oraz.
Uruu idi tuukii õkonaukian.
Na'iki powa'a'o nii zii õkonaukiitinan. 19 Usha'apanum kau'an utoriin-
pan idi õdau'an Tominkaru ati, na'iki Kaimana'o Doronaa, Jesus Christ
di'iki'oraz kaminka'utan ida'an õgaru, õaitapa õkodita-kida-kao nii di'iki'i.

20 Ukau'an tuukii õaipan õtukapa-kidan mishi, aona'o nii õkasharutinan
na'iki õba'azootinan õsha'apainpan ida'an. Mazan pakawan õtaapan
õnyukunuu ma'ozaka, pakawan kizi õtukapa-kidan mishi Christ umanawu-
nun õsha'apatanii kida aimaakan ida'an, kai õkakupan pu'u, oo õmawakan
ida'an. 21 Usha'apanum kau'an õgaru ati, wuru'u kakupa-karuz mishi'o
mashaapa-karu'u naa pa'an kaimanaiman Christ ati. Aizii õmawakan
an, powa'a'o nii zii manawun ukaimanan õ'ati. 22 Aizii õtaapa-kao
an kakupa, dobata'o nii õsha'apatan kaudin-kizai Christ ati zii. Uruu
idi aonaa õaitapan na'ia'oram õaipan, kakupa-karu oo mawaka-karu.
23 Aonaa õaitapan na'ia'oram manawun õzaamata. Tuukii õwa'aka'azon
wuru'u di'oraz amazada baara'a, õmashaapa'ana'azon idi'i naa Christ
tuma, na'ii powa'a'o zii pa'an ukaimanan mashaapa-karu ai da'a'a
imi'i baara'a. 24 Mazan õaitapa kaimana'o nii pa'an unao ati õtaapa-
kao an zii kakupa. 25 Ukau'an una'apan an, õaitapa õtaapa-kao nii zii
kakupa, uruu idi pakawanu'o nii õkaudinan. Õma'ozakada kizi powa'a
zii wuru'u umishidapanuz Tominkaru, na'iki konaukii kizi umashaapan
umishidan idi Christ. 26 Ukau'an tuukia'o nii manawun ukonaukii-kidan
Christ Jesus, õkodita-kida-kao an na'iki õkaawan an koshan unao di'iti.

Mishi'o mashaapa-karu Tominkaru aipan kawana'ati

27 Ukau'an kanom sha'apan an õ'ati, kaimana'a naa umashaapa,
Kaimana'o Kuwai kawana'ati Christ di'iki'oraz. Aizii na'apainim õmakon
an unao di'iti oo õmamakokan an, mazan upu'a'o nii õabatan, mishi
ma'ozaka umishidapan na'iki bauda'apa utaapan unyukunuu. Na'iki
õabatan nii baokopa ukazannaatapan wuru'u Kaimana'oraz Kuwai
Christ daua'oraz. 28 Na'iki aonaa utarian utarubanao sha'apaapan
ai unao; uruu ida'an utukapa-kidan ĩ'ati mishi'o nii Tominkaru
pataka'utan ĩdyaun, mazan unao ukazannaatan nii pa'an. Tominkaru'o
nii wuru'u sha'apata'oraz aimaakan na'apa. 29 Mishi Tominkaru
kaimanan unao ati ukashaapa umishidan Christ, na'iki ukashaapa ka-
pam unao baiaapan kasha'ora'o umishidan dikin ii uruu. 30 Ubaiatan
kasha'ora'o, na'apa utukapan kawan tawuru'u õbaiaapanuz kasha'ora
kida'o na'ii, Philippi ii. Atii di'i pakawan zii õbaiatan kasha'ora'o.

2

Mishidainao di'itinapa kizi Christ Jesus di'itinpan kawan

1 Aizii uaitapan idi unyukunuu ma'ozakadinan uzaamatinpan idi
Christ ida'ati; na'iki uaitapan idi unyukunuu saabainan Christ kama-
rainapanun ida'an; na'iki uaitapan idi ubauda'apatapan unyukunuu
Kaimana'o Doronaa ida'an; na'iki uaitapan idi marainpaaka-karu na'iki
kamunanuaaka-karu kaina'an u'ida'a; 2 ukau'an umashaapa'a naa
na'apa ukawana'ati, õkonaukii-kinaa nii. Utaapa'a naa unyukunuu pa-
tumaaka, na'apa kida udi'itinapa; na'apa kida kapam umarainpaaka;
na'iki ubauda'apata unyukunuu usha'apata'azoonii aimaakan dau'ati.
3 Aonaa usha'apata'ana'a aimaakan u'atadinpa'azon idi karikaonan,
oo uaipan idi mani karikaonan utukapa-kao umanawunu'o kawan.
Aonaa umanawun-tinpa'ana'a, mishi'oraiman utaapa pa'an uiribannao
umanawunu'o nii u'ai. 4 Aonaa udi'itinpa'ana'a soo uaiapanii na'iki
usha'apaapanii kida aimaakan dau'u karikaonan, mazan udi'itinapa
ukaminka'uta'azon dau'u uiribannao kapam. 5 Ukau'an na'apa'a naa

udi'itinapa Christ Jesus di'itinpauzon kawan, usha'apata aimaakan un-
yukunuu kaimanan ida'an na'apa Christ Jesus kawan.
6 Christ patumaakan pu'u padamata Tominkaru tuma
na'iki ĩkaduz na'apa kidaakan pu'u,
mazan upu'u aonaa utiwaan papatumaakadinpan Tominkaru tuma.
7 Mishi'oraiman minziiwa uwa'akan umanawun-karu aokazi ii.
Utaapinpan apowa'a na'apa poitorui taapinpauzon kawan.
Ushakatan na'apa pidan kawan.
8 Uruu dono apowa'a utaapinpan,
uizo'ati Tominkaru pazowii-kidinan ida'an cross paawa'a.
9 Uruu idi Tominkaru kadishita-kidan uruu,
na'iki uzaamatan uruu umanawunu'o nii,
na'iki udakotan u'uu umanawunu'o nii ipai ba'orainao kida uuai ai.
10 Soo uruu ati bauda'apa Tominkaru aipan, ipai pidannao kodoru'ukan,
ipai aokazi iainaouz, imi'i baara anainaouz na'iki ipai
mawakainaouznaa.
11 Na'iki ipai'o nii pidannao kian,
"Jesus Christ uruu umanawunu'o manawun Naobanai."
Uruu ida'an ipai'o nii pidannao naubaan
na'iki konaukii-kidan waDaru Tominkaru.

Mishidainao mashaapa kizi Tominkaru Paradan kawana'ati

12 Õmin-mishidannao, õmarainapaniinao, karikaonan da'i uizo'atiizon Tominkaru paradan õna'ian dono utuma. Powa'a zii pa'i uizo'ati Tominkaru paradan õ'aonaan pu'u utuma. Utaapa Tominkaru umanawunu'o nii na'iki ukichana'iki usha'apaapan oia'o uawun za'a, utiwautina'a naa ma'ozaka umashaapa kaiman, na'apa Tominkaru aipan kawan pakazannaataniinao mashaapan. 13 Usha'apanum kau'an Tominkaru wuru'u kaudina'oraz unao ida'a, uruu aipan ati minziiwa usha'apatan wuru'u udyuudanii kidaz sha'apata-kao pa'ati, na'iki utaan ida'ana'o uma'ozaka-kinaa nii wuru'u usha'apatanuz kaiman kida'o aimaakan na'apa uaipan kawana'ati.

14 Aizii usha'apatan an aimaakan, kaiman usha'apatazu, aonaa ukadakoinpa'ana'a udau'u. Na'iki aonaa ukashadaakapa'ana'a ba'orainao tuma usha'apaapanii kida dikin ii. 15 Aonaa kizi ukadakotin-kida-kao na'iki uunamunaa abata-kao dikauda sodi kida, mazan kaiman kizi pa'an unao. Tominkaru dainaoun idi unao, umashaapa kaiman pa'an oia'o pidannao bii'i, wuru'u sha'apaapainaouz dikauda'o na'iki kakiba'azonnaa kida'o manawun aimaakan. Mazan unao, ĩbii ana'o nii pa'an ukanadapan, na'apa wizinao kanadapan kawan maruta'o-karu'u.
16 Ukowaadauta kizi'i naa kaimana'o kuwai, karikaonanu'o kakupa-karu ikoda-kinao daua'oraz. Aizii usha'apatinan an na'iki umashaapan dono na'apa, tuukia'o nii õatadinpan unao ida'an, Christ kaawan dono pakamoon dono'o naa. Usha'apanum kau'an uruu ida'ana'o nii õaitapan aonaa madiwautapa-ka'o mani wuru'u õkaudinanuz dadara unao bii an.
17 Usha'apanum kau'an tuukii utaainan umishidan ida'an Tominkaru. Panaadon õtaainan nii Tominkaru ati õzowii-kao ida'an, na'iki õizain shootan ida'an, õipaida kizi'i naa Tominkaru ati wuru'u unao taainanuz u'ati. Mazan upu'u õkonaukian na'iki õkonaukiitinan nii ipai unao tuma.
18 Ukau'an na'apa kizi kapam ukonaukian baokopa õtuma.

Timothy na'iki Epaphroditus dyuuda-kao daua'o

19 Kaina'a'o nii õaipan õdyuudan Timothy unao di'iti wanaobanaa Jesus
Christ kashaapan an mazan. Tuukia'o nii õkonaukian ukaawa-kidan
dono kuwai unao dau'an. 20 Aonaa õikodan ba'oran pidan Timothy
kawanu'o, tuukia'o manawun udi'itinpan unao dau'u. 21 Kaina'a mishi
ba'orainao, mazan ĩdi'itinpan soo pasha'apata'azoonii kida aimaakan
dau'u, aonaa Jesus Christ aiapanii kida daua'o mani. 22 Mazan Timothy,
ipai unao utukapanii na'iki uaitapani'i naa ukaduz. Utukapa na'apam
ukaudinan õtuma, baokopa wakowaadapan Kaimana'o Kuwai, na'apa
pidan kaudinan kawan padaru tuma. 23 Ukau'an õaipan õdyuudan uruu
unao di'iti, õaitapa'akan dono'o naa na'apam nii õsha'apata-kao da'a'a.
24 Mazan õaitapa na'iki õmishida wanaobanaa taapadan nii õmorowautan
kadiman unao di'iti.
25 Mazan kai õdyuudan nii powaa iti Epaphroditus unao di'iti,
uruu sha'atii udyuudauzoniaz õ'ida'ati, na'aka'o nii aimaakan kida
ukaminka'uta-kinaa ni'oraz õgaru. Uruu õ'inawuzu kawanu'o õtaapan,
baokopa ukaudinan õtuma na'iki ma'ozaka ukazannaatapan kaimana'o
kuwai õtuma. 26 Õdyuudan nii uruu utukapa'azon idi unao tuukii,
na'iki kasha'ora'o unyukunuu, usha'apanum kau'an uaitapa tuukia'o
unao dopian oo ukasha'oran uabatan idi ukarinaan. 27 Mishi'o
wuru'u ukarinaankanuz tuukii, maonapa umawakan, mazan tuukii
Tominkaru kaimanan u'ati, ukakuda uruu. Mazan aonaa uruu ati mani
paba'oran Tominkaru kaimanan, õgaru ati kapam. Aonaa Epaphroditus
mawakan, usha'apanum kau'an aonaa Tominkaru aipan õkasha'oradan
õnyukunuu powa'a zii, õbaiatan pu'u kasha'ora kida'o aimaakan. 28 Uruu
idi'o tuukii manawun õdyuuda'azon uruu unao di'iti, õaipan idi unao
konaukian utukapan dono ukaawan koshan powaa iti. Na'iki õgaru
tuukia'o nii kapam õkonaukian õaitapan idi aona'o ni'i naa powa'a
unao nyukunuu kasha'oratinan udau'ati. 29 Aizii ukaawan an unao
di'iti konaukii udapaapa uruu, na'apa udapaapauzon kawan umin-
mishidannao. Na'iki na'apa kizi unaubaan uruu kawanuinao pidannao,
30 usha'apanum kau'an minziiwa umakon kichana'iki-kia'o bii iti, na'iki
maonapa umawakan pakaudinan dikin ii Christ ati. Ubaiatan wuru'u
kaudin-kizaiz, uaipan idi pasha'apatan wuru'u unao sha'apata'azooniaz
padamata õ'ati, mazan unao, aonaa uturuudinan, umunapon idi õ'ai.

3

Paul aipan Philippi sannao da'anan pakaduz

1 Aizii õmin-mishidannao, ukonaukiitina'a naa karikaonan,
uzaamatinpan idi'i naa wanaobanaa Christ ida'ati. Aonaa õkashadinan
õkakinaotan unao powa'a an kida. Wuru'u õkakinaori kidaz kaminka'utan
nii na'iki ukazannaatapan nii unao upozawata-kida-kao ai.
2 Uzaudinapa pa'i oiainaouz pidannao ai, arimaraka kawanuinaouz.
Ĩnao tuukii ĩaipan mishidainao daonaioranao choota-kidan pamada
Jewnao kaduz kawan. 3 Waunao, mishi'o pa'an Tominkaru pidanannao
manawun. Karikaonan pa'an watoriinpan Tominkaru ati Kaimana'o
Doronaa kaminka'utan ida'an waunao. Na'iki wataapa pa'an Christ
Jesus umanawunu'o nii. Aonaa wa'atadapan pidan sha'apaapanii
kida aimaakan. 4 Õgaru, turua'o padamata õmashaapan atadinapa
õsha'apatanii kida aimaakan ida'an. Aizii ukaina'an an pidannao
atadinpa'o pasha'apatanii kida aimaakan ida'an, õgaru pa'an turuu

õatadinpan powa'a zii ĩ'ai. 5 Usha'apanum kau'an õgaru choota-kariwai
bauda'apa soondii õshakatan dauna'an Jewnao kakinaorinaa kawana'ati.
Na'iki õgaru Israelite manawun, Benjamin takaan-daun. Õgaru Hebrew
manawun na'apa õdarunnao kawan. Na'iki õgaru Pharisee,* uruu idi
tuukii õizo'atiizon Moses taanii kida kakinaorii. 6 Na'iki tuukii õaipan
õmashaapan kaimanaiman Tominkaru aipan kawana'ati, uruu idi'o da'i
õpataka'utauzon mishidainao Jesus. Aizii õizo'atin idi tuukii wuru'u
Jewnao kakinaori kidaz, ipai pidannao tukapan õgaru kaimana'o
manawun pidan kawan.

7 Mazan aizii õatadapanii kidaz kotua'a naa, ipai õtukapan kidaz
madiwautapa-ka'o karikaonan, õzaamatinan idi'i naa Christ di'iti.
8 Powa'a zii õtukapan ipai wuru'u õatadapanii kidaz õkazannaatin-
kinaa nii mazanu'o karikaonan, wuru aia'a umanawun kida'oraz
õikodan, õaitapaakanuz õnaobanaa Christ Jesus tuma. Uruu Christ
dikin ii õmarina'atan ipai daunuuda'u wuru'u mazanu'oraz
karikaonan õmishidapauzon kiwiin. Mazan aizii õtukapanuz aimaakan
kaboota-kariwai kawanu'u naa karikaonan, õaipan idi õzaamatinpan
kaimanaiman Christ di'iti, 9 na'iki õbauda'apatina'azon idi utuma.
Aonaa õsha'apatan ida'ana'o mani Moses taanii kakinaorii kida wuru'u
õkaimananuz, mazan õmishidan idi'o pa'an Christ. Ukau'an Tominkaru
tukapan õgaru kaimana'o nii soo õmishidan idi'o pa'an Christ. 10 Powa'a
zii mishi õaitapa'azon Christ kaimanaiman, na'iki õtiwaa'azon kapam
wuru'u Tominkaru ma'ozakan utaaniaz Christ ati ukadishita-kidan
dono'oraz uruu pamawaka-kizi iki. Na'iki õaipan õkaminauda'utan uruu
õpataka'uta-kidinan ida'an uruu kawan, na'iki na'apa õaipan õmawakan
uruu kawan. 11 Na'apa kapam õaipan Tominkaru kadishita-kidan õgaru
õmawaka-kizi iki diina'iti'i.

Pidan dimatinauzo diman
atii utokon iti

12 Mazan aonaa õkian mani kaiwuru'u, turuudina'ora'a naa õgaru
oo kaimana'ora'a naa õgaru õsha'apatan idi na'apa kida'o aimaakan.
Mishi'oraiman uruu idi'o pa'an dadara õtiwautinan, õaipan õzaamatan
wuru'u Christ Jesus taa'azooniaz; na'apa'o ni'o wuru'u uzaamatanuz
õgaru pa'idiwau nii. 13 Õmin-mishidannao, õaitapa aonaa zii õka'iitinan.
Mazan kaina'a bauda'apa aimaakan tuukia'o õaipan õsha'apatan. Aona'o
nii õnyukunuupan powa'a wuru'u õmarina'ataniaz naa õkaduz kida.
Mazan õtaapan nii õnyukunuu soo bauda'apa wuru dau'ati'i õ'ua'ia'oraz,
tuukia'oraz õaipan õikodinan. 14 Na'apa pidan dimaba'o kawan, õdiman
nii atii õkaawan utokon iti, õzaamata kizi wuru'u taa'azoo-kariwaiz õ'ati.
Na'apa'o dau'ati'o wuru'u Tominkaru dapadanuz õgaru aokazi iti, Christ
Jesus mawakan ida'an õ'ati.

15 Ipai waunao ma'ozaka'oraz naa wataapan wanyukunuu wamishi-
dapan dau'ati; na'apa kizi kapam wataapan wanyukunuu wuru dau'ati'i
õkadakotin-kizi kidaz. Mazan unyukunuu mana'apakan an, turuu
Tominkaru taan kapam unao ati kaimana'o di'itinapa-karu uaitapa-
kinaa nii. 16 Ukau'an pakawan wamashaapa wuru'u kawana'ati'i,
wamishidapaniaz mishi'oraz kuwai.

17 Õmin-mishidannao, uda'ana'a naa kaimana'o õkaduz kida baokopa
umin-mishidannao tuma. Na'iki udi'itapa kaimanaiman wunaou'u

* **3:5** Pharisee: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

sha'apatinainaouznaa kaiman, watominapa-kidan kawana'ati ĩdyaun.
18 Mazan kaina'a iriba pidannao, ĩsha'apaapan ida'an oii kida'o
aimaakan, ĩtukapa-kida patarubai-tinpan Kaimana'o Kuwai ati, wuru'u
Christ mawakan daua'oraz cross paawa'a. Õkowaadauzoni'i naa sha'atii
u'ati kiwiin na'apa'o pidannao dau'an; na'iki powa'a'o nii zii koshan
õkowaadan u'atizu õnyukunuu kasha'oran bii'i. 19 Diina'iti'i ĩkabootakao nii Tuubaru'o Tikazi wu'iti, usha'apanum kau'an ĩtaapan idi
pananaa patominkarun nii, ĩsha'apatinan soo panyukunuu aipan
kawana'ati karikaonan. Umanawunu'o nii ĩtaapinpan wuru ida'ana'a
kakiba'azonnaa kida'oraz ĩsha'apaapan. Ĩdi'itinpan soo wuru dau'ati'i
pidannao naudapanii kidaz pasha'apaapan imi'i baara'a.
20 Mazan waunao, aona'a naa turuu wamashaapan na'apa,
usha'apanum kau'an aokazi ia'o di'iti'o pa'an wazaamatinpan.
Uruu idi tuukia'a naa wazaudapan wakazannaatiki Naobanai Jesus
Christ wa'atin aokazi iki. 21 Pama'ozakan ida'an uzaamatapan na'iki
ukazowautapan ipai daunuuda'u wuru'u toma-kariwai kidaz, aokazi ii
na'iki imi'i baara an kida'oraz. Uruu ma'ozaka-karu ida'an upana'adan
nii wananaa wuru'u kakataimana'oraz, pa'ina'o na'iki umanawunu'o
nanai nii, na'apa pananaa umanawunun kawan.

4

1 Ukau'an õmin-mishidannao, õmarainapaniinao, tuukii õtukapa'azon
unao. Unao ida'ana'o õkonaukiitinan, na'iki õkaudinan winipinaa wuru'u
unaouz. Pakawan pa'i na'apa umashaapa na'iki ma'ozaka umishidapa
Naobanai Tominkaru.

Kaimana'o mashaapa-karu daua'o

2 Aizii da'a'a õkia'azon õdadakoonao Euodia na'iki Syntyche ati, tuukii
õaipan ukaimanaakan, usakitapada'a naa unyukunuu, usha'apanum
kau'an ipai unao mishidainaou'u naa Naobanai Jesus. 3 Na'iki pugaru õ'inawuzu, õmin-kaudinan manawun, õaipan pukaimanaaka-kidan
wuru'u zunnaouz powaa iti. Usha'apanum kau'an ĩnao dadara'o
ĩkaudinauzon na'apa õgaru kawan wakowaadapan Kaimana'o Kuwai.
Clement na'apa kapam na'iki ba'orainao na'apa ĩkaudinauzon õtuma.
Tominkaru saadani'i naa ipai ĩnao uu kakupa-karu kaaritannaa*
daara'a.
4 Aizii õkian u'ati, ukonaukiitina'a naa karikaonan, uzaamatinpan idi'i
naa Naobanai Jesus ida'ati. Powa'a õkia'azon koshan, ukonaukiitina'a
naa. 5 Marii kizi ipai pidannao tukapan unao kaimanainao na'iki kakarodapaniinao nii. Unyukunuitapa kizi maonapa'a naa Naobanai Jesus
wa'atin powa'a ati. 6 Aonaa kizi udopiidinan kanom sodi kida dau'ati
karikaonan. Mishi'oraiman ukowaada Tominkaru ati kaziwadapa'oraz
unyukunuu, na'iki upishaa u'ati aimaakan uaiapanii. Na'iki karikaonan
"kaiman," ukii u'ati ukamunanun idi unao ati. 7 Aizii una'apan an,
Tominkaru kaimanan umanawunu'oraz na'iki wazootapa'oraz pidan
aitapan, uru'o nii kazannaatapa unyukunuu na'iki udi'itinpan, dopiikaru ai, uzaamatinan idi'i naa Christ Jesus ida'ati.
8 Aizii õmin-mishidannao, õkia'azon u'ati karikaonan udi'itinapa kaiman
kida'o aimaakan dau'u, na'iki aimaakan kida tuukia'oraz unaudapa-kao

* **4:3** kakupa-karu kaaritannaa: Tominkaru pidanannao uu saada-kizinao, mashaapainao ni'oraz karikaonan Tominkaru tuma.

na'iki umarainapa-kao. Di'i wuru'u aimaakan kidaz: udi'itapa mishi'o
aimaakan; na'iki aimaakan wuru'u naubaapa-kariwai kidaz; na'iki
aimaakan wuru'u sakitapa'oraz; na'iki aimaakan wuru'u kaimana'oraz
pa'idiwaru; na'iki aimaakan konaunama'o; na'iki aimaakan umanawun
kida'oraz utukapa-kao. Marii kizi udi'itinpan na'apa kida'o dau'u
karikaonan. 9 Aizii usha'apatina'a naa õtominapa-kidan kawana'ati unao,
ipai wuru kawana'ati'i uabatanii kidaz õ'idi'iki uzaamatanii kidaz naa
unyukunuu iti, na'iki ipai utukapan kawana'ati õsha'apatinan, na'apa'a
naa usha'apatin. Una'apan an, Tominkaru taan nii pakaimanan unao
nyukunuu iti, ukaimanaaka-kinaa nii.

Paul konaukii-kidan
Philippi sannao

10 Naobanai Jesus ida'an, tuukii õkonaukian, unyukunuitapan idi õgaru
koshan kotua'o dauna'an. Mazan mishi õaitapa karikaonanu'o da'i
unyukunuitapauzon õgaru, mazan aonaa uaitapan na'apam utukapa-
kidan õ'atizu. 11 Mazan aonaa aimaakan aonaan idi'o mani õ'ida'a
kaiwuru'u õna'apanuz unao ati. Usha'apanum kau'an õaitapani'i
naa na'apam õkaiwainan na'apa'oram aimaakan sha'apan an, aonaa
õdopian. 12 Õaitapanii na'iki õtiwaani'i naa mashaapa-karu masakauda'u'o
aimaakan ida'an. Na'iki õtiwaani'i naa kapam mashaapa-karu diri'i'o
aimaakan ida'an. Aonaa õdopian, õka'iita õmashaapan na'apa'oram
aimaakan sha'apan bii'i, õkawanyukunun pu'u oo õmawanyukunun pu'u,
aimaakan diri'in pu'u oo aimaakan masakauda'un pu'u. 13 Õka'iita
na'iki õaitapa õsha'apatinan na'apa'oram aimaakan sha'apan an, Christ
ma'ozakadapan ida'an õgaru.
14 Kaiman mazan ukamunanun õ'ati, tuukii õkonaukian udyuudan idi
aimaakan õ'ati da'ati'i õpataka'uta-kao pu'u. 15 Mishi unao Philippi
sannao uaitapa sha'atii, tawuru dono'o uru'oraz zii uabatan Kaimana'o
Kuwai Jesus Christ dau'u. Õmakon dauna'an sha'atii unao wiizi iki,
Macedonia Baara ia'oraz, aonaa mishidainao ba'oran wiizai di'iki'o
dyuudan puraata õ'ati, soo unao karikaonan. 16 Aizii õna'ian dono
zii Thessalonica ii, itamau sha'atii ukaminka'utan õgaru udyuudan
ida'an puraata õ'ati. 17 Aonaa õaipan idi'o mani karikaonan udyuuda-
pan aimaakan õ'ati kaiwuru'u õna'apanuz u'ati, mazan õaipan pa'an
Tominkaru taan uwinipinaa nii, ukaminka'uupan idi dobata õgaru.
18 Mishi dobata ukaminka'utan õgaru, õaipan ai manawun, Epaphroditus
kaawa-kidan dono'oraz aimaakan kida unao di'iki. Ipai wuru'u utaanii
kidaz aimaakan, kaduunu'o kawanu'o Tominkaru ati wuru'u, na'apa
uzai kawaoda-kao kawan u'ati, kaduun udamainan na'iki kaiman
u'ati, na'iki tuukii ukonaukii-kidanuzu. 19 Na'iki Christ Jesus ida'an,
Tominkaru õmishidaniaz taan nii unao ati ipai wuru'u uaiapanii kidaz
aimaakan, umanawunu'oraz pasha'apauz di'iki.
20 Marii karikaonan wataapan Tominkaru waDaru umanawunu'o nii.
Amen.

Paul katokontan pakaaritan

21 Õdyuudan õparadan ipai Tominkaru pidanannao ati, mishidainaouz
Christ Jesus. Aizii wa'inawuzunao, õmin-mishidannaouz, na'apa kapam
ĩdyuudan paparadan. 22 Na'iki ipai mishidainao mashaapainao kidaz
da'a'a, ĩdyuudan kapam paparadan u'ati. Aitaniiman wunaou'u kaudi-
nainaouz Naobanai Caesar dapu ii, ĩdyuudan kapam paparadan u'ati.

23 Marii Naobanai Jesus Christ kamunanun manawun ipai unao ati.

Paul Kaaritan
Colosse Sannao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita saada-kao Colosse sannao ati'o, mishidainaouznaa Jesus. Paul di'iki'o wuru'u kaaritaz, utaraapa-kao dono'o Rome ii. Tychicus na'iki Onesimus ida'ana'o Paul dyuudan pakaaritan Colosse iti.

Wuru'u Colosse, udaru'o wiizai Asia ii, waoko ia'o Ephesus ai. Aona'o Paul makouzon zii Colosse iti, mazan ukowaadapankauzonii Kaimana'o Kuwai Christ dau'u Ephesus ii aka. Uruu dono'o udyuudauzon patominapa-kidaniinao makon ba'oran wiizai kida kawana'ati, ĩna'aka kizi Kaimana'o Kuwai na'iki ĩkowaada kiziz pidannao ati na'ii'aka. Uruu dono'ora'a naa ĩkakuwaapauzon Colosse ii aka, uruu idi iriba pidannao mishidan na'ii. Uruu idi'o, karikaonan da'i Paul nyukunuitapan ĩdyaun, na'iki karikaonan utoriinpan Tominkaru ati ĩdau'an.

Paul abata kaina'a pidannao tominapa-kidan mishidainao Colosse ii pana'iti'o kuwai dau'u. Tuukii Paul aipan na'iainaouz mishidainao aitapan na'iki ĩmishidan wuru'u mishi'oraz pa'an kuwai, Christ daua'oraz. Aonaa uaipan ba'oran pidannao pozawata-kidan oo tanawatin-kidan ĩdyaun wuru ida'ati'i pana'iti'oraz karikaonan kuwai. Na'iki aonaa uaipan mishidainao da'anan ĩkuwaa kida. Usha'apanum kau'an ĩnao pidannao, tuukii ĩaipan pidan izo'atin angel oo oia'o doronainao kakinaori, na'iki ĩaipan nii pidan izo'atin kakinaorii wuru'u pidannao tomanii kidaz naa karikaonan. Mazan Paul kowaadan pasaadanii ida'a, Jesus Christ ida'ana'o pa'an wuru'u kazannaatin-karuz oia'o ai. Aizii wunaou'u pana'iti'oraz ĩtominapa-kidan pidannao, ĩpana'aapan naa karikaonan pidannao nyukunuu Jesus Christ ai. Mazan kaimanaiman Tominkaru paradan kowaadan soo Jesus Christ ida'ana'o pa'idiwaru wuru'u Tominkaru tomanuz ipai amazada, aokazi na'iki imi'i baara. Jesus Christ ida'ana'o kapam wuru'u Tominkaru kaimanaakanuz pidannao tuma na'iki wuru'u uzaamatanuz ĩdyaun papidanannao nii.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadinan *1:1-8*
Christ ida'ana'o Tominkaru toman ipai aimaakan *1:9—2:19*
Pa'ina'o mashaapa-karu Christ ida'an *2:20—4:6*
Kaarita katokonota-kao *4:7-18*

1 Di'oraz kaarita õgaru Paul di'iki'o, Tominkaru zaamataniaz Christ
Jesus apostlen nii, na'iki Timothy, wa'inawuzuitapaniaz di'iki'o kapam.
2 Unao ati'o wasaadan, Colosse sannao, buutinainaouznaa Tominkaru
ati, ma'ozaka'oraz umishidapan Christ, na'iki wairibaniitapaniinaouz
Christ ida'an. Watoriinpan marii kizi waDaru Tominkaru kamunanun
ipai unao ati, na'iki utaa kizi unyukunuu kaiman-kinaa nii.

Paul konaukii-kidan Tominkaru Colosse sannao dau'an

3 Na'apainim watoriinpan an Tominkaru ati, wanaobanaa Jesus
Christ daruz, karikaonan da'i wakonaukii-kidanuz unao dau'an.
4 Usha'apanum kau'an waabatan idi umishidan Christ Jesus, na'iki
waabata kapam na'apam umarainpan umin-mishidannao. 5 Aizii
wuru'u umishidanuz Christ Jesus, na'iki wuru'u umarainpaakanuz,
uaitapan idi mishi'o nii Tominkaru taan u'ati wuru'u pataa'azooniaz,

kaina'a'oraz utaapan aokazi ii. Aizii uaitapan wuru dau'ana'a
taa'azoo-kariwaiz, Kaimana'o Kuwai di'iki'o, uabatan dono'oraz
ukowaada-kao. 6 Uruu kuwai wuru'u kowaada-kariwaiz naa ipai
amazada kawana'ati, na'iki ma'ozaka ukaiwainan. Uruu idi iriba,
iriba pidannao mishidan, na'iki tuukii ĩmishida'azon kaimanaimana'a
naa. Na'apa tawuru kawanu'u, uru'oraz zii unao abatauzon mishi'o
kuwai Tominkaru kamunanun dau'u, tuukii umishidanuzu. 7 Unao
abatan wuru'u mishi'oraz kuwai Tominkaru kamunanun daua'oraz,
Epaphras kakuwaapan idi'o u'ati. Uruu wamarainapanii, na'iki
kaudina'o Tominkaru ati waunao kawan. Minziiwa ukaminka'uupan
waunao, ukowaadapan ida'an kaimana'o kuwai, Christ dau'u unao
di'ii'aka. 8 Uruu kowaada'oraz wa'ati na'apam Kaimana'o Doronaa taan
marainpaaka-kinai unao ati.

9 Sariapa waabatan di'iki'o kuwai unao dau'u, aonaa wasookadan wa-
toriinpan Tominkaru ati. Karikaonan wapishaan Tominkaru utukapa-
kida kizi unao ati kanom manawun wuru'u uaipaniaz usha'apatan
pa'ati. Utaa kizi uaitapaaba-kinaa nii, uruu ida'an kizi uaitapan wuru'u
udau'u kida'oraz aimaakan. 10 Watoriinpan Tominkaru ati unao dau'an,
usha'apanum kau'an waaipan idi umashaapan kaiman manawun
Naobanai aipan kawana'ati. Umashaapan an na'apa, kaimana'o nii
manawun Naobanai ati. Waaipan usha'apatinan kaiman ukaminka'uta
kizi'i naa pidannao, na'iki uaitapa kizi'i naa Tominkaru dau'u powa'a
zii manawun. 11 Na'iki wapishaan Tominkaru marii kizi utaan
umanawunu'o pama'ozakan unao nyukunuu iti. Ukau'an pakawan pa'i
umishidapa Christ, ma'ozaka kizi utaapan unyukunuu udau'ati, aonaa
kizi ukashadinan upataka'uta-kao dono. Mishi'oraiman pakawan kizi
ukonaukiitinan, 12 na'iki karikaonan "kaiman," ukii waDaru Tominkaru
ati. Usha'apanum kau'an uruu wuru'u saabaa'oraz unao, uaipan idi'i
naa uzaamatan wuru'u umanawunu'oraz aimaakan usaabaaniaz naa
papidanannao ati, kanada'o-karu ia'oraz.

13 Kiwiin wamashaapan maruta'o-karu'u, Satan kazowautapan idi
waunao. Mazan aizii Tominkaru so'otani'i naa waunao u'ai, na'iki
uzaamatan naa waunao paudani Jesus Christ pidanannao nii, uruu
udani umarainpaniazu. 14 Uruu ida'ana'o uso'otan waunao Satan ai,
na'iki uruu ida'an umainaabatan wa'oian wa'ai.

Christ umanawunun daua'o

15 Aonaa na'apainim zii pidan tukapauzon Tominkaru, mazan pau-
dani Christ ida'an pa'an utukapa-kidinan. Uruu udani kiwiitapa'o,
na'iki uwazootapa ipai, ipai wuru'u toma-kariwainao kidaz aimaakan-
nao. 16 Usha'apanum idi uruu Christ ida'ana'o Tominkaru toman ipai
aimaakan, aokazi ii kida'o, na'iki imi'i baara an kida'o, ipai wuru'u
tukapa-kariwai kidaz na'iki ipai wuru'u matukapa-kariwaika kidaz,
ipai ma'ozaka kidainaouz angelnao, na'iki doronainao, oiainao na'iki
kaimanainao, ipai ĩnaobanaanao na'iki ĩzowaunaanao kapam. Ipai wuru'u
aimaakan kida toma-kaoaz Christ ida'ana'o, na'iki u'ati'o kapam ĩtoma-
kao.

17 Ipai aimaakannao, pidannao na'iki amazada kida toma-kao
ua'ii, Christ una'an naa karikaonan. Uruu ida'ana'o wuru'u
pakawan toma-kariwainao mashaapan na'iki ĩzikadinan Tominkaru
toman kawana'ati ĩdyaun. 18 Na'iki uruu wuru'u kazowautapa'oraz
pananaa, mishidainaouz. Christ wuru'u mishidainao sakadin-kiziz,

uruu di'iki'o ĩikodanuzu karikaonanu'o kakupa-karu. Na'iki uruu
kiwiitapa'o Tominkaru kadishita-kidan mawaka-kizai iki, aonaa
na'apainim nii umawakan powa'a. Usha'apanum kau'an uaipan idi
soo uruu bauda'apa, umanawunu'o na'iki wazootapa'o nii ipai wuru'u
patomaniinao kidaz.
19 Uruu idi kaiman Tominkaru ati na'iki paaipan kawana'ati'o
wuru'u umashaapanuz kaiman-daun pauDani ida'a. 20 Na'iki
Tominkaru muuda wuru'u pauDaniz kaimanaaka-kida'o nii patuma
ipai patomaniinao. Uruu ida'ana'o wuru'u ipai toma-kariwainao,
pidannao na'iki ipai aimaakannao imi'i baara an kidainaouz, na'iki
aokazi ii kidainaouz kaimanaakan Tominkaru tuma. Aizii wuru'u
Tominkaru kaimanaakanuz ipai patomaniinao tuma, ukashaapan
ida'ana'o paudani Jesus Christ mawakan cross paawa'a, na'iki uizain
shootan ida'ana'o.
21 Mishi kiwiin aonaa karikaonan unao aitapauzon Tominkaru.
Tuukii utarubaitapanuz, usha'apaapan ida'an oii kida'o aimaakan,
na'iki udi'itinpan idi oii kida'o dau'u pa'idiwaru. 22 Mazan aizii
Tominkaru kaimanaaka-kidan naa pa'an unao patuma, pauDani
Jesus Christ mawakan ida'an. Tominkaru sha'apatan aimaakan
kaikapa'a uaipan idi patukapan unao pakanaapu'u kaimanainao
nii manawun, na'iki so'otinainao oia'o ai utiwaa-kidapa-kao dono
diina'iti'i, na'iki aonaa kizi oia'o ikoda-kao unao ida'a. 23 Mishi'o
nii kaimana'o aimaakan sha'apan unao ati kaikapa'a, utaapan an
ma'ozakaiman wuru'u umishidapanuz Christ, na'iki uma'ozakadan
an umishidan kaimanaiman, na'iki karikaonan kizi'i naa uzaudapan
wuru'u Tominkaru kowaadanii kidaz pataa'azon, Kaimana'o Kuwai
ida'ana'oraz ukowaada-kidan. Unao ipai'i naa uabatan wuru'u
Kaimana'oraz Kuwai. Uruu kapam kowaadapa-kariwaiz naa ipai
pidannao ati ipai amazada kawana'ati. Õgaru Paul kaudina'o kapam
wunao tuma'a kowaadapainaouz kaimana'o kuwai Jesus Christ dau'u.

Paul kaudinan mishidainao ati

24 Aizii konaukii õnyukunuu usha'apanum kau'an õpataka'uta-kao
kaikapa'a õkakuwaapatinan dikin ia'o unao Gentilenao ati. Minziiwa
õkashaapan õpataka'uta-kao Christ aipan kawana'ati, õkaminka'uta-kinaa
nii mishidainao, wuru'u udakotapaniinaouz pananaa nii. 25 Õgaru,
Christ pidanannao poitoru. Usha'apanum kau'an Tominkaru zaa-
matanii õgaru, kaudina'o nii, kowaada'o nii kaimanaiman paparadan
unao Gentilenao ati. 26 Wuru'u kuwai oo uparadan udyuudaniaz
õkowaadan, umanawunu'o aimaakan sha'apata'azoo-kao daua'o. Kotu'u,
kotu'u mashaa Tominkaru taapan ipai pidannao ai wuru'u kuwaiz.
Mazan aizii kaiman-daunu'u naa ukowaada-kao Tominkaru pidanan-
nao ati, wuru'u mishidainaouznaa. 27 Konaukii Tominkaru kowaadan
pataa'azon papidanannao ati wuru'u umanawun-karu Christ ida'a'oraz,
uaipan papidanannao aitapan unao Gentilenao mishidainaouznaa
ati'o kapam utaa'azon. Aizii wuru'u umanawun kida'oraz aimaakan
ukowaadaniaz pataa'azon, Christ mashaapan dau'ati'o unao nyukunuu
ii wuru'u una'apanuz. Uruu ida'an uaitapan mishi'o nii ubaokopati-
nan Tominkaru tuma umanawunu'o-karu ii diina'iti'i. 28 Uruu Christ
daua'o wuru'u wakakuwaapatinanuz ipai pidannao ati. Kaimana'o
ida'an wakakinaowan oo watominapa-kidan pidannao, waaipan idi
Tominkaru tukapan ĩdyaun diina'iti'i turuudinainaou'u naa pa'idiwaru

Christ ati. 29 Uruu idi'o dadara õkaudinan, atii kai. Christ taan idi
pama'ozakan õ'ati õkaudin-kinaa nii, ma'ozaka õkowaadapan naa wuru'u
kaimana'oraz kuwai.

2

1 Aizii õaipan uaitapan na'apam õtiwautinan dadara, õkaminka'uta'azon
idi unao, na'iki wunaou'u mishidainao Laodicea iainaouz, na'iki ipai
ba'oran mishidainao aona'oraz zii ĩtukapauzon õgaru. 2 Õtiwautinan
dadara, õma'ozakada'azon idi ipai unao nyukunuu, umarainpaaka kizi
umin-mishidannao tuma, na'apa'o ida'an kizi bauda'apa utaapan un-
yukunuu. Õaipan uaitapan kaimanaiman kuwai tawuru'u mashaa'oraz
Tominkaru taapauzon kiwiin. Christ daua'o wuru'u kuwaiz. 3 Uruu
Christ ida'a'o wuru'u umanawun kida'o aitapaaba-kinai na'iki aitapa-
karu ikoda-kaoaz.
4 Õkowaadan u'ati kaikapa'a, aonaa kizi pidannao mariidan unao
pana'iti'o pakuwaa ida'an, ĩkakuwaapan an kaimanaiman padamata,
mishi'o kawan. 5 Mazan karikaonanu'o nii kaina'a õgaru utuma õdoronaa
ii, õmunapon pu'u padamata unao ai. Na'iki pakawan õkonaukiitinan
õabatan idi kaiman umashaapan bauda'apa utaapan unyukunuu, na'iki
õabatan idi ma'ozaka utaapan umishidapan Christ.

Christ mishidainao zowaunaaz

6 Aizii unao uzaamatani'i naa Christ Jesus unaobanaa nii, ukau'an
kaimana'a naa umashaapa upidanannaoun idi'i naa unao. 7 Ma'ozaka
utaapa wuru'u umishidapanuz Christ, na'iki utominpa'a naa
kaimanaiman udau'u uikoda kizi uma'ozaka-kinaa nii u'idi'iki, na'apa
paoribai ikodan kawan pama'ozaka-kinaa nii pa'ishitaba'u kida di'iki.
Pakawan kizi umishidan tuukii wuru'u utominapa-kida-kinaoaz Christ
daua'oraz. Karikaonan kizi'i naa "kaiman manawun pugaru" ukian
Tominkaru ati ukamunanun idi u'ati.
8 Uzaudinapa pa'i, aonaa kizi pidannao mariidan na'iki zaamatan
unao, pakowaadapan ida'an wuru'u pamishidanii kidaz kuwai, pidan
di'itinpan kawana'ati kida'oraz karikaonan, na'iki aimaakan kida
daua'o, aonaa Christ daua'o mani wuru'u ĩkuwaa kidaz. 9 Christ
kaawankan dono imi'i baara ati, pidan nii ukaawan, mazan
upu'u Tominkaru mashaapan kaiman-daun uruu ida'a. 10 Na'iki
kaimanaimana'ora'a naa Christ mashaapan unao ida'a. Uruu idi
aona'a naa kanom unao aipan powa'a. Uruu pa'an wuru'u Naobanaiz
manawun, kazowautapa'o ipai umanawun-tinpainao na'iki ma'ozaka-
tinpainao naobanainao.
11 Christ mashaapan idi'i naa unao ida'a, na'apa'ora'a naa unao pi-
dannao kawan, kainaabatinainaouznaa Tominkaru ati pachoota-kidan*
ida'an. Mazan waunao, aonaa ka'ui ida'ana'o mani pa'an wuru'u
wakainaabatinanuz, soo Christ pa'an chootanii na'iki uso'otanii wa'ai,
wuru'u wakaduz oia'oraz mashaapan wa'ida'a. 12 Pudida-kao kawanu'o
Christ tuma wuru'u puchikaawunuu-kaoaz. Na'iki pukadishita-kida-
kao kawanu'o utuma, pumishidan idi manawun Tominkaru kadishita-
kidan Christ pamawaka-kizi iki pama'ozakan ida'an.
13 Tominkaru tukapan pu'u unao mawaka'o pidan kawan u'oian idi,
na'iki umaso'otakan pu'u zii u'ai wuru'u oia'oraz ukaduz, mazan upu'u

* **2:11** pachoota-kidan: Putukapa 'chootin-karu' daua'o kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a.

Tominkaru kadishita-kidan unao mashaapa'o nii Christ tuma. Ukau'an
Tominkaru mainaabatani'i naa ipai wa'oian. 14 Ipai umainaabatan saad-
inpa'o wa'oian, wuru'u pataka'uta-kida'o ni'oraz padamata waunao,
ipai utauka-kao cross paawa'a Jesus mawakan dono. 15 Uruu dono'o
Tominkaru so'otan ma'ozakatinapa-karu oia'o doronainao ai, naobanai-
tinpainao kidaz na'iki ma'ozaka-tinpainao kidaz. Utukapa-kida iriba
pidannao ati na'apam pawinian ĩdyaun, Jesus mawakan ida'an cross
paawa'a.

16 Ukau'an mana'a ukashaapa'ana'a pidannao kazowautapan unao,
unikanii oo utuzanii dau'an, oo ubaokopainpauzon dau'an ipai wunu,
oo ubaokopainpauzon dau'an kauzu koraudan dono, oo Sookapa-
karu Kamoon dau'an. 17 Uruu kida ida'an ishazaba karikaonan
Tominkaru tukapa-kidan Christ wa'ati. Mazan aizii kaimanaimana'a
naa Tominkaru tukapa-kidan Christ wa'ati. 18 Mana'a ukashaapina'a
naa pidan dyuudan dono usanadinpan† na'iki ĩaipan an utoriinpan
angelnao ati na'apa ĩnao kawan. Aizii ĩkian an "Tominkaru tukapa-
kidanii wa'ati na'apa kida'o dau'an," mazanu'o karikaonan wuru'u
ĩna'apanuz. Aizii usha'apatan an wuru'u ĩsha'apaapanii kidaz, uwazi-
waan nii wuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz pataa'azon u'ati. Pidan-
nao na'apainao, pabi'inaaka sodi kida ĩdi'itapan aimaakan panyukunuu
kawana'ati karikaonan, uruu ida'an tuukii ĩatadinpan. 19 Pidannao
na'apainao, aona'a naa ĩaipan Christ pazowaunaa nii. Mazan Christ,
uruu mishidainao zowauz manawun, uruu taapa'oraz ĩdyaun baokopa
na'iki bauda'apatinapa. Na'apa pidan zowau taapan kawan pananaa,
bauda'apatinapa nanai, uaziuzon zaamataaka-kidan idizu. Ukau'an
na'apa kapam Christ nanaa, wuru'u mishidainaouz, uzaamatapan idi
ĩdyaun, ĩdyaupain kaiman Tominkaru aipan kawana'ati.

20 Aizii unao, mawakainaou'u naa pa'an Christ tuma, na'iki so'ota-
kariwai'i naa unao, uizo'atin ai wuru'u toma-kariwai kidaz karikaonan
kakinaorii. Mazan upu'u zii mooko uizo'ati'izon wuru'u kakinaorii
kidaz, na'apa wunao kawanu'u mamishida-kainaouz? 21 Kaikapa'o
wuru'u ĩkakinaotanuz pidannao: "Aonaa puzaamata'ana'a na'apa kida'o
aimaakan," "Aonaa punika'ana'a uruu kaduz wanyukunui," na'iki
"Aonaa pupishata'ana'a na'apa kida'o aimaakan." 22 Aizii wuru'u
kaikapa kida'oraz aimaakan sha'apata-kaoa'a, ipai'o nii umainaabati-
nan ukaiwaa-kao dauna'an. Usha'apanum kau'an paaipan ati'o karikao-
nan pidannao toman, wuru'u kakinaorii kidaz. 23 Wuru'u na'apa
kida'oraz kakinaorii, uabata-kao kaimana'o oo mishi'o kawanu'o.
Kaina'a iriba ĩkakinaorinaa toma-kao pidan sha'apatan ni'o, patukapa-
kida-kinaa ni'o kaikin pataainan Tominkaru ati. Uruu kakinaorii
dyuuda kapam, pidan pataka'utan pananaa, na'iki sanadinapa-karu
dadara'o ida'an. Mazan madiwautapa-ka'o karikaonan wuru'u, aonaa
na'apa'o ka'iitan pamashaatan pidannao nyukunuu ĩsha'apaapan ai
oia'o.

3

Pa'ina'o mashaapa-karu Tominkaru aipan kawana'ati

---

† **2:18** sanadinpan: Uruu zamazidin-karu. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

1 Aizii unao, kadishita-kida-kariwainaou'u naa Christ tuma pa'ina'o
mashaapa-karu ida'ati. Ukau'an udyautada'a naa unyukunuu, uti-
wautina'a naa aokazi ii kida'o aimaakan dau'ati, Christ sakanatapa-kizi
ia'oraz Tominkaru diwa'ora antanapu. 2 Ukau'an udi'itinpa'a naa aokazi
ii kida'o aimaakan dau'ati. Aona'a naa udi'itinpa'ana'a karikaonan soo
imi'i baara an kida'o aimaakan dau'u. 3 Usha'apanum kau'an unao
mawakainaou'u naa Christ tuma. Ukau'an pa'ina'ora'a naa unao, mazan
aonaa pidan tukapanuzu, udikindapa-kao idi Christ ida'a Tominkaru
kanaapu'u. 4 Aizii diina'iti'i Christ kaawan dono'o naa da'ati'i imi'i baara
ati, na'apaini'o ni'i naa pa'an unao tukapa-kao utuma umanawunu'o
na'iki konaunama'o-karu ii. Uruu wuru'u taa'oraz pa'ina'o mashaapa-
karu.
5 Ukau'an marina'a naa ukaduz mawakan, wuru'u naudapa'oraz
pasha'apaapan oia'o kiwiin; aona'a naa ukaminshu'u-tinpa'ana'a oo
aona'a naa uda'awupa'ana'a zun oo daonaiora tuma umamazidakan
pu'u ĩtuma; aona'a naa powa'a usha'apaapa'ana'a kakiba'azonnaa kida'o
aimaakan uminshu'unao tuma; aona'a naa una'azootapaaka'ana'a,
na'iki aona'a naa udi'itinpa'ana'a usha'apaapa'azon dau'u oii kida'o
aimaakan. Na'iki aonaa uaipaabi'ia'ana'a powa'a zii manawun puraata
oo sha'apauzii, ukaina'an pu'a'a naa dobata u'ida'a. Una'apan an
utominkaruniitapan kawanu'o wuruzu'u. 6 Na'apa'o dikin ii Tominkaru
pataka'utan nii udawun iti pidannao wuru'u dikintapainaouz uruu.
7 Unao, usha'apaapauzonii uruu kaduz oii kida'o aimaakan kiwiin,
umamishidakan dono zii Christ. 8 Mazan aizii, aona'a naa turuu
usha'apaapan powa'a di'oraz kaduz kida aimaakanu'u: uto'orauzon
oo uto'ora'akauzon kanom sodi dikin ii karikaonan. Aonaa kizi
usha'apatan oia'o aimaakan uiribannao ati, soo uto'oran idi karikao-
nan ĩ'ati. Aonaa kizi ukadakotin-kidan oo udakoopan pidan. Aonaa
kizi powa'a ukaiwaan mapidankiika'o parada-karu, aona'a naa turuu
na'apa kida'o koditan unao dako iki. 9 Mana'a naa umariidapaaka'ana'a
powa'a. Usha'apanum kau'an unao umuudani'i naa wuru'u kiwiini'o
ukaduz, naudapauzoz pasha'apaapan oii kida'o aimaakan.
10 Mazan aizii pa'inaada-kariwai'i naa unao. Tominkaru watomiki,
wuru'u saabaapa'oraz na'iki pa'inaada'oraz ukaduz, uaipan idi unao
paugaru kawan, na'iki mishi kizi'i naa uaitapan uruu kaimanaiman.
11 Uruu idi aonaa na'ia'oram pidan pana'a'o nii ĩtukapa-kao, ipai pidan
tukapa-kao na'apa pa'idiwaru: Jewnao, wuru'u choota-kariwainaouz,*
na'iki Gentilenao, aona'oraz ĩchoota-kao, na'iki munapo'o wiizai san-
nao, na'iki to'oraba'o pidannao, na'iki torii-kariwai poitoruinao,† na'iki
wunaou'u aona'oraz poitoruinao mani, ipai ĩdyaun na'apa pa'idiwaru
ĩtukapa-kao. Kanom pa'an wuru'u umanawunu'oraz utukapa-kao, soo
Christ. Uruu wuru'u mashaapa'oraz ipai unao ida'a.
12 Aizii Tominkaru pidanannaou'u naa unao, uzaamatani'i naa
unao, kaimana'o pidannao nii, pamarainpan ni'o. Ukau'an kaikapa'a
naa pa'i umashaapa aizi'i: ukasha'ora-kida pataka'utinainao, na'iki
kaiman utaapaaka, aonaa u'atadinpa'ana'a, ukarodapa uiribannao
na'iki utuudapa unyukunuu usha'apata'azon ai dikauda'o aimaakan;

* **3:11** Choota-kariwainaouz: Putukapa 'chootin-karu' daua'o kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao ida'a. † **3:11** torii-kariwai poitorui: Putukapa kaarita tokon ii Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

13 na'iki udadarada uto'oran ukasharuta-kao an; na'iki umarina'ata'a
naa kasha'ora kida'o aimaakan sha'apatauzo-kariwaiz u'ati, na'apa
waNaobanaa Jesus marina'atan kawan washa'apatanii kida oia'o.
14 Ipai'o nii unao sha'apatan wuru'u kaikapa kida'orazu'u. Mazan
marainpaaka-karu, uruu pa'an wuru powa'a'o zii manawun uaiapa-
kao utukapa-kidan. Usha'apanum kau'an marainpaaka-karu ida'ana'o
wuru'u pidan bauda'apatanuz na'iki baokopatanuz panyukunuu
pamashaapa-kinaa nii kaiman.

15 Marii kaimanaaka-karu Christ di'iki'oraz ma'ozakadapan un-
yukunuu, na'iki uruu ida'an kizi udi'itinpan kaiman. Usha'apanum
idi Tominkaru zaamatani'i naa baokopa unao bauda'apa'o nanai
ida'ati, mashaapa'o nii kaimanaaka'a naa umin-mishidannao tuma.
Na'iki karikaonan "kaiman pukamunanun wa'ati" ukii Tominkaru ati.
16 Marii Christ daua'o kuwai mashaapan kaimanaiman unyukunuu
ida'a. Uruu ida'an kizi uaitapan utominapa-kidaakan, na'iki ukakinao-
taakan kaimanaiman. Na'iki uruu ida'an kizi mishi ukonaukii-kidan
Tominkaru unyukunuu kaimanan ida'an, ukunuian ida'an wuru'u
Psalms di'iki kida'oraz kunui, na'iki ba'oran kunui Tominkaru dau'u
kida'oraz.

17 Na'iki kanom usha'apatanii, uparadan ida'an oo usha'apatinan
ida'an, marii ipai usha'apatanuzu Naobanai Jesus uu ida'an. Na'iki
karikaonan ukonaukii-kida Tominkaru waDaru, "Kaiman pukamuna-
nun wa'ati" ukii kizi u'ati, Naobanaa Jesus ida'an.

Paul kakinaori
ipai mishidainao ati'o

18 Unao daiaroinao, mana'a uwazootapa'ana'a udaiarunao, uizo'ati
ĩparadan, Naobanai Jesus pidanannao mashaapan aita-kao kawana'ati.

19 Unao daiaruinao, umarainapa udaiaronao, mana'a
uto'orainpa'ana'a ĩ'ati.

20 Unao koraiziannao, uizo'ati udaru na'iki udaro paradan, ĩdyuudan
an usha'apatan aimaakan. Kaimana'o nii Naobanai ati usha'apatinan
an na'apa.

21 Unao daruinao, mana'a uto'orada'ana'a oo ukasha'orada'ana'a
udainao; utaapan an ĩdyaun na'apa, ĩkashadinan ni'i naa patiwautinan ai.

22 Unao poitoruinao, uizo'ati ipai unaobanaanao paradan, usha'apata
kaiman wuru'u ĩdyuudanii kidaz usha'apatan, mazan aonaa ĩawunuutapan
idi mani karikaonan na'iki uaipan idi mani karikaonan ĩnaudapan
unao. Mazan minziiwa usha'apata ukaudin-kizi, umarainpan na'iki
uizo'atin ida'an Naobanai Jesus. 23 Kanom usha'apatan an, utiwaa
usha'apatanuzu kaiman, unyukunuu kaimanan ida'an; na'apa pi-
dan aipan kawan pasha'apatan kaimana'o aimaakan Naobanai Je-
sus ati, aonaa pidan ati'o kawan mani karikaonan. 24 Ukau'an
usha'apata'a naa ukaudin-kizi kaiman, usha'apanum kau'an uaita-
pani'i naa Naobanai Jesus taan nii ukaudinan winipinaa nii, wuru idi'i
umanawunu'oraz aimaakan usaabaaniaz naa papidanannao idiwau
nii. Ukau'an Naobanai Jesus pa'an wuru'u uNaobanaaz, uruu ati'o
pa'an wuru'u ukaudinanuz. 25 Mazan aizii pidannao sha'apaapan an oii
kida'o aimaakan, Tominkaru pataka'utan nii ĩdyaun udikin ii, ipai'o nii
pidannao pataka'uta-kao na'apa pa'idiwaru. Aonaa Tominkaru tukapan
pidannao pana'a kida upataka'utan an ĩdyaun oia'o dikin ii.

4

1 Aizii unao, naobanainao kapoitoru-tinpainao, kaiman utaapa up-
oitorunao. Usha'apanum kau'an uaitapa kaina'a kapam uNaobanaa
aokazi ii.
2 Na'iki zaudinpa'a naa pa'i umashaapa. Karikaonan utoriinapa
Tominkaru ati na'iki "kaiman pukamunanun wa'ati," ukii u'ati.
3 Na'iki utoriinapa pa'i kapam waunao ati, Tominkaru kashaapa
kizi wakowaadan naa wuru'u kuwai Christ daua'oraz, aona'oraz
uaitapauzo-kao kiwiin. Uruu dau'ana'o wuru'u õtaraapa-kaoaz.
4 Utoriinapa pa'i õ'ati, õkowaada kizi na'iki õkainaabata kizi wuru'u kuwaiz
kaimanaiman õdyuuda-kao kawana'ati.
5 Uaitapin pa'i umashaapa, na'iki uaitapa kizi na'apam utaapinan
wunao awun za'a'a, pidannao mamishida-kainaouz Jesus. Na'apainim
uikodan pidannao mamishida-ka'o, utiwaa ukaminka'utan ĩdyaun, na'iki
ukakuwaapa ĩ'ati ĩna'apata kizi kapam panyukunuu Jesus dau'ati.
6 Marii kizi karikaonan ĩabatan ukadakotinan kaiman na'iki konaukii.
Na'iki uaitapa kizi pa'i na'apam udako'atin ĩparadan, ĩpishaan an unao.

Paul katokontan pakuwaa

7 Tychicus kowaadan nii unao ati kaiman-daun õdau'an. Uruu wa-
marainapanii, na'iki wa'inawuzu Christ ida'an, uruu karikaonanu'o
da'i ukaudinauzon kaiman watuma waNaobanaa ati. 8 Õdyuudanii
wuru'u uruuz unao di'iti, õaipan idi unao aitapan ipai wadau'an,
na'iki wuru'u washa'apaapanii kida dau'u da'a'a. Na'iki õaipan idi
uma'ozakadan unao nyukunuu. 9 Õdyuudan kapam Onesimus utuma,
aizii uruu karikaonanu'u da'i ukaudinauzon kaiman; wamarainapanii
uruu, na'iki wa'inawuzu uruu Christ ida'an. Unao iriban sha'atii wuru'u
uruuz, na'iki'o uwa'atiizon unao wiizi iki. Ĩkowaadan ni'i naa unao ati,
ipai na'apam aimaakan kida sha'apan da'a'a watuma.
10 Õmin-tarainpan Aristarchus dyuudan paparadan unao di'iti. Na'iki
Mark, Barnabas iribanuz, udyuuda-kidan kapam paparadan unao di'iti,
na'iki unaubaan kapam unao. (Wakowaadani'i naa sha'atii unao ati,
na'iti'o nii zii Mark makon na'apainim karikaonan, unaubaa pa'iz
ukaawan an na'iti.) 11 Na'iki Joshua, Justus kia'oraz udakotapa-kao,*
uruu kapam dyuudan paparadan unao di'iti. Soo ĩnao idikinauda'u
Jewnao kaudinainao õmin-kaudinannao bii'i. Ipai baokopa wakaudinan
wakowaadapan kuwai, Tominkaru naobanaita-kao dau'an. Wuru'u
Jewnaouz, tuukii manawun ĩma'ozakadan õnyukunuu.
12 Aizii Epaphras, unao iriban, uwiizi iki'oraz uwa'atin, kaudina'o
Christ Jesus ati uruu, udyuudan paparadan kapam unao di'iti. Uruu
karikaonanu'o da'i utoriinpauzon unao ati, upishaan Tominkaru marii
kizi uma'ozakadan unao nyukunuu, na'iki udyaupai kizi Tominkaru ati,
uaitapa kizi kanom manawun wuru'u Tominkaru aipaniaz usha'apatan
pa'ati. 13 Õgaru õtukapa, mishi uruu kaudinan dadara unao ati, na'iki
Laodicea iainao ati, na'iki Hierapolis iainao ati kapam. 14 Aizii wa-
paonaru Daakataa Luke, wamarainpaniaz, na'iki Demas, ĩnao dyuu-
dan kapam paparadan unao di'iti. 15 Na'iki õdyuudan kapam õparadan

* **4:11** Joshua kia'o u'uu Hebrew paradan ida'an, mazan Greek paradan ida'an Jesus kia'o udakotapa-kao, na'iki Romannao paradan ida'an Justus kia'o udakotapa-kao.

mishidainao ati, Laodicea iainaouz, na'iki Nympha ati, na'iki ipai
mishidainao ati choochiipauzonaouz odapu ii.
16 Uabatan dauna'an pa'i õkaaritan aita-kao, udobata-kida'a naa pa'izu
mishidainao di'iti wuru'u Laodicea iainaouz, marii kizi uaita-kao ĩ'ati
na'ii kapam. Aizii unao, utukapa pa'i oo uaita pa'i kapam õkaaritan,
wuru'u õsaadaniaz mishidainao di'iti Laodicea iainaouz. 17 Na'iki ukii pa'i
Archippus ati na'ii, "Mishi'i naa pa'i pusha'apata na'iki puipai kizi'i naa
kaudin-kizai wuru'u Naobanai taaniaz pusha'apatan nii."
18 Aizii di'i õparadan sodi õgaru Paul saadanii õka'u ida'an, õnaubaa-
kinaa nii unao.† Unyukunuitapa pa'i õdiida'anu'u taraa-kizai'i utoriinpan
an Tominkaru ati. Õgaru na'apa'o nii õtoriinpan, marii kizi Tominkaru
kamunanun unao ati.

† **4:18** Kaina'a'o da'i Paul minka'u saadapauzo kaarita u'ati. Uruu saadanii wuru'u kaaritaz Paul ati. Mazan verse 18 ida'a, paaipan ati'o pa'an, Paul saadan paka'u ida'an Colosse sannao aitapa kizi mishi'o ukaaritan wuru'u.

Kiwiini'o Paul Kaaritan Thessalonica Sannao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Paul kakuwaatinankauzon dono Thessalonica ii, iriba pidannao mishidan Kaimana'o Kuwai Jesus dau'u. Uruu idi iriba pidannao zaamatan Jesus panaobanaa nii. Gentilenao, wuru'u pana'ainaouz Jewnao ai, ĩnao manawun iriba ĩmishidan. Sariapa Jewnao mamishida-kainaouz kuwai Jesus dau'u to'oran atii ĩwaatan Paul pawiizi iki. (Putukapa Acts 17:1-9 ida'a.) Mazan karikaonan da'i Paul di'itinpan na'iki tuukii unyukunuu kasha'oran pawa'akaniinaouz pidannao dau'an, pa'inainao kidaz zii manawun ĩmishidan. Uruu idi udyuudan paminauda'u Timothy, utukapanaka kizi na'apam mishidainao na'ii. Uruu idi'o Timothy makonkauzon na'ii.

Aizii ukaawan ĩnao di'iki, ukaawa-kida kaimana'o kuwai ĩnao mishidainao dau'u. Uruu idi Paul saadan kaarita ĩ'ati, ĩtominapa-kinaa nii na'iki ĩma'ozakadin-kinaa nii. Na'iki pakaaritan ida'a ukowaada ĩ'ati na'apam pakonaukii-kidan Tominkaru tuukii manawun, ĩmishidapan idi na'iki ĩmarainpaakan idi pakawan. Na'iki unyukunuu-kida kapam ĩ'ati pakaduz dau'u na'apam umashaapauzon ĩtuma, umakonkauzon dono na'ii. Na'iki ukowaada kapam ĩ'ati na'apam nii mishidainao mashaapan.

Na'iki pakaaritan ida'a udako'atin mishidainao pishaanii kidaz Jesus wa'atin dau'an. Na'iki ukakinaowan ĩdyaun pakaaritan ida'a, marii kizi pakawan ĩmashaapan kaiman, Tominkaru aipan kawana'ati. Ĩzaudinapa kizi'i naa Jesus Christ wa'atin ua'ii.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadinan *1:1*
Konaukii-karu *1:2—3:13*
Mashaapa-karu kaiman Tominkaru aipan kawana'ati *4:1-12*
Zaudinapa-karu Naobanai Christ kaawan ua'ii *4:13—5:11*
Kakinaorii taa-kao *5:12-22*
Kaarita katokonota-kao *5:23-28*

1 Di'oraz kaarita õgaru Paul, Silas na'iki Timothy di'iki'o, ipai mishidainao ati'o, Thessalonica iainaouz, zaamatinpainaouz waDaru Tominkaru di'iti na'iki Naobanai Jesus Christ di'iti. Watoriinpan marii kizi Tominkaru kamunanun unao ati, na'iki utaa kizi unyukunuu kaiman-kinaa nii.

Mishidainao Thessalonica sannao daua'o

2-3 Karikaonan da'i, “Kaiman pugaru” wakian Tominkaru ati unao dau'an, na'iki karikaonan kapam watoriinpan waDaru Tominkaru ati unao dau'an. Aizii watoriinpan an, karikaonan wanyukunuitapan ipai wuru'u usha'apatanii kidaz. Umishidan idi Tominkaru, minziiwa ukaudinan u'ati. Na'iki dadara mishi ukaudinan ukaminka'uaakan ukamarainapanun idi manawun. Na'iki ma'ozaka mishi utaapan unyukunuu, ubaiatan pu'u kasha'ora'o na'iki dadara kida'o aimaakan, usha'apanum kau'an uaitapan idi na'iki umishidan idi kaini'iki'o nii waNaobanaa Jesus Christ wa'atin.

4 Wairibannao, waaitapa tuukii Tominkaru marainpan unao, na'iki
mishi'o uzaamatan unao pa'idiwau nii. 5 Usha'apanum kau'an tawuru
dono'o, uru'oraz zii wana'akauzon Kaimana'o Kuwai unao di'iti,
tuukii umishidanuzu. Usha'apanum kau'an Tominkaru ma'ozakadapan
idi'o waparadan Kaimana'o Doronaa ida'an, na'iki waaitapa mishi'o
wuru'u wakowaadapaniaz kuwai, aonaa waparadan mani karikaonan.
Watukapa-kida na'apam wamashaapauzon kaduz wana'iankan dono
utuma, waaipan idi kapam umashaapan kaiman.

6 Aizii na'apa'a naa mishi uda'anan wakaduz utukapan kawana'ati
wamashaapan, na'iki ipai kapam uda'anan waNaobanaa kaduz.
Umishidan idi wakuwaa, ubaiatan udikauda kida'o na'iki dadara kida'o
aimaakan, mazan upu'u konaukii uzaamatan wakuwaa Kaimana'o
Doronaa taan idi konaukii-kinai unyukunuu iti.

7 Umashaapan ida'an kaiman, utukapa-kidan kaimana'o ukaduz ipai
mishidainao ati, Macedonia na'iki Achaia Baara ii aka kidainaouz.
8 Mazan aonaa bauda'apa mani kaimana'o kuwai Tominkaru dau'u
abata-kao unao di'iki Macedonia na'iki Achaia Baara ii aka. Mazan
abata-kao kapam ipai amazada kawana'ati mishi umishidan Tominkaru
manawun. Uruu idi aona'a naa wakuwaa nii unao dau'u powa'a,
usha'apanum kau'an ipai'i naa manawun pidannao aitapan kaiman
kida'o ukaduz.

9 Na'iki ipai kapam ĩkowaadan na'apam utaapan waunao kaiman,
na'iki tuukii ukonaukii-kidan waunao wamakonkan dono na'ii. Na'iki
ipai ĩkowaadan kapam na'apam utanawatinan wuru aia'a toma-kariwaiz
karikaonan tominkarunao nii. Na'iki ĩkowaadan aizii uzaamata'a naa
unaobanaa nii Tominkaru, wuru'u mishi'oraz manawun, karikao-
nanu'oraz pa'an ukakupan. 10 Na'iki ĩkowaada kapam na'apam uzau-
dapan naa uDani Jesus kaawan aokazi iki, uruu Tominkaru kadishita-
kidauzoniaz pabaaranaa iki, na'iki uruu kazannaata'o ni'oraz waunao
wapataka'uta-kao ai, diina'iti'i.

2

Paul morowautapankan daua'o Thessalonica ii

1 Ukau'an wairibannao, ipai unao, uaitapa aonaa madiwautapa-
ka'o mani karikaonan tawuru'u wamorowautapankauzonuz unao
di'ii. 2 Na'iki uaitapa na'apam waba'azootin-kida-kao, na'iki wap-
ataka'uta-kao tuukii manawun Philippi ii, wakaawan ua'ii unao wiizi
Thessalonica iti. Mazan Tominkaru kaminka'uta waunao, uruu idi
ma'ozaka wakakuwaapan, wakowaadan Kaimana'o Kuwai Tominkaru
di'iki'o unao ati. Pidannao, na'ii sannao maaiapakan pu'u, na'iki
ĩmaabata'azookan pu'u wakuwaa. 3 Mazan ipai waparadan kida sak-
itapa'o, aonaa pana'iti'o mani. Aonaa wamariidapan mani karikao-
nan unao. Na'iki aonaa waaipan idi'o mani karikaonan aimaakan
u'ai. 4 Mazan wakowaada Kaimana'o Kuwai, na'apa Tominkaru aipan
kawana'ati. Uzaamatanii waunao kowaadapa'o nii paparadan, na'iki
uaitapa wakowaadan nii paparadan sakitapa. Wawa'atin, aonaa
wakaimanda'azon idi'o mani karikaonan pidannao nyukunuu wa'ati.
Mazan soo wakaimanda'azon pa'an Tominkaru nyukunuu wa'ati, uruu
pa'an aitapa ipai wadi'itinpan.

5 Mishi unao, uaitapa aonaa na'apainim wakaiman-dakoipauzon
unao ati, waaipan idi mani ukaimanan wa'ati. Na'iki aonaa na'apainim

wakaimandinpa'anan unao ati, waaipan idi mani karikaonan pu-
raata unao ai. Kaina'a Tominkaru awunuutapa'o waunao. 6 Mishi
wachi'ikapan na'iki wakowaadapan kaimana'o kuwai, ipai amazada
kawana'ati. Mazan aonaa wanaubaa-kidina'azon idi'o mani karikao-
nan pidannao ati oo unao ati mani, aonaa. 7 Waaitapan pu'u padamata,
Christ dyuudanii waunao kaudina'o nii pa'ati, mazan upu'u aonaa
wa'atadinpan. Aonaa wapishautan unao ai aimaakan, oo wanyukunui
mani, aonaa. Mazan kaiman pa'an wataapan unao na'apa waudainao
kawan manawun. Na'apa daroi taapan kawan paudainao.
8 Wamarainpan idi unao, minziiwa wakakuwaapan u'ati.
Mazan aonaa bauda'apa mani karikaonan wana'akan Kaimana'o
Kuwai Tominkaru di'iki'o unao ati, mazan waunao kapam, tuukii
wataaina'azon na'iki wakaminka'uta'azon unao. Usha'apanum
kau'an wamarainpan idi unao tuukii. 9 Utukapa sha'atii wakaduz
wamakonkauzon dono na'ii, na'iki utukapa na'apam wakaudinan
dadara. Wakowaadapan pu'u Kaimana'o Kuwai Tominkaru di'iki'o
unao ati, upu'u wakaudinan ipai kamoo na'iki ipai maruta'o, watorii-
kinaa nii wawanyukunuu. Usha'apanum kau'an wamaaiapakan idi
wamizidin-kidan unao puraata dau'an.
10 Ipai unao, na'iki Tominkaru na'apa kapam, utukapa na'apam wa-
mashaapan unao mishidainao bii an. Wamashaapan kaiman, sakitapa
washa'apatinan, na'iki aonaa wakasharutaakan unao tuma. 11 Uaitapa
ipai na'apam wataapan unao na'apa pa'idiwaru kida, na'apa darui
taapauzon kawan paudainao manawun. 12 Tuukii wama'ozakadan
unao nyukunuu waaipan idi umishidan powa'a zii. Na'iki tuukii
wakamunankii-kidan na'iki wakaminka'utan unao, ubaiatan pu'u
kasha'ora'o na'iki to'ora-karu, na'iki tuukii waaipan umashaapan
kaiman powa'a zii Tominkaru aipan kawana'ati. Uruu Tominkaru
dapadauta'oraz unao mashaapa'o nii patuma panaobanai-tinapa-kizi ii,
konaunama'oraz manawun ukanadapan.
13 Karikaonan watoriinpan kawana'ati, “Kaiman,” wakian Tominkaru
ati unao dau'an. Usha'apanum kau'an, konaukii na'iki kaimanaiman
uzaamatan unyukunuu iti wuru'u Tominkaru paradanuz wakowaada-
niaz unao ati. Umishida wuru'u uabataniaz wakuwaa, aonaa pi-
dan di'iki'o kawan mani, mazan uabatanuz Tominkaru di'iki'o kawan
pa'an, mazan mishi'o Tominkaru paradan wuru'u. Na'iki mishi'o
wuru'u Tominkaru kaudinanuz ma'ozaka paparadan ida'an ipai unao
nyukunuu ii, zaamatainaouz Jesus Christ panaobanaa nii. 14 Mishi
unao mishidainaouz Jesus Christ, aonaa uwiizi sannao naudapan unao,
tuukii manawun ĩpataka'utan unao. Na'apa utaapa-kao mishidainao
Judea Baara iainao kawan. Tuukii pairibannao Jewnao pataka'utan
ĩdyaun ĩzaamatan idi Christ Jesus panaobanaa nii. 15 Kotua'a naa Jew-
nao zowiipauzonii Tominkaru prophetinnao. Uruu dauna'an Jew-
nao koshan zowia'o wanaobanaa Jesus. Na'iki kai Jewnao koshan
pataka'uta'o waunao tuukii manawun. Tuukii manawun ĩto'oradan
Tominkaru. Aizii ĩto'oradinan ipai pidannao ati. 16 Tuukii ĩtiwaan
pamashaatan waunao, wakowaadapan ai kaimana'o kuwai Gentilenao*
ati. Aonaa ĩaipan wakowaadan ĩ'ati, wuru dau'ana'a Tominkaru kazan-
naata'azoonuz pidannao pa'oian ai. Uruu idi kaina'a ĩtaapan tuubaru

* **2:16** Gentilenao: pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

oia'o, pana'apainpan idi. Mazan aizii ĩbaiaapan ni'i naa Tominkaru to'oran.

Tuukii Paul tiwautan pamakon koshan mishidainao di'iti

17 Wairibannao, diiki'i wawa'akan unao, wawaata-kao idi u'ai. Tuukii wanyukunuu kasha'oran, na'iki tuukii wadi'itinpan watukapa'azon idi koshan unao. Mishi munapo unao wa'ai, mazan wanyukunuu ii, karikaonan wataapan unao watuma. 18 Tuukii padamata watiwautan wakiwan koshan unao di'iti. Õgaruz manawun, Paul, powa'an kida'o padamata õaipan õmakon na'iti. Mazan tuukii manawun Satan awautapan waponaa. 19 Wamako'ozon na'iti, usha'apanum kau'an unao wuru'u wanyukunuu wiizi ni'oraz manawun. Diina'iti'i, wanaobanaa Jesus kaawan dono, waaitapa ipai unao na'ia'o nii kapam ukadishitan baokopa ba'orainao tuma. Unao ida'ana'o nii wuru'u watukapanuz konaukii-karu. Na'iki unao ida'ana'o nii wama'ozakadinan. Uruu idi mabaa'azo'o nii wakian wanaobanaa ati, "Waunao ida'ana'o wuru'u wunao da'anzu'u, wakowaadan idi ĩ'ati Kaimana'o Kuwai," wakian nii. 20 Mishi unao wuru'u wama'ozaka-kinaaz na'iki wakonaukii-kinaaz.

3

1 Aizii wamaka'iitakan idi'i naa manawun wana'an da'a'a, maabataka-daun unao di'iki oo unao dau'an, tuukii wadopian. Wamako'ozon padamata unao di'iti, mazan aonaa turuu wamakon ipai daunuuda'u. Uruu idi dya'utam wawa'akinan da'a'a Athens ida'a. 2 Mazan wadyuuda soo paba'oran karikaonan Timothy, waminkaudinan, kaminka'uupauzoz wakaudinan Tominkaru ati, na'iki kaminka'uupauzoz wakowaadapan Kaimana'o Kuwai Christ dau'u. Wadyuudan uruu, ma'ozakada'o nii unao nyukunuu, umishidakinaa nii Christ powa'a zii manawun. 3 Usha'apanum kau'an aonaa waaipan aonaa bauda'apa unao kashadinan oo padantan powaa iti, upataka'uta-kao idi. Mazan aonaa umaaitapakanii mani wuru'u, ipai unao, uaitapa Tominkaru aipan kawana'ati'o wuru'u, ipai waunao mishidainao baiatan dikauda kida'o aimaakan Christ dikin ii. 4 Na'apa sha'atii tawuru'u wakuwaaz kiwiitapa, wamakonkan dono unao di'ii. Wakowaada sha'atii u'ati ipai waunao mishidainao, wabaiatan nii dikauda kida'o aimaakan Christ dikin ii. Aizii mishi utukapan ipai aimaakan sha'apan, na'apa manawun waparadan kawana'ati. 5 Uruu idi'o õdyuudan Timothy unao di'iti. Õmaka'iitakan idi'i naa manawun õna'an da'a'a maabataka-daun unao dau'u, na'iki õabata'azon idi na'apam unao nyukunuu, pakawan zii umishidan oo aona'a naa. Õzauda-kidan Satan, wuru'u mariidapauzoz pidannao nyukunuu, tanawatin-kidan unao umishidapan ai Christ. Na'iki õzauda-kidan utanawatin-kidan unao powaa iti. Umishiin an utanawatinan, ukau'an madiwautapa-ka'o karikaonan wuru'u wakaudinanuz.

6 Mazan Timothy kaawan dauna'an zii unao di'iki, wanyukunuu saabainan, ukowaadan idi wa'ati, pakawan umishidapan Jesus Christ, na'iki pakawan umarainpaakan. Na'iki ukowaadan wa'ati, karikaonan kapam unyukunuitapan waunao kaimana'o ida'an. Na'iki ukowaadan kapam wa'ati tuukii utukapa'azon waunao, na'apa watukapa'azon kawan unao. 7 Wairibannao, wabaiatan pu'a'o manawun dikauda kida'o aimaakan wuru'u waabatanuz uunamunaa pakawan umishidapan, na'iki sariapa mishi wanyukunuu wama'ozakadinan. 8 Aizii

sooka'a naa wanyukunuu, waabatan idi pakawan zii ma'ozaka umishi-
dapan Christ. 9 Tuukii manawun wakonaukii-kidan Tominkaru,
“kaiman” wakian u'ati unao dau'an. Na'iki Tominkaru aitapa na'apam
ukonaukiidan wanyukunuu, waabatan idi kuwai unao dau'u. 10 Ipai
kamoo na'iki ipai maruta'o wapishautan Tominkaru watoriinpan ida'an
u'ati, marii kizi uda'atan waponaa nii, wamako-kinaa nii unao di'iti,
waipaida'an kizi'i naa wakuwaa aona'oraz zii wakowaadan u'ati, un-
yukunuu ma'ozaka-kinaa nii, na'iki umishida-kinaa nii Christ powa'a zii
manawun.
11 Marii Tominkaru, waDaruz na'iki wanaobanaa Jesus da'atan
waponaa, wamako-kinaa nii unao di'iti. 12 Marii wanaobanaa taan
marainpaaka-karu unyukunuu iti, umarainapa kizi ipai uiribannao,
na'iki ipai ba'oran pidannao powa'a zii kiwiini'o ai, na'apa wama-
rainpauzon kawan unao. 13 Aizii umarainpaakan an mishi powa'a
zii, wanaobanaa ma'ozakadan nii unyukunuu ipai oia'o ai. Na'iki
Tominkaru waDaru tukapan nii unyukunuu, kaiman kida pa'idiwaru.
Uruu idi aona'o nii uba'azootinan, utukapan idi unao kaimanainao
pidannao nii, ukadishitan dono ukanaapu iti diina'iti'i, wanaobanaa
Jesus kaawan dono baokopa papidanannao tuma.

4

Na'apam nii mishidainao mashaapan Tominkaru ati

1 Wairibannao, mishi watominapa-kidan unao kaiman kida'o
mashaapa-karu dau'u, umashaapa-kinaa nii kaiman manawun,
Tominkaru nyukunuu kawana'ati. Na'apa'a naa mishi umashaapan
watominapa-kidan kawana'ati unao. Mazan aizii wanaobanaa
Jesus aipan kawana'ati, waaipan umashaapan kaiman, powa'a zii
umashaapauzon ai kiwiin. 2 Mazan ipai unao uaitapa wanaobanaa
Jesus aipan kawana'ati'o, na'iki ukakinaotan kawana'ati'o waunao
wuru'u wakakinaotanuz kapam unao.
3 Tominkaru aipan ipai unao taapan unyukunuu kaiman pa'idiwaru
pa'ati, uaipan upana'adan unyukunuu ipai oia'o ai. Na'iki aonaa
uaipan umashaapan madoronaa-daun zunnao tuma, oo daonaioranao
tuma. 4 Ipai unao daonaioranao, Tominkaru aipan umashaapan
kadoronaa zoobaba udaiaro tuma. Umashaapa kizi kaiman uawun
za'a, na'iki umashaapa kizi kapam kadoronaa zoobaba ipai pidannao
awun za'a. 5 Aonaa uaipan ukiaapan udaiaronao madoronaa-daun,
ba'oran pidannao mashaapan kawan, maaitapa-kainaouz Tominkaru.
6 Ukau'an marii umashaapan kapam aitapin ipai uiribannao tuma.
Aonaa Tominkaru aipan uantamikiipan oo ukimudautan uiribannao,
paudaiaro oo paudaiaru dau'an. Usha'apanum kau'an na'ia'oram
pidan antamikiipa'o pairiban na'apa, Tominkaru pataka'utan
nii uruu tuukia'o ida'an manawun. Na'apa sha'atii tawuru'u
wakakinaopauzonuz unao, ipai wakowaadan u'ati na'apa kida'o
dau'an wamakonkauzon dono unao di'ii. 7 Aonaa Tominkaru
zaamatan waunao mishidainao mashaapa'o nii mani madoronaa-
daun, mazan uzaamatan waunao mashaapa'o nii kaiman manawun.
8 Aizii na'ia'oram pidan maizo'atika'o oo dikintapa'o wuru'u di'oraz
kakinaori'i, aonaa pidan kakinaori mani wuru'u udikintapaniaz, mazan
udikintapan kakinaorii Tominkaru di'iki'o, taa'oraz wa'ati Kaimana'o
Doronaa.

9 Aizii, mishidainao marainpaakan dau'an, ipai'i naa pa'an unao
aitapan. Ukau'an aona'o nii pa'an wasaadan u'ati oo wakakinaowan
unao powa'a zii koshan. Usha'apanum kau'an ipai'i naa Tominkaru
tominapa-kidan na'iki ukakinaotan unao marainpaaka-karu dau'u.
10 Uruu idi utominapa-kida-kao kawana'ati mishi umashaapan, na'iki
ukawana'ati kapam umarainpan ipai mishidainao, wuru'u kawiizi-
tinpainao kidaz Macedonia Baara ii aka. Mazan wairibannao, tuukii
waaipan umarainpan uiribannao, powa'a zii manawun kiwiitapa'o ai.
11 Waaipan umashaapan kaiman, na'iki mashaa, uiribannao bii an
kida. Mana'a ukadakoinapa-kida'ana'a oo udi'itapa'ana'a uiribannao
kaudin-kizi, mazan udi'itinapa pa'an ukaudin-kizi kida dau'u. Mana'a
uzoono'ona'a ukaudinan ai, ukaudin mishi'oraiman minziiwa, uikoda
kizi uaipan ati aimaakan umashaapa-kinaa nii, aonaa kizi udopian
ba'oran pidannao ati. Ukau'an usha'apatina'a naa, na'apa wakaki-
naotauzon kawana'ati unao. 12 Aizii, mishi usha'apatinan an na'apa,
tuukia'o nii mamishida-kainao di'itapan ukaduz, tuukia'o nii ĩkiba'azoo-
kidan pasha'apaapan dikauda kida'o aimaakan uawun za'a. Na'iki
uikodan nii ipai aimaakan u'ati, aonaa kanoma'o nii uaipan ba'oran
pidannao ai.

Jesus wa'atin nii

13 Wairibannao wakowaada'azon ipai unao ati, waaipan uaitapan
kaimanaiman mawakainao pidannao dau'an. Aonaa kizi unyukunuu
kasha'oratinan ĩdau'ati, ba'oran pidannao kawan, aona'oraz ĩaitapan
kakupa-karu nii karikaonan Tominkaru tuma diina'iti'i. 14 Wamishida
Tominkaru kadishita-kidan Jesus pabaaranaa iki, ukau'an wamishida
kapam, diina'iti'i na'apa'o nii Tominkaru kadishita-kidan ipai
mawakainao wuru'u zaamatainao kidaz Jesus panaobanaa nii. Na'iki
ipai'o nii uzaida-kidan ĩdyaun pa'idi'iti, diina'iti'i Jesus tuma.
15 Aizii watominapa-kida'azon unao na'apa Naobanai Jesus kiauzon
kawana'ati. Jesus kaawan dono, aona'o nii wakiwiitan mawakainao
ua'ati. 16 Mazan diiwa'o nii wanaobanaa paradan abata-kao, na'iki di-
iwa'o nii angelnao zowaunaa paradan abata-kao kapam, na'iki diiwa'o
nii Tominkaru kuwudu* aran abata-kao, na'iki wanaobanaa wa'atin ni'i
naa aokazi iki. Na'iki mawakainao wuru'u zaamatainao kidaz Christ
panaobanaa nii, kadishitan ni'i naa pabaaranaa iki kiwiin. 17 Udauna'an
ipai waunao mishidainaouz, wuru'u kakupainao kidaz zii, sawata'aka-
kao ni'i naa isha'iz bii iti baokopa kadishitainao tuma. Na'ia'o ni'i
naa waikodapan wanaobanaa isha'iz bii ii. Uruu dauna'an wamashaa-
pan ni'i naa utuma karikaonan. 18 Ukau'an ukowaada kapam ipai
uiribannao ati wuru'u Jesus paradan kidaz, aonaa kizi ĩkasha'oratinan
pairibannao dau'an, wuru'u mawakainao kidaz naa.

5

Jesus wa'atin nii kaina'iki masha'apakiaka

1 Aona'o nii pa'an wasaadan u'ati oo wakainaabatan u'ati na'apainim
nii manawun wuru'u amazada sha'apanuz kaikapa'a. 2 Usha'apanum
kau'an ipai unao, uaitapa bauda'apa kamoo wanaobanaa kaawan
nii masha'apakiaka, pidannao mazaudinapakan pu'u. Na'apa'o nii

* **4:16** kuwudii: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

koidimiki kaawankan kawan aiwaka'an pidan dapu iti masha'apakiaka,
aonaa pidan zaudinpan pu'u mani. 3 Pidannao kadakotinan pu'u pairib-
annao tuma, “kaiman mishi wawiizi, aonaa kanom towauda'utan wa-
mashaapan,” ĩkiainpan pu'a'o nii, kichana'iki-kia'o kamoo kaawa'akan.
Ĩdopian nii mazan aonaa na'itim nii ĩsha'apatinan oo ĩkidoopan u'ai.
Na'apa zun kaudanipa'azon kawan, okaziwaapa'akan masha'apakiaka,
aonaa ozaudinpan pu'u mani, mazan aonaa na'itim okidoopan u'ai.

4 Mazan ipai unao wairibannao, koditainaou'u naa pa'an maruta'o-
karu iki. Ukau'an wanaobanaa kamoon kaawan dono, aona'o nii
pa'an upadaida'anata-kao, koidimiki padaida'antankan kawan pidan
aiwaka'an, umazaudinkan pu'u. 5 Usha'apanum kau'an ipai unao
mishidainao pa'an wanaobanaa Jesus, na'iki unao mashaapainao
kanada'o-karu'u, aonaa mashaapainao mani maruta'o-karu'u.
6 Ukau'an mana'a wada'awupa'ana'a, maruta'o sannao na'iki
da'awupauzo pidannao kawan. Mazan marii pa'an waabatapan
na'iki wazaudinpan naa, wanaobanaa kaawan ua'ii. 7 Aizii maruta'o
sannaouz ipai ĩsha'apatan aimaakan soo maruta'o bii'i. Ĩda'awupan nii
aiwaka'an, aizii ĩtuzapan nii na'iki ĩpo'idipan nii aiwaka'an. 8 Mazan
waunao mashaapainaouz kanada'o-karu'u, marii pa'an wamashaapan
aitapin. Marii wakazannaatinpan wamishidan ida'an powa'a zii, na'iki
wamarainpan ida'an Tominkaru na'iki wairibannao, na'iki wamishidan
ida'an kaini'iki'o nii wanaobanaa wa'atin, ukazannaata'anan waunao
oia'o ai. 9 Mishi Tominkaru zaamatan waunao, aonaa papataka'utan
ni'o mani wa'oian dikin ii. Mazan uaipan pa'an pakazannaatan
waunao wa'oian ai, wamishidan ida'an Jesus mawakan wa'ati, na'iki
wazaamatan ida'an Jesus Christ wanaobanaa nii. 10 Uruu mawaka'oraz
ipai waunao mishidainao ati. Ukau'an umawakan idi wa'ati, ipai
waunao kakupainao na'iki ipai mawakainao, wamashaapan nii
baokopa utuma ukaawan dono. 11 Ukau'an ipai unao õiribannao,
õaiapa pakawan ukaminka'uupan na'iki utominapa-kidan uiribannao,
uma'ozakada kizi ĩnyukunuu.

Na'apam nii mishidainao mashaapan na'iki ĩtaapaakan

12 Wairibannao, tuukii waaipan utaapan ukazowautapikinao kaiman
manawun. Aonaa ukashadapauta'ana'a ĩdyaun. Usha'apanum idi
dadara'o wuru'u ĩkaudinanuz unao bii an. Ĩkaudinan unao ati'o, uaitapa-
kinaa nii kaimana'o mashaapa-karu, wanaobanaa aipan kawana'ati.
13 Ukau'an mana'a ukashadapauta'ana'a ĩdyaun. Mishi'oraiman
umarainapa ĩdyaun powa'a zii, ĩtominapa-kidan idi unao kaimana'o
aimaakan kida dau'u. Umashaapa kapam kaiman baokopa uiribannao
tuma, mana'a uto'orataakapa'ana'a.

14 Wairibannao, tuukii kapam waaipan ukakinaotan zoonzionao,
udyuuda ĩkaudinan. Uma'ozakada na'iki utominapa-kida pidannao
aona'oraz zii ĩnyukunuu ma'ozakan aimaakan sha'apan an ĩ'ati.
Na'iki ukaminka'uta mishidainao wuru'u aona'oraz zii ĩaitapan oo
ĩturuan pamashaapan Tominkaru aipan kawana'ati. Na'iki aonaa
udopiidina'ana'a uiribannao sha'apatinan an kona'ii. 15 Aizii utukapan
an uiribannao sha'apatan dikauda kida'o aimaakan pairiban ati,
mana'a ukashaapa'ana'a ĩkaunaatinan powaa iti dikauda'o ida'an
pairiban ati. Utiwaa mishi'oraiman utukapa-kidan kaiman kida'o

mashaapa-karu ipai mishidainao ati, na'iki ipai ba'oran pidannao ati,
ukaminka'uuaakan ida'an.
16 Umashaapa'a naa konaukii ipai kamoo. 17 Na'iki aonaa
usookada'ana'a utoriinpauzon. Utoriinapa ipai kamoo. 18 Karikaonan
ukonaukii-kida Tominkaru, aimaakan dikauda'o sha'apan an u'ati,
na'iki kaimana'o sha'apan an u'ati. Na'apa'o nii wuru'u Tominkaru
aipanuz umashaapan, wuru'u unaobanaitapanuz Christ Jesus.
19 Mana'a umashaata'ana'a Kaimana'o Doronaa kaudinan
unyukunuu ii. 20 Mana'a ukashada'ana'a oo udakoopa'ana'a pidannao
kuwaa, ĩkowaadapan an Tominkaru di'iki'o kuwai. 21 Uabatapa
kaimanaiman, na'iki udi'itapa kaimanaiman wuru'u ĩkuwaa kidaz,
utukapa kizi ĩkuwaa mishiin, umishida kizi na'iki uda'an kizi wuru'u
kaimana'oraz parada-karu. 22 Mana'a unyukunuu na'apa'ana'a ipai
na'apa'oram oii kida'o aimaakan dau'ati.
23 Marii Tominkaru, taapa'oraz pidan nyukunuu kaiman, saabaan
unyukunuu ipai oia'o ai. Marii kizi utaapan ipai daunuuda'u
unanaa, unyukunuu na'iki udoronaa, aonaa kizi uba'azootin-kida-kao,
wanaobanaa Jesus Christ kaawan dono. 24 Aizii wuru'u dapadauta'oraz
unao, aonaa na'apainim ukasharutinan, ukau'an usha'apatan nii ipai
aimaakan na'apa pakiauzon kawana'ati.
25 Unyukunuitapa pa'i waunao utoriinpan kawana'ati Tominkaru ati.
26 Konaukii unaubaa umin-mishidannao ubaokopatinan dono.*
27 Aizii wanaobanaa aipan kawana'ati, wapishaan unao tuukii, marii
kizi uabata-kidan ipai mishidainao ati wuru'u di'oraz kaarita wasaada-
niaz.
28 Marii wanaobanaa Jesus Christ kamunanun ipai unao ati.

* **5:26** Paul dono'o mishidainao baokopatinan dono, ĩtukapa-kidan panaubaan oo pakonauki-i-kidan pamin-mishidannao pakissitan ida'an ĩdyaun pakaozoo ati oo pataawu ati oo panaadon paka'u ati.

Itamautan Paul Kaaritan Thessalonica Sannao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Paul saadan koshan kaarita mishidainao ati wuru'u Thessalonica iainaouz. Usha'apanum kau'an uabatan idi ĩpozawaabi'iinan naa Jesus kaawan dau'an. Ba'orainao kowaadan kaawa'ora'a naa Jesus. Uruu idi Paul kowaadan ĩ'ati pakaaritan ida'a, aonaa mishi'o mani wuru'u ĩparadanuz, aonaa zii Jesus kaawan. Uruu idi ukowaadan naa ĩ'ati na'apam nii amazada sha'apan Jesus kaawan ua'ii.

Na'iki pakaaritan ida'a Paul nyukunuu-kidan mishidainao ati, marii kizi pakawan ĩtaapan ma'ozaka wuru'u pamishidanuz, ĩbaiatan pu'u dikauda kida'o aimaakan na'iki ĩpataka'uta-kao pu'u. Na'iki unyukunuu-kidan kapam ĩ'ati, marii kizi ĩkaudinan minziiwa, ĩikoda-kinaa nii puraata patorii-kinaa nii aimaakan oo wanyukunui pa'ati, na'iki pairibannao ati.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi *1:1-2*
Tominkaru konaukii-kida-kao mishidainao dau'an *1:3-12*
Zaudinapa-karu Naobanai Christ kaawan ua'ii *2:1-17*
Mishidainao ma'ozakada-kao ĩmashaapa kizi kaiman *3:1-16*
Kaarita katokonota-kao *3:17-18*

1 Di'oraz kaarita, õgaru Paul, Silas na'iki Timothy saadanii, ipai
mishidainao ati, Thessalonica iainaouz. Wuru'u zaamatinpainao kidaz
waDaru Tominkaru di'iti, na'iki Naobanai Jesus Christ di'iti. 2 Marii
waDaru Tominkaru na'iki Naobanai Jesus Christ kamunanun unao ati,
na'iki utaa kizi unyukunuu kaiman-kinaa nii.

Pidannao tiwaa-kida-kao nii Jesus kaawan dono

3 Wairibannao, karikaonanu'o nii wakonaukii-kidan Tominkaru
unao dau'an. Kaimana'o wuru'u na'apa-karuz u'ati, usha'apanum
kau'an unao mishidan idi Christ powa'a zii manawun. Na'iki utukapa-
kidan idi kapam ukamarainapanun, uiribannao ati powa'a zii. 4 Uruu
idi konaukii, na'iki mabaa'azoo wakakuwaapan unao dau'an ba'oran
mishidainao ati, wuru'u ba'oran wiizai ii aka kidainaouz. Wakowaadan
ĩ'ati, upataka'uta-kao pu'u, na'iki ubaiatan pu'u dikauda kida'o
aimaakan, mazan upu'u aonaa ukashadinan. Mishi'oraiman ma'ozaka
utaapan unyukunuu, na'iki pakawan umishidapan Christ.
5 Mazan wuru'u unao baiatanii kida ida'an, Tominkaru tukapa-kidan
patumaaka na'iki sakitapa pasha'apatan aimaakan. Uruu idi diina'iti'i
konaukia'o nii Tominkaru morota-kidan unao pa'ida'ati umashaapa
kizi utuma karikaonan unaobanai-tinapa-kizi ii. Una'apan idi'o wuru'u
upataka'uta-kaoaz kai. 6 Mazan Tominkaru, usha'apatan nii ipai
aimaakan patumaaka na'iki sakitapa, upataka'utan nii kapam ipai
wuru'u pataka'utainaouz unao, 7 na'iki usookadan nii unao ai na'iki
waunao ai, ipai wuru'u kai'oraz wapataka'uta-kao. Ukau'an ipai'o
nii Tominkaru sha'apatan aimaakan na'apa, udyuudan dono'o naa
Jesus aokazi iki baokopa pa'angelinnao tuma, ma'ozaka kidainaouz
manawun. 8 Na'iki uwa'atin nii kaina'iki maodapa'o tikazi bii an,
upataka'uta'anan naa ipai pidannao wuru'u dikintapainao kidaz

Tominkaru paradan, na'iki wuru'u mamishida-kainao kidaz Kaimana'o
Kuwai, wanaobanaa Jesus daua'oraz. 9 Ukau'an wanaobanaa
pataka'utan nii ĩdyaun dikauda'o ida'an manawun, ukaawan dono.
Aona'o nii ukashaapan ĩmaonapadinan padazaba ati, na'iki aonaa
na'apainim nii ĩtukapan umashaapa-kizi, wuru'u konaunama'o na'iki
umanawunu'oraz ukanadapan pama'ozakan ida'an manawun. 10 Uruu
kamoo dono, ipai'o nii upidanannao kasaba'ukinan u'idi'iti, ĩtukapan
niizu konaunam na'iki tuukia'o nii ĩkonaukii-kidanuz, usha'apatan idi ĩ'ati
kaiman kida'o manawun aimaakan. Aizii unao ipai'o nii kapam na'ii
upidanannao bii ii, usha'apanum kau'an umishidan idi wakuwaa uruu
daua'o.
11 Uruu idi karikaonan da'i watoriinpauzon Tominkaru ati unao
dau'an. Marii kizi usaabaan unao kaiman, uzaamata kizi wuru'u
kaimana'oraz mashaapa-karu, ukowaadaniaz pataa'azon papidanan-
nao ati. Na'iki marii kizi utaan pama'ozakan unao ati, umashaapa kizi
kaiman manawun, na'apa umashaapa'azon kawan kaiman. Na'iki wa-
toriinpan marii kizi uma'ozakadan unao, aonaa kizi umuudan ukaudin-
kizi, wuru'u usha'apaapanii kidaz, umishidan idi manawun Jesus,
ukaudin kizi atii utokon iti. 12 Uruu idi tuukia'o nii Jesus konaukii-kida-
kao, unao mashaapan idi u'ati kaiman manawun. Na'iki unao tuukia'o
nii kapam ukonaukii-kida-kao, usha'apanum kau'an unao Jesus pi-
danannao. WaTominkarun, na'iki Naobanai Jesus Christ, kamunanun
ida'ana'o wuru'u kaiman kida'o aimaakan sha'apata'azoo-kaoaz unao
ati diina'iti'i.

2

Dikintapa'o manawun pidan daua'o

1 Aizii õkowaada'azon unao ati na'apam nii wanaobanaa Jesus Christ
kaawan, na'iki na'apam nii ipai waunao mishidainao baokopata-kao
utuma. Õiribannao, tuukii manawun õkia'azon unao ati aizii, 2 mana'a
utaria'ana'a, oo udopia'ana'a maaitapinaka-daun manawun, uabatan
idi wuru'u pidannao kianuz, “Kaawa'a naa Naobanai Kamoon.” Na'iki
ba'orainao kian idi u'ati, “Na'apa sha'atii Kaimana'o Doronaa kowaadan
õ'ati.” Aizii ba'orainao kian, “Na'apa sha'atii tawuru'u Paulnao
kakuwaapatinanuz.” Na'iki kaina'a ba'orainao kian, “Na'apa sha'atii
tawuru'u Paulnao saadanii kaarita kianuz.” 3 Aonaa waaipan umariida-
kidinan. Aona'o nii wanaobanaa kamoon kaawan na'apa. Mazan
ukaawan nii, mamishida-kainao iribainan ana'o ni'i naa manawun,
na'iki ĩdikintapan ana'o ni'i naa Tominkaru udawun iti manawun. Na'iki
kaina'a'o nii zii kapam pidan oia'o manawun aidinan. Uruu dikin-
tapa'oraz manawun Tominkaru, ipai pidannao ai. Mazan diina'iti'i
Tominkaru pataka'utan niizu, ukabootan niizu Tuubaru'o Tikazi wu'iti.
4 Aizii uaidinan dono'o naa wuru'u dikintapa'oraz pidan, tuukia'o
nii u'atadinpan, udakotinpan nii tuubaru'o nii manawun, ipai wunao
aia'a toma-kariwainao kidaz tominkaru nii, na'iki ipai wunao aia'a
pidannao dakotapanii kidaz patominkarun nii. Atii umorotan nii na'iki
usakanatan nii Tominkaru, mishi'oraz manawun dapu iti. Na'iki ukian
nii padau'an, “Õgaru Tominkaru.”
5 Õkowaada'a naa sha'atii u'ati ipai na'apa kida'o dau'an õmakonkauzon
dono unao di'ii. 6 Ukau'an uaitapa kanom wuru'u awautapa'oraz oia'o

pidan ukaawan ai kai. Ukaawan nii soo Tominkaru aitanii kamoo
kawana'ati. 7 Kai kaina'a'a naa Satan, wuru'u tuukia'oraz manawun
uaipan pidannao dikintapan Tominkaru, kaina'a ukaudinan wabii an,
aonaa uaitapa-kao, soo Tominkaru ida'an turuu waaitapanuz. Mazan
wuru'u awautapa'oraz oia'o pidan, una'ian nii uawautapanuz, atii
Tominkaru zikadanuz. 8 Uruu dono'o ni'i naa pa'an wuru'u oia'oraz
pidan aidinan. Mazan na'apainim wanaobanaa Jesus kaawan, uk-
abootan nii sariapa wuru'u oia'oraz pidan paparadan ida'an, na'iki
umainaabatan niizu pakanadan idi manawun.

9 Aizii wuru'u oia'oraz pidan, wa'ati'o ni'oraz kaina'iki, ukaawan
nii ma'ozaka'o ida'an, usha'apanum kau'an Satan taan nii uma'ozaka-
kinaa nii, usha'apatan nii pabi'inaaka umanawun kida'o aimaakan,
aona'oraz pidannao tukapauzon usha'apata-kao kida. Uruu kida ukai-
waa pamariida-kinaa nii pidannao. 10 Na'iki ukaiwaan nii pabi'inaaka
dikauda kida'o manawun aimaakan, pamariida-kinaa nii pidannao,
wuru'u Tominkaru pataka'utan niinaouz. Usha'apanum kau'an aonaa
ĩkonaukii-kidan na'iki aonaa ĩmishida'azon Tominkaru paradan, wuru'u
mishi'oraz manawun. Ukau'an aona'o nii ukazannaatan ĩdyaun.
11 Mazan aizii ĩmamishidakan idi, Tominkaru sharakadan naa ĩnyukunuu,
marii kizi'i naa ĩmishidan, wuru'u oia'o pidan mariidapa-kinaa kidaz
ĩdyaun. 12 Ukau'an ipai pidannao aona'oraz ĩmishidan wuru'u mishi'oraz
kuwai, na'iki naudapainaouz pasha'apaapan oii kida'o aimaakan,
Tominkaru pataka'utan nii ĩdyaun.

Unao zaamata-kao
kazannaatina'o nii

13 Õiribannao, karikaonanu'o nii wakonaukii-kidan Tominkaru unao
dau'an, wanaobanaa marainapaniinaouz manawun. Mishi Tominkaru
so'otan kiwiin unao,* ba'orainao bii iki kazannaatina'o nii. Ukazan-
naatan unao Kaimana'o Doronaa saabaan ida'an unao, Tominkaru pi-
danannao nii, na'iki umishidan ida'an wuru'u mishi'oraz kuwai, Christ
daua'oraz. 14 Mishi Tominkaru dapadan unao pa'ida'ati, wuru ida'ana'a
Kaimana'o Kuwai wakowaadapauzonii kidaz unao ati. Na'iki udapadan
unao pa'ida'ati, marii kizi baokopa unao konaukii-kida-kao diina'iti'i,
wanaobanaa Jesus Christ konaukii-kida-kao dono. 15 Ukau'an õiribannao,
ma'ozaka'a naa pa'i utaapa unyukunuu, mana'a usookada'ana'a umishi-
dapan wuru'u wakowaadapauzonii kidaz unao ati. Watominapa-
kida-kinaaz unao wamakonkan dono'oraz da'i uwiizi ii, na'iki wuru'u
wasaadanii kidaz da'i unao ati wakaaritan ida'a.

16 Aizii watoriinpan unao dau'an wanaobanaa Jesus Christ ati, na'iki
Tominkaru waDaru ati. Uruu marainpa'oraz ipai waunao na'iki unao.
Na'iki uruu taa'oraz karikaonan wanyukunuu ma'ozaka-kinaa nii,
pakamunan idi manawun waunao ati. Na'iki utaanii mishida-karu
wa'ati, karikaonan kizi wazaudapan wuru'u kaimana'o aimaakan,
ukowaadaniaz pataa'azon wa'ati. 17 Na'iki watoriinpan marii kizi
wanaobanaa Jesus Christ, na'iki Tominkaru waDaru ma'ozakadan
unyukunuu powa'a zii, ukaminka'uta kizi unao, karikaonan kizi
usha'apatan kaiman kida'o aimaakan, na'iki karikaonan kizi
ukakuwaapan kaiman kida'o aimaakan dau'u.

---

* **2:13** Tominkaru so'otan kiwiin unao oo “Tominkaru zaamatan unao amazada sakadinan iki.”

3

Paul na'iki uminauda'unao aipan toriinapa-karu pa'ati

1 Wairibannao, aizii wakatokontan ua'ii wakaaritan, wakia'azon unao
ati baukapa'a naa. Karikaonan waaipan utoriinpan wa'ati. Marii kizi
powa'a zii kaimana'o kuwai wuru'u wanaobanaa daua'oraz, iribainan
kadimana'o ida'an. Marii kizi kapam pidannao zaamatan wuru'u
kaimana'oraz kuwai konaukii panyukunuu iti, na'apa unao kawan.
2 Na'iki waaipan utoriinpan Tominkaru ati ukazannaatapa kizi wau-
nao, oiainao pidannao sha'apatan ai waunao. Usha'apanum kau'an,
kaina'a ba'orainao aonaa ĩmishida'azon wuru'u kaimana'oraz kuwai.
3 Mazan wanaobanaa kaimana'o manawun. Karikaonanu'o nii utaan
unyukunuu ma'ozaka-kinaa nii. Na'iki ukazannaatapan nii unao, Sa-
tan sha'apatan ai unao. 4 Wanaobanaa taan idi waaitapa-kinaa nii,
waaitapa ipai'o nii usha'apatan aimaakan wakuwaa kawana'ati, na'iki
wamishida, pakawanu'o nii usha'apatan ipai wuru'u usha'apatauzonii
kidaz aimaakan, wakuwaa kawana'ati. 5 Watoriinpan unao ati, marii
kizi wanaobanaa taan uaitapa-kinaa nii mishi Tominkaru marainpan
unao tuukii manawun. Na'iki marii kizi uma'ozakadan unao nyukunuu,
na'iki utuuda kizi ubaiatan kasha'ora kida'o aimaakan. Na'apa Christ
pataka'utauzo-kao, ubaiatan kasha'ora kida'o aimaakan.

Kaudin-karu daua'o

6 Wairibannao, wanaobanaa Jesus Christ aipan kawana'ati, tuukii
wakia'azon unao ati aizii. Aonaa ubaokopatina'ana'a mishidainao
tuma, wuru'u zoonzionao kidaz, aona'oraz ĩmashaapa'azon wakaki-
naotan kawana'ati ĩdyaun. 7 Usha'apanum kau'an ipai unao, uaitapa
ipai'o nii usha'apatinan, na'apa waunao sha'apatinauzon kawan.
Wamakonkauzon dono unao di'ii, utukapa na'apam wakaudinan
dadara, aonaa wazoonon. 8 Aonaa na'apainim wamizidin-kidan
unao, na'iki aonaa wazaamatauzon unao ai aimaakan oo wanyukunui
mawinipinaa-daun. Mazan karikaonan da'i wakaudinan dadara, ipai
kamoo na'iki ipai maruta'o, aonaan idi waaipan wamizidin-kidan unao.
9 Turua'o padamata wazaamatan aimaakan kida unao ai. Mazan
aonaa wazaamatan aimaakan u'ai, usha'apanum kau'an waaipan idi'o
utominpan waunao di'iki, ukaudin-kizi na'apa waunao kawan uikoda-
kinaa nii aimaakan kida u'ati. 10 Kaikapa sha'atii tawuru'u wakiau-
zonuz unao ati, wamakonkauzon dono na'ii. "Na'ia'oram pidan aona'o
ukaudina'azon, aonaa utaa'ana'a uwanyukunuu nii." 11 Waparadan
u'ati kaikapa'a, usha'apanum kau'an, kaina'a zii waabatan unao
bii'i mishidainao, aonaa ĩkaudina'azon, paikoda-kinaa nii aimaakan.
Ĩmashaapa'azon kana'apan karikaonan, soo ĩchi'ikina'azon, ĩkashadautan
na'iki ĩkadakoinapa-kidan karikaonan pidannao kaudinan. 12 Aizii
Naobanai Jesus Christ aipan kawana'ati, wakakinaowa'azon na'iki
wadyuudan tuukii ipai zoonzionao pidannao, marii kizi'i naa zoobaba
ĩmashaapan aitapin, marii ĩkaudinan minziiwa na'iki mashauda'u, ĩikoda
kizi'i naa aimaakan pa'ati, na'iki pairibannao ati.

13 Aizii unao wairibannao, mana'a ukashadina'ana'a usha'apaapan ai
wuru'u kaiman kida'oraz aimaakan. 14 Panaadon kaina'a'o nii pidan
unao bii'i, aonaa uabata'azon na'iki umishida'azon wuru'u wasaada-
niaz unao ati wakaaritan ida'a. Aizii na'ia'oram pidan dikintapa'o
wuru'u parada-karu kidaz, marii ukowaada-kao ba'oran mishidainao

ati, aonaa kizi ĩkaminauda'utinan u'idi. Marii kizi uba'azoinpan paaipan
ati. 15 Mazan mana'a utaapa'ana'a uruu uto'ora kizi ni'i naa karikaonan.
Mishi'oraiman ukakinaota uruu kaimana'o ida'an, utukapa kizi wuru'u
pa'oianuz. Usha'apanum kau'an unao min-mishidan wuru'u uruuz.

Paul katokontan pakaaritan

16 Aizii watoriinpan wanaobanaa ati, taa'oraz kaimana'o mashaapa-
karu wa'ati, marii kizi utaan karikaonan unao ati kaimana'o mashaapa-
karu. Na'iki marii wanaobanaa mashaapan karikaonan unao tuma.
17 Ipai õkaaritan tokon ii, karikaonan õsaadauzon õka'u ida'an kaikapa'a:
"Õgaru Paul, õnaubaan ipai unao." Ukau'an aonaa umainaabanan, na'iki
aitapa-karu nii, õgaru di'iki'o wuru'u kaarita kidaz. 18 Aizii watoriinpan,
marii kizi wanaobanaa Jesus Christ tukapa-kidan pakamunanun ipai
unao ati.

Kiwiini'o Paul Kaaritan Timothy Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Timothy uruu pa'ina'o daonaiora, umashaapan Lystra ia'o. Uruu'o zii uabatan dono Kaimana'o Kuwai Jesus Christ dau'u, tuukii umishidanuzu. Uruu idi uzaamatan Jesus panaobanaa nii.

Aizii itamautan ida'a Paul makon Lystra iti, uru'u naa una'akan Timothy patuma, utominapa kizi u'idi'iki pakowaadapan dau'u Kaimana'o Kuwai Jesus Christ dau'u. Uruu idi Timothy chi'ikapan ipai wiizai kawana'ati ukaminka'uupan naa Paul kowaadapan Kaimana'o Kuwai Jesus dau'u. Atii kotua'iki ukaudinan utuma.

Uruu dauna'an Paul wa'akan naa Timothy Ephesus ii, utominapakida kizi'i naa mishidainao na'ii. Uruu dono pa'ina'o zii Timothy. Upu'u mazan udaru'o kaudin-kizai taa-kao u'ati. Uruu idi na'ia'a naa ukaudinan Ephesus ii.

Ukaudinan dono'o naa na'ii, Paul saadan pakaaritan u'ati, uma'ozakada-kinaa nii unyukunuu, kaiman kizi na'iki ma'ozaka kizi usha'apatan pakaudin-kizi. Na'iki ukakinaowan kapam uruu, uaitapa kizi na'apam nii pana'akapan wuru'u pakaudin-kiziz. Tuukii uaipan Timothy kakinaowan pidannao na'ii, wunao aia'a tominapa-kidainaouz pidannao pana'iti karikaonan.

Na'iki ukowaada-kida kapam pakaaritan ida'a, sha'apa'oram pidannao uaipan zaamata-kao kazowautapainao nii mishidainao. Na'iki ukakinaowan kapam Timothy, uaipan umashaapan kaiman, kadoronaa. Na'iki ukowaadan u'ati na'apam nii utominapa-kidan mishidainao. Ukowaada kizi ĩ'ati na'apam mishidainao aiapa-kao ĩmashaapan. Ĩmashaapa kizi kaiman, karikaonan kizi kapam ĩkaminka'utan pairibannao.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi *1:1-2*
Kazowautapainao na'iki kaudinainao choochi ii *1:3—3:16*
Kakinaorii Timothy ati'o *4:1—6:21*

1 Di'oraz kaarita õgaru Paul, Christ Jesus apostlen di'iki'o. Tominkaru wakazannaatapiki aipan ati'o õapostle-tinan na'iki Christ Jesus aipan ati'o, uruu wazaudapaniaz wa'atin. 2 Aizii õsaadan wuru'u di'oraz kaarita'a pugaru Timothy ati'o, õdani kawanu'oraz manawun õtaapan, pumishidan idi Christ. Marii Tominkaru waDaru na'iki Christ Jesus wanaobanaa kamunanun pu'ati, na'iki ukamunan-kida kizi pugaru, na'iki utaa kizi punyukunuu kaiman-kinaa nii.

Timothy kakinao-kao mariidamiki pidannao ai

3 Õsaadan kaarita õaipan idi puna'ian Ephesus ii, na'apa õkiauzon kawana'ati pu'ati kiwiin, tawuru dono'o õmakopaanan dono'oraz Macedonia iti. Kaina'a pabi'i kida pidannao na'ii, tominapa-kidainao pidannao Tominkaru paradan dau'u, mazan aonaa sakitapa'o mani wuru'u ĩtominapa-kidanuz ĩdyaun. Õaiapa pudyuudan ĩsookadan wuru'u pana'apainapanuz. 4 Na'iki pudyuuda'a naa ĩmarina'atan wuru'u ĩkowaadapanuz kotuainaonao kuwaa kida, wuru'u madiwautapa-ka'oraz

naa karikaonan, na'iki marina'a naa ĩsookadan padi'itapan na'iki pasaadapan padokozu-daunnao uu kida. Ipai wuru'u sha'apaapa-kariwai kidaz aimaakan na'apa, toma'o karikaonan to'orataaka-karu na'iki kashadaaka-karu. Soo Christ mishida-kao ida'an pa'an pidan aitapan pasha'apatan aimaakan Tominkaru aipan kawana'ati. 5 Õsaadan kaikapa'a, õaipan idi ĩkamarainapanun manawun, kaimana'o nyukunui di'iki, na'iki kaimana'o di'itinapa-karu di'iki na'iki mishi'o mishida-karu di'iki. 6 Pabi'i kida pidannao aonaa ĩsha'apatinan wuru kawana'ati'i kakinaorii kidaz. Una'apan idi'i naa ĩpozawatan tuukii, ĩmashaapan soo padakoopaakan dau'u, na'iki pakashadaakapan dau'u. 7 Mishi tuukii ĩaipan patominapa-kidan pidannao, Moses kakinaori dau'u. Na'iki ma'ozaka ĩkakuwaapan pidannao ati aitapa'o kawan. Mazan upu'u aonaa ĩaitapan na'apa'oram daua'o wuru'u pakadakotinanuz, oo patominapa-kidanuz pidannao.

8 Ipai waunao, waaitapa kaimana'o wuru'u Moses kakinaori kidaz, ukaiwaa-kao ana'oraz mazan sakitapa. 9 Mazan waaitapa wuru'u Moses kakinaori taa-kao, aonaa kaimanainao pidannao ati'o mani. Mazan utaa-kao oiainao ati'o, wuru'u dikintapainaouz kakinaorii kida, na'iki sha'apaapauzonao ati dikauda kida'o manawun aimaakan, na'iki mamishida-kainao na'iki dikintapainao Tominkaru. Na'iki wunao ati'i, aona'oraz ĩaitapan Tominkaru, aona'oraz ĩkarodapan paparadan Tominkaru dau'an. Na'iki wunao ati'i, zowiauzonao kidaz padarunao, padaronao na'iki ba'oran pidannao kida. 10 Na'iki wunao ati'i, mashaa-painao kidaz kana'apan mamazidaaka-daun. Na'iki wunao ati'i, mashaapainaouz ba'oran daiaro tuma oo ba'oran daiaru tuma pamazi-dan pu'a'a naa. Na'iki wunao ati'i kiaapainaouz pamin-daonaioran, na'iki kiaapainaouz pamin-zunan. Na'iki wunao ati'i koidapauzonao kidaz pidannao pasellian nii. Na'iki wunao ati'i mariidinauzonao na'iki tomapauzonao kidaz karikaonan parada-karu. "Mishi'o wa-paradan" ĩkian pamariidinan pu'u. Na'iki wunao ati'i dikintapainaouz kaimana'o parada-karu Tominkaru di'iki'oraz. 11 Ipai wuru'u kaki-naoriiz, Kaimana'o Kuwai kawana'ati'o wuru'u. Na'iki õgaru dyuuda-kariwai kowaadapa'o nii ipai wuru'u konaunam kida'oraz manawun kuwai, kaimana'o na'iki umanawunu'o Tominkaru di'iki kida'oraz.

Tominkaru tukapa-kidan pakamunanun Paul ati

12 Tuukii manawun õkonaukii-kidan Christ Jesus wanaobanaaz, utaan idi õnyukunuu ma'ozaka-kinaa nii, õsha'apata-kinaa nii ipai wuru'u õkaudin-kizi kidaz. Na'iki tuukii õkonaukii-kidanuzu, utukapan idi õgaru kaimana'o pidan kawan, na'iki uzaamatan idi õgaru kaudina'o nii pa'ati. 13 Uaitapan pu'u padamata õdakoopan paugaru, na'iki õantamikitan pu'u padamata uruu tuukii, na'iki uaitapan pu'u padamata õsha'apatan iriba dikauda kida'o aimaakan, õkaziwaa-kinaa nii uruu. Mazan Tominkaru kamunan-kida zii kowas õgaru, usha'apanum kau'an na'apain aona'o zii õmishidan Christ. Na'iki wuru'u õpataka'utanuz mishidainao, aonaa õaitapan u'oian. Õ'itiiman kaimana'o nii wuru'u õsha'apaapaniaz. 14 Mazan wanaobanaa Christ Jesus, tuukii utukapa-kidan pakaimanan õ'ati. Atii, utaa zii õnyukunuu iti mishida-karu, na'iki marainpaaka-kinai, wuru'u taa-kariwaiz ipai waunao ati, zaamatinpainaouz Christ Jesus di'iti.

15 Aizii di'oraz kuwai mishi'o wuru'u na'iki turuu umishida-kao:
Christ Jesus kaawan imi'i baara ati, ukazannaata'anan oiainao. Na'iki
õgaru udawun iti manawun õ'oian ipai ba'oran oiainao ai. 16 Mazan
Tominkaru kamunan-kida zii õgaru, usha'apanum kau'an uaipan idi
Christ Jesus kaiwaan õgaru oia'oraz pidan, utukapa-kida-kinaa nii mishi
pakaimanan. Aonaa usha'apatan õgaru, õ'oian pu'u padamata udawun
iti manawun, na'iki utominapa-kida-kinaa nii ba'orainao diina'iti'i.
Ĩaitapa kizi, na'iki ĩmishida kizi, turuu kapam ukazannaatan ĩdyaun ĩ'oian
ai, ĩmashaapa kizi utuma karikaonan.
17 Aizii õkian King dau'an, karikaonanu'oraz unaobanai-tinpan, na'iki
aona'oraz umawakauzon, na'iki aona'oraz utukapauzo-kao, soo uruu
bauda'apa mishi'o Tominkaru. Marii wataapan uruu umanawunu'o
nii, na'iki marii karikaonan kizi wakonaukiitin-kidan umanawunun.
Amen.
18 Timothy õdani, wuru'u õdyuudanuz pusha'apatinan kaikapa'a,
parada-karu kawana'ati'o, tawuru'u Tominkaru dyuudauzoniaz
papidanannao kowaadan. Ĩkowaadan dono'oraz kanoma'o nii pukaudin-
kizi nii. Uruu kawana'ati'ora'a naa aizii, wuru'u õdyuudanuz pugaru.
Ukau'an pumishida na'iki pukaiwaa wuru'u parada-karu kidaz,
punyukunuu ma'ozaka-kinaa nii, ma'ozaka kizi puna'akan Tominkaru
paradan. 19 Pakawan putaapa wuru'u pumishidanuz, na'iki pakawan
puda'an wuru'u kaiman kida'oraz pudi'itinpauzon. Kaina'a ba'orainao,
aonaa ĩtaapan pakawan wuru'u pamishidauzonuz, na'iki aonaa ĩda'anan
wuru'u kaiman kida'oraz padi'itapaniaz. Uruu idi ĩwaotan, aona'a
naa ĩaitapan kanom pamishida, ĩnyukunuu pana'iti'i naa karikaonan.
20 Kaina'a pidannao na'apa'o idi'o ĩwaotan kapam, Hymenaeus na'iki
Alexander. Uruu idi õmuuda'aka'a naa ĩdyaun Satan ati, marii kizi'i naa
uantamikitan ĩdyaun. Uruu shoman na'apa'o ida'an ĩaitapinan, aonaa kizi
powa'a ĩdakoopan Tominkaru.

2

Na'apam mishidainao toriinpan

1 Aizii kiwiitapa õkia'azon mishidainao ati, tuukii manawun õaipan
utoriinapa-kidan ipai pidannao Tominkaru ati. Ukowaada na'iki up-
ishaa ipai aimaakan Tominkaru ati, ukamunan kizi ĩ'ati. Na'iki "Kaiman
manawun pugaru," ukii Tominkaru ati, ipai aimaakan dau'an na'iki pi-
dannao dau'an. 2 Na'iki utoriinapa kapam king-tinpainao dau'an, na'iki
ipai ba'oran naobanai-tinpainao dau'an. Utoriinapa wamashaapa kizi
kaiman, aonaa kizi wanyukunuu kasharutapa-kao, na'iki mashaa kizi
kapam wataapan wanyukunuu. Wamishida kizi na'iki wamashaapa
kizi soo Tominkaru ati, watukapa-kida kizi uruu ida'an mishi waiko-
dan kaimana'o mashaapa-karu. 3 Kaimana'o wuru'u toriinapa-karuz
kaikapa'a, tuukii Tominkaru, wakazannaatapiki naubaan na'apa'o
toriinapa-karu. 4 Uruu aipa'o ipai pidannao kazannaatinan pa'oian ai.
Na'iki ĩaitapa kizi ipai wuru'u parada-karu kidaz, mishi'oraz manawun.
5 Mishi kaina'a bauda'apa Tominkaru, na'iki kaina'a bauda'apa pidan
ida'an wakaimanaakan Tominkaru tuma, aonaa kanom ba'oran ida'an
mani, soo bauda'apa daonaiora Christ Jesus ida'an. 6 Uruu taaina'oraz
ipai, ipai pidannao wadaun nii, ukazannaata'azon idi ĩdyaun pa'oian
ai. Tominkaru aitanii kamoo kawana'ati'o wuru'u Jesus taainanuz naa,

utukapa-kida-kinaa nii mishi'o wuru'u Tominkaru aipanuz ipai pidannao kazannaatinan pa'oian ai. 7 Uruu idi'o wuru'u õzaamata-kaoaz, na'iki
õdyuuda-kaoaz kowaadapa'o nii na'iki tominapa-kida'o nii Gentilenao,*
wuru dau'a'a mishi'oraz kuwai. Tominkaru kazannaata'azoonuz ipai pidannao. Mishi'o kaiwuru'u õkuwaaz, aonaa õmariidapan mani karikaonan
unao.
8 Ipai choochiapa-karu kawana'ati, tuukii õaipan daonaioranao,
wuru'u taa'oraz manawun mishi panyukunuu Tominkaru ati, õaipan
ĩtoriinpan panyukunuu kaimana'o di'iki. Aonaa pato'orainpan bii'i mani,
na'iki aonaa pakashadaakapan bii'i mani. 9 Na'iki õaipan kapam zunnao
aitapan na'apam pakaiwadinpan kaiman. Aonaa kizi ĩkonaunamadan
padizo, oo ĩtinokan padizo na'apam karikaonan pakonaunamadin-kinaa
nii. Aonaa kizi ĩatadinpan pakaiwadapan ida'an kashoro, zaanobai,
na'iki ishitainii, toma-kariwai kidaz gold idi. Na'iki aonaa kizi ĩkaiwadan
kamicha konaunamaa-kariwai sodi kida, na'iki kawinipinaa kida'oraz
manawun. 10 Mazan ĩtukapa-kida kizi pa'an kaiman kida'o pakaduz
ba'orainao ati. Ĩtukapa kizi ĩkaduz ida'an, na'apam zunnao mashaapan,
wuru'u mishidainaouz Tominkaru. 11 Na'iki marii zunnao abatapan
mashaa kakuwaapatin-karu an Tominkaru paradan dau'u, aonaa
turuu ĩwazootapan daonaioranao. 12 Na'iki aonaa õkashaapan zunnao
kakuwaapan oo kazowautapan choochiapa-karu daonaioranao bii
ii. Marii mashaa ĩabatapan. 13 Usha'apanum kau'an Adam kiwiini'o
utoma-kao, udauna'an Eve. 14 Na'iki aonaa Adam mani wuru'u
mariida-kariwaiz, mazan Eve pa'an wuru'u dikintapa'oraz Tominkaru
paradan, omishidan idi pamariida-kao, uruu idi o'oian. 15 Mazan
zunnao kazannaata-kao nii pakaudanipan dono, ĩmishidan an pakawan
Tominkaru, na'iki ĩkamarainapanun an, na'iki ĩmashaapan an kaiman,
na'iki aitapin Tominkaru aipan kawana'ati.

3

Kazowautapainao choochi dau'ana'o

1 Aizii di'oraz parada-karu kida'a, mishi'o na'iki sakitapa'o: Aizii
na'ia'oram daonaiora tuukia'o ukaudina'azon pakazowautapan dau'u
choochi, kaimana'o kaudin-kizai wuru'u usha'apata'azooniaz. 2 Aizii
pidan kazowautapa'azo'o mishidainao, marii kau'an kaiman umashaapan, aonaa abatauta-kida'o nii mani dikauda sodi kida'o pakaduz.
Na'iki marii umashaapan bauda'apa'o paudaiaro tuma, na'iki marii
umashaapan aitapin na'iki kadoronaa. Udi'itapa-kida kizi kaimana'o
pakaduz kida ipai pidannao ati. Na'iki marii kizi konaukii umorotakidan tawarainao, ĩkaawan an udapu iti. Na'iki marii kizi ma'ozaka
na'iki kaiman uaitapan patominapa-kidan pidannao. 3 Na'iki aonaa kizi
kapam utuzapa-shorin, na'iki aonaa kizi uto'orauzon oo ukashadakon.
Mazan utaapa kizi pa'an panyukunuu kaiman na'iki mashaa. Aonaa
kizi unyukunuu soo puraata dau'ati. 4 Marii kizi kapam ma'ozaka
na'iki kaiman ukazowautapan padapu ainao. Aonaa kizi udikintapakidinan paudainao ati, mazan ĩkichana'iki kizi u'ai, na'iki ĩizo'ati kizi ipai
uparadan. 5 Aizii umaka'iitakan an pakazowautapan kaiman padapu
ainao, na'apam nii mooko uaitapan pakazowautapan mishidainao?

* **2:7** Gentilenao: pidannao pana'a'o Jewnao ai. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

6 Na'iki aonaa kizi kapam pidan diiki'i'o zii umishidanu'u, zaamata-
kao kazowautapa'o nii choochi. Panaadon pidan na'apa'o zaamata-kao
an, udi'itinpan nii soo pa'atadinpan dau'u, atii na'apa'o ida'ana'o nii
uwaotan na'iki ukaboota-kao Satan kawan. 7 Marii kizi mamishida-
kainao abatan kaiman uunamunaa. Ukau'an aona'o nii uba'azootin-
kida-kao, na'iki aona'o nii Satan zaamatanuz pamariaariba kida ida'an.

Kaminka'uupauzonao choochi ii

8 Aizii pidannao kaminka'uupa'o mishidainao, marii ĩmashaapan
kaiman, aonaa kizi ĩunamunaa abata-kao dikauda sodi kida. Marii kizi
mishi ĩsha'apatinan paparadan kawana'ati, aonaa ĩkadakoinpan mani
karikaonan. Na'iki aonaa kizi ĩtuzapa-shorin, na'iki aonaa kizi ĩdi'itinpan
soo paaipan dau'u puraata. 9 Na'iki aonaa kizi kanom kasharuta-
pan ĩnyukunuu, mazan ma'ozaka kizi ĩtaapan pamishidan, dadara kizi
ĩzaamatinpan wuru di'iti'i mishi'oraz kuwai, Tominkaru taaniaz ĩ'ati
ĩtominapa-kinaa nii. 10 Na'iki marii zii ipai ĩkaduz tiwaa-kao na'iki ĩtukapa-
kao kiwiin. Aizii ĩkaduz tukapa-kao an kaiman, uruu turua'a naa
ĩzaamata-kao kaminka'uupa'o nii. 11 Aizii ĩdaiaronao,* na'apa kapam, marii
ĩmashaapan kaiman, aonaa kizi ĩunamunaa abata-kao dikauda sodi kida.
Na'iki aonaa kizi kapam ĩkadakotinauzon. Ĩmashaapa kizi kadoronaa na'iki
aitapin. Na'iki mishi kizi kapam ĩsha'apatinan paparadan kawana'ati.
12 Aizii daonaioranao, wuru'u kaminka'uupainaouz mishidainao, marii
ĩmashaapan bauda'apa'o paudaiaro tuma. Ma'ozaka kizi, na'iki kaiman
kizi kapam ĩkazowautapan padapu, paudaiaro na'iki paudainao. 13 Aizii
na'ia'oram pidan kaminka'uupa'o sha'apatan an ipai pakaudin-kizi
kaiman, kaimana'o nii uabata-kidan paunamunaa. Na'iki ma'ozaka'o
nii na'iki mabaa'azo'o nii ukakuwaapan pamishidan dau'u Christ Jesus.

Tominkaru sha'apatan kaimana'o manawun aimaakan

14-15 Õaipan padamata kadiman õwa'atin pu'ida'ati, mazan
õmakaawakan an kadiman, õsaadan di'oraz kaarita puaitapa kizi na'apam
nii waunao mishidainao aiapa-kao wataapaakan baokopa wamin-
mishidannao tuma. Usha'apanum kau'an waunao wuru'u Tominkaru
choochiniz. Uruu Tominkaru karikaonanu'oraz ukakupauzon. Na'iki
wamishidan ida'an, dadara wazaamatapan na'iki wakazannaatapan
wuru'u kaimana'o, na'iki mishi'oraz kuwai upana'ada-kao ai. 16 Aonaa
turuu pidan kian aonaa mishi'o mani na'iki aonaa umanawunu'o mani
Tominkaru sha'apataniaz aimaakan, aona'oraz zii uaitapa-kidauzon
kiwiin. Wuru'u uaitapa-kidaniaz wa'ati kai, wamishida-kinaa nii na'iki
waaitapa-kinaa nii uruu. Kaikapa'o wuru'u Tominkaru aitapa-kidanuz
wa'ati mishi'o aimaakan:

Uaidinan imi'i baara'a, pidan nii.
Kaimana'o Doronaa tukapa-kidan mishi, kaimana'o manawun uruu,
    na'iki mishi usha'apatan ipai aimaakan sakitapa pa'idiwaru.
Na'iki angelnao, ĩtukapa kapam uruu.
Kuwai makon udau'an ipai amazada kawana'ati.
Uruu idi ipai amazada kawana'ati,
    pidannao mishidan na'iki ĩzaamatan uruu panaobanaa nii.
Udauna'an Tominkaru na'akan naazu aokazi iti.

---

* **3:11** ĩdaiaronao oo "zunnao, kaminka'uupa'o mishidainao."

4

Mariidapa'o patominapa-kidan pidannao

1 Mishi kaimanaiman sha'atii Kaimana'o Doronaa kowaadauzon, diina'iti'i kaina'a'o nii pabi'i kida pidannao, mishidainaouz, marina'atan nii wuru'u pamishidanuz mishi'o kuwai. Na'iki ĩmishidan ni'i naa oia'o doronainao mariidin-kinaa kida, na'iki ĩda'anan ni'i naa wuru'u oiainao tominapa-kidanii kidaz. 2 Aizii wuru'u na'apa kida'oraz kuwai, uruu wunao na'akapani'i mariidamikinao kidaz. Mainaabata-kariwaiz naa kaiman kida'o di'itinapa-karu ĩzowau iki, na'apa chipirari wiichada-kariwai mainaabatanii kawanu'oraz naa. 3 Aizii wuru'u na'apainaouz pidannao, ĩkian aonaa turuu mazida-karu, na'iki ĩkian, kaina'a pabi'i kida aimaakan aonaa ukashaapa-kao unika-kao. Mazan ipai wanyukunui wuru'u aona'oraz ĩkashaapan unika-kao, Tominkaru tomanii pa'idiwaru wuru'u nika-karu nii. Mazan mishidainao, wuru'u aitapainaouznaa pa'an mishi'o parada-karu, turuu ĩnikan sha'apa'oram wanyukunui, patoriinapa-kidan dauna'anazu. 4 Mishi ipai Tominkaru toman aimaakan kaiman pa'idiwaru. Ukau'an aonaa turuu sha'apa'oram wanyukunui mana'idiapa-kao. Mazan ipai wuru'u wanyukunui kidaz, unika-kao nii utoriinapa-kida-kao dauna'an. 5 Usha'apanum kau'an Tominkaru paradan, na'iki toriinapa-karu ida'ana'o wuru'u, kaiman Tominkaru tukapan sha'apa'oram wanyukunui nika-kao.

Christ Jesus poitoru manawun

6 Aizii pukowaadapan an ipai wuru kida dau'ana'a mishidainao ati, mishi'o nii pugaru kaimana'o poitorui Christ Jesus ati. Wuru'u kuwai kida pumishidaniaz na'iki puda'ananiaz ma'ozakadan nii punyukunuu powa'a zii. 7 Mazan aonaa pa'an õaipan punyukunuupan na'iki puda'anan wuru'u kotu'u kida'oraz kuwai madiwautapa-ka'oraz karikaonan, aonaa Tominkaru di'iki'o mani. Mishi'oraiman putominapa powa'a zii pusha'apatin kizi pa'an Tominkaru aipan kawana'ati. 8 Mishi pidan ikoda kaimana'o aimaakan pa'ati, uikoda pama'ozakakinaa nii, padimatinan na'iki pama'ozakainpan ida'an. Mazan pidan ma'ozakada'o panyukunuu Tominkaru dau'ati, uikodan nii aimaakan powa'a'o zii manawun ukaimanan ipai wuru aia'a ba'oran aimaakan kidaz. Uruu ida'ana'o nii pa'an uikodan kaimana'o mashaapa-karu kai, na'iki diina'iti'i Tominkaru tuma. 9 Mishi'o wuru'u di'oraz parada-karu kida'a. Marii kizi umishidanuzu kaimanaiman. 10 Mishi kasha'apannaa na'iki dadara wakaudinan. Usha'apanum kau'an waaitapa na'iki wamishida tuukii, kaina'a'o nii na'apainim wamakon wamashaapa'anan pa'an Tominkaru tuma, wuru'u karikaonanu'oraz ukakupauzon. Uruu wuru'u ipai pidannao kazannaatin-kinaa ni'oraz, na'iki kazannaata'oraz ipai wuru'u mishidainaouz Christ.

11 Aizii pukowaada'a naa, na'iki putominapa-kida'a naa pidannao ipai wuru dau'a'a parada-karu na'iki kakinaorii kidaz. 12 Mana'a pukashadapa-kidina'ana'a pupa'inan idi zii. Mishi'oraiman, putukapa-kida kaimana'o pukaduz mishidainao ati, puparadan ida'an kaiman, na'iki putukapa-kida ĩ'ati kaimana'o mashaapa-karu, na'iki putukapa-kida ĩ'ati pukamarainapanun, na'iki putukapa-kida kapam wuru'u pumishidanuz, na'iki putukapa-kida ĩ'ati na'apam putaapinan

kaiman ipai oia'o ai. 13 Atii õkaawan na'iti, karikaonan puaitaapa
saada-kariwaiz kida Tominkaru paradan ipai pidannao ati na'ii,
ĩkasaba'uinpan kawana'ati. Na'iki pukowaada ĩ'ati kaimanaiman
na'apa'oram wuru'u parada-karu kida kianuz. Na'iki putominapa-
kida kizi'i naa ipai wuru'u pidannaouz, ĩsha'apatin kizi'i naa ipai
parada-karu kawana'ati. 14 Mana'a pumarina'ata'ana'a kaimana'o
aimaakan tawuru'u Tominkaru taauzoniaz na'apa pukaudin-kinaa
nii, prophetnao ida'ana'oraz ukowaada-kida-kao, tawuru dono'o
choochi zowaunaanao toriinapa-kidauzon na'iki ĩmuudauzon dono'oraz
paka'u pu'ida'ati. 15 Ukau'an putiwautina'a naa na'iki pusha'apatina'a
naa na'ii ipai wuru kawana'ati'i, kakinaorii kidaz saada-kariwaiz
pu'ati. Marii kizi ipai pidannao tukapan pukaudin-kizi tuubarudinan.
16 Puaitapin pa'i kaiman pumashaapa, pukuwaa na'iki putominapa-
kidan kawana'ati pidannao. Pakawan pusha'apatin wuru kawana'ati'i
pusha'apaapauzonii kidaz. Usha'apanum kau'an, pusha'apatinan
an ipai ukawana'ati, pukazannaatinan nii, na'iki pukazannaatan nii
wunaou'u abatainao kidaz pukuwaa.

5

Kakinaorii mishidainao dau'ana'o

1 Mana'a pukashadakowaua'ana'a tunarunao-tinpa'ora'a naa pidan,
putukapan an usha'apatan dikauda'o aimaakan. Mishi'oraiman pu-
parada na'iki pukakinao uruu kaiman, na'iki kona'ia'o ida'an, na'apa
puparadauzon kawan pudaru ati. Aizii pa'inainao daonaioranao ati
na'apa kapam puparada, kaimana'o ida'an, na'apa puparadauzon na'iki
pukakinaowauzon kawan pu'inawuzunao.
2 Aizii putukapan an zunnao, maskonnao-tinpainao kida'a naa
sha'apatan dikauda'o aimaakan, puparada na'iki pukakinao ĩdyaun
kaiman kona'ia'o ida'an, na'apa puparadauzon kawan pudaro ati. Aizii
pa'inainao zunnao sha'apaapan an dikauda'o aimaakan, na'apa'o nii
kapam puparadan ĩ'ati, kaimana'o, na'iki kona'ia'o ida'an. Na'apa
puparadauzon, na'iki pukakinaowauzon kawan pudadakoonao
kaimana'o ida'an, aonaa madoronaa-daun mani.
3 Pukamunan-kida, na'iki kaiman putaapa zunnao wuru'u
mawakainaouznaa ĩdaiarunao, mashaapainaouz pa'ida'a na'iki
paba'oran manawun. 4 Mazan aizii mawakaiba odaiaru kaudainaoun
an zii, na'iki okatakaannaoun an zii, marii ĩnao kataapan oroo. Marii
kizi ĩnao tukapa-kida kiwiin pidannao ati, na'apam mishidainao taapan
pairibannao. Na'apa'o ida'an kizi ĩtukapa-kidan na'iki ĩkawadauntan powaa
iti wuru'u ĩdaronao na'iki ĩko'okoonnao sha'apatauzonii kidaz ĩ'ati
kotua'a naa. Usha'apanum kau'an tuukii Tominkaru konaukii-kidan
patukapan na'apa kida'o aimaakan sha'apata-kao.
5 Aizii zun mawakaiba odaiaru, mashaapaibazo pa'ida'a na'iki
paba'oran manawun, aonaa kanom ba'oran kaina'a kaminka'uta'o nii
oroo. Uruu idi odopian na'iki otaapan panyukunuu soo bauda'apa
Tominkaru ati karikaonan. Ipai kamoo na'iki ipai maruta'o otoriin-
pan kawana'ati, opishaan u'ati pakaminka'uta-kao. 6 Mazan aizii zun
wuru'u mawakaibazo naa odaiaru mashaapan an madoronaa-daun,
mawaka'o kawanu'ora'a naa otukapa-kao padoronaa ii, okakupan pu'u
padamata. 7 Ukau'an pukowaada ĩ'ati ipai wuru'u di'oraz kakinaorii

kida'a. Aonaa kizi ĩsha'apaapan oo ĩtukapa-kidan dikauda kida'o pakaduz,
aonaa kizi kapam ĩkadakotin-kida-kao.

8 Mazan aizii na'ia'oram pidan mishida'o, aona'o utaapa'azon pairib-
annao, aitaniiman umataapa'azookan an padaro oo pako'okoon man-
awun, uruu tanawatina'ora'a naa pamishidan ai wuru'u na'apa'oraz
pidan. Uruu idi udawun iti'ora'a naa manawun uruu wunao aia'a
pidannao mamishida-kainaouz.

9 Mazan aizii zunnao, aona'oraz zii ĩmaskonnaoun tuukii, wuru'u
mawakainao kidaz naa ĩdaiarunao, aonaa pa'i pa'an pusaada'ana'a ĩ'uu.
Soo wunao pa'an pusaada, ikodainaouznaa 60 wunu. Baukapa'oraz
omazidauzon, 10 na'iki kaimana'oraz okaduz aitapa-kao. Na'iki
kaimana'oraz kapam odyaupaitan ipai paudainao. Na'iki konaukii-
kidauzoz na'iki karikaonanu'oraz onaubauzon tawarainao kaawan
padapu ati. Na'iki taapaibazo ipai mishidainao kaiman, na'iki chikauzoz
ĩkidiba ĩkaawan an odapu ati. Na'iki kaminka'utauzoz pidannao,
dopitainao na'iki kasha'oratinainao. Na'iki wuru'u sha'apatauzoz
soo kaiman kida'o pa'idiwaru aimaakan.

11 Mazan aizii zunnao, aona'oraz zii ĩmaskonnaoun kida tuukii, wuru'u
mawakainaouznaa ĩdaiarunao, aonaa turuu pa'an ĩ'uu saada-kao zii.
Panaadon kaina'a'o nii zii ĩdi'itinpan daonaiora dau'u na'iki pamazi-
dan dau'u. Na'apa'o ida'an ĩtanawatinan Christ ai. 12 Na'iki uruu
ida'an ĩtukapa-kidan na'apam ĩmariidan karikaonan paparadan, pakiau-
zon kawana'ati u'ati kiwiin. 13 Na'iki aona'a naa kanom ĩsha'apata'azon,
soo ĩchi'ikina'azon karikaonan, na'iki ĩkadakotinan ba'orainao dau'u.
Na'iki ĩaitapa'azon ba'orainao sha'apaapanii dau'an, na'iki ĩkadakoinapa-
kidan ipai aimaakan pidannao sha'apaapanii kida, wuru'u aona'oraz
padamata turuu ĩkowaadapan. 14 Ukau'an õkian, marii pa'an ĩmazidan
wuru'u aona'oraz zii ĩmaskonnaoun tuukii, aizii ĩkaudanin an uruu ĩtaapan
ni'i naa paudainao, na'iki ĩtaapan ni'i naa padapu kaiman. Aizii
ĩmashaapan an na'apa, aona'o nii to'oratinainao wa'ati ikodan dikauda'o
pakadakotin-kida-kinaa nii waunao. 15 Usha'apanum kau'an kaina'a'a
naa ba'oran zunnao mawakainaouznaa ĩdaiarunao, tanawatinan na'iki
ĩda'anan naa Satan. 16 Mazan aizii na'ia'oram zun mishida'o, na'iki
kaina'a'o oiribannao mawakainaou'u naa ĩdaiarunao, marii otaapan
oo okaminka'utan ĩdyaun. Aonaa kizi ba'oran mishidainao mizidinan
ĩdau'an. Marii kizi pa'an mishidainao taapan, na'iki kaminka'utan
wuru'u mairibanu'oraz na'iki pa'ida'a'oraz manawun ĩmashaapan.

17 Aizii choochi zowaunaanao, wuru'u kaudinainaouz kaiman,
pakazowautapan dau'u choochi. Marii kaiman zoobaba ĩtaapa-kao,
marii ĩkawinipinaata-kao powa'a zii, aitaniiman wuru'u kaudinainaouz
manawun dadara, pakowaadapan dau'u Tominkaru paradan, na'iki
dadara kapam ĩkaudinan ĩtominapa-kidan pidannao Tominkaru paradan
kawana'ati. 18 Usha'apanum kau'an saada-kariwai Tominkaru
paradan kian, "Mana'a udo'otauzo'ona'a tapi'iza dako, poroom
aka dakazaapa-kida-kao an u'ati." Na'iki "Kanom kaudina'o marii
ukawinipinaata-kao." 19 Mana'a punyukunuupa'ana'a puabatan an
pidan kowaadan choochi zowaunaa sha'apatan dikauda'o aimaakan.
Soo mishi puabatan an zii na'apauda'um pidannao di'iki, dya'utam
oo idikinauda'u pidannao, tukapainao manawun, kakuwaapan
an zii udau'u. 20 Uruu dauna'an turua'a naa pa'an puparadan oo

pukakinaowan uruu, ipai mishidainao abatapan pu'u. Marii kizi kapam
ba'orainao kichana'ikin pasha'apaapan ai na'apa kida'o oia'o.
21 Tominkaru, na'iki Christ Jesus na'iki kaimana'o angelnao abatapan
pu'u õkia'azon pu'ati. Tuukii manawun õaipan puizo'atin wuru'u di'oraz
kakinaorii kida'a. Aonaa kizi pukazannaatan pabi'i kida pidannao,
wuru'u pumarainapaniinaouz, ĩsha'apatan an oia'o. Mazan marii kizi
pukakinaowan ipai pidannao patumaaka na'iki sakitapa parada-karu
kawana'ati.
22 Mana'a puzaamata'aka'ana'a kadiman manawun pidannao ka-
zowautapa'o nii choochi. Na'iki aonaa pupatumaaka-dina'ana'a pi-
dannao tuma ĩsha'apaapan dono oia'o. Pumashaapa kaiman, aonaa
pu'oiipa'ana'a.
23 Mana'a pa'i putuza'ana'a wunu pa'idiwaru, putuza masakauda'u
kida wine putoba kaziwan idi. Usha'apanum kau'an mapuda manawun
pukarinaapatinauzon.
24 Kaina'a pabi'i kida pidannao kaiman-daun ĩ'oian tukapa-kao, aonaa
na'itim udiza-kao. Na'iki ipai pidan aitapan pataka'uta-karu nii ĩdyaun.
Mazan kaina'a ba'orainao ĩ'oian tukapa-kao nii oo uaidinan nii di-
ina'iti zii'i ĩkootowapa-kida-kao dono. 25 Na'apa kapam pabi'i kida pidan-
nao wuru'u sha'apatauzonao kidaz kaimana'o pa'idiwaru aimaakan.
Kaiman-daun ĩkaimanan tukapa-kao, na'iki ba'orainao aonaa ĩtukapa-
kidan pakaimanan, mazan aonaa na'itim ĩdizan wuru'u pakaimannuz.

6

1 Mishidainao pidannao, torii-kariwainaouz poitoruinao* nii,
marii kaiman ĩmashaapan panaobanaanao tuma. Ĩtaapa kizi ĩdyaun
umanawunu'o nii, aonaa kizi ĩkashadapautan oo ĩtaapan ĩdyaun na'apam
karikaonan, aonaa kizi waTominkarun uu dakoapa-kao, na'iki aonaa
kizi kapam kuwai wuru'u wakowaadapanii kidaz dakoapa-kao. 2 Aizii
wuru'u torii-kariwaiz poitorui, unaobanaitapan an mishida'o Christ,
marii kaiman utaapan oo ukaudinan u'ati. Aonaa kizi udikintapan oo
ukashadapan uruu, uaitapan idi mishida'o kapam wuru'u unaobanaaz,
na'apa paugaru kawan. Mazan kaiman kizi ukaudinan u'ati powa'a
zii. Usha'apanum kau'an ukaudinan na'iki usha'apatinan ida'an
kaiman, tuukii ukaminka'utan mishida'oraz panaobanaa umarainpan
idi wuru'u panaobanaaz.

Pidannao aipainao
diri'i sha'apauzii

Ukau'an putominapa-kida na'iki pukowaadapa ipai wuru'u di'oraz
kowaada-kariwai kidaz aimaakan pu'ati. 3 Aizii na'ia'oram pidan
pana'iti'o utominapa-kidan pidannao, na'iki aona'o umishidan wuru'u
mishi'o parada-karu wanaobanaa Jesus Christ di'iki'oraz. Na'iki
aona'o umishidan sakitapa'o mashaapa-karu, wuru'u Tominkaru ai-
tanii kawana'ati'oraz. 4 U'atadinpan udawunu'iti manawun wuru'u
una'apanuz, aitapa'o nii manawun utaapinpan mazan aonaa kanom
uaitapan. Soo uaipan pakashadaakapan, uaipan pato'orataakapan
oo padakoopaakan na'apa'oram parada-karu dikin ii karikaonan.
Uruu idi utoman kishauziaaka-karu, na'iki kashadaaka-karu, na'iki

* **6:1** torii-kariwai poitorui: Putukapa kaarita tokon ii Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

mariidin-karu iribanii dau'u, na'iki dikauda'o di'itinapa-karu iribanii sha'apatanii kida dau'u. 5 Na'iki utoman kadakowaaka-karu pidannao tuma wuru'u aona'oraz kanom ĩaitapan, na'iki aona'oraz ĩmishidan. Ĩ'itiiman pidan kasha'apauzi-kinaa nii wuru'u mashaapakaruz Tominkaru aipan kawana'ati.

6 Mishi, kasha'apauz mani pidan, mashaapa'o Tominkaru aipan kawana'ati, soo uabaapan an taa-kariwaiz pa'ati. 7 Aonaa kanom wakaawa-kidan wuru amazada baara ati'i. Na'iki aonaa kanom wana'akan wuru amazada baara iki'i. 8 Ukau'an, wuru'u wawanyukunuu na'iki wakamichan waikodanii kidaz, turua'o wa'ati wuru'u. 9 Mazan aizii pidannao, wuru'u tuukia'oraz ĩaipan pakapuraatanun, mariaa-kidina'o nii ĩdyaun pabi'inaaka oia'o ati, na'iki ĩzaamata-kidinan wuru ati'i panyukunuu sha'apata'azoonii dikauda kida'oraz. Na'apa'o ida'ana'o nii ĩwaotan dikauda'o di'iti na'iki pataka'utin-karu di'iti. 10 Aizii wuru'u puraata marainapakaoaz udawunu'iti manawun, buuda'o ipai pabi'inaaka kida'o oia'o, na'iki oia'o orodanaa manawun wuru'u. Kaina'a pabi'i kida pidannao tuukia'o manawun ĩdi'itinpan soo puraata dau'u karikaonan. Uruu idi pana'iti'i naa karikaonan ĩnyukunuu, aona'a naa powa'a ĩdi'itinpan mishida-karu dau'u. Uruu idi tuukii manawun ĩkasha'oratinan, ipai pabi'inaaka kida'o aimaakan sha'apan idi'i naa ĩ'ati.

Timothy ati'o kakinaorii

11 Aizii pugaru, mashaapa'o manawun Tominkaru aipan kawana'ati, mana'a putaapada'ana'a oii kida'oraz sha'apan pu'ati. Putiwautin pa'an kaiman kida'o dau'ati, wuru'u Tominkaru aiapanii kidaz usha'apatakao. Na'iki mishi kizi pumashaapan kaiman, ma'ozaka kizi putaapan pumishidan. Na'iki putiwautin tuukii putukapa-kida kizi mishi pusha'apatinan puparadan kawana'ati. Na'iki putukapa-kida pukamarainapanun tuukii. Na'iki putiwaa kizi pudadaradan wuru'u kasha'apanna'o na'iki dadara kida'oraz aimaakan, sha'apa'o ni'oraz kida pu'ati. Na'iki kaiman kizi putaapan punyukunuu ipai pidannao ati.

12 Ma'ozaka'a naa pa'i putaapa punyukunuu, putukapa-kida kizi mishi pugaru mishida'o manawun Christ. Puzaamata kizi oo puikoda kizi wuru'u karikaonanu'oraz kakupa-kizai. Uruu ida'ati'o wuru'u Tominkaru zaamatanuz oo udapadanuz pugaru. Tawuru pukowaadauzon dono'oraz ipai pidannao abatapan pu'u na'apam pumishidan Christ tuukii, na'iki puzaamatan uruu punyukunuu naobanaa nii.

13 Aizii õkia'azon pu'ati, Tominkaru taa'oraz kakupa-kinai ipai pidannao ati na'iki ipai aimaakannao ati, uruu abatapan pu'u õkia'azon pu'ati. Na'iki Christ Jesus ma'ozaka'oraz ukakuwaapan padau'u, ukadishitakida-kao dono'oraz Pontius Pilate kanaapu ii. Uruu abatapan pu'u kapam õkia'azon pu'ati aizii. 14 Õaiapa ipai putaapan na'iki puizo'atin wuru'u parada-karu taa-kariwai kidaz pu'ati. Mishi kizi pusha'apatinan na'iki pumashaapan kaiman manawun ukawana'ati. Aonaa kizi dikauda'o abata-kao pudau'u atii wanaobanaa Jesus Christ kaawan.

15 Aizii ukaawan nii kaina'iki Paainaa kawana'ati, Tominkaru aitanii kamoon kawana'ati'o nii wuru'u ukaawanuz. Tominkaru wuru'u konaukii-kida-kariwaiz, na'iki uruu bauda'apa umanawun na'iki kazowautapa'o ipai amazada na'iki ipai pidannao. Uruu tuubaru'o King ipai ba'oran kingnao ai, na'iki tuubaru'o Naobanai ipai ba'oran

naobanainao ai. 16 Uruu bauda'apa aonaa umawakauzon, umashaapan
kanada'o-karu ii manawun, aonaa turuu pidan kaawan na'iti. Aonaa
kanom tukapauzon zii uruu, na'iki aonaa kanom ka'iitan patukapan
uruu. Marii soo uruu bauda'apa umanawunu'o nii wataapan. Na'iki
waaitapa kizi soo uruu bauda'apa ma'ozaka'o nii karikaonan. Amen.
17 Pukakinao tuukii wuru'u kasha'apauzi-tinpainao kidaz manawun
ĩmashaapan kai. Aonaa kizi ĩatadinpan pakasha'apauzi-tinpan ida'an.
Aonaa kizi ĩtaapan panyukunuu soo pakapuraatanun dau'ati. Mazan
marii pa'an ĩtaapan panyukunuu tuukii Tominkaru dau'ati, taa'oraz
pa'an ipai aimaakan kaiman kida'o wa'ati, wakonaukii-kinaa nii.
18 Pukakinao ĩdyaun tuukii, marii kizi pa'an ĩsha'apatan kaiman kida'o
aimaakan ba'orainao ati. Na'iki karikaonan kizi ĩsha'apaapan kaiman
kida'o aimaakan na'iki minziiwa kizi ĩtaan aimaakan ba'orainao ati.
Na'iki marii kizi minziiwa ĩka'idiwaapan ba'orainao ati. 19 Aizii
ĩmashaapan an na'apa, ĩkasaba'ukan nii pa'ati umanawun na'iki kaiman
kida'o aimaakan, pasaabaa-kinaa nii pamashaapa kizi ni'i naa diina'iti'i
aokazi ii. Udauna'an ĩzaamatan nii kakupa-kinai, wuru'u mishi'oraz
manawun kakupa-karu.
20 Timothy, putaapa kaiman wuru'u kakinaorii, taa-kariwai ki-
daz pu'ati. Na'iki mana'a puturukadina'ana'a kadakoinapa-karu an
madiwautapaka sodi kida'o aimaakan dau'u karikaonan. Wuru'u
pabi'i kida pidannao dakotaniaz kaikin “aitapa-kinai nii manawun.”
21 Usha'apanum kau'an kaina'a'a naa pabi'i kida pidannao, tuukii
ĩmishidan na'iki ĩda'anan wuru'u dakota-kariwaiz kaikin “aitapa-kinai nii
manawun.” Aizii ĩmishidan idi na'iki ĩda'anan idi na'apa kida'o, tuukii
ĩpozawatan wuru aia'a mishi'oraz padamata pamishidauzon.
Marii Tominkaru kamunanun ipai unao ati.

Itamautan Paul Kaaritan Timothy Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Paul saadan koshan kaarita Timothy ati. Usaadan wuru'u di'oraz kaarita'a, Rome iki'o, utaapa-kao dono'o taraa-kizai ii. Na'apain uaitapa aona'o ni'i naa powa'a pakodita-kida-kao taraa-kizai iki. Uaitapa na'ia'o ni'i naa pazowii-kao. Uruu idi tuukii uaipan pakaminka'utan na'iki pama'ozakadan Timothy nyukunuu. Usha'apanum kau'an, Paul mawakan dauna'an Timothy'o ni'i naa kaudin uwadaun nii, na'akapa'o ni'i naa Kaimana'o Kuwai ipai wiizai kawana'ati. Uruu idi'o wuru'u tuukii Paul aipan pakakinaowan Timothy powa'a zii.

Aizii pakaaritan ida'a, Paul kowaadan naa u'ati na'apam nii choochi kazowautapa-kao. Na'iki ukian u'ati, mana'a pukashaapa'ana'a mari-idamikinao tominapa-kidan pidannao, pana'iti'oraz karikaonan ĩkuwaa kida. Na'iki ukian u'ati, mishi pa'i kaiman pumashaapa, puizo'ati ipai wuru'u mishi'oraz tominapa-kinai, wuru'u kakinaorii taa-kariwai kidaz waunao ati, mishidainaouz Jesus Christ.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi *1:1-2*
Timothy ma'ozakada-kao *1:3—2:13*
Timothy kowaadapan mishi'o kuwai *2:14—4:5*
Paul saadan padaua'o *4:6-18*
Kaarita katokonota-kao *4:19-22*

1 Di'oraz kaarita õgaru Paul di'iki'o, Christ Jesus zaamataniaz apos-
tle nii Tominkaru aipan kawana'ati. Uzaamatan õgaru kowaadapa'o
nii, tawuru'u Tominkaru kowaadauzoniaz pataa'azon karikaonanu'o
kakupa-karu, wuru'u Christ Jesus ida'ana'oraz.
2 Õsaadan di'oraz kaarita'a, pugaru Timothy ati'o, õmarainpaniaz,
na'iki õdaniitapaniaz. Marii Tominkaru waDaruz, na'iki Christ Jesus
wanaobanaa kamunanun pu'ati, na'iki ukamunan-kida kizi pugaru,
na'iki utaa kizi punyukunuu kaiman-kinaa nii.

Paul ma'ozakada'azon daua'o Timothy nyukunuu

3 "Kaiman manawun pugaru," õkian Tominkaru ati pugaru dau'an.
Uruu ati'o wuru'u õkaudinanuz, õnyukunuu kaimana'o di'iki. Na'apa'o ka-
pam kotua'a naa õdokozu-daunnao nyukunuu ĩkaudinauzon u'ati. Karikao-
nan da'i õnyukunuitapan pugaru õtoriinpan kawana'ati Tominkaru ati, ipai
kamoo na'iki ipai maruta'o. 4 Pakawan kapam õnyukunuitapan tawuru'u
puzaadauzonuz õdawu'ati. Tuukii õtukapa'azon pugaru, õnyukunuu
konaukii-kinaa nii. 5 Karikaonan õnyukunuitapan na'apam putukapa-
kidan mishi'o mishida-karu. Mishi puko'okoon Lois tuukii manawun
omishidauzon, pudaro Eunice na'apa kapam tuukii omishidan. Na'iki
õaitapa na'apa'o kapam wuru'u pumishidanuz ĩnao mishidan kawan.
6 Uruu idi õkia'azon pu'ati, aizii ma'ozakaimana'a naa pa'i pukai-
waa tawuru'u kaimana'o aimaakan Tominkaru taauzoniaz pukaudin-
kinaa nii, õmuudauzon dono'oraz õka'u pu'ida'ati. 7 Mishi Tominkaru
taan Kaimana'o Doronaa wa'ati, aonaa wakichana'iki-kinaa ni'o mani.
Mazan ma'ozakada'o nii pa'an waunao, ma'ozaka kizi washa'apatan

wakaudin-kizi Tominkaru ati. Na'iki wamarainapa-kinaa ni'o ipai pi-
dannao, na'iki watuuda-kinaa nii wanyukunuu washa'apata'azon ai
oia'o.
8 Ukau'an mana'a putaria'ana'a pukakuwaapan wanaobanaa Christ
dau'an. Na'iki mana'a kapam pukiba'azoo-kida'ana'a oo putaria'ana'a
pukowaadan wuru'u õgaru, pumin-kaudinan taratapa-kaoaz taraa-kizai
ida'a, Christ dikin ii. Mazan marii kapam pupataka'uta-kao õgaru kawan,
pukowaadapan dikin ii karikaonan Kaimana'o Kuwai Jesus dau'u.
Tominkaru taan nii punyukunuu ma'ozaka-kinaa nii 9 Uruu Tominkaru
wuru'u kazannaata'oraz waunao wapataka'uta-kao ai wa'oian dikin
ii. Na'iki uruu wuru'u dapada'oraz waunao pa'ida'ati, papidanannao
nii. Mazan aonaa washa'apatan dikin ia'o mani kaimana'o aimaakan
wuru'u ukazannaatanuz na'iki udapadanuz waunao pa'ida'ati. Soo
paaipan ati'o karikaonan, wuru'u ukaimananuz manawun waunao ati.
Mishi kotu'u, amazada sakadinan ua'ii, udakotan wuru'u pakaiman-
nuz wa'ati, padyuudan ida'an Christ Jesus. 10 Aizii di'i, watukapa'a
naa umishiinan, Christ Jesus wakazannaatapiki kaawan ida'an wuru
amazada baara ati'i. Ukaawan umainaabata'anan naa wuru'u wa-
kichana'iki-tinanuz mawaka-karu ai. Aizii wuru'u Kaimana'o Kuwai,
Christ daua'oraz, uruu ida'an waaitapan karikaonanu'o nii pa'an wa-
mashaapan utuma. Wakananaata-kao nii pa'ina'o idi'i naa diina'iti'i,
na'iki aona'o ni'i naa powa'a wamawakauzon.
11 Aizii Tominkaru zaamatan õgaru, padyuudan ni'o, na'akapa'o
nii wuru'u Kaimana'oraz Kuwai ipai amazada kawana'ati. Na'iki
kowaadapa'o ni'i naa kaimana'o kuwai Christ Jesus dau'u. Na'iki
õtominapa-kida kizi pidannao uaipan kawana'ati. 12 Uruu idi õkaudinan
õdyuuda-kao kawana'ati, mazan uruu dikin ii õpataka'uta-kao atii di'i
õtaratapa-kao. Mazan aonaa õkiba'azoo-kidan wuru'u õtaratapa-kaoaz
da'a'a. Usha'apanum kau'an õaitapa kaimanaiman kanom wuru'u
õmishidapaniaz, na'iki õaitapa, mishi'o nii kaiman utaapan ipai wuru'u
taa-kariwai kidaz aimaakan õ'ati.* Utaapan niiz kaiman, atii diina'iti'i
pidannao tiwaa-kidapa-kao dono'o naa. 13 Aizii tawuru'u mishi'o
kuwai, õkowaadapauzoniaz pu'ati, putominapa-kinaa nii. Mana'a puma-
rina'ata'ana'a kidaz, ma'ozaka putaapa punyukunuu udau'ati, putom-
inpa'a naa u'idi'iki. Na'iki pakawan putaapa wuru'u pumishidanuz,
na'iki wuru'u pukamarainapanuz puzaamatinan idi'i naa Christ Je-
sus di'iti. 14 Kaiman pukazannaatapa wuru'u kaimana'o kuwai taa-
kariwai kidaz pu'ati, upana'ada-kao ai. Ma'ozaka pukazannaatapaz,
Kaimana'o Doronaa kaminka'utan ida'an pugaru. Uruu mashaapa'oraz
wanyukunuu ii.
15 Puaitapa na'apam mishidainao pidannao, wuru'u Asia iainao ki-
daz wa'akan õgaru õba'oran, atii Phygelus na'iki Hermogenes na'apa
kapam ĩwa'akan õgaru. 16 Õtoriinpan marii kizi wanaobanaa kamu-
nanun ipai Onesiphorus iribannao ati, wuru'u udapu iainao kidaz.
Usha'apanum kau'an, uruu da'i wa'atiizo, ukaminka'utan õgaru, aata
mishi õkonaukia'akan. Aonaa ukiba'azoo-kidan õgaru, õtaratapa-kao pu'u.
17 Aizii ukaawan dono da'ati'i Rome ati, tuukii udorotinan õdau'u, atii
uikodan õgaru. 18 Marii wanaobanaa kamunanun tuukii uruu ati di-

* **1:12** wuru'u taa-kariwai kidaz aimaakan õ'ati oo "wuru'u õtaanii oo õsha'apatanii kidaz aimaakan u'ati."

ina'iti'i, pidannao tiwaa-kao dono'o naa. Puaitapa na'apam tawuru'u ukaminka'utauzonuz kapam õgaru tuukii Ephesus ii.

2

Pidan kaimana'o usoldyaa-tinpan Christ Jesus ati

1 Aizii pugaru õdani, ma'ozaka pukaudin na'iki ma'ozaka putaapa punyukunuu wuru ida'ana'a Christ Jesus taaniaz puma'ozaka-kinaa nii, pakamunanun idi'oraz manawun utaan pu'ati. 2 Aizii tawuru'u puabatanii kidaz õkowaadan iriba pidannao abatapan pu'u, pukowaada'a naaz pidannao ati dyautainao kidaz ĩnyukunuu Tominkaru paradan dau'ati. Marii kizi ĩtominpan kaiman, na'iki ĩnao kizi zaamata-kao, tominapa-kida'o ni'i naa kapam ba'orainao pidannao, ipai wuru dau'a'a paabatanii kidaz parada-karu. 3 Marii pubaiaapa pusha'apata-kao õgaru kawan, Christ Jesus dikin ii. Na'apa kizi pugaru kaimana'o soldyaa kawan. Kaimana'o soldyaa makon nii minziiwa, ubaiaapa'anan kasha'ora'o mizaataaka-kizai iti. 4 Aizii soldyaa kaudin-kizi taa-kao an, usha'apatan nii kaiman wuru'u unaobanaa taaniaz ukaudin-kizi nii. Usha'apanum kau'an kaiman uaipan panaobanaa nyukunuu. Aonaa turuu uturukadinan ba'oran kaduz kaudin-kizai dau'ati, wuru'u pana'a'oraz soldyaa kaudin-kizi kida ai. 5 Aizii dimaba'o pidan, uaipan an pazaamatan wuru'u konaunama'o aimaakan taa'azoo-kariwaiz, mazan aonaan an udiman kakinaorii kawana'ati, aona'o nii turuu uzaamatan wuru'u taa'azoo-kariwaiz dimaba'o pidan ati. 6 Aizii pidan wuru'u kaudina'oraz dadara pazakapun ii. Na'iki upaoriba aka dyuuan dono'o naa, uru'o nii kiwiin ka'idiwain wuru di'iki'i papaoriba aka kidaz. 7 Pudi'itapa kaimanaiman wuru'u aimaakan õkowaadanii kidaz pu'ati. Wanaobanaa kaminka'utan nii pudi'itinpan, na'iki utaan nii puaitapa-kinaa nii.

8 Karikaonan punyukunuitapa na'apam Jesus Christ, David takaandaunuz, kadishita-kida-kao pabaaranaa iki. Uruu wuru'u õkuwaa ni'oraz, õkowaadapan Kaimana'o Kuwai udau'u. 9 Aizii õkowaadapan idi wuru'u Kaimana'oraz Kuwai, õpataka'uta-kao tuukii udikin ii. Atii õtaapa-kao taraa-kizai ida'a watuudinapa, na'apa pidan sha'apata'o kawan dikauda'o manawun aimaakan. Mazan Tominkaru Paradan aonaa turuu uwatuda-kao. 10 Aizii wuru'u õbaiatinanuz kaikapa'a Tominkaru pidanannao dikin ia'o uzaamataniinao kidaz. Õkowaadapan ĩ'ati kaimana'o kuwai, õaipan idi ĩkazannaata-kao pamishidan ida'an Christ Jesus. Na'iki õaipan idi ĩmashaapan karikaonan Tominkaru tuma umashaapa-kizi ii, wuru di'ia'a konaunama'o na'iki kanada'oraz manawun. 11 Aizii di'oraz parada-karu ida'a, mishi'o kiauzo-karu:

Aizii wamarina'atan an wa'oian kaiman-daun,
na'iki wataapinan an mawaka'o kawan Jesus tuma, wa'oian dikin ii,
mishi'o nii pa'an wakakupan karikaonan utuma.
12 Aizii wabaiatan an wuru'u pidannao pataka'utanuz waunao.
Mazan diina'iti'i wakazowautapan nii utuma, unaobanai-tinapa kizi ii.
Aizii wakian an, “aonaa mishi'o mani uruu” oo “aonaa wamishidan uruu,”
na'apa'o nii kapam una'apan wadau'an, “aonaa õaitapan ĩnao,”
ukian nii Tominkaru ati.
13 Aizii wamasha'apatinkan an waparadan kawana'ati.

Mazan uruu pakawanu'o nii pa'an usha'apatinan paparadan kawana'ati.
Usha'apanum kau'an aonaa na'apainim umamishiauzokan paparadan.

Mishi'o kaudin-karu kaiman Tominkaru ati

14 Karikaonan pa'i punyukunuu-kida ipai wuru'u parada-karu kidaz, wunao ati'i tominapa-kida'o ni'oraz pidannao. Ma'ozaka pukakinao ĩdyaun Tominkaru abatapan pu'u. Aonaa kizi ĩkashadaakapan sha'apa'oram parada-karu sodi kida dikin ii karikaonan. Aonaa kanom kaimana'o ikoda-kao kashadaaka-karu an na'apa kida'o parada-karu dau'an. Soo upozawaabi'ii-kidan naa karikaonan ipai pidannao, wuru'u abatapainao kidaz kadakotin-karu na'apa.

15 Ma'ozaka putiwain, putukapa-kida kizi Tominkaru ati mishi kaiman na'iki sakitapa pusha'apatan pukaudin-kizi u'ati. Aonaa kizi puba'azootin-kida-kao pukaudin-kizi dau'an. Mazan mishi kizi pa'an putominapa-kidan pidannao kaiman na'iki sakitapa, wuru dau'a'a, mishi'oraz kuwai, Tominkaru di'iki'oraz.

16 Mana'a pa'i puturukadina'ana'a kadakoinapa-karu an dikauda sodi kida'o parada-karu dau'u, wuru'u madiwaitapa-ka'oraz karikaonan. Usha'apanum kau'an pidannao wuru'u kadakoinpainao kidaz na'apa'o dau'an, ĩna'apainpan nii wuru'u atii ĩtanawatinan powa'a zii Tominkaru ai na'apa kida'o dikin ii karikaonan. 17 Aizii wuru'u ĩtominapa-kidanuz pidannao na'apa, una'itin utuubarudinan wuru'u, atii iriba'o nii upataka'uan pidannao. Na'apa'o nii u'udarudinan bishoi kawan, wuru'u bishoi unikan nii pidan mada atii u'udarudinan.

Kaina'a dya'utam daonaioranao wunao bii a'a, na'apainaou'u naa. Hymenaeus na'iki Philetus kia'o ĩ'uu. 18 Na'iki ĩnao aona'a naa powa'a ĩmishidan wuru'u mishi'oraz tominapa-kinai, Tominkaru di'iki'oraz. Uruu idi ĩmariidapan naa pidannao, ĩkowaadapan naa ĩ'ati, kadishitakida'aka-kaoa'a naa mishidainao pamawaka-kizi iki. Ĩkowaadapan idi na'apa kida'o, iriba ĩpozawaabi'ita-kidan pidannao nyukunuu. Uruu idi aona'a naa ĩaitapan na'ia'oram naa pamishida. 19 Mazan kaina'a mishi'o parada-karu Tominkaru di'iki'o. Aona'o nii na'apainim pidan pana'adan wuru'u uparadan kidaz. Kaikapa'a wuru'u uparadan kiauzonuz: "Naobanai aitapanii na'ia'oram pidannao zaamatinainao pa'ida'ati." Na'iki ba'oran uparadan kian, "Ipai pidannao wuru'u kowaadainaouz pazaamatan Christ panaobanaa nii, marina'a naa ipai ĩtanawatinan, na'iki ĩmuudan wuru'u oii kida'oraz aimaakan ĩnaudapauzonii kidaz pasha'apaapauzon."

20 Kaina'a umanawun kida'o kabaunnao, unazo ii kaina'a tomakariwai pabi'inaaka kida'o boonnao, kooponao, na'iki parapinao. Pabi'i kida ĩtoma-kao gold idi na'iki silver idi. Ba'orainao kida toma-kao kubai idi na'iki atamun idi. Aizii wuru'u toma-kariwainao kidaz, pabi'i kida ukaiwaa-kao, umanawunu'o aimaakan sha'apaapa-kao dono'o nii. Ba'orainao kaiwaa-kao nii na'apam karikaonan. 21 Aizii pidan, na'apa kapam. Na'ia'oram pidan saabaan an panyukunuu ipai oia'o ai, Tominkaru kaiwaan niiz umanawunu'o sha'apainapa-karu dono kida, usha'apanum kau'an utaainan idi panaobanaa ati. Na'iki Tominkaru kaiwaan nii uruu sha'apata'o nii kaimana'o na'iki umanawun kida'o pa'idiwaru aimaakan pa'ati.

22 Aizii ipai aimaakan wuru'u punaudapauzonii kidaz pusha'apaapan
pupa'inan dono, marina'a naa. Mana'a naa putaaina'ana'a, na'apa
kida'o aimaakan ati. Mishi'oraiman puma'ozakada'a naa punyukunuu,
mishi kizi pumashaapan kaiman, na'iki mishi kizi ma'ozaka putaa-
pan pumishidan, na'iki mishi kizi pukamarainapanun, kaiman kizi
kapam putaapan punyukunuu pidannao tuma, wunaou'u kaimana'oraz
pa'an ĩtaapan panyukunuu. Panyukunuu kaimana'o di'iki'oraz pa'an
ĩtoriinpauzon Naobanai Jesus ati. 23 Mazan na'apainim kashadaaka-
karu an, parada-karu oo kanom sodi kida dau'an, wuru'u mazanu'o
oo madiwautapaka kida'oraz karikaonan, mana'a punyukunuupa'ana'a
na'apa kida'o sha'apaapa-kao, munapo pumashaapa na'apa kida'o ai.
Usha'apanum kau'an puaitapa kaimanaiman wuru'u na'apa kida'oraz
aimaakan, toma'o karikaonan to'orataaka-karu oo zunaapaaka-karu.
24 Aizii pidan, wuru'u Naobanai Jesus poitoruitapaniaz, aona'a naa
turuu uzunaapaakan, mazan marii pa'an ukaimanan ipai pidannao ati.
Na'iki marii kizi utominapa-kidan pidannao kaimanaiman, na'iki aonaa
kizi ukashadinan. 25 Na'iki uru'o nii kakinaota pidannao, wuru'u dik-
intapainao, na'iki kashadainao kidaz ukuwaa, ukakinaowan nii ĩdyaun
kaiman, kona'ia'o ida'an. Panaadon bauda'apa kamoo Tominkaru aipan
ati, ĩpana'adinan nii zii wuru aia'a pamamishidakanuz, na'iki wuru
aia'a padi'itinpanuz pana'iti kida. Uruu dono'o nii zii ĩaitapan na'iki
ĩmishidan wuru'u mishi'oraz kuwai, Tominkaru di'iki kida'oraz. 26 Na'iki
uruu dono'o nii zii ĩaitapan udikaudan wuru'u pasha'apaapauzonii kidaz
aimaakan, Uruu idi ĩkazatinan ni'i naa Satan mariidapan ai paugaru.
Uzaamatapauzonii ĩdyaun kaimanaiman. Na'iki ipai ĩizo'atiizon wuru'u
Satan aipauzonii kidaz usha'apata-kao pa'ati.

3

Amazada ikoda'anan di'iti'o patokon

1 Aizii puaitapa kizi'i naa pa'i, diina'iti'i amazada ikoda'anan
di'iti'i naa patokon, dadara'o ni'i naa na'iki kasha'apanna'o ni'i naa,
kaimanainao pidannao ikodan mashaapa-karu, oiainao pidannao bii
an. 2 Tuukia'o ni'i naa pidannao marainpan pananaa, ĩaipan nii ipai
aimaakan soo pa'ati karikaonan. Tuukia'o nii pidannao marainpan
puraata, ĩaipan nii puraata soo pa'ati karikaonan. Tuukia'o nii pidannao
atadinpa'azon, pasha'apatanii aimaakan kida dau'an. Na'iki tuukia'o
nii pidannao taapina'azon umanawunu'o nii ipai ba'orainao ai. Na'iki
pidannao dakomikitinan nii, dikauda kida'o ida'an. Na'iki tuukia'o ni'i
naa pidannao dikintapan padaronao oo padarunao. Na'iki aona'o ni'i
naa pidannao konaukii-kidan aimaakan taa-kao pa'ati. Na'iki aona'o nii
ĩdi'itinpa'azon Tominkaru dau'u, na'iki aona'o nii ĩkarodapan paparadan
udau'an.
3 Aona'o ni'i naa pidannao marainpaaka'azon. Aona'o nii
ĩmanyukunuuta'azon pidan sha'apatan an dikauda'o pa'ati, na'iki aona'o
nii ĩparadan kaimana'o ida'an u'ati. Tuukia'o nii ĩkadakotin-kida'azon
oo ĩtoma'azon dikauda kida'o parada-karu pairibannao oo ba'oran
pidannao dau'u. Aona'o ni'i naa pidannao ka'iitan padadaradan
panyukunuu pasha'apatan ai dikauda kida'o aimaakan. Aona'o ni'i naa
pidannao kakarodapanun, ĩsha'apataakan nii dikauda kida'o ida'an.
Na'iki aona'o ni'i naa ĩdyautan oo ĩnyukunuu-atin kaimana'o aimaakan

kida sha'apata-kao dau'an. 4 Na'iki tuukia'o nii ĩkaakapaamikipa'azon,
ĩkaakapaan nii pairibannao. Na'iki aona'o nii ĩdi'itinpan kiwiin
pasha'apatan ua'ii aimaakan, mazan ĩsha'apatinan nii maaitapinaka-
daun. Tuukia'o nii ĩatadapan ipai pasha'apaapanii kida aimaakan,
uruu kida ida'ana'o nii umanawun ĩtaapinpan. Tuukia'o nii ĩmarainpan
pasha'apaapanii aimaakan kida pamarainpan ai manawun Tominkaru.
5 Pidannao dakotinpan nii mishidainao nii Christ, ĩsha'apatan
nii kaikin aimaakan kida'a, ĩaipan idi karikaonan patukapa-
kao mishidainao kawan. Mazan panyukunuu ii, aonaa ĩaipan
Tominkaru kazowautapan pamashaapan, aonaa ĩsha'apatina'azon
uaipan kawana'ati. Mana'a pubaokopatinpauzo'ona'a, oo
punyukunuupauzo'ona'a na'apainao pidannao. 6 Kaina'a pabi'i kida
na'apainao pidannao, ĩnao ĩmorotan nii oo ĩmakon nii pidannao dapu
kawana'ati kida, ĩaipan idi pana'apatan pidannao nyukunuu pakuwaa
dau'ati. Uruu idi tuukii ĩna'apatan pabi'i kida zunnao nyukunuu,
maaitapinaka-daunu'oraz ĩmashaapan. Kasha'ora padamata ĩnyukunuu
pasha'apaapanii dau'an, mazan aonaa ĩaitapan na'apam padadaradan
panyukunuu pasha'apaapan ai oia'o, wuru'u tuukia'oraz ĩnaudapan
pasha'apaapan. 7 Na'apainao zunnao tuukii ĩabata'azon na'iki tuukii
ĩaipan paaitapan sha'apa'oram kuwai oo aimaakan kowaada-kao
patominapa-kinaa nii. Mazan aonaa na'apainim ĩikodan oo ĩaitapan
wuru'u mishi'oraz kuwai, Tominkaru di'iki'oraz.
8 Kotua'a naa, tuukii Jannes na'iki Jambres tiwaan pawazootan Moses.
Aizii kai na'apa manawun wunaou'u di'oraz pidannaou'u, tominapa-
kidainaouz pidannao pana'iti. Tuukii ĩaipan padikintan na'iki pawa-
zootan wuru'u mishi'oraz manawun kuwai, Tominkaru di'iki'oraz.
Pidannao na'apainao, aona'ora'a naa ĩaitapan padi'itinpan kaimana'o
aimaakan dau'u, soo ĩtaapan panyukunuu oia'o dau'ati. Na'iki ĩdi'itinpan
oo ĩnyukunuu pana'iti'i naa karikaonan. Uruu idi aonaa na'apainim
nii ĩmishidan wuru'u mishi'oraz kuwai. 9 Mazan aonaa karikao-
nanu'o nii mani wuru'u ĩna'apainapanuz, kainaabaina'o nii zii wuru'u
ĩmariidapanuz pidannao. Ipai'o nii zii pidannao tukapan, na'iki ĩaitapan nii
mazanu'o karikaonan wuru'u ĩkuwaa kidaz, soo ĩmariidapan karikaonan
pidannao. Na'apa kotua'a naa ipai pidannao tukapan, wuru'u Jannes
na'iki Jambres sha'apatauzonii kidaz aimaakan, aonaa mishi'o mani,
mazan mazanu'o karikaonan.

Ubaukapan naa Paul
kakinaowan Timothy

10 Mazan pugaru puaitapa pa'an ipai wuru'u õtominapatin-kida-kinaaz
pidannao. Na'iki puaitapa ipai õmashaapauzon kaduz, na'iki puaitapa
kanom tuukia'o õsha'apata'azon, na'iki puaitapa na'apam õmishidapan
tuukii, na'iki puaitapa da'i ma'ozaka õtaapan õnyukunuu, õbaiatan pu'u
kotua'iki kasha'ora'o. Puaitapa kapam na'apam õkamarainapanun tuukii.
Na'iki ipai puaitapan na'apam õbaiatan dadara kida'o aimaakan õkaudin-
kizi dau'ati, mazan aonaa õkashadinan, upu'u õsha'apatan õkaudin-kizi.
11 Na'iki puaitapa ipai na'apam da'i õantamikitauzo-kao tuukii manawun.
Na'iki puaitapa kapam ipai na'apam õbaiatan kasha'ora'o tuukii. Na'iki
puaitapa kanom kida sha'apa'o õ'ati, Antioch ii, na'iki Iconium ii, na'iki
Lystra ii. Mishi na'ii tuukii õantamikita-kao kaziwa'o ida'an, mazan
waNaobanaa kazannaata õgaru ipai õbaiatanii kida ai. 12 Mazan mishi,

ipai pidannao mashaapainao Tominkaru aipan kawana'ati, wuru'u zaa-
matainao kidaz Christ Jesus panaobanaa nii, ipai ĩnao ĩbaiaapan nii pap-
ataka'uta-kao. 13 Aizii wuru'u oiainaouz pidannao, ĩdikauda'adinan ni'i
naa manawun udawunu'iti, na'iki powa'a'o nii zii ĩmariidapan pidannao,
mazan na'apa'o nii kapam ba'oran pidannao mariidan ĩdyaun.
14 Mazan aizii pugaru, pakawan õaipan putaapan oo puda'anan
wuru'u putominapa-kida-kinao kidaz, pumishidaniaz pa'an tuukii.
Usha'apanum kau'an puaitapaniinao pa'an pidannao na'iki puaitapani-
inao ĩkaduz wuru'u tominapa-kidainaouz pugaru. 15 Na'iki puaitapanii
pukoraidaonaan di'iki ipai wuru'u saada-kariwai kidaz Tominkaru
paradan. Tominkaru paradan ida'ana'o wuru'u puikodanuz aitapa-
kinai. Uruu ida'ana'o wuru'u pidan tominapanuz pamishidan dau'u
Christ Jesus, pakazannaatin-kinaa nii. 16 Ipai wuru'u saadinpa'o
Tominkaru paradan kidaz, Tominkaru di'iki'o pa'idiwaru wuru'u. Uruu
kaimana'o ukaiwaa-kao pidan tominapa-kinaa nii mishi'o kuwai dau'u,
na'iki kakinaowa'o nii pidan, upozawatan an mishi'o kuwai ai. Na'iki
tukapa-kida'o nii sakitapa'o mashaapa-karu, na'iki tominapa-kida'o nii
pidan kaimana'o mashaapa-karu dau'u Tominkaru ati. 17 Uruu ida'an
kizi pidan kaudina'o Tominkaru ati ikodan paaitapa-kinaa nii. Uruu
ida'an kizi kaiman usha'apatan pakaudin-kizi, na'iki usha'apata kizi ipai
kaiman kida'o pa'idiwaru aimaakan Tominkaru ati, uruu kida ida'an.

4

1 Aizii õparada'azon pu'ati ma'ozaka'o ida'an, Tominkaru abata-
pan pu'u, na'iki Christ Jesus abatapan pu'u, uruu tiwaa-kidapa'o
ni'oraz na'iki pataka'uta'o ni'oraz ipai pidannao pa'oian dikin ii, ipai
wuru'u kakupainaouz na'iki mawakainaouz. Uwa'atin idi kaina'iki
unaobanai-tina'anan ipai pidannao ati. 2 Uruu idi tuukii man-
awun õkian pu'ati, pukowaada'a naa wuru'u kaimana'oraz kuwai,
Tominkaru di'iki kida'oraz. Pukowaada'a naaz ipai sha'apa'oram
pidannao ati, abata'azoinao ati oo maabata'azoo-kainao ati, upu'u
pukowaadaz. Pukakinao ĩdyaun ĩsha'apaapan ai oii kida'o aimaakan.
Na'iki puto'orau ĩdyaun ĩsookada kizi pasha'apaapan oii kida'o aimaakan.
Na'iki puma'ozakada ĩnyukunuu putominapa-kida ĩdyaun kaimanaiman,
kona'ia'o ida'an. 3 Kaina'a'o nii diina'iti'i, uruu aona'o ni'i naa manawun
pidannao abata'azon wuru'u kaimana'oraz na'iki mishi'oraz kuwai,
wuru'u wakowaadapaniaz. Mazan paaipan kawana'ati'o nii, ĩzaamatan
nii pidannao, tominapa-kidainao nii paugaru, wuru kida dau'a'a
tuukia'oraz manawun ĩabata'azon. 4 Mazan aizii wuru'u mishi'oraz
manawun kuwai, aona'o ni'i naa ĩabata'azon. Soo ĩturukadinan ni'i naa
pa'an paabata'azon dau'ati kotuainao kida kuwai, wuru'u pidannao
tomanii kidaz karikaonan. 5 Mazan pugaru, puaitapin pa'i pa'an
na'apam putaapinan, puzaudin na'iki ma'ozaka putaapa punyukunuu
pusha'apatan ai na'apa kida'o aimaakan. Mana'a pukashadina'ana'a
wuru aia'a pubaiatanuz dadara'o mashaapa-karu, oo pubaiatan to'ora-
karu pukowaadapan dikin ii Kaimana'o Kuwai. Marii karikaonan
pukakuwaapatin. Pusha'apata ipai pukaudin-kizi kaiman na'iki saki-
tapa, Tominkaru aipan kawana'ati.
6 Mazan aizii õgaru, maonapata'a naa pa'an õzowii-kao kamoon
kaawan. Uruu dono'o ni'i naa õtaainan Tominkaru ati. Ukau'an aizii
õmakon ni'i naa wuru amazada baara iki'i. 7 Mazan aata, õka'iita'a naa

ipai õkaudin-kizi wuru'u Tominkaru taaniaz õsha'apatan nii. Õsha'apata
ipai õkaudin-kizi usakadin-kizi iki, atii utokon iti. Na'iki mishi, ma'ozaka
õtaapan õmishidan wuru'u mishi'oraz kuwai, aonaa õpana'adanuz, mazan
ipai õkowaadanuz sakitapa udyuudan kawana'ati. 8 Mazan kai, kaina'a'a
naa umanawunu'o kowamai sarakada-karu nii õzowau ati, uruu
õsha'apatinan idi'o mishi kaiman na'iki sakitapa Tominkaru awun za'a.
Wanaobanaa Christ Jesus, sha'apata'oraz aimaakan sakitapa'o ida'an,
uru'o nii taa õ'ati wuru'u kowamaiz diina'iti'i, wuru kamoo dono'o
utiwaa-kidapanuz naa ipai pidannao. Mazan aonaa bauda'apa õgaru
ati'o nii mani wuru'u umanawunu'oraz kowamai taa-kao. Mazan utaa-
kao nii kapam ipai pidannao ati, wuru'u zaudapatinainaouz ukaawan,
konaukia'oraz ĩtaapan panyukunuu patukapa'azon idi ukaawan.

Di'oraz Paul paradan pa'idiwaru

9 Putiwaa pa'i puwa'atin kadiman õ'ida'ati. 10 Aizii Demas kashad-
ina'a naa pamashaapan ai Tominkaru ati, tuukii umarainpan aimaakan
imi'i baara an kida'oraz. Uruu idi uwa'akan õgaru, na'iki umakon
Thessalonica iti. Aizii Crescens mako pa'an ukaudina'anan Galatia
Baara iti, aizii Titus, Dalmatia Baara iti kapam ukaudina'anan. 11 Soo
paba'oran Luke kaina'a õtuma. Puwa'atin an puna'aka pa'i Mark pu-
tuma. Usha'apanum kau'an turuu uruu kaminka'utan õgaru õkaudin-kizi
dau'u. 12 Aizii Tychicus, õdyuuda uruu Ephesus iti. 13 Aizii puwa'atin an,
puna'aka pa'i õchaakitan, õwa'akauzoniaz Troas ii. Carpus di'ii sha'atii
õwa'akanuz. Na'apain puna'aka pa'i kapam tawuru'u kaarita kidaz,
tawuru manawunu'u saada-kariwai kidaz kaznizo mada baara'a.
14 Alexander, tawuru'u tomapauzoz aimaakan kida chipirari ida'an,
aonaa ukaimanan. Utoma dikauda manawun aimaakan õ'ati, uaipan
idi pasha'apata-kidan õgaru dikauda'o ida'an. Mazan Tominkaru aita-
pan nii pa'an na'apam pasha'apatanuzu, una'apainpan winipinaa nii.
15 Puzaudinapa pa'i kapam u'ai. Usha'apanum kau'an tuukii manawun
uto'oran, pamanaudapakan idi wuru'u wakuwaa kidaz.
16 Kiwiin, naobanai-tinpainao pidannao zaamatan õgaru
õkakuwaapatinan dikin ii, na'iki ĩpishaan õgaru wuru dau'ana'a
õkowaadapanii kidaz kuwai. Mazan õkazannaatin õaipan ati, aonaa
bauda'apa pidan wa'atin kaminka'uta'o nii õgaru. Ipai ĩmakon õ'ai,
ĩwa'akan õgaru õba'oran. Mazan õtoriinpan Tominkaru ati, marii
kizi umarina'atan wuru'u aimaakan ĩsha'apataniaz õ'ati. 17 Mazan
waNaobanaa, kaina'a uruu õtuma, aonaa pa'an uwa'akan õgaru, uruu
taa'o õma'ozaka-kinaa nii. Uruu idi ma'ozaka õkakuwaapan Kaimana'oraz
Kuwai Gentilenao ati. Uruu idi ipai daunuuda'u ĩabatan Kaimana'oraz
Kuwai. Atii mishi aonaa õzowii-kao, waNaobanaa kazannaatan idi õgaru.
18 Mazan karikaonanu'o nii waNaobanaa kazannaatan õgaru, aona'o
nii ukashaapan õantamikita-kao dikauda'o ida'an manawun. Una'akan
nii pa'an õgaru kaiman aokazi iti, õmashaapa'an kizi'i naa pa'an utuma,
unaobanai-tinapa kizi iti. Marii karikaonan pidannao konaukii-kidan
soo uruu bauda'apa, umanawunun idi manawun. Amen.

Ubaukapan naa
Paul dyuudan paparadan

19 Õdyuudan õparadan Priscilla na'iki odaiaru Aquila ati, na'iki One-
siphorus ati, na'iki ipai pidannao ati wuru'u mashaapainao kidaz udapu
ii. 20 Erastus kaina'ii uwa'akinan Corinth ii. Aizii Trophimus kaina'ii

õwa'akan uruu Miletus ii, ukarinaan idi. 21 Putiwaa pa'i puwa'atin kadi-
man zoobaba, amazada wadidin ua'ii. Aizii di'i, Eubulus, Pudens, Linus,
Claudia, na'iki ipai wuru'u mishidainaouz, ĩdyuudan kapam paparadan
pu'ati. 22 Marii waNaobanaa Christ Jesus mashaapan putuma na'iki
marii karikaonan Tominkaru kamunanun ipai unao ati.

Paul Kaaritan
Titus Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Titus uruu Paul minauda'uitapauzonii na'iki uminka'u kapam. Panaadon uchi'ikapan nii utuma ipai amazada kawana'ati ukowaadapa-kizi ii aka Kaimana'o Kuwai Jesus Christ dau'u.

Kaina'a paran baoko a'o udaru'o manawun katonaru, Crete kia'o udakotapa-kao. Kaina'a iriba pidannao kawiizi-tinpan na'ii. Uruu idi Paul na'iki Titus makon na'iti ĩtukapa'anan mishidainao. Dobata sondii ĩna'ia'akan, uruu dauna'an Paul dobatan naa koshan. Mazan Titus na'ii zii uwa'akan, uaipan idi uzaamatan pidannao kazowautapa'o nii wuru'u na'ii'akainao kidaz choochinao. Na'iki ukaminka'uta kizi na'iainao kazowautapan choochi.

Kotua'iki zaa uruu dauna'an, uru'u naa Paul saadan kaarita Titus ati. Uaipan pakaminka'utanuzu pakowaadan ida'an u'ati na'apam nii ukazowautapan wuru'u choochinao, uawunuutapanii kidaz. Na'iki ukowaada-kidan u'ati na'apam nii pidannao kazowautapa'o choochi taapinan. Na'iki ukowaadan u'ati na'apam nii utominapa-kidan pabi'i kida pidannao choochi ii: wuru'u tunarunao-tinpainao kidaz, pa'inainao daonaioranao, poitoruinao, maskonnao-tinpainao, na'iki pa'inainao zunnao. Aizii utokon ii, ukowaada-kidan u'ati na'apam nii ipai mishidainao mashaapan.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi *1:1-4*
Choochi zowaunaanao zaamata-kao *1:5-16*
Pabi'inaaka kida'o kaudin-kizai choochi ii *2:1-15*
Mishidainao ma'ozakada-kao na'iki ĩkakinao-kao *3:1-11*
Kaarita katokonota-kao *3:12-15*

1 Di'oraz kaarita õgaru Paul di'iki'o, Tominkaru poitoruz, na'iki Jesus Christ apostlen. Õzaamata-kao na'iki õdyuuda-kao kaminka'uta'o nii Tominkaru zaamataniinao papidanannao nii, õkowaada kizi ĩ'ati kaimanaiman wuru'u mishi'o na'iki sakitapa'oraz pa'an parada-karu, mishi kizi ĩmishidan uruu kaimanaiman, ĩmashaapa kizi na'iki ĩsha'apatin kizi Tominkaru aipan kawana'ati. 2 Uruu parada-karu kida kawana'ati wataapan wanyukunuu, waaipan idi wazaamatan wuru'u taa'azoo-kariwaiz wa'ati, wakakupa-kinaa nii karikaonan. Mishi Tominkaru aonaa mariidinauzo mani uruu. Kotua'a naa amazada sakadinan ua'ii, udi'itinpan pataan dau'u papidanannao ati wuru'u kakupa-kinaiz. 3 Ukau'an paaitanii kamoo kawana'ati'ora'a naa aizii uaida-kidan wuru'u pataa'azooniaz aimaakan, kaimana'o kuwai kowaadapa-kao ida'ana'a naa pidannao ati. Aizii wuru'u kaimana'oraz kuwai taa-kao õgaru ati, õdobata-kidan nii pidannao ati. Ukau'an ipai parada-karu oo kaimana'o kuwai wuru'u õkowaadapanii kidaz, Tominkaru wakazan-naatapiki dyuudan kawana'ati'o wuru'u õkowaadapanuz uparadan.

4 Aizii di'i õsaadan kaarita pugaru Titus ati'o, õdaniitapaniaz, pumishidan idi tuukii, wuru'u mishi'oraz kuwai, õmishidaniaz kapam.

Marii Tominkaru waDaru, na'iki Christ Jesus wakazannaatapiki ka-munanun pu'ati, na'iki utaa kizi punyukunuu kaiman-kinaa nii.

Titus kaudin-kizi taa-kao
Crete ii

5 Õwa'akan pugaru Crete ii, pusha'apata kizi na'iki pupatumaakada
kizi'i naa wuru'u aimaakan kida aona'oraz zii washa'apatan. Õaiapa
puzaamatan pidannao choochi zowaunaanao nii ipai wiizai kawana'ati,
wuru'u kaina'a'oraz mishidainao kida na'ii. Na'iki aonaa pa'i
pumanyukunuuta'ana'a tawuru'u õparadan kidaz, pidan zaamata-kao
dau'ana'oraz choochi zowaunaa nii. 6 Puzaamata kizi pidan kaimana'o
umashaapan, aitapa-kariwai ukaduz kaimanan. Na'iki bauda'apa'o
udaiaro. Na'iki aitapa-kariwai mishi udainao mishidainao pa'idiwaru,
aonaa sha'apaapauzonao mani dikauda kida'o aimaakan, na'iki aonaa
dikintapainao mani.

7 Aizii mishidainao zowaunaa zaamata-kao an, kaudina'o
nii Tominkaru ati, marii kau'an kaiman umashaapan, aonaa
abatauta-kida'o nii mani dikauda sodi kida'o pakaduz, na'iki aonaa
ma'ozakatinpa'o nii mani, na'iki aonaa to'ora'akauzo mani kanom
sodi kida dikin ii karikaonan. Na'iki aonaa tuzapa-shori mani. Aonaa
to'orauzo na'iki mizaataaka-shori mani. Na'iki aonaa kizi udi'itinpan
soo paaipan dau'u puraata.

8 Marii uruu konaukia'o usookapa-kidauzon tawarainao kaawan
padapu iti. Na'iki naudapauzo pasha'apatan kaiman kida'o pa'idiwaru
aimaakan. Na'iki ma'ozaka'o utaapan panyukunuu pasha'apatan ai
aimaakan madoronaa-daun. Na'iki sha'apata'o ipai aimaakan sakitapa.
Na'iki taapa'o panyukunuu ipai Tominkaru ati. Na'iki aonaa kashaap-
ina'akauzo mani dikauda kida'o aimaakan ati. 9 Mishi kizi ma'ozaka
utaapan panyukunuu wuru dau'ati'i mishi'oraz parada-karu, wamishi-
daniaz na'iki wakowaadapaniaz. Aizii umashaapan an na'apa, uka'iitan
nii pama'ozakadan ba'oran mishidainao kida nyukunuu, pakowaada-
pan ida'an wuru'u mishi'oraz kuwai. Na'iki uruu kida ida'ana'o nii
kapam kaimanaiman ukainaabatan na'iki utukapa-kidan mishi wu-
nao pozawatanu'u, pana'iti'oraz ĩtominapa-kidan pidannao wuru aia'a,
mishi'oraz kuwai wakowaadapanii kidaz.

10 Usha'apanum kau'an kaina'a iriba pidannao mishidainao
padamata, mazan upu'u ĩkashadan wuru'u mishi'oraz na'iki
sakitapa'oraz kuwai. Tuukii ĩpana'aapan ba'oran mishidainao kida
nyukunuu, ĩkadakotinan idi soo madiwautapa-ka'o aimaakan kida dau'u
karikaonan. Aitaniiman Jewnao, ĩnao manawun aipa'oraz aimaakan
sha'apata-kao pakakinaorinaa kawana'ati. 11 Ukau'an marina'a naa
ĩmashaata-kao ĩkadakoinpan ai na'apa kida'o dau'u. Usha'apanum kau'an
iriba'a naa kabaun kawana'ati ĩpozawaabi'ita-kidan pidannao nyukunuu
kida, atii aona'a naa ĩaitapan na'ia'oram naa kuwai pamishida. Mazan
ĩtominapa-kidanuz pidannao soo ĩaipan karikaonan puraata ĩ'ai.

12 Kaina'a'o da'i pidan ĩwiizi san, ĩprophetin uruu. Kotua'a naa
kaikapa'a ukiauzon pawiizi sannao dau'ana'a: "Pidannao wuru'u
mashaapainaouz da'a'a Crete ida'a, mariidinauzonao manawun ĩdyaun.
Na'iki ĩmashaapan pa'atiaaka kida, aonaa kanom ĩkarodapan, na'apa bau-
dokoru kawan. Na'iki zoonzionao kapam ĩdyaun. Ĩmashaapan soo
paaroapatinan dau'u karikaonan." 13 Mishi'o wuru'u ĩkaduz kowaada-
kaoaz na'apa. Ukau'an pukakinao wuru'u pidannao ma'ozaka'o ida'an,
ĩmuuda kizi'i naa wuru'u na'apa kida'oraz pakaduz. Ĩmishida kizi'i naa

bauda'apa wuru'u mishi'o, na'iki sakitapa'oraz pa'an kuwai. 14 Aonaa
kizi'i naa powa'a ĩnyukunuupan wuru'u kotua'o kuwai, Jewnao tomanii
kidaz karikaonan. Na'iki aonaa kizi'i naa powa'a ĩmishidan kakinaorii,
wuru'u pidannao tomanii kidaz karikaonan, maaiapa-kainaouz mishi'o
kuwai.
15 Pidannao sha'apata'o ipai aimaakan kaiman na'iki sakitapa,
kaiman pa'idiwaru Tominkaru tukapan wuru'u ĩsha'apatanii
kidaz. Mazan aizii pidannao wuru'u sha'apaapainaouz dikauda
kida'o aimaakan, na'iki mamishida-kainaouz Christ, ipai aimaakan
ĩsha'apatanii aonaa ukaimanan Tominkaru tukapan. Usha'apanum
kau'an aona'a naa ĩdi'itinpan sakitapa, na'iki aona'a naa ĩaitapan
udikauda'o wuru'u pasha'apaapanii kidaz aimaakan. 16 Tuukii
ĩdakotinpan aitapa'o nii Tominkaru, mazan ipai ĩsha'apaapanii wuru'u oii
kida'o aimaakan tukapa-kidan aonaa mishi'o mani wuru'u ĩmishidanuz
Tominkaru. Kashadamiki ĩnao, na'iki tuukii ĩdikintapan Tominkaru
paradan, na'iki aonaa na'iti'i naa ĩsha'apatan kaimana'o aimaakan.

2

Mishi'o na'iki sakitapa'o
tominapa-kinai

1 Aizii pugaru, putominapa-kida'a naa pa'i pidannao wuru dau'a'a
kuwai mishi'oraz na'iki sakitapa'oraz pa'an. 2 Puparada na'iki pukak-
inaota wuru'u tunarunao-tinpainao kidaz naa, kaiman kizi ĩdi'itinpan
aonaa madoronaa-daun mani. Na'iki aitapin kizi ĩmashaapan. Na'iki
ma'ozaka kizi ĩtaapan panyukunuu pasha'apatan ai oii kida'o aimaakan.
Na'iki ĩtukapa-kida kizi tuukii pamishidan wuru'u mishida-kariwaiz
kuwai. Na'iki mishi kizi ĩtukapa-kidan tuukii pakamarainapanun. Na'iki
ĩtukapa-kida kizi mishi ma'ozaka ĩtaapan panyukunuu, pabaiatan pu'u
dadara'o na'iki kasha'apanna'o mashaapa-karu. 3 Na'apa'o nii ka-
pam pukakinaotan zunnao, wuru'u maskonnao-tinpainao kidaz naa.
Pudyuuda ĩmashaapan kaiman, zunnao taapinainao ipai oia'o ai mashaa-
pan kawan. Aonaa kizi ĩmashaapan pakadakotin-kidan dau'u pairib-
annao, na'iki aonaa kizi kapam ĩtuzapa-shorin. Mazan marii pa'an
ĩtominapa-kidan ba'orainao kaimana'o mashaapa-karu dau'u. 4 Ĩtominapa-
kida kizi'i naa wuru'u pa'inainaouz zunnao, daiarui marainapa-kao
dau'u, na'iki daniinao marainapa-kao dau'u. 5 Na'iki ĩtominapa-kida
kizi ĩdyaun ĩdadaradan dau'u panyukunuu, aimaakan sha'apata-kao ai
madoronaa-daun. Na'iki ĩtukapa-kida kizi kapam na'apam pidan taapan
pananaa ipai oia'o ai. Ĩtukapa-kida kizi na'apam daiaroi taapan padapu,
na'iki na'apam daiarui marainapa-kao na'iki uparadan izo'ati-kao.
Aizii mashaapa-karu an kaiman na'apa, aona'o nii kanom dakoopan
Tominkaru Paradan.
6 Aizii pa'inainao daonaioranao, putominapa-kida kapam ĩdyaun.
Marii kizi ma'ozaka ĩtaapan panyukunuu, pasha'apatan ai aimaakan
madoronaa-daun. 7 Aizii pugaru na'apa kapam, pumashaapa na'iki
pusha'apata ipai aimaakan kaiman, putukapa-kida kizi kaimana'o
mashaapa-karu pukaduz ida'an. Na'iki mishi kizi putominapa-kidan
pidannao kaimanaiman na'iki ma'ozaka'o ida'an. 8 Na'iki pukaiwaa

sakitapa'o na'iki ma'ozaka'o kakinaorii, aona'oraz turuu udakowapa-
kao. Na'apa'o ida'ana'o nii puba'azootin-kidan wuru'u dakomikinaouz,
na'iki aona'o ni'i naa ĩaitapan kanom ida'an padakoopan waunao.

9 Aizii pidannao wuru'u torii-kariwaiz poitoruinao* nii, putominapa-
kida ĩdyaun marii kizi ĩmashaapan kaiman, na'iki marii kizi karikao-
nan ĩizo'atin panaobanaanao paradan. Kaiman kizi ĩnaobanaanao
nyukunuu ĩ'ati, ĩsha'apatan idi ipai aimaakan kaiman. Aonaa kizi kapam
ĩdako'atiizon panaobanaanao paradan. 10 Na'iki aonaa kizi ĩkoidapan
aimaakan panaobanaanao di'iki. Mazan marii pa'an ĩtukapa-kidan
mishi pakaimanan. Aizii ĩsha'apatinan an kaiman na'apa, ĩtukapa-kidan
nii mishi'o ukaimanan wuru'u kuwai kowaadapa-kariwaiz Tominkaru
wakazannaatiki dau'u kida'oraz.
11 Mishi Tominkaru tukapa-kidan pakamunanun ipai pidannao ati,
ukazannaata'azon idi ĩdyaun pa'oian ai. 12 Tominkaru kamunanun idi
ukakinaowan waunao, wamuuda kizi'i naa ipai oia'o, wuru'u aona'oraz
unaudapan washa'apaapan. Na'iki wamuuda kizi'i naa washa'apaapan
oia'o, wuru'u mamishida-kainao sha'apaapauzonii kidaz. Na'iki ukaki-
naowan waunao marii kizi'i naa wadadaradan wanyukunuu wuru aia'a
dikauda kida'oraz washa'apaapauzon. Na'iki mishi kizi wamashaapan
Tominkaru ati aitapin. Na'iki mishi kizi wamashaapan u'ati kaiman
uaipan kawana'ati da'a'a imi'i baara'a'a, 13 wazaudapan pu'a'a naa
umanawunu'o na'iki konaunama'o kamoo kaawan. Uruu na'apaini'o
ni'i naa watukapan umanawunu'oraz waTominkarun na'iki wakazan-
naatapiki, Jesus Christ kaawan. 14 Uruu Jesus wuru'u taaina'oraz
wa'oian dikin ii, uaipan idi paso'otan waunao washa'apaapan ai ipai
wuru'u dikauda kida'oraz aimaakan. Na'iki uaipan idi pasaabaan
waunao kaimanainao pidannao nii, na'iki papidanannao nii. Na'iki
sha'apata'azoinao nii kaiman kida'o pa'idiwaru aimaakan. 15 Ukau'an
putominapa-kida ipai pidannao wuru dau'ana'a wakowaadanii ki-
daz parada-karu. Na'iki ma'ozaka pukowaada ĩ'ati wuru'u dyuuda-
kariwaiz pukowaadapan. Puma'ozakada kizi putominapa-kidaniinao
nyukunuu uruu parada-karu dau'ati. Na'iki ma'ozaka pukashadakowau
ba'orainao wuru'u aona'oraz ĩmishida'azon sakitapa'o kakinaowapa-
karu. Aonaa pukashadapa-kidina'ana'a pidannao ati.

3

Na'apam mishidainao aiapa-kao
ĩmashaapan

1 Karikaonan punyukunuu-kida putominapa-kidaniinao pidannao
ati, marii ĩizo'atin kazowautapainao wiizai paradan, ĩdyuudan an
ĩsha'apatinan, na'iki marii kapam ĩsha'apatan wuru'u tuubaru kidainao
naobanainao dyuudanii kidaz usha'apata-kao. Na'iki marii kizi karikao-
nan ĩtaapan panyukunuu minziiwa pasha'apata'azon dau'ati kaiman
kida'o aimaakan. 2 Na'iki aonaa kizi ĩkadakotin-kidan pidannao oia'o
ida'an. Aonaa kizi ĩzunaapaakan mazan ĩtaapa kizi pa'an panyukunuu
kaimanan ipai pidannao tuma. Marii kizi kaiman ĩmashaapan baokopa
pidannao tuma. Na'iki aonaa kizi ĩatadinpan ba'oran pidannao ai.

---

* **2:9** torii-kariwai poitorui: Putukapa kaarita tokon ii Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

3 Mishi kiwiin aonaa kanom waaitapan, ipai washa'apatauzon
aimaakan maaitapinaka-daun karikaonan. Na'iki tuukii kapam
wadikintapauzon, na'iki tuukii wamariidapa-kidinauzon. Na'iki
tuukii da'i wakashaapinauzon oia'o sha'apaapa-kao dau'ati. Na'iki
tuukii da'i wanaudapauzon washa'apaapan ipai pabi'inaaka kida'o
aimaakan, aona'oraz ukaimanan kida. Wamashaapauzon kiwiin soo
washa'apaapan dikauda kida'o. Wato'oratinan nii da'i wairibannao
ati, na'iki wakishauzitinan nii karikaonan ĩ'ati. Panaadon wazon-
kida-kao. Waunao na'apa kapam da'i, wazon-kidan ĩdyaun. 4 Mazan
una'apan pu'u, Tominkaru wakazannaatapiki aida-kidan pakaimanan
na'iki pakamunanun waunao ati. 5 Uruu ida'an ukazannaatan waunao
wa'oian ai. Aonaa washa'apatan idi'o mani kaiman kida'o aimaakan
wuru'u ukazannaatanuz waunao. Soo ukamunanun wa'ati paaipan
ati karikaonan. Aizii ukazannaatan waunao, uchikaan na'iki uso'otan
ida'an wa'oian wanyukunuu iki. Na'iki upa'inaadan waunao Kaimana'o
Doronaa ida'an. 6 Dobata Tominkaru taan Kaimana'o Doronaa
wanyukunuu iti, Jesus Christ wakazannaatapiki ida'an. 7 Ukau'an
Tominkaru kamunanun ida'ana'o udakotan waunao kaimana'o
pidannao nii, na'iki wazaamata-kinaa ni'i naa wuru'u karikaonanu'oraz
kakupa-kinai, karikaonanu'oraz wazaudapauzon. 8 Mishi'o wuru'u
parada-karu kida õkowaadaniaz pu'ati.

Õaipan nii pukowaadan kaimanaiman ipai wuru'u puabatanii kidaz
parada-karu wunao ati'i mishidainao kidaz Tominkaru. Marii kizi
karikaonan ĩsha'apatan kaiman kida'o pa'idiwaru aimaakan ba'oran
pidannao ati.

Aizii wuru'u saada-kariwai kidaz parada-karu Tominkaru kazan-
naatan daua'oraz waunao, kaimana'o wuru'u ukaminka'utan nii ipai
pidannao. 9 Mazan mana'a pa'i puturukadinauzo'ona'a kashadaaka-
karu an kanom sodi kida dikin ii karikaonan. Na'iki mana'a puturukad-
inauzo'ona'a saadapa-karu dau'ati kotua'o pidannao uu kida. Na'iki
mana'a punyukunuupauzo'ona'a zunaapaaka-karu. Na'iki mana'a pa'i
puturukadinauzo'ona'a to'orataaka-karu an, kotua'o Jewnao kakinaori
kida dau'an. Usha'apanum kau'an aonaa kanom kaimana'o ikoda-
kao na'apa kida'o ida'an. Madiwaitapa-ka'o karikaonan aimaakan
sha'apaapa-kao wuru'u na'apa kida'oraz. 10 Marii itamau pukaki-
naowan pidan wuru'u pana'aapa'oraz ba'orainao nyukunuu ĩmishidan
ai mishi'o kakinaorii. Aizii umaabata'azookan an, marina'a naa
uruu. 11 Usha'apanum kau'an pidan na'apa'o, paaipan ati'o wuru'u
umaabata'azookanuz mishi'o parada-karu, na'iki paaipan ati'o wuru'u
usha'apaapa'azoonuz oii kida'o aimaakan. Na'iki paaipan ati'o up-
ataka'uta-kidinan.

Paul katokontan pakakinaopan

12 Aizii õdyuudan an Artemas oo Tychicus pugaru di'iti, putiwaa
pa'i puwa'atin õ'ida'ati, Nicopolis ati. Usha'apanum kau'an na'iti'o
nii õmakon, na'iki na'ia'o nii õaipan õgaru amazada wadidiizon dono.
13 Na'iki pukaminka'uta pa'i Apollos na'iki Zenas kaudina'oraz kaki-
naorii dau'u.* Putaa kizi pa'i ĩ'ati ipai aimaakan ĩaiapanii kida, ĩdobatan
ana'a naa pamakopa-kizi iti. 14 Marii ipai mishidainao tominpan kataan-
karu dau'u, na'iki pasha'apaapan dau'u kaiman kida'o aimaakan.

* **3:13** kaudina'oraz kakinaorii dau'u: uruu dakota-kao lawyer English ida'an.

Karikaonan kizi ĩikodan aimaakan pa'ati na'iki ba'oran pidannao ati. Aonaa kizi ĩmashaapan kana'apan karikaonan.
15 Ipai pidannao wuru'u õtumainaouz dyuudan paparadan pu'ati. Na'iki pukowaada pa'i waparadan wamin-mishidannao ati na'ii.
Marii karikaonan Tominkaru kamunanun ipai unao ati.

Paul Kaaritan
Philemon Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Paul saadan di'oraz pakaaritan Philemon ati taraa-kizai iki'o, utaraapa-kao dono'o Rome ii. Uruu Philemon mishida'o Christ, Colosse sannao min-mishidan uruu.

Kaina'a da'i Philemon poitoru utoriauzonii,* Onesimus kia'o u'uu. Onesimus kidoopankauzonii da'i panaobanaa Philemon ai. Ukidoopankan dono, uikoda Paul utaapa-kao dono Rome ii. Na'apaini'o uabatan Paul kowaadapan Tominkaru paradan Jesus Christ dau'u kida'o. Uruu idi Onesimus mishida Tominkaru paradan, na'iki uzaamatan Jesus Christ panaobanaa nii.

Aizii Paul aitapan idi Philemon toriinii Onesimus papoitoru nii, sariapa udyuudan ukiwan powa'a iti panaobanaa di'iti. Uruu idi usaadan pakaaritan, una'akan nii Philemon di'iti, uaipan Philemon kaimanaakan powaa iti papoitoru tuma. Uaipan unaubaanuzu ukaawan dono powaa iti, na'iki kaiman kizi utaapanuzu, na'apa mishidainao Christ taapaakan kawan. Ĩnao ĩtaapan pamin-mishidannao na'apa pa'inawuzu kawan.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi *1-3*
Pilemon ati'o *4-7*
Marii kizi Onesimus naubaa-kao *8-22*
Kaarita katokonota-kao *23-25*

1 Di'oraz kaarita õgaru Paul di'iki'o tarainpa'oraz Jesus Christ dikin
ii. Õsaadan kaarita pugaru Philemon ati'o. Na'iki Timothy wa'inawuzu,
udyuuda-kidan paparadan na'iki unaubaan kapam pugaru. Mishi pu-
garu wapaonaru kaudina'o na'apa waunao kawan. 2 Na'iki wadyu-
udan kapam waparadan Apphia ati, wadadakoo omishidan idi'i naa.
Na'iki wadyuudan waparadan Archippus di'iti, uruu ma'ozaka'oraz
ukazannaatapan kaimana'o kuwai. Na'iki wanaubaan kapam ipai
mishidainao, choochiipauzonaouz pudapu ii. 3 Õtoriinpan marii kizi
Tominkaru waDaru na'iki Naobanai Jesus Christ kamunanun unao ati
na'iki utaa kizi unyukunuu kaiman-kinaa nii.

Philemon kamarainapanun na'iki umishidan daua'o

4 Karikaonan õtoriinpan an, tuukii õkonaukii-kidan Tominkaru pu-
garu dau'an, 5 usha'apanum kau'an ukowaada-kao idi õ'ati tuukii
pumishidan Naobanai Jesus, na'iki õabata na'apam pumarainpan kapam
ipai Tominkaru pidanannao. 6 Õtoriinpan Tominkaru ati marii kizi
karikaonan pubaokopatinan mishidainao tuma na'iki pukaminka'uta
kizi'i naa ĩdyaun, puaitapan idi'i naa ipai wuru'u kaiman kida'oraz
aimaakan taa-kariwaiz naa wa'ati, wazaamatinan idi'i naa Christ ida'ati.
7 Õ'inawuzu, tuukii manawun õkonaukian na'iki tuukii puma'ozakadan
õnyukunuu, usha'apanum kau'an pumarainpan idi mishidainao na'iki
puma'ozakadapan idi ĩnyukunuu.

---

* : poitoru utoriauzonii: Putukapa kaarita tokon ii, ‘torii-kariwai poitorui’ dau'an, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Paul aipan Philemon zaamatan papoitoru powaa iti

8 Aizii õsaadan di'oraz kaarita õpisha'azon idi pugaru, na'iki kaina'a
õaiapanii pusha'apatan aimaakan, usha'apanum kau'an puaitapani'i naa
kaimana'o sha'apatin-karu. Turuu ma'ozaka õdyuudan pusha'apatan
aimaakan õaipan kawana'ati, Christ poitorun idi õgaru, 9 mazan wama-
rainpaakan idi, õpishaan nii karikaonan pugaru. Ukau'an õgaru Paul,
tunarunao na'iki tarainpa'o Christ Jesus dikin ii, 10 õpisha'azon pugaru,
turuu mani pusha'apatan kaimana'o aimaakan pupoitoru Onesimus ati,
õdani kawanu'oraz õtaapan da'a'a taraa-kizai'i? Usha'apanum kau'an
uruu mishida'ora'a naa Christ õkakuwaapan idi u'ati. 11 Ukidoopankan
dono pu'ai, madiwautapa-ka'o uruu pu'ati. Mazan aizii, umanawunu'o
minka'ui uruu, turuu wakaiwaanuz, kaminka'uta'o nii pugaru na'iki
õgaru.

12 Aizii õdyuudan uruu powaa iti pu'idi'iti, õmarainpan pu'a'a
naa uruu tuukii. 13 Na'iki tuukii padamata õaipan una'an õtuma,
kaminka'uupa'o nii õgaru õtaratapa-kao pu'u da'a'a Kaimana'o Kuwai
dikin ii. Usha'apanum kau'an õaitapa tuukia'o padamata puaipan
kapam pukaminka'utan õgaru. 14 Mazan aonaa turuu õtaapan uruu
õmaabatakan pu'u zii pu'idi'iki. Soo õabata'azon zii kiwiin na'apam
pukian udau'an. Õaipan pusha'apatan aimaakan puaipan ati na'iki
punyukunuu kawana'ati, aonaa õpishaan idi mani pugaru. 15 Panaadon
kaimana'o wuru'u uwa'akankanuz pugaru, aizii di'i ukaawan powa'a
iti pana'a'a naa, na'iki aona'o ni'i naa powa'a uwa'akauzon pugaru,
mazan una'an ni'i naa pa'an putuma karikaonan. 16 Aizii di'i ukaawan
powa'a iti aonaa poitorui'i naa mani karikaonan, mazan powa'a'o
zii ukaimanan poitorui ai. Pu'inawuzu'u naa manawun uruu aizii
umishidan idi'i naa Christ. Tuukia'o õmarainpan uruu, mazan pugaru
powa'a'o nii zii pumarainapanuzu pupoitorun idi manawun uruu,
na'iki pu'inawuzun idi'i naa kapam uruu.

17 Ukau'an, umishiin an pukaudinan Christ ati na'apa õgaru kawan,
mishi'o nii punaubaan ukaawan powaa iti pu'idi'iti, na'apa punaubau-
zon kawan õkaawan. 18 Aizii usha'apatauzon an dikauda'o aimaakan oo
umawinipinaatapan an pugaru, õgaru'o nii kawinipinaatazu. 19 Aizii
di'i õsaadan kaarita õaipan ati õka'u ida'an. Uruu idi õkian pu'ati
na'apauda'um umawinipinaatapan pu'ai, õkawinipinaatan nii pugaru.
Mazan kaina'a õnyukunuu-kida'azon aimaakan pu'ati, puaitapanii õgaru
ida'ana'o sha'atii wuru'u puikodanuz pa'ina'o mashaapa-karu, ukau'an
kaina'a dobata pumawinipinaatapan õgaru.

20 Aizii õ'inawuzu õkia'azon pu'ati, turuu shoman pusha'apatan
wuru'u õaipaniaz pusha'apatan, usha'apanum kau'an ipai waunao
mishidainaou'u naa pa'idiwaru Christ. Pusha'apatinan an na'apa,
tuukia'o nii puma'ozakadan õnyukunuu, usha'apanum kau'an ipai wau-
nao, Christ ati'ora'a naa wamashaapan. 21 Õaitapa puizo'atin nii
õparadan, uruu idi'o õsaadan kaarita pu'ati. Na'iki õaitapa powa'a'o nii zii
pusha'apatan kaiman aimaakan õdyuudan ai pugaru.

22 Kaina'a bauda'apa'a naa aimaakan õpisha'azon pusha'apatan.
Õaipan nii pusaabaan õsookapa-kizi nii pudapu ii. Õzauda-kidan õkodita-
kida-kao ni'i naa taraa-kizai iki, unao toriinpan na'iki upishaan idi
Tominkaru kodita-kidan õgaru.

Mishidainao dyuudan paparadan Philemon di'iti

23 Epaphras tarainpa'oraz õtuma Christ Jesus dikin ii dyuudan kapam
paparadan pu'ati. 24 Na'iki ipai wunaou'u kaminka'uupainaouz õgaru
da'a'a, ĩnao kapam dyuudan paparadan pu'ati. Kaikapauda'u wuru'u
õminka'unaouz, Mark, Aristarchus, Demas, na'iki Luke. 25 Õtoriinpan,
marii kizi karikaonan Naobanai Jesus Christ kamunanun ipai unao ati.

Kaarita Saada-kariwai
Hebrewnao Ati'o

Di'oraz kaarita daua'o

Aonaa uaitapa-kao kanom saadanii wuru'u di'oraz kaarita Hebrewnao ati. Mazan wuru'u pidan saada'oraz aitapa'o na'apam Hebrewnao di'itinpan Kaimana'o Kuwai dau'u, Jesus Christ daua'oraz. Ĩnao dakotakariwainaouz Jewnao kii na'iki Israelitenao kii kapam.

Aizii Hebrewnao, ĩaitapanii ipai wuru dau'ana'a Kiwiitapa'oraz Covenant. Wuru'u Kiwiitapa'oraz Covenant,* uruu Moses tominapakida-kinaaz Israelitenao. Mazan Moses, Tominkaru poitoru karikaonan uruu. Mazan Jesus, uruu Tominkaru dani pa'an. Utominapa-kida pidannao Pa'ina'o Covenant dau'u pa'an.

Joshua na'akan Israelitenao kaimana'o amazada di'iti, Tominkaru taaniaz ĩ'ati, turuu kizi ĩmashaapan kaiman Kiwiitapa'o Covenant kawana'ati. Mazan Jesus na'akan waunao, wamishidapan ida'an, turuu kizi wamashaapan konaukii Pa'ina'o Covenant kawana'ati.

Hebrewnao kaina'a ĩfaadaannao Levi takaan-daunnao, Tominkaru Paradan saadinpa'o kian kawana'ati'o. Umanawunu'o Faadaa zowii uzai kida pidannao oian so'ota-kinao nii. Uzai kida zowiauzo-kao ipai wunu. Mazan Jesus, uruu wafaadaan. Baukapa karikaonan uzowiikao so'ota'o nii pidannao oian kida. Jesus mawakan Tominkaru taa kizi Pa'ina'o Covenant, powa'a'oraz pa'an ukaimanan. Na'iki kaarita Hebrewnao ati'oraz kaminka'uta waunao, waaitapa-kinaa nii kanom ni'o wuru'u Tominkaru taanuz Pa'ina'o Covenant.

Kaarita buutinpan kida

Kaimanaiman Christ aidan Tominkaru kaduz *1:1-3*
Christ, powa'a'o zii umanawunun angelnao ai *1:4—2:18*
Christ, powa'a'o zii umanawunun Moses na'iki Joshua ai *3:1—4:13*
Christ, uruu Faadaa Umanawunu'o powa'a'o zii*4:14—7:28*
Christ sha'apataniaz aimaakan powa'a'o zii umanawunun *8:1—9:22*
Christ taainanuz powa'a'o zii umanawunun *9:23—10:39*
Tominkaru pidanannao umanawunu'o ĩmishidapan *11:1-40*
Wada'an Jesus kaduz *12:1—13:19*
Toriinapa-karu *13:20-21*
Ubaukapan naa saada'oraz taan paparadan *13:22-25*

Tominkaru paradan pauDani ida'an

1 Kotua'a naa da'i mapuda Tominkaru paradan iriba pabi'inaaka
kida'o ida'an wadokozu-daunnao ati, paprophetinnao ida'an. 2 Mazan
aizii amazada ikoda'anan di'iti'i naa patokon, Tominkaru paradan
wa'ati pauDani ida'an pa'an. Na'iki uruu ida'ana'o utoman aokazi,
imi'i baara na'iki ipai aimaakan kida. Tominkaru zaamata pau-
dani, zaamata'o nii ipai aimaakan pa'idiwau nii. 3 Wuru'u udani,
na'apa ukaduz Tominkaru kaduz kawan manawun. Wuru'u umanawu-
nunuz, aida-kida'o na'apam Tominkaru umanawunun. Uruu zaamat-
apa'o ipai aimaakan paparadan ma'ozakan ida'an. Na'iki utominan

* : Kiwiitapa'o Covenant: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, ‘covenant’ waranu'u.

dauna'an wa'oian so'otiki nii, usakanatan Tominkaru diwa'ora an-
tanapu,† umanawunu'oraz manawun aokazi ii.

Tominkaru dani, powa'a'o zii umanawunun angelnao ai

4 Tominkaru Dani, powa'a'o zii umanawunun angelnao ai. Na'apa
u'uu Tominkaru taaniaz, powa'a'o zii umanawunun angelnao uu ai.
5 Usha'apanum kau'an aonaa na'apainim Tominkaru kiauzon angel ati,
"Pugaru õdani.
Aizii Õgaru'u naa puDaru nii."‡
Na'iki aonaa na'apainim Tominkaru kiauzon kapam angel dau'an,
"Õgaru'o nii uDaru nii,
na'iki uru'o nii Õdani nii."§
6 Mazan Tominkaru dyuudan dono'oraz umanawunu'o paudani imi'i
baara ati, ukian,
"Marii ipai Tominkaru angelinnao
umanawuntapan uruu."*
7 Kaikapa'ora'a kapam ukian angelnao dau'an:
"Tominkaru toman pa'angelinnao awaru nii kida;
na'iki ĩnao upoitorunaouz utoman,
tikazi maodapa'o kawan kida."†

8 Mazan pauDani ati ukian pa'an,
"Pugaru Tominkaru,
karikaonanu'o nii punaobanai-tinpan.
Pukazowautapan nii pupidanannao sakitapa'o ida'an.
9 Pumarainapanii aimaakan sakitapa'o,
mazan dikauda kida'o aimaakan,
tuukii pumanaudapakan.
Uruu idi ukau'an õgaru,
puTominkarun,
õzaamatani'i naa pugaru,
na'iki õtaani'i naa pu'ati konaukii-kinai umanawunu'oraz pa'an,
powa'a zii õtaan pu'atizu, õtaan ai puminauda'unao ati."‡

10 Tominkaru kian u'ati koshan,
"Naobanai, pugaru toma'oraz imi'i baara amazada sakadinan dono.
Na'iki puka'u idi putoman aokazi kapam.
11 Ĩmainaabatinan nii, mazan pugaru, puna'an nii karikaonan pa'an.
Mazan putomanii kida, zaama'o nii ĩdyaun na'apa kamicha zaaman
kawan.
12 Kamicha narakada-kao kawan, na'apa'o nii punarakadan ĩdyaun,
Na'iki pumuudan nii ĩdyaun pana'itinapa.
Mazan pugaru aonaa na'apainim pupana'adinauzon.
Na'iki pukakupanuz aona'o nii na'apainim ukatokon-tinan."§
13 Tominkaru aonaa na'apainim ukiauzon angel ati kaikapa'a:
"Pusakanata õdazaba'a õdiwa'ora antanapu
atii õmuudan putarubanao puwaranu'u."*

---

† **1:3** Jewnao taapan pidan sakanata'o Naobanai diwa'ora antanapu, umanawunu'o uruu ipai ba'orainao ai ‡ **1:5** Psalm 2:7 § **1:5** 2 Samuel 7:14; 1 Chronicles 17:13 * **1:6** Deuteronomy 32:43 † **1:7** Psalm 104:4 ‡ **1:9** Psalm 45:6-7 § **1:12** Psalm 102:25-27 * **1:13** Psalm 110:1

14 Mazan angelnao doronai karikaonan ĩdyaun na'iki poitoruinao,
dyuuda-kariwai Tominkaru di'iki, kaminka'uta'o nii pidannao kazan-
naatina'o ni'oraz.

2

Umanawunu'o kazannaatin-karu

1 Ukau'an marii wakarodinan zoobaba, wada'an wuru'u mishi'oraz
parada-karu kaimanaiman, uruu aonaa kizi wapozawatan u'ai.
2 Usha'apanum kau'an kakinaorii, Tominkaru taauzoniaz angelnao
ida'an aida-kida-kao umishiin manawun. Pidan dikintapa'oraz
kakinaorii pataka'uta-kao pasha'apatanii kawana'ati. 3 Mazan
wuru'u kazannaatin-karu powa'a'o zii pa'an umanawunun. Ukau'an
tuukia'o nii wapataka'uta-kao wamashaapan an ikoda'azo'o tawuru'u
aona'oraz kazannaatin-karu umanawunun. Wuru'u kazannaatin-
karu kakuwaanaata-kao kiwiin Naobanai Jesus ida'an. Na'iki
abatainaouz uruu, ĩaida-kida kapam wa'ati kaimanaiman, mishi'o
wuru'u kazannaatin-karu daua'oraz. 4 Uruu dono Tominkaru aida-
kida kapam umishiin, pasha'apata-kidan ida'an aimaakan kida
matukapauzoka-kariwai, na'iki umanawun kida'o aimaakan, aida'o
Tominkaru umanawunun. Na'iki uaida-kida umishiin pataan ida'an
pidannao kawana'ati ĩsha'apata-kinaa nii pabi'inaaka kida'o aimaakan
Kaimana'o Doronaa ida'an, na'apa paaipan kawana'ati.

Christ tominan pidan nii

5 Aonaa Tominkaru zaamatan angelnao kazowautapa'o nii pa'ina'o
amazada wuru'u wa'atipa'oraz, uruu diina'iki'oraz amazada daua'o
wuru'u wakakuwaatinanuz. 6 Mazan usaadinpan Tominkaru kaaritan
ida'a, kaikapa'a:

"Oo, Tominkaru! Kanom ni'o mooko wuru'u punyukunuu
pidannao dau'atinanuz manawun,
na'iki putaapanuzu wuru'u daonaioraz kaiman kapam?
7 Putoman pidannao awutapa za'o nii ĩmanawunun angelnao ai,
aonaa kotua'iki'i nii mani,
na'iki putaanii konaunam-kinai na'iki umanawun-kinai ĩ'ati.
8 Putaa ipai aimaakan kida ĩkazowautapan nii."*

Tominkaru taa ipai aimaakan kida pidannao ati ĩkazowautapan ni'o,
aonaa kanom kaina'a ĩmakazowautapakanii. Mazan kai aonaa zii watuka-
pan ĩkazowautapan ipai aimaakan kida. 9 Mazan watukapa Jesus, utoma-
kao awutapa zaa umanawunun angelnao ai, mazan aonaa kotua'iki'o
mani, umawaka kizi ipai pidannao oian dikin ii Tominkaru kamunanun
idi. Aizii taa-kaoa'a naa konaunam-kinai na'iki umanawun-kinai u'ati,
usha'apanum kau'an ubaiatina'akani'i naa mawaka-karu di'iti.
10 Tominkaru wuru'u toma'oraz ipai aimaakan kida. Na'iki ipai
aimaakan kida ukonaukii-kinaa ni'o. Tominkaru aipan iriba'oraz pau-
dainao ka'idiwainan pamanawunun idi. Tominkaru saabaan Jesus
kaiman manawun ubaiatinan ida'an, uruu mishi kizi ukazannaatapan
pidannao. 11 Aizii Jesus na'iki wunaou'u usaabaaniaz naa, bauda'apa'o
ĩdaru. Uruu idi aonaa ukiba'azon padakotan ĩdyaun pa'inawuzunao nii
na'iki padadakoonao nii. 12 Ukian sha'atii Tominkaru ati kaikapa'a:

"Õkakuwaapan nii pudau'u

* **2:8** Psalm 8:4-6

õ'inawuzunao na'iki õdadakoonao ati;
Õkonaukii-kidan nii pugaru
pupidanannao baokopatinan dono.”†

13 Ukian kapam,
“Õnyukunuu Tominkaru ati'o nii.”‡
Na'iki ukian kapam kaikapa'a:
“Di'i õgaru'u, koraiziannao tuma,
Tominkaru taaniaz õ'ati.”§
14 Wuru'u koraiziannao, pidannao ĩdyaun. Ukau'an Jesus na'apa utominan, na'iki utiwaa wuru'u ĩbaiatanii kidaz kapam. Utominan pidan nii, na'iki pamawakan ida'an, umainaabatan ipai Satan ma'ozakanuz, kazowautapa'oraz mawaka-karu. 15 Na'iki kaikapa'o ida'an, Jesus so'otan pidannao, poitoruinao kawanu'oraz ĩmashaapan pashakatan di'iki, ĩtaritan idi mawaka-karu ai. 16 Kaimanaiman ukainaabatakao, aonaa angelnao mani wuru'u Jesus kaminka'utaniaz, mazan Abraham takaan-daunnao pa'an. 17 Uruu idi'o Jesus tominan pidan nii na'apa manawun pa'inawuzunao kawan, turuu kizi uruu ĩFaadaan Umanawunu'o nii, kamunan-kida'o ni'oraz ĩdyaun na'iki mishi'o usha'apatan aimaakan kida Tominkaru ati. Uruu turuu kizi pidannao oian kida so'ota-kao. 18 Na'iki aizii turuu ukaminka'utan wunaou'u tiwaa-kidapa-kariwainaouz, usha'apanum kau'an tiwaa-kidapa-kariwai'i naa uruu, na'iki ubaiaapa'akani'i naa dikauda'o kapam.

3

Powa'a zii Jesus umanawunun Moses ai

1 Ukau'an, õiribannao, Tominkaru zaamataniinaouz papidanannao nii. Udi'itapa Jesus, uruu apostle na'iki Umanawunu'o Faadaa ipai waunao ati mishidapainaouz Tominkaru. 2 Jesus sha'apata ipai aimaakan Tominkaru dyuudanii usha'apatan, uzaamatan uruu sha'apata'o nii kaudin-kizai, na'apa Moses sha'apatauzon kawan da'i ipai aimaakan dyuuda-kariwai usha'apatan Tominkaru Dapu ainao ati, wuru'u upidanannaouz. 3 Pidan toma'oraz kabaun pamashaapa-kizi nii, powa'a zii manawun unaubaapa-kao wuru aia'a kabaun utomaniaz. Ukau'an na'apa kapam Jesus, powa'a'o zii manawun unaubaapa-kao pa'an Moses ai. 4 Mishi ipai kabaun kaina'a'o utomiki, mazan Tominkaru, uruu pa'an wuru'u toma'oraz ipai aimaakan. 5 Moses sha'apata ipai aimaakan wuru'u dyuuda-kariwaiz usha'apatan Tominkaru Dapu ainao ati, wuru'u upidanannaouz, mazan uruu poitorui karikaonan. Na'iki usha'apaapauzoniaz kainaabatan na'apam nii aimaakan sha'apan diina'iti'i. 6 Mazan Christ, Tominkaru Danin idi, ukazowautapa Tominkaru Dapu ainao wuru'u upidanannaouz, na'iki usha'apata ipai aimaakan Tominkaru dyuudanii usha'apatan ĩ'ati. Waunao Tominkaru Dapu ainao, wazaamatinpan an pakawan wamishidapanii di'iti, na'iki wazaudapan an pakawan ukowaadauzoniaz usha'apatan nii wa'ati diina'iti'i.

Marii wada'anan Tominkaru karikaonan

† **2:12** Psalm 22:22 ‡ **2:13** Isaiah 8:17 § **2:13** Isaiah 8:18

7 Ukau'an, Kaimana'o Doronaa kiauzon kawan,
“Aizii kamoo, uabatan dono na'apam Tominkaru kian,
8 mana'a udadarada'ana'a unyukunuu
tawuru dono'o kawanu'u udikintapauzonuz Tominkaru,
na'iki utiwaa-kidapauzonuz uruu mapidantaka'o amazada di'ii.
9 Na'ii udokozu-daunnao tiwaa-kidapan õgaru,
ĩtukapauzon pu'a'a naa padamata kanom kida õsha'apaapauzonii 40 wunu.
10 Uruu idi tuukii manawun õto'oran ĩ'ati,
na'iki õkian: Ĩkaduz ĩmada'ana'azookan õgaru,
na'iki aonaa manawun ĩaipan paizo'atin zoobaba õkakinaori.
11 Uruu idi õto'oran bii'i õtoman parada-karu
aona'oraz turuu ukiwa-kida-kao.
Õkian: Aona'o nii na'apainim ĩmorotan
amazada sookapa-kizai iti, õsaabaaniaz naa.”*
12 Õiribannao, ukarodin pa'i, aonaa kizi na'ia'oram unao nyukunuu dikaudan na'iki mamishidakan, na'iki unao tanawatinan pana'iti'i naa kakupa'oraz Tominkaru ai. 13 Uma'ozakadaaka mishi'oraiman ipai kamoo, wuru'u “Aizii Kamoo” kia'oraz udakota-kao kaina'an pu'u zii, uruu aonaa kizi na'ia'oram unao dikintapadinan, umariidapa-kidinan ida'an oia'o ati. 14 Waunao Christ tuma'o waka'iidiwainan, wazaa-matinpan an kaimanaiman wuru di'iki'i wasakadanuz wamishidapan atii utokon iti, aonaa wakaakinpan. 15 Wadi'itapa koshan tawuru'u usaadinapanuz:
“Aizii kamoo, uabatan dono na'apam Tominkaru kian,
Mana'a udadarada'ana'a unyukunuu
tawuru kawanu'u udikintapauzonuz Tominkaru.”†
16 Kanomnao tawuru'u abata'oraz padamata Tominkaru paradan mazan dikintapa'oraz uruu? Ĩnao Moses kodita-kidaniinaouz Egypt iki. 17 Na'iki kanomnao ati'o Tominkaru to'oranuz 40 wunu? Uto'oran wunao ati'ora'a, oia'oraz, mawaka'oraz naa mapidantaka'o amazada ii. 18 Na'iki kanomnao ati'o Tominkaru kian parada-karu aona'oraz turuu ukiwa-kida-kao ida'an, aona'o nii na'apainim ĩmorotan amazada sookapa-kizai iti? Ukian na'apa wunao ati'ora'a, dikintapainaouz Paugaru.‡ 19 Ukau'an waaitapa aonaa ĩmorotan taapada-kao amazada sookapa-kizai iti, usha'apanum kau'an ĩmamishidakan idi'o.

4

Kaina'a zii Tominkaru pidanannao ati sookapa-karu

1 Kaina'a zii Tominkaru taauzonii wa'ati mishi'oraz paparadan, uruu ida'an kizi turuu wamorotan amazada sookapa-kizai iti. Marii wakarodinan zoobaba, uruu aonaa kizi na'ia'oram unao kasharutinan, utukapa pa'i umamorotakan wuru di'iti'i sookapa-kizaiz. 2 Waabatani'i naa kapam Kaimana'o Kuwai na'apa ĩabatauzon kawan. Mazan madiwautapa-ka'o karikaonan ĩ'ati wuru'u kowaada-kariwaiz. Mishi ĩabata padamatazu, mazan aonaa ĩmishidanuzu. 3 Aizii waunao mishidainaouznaa morota pa'an, wuru di'iti'i sookapa-kizaiz. Tominkaru kian kawan:

* **3:11** Psalm 95:7-11 † **3:15** Psalm 95:7-8 ‡ **3:18** Numbers 14:1-35

"Õtoman õto'oran bii'i parada-karu aona'oraz turuu ukiwa-kida-kao.
Õkian:
Aona'o nii na'apainim ĩmorotan amazada sookapa-kizai iti,
õsaabaaniaz naa!"*
Mishi Tominkaru kaudin-kizi ipain utoman dono'oraz amazada.
4 Kaina'a usaadinpan 7th kamoo dau'u, kaikapa'a: "Tominkaru
sookapan 7th kamoo ida'a ipai pakaudin-kizi kida ai."† 5 Na'iki
wadi'itapa koshan usaadinapanuz, Tominkaru kian, "Aona'o nii
na'apainim ĩmorotan amazada sookapa-kizai iti."‡ 6 Kiwiiniinaouz
ĩabatan Kaimana'o Kuwai, aonaa ĩmorotauan amazada sookapa-kizai iti,
usha'apanum kau'an ĩdikintapan idi'o. Kaina'a'o nii baokoinao taapada-
kao nii ĩmorotan amazada sookapa-kizai iti. 7 Ukau'an Tominkaru saabaa
ba'oran kamoo, uruu dakota-kariwaiz "Aizii Kamoo." Ukowaadanuz
David ida'an iriba wunu dobatan dauna'an, uruu dau'ati'o tawuru'u
kii-karuz kaikapa'a:
"Aizii kamoo, uabatan dono na'apam Tominkaru kian,
Mana'a udadarada'ana'a unyukunuu."§
8 Joshua tauzon an mani sookapa-karu ĩ'ati, aonaa kanom nii mani
Tominkaru kadakotinan ba'oran kamoo dau'u udauna'an. 9 Uruu idi,
kaina'a zii Tominkaru pidanannao ati sookapa-karu, Tominkaru sooka-
pauzon kawan 7th kamoo ida'a. 10 Kanom morota'o sookapa-kizai iti,
Tominkaru saabaaniaz, usookapan nii pakaudin-kizi kida ai, na'apa
Tominkaru sookapauzon kawan da'i pakaudin-kizi ai. 11 Ukau'an marii
watiwainan dadara wamorota kizi amazada sookapa-kizai iti. Dadara
pa'i watiwain, uruu aonaa kizi kanom pozawatan patamakapan ida'an
wunao kaduzu'u, dikintapainaouz.
12 Tominkaru Paradanuz kakupa'o, na'iki uka'iita pasha'apatan
aimaakan kida. Powa'a'o zii manawun udimanan marii dya'utama'oraz
udabaazi dimanainpan ai. Atii uchoota waka'azoo iti, wadoronaa na'iki
wanyukunuu sakadinapa-kizi iti. Uchoota atii waniwa'uuzi dyukoin-
pan, na'iki waunanzoo zikon iti. Na'iki Tominkaru paradan aitapa-
kida na'apam wadi'itinpan na'iki kanom waaipan wanyukunuu ii.
13 Aonaa kanom kaina'a dizinpa'o nii Tominkaru ai ipai utomaniaz bii
an. Ipai aimaakan mashaapan kainaabanaa na'iki da'atinapa uawun
za'a. Na'iki u'ati'o nii wuru'u wakowaadanuz ipai na'apam wamashaa-
pauzonuz.

Jesus, uruu Umanawunu'o Faadaa

14 Kaina'a waFaadaan Umanawunu'o manawun mako'oraz naa
aokazi iti, uruu Jesus, Tominkaru Daniz. Ukau'an marii pakawan
wazaamatinpan wuru di'iti'i wamishidapanuz uruu. 15 Usha'apanum
kau'an wuru'u waFaadaan Umanawunu'oraz, uaitapanii na'apa'oram
wuru'u wamaturuukanuz. Umashaapankan dono imi'i baara'a,
tiwaa-kariwai kapam uruu ipai sha'apa'oram ida'an kida, na'apa
waunao kawan. Mazan aonaa na'apainim u'oian. 16 Ukau'an aonaa
wataria'ana'a wamaonapadinan Tominkaru kamunanu'oraz ida'ati.
Na'ii wakamunan-kida-kao nii na'iki waikodan nii kamunan-karu
kaminka'uta'o nii waunao, waaipan dono waminka'u nii.

---

* **4:3** Psalm 95:11 † **4:4** Genesis 2:2 ‡ **4:5** Psalm 95:11 § **4:7** Psalm 95:7-8

5

1 Umanawunu'o Faadaa zaamatauzo-kariwai da'i pairibannao bii iki,
ukaudin-kizi ni'o taa-kao, umakon Tominkaru kanaapu iti pidannao
ati, utaa kizi kaiman kida'o aimaakan Tominkaru ati, na'iki uzowii
kizi uzainao pidannao oian dikin ii. 2 Kaiman uruu wunao tuma'a
maaitapin-kainaouz na'iki sha'apatainaouz dikauda kida'o aimaakan,
usha'apanum kau'an uruu na'apa'o umaturuukan kapam ĩnao kawan.
3 Ukau'an pamaturuukan idi, uzowian nii uzainao pa'oian dikin ii ka-
pam, uzowian dono uzai pidannao oian dikin ii.
4 Aonaa pidan Umanawunu'o Faadaa-tinpan paaipan ati karikao-
nan. Soo Tominkaru zaamatan ida'an pidan, wuru'u utominanuz
pa'an Umanawunu'o Faadaa nii, na'apa Aaron zaamatauzo-kao kawan.
5 Ukau'an na'apa'o kapam Christ, aonaa paaipan ati'o mani wuru'u
uzaamatinanuz Umanawunu'o Faadaa nii. Mazan Tominkaru pa'an
wuru'u zaamata'oraz uruu, ukian dono'oraz u'ati kaikapa'a:
"Pugaru õdani,
Aizii õgaru'u naa pudaru nii."*
6 Na'iki ukian koshan kaikapa'a:
"Pugaru karikaonanu'o nii pufaadaa-tinpan,
na'apa'o Melchizedek faadaa-tinpauzon kawan."†
7 Jesus mashaapankan dono imi'i baara'a, utoriinapa Tominkaru ati
na'iki upishaa ukaminka'utan paugaru. Utoriinpan diiwa'o ida'an na'iki
uzaada Tominkaru ati, turua'oraz ukazannaatan uruu mawaka-karu
ai. Na'iki wuru'u utoriinapanuz dako'ati-kao, usha'apanum kau'an
utaainan idi'o kaiman-daun Tominkaru ati. 8 Jesus Tominkaru danin
pu'u padamata, utominapa izo'atiaaba-karu dau'u pabaiatinan ida'an.
9 Ubaiaapan idi ipai aimaakan Tominkaru aipan kawana'ati, uruu'u
naa karikaonanu'o kazannaatin-karu ikoda-kinao nii ipai wunao ati'i
izo'atiinaouz uruu. 10 Tominkaru zaamatan uruu Umanawunu'o Faadaa
nii, na'apa'o Melchizedek‡ faadaa-tinpauzon kawan.

Kakinaorii waota-karu aia'o mishidapa-karu ai

11 Kaina'a dobata wakowaada'azoonii wuru dau'ana'a, mazan
kasha'apannaa ukowaada-kao kaimanaiman unao ati, usha'apanum
kau'an kona'ii utominpan. 12 Unao kotua'iki'ora'a naa umishidapan
Jesus, mazan upu'u aonaa uka'iitan utominapa-kidan baokoinao,
mazan kii'an, ba'oran pidan tominapa-kidan zii unao powaa iti zii
koshan wuru dau'a'a kiwiini'oraz tominapa-karu kida Tominkaru
kuwaa daua'oraz. Unao koraiziannao sodi kida kawanu'o zii, biidapa'o
zii dunui karikaonan, maka'iitaka'o zii panikan wanyukunui. 13 Pidan
mashaapa'oraz zii dunui ida'an karikaonan, pa'ishizo sodi'o zii
kawanu'o wuru'u. Aona'o zii uaitapan aimaakan kaimana'o oo
aimaakan aona'o ukaimanan. 14 Mazan pidan nika'o kimisha'o
wanyukunui, dyaupai'ora'a naa pa'an wuru'u. Uaitapani'i naa pa'an
na'ia'oram aimaakan kaimana'o na'iki aimaakan oia'o.

6

1 Ukau'an marina'a naa shoman kiwiin kida'oraz zii da'i tominapa-
karu Christ daua'oraz, mazan wamako'o naa mishi'oraiman wuru di'iti'i
kakinaorii, wadyaupai-kinaa ni'oraz pa'an. Aonaa wasakadina'ana'a

* **5:5** Psalm 2:7 † **5:6** Psalm 110:4 ‡ **5:10** Genesis 14:17-20

powaa iki wuru di'iki'i, pidannao pa'ina'oraz zii ĩmishidan tominapa-
kinaaz. Tawuru'u tanawatin-karu madiwautapa-ka'o sha'apatin-karu
kida ai daua'oraz, na'iki Tominkaru mishida-kao daua'oraz zii. 2 Na'iki
chikaawunuin-karu kida daua'oraz, na'iki pidannao muudan daua'oraz
paka'u kida ba'oran pidan ida'ati, na'iki tominapa-karuz mawakainao
kadishita-kida-kao daua'oraz diina'iti'i, na'iki karikaonanu'oraz
pataka'utin-karu daua'oraz. 3 Na'iki Tominkaru taapadan an una'apan,
wamakon nii wuru di'iti'i kakinaorii wadyaupai-kinaa ni'oraz pa'an.

4 Aizii aonaa turuu pidannao padanata-kida-kao powa'a ati koshan
Tominkaru ida'ati, wunaou'u pidannaouz kaawa-kida-kariwaiz naa
baukapaiman Tominkaru kanadan ida'ati.* Konaukia'oraz da'i ĩtiwaan
kaimana'oraz aimaakan aokazi iki'o, na'iki ka'idiwaina'oraz Kaimana'o
Doronaa idi. 5 Na'iki ĩaitapani'i naa na'apam Tominkaru paradan
kaimanan, na'iki ĩaitapani'i naa na'apam Tominkaru ma'ozakan, wuru'u
ukaiwaan ni'oraz diina'iti'i. 6 Mazan ĩmarina'atan an pamishidapan
Christ, aonaa turuu ĩpadanata-kida-kao powaa ati Tominkaru ida'ati.
Wuru'u aimaakan ĩsha'apataniaz, Tominkaru Dani tauka-kao kawanu'o
wuru'u cross di'iti na'iki ĩba'azootin-kidan uruu iriba'o pidannao
kanaapu iti.

7 Tominkaru wuru'u kamunan-kida'oraz zakapu kaimana'oraz
wunu zabiipan, uruu idi ziwu paoribai sodan kida, paowainao atiz.
8 Mazan zakapu kaiwada-karu baawuta'o na'iki kazamaka'o baawuta'o
pa'idiwaru, madiwautapa-ka'o karikaonan wuru'u, uruu idi Tominkaru
pataka'utan niizu, na'iki ukawaoda-kao nii ipai.

9 Õmin-mishidannao õmarainapaniinao, waparadan pu'u padamata unao
ati kaikapa'a, mazan waaitapa wanyukunuu ii, usha'apatan nii kaiman
kida'o aimaakan, pidan sha'apatauzoniaz pakazannaatinan idi'oraz
naa. 10 Tominkaru aona'o nii usha'apatan aimaakan pana'iti. Aona'o nii
umanyukunuutan wuru'u unao sha'apataniaz, oo unao aida-kidaniaz
ukamarainapanun Tominkaru ati, ukaminka'utan ida'ana'oraz
umin-mishidannao, atii kai pakawan zii unao sha'apaapan na'apa
kida'o ĩ'ati. 11 Na'iki tuukii manawun waaipan ipai unao pakawan
usha'apaapan wuru'u dadara'oraz kaudin-kizai atii utokon iti. Uruu
mishi'o nii uikodan wuru'u aimaakan kida uzaudapaniaz. 12 Aonaa
waaipan uzoonon, mazan waaiapa unao tawunao kawan pa'ana'a,
mishidainaouz na'iki makashadin-kainaouz, uruu idi ĩzaamata tawuru'u
Tominkaru kowaadanii putaan nii ĩ'ati.

Tominkaru kian kawana'ati, mishi'o nii usha'apan

13 Tominkaru kaiwaa pa'uu, utukapa-kida-kinaa nii umishian
nii wuru'u paparadanuz, ukowaadauzon dono'oraz pasha'apatan
nii aimaakan Abraham ati. Ukaiwaan pa'uu aonaan idi ba'oran
umanawunu'o nii u'ai. 14 Ukian kaikapa'a:
"Mishi'o nii õkamunanun pu'ati,
iriba'o nii õtaan putakaannao nii."†
15 Abraham aonaa ukashadinan pazaudapan, atii uzaamatan
Tominkaru kowaadaniaz pataan nii.

---

* **6:4** wunaou'u pidannaouz kaawa-kida-kariwaiz naa baukapaiman Tominkaru kanadan ida'ati oo "baukapaiman ĩaitapani'i naa padamata mishi'o kuwai Tominkaru di'iki'oraz" † **6:14** Genesis 22:17

16 Pidannao kaduz ĩdakotauzon pidan umanawunu'o pa'ai, ĩtukapa-
kida'azon idi ĩmishian nii wuru'u paparadanuz. Na'iki pidannao abatan
dono uruu kaduz parada-karu, aona'a naa powa'a ĩmamishida'akakan.
17 Aizii Tominkaru aipan patukapa-kidan kaimanaiman aona'o nii up-
ana'adan padi'itinpan pasha'apata'azoonii ai, uruu idi ukaiwaan pa'uu
utukapa-kida-kinaa nii umishiian nii wuru'u paparadanuz, wunao ati'i
zaamatainao ni'oraz tawuru'u ukowaadauzoniaz pataan nii. 18 Di'ora'a
dya'utama'oraz aimaakan kida, aonaa turuu ĩpana'adinan: Tominkaru
aonaa turuu umariidinan utaan dono mishi'o paparadan, na'iki aonaa
turuu umariidinan ukaiwaan dono pa'uu.

Ukau'an waunao makoinaouznaa Tominkaru di'iti kazannaatin-karu
dau'ati, tuukii wanyukunuu ma'ozakada-kao aonaa kizi wakashadinan
wazaudapan kaiman kida'o aimaakan Tominkaru taa'azooniaz wa'ati
diina'iti'i. 19 Na'iki wazaudapan idi'i naa Tominkaru taa'azooniaz wa'ati,
aonaa kanom awautapan‡ waunao Tominkaru ai. 20 Jesus mako'o
naa u'idi'iti wa'ua'ati, na'iki waunao dikin ia'o umakon, uru'o ni'i naa
karikaonanu'o Umanawunu'o Faadaa nii, na'apa Melchizedek§ faadaa-
tinpauzon kawan.

7

Melchizedek faadaa-tinpan kaduz umanawunu'o

1 Aizii Melchizedek king da'i donoi Salem ii, na'iki uruu faadaa kapam,
ukaudinan Tominkaru umanawunu'o manawun ati. Aizii Abraham
papidanannao tuma, ĩmizaataakapan patarubanao tuma, ĩzowii ipai ĩdyaun
panaobanaa kingnao tuma kapam. Aizii Abraham kiwapaanan dono'o
naa na'iki, Melchizedek ikodapan uruu, na'apain udapadan kaiman
kida'o aimaakan sha'apa kizi Abraham ati, Tominkaru di'iki'o.* 2 Aizii
Abraham, una'aka ipai aimaakan kida pazaamataniaz pamizaataaka-
kizi iki. Uru'u naa ubuutan 1/10 aimaakan kida pazaamataniaz di'iki,
na'iki utaanuzu Melchizedek ati, u'idiwau nii.

Wuru'u Melchizedek uuaz, “Kaimana'o Naobanai” kia'o wuru'u.
Na'iki uruu dakota-kao kopam, “Kaimanaaka-karu Naobanaanaa,”
usha'apanum idi uwiizi uu Salem, “kaimanaaka-karu” kia'o wuru'u.
3 Aonaa Melchizedek daru na'iki daro aitapa-kao. Na'iki aonaa ka-
pam udokozu-daunnao aitapa-kao. Aonaa uaitapa-kao na'apaini'oram
ushakatan na'iki na'apainim naa umawakan. Melchizedek Tominkaru
Dani kawanu'o; ufaadaa-tinpan idi karikaonanu'o.

4 Aizii utukapa, na'apam Melchizedek umanawunun. Abraham,
wadokozu-daunnao tomin-kiziz, ubuuta ipai aimaakan pana'akaniaz
na'iki utaa 1/10 Melchizedek idiwau nii. 5 Na'iki kii-karu kawana'ati
Moses kakinaori ida'an, Levi takaan-daunnao wuru'u faadaa-
tinainaouz, ĩnao zaamata'o nii pa'idiwau nii 1/10 wuru di'iki'i
pairibannao buutanii kidaz, (Abraham takaan-daunnao wuru'u
ĩiribannaouz, mazan upu'u ĩzaamatan aimaakan ĩ'idi'iki). 6 Mazan
Melchizedek aonaa Levi takaan-daun mani uruu, upu'u zii uzaamatan
1/10 Abraham ai. Na'iki upu'u udapadan kaiman kida'o aimaakan

‡ **6:19** Tominkaru Dapu Jerusalem ia'oraz, unazo ii kaina'a kazoa'o na'iki udaru'o kamicha mada. Uruu awautapa'o pidannao, ĩmorotan ai Kabaun Nazoo Kaimana'oraz Manawun di'iti. Soo Umanawunu'o Faadaa, uruu turuu umorotan na'iti baukapa karikaonan ipai wunu. Mazan Jesus, baukapa umawakan na'iki utaan paizain pidannao oian dikin ii. Uruu wuru'u da'ata'oraz aokazi iti'o dunapo. § **6:20** Genesis 14:17-20 * **7:1** Genesis 14:17-20

sha'apa kizi Abraham ati, uruu ati'oraz sha'atii Tominkaru
kowaadauzon usha'apatan nii kaimana'o aimaakan. 7 Na'iki ipai
pidan aitapan: wuru'u pidan umanawunu'oraz powa'a zii ba'oran
ai, turuu udapada-kidan kaimana'o aimaakan sha'apa kizi wuru ati'i
ba'oran aona'oraz umanawunun. 8 Wunaou'u faadaanaouz, wuru'u
Levi takaan-daunnaouz zaamata 1/10, mazan ĩnao mawaka'o nii.
Mazan Melchizedek zaamata'oraz 1/10 Abraham ai, karikaonanu'o
ukakupan pa'an, saada-kariwaiz kian kawana'ati udau'an. 9 Na'iki
Abraham taan dono'oraz Melchizedek ati 1/10, turuu wakian Levi
takaan-daunnao wuru'u zaamatauzonaouz padamata 1/10; upu'u
ĩtaan kapam Melchizedek ati Abraham ida'an, 10 usha'apanum kau'an
Melchizedek ikodapan dono'oraz Abraham; Levi, padokozu-daun
Abraham ida'a'ora'a naa uruu na'apain.

11 Aizii wuru'u Levi takaan-daunnao faadaanao-tinapauzon kaduzuz
turuan an mani usha'apatan ipai aimaakan Tominkaru aiapanii
usha'apata-kao, aonaa kanom nii mani ba'oran kaduz faadaa aiapa-
kao Melchizedek kawanu'o pa'an, aonaa Aaron† kawanu'o mani. (Levi
takaan-daunnao faadaa-tinapanuz, kakinaorii taa-kariwaiz Moses ati,
kawana'ati'o wuru'u ĩfaadaa-tinapanuz.) 12 Na'apainim dono wuru'u
faadaa-tinapa-karu kaduzuz pana'ada-kao, ukau'an pana'adina'o
nii kapam wuru'u ĩkakinaorinaaz. 13 Na'iki usaadinpan kawana'ati
wanaobanaa Jesus dau'an, uruu ba'oran pidan tonaazinaa di'iki'o
uwa'atin; na'iki aonaa na'apainim pidan uruu tonaazinaa di'iki'o
faadaa-tinpauzon. 14 Kaimanaiman uaitapa-kao wanaobanaa wa'atin
Judah tonaazinaa di'iki'o, na'iki Moses aonaa na'apainim ukiauzon
uruu tonaazinaa di'iki'o faadaa-tinapa-karu dau'an.‡

Ba'oran faadaa,
Melchizedek kawanu'o

15 Aizii turuu waaitapan powa'a zii kaimanaiman, ba'oran kaduz
faadaa aidinan, Melchizedek kawanu'o. 16 Ufaadaa-tinan aonaa
ushakatan ida'ana'o mani faadaa-tinpauzonao tonaazinaa di'iki; mazan
ufaadaa-tinan wuru ida'ana'a kakupa-karu ma'ozakanuz aona'o ni'oraz
ukatokon-tinauzon pa'an. 17 Na'apa usaadinpan kawana'ati udau'an,
kaikapa'a:

"Pugaru karikaonanu'o nii pufaadaa-tinpan,
na'apa Melchizedek faadaa-tinpauzon kawan."§

18 Ukau'an kiwiitapa'oraz kakinaorii (Moses ati'oraz utauzo-kao),
aona'a naa ukaiwaa-kao powa'a, usha'apanum kau'an umaturuukan
idi na'iki madiwautapa-ka'ora'a naazu. 19 Wuru'u kakinaoriiz, aonaa
usaabaan pidan kaiman. Mazan aizii waaitapa kaina'a'a naa taa-
kao wa'ati wamaonapadin-kinaa nii Tominkaru ida'ati. 20 Na'iki
powa'a zii, kaina'a Tominkaru paradan pa'uu ida'ana'oraz utoman.*
Aonaa kaikapa'o parada-karu nii, ba'orainao zaamata-kao dono'oraz

† **7:11** Aaron: uruu kiwiini'o faadaa, na'iki uruu Levi takaan-daun. ‡ **7:14** Jesus wa'atin pu'u Judah tonaazinaa di'iki, kii-karu kawana'ati, ipai wuru'u ba'oran Israel tonaazinaa kida bauda'apa'o ĩdokozu, Jacob, ba'oran u'uu, Israel. § **7:17** Psalm 110:4 * **7:20** pa'uu ida'ana'oraz utoman: Tominkaru kaiwaan pa'uu uaipan idi pidan aitapan umishiian nii pa-paradan ukian kawana'ati.

faadaanao nii. 21 Mazan Jesus faadaa-tinan wuru ida'ana'a Tominkaru
taaniaz paparadan pa'uu ida'ana'oraz, ukian dono'oraz u'ati kaikapa'a:
"Õgaru Naobanai toman parada-karu õ'uu ida'an;
na'iki aona'o nii õpana'adan õnyukunuu:
'Pugaru karikaonanu'o nii pufaadaa-tinpan!' "†
22 Tominkaru toman idi parada-karu pa'uu ida'an, Jesus ida'ana'o
umishian wuru'u Pa'ina'oraz Covenant‡ Tominkaru kowaadaniaz
pasha'apatan nii pidannao ati, na'iki powa'a'o zii ukaimanan.
23 Kaina'a koshan ba'oran na'apam Jesus faadaa-tinapanuz
pana'adinpan: kiwiitapainaouz faadaanao iriba'o ĩdyaun, usha'apanum
kau'an mawaka'o nii ĩdyaun, ukau'an aonaa karikaonanu'o nii mani
ĩkaudinan faadaanao nii. 24 Mazan Jesus, karikaonanu'o ukakupan, uruu
idi karikaonanu'o nii ufaadaa-tinpan. 25 Ukau'an turuu ukazannaatan
kai, wuru'u pidannao wa'atiinaouz Tominkaru ida'ati paugaru
ida'an, na'iki karikaonanu'o nii ukazannaatan, usha'apanum kau'an
karikaonan ukakupan na'iki uparadan nii ĩdikin ii Tominkaru ati.
26 Ukau'an Jesus wuru'u Umanawunu'o Faadaa sha'apata'oraz ipai
aimaakan wa'ati. Uruu Tominkaru zaamatanii, aona'o ukasharutin-
pan na'iki aonaa oia'o nii u'ida'a, usaabaa-kao pana'itinapu oiainao
ai na'iki usawata-kao aokazi iti umanawunu'o nii. 27 Uruu idi aonaa
kanom nii uaiapa-kao utaan uzai kawaoda-kariwai Tominkaru ati ipai
kamoo, wunao Umanawun kidainao Faadaanao tauzon kawan uzai kida
kawaoda-kariwai Tominkaru ati. Kiwiin ĩtaan nii pa'oian dikin ii na'iki
udauna'an ipai pidannao oian dikin ii. Uruu taaina'o baukapa pa'an
pidannao oian dikin ii pamawakan ida'an na'iki aona'o nii na'apainim
utaainan powa'a koshan. 28 Moses kakinaori ida'an pidannao maturuu-
kainao zaamata-kao Faadaanao Umanawun kida'o nii, mazan kaki-
naorii taa-kao dauna'an, Tominkaru taan paparadan pa'uu ida'an, uzaa-
matan pauDani Umanawunu'o Faadaa nii, ka'iita'oraz pasha'apatan
ipai aimaakan Tominkaru aipan kawana'ati.

8

Jesus wuru'u
Umanawunu'oraz waFaadaan

1 Aizii di'i wuru'u õaipaniaz uaitapan, kaina'a Umanawunu'o
waFaadaan, sakanata'oraz naa umanawun-tinapa-karu ida'a
Tominkaru diwa'ora antanapu aokazi ii. 2 Ukaudinan Umanawunu'o
Faadaa nii, wuru nazo'o ia'a mishi'oraz Tabernacle* Tominkaru
tomaniaz aokazi ii, aonaa pidan tomanii mani.
3 Ipai Umanawunu'o Faadaa taa kaimana'o aimaakan kida
na'iki kawaoda'o nii uzai Tominkaru ati. Uruu idi waFaadaan
Umanawunu'oraz, utaanii kapam aimaakan Tominkaru ati.
4 Umashaapan an zii mani imi'i baara'a, aonaa mani ufaadaa-tinan,
usha'apanum kau'an, kaina'a'a naa faadaanao taa'o aimaakan
kida Tominkaru ati Kakinaorii kawana'ati. 5 Wuru'u Tabernacle
imi'i baara'a'oraz na'apa'o aokazi ia'oraz kawan, mazan udikin

† **7:21** Psalm 110:4 ‡ **7:22** Pa'ina'oraz Covenant: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, 'covenant' waranu'u. * **8:2** Tabernacle: uruu toma-kariwaiz Tominkaru Dapu nii, Exodus di'ia'oraz ukowaada-kao kamicha madanaa idi'o. Mazan da'a'a verse 2 ida'a, kaina'a Tabernacle kapam, uruu Tominkaru Dapu manawun aokazi ia'oraz. Putukapa Hebrews 9:1-8 kapam.

karikaonan. Uruu idi'o Moses kakinao-kao ukadishita-kida'azon
dono'oraz naa Tabernacle, Tominkaru kian u'ati, “Mishi pa'i
putoma ipai aimaakan, na'apa manawun wuru kawana'ati'i õaida-
kidaniaz pu'ati midukuo ii.”† 6 Mazan Jesus kaudin-kizi taa-kao,
ufaadaa-tinapanuz, powa'a'o zii umanawunun pa'an wunao kaudin-
kizi aia'a, kiwiitapainaouz faadaanao. Na'apa ukau'an wuru'u
Pa'ina'oraz Covenant‡ Jesus ida'ana'oraz umishiinan, powa'a'o zii
pa'an umanawunun Kiwiitapa'oraz Covenant ai. Na'iki Tominkaru
sha'apatan kaiman kida'o aimaakan uruu ida'an. 7 Aonaan an
mani pidannao kasharutinpan Kiwiitapa'oraz Covenant ai, aonaa
kanom nii mani ukawadaunuta-kao. 8 Mazan Tominkaru tukapan idi
papidanannao kasharutinpan pa'ai, uruu idi ukian,
“Kaina'iki kamoo kida wa'atin,” Naobanai kian,
“Uruu dono'o nii õtoman Pa'ina'o Covenant
Israelitenao na'iki Judah sannao tuma.
9 Wuru'u Pa'ina'oraz Covenant õtoman ni'oraz,
aonaa wuru kawanu'o nii mani'i õtaaniaz covenant ĩdokozunnao ati.
Õna'akan ĩdyaun õkarodapan ida'ana'o,
õkodita-kidan dono'oraz ĩdyaun Egypt iki.
Aonaan idi ĩizo'atin wuru'u Covenant õtaaniaz Moses ida'an,
uruu idi'o aona'a naa õnyukunuupa'akan ĩdyaun.
10 Aizii kaikapa'o nii wuru'u Pa'ina'o Covenant õtoman ni'oraz
Israelitenao tuma diina'iti'i,” Naobanai kian,
“Õmuudan nii õkakinaori kida ĩnyukunuu ii ĩdi'itinapa-kinaa nii,
na'iki õsaadan niizu ĩnyukunuu ida'a ĩnyukunuitapa-kinaa niizu.
Õgaru'o nii ĩTominkarun nii,
na'iki ĩnaou'o nii õpidanannao nii.
11 Aona'o nii pidan tominapa-kidan pamin-dazabazi oo pa'inawuzu,
ukian ida'an, ‘Putominapa Tominkaru dau'u.’
Usha'apanum kau'an ipai'o nii ĩaitapan õgaru,
pidannao wuru'u aona'oraz ĩmanawunun na'iki umanawuniinaouz
pidannao.
12 Õmainaabatan nii wuru'u aimaakan dikauda kida'oraz ĩsha'apatauzon,
na'iki aona'o nii powa'a õnyukunuitapan ĩ'oian kida.”§
13 Tominkaru dakotan idi patoman Pa'ina'o Covenant, uruu idi Kiwi-
ini'oraz Covenant, aona'o ni'i naa uaiapa-kao.

9

Imi'i baara'a'o na'iki aokazi ia'o Tabernacle

1 Aizii kiwiini'oraz Tominkaru toman covenant Israelitenao tuma,
kaina'a'o choochiapa-karu kakinaorinaa kida na'iki kaina'a imi'i
baara'a'o Tabernacle.* 2 Wuru'u Tabernacle kamicha mada idi'o utoma-
kao; na'iki dya'utama'o unazoo. Kiwiitapa'o unazoo ida'a kaina'a lamp,
miisa† baara na'iki bread upaawa'a; wuru'u kiwiitapa'oraz unazoo,
uruu dakota-kao Kabaun Nazoo Kaimana'o.
3 Tabernacle nazoo buutapa-kao kamicha mada kazadinpa'o idi, aizii
uruu barau itinapu kaina'a ba'oran unazoo, uruu dakota-kao Kabaun

† **8:5** Exodus 25:40; 26:30 ‡ **8:6** Pa'ina'oraz Covenant Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii, ‘covenant’ waranu'u. § **8:12** Jeremiah 31:31-34 * **9:1** Tabernacle: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **9:2** miisa: English ida'an, table.

Nazoo Kaimana'oraz Manawun. 4 Uruu nazoo ida'a kaina'a altar, gold
idi'o utoma-kao, incense‡ kawaodapa-kizinao. Na'iki kaina'a Moses kak-
inaori pakarannaa, ipai'o ukamadata-kao gold idi. Aizii pakara nazo'o,
kaina'a kamoti gold idi'o utoma-kao, paida'o manna§ idi. Kaina'a kapam
Aaron wadookori soda'oraz da'i, na'iki kaina'a dya'utam kuba kataida'u
kida'o na'a'oraz Tominkaru Paradan saadinpan. 5 Aizii pakara paawa'a
kaina'a Cherubnao* kainaabatapa'o Tominkaru kaina'an, ĩkutuba kida
kadamaradinapa wuru paawa ana'a oii-karu so'ota-kizinaoaz. Mazan
kai aonaa zii turuu wakadakotinan kaimanaiman di'oraz aimaakan
kida dau'a'a.
6 Aizii aimaakan kida minziiwa-kida-kao dono'o naa ipai na'apa,
faadaanao morotan nii ipai kamoo kiwiini'oraz unazoo di'iti, ĩsha'apata
kizi pakaudin-kizi. 7 Mazan Faadaa Umanawunu'oraz pa'an, soo uru'o
nii morota wuru di'iti'i ba'oran unazooz, kamicha mada kazadinpa'oraz
barau itinpu'oraz, na'iki umorotan na'iti baukapa karikaonan ipai
wunu. Na'iki umorotan nii na'iti, soo una'akan an izai patuma utaan
ni'oraz Tominkaru ati, pa'oian dikin ii na'iki wuru dikin ia'a oii-karu
kida pidannao sha'apataniaz maaitapinaka-daun.
8 Kaimana'o Doronaa kaimanaiman ukainaabatan wa'ati wuru
ida'ana'a, aonaa zii na'itim morota-karu wuru di'iti'i Kabaun Nazoo
Kaimana'oraz Manawun, wuru kaina'an kawana'ati zii'i, kiwiitapa'oraz
Tabernacle. 9 Di'oraz aimaakan, kainaabata wa'ati kai kida'o aimaakan
dau'an. Utukapa-kida wa'ati kaiman kida'oraz aimaakan taa-kao,
na'iki uzai kawaoda-kaoaz Tominkaru ati, aonaa turuu usaabaan
pidan choochiipa'o nyukunuu pa'oian ai. 10 Wuru'u kakinaorii kidaz
wuru dau'an kida'o karikaonanu'u: aimaakan kida turua'oraz unika-
kao na'iki utuza-kao dau'ana'o, na'iki chikain-karu kida dau'ana'o.
Na'apa'oraz kakinaorii kida, nanai ati'o karikaonan, aonaa nyukunui
ia'o mani, ukaiwaapa-kao nii aita-kao atii wuru ida'ati'i Tominkaru
tomanuz ipai aimaakan pa'inaa na'iki pana'a.
11 Mazan uru'u naa Christ Umanawunu'o Faadaa taa'oraz wa'ati
kaiman kida'oraz aimaakan, kaina'a'oraz naa kai. Na'iki umorota
Tabernacle iti, powa'a'oraz zii pa'an umanawunun na'iki ukaimanan,
aonaa pidan tomanii mani, oo aonaa di'ora'a amazada ida'a'o aimaakan
kida idi'o mani utoma-kao.
12 Aonaa umorotan na'iti pana'akan ida'an boogi† izain, na'iki tapi'iza
dani izain, mazan umorotan paizain ida'an pa'an Kabaun Nazoo
Kaimana'oraz Manawun di'iti, umorotan baukapa na'iki aona'o nii
na'apainim koshan. Uruu idi aonaa utokon nii ukazannaatan waunao
oia'o ai.
13 Aizii wuru'u boogi izain na'iki tapi'iza kazoti izain, na'iki pariti'i
kida tapi'iza dani kawaoda-kariwai di'iki'oraz chibii-kao ida'an, turuu
usaabaan pidan nanaa karikaonan, wuru kawana'ati'i ĩkakinaorinaaz,‡
mazan aonaa ĩnyukunuu ii mani. 14 Pidan saabaa-kao kaiman
kaikapa'o kaduz ida'ana'a, mazan Christ izain powa'a zii manawun
usha'apatan aimaakan umanawunu'o, utaainan idi Tominkaru ati

‡ **9:4** incense: kaduunu'o shanaribai. § **9:4** manna: uruu Tominkaru dyuudauzoniaz Israelitenao wanyukunuu nii aokazi iki ĩna'iaakapan dono'oraz mapidantaka'o amazada ii aka.

* **9:5** Cherubnao: angelnao kawanu'o, na'auzo maonapa Tominkaru dazaba'a. Di'ora'a kida Cherubnao dikin toma-kariwai gold idi, kainaabata'o Tominkaru taba wuru'u. † **9:12** boogi: English ida'an, goat. ‡ **9:13** Numbers 19:1-8

makasharutinaaka-daun, wuru ida'ana'a Doronai karikaonanu'oraz
ukakupan. Uizain saabaan nii wanyukunuu wuru aia'a madiwautapa-
ka'o sha'apatin-karu kida ai, turuu kizi washa'apatan wuru'u aimaakan,
Tominkaru kakupa'oraz aiapanii washa'apatan.
15 Ukau'an Christ ida'ana'o wuru'u Tominkaru tomanuz Pa'ina'o
Covenant, turuu kizi Tominkaru dapadaniinaouz papidanannao nii zaa-
matan ukowaadauzoniaz pataan nii, karikaonanu'oraz kaiman kida'o
aimaakan. Turuu usha'apan na'apa, usha'apanum kau'an mawaka'a
naa Christ, muuda-kida'o nii pidannao wuru aia'a ĩpataka'uta-kaoaz
pa'oian dikin ii, wuru'u ĩsha'apatauzonii kidaz ĩmashaapan dono'oraz zii
Kiwiitapa'o Covenant waranu'u.
16 Aizii pidan mawakan an mani, na'iki kaina'a uwa'akan pasaadanii
mawaka-karu kaaritannaa, kowaada'o nii kanomnao ati'o nii wuru'u
usha'apauz kida taa-kao umawakan dono. Aonaa kanom zaamatan
wuru'u aimaakan kidaz pa'idiwau nii wuru'u kaarita kawana'ati, soo
uaitapa-kao dono mishi, mawaka'a naa wuru'u saada'oraz mawaka-
karu kaaritannaa. 17 Usha'apanum kau'an wuru'u mawaka-karu kaar-
itannaaz madiwautapa-ka'o, pidan saada'oraz kakupan an zii; ukai-
wainan nii soo umawakan dauna'an.
18 Uruu idi'o kapam Kiwiitapa'oraz Covenant Tominkaru tomaniaz
Israelitenao tuma, kaiwainan soo zowii-kariwai uzai izain kaiwaa-kao
ida'an. 19 Kiwiitapa'o aimaakan Moses sha'apatan, ukowaadan pidan-
nao ati ipai Tominkaru dyuudaniaz uizo'ati-kao, usaadinpan kawana'ati
kakinaorii kida ida'a. Udauna'an uzaamatan tapi'iza dainao izain,
wunu tuma na'iki wuza'o kaznizo idi, na'iki hyssop waoda ida'an
uchibian kakinaorii kaaritannaa, na'iki ipai pidannao. 20 Aizii uchib-
ian pu'u, ukian, "Di'oraz izai, uruu kainaabata'o Tominkaru toman
covenant unao Israelitenao tuma, unao izo'atin ni'o."§ 21 Na'iki
na'apa kapam uchibian wuru'u Tabernacle, na'iki ipai aimaakan kida
kaiwaapa-kariwaiz choochiapa-karu dono na'ii. 22 Mishi, kakinaorii
kian kawana'ati, marii ipai aimaakan kida saabaa-kao kaiman izai
ida'an, na'iki Tominkaru so'otan oii-karu kida soo izai shoota-kao ida'an.

Christ mawakanuz
so'ota oii-karu kida

23 Wuru'u toma-kariwaiz aimaakan kida, aokazi ia'oraz kaduz
kawan, saabaa-kao kaiman uzai zowiapa-kao ida'an. Mazan aokazi
ii, uzai zowiapa-kao aonaa uturuan. Uaiapa powa'a'o zii aimaakan
umanawunu'o pa'an. 24 Christ aonaa umorotan Kabaun Nazoo
Kaimana'o di'iti, wuru'u pidan tomaniaz aokazi ia'o choochiapa-
kizai dikiniz karikaonan, mazan umorotan aokazi iti manawun. Kai
ukadishitapan Tominkaru kanaapu'u wadikin ii.
25 Jewnao Faadaan Umanawunu'o, umorotan baukapa ipai wunu
Kabaun Nazoo Kaimana'oraz Manawun di'iti, una'akan uzai izain pa-
tuma. Mazan Christ aonaa umorotan aokazi iti utaain kizi mani powa'a
an kida. 26 Una'apauzon an mani, powa'a an kida mani umawakan
amazada tominan di'iki. Mazan ukaawankan baukapa karikaonan,
amazada ikoda'anan di'iti'i naa patokon, utaain kizi pamainaabata-
kinaa nii oia'o, pazowii-kao ida'an.
27 Ipai pidan mawakan nii baukapa, na'iki uruu dauna'an ĩkootowapa-
kida-kao nii Tominkaru kanaapu iti. 28 Na'apa ukau'an, Christ taainan

§ **9:20** Exodus 24:8

baukapa pamawakan ida'an uso'ota kizi iriba pidannao oian kida. Uwa'atin nii koshan, aonaa oii-karu dau'ana'ora'a naa mani, mazan ukazannaata'anan pidannao zaudapainaouznaa uruu.

10

Jesus ida'ana'o kazannaatin-karu

1 Wuru'u Jewnao kakinaorinaa, soo dikinii karikaonan wuru'u, kainaabata'o ishazaba wuru'u kaiman kida'oraz aimaakan wa'atipa'oraz zii. Ukau'an uzai kawaodapa-kaoaz Jewnao kakinaori kawana'ati'oraz, aonaa uturuan usaabaan pidannao kaiman, wuru'u taainainaouz Tominkaru ati, uzai taa-kao pu'u padamata powa'a an kida ipai kamoo, na'iki ipai wunu. 2 Aizii wuru'u pidannao taainainaouz Tominkaru ati, umishiin dono mani ĩsaabaa-kao kaiman manawun pa'oian ai, aonaa kanom nii mani ĩnyukunuu kowaadan kaina'a zii ĩ'oian, na'iki ipai mani uzai zowiapa-kaoaz mashaadan. 3 Mazan wuru'u uzai zowiapa-kaoaz nyukunuu-kida'o nii pidannao oian kida ipai wunu. 4 Usha'apanum kau'an aonaa tapi'iza kazoti izain na'iki boogi izain ka'iitan paso'otan oii-karu kida.

5 Uruu idi'o ukau'an, Christ kaawan dono'oraz imi'i baara ati, ukian Tominkaru ati,

"Aonaa puaipan uzai zowiapa-kao
na'iki kaiman kida'o aimaakan taa-kao pu'ati,
mazan putaa õnanaa zowii-karu nii pu'ati.
6 Uzainao kawaoda-kao,
oo uzai zowii-kao kida oii-karu kida so'ota-kinao ni'oraz,
aonaa punyukunuu konaukian ĩdau'an."

7 Udauna'an Christ kian,

"Di'i õgaru'u, Tominkaru, sha'apata'o nii puaiapanii õsha'apatan,
na'apa usaadinpan kawana'ati õdau'an kakinaorii kaaritannaa ida'a."*

8 Christ kian, "Aonaa puaipan uzai zowiapa-kao kida na'iki kaiman kida'o aimaakan taa-kao, oo uzainao kawaoda-kao na'iki uzainao zowii-kao oii-karu kida so'ota-kinao ni'oraz, aonaa punyukunuu konaukian udau'an." Ukian kaikapa'a, uzainao zowiapa-kao taa-kao pu'u padamata kakinaorii kian kawana'ati. 9 Udauna'an ukian, "Di'i õgaru'u, Tominkaru, sha'apata'o nii puaiapanii õsha'apatan." Ukau'an Tominkaru katokonota wuru'u uzainao zowiapa-kaoaz, na'iki ukawadauntanuz Christ mawakan ida'an. 10 Usha'apanum kau'an Jesus Christ sha'apatan idi Tominkaru aiapanii usha'apatan, ipai usaabaan waunao kaiman Tominkaru ati, wuru ida'ana'a Jesus taanuz pananaa baukapa, na'iki aona'o nii na'apainim koshan utaanuz.

11 Ipai faadaa kadishitan na'iki usha'apatan pakaudin-kizi ipai kamoo, na'iki utaan powa'a an kida bauda'apa'o kaduz aimaakan, wuru'u uzai zowiapa-kaoaz. Aona'oraz na'apainim turuu uso'otan oii-karu kida. 12 Mazan Christ taa paizain baukapa uzowii-kao dono'oraz, na'iki aona'o nii utaan powa'a paizain oii-karu kida dikin ii, udauna'an usakanatan Tominkaru diwa'ora antanapu. 13 Na'ii kai uzauda-pan atii Tominkaru muudan utarubanao uwaranu'u. 14 Pataainan ida'an baukapa, karikaonanu'o nii Christ kaimandan pidannao saabaa-kariwainaouz Tominkaru ati.

* **10:7** Psalm 40:6-8

15 Na'iki Kaimana'o Doronaa aida-kida wa'ati mishi'o wuru'u, ukianuz kaikapa'a.
Kiwiin ukian,
16 “Aizii kaikapa'o nii wuru'u Pa'ina'oraz Covenant õtoman ni'oraz ĩtuma,
diina'iki'oraz zii kamoo kida wa'atipan di'ii, Naobanai kian.
Õmuudan nii õkakinaori kida ĩnyukunuu ii ĩdi'itinapa-kinaa nii,
na'iki õsaadan niizu ĩnyukunuu ida'a ĩnyukunuitapa-kinaa niizu.”†
17 Udauna'an ukian,
“Aona'o nii powa'a õnyukunuuan ĩ'oian kida na'iki dikauda kida'o
aimaakan ĩsha'apataniaz.”‡
18 Ukau'an wuru'u oii-karu kida so'ota-kao dono'o naa, aona'a naa powa'a wuru aiapa-kaoa'a uzai zowiapa-kaoaz, oii-karu dikin ia'oraz.

Maonapadin-karu Tominkaru ida'ati

19 Ukau'an õiribannao, aonaa watarian, turua'a naa wamakon aizii Kabaun Nazoo Kaimana'oraz Manawun di'iti, Jesus izain ida'an. 20 Usha'apanum kau'an uda'atan wa'ati dunapo pa'ina'o na'iki kakupa-kinaiz, mako'oraz Tominkaru di'iti manawun. Tawuru'u kamicha mada awautapa'oraz pidan Kabaun Nazoo Kaimana'oraz Manawun ai, aona'a naa powa'a aizii ubuutapan waunao Tominkaru ai. 21 Ukau'an, ukaina'an idi umanawunu'o waFaadaan kazowautapa'oraz Tominkaru Dapu ainao, wuru'u upidanannaouz, 22 marii wamaonapadinan Tominkaru ida'ati mishi'o wanyukunuu na'iki ma'ozaka'o wamishidapan ida'an, wanyukunuu kida ida'an saabaa-kariwaiz naa wuru aia'a wanyukunuu baiainapanuz oia'o idi, na'iki wananaa kida ida'an chikaa-kariwaiz naa kaimana'o wunu idi. 23 Marii wazaamatinpan kaimanaiman wuru di'iti'i wazaudapaniaz naa Tominkaru sha'apatan wa'ati, waaitapan idi umishian nii ipai aimaakan ukowaadaniaz pasha'apatan nii. 24 Marii wadi'itinpan na'apam kizi wama'ozakadan wairibannao, ĩmarainpaaka kizi na'iki ĩkaminka'uaaka kizi. 25 Mana'a wamarina'ata'ana'a wuru'u wabaokopainpauzonuz baokopa wamin-mishidannao tuma, baokoinao marina'atan kawan wuru'u pabaokopainpauzonuz, mazan wama'ozakadaaka mishi'oraiman. Na'iki uaitapan idi'i naa Naobanai kaawan kamoon maonapatan, uma'ozakadaaka powa'a zii.

26 Aizii wa'oipan an zii waaipan ati'i naa karikaonan, waaitapan dauna'ana'a naa mishi'o kuwai Christ dau'ana'o, aonaa ba'oran mawaka-karu nii kaina'a so'ota'o nii wa'oian kida. 27 Mazan kanom wa'akin kaina'a wazaudapan nii, soo tarii-karu wuru aia'a: Tominkaru pataka'utanuz pidannao na'iki Tuubaru'o Tikazi ai, wuru'u mainaabata'o ni'oraz Tominkaru tarubanao. 28 Pidan dikintapa'o Moses Kakinaori, aonaa turuu ukazannaatinan pazowii-kao ai, dya'utam oo idikinauda'u pidannao kian dono mishi'o udikintapan. 29 Aitaniimana'o nii pidan pataka'uta-kao tuukii, ukashadan idi Tominkaru Dani, na'iki utaapan idi madiwautapa-ka'o nii wuru'u izai, kainaabata'oraz Pa'ina'o Covenant, saabaa'oraz uruu kaiman, oia'o ai; na'iki udakoopan idi Kaimana'o Doronaa aida'oraz kamarainpan-karu. 30 Waaitapa Tominkaru kiinii sha'atii, “Õpataka'utan nii wunaou'u sha'apatainaouz oia'o aimaakan. Õkaunaatinan nii ĩ'ati.”§

† **10:16** Jeremiah 31:33a ‡ **10:17** Jeremiah 31:34b § **10:30** Deuteronomy 32:35

Na'iki ukian kapam, “Naobanai'o nii pataka'uta papidanannao wuru
kawana'ati'i ĩsha'apataniaz.”* 31 Tominkaru kakupa'oraz pataka'utan
dono pidan, kichana'iki-kia'o manawun wuru'u.
32 Mazan unyukunuitapa tawuru'u kiwiini'oraz kamoo kida, utomin-
pan dauna'ana'oraz zii mishi'o kuwai dau'u. Ubaiaapa iriba kasha'ora
kida'o aimaakan, mazan upu'u aonaa ukaakinpan wuru ati'i ubaiaina-
panuz. 33 Panaadon kida da'i parada-karu udau'an dikauda'o ida'an,
na'iki uantamikita-kao iriba'o pidannao kanaapu'u, na'iki panaadon
kida da'i minziiwa ukaminka'utan ba'orainao antamikita-kariwainao
unao kawan kapam. 34 Unao na'apa kapam ubaiainpan wunao tuma'a
kaboota-kariwainaouz taraa-kizai iti. Na'iki usha'apauz kida kazata-kao
dono'oraz ipai u'ai, upu'u ukonaukian, usha'apanum kau'an uaitapa
kaina'a aimaakan u'idiwau powa'a'o zii umanawunun pa'an, na'iki
karikaonanu'o ni'oraz una'an.
35 Ukau'an aonaa pa'i umarina'ata'ana'a wuru'u ukadishitapanuz
ma'ozaka, usha'apanum kau'an kaina'a uwinipinaa umanawunu'o.
36 Aonaa pa'i ukashadina'ana'a, uruu turuu kizi usha'apatan Tominkaru
aiapanii sha'apata-kao, uzaamata kizi wuru'u ukowaadauzoniaz pataan
nii. 37 Tominkaru paradan saada-kariwaiz kian,
“Aona'o ni'i naa utomunu'ikin,
arawu'u wa'atipa'oraz kaawan nii;
aona'o nii utomunu'ikidapan pawa'atinuz.
38 Õpidanan mashaapa'oraz sakitapa kakupan nii mishidapa-karu ida'an,
mazan utanawatinan an powaa iti õ'ai,
aona'o nii õnyukunuu-atin.”†
39 Waunao aonaa pidannao padantinainao mani powaa iti, na'iki wazi-
wadinainao mani, mazan waunao mishidapainao, na'iki kazannaata-
kariwainao pa'an.

11

Mishidapa-karu

1 Na'apa'oram ati'o wuru'u mishidapa-karuz? Uruu wuru'u waaita-
panuz wanyukunuu ii mishi'o nii aimaakan kida sha'apan wuru'u
wazaudapaniaz naa. Na'iki waaitapan aimaakan mishiin aonaan pu'u
padamata watukapanuzu. 2 Pidannao mashaapainaouz kotua'a naa,
kaiman Tominkaru nyukunuu ĩtuma ĩmishidan idi. 3 Wamishidan ida'an,
waaitapa ipai amazada toma-kao Tominkaru paradan kawana'ati,
wuru'u tukapa-kariwaiz aimaakan kida tominan, aonaa tukapa-kariwai
aimaakan di'iki'o mani.
4 Abel mishidan ida'an, utaan Tominkaru ati kaimana'o pakawao-
danii Cain taanii ai. Tominkaru kian kaiman unyukunuu aimaakan
kaimana'o dau'an Abel taaniaz. Ukau'an umishidan idi, udakota-kao
kaimana'o pidan nii. Abel mawaka'a naa, mazan pamishidan ida'an
pakawan zii ukakuwaapan.
5 Enoch mishidan ida'an, una'aka-kao aokazi iti, aonaa utiwaan
mawaka-karu, na'iki aonaa turuu pidan ikodan uruu, usha'apanum
kau'an Tominkaru na'akan idi uruu.* Una'aka-kao ua'ii, Tominkaru
Paradan kian, Tominkaru naudapa patukapan umashaapanuz.
6 Ukau'an aizii uaitapa, aonaan an pidan mishidan, aonaa na'apam

* **10:30** Deuteronomy 32:36 † **10:38** Habakkuk 2:3-4 * **11:5** Genesis 5:24

Tominkaru nyukunuu konaukii-kida-kao. Sha'apa'oram pidan wa'atin
an Tominkaru ida'ati, marii umishidan kaina'a Tominkaru, na'iki
marii umishidan Tominkaru'o nii kawinipinaata wunaou'u mishi'oraz
ĩdorotan uruu.
7 Noah mishidan idi, uizo'ati Tominkaru paradan, Tominkaru
kakinaowan dono'oraz uruu aimaakan kida dau'an aona'oraz zii
padamata utukapan; na'iki utoma udaru'o kanawa ukazannaata-kinaa
nii pairibannao. Paizo'atin ida'an, Noah aida-kida pidannao oian,
mashaapainaouz wuru'u amazada baara'a. Na'iki umishidan kau'an,
Tominkaru dakotan Noah kaimana'o pidan nii.
8 Abraham mishidan ida'an, uizo'ati Tominkaru paradan, udapada-
kao dono'oraz umako kizi ba'oran wiizai baara iti, wuru'u Tominkaru
kowaadauzoniaz pataan nii u'ati. Uwa'aka pawiizi aonaan pu'u
uaitapan na'iti'oram wuru'u pamakonuz. 9 Abraham mishidan ida'an,
umashaapan tawarai kawan wuru'u wiizai baara ii, Tominkaru
kowaadauzoniaz utaan nii u'ati. Utoman pamashaapa-kizi nii,
umashaapan wiizibai ida'a kida karikaonan. Isaac na'iki Jacob na'apa
kapam ĩmashaapauzon, zaamatainao ni'oraz kapam amazada baara
pawiizi nii, Tominkaru kowaadauzoniaz utaan nii ĩ'ati. 10 Usha'apanum
kau'an Abraham zaudapan wuru'u donoiz, karikaonanu'oraz nii
una'an, donoi Tominkaru tomaniaz paaitaan kawana'ati.
11 Abraham mishidan ida'an, utunarunaoun pu'a'a naa padamata,
na'iki Sarah maskonnaoun pu'a'a naa manawun, upu'u okaudanin.
Umishida Tominkaru mishiian nii wuru'u paparadanuz.† 12 Abraham
tunarunaou'u naa manawun, ikoda'o nii mawaka'azo'ora'a naa. Mazan
iriba utakaan-daunnao tominan, na'apa wizinao iriban kawan aokazi
ii aka'oraz, na'apa kaatu kawan paran danoma an kida'oraz, aona'oraz
uka'iita-kao uaita-kao.
13 Ipai di'oraz pidannao mawakan pamishidapan bii'i. Aonaa
ĩzaamatan wuru'u aimaakan kida Tominkaru kowaadauzoniaz pataan nii
ĩ'ati, mazan ĩtukapanuzu munapo pa'ua'ii na'iki ĩkonaukii udau'an. Na'iki
ĩkowaadan paugaru morowautapainao na'iki tawarainao imi'i baara'a.
14 Pidannao kaikapa'oraz ĩparadan, ĩaida-kidan kaimanaiman ĩdorotapan
pawiizi ni'i naa manawun. 15 Ĩdi'itinpan dono mani pawiizi dau'u
ĩwa'akaniaz, ĩkiwa'a naa mani powaa iti. 16 Mazan ĩnyukunuu tuukii
pa'an kaimana'oraz wiizai dau'ati, wuru'u aokazi ia'oraz. Ukau'an
Tominkaru, aonaa ukiba'azoo-kidan padakota-kao ĩTominkarun nii,
usha'apanum kau'an usaabaa donoi ĩmashaapa-kizi nii.
17-18 Abraham mishidan ida'an, utaa Isaac zowii-karu nii, Tominkaru
tiwaa-kidapan dono'oraz uruu. Abraham ati'o sha'atii tawuru'u
Tominkaru kiauzonuz: "Isaac ida'ana'o nii wuru'u pukatakaan-
daunnaounuz."‡ Mazan upu'u Abraham minziiwa utaan paudani
bauda'apauzoz zowii-karu nii Tominkaru ati, 19 Abraham mishida
Tominkaru ka'iita pakadishita-kidan Isaac umawaka-kizi iki. Na'iki
ukawana'ati mishi usha'apan, turuu kii-karu, Abraham ikoda Isaac
powaa ati umawaka-kizi iki.

---

† **11:11** Abraham mishidan ida'an, ... Umishida Tominkaru mishiian nii wuru'u paparadanuz oo "Sarah mishidan ida'an, omaskonnaoun pu'a'a naa manawun, upu'u zii okaudanin omishidan idi Tominkaru mishiian nii wuru'u paparadanuz." ‡ **11:17-18** Genesis 21:12

20 Isaac mishidan ida'an, udapada-kidan kaiman kida'o aimaakan
Tominkaru di'iki sha'apa'o nii paudainao Jacob na'iki Esau ati, na'iki
ĩtakaan-daunnao ati diina'iti'i.
21 Jacob mishidan ida'an, upishaan Tominkaru sha'apatan kaiman
kida'o aimaakan Joseph dainao ati, pamawakan ua'ii. Udawukapan
utoriinpan Tominkaru ati udiridinpan pawadookori paawa'a.
22 Joseph mishidan ida'an, umawakapan dono'oraz naa, uparadan
Israelitenao makon dau'an Egypt iki, na'iki ukian ĩ'ati marii kizi ĩna'akan
uniwa'uz.§
23 Moses daronao mishidan ida'an, ushakatan dauna'ana'oraz, ĩdizan
uruu idikinauda'u kauzu, usha'apanum kau'an ĩtukapan idi uruu ko-
raidaonaa konaunam sodi'o; na'iki aonaa ĩtarian king dyuuza ai.
24 Moses dyaupain dono'oraz naa, Naobanai Pharaoh dani zu-
naaba dyaupaitan pu'u padamata uruu; umishidan ida'an aonaa
uaipan padakotapa-kao Pharaoh takaan nii. 25 Mishi'oraiman ua-
iapa pa'an pabaiatan kasha'ora kida'o aimaakan Tominkaru pidanan-
nao tuma, una'azootapan ai oii kida'o aimaakan, aona'o ni'oraz
una'an tomunu'iki. 26 Udi'itapan baiatin-karu Christ ati powa'a pa'an
umanawunun ka'idiwau-karu ai ipai wuru'u umanawun kida'oraz
aimaakan idi Egypt ia'oraz. Usha'apanum kau'an udi'itinpan pawinipa
dau'u diina'iti'oraz Tominkaru taan ni'oraz u'ati. 27 Moses mishidan
ida'an, uwa'akan Egypt Baara, aonaa utarian king to'oran ai. Moses
aonaa ukaakinpan, ikoda'azo'o utukapanii Tominkaru aona'oraz turuu
utukapa-kao. 28 Na'iki Moses mishidan ida'an, utaapa wuru'u Passover
Kamoon na'iki udyuuda izai chibii-kao, uruu aonaa kizi Mawaka-
karu Angelin zowian Israelitenao dainao daonaioranao, wuru'u kiwiita-
painaouz ĩshakatan.*
29 Pidannao mishidan ida'an, ĩtaraukan Red Sea, na'apa arada'o baara
ana'o kawan, mazan Egypt Baara sannao tiwaan patarauka'akan
na'apa, baukapa ĩnaraada'aka-kao. 30 Israelitenao mishidan ida'an,
donoi Jericho awauribanaa kida dorautan, Israelitenao kora'uupan
dauna'an ubarau ii aka 7 kamoo, ĩkora'uankanuzu baukapa ipai kamoo.
31 Rahab, kaminshu'u-shoroaba, mishidan ida'an, aonaa ozowii-kao
wunao tuma'a dikintapainaouz Tominkaru, usha'apanum kau'an
konaukii odapaapan tawunaou'u Israelitenao awunuuta'ana'oraz
na'apam amazada aidinpan.
32 Turuu zii õna'itidan õkakuwaapan, mazan aonaa amazada turuuan
manawun õkowaada-kinaa nii Gideon, Barak, Samson, Jephthath, David,
Samuel, na'iki prophetnao dau'u. 33 Di'oraz pidannao, ipai ĩmishidan
Tominkaru, ukau'an ĩka'iita pamizaataakapan na'iki pakaakinapa-
kidan ba'oran wiizai ikiinao soldyaannao. Ĩsha'apata aimaakan saki-
tapa'o na'iki ĩzaamata Tominkaru kowaadaniaz utaan nii ĩ'ati. Ĩtarata
baudokorunao dako kida, 34 ĩmakada tuubaru kida'o tikazi, ĩkidoapa
pazowia'azoo-kao ai marii idi. Ĩnao kakataimana'o mazan ĩtoma-kao
ma'ozaka; umanawun ĩmizaataakapan mizaataaka-kizai ii, na'iki kaaki-
napa ĩtarubanao ĩ'ati.
35 Zunnao mishidan ida'an, ĩtukapan paudainao kadishita-kida-kao
powaa iti mawaka-karu di'iki. Baokoinao antamikita-kao kaziwa'o

§ **11:22** Joseph mishida upidanannao kiwan nii Israel iti, Tominkaru paradan kawana'ati, na'iki ukian ĩna'aka kizi unanaa ĩdida kiziz Israel ii. (Genesis 50:25) * **11:28** Exodus 12:21-30

ida'an atii ĩmawakan, aonaan idi ĩmuudan pamishidan. Usha'apanum
kau'an ĩaipan idi pakadishita-kida-kao kakupa-karu ida'ati kaimana'oraz
pa'an. 36 Aizii ba'orainao banikiita-kao na'iki ba'izii-kao, na'iki
ba'orainao do'oo-kao na'iki ĩkaboota-kao taraa-kizai iti. 37 Ĩzowii-kao ĩboo-
kao ida'an udaru kida'o kuba idi, ĩsaasata'aka-kao pazikon an, ĩzowii-
kao marii idi. Ĩkaiwadinpan kaznizo mada oo boogi mada kida ida'an
karikaonan kowas; aonaa ĩsha'apauz nii, ĩpataka'uta-kao kaziwa'o ida'an,
na'iki ĩantamikita-kao.
38 Ĩna'iaakapan mapidantaka'o amazada di'ii'aka, na'iki midukuo
baawu ii aka; ĩmashaapan kuba'un kida ida'a na'iki ka'unaru shaawa ii
kida. Wuru'u mishidainaouz, kaiman manawun ĩdyaun wuru'u imi'i
baara sannao ai, aonaa turuu ĩmashaapan ĩtuma.
39 Ipai wunao pidannao, kaiman Tominkaru nyukunuu ĩtuma ĩmishidan
idi, upu'u aonaa bauda'apa ĩdyaun zaamatan ipai wuru'u Tominkaru
kowaadaniaz utaan nii. 40 Mazan waunao ati powa'a'o zii Tominkaru
aipan pasha'apatan aimaakan kaiman wa'ati, uruu baokopa kizi wau-
nao ĩnao tuma saabaa-kao kaiman manawun diina'iti'i, Tominkaru
aipan kawana'ati.

12

Na'apam Tominkaru tominapa-kidan paudainao

1 Aizii wuru'u iriba'oraz pidannao, wadi'itinapa-kinaa ni'o.
Ĩmashaapauzon kaduz aida-kida wa'ati na'apa'oram ati'o mishidapa-karu.
Ukau'an marii wamarina'atan ipai aimaakan wuru'u awautapa'oraz
waunao, na'iki oia'o zaamatinpa'oraz wa'ida'ati. Na'iki ma'ozaka
wataapa wanyukunuu, aonaa wakashadina'ana'a, na'apa pidan
dimatina'o kawan dimatin-karu ida'a. 2 Marii waawunuutapan soo
Jesus di'iti, uruu ida'ana'o wamishidanuzu, na'iki wamishidapanuz
karikaonan uruu ida'ana'o. Jesus baiaapa mawaka-karu cross ida'a,
aonaa unyukunuupan na'apam ukakiba'azonnan. Usha'apatan di'oraz
aimaakan uaitapan idi Tominkaru taan nii konaukii-karu utokon ii.
Na'iki kai usakanatapan Tominkaru diwa'ora antanapu. 3 Udi'itapa
na'apam Jesus tuudan ipai wuru'u oia'o pidannao sha'apataniaz
dikauda kida'o aimaakan u'ati. Ukau'an mana'a ukashada-dina'ana'a
na'iki ukaakinpa'ana'a. 4 Wuru ida'ana'a utiwainanuz dadara
umasha'apata'azookan idi oia'o ubaiaapan kasha'ora'o, mazan
upu'u aonaa na'apainim zii uzowii-kao umishidapan dikin ii.
5 Umanyukunuuta'a naa mooko tawuru'u Tominkaru paradan kida
ma'ozakada'oraz unyukunuu? Udakotan unao paudainao nii. Ukian,

"Õdani, aonaa putaapa'ana'a madiwautapa-ka'o nii karikaonan wuru'u,
Naobanai kakinaotanuz pugaru dadara'o na'iki kaziwa'o ida'an,
na'iki aonaa pukashadina'aka'ana'a Naobanai kakinaotan dono pu-
garu.
6 Usha'apanum kau'an Naobanai kakinaota wunaou'u pamarainpani-
inaouz.
Na'iki ukakinaota ipai paudainao."*

7 Ukau'an utuudapa wuru'u ubaiatinanuz, usha'apanum kau'an darui
kakinaotan kawanu'o unao wuru'u. Tominkaru taapan unao pau-
dainao nii. Ipai daniinao, ĩdarunao kakinaota ĩdyaun. 8 Tominkaru

* **12:6** Proverbs 3:11-12

kakinaota ipai paudainao, ukau'an aonaan an ukakinaotan unao, aonaa
mishi'o mani udainao unao. 9 Ipai waunao kaina'a wadarunao, imi'i
baara'a kakinaota'o waunao. Ĩkakinaotan dono waunao wazaamata
wuru'u ĩkakinaori kidaz. Ukau'an powa'a'o nii zii ukaimanan man-
awun wazaamatan an waDaru aokazi ia'o kakinaori kidaz, uruu idi
kaina'a'o nii kakupa-karu wa'ida'a. 10 Wadarunao, imi'i baara'a'oraz
kakinaota waunao wapa'inan dono zii. Ĩkakinaotan waunao wuru
kawana'ati'i ĩaitapanuz wakakinaota-kao aiapa-kao. Mazan Tominkaru
kakinaotan waunao kaminka'uta'o nii waunao, mishi kizi wanaudapan
wamashaapan Tominkaru aipan kawana'ati. 11 Aonaa wakonaukii-
kidan wakakinaota-kao dono kaziwa'o ida'an. Kaziwa pidan kakinaota-
kao, mazan diina'iti'i, watominpan dauna'ana'a naa wakakinaota-kao
idi, kaiman wanyukunuu na'iki kaiman wamashaapan.

Na'apam pidannao aiapa-kao
ĩmashaapan

12 Unao kapati'ora'a naa, ukau'an uma'ozakada'a naa unyukunuu
koshan. 13 Umashaapa sakitapa'o mashaapa-karu kaduz ida'a, uruu
baokoinao mishidainaouz kapatinaouznaa ma'ozakadinan nii, uruu
aona'o nii ĩkapatin powa'a'a naa manawun. 14 Utiwaa umashaapan
kaiman ipai pidannao tuma, na'iki utaain Tominkaru ati, umuud-
ina'a naa kaimanaiman oia'o ai. Na'ia'oram pidan aona'o utaainan,
aona'o nii utukapauzon Naobanai Tominkaru. 15 Ukarodin pa'i aonaa
kizi na'ia'oram unao padantinan powaa iti Tominkaru kamunan-
ban ai. Ukarodin pa'i aonaa kizi na'ia'oram unao to'orapa'o un-
yukunuu. Na'apa'o pidan turuu upataka'uan ipai unao. 16 Ukarodin
pa'i aonaa kizi na'ia'oram unao da'awupan aonaa pamin-mazidan tuma
mani. Na'iki ukarodin pa'i aonaa kizi na'ia'oram unao Esau kawanun,
madi'itinapaka'a Tominkaru dau'u. Esau, uruu Isaac dani kiwiitapa'o,
na'iki uru'o nii zaamata padamata ipai aimaakan padaru ai. Mazan Esau
taa wuru'u pa'ati'oraz aita-kao, bauda'apa paraapi sodi'o wanyukunui
dikin ii. 17 Unao, uaitapanii sha'atii Esau sha'apatan dauna'an wuru'u
aimaakan, upu'u zii uaipan padaru dapadan kaiman kida'o aimaakan
sha'apan pa'ati.† Kaziwa upishaan pazaadan bii'i, mazan aonaa udaru
taa'azoonuzu u'ati. Usha'apanum kau'an Esau, aonaa uikodan kanom
ida'an papana'ada-kinaa nii wuru'u pasha'apataniaz aimaakan.

18 Unao, aonaa uwa'atin midukuo Sinai ida'ati,‡ turua'oraz upishata-
kao na'iki ka'awapa'oraz tikazi idi. Uruu midukuo ida'a kaina'a
maruta'o, kasha'ora-karu na'iki awaru kawaoru. 19 Kaina'a kuwudii§
aran na'iki parada-karu. Israelitenao abatan dono'oraz parada-karu,
kaziwa ĩpishaan aonaa kizi ĩabatan powaa'az. 20 Aonaa ĩabata'azon
wuru'u kichana'iki-kia'oraz parada-karu. Wuru'u parada-karu kian,
"Na'ia'oram pidan oo uzai pishatan di'oraz midukuo, boo-kao nii
kuba idi atii umawakan." 21 Wuru'u aimaakan ĩtukapaniaz tuukia'o
ukichana'iki-kian. Uruu idi Moses kian, "Õnaka-nakaan õtarian idi."

22 Mazan unao, uwa'atin Zion Naawa ati pa'an, na'iki kakupa'oraz
Tominkaru wiizi ida'ati, wuru'u Jerusalem aokazi ia'oraz. Unao
wa'atin wunao angelnao ida'ati iriba'oraz manawun, konaukia'o

† **12:17** Genesis 27:30-40 ‡ **12:18** Exodus 19:16-25 § **12:19** kuwudii: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

ida'ana'oraz ĩbaokopatinpan. 23 Uwa'atin wunao baokopainpan ida'ati
dakota-kariwainaouz Tominkaru dainao nii, kiwiitapa'oraz ĩshakatan.*
Ĩ'uu kida saada-kariwai'i naa aokazi ii. Unao wa'atin Tominkaru
ida'ati, di'itapa'oraz ipai pidan kaimanan oo oian. Na'iki uwa'atin
Tominkaru pidanannao doronaanao ida'ati, mawakainaouz mazan
saabaa-kariwaiz naa ĩdyaun kaiman. 24 Uwa'atin Jesus ida'ati, uruu
ida'ana'o Tominkaru toman Pa'ina'o Covenant. Uwa'atin Jesus izain
ida'ati, chibii-kariwaiz wa'oian chikaa-kinao nii, umanawunu'oraz
pa'an Abel izain ai.†

25 Ukau'an ukarodin na'iki aonaa utarata'ana'a ukinao Tominkaru
paradan dono. Baokoinao ĩtarata pakinao u'ai aonaan idi ĩabata'azon
uparadan. Ukakinaowan dono'oraz ĩdyaun imi'i baara'a, mazan aonaa
ĩdobatan papataka'uta-kao ai. Ukau'an powa'a'o nii zii manawun
wabaiaapan pataka'utin-karu wamaabata'azookan an Tominkaru, kak-
inaowa'oraz waunao aokazi iki! 26 Tawuru dono'o uparadauzonuz
kiwiitapa, nakaina'aka imi'i baara, mazan aizii ukian kainaaba'o
ida'an, "Baukapa'a naa koshan õnakaan nii imi'i baara, mazan aonaa
uruu mani karikaonan, õnakaan nii aokazi kapam." 27 Parada-karu
kida, "Baukapa'a naa koshan," kia'oraz, kaimanaiman ukainaabatan
wa'ati ipai aimaakan toma-kariwaiz nakaa-kao nii na'iki ĩmuuda-kao nii
pana'itinapu pawiizi ai, soo aimaakan kida aona'oraz na'itim ĩnakaa-
kao na'an nii pa'an. 28 Ukau'an marii wakonaukian Tominkaru ati,
usha'apanum kau'an kaina'a wawiizi ni'o, aona'oraz turuu unakaa-kao.
Marii wakonaukii-kidan Tominkaru na'iki wamanawuntapan uruu, wa-
kichana'ikin ida'an u'ai, 29 usha'apanum kau'an waTominkarun tikazi
kawanu'o, kawaoda'oraz aimaakan kaiman-daun.

13

Na'apam wakonaukii-kidan Tominkaru wamashaapan ida'an

1 Pakawan umarainpaaka umin-mishidannao tuma. 2 Aonaa
umanyukunuuta'ana'a udapaapan tawarainao udapu ida'ati,
usha'apanum kau'an pabi'i kida pidannao dapaapa tawarainao
padapu ati, aonaan pu'u ĩaitapan ĩnao angelnao. 3 Unyukunuuapa
pidannao taraa-kizai ia'oraz, utarainpa'o kawan ĩtuma. Unyukunuuapa
baiatinainao, ubaiatina'o kawan ĩtuma.

4 Marii ipai pidan taapan mazida-karu kaimana'o nii manawun. Na'iki
daiarui na'iki daiaroi, aonaa kizi ĩpataka'uan pamazidanuz, ĩdawatan
ida'an ba'oran pamin-mashaapan nii. Tominkaru mishi'o nii up-
ataka'utan wuru'u pidannao kiaapaakainaouz madoronaa-daun, na'iki
ba'orantapainaouz.

5 Aonaa umarainpa'ana'a puraata. Uturuuda wuru'u aimaakan
u'ida'a'oraz. Tominkaru kiinii,
"Aona'o nii õwa'akauzon pugaru,
aona'o nii õmanyukunuutauzon pugaru."*
6 Ukau'an waaitapan idi kaimanaimanazu, turuu wakian,
"Aona'o nii õtarian, usha'apanum kau'an kaina'a Naobanai õminka'u nii.
Aonaa turuu pidannao sha'apatan õgaru."†

---

* **12:23** Ipai Tominkaru dainao kiwiitapa'oraz udani shakatan kawanu'o. † **12:24** Genesis 4:10 * **13:5** Deuteronomy 31:6 † **13:6** Psalm 118:6

7 Unyukunuitapa uzowaunaanao tominapa-kidauzoz unao
Tominkaru Paradan kida dau'u. Udi'itapa kaiman kida'oraz aimaakan
sha'apan ĩmashaapan idi Tominkaru ati atii ĩmawakan. Ukau'an ma'ozaka
umishidapa ĩnao kawan. 8 Jesus Christ, aonaa upana'adinauzon,
pakawan uruu munumunu'o kawan, na'iki aizii, na'iki karikaonanu'o
nii.
9 Mana'a utaapada'ana'a ipai pabi'inaaka kida'o kakinaorii na'akan
unao pana'iti'i naa. Marii mishi'oraiman unyukunuu kida ma'ozakada-
kao Tominkaru kamunanban ida'an, aonaa kakinaorii kida izo'ati-kao
ida'an mani wanyukunui daua'oraz, aona'oraz ukaminka'utan pidan-
nao izo'ati'oraz uruu kaduz kakinaorii.
10 Mazan õaipan pa'an wadi'itinpan wuru dau'a'a taa-kariwaiz
Tominkaru ati, wuru'u chikaa'oraz wa'oian. Na'iki wuru'u
kaudinainaouz Tabernacle di'ii, aonaa turuu ĩnikan wuru'u taa-kariwaiz
oii-karu chikaa-kinaoaz.‡
11 Umanawunu'o Faadaa, una'akauzonii uzainao izain Kabaun Na-
zoo Kaimana'oraz Manawun di'iti, utaa kizi oii-karu kida dikin ii.
Mazan wuru'u uzainao nanaa kida kawaoda-kao paniba ii, Jewnao
kawiizibitinapa-kizi ai. 12 Ukau'an Jesus paniba ii umawakan donoi
ai kapam, usaabaa-kinaa nii papidanannao kaiman manawun oia'o
ai paizain ida'an. 13 Ukau'an wamako Jesus di'iti paniba iti Jewnao
kawiizibitinapa-kizi ai, wakashaapa washa'apata-kao, na'iki wabaiaapa
kapam uruu kaduz aimaakan kakiba'azonna'o uruu baiaapaniaz kaduz.
14 Aonaa karikaonanu'o donoi nii da'a'a imi'i baara'a wa'ati, mazan
waunao, tuukii wazaudapan donoi wuru'u wa'idiwau ni'oraz diina'iti'i
pa'an.
15 Ukau'an aizii Jesus ida'an, marii wataainan Tominkaru ati
wakonaukii-kidan ida'an uruu, wakowaadan ida'an wuru'u kaiman
kida'o aimaakan usha'apataniaz. 16 Aonaa umanyukunuuta'ana'a
usha'apatan kaimana'o ba'orainao ati, na'iki uka'idiwaaka ĩtuma,
usha'apanum kau'an na'apa kida'o pa'an aimaakan taa-kao, Tominkaru
konaukii udau'an.
17 Uizo'ati uzowaunaanao na'iki unaubaapa wuru'u ĩkaudinanuz. Ĩnao
awunuutapa'o unao, usha'apanum kau'an ĩnaou'o nii kowaada na'apam
ĩsha'apatan pakaudin-kizi Tominkaru ati. Uizo'ati ĩdyaun, konaukii
kizi ĩsha'apatan pakaudin-kizi. Aonaan an uizo'atin, ĩsha'apatan nii
pakaudin-kizi kasha'ora-karu ida'an, na'iki aona'o nii kanom unao iko-
dan na'apa'o di'iki.
18 Aonaa usokoda'ana'a utoriinpan wa'ati. Waaitapa aonaa kanom
dikauda'o nii washa'apaapan, mazan karikaonan washa'apata'azon
kaiman kida'o aimaakan. 19 Tuukii manawun õpishaan utoriinpan õ'ati,
marii kizi Tominkaru dyuudan õgaru powaa ati kadiman unao ida'ati.

Kaarita katokon-tinan

20-21 Aizii marii Tominkaru konaukii-kida-kao, uruu taa'o
wanyukunuu kaiman-kinaa. Ukadishita-kida waNaobanaa Jesus
mawaka-karu di'iki. Na'iki marii Jesus konaukii-kida-kao, uruu
umanawunu'o kaznizo taapiki. Uruu izain ida'ana'o Tominkaru toman
Pa'ina'o Covenant, aona'o ni'oraz na'apainim ukatokonon. Aizii marii

‡ **13:10** Faadaanao, turuu ĩnikan dunai wuru di'iki'i taa-kariwaiz Tominkaru ati. Soo wuru'u uzainao taa-kariwaiz oii-karu chikaa-kinao nii, aonaa turuu ĩnikan udunaa. Ĩkawaoda pa'an ipai wuru'u uzai nanaa paniba ii, munapo Jewnao kawiizitinapa-kizi ai.

Tominkaru taan ipai kaimana'o aimaakan unao sha'apata-kinaa nii
aimaakan paaipan kawana'ati. Na'iki marii usaabaan waunao paaipan
kawana'ati, Jesus Christ ida'an, na'iki marii utaapa-kao umanawunu'o
nii karikaonan. Amen.
22 Õiribannao, tuukii manawun õpishaan unao, uabatapa kizi
kaimanaiman di'oraz kuwai õsaadaniaz õma'ozakada-kinaa ni'oraz
unao; wuru'u õkaaritanuz, aonaa udawuan manawun. 23 Õkowaada'azon
u'ati wa'inawuzu Timothy kodita-kida-kaoa'a naa taraa-kizai iki.
Ukaawan an kadiman, baokopa'o nii wawa'atin watukapa'anan unao.
24 Ukowaada pa'i waparadan kida ipai uzowaunaanao ati, na'iki ipai
Tominkaru pidanannao ati. Wairibannao Italy ikiinao dyuudan kapam
paparadan unao ati. 25 Marii Tominkaru kamunanun ipai unao ati.

James Saadanii Kaarita

Di'oraz kaarita daua'o

James, uruu Jesus inawuzu. (Matthew 13:55; Galatians 1:19) Upa'inan dono zii aonaa umishidan Jesus Tominkaru di'iki'o, mazan umishidan dauna'an, uru'u naa choochi zowaunaa nii Jerusalem ii. (Acts 15:13; 21:18)

Jesus kadishitan dauna'an pamawaka-kizi iki na'iki ukiwan dauna'an aokazi iti, utominapa-kidaniinao kowaadapan Kaimana'o Kuwai wuru'u Jesus daua'oraz. Kiwiin ĩkowaadanuz Jewnao ati, Israelitenaouz. Aizii Tominkaru pidanannao zowiipauzo-kao dono, ĩmishidan dikin ii Jesus, iriba mishidainao kidoopan ba'oran wiizai kida di'iti. Uruu idi James saadan pakaaritan ipai mishidainao ati. Mazan kiwiini'o verse ida'a usaadan kaikapa'a: "ipai 12 Israelitenao tonaazinaa kida ati, ipai wiizai kawana'ati."

James kakinaotan ĩdyaun, mishi kizi ĩtukapa-kidan pamishidan Jesus, pasha'apatan ida'an kaiman kida'o aimaakan.

James kakinaowan ĩdyaun powa'a zii: marii kizi ĩkonaukian pap-ataka'uta-kao pu'u, oo pamapuraatanun pu'u. Usha'apanum kau'an pataka'utinainao, umanawunu'o Tominkaru ati ĩnao. Na'iki kapu-raataniinao pidannao, marii pa'i ĩkarodinan. Usha'apanum kau'an ĩnao tuukia'o nii ĩto'oradan Tominkaru, ĩsha'apatan ida'an aimaakan dikauda kida'o papuraatan ida'an.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi *1:1*
Mishida-karu na'iki aitapaaba-karu *1:2-8*
Pataka'utin-karu na'iki kapuraatan-karu *1:9-11*
Baiatin-karu na'iki tiwaa-kidapa-karu *1:12-18*
Abatapa-karu na'iki sha'apatin-karu *1:19-27*
Aonaa pidan taapa-kao umanawunu'o nii ba'oran ai *2:1-13*
Mishidapa-karu na'iki sha'apatin-karu *2:14-26*
Na'apam wakaiwaan waninoba na'iki waparadan *3:1-12*
Dya'utama'o aitapaaba-karu kaduz *3:13-18*
Mishidainao kodita kizi oia'o pidannao bii iki *4:1—5:6*
Mishidainao ma'ozakada-kao powa'a zii *5:7-20*

1 Õgaru James, Tominkaru na'iki Naobanai Jesus Christ poitoru.
Õdyuudan õparadan ipai 12 Israelitenao tonaazinaa kida ati,
makoodanainaouz ipai wiizai kawana'ati.

Mishida-karu
na'iki aitapaaba-karu

2 Õiribannao, ukonaukii pa'i na'apainim dono ubaiaapan pabi'inaaka
kida'o pataka'utin-kinai. 3 Usha'apanum kau'an uaitapa utiwaa-kaoaz
na'apa, umishidan ma'ozakan tiwaa-kao wuru'u. Aizii upakawanun
an ukadishitapan utiwaa-kao dauna'an, aona'o nii ukashadinan
ba'oran dono ubaiatinan pu'u padamata. 4 Ukau'an marii pa'i
umakashadinkanuz na'iki umakaakinapakanuz mashaapan ma'ozaka,
uruu aona'o nii ukaakinpan, na'iki aona'o nii ukasharutinpan
udi'itinpan ida'an.

5 Mazan na'ia'oram pidan unao bii'i, aona'o uaitapan padi'itinpan,
marii upishaan Tominkaru, utaa kizi u'ati aitapaaba-karu;
usha'apanum kau'an Tominkaru, konaukii utaan na'iki aonaa
ukashanauan pidan pishaa'o paugaru. 6 Mazan upishaan an Tominkaru,
marii upishaanuzu pamishidan ida'an, aonaa pamamishidakan
bii an mani. Usha'apanum kau'an, pidan pishaan an aimaakan
pamamishidakan bii an, uruu na'apa'o wunu paran kawan, paran
baoko ia'oraz, ma'ozaka'o awaru pootaniaz na'iki ukida'uupaniaz
di'itinapa kida'a. 7-8 Na'apa'o pidan, dya'utamatapa'o panyukunuu
na'iki aona'o uaitapan na'apam dii pasha'apatinan, aonaa turuu
uzaudapan Tominkaru taan pa'ati aimaakan upishaaniaz.

Pataka'utin-karu
na'iki Kapuraatan-karu

9 Ukaina'an an Tominkaru pidanan pataka'utina'o, marii ukonaukian,
usha'apanum kau'an Tominkaru awun za'a umanawunu'o uruu.
10 Mazan pidan kapuraatanu'o, marii ukonaukian, usha'apanum
kau'an Tominkaru awun za'a uruu pataka'utina'o. Kapuraatanu'o
pidan, umainaabatinan nii na'apa amazada san soosoi kawan.
11 Kamoo koditan dauna'an, uwiichan wiicha, wiicha, na'iki sariapa
ukadunaa wuzada'akan; usooso waotan, na'iki ukonaunamanuz
mainaabatina'akan naa. Ukau'an na'apa'o nii pidan kapuraatanu'oraz
mainaabatinan kapam, upuraataapatinan pu'u.

12 Konaukia'o pidan, wuru'u tuudapa'oraz pabaiatan kasha'ora kida'o
aimaakan. Aizii utuudapan idi pabaiatinan, aonaa ukaakinpan, uzaa-
matan nii pawinipa nii, karikaonanu'o kakupa-karu idi, tawuru'u
Tominkaru kowaadauzoniaz pataa'azon marainpainao ati paugaru.

13 Aizii pidan tiwaa-kidapa-kao dono pasha'apata'azon dau'ati
oia'o, aonaa turuu ukian: "Tominkaru wuru'u tiwaa-kidapa'oraz
õgaru õsha'apata kizi oia'o." Usha'apanum kau'an Tominkaru, aonaa
na'apainim utiwaa-kidapan pidan oia'o dau'ati; na'iki Tominkaru,
aonaa na'apainim usha'apatan oia'o utiwaa-kidapa-kao dono.
14 Mazan pidan tiwaa-kidapa-kao dono pasha'apata'azon dau'ati oia'o,
unyukunuu oia'o dau'atin idi'o karikaonan wuru'u, ukozoota-kidinan
paaipan ati'o, aonaa udikintan wuru'u oia'oraz. 15 Aizii unyukunuu
na'apan idi oia'o dau'ati, uru'u naa usha'apata'akanuz, oia'o shakatan
naa wuru'u, na'apa koraidaonaa shakatan kawan. Na'iki oia'o dyaupain
dono'o naa kaimanaiman, uru'u naa mawaka-karu shakatan kapam.

16 Õmin-mishidannao, õmarainapaniinao, mana'a umariidapa-
kidina'ana'a. 17 Ipai aimaakan kaiman kida'oraz, taa-kariwaiz
mawinipinaa-daun, aokazi iki'o wuru'u, Tominkaru di'iki'o, toma'oraz
kamoo, kauzu na'iki wizinao. Tominkaru aonaa upana'adinauzon,
na'iki aonaa na'apainim utanawatinankauzon pana'iti wa'ai, na'iki
aonaa uwa'akauzon waunao maruta'o-karu'u. 18 Paaipan kawana'ati'o
wuru'u udaniitanuz waunao pakakinaori mishi'o ida'an, uruu idi tuukii
ukonaukii-kidan waunao ipai ba'oran patomaniinao ai.

Abatapa-karu
na'iki Sha'apatin-karu

19 Õmin-mishidannao õmarainapaniinao, unyukunuitapa wuru'u
õkakinaori kidaz: Marii ipai pidan abata'azo'o nii kadakotin-karu, mazan

aonaa uparada'ana'a maaitapinaka-daun, na'iki udadarada unyukunuu
uto'oran ai. 20 Usha'apanum kau'an pidan to'oran an aonaa turuu
usha'apatan aimaakan kaiman kida'o Tominkaru aipan kawana'ati.
21 Ukau'an umuuda'a naa ipai oia'o na'iki dikauda kida'o
aimaakan usha'apatauzoniaz. Aonaa u'atadinpa'ana'a, mazan
ukashaapa Tominkaru Paradan utaaniaz unyukunuu ii, uruu wuru'u
ukazannaatin-kinaa ni'oraz.
22 Aonaa umariidapa'ana'a unyukunuu, uabatapan ida'an
karikaonan Tominkaru Paradan. Mishi'oraiman, usha'apatina'a naa
pa'an wuru kawana'ati'i uabataniaz. 23 Na'ia'oram pidan abatapauzo
Tominkaru paradan mazan aonaa usha'apatinan ukawana'ati, uruu,
na'apa'o pidan kawan awunuuta'oraz paawun baara wanamari di'iti.
24 Uawunuutan padikin kaimanaiman na'iki udauna'an umako'okan
naa, sariapa umanyukunuuta'akan na'apa'oram paaidinpan. 25 Mazan
pidan di'itinpan an kaimanaiman kuwai kaimana'oraz dau'u, wuru'u
muuda-kida'oraz pidannao oia'o ai, na'iki utaapan an panyukunuu
karikaonan kaimana'o kuwai dau'ati, aonaa umanyukunuutan
paabatanii, mazan usha'apatinan pa'an ukawana'ati. Uruu idi kanom
usha'apatanii kida, kaimana'o nii usha'apan Tominkaru ida'an.
26 Ukaina'an an pidan unao bii'i Tominkaru-tapa'o utaapinpan,
mazan aonaa utuuda'akauzon dikauda kida'o paparadan, umari-
idapan panyukunuu karikaonan wuru'u, na'iki uTominkaru-tapanuz
madiwautapa-ka'o karikaonan. 27 Mazan pidan, mishi'o uchoochi
san-tinpan Tominkaru waDaru aipan kawana'ati, uruu pa'an wuru'u
karikaonanu'oraz ukaminka'utauzon maudaniiwainao na'iki zunnao
pataka'utinainaouz mawaka'oraz naa ĩdaiarunao, na'iki uruu aona'o
nii uaipan papataka'uinan oia'o idi. Na'apa'o choochi-santinapa-karu
kaimana'o, na'iki aona'o ukasharutinpan Tominkaru awun za'a.

2

Pataka'utinainao
na'iki Kapuraataniinao

1 Õiribannao, mishidainaouz umanawunu'o wanaobanaa Jesus Christ,
aonaa unauba'ana'a bauda'apa'o pidan ba'oran ai. 2 Aizii pidan ka-
puraatanu'o kaawan an mani uchoochin ida'ati, kaiwadinpa'o kaw-
inipina'o kamicha idi na'iki uka'u saba nii gold; aizii ukaawan pu'u,
ba'oran pidan kaawan kapam, pataka'utina'o, ukamichan uzaama'ora'a
naa kowas. 3 Aizii unao, unyukunuu wuru dau'ati'i pidan kaimana'oraz
ukaiwadinpan manawun na'iki usakanata-kidan uruu kaimana'o tabai
ida'a. Mazan aizii pidan pataka'utina'o ati unao kian, “Turuu pukadishi-
tapan na'ii,” oo “Pusakanata da'a'a imi'i baara'a.” 4 Usha'apatan
an na'apa'o aimaakan, ubuutaakapan karikaonan wuru'u. Aonaa
utaapa'ana'a bauda'apa'o pidan kaimana'o nii ba'oran ai. Na'apa'o
aonaa kaimana'o mani wuru'u, na'iki unao di'itinpan aonaa usakitapan.
5 Õmin-mishidannao õmarainapaniinao, aushaa uabata! Tominkaru
zaamatanii wuru'u pidannao pataka'utinainaouz, umanawunu'o
mishidapa-karu ida'ati. Ĩnao ĩnaobanaitapan nii Tominkaru na'iki
ĩzaamatan nii kaiman kida'o aimaakan, tawuru'u Tominkaru kiauzo-kiziz
utaan nii marainpainao ati paugaru. 6 Aizii unao, tuukii uzon-kidan
pataka'utinainaouz. Mazan wuru'u pidannao kapuraataniinaouz,

ĩnao mishi'oraiman na'aka'oraz unao kootowapa-kizai iti, ĩzaamata
kizi usha'apauzi. 7 Ĩnao wuru'u parada'oraz oia'o ida'an kaimana'o
uNaobanaa Jesus dau'an.
8 Kaiman zii manawun uizo'atin an waNaobanaa kakinaori, saada-
kariwaiz Tominkaru Paradan ida'a kaikapa'a: "Pumarainapa pidan-
nao na'apa pumarainpan kawan punanaa."* 9 Mazan utaapan an
bauda'apa pidan kaimana'o nii ba'oran ai, oia'o aimaakan wuru'u
usha'apataniaz, ukau'an unao dikintapainao kakinaorii. 10 Pidan dik-
intapa'o bauda'apa'o kakinaorii, uruu dikintapa'o ipai ba'orainao kaki-
naorii kida wuru'u. 11 Tominkaru kian, "Mana'a puba'orantapa'ana'a."
Uruu wuru'u kia'oraz kapam, "Aonaa puzowia'ana'a pidan." Aizii
aonaan pu'u puba'orantapan† padamata, mazan puzowian pidan,
pugaru dikintapa'o kakinaorii wuru'u. 12 Ukau'an uparada saki-
tapa, na'iki umashaapa aitapainao nii na'iki izo'atiinao nii Kakinaorii,
wuru'u muuda-kida'oraz pidannao oia'o ai. Wuru'u kakinaoriiz,
uaida-kidan nii na'apam wamashaapan, kaiman oo aonaa ukaimanan.
13 Usha'apanum kau'an Tominkaru pataka'utan dono pidannao, aona'o
nii ukamunan-kidan pataka'utainaouz pairiban, aona'oraz ĩaidan paka-
marainapanun; mazan pidannao aida'oraz pakamarainapanun, aona'o
nii ĩpataka'uta-kao pa'an.

Mishidapa-karu
na'iki sha'apatin-karu

14 Õiribannao, ukian umishida Tominkaru. Mazan aonaan an uaidan
umishidan usha'apatan ida'an kaiman kida'o aimaakan, madiwautapa-
ka'o wuru'u una'apanuz. Na'apa'o mishidapa-karu aonaa turuu
ukazannaatan unao. 15 Aizii puiriban makamichanun an mani
na'iki umawanyukunuun an. 16 Mazan aonaa putaan u'ati uaia-
panii, soo pukian u'ati karikaonan: "Kaiman! Marii shaa pa'i
Tominkaru sha'apatan kaiman kida'o aimaakan pu'ati! Kaiman kizi
pukaiwadinpan, na'iki kaiman kizi puaroopan!" Madiwautapa-ka'o
wuru'u puna'apan an na'apa. 17 Ukau'an na'apa'o wuru'u mishidapa-
karuz: Mishida-karu kaiwaa-kao an paba'oran, aonaan dono kaimana'o
sha'apata-kao utuma, madiwautapa-ka'o wuru'u.
18 Mazan panaadon ba'oran pidan kian nii, "Pabi'i pidannao mishida
Tominkaru, na'iki ba'orainao sha'apata kaiman kida'o aimaakan pa'an."
Mazan õgaru, õdako'atinuzu, "Na'apa dii mooko turuu puaida-kidan
õ'ati pumishidan aonaan pu'u pusha'apatan kaiman kida'o aimaakan?
Õgaru, õaidan nii pu'ati õmishidanuzu õsha'apatan ida'an kaiman kida'o
aimaakan pa'an." 19 Pumishidan an kaina'a bauda'apa Tominkaru,
kaimana'o wuru'u! Mazan upu'u zii oia'o doronainao ĩmishida kapam,
na'iki tuukii ĩnaka-nakaan ĩtarian idi u'ai.
20 Pugaru madiwautapa-ka'o pidan! Puaiapa mooko õaida-kidan pu'ati
wuru'u mishidapa-karuz, madiwautapa-ka'o karikaonan kaimana'o
sha'apatin-karu aonaan an u'ai? 21 Pudi'itapa wadokozu-daun
Abraham. Tominkaru kian udau'an "Kaimana'o pidan uruu," soo
usha'apatinan ida'ana'o Tominkaru paradan kawana'ati: tawuru'u
utaan dono'oraz paudani Isaac altar paawa'a, kawaoda-karu nii

* **2:8** Leviticus 19:18 † **2:11** puba'orantapan: zun kiaapa-kidinan ba'oran daonaiora ati pakaudaiarun pu'u oo daonaiora kiaapan ba'oran zun pakaudaiaron pu'u.

Tominkaru ati. 22 Aizii puaitapa, pamishidan ida'ana'o uizo'atin
Tominkaru. Na'iki pasha'apatinan ida'an uaidan na'apam manawun
pamishidan Tominkaru. 23 Na'iki saada-kariwaiz Tominkaru Paradan
mishiinan, kaikapa'oraz ukianu'u: "Abraham mishida Tominkaru,
uruu idi Tominkaru dakotan uruu kaimana'o pidan nii."‡ Udakotan
Abraham papaonaru nii kapam. 24 Aizii uaitapa, Tominkaru aonaa
udakotan pidan kaimana'o nii, soo ukian idi karikaonan "Õmishida
Tominkaru." Mazan udakotan pidan kaimana'o nii, usha'apatan ida'an
kaiman kida'o aimaakan kapam.
25 Na'apa sha'atii Rahab, kaminshu'u-shoroaba, odakota-kao
kaimana'o pidan nii osha'apatinan ida'an, tawuru'u odapaapan
dono'oraz padapu ati Joshua dyuudaniinao, na'iki odyuudan ĩdyaun
ba'oran dunapota'a naa tarubainao ai.§ 26 Aizii pidan nizowan aonaan
an unanaa ai, uruu pidan mawaka'o wuru'u; ukau'an na'apa kapam,
kaimana'o sha'apatin-karu aonaan an mishidapa-karu ai, mawaka'o
wuru'u.

3

Niinobai daua'o

1 Õiribannao! Aonaa uaipina'ana'a ipai tiichaanao nii, usha'apanum
kau'an waunao tiichaanao, tuukia'o nii wapataka'uta-kao manawun,
ipai ba'orainao ai, wakasharutinan dikin ii. 2 Mishi ipai waunao
kasharutina'o iriba aimaakan ida'an. Mazan pidan aona'o ukasharuti-
nauzon paparadan ida'an, uruu kaimana'o pidan manawun na'iki
uka'iita pakazowautapan ipai pananaa.
3 Wamuudan kawaro dako-tannaa udako iti, uizo'ati kizi wau-
nao, uruu idi waka'iita wana'akanuzu na'itim karikaonan waaipan
kawana'ati. 4 Oo udi'itapa paran san kanawa: u'udarun pu'u, na'iki
ma'ozaka'o awaru kida'ukapan pu'u padamatazu, turuu una'aka-kao
poora sodi ida'an na'itim karikaonan uaiapa-kao kawana'ati. 5 Na'apa
ninobai kapam: uduusodin pu'u padamata, turuu u'atadinpan tuubaru
kida'o aimaakan dau'u. Aushaa! Udi'itapa na'apam tikazi tiriizi sodi, tu-
ruu udanomaitan kanoko baawu udaru'o. 6 Wuru'u ninobaiz, na'apa'o
tikazi kawan, umanawun utaapan oia'o. Uruu idi ipai daunuuda'u
upataka'uan wananaa oia'o idi. Utoma udaru'o tikazi wananaa ida'a,
atii ukawaoda na'iki umainaabata kaiman-daun wadi'itinpan, na'iki
wuru'u wakakupanuz. Tuubaru'o Tikazi di'iki'o wuru'u tikazi tomi-
nanuz.
7 Pidan ka'iita pamaawaadibaan pabi'inaaka to'ora kida'o aimaakan-
nao, kotu'uznao, atoru na'iki kowazaz kaduz, na'iki aimaakannao
mashaapainaouz paran baoko ii. 8 Mazan aonaa na'ia'oram pidan
ka'iitan pamaawaadibaan paninoba. Niinobai oia'o na'iki dikintapa'o,
utaapan pa'idiwaru mawaka-kinai.
9 Ninobai ida'an wakaiwaa kaiman kida'o parada-karu waNaobanaa
Tominkaru waDaru ati. Na'iki waninoba ida'an wakaiwaa dikauda
kida'o parada-karu wairibannao ati, ĩtoma-kao pu'u Tominkaru aidinpan
kawan. 10 Uruu bauda'apa'o dakoi di'iki parada-karu kaimana'o na'iki
dikauda kida'o koditan! Õiribannao, aonaa washa'apata'ana'a na'apa'o
aimaakan! 11 Aonaa turuu kaimana'o na'iki kuzuba'o wunu shootapan

‡ **2:23** Genesis 15:6 § **2:25** Joshua 2:1-23

bauda'apa'o wunu nunudapa-kizi di'iki. 12 Õiribannao, aonaa turuu fig
kadunaa kaakan olive nii, oo grape kadunaa kaakan fig nii, na'apa
ukau'an kuzuba'o kapoo-kizai, aonaa turuu kaimana'o wunu ikoda-kao
u'idi'iki.

Aitapaaba-karu Tominkaru
di'iki'oraz

13 Ukaina'an dono pidan unao bii'i aitapaaba'o utaapinpan, marii
uaidan wuru'u paaitapaabanuz pamashaapan ida'an kaiman na'iki
pasha'apatan ida'an kaiman kida'o aimaakan, aonaa pa'atadapan
ida'an mani wuru'u paaitapaabanuz. 14 Mazan kishauzi-karu mashaa-
pan dono punyukunuu ii tuukii manawun, na'iki puaipan aimaakan
sha'apan soo pu'ati pa'idiwaru; aonaa pu'atadinpa'ana'a puaitapaaban
dau'an, usha'apanum kau'an puna'apan an, pana'atanpu'o pumashaa-
pan wuru'u mishi'oraz kakinaorii ai. 15 Kaikapa'oraz aitapaaba-
karu, aonaa Tominkaru di'iki'o mani wuru'u, mazan imi'i baara iki'o
karikaonan, pidan sha'apata'azon kaduz oia'o karikaonan na'iki oia'o
doronainao aipan ati'o karikaonan. 16 Na'iki na'iam dono kaina'a
kishauziaaka-karu, na'iki pidan nyukunuu ii tuukii uaipan aimaakan
sha'apan soo pa'ati karikaonan, kaina'a'o nii to'orataaka-karu na'iki
pabi'inaaka kida'o oia'o sha'apata-kao.
17 Mazan Tominkaru taan an aitapaaba-kinai pidan ati, aona'o
nii ukasharutinpan, uruu idi aona'o nii umizaataakapan oo
ukadakowaakapan, aona'o nii udikintinan, aona'o nii udikintapan,
tuukia'o nii uabata'azon na'apam kii-karu kida pa'ati. Kamunanuuba'o
nii na'iki pabi'inaaka kida'o nii usha'apatan kaiman kida'o
aimaakan, uaitapan nii aimaakan sakitapa'o, aonaa mazanu'o mani
ukadakotinanuzu, mazan mishi'o pa'an uparadan. 18 Umashaapan an
wuru kawanu'u, paoribai uuda paowa-kao kawanu'o wuru'u. Uaidan
dono pakamarainapanun pairibannao ati, ukaraodan nii kaimana'o
akai udikin ii, uruu wuru'u kaimana'oraz mashaapa-karu Tominkaru
awun za'a.

4

Oii kida'o aimaakan
na'azootapa-kao

1 Na'iki'oram dii wuru'u mizaataaka-karu kida na'iki to'orataaka-karu
kida unao bii ana'oraz wa'atin? Ĩwa'atin wuru'u di'iki'o mizaataaka-
karu unanaa ida'a'oraz, una'azootapan idi imi'i baara ana'o aimaakan
kida karikaonan. 2 Puaipan aimaakan kida padamata pu'idiwau
nii, mazan aonaa uka'idiwaun u'idi, uruu idi uzowiimikipa'aka'azon
naa. Umaka'iitakan idi uikodan aimaakan kida, una'azootapaniaz
tuukii manawun, uruu idi uto'orataakapan na'iki umizaataakapan
naa. Umaikodakan aimaakan wuru'u uaipaniaz, umapishaakan idi'o
Tominkaru udau'an wuru'u. 3 Upishaan pu'u padamata Tominkaru
aimaakan kida dau'ati, mazan upu'u aonaa utaan u'atiz, usha'apanum
kau'an udi'itinpan idi'o oia'o dau'u; upishaan aimaakan soo ukai-
waa'azoonuzu ukonaukii-kinaa ni'o karikaonan.
4 Unao, mamashaapa-kainao Tominkaru aipan kawana'ati! Aonaa
mooko uaitapan unyukunuu-atin dono oia'o sha'apaapa-kariwaiz imi'i
baara an, pugaru Tominkaru taruba wuru'u? Uruu idi na'ia'oram
pidan aipan an pamashaapan imi'i baara ana'o mashaapa-karu

kaduz kawana'ati karikaonan, utominan Tominkaru taruba nii
wuru'u. 5 Madiwautapa-ka'o mooko uaitapan wuru'u saada-kariwai
Tominkaru Paradan, kia'oraz kaikapa'a? "Kaimana'o Doronaa,
Tominkaru muudaniaz wanyukunuu ii tuukii manawun uaipan
waunao pa'ida'antanapu." 6 Mazan Tominkaru taa powa'a zii ma'ozaka-
karu manawun wa'ati, usaadinpan kawan,
"Pana'iti Tominkaru taan panyukunuu
atadinpa'o pidan ai,
mazan ukamunan-kida pidan
aona'o u'atadinpan."*
7 Ukau'an uizo'ati Tominkaru. Mana'a ukashaapina'ana'a Satan ati,
Satan kidoopan nii u'ai. 8 Umaonapadin Tominkaru ida'ati, Tominkaru
maonapadinan nii u'ida'ati kapam. Unao oiainao, umuuda'a naa
usha'apaapan oia'o! Unao pidannao pozawatapainao kaimana'o ai, us-
aaba'a naa unyukunuu kida! 9 Ukasha'ora mishi'oraiman, na'iki tuukii
uzaada. Marii upana'adan ushazootinanuz kasha'oratin-karu di'iti;
na'iki ukonaukianuz, kasha'ora-karu di'iti. 10 Aonaa utaapinpa'ana'a
umanawunu'o nii Tominkaru awun za'a, uruu unaubaan nii unao.

Aonaa ukashada'ana'a
umin-mishidan

11 Õiribannao, aonaa ukadakotina'ana'a uiriban dau'u oia'o ida'an.
Kanom kadakotinan dono pairiban dau'u oia'o ida'an na'iki kashadan
uruu, udakoopan na'iki ukashadan Tominkaru kakinaori wuru'u.
Pukashadan dono ukakinaori, aonaa puizo'atin mani ukakinaori
wuru'u, mazan punaobanai-tinpan kakinaorii ati wuru'u. 12 Mazan
Tominkaru pa'an wuru'u kakinaorii Naobanaaz na'iki uaitapa na'apam
pasha'apatan pidan sakitapa'o ida'an. Uruu turuu pa'an ukazannaatan
pidan oo ukabootan pidan pataka'utin-kizai iti. Ukau'an, pugaru, aonaa
turuu pukian pidan dau'an, "Uruu kaimana'o," oo "Uruu oia'o" kii.

Aonaa u'atadinpa'ana'a usha'apata'azoonii dau'u

13 Aushaa uabata na'apam õkian aizii, unao kiauzonaouz kaikapa'a:
"Aizii oo waikana'an wamakon nii uruu wiizai di'iti, wana'ian
nii bauda'apa wunu, watoman nii sha'apauzii toriapa-kizinao nii
na'ii, waikoda-kinaa nii dobata puraata." 14 Unao, aonaa uaitapan
kanoma'o nii sha'apa waikana'an. Wuru'u ukakupanuz na'apa'o
tawuru kawanu'u chaapi'iki'oraz amazada kishananuz; una'a'akan
masakauda'u, udauna'an umainaabatina'akan naa. 15 Kaikapa
mishi'oraiman ukia'a: "Tominkaru taapadan an una'apan, kawanu'o
nii wakakupan, na'iki washa'apatinan." 16 Mazan aizii utaapinpan
umanawunu'o nii, na'iki u'atadinpan ukadakotinan ida'an; ipai
kaikapa kida'o atadinapa-karu aonaa kaimana'o mani wuru'u.
17 Ukau'an, kanom aitapa'o pasha'apatan kaimana'o, mazan aonaa
usha'apatanuzu, u'oian wuru'u.

5

James kakinaowan pidannao kapuraataniinao

1 Aushaa uabata na'apam õkian aizii, unao pidannao kapuraatani-
inao! Tuukii uzaada diiwa'o ida'an. Usha'apanum kau'an kaina'iki
kasha'ora kida'o manawun aimaakan wa'atin unao ati. 2 Upuraatan

* **4:6** Proverbs 3:34

kidaz madiwautapa-ka'o nii na'iki ukamichan kida basharao nikan
nii. 3 Utaapan dobata'o puraata u'idiwau nii, amazada katokon-
tina'azon pu'a'a naa. Upuraatan gold na'iki silver, ipai'i naa uwuzaar-
itan. Wuru'u ĩwuzaritanuz aida-kidan nii na'apam unao pidannao
dikaudan, na'iki wuzaru nikan nii unanaa na'apa tikazi kawan.
4 Aonaa ukawinipinaatan karaodapauzonao kaudinan uzakapun ii.
Uabata! Umanawunu'o Naobanai abata wuru'u upoitorunao dopian
unao zakapun ii. Puraata utaapaniaz aida-kida Tominkaru ati, unao
sha'apatan dikauda'o aimaakan umakawinipinaata'azookan ida'an
ĩdyaun. 5 Umashaapanuz da'a'a imi'i baara'a soo ukaiwaapan upuraatan
ukonaukiitin-kinaa nii pa'idiwaru, na'iki uaipan ati ukakiwindinan.
Na'apa unao uzainao taapa-kariwai kawan ata'azo'oraz naa ĩzowii-kao.
6 Ukian pidan kaimana'o dau'an, "Dikauda'o uruu, wazowii-kida uruu."
Mazan uruu, aonaa utiwaan pamashaatan unao.

Mashaapa-karu makashadinaka-daun na'iki toriinapa-karu

7 Uruu idi, õiribannao, aonaa ukashadina'a naa uzaudapan Naobanai
Jesus Christ kaawan. Udi'itapa na'apam pidan zakapuupauzo, aonaa
ukashadinan pazaudapan papaoriba kaakan umanawunu'oraz u'ati.
Na'iki aonaa ukashadinan pazaudapan wawunu donon. 8 Na'apa pa'i
unao kapam, aonaa ukashadina'ana'a na'iki ma'ozaka ukadishitapa.
Usha'apanum kau'an Naobanai Jesus Christ ata'azo'o naa ukaawan.
9 Õiribannao, aonaa uparada'ana'a dikauda uiribannao dau'u, aonaa kizi
ukaboota-kao pataka'utin-kizai iti. Pataka'utin-kida'o ni'oraz pidannao
ata'azo'o ni'i naa ukaawan.
10 Õiribannao, udi'itapa prophetnao paradauzoz da'i Naobanai uu
ida'an, aonaa ĩkashadinan pabaiatinan pu'u. 11 Wadakotan ĩdyaun
konaukia'o nii, ĩtuudan idi pabaiatinan. Uabatanii sha'atii na'apam
Job dau'an aonaa ukashadinan, na'iki waaitapa na'apam Tominkaru
sha'apatanuz kaiman kida'o aimaakan u'ati utokono'ia'a naa.
Usha'apanum kau'an, Tominkaru ukaduz ukamarainapanun na'iki
uruu kamunanba'o.
12 Mazan unyukunuitapa pa'i di'oraz manawun õiribannao, uaipan
an uparadan mishida-kao, utaan dono uparadan, aonaa udakota'ana'a
aokazi oo imi'i baara oo sha'apa'oram aimaakan uu karikaonan,
uma'ozakada-kinaa nii uparadanuz. Mazan ukian dono "Oo," mishi'o
wuru'u "Oo" ukianuz. Aizii ukian dono "Aonaa," mishi'o wuru'u
"Aonaa" ukianuz. Uruu aona'o nii ukaboota-kao pataka'utin-kizai iti,
wuru dikin ia'a u'oiinuz uparadan ida'ana'oraz.
13 Ukaina'an dono pidan unao bii'i baiata'o kasha'ora kida'o
aimaakan, marii utoriinpan. Ukaina'an dono ba'oran konaukia'o, marii
ukunuitan Tominkaru ati. 14 Ukaina'an dono ba'oran karina'o, marii
udapada-kidan choochi zowaunaanao, na'iki marii ĩtoriinpan u'ati na'iki
ĩzichian uruu olive kiwin idi Naobanai uu ida'an. 15 Wuru'u toriinapa-
karu mishida-karu ida'ana'oraz kakudan nii wuru'u karina'oraz pidan;
Naobanai taan nii ukakuda-kinaa nii koshan, na'iki ukaina'an dono
oia'o kida usha'apatanii, so'ota-kao nii u'ai. 16 Ukau'an, ukowaada u'oian
kida u'atiaaka na'iki utoriinapa-kidaaka Tominkaru ati, ukakuda-kinaa
nii unao. Pidan sha'apatina'o Tominkaru aipan kawana'ati, utoriinpan
ida'an mishi'o nii umanawunu'o aimaakan sha'apan utoriinpan
kawana'ati.

17 Elijah, uruu na'apa'o waunao kawan. Utoriinpan aonaa kizi wunu
kaawan uruu amazada ii. Uruu idi mishi aonaa wunu kaawan idik-
inauda'u wunu na'iki 6 kauzu powa'a. 18 Uruu dauna'an utoriinpan
koshan, uruu idi wunu kaawan naa, uzabian amazada na'iki paoribai
sodan kida'a naa.
19 Õiribannao, bauda'apa'o unao makon dono pana'iti mishi'o kuwai
ai, na'iki ba'oran kiwa-kidan uruu powa'a ati mishi'o kuwai ida'ati,
20 marii uaitapan wuru'u: kanom kaawa-kidan dono pidan powa'a
ati upozawatapa-kizi iki, usha'apaapan ai oia'o, ukazannaata-kidan
uruu karikaonanu'oraz mawaka-karu ai, na'iki uso'ota-kidan wuru'u
iriba'oraz u'oian kida u'ai kapam.

Kiwiini'o Peter Kaaritan

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita kiwiitapa'o Peter kaaritan. Usaadanii mishidapainao Jesus ati'o, mashaapainaouz Asia Minor Baara ii aka kida'oraz. Peter, uruu 12 Jesus apostlennao bii iki'o.

Uruu dono mishidapainao, Asia Minor iainaouz pataka'uta-kao pamishidapan dikin ii Jesus, Tominkaru daniz. Uruu idi Peter saadan pakaaritan ĩ'ati uma'ozakada-kinaa nii ĩdyaun. Peter nyukunuu-kidan ĩ'ati na'apa'o Jesus baiatanii tuukii, ĩnao dikin ii. Ukau'an marii kizi ĩda'anan Jesus kaduz pama'ozakadapan ida'an panyukunuu. Na'iki pataan ida'an panyukunuu ati, pamishidapan Tominkaru. Peter na'apanuz ĩ'ati kaikapa'a, Tominkaru zaamatan idi ĩdyaun papidanannao nii. Na'iki Jesus baiainpan na'iki umawakan idi ĩ'ati, marii ĩmashaapan Tominkaru aipan kawana'ati'i naa.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi *1:1-2*
Tominkaru kazannaatan daua'o pidannao *1:3-12*
Kakinaowapa-karu kaimana'o mashaapa-karu dau'u *1:13—2:10*
Baiainapa-karu Jesus Christ kawan *2:11—4:19*
Mishidapainao Christ sha'apatan ni'o *5:1-11*
Kaarita katokon-tinan *5:12-14*

1 Di'oraz kaarita õgaru Peter di'iki'o. Õgaru Jesus Christ apostlen. Õsaadan di'oraz kaarita Tominkaru zaamatanii papidanannao nii ati'o, makoinaouz ĩmashaapa'anan tawarainao kawan di'itinapa kida'a ba'oran kaduz pidannao wiizi ii aka kida: Pontus ii aka, Galatia Baara ii aka, Capadocia ii aka, Asia Baara ii aka na'iki Bithynia ii aka. 2 Wuru'u waDaru Tominkaru zaamatanuz unao, udi'itapani'i naa kotua'a naa pazaamata'azon dau'u unao. Ukau'an Kaimana'o Doronaa saabaani'i naa unao kaimanaiman, uruu ida'an uizo'atin naa Jesus Christ na'iki uchikaa-kaoa'a naa u'oian ai uizain ida'an.

Marii Tominkaru kamunanun u'ati na'iki utaa kizi unyukunuu kaiman-kinaa nii tuukii manawun.

Zaudapa-karu mishi'o sha'apa'azo'o dau'u

3 Wakonaukii-kida Tominkaru, wanaobanaa Jesus Christ daruz. Ukamunanban idi manawun, utaan wa'ati pa'ina'o mashaapa-karu pakadishita-kidan ida'an Jesus Christ pamawaka-kizi iki, uruu idi'o wamashaapan zaudapatina'a naa. 4 Wazaudapan naa wazaamata'azooniaz wa'idiwau nii kaimana'o aimaakan Tominkaru taapaniaz wa'ati aokazi ii. Na'ii aona'o kanom ka'iitan pamainaabatan oo papataka'uanuz. 5 Unao, umishidapan idi Tominkaru, utaapan unao pama'ozakan ida'an atii uzaamatan kazannaatin-karu, ata'azo'oraz naa uaida-kao amazada tokono dono'o naa. 6 Ukau'an ukonaukia'a naa tuukii udau'ati, ukasha'oratinan pu'u padamata, na'iki ubaiatan iriba dikauda kida'o aimaakan. 7 Mazan na'apa kida'oraz sha'apan, umishidan tiwaa-kao wuru'u, na'apa'o ida'ana'o nii utukapa-kao mishi'o wuru'u umishidapanuz. Aizii gold kawaoda-kao tikazi di'iti, utukapa'azoo-kao idi mishi'o uruu gold, mazan upu'a'o nii umainaabata-kao. Mazan wuru'u umishidapanuz, powa'a'o zii

umanawunun gold ai. Uruu idi'o utiwaa-kao utukapa'azoo-kao
uturuan. Uturuudinan dono, Tominkaru konaukii-kidan nii unao,
na'iki utukapan nii unao umanawunu'o nii, na'iki unaubaan nii unao
Jesus Christ tukapa-kao dono'o naa.
8 Aonaa utukapanii mani uruu, mazan upu'u umarainapanuzu. Kai,
aonaa zii utukapanuzu mazan upu'u umishidanuzu. Uruu idi'o wuru'u
umashaapanuz kai konaukii. Ukonaukian umanawunu'o konaukii-
karu ida'an, aonaa pidan aitapan na'apam pakian udau'an. 9 Umishidan
idi uruu, uturuudinan naa uzaamatan kazannaatin-karu, upataka'uta-
kao ai u'oian dikin ii.
10 Wuru'u kazannaatin-karuz oia'o ai, uruu Tominkaru prophetinnao
di'itapanii kaimanaiman kotua'a naa. Tuukii ĩaipan paaitapan udau'an,
uruu ĩkowaadaniaz sha'apatina'o ni'oraz Tominkaru kamunan-kinaaz,
wuru'u utaaniaz unao ati. 11 Christ doronaa da'i prophetnao ida'a'oraz,
uruu ida'ana'o ĩaitapan pakowaadan aimaakan sha'apa'o nii dau'an
usha'apan ua'ii zii. Uruu idi'o ĩkowaadapanuz Christ baiaapan ni'o
dau'ati na'iki udauna'an umanawunuta-kao ni'o dau'ati. Na'apa kida'o
dau'an prophetnao kaudinan dadara ĩtiwaan padi'itapan na'apainim nii
na'iki na'apam nii usha'apainpan wuru'u Christ doronaa kowaadauta-
kidaniaz ĩ'ati. 12 Tominkaru kainaabatan ĩnao prophetnao ati wuru'u
ĩkaudin-kiziz ĩkowaadautaniaz, aona'o nii ĩtukapan usha'apan, mazan unao
ati'o nii pa'an wuru'u aimaakan kida sha'apanuz. Ukau'an uru'u
naa kakuwaapainao kowaadaniaz naa u'ati, Kaimana'oraz Kuwai,
Kaimana'o Doronaa dyuuda-kariwaiz aokazi iki ma'ozakan ida'an.
Aimaakan kida kaikapa'oraz usha'apainpanu'u tuukia'o angelnao aipan
paaitapan udau'ati.

Marii mashaapa-karu kaimana'a naa

13 Ukau'an, aizii udi'itinpa'a naa sakitapa usha'apata'azoonii kida
dau'ati. Na'iki zaudinapa umashaapa, na'iki utaapa unyukunuu
kaimanaiman uzaudapanii kida dau'ati, wuru'u Tominkaru kamunan-
kida'azoonuz unao, Jesus Christ kaawan dono'o naa. 14 Uizo'atiaba
umashaapa Tominkaru ati, Tominkaru dainaoun idi unao. Aona'a naa
umashaapa'ana'a pakawan usha'apaapan dau'u oia'o, wuru'u unau-
dapanii kidaz usha'apaapauzon kiwiin, umaaitapakan dono'oraz zii
mishi'o parada-karu Jesus dau'u kida'oraz. 15 Mazan aizii kaimana'a
naa pa'i umashaapa, aonaa u'oia'ana'a usha'apatanii kida ida'an,
usha'apanum kau'an Tominkaru zaamata'oraz unao, kaimana'o uruu
aonaa oia'o mani. 16 Na'apa Tominkaru paradan saada-kariwai ida'a.
Tominkaru kian, "Kaimanainao pidannao pa'i unao, aonaa oiainao nii
mani, usha'apanum kau'an kaimana'o õgaru, aonaa oia'o mani."*
17 Utoriinpan dono, "waDaru" ukiauzon Tominkaru ati. Ukau'an
ukichana'iki pa'i usha'apatan oia'o Tominkaru awun za'a, umashaa-
pan kawana'ati zii da'a'a imi'i baara'a. Usha'apanum idi aonaa
na'ia'oram pidan Tominkaru taapan panaudapanii manawun, mazan
ipai pidannao uaitapa na'apam nii papataka'utan ĩsha'apaapanii kida
kawana'ati. 18 Uaitapani'i naa Tominkaru kawinipinaatan pazaa-
matan unao, pakazannaata'azon idi unao, mazanu'o umishidapauzonii
kida ai, utamakapaniaz kotua'o udokozu-daunnao mishidapauzonii ki-
daz. Aizii wuru'u ukawinipinaata-kinaaz pakazannaatan unao, aonaa

* **1:16** Leviticus 11:44-45; Leviticus 19:2; Leviticus 20:7

pataka'uina'aka'o nii mani gold oo silver kawan, 19 mazan Christ izain
umanawunun ida'ana'a. Na'apa'o uruu Christ, pa'ina'o kaznizo zowii-
kao kawan, aona'oraz na'iam udikaudan, taauzo-kariwaiz Tominkaru
ati. 20 Kotu'u amazada sakadinan ua'ii zii, Tominkaru zaamatan
Christ. Aizii kai amazada ikoda'anan di'iti'i naa, patokon uaidan naa
uruu unao ati. 21 Uruu Christ ida'ana'a naa umishidan Tominkaru.
Tominkaru kadishita-kida'oraz uruu pamawaka-kizi iki, na'iki taa'oraz
umanawun-karu u'ati. Una'apan idi'o wuru'u unao mishidanuz tuukii
Tominkaru, na'iki uzaudapan naa wuru dau'ana'a Tominkaru kowaada-
niaz pataa'azon diina'iti'i.
22 Aizii kaimana'ora'a naa uchikainan u'oian ai, uizo'atin
ida'an mishi'oraz parada-karu Christ daua'oraz. Uruu idi mishi'o
umarainpaakan umin-mishidannao tuma. Umarainpaaka tuukii
unyukunuu iki kida manawun. 23 Unao, pa'inaada-kariwai'i naa pa'an,
aonaa mawakauzo udarunao di'iki'o kawanu'o mani, mazan aona'oraz
umawakauzon di'iki'o pa'an. Tominkaru paradan karikaonanu'oraz
umashaapan ida'ana'o pa'an upa'inaada-kao. 24 Na'apa Tominkaru
paradan saada-kariwaiz kida kian:
"Ipai pidannao pinidi kawanu'o
na'iki ĩmanawun-tinpan na'apa soosoi kawan.
Wuru'u pinidiz mawaka'akauzo
na'iki soosoi waota'akauzo pakadunaa ai.
25 Mazan parada-karu Naobanai di'iki'oraz, karikaonanu'o nii una'an."†
Uruu wuru'u Kaimana'oraz Kuwai kowaadapa-kariwaiz u'ati.

2

1 Ukau'an umuuda'a naa oii kida'o, wuru'u umariidinauzonuz, utaap-
inpauzonuz mishi'o kawan ukaimanan, ukishauzi-shorinuz, na'iki
ukadakotinauzonuzu uiriban dau'u. 2 Umashaapa na'apa pa'ina'o ko-
raidaonaa shakata'akan kawan, zamazi'oraz na'iki aipa'oraz soo padaro
dunuu karikaonan. Ukau'an na'apa'a naa uzamazi Tominkaru paradan
dau'ati. Uruu koraidaonaa daro dunuu kawanu'o u'ati. Kaimana'o
nii udyaupain u'ida'an, na'iki ma'ozaka'o nii umishidapan Tominkaru,
na'iki ukazannaatinan nii. 3 Usha'apanum idi utiwaani'i naa na'apam
Naobanai kaimanan na'iki na'apam ukamunanban.

Kakupa'o kuba kawanuinao

4 Uwa'ati Naobanai Christ ida'ati, kakupa'oraz kuba ida'ati. Pidan-
nao kashadaniaz, mazan Tominkaru zaamata uruu umanawunu'o nii.
5 Uwa'ati kakupa'o kubanao kawanu'o nii kapam, ukaiwaa-kizinao kizi
Tominkaru Dapunaa toma-kinao nii Kaimana'o Doronaa ida'an. Na'iki
ukaudin-kizi kaimana'o faadaanao nii Tominkaru ati, na'iki taaina'o nii
Tominkaru ati uaipan kawana'ati, Jesus Christ ida'an. 6 Usha'apanum
kau'an kaikapa'a saada-kariwai Tominkaru paradan kianu'u:
"Utukapa, õmuudan kuba Zion* ii,
zaamata-kariwaiz umanawunu'o kuba kabaun kadishita-kida-
kinao.
Aizii kanom mishida'o uruu,
aona'a nii uba'azootin-kida-kao umishidan dikin ii uruu."†
7 Unao mishidainao ati umanawunu'o wuru'u kubaz. Mazan
mamishida-kainao ati,

† **1:25** Isaiah 40:6 * **2:6** Zion, oo Jerusalem. † **2:6** Isaiah 28:16

"Wuru'u kuba tomapauzonao kabaun kashadaniaz,
madiwautapa-ka'oraz ĩtukapan,
uru'u naa mishi'oraiman umanawunu'o kuba
ipai ba'oran kubanao ai."‡
8 Ba'oran saada-kariwai kian kapam.
"Uruu kuba tukurutin-kida'o pidannao,
na'iki uruu kuba kaboina-kida'o ĩdyaun."§
Ĩtukurutinan pamamishidakan idi'o uruu daua'o parada-karu. Mishi'o mazan Tominkaru aitan kawana'ati wuru'u na'apa'oraz sha'apan ĩ'ati.
9 Mazan unao Tominkaru zaamataniinao pa'an papidanannao nii, kaudinainao nii faadaanao nii, uruu Naobanai ati, na'iki unao Tominkaru buutanii kaimana'o pidannao nii. Tominkaru idiwau unao, kakuwaapa'o nii umanawunu'o usha'apatanii kida dau'ati. Unao Tominkaru so'otanii umashaapa-kizi maruta'o bii iki, konaunama'o pakanadan ida'ati. 10 Kiwiitapa aonaa Tominkaru pidanannao mani unao, mazan aizii upidanannao unao. Kiwiitapa aonaa Tominkaru kamunan-kidan da'i unao, mazan aizii Tominkaru kamunan-kida'a naa unao.
11 Õmarainapanii õiribannao, õparada'azon u'ati, umashaapan idi tawarainao nii di'ora'a amazada ida'a'a. Ukau'an aona'a naa usha'apaapa'ana'a dikauda kida'o aimaakan una'azootapanii kida, na'apa kida'o pataka'uan nii unao umashaapan ai kaiman. 12 Karikaonanu'u naa umashaapa kaiman mamishida-kainao Tominkaru bii'i. Ĩdakotan pu'u usha'apaapan dikauda'o aimaakan, mazan ĩtukapa kizi pa'an usha'apatan kaiman kida'o aimaakan, uruu idi ĩmishidan nii Tominkaru. Aizii Tominkaru kaawan dono'o naa, ĩkonaukii-kidan nii umanawunun.

Naobanai-tinpainao paradan izo'ati-kao

13 Naobanai Christ aipan ati, uizo'ati pidannao paradan taa-kariwainaouz wanaobanaanao nii. Uizo'ati king, umanawunu'oraz unaobanai-tinpan. 14 Na'iki uizo'ati wuru'u king waranu ainaouz naobanainao governornao paradan, usha'apanum kau'an king dyuudanii ĩdyaun pataka'uta'o nii maizo'ati-kainao paparadan. Mazan izo'atiinao uparadan, kaimana'o nii ĩtaapa-kao. 15 Tominkaru aipan unao sha'apatan kaiman kida'o aimaakan, umashaata kizi maaitapin-ka'o pidannao, ĩparadan ai maaitapinaka-daun unao dau'an. 16 Unao, aona'ora'a naa upoitoruitapa-kao, mazan aonaa ukaiwa'ana'a wuru'u umashaapanuz na'apa udizapa-kinaa nii usha'apaapan oia'o, mishi'oraiman umashaapa Tominkaru poitorunao ni'i naa. 17 Utaapa ipai pidannao umanawunu'o nii. Umarainapa umin-mishidannao. Ukichana'iki Tominkaru ai, na'iki utaapa umanawunu'o nii pidan naobanai-tinpa'o.

Mashaapa-karu kaiman naobanainao ati

18 Poitoruinao, utaapa unaobanaanao umanawunu'o nii na'iki uizo'ati ĩparadan, aonaa unaobanaanao kamunaniinao ati mani karikaonan, mazan to'orabainao unaobanaanao ati kapam. 19 Aizii unao, uaitapanii kanom Tominkaru aiapanii usha'apatan,

‡ **2:7** Psalm 118:22 § **2:8** Isaiah 8:14

ukau'an utuudan nii kaziwa'o ubaiaapan uantamikita-kao dono
umasha'apatakan pu'u oia'o, mazan uruu ida'ana'o nii Tominkaru
nyukunuu kaimanan u'ati. 20 Kanom u'itiiman kaimana'o aimaakan
uikodan nii utuudan dono uzowiautapa-kao usha'apatan dikin ii
dikauda'o aimaakan? Mazan Tominkaru nyukunuu kaimanan u'ati
utuudan dono ubaiaapan dikauda'o aimaakan usha'apatan dikin ii
kaimana'o aimaakan. 21 Kaikapa'o nii wuru'u Tominkaru dapadanuz
unao, usha'apanum kau'an baiainpa'a naa Christ unao dikin ii.
Uruu pakaduz wuru'u Christ wa'akaniaz u'ati, ukau'an uda'ana'a
naa ukaduz usha'apainpan ida'an uruu kawan. 22 Uruu Christ,
aonaa usha'apatauzon oia'o, aonaa na'apainim umariidinauzon.
23 Aizii udakowapa-kao dono, aonaa udakoopan powaa iti pidannao
dakoopainaouz paugaru. Upataka'uta-kao dono, aonaa ukaunaan
powaa iti pidannao ati antamikitainaouz paugaru. Mazan ipai utaan
pasha'apata-kaoaz Tominkaru ati. Uruu pa'an wuru'u aitapa'o ni'oraz
na'apam nii pasha'apatan pidannao ĩsha'apatanii kida kawana'ati.
24 Uruu Christ baiaapa'o wa'oian winipinaa, pamawakan ida'an cross
paawa'a, wamuudin kizi'i naa oia'o ai, na'iki wamashaapa kizi'i naa
kaiman Tominkaru aipan kawana'ati. Ubaiainpan ida'an, ukakudan
waunao. 25 Kiwiin unao, kaznizonao kawanu'o umakon pana'iti'i naa
uka'uzatiki ai. Mazan aizii ukaawan powaa ati uka'uzatiki ida'ati. Uruu
taapa'oraz unao.

3

Daiaroinao na'iki daiaruinao

1 Unao na'apa kapam zunnao kaudaiaruinao, umashaapa kaiman
izo'atiaaba udaiarunao ati. Udaiarunao mamishida'azookan an
Tominkaru paradan, ĩmishidan nii, uaida-kidan ida'an kaimana'o
ukaduz ĩ'ati. Aonaa uparadinan pu'u mani padamata ĩ'ati, mazan
upu'a'o nii utanawatin-kidan ĩdyaun Tominkaru ida'ati, 2 umashaapan
idi kaiman Tominkaru paradan aipan kawana'ati. 3 Aonaa uaida'ana'a
ukonaunaman umaodinpan ida'an mani karikaonan, oo ukaiwadapan
ida'an mani karikaonan wizi'i kida'o aimaakan, na'iki ukaiwadan ida'an
mani karikaonan konaunamada-kariwai ukamichan. 4 Mazan marii
pa'an uaidan ukonaunaman kaimana'o umashaapan ida'an unyukunuu
iki'o, na'iki kadorona'o mashaapa-karu ida'an. Na'apa'o konaunama-
karu aonaa na'apainim nii uawutan, na'iki na'apa'oraz konaunama-
karu tuukia'o Tominkaru naudapan. 5 Na'apa'o konaunama-karu
kotua'o kaimanainao zunnao aidanii. Ĩmishidapan Tominkaru na'iki
kaiman ĩmashaapan izo'atiaaba paudaiarunao ati. 6 Utukapa Sarah
daua'o, oroo izo'ati'o paudaiaru Abraham, uruu idi odakotapan
uruu panaobanaa nii. Unao zunnao, Sarah dainao wuru'u unaouz,
umashaapan dono usha'apaapan dau'u kaimana'o aimaakan kida oroo
kawan, aonaa kanom aia'a naa utarian.

7 Unao na'apa kapam daonaioranao kaudaiaroinao. Utaapa uda-
iaronao kaimana'o ida'an na'iki ukarodapa ĩdyaun, usha'apanum kau'an
uaitapanii aonaa na'apa kida'o mani ĩma'ozakan unao kawan. Mazan
na'apa kida'o nii unao tuma ĩzaamatan Tominkaru kamunan-kinaa
kakupa-karuz. Umashaapan dono na'apa, kaimana'o nii utoriinpan
baokopa, aona'o nii kanom kasharutapa'o nii unao.

Ipai mishidainao Jesus ati'o

8 Aizii baukapa'akan naa õkian, ipai unao na'apa kida utaapa
unyukunuu u'atiaaka uiribannao tuma. Umarainpaaka umin-
mishidannao, na'iki ukamunanuaaka na'iki aonaa u'atadinpa'ana'a.
9 Aonaa ukaunaatina'ana'a dikauda'o idi usha'apata-kao dono
dikauda'o ida'an, oo aonaa uzunaapina'ana'a powaa iti uzunaapa-
kao dono. Mishi'oraiman ukaunaatin kaimana'o uparadan ida'an,
upishaan ida'an Tominkaru kaimanan ĩ'ati. Usha'apanum kau'an
Tominkaru kian utaa'azon kaiman-karu wuru'u udapadanuz unao.
10 Saada-kariwai Tominkaru paradan kian,
"Kanom mashaapa'azo'o konaukii
na'iki tukapa'azo'o kaimana'o aimaakan sha'apan pa'ati,
marii aonaa ukadakotinauzon dikauda'o ida'an,
na'iki marii umashaatan pamaridinauzon.
11 Marii umuudan naa oia'o pakaduz, usha'apatan naa kaimana'o,
udorotan naa kaimana'o mashaapa-karu,
na'iki utiwaan naa pamashaapan kaiman pairibannao tuma.
12 Usha'apanum kau'an Tominkaru awunuutapanii kaimana'o pidan-
nao,
na'iki uabata ĩtoriinpan dono pa'ati,
mazan pidannao sha'apaapainao oia'o,
aonaa manawun unaudapan."

Mishidainao Christ pataka'uta-kao kaimana'o dikin ii

13 Kanoma'o nii sha'apata dikauda'o unao ati usha'apaapan an
kaiman kida'o aimaakan? 14 Konaukia'o nii unao, upataka'uta-
kao an usha'apaapan dikin ii kaimana'o aimaakan, ukau'an aonaa
udopia'ana'a, na'iki aonaa utaria'ana'a pidannao sha'apata'azon an
dikauda'o ida'an unao. 15 Mazan utaapa Christ kaimana'o unaobanaa nii
unyukunuu ii, na'iki karikaonanu'u naa uminziiwa-kidapa uparadan
nii, uaitapa kizi na'apam udako'atin pidannao, ĩpishaan dono unao
umishidapan dau'an Tominkaru sha'apata'azooniaz u'ati. 16 Na'iki
udako'atin dono ĩdyaun, kaiman uparada ĩ'ati. Na'iki kaiman utaapa
unyukunuu, uaitapanii aonaa usha'apatan aimaakan dikauda'o. Uruu
ida'ana'o nii, pidannao ba'azoinpan dakoopainaouz umashaapan
mishidainao nii Christ.
17 Panaadon Tominkaru kashaapan nii baiatin-karu kaimana'o
sha'apaapa-kao dikin ii. Mazan kaimana'o wuru'u baiatin-karu ai oia'o
sha'apaapa-kao dikin ii. 18 Na'apa Christ, aonaa oia'o mani uruu, mazan
upu'u utaainan pamawakan ida'an baupapa, aonaa powa'an kida
mani wa'oian dikin ii. Uruu kaimana'o pidan, umawakan dikauda'o
pidannao dikin ii. Christ sha'apatan kaikapa'ora'a una'aka kizi waunao
Tominkaru ida'ati. Unanaa zowii-kao, mazan ukakuda-kao powaa iti
Tominkaru Doronaa ida'an.
19 Uruu Tominkaru Doronaa ida'ana'o Christ kakuwaapan doron-
ainao ati ĩtaraapa-kizinao ii. 20 Ĩnao maizo'ati-kainaouz Tominkaru
paradan, Tominkaru zaudapan pu'u kotua'iki ĩtanawatinan pa'oian ai,
na'iki ĩizo'atin paparadan, Noah tomapan pu'u pakanawan. Uruu dono 8
sodi pidannao paidinan kanawa zo'iti. Uruu ida'an ĩkazannaata-kao wunu
tuubaru'o ai, naraada'oraz ipai imi'i baara. 21 Uruu wuru'u kainaa-
bata'oraz chikaawunuin-karu, wuru'u kazannaatin-karuz Jesus Christ

kadishita-kida-kao ida'an pamawaka-kizi iki. Aizii chikaawunuin-karu,
aonaa pidan nanaa chikaa-kao kaniriba'o ai mani karikaonan, mazan
wapishaan pa'an Tominkaru usaabaa kizi wanyukunuu oia'o ai.
22 Jesus Christ mako'oraz naa aokazi iti, kai na'ii uruu Tominkaru
diwa'ora antanapu, umanawunu'o unaobanai-tinpan ipai angelnao ati,
na'iki ipai doronainao umanawun kidainao ĩnaobanai-tinpan ati.

4

Mashaapa-karu Tominkaru ati

1 Christ baiaapan idi kaziwa'o, ukau'an na'apa'a naa unao uruu
kawan kapam, na'iki uma'ozakadapa'a naa unyukunuu ubaiainpa'azon
dau'ati. Usha'apanum kau'an, na'ia'oram unao baiaapa'o kaziwa'o
pamishidan dikin ii Christ, aona'o ni'i naa usha'apaapa'azon
oia'o. 2 Ukau'an, aizii aona'a naa una'azootapa'ana'a oii kida'o
usha'apaapauzonii, mazan una'an kawana'ati uizo'atipa'a naa
Tominkaru. 3 Unao kotua'iki'o usha'apaapauzon oia'o, maaitapa-kainao
Tominkaru naudapanii kidaz pasha'apaapan. Unaudapa ukiaapaakan
kakiba'azonna'o ida'an, unaudapa upo'idipan, unaudapa umakon
madoronaa-daunu'o tuzapa-kizai ii aka, na'iki utominkaruniitapanuz
toma-kariwainao karikaonan. 4 Uruu idi umin-sha'apaapauzon oii
kida'o aimaakan, tuukii ĩdi'itinpan unao dau'an, aonaa ĩaitapan kanom
nii aona'a naa usha'apaapan dikauda kida'oraz aimaakan powa'a.
Una'apan idi'i naa ĩdakoopan unao. 5 Mazan ĩdako'atin nii na'apa kida'a
dau'an Tominkaru ati, uruu aitapa'o ni'oraz na'apam pakawinipinaatan
ipai pidannao kakupainao na'iki mawakainao kapam. 6 Kaikapan
idi'o Kaimana'o Kuwai kowaadauzo-kaoaz mawakainao pidannao ati
ĩkakupan pu'u zii. Ĩnanaa pataka'uta-kao mawaka-karu ida'an na'apa
ipai pidannao pataka'uta-kao kawan mawaka-karu idi, mazan upu'u
karikaonanu'o nii ĩkakupan na'apa Tominkaru kawan Kaimana'o
Doronaa ida'an.

Marii Tominkaru taanii kaiwaa-kao kaimana'o ida'an

7 Ipai aimaakan kida ata'azoo ĩkatokon-tinan. Ukau'an aitapina'a
naa umashaapa, karikaonan kizi udi'itinpan kaiman, turuu kizi
utoriinpan kaiman Tominkaru ati. 8 Na'iki powa'a'o zii umanawunun
wuru'u marainpaaka-karu an, mishi'o ida'an. Usha'apanum kau'an
kamarainpan-karu marina'ata-kida ipai oia'o. 9 Udapaapa umin-
mishidannao udapu ati, na'iki ukataan ĩ'ati, mazan aonaa unyukunuu
oian bii an mani. 10 Ipai unao kawana'ati Tominkaru taanii uka'iita-
kinaa ni'i usha'apatan aimaakan umin-mishidannao ati. Ukau'an
ukaminka'utaaka'a naa u'ida'an, na'iki ukaudina'a naa kaiman
Tominkaru taanii u'ati ida'an. 11 Utaan an u'ati uka'iita-kinaa nii
ukakuwaapan, ukowaada'a naa wuru'u Tominkaru di'iki'oraz kuwai.
Aizii utaan an u'ati uka'iita-kinaa nii ukaminka'utan pidannao,
ukaminka'uupa'a naa wuru ida'ana'a ma'ozaka-karu Tominkaru
taaniaz u'ati. Na'apa kizi ipai aimaakan kida sha'apata-kao Tominkaru
konaukii-kida-kinao nii Jesus Christ ida'an. Uruu Tominkaru
karikaonanu'o ni'oraz umanawunun na'iki uma'ozakan. Amen.

Baiainapa-karu Christ dikin ii

12 Õmarainapanii õmin-mishidannao! Aonaa ukia'ana'a unyukunuu ii,
"Kandii ni'o aimaakan sha'apan õ'ati kaikapa'a," utiwauta-kao an uba-
iatan ida'an kaziwa'o. 13 Mazan tuukii ukonaukii, usha'apanum kau'an
ukaminauda'utan Christ wuru'u, upataka'uta-kao ida'ana'oraz na'apa
Christ pataka'uta-kao kawan. Uruu powa'a zii kizi ukonaukian utuka-
pan dono'o naa Christ umanawunun aida-kao, ukaawan dono'o naa.
14 Konaukia'o nii unao, udakowapa-kao dono umishidan dikin ii Christ,
usha'apanum kau'an umanawunu'o Doronai, Tominkaru di'iki'oraz
kaina'an idi unao ida'a. 15 Na'ia'oram unao pataka'uta-kao dono, aonaa
kizi pa'i uzowian dikin ii mani pidan, oo ukoidimikitinan dikin ii mani,
oo usha'apatan dikin ii mani dikauda kida'o aimaakan, oo ukimudautan
dikin ia'o mani ba'oran pidannao ĩsha'apatin kizi kida dau'ati. 16 Aizii
upataka'uta-kao an umishidan dikin ii Christ, aonaa kanom dikin ii
ukiba'azoo-kidanuzu, mazan ukonaukii-kida Tominkaru uaitapa-kao
idi umishidapan Christ. 17 Usha'apanum kau'an kaawa'a naa amazada
pidannao tiwa'azoo-kao kamoon, na'iki Tominkaru pidanannao wuru'u
kiwiini'o ni'oraz ĩtiwaa-kao. Aizii umishiin dono waunao mishidainao
tiwaa-kao kiwiin, na'apam nii dii pidannao sha'apata-kao aona'oraz
ĩizo'atin Kaimana'o Kuwai Tominkaru di'iki'oraz? 18 Saada-kariwai
Tominkaru paradan kian,
"Aizii mani suduupa'o ida'an kaimanainao pidannao kazannaata-kao,
aitaniimana'o nii dikaudainao na'iki oiainao pidannao,
na'apam ni'i naa dii ĩsha'apata-kao?"*
19 Ukau'an, upataka'uta-kao an Tominkaru aipan kawana'ati,
pakawan usha'apaapa wuru'u kaimana'oraz na'iki sakitapa'oraz
aimaakan. Na'iki pakawan utaapa unyukunuu Tominkaru ati,
toma'oraz unao, uruu mishi'o nii usha'apatan aimaakan paparadan
kawana'ati.

5

Kazowautapainao
Tominkaru Choochin

1 Aizii õparada'azon choochi zowaunaanao ati. Õgaru choochi zowau-
naa kapam, na'iki õtukapauzonii Christ pataka'uta-kao, na'iki õgaru
ka'idiwaina'o nii kapam ukonaunaman na'iki umanawunun idi, uaida-
kao dono ukaawan dono'o naa. 2 Kaiman utaapa Tominkaru pi-
danannao utaapa-kidaniinaouz u'ati, na'apa kaznizo taapiki awunuu-
tapan kawan pataapanii kaznizonao. Uawunuutapa ĩdyaun minziiwa
na'iki konaukia'o ida'an Tominkaru aipan kawana'ati usha'apatan.
Aonaa uaipan idi mani uikodan aimaakan u'ati karikaonan, mazan
utaan idi'o manawun unyukunuu uawunuutapa'azon dau'u ĩdyaun.
3 Aonaa unaobanai-tinpa'ana'a wunao ati'i, taapa-kida-kariwainaouz
u'ati, mazan uaida-kida kaimana'o sha'apatin-karu na'iki mashaapa-
karu ĩ'ati. 4 Aizii Christ, kaznizonao taapikinao zowaunaa kawanu'oraz
kaawan dono'o naa, utaan nii unao ati aimaakan konaunama'o, aona'o
ni'oraz ukonaunaman mainaabatinauzon, uruu wuru'u umanawunu'o
uidiwau ni'oraz.
5 Aizii unao pa'inainao daonaioranao, uizo'ati tunarunao-
tinpainao paradan. Na'iki ipai unao, na'apa kida utaapinapa, aonaa

* **4:18** Proverbs 11:31

u'atadinpa'ana'a, ukaminka'uaaka pa'an u'atiaaka. Usha'apanum
kau'an Tominkaru paradan saada-kariwaiz kian,
"Pana'iti Tominkaru taan panyukunuu
atadinpa'o pidan ai,
mazan ukamunan-kida pidan
aona'o u'atadinpan."*
6 Ukau'an aonaa u'atadinpa'ana'a Tominkaru umanawunu'oraz taapan
pu'u unao, kaiman kizi uzaamatan unao umanawunu'o nii diina'iti'i
paaitanii kamoo kaawan dono. 7 Utaa Tominkaru ati ipai aimaakan
kimudauta'o na'iki kasha'oradauta'o unyukunuu. Usha'apanum kau'an
utaapanii wuru'u unaouz.
8 Zaudinapa umashaapa utaruba Satan ai. Kaina'a uruu,
uchi'ika'anpan na'apa zamazi'o baudokoru ka'arantina'o kawan,
dorotapa'oraz pawanyukunuu nii. 9 Aonaa ukashaapina'ana'a u'ati,
mazan ma'ozaka umashaapa umishidapanii ida'a. Uaitapan idi umin-
mishidannao mashaapainao ipai na'ia'akan di'oraz amazada ida'a,
na'apa'o ĩbaiatinan unao kawan kapam. 10 Mazan aonaa kotua'iki'o nii
mani ubaiatinan dauna'an, uru'o ni'i naa kamunanba'oraz Tominkaru,
zaamata'oraz unao Christ ida'an ka'idiwaina'o nii karikaonanu'o
pakonaunaman na'iki pamanawunun idi. Usaabaan ni'i naa unao
powaa iti, na'iki uma'ozakadan nii unao kaimanaiman, mishi kizi
umishidapan, aonaa kizi ukashadinan. 11 Marii karikaonan umanawun-
karu uruu ati'o nii. Amen.

Peter kowaadinan naa

12 Õsaadan di'oraz madiwau'u õkaaritan unao ati, Silas† kaminka'utan
ida'ana'o õgaru. Uruu kaimana'o õmin-mishidan. Wuru'u õsaadanuz
õkaaritan unao ati, õaipan idi'o õma'ozakadan unao na'iki õtaan õparadan
mishi'o na'iki õaitapanii aimaakan dau'ana'o. Wuru'u di'orazu'u mishi'o
kamunan-karu Tominkaru di'iki'o. Ukau'an, ma'ozaka umashaapa,
uruu kamunan-karu ida'a.
13 Umin-mishidannao Christ, mashaapainaouz da'a'a Babylon ida'a,‡
Tominkaru zaamataniinaouz papidanannao nii unao kawan, ĩdyuudan
paparadan unao ati. Na'iki Mark, õtaapaniaz õdani kawan, udyuudan
kapam paparadan unao ati. 14 Konaukii unaubaaka umin-mishidannao
tuma ubaokopatinan dono.§

Marii Tominkaru taan unyukunuu kaiman-kinaa nii unao
mishidainaouz Christ.

---

* **5:5** Proverbs 3:34 † **5:12** Silas: Greek paradan ida'an, Silvanus kia'o wuru'u. ‡ **5:13** Babylon: Rome dakotapa-kinao. § **5:14** Peter dono'o mishidainao baokopatinan dono, ĩtukapa-kidan panaubaan oo pakonaukii-kidan pamin-mishidannao pakissitan ida'an ĩdyaun pakaozoo ati oo pataawu ati oo panaadon paka'u ati.

Itamautan Peter Kaaritan

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita, itamautan Peter kaaritan mishidapainao Jesus Christ ati'o.

Aizii usaadan dono wuru'u pakaaritanuz ĩnao di'iti, na'apain zaudina'o ĩmashaapan wunao mariidan ai ĩdyaunu'u, pana'iti'oraz ĩtominapa-kidan pidannao kuwai dau'u. Uruu idi Peter kowaadan ĩ'ati di'oraz pakaaritan ida'a, na'apam nii ĩsha'apatinan ĩkashadapa-kinaa nii wunaou'u pana'iti'oraz naa ĩkowaadapan kuwai. Ukian ĩ'ati uaipan ĩtominpan, powa'a zii ĩaitapa kizi mishi'o kuwai dau'u, na'iki marii ĩsha'apatinan mishi'o kuwai kawana'ati.

Di'oraz pakaaritan ida'a Peter kowaadan mishidapainao ati, Tominkaru mainaabatan nii mariidapa'o patominapa-kidan pidannao. Na'iki ukakinaotan mishidapainao marii kizi ĩmashaapan kaiman Tominkaru ati ma'oiaka-daun, atii Naobanai Kamoon kaawan.

Kaarita buutinpan kida

Usakadin-kinaa *1:1-2*
Tominkaru dapadaniinao dyaupai'o nii udoronaa ida'an *1:3-21*
Mariidapainao patominapa-kidan pidannao *2:1-22*
Christ kaawan powaa ati *3:1-18*

1 Di'oraz kaarita, õgaru Simon Peter di'iki'o, õgaru Jesus Christ poitoru
na'iki uapostlen. Wuru'u õkaaritanuz unao ati'i, mishidainaouz Jesus
Christ na'apa waunao kawan. Jesus Christ, waTominkarunuz na'iki
wazannaaz kaimanan ida'an. 2 Marii powa'a zii Tominkaru kamuna-
nun u'ati, na'iki utaan unyukunuu kaiman-kinaa nii, uaitapan ida'an
Tominkaru na'iki wanaobanaa Jesus.

Mashaapa-karu mishi'o mishidainao nii Jesus Christ

3 Pama'ozakan ida'an, Tominkaru taan naa wa'ati ipai aimaakan
waaiapanii kida wamashaapa-kinaa nii kaiman u'ati, waaitapan idi'i
naa uruu. Uruu wuru'u zaamata'oraz waunao pamanawunun na'iki
pakaimanan ida'an. 4 Na'iki umanawunu'o pama'ozakan ida'an,
Tominkaru taan wa'ati ipai umanawun kida'o aimaakan, tawuru'u
ukowaadaniaz pataan nii. Tominkaru taanuz paparadan pasha'apatan
ni'o aimaakan kida dau'u, uruu ida'an kizi aonaa una'azootapan
usha'apatan dikauda kida'o aimaakan, sha'apaapa-kariwaiz di'oraz
amazada ida'a'a. Mazan uruu ida'an kizi pa'an uzaamatan Tominkaru
kaduz kida.
5 Ukau'an, aizii umishidan idi Christ, mishiimana'a naa utiwaa
umashaapan kaiman. Umashaapan idi'i naa kaiman, mishiimana'a
naa umashaapa aitapaaba'o pidannao nii. 6 Aizii umashaapan
idi'i naa aitapaaba'o pidannao nii, mishiimana'a naa utuudapa
unyukunuu usha'apata'azon ai oia'o. Utuudapan idi'i naa unyukunuu
usha'apata'azon ai oia'o, mishiimana'a naa utuudapa wuru'u
ubaiatanuz kasha'ora kida'o aimaakan. Utuudapan idi'i naa wuru'u
ubaiatanuz kasha'ora kida'a aimaakan, mishiimana'a naa umashaapa
Tominkaru aipan kawana'ati. 7 Aizii umashaapan idi'i naa Tominkaru
aipan kawana'ati, mishiimana'a naa ukamunanuaaka umin-
mishidannao tuma. Ukamunanuaakan idi'i naa umin-mishidannao

tuma, mishiimana'a naa umarainapa ipai pidannao. 8 Aizii umashaapan
an usha'apaapan dau'u powa'a zii kaikapa kida'oraz aimaakanu'u,
aonaa mazanu'o nii mani wuru'u uaitapanuz wanaobanaa Jesus
Christ, na'iki uruu ida'an ma'ozaka'o nii ukaudinan u'ati. 9 Mazan aizii
na'ia'oram pidan aona'o umashaapan wuru kida kawana'ati'i, na'apa'o
uruu pidan kawan aona'oraz utukapan kaiman oo ishaawun kawanu'o
uruu. Na'iki pidan aona'oraz umashaapan wuru kida kawana'ati'i,
umanyukunuutan naa Tominkaru so'otani'i naa pa'oian kida.

10 Ukau'an õmin-mishidannao, mishiimana'a naa utiwain dadara'o
ida'an, uaida kizi'i naa mishi'o Tominkaru dapadan naa na'iki
uzaamatan naa unao papidanannao nii. Aizii karikaonan dono
usha'apaapan kaikapa kida'ora'a, aona'o nii uwaotan umishidapan ai
Tominkaru. 11 Kaikapa'o ida'ana'a kaimanaimana'o nii udapaapa-kao
karikaonanu'oraz wanaobanaa na'iki wazannaa Jesus Christ naobanai-
tinapa-kizi iti.

12 Uruu idi karikaonanu'o nii powa'an kida õkakuwaapan, õnyukunuu-
kida-kinaa nii u'ati wuru'u mishi'oraz kuwai. Mishi uaitapan pu'a'a
naaz kaimanaiman, na'iki uzaamatan pu'a'a naaz kaimanaiman na'iki
ma'ozaka umishidapan wuru'u mishi'oraz parada-karu. 13 Mazan
õdi'itapanuz, kaimana'o wuru'u õnyukunuu-kidanuz u'ati na'apa kida'o,
õkakupan pu'u zii. 14 Usha'apanum kau'an õaitapa ata'azo'o naa õmawakan,
na'apa wanaobanaa Jesus Christ kainaabatan õ'atiz. 15 Uruu idi'o
wuru'u õtiwainanuz dadara õka'iitan kawana'ati õkowaadan u'ati kidaz,
karikaonan kizi unyukunuitapan kidaz õmawakan dauna'an.

Peter kowaadan mishi'o kuwai Jesus Christ dau'u

16 Wakowaadaniaz u'ati, wanaobanaa Jesus Christ wa'atin
umanawunu'o ida'ana'o nii dau'ana'oraz, aonaa toma-kariwai
kuwai di'iki'o mani waabatan, mazan watukapanii waawun idi
kaimanaiman na'apam mishi'o Christ umanawunun. 17 Usha'apanum
idi na'ia'o waunao udaru Tominkaru naubaan dono'oraz uruu, na'iki
utaan dono'oraz u'ati umanawun-karu. Waabata umanawunu'oraz
Tominkaru paradan u'ati, ukian, "Di'i õdani'i, õmarainapanii manawun,
sha'apatina'o õnyukunuu kawana'ati." 18 Na'ia'o waunao Jesus Christ
tuma umanawunu'oraz midukuo paawa ii, Tominkaru paradan
dono'oraz u'ati aokazi iki.*

19 Uruu ida'ana'o waaitapan kaimanaiman mishi'o wuru'u Tominkaru
prophetinnao kowaadauzoniaz sha'apa'o nii. Ukau'an utaa'a naa
kaimanaiman unyukunuu ati parada-karu prophetnao kowaadaniaz
sha'apa'o nii dau'an. Wuru'u ĩkuwaaz na'apa'o lamp kanadapan kawan
maruta'o-karu'u. Ukanadapan nii atii Christ kaawan, na'iki umanawu-
nun kanadapan naa unao nyukunuu ii. 20 Powa'a zii õaipan uaitapan,
aonaa pa'ida'a'o mani Prophetnao aitapan saada-kariwaiz Tominkaru
Paradan, sha'apa'o nii dau'an. 21 Na'iki aonaa pidan aipan kawana'ati'o
mani ukowaada-kao wuru'u parada-karu sha'apa'o ni'oraz. Mazan
prophetnao kowaadanuz Tominkaru paradan, Kaimana'o Doronaa
Tominkaru di'iki'o kainaabatan ida'ana'o ĩ'ati na'apam nii ĩkian.

---

* **1:18** Matthew 17:1-5; Mark 9:2-7; Luke 9:28-35

2

Mariidapainao
patominapa-kidan pidannao

1 Kotua'a naa, kaina'a'o da'i Tominkaru pidanannao bii'i dakotin-
painao prophetnao nii. Na'apa'o nii kapam kai, kaina'a'o nii mariida-
papainao patominapa-kidan pidannao kaawan unao bii ati. Ĩtominapa-
kidan nii unao mishi'o kawan wuru'u mishidapa-karu dau'u, mazan
aonaa mishi'o mani wuru'u. Na'apa kida'oraz kuwai pataka'uin-
kinai dikauda'o di'iti. Ukau'an wuru'u mariidapainao patominapa-
kidan pidannao, aonaa ĩmishidan Naobanai Christ kawinipinaata'oraz
pazaamatan ĩdyaun. Uruu idi paaipan ati'o nii ĩpataka'uta-kidinan,
na'iki masha'apakiika'o nii ĩpataka'uta-kao. 2 Iriba'o nii pidannao
da'anan wuru'u dikauda'oraz ĩtominapa-kidanii kida, kakiba'azonna'oraz
usha'apata-kao. Ĩmashaapan idi'i naa na'apa, ba'orainao dakoopan ni'i
naa mishi'oraz Tominkaru paradan. 3 Pana'azootapauzon idi puraata,
ĩtoman nii pakuwaa sodi kida nii, paikoda-kinaa nii puraata unao di'iki.
Mazan kaina'a'ora'a naa ĩpataka'uta-kinao ni'o minziiwa-kidapa-kao ko-
tua'a naa, na'iki ĩpataka'uta-kinao kamoon kaawa'anan naa wuru'u.

4 Na'apa da'i kotua'a naa, aonaa Tominkaru dobata-kidan angelnao
sha'apaapainao oia'o, mazan ukaboota ĩdyaun maruta'o ka'azo iti, ĩna'ii
kizi ĩtaratapa-kao, atii oiainao pataka'uta-kao kamoon kaawan di'iti.
5 Aonaa Tominkaru dobata-kidan kiwiitapa'o dono'oraz amazada,
unaraadan dono'oraz ipai oiainao pidannao. Mazan ukazannaata Noah
kakinaopauzoz pidannao kaimana'o mashaapa-karu dau'u Tominkaru
aipan kawana'ati, na'iki ukazannaata 7 ba'oran pidannao utuma.*
6 Na'apa da'i Tominkaru pataka'utauzon donoi kida, Sodom na'iki
Gomorrah,† pakawaodan ida'an kidaz ipai daunuuda'u, atii upariti'i-
tinan. Na'apa kida'o ida'an ukainaabatan na'apam nii pidannao
sha'apata-kao mamashaapa-kainao kaiman Tominkaru ati. 7 Mazan Lot
kaimana'o umashaapan Tominkaru ati, ukau'an Tominkaru kazannaata
uruu pa'an Sodom iki. Uruu Lot kashadina'ora'a naa paabatautan ai,
na'iki patukapautan ai kakiba'azonna'o pidannao sha'apaapanii kida.‡
8 Mishi, uruu Lot kaimana'o umashaapan Tominkaru aipan kawana'ati,
uruu idi aona'a naa unyukunuu kaimanan umashaapan na'apainao
bii ii. Ukaziwaa-kida'a naa patukapautan na'iki paabatautan ipai
kamoo ĩsha'apaapan oii kida'o. 9 Ukau'an Tominkaru aitapa na'apam
nii pakazannaatan wuru'u pidannao izo'atiinaouz paparadan ĩdopian
an. Na'iki na'apa kapam, uaitapa na'apam pataapan pidannao wuru'u
maizo'ati-kainaouz paparadan, upataka'utan nii ĩdyaun, atii oiainao
pataka'uta-kao kamoon kaawan. 10 Aitaniimana'o nii upataka'utan
wunaou'u sha'apaapainaouz oia'o manawun, marainpainaouz
pasha'apaapan kakiba'azonnaa kida'o aimaakan, na'iki aona'oraz
ĩnaudapan mashaapa-karu Tominkaru aipan kawana'ati.

Ĩnao kashadamikinao na'iki atadinpainao, uruu idi aonaa ĩtarian
kanom pasha'apatan. Una'apan idi, aonaa ĩtarian na'apam paparadan
dikauda aokazi iainao umanawunuinao dau'an. 11 Upu'u zii an-
gelnao powa'a'o ĩma'ozakan padamata wunao aia'a mariidapainao

* **2:5** Genesis 6:1—7:24 † **2:6** Sodom na'iki Gomorrah: Putukapa kaarita tokon ii Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ‡ **2:7** Genesis 19:1-16

patominapa-kidan pidannao, mazan upu'u aonaa ĩparadan dikauda
aokazi iainao dau'an Tominkaru kanaapu ati. 12 Mazan wuru'u mariida-
painaouz pidannao, ĩdakoapa zii aimaakan pamaaitapakanii. Na'apa'o
ĩnao, wuniinao maaitapin-kainao kawan, ĩsha'apatinan panyukunuu
aipan kawana'ati'o karikaonan, na'iki ĩtoma-kao soo kozita-kao ni'o
na'iki zowii-kao ni'o. Ukau'an na'apa'o nii ĩzowii-kao na'iki ĩmainaabata-
kao. 13 Ĩbaiainpan nii tuukii, na'apa'o idi'o nii ĩkawinipinaata-kao ĩbaiainapa-
kidan idi ba'oran pidannao.

Ĩnao pidannao, ĩkonaunam-dinan patuzapatinan na'iki pasha'apaapan
ida'an dikauda'o na'iki kakiba'azonnaa kida'o wakanadan pu'u ipai
kamoo. Ĩaroopauzon dono utuma, ubaokopainpauzo kizi ii, ĩkonaunam-
dinan paabatan, mazan dikauda'o ĩaidinpan ubii ii, ĩpataka'uupan unao
pasha'apaapan ida'an kakiba'azonnaa kida'a. 14 Aonaa kanom dau'an
ĩdi'itinpan soo paba'orantapan dau'an, ukau'an aonaa na'apainim
ĩsookodan pasha'apaapan oii kida'o. Uruu idi ĩna'apatan pidannao
nyukunuu pasha'apaapanii kida dau'an, aona'oraz zii ĩtaan dadara pa-
nyukunuu mishi'oraz pamishidapanii parada-karu dau'ati. Tuukia'o
ĩna'azootapan ipai aimaakan kida ĩaipan pa'ati'o nii pa'idiwara. Ĩna'apan
idi, pataka'uta-karu nii ĩdyaun. 15 Ĩmakon pana'iti'i naa sakitapa'o
makopa-karu ai, ĩda'anan naa Balaam kaduz, uruu Boer daniz. Bal-
aam, umarainapanii puraata pasha'apatan winipinaa udikauda'o.
16 Una'apan idi u'uza chaakashi,§ aonaa kaparadanu'o mani, parada zii
pidan kawan u'ati, usha'apaapan idi pana'iti'o aimaakan. Uruu dono
zii prophet Balaam sookadan pamadoronaa-dinan, pasha'apata'azon ai
dikauda'o.*

17 Wuru'u ĩnao tiichaanaouz, ĩkaudinan mazanu'o karikaonan,
aonaa kanom kaimana'o ikoda-kao ĩtominapa-kidanii di'iki. Na'apa
ĩdyaun wunu nunudapauzo-kizi aradan kawan, na'iki maruta'o wunu
wa'atin kawan, aona'oraz ukaawan awaru mainaabata'akan idiz.
Ukau'an kaina'a ĩwiizi ni'o taapa-kao kichana'iki-kia'o maruta'o di'ii.
18 Ĩparadan dono ĩatadapanii na'apa'oram pakian, mazan mazanu'o ĩkuwaa
karikaonan. Tuukia'o ĩmizidan pidannao, ĩaipan ĩna'apatan panyukunuu
patominapa-kidanii oia'o kakiba'azonnaa kida'o sha'apaapa-kao
dau'an. Atii ĩna'apatan pidannao nyukunuu, wuru'u pa'inainaouz zii
ĩmuudan pasha'apaapan oia'o pamaaitapakan dono'oraz zii Tominkaru.
19 Ĩkowaadan pidannao ati aonaa usha'apan ĩsha'apainpan na'apam
paaipan kawana'ati. Mazan upu'u zii ĩnao, ĩpoitoruitapa-kidinan oia'o ati,
usha'apanum kau'an kanom aona'o pidan ka'iitan pawazootapan, uruu
ati'o nii upoitoruitapa-kidinan. 20 Ĩaitapankan dono wanaobanaa na'iki
wazannaa Jesus Christ, na'apain sodi ĩso'otinankan oia'o sha'apaapa-
kao ai, maaitapa-kainao Tominkaru sha'apaapauzonii kidaz. Mazan
udauna'an powaa iti ĩzaamata-kidinan na'iki ĩna'aka-kidinan oia'o di'iti,
uruu powa'a zii ĩdikauda'akan kiwiitapa'o ai. 21 Kaiman zii mani
padamata ĩmaaitapakan an mashaapa-karu Tominkaru aipan kawana'ati.
Mazan ĩaitapan pu'a'a naaz, upu'u aona'a naa ĩizo'ati'izon Tominkaru
kakinaori ĩ'ati'oraz utaa-kao padamata. 22 Na'apainao pidannao
dau'ana'o mishi'o kakinaowapa-kinai kida kianuz: "Arimaraka
nikauzonii powaa iti pataitaanii,"† na'iki "Kooshi, pachikaa-kao

§ **2:16** chaakashi: English ida'an, donkey. * **2:16** Numbers 22:4-35 † **2:22** Proverbs 26:11

dauna'an, ukiwauzonii padaarinapa-kizi iti.”

3

Naobanai Jesus kaawan nii powaa ati

1 Õmarainapanii õmin-mishidannao, di'orazu'u õ'itamautan õsaadan
õkaaritan u'ati. Ipai dya'utama'o õkaaritan ida'a õtiwaan õma'ozakadan
unao kaiman kizi udi'itinpan, uruu idi õnyukunui-kidan u'ati kidaz.
2 Aonaa umanyukunuuta'ana'a parada-karu kotua'oraz Tominkaru
prophetinnao kowaadapauzon, na'iki parada-karu wanaobanaa na'iki
wazannaa Jesus taaniaz waunao apostlenao ida'an.
3 Powa'a zii manawun õaipan uaitapan, diina'iti'i Jesus Christ wa'atin
ua'ii powaa ati, kaina'a'o nii dakomikinao pidannao, ĩdakoopan nii
mishi'oraz parada-karu, na'iki ĩmashaapan nii oia'a naa panyukunuu
aipan kawana'ati. 4 Ĩkian nii, “Na'iam naa mooko Jesus kaawan, ukian
pu'u ukaawan nii powaa ati? Aata, kotua'a naa wadokozu-daunnao
mawakan, mazan ipai aimaakan pakawan karikaonan, amazada sakad-
inan iki'o kawan.” 5 Mazan pa'ida'a'o wuru'u ĩmanyukunuutanuz,
Tominkaru paradan ida'ana'o wuru'u aokazi na'iki imi'i baara tomi-
nanuz. Na'iki wunu di'iki'o, na'iki wunu ida'ana'o, imi'i baara aidinan.
6 Wunu idi'o koshan upataka'uan ipai kiwiitapa'oraz amazada. 7 Aizii
kai'oraz aokazi na'iki imi'i baara, Tominkaru paradan ida'ana'o koshan
una'an, diina'iti'i ukawaodan nii tikazi idi kidaz, wuru kamoo dono'o up-
ataka'utan dono'o ni'oraz pidannao mamashaapa-kainaouz paparadan
kawana'ati.
8 Õmarainapanii õmin-mishidannao, bauda'apa kaina'a aimaakan aonaa
umanyukunuuta'ana'a. Bauda'apa'o kamoo na'apa'o kotua'iki'o
amazada* kawanu'o Naobanai Tominkaru ati, na'iki kotua'iki'o
amazada na'apa'o bauda'apa'o kamoo kawanu'o u'ati. 9 Aonaa
Naobanai Tominkaru kona'iachin mani wuru'u umamishiikanuz zii
paparadan, ba'orainao pidannao di'itapan kawanuzu. Mishi'oraiman
ukazaudapanun wuru'u unao dau'ati, umaaiapakan idi'i aonaa
na'ia'oram pidan mainaabata-kao. Mazan uaipan ipai pidan
tanawatinan pasha'apaapan ai oia'o. 10 Masha'apakiika'o nii Naobanai
Kamoon kaawan, na'apa koidimiki kaawankan kawan. Na'apain
kawa'idanu'o nii aokazi mainaabatinan. Ipai'o nii aokazi ia'o aimaakan
kida mainaabatinan paka'awan idi. Na'iki ipai aimaakan imi'i baara an
kidainao, ipai'o nii ĩmainaabatinan tikazi idi.
11 Aizii ipai'o nii aimaakan kida mainaabata-kao kaikapa'a, ukau'an
na'apam nii uaipinan umashaapan? Umashaapa'a naa ukau'an kaiman,
na'iki umashaapa Tominkaru aipan kawana'ati. 12 Uzaudapan pu'a'a
naa Naobanai Kamoon kaawan, utiwaa'a naa ukadimanata-kidan naa
ukaawan.† Uruu dono aokazi ka'awan nii na'iki ipai na'ii kida'o
aimaakan mainaabatinan nii panunudan idi tikazi wiichan idi. 13 Mazan
waunao, pakawan wataapan uparadan tawuru'u ukowaadauzonuz
patoman nii pa'ina'o aokazi na'iki pa'ina'o imi'i baara. Na'ii ipai pidan-
nao sha'apatinan nii Tominkaru aipan kawana'ati. Uru'u naa wuru'u
wazaudapaniaz.

---

* **3:8** kotua'iki'o amazada: English ida'an, ukian “one thousand years.” † **3:12** utiwaa'a naa ukadimanata-kidan naa ukaawan oo “umashaapa, kadiman kizi'i naa uaipan ukaawan”.

14 Ukau'an õmarainapanii õiribannao, uzaudapan idi'i naa kaikapa'oraz
kida'a: utiwaina'a naa umashaapan kaimanaiman, uikoda-kao kizi
kaiman umashaapan, aonaa u'oipan Tominkaru awun za'a. Na'iki
utaapa'a naa unyukunuu kaimanaaka Tominkaru tuma. 15 Utukapa
na'apam wanaobanaa kazaudapanun paaipan idi ipai pidannao kazan-
naatinan. Wamarainapanii wa'inawuzu Paul saadanii u'ati na'apa
kida'o dau'ana'o kapam, ukaiwaan Tominkaru taanii pa'ati aitapaaba-
karu. 16 Na'apa'o kapam usaadan pakaaritan kida ida'a ukadakotinan
dono kaiwuru kida dau'ana'a. Paul saadaniaz pakaaritan kida ida'a,
kaina'a dadara kida'o, kasha'apanna'o uaitapa-kao. Uruu idi pidannao
matominapa-kainao kaiman, na'iki aona'oraz ĩtaan panyukunuu ati
kaimanaiman pamishidapan mishi'oraz parada-karu. Ĩnao, ĩpana'adan
pana'iti wuru'u parada-karuz, na'apa ĩna'apatan ba'oran parada-karu
saada-kariwaiz kida Tominkaru paradan ida'a kida'oraz. Ukau'an
ĩpataka'uta-kidinan nii paaipan ati Tominkaru ati.
17 Aizii õmarainapanii õiribannao, uaitapani'i naa kaiwuru kida
dau'ana'a. Ukau'an zaudinpa'a naa pa'i umashaapa, aonaa kizi
upozawatan pidannao kashadamikinao pana'adanii parada-karu di'iti.
Aizii umishidan dono ĩdyaun, ukasharutinan nii umishidan ai mishi'oraz
kiwiitapa kida'oraz umishidapauzon kida. 18 Mazan uaitapa kizi powa'a
zii wanaobanaa na'iki wazannaa Jesus Christ kamunanun u'ati, na'iki
uaitapa kizi'i naa uruu dau'u powa'a zii manawun. Marii kizi utaapa-
kao umanawunu'o nii kai na'iki karikaonan. Amen.

Kiwiini'o John Kaaritan

Di'oraz kaarita daua'o

Apostle John saadanii di'ora'a kaarita pamin-mishidannao ati'o. Uruu na'iki ba'oran apostlenao chi'ikapa'o Jesus tuma umashaapankan dono imi'i baara'a. Ukau'an ĩtukapanii uruu na'iki ĩabatanii uparadan. Di'ora'a pakaaritan ida'a, aonaa utominapa-kidan manawun mani mishidainao pa'ina'o aimaakan dau'u. Mazan uaipan pa'an ĩzaudinpan pidannao ai mariidapainaouz mishidainao. (1 John 2:26) Na'iki uaipan ĩaitapan mishi'o ĩzaamatan karikaonanu'o kakupa-karu. (1 John 5:13) Uruu idi'o uma'ozakadan ĩnyukunuu karikaonan kizi ĩmashaapan Tominkaru ati.

John nyukunuu-kida pidannao ati na'apa'oram Tominkaru: uruu kanada'o, aonaa na'itim oia'o diza-kao u'ai; uruu kamarainpanu'o, udyuuda paudani mawakan waunao dikin ii; uruu mishi'o, aonaa na'apainim umariidinan.

John kowaadan kaimanaiman na'apam pidan aitapan kaina'a pa'ida'a Tominkaru di'iki'oraz karikaonanu'o kakupa-karu.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi *1:1-4*
Kanda'o-karua'o na'iki maruta'o-karua'o *1:5—2:29*
Tominkaru dainao na'iki Satan dainao *3:1-24*
Mishi'o na'iki aona'o umishiin *4:1-6*
Marainpaaka-karu *4:7-21*
Oia'o wazoota-kao mishida-karu ida'an *5:1-21*

John aitapanii manawun kakupa-kinai

1 Di'oraz kaarita, Parada-karu kakupa-kinai daua'o, uruu na'a'oraz naa amazada toma-kao ua'ii. Waunao apostlenao abatanii uparadan na'iki watukapanii uruu pa'idi'iti; wapishatanii uruu waka'u idi. 2 Watukapanii wuru'u Kakupa-kinaiz ukaawankan dono pidan nii. Uruu idi'o wakakuwaapan udau'u unao ati. Wakowaadan u'ati, uruu karikaonanu'o kakupa-kinai, uruu karikaonanu'o una'auzon Tominkaru tuma, na'iki uruu aidina'oraz pidannao ati. 3 Wakowaadan u'ati watukapanii daua'o, na'iki waabatanii daua'o uruu dako iki, waaipan idi unyukunuu na'apa kidaakan kapam waunao tuma. Waunao, na'apa kidaaka'o wanyukunuu waDaru Tominkaru na'iki uDani Jesus Christ tuma. 4 Õsaadan di'ora'a kaarita õaipan idi'o wakonaukian baokopa unao tuma.

Mashaapa-karu daua'o kanada'o-karu'u

5 Aizii kaikapa'o wuru'u kuwai waabataniaz Christ di'iki, na'iki uruu wuru'u wakowaadaniaz u'ati: Tominkaru, uruu kanada'o, aonaa maruta'o nii u'ida'a. 6 Ukau'an, wakian an, "Õgaru, na'apa'o õnyukunuu Tominkaru tuma," mazan wamashaapan an pakawan zii maruta'o-karu'u, wamariidinan karikaonan wuru'u. Aonaa wamashaapan mishi'o kuwai kawana'ati. 7 Mazan wamashaapan an kanada'o-karu'u, na'apa Tominkaru mashaapan kawan kanada'o-karu'u, uruu mishi'o pa'an wanyukunuu na'apa kidaakan wamin-mishidannao tuma. Na'iki uDani Jesus izain chikaa ipai daunuuda'u wa'oian.

8 Aizii wakian an, “Aonaa oia'o mani õgaru,” wamariidapan
karikaonan wanyukunuu wuru'u, na'iki aonaa wataapan mishi'o
kuwai. 9 Mazan wakowaadan an wa'oian Tominkaru ati, umainaabatan
nii wa'oian kida, na'iki uso'otan nii wa'ai ipai washa'apatanii kida
oia'o. Usha'apatan nii aimaakan sakitapa na'apa pakian kawana'ati.
10 Ukau'an wakian an, “Aonaa õsha'apatan oia'o,” wadakotan Tominkaru
mariidinauzonii wuru'u, na'iki aonaa uparadan nii wanyukunuu ii.

2

1 Õsaadan di'ora'a kaarita unao ati, õdainao kawanuinao õmarainpan,
aonaa kizi usha'apatan oia'o. Mazan usha'apatan an oia'o, kaina'a
bauda'apa pidan parada'o nii Tominkaru ati waunao dikin ii, uruu Jesus
Christ, karikaonanu'oraz usha'apatan sakitapa aimaakan Tominkaru
awun za'a.
2 Uruu kashaapa'oraz pazowii-kao, na'iki baiaapa'oraz waunao dikin
ii mawaka-karu, wabaiaapan ni'oraz padamata aita-kao wa'oian idi.
Una'apan kau'an, turuu Tominkaru mainaabatan aonaa waunao oian
mani karikaonan, mazan ipai pidannao oian kida kapam.
3 Waizo'atipan an Tominkaru kakinaori kida na'apa'o ida'ana'o nii
waaitapan, waunao wuru'u aitapainaouz Tominkaru. 4 Aizii pidan
kian an, “Õgaru, õaitapanii Tominkaru,” mazan upu'u aonaa uizo'atin
Tominkaru kakinaori kida, umariidinan wuru'u, na'iki aona'o utaapan
mishi'o kuwai. 5 Mazan pidan izo'atipan an Tominkaru kakinaori,
umarainpan kaimanaiman Tominkaru wuru'u. Aizii, kaikapa'o wuru'u
waaitapanuz wazaamatinpan Tominkaru ida'ati: 6 wakian an, “Õgaru,
Tominkaru ida'ati'o õzaamatinpan.” Ukau'an na'apa pa'i kapam wa-
mashaapa Jesus Christ mashaapan kaduz kawan.

Kanada'o sannao, aonaa turuu ĩto'ora-kizaitapaakan

7 Õsaadan u'ati õmarainapanii õmin-mishidannao, aonaa pa'ina'o kak-
inaorii daua'o mani, uruu kakinaorii unao taapaniaz, usakadinan
di'iki'oraz umishidapan, uruu kakinaorii unao abataniaz naa. 8 Mazan
kaina'a aimaakan pa'ina'o kapam uruu kakinaorii ida'a. Kaimanaiman
Jesus mashaapan kaduz kainaabatanuz, na'iki unao mashaapan kaduz
kainaabatan kapamazu. Usha'apanum kau'an taa'azo'o naa maruta'o
mainaabatinan, na'iki aizii ma'ozakadina'a naa kanada'o unao ati.
9 Aizii pidan kian an, “Õgaru, kanada'o ida'a'o õmashaapan,” mazan
pakawan zii uto'ora-kizaitapan pairiban, pakawanu'o zii umashaapan
maruta'o ida'a wuru'u. 10 Mazan pidan marainpan an pairibannao,
kanada'o ida'a'o umashaapan wuru'u, na'iki aona'o nii ukasharutin-
kidan pairiban oia'o di'iti. 11 Mazan pidan to'ora-kizaitapa'o pamin-
mishidan, maruta'o ida'a'o wuru'u uruuz. Na'apa'o pidan pozawat-
apa'o wuru'u, usha'apanum kau'an maruta'o ishaawunudu aka ni'i naa
wuru'u uruuz.
12 Õsaadan u'ati, õmarainapanii koraiziannao,*
usha'apanum kau'an Tominkaru mainaabatani'i naa u'oian kida
Jesus Christ sha'apatanii ida'an.
13-14 Õsaadan u'ati daruinao,†

* **2:12** koraiziannao: pa'inainao zii ĩtominpan Jesus dau'u. † **2:13-14** daruinao: kotua'ora'a naa ĩmishidapan Jesus.

usha'apanum kau'an zaamatinpa'ora'a naa unao Jesus Christ ida'ati,
na'a'oraz naa amazada toma-kao ua'ii.
Õsaadan u'ati kapam pa'inainao,‡
usha'apanum kau'an udikinita ni'i naa Satan.
Õsaadan u'ati koraiziannao,
usha'apanum kau'an unao zaamatinpa'ora'a naa waDaru Tominkaru ida'ati.
Õsaadan u'ati daruinao,
usha'apanum kau'an zaamatinpa'ora'a naa unao Jesus Christ ida'ati,
na'a'oraz naa amazada toma-kao ua'ii.
Õsaadan u'ati pa'inainao,
usha'apanum kau'an aonaa ukashadinan;
pakawan utaapan Tominkaru Paradan unyukunuu ii, na'iki udikinita ni'i naa Satan.

15 Mana'a umarainpa'ana'a oia'o sha'apaapa-kao, na'iki oia'o aimaakan kida di'ora'a amazada ida'a'o. Usha'apanum kau'an, pidan marainpan an oia'o aimaakan di'ora'a amazada ida'a'o, aonaa umarainpan mani waDaru Tominkaru wuru'u. 16 Usha'apanum kau'an wuru'u oia'oraz mashaapa-karu: pidan aipan pasha'apatan oia'o panyukunuu kawana'ati; pidan na'azootapan patukapanii kida; pidan atadinpan pairiban ati pasha'apauz ida'an. Na'apa kida'oraz oia'o di'itinapa-karu aonaa waDaru Tominkaru di'iki'o mani utominan wuru'u, mazan oia'o mashaapa-karu naudapa-kao aipan ati'o karikaonan. 17 Di'ora'a amazada, na'iki ipai na'a'oraz oia'o kida tuukia'oraz pidannao na'azootapan, katokon-tina'o nii wuru'u. Mazan pidan sha'apaapa'o aimaakan Tominkaru aipan kawana'ati, karikaonanu'o nii pa'an ukakupan.

18 Õmarainapanii koraiziannao, aizii maonapata'a naa amazada tokon. Wakowaadanii sha'atii u'ati kaawa'o nii Christ taruba, aizii kai iriba'a naa Christ tarubanao kaawan. Ukau'an, waaitapa maonapa'a naa amazada tokon. 19 Aizii wuru'u Christ tarubanaouz, watuma'o kiwiin ĩbaokopainpauzon, udauna'an ĩwa'akan waunao. Mazan wuru'u ĩnaouz, aonaa mishi'o mani ĩmishidan waunao kawan. Ĩmishidan dono mani waunao kawan, aonaa ĩwa'akan waunao, pakawan mani ĩbaokopainpan watuma. Ĩwa'akan idi waunao, waaitapa aonaa mishi'o mani ĩmishidan waunao kawan.

20 Mazan unao, kaina'a'ora'a naa pa'an Kaimana'o Doronaa u'ida'a, ukau'an uaitapani'i naa wuru'u mishi'oraz kuwai. 21 Õsaadan u'ati, aonaa umaaitapakan idi'o mani mishi'o kuwai, mazan uaitapan idi'o pa'anazu. Na'iki uaitapa kapam aonaa na'iam mariidin-karu Tominkaru di'iki'oraz mishi'o kuwai ida'a. 22 Pidan kia'oraz aonaa mishi'o mani Jesus, uruu Christ,§ mariidinauzo wuru'u. Aizii pidan na'apa'oraz ukian, uruu Christ taruba'a naa wuru'u, aonaa umishidan waDaru Tominkaru na'iki uDani Jesus Christ. 23 Pidan aona'oraz umishidan Tominkaru Dani, umamishidakan kapam waDaru

‡ **2:13-14** pa'inainao: ma'ozakainao ĩkaudinan Tominkaru ati. § **2:22** Christ: wuru'u Tominkaru dyuudaniaz papidanannao zannaa nii. Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

Tominkaru wuru'u. Mazan pidan mishida'oraz pa'an Jesus Tominkaru
Danin, zaamatinpa'o Tominkaru ida'ati wuru'u.
24 Ukau'an kaimanaimana'a naa pa'i utaapa unyukunuu ii wuru'u
kuwai kidaz, uabataniaz usakadan di'iki umishidapan. Unyukunuu-
atin an pakawan wuru'u kakinaoriiz, pakawanu'o nii unao zaamat-
inpan Jesus, Tominkaru Dani ida'ati, na'iki Tominkaru, udaru ida'ati.
25 Wazaamatinpan idi Tominkaru ida'ati, kaina'a'ora'a naa karikao-
nanu'o kakupa-karu wa'ida'a, Christ kowaadaniaz pataan nii wa'ati.
26 Õsaadan na'apa kaarita unao ati, uzaudin kizi pidannao ai ti-
wauta'oraz pamariidan unao. 27 Mazan unao, kaina'a'ora'a naa
Kaimana'o Doronaa u'ida'a, ukau'an aonaa kandii nii uaipan zii ba'oran
pidan tominapa-kidan unao mishi'o kuwai dau'u. Usha'apanum kau'an
Kaimana'o Doronaa tominapa-kidani'i naa unao ipai kakinaorii dau'u,
mishi'o wuru'u kuwai kidaz, aonaa mariidin-karu mani. Ukau'an
pakawan pa'i uzaamatinapa Christ ida'ati, Kaimana'o Doronaa kaki-
naotan kawana'ati unao.

Na'apa'oram dau'ati'o Tominkaru dainao kii-karu

28 Ukau'an, õmarainapanii koraiziannao, pakawan pa'i uzaamatinapa
Christ ida'ati, aonaa kizi waba'azootinan u'ati, ukaawan dono koshan,
na'iki aonaa kizi watarian waikodapan uruu. 29 Unao, uaitapa Christ
sha'apatanii kaiman kida'o pa'idiwaru aimaakan Tominkaru awun
za'a. Ukau'an uaitapa pa'i, pidan sha'apaapa'o kaimana'o aimaakan
Tominkaru awun za'a, Tominkaru dani uruu.

3

1 Utukapa na'apam waDaru Tominkaru marainpan manawun wau-
nao, turuu wadakota-kao Tominkaru dainao nii: mishi'o udainao wau-
nao. Mazan pidannao, imi'i baara'a kida'o aimaakan daua'oraz karikao-
nan ĩdi'itinpan, aonaa ĩaitapan uruu, ukau'an aonaa ĩaitapan Tominkaru
dainao waunao. 2 Õmarainapanii õmin-mishidannao, mishi Tominkaru
dainaou'u naa waunao, mazan aonaa zii ukainaabatinan na'apam nii
waunao diina'iti'i Christ wa'atin dono. Mazan waaitapa, ukaawan
dono uruu kawanu'o nii waunao, usha'apanum kau'an watukapan nii
na'apa'oram manawun uruu. 3 Ukau'an pidan zaudapa'oraz naa patom-
inan Christ kawan diina'iti'i, marii pa'i udadaradan naa panyukunuu
oia'o ai, usha'apanum kau'an aonaa oia'o nii Christ ida'a.
4 Ipai pidan sha'apaapa'oraz oia'o, dikintapa'o Tominkaru kakinaori
wuru'u. Usha'apanum kau'an oia'o wuru'u kakinaorii dikintapa-kaoaz.
5 Uaitapanii Jesus kaawankan so'ota'o nii wa'oian kida. Aizii uruu,
aona'o u'oian. 6 Ukau'an pidan zaamatinpa'o Christ ida'ati aona'o ni'i
naa usha'apaapan oia'o. Mazan pidan pakawanu'oraz zii usha'apaapan
oia'o, aona'o uaitapauzon na'iki aona'o uzaamatinpan Christ ida'ati
wuru'u.
7 Õmarainapanii koraiziannao, mana'a utaapada'ana'a pidan pozawata-
kidan unao: pidan kaimana'o, usha'apata kaimana'o aimaakan,
na'iki kaimana'o Tominkaru awun za'a wuru'u uruuz, na'apa Jesus
Christ kawan. 8 Mazan pidan sha'apaapa'oraz oia'o, ukainaabatinan
Satan dani wuru'u uruuz, usha'apanum kau'an Satan, ukaduz
usha'apaapauzon oia'o, amazada sakadinan di'iki'o. Mazan Tominkaru
Dani kaawankan mainaabata'o ni'o Satan kaudin-kizi kida. 9 Tominkaru
dainao, aonaa ĩsha'apaapan naa oia'o, usha'apanum kau'an Tominkaru

kaduzu'u naa wuru'u ĩnao ida'a'oraz. Aonaa turuu ĩsha'apaapan naa oia'o, Tominkaru daniitan idi'i naa ĩdyaun. 10 Ukau'an aizii, kaikapa waaitapan kanomnao Tominkaru dainao nii, na'iki kanomnao Satan dainao nii: pidan aona'oraz usha'apatan kaimana'o aimaakan, na'iki aona'oraz umarainpan pairiban, aonaa Tominkaru dani mani uruu.

Marainpaaka'o Tominkaru dainao

11 Usakadinan di'iki'o umishidapan uabatautan di'ora'a kakinaorii: wamarainpaaka pa'i, kia'oraz. 12 Aonaa pa'i Cain kawan man waunao, tawuru'u Satan poitoruz, zowia'oraz pa'inawuzu. Cain, ukaduz usha'apaapauzon oia'o, mazan u'inawuzu Abel, kaimana'o pidan uruu, uruu idi Cain zowian uruu. 13 Ukau'an õmin-mishidannao, zaudinapa pa'i umashaapa. Kaina'a'o nii pidannao, imi'i baara'a'o sha'apaapakao daua'oraz ĩdi'itinpan, to'ora-kizaitapan unao. 14 Waaitapa, aonaa mawaka-karu ida'antanpu'ora'a naa mani waunao, mazan kakupakaru ida'atanpu'u pa'an. Usha'apanum kau'an marainpaaka'o waunao. Pidan aona'oraz umarainpan pamin-mishidan, pakawanu'o zii mawaka-karu ida'antanpu'u uruu. 15 Pidan to'ora-kizaitapa'o pamin-mishidan, zowia'o pairiban kawanu'o wuru'u uruuz. Na'iki waaitapa, pidan zowia'o pairiban, aonaa u'ida'a karikaonanu'o kakupa-karu.

16 Kaikapa'o wuru'u waaitapanuz marainpaaka-karu: Jesus Christ taapada pazowii-kao waunao dikin ii. Ukau'an marii pa'i wataapadan wazowii-kao wamin-mishidan dikin ii. 17 Aizii aimaakan kaina'an dono pidan ida'a umashaapa-kinaa nii kaimanaiman, na'iki kaina'a uaitapanii pairiban dopia'o paaipan idi aimaakan sodi pamashaapa-kinaa nii kapam, mazan upu'u aonaa zoobaba ukaminka'utan wuru'u dopia'oraz. Pidan na'apa'o aonaa turuu udakotan pamarainpan pairiban na'apa Tominkaru marainpan kawan pidannao. 18 Õmarainapanii koraiziannao, aonaa wamarainpaaka'ana'a waparadan ida'an karikaonan, mazan wakaminka'utan ida'an wairibannao, na'iki mishi'o ida'an.

Tominkaru dainao mabaa'azoo ĩkaawan Tominkaru ida'ati

19 Wamarainpan ida'an wamin-mishidannao, waaitapan nii Tominkaru ida'atanpu'o waunao, ukau'an mabaa'azo'o nii wawa'atin Tominkaru ida'ati. 20 Waabatinan pu'u padamata wanyukunuu ii oia'o waunao, mazan Tominkaru powa'a'o zii umanawunun wanyukunuu ai, na'iki uaitapa ipai daunuuda'u aimaakan. 21 Õmarainapanii õmin-mishidannao, waabatinan an wanyukunuu ii kaiman Tominkaru kanaapu'u, aonaa kandii nii wakiba'azon wawa'atin U'ida'ati. 22 Tominkaru taan nii wa'ati ipai aimaakan wapishaanii u'ai, usha'apanum kau'an waizo'atipan idi Ukakinaori kida na'iki wamashaapan idi Unyukunuu kawana'ati. 23 Aizii kaikapa'o wuru'u Tominkaru kakinaoriz: Marii pa'i wamishidan Jesus Christ Tominkaru Danin, na'iki marii pa'i wamarainpaakan, na'apa Christ kakinaotauzon kawan waunao. 24 Pidan izo'atipa'o Tominkaru kakinaori, zaamatinpa'o Tominkaru ida'ati wuru'u, na'iki Tominkaru zaamatinpa'o uruu ida'ati. Tominkaru taaniaz wa'ati Kaimana'o Doronaa, uruu kainaabata wa'ati kaina'a Tominkaru mashaapan wa'ida'a.

4

Na'apam Tominkaru Doronaa pana'an oia'o doronai ai

1 Õmarainapanii õmin-mishidannao, mana'a umishida'ana'a ipai pidan-
nao dakota'oraz Tominkaru Doronaa kaina'an pa'ida'a. Mazan utiwaa-
kidapa pa'an kaimanaiman ĩdyaun, uaitapa kizi mishi'o Tominkaru
Doronaa wuru'u ĩ'ida'a'oraz. Usha'apanum kau'an iriba'a naa dakot-
inpainao prophet nii makon ipai wiizai kawana'ati. 2 Kaikapa'o
ida'ana'o nii uaitapan Tominkaru Doronaa kaina'an pidan ida'a: pi-
dan mishida'oraz Jesus Christ kaawankan pananaa zo'o, Tominkaru
Doronaa wuru'u uruu ida'a'oraz. 3 Mazan pidan aona'oraz umishidan
Jesus Christ kaawankan pananaa zo'o, aonaa Tominkaru Doronaa mani
wuru'u uruu ida'a'oraz. Mazan Christ taruba di'iki'o doronai wuru'u
uruu ida'a'oraz. Uabatauzonii kaini'iki'o nii uwa'atin, wuru'u oia'oraz
doronai, aizii kai, kaina'a'a naa pidannao bii an uruu.

4 Mazan unao, õmarainapanii koraiziannao, Tominkaru dainao pa'an
unao. Kaakinapa u'ati madiwautapa-ka'oraz ĩdakotinpan prophet nii,
usha'apanum kau'an ma'ozaka'o manawun unao ida'a'oraz Kaimana'o
Doronaa, wuru aia'a Satan di'iki'oraz doronai kazowautapa'oraz pidan-
nao imi'i baara an. 5 Aizii madiwautapa-ka'oraz ĩdakotinpan prophetnao
nii, aonaa ĩaitapan Tominkaru, ukau'an ĩkakuwaapan na'apa maaitapa-
kainao Tominkaru kawan. Ukau'an pidannao maaitapa-kainaouz
Tominkaru, ĩmishida ĩkuwaa. 6 Mazan waunao, Tominkaru dainao pa'an,
ukau'an pidannao aitapainaouz Tominkaru, kaiman ĩ'ati wakuwaaz.
Mazan pidannao, aona'oraz Tominkaru dainao mani ĩdyaun, aonaa
ĩnaudapan wakuwaa. Na'apa'o ida'an waaitapan Kaimana'o Doronaa
kainaabata'oraz mishi'o kuwai Tominkaru daua'o kaina'an pidan ida'a,
oo oia'o doronai, mariidapa'oraz pidannao.

Marainpaaka-karu
Tominkaru aipan ati

7 Õmarainapanii õmin-mishidannao, pakawan pa'i wamarainpaaka,
usha'apanum kau'an Tominkaru wuru'u wamarainpaaka-kinaaz.
Ukau'an, pidan marainpa'oraz pamin-mishidannao, Tominkaru dani
uruu, na'iki uaitapanii Tominkaru. 8 Pidan aona'oraz umarainpan
pamin-mishidannao, aona'o uaitapan Tominkaru, usha'apanum kau'an
Tominkaru, uruu kamarainpanu'o. 9 Kaikapa Tominkaru aidan wa'ati
na'apam pamarainpan pidannao: Udyuudan paudani bauda'apauzon
imi'i baara ati, turuu kizi waikodan uruu ida'an karikaonanu'o kakupa-
karu. 10 Kaikapa'o wuru'u kamarainpan-karuz: Aonaa waunao
marainpan kaduz mani Tominkaru, mazan Tominkaru marainpan
kaduz pa'an waunao. Uruu idi udyuudan pauDani mawakan waunao
dikin ii, turuu kizi wa'oian kida mainaabata-kao. 11 Õmarainapanii õmin-
mishidannao, Tominkaru marainpan kau'an waunao tuukii manawun,
na'apa pa'i ukau'an wamarainpaaka kapam. 12 Aonaa bauda'apa pidan
tukapauzon pu'u padamata Tominkaru, mazan wamarainpaakan
an, Tominkaru kaina'an wa'ida'a wuru'u. Na'iki wamarainpaakan
ida'ana'o nii ukamarainapanun ikodinan ba'orainao pidannao, na'apa
uaipan kawan manawun.

13 Waaitapa Tominkaru ida'ati'o wazaamatinpan, na'iki kaina'a'o
uruu wa'ida'a, usha'apanum kau'an utaani'i naa wa'ati Kaimana'o
Doronaa. 14 Tominkaru dyuudan pauDani Jesus Christ kazannaata'o
nii ipai pidannao ĩ'oian kida ai. Watukapanii uruu, na'iki aizii,
wakakuwaapan udau'an ba'orainao ati. 15 Na'ia'oram pidan kowaadan

an Tominkaru Dani wuru'u Jesus, Tominkaru kaina'an uruu ida'a
wuru'u, na'iki Tominkaru ida'ati'o uzaamatinpan. 16 Waaitapa na'apam
Tominkaru marainpan waunao, ukau'an u'ati'ora'a naa wanyukunuu.
Tominkaru kamarainpanu'o uruu. Ukau'an pidannao karikao-
nanu'oraz ĩkamarainapanun, Tominkaru ida'ati'o ĩzaamatinpan, na'iki
ĩnao ida'ati'o Tominkaru zaamatinpan. 17 Uruu idi'o wuru'u wama-
rainpaakanuz uruu kawan manawun: ukau'an wamarainpaakan idi
na'apa, aona'o nii watarian wuru kamoo dono'o Tominkaru kootowapa-
kidanuz pidannao. Usha'apanum kau'an Christ kawanu'ora'a naa wa-
mashaapan da'a'a imi'i baara'a. 18 Waaitapan idi Tominkaru marain-
pan waunao, aonaa kandii nii watarian u'ai. Tominkaru kama-
rainapanun ikodinan idi ba'orainao pidannao waunao marainpaakan
ida'an, na'apa manawun uaipan kawan, ukau'an aonaa kandii nii
watarian Tominkaru ai. Pidan tarian Tominkaru ai, uaitapan idi'o
Tominkaru pataka'utan nii paugaru, wuru kamoo dono'o Tominkaru
tiwaa-kidaapanuz naa pidannao. Pidan taria'oraz, uaitapan idi'o aonaa
pakamarainapanun Tominkaru aipan kawana'ati.
19 Wamarainpaakan, usha'apanum kau'an kiwiini'ora'a naa
Tominkaru marainpan waunao. 20 Aizii pidan kian an, "Õgaru,
õmarainapanii Tominkaru," mazan pakawan zii uto'ora-kizaitapan
pamin-mishidan, uruu mariidinauzo wuru'u. Usha'apanum kau'an
aonaa umarainpan pamin-mishidan patukapanii padamata, ukau'an
aonaa na'itim umarainpan Tominkaru, aona'oraz utukapauzon.
21 Na'iki kaikapa'o Tominkaru kakinaori waunao ati'o: Pidan
marainpa'o Tominkaru, marii pa'i umarainpan pamin-mishidannao
kapam.

5

Turua'o Tominkaru kakinaori kida izo'ati-kao

1 Ipai pidan mishida'oraz Christ* wuru'u Jesus, uruu Tominkaru
dani. Na'iki pidan marainpa'o waDaru Tominkaru, umarainapa kapam
udainao. 2 Kaikapa'o wuru'u waaitapanuz wamarainpan Tominkaru
dainao: wamarainpan ida'an Tominkaru, na'iki washa'apaapan
ida'an udyuudaniaz sha'apata-kao. 3 Umishiin an wamarainpan
Tominkaru, washa'apaapan nii udyuudaniaz sha'apata-kao. Na'iki
aonaa kasha'apanna'o mani wuru'u udyuudaniaz sha'apata-kao,
4 usha'apanum kau'an ipai Tominkaru dainao, turuu ĩdikintan oia'o.
Na'iki ĩwazootanuz pamishidapan idi Jesus Christ. 5 Aonaa kanom ka'iitan
padikintan oia'o, soo pidan, mishida'oraz Tominkaru Dani wuru'u Jesus.

Tominkaru Dani daua'o

6 Jesus Christ, uruu kaawa'oraz aokazi iki, uruu chikaawunuu-
kidina'oraz wunu idi, na'iki uruu shoota'oraz uizain umawakan dono.
Aonaa soo wunu ida'an mani karikaonan ukainaabata-kao Christ
wuru'u uruuz, mazan uizain shootan ida'an kapam. Na'iki Kaimana'o
Doronaa kainaabata kapam mishi'o wuru'u na'apa'oraz aimaakan
kida. Usha'apanum kau'an Kaimana'o Doronaa, ukaduz ukainaabatau-
zon mishi'o aimaakan Tominkaru di'iki'o. 7 Ukau'an kaina'a idikin-
auda'u aimaakan kainaabata'o wa'ati Jesus daua'o [aokazi ii: waDaru
Tominkaru, Parada-karu, na'iki Kaimana'o Doronaa; ipai idikinauda'u

* **5:1** Christ: Tominkaru dyuudanii aokazi iki kazannaata'o nii waunao.

ĩdyaun, ĩkainaabata bauda'apa'o aimaakan Jesus dau'u. 8 Na'iki kaina'a
idikinauda'u aimaakan kainaabata'o wa'ati Jesus daua'o imi'i baara'a:]†
Kaimana'o Doronaa, na'iki uchikaawunuu-kidinan wunu idi, na'iki
uizain shootan umawakan dono; ipai idikinauda'u ĩdyaun, ĩkainaabata
bauda'apa'o aimaakan Jesus dau'u.
9 Pidan kakuwaapan an paaitapanii dau'u, wamishida'aka ukuwaa.
Ukau'an Tominkaru kuwaa umanawunun idi pidan kuwaa ai,
wamishida pa'i ukainaabataniaz aimaakan kida wa'ati. Aitaniiman
ukuwaa umanawunun, usha'apanum kau'an uruu Tominkaru, na'iki
pauDani daua'o wuru'u ukakuwaapanuz. 10 Ukau'an pidan mishidan
an Jesus, Tominkaru Danin, uaitapa mishi'o wuru'u Tominkaru kuwaa
kidaz. Mazan pidan, aona'oraz umishidan Tominkaru kuwaa, udakotan
Tominkaru mariidinauzonii wuru'u, usha'apanum kau'an, aonaa
umishidan Tominkaru kuwaa pauDani daua'oraz. 11 Kaikapa'o wuru'u
ukuwaaz: Tominkaru taani'i naa wa'ati karikaonanu'o kakupa-karu,
na'iki wazaamatanuzu Tominkaru Dani ida'an. 12 Pidan zaamatinpa'o
Tominkaru Dani ida'ati, kaina'a'ora'a naa karikaonanu'o kakupa-karu
u'ida'a. Mazan pidan, aona'oraz uzaamatinpan Tominkaru Dani ida'ati,
aonaa karikaonanu'o kakupa-karu nii u'ida'a.

Karikaonanu'o kakupa-karu

13 Õsaadan di'ora'a kaarita unao ati, mishidainao Jesus Tominkaru
Danin, uaitapa kizi kaina'a'ora'a naa karikaonanu'o kakupa-karu
u'ida'a. 14 Ukau'an aonaa kandii nii wakiba'azon wawa'atin Tominkaru
ida'ati, waaitapan idi unyukunuupan nii waunao na'apainim dono
wapishaan aimaakan u'ati, unyukunuu aipan kawana'ati. 15 Waaitapan
idi unyukunuupan nii waunao, wapishaan dono aimaakan u'ati,
waaitapa utaan nii wa'ati wapishaaniaz.
16 Aizii bauda'apa unao, utukapan an mani umin-mishidan
sha'apatan oia'o, mazan aonaa tawuru kaduz oia'o mani'i, buuta-
kida'oraz pidan karikaonanu'o mawaka-karu di'iti, marii upishaan
Tominkaru kazannaatan wuru'u sha'apata'oraz oia'o, Tominkaru taan
nii u'ati karikaonanu'o kakupa-karu. Kaiwuru'u õna'apanuz, pidannao
sha'apatainao oia'o dau'ati'o, mazan aonaa tawuru kaduz oia'o mani'i
buuta-kida'oraz pidan karikaonanu'o mawaka-karu di'iti. Kaina'a
mishi oia'o, uruu buuta-kida'o pidan karikaonanu'o mawaka-karu
di'iti. Mazan aonaa õkian mani, upishaa kizi Tominkaru kazannaatan
sha'apata'oraz uruu kaduz oia'o. 17 Ipai aimaakan sha'apata-kariwaiz
pana'iti Tominkaru aipan ai, oia'o wuru'u. Mazan kaina'a oia'o kida,
aonaa ubuuta-kidan pidan karikaonanu'o mawaka-karu di'iti.
18 Waaitapa, Tominkaru dainao, aona'a naa ĩsha'apaapan oia'o,
usha'apanum kau'an Tominkaru Dani, Jesus Christ, kazannaatapani'i
naa ĩdyaun, ukau'an aonaa Satan ka'iitan pakaziwan ĩdyaun. 19 Waaitapa,
Tominkaru dainao waunao, mazan ipai pidannao aona'oraz ĩaitapan
Tominkaru, Satan kazowautapanii ĩdyaun. 20 Waaitapa mishi'o
Tominkaru Dani kaawan imi'i baara ati, na'iki ukainaabata aimaakan
kida wa'ati, turuu kizi waaitapan wuru'u mishi'oraz Tominkaru.
Wazaamatinpan mishi'o Tominkaru ida'ati, usha'apanum kau'an
uDani, Jesus Christ ida'ati'o wazaamatinpan. Soo uruu bauda'apa

† **5:8** Kiwiini'o saada-kariwai ida'a, aonaa di'oraz saadinpanu'u.

mishi'o Tominkaru, na'iki uruu bauda'apa karikaonanu'o kakupa-
kinai. 21 Ukau'an õkian u'ati õmarainapanii koraiziannao, uzaudin, mana'a
utaaina'ana'a wuru ati'i tanawata'o ni'oraz pana'iti unyukunuu mishi'o
Tominkaru ai.

Itamautan John Kaaritan

Di'oraz kaarita daua'o

Apostle John saadan di'ora'a kaarita zunaaba na'iki odainao ati'o. Mazan pabi'i kida pidannao di'itapanuz, usaada-kao pa'an mishidainao baokopa'o ĩchoochiipan ati'o.

Pakaaritan ida'a apostle John ma'ozakadan mishidainao, ĩizo'ati kizi Tominkaru paradan pamarainpaakan ida'an. John kakinaotan mishidainao, pidannao ai pana'iti'oraz ĩtominapa-kidan pidannao Jesus dau'u. Na'iki uaipan mishidainao marina'atan ĩdyaun, na'iki wuru'u pana'iti'oraz ĩtominapa-kida-kinaa.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kizi *1-3*
Izo'ati-karu na'iki kamarainpan-karu *4-6*
Zaudin-karu mazanu'o tiichaanao tominapa-kida-kinaa ai *7-11*
Kaarita katokon-tinan *12-13*

1 Õgaru, choochi zowaunaa, õsaadan di'ora'a kaarita pu'ati zunaaba,
Tominkaru zaamataniaz papidanan nii, na'iki pudainao ati'o kapam.
Mishi'o õmarainpan unao. Aonaa õba'orantina'o mani õmarainpan unao,
ipai pidannao aitapainaouz mishi'o kuwai, ĩmarainapanii kapam unao.
2 Wamarainpan unao waaitapan idi mishi'o kuwai, na'iki karikaonanu'o
nii wataapan wuru'u mishi'oraz kuwai. 3 Õtoriinpan, karikaonan kizi
waDaru Tominkaru na'iki udani Jesus Christ kamunanun wa'ati, na'iki
ukamunan-kida kizi waunao, na'iki utaa kizi wanyukunuu kaiman-
kinaa nii, waizo'atipan ida'an mishi'o, na'iki wamarainpaakan ida'an.

Wamarainpaaka

4 Tuukii õkonaukian õabatan idi pabi'i kida pudainao, pakawan
ĩizo'atipan mishi'o kuwai, na'apa waDaru Tominkaru aipan kawana'ati.
5 Aizii õkia'azon pu'ati õmarainapanii zunaaba; marii wamashaapa
marainpaaka wamin-mishidannao tuma. Aonaa pa'ina'o kakinaorii
mani wuru'u õkowaadaniaz u'ati, uruu tawuru'u waabataniaz wasakadan
di'iki'oraz wamishidapan. 6 Aizii wuru'u marainpaaka-karu õkianuz,
waizo'atin dau'ati'o Tominkaru kakinaori, na'iki wamashaapan
dau'ati'o ukawana'ati. Ukakinaotan waunao, wamarainpaaka kizi
pakawan waabatan kawan ukakinaori wasakadinan di'iki'oraz
wamishidapan.
7 Iriba'a naa pozawatapa-kida'o pidannao makon ipai amazada
kawana'ati. Ĩkian, aonaa mishi'o mani Jesus Christ kaawan pananaa
zo'o imi'i baara ati. Pidan na'apa'o, mariidinauzo na'iki Christ taruba
wuru'u. 8 Ukau'an uzaudin, aonaa kizi uwaziwaan ukaudinan winip-
inaa, Tominkaru taa kizi ipai u'atiz. 9 Pidan pana'iti'oraz ukakinaopan
Christ kakinaori ai, aona'o uzaamatinpan Tominkaru ida'ati wuru'u.
Mazan pidan karikaonanu'oraz umishidapan Christ kakinaori, uruu
pa'an Tominkaru na'iki uDani ida'ati'o uzaamatinpan. 10 Aizii pidan
kaawan an unao ida'ati, pana'iti'oraz ukakinaopan Christ di'iki'o ai,
mana'a udapaapa'ana'a uruu udapu ati. Aonaa unauba'ana'a uruu.
11 Pidan dapaapa'oraz na'apa'o pidan, ukaminka'utan naa ukaudinan
oia'o dau'u wuru'u, padapaapan ida'an uruu.

12 Kaina'a dobata zii aimaakan õkowaada'azoonii u'ati, mazan aonaa
õaipan õkakuwaapan kaarita ida'an karikaonan. Usha'apanum kau'an
õaipan nii õmorowautan kadiman unao di'iti, õkakuwaapa kizi u'ati õna'ian
pu'u. Uruu aonaa kizi kanom towauda'uan wakonaukian.
13 Pu'inaozo, Tominkaru zaamataniaz kapam papidanan nii, odainao
dyuudan paparadan pu'idi'iti.

Idikinautan John Kaaritan

Di'oraz kaarita daua'o

Apostle John saadan di'ora'a kaarita choochi zowaunaa Gaius ati'o. Pakaaritan ida'a, John kowaadan kaiman panyukunuu Gaius kaudinan dau'an. Ukonaukii-kidanuzu ukaminka'utan idi ba'orainao mishidainao. John kakinaowan Gaius, Diotrephes ai. Mazan Demetrius dau'an, kaiman pa'an uparadan.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kinaa *1*
Gaius konaukii-kida-kao *2-8*
Diotrephes sha'apatanii daua'o *9-10*
Demetrius sha'apatanii daua'o *11-12*
Kaarita katokon-tinan *13-15*

1 Õgaru, choochi zowaunaa, õsaadan di'ora'a kaarita pu'ati, õpaonaru
Gaius, mishi'oraz õmarainpan.
2 Õpaonaru, õtoriinpan Tominkaru ati marii kizi punanaa mashaa-
pan ziwu, na'iki ipai kizi aimaakan sha'apan kaiman pu'ati, na'apa
pumashaapan kawan kaiman pudoronaa ii. 3 Tuukii õkonaukian
õabatan idi wa'inawuzunao kakuwaapan wa'ati, pumashaapan dau'u
Tominkaru kakinaori kawana'ati. Na'iki õabata kapam karikaonanu'o
pumashaapan mishi'o kuwai kawana'ati. 4 Tuukii manawun õkonaukian
õabatan dono õdainao kawanuinao õtaapan* mashaapan mishi'o kuwai
kawana'ati.
5 Aizii õkia'azon pu'ati õpaonaru, kaimana'o kaudin-kizai
wuru'u pusha'apaapaniaz Tominkaru ati, pukaminka'uapanuz
morowautapa'o wa'inawuzunao, kowaadapainaouz kaimana'o
kuwai. Pumaaitapauzokan pu'u padamata ba'orainao, mazan upu'u
pukaminka'utan ĩdyaun. 6 Ĩkowaada'a naa da'ainao mishidainao
ati'i, na'apam pukamarainapanun, pusha'apata kaiman kida'o
aimaakan ĩ'ati. Na'apa pa'i pukaminka'uta ĩdyaun kaiman kizi
ĩdobatan pakaudin-kizi dau'ati. Kaimana'o Tominkaru ati wuru'u
na'apa'oraz pusha'apaapan. 7 Ĩkaudinan idi'o Jesus Christ ati wuru'u
ĩkakuwaapatinanuz na'iki ĩchi'ikapanuz, na'iki aonaa ĩpishaan, oo ĩzaamatan
aimaakan mamishida-kainao ai. 8 Ukau'an waunaou'o nii wuru'u
kaminka'uta'oraz ĩdyaun, na'apa'o ida'ana'o nii wakaudinan ĩtuma,
ba'orainao abata kizi mishi'o kuwai.
9 Õdyuudani'i naa õkaaritan na'iti mishidainao ati na'apa'o daua'o,
mazan Diotrephes, aonaa uabata'azon waparadan. Usha'apanum
kau'an karikaonan uaipan pakazowautapan mishidainao pa'ida'a
karikaonan. 10 Õkaawan dono unao di'iti, õkowaadan nii kanom
usha'apaapanii, na'apam umariidinan tuukii wadau'u. Aonaa soo uruu
mani karikaonan usha'apaapan, mazan aonaa kapam udapaapa'azon
wa'inawuzunao, wuru'u mako'anpainaouz na'iki kowaadapainaouz
kaimana'o kuwai. Na'iki umashaata mishidainao dapaapa'azon
ĩdyaun. Aizii ĩdapaapan an ĩdyaun, aona'o ni'i naa utaapadan ĩbaokopatinan
baokoinao mishidainao tuma.

---

* **1:4** õdainao kawanuinao õtaapan: õkakinaotauzoniinao

11 Õpaonaru, mana'a putamakapa'ana'a pidannao sha'apatainaouz
oia'o aimaakan, mazan putamakapa pa'an sha'apatainaouz kaimana'o
aimaakan. Pidan sha'apata'oraz kaimana'o aimaakan, uruu Tominkaru
pidanan. Mazan pidan sha'apaapa'oraz oia'o, uruu aonaa uaitapauzon
Tominkaru. 12 Aizii ipai mishidainao, aitapainaouz Demetrius, ĩkian
udau'an kaimana'o pidan uruu. Umashaapa mishi'o kuwai kawana'ati,
ukau'an na'apa'o kainaabata kaimana'o pidan wuru'u uruuz. Aizii wau-
nao, “kaimana'o uruu,” kii wakian udau'an kapam, na'iki unao, uaitapa
mishi'o wuru'u waparadanuz na'apan dono wakian pidan dau'ati.
13 Kaina'a dobata zii aimaakan õkowaada'azoonii padamata pu'ati,
mazan aonaa õaipan õkakuwaapan kaarita ida'an karikaonan. 14 Õaipan nii
õmorowautan kadiman zoobaba pu'idi'iti, õparada kizi pa'an pu'ati.
15 Marii kizi pa'i Tominkaru taapan punyukunuu kaiman. Wamin-
mishidannao da'ainaou'u, ĩdyuudan paparadan pu'idi'iti. Wadyuudan
waparadan ipai na'iainao mishidannao ati.

Jude Saadanii Kaarita

Di'oraz kaarita daua'o

Di'oraz kaarita Jude saadanii mishidainao Jesus Christ ati'o. Ukakinaowan ĩdyaun mariidinauzonao tiichaanao kakinaori ai, oo pana'iti'o ĩtominapa-kidanii kida ai. Ukowaadan mishidainao ati, wuru'u mariidinauzonao tiichaanao, aonaa bauda'apa mani ĩtominapa-kidan pana'iti'o parada-karu Jesus Christ dau'an, mazan ĩtominapa-kidan naa pidannao mashaapa'o ni'i naa oii. Ĩnao aia'o kapam Peter kakinaowanuz mishidainao itamautan pasaadanii ida'a.

Jude kowaadan kapam da'a'a pakaaritan ida'a na'apam nii Tominkaru pataka'utan na'iki umainaabatan tikazi idi wuru'u mariidinauzonaouz tiichaanao, na'apa umainaabatan kawan oiainao kotua'a naa, saadauzo-kariwaiz Tominkaru paradan kowaadan kawan.

Kaarita buutinpan kida

Sakadin-kinai *1-2*
Mariidinauzo tiichaanao dau'ana'o *3-16*
Mishi kizi ma'ozaka mishidapa-karu *17-23*
Tominkaru umanawunun konaukii-kida-kao *24-25*

1 Di'oraz kaarita õgaru Jude saadanii. Jesus Christ poitoru wuru'u
õgaruz na'iki James inawuzu õgaru.

Õsaadan di'oraz kaarita ipai pidannao ati'o, waDaru Tominkaru da-
padaniinaouz, mashaapa'o nii pakamarainapanun ida'a, na'iki Jesus
Christ taapaniinaouz kaiman.

2 Marii powa'a zii kamunan-karu, kaiman-karu nyukunui ii, na'iki
kamarainpan-karu na'an unao ida'a.

Mariidapa'o
patominapa-kidan pidannao

3 Õmarainapanii õmin-mishidannao, tuukia'o da'i õsaada'azon õkaaritan
u'ati, tawuru dau'ana'a kazannaatin-karuz oia'o ai, baokopa'oraz
wamishidapauzon. Mazan aizii õsaadan nii õma'ozakada-kinaa nii
unao, ma'ozaka kizi ukazannaatapan wuru'u umishidapanuz, mishi'o
kuwai Tominkaru taaniaz naa papidannao ati. Karikaonanu'o nii
una'an, aonaa turuu upana'ada-kao. 4 Õkian kaikapa'a, usha'apanum
kau'an kaina'a oiainao pidannao zaamatinan ubii iti, aona'o ĩaitapa-kao.
Ĩnao pana'ada'o kaimana'o kuwai Tominkaru kamunanun daua'oraz.
Ĩpana'adan wuru'u parada-karuz kaimana'azoo ĩsha'apaapan oia'o, kak-
iba'azonnaa kida'o, na'iki ipai aimaakan dikauda kida'o usha'apaapa-
kao. Na'iki aona'a naa ĩnyukunuu-atin Jesus Christ, bauda'apa'oraz
na'iki umanawunu'oraz wanaobanaa. Mazan na'apainao pidannao
pataka'uta-kinao ni'o dau'ana'o, tawuru'u saadauzo-kariwaiz kotua'a
naa, Tominkaru paradan ida'a.

5 Õkakuwaapa'azon u'ati uaitapan pu'a'a naa padamata kidaz, õaipan
idi'o unyukunuitapan uruu wanaobanaa kazannaata'oraz papidanan-
nao Israelitenao Egypt iki. Mazan udauna'an, umainaabata ipai
mamishida-kainao pidannao ĩbii iki. 6 Na'iki unyukunuitapa, na'apam
pabi'i kida angelnao, aonaa ĩna'ian wuru di'ia'a Tominkaru taaniaz
kaimana'o ĩwiizi nii na'iki ĩkaudinkiz nii, mazan ĩmarina'atan kaimana'o

pamashaapa-kizi. Ĩnao kaina'a'a naa Tominkaru taapan maruta'o
ka'azo ii chaintinapa, atii oiainao pataka'uta-kao kamoon kaawan
di'iti. 7 Unyukunuitapa kizi kapam, Sodom na'iki Gomorrah,* na'iki
ĩdazaba an kida'o wiizai, na'ii pidannao kiaapaakauzon madoronaa-
daun, na'iki daonaioranao kiaapaakan pa'atiaaka kida. Uruu dikin
ii Tominkaru mainaabatan wuru'u donoi pakawaodan ida'an kidaz.
Aimaakan sha'apanuz kaikapa, ukainaabatan kaina'a'o tikazi karikao-
nanu'o una'an, pidannao sha'apaapainao oii kida'o pataka'uta-kizinao
ni'o.
8 Na'apa kida'o ida'an pidannao pataka'uan pananaa, zaamati-
nainaouz unao bii iti, ĩmishida na'apam pazanda'awun ia'o patukapan
karikaonan. Uruu idi'o tuukii ĩdikintapan Tominkaru paradan, na'iki
ĩparadan dikauda aokazi iainao umanawunuinao dau'an. 9 Upu'u zii an-
gel Michael, umanawunu'oraz ba'orainao angelnao bii'i, aonaa na'apam
ukian Satan ati, aonaa udakoopanuzu, ukadakowaakan dono utuma
Moses nanaa dau'an. Mazan ukian Satan ati, "Õnaobana'o nii pa'an
kashadakowau pugaru."
10 Aizii wuru'u pidannaouz, ĩdakoapa zii pamaaitapakanii aimaakan
kida. Ĩnao na'apa'o wuniinao maaitapinkan kawan, sha'apatina'oraz pa-
nyukunuu aipan kawana'ati karikaonan. Ukau'an ĩsha'apatan oii kida'o
aimaakan panyukunuu aipan kawana'ati, na'iki ĩsha'apatanii kidaz,
uru'o nii wuru'u pataka'uta-kida'o ni'oraz ĩdyaun. 11 Kasha'ora'o nii man-
awun ĩbaiainpan! Ĩda'anan idi Cain kaduz, Cain zowiauzoz pa'inawuzu.†
Na'apa ĩnao Balaam kawan, tuukii manawun ĩaipan puraata, uruu idi
ĩsha'apatan pana'iti'o aimaakan.‡ Na'iki Korah kawanu'o ĩkashadamikin,
na'apa'o nii uruu kawan ĩmainaabata-kao pakashadamikin idi.§
12 Aizii ubaokopainpauzon dono uaroapa-kizi ii, kakiba'azonna'o
nii ĩaroopan dono utuma, ĩtuzapan na'iki mabaa'azoo ĩsha'apatan oii
kida'o ubii ii. Ĩnao ĩaipan aimaakan soo pa'ati karikaonan. Ĩnao
na'apa'o wunu wa'atin kawanu'o maruta'oraz utomina'akan, mazan
aonaa ukaawan uzabia'azon amazada aradan, mazan sawata'aka'oraz
udobatapan isha'iz nii awaru mainaabata'akan idiz. Ĩnao na'apa'o
dizoo-karu kadunaa kida kawan makaaka-ka'oraz, ba'oran dizoo-
karu kadunaa kida kaakapaan dono. Mawaka'o manawun rokoda-
kariwai pa'ishitaba'u tuma kawanu'o ĩdyaun. 13 Ĩnao na'apa paran ia'o
wunu kaparanun kichana'iki-kian kawan, ĩbozoodapan kaniriba'o kak-
iba'azonnaa kida'o pasha'apaapanii. Ĩnao na'apa zikainpa'o wizinao
kawan, aona'oraz turuu pidan aitapan pakainaabatan na'itim pamakon
ĩ'ida'an. Uruu idi kaina'a'a naa ĩwiizi nii taapa-kao, uruu maruta'oraz
manawun, na'iki karikaonanu'o nii ĩna'ian.
14 Kotua'a naa Enoch kowaadan aimaakan sha'apa'o nii dau'u ĩdau'an.
Wuru'u Enoch, 7 udokozu-daunnao Adam di'iki'o. Uruu Enoch kiauzoz:
"Utukapa! Naobanai wa'atin iriba'o pa'angelinnao tuma.
15 Uwa'atin uwidaua'anan naa ipai pidannao.
Upataka'uta'anan ipai pidannao dikintapainaouz Tominkaru,
ĩmashaapan idi oii,
na'iki ĩdakoopan idi Tominkaru dikauda'o ida'an."

---

* **1:7** Sodom na'iki Gomorrah: Putukapa kaarita tokon ii Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **1:11** Genesis 4:3-8 ‡ **1:11** Numbers 22:1-35 § **1:11** Numbers 16:1-35

16 Ĩnao pidannao, ĩnaudapa paparada-paradaapan panyukunuu oian
idi, na'iki ĩparadan oii ba'orainao dau'an. Ĩmashaapan naa panyukunuu
aipan kawana'ati'i naa, oipa'a naa. Ĩnao pidannao, umanawun nii
ĩkakuwaapan padau'an. Ĩparadan konaunam, ĩkaiman-dakoinpan pidannao
ati, ĩaipan idi pa'ati'i karikaonan kaiman-karu.

Jude kakinaowan pasaada-kizinao pakaaritan

17 Õmarainapaniinao! Aonaa umanyukunuuta'ana'a wanaobanaa Jesus
Christ apostlennao kowaadauzonii, diina'iti'o nii usha'apanu'u. 18 Ĩkian
unao ati, "Diina'iti'i amazada katokon-tina'anan di'iti, kaina'a'o nii
pidannao dakoopa'o nii Tominkaru na'iki upidanannao. Ĩnao pidan-
nao, sha'apaapa'o oia'o panyukunuu na'akan kawana'ati paugaru."
19 Na'apa'o pidannao toma'oraz buutaaka-karu unao bii'i. Ĩsha'apaapan
aimaakan panyukunuu na'akan kawana'ati'o paugaru karikaonan,
na'iki aonaa Tominkaru Doronaa nii ĩ'ida'a.
20 Mazan unao õmarainapaniinao, marii karikaonan umashaapan
uma'ozakadaaka, powa'a zii uma'ozakada umishidapan kakinaorii
kida, Tominkaru di'iki'oraz. Utoriinpauzo Kaimana'o Doronaa
kaminka'utan ida'an unao. 21 Umashaapa'a naa Tominkaru
kamarainapanun ida'a, uzaudapatinan pu'a'a naa wanaobanaa Jesus
Christ kamunanu'unan, pataan ida'an u'ati karikaonanu'o kakupa-
karu. 22 Ukamunan-kida na'iki uma'ozakada umin-mishidannao,
aona'oraz naa ĩaitapanaatan na'ia'oram pamishida. 23 Na'iki ukazannaata
kapam ba'orainao, ukazatan ida'an ĩdyaun ĩna'aka-kao ai tikazi di'iti.
Na'iki ba'orainao, ukamunan-kida ĩdyaun, mazan uzaudin ĩkaduz ai,
aonaa kizi ukaiwadan ĩkamichan kaduz, kaniriba'oraz naa ĩ'oian idi.

Jude konaukii-kidan Tominkaru
umanawunun

24 Uruu Tominkaru ka'iita'oraz pataapan unao uwaotan ai oia'o
di'iti, na'iki uruu kadishita-kida'o ni'oraz unao kaimana'o pidannao
nii, na'iki konaukiainao nii, umanawunu'o pakonaunaman kanaapu
ati. 25 Wakonaukii-kida uruu, soo uruu bauda'apa mishi'o Tominkaru,
uruu wazannaa, waNaobanaa Jesus Christ ida'an. Soo bauda'apa
uruu ida'a konaunama-karu, umanawun-karu, ma'ozaka-karu, na'iki
udaru'o naobanai-tinapa-karu, kotua'a naa amazada sakadinan iki, kai,
na'iki karikaonan. Amen.

Jesus Aida-kidanii
John Ati

Di'oraz kaarita daua'o

Di'ora'a kaarita apostle John saadanii, udyuuda-kao dono'o munapo pidannao ai, paran zikon ia'o amazada Patmos iti, upataka'uta-kao utominapatin-kidauzon idi'o pidannao Kaimana'o Kuwai dau'u, Jesus Christ daua'oraz.

John saadan di'ora'a kaarita'a mishidainao Jesus ati'o, pataka'uta-kariwainaouz pamishidan dikin ii Jesus, ĩaitapa kizi Tominkaru wuru'u kazowautapa'oraz ipai aimaakan sha'apa'oraz kida ĩ'ati.

Usaadan di'ora'a Jesus aida-kidanii u'ati, uzanda'awun ia'o kawanu'o utukapan, diina'iti'i daua'ora'a. John tukapanii kida kowaadan Jesus kazowautapa'o nii ipai pidannao na'iki aimaakannao, na'iki uru'o nii buuta na'iki pataka'uta pidan oia'o. Di'ora'a kaarita aida kapam mishidainao ati Jesus, na'iki na'apam di'ora'a imi'i baara katokon-tinan nii. Uaida kapam kaina'a'o nii pa'ina'o aokazi na'iki pa'ina'o imi'i baara. Na'ia'o nii mishidainao mashaapan Tominkaru na'iki Jesus tuma karikaonan, aonaa na'apainim nii utokon.

Kaarita buutinpan kida

Kaarita sakadin-kinaa *1:1-8*
Umanawunu'o aimaakan aida-kida-kao John ati *1:9-20*
Choochinao ati'o *1:1—3:22*
Scroll na'iki 7 usakibadapa-kinao kida *4:1—8:1*
7 kuwudiinao *8:2—11:19*
Dragon na'iki dya'utam kichana'iki-kia'o pana'aokazinao *12:1—13:18*
John tukapan pana'a kida'o aimaakan sha'apan *14:1—15:8*
Tominkaru to'oran shoota-kao *16:1-21*
Babylon na'iki Satan wiinii-kao *17:1—20:10*
Pidannao buuapa-kao daua'o *20:11-15*
Pa'ina'o aokazi, imi'i baara, na'iki Jerusalem *21:1—22:5*
Jesus wa'atin nii *22:6-21*

1 Di'ora'a kaarita ida'a Jesus Christ aida-kidan aimaakan kida
aona'oraz uaitapauzo-kao. Tominkaru aida-kidan Jesus ida'an
papoitorunao ati kanom sha'apa'azon maonapa'a naa. Jesus dyuudan
pa'angelin papoitoru John di'iti. Uaipan John aitapan ipai aimaakan,
2 na'iki John kowaada kizi ipai kanom patukapanii. Di'i wuru'u
mishi'oraz kuwai Tominkaru Paradan di'iki'oraz Jesus Christ aida-
kidaniaz. 3 Konaukia'o nii wuru'u pidan aitaapa'oraz di'ora'a kaarita'a
na'iki konaukia'o nii wunaou'u abatainaouz na'iki taapainaouz
ukuwaanaa, usha'apanum kau'an maonapata'a naa usha'apan kamoon.

John dyuudan paparadan 7 choochi kida ati

4 Parada-karu kida John di'iki'o, 7 choochi* kida ati'o Asia Baara
ia'oraz.

Marii Tominkaru kamunanun unao ati, na'iki utaa kizi unyukunuu
kaiman-kinaa nii. Uruu na'auzoz amazada toma-kao ua'ii, atii kai,

* **1:4** 7 choochi: mishidainao Jesus ati'o na'apa-karuz.

na'iki karikaonanu'o nii una'an. Na'iki 7 doronainao di'iki'o mashaa-
painaouz Tominkaru Taba kanaapu ii, 5 na'iki Jesus Christ di'iki'o ka-
pam. Uruu karikaonanu'o ukuwaa mishiin, na'iki uruu kadishita'oraz
kiwiin pamawaka-kizi iki, na'iki uruu Naobanai ipai kingnao ati imi'i
baara'a.

Jesus Christ marainpan idi waunao umawakan wa'ati, uso'otan
wa'oian paizain ida'an. 6 Utoman ipai waunao Faadaanao nii
pa'idiwaru, na'iki taainainao nii Tominkaru uDaru ati. Marii kizi
utaapa-kao umanawunu'o nii na'iki ma'ozaka'o nii, karikaonan na'iki
karikaonan. Amen!

7 Uabata, utukapan nii
uwa'atin
isha'iz tuma,
ipai'o nii pidannao tukapan,
atii wunaou'u dakatainaouz uruu
chipirari idi kapam.
Ipai'o nii pidannao zaadan
da'a'a imi'i baara'a
ĩtukapan dono uruu.
Na'apa'o nii mishizi! Amen!

8 "Õgaru Alpha na'iki Omega,"† Naobanai Tominkaru
umanawunu'oraz kian padau'an, "Õgaru na'auzoz amazada toma-kao
ua'ii, atii kai, na'iki karikaonanu'o nii õna'an."

Christ aidinan John ati

9 Õgaru John unao inawuzu wamishidan idi Jesus kaimanaiman
baokopa, watuudan nii ipai kasha'ora kida'oraz baiaapa-kao baokopa
wazaamatinpan pu'u Tominkaru kazowautapa-kizi di'iti. Uruu idi'o
õmuuda-kao paran ia'o wiizai Patmos ii, õkowaadapauzon idi Tominkaru
Paradan, na'iki õkakuwaapan idi Jesus dau'u. 10 Naobanai kamoon dono'o,
Tominkaru Doronaa kazowautan õgaru, na'iki õabata diiwa'o parada-
karu na'apa kuwudii‡ pootapa-kariwai aran kawan kadakotinan õbarau
ikinapu.

11 Parada-karu kian, "Ipai pusaada putukapanii kida, udauna'an
pudyuuda'a naazu 7 choochinao di'iti, di'ora'a donoi kida di'ia'oraz
ati, Ephesus, Smyrna, Pergamum, Thyatira, Sardis, Philadelphia na'iki
Laodicea ia'oraz."

12 Uruu dauna'an aka õtanawatina'akan naa õtukapa'azon kanom
wuru'u kadakotina'oraz õ'ati, õtukapa 7 lamp saabatinapa-kizi kida
toma-kariwai gold idi. 13 Ĩbii'i õtukapa pidan kawanu'o, kaiwadapa'o
dawuu za'aba'i'o kamicha kaawa'o atii ukidiba di'iti, na'iki zadawii
kawanu'o toma-kao gold idi ukaiwadapaniaz padokori'i ida'an, didi-
mai morokoda-kao kawan. 14 Uzowaud baraka, baraka na'apa kinar-
idi baraka'oraz kawan, na'iki uawun pururu'ukappan na'apa tikazi
kawan. 15 Ukidiba wizi'i, na'apa tawuru kawanu'u chipirari tikazi
wizi'idaniaz. Na'iki uparadan abata-kao na'apa tozowan shaokodap-
pan kawan. 16 Uzaamatapan 7 wizinao padiwa'ora antanpu'o paka'u
ida'a, na'iki marii dimana'o dya'utama'o udabaazi kida dimanainpan

† **1:8** Alpha na'iki Omega: A-B-C kawanu'o atii Z di'iti. Mazan Greek ida'an, usakadinan Alpha di'iki, ukatokon-tinan Omega di'iti. Tominkaru toma'oraz ipai aimaakan kida utoma-kao ua'ii, na'iki uruu katokonta'oraz ipai aimaakan kida. ‡ **1:10** Kuwudii: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

kodita'akan udako iki. Uawun baara kanadan, kanada na'apa kamoo
kanadan kawan, sakitapa kamoo dono'oraz.
17 Õtukapan idi'i naa uruu, õwashatina'akan naa õawun baara iki
ukanaapu'u ukidiba dazaba'a ikoda tawuru'u mawaka'oraz naa.
Upu'u mazan upishatan õgaru padiwa'ora antanpu'o paka'u idi,
ukian õ'ati, "Mana'a putaria'ana'a! Õgaru kiwiitapa'oraz na'iki
dawu'itiini'o, 18 na'iki karikaonanu'o nii õkakupan. Õgaru mawakauzoz
da'i, mazan aizii õkakupan nii karikaonan na'iki karikaonan. Kaina'a
õma'ozakan õwazoota-kinaa nii mawaka-karu na'iki õtaa-kinaa nii kakupa-
karu mawakainao ati kapam. 19 Aizii pusaada'a naa ipai aimaakan
putukapanii kida, sha'apa'o ni'oraz kai na'iki diina'iti'i. 20 Õkainaabatan
nii pu'ati wuru'u aona'oraz uaitapauzo-kao, wuru kida daua'orazu'u:
wuru'u 7 wizinao õzaamatapaniaz õdiwa'ora antanpu'o õka'u ida'a, na'iki
wuru'u 7 lampanao saabatinapa-kizi kidaz toma-kariwaiz gold idi. Aizii
wuru'u 7 wizinaouz, Angelnao wuru'u, ĩnao wuru'u awunuutapa'o nii 7
choochinaouz, na'iki wuru'u 7 lamp saabatinapa-kizi kidaz, ĩnao wuru'u
7 choochi kidaz."

2

Kaarita choochi ati'o
Ephesus ia'oraz

1 Udauna'an ukian õ'ati, "Pusaada pukaaritan Angel ati wuru'u
awunuutapa'oraz choochi Ephesus ia'oraz:

"Dii wuru'u kuwaiz tawuru di'iki'ora'a, zaamatapa'oraz 7 wizinao,
padiwa'ora antanpu'o paka'u ida'a, na'iki uruu chi'ika'anpa'oraz wu-
nao bii ana'a 7 lampanao saabatinapa-kizi, toma-kariwaiz gold idi.

2 "Õaitapa ipai kanom unao sha'apaapanii. Õaitapa dadara ukaudi-
nan na'iki utuuda ipai kasha'ora kida'o sha'apa'o u'ati, na'iki aona'o
nii uaipan oiainao pidannao kakinaopan unao, na'iki õaitapa utiwaa-
kidapanii mariidinauzonao apostle-tinpa'azoinao, utukapa'azon idi
ĩkuwaa mishiin. Mazan aonaa umishidan ĩkakinaori. 3 Õaitapa utuuda
kasha'ora kida'oraz ubaiaapaniaz õdikin ii na'iki aonaa ukashadinan.
4 Mazan kaina'a õkowaada'azon u'ati aona'o õnaudapan usha'apatan.
Aona'a naa umarainpan õgaru aizii, umarainpauzon kawan da'i
õgaru kiwiin. 5 Udi'itapa na'apam umarainpan õgaru kiwiin. Aizii
aona'a naa umarainpan õgaru na'apa. Ukau'an utanawatina'a naa
u'oian ai, usha'apata kizi'i naa usha'apatauzonii kida da'i kiwiin.
Mazan umatanawatinkan an u'oian ai õzikadan nii wuru'u ulampan
saabatinapa-kizi pawiizi iki.

6 "Mazan õaitapa kaina'a bauda'apa aimaakan usha'apatanii
kaimana'o, aonaa unaudapan Nicolaitannao* sha'apaapaniaz, õgaru
aonaa õnaudapan kapamazu.

7 "Puabatan an na'apam õkian, ukau'an puabata'a naa na'apam
Doronai kian choochinao ati! Kanom ma'ozaka'o na'iki wazoota'o
oia'o, õtaapadan nii unikan wuru aka'a paoribai taa'oraz kakupa-kinai,
Tominkaru di'ia'oraz."

Kaarita choochi ati'o
Smyrna ia'oraz

---

* **2:6** Nicolaitannao: sha'apaapauzonao pana'antanpu'o aimaakan Tominkaru Paradan ai.

8 Udauna'an ukian õ'ati, “Pusaada pukaaritan Angel ati wuru'u
awunuutapa'oraz choochi Smyrna ii:
“Dii wuru'u kuwaiz tawuru'u kiwiitapa'oraz na'iki dawu'itiini'oraz
di'iki'o, uruu mawaka'oraz na'iki kakuda'oraz powaa iti koshan.
9 “Õaitapa pataka'utinainao unao, aonaa ukasha'apauzin, mazan
unao kapuraatanu'o udoronaa ii! Õaitapa oiaiman kida wunao ka-
bootan paparadan u'ati'i taapinpa'azoinaouz Jewnao nii, aonaa Jew-
nao mani ĩdyaun. Ĩnao baokopa Satan di'iti'o ĩzaamatinpan. 10 Mana'a
pa'i utaria'a naa aimaakan kida ai maonapa'o ni'oraz naa ubaiaapan.
Uabata! Satan tiwaa-kidapan nii unao, utaraa-kidan ida'an ubii iki
pidannao, na'iki ubaiainpan nii 10 kamoo. Pakawan pa'i umishida
õgaru, atii uzowia'azoo-kao di'iti õdikin ii, na'iki õtaan nii kakupa-kinai
uwinipa nii.
11 “Puabatan an na'apam õkian, ukau'an puabata'a naa na'apam
Doronai kian choochinao ati! Kanom ma'ozaka'o na'iki wazoota'o
oia'o, aona'o nii ubaiaapan wuru'u itamautanuz mawaka-karu.”

Kaarita choochi ati'o
Pergamum ia'oraz

12 Udauna'an ukian õ'ati, “Pusaada pukaaritan Angel ati, wuru'u
awunuutapa'oraz choochi Pergamum ii:
“Dii wuru'u kuwaiz tawuru di'iki'ora'a taapa'oraz marii dimana'o,
dya'utama'oraz udabaazi kida dimanainpan. 13 Õaitapanii wuru'u
unao mashaapa-kiziz, na'ia'o Satan naobanai-tinpan. Upu'u pakawan
unao da'anpan õgaru na'iki aonaa umarina'atan umishidan õgaru,
atii tawuru dono'o Antipas kakuwaapatinauzon dono õdau'u na'iki
aonaa umarina'atan pamishidan õgaru, atii uzowiauzo-kao na'ii Satan
naobanai-tinapa-kizi ii.
14 “Mazan kaina'a masakauda'u aimaakan aonaa õnaudapan
usha'apatan: kaina'a pabi'i kida pidannao unao bii'i da'anpainao
Balaam kakinaori; uruu dyuuda'oraz Balak sha'apata-kidan oia'o kida
Israelitenao ati, ĩnikan ida'an wanyukunui kida taa-kariwaiz ba'oran
tominkarunao ati, na'iki udyuudan ida'an ĩkiaapaakan madoronaa-
daun kapam. 15 Na'apa kapam kaina'a pabi'i kida pidannao ubii'i
da'anpainao Nicolaitannao kakinaori. 16 Aizii, utanawatina'a naa
u'oian ai, mazan umatanawatinkan an, kadimana'o ni'i naa õwa'atin
u'ida'ati, õmizaataaka'anan wunao tuma'a matanawatin-kainaouz.
Õmizaataakan nii wuru ida'ana'a, marii dya'utama'oraz udabaazi
dimanainpan, kodita'oraz õdako iki.
17 “Puabatan an na'apam õkian, ukau'an puabata'a naa na'apam
Doronai kian choochinao ati! Kanom ma'ozaka'o na'iki wazoota'o
oia'o, õtaan nii u'ati diza-kariwaiz manna.† Õtaan nii kapam ipai
ĩkawana'ati baraka'o kuba, na'a'o nii upaawa'a pa'ina'o uuai saad-
inpan. Aona'o nii ba'oran pidan aitapanuz, soo wuru'u zaamata'o
ni'oraz pa'an aitapazu.”

Kaarita choochi ati'o
Thyatira ia'oraz

18 Udauna'an ukian õ'ati, “Pusaada pukaaritan Angel ati, wuru'u
awunuutapa'oraz choochi Thyatira ii:

† **2:17** diza-kariwaiz manna: uruu kotua'oraz Tominkaru tauzon papaa-kinaa nii papidanan-
nao, ĩkoditan dono'oraz Egypt iki.

"Dii wuru'u kuwaiz Tominkaru Dani di'iki'o, uruu tawuru'u pururu'ukappa'oraz uawun tikazi kawan, na'iki wizi'i'oraz ukidiba chipirari wizi'ii-kariwai kawan. 19 Õaitapa ipai kanom usha'apaapanii. Õaitapa pakawan utaapan umarainpaakan, umishidan õgaru, ukamunan-kidaakan u'atiaaka na'iki utuuda kasha'ora kida'o ubaiaapanii. Õaitapa powa'a zii usha'apatan kaimana'o kiwiitapa'o ai.

20 "Mazan kaina'a õkowaada'azon aimaakan u'ati aona'o õnaudapan usha'apaapan: utaapada zii wuru'u zun Jezebel kakinaopan unao. Oroo, mariidapa'oraz pakowaadapan Tominkaru paradan õpidanannao ati. Okakinaopan õpoitorunao pana'iti'o karikaonan, odyuudan ida'an ĩkiaapaakan madoronaa-daun, na'iki ĩnikan wanyukunui taa-kariwaiz ba'oran tominkarunao ati. 21 Õdyuudauzoni'i naa otanawatinan pa'oian ai, kotua'iki õzaudapan, mazan aonaa omuuda'azon pakaduz.

22 "Ukau'an, õkarinaadan nii oroo tuukii pabedin paawa'a, na'iki wuru'u ba'orantapainaouz odau'u, õbaiaapa-kidan nii ĩ'ati kaziwa'o tuukii, mazan ĩmarina'atan an ipai wuru'u oii kida'oraz pasha'apaapan otuma, aona'o nii ĩbaiaapanuzu. 23 Õzowian nii kapam ipai da'anpainao okakinaori kida, pidannao aitapa kizi ipai choochi kida kawana'ati õgaru wuru'u aitapa'oraz ipai pidannao nyukunuu na'iki ĩdi'itinpan. Õpataka'utan nii ipai pidannao wuru kida kawana'ati'i, oii kida'oraz ĩsha'apatan.

24 "Mazan kaina'a ba'oran pidannao Thyatira ii, aonaa ĩda'anpan wuru'u oia'oraz kakinaorii, uruu wuru'u aitapa-kida-kariwaiz pabi'i kida'o pidannao ati, ĩdakotaniaz Satan kakinaori kida nii. Õkian u'ati, aona'o nii õtaan ba'oran kakinaorii u'ati, 25 mazan dadara'a naa pa'i uzaamatinapa umishidan di'iti atii õkaawan.

26 "Kanom ma'ozaka'o na'iki wazoota'o oia'o, na'iki taapa'o õdyuudanii usha'apatan atii amazada tokon di'iti, õtaan nii u'ati ma'ozaka-karu ukazowautapa-kinaa nii ipai amazada kawana'ati. 27 Na'iki ukazowautapan nii ĩdyaun, ipai pama'ozakan ida'an, ukaraabi'ian ĩdyaun na'apa aimaakan toma-kariwai kubai idi'o karaabi'ii-kao kawan duuza'u, na'apa õDaru taan kawan õma'ozakan õkazowautapa-kinaa nii. 28 Na'iki õtaan nii u'ati wizi chaapi'iki'oraz utukapauzo-kao.

29 "Puabatan an na'apam õkian, ukau'an puabata'a naa na'apam Doronai kian choochinao ati!"

3

Kaarita choochi ati'o Sardis ia'oraz

1 Udauna'an ukian õ'ati, "Pusaada pukaaritan Angel ati wuru'u awunuutapa'oraz choochi Sardis ii:

"Dii wuru'u kuwaiz tawuru di'iki'ora'a kazowautapa'oraz 7 doron-ainao Tominkaru kanaapu iainaouz, na'iki zaamatapa'oraz 7 wizinao paka'u ida'a.

"Õaitapa ipai kanom usha'apaapanii. Õaitapa kakupa'o kawanu'o utukapa-kao padamata, umawakan pu'a'a naa. 2 Ukau'an upokoda'a naa, na'iki uma'ozakada'a naa wuru'u kaina'a sodi'oraz zii u'ida'a umawakan aia'a naa manawun. Usha'apanum kau'an

õaitapa usha'apatanii kidaz aona'o zii uturuan õTominkarun ati.
3 Unyukunuitapa ukau'an na'apam da'i utominapa-kidauzo-kao
uabatauzoniaz dau'u. Uizo'atizu, na'iki utanawatina'a naa u'oian
ai. Umapokodakan an, õwa'atin nii u'ida'ati koidimiki kawan,
na'iki aona'o nii uaitapan na'apainim nii õkaawan. 4 Mazan kaina'a
masakauda'u pidannao ubii'i Sardis ii aona'o ĩkaniriban pakamichan.
Ĩchi'ikapan nii õtuma, ĩkaiwadan nii baraka'o kamicha, usha'apanum
kau'an kaiman ĩmashaapan uaiapa-kao kawana'ati. 5 Kanom
ma'ozaka'o na'iki wazoota'o oia'o, kaiwada-kida-kao nii u'ati baraka'o
kamicha, na'iki aona'o nii õmainaabatan u'uu wuru di'iki'i kakupa-karu
kaaritannaaz;* õkowaadan nii õDaru na'iki Angelnao kanaapu'u, uruu
õda'anpiki.
6 "Puabatan an na'apam õkian, ukau'an puabata'a naa na'apam
Doronai kian choochinao ati!"

Kaarita choochi ati'o Philadelphia ia'oraz

7 Udauna'an ukian õ'ati, "Pusaada pukaaritan Angel ati wuru'u
awunuutapa'oraz choochi Philadelphia ii:
"Dii wuru'u kuwaiz tawuru di'iki'ora'a kaimana'oraz na'iki
mishi'oraz ukuwaa. Uruu wuru'u zaamatapa'oraz David keyan.
Na'apainim uda'atan an paniinom, aonaa turuu pidan taratan; na'iki
utaratan dono paniinom, aonaa turuu pidan da'atanuzu.
8 "Õaitapa ipai kanom usha'apaapanii. Utukapa! Kaina'a õmuudan
ukanaapu'u da'atinpa'o paniinom, aona'o turuu pidan taratan.
Õaitapa kaina'a masakauda'u uma'ozakan na'iki upu'u zii mazan
utaapan õkakinaori na'iki aonaa umarina'atan õgaru. 9 Na'iki utukapa,
wunaou'u zaamatinpainaouz Satan di'iti, ĩnao mariidinauzonao,
taapinpa'azoinaouz kapam Jewnao nii, aonaa Jewnao mani ĩdyaun.
Õdapadan nii ĩdyaun u'ida'ati ĩdawuka kizi u'ati ukanaapu ikinapu
ukidiba dazaba'a, na'iki ĩaitapan nii õmarainpan unao. 10 Utaapan
idi õkakinaori, utuudan ida'an ipai kasha'ora kida'o ubaiaapaniaz,
õkazannaatan nii unao kichana'iki-kii kida'o ai, kaawa'azo'oraz naa
imi'i baara ati tiwaa-kidapa'azo'oraz naa ipai pidannao da'a'a imi'i
baara'a.
11 "Kadimana'o ni'i naa õwa'atin. Dadara pa'i uzaamatapa
kaina'a'oraz u'ida'a, aonaa utaapada'ana'a pidan koidapan
u'ai wuru'u uwinipaz õtaa'azooniaz. 12 Kanom ma'ozaka'o
na'iki wazoota'o oia'o õtoman nii uruu na'apa ma'ozaka'o tooro
kadishitapa'oraz Tominkaru Dapu ia'oraz kawan, aona'o nii
na'apainim ukoditan unazo iki. Õsaadan nii umuna'a õTominkarun uu,
na'iki donoi õTominkarun idiwauz uu, wuru'u pa'ina'oraz Jerusalem,
wa'ati'o ni'oraz aokazi iki õTominkarun di'iki. Õsaadan nii kapam
umuna'a pa'ina'oraz õ'uu.
13 "Puabatan an na'apam õkian, ukau'an puabata'a naa na'apam
Doronai kian choochinao ati!"

Kaarita choochi ati'o Laodicea ia'oraz

14 Udauna'an ukian õ'ati, "Pusaada pukaaritan Angel ati wuru'u
awunuutapa'oraz choochi Laodicea ii:

---

* **3:5** kakupa-karu kaaritannaa: Tominkaru pidanannao uu saada-kizinao, ĩmashaapan nii Tominkaru tuma karikaonan.

"Dii wuru'u kuwaiz Amen† di'iki'oraz, uruu kaimana'o pidan,
mishi'o ukuwaa Tominkaru daua'o, uruu ida'ana'o Tominkaru toman
ipai aimaakan.
15 "Õaitapa ipai kanom usha'apaapanii. Õaitapa aonaa uwadidin
oo uwiichan. Õaipan unao bauda'apa'o ida'a oo ba'oran di'ii mani
padamata! 16 Mazan uwiichan idi masakauda'u sodi karikaonan,
na'iki aonaa uwadidin oo uwiichan, õporikadan nii unao õdako nazo
iki. 17 Usha'apanum kau'an ukian, 'Õgaru kasha'apauzi'o man-
awun, ipai kanom õaiapanii kaina'a õ'ida'a, aona'a naa kanom
õaipan powa'a.' Mazan aonaa uaitapan unao pataka'utinainao
na'iki aonaa aimaakan nii u'ida'a, unao masha'apauzi'o, ishaawun
na'iki makamichanu'o. 18 Õkakinaotan unao ukau'an, utorii gold
õ'ai kaimana'oraz naa usaabaa-kao tikazi idi, ukasha'apauz kizi.
Utorii kapam baraka'o kamicha ukamichan nii, udiza kizi wuru'u
kakiba'azonna'oraz umakamichanun. Utorii kapam kasarai uzichii-
kinaa nii uawun kida utukapa kizi kaiman.
19 "Ipai õkakinaotan na'iki õpataka'utan õmarainapaniinao. Õaipan idi
ĩizo'atin õparadan pa'an, ukau'an mishi'i naa pa'i umarina'ata u'oian.
20 Dii õgaru'u, õkadishitapan paniinom ida'a, õdau-daupanuz; na'ia'oram
pidan abatan an õparadan na'iki da'ata'o paniinom, õmorotan nii u'idi'iti
na'iki õaroopan nii utuma.
21 "Kanom ma'ozaka'o na'iki wazoota'o oia'o, õtaapadan nii us-
akanatan õtuma õtaba ida'a, na'apa õwazootan kawan oia'o na'iki
õsakanatan kawan õDaru tuma utaba di'ii.
22 "Puabatan an na'apam õkian, ukau'an puabata'a naa na'apam
Doronai kian choochinao ati!"

4

Taain-karu Tominkaru ati aokazi ii aida-kida-kao

1 Uruu dauna'an õtukapa aokazi ii paniinom da'atinpa'o! Na'iki õabatan
tawuru'u kiwiini'oraz uparadauzon da'i õ'ati, diiwa'o kuwudii aran
kawanu'oraz da'i uparadan. Ukian, "Puwa'ati da'ati'i, õaida kizi pu'ati
kanoma'o nii sha'apa diina'iti'i." 2 Sariapa Tominkaru Doronaa ka-
zowautan õgaru. Õtukapa aokazi ii umanawunu'oraz manawun tabai,*
kaina'a pidan sakanatapan upaawa'a!† 3 Pidan sakanatapa'oraz up-
aawa'a aidinpan kanada na'apa jasper na'iki carnelian kawan, na'iki
kaina'a kiwari'i‡ awauta uawautapan wuru'u umanawunu'oraz man-
awun tabai, na'apa uaidinpan emerald kawan.§
4 Kaina'a ba'orainao, 24 manawun kida'o tabainao, awauta ĩawautapan
wuru'u bauda'apa'oraz umanawunu'oraz manawun tabai. Na'iki wuru
ida'a'a umanawun kida'oraz tabainao, kaina'a 24 kazowautapainao*
sakanatapan, ĩkaiwadapanii baraka'o kamicha kida, na'iki king kowam
kida, gold idi'o utoma-kao. 5 Na'iki umanawunu'oraz manawun tabai
di'iki, toroanaru turuinan na'iki kan-kan-kia'o. Na'iki umanawunu'oraz

† **3:14** Amen: Jesus dakotan paugaru 'Amen' nii. * **4:2** umanawunu'oraz manawun tabai: Tominkaru taba wuru'u, udakota-kao 'throne' kii English ida'an. † **4:2** Wuru'u pidan sakanatapa'oraz umanawunu'oraz manawun tabai ida'a, uruu Tominkaru. Putukapa verse 11. ‡ **4:3** kiwari'i: oo kuwiari'i; English ida'an udakota-kao rainbow. § **4:3** jasper, carnelian na'iki emerald: kawinipinaa kida'o kuba, kanuunu'o, mazan wuza'o oo ko'ori'o kapam. * **4:4** kazowautapainao: umanawuniinao, foomaannao kawanu'o.

manawun tabai kanaapu'u 7 lamp kida maodapan. Ĩnao wuru'u 7
doronainao Tominkaru di'ikiinaouz. 6 Na'a kapam umanawunu'oraz
manawun tabai kanaapu'u, paran kawanu'o, ikoda glass taidada, na'iki
kanuunu'o crystal† kawan.
Na'iki awauta wuru'u umanawunu'oraz manawun tabai daba'a an-
tanapu kida, kaina'a 4 kakupa'o aimaakannao kida, kaina'a ĩawun
pananaa an kida, ĩkanaapu ikinapu na'iki ĩbarau ikinapu. 7 Bauda'apa
aimaakan aidinpan na'apa lion‡ kawan; ba'oran aidinpan na'apa
tapi'iza kazoti kawan; ba'oran aidinpan pidan awun baara kawanu'o
uawun baara; na'iki ba'oran aidinpan na'apa udaru'o kokoi zuutapa'o
kawan. 8 Ipai wuru'u 4 kakupa'oraz aimaakan kida, kaina'a 6 ĩkutuba
kida, ipai ĩkutuba ida'a kaina'a ĩawun kida upaawa iki na'iki uwaranu iki
kida. Ipai kamoo na'iki maruta'o karikaonan ĩkunuitinauzon kaikapa'a:
"Kaimana'o, kaimana'o, kaimana'o
Naobanai Tominkaru umanawunu'oraz,
uruu na'auzoz amazada toma-kao ua'ii,
atii kai, na'iki karikaonanu'o nii una'an."
9 Na'apainim 4 kakupa'oraz aimaakannao kunuuan kunui kida,
ĩkonaukii-kidan, na'iki ĩkowaadan pataapan uruu umanawunu'o nii. Na'iki
kaiman ĩkian wuru ati'i Sakanatapa'oraz umanawunu'oraz manawun
tabai ida'a, uruu wuru'u kakupa'oraz karikaonan na'iki karikao-
nan. 10 Uruu dono wuru'u 24 kazowautapainaouz, ipai ĩwashatinan
wuru kanaapu'a'a sakanatapa'oraz umanawunu'oraz manawun tabai
ida'a, ĩmanawuntapan uruu kakupa'oraz karikaonan na'iki karikaonan.
Ipai ĩtaan pakowam king kowam kaduz kida wuru kanaapu ati'i,
umanawunu'oraz manawun tabai. Ĩkunuuan naa kaikapa'a:
11 "WaNaobanaa Tominkaru!
Soo pugaru konaunama'o,
umanawunu'o,
na'iki ma'ozaka'o karikaonan,
usha'apanum kau'an putomanii
ipai aimaakan.
Puaipan ati'o ĩtominan na'iki ĩkakupan."

5

Kaznizo-dani zaamatan scroll† Tominkaru di'iki.*

1 Uruu dauna'an õtukapa wuru'u Sakanatapa'oraz umanawunu'oraz
manawun tabai ida'a, uzaamatapan scroll padiwa'ora antanpu'o paka'u
idi. Ipai saada-kariwai kida kaina'a ubarau an na'iki unazo ikinapu,
na'iki kaina'a 7 usakibadapa-kinao kida umuna'an. 2 Na'iki õtukapa
umanawunu'o Angel, na'iki õabata ukian diiwa'o ida'an. "Kanom
kaimana'o manawun, turua'o uso'otan wuru'u scroll sakibadapa-kinao
kidaz, na'iki uda'atanuzu?" 3 Mazan aonaa bauda'apa aokazi iki'o, oo
imi'i baara iki'o, oo imi'i waranu iki'o turuan pada'atan scroll, oo tuka-
pan unazo ia'o. 4 Uru'u naa õzaadan tuukii, usha'apanum kau'an aonaa
kanom ikoda-kao kaimana'o nii turua'o uda'atan scroll, oo utukapan
unazo ia'o saada-kariwaiz.

---

† **4:6** crystal: kawinipina'o kuba, kanuunu'o. ‡ **4:7** lion: udaru'o baudokoru. * **5:** Kaznizo-dani: Putukapa John 1:29 ida'a. † **5:** scroll: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

5 Upu'u bauda'apa kazowautapainao bii iki'o kian õ'ati, “Mana'a
puzaada'ana'a. Putukapa! Wuru'u dakota-kariwaiz umanawunu'o Lion
nii, Judah takaan-daunuz, na'iki uruu kapam David takaan-daun, uruu
wazoota'oraz oia'o, na'iki turuu uso'otan 7 sakibadapa-kariwai scroll
di'iki, na'iki uda'atanuzu.”
6 Udauna'an õtukapa Kaznizo-dani kadishitapan maonapa
umanawunu'oraz manawun tabai dazaba'a wunao sakodaitapaniaz
4 kakupa'o aimaakannao, na'iki kazowautapainao. Wuru'u Kaznizo-
daniz zowiauzo-kariwai kawanu'o uaidinpan. Kaina'a 7 u'ozoo
kida na'iki 7 uawun kida. Ĩnao tawuru'u 7 doronainao Tominkaru
di'ikiinaouz, dyuudauzo-kariwainaouz ipai amazada kawana'ati da'ati'i
imi'i baara ati. 7 Kaznizo-dani makon uzaamatan scroll Sakanatapa'o
umanawunu'oraz manawun tabai ida'a'o di'iki, udiwa'ora antanpu'o
uka'u di'iki.
8 Uzaamatan dauna'ana'a naazu uru'u naa wuru'u 4 kakupa'oraz
aimaakannao na'iki 24 kazowautapainao, ipai ĩwashatinan wuru
kanaapu iti'i Kaznizo-daniz. Ipai ĩzaamatapan shamoro‡ kida na'iki
boon kida gold idi'o utoma-kao paida'o shanaribai idi, uruu wuru'u
Tominkaru pidanannao toriinpan kidaz. 9 Udauna'an ĩkunuuan pa'ina'o
kunui:
“Pugaru kaimana'o,
puturuuda mishi puzaamatan scroll,
na'iki puso'otan usakibadapa-kinao kida.
Usha'apanum kau'an pugaru
zowiauzo-kariwai.
Pumawakan ida'an,
pukazannaatan pidannao Tominkaru ati
ipai amazada kida di'iki,
ipai wiizai kida di'iki,
ipai bakadun kida ĩparadan,
na'iki ipai pana'a kida'o pidannao.
Aizii ipai ĩtaainan Tominkaru ati.
10 Putoman ĩdyaun Faadaanao nii pa'idiwaru,
taainainao nii Tominkaru ati.
Na'iki ĩnaou'u nii kazowautapa
da'a'a imi'i baara'a.”
11 Uruu dauna'an koshan õawunuupan, õtukapa angelnao, iriba'o man-
awun ĩdyaun aonaa ĩaita-kao kawana'ati, awauta ĩkadishitapan ĩzikonuitapan
wuru'u umanawunu'oraz tabai, 4 kakupa'oraz aimaakannao na'iki
wuru'u 24 kazowautapainao kidaz. 12 Na'iki õabata angelnao kunuipan
naa diiwa'o ida'an. Kaikapa'a ĩkunuunu'u:
“Wuru'u Kaznizo-dani zowiauzo-kariwaiz,
kaimana'o uruu.
Marii kizi mishi ukonaukii-kida-kao
umanawunun idi,
ukasha'apauzin idi,
uaitapaaban idi, uma'ozakan idi,
ukamarainapanun idi,
ukanadan idi,
na'iki turuu kizi kaiman
kii-karu u'ati.”

‡ **5:8** shamoro: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

13 Uruu dauna'an aka õabatan ipai aimaakan kida kunuipan, aokazi
ia'o, imi'i baara'a'o, imi'i waranu ia'o na'iki paran baoko ia'o, na'iki ipai
aimaakannao mashaapainao ipai amazada kawana'ati. Ipai ĩkunuipan
kaikapa'a:
"Wuru ati'i Sakanatapa'oraz umanawunu'oraz manawun tabai ida'a,
na'iki wuru ati'i Kaznizo-daniz.
Marii kizi turuu kaiman kii-karu ĩ'ati, na'iki ĩmarainapa-kao.
Marii kizi kakuwaapa-karu ĩmanawunun na'iki ĩma'ozakan dau'u,
karikaonan na'iki karikaonan."
14 Wuru'u 4 kakupa'oraz aimaakannao kian "Amen!" Uru'u naa ka-
zowautapainao washatina'akan naa paawun baara ukinapu imi'i baara
iti, ĩtaainan naa Tominkaru ati na'iki Kaznizo-dani ati.

6

Kaznizo-dani so'otan sakibadapa-kariwai kida scroll di'iki

1 Õawunuutapan pu'u Kaznizo-dani so'otan kiwiitapa'o scroll*
sakibadapa-kinao. Õabata bauda'apa, 4 kakupa'o aimaakannao bii
iki, parada-karu turuinan diiwa toroanaru kawan. Ukian, "Da'ati'i!"
2 Õawunuupa'akan, na'ii õtukapa baraka'o kawaro. Kaina'a zaidapa'o
ubarau'u, kabairi'o, na'iki õtukapa kowamai taa-kao u'ati, king kowam
kaduz idi. Uruu umakon naa umizaataakapaanan, ipai uzowian
mizaataakapainao patuma, ipai utarubanao kaakinpan u'ati, uruu
ukau'an ma'ozaka'o nii manawun ĩ'ai.
3 Uruu dauna'an Kaznizo-dani so'otan 2nd sakibadapa-kariwai scroll
di'iki. Õabata koshan ba'oran kakupa'o aimaakannao bii iki'o kian,
"Da'ati'i!" 4 Ba'oran kawaro aidina'akan, wuza'o pa'an. Kaina'a
zaidapa'o ubarau'u, taa-kao ma'ozaka-kinai u'ati, umizaataaka-kida-
kinaa nii imi'i baara'a pidannao pa'atiaaka, na'apa'o ida'an kizi
ĩmawakan. Uruu idi udaru'o marii taa-kao u'ati, mizaataaka-kinai marii,
dya'utama'o udabaazi kida dimanainpan.
5 Udauna'an Kaznizo-dani so'otan 3rd sakibadapa-kariwai scroll
di'iki. Õabata koshan ba'oran kakupa'o aimaakannao bii iki'o kian,
"Da'ati'i!" Õawunuupan, na'ii õtukapa podidi'o kawaro. Kaina'a zaidapa'o
ubarau'u, uzaamatapa dya'utam kimisha'o aitaaribanaa paka'u ida'a.
6 Na'iki õabata parada-karu wunao bii iki'o kawanu'u 4 kakupa'o
aimaakannao. Kaikapa'a kii-karu'u: "Bauda'apa'o kamoo pidan kaud-
inan winipinaa ida'an turuu utorian soo bauda'apa kilogram poroom,
oo turuu utorian soo idikinauda'u kilogram barley. Mazan aonaa pa'i
pudokooda'ana'a olive oil na'iki wine winipinaa."†
7 Udauna'an Kaznizo-dani so'otan 4th sakibadapa-kariwai scroll di'iki.
Õabata koshan ba'oran kakupa'o aimaakannao bii iki'o kian, "Da'ati'i!"
8 Õawunuupan, na'ii õtukapa kidai'o kawaro. Kaina'a zaidapa'o ubarau'u,
u'uu Mawaka-karu, na'iki kaina'a Mawakainao Wiizi da'anpan uruu.
Ipai ĩnao ati ma'ozaka-karu taa-kao ĩzowii-kinaa nii 1/4 pidannao da'a'a

* **6:1** scroll: kaarita katoridau'u upapidapa-kao oo soolaa-kariwai madai kaiwauzo-kariwai saadapa-kizai nii. Panaadon da'i kaina'a usakibadapa-kinao kida, panaadon da'i bauda'apa oo iriba umuna an kida, maabaiba kawanu'o usakadan idi. † **6:6** Zamazi dono, kawinipinaa wanyukunui sellii-kao.

imi'i baara'a. Wuru kida idi'o nii pidannao mawakanu'u: mizaataaka-
karu idi, zamazi-karu idi, karinaa-karu bakadun kida rinai idi, na'iki
kichana'iki-kii kida'o aimaakannao zowian nii ĩdyaun.
9 Udauna'an Kaznizo-dani so'otan 5th sakibadapa-kariwai scroll
di'iki, na'ii õtukapa altar dazaba'a, pidannao doronaa kida, zowiauzo-
kariwainaouz ĩmishidan idi manawun Tominkaru Paradan na'iki
ĩmamashaada'azookan idi pakakuwaapan udau'u. 10 Diiwa'o ida'an
ĩkian, "Umanawunu'o Naobanai, kaimana'o na'iki mishi'o! Mana'a
naa puzaudapa'ana'a powa'a! Kai'i naa pupataka'uta wunaou'u imi'i
baara ainaouz zowiauzonaouz waunao, pukaunaata'a naa waunao."
11 Uruu dauna'an ipai ĩkawana'ati baraka za'aba'i kida'o kamicha taa-kao
ĩ'ati. Udauna'an ĩdyuuda-kao ĩsookapa'anan masakauda'u, atii ba'oran
mishidainao, kaudinainaouz Jesus ati, zowii-kao na'apa ĩnao zowii-kao
kawan, ĩaita-kao kawana'ati.
12 Uruu dauna'an õtukapa Kaznizo-dani so'otan 6th sakibadapa-
kariwai scroll di'iki. Na'iki õtukapa imi'i nakainan ma'ozaka'o ida'an,
na'iki kamoo marutan podidi'o kamicha kawan, na'iki kauzu tukapa-
kao wuza na'apa izai kawan. 13 Wiizi kida waotan imi'i baara ati na'apa
ma'ozaka'o awaru waota-kidan kawan pa'ishizo'o akai kida pakadunaa
di'iki. 14 Aokazi papidinan na'apa scroll kawan, na'iki umainaabatinan.
Midukuo kida na'iki imi'i baara paran ii kida'o, ipai'o nii ĩzikada-kao
pawiizi iki kida.
15 Uruu idi ipai kingnao da'a'a imi'i baara'a, ipai kazowautapainao
na'iki ipai soldyaanao zowaunaanao, na'iki kapuraataniinao na'iki
ma'ozakainao na'iki ipai poitoruinao na'iki aonaa poitoruinao mani,
ipai'o nii ĩdizinan udaru'o kuba uun nazo ii kida na'iki kuba tuu'uz
kida oroda an midukuo ii. 16 Diiwa'o ida'an ĩkian midukuo kida
na'iki kuba kida ati, "Uwaota wa'ida'ati udiza kizi waunao Sakanat-
apa'o umanawunu'oraz manawun tabai ida'a'o ai, na'iki Kaznizo-dani
pataka'utan ai waunao. 17 Uruu kichana'iki-kii kida'o pataka'utin-karu
kamoo kaawan naa wuru'u: kanoma'o nii tuudazu?"

7

144,000 Israelitenao kainaabata-kao Tominkaru ati

1 Uruu dauna'an õtukapa 4 angelnao kadishitapan 4 imi'i baara
shakaru kida di'ii, ĩzaamatapan awaru kida, aonaa kizi awaru nii imi'i
baara'a oo paran ii oo atamun baawu an. 2 Udauna'an õtukapa ba'oran
angel wa'atin waoko iki, una'akapa kakupa'o Tominkaru kainaariba.
Uparadan diiwa'o ida'an wunao ati'i 4 angelnaouz, utaan ma'ozaka-
karu ĩ'ati, ĩpataka'uu-kinaa nii imi'i baara na'iki paran. 3 Angel kian
ĩ'ati, "Aonaa zii ukaziwa'ana'a imi'i baara, paran oo atamun kida atii
wakainaabatan dauna'an zii waTominkarun pidanannao, ĩtawu kida
ida'a."
4 Aizii wuru'u Tominkaru pidanannao kainaabata-kariwainaouz
pataawu kida ida'a kowaada-kao õ'ati ĩiriban 144,000. Ĩnao wuru'u 12
Israel takaan-daunnao tonaazinaa bii iki'oraz ĩzaamata-kao. 5-8 12,000
zaamata-kao bauda'apa'o tonaazinaa kida di'iki, wunao kida di'iki'i:
Judah, Reuben, Gad, Asher, Naphtali, Manasseh, Simeon, Levi, Issachar,
Zebulun, Joseph, na'iki Benjamin di'iki.

Iriba'o pidannao baokopatinpan

9 Uruu dauna'an õtukapa iriba'o manawun pidannao baokopatinpan
aona'o turuu ĩaita-kao! Kaawainaouz na'ati wa'atin ipai bakadun wi-
izai kida di'iki, na'iki ipai bakadun ĩdokozu-daunnao tonaazinaa kida
di'iki, na'iki ipai bakadun ĩmada kida di'iki, na'iki ipai bakadun ĩparadan
kida di'iki. Na'a ĩkadishitapan umanawunu'oraz manawun tabai na'iki
Kaznizo-dani kanaapu'u. Ĩkaiwadapa dawuu za'aba'i kida'o kamicha
baraka'o, na'iki ĩzaamatapa pokoridi anaba kawan kida'o paka'u kida
ida'a. 10 Diiwa'o ida'an ĩkian,
"Pugaru waTominkarun na'iki
Kaznizo-dani kazannaata'oraz waunao.
Pugaru sakanatapa'oraz umanawunu'o manawun tabai ida'a."
11 Ipai daunuuda'u angelnao kadishitan, awauta ĩzikonuitapan wuru'u
umanawunu'oraz manawun tabai, ipai kazowautapainao, na'iki 4
kakupa'o aimaakannao. Uruu dauna'an ipai ĩwashatinan, ĩawun baara
kida apowa iti wuru kanaapu ati'i umanawunu'oraz manawun tabai,
na'iki ĩtaainan naa Tominkaru ati.
12 Ĩkian,
"Amen!
Marii kizi Tominkaru konaukii-kida-kao
umanawunun idi,
na'iki uaitapaaban idi,
na'iki ukaimanan idi;
marii kizi umarainapa-kao
unaobanain idi,
na'iki uma'ozakan idi
karikaonan na'iki karikaonan!
Amen!"
13 Udauna'an bauda'apa kazowautapainao bii iki'o pishaan õgaru.
Ukian, "Kanom kaduznao wuru'u pidannaouz kaiwadapainaouz
baraka'o kamicha za'aba'i kida? Na'iki'oram ĩwa'atin?"
14 "Õnaobanaa, aonaa õaitapan, soo pugaru pa'an aitapa," õkian u'ati.
Uruu dauna'an ukian õ'ati, "Ipai wunaou'u dobatainaou'u naa
kichana'iki-kii kida'o aimaakan kida baiaapa-kariwai. Ipai'ora'a naa
ĩchikaan pakamichan za'aba'i kida baraka, Kaznizo-dani izain idi.
15 "Uruu idi ĩkadishitapan Tominkaru taba kanaapu'u kaudinainao
nii u'ati uwiizi ii ipai kamoo na'iki maruta'o; na'iki wuru'u Sakanat-
apa'oraz umanawunu'o manawun tabai ida'a una'auzon ni'i naa ĩtuma
utaapan ĩdyaun. 16 Aonaa na'apainim nii ĩzamaziizon oo ĩmaaradakon,
aonaa na'apainim nii ĩbaiaapan kamoo wiichan powa'a, 17 Usha'apanum
kau'an, Kaznizo-dani mashaapa'oraz maonapa umanawunu'oraz man-
awun tabai dazaba'a, utaapan nii ĩdyaun na'apa kaznizo taapa-kao
kawan, una'akan nii ĩdyaun nunudapa'o wunu di'iti, taa'oraz kakupa-
kinai. Na'iki Tominkaru inoan nii kapam ĩawun uu kida ipai ĩawun iki."

8

Kaznizo-dani so'otan 7th sakibadapa-kariwai scroll di'iki*

1 Kaznizo-dani so'otan dono wuru'u 7th sakibadapa-kariwaiz scroll
di'iki, sariapa amazada mashaadina'akan mashaa aokazi ii, ikoda
mani pazikon an hour. 2 Udauna'an õtukapa 7 angelnao kadishitapan

* **8:** scroll: kaarita katoridau'u upapidapa-kao oo soolaa-kariwai madai kaiwauzo-kariwai saadapa-kizai nii. Panaadon da'i kaina'a usakibadapa-kinao kida, panaadon da'i bauda'apa oo iriba umuna an kida, maabaiba kawanu'o usakadan idi.

na'a Tominkaru kanaapu'u, na'iki taa-kao ĩkawana'ati, bauda'apa kida kuwudii. 3 Ba'oran angel kaawan ukadishitan maonapa altar dazaba'a, uzaamatapanii shanaribai kinnaa gold idi'o utoma-kao. Diri'i kaduunu'o aimaakan kida taa-kao shanaribai nii u'ati, ukawaodan nii Tominkaru ati upidanannao toriinpan tuma, na'iki umuudan naazu altar, gold idi'oraz utoma-kao paawa ii, wuru'u umanawunu'oraz manawun tabai kanaapu ia'oraz. 4 Angel zaamatapaniaz shanaribai ka'awapa'o shan makon doko iti Tominkaru di'iti, Tominkaru pidanannao toriinpan kida tuma. 5 Uruu dauna'an angel paidadan shanaribai kinnaa wizi'i'o tikazi tiriizi idi altar paawa iki, udauna'an ukaboota'akan naazu imi'i baara iti, sariapa na'ii kan-kan-kia'o na'iki toroanaru turuinan, na'iki imi'i nakainan ma'ozaka'o ida'an.

7 kuwudiinao

6 Wuru'u 7 angelnao zaamatapainaouz pakawana'ati kuwudii kida minziiwan naa ĩpoota'azon naa kidaz. 7 Kiwiitapa'o angel pootan pakuwuda, sariapa dadara kida'o wunu, kuba kawan, na'iki tikazi, izai tuma'o waotan imi'i baara ati. Uruu idi 1/3 imi'i baara ka'awan, na'iki ipai atamun na'iki pinidi na'a kida'o ka'awan.

8 Udauna'an ba'oran angel pootan pakuwuda, sariapa aimaakan udaru'o midukuo ka'awapa'o kawanu'u, kaboota-kao paran baoko iti. Uruu idi 1/3 paran baoko tanawatinan izai nii, 9 na'iki ipai mashaapainao na'a ubaoko'o mawakan, na'iki kanawa tuu'uz kida na'a'o, ipai ĩmainaabata-kao.

10 Udauna'an 3rd angel pootan pakuwuda. Sariapa udaru'o na'iki kanada'o wizi waotan doko iki, wa'ozinao na'iki wunu nunudapan di'iti. 11 Wizi uu "Kibia'o Manawun," uruu idi 1/3 ukibiidan wa'ozinao na'iki wunu nunudapa-kizi kida, na'iki iriba pidannao mawakan ĩtuzan idi wuru'u wunu kibia'oraz manawun.

12 Udauna'an 4th angel pootan pakuwuda. Sariapa 1/3 kamoo, kauzu, na'iki wiizinao zowita-kao, uruu idi 1/3 kida ĩkanadan makada-kao. Na'iki 1/3 bauda'apa kamoo ida'a, aonaa ukanadan; na'iki na'apa kapam 1/3 bauda'apa'o maruta'o ida'a, aonaa ukanadan.

13 Uruu dauna'an õawunuupan, õtukapa udaru'o kokoi zuutapa'o doko ii. Ukian diiwa'o ida'an, "Kasha'ora'o nii! Kasha'ora'o nii! Kasha'ora'o nii manawun sha'apan ipai pidannao ati mashaapainaouz da'a'a imi'i baara'a, wuru poota-kao dono'o idikinauda'u'oraz kuwudiinao, idikinauda'u'o angelnao pootan ni'oraz!"

9

1 Udauna'an 5th angel pootan pakuwuda, õtukapa wizi waotauzoz doko iki imi'i baara ati, na'iki key taa-kao u'ati, ka'unaru aona'oraz utokon nii keyannaa. 2 Wizi da'atan dono wuru'u ka'unaru aona'oraz utokon nii, kishana'o koditan bodo'okappan, na'apa tuubaru'o tikazi ka'awapa'o shan kawan. Uruu idi udikinidan kamoo, na'iki maruta utaapan amazada. 3 Aonaa masakauda'u mani manorunao koditan tikazi shan di'iki imi'i baara ati, na'iki ĩma'ozakan taa-kao na'apa kankoorun ma'ozakan kawan. 4 Aonaa ĩtaapada-kao ĩkaziwan pinidi oo atamun kida oo sha'apa'oram paoribai, mazan turuu ĩkaziwan pidannao pa'an, aona'oraz Tominkaru kainaariba nii ĩtawu kida ida'a. 5 Wuru'u manorunaouz aonaa ĩtaapada-kao ĩzowian pidannao sariapa, mazan ĩbaiatin-kidan nii ĩdyaun baka'iauda'u kauzu. Wuru kaziwanu'u

ĩchiianiaz na'apa kankoorun chiinii kawan. 6 Uruu dono pidannao
aipan nii padamata pamawakan, mazan aona'o nii ĩmawakan; ĩaipan
pamawakan, mazan aonaa ĩmawakan.

7 Wuru'u manorunaouz aidinpan na'apa kawaronao kawan minzii-
wapa'oraz naa mizaataakapa-karu dau'ati; ĩzowau paawa'a kida kaina'a
ĩkaiwadapan kowamai kawanu'o Gold idi'o utoma-kao, na'iki ĩawun baara
kida aidinpan na'apa pidan awun baara kawan. 8 Ĩzowaud kida dawuan
na'apa zun zowaud kawan, ĩudako kida na'apa lion dako kida kawan.
9 Kaina'a ĩdokori'i dikiniribanaa kida chipirari idi'o kawanu'o, na'iki
ĩkutuba aran kida tururukadappan na'apa tawuru kawanu'u iriba'oraz
kawaronao kozootapainaouz chariot* kida mizaataakapa-kizai iti'o
kawan. 10 Kaina'a ĩdyuo kida ida'a ĩchiimikitin-kinaa na'apa kankoorun
kawan, na'iki uruu idi'o wuru'u ĩkaziwaanuz pidannao ĩbaiatin-kidan nii
ĩdyaun baka'iauda'u kauzu. 11 Kaina'a ĩnaobanaa king kazowautapa'o
ĩdyaun, Hebrew ida'an u'uu dakota-kao Abaddon, na'iki Greek ida'an
u'uu dakota-kao Apollyon, (“Pataka'utauzo” kia'o wuru'u). Uruu angel
awunuutapa'oraz ka'unaru aona'oraz utokon nii.

12 Wuru'u di'ora'a, kiwiitapa'o kasha'ora-karu baiaapa-kariwaiz kai-
wainpa'aka'oraz naa shaabatapan naa wuru'u, kaina'iki dya'utama'a
naa kasha'ora-karu kida kaiwainpa'o nii zii.

13 Uruu dauna'an 6th angel pootan pakuwuda. Õabata parada-karu
wa'atin 4 altar shakaru kida di'iki, gold idi'oraz utoma-kao, Tominkaru
kanaapu ia'oraz. 14 Parada-karu kian angel ati, “Pumuuda wuru'u
4 angelnao dodotapa-kariwainaouz udaru'o wa'ozi Euphrates dazaba
ia'oraz!” 15 Uruu 4 angelnao taapa-kao minziiwapa'a naa; wuru
kamoo dau'ati'i aita-kariwaiz naa, uruu dono ĩzowian nii 1/3 pidannao.
16 Soldyaanao zaidapainaouz kawaronao, õabata ĩdiri'in kowaada-kao
200,000,000 ĩdyaun.

17 Kaikapa'o wuru'u õtukapan kawaronao na'iki zaidapainaouz
ĩbarau'u kida: wunaou'u zaidapainaouz, kaina'a ĩkaiwadapan padokori'i
dikiniribanaa kida, ĩaidinpan wuza tikazi kawan, blue sapphire† kawan,
na'iki yellow sulfur‡ kawan. Kawaronao zowau kida aidinpan na'apa
lionnao zowau kawan kida, na'iki ĩdako kida di'iki kodita tikazi,
kashana'o na'iki pizo-pizowa'o sulfur. 18 Na'iki 1/3 pidannao zowii-
kao da'a'a imi'i baara'a, wuru idi'i idikinauda'u'oraz pataka'utin-kinai
kida: tikazi, kashana'o na'iki pizo-pizowa'o sulfur kodita'oraz kida
kawaronao dako iki. 19 Wuru'u kawaronaouz ĩma'ozakan taa-kao uruu
dono ĩdako na'iki ĩdyuo kida ida'a'o, uruu kida idi'o wuru'u ĩkaziwaanuz
pidannao. Ĩdyuo kida kazowau'o na'apa kowazaz zowau kawan.

20 Aizii ipai pidannao, aona'oraz ĩmawakan na'apain wuru idi'i
kichana'iki-kii kida'oraz pataka'utin-kinai kida, pakawan aonaa
ĩmarina'atan patomanii aimaakan kida. Aonaa ĩmashaadan patoriinpan
oia'o doronainao ati, na'iki wunao ati'i ĩtomaniaz aimaakan kida gold
idi, wizi'i'o chipirari idi, isha'o chipirari idi, kuba idi na'iki atamun idi,
aona'oraz kanom ĩtukapan, ĩabatan oo aona'oraz ĩchi'ikan. 21 Na'iki aonaa
ĩmarina'atan pazowiipan pairibannao, na'iki ĩsha'apaapan oia'o doronai

* **9:9** chariot: soldyaanao tararan † **9:17** sapphire: uruu konaunama'o kuba. ‡ **9:17** sulfur: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

ida'an aimaakan di'itinapa-kida'o pidannao, na'iki madoronaa-daun
ĩkiaapaakan, na'iki ĩkoidimikin.

10

*Angel na'iki duusodi'o scroll**

1 Uruu dauna'an õtukapa ba'oran umanawunu'o angel wa'atin aokazi
iki. Ukaiwadapanii kawanu'o isha'iz kamicha kaiwaadapa-kao kawan.
Na'a'o kapam kiwari'i uzowau paawa an, uawun baara kanada'o na'apa
kamoo kawan, na'iki utaba'u kida na'apa dokoa'o tikazi kida maodapan
kawan ĩaidinpan, 2 paka'u ida'a uzaamatapa duusodi'o scroll da'atinpa'o.
Udauna'an umuudan padiwa'ora antanpu'o pakidiba paran paawa
iti, na'iki umuudan pa'ashabaron antanpu'o pakidiba imi'i paawa iti.
3 Na'iki ukadakon diiwa'o ida'an na'apa lion kadakon kawan. Uruu
dauna'an sariapa 7 toroanarunao dako'atinuzu, õaitapa na'apa'oram
wuru'u ĩparadan kianuz. 4 Maonapa'ora'a naa õsaadan padamata na'apam
ĩkian kida, upu'u mazan õabatan parada-karu kian aokazi iki õ'ati,
"Pumashaapa zii! Mana'a pusaada'ana'a na'apam toroanarunao kian."
5 Uruu dauna'an umanawunu'oraz angel, kadishitapa'oraz paran
paawa ii, na'iki imi'i paawa'a sawadan padiwa'ora antanpu'o paka'u
aokazi iti. 6 Uaipan idi paparadan mishida-kao, ukaiwaan Tominkaru
uu, uruu karikaonanu'oraz ukakupan, toma'oraz aokazi na'iki ipai
aimaakannao unazoa'oraz, uruu toma'oraz imi'i baara na'iki ipai
aimaakannao unazoa'oraz, na'iki uruu toma'oraz paran na'iki ipai
aimaakannao ubaoko'ia'oraz. Angel kian, "Aona'o ni'i naa Tominkaru
zaudapan powa'a! 7 Mazan 7th angel pootan dono'o naa pakuwudu,
umishian ni'i naa pasha'apata'azoonii, na'apa ukowaadauzon
kawana'atizu kotua'a naa, uruu wuru'u kuwaiz, aona'oraz uaitapauzo-
kao, ukowaadauzoniaz papoitorunao, prophetnao ati."
8 Udauna'an õabata parada-karu aokazi iki'o kian õ'ati koshan,
"Pumako puzaamata'an wuru'u da'atinpa'oraz scroll, angel ka'u di'iki,
kadishitapa'oraz paran paawa ii na'iki imi'i paawa'a."
9 Uruu idi õmakon angel di'iti õpishaan naa u'ai wuru'u duusodi'oraz
scroll. Ukian õ'ati, "Puzaamatazu na'iki punika'a naazu. Pudako ii
putiwaan niiz bishoo, mazan pudyokorautan dauna'an ukaawan nii
putoba nazo iti katama'a naa." 10 Uruu idi õzaamatan naa wuru'u
duusodi'oraz scroll angel ka'u iki õnikan naazu! Õdako ida'a õtiwaanuz
bishoo, mazan ukaawan õtoba nazoo iti, sariapa ukataman.
11 Udauna'an kii-karu õ'ati, "Pukowaada'ana'a naa koshan kanom
Tominkaru aiapanii pasha'apatan ipai pidannao ati, bakadun kidaz
ĩwiizi, ĩmada, ĩparadan, na'iki ipai kingnao ati."

11

Dya'utama'o prophetnao Tominkaru dyuudanii

1 Uruu dauna'an aitaaribai atamun taa-kao õ'ati na'iki kii-karu
õ'ati, "Pumako puaita'an kizi na'apam Tominkaru Dapu na'iki altar
udarun, na'iki puaita na'apauda'um kaina'a pidannao choochiipainao
unazo ii. 2 Mazan aonaa puaita'ana'a na'apam Tominkaru Dapu
panibazooti udarun, usha'apanum kau'an taa-kariwai'i naa wuru'u

* **10:** scroll: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

ba'oran pidannao ati, aona'oraz ĩmishidan Tominkaru. Ĩchi'ikaadanaan
nii ipai donoi nazo an Tominkaru pidanannao mashaapa-kiziz,
na'iki ĩpataka'utan niizu 42 kauzu.* 3 Na'iki õtaan nii ma'ozaka-karu
dya'utama'o õprophetinnao ati ĩkakuwaapa-kinaa nii mishi'oraz õkuwaa
dau'u, wuru dono'o 1,260 kamoo kidaz. Uruu dono ĩkaiwadan nii kamicha
kasha'ora-karu daara ĩaida-kida-kinaa nii pakasha'oran pidannao oian
dau'ati."
4 Wuru'u dya'utama'oraz Tominkaru prophetinnao, ĩnao wuru'u
dya'utama'oraz olive kadunaa kida ni'oraz,† na'iki dya'utama'oraz
lamp saabatinapa-kizi kida ni'oraz kapam kadishitapa'oraz Naobanai
kanaapu ii, uruu kazowautapa'oraz ipai amazada. 5 Na'ia'oram pidan ti-
waan an pasha'apatan dikauda'o aimaakan ĩtuma, ĩkodita-kidan nii tikazi
padako iki kida, uruu idi'o nii ĩzowian patarubanao. Ukau'an na'apa'o
ida'ana'o nii pidan mawakan utiwaan an pasha'apatan dikauda'o
aimaakan ĩ'ati. 6 Kaina'a'o nii ĩma'ozakan taa-kao ĩmashaatapa-kinaa nii
wunu ukaawan ai, wuru dono'o ĩkakuwaapatinanuz Tominkaru paradan
dau'u. Kaina'a kapam ĩma'ozakan taa-kao ĩtanawata-kinaa nii wunu izai
nii, na'iki turuu ĩsha'apatan bakadun pataka'utin-kinai kida imi'i baara'a
na'apainim karikaonan paaipan kawana'ati.
7 Ĩipaian dauna'an pakakuwaapan pidannao ati, wuru'u kichana'iki-
kia'o pana'aokazi kodita'o ni'oraz imi'i waranu iki, mizaataakan nii
ĩtuma, uzowian nii ĩdyaun mawaka. 8 Mawaka'o prophetnao na'ian nii
mapudu'o dobaapa-kizai dunapo ii, umanawunu'oraz donoi nazo ii.
Na'ia'o kapam ĩnaobanaa Jesus taukauzo-kao cross di'iti. Uruu wuru'u
donoiz dakota-kariwaiz kapam Sodom oo Egypt nii, usha'apanum
kau'an pidannao na'ii sannao mashaapan idi oii, na'apa Sodom oo Egypt
Baara sannao kawan. 9 Pidannao ipai wiizai kida di'iki, bakadun ĩdokozu-
daunnao kida di'iki, bakadun ĩparadan kida di'iki, na'iki ipai bakadun
ĩmada di'iki, ipai'o nii ĩtukapan Prophetnao mawakainaouz washatin-
pan 3 1/2 kamoo, na'iki aonaa ĩaipan ĩdida-kao. 10 Tuukia'o nii pidan-
nao konaukian Prophetnao mawakan idi, usha'apanum kau'an kiwiin
ĩpataka'utin-kidauzon ĩdyaun tuukii manawun. Uruu idi ĩkonaukiitinan nii,
ĩdyuudan nii aimaakan kida pa'atiaaka kida.
11 Mazan 3 1/2 kamoo dauna'an, Tominkaru kakudan nii ĩdyaun powaa
iti koshan, uruu idi ĩkadishitan, na'iki ipai tukapainao ĩdyaun tarian.
12 Uruu dauna'an dya'utama'oraz Prophetnao abatan diiwa'o parada-
karu aokazi iki'o kian ĩ'ati, "Uwa'ati da'ati'i!" kii. Ĩmakon naa aokazi iti
isha'iz ida'an, pidannao manaudapa-kainao ĩdyaun awunuutapan pu'u.
13 Sariapa imi'i nakainan ma'ozaka'o ida'an manawun, na'iki 1/10
kabaunnao tonnaa kaboobi'ii-kao. 7000 pidannao mawakan wuru
idi'i imi'i nakainanuz, ba'orainao wa'akinainao aona'o ĩmawakan, tuukii
ĩtarian, uruu idi ĩkian, "Tominkaru aokazi ia'o, pugaru ma'ozaka'o man-
awun."
14 Di'ora'a 2nd kasha'ora-karu kida, kaiwainpa'aka'oraz naa kida,
shaabatapan naa wuru'u. Kaina'iki bauda'apa'a naa kasha'ora-karu,
kadimana'o ni'i naa ukaiwainpan di'ora'a kida dauna'an.

7th angel pootan pakuwuuda

---

* **11:2** 42 kauzu: na'apa'o wuru kawanu'o verse 3 ida'a'oraz 1,260 kamoo kidaz, na'apa'o kapam wuru kawanu'o Revelation 12:14 ida'a'oraz 3 1/2 wunu kawan. † **11:4** Zechariah 4:3

15 Uruu dauna'an uru'u naa 7th angel pootan pakuwuuda, na'ii õabata
diiwa'o ida'an parada-karu kida aokazi iki'o kian:
"Aizii di'ora'a dauna'an,
soo wanaobanaa Tominkaru
na'iki wuru'u uzaamataniaz Christ,
kazowautapan ni'i naa ipai pidannao.
Tominkaru kazowautapan nii karikaonan
na'iki karikaonan!"
16 Sariapa 24 kazowautapainao sakanatapainaouz pataba kida ida'a
Tominkaru kanaapu'u, ipai ĩwashatinan paawun baara ikinapa imi'i
baara iti, ĩtaainan naa u'ati. 17 Ĩkian:
"Wanaobanaa Tominkaru umanawunu'o,
pugaru na'auzoz amazada
toma-kao ua'ii,
na'iki karikaonanu'o nii puna'an.
'Kaiman' wakian pu'ati,
puaidan idi mishi'o puma'ozakan,
na'iki pusakadani'i naa pukazowautapan!
18 Ipai mamishida-kainao to'oran tuukii pu'ati,
kaawa'a naa aizii puto'oran kamoon,
pubuupan mawakainao kamoon kaawan naa.
Kaawa'a naa kamoo pukawinipinaata-kinaa nii pupoitorunao,
wuru'u prophetnaouz,
na'iki ipai pupidanannao taapainaouz pugaru umanawunu'o nii,
manawun-tinpainao na'iki pataka'utinainao.
Kaawa'a naa kamoo pumainaabatan
ipai pidannao zowiainao
ba'oran pidannao da'a'a imi'i baara'a."
19 Uruu dauna'an aka Tominkaru Dapu aokazi ia'o da'atinan na'iki
na'ii õtukapan kaimana'oraz pakara Tominkaru paradan pakarannaaz.
Udauna'an na'a kan-kan-kia'o, toroanaru turuinan, imi'i nakainan
na'iki dadara tuu'uz kida'o wunu waotan.

12

*Zuna na'iki Dragon**

1 Uruu dauna'an õtukapa umanawunu'o di'itinapa-kinai aimaakan aid-
inan aokazi ii: Zuna kakamichantinpa'o kamoo idi, na'iki kauzu okidiba
waranu'u, na'iki kaina'a okaiwadapan king kowam kaduz, upaawa'a
kaina'a 12 wizinao. 2 Kaudani'o wuru'u orooz, odani shakata'azon idi'i
naa ozaadan na'iki okadakoinan ukaziwan idi.
3 Õtukapan koshan ba'oran umanawunu'o di'itinapa-kinai aimaakan
aokazi ii: na'ii õtukapa udaru'o wuza'o Dragon, kaina'a'o 7 uzowau na'iki
10 u'ozoo kida, na'iki ipai uzowau kida kawana'ati kaina'a king kowam
kaduz kida. 4 Padyuo idi uto'otan doko iki 1/3 wizinao, udauna'an
ukabootan ĩdyaun imi'i baara ati. Dragon kadishitan zun kanaapu'u,
unika'azon odani, ushakatan dono.
5 Uru'u naa okaudanipa'akan naa daonaiora odani nii, uruu wuru'u
kazowautapa'o ni'oraz ipai pidannao da'a'a imi'i baara'a, pama'ozakan
ida'an. Mazan koraidaonaa na'aka-kao masha'apakiaka Tominkaru
na'iki utaba di'iti. 6 Na'iki wuru'u zunaz, okidoopa'akan naa munapo

* **12:** Dragon: uruu oia'o doronai zowaunaa, udakota-kao Satan.

pidan mashaapa-kizi ai, amazada iti, Tominkaru minziiwatanii di'iti,
na'ii kaimana'o nii otaapa-kao 1,260 kamoo kawana'ati.†
7 Uruu dauna'an mizaataaka-karu aokazi ii. Michael, pa'angelinnao
tuma mizaapan Dragon, na'iki Dragon pa'angelinnao tuma mizaapan
powaa iti Michael. 8 Mazan winii-kao Dragon pa'angelinnao tuma, na'iki
aonaa turuu ĩmashaapan naa powa'a aokazi ii. 9 Uruu idi udaru'oraz
Dragon na'iki uangelinnao kaboota-kaoa'a naa aokazi iki imi'i baara ati,
uruu wuru'u dakota-kariwaiz kowazaz nii kotua'a naa, na'iki Devil oo
Satan kii, uruu wuru'u sha'apata-kida'oraz oia'o pidannao ati umariida-
pan ida'an ĩdyaun.
10 Sariapa õabatan aokazi ii parada-karu kian diiwa'o ida'an kaikapa'a:
"Aizii waTominkarun kazannaatan papidanannao kamoon kaawan
naa! Aizii uaidan pamanawunun pakazowautapan ida'an king kawan,
na'iki Christ, uzaamataniaz naobanai nii aidan pamanawunun kapam
utuma. Usha'apanum kau'an aona'o ni'i naa powa'a Satan kadishi-
tan Tominkaru kanaapu ii, ukaboota-kao idi'i naa aokazi iki imi'i
baara ati. Uruu wuru'u kowaadapauzoz da'i kiwiin Tominkaru ati
kanom wa'inawuzunao na'iki wadadakoonao sha'apatanii oii kida'oraz
aimaakan ipai kamoo na'iki maruta'o Tominkaru ati. 11 Mazan
wa'inawuzunao na'iki wadadakoonao winii Satan, Kaznizo-dani izain
ida'an na'iki ĩkakuwaapan ida'an kaimana'o kuwai dau'u udaua'oraz,
na'iki aonaa ĩtarian pazowia'azoo-kao ai. 12 Ukonaukii, unao mashaa-
painaouz aokazi ii, mazan unao mashaapainao imi'i baara'a na'iki
paran baoko ii, ubaiaapan nii kasha'ora-karu tuukii, Satan kaawan idi'i
naa unao ida'ati. To'ora uruu, uaitapan idi aona'a naa amazada turuuan
usha'apata-kida-kinaa nii oia'o."
13 Dragon aitapan idi'i naa pakaboota-kao imi'i baara ati, uru'u naa
udawatan zun shakata-kida'oraz da'i daonaiora. 14 Mazan dya'utam
udaru'o kokoi kutuba kawan kida'o taa-kao o'ati, ozuuta-kinaa nii pawi-
izi iti amazada iti munapo'o pidan mashaapa-kizi ai. Na'ii kaimana'o nii
otaapa-kao Dragon ai 3 1/2 wunu kawana'ati.‡
15 Uruu dauna'an Dragon kodita-kidan wunu padako iki, kadimana'o
ushootan wa'ozi kawan zun dawu'ati uaipan wunu na'akan oroo mu-
napo. 16 Mazan imi'i kaminka'uta wuru'u zunaz, uda'atinan ida'an
utoman ka'unaru, uruu idi ipai wunu morotan ushaawata. 17 Uruu
idi Dragon to'oran zun ati na'iki umakon umizaataaka'anan ba'oran
odainao tuma mishidainaouz Tominkaru paradan na'iki taapainaouz
Jesus kuwaa.
18 Udauna'an Dragon kadishitan paran danoma ii.

13

Dya'utam pana'aokazinao

1 Udauna'an õtukapa bauda'apa kichana'iki-kia'o pana'aokazi koditan
paran baoko iki. Kaina'a 10 u'ozoo na'iki 7 uzowau; ipai u'ozoo kida
kawana'ati kaina'a king kowam kaduz kida, na'iki ipai uzowau kida
kawana'ati kaina'a uuai saadinpan dakoopa'o Tominkaru. 2 Wuru'u

† **12:6** Putukapa footnote Revelation 11:2 saada-kao 1,260 kamoo daua'oraz. ‡ **12:14** Putukapa footnote Revelation 11:2 saada-kao, 3 1/2 wunu daua'oraz.

kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi aidinpan na'apa baudokoru kitan-
naaru kawan, ukidiba kida udaru na'apa bear* kidiba kida kawan,
na'iki udako na'apa lion dako kawan. Dragon taan naa wuru'u
kichana'iki-kia'o pana'aokazi ati pataba na'iki pama'ozakan na'apa
kizi ukazowautapan paugaru kawan kapam. 3 Bauda'apa kichana'iki-
kia'o pana'aokazi zowau, tuukia'o uzowiauzo-kao, mazan manaka'a
naa powaa itiz. Uruu idi ipai pidannao imi'i baara ainaouz tuukii
ĩdi'itinpan, na'iki ĩda'anan naa wuru'u kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi.
4 Ipai pidannao taapan umanawunu'o nii wuru'u Dragon, utaan idi
pama'ozakan kichana'iki-kia'o pana'aokazi ati. Na'iki umanawun nii
kapam ĩtaapan kichana'iki-kia'o pana'aokazi. Ĩkian, "Aonaa kanom
ma'ozaka'o nii uruu kawan. Kanom ka'iita pawiniinuz, pamizaataakan
ida'an utuma?"
5 Uruu dauna'an wuru'u kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi ma'ozakan
taa-kao u'atadinapa-kinaa nii na'iki na'apa'o kida ida'an udakoopan
Tominkaru. Ukazowautapan taa-kao 42 kauzu. 6 Udakoopan
Tominkaru, u'uu, umashaapa-kizi na'iki ipai mashaapainao aokazi
ii. 7 Taapada-kao umizaapan Tominkaru pidanannao na'iki uwinii
ĩdyaun pama'ozakan ida'an. Na'iki taapada-kao ukazowautapan ipai
pidannao, ipai bakadun kidaz ĩdokozu-daunnao kida, ĩwiizi, ĩparadan na'iki
ĩmada. 8 Ipai pidannao taapan umanawunu'o nii wuru'u kichana'iki-
kia'o pana'aokazi. Ĩnao wuru'u pidannao aona'oraz ĩ'uu kida saadinpan
kakupa-karu kaaritannaa† ida'a amazada toma-kao ua'ii. Wuru'u
kaaritaz zowiauzo-kariwai Kaznizo-dani kaaritan wuru'u.
9 Puabatan an na'apam õkian, ukau'an puabata'a naa kaiwuru'u
parada-karuz. 10 Na'ia'oram pidan aiapa-kariwai utaraa-kao, mishi'o
nii utaraa-kao; na'ia'oram pidan aiapa-kariwai uzowii-kao marii idi,
mishi'o nii uzowii-kao marii idi. Ukau'an marii kizi Tominkaru pidanan-
nao tuudan papataka'uta-kao na'iki marii kizi pakawan ĩmishidapan
uruu.
11 Uruu dauna'an õtukapa ba'oran kichana'iki-kia'o pana'aokazi
koditan imi'i ka'azo iki. Kaina'a dya'utam u'ozoo kaznizo dani kawan,
na'iki uparadan na'apa Dragon paradauzon kawan. 12 Na'iki na'apa
koshan uma'ozakan kiwiitapa'o kichana'iki-kia'o pana'aokazi kawan
na'iki na'apa usha'apatan aimaakan kida uaipan kawana'ati. Uruu idi
udyuudan ipai imi'i baara anainao pidannao taapan umanawunu'o
nii wuru'u kiwiitapa'oraz kichana'iki-kia'o pana'aokazi, kakuda'oraz
naa pazowii-kao dauna'an tuukii. 13 Na'iki uaidan umanawun kida'o
aimaakan di'itinapa-kida'o pidannao atii uwaota-kida zii tikazi aokazi
iki imi'i baara ati ipai ĩawunuutapan pu'u. 14 Na'iki ipai upozawata-
kidan pidannao mashaapainaouz imi'i baara'a uaidan ida'an wuru'u
umanawun kida'oraz aimaakan, kiwiitapa'oraz kichana'iki-kia'o
pana'aokazi awunuutapan pu'u. Na'iki udyuudan ĩtoman aimaakan
na'apa'o kiwiitapa'oraz kichana'iki-kia'o pana'aokazi kawan uaidinpan,
uruu tawuru'u zowiauzo-kariwaiz tuukii, na'iki kakuda'oraz naa
powaa iti. 15 Udauna'an uma'ozakan taa-kao unizoin-kidan wuru'u

---

* **13:2** bear: udaru'o na'iki to'ora'o. Ukaiwaanii pabazi za'aba'i kida pazowii-kinaa nii aimaakan. Kaina'a udikin Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

† **13:8** kakupa-karu kaaritannaa: Tominkaru pidanannao uu saada-kizinao, ĩmashaapan nii Tominkaru tuma karikaonan.

toma-kariwaiz aimaakan, na'iki turuu kizi uparadan kapam. Uruu idi
udyuudan ipai pidannao aona'oraz ĩdawukan pa'ati zowii-kao.
16 Tuukii kichana'iki-kia'o pana'aokazi‡ dyuudan ipai pidannao,
pataka'utinainao na'iki manawun-tinpainao, kapuraatanu'o na'iki ma-
puraatanu'o, poitorui na'iki aonaa poitorui mani kainaabata-kidinan
padiwa'ora antanpu'o paka'u kida ida'a oo pataawu kida ida'a. 17 Na'iki
aonaa turuu pidan toriinan oo selliipan sha'apauzii, kainaaribai aonaan
an u'ida'a, uruu wuru'u kiwiini'oraz kichana'iki-kia'o pana'aokazi uuaz,
na'iki uruu wuru'u u'uu aitaapa-kinaoaz.
18 Da'a'a uaiapa aitapaaba-karu, kanom aitapaaba'o marii kizi
uaitapan kichana'iki-kia'o pana'aokazi uu aitaaribanaa, usha'apanum
kau'an uruu kainaabata'oraz pidan uu kapam, wuru'u 666 kia'oraz.

14

Kaznizo-dani na'iki pidannao ukazannaataniinao

1 Uruu dauna'an õawunuupan koshan õtukapa Kaznizo-dani kadishi-
tapan Zion naawa'a, na'iki kaina'a utuma 144,000 pidannao, ĩnao
wuru'u kaina'a'oraz u'uu na'iki udaru uu saadinpan ĩtawu kida ida'a.
2 Na'iki õabata parada-karu aokazi iki'o na'apa tozowan shaokodappan
kawanu'o, na'iki toroanaru turuinan kawanu'o. Wuru'u õabataniaz
tauapatinainao kawanu'o shamoro* kida ida'an. 3 Uruu 144,000 pi-
dannao kunuuan naa pa'ina'o kunui umanawunu'oraz manawun tabai
kanaapu'u, na'iki 4 kakupa'o aimaakannao kanaapu'u, na'iki 24 ka-
zowautapainao kanaapu'u. Aonaa turuu ba'oran pidannao kunuuan
wuru'u kunuiz, soo wuru'u 144,000 pidannao pa'an, ĩnao wuru'u
Tominkaru kazannaataniinaouz. 4 Ĩnao wuru'u aona'oraz na'apainim
ĩkiitauzon zun, uruu idi kaiman ĩtaapan pananaa. Ĩnao wuru'u da'ana'oraz
Kaznizo-dani umakon dono na'itim karikaonan. Ĩnao wuru'u kiwi-
itapa'oraz ĩkazannaata-kao imi'i baara'a, ĩnao taa-kariwaiz Tominkaru
na'iki Kaznizo-dani ati. 5 Aonaa na'apainim ĩmariidinauzon, na'iki aonaa
ĩsha'apatauzon oia'o.

Idikinauda'u'o angelnao

6 Uruu dauna'an õtukapan bauda'apa angel zuutapan doko ii,
ukowaada'azon Kaimana'o Kuwai karikaonanu'oraz umishiin
Tominkaru di'iki'o ipai pidannao ati, mashaapainaouz ipai amazada
kawana'ati kida da'a'a imi'i baara'a, bakadun kidaz ĩwiizi, ĩdokozunnao,
ĩparadan, na'iki ĩmada. 7 Ukian diiwa'o ida'an, "Utaapa'a naa Tominkaru
umanawunu'o nii na'iki ukonaukii-kida'a naa uruu." Kaawa'a naa
kamoo aita-kariwaiz, ubuuapa-kinaa nii ipai pidannao da'a'a imi'i
baara'a. Utaapa'a naa Tominkaru umanawunu'o nii, uruu wuru'u
toma'oraz aokazi, imi'i baara, paran na'iki wunu nunudapa kida'oraz.
8 Udauna'an 2nd angel aidinan kiwiitapa'oraz angel dawu'ati.
Ukian, "Mainaabata-kaoa'a naa! Mainaabata-kaoa'a naa Babylon
umanawunu'oraz donoi. Babylon sha'apatanii madoronaa-daun
kida'oraz oia'o, ipai owaota-kidan ba'oran wizainao kida da'a'a imi'i
baara'a, otaan kawanu'o wine ĩtuzan nii, uruu wuru'u ma'ozaka'oraz

‡ **13:16** kichana'iki-kia'o pana'aokazi: uruu kowaada-kariwaiz verse 11 di'ii.
* **14:2** shamoro: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

wine okiaapa-kidinanuz madoronaa-daun. Ona'apan idi'o Tominkaru
pataka'utan oroo."
9 Uruu dauna'an õtukapa 3rd angel aidinan kiwiitapainao dawu'ati.
Ukian diiwa'o ida'an, "Ipai pidannao taapainao kichana'iki-kia'o
pana'aokazi patominkarun nii, na'iki toma-kariwai uruu kawanu'oraz,
na'iki ipai kaina'a'o ukainaariba kida ĩtawu kida ida'a oo ĩdiwa'ora
antanpu'o ĩka'u kida ida'a, 10 ipai'o nii kapam ĩtuzan wine wuru'u
Tominkaru to'oranuz. Uruu ma'ozaka'oraz manawun wine Tominkaru
shootan ni'oraz pato'oran kooponnaa nazo iti ĩtuzan nii. Di'ora'a
pidannao pataka'uta-kaou'o nii ĩdyaun, ka'awapa'o sulfur† idi, angelnao
na'iki Kaznizo-dani awunuutapan pu'u. 11 Wuru'u tikaziz pataka'uta'o
ni'oraz ĩdyaun, ushan bodo'okapan nii karikaonan na'iki karikaonan,
aonaa na'apainim nii ĩbaiatinan shaabatan. Ĩnao wuru'u taapainaouz
kichana'iki-kia'o pana'aokazi patominkarun nii na'iki toma-kariwai
uruu kawan, na'iki kaina'a'oraz ukainaaribanaa u'uuaz ĩ'ida'a."
12 Ukau'an marii kizi Tominkaru pidanannao ma'ozakadinan ĩtuuda
kizi papataka'uta-kao. Pakawan kizi ĩizo'atin Tominkaru kakinaori kida
na'iki ĩda'anan Jesus pamishidan tuma.
13 Uruu dauna'an õabatan aokazi iki'o parada-karu kian, "Pusaada
di'ora'a: Wunaou'u mishidainaouz Naobanai Jesus, konaukia'o nii
ĩdyaun ĩmawakan an di'ora'a dauna'ana'a." Udauna'an Kaimana'o
Doronaa kian, "Mishi'o wuru'u. Ĩsookapan ni'i naa dadara kida'o
pakaudin-kizi ai, ipai aimaakan kaiman kida'oraz ĩsha'apatan aitapa-
kida-kao nii."

Kasaba'uapa-karu paoribai aka imi'i baara'a

14 Udauna'an õawunuupan õtukapa baraka'o isha'iz. Kaina'a pidan
kawanu'o sakanatapan isha'iz paawa'a. Kaina'a king kowam kaduz
gold idi'o utoma-kao uzowau paawa'a, na'iki kaina'a uzaamatapan
dimana'o soopara paka'u ida'a. 15 Uruu dauna'an ba'oran angel koditan
Tominkaru Dapu aokazi ia'o di'iki. Diiwa'o ida'an ukian wuru ati'i
sakanatapa'oraz isha'iz paawa ia'o ati, "Aizii pusa'uka'a naa paoribai
kadunaa kida pusooparan idi, ipai paoribai aka kida da'a'a imi'i
baara'a'oraz dyuua'a naa kidaz, kaawa'a naa kamoo turuu kizi'i naa
ĩkasaba'uu-kao!" 16 Udauna'an wuru'u sakanatapa'oraz isha'iz paawa'a
kaudina'akan naa pasooparan ida'an. Ipai ubaokopatan paoribai aka
da'a'a imi'i baara'a.
17 Uruu dauna'an õtukapa ba'oran angel koditan Tominkaru Dapu
aokazi ia'oraz di'iki, kaina'a u'ida'a dimana'o soopara kapam.
18 Na'a'o ba'oran angel, ukoditan altar dazaba iki, uruu wuru'u
taapa'oraz tikazi. Ukian diiwa'o ida'an angel zaamatapa'oraz di-
mana'o soopara ati, "Pukaiwa'a naa pusooparan, pudukuta'a naa grape
kida pakadunaa kida di'iki da'a'a imi'i baara'a, usha'apanum kau'an
ozoka'a naa grape kida." 19 Uru'u naa ukaudina'akan naa pasooparan
ida'an imi'i baara'a, ipai udukutan grape kida pakadunaa kida di'iki.
Udauna'an umuudan naa kidaz grape dakazaa-kizinao nazo iti,‡ uruu
wuru'u Tominkaru to'oranuz. 20 Grape kida dakazaa-kao na'iki u'uu
sararoo-kaoaz paniba ia'o wiizai ai. Grape uu sararoo-kao dono'o naa,

† **14:10** sulfur: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. ‡ **14:19** Kuba ida'a'o ka'unaru kichada-kao udaru'o, udakota-kao 'winepress' kii.

izai kodita na'iki, ushootan wa'ozi kawan, umakon munapo 200 miles mani, na'iki baka'iauda'u feet mani ukaanan.

15

Angelnao na'iki dawu'itiini'o pataka'utin-kinai kida

1 Uruu dauna'an õtukapa ba'oran umanawunu'o di'itinapa-kinai aimaakan aokazi ii. 7 angelnao zaamatapan 7 pataka'utin-kinai kida, uruu ĩkaduzunnaa. Ĩkaiwainan dauna'an kida aona'o ni'i naa Tominkaru to'oran powa'a.

2 Udauna'an õtukapa paran, glass taidada tikazi tuma'o kawanu'o. Na'iki na'a udazaba'a õtukapa kapam taonawu'u winiainaouz da'i kichana'iki-kii kida'o pana'aokazi, ĩmadawuka'azookan ida'an toma-kariwai uruu kawanu'o ati na'iki aona'o ĩtaapadan pakainaabata-kao ukainaariba idi uruu wuru'u u'uu aitaaribanaaz kapam. Na'iki ĩzaamatapanii shamoro* kida, Tominkaru taaniaz ĩ'ati. 3 Na'iki ĩkunuuan naa Moses kunu, Tominkaru poitoruz, na'iki Kaznizo-dani kunu kapam wuru'u. Kaikapa'a ĩkunuuanzu'u:

"Naobanai Tominkaru pugaru umanawunu'o,
pusha'apata umanawun kida'o
aimaakan
di'itinapa-kinai kida.
Pugaru King nii ipai wiizai kida ati,
ipai wuru kida'a pusha'apatanii kidaz
ipai ukaimanan na'iki umishiin.
4 Kanom aona'o nii utarian pu'ai, Naobanai.
Ipai pidannao kowaadan nii pugaru umanawunu'o.
Pugaru puba'oran kaimana'o.
Ipai pidannao ipai wiizai kida di'iki
wa'atin nii pu'ida'ati,
ĩdawuka'anan pu'ati.
Usha'apanum kau'an ipai kanom pusha'apatanii kida,
ipai usakitapan na'iki umishiin."

5 Uruu dauna'an õtukapa Tominkaru Dapu aokazi ia'o, Taberna-cle† da'atinan. 6 Wuru'u 7 angelnao zaamatapainaouz 7 pataka'utin-kinai kida koditan Tominkaru Dapu nazo iki, ĩkaiwadapanii maniriba'o kamicha wizi'i kida'o, na'iki ĩkaiwadapanii zadawii kawanu'o gold idi'o utoma-kao, didimai kaiwada-kao kawanu'o padokori'i kida paawa an. 7 Uruu dauna'an bauda'apa, 4 kakupa'o aimaakannao bii iki'o, taan 7 angelnao ati, 7 boon kida gold idi'o ĩtoma-kao paida kida'o Tominkaru to'oran idi, uruu mashaapa'oraz karikaonan na'iki karikao-nan. 8 Sariapa Tominkaru Dapu nazoo kashana'akan tuukii, Tominkaru umanawunun na'iki uma'ozakan na'an idi'i naa, aonaa turuu pidan morotan unazo iti, atii 7 pataka'utin-kinai kida ipain, wuru'u 7 angelnao zaamatapaniaz kida.

16

7 boonnao paida kida'o Tominkaru to'oran idi

---

* **15:2** shamoro: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii. † **15:5** Tabernacle: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

1 Uruu dauna'an õabatan diiwa'o parada-karu Tominkaru Dapu'u iki'o
kian 7 angelnao ati, “Umako ushoota'ana'a naa wuru'u 7 boon zo'o
kida'oraz Tominkaru to'oranuz, imi'i baara iti.”
2 Kiwiitapa'o angel makon ushootan naa paboonan wazoo imi'i baara
iti. Sariapa kachama'idiikia'o kaziwa'o kabisho-karu kaawan wu-
nao ida'ati'i, kaina'oraz kichana'iki-kia'o pana'aokazi, kainaariba kida
ĩ'ida'a, na'iki dawukainaouz toma-kariwai uruu kawanu'o ati.
3 Udauna'an 2nd Angel shootan paboonan wazoo paran baoko iti.
Sariapa wunu tanawatinan mawaka'o pidan izain kawan uaidinpan,
na'iki ipai aimaakannao mashaapa'o paran baoko'o mawakan.
4 Udauna'an 3rd Angel shootan paboonan wazoo wa'ozinao na'iki
wunu nunudapainao kida di'iti, ipai ĩtanawatinan izai nii. 5 Õabata Angel
taapa'oraz wunu kian,
“Pugaru kaimana'o Tominkaru,
pugaru na'auzoz amazada toma-kao ua'ii,
na'iki karikaonanu'o nii puna'an.
Sakitapa'o mishi wuru'u
pupataka'utanuz pidannao kaikapa'a.
6 Ĩnao wuru'u zowia'oraz pupidanannao
na'iki puprophetinnao,
uruu idi'o ukau'an putuza-kidan izai ĩ'ati ĩwinipinaa nii.”
7 Uruu dauna'an õabata parada-karu altar di'iki'o kian.
“Oo Naobanai Tominkaru,
pugaru mishi umanawunu'o nii manawun,
sakitapa na'iki kaiman pusha'apatan aimaakan
pupataka'utanuz ĩdyaun.”
8 Udauna'an 4th angel shootan paboonan wazoo kamoo di'iti, kamoo
wiichan, wiicha manawun uwiichauzon ai, ukawaodan ipai pidan-
nao pawiichan idi. 9 Ipai pidannao kawaoda-kariwainao uwiichan
idi, oiaiman kida ĩparadan Tominkaru ati, utaapadan idi wuru kida
sha'apanu'u pataka'utin-kinai kidaz. Upu'u mazan aonaa ĩtanawatinan
pa'oian ai, na'iki aonaa ĩdakotan Tominkaru umanawunu'o nii.
10 Udauna'an 5th angel shootan paboonan wazoo kichana'iki-kia'o
pana'aokazi taba paawa iti, ipai amazada marutan ukazowautapa-
kizi ii, na'iki ipai upidanannao kuzowan paninoba kida, ĩbaiaapan idi
kaziwa'o kabisho-karu. 11 Oiaiman kida ĩparadan Tominkaru aokazi
ia'o dau'an, pamada kida kabishon na'iki ukaziwan idi tuukii man-
awun. Upu'u aonaa ĩkasha'oran na'iki aonaa ĩtanawatinan Tominkaru
di'iti pa'oian kida ai.
12 Udauna'an 6th angel shootan paboonan wazoo udaru'o wa'ozi Eu-
phrates iti, sariapa wa'ozi maaran arada, kingnao pasoldyaannao tuma,
wa'ati-kizi nii waoko iki. 13 Udauna'an õtukapa idikinauda'u oia'o doron-
ainao, kibaronao kawanu'o ĩaidinpan kida, bauda'apa koditan Dragon
dako iki, ba'oran koditan kichana'iki-kia'o pana'aokazi dako iki, na'iki
ba'oran koditan mariidinauzo prophet dako iki. 14 Wuru'u oia'o doron-
ainaouz kaina'a'o ĩma'ozakan taa-kao ĩsha'apata-kinaa nii umanawun
kida'o aimaakan. Ĩmakon nii ipai kingnao kawana'ati imi'i baara ainaouz
ĩbaokopata'azon ĩdyaun mizaataaka'o nii Tominkaru umanawunu'o tuma,
ukamoon kaawan dono. Na'apaini'o nii Tominkaru winian ĩdyaun tuukii.

15 Jesus kian, “Puabata! Õwa'atin nii koidimiki kaawan kawan,
konaukia'o nii pidan mashaapa'oraz pokodapa na'iki taapa'oraz
pakamichan minziiwapa'a naa, aonaa kizi uchi'ika'anpan makamichan-
daun, udauna'an uba'azootinan pidannao ati.”
16 Udauna'an oia'o doronainao baokopatan ipai kingnao amazada
ida'ati dakota-kariwaiz Hebrew ida'an Armageddon kii.
17 Udauna'an 7th angel shootan paboonan wazoo doko iti. Diiwa'o
ida'an parada-karu koditan umanawunu'oraz manawun tabai di'iki,
Tominkaru Dapu'u ia'o di'iki. Ukian, “Aizii ipai'i naazu.” 18 Sariapa
kan-kan-kia'o na'iki toroanaru turuinan, na'iki imi'i baara nakainan
ma'ozaka'o ida'an manawun. Aonaa na'apainim imi'i baara nakainau-
zon ma'ozaka'a naa manawun di'ora'a kawanu'u, kiwiini'o pidannao
toma-kao di'iki'o ai. 19 Imi'i nakainan idi umanawunu'oraz donoi Baby-
lon tada'okan idikinauda'u, na'iki uruu idi kapam ipai ba'oran donoinao
imi'i baara'a'oraz mainaabatinan. Aonaa Tominkaru manyukunuutan
Babylon, uruu idi utuza-kidan naa ipai wine wuru'u pato'oranuz pakoo-
pon zo'iki o'ati. 20 Ipai imi'i baara paran ii kida'o mainaabatinan, na'iki
ipai midukuo kida mainaabatinan kapam. 21 Dadara tu'uz kida'o wunu
kuba kawan, waotan imi'i baara ati pidannao paawa ati kida, ĩkimishan
kida 100 pounds. Tominkaru pataka'utan idi pidannao tuukii, wuru
idi'i uwaota-kidanuz dadara tuu'uz kida'oraz wunu ĩpaawa ati, tuukii
ĩdakoautapan uruu.

17

Donoi zun kawanu'o ikoda'o puraata pananaa ida'an

1 Udauna'an bauda'apa angel, 7 angelnao bii iki'o kaawan õ'ida'ati,
ĩnao tawuru'u zaamatapauzonaouz 7 boon kida paida'oraz da'i
pataka'utin-kinai kida idi, na'iki ukian õ'ati, “Da'ati'i, õaida-kida kizi
pu'ati na'apam nii Tominkaru pataka'utan wuru'u umanawun-
tinpa'oraz zun ikoda'oraz puraata pananaa ida'an. Oroo wuru'u
umanawunu'oraz donoi mashaapa'oraz maonapa iriba'o wa'ozinao
dazaba'a. 2 Ipai kingnao, imi'i baara ainao, iriba ĩsha'apatan oia'o
ĩkiaapan ida'an oroo, na'iki ipai pidannao imi'i baara ainao po'idin
otaanii wine idi, uruu wuru kawanu'orazu'u okiaapa-kidinan
madoronaa-daun ĩ'ati.”
3 Tominkaru Doronaa kazowautan idi õgaru, angel na'aka'akan naa
õgaru amazada mapidantaka'o di'iti. Na'ii õtukapan zun sakanatapan
wuza'o kichana'iki-kia'o pana'aokazi paawa'a, na'iki kaina'a saadinpa'o
uuai kida ipai umada ida'an dakoopa'o Tominkaru. Wuru'u kichana'iki-
kia'oraz pana'aokazi kaina'a 7 uzowau na'iki 10 u'ozoo. 4 Wuru'u zunaz
okaiwaadapanii kamicha kida wuza za'o na'iki wuza'o, na'iki okonau-
namadan pakamichan, na'iki pamada gold idi'o utoma-kao kida idi,
kawinipina'o kuba kida pabi'inaaka'o ĩtaan kida idi, na'iki pearls* kida
idi. Paka'u ida'a ozaamatapan koopo gold idi'o utoma-kao, paida'o wine
idi, uruu wuru'u kachama'idiikii kida'oraz osha'apatan kida okiaapa-
kidinuz pabi'inaaka'o daonaioranao ati. 5 Kaina'a otawu ida'a uuai saad-
inpan aona'o uaitapa-kao. Kaikapa'ora'a: “Manawunu'o donoi Babylon,
pugaru selliipauzonao pananaa, na'iki sha'apaapainao oia'o tuukii man-
awun daro, da'a'a imi'i baara'a.” 6 Na'iki õtukapa opo'idin Tominkaru

* **17:4** pearls: kawinipina'o kashoro kida.

pidannao izain idi, na'iki wunao izain idi'i zowiauzo-kariwainaouz
pamishidan idi Jesus.

Õtukapan idi osha'apatan aimaakan kaikapa'a, tuukii õdi'itinpan.
7 Angel kian õ'ati, "Kanom nii pudi'itinpan tuukii? Õkowaadan nii
pu'ati aona'oraz uaitapauzo-kao wuru dau'a'a zunaz na'iki wuru'u
kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi ozaidapaniaz, uruu wuru'u kaina'oraz
7 uzowau na'iki 10 u'ozoo. 8 Wuru'u kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi
putukapaniaz kakupauz da'izu kiwiin, mazan aizii aona'a naa ukaku-
pan, maonapa'o ni'i naa ukoditan ka'unaru aona'oraz utokon nii nazo
iki upataka'uta-kidina'anan naa. Kaina'a pidannao mashaapainao
da'a'a imi'i baara'a, aona'o ĩ'uu kida saadinpan kakupa-karu kaari-
tannaa† ida'a amazada toma-kao ua'ii, tuukia'o nii ĩdi'itinpan wuru
dau'a'a kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi, ukakupauzon idi da'i kiwiin,
aizii aona'a naa ukakupan, mazan uwa'atin nii powaa ati koshan.

9 "Da'a'a uaiapanii aitapaaba-karu. Wuru'u 7 kichana'iki-kia'o
pana'aokazi zowau, 7 naawaz wuru'u. Ĩnao paawa'a kida'a wuru'u zun
sakanatapanuz. Ĩnao 7 kingnao kapam: 10 baka'iauda'u ĩdyaun mawaka'a
naa, bauda'apa kaina'a ukazowautapan kai, ba'oran kaini'iki'o nii
zii uwa'atin. Ukaawan dono aona'o nii ukazowautapan kotua'iki.
11 Wuru'u kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi kakupa'oraz da'i kiwiin,
aizii aona'a naa ukakupan, uruu kapam wuru'u 8th king ni'oraz. Uking-
tinpan nii itamau, uruu 7 kingnao bii iki'o kapam. Uruu dauna'an
upataka'uta-kao ni'i naa.

12 "Wuru'u putukapaniaz 10 u'ozoo, ĩnao wuru'u 10 kingnaouz,
aona'oraz zii ĩkazowautapan, mazan ĩma'ozakan taa-kao dono'o naa,
ĩkazowautapan nii masakauda'u karikaonan, kichana'iki-kia'oraz
pana'aokazi tuma. 13 Ipai'o nii ĩbauda'apatan padi'itinpan, ĩtaan
nii baokopa pama'ozakan na'iki pakazowautapan kichana'iki-kia'o
pana'aokazi ati. 14 Baokopa'o nii kingnao na'iki kichana'iki-kia'o
pana'aokazi mizaapan Kaznizo-dani, mazan Kaznizo-dani na'iki
udapadaniinao, uwidauniinao, na'iki uda'anpikinao mishidainaouz
uruu, winian nii ĩdyaun, usha'apanum kau'an uruu ma'ozaka'o
Naobanai nii ipai ba'oran naobanainao ai, na'iki umanawunu'o king nii
ipai ba'oran kingnao ai."

15 Angel kian õ'ati kapam, "Wuru'u iriba'o wa'ozinao, zun selliipau-
zoz pananaa sakanatapa kiziz, ĩnao wuru'u pidannao, mashaapa'oraz
ipai amazada kawana'ati da'a'a imi'i baara'a. 16 Wuru'u kichana'iki-
kia'oraz pana'aokazi na'iki 10 ozoi kida putukapaniaz, to'ora-kizaitapan
nii wuru'u zun selliipauzoz pananaa. Ipai'o nii ĩzaamatan osha'apauz
kida na'iki ĩwa'akan niizo makamichan-daun, na'iki ĩnikan nii odunaa
na'iki ĩkawaodan nii oroo tikazi idi. 17 Tominkaru taan nii ĩ'ati
ĩdi'itinapa-kinaa nii ĩsha'apata kizi uaiapanii, uruu idi baokopa ĩtaan
pama'ozakan kichana'iki-kia'o pana'aokazi ati ukazowautapa-kinaa nii,
atii Tominkaru paradan mishiinan. 18 Wuru'u zunaz putukapaniaz,
oroo wuru'u udaru'oraz donoi kazowautapa'oraz ipai kingnao imi'i
baara'a."

---

† **17:8** kakupa-karu kaaritannaa: Tominkaru pidanannao uu saada-kizinao, ĩmashaapan nii Tominkaru tuma karikaonan.

18

Umanawunu'oraz donoi Babylon mainaabata-kao

1 Kiwiini'o aimaakan kida sha'apan dauna'an, na'a õtukapan ba'oran
umanawunu'o angel wa'atin aokazi iki koshan, na'iki ukanadan,
kanadapan ipai amazada. 2 Ukian diiwa'o ida'an "Mainaabata-kaoa'a
naa, mainaabata-kaoa'a naa wuru'u umanawunu'oraz donoi Babylon.
Mazan aizii oia'o doronainao na'iki kotu'uznao, aona'oraz ĩnikauzo-
kao mashaapan ni'i naa na'ii. 3 Babylon dakota-kariwaiz zun nii,
taan wine ipai pidannao tuzan nii, uruu wuru'u ma'ozaka'oraz wine,
okiaapa-kidinanuz madoronaa-daun ĩ'ati. Ipai kingnao imi'i baara
ainao sha'apatan oia'o ĩba'orantapan ida'an odau'u. Na'iki ipai selli-
ipauzonao pasha'apauz kida da'a'a imi'i baara'a, ipai ĩkapuraatan-dinan
powa'a zii otoriipauzon idi da'i iriba kawinipinaa kida'o aimaakan ĩ'ai."
4 Uruu dauna'an õabatan ba'oran parada-karu aokazi iki'o kian,
"Ukodita'a naa o'ai, õpidanannao, mana'a utompa'ana'a oia'o okawan,
aonaa kizi Tominkaru pataka'utan unao oroo kawan. 5 O'oian
kida kasaba'uka-kao doko'o atii kaawa aokazi iti, aonaa Tominkaru
manyukunuutan wuru'u oii kida'oraz osha'apatan. 6 Utaapa'a naa
oroo na'apa otaapauzon kawan unao. Utaa'a naa uwinipinaa nii
o'ati, powa'a zii manawun upataka'uta oroo, opataka'utauzon ai unao.
Upaidada okoopon riwunii idi powa'a'oraz zii uma'ozakan otomanii
ai. 7 Marii kizi ubaiaapa-kidan o'ati tuukii kaziwa'o na'iki kasha'ora-
karu, wuru wadaun ni'i na'a o'atadapanuz pakasha'apauzin. Okian
padau'an, 'Õgaru Queen, õsakanatapan õtaba ida'a, aonaa na'apainim
nii õkasha'orauzon, zun kasha'oran kawan mawaka'oraz naa oda-
iaru.' 8 Ukau'an bauda'apa kamo'o nii Tominkaru pataka'utan oroo,
di'ora'a pataka'utin-karu kida idi'i: mawaka-karu, kasha'ora-karu na'iki
zamazi-karu kidaz. Na'iki kawaoda-kao nii oroo tikazi idi, usha'apanum
kau'an Tominkaru umanawunu'oraz papataka'utan nii oroo paaipan
kawana'ati."
9 Ipai kingnao imi'i baara'o, kiaapainaouz oroo na'iki kaiwainao
osha'apauz, ipai'o nii ĩzaadan na'iki ĩkasha'oran odau'ati, ĩtukapan dono
tikazi shan bodo'okapan kawaodapa'oraz oroo. 10 Ĩkadishitapan nii
munapo donoi ai ĩtarian idi, aonaa ĩbaiaapa'azon kaziwa'o wuru'u
obaiaapaniaz. Ĩkian nii, "Kasha'ora'o manawun! Kasha'ora'o man-
awun sha'apan pu'ati, pugaru umanawunu'o donoi. Masha'apakia'o
Tominkaru pataka'uta'akan pugaru."
11 Pidannao imi'i baara ainao toriipauzonao na'iki selliipauzonaouz
sha'apauzii, tuukia'o nii ĩzaadan Babylon dau'ati, usha'apanum kau'an
aona'a naa kanom toria'o nii ĩsha'apauz kida powa'a. 12 Aonaa kanom
torian naa ĩsha'apauz kida powa'a, wuru'u gold, silver, kawinipinaa
kida'o kuba kida, pearls.* Na'iki aonaa kanom torian kawinipinaa
kida'o kamicha mada, wuzuza'o na'iki wuza kida'o, na'iki silk idi'o
kamicha mada toma-kao. Na'iki aonaa kanom torian aimaakan kida
toma-kariwaiz kaduunu'o udamainan atamun idi, ipai aimaakan toma-
kariwaiz ivory† idi, kawinipina'o atamun kida idi, chipirari kida idi,
na'iki marble‡ idi. 13 Na'iki aonaa kanom torian cinnamon, spice,

* **18:12** pearls: kawinipina'o kashoro kida. † **18:12** ivory: aimaakan toma-kariwaiz elephant dako za'aba'i kida di'iki. ‡ **18:12** marble: kawinipina'o kuba.

incense, myrrh na'iki frankincense, ipai wuru kida'a kawinipina'o kadu-
unuribai toma-kariwai oil nii na'iki paodaa nii. Na'iki aonaa kanom
torian wine na'iki olive oil, poroom aka boodinpa'o na'iki aona'o zii
uboodinpan. Na'iki aonaa kanom torian tapi'iza kida na'iki kaznizonao,
kawaro kida na'iki ĩtararannaa kida, na'iki ĩsellii kapam pidannao poitoru-
inao nii, mazan aizii aona'a naa kanom torian ĩ'ai kidaz.

14 Pidannao selliipauzonaouz pasha'apauz kian nii o'ati, "Ipai
aimaakan kida puaipaniaz tuukii pu'ati mainaabatina'a naa, na'iki
ipai puwaziwaan kawinipina'o na'iki umanawun kida'o pusha'apauz.
Na'iki aonaa na'apainim nii pukasha'apauzin na'apa'o aimaakan kida
idi powa'a." 15 Wuru'u pidannao selliipauzonaouz da'i pasha'apauz,
kapuraatan-dinan ĩselliipauzon idi da'i pasha'apauz kida donoi ii,
ipai'o nii ĩkadishitapan munapo donoi ai aonaa ĩbaiaapa'azon wuru'u
obaiaapaniaz. Tuukia'o nii ĩzaadan, 16 na'iki ĩkian, "Kasha'ora'o
manawun! Kasha'ora'o manawun sha'apan pu'ati umanawunu'o
donoi, konaunam kida'o kamicha kida pukaiwaadapauzon wuza za'o
na'iki wuza'o, pukonaunamadan pakamichan, na'iki pumada gold idi'o
utoma-kao kida idi, kawinipina'o kuba kida idi pabi'inaaka'oraz ĩtaan
kida, na'iki pearls. 17 Na'iki masha'apakiaka puwaziwaan ipai wuru
kida'a pukapuraatan-din-kinaa kidaz."

Ipai na'akapainao udaru kida'o kanawa, na'iki wa'atiinao ĩnazo'o
kida, kaudinainao kanawa kida ida'a na'iki ipai baokoinao pidannao
ikoda'o papuraatan soo paselliipan ida'an pasha'apauz kida kanawa
ida'an ipai wiizai kida kawana'ati, ipai ĩkadishitapan munapo donoi
ai. 18 Na'iki ĩzaadan nii ĩtukapan dono tikazi shan bodo'okapan kawao-
dapa'oraz oroo. Ĩkian nii, "Aonaa ba'oran donoi umanawunu'o nii
wuru kawanu'o." 19 Ĩmuudan imi'i unuba kida pazowau paawa iti kida
ĩaida-kinaa nii na'apam pakasha'oran tuukii manawun. Tuukia'o nii
ĩzaadan, na'iki ĩkian nii, "Kasha'ora'o manawun! Kasha'ora'o manawun
sha'apan pu'ati'i umanawunu'o donoi. Ipai kakanawaniinao udaru'o
kanawa kida idi chi'ikapauzonaouz ipai wiizai kawana'ati selliipauzo oo
toriipauzonaouz sha'apauzii kida, ipai ĩkapuraatan-dinan otoriipauzon idi
ĩsha'apauz kida okapuraatanun idi manawun. Na'iki masha'apakiaka
owaziwaan ipai pasha'apauz kida."

20 Ukonaukii ipai mashaapainao aokazi ii, Tominkaru pataka'utan
idi'i naa Babylon. Ukonaukii Tominkaru pidanannao na'iki apostlenao
na'iki prophetnao, Tominkaru pataka'utan idi'i naa oroo, aimaakan
osha'apatanii kidaz unao ati'o wadaun ni'i naa.

21 Udauna'an umanawunu'o angel zaamatan udaru'o kuba na'iki uk-
abootanuzu paran baoko iti. Ukian, "Kaikapa'o nii umanawunu'oraz
donoi Babylon kaboota-kao ma'ozaka'o ida'an na'iki aonaa na'apainim
nii õtukapauzo-kao powa'a. 22 Aonaa na'apainim nii shamoro aran kida
abata-kao, na'iki aonaa pidannao kunuutinauzonao abata-kao, na'iki
aonaa tauapatinauzonaouz da'i flute na'iki trumpet kida ida'an abata-
kao punazo ii powa'a. Aona'o nii kaudinauzonao nii punazo ii, na'iki
aona'o nii poroom aka booda-kariwai nii punazo ii. 23 Aonaa na'apainim
nii lamp kanadapan tukapa-kao punazo ii, aonaa na'apainim nii
mazidainao paradan abata-kao punazo ii powa'a. Pupidanannao
selliipauzonao sha'apauzii kida umanawunu'o nii ĩtaapinpan da'a'a
imi'i baara'a, na'iki ĩsha'apata oia'o doronai ida'an umanawun kida'o

aimaakan kida di'itinapa-kida'o pidannao, na'apa'o ida'an ĩmariidapan ĩdyaun.”

24 Babylon pataka'uta-kao Tominkaru prophetinnao na'iki upidanannao na'iki ipai zowiauzo-kariwainao imi'i baara'a izain ikoda-kao idi'o na'ii.

19

“Wakonaukii-kida waTominkarun”

1 Ipai wuru kida sha'apan dauna'ana'a, õabata iriba'o pidannao paradan kawanu'o aokazi ii. Diiwa'o ida'an ĩkian, “Wakonaukii-kida waTominkarun! Uruu kazannaatin-kinai, umanawunu'o na'iki ma'ozaka'o. 2 Sakitapa'o na'iki kaimana'o wuru'u usha'apataniaz, upataka'utanuz umanawun-tinpauzoz zun, selliipauzoz pananaa. Osha'apata-kidan ida'an oia'o ipai pidannao ati da'a'a imi'i baara'a, Tominkaru pataka'utan oroo, ozowiauzon idi'o upoitorunao.” 3 Powa'a koshan iriba'oraz pidannao aokazi ia'o kian, “Wakonaukii-kida waTominkarun! Tikazi kawaodapa'oraz oroo, ushan bodo'okapan nii karikaonan na'iki karikaonan, aonaa na'apainim nii umashaadan.”

4 Sariapa 24 kazowautapainao na'iki 4 kakupa'o aimaakannaouz kida,* ipai ĩwashatinan paawun baara ikinapu, ĩtaainan naa Tominkaru ati, sakanatapa'oraz umanawunu'oraz manawun tabai ida'a ati. Ĩkian “Amen! Wakonaukii-kida waTominkarun!”

Kaznizo-dani mazidan daua'o

5 Udauna'an parada-karu kian umanawunu'oraz manawun tabai di'iki, “Ukonaukii-kida waTominkarun, ipai unao upoitorunao, pataka'utina'o na'iki manawun-tinpa'o, taapainaouz Tominkaru umanawunu'o nii.”

6 Udauna'an õabatan iriba'o kawanu'o pidannao kadakoinpan, na'apa tozowan shaokodappan kawanu'o, na'iki toroanaru turuinan kawanu'o. Ĩkian, “Wakonaukii-kida Tominkaru, usha'apanum kau'an uruu wanaobanaa, umanawunu'o King. 7 Wakonaukii tuukii, wakonaukii-kida Tominkaru umanawunun, Kaznizo-dani mazidan kamoon kaawan naa, na'iki udaiaro ni'o minziiwapa'a naa oroo. 8 Taakao o'ati maniriba'o wizi'i'o kawinipina'o kamicha okaiwadan nii.” (Wuru'u kawinipina'oraz kamicha, uruu wuru'u kaiman kida'oraz Tominkaru pidanannao sha'apatanii kida.)

9 Udauna'an angel kian õ'ati, “Pusaada di'ora'a: konaukia'o nii wunaou'u dapada-kariwainaouz mazida'o Kaznizo-dani aroapa-kizi ati.” Powa'a zii angel kian, “Di'ora'a mishi'o kuwai Tominkaru di'iki'o.”

10 Õwashatina'akan naa ukanaapu'u ukidiba dazaba'a õawun baara ikinapu, õtaapa'azon naa uruu umanawunu'o nii, mazan upu'u ukian õ'ati, “Mana'a pusha'apata'ana'a na'apa'o, õgaru Tominkaru poitoru kapam, na'apa pugaru na'iki pumin-mishidannao kawan, ĩnao wuru'u kowaadapauzoz pamishidan Jesus, ukau'an soo Tominkaru pa'an turuu putaapan umanawunu'o nii.” Wuru'u kuwai Jesus kainaabataniaz, mishi'o pa'an, uruu wuru'u ma'ozakada'oraz pidannao, ĩkakuwaapan dono Tominkaru paradan dau'u.

Baraka'o kawaro na'iki zaidapa'oraz ubarau'u

---

* **19:4** Putukapa wuru'u aimaakannao kida dau'u Revelation 4:6-8 ida'a.

11 Uruu dauna'an õtukapa aokazi da'atinan, kaina'a baraka'o kawaro
na'ii, na'iki kaina'a zaidapa'o ubarau'u udakota-kao "Kaimana'o pidan,
mishi'o ukuwaa Tominkaru daua'o." Sakitapa'o wuru'u upataka'utanuz
pidannao pa'oian dikin ii, na'iki umizaataakanuz patarubanao tuma.
12 Uawun kida kanadan na'apa tikazi pururu'ukappan kawan, na'iki
ukaiwadapanii iriba king kowam kaduz kida pazowau paawa'a. Kaina'a
u'uu saadinpan unanaa ida'a, mazan soo uruu pa'an aitapa na'apa'oram
wuru'u saada-kariwaiz. 13 Dawuu za'aba'i'o kamicha ukaiwadapanii
izaita'o, na'iki u'uu "Tominkaru paradan," kii. 14 Iriba soldyaanao
aokazi ikiinao makon udawu'ati, ĩzaidapanii baraka'o kawaro kida na'iki
ĩkaiwadapanii baraka'o maniriba'o kamicha kida. 15 Dimana'o marii
dya'utama'o udabaazi kida dimanainpan kodita'akan udako nazo iki,
uruu ida'ana'o nii uwinian ipai wiizainao kida. Ukazowautapan nii
ĩdyaun pama'ozakan ida'an, na'iki udakazaan nii ĩdyaun grape kawan,
grape uu sararoo-kizinao ii, uruu wuru'u umanawunu'oraz Tominkaru
to'oranuz. 16 Ukamichan za'aba'i ida'a, uokoba pa'inamun, kaina'a u'uu
saadinpan. "Uruu umanawunu'o King ipai ba'oran kingnao ai, na'iki
ma'ozaka'o Naobanai ipai ba'oran naobanainao ai."
17 Udauna'an õtukapan bauda'apa angel kadishitapan kamoo paawa
ii. Diiwa'o ida'an ukadakon kotu'uznao ati, zuutapainaouz doko ii
aka, ukian, "Uwa'ati da'ati'i, ubaokopatin kizi aroapa-kizai ida'ati,
Tominkaru taan ni'oraz ida'ati. 18 Uwa'ati da'ati'i, unika'an kizi wunao
dunaa kida'a: kingnao, soldyaanao na'iki ĩzowaunaanao na'iki wunao
dunaa kida'a kawaronao na'iki ĩzaidapikinao, na'iki ipai bakadun kida pi-
dannao dunaa, wuru'u poitoruinao na'iki ba'orainao aonaa poitoruinao
mani, umanawun-tinpa'o na'iki pataka'utina'o."
19 Uruu dauna'an õtukapa kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi na'iki ipai
kingnao imi'i baara ainaouz na'iki ipai ĩsoldyaannao baokopatinan,
ĩmizaataaka'azon wuru tuma'a zaidapa'oraz baraka'o kawaro na'iki usol-
dyaannao tuma. 20 Mazan zaamata-kao wuru'u kichana'iki-kia'oraz
pana'aokazi, baokopa mariidinauzo prophet tuma, uruu wuru'u aida-
kida'oraz umanawun kida'o aimaakan, kichana'iki-kia'o pana'aokazi
aipan kawana'ati, uaidan idi na'apa kida'o aimaakan pidannao mishida
uruu, ĩnao wuru'u kaina'oraz kichana'iki-kia'o pana'aokazi kainaariba
kida ĩtawu kida ida'a na'iki ĩnao dawuka'oraz toma-kariwai aimaakan
uruu kawanu'o ati. Wuru'u kichana'iki-kia'oraz pana'aokazi na'iki
mariidinauzo prophet, ipai dya'utam ĩkaboota-kao kakupa, Tuubaru'o
Tikazi wu'iti, ka'awapa'oraz sulfur† tuma. 21 Wuru'u zaidapa'oraz
baraka'o kawaro kaiwaan marii kodita'oraz padako iki, dya'utama'oraz
udabaazi kida dimanainpan, pazowii-kinaa nii ipai ĩsoldyaannao, na'iki
ipai kotu'uznao nikan mawakainao dunaa atii abaapa kida ĩdyaun.

20

1,000 wunu

1 Uruu dauna'an õtukapa angel wa'atin aokazi iki, uzaamatapanii
key ka'unaru aona'oraz utokon nii keyannaa, na'iki toromaro'o chain.
2 Uma'ozakan idi uzaamatan wuru'u dragonuz, uruu tawuru'u ko-
tua'oraz kowazaz dakota-kariwaiz Devil oo Satan kii, udauna'an
udo'ota'akan naa uruu chain idi, umashaapan nii na'apa 1,000 wunu

† **19:20** sulfur: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

kawana'ati. 3 Udauna'an angel kabootan uruu ka'unaru aona'oraz
utokon nii nazo iti, dauna'an utarata'akan naaz na'iki udadarada'akan
naaz, uruu aonaa kizi powa'a Satan sha'apata-kidan oia'o ipai pidannao
ati umariidapan ida'an ĩdyaun atii 1,000 wunu ipain. Uruu dauna'an
umuuda-kao nii masakauda'u karikaonan.
4 Udauna'an õtukapa tabai kida, na'iki pidannao sakanatapainaouz
ĩpaawa'a kida kaina'a ĩma'ozakan taa-kao ĩkazowautapa-kinaa nii. Na'iki
õtukapa kapam wunao doronaa kida'a dukuta-kariwainaouz ĩkanau
kida, ĩkakuwaapatinauzon idi Jesus na'iki Tominkaru paradan dau'u.
Ĩnao wuru'u aona'oraz ĩkodoru'ukan kichana'iki-kia'o pana'aokazi ati,
na'iki toma-kariwai aimaakan uruu kawana'ati, na'iki aonaa ĩtaapadan
pakainaabata-kao ukainaariba idi pataawu oo paka'u kida ida'a. Ipai'o
nii ĩkakudan powa'a iti koshan na'iki ĩkazowautapan nii 1,000 wunu Christ
tuma. 5 Di'ora'a kiwiitapa'o kadishita-karu powa'a iti mawaka-karu
di'iki wuru'u. (Baokoinao mawakainao aona'o ĩkadishitan uruu dono, di-
ina'iti'o nii zii pa'an ĩkadishitanu'u 1,000 wunu ipain an.) 6 Konaukia'o nii
manawun wunaou'u kadishitainaouz kiwiitapa'o kadishita-karu ida'a,
aona'o nii ĩbaiaapan pataka'utin-karu wuru'u baiaapa-kariwai ni'oraz
u'itamautan mawaka-karu di'ia'oraz. Mazan ĩkaudinan nii faadaanao
ni'i naa Tominkaru na'iki Christ ati, na'iki ĩkazowautapan nii utuma 1,000
wunu kawana'ati.

Satan winii-kao daua'o

7 Aizii 1,000 wunu kida ipain dauna'an, Satan kodita-kida-kao nii
pataratapa-kizinao iki. 8 Umakon nii ipai wiizai kida kawana'ati,
usha'apata-kidan nii oia'o umariidapan ida'an ipai pidannao,
mashaapainaouz da'a'a imi'i baara'a, ĩnao wuru'u wiizai kida dakota-
kariwainaouz Gog na'iki Magog kii. Satan kasaba'ukan nii ipai ĩdyaun
mizaataaka-kizai ati. Iriba'o nii manawun ĩdyaun, na'apa kaatu diri'in
paran danoma ana'o kawan. 9 Ĩmakoodanan ipai amazada kawana'ati
da'a'a imi'i baara'a, na'iki awauta ĩmashaapan ĩzikonuitapan wuru'u
Tominkaru pidanannao mashaapa-kiziz donoi, umarainpaniaz. Mazan
tikazi waotan aokazi iki ipai ukawaodan ĩdyaun.
10 Udauna'an wuru'u Satan mariidapauzoz ĩdyaun, ukaboota-kaoa'a
naa Tuubaru'o Tikazi wu'iti, ka'awapa'oraz pizo-pizowa'o sulfur tuma.
Na'iti'o wuru'u ĩkabootauzonuz kichana'iki-kia'o pana'aokazi na'iki mari-
idinauzo prophet. Na'ia'o ni'i naa ĩbaiatan tikazi ipai kamoo na'iki
maruta'o, karikaonan na'iki karikaonan.

Tominkaru buupan daua'o pidannao

11 Udauna'an õtukapa udaru'o umanawunu'oraz manawun tabai
baraka'o na'iki kaina'a pidan sakanatapan upaawa'a. Sariapa imi'i
na'iki aokazi ĩmainaabatinan ukanaapu iki, aona'a naa ĩtukapa-kao powa'a.
12 Na'iki õtukapa mawakainao pidannao, umanawun-tinpainao na'iki
pataka'utinainao, na'a ĩkadishitapan umanawunu'oraz manawun tabai
kanaapu'u. Na'iki õtukapa kaarita kida da'ata-kaoa'a naa. Uruu
dauna'an ba'oran kaarita da'ata-kao, kakupa-karu kaaritannaa.*
Mawakainao pidannao pataka'uta-kaoa'a naa ĩsha'apatanii kida
kawana'ati, usaadinpan kawana'ati kaaritanao ida'a. 13 Wuru'u
mawakainaouz pidannao paran baoko ii, ĩmakon naa Tominkaru

* **20:12** kakupa-karu kaaritannaa: Tominkaru pidanannao uu saada-kizinao, ĩmashaapan nii Tominkaru tuma karikaonan.

kanaapu iti. Mawaka-karu na'iki Mawakainao Wiizi, sharakadan naa
mawakainao makon Tominkaru kanaapu iti, na'iki upataka'utan naa
ipai ĩdyaun ĩsha'apatanii kida kawana'ati. 14 Uruu dauna'an Mawaka-
karu na'iki Mawakainao Wiizi kaboota-kaoa'a naa Tuubaru'o Tikazi
wu'iti. Di'ora'a, uruu u'itamautan mawaka-karu wuru'u. 15 Ipai
pidannao, aona'o ĩ'uu kida saadinpan Kakupa-karu Kaaritannaa ida'a,
ipai'o nii ĩkaboota-kao Tuubaru'o Tikazi wu'iti.

21

Pa'ina'o aokazi na'iki pa'ina'o imi'i baara

1 Uruu dauna'an õtukapa pa'ina'o aokazi na'iki pa'ina'o imi'i baara,
kiwiitapa'oraz aokazi na'iki imi'i baara mainaabatina'a naa, na'iki
paran mainaabatina'a naa kapam. 2 Na'iki õtukapa kaimana'o donoi,
pa'ina'oraz Jerusalem, wa'atin apowa ati aokazi iki Tominkaru di'iki,
wuru'u donoiz na'apa'o zun kawan kaiwaadapa'oraz naa pamazidan
daara paudaiaru ni'o kaawan ua'ii.
3 Õabata diiwa'o parada-karu kian umanawunu'oraz manawun tabai
di'iki, "Aizii di'ora'a dauna'an Tominkaru mashaapan ni'i naa papi-
danannao tuma, na'iki ĩnaou'o nii upidanannao nii, na'iki una'an nii
ĩtuma, na'iki uru'o nii ĩTominkarun nii. 4 Ipai'o nii uinoan ĩawun uu kida,
aona'o ni'i naa powa'a pidan mawakan, oo kasha'oran, oo zaadau-
zon oo baiaapan kaziwa'o. Usha'apanum kau'an kiwiitapa'oraz oia'o
sha'apatauzo-kariwai kidaz mainaabata-kao idi'i naa."
5 Udauna'an wuru'u sakanatapa'oraz umanawunu'oraz manawun
tabai ida'a kian, "Aizii ipai'i naa õpa'inaadan aimaakan kida!" Ukian
koshan õ'ati, "Pusaada di'ora'a parada-karu kida'a, mishi'oraz, na'iki
marii kizi ĩmishida-kao kida." 6 Udauna'an ukian koshan, "Aizii ipai
naazu! Õgaru Alpha na'iki Omega,* wuru'u sakadin-kizaiz na'iki
utokonnuz. Õtaan nii maradakoinao ati wunu ĩtuzan nii, wuru
di'iki'i wunu nunudapa'oraz taa'oraz kakupa-kinai mawinipinaa-daun.
7 Na'ia'oram pidan ma'ozaka'o na'iki wazoota'o oia'o, uzaamatan nii
di'ora'a aimaakan kidaz õ'idi'iki, na'iki õgaru'o nii ĩTominkarun nii,
na'iki ĩnaou'u nii õdainao nii. 8 Mazan pidannao tariainao pada'anan
Jesus, pidannao muudinainaouznaa pamishidan ai Jesus, pidannao
sha'apaapainao oia'o tuukia'a naa manawun, pidannao zowiainao
ba'oran pidannao, pidannao madoronaa-daunu'o ĩkiaapaakan,† pidan-
nao marunao-tinpainao, na'iki mariidinauzonao. Ipai'o nii ĩpataka'uta-
kao karishii kawanu'o tikazi ka'awapan sulfur‡ tuma'o nazo ii. Di'ora'a
uruu u'itamautannaa mawaka-karu wuru'u."

Pa'ina'o Jerusalem

9 Bauda'apa angel kaawan õ'ida'ati, tawunao bii iki'ora'a, 7 an-
gelnao zaamatapauzonaouz ukaduzunuz naa pataka'utin-kinai kida.
Ukian õ'ati, "Puwa'ati da'ati'i, õaida kizi pu'ati zun Kaznizo-dani da-
iaro ni'oraz." 10 Tominkaru Doronaa kazowautan idi õgaru, angel
na'aka'akan naa õgaru dokoa'o midukuo powaa iti. Na'ii uaidan õ'ati

* **21:6** Alpha na'iki Omega: A-B-C kawanu'o atii Z di'iti. Mazan Greek ida'an, usakadinan Alpha di'iki, ukatokon-tinan Omega di'ii. † **21:8** Daonaioranao kiaapan zun oo zun kiaapa-kidinan daonaiora ati mamazidaaka-daun; mazida'o daonaiora kiaapan zun oo zun kiaapa-kidinan mazida'o daonaiora ati, aonaa omin-mazidan mani. ‡ **21:8** sulfur: Putukapa kaarita tokon ii, Parada-karu Masha'apannaada-kinao di'ii.

kaimana'oraz donoi Jerusalem wa'atin aokazi iki Tominkaru di'iki,
11 na'iki kanada, kanada donoi Tominkaru umanawunun idi. Donoi
konaunaman uwizi'in, na'apa kawinipina'o kuba wizi'in kawan, na'apa
jasper kawan na'iki kanuunu'o crystal kawan. 12 Wuru'u donoiz
kaina'a'a ukorarannaa dokoa'o na'iki kaina'a 12 upaniinomizinaa kida,
ipai ĩkawana'ati kaina'a bauda'apa angel awunuutapa'o. Ipai pani-
inom kida kawana'ati, kaina'a bauda'apa Israel dani-daun uu saad-
inpan. 13 Kaina'a idikinauda'u paniinom kida bauda'apa'o donoi ko-
rarannaa daba'a antanapu: idikinauda'u waoko ikinapa, idikinauda'u
wakadapu ikinapa, na'iki idikinauda'u kida ba'orainao udabaazi kida
ida'antanapu. 14 Wuru'u donoiz, ukorarannaa toma-kao 12 kubanao
kida paawa'a'o, na'iki ipai kuba kida kawana'ati, kaina'a bauda'apa
Kaznizo-dani apostlen uu saadinpan. Ĩnao wuru'u 12 apostlenaouz.
15 Angel parada'oraz õ'ati zaamatapanii aitaaribai gold idi'o utoma-
kao atamun kawanu'u, uaitaa-kinaa nii na'apam dii donoi udarun,
upaniinomizinaa na'iki ukorarannaa kapam. 16 Na'apa kida'o udawuan
wuru'u 4 donoi dabaazi kidaz. Angel aitaan naa wuru'u donoiz
paaitaariba idi, 1500 miles udawuan, na'apa kapam ukazoan na'iki
udoko'an udawuan kawan. 17 Angel aitaa kapam ukorarannaa,
udoko'an 216 feet. Na'apa pidan aitaapa-kinaa kawanu'o wuru'u angel
kaiwaaniaz paaitaapa-kinaa nii. 18 Donoi korarannaa toma-kao jasper
idi'o, na'iki ipai aimaakan kida donoi nazoo ia'oraz gold idi'o pa'idiwaru
utoma-kao kida, kanuunu'o glass kawan. 19 Wuru'u donoi korarannaa
wiizi paawa kidaz, kawinipina'o kuba kida idi'o utoma-kao wuru'u.
Konaunama'o utoma-kao di'ora'a kuba kida idi'i: jasper, sapphire,
agate, emerald, 20 onyx, carnelian, quartz, beryl, topaz, chalcedony,
turquoise, amethyst. 21 Wuru'u 12 paniinom kidaz, 12 pearls kida
wuru'u, bauda'apa paniinom toma-kao bauda'apa pearl idi. Kazowa'o
dunapo mapudu'oraz ukaiwaapa-kao donoi nazo ia'oraz, gold idi'o
pa'idiwaru utoma-kao, turuu putukapan aimaakan unazo'o ia'o glass
nazo'o ia'o kawan.
22 Aonaa õtukapan Tominkaru Dapu nii donoi nazo ii. Aona'o nii
uaiapa-kao Naobanai Tominkaru umanawunu'oraz na'iki Kaznizo-dani
mashaapan idi'i naa na'ii. 23 Aonaa kamoo oo kauzu aiapa-kao
kanadapa'o nii donoi, Tominkaru'o nii pa'an kanadapaz pamanawu-
nun idi, na'iki Kaznizo-dani'o nii kanadapa unazo ii. 24 Ipai amazada
kawana'ati pidannao mashaapan nii donoi kanadan ida'an, na'iki ipai
kingnao imi'i baara ainao na'akan nii umanawun kida'o pasha'apauz
donoi nazo ati. 25 Aonaa na'apainim nii upaniinomizinaa taratauzo-
kao, usha'apanum kau'an aona'o nii amazada marutauzon na'ii. 26 Ipai
konaunam na'iki umanawun kida'o pidannao sha'apauz kida na'aka-
kao nii donoi nazo ati, ipai amazada iki kida. 27 Mazan ipai aimaakan
kida aona'oraz ukaimanan, aona'o nii umorota-kida-kao donoi nazo iti.
Oo pidannao oipainaouz, dawukainaouz toma-kariwai tominkarunao
ati, mariidinauzonaouz, aona'o nii ĩmorotauzon donoi nazo iti. Soo wu-
naou'u nii pa'an morota-kida-kaoa'a, kaina'a'oraz ĩ'uu kida saadinpan
kakupa-karu kaaritannaa ida'a, Kaznizo-dani kaaritanuz.

22

Wa'ozi taa'oraz wunu kakupa-kinai

1 Udauna'an angel aidan õ'ati wa'ozi taa'oraz wunu kakupa-kinai,
kanuunu'o crystal kawan, kodita'oraz na'iki shootapa'oraz Tominkaru
na'iki Kaznizo-dani taba di'iki, 2 wa'ozi shootapan kazowa'o dunapo
mapudu'oraz ukaiwaapa-kao zikon an donoi nazo an. Wa'ozi danoma
antanapu kida, kaina'a paoribai kida taa'oraz kakupa-kinai kaakapauzo
da'i ipai kauzu kida kawana'ati. Na'iki ipai pidannao imi'i baara
ainaouz kaiwaan paoribai anaba kida pakasarain-kinaa nii. 3 Aimaakan
kida aona'oraz ukaimanan Tominkaru ati, aona'o nii umorota-kida-kao
donoi nazo iti. Mazan Tominkaru na'iki Kaznizo-dani taba na'a'o ni'i naa
pa'an donoi nazo ii, na'iki Tominkaru poitorunao, ĩtaapan ni'i naa uruu
umanawunu'o nii. 4 Ĩtukapan nii Tominkaru awun baara, na'iki kaina'a'o
nii u'uu saadinpan ĩtawu kida ida'a. 5 Aona'o nii amazada marutauzon
na'ii. Aona'o nii ĩaipan lamp kida oo kamoo kanadapa'o nii, usha'apanum
kau'an Naobanai Tominkaru'o nii kanadapa ĩdyaun na'iki ĩkazowautapan
nii King kawan karikaonan na'iki karikaonanu'o nii.

Jesus wa'atin daua'o

6 Udauna'an angel kian õ'ati, "Ipai wuru'u parada-karu kidaz puabata-
niaz naa kida mishi'o wuru'u, na'iki marii kizi umishida-kao. Na'iki
Naobanai Tominkaru taa'oraz padoronaa paprophetinnao ati, dyuudan
pa'angelin, uaida-kida kizi papoitorunao ati kanom sha'apan nii kadi-
mana'a naa."
7 "Uabata!" Jesus kian, "Kadimana'o ni'i naa õwa'atin. Konaukia'o
nii wunaou'u izo'atiinaouz ipai parada-karu kida, saada-kariwai kidaz
di'oraz kaarita ida'a'a, kai'o na'iki diina'iti'o daua'oraz kida'a."
8 Õgaru John, abata'oraz na'iki tukapa'oraz ipai wuru'u aimaakan
kida sha'apa'oraz. Õipaian dauna'an õabatapan na'iki õtukapan
kidaz, õwashatinan õawun baara ikinapa, angel aida'oraz õ'ati ipai
aimaakan kida kanaapu'u, ukidiba dazaba'a, õtaapa'azon idi'i naa
uruu umanawunu'o nii. 9 Upu'u mazan ukian õ'ati, "Mana'a
pusha'apata'ana'a na'apa'o! Õgaru poitorui karikaonan na'apa
pukawan, na'iki pu'inawuzunao prophetnao kawan, na'iki ipai
pidannao kawan izo'atiinaouz saada-karawaiz di'ora'a kaarita
ida'a'oraz. Tominkaru pa'an putaapa umanawunu'o nii."
10 Udauna'an ukian õ'ati, "Mana'a pa'i putaapa'a naa mashaa wuru'u
saada-kariwaiz, di'ora'a kaarita ida'a'orazu'u, kadimana'o ni'i naa
usha'apan kida. 11 Ukau'an ipai pidannao sha'apaapa'o oia'o, marii
kizi pakawan ĩsha'apaapan oia'o, na'iki pidannao sha'apaapa'o dikauda
kida'o kachama'idiikii kida'o aimaakan kida aona'oraz ukaimanan kida,
marii kizi pakawan ĩsha'apaapan kidaz. Na'iki pidannao sha'apata'o
kaiman kida'o aimaakan, marii kizi pakawan ĩsha'apatan kaiman kida'o
aimaakan. Na'iki ipai pidannao kaimanainao, marii kizi pakawan
ĩmashaapan kaiman."
12 "Uabata!" Jesus kian, "Kadimana'o ni'i naa õwa'atin! Õna'akan
nii õwinipa kida õkawinipinaata-kinaa nii ipai pidannao ĩsha'apatanii kida
kawana'ati. 13 Õgaru Alpha na'iki Omega, wuru'u kiwiini'oraz na'iki
dawu'itiini'oraz, sakadin-kizaiz na'iki utokonnuz."
14 Konaukia'o nii wunaou'u chikainaouz pakamichan za'aba'i kida
kaiman. Turuu ukau'an ĩmorotan paniinom kida ida'an Donoi nazo
iti na'iki turuu ĩnikan akai wuru di'iki'i paoribai taa'oraz kakupa-
kinai. 15 Mazan wunaou'u, aona'o nii ĩmorota-kida-kao Donoi nazo

iti, madoronaa-daunu'oraz ĩtaapan pananaa, wunaou'u marunao-
tinpainaouz. Na'iki pidannao kiaapaakainao mamazidaaka-daun,
pidannao zowiainao ba'oran pidannao, pidannao dawukainao toma-
kariwai aimaakannao ati, na'iki ipai pidannao mariidinauzonao
sha'apaapauzonaouz oia'o.
16 "Õgaru, Jesus, tawuru'u dyuuda'oraz da'i õ'angelin kakuwaapa'o nii
ipai wuru kida dau'a'a unao ati, ipai choochi kida kawana'ati. Õgaru
David Takaan-daun na'iki õgaru chaapi'iki'o wizi kanada'oraz."
17 Doronai na'iki Daiaroi* kian, "Puwa'ati'i naa!" Ipai pidannao
abatainao di'ora'a, marii kizi kapam ĩkian "Puwa'ati'i naa!" Na'ia'oram
pidan maaradako'o, marii uwa'atin uzaamata kizi mawinipinaa-daun
wunu wuru'u taa'oraz kakupa-kinai.

Ubaukapan naa kakinaowapa-kinai kida kowaada'azoo-kao

18 Õgaru John, kaimanaiman õkakinaowan ipai pidannao abatainaouz
kuwai kida kai'oraz na'iki diina'iti'o ni'oraz zii usha'apan kida
daua'oraz, õsaadaniaz di'ora'a kaarita ida'a: Na'ia'oram pidan pana'ada'o
powa'a zii kidaz, powa'a'o nii zii Tominkaru pataka'utan uruu,
wuru idi'i 7 pataka'utin-kinai kidaz, kowaada-kariwai da'a'a kaarita
ida'a. 19 Na'iki na'ia'oram pidan so'ota'o bauda'apa saada-kariwai
di'ora'a kaarita di'iki'i, aona'o nii Tominkaru taapadan unikan akai
utaa'azooniaz, paoribai taa'oraz kakupa-kinai akaz, na'iki aona'o nii
utaan pidan wiizi ni'oraz utaa'azon kaimana'o donoi nazo ia'oraz, uruu
kida wuru'u kowaada-kariwaiz di'ora'a kaarita ida'a.
20 Pidan kakuwaapa'oraz wuru kida dau'a'a kian, "Mishi, kadimana'o
ni'i naa õwa'atin!"
Amen! Puwa'ati'i naa, wanaobanaa Jesus!
21 Marii kizi Naobanai Jesus aidan pakamarainapanun ipai papi-
danannao ati. Marii kizi una'apan karikaonan.

* **22:17** Daiaroi: Kaznizo-dani daiaro ni'o wuru'u.